Sbírka nálezů a usnesení
Ústavního soudu České republiky

ÚSTAVNÍ SOUD ČESKÉ REPUBLIKY

SBÍRKA
NÁLEZŮ A USNESENÍ

Svazek 99 / ročník 2020 – II. díl

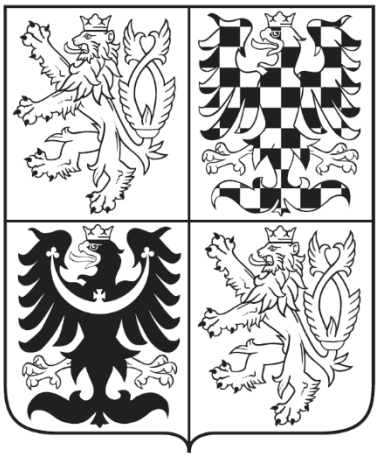

ÚSTAVNÍ
SOUD

Sbírka nálezů a usnesení Ústavního soudu
Svazek 99, ročník 2020 – II. díl

Vydal:
Ústavní soud
Joštova 8
660 83 Brno

Brno 2022
Vydání první

© Ústavní soud České republiky

ISBN 978-80-87687-35-2

ČASTO POUŽÍVANÉ ZKRATKY

Ústava
Ústava České republiky (ústavní zákon České národní rady č. 1/1993 Sb., ve znění pozdějších ústavních zákonů)

Listina
Listina základních práv a svobod (usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb.)

Úmluva
Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod (sdělení Federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb.), ve znění pozdějších protokolů

o. s. ř.
zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

s. ř. s.
zákon č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, ve znění pozdějších předpisů

tr. zák.
zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů

tr. zákoník
zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

tr. ř., tr. řád
zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů

ESLP
Evropský soud pro lidská práva

Sbírka rozhodnutí
Sbírka nálezů a usnesení Ústavního soudu

SbNU
Sbírka nálezů a usnesení Ústavního soudu citovaná podle elektronické databáze rozhodnutí Ústavního soudu (http://nalus.usoud.cz), např.: N 172/42 SbNU 519 = Sbírka nálezů a usnesení Ústavního soudu, svazek 42, nález č. 172, str. 519

OBSAH

Č. 37
Odměna advokáta za výkon funkce opatrovníka jmenovaného soudem podle zákona upravujícího zvláštní řízení soudní
(sp. zn. Pl. ÚS 26/19 ze dne 3. března 2020; 176/2020 Sb.) 11

Č. 38
Vzdání se práva na odpor proti trestnímu příkazu ve světle práva na přístup k soudu a práva na tlumočníka
(sp. zn. III. ÚS 4284/18 ze dne 3. března 2020) 17

Č. 39
Náhrada nákladů řízení vzniklých před Ústavním soudem
(sp. zn. III. ÚS 2118/19 ze dne 3. března 2020) 28

Č. 40
Povinnost řádného odůvodnění přenesení důkazního břemene; nepřezkoumatelnost soudního rozhodnutí
(sp. zn. IV. ÚS 2352/19 ze dne 3. března 2020) 33

Č. 41
Plynutí lhůty pro podání stížnost proti rozhodnutí o vzetí do vazby a právo na přístup k soudu
(sp. zn. III. ÚS 329/20 ze dne 3. března 2020) 44

Č. 42
Aplikace ústavněprávní zásady in dubio pro reo
(sp. zn. II. ÚS 2929/18 ze dne 6. března 2020) 49

Č. 43
Priorita výkladu smlouvy či smluvního ujednání, který zachovává jejich právní účinky, před výkladem, jenž jim je upírá
(sp. zn. II. ÚS 3379/19 ze dne 6. března 2020) 62

Č. 44
Neposkytnutí možnosti stěžovateli vyjádřit se k odvolání vedlejšího účastníka proti výroku o náhradě nákladů řízení
(sp. zn. II. ÚS 3539/19 ze dne 6. března 2020) 69

Č. 45
Svoboda projevu a ochrana jména – Tomio Okamura
(sp. zn. III. ÚS 2300/18 ze dne 10. března 2020) 74

Č. 46
Odměna advokáta za výkon funkce opatrovníka ustanoveného soudem podle zákona o trestní odpovědnosti právnických osob
(sp. zn. III. ÚS 1251/19 ze dne 10. března 2020) 91

Č. 47
Povinnost soudu provést náležité dokazování při přezkumu trvání zabezpečovací detence
(sp. zn. IV. ÚS 2877/19 ze dne 10. března 2020) 96

Č. 48
Odměna exekutora v případě dobrovolného plnění povinným
(sp. zn. I. ÚS 3302/19 ze dne 10. března 2020) 106
Č. 49
Náležité odůvodnění rozhodnutí obecného soudu; absence vysvětlení odklonu od právních závěrů obsažených v rozhodnutích jiných soudů v obdobných věcech
(sp. zn. II. ÚS 4029/19 ze dne 10. března 2020) 111
Č. 50
Přepjatý formalismus při výkladu ustanovení obchodního zákoníku
(sp. zn. III. ÚS 4047/19 ze dne 10. března 2020) 119
Č. 51
Nesprávné poučení o přípustnosti dovolání; výklad pojmu „vztahy ze spotřebitelských smluv“ podle § 238 odst. 1 písm. c) občanského soudního řádu
(sp. zn. IV. ÚS 286/20 ze dne 10. března 2020) 125
Č. 52
Princip autonomie vůle při posuzování smluv obecnými soudy
(sp. zn. III. ÚS 392/20 ze dne 10. března 2020) 133
Č. 53
Účelnost nákladů na právní zastoupení statutárního města advokátem
(sp. zn. IV. ÚS 2434/19 ze dne 24. března 2020) 141
Č. 54
Podání nebo přílohy účastníka řízení či jeho zástupce učiněné v elektronické podobě
(sp. zn. I. ÚS 226/20 ze dne 25. března 2020) 148
Č. 55
Skutková zjištění soudu o existenci restitučního nároku (převzetí nemovitostí státem bez právního důvodu)
(sp. zn. I. ÚS 1579/17 ze dne 31. března 2020) 151
Č. 56
Nesprávné poučení o přípustnosti dovolání; výklad pojmu „vztahy ze spotřebitelských smluv“ podle § 238 odst. 1 písm. c) občanského soudního řádu
(sp. zn. IV. ÚS 2397/19 ze dne 31. března 2020) 158
Č. 57
Ústavně konformní výklad § 2959 občanského zákoníku (peněžitá náhrada újmy pozůstalých)
(sp. zn. IV. ÚS 2578/19 ze dne 31. března 2020) 165
Č. 58
Povinnost soudu odůvodnit rozhodnutí o nařízení předběžného opatření v souvislosti s možným omezením svobody projevu
(sp. zn. I. ÚS 3169/19 ze dne 31. března 2020) 173
Č. 59
Zastavení řízení o novém dovolání (po zpětvzetí návrhu) a právo na přístup k soudu
(sp. zn. III. ÚS 4012/19 ze dne 31. března 2020) 181
Č. 60
Odmítnutí soudu jmenovat určitou osobu poručníkem toliko z důvodu jejího zadlužení
(sp. zn. II. ÚS 4054/19 ze dne 31. března 2020) 187

Č. 61
Odůvodnění moderačního práva soudu podle § 150 občanského soudního řádu
(sp. zn. III. ÚS 132/20 ze dne 31. března 2020) 196
Č. 62
Náležité posouzení a odůvodnění vhodnosti střídavé péče na velkou vzdálenost
(sp. zn. III. ÚS 149/20 ze dne 31. března 2020) 204
Č. 63
Nesprávné poučení soudu o přípustnosti dovolání podle § 238 odst. 1 písm. c) občanského soudního řádu v případě nároku cestujících na náhradu škody za zmeškaný let
(sp. zn. II. ÚS 291/20 ze dne 31. března 2020) 214
Č. 64
Řádné zastoupení nezletilého před soudem (jízda nezletilého načerno)
(sp. zn. I. ÚS 3233/19 ze dne 1. dubna 2020) 219
Č. 65
Podání blanketní stížnosti v trestním řízení a její doplnění
(sp. zn. I. ÚS 3955/19 ze dne 1. dubna 2020) 224
Č. 66
Diplomatické záruky k minimalizaci rizika mučení a jiného špatného zacházení při vydávání do Čínské lidové republiky
(sp. zn. II. ÚS 2299/19 ze dne 2. dubna 2020) 233
Č. 67
Zákon o významné tržní síle
(sp. zn. Pl. ÚS 30/16 ze dne 7. dubna 2020; 254/2020 Sb.) 258
Č. 68
Obecně závazná vyhláška města Bílina č. 10/2015 o regulaci provozování sázkových her, loterií a jiných podobných her
(sp. zn. Pl. ÚS 41/18 ze dne 7. dubna 2020; 242/2020 Sb.) 329
Č. 69
Neposouzení všech zákonných podmínek (oboustranné trestnosti) k nařízení domovní prohlídky v rámci právní pomoci cizozemskému orgánu obecným soudem
(sp. zn. II. ÚS 2597/18 ze dne 9. dubna 2020) 344
Č. 70
Nejlepší zájem dítěte jako faktor pro neuložení nepodmíněného trestu odnětí svobody jeho rodiči a konkurující veřejný zájem na přiměřeném potrestání pachatele
(sp. zn. IV. ÚS 950/19 ze dne 14. dubna 2020) 362
Č. 71
Povaha lhůty pro zaplacení soudního poplatku
(sp. zn. I. ÚS 2025/19 ze dne 21. dubna 2020) 383
Č. 72
Ústavně konformní výklad § 2959 občanského zákoníku (peněžitá náhrada újmy pozůstalých)
(sp. zn. IV. ÚS 2706/19 ze dne 21. dubna 2020) 392
Č. 73
Povinnost soudu vypořádat se s uplatněnými námitkami
(sp. zn. I. ÚS 1288/18 ze dne 24. dubna 2020) 400
Č. 74
Rozlišení skutkových a právních otázek uplatněných v dovolání ve vztahu k určení výše

náhrady nákladů na péči
(sp. zn. II. ÚS 664/19 ze dne 27. dubna 2020) 406
Č. 75
Rozhodování o nákladech řízení v případech, kdy základ sporu spočívá v minulém nedemokratickém režimu a jde o nároky osob tímto režimem nespravedlivě postižených
(sp. zn. II. ÚS 3158/19 ze dne 27. dubna 2020) 416
Č. 76
Zákaz libovůle a právo na náležité odůvodnění soudního rozhodnutí
(sp. zn. III. ÚS 2451/18 ze dne 28. dubna 2020) 428
Č. 77
Důkazní břemeno pacienta v tzv. medicínských sporech
(sp. zn. I. ÚS 3937/18 ze dne 28. dubna 2020) 435
Č. 78
Nezohlednění dřívější rozhodovací praxe v otázce sjednocení přístupu k neplatnosti rozhodčích doložek
(sp. zn. IV. ÚS 3017/19 ze dne 28. dubna 2020) 445
Č. 79
Vyvratitelná domněnka správnosti rozhodnutí orgánu veřejné moci (pochybnosti o datu doručení rozhodnutí)
(sp. zn. IV. ÚS 3835/19 ze dne 28. dubna 2020) 455
Č. 80
Uplatnění námitky promlčení, jež je v rozporu s dobrými mravy
(sp. zn. III. ÚS 450/20 ze dne 28. dubna 2020) 461
Č. 81
Nesprávné zastavení dovolacího řízení způsobené administrativní chybou soudu
(sp. zn. III. ÚS 831/20 ze dne 28. dubna 2020) 472
Usn. č. 4
Rozhodování Ústavního soudu o ústavní stížnosti podané proti pravomocnému rozhodnutí o námitkách vůči protokolu o hlavním líčení (§ 57 odst. 1 trestního řádu)
(sp. zn. IV. ÚS 662/20 ze dne 24. března 2020) 477
Usn. č. 5
Posouzení opožděnosti žaloby doručené do datové schránky soudu
(sp. zn. III. ÚS 517/20 ze dne 6. dubna 2020) 481
Usn. č. 6
Nouzový stav v době pandemie koronaviru
(sp. zn. Pl. ÚS 8/20 ze dne 22. dubna 2020) 485
Usn. č. 7
Vyloučení přezkumu ve správním soudnictví v případě zásahu orgánů činných v trestním řízení
(sp. zn. IV. ÚS 1352/19 ze dne 28. dubna 2020) 525
Usn. č. 8
Odmítnutí návrhu na nařízení předběžného opatření ve věcech pro nezletilého významných, na nichž se rodiče nemohou dohodnout, z důvodu nesložení jistoty
(sp. zn. II. ÚS 3887/19 ze dne 28. dubna 2020) 529
Usn. č. 9
Nevyčerpání žaloby pro zmatečnost v pozůstalostním řízení jako důvod pro odmítnutí ústavní

stížnosti
(sp. zn. IV. ÚS 1067/20 ze dne 28. dubna 2020) 537

St. č. 50/20
Stanovisko pléna Ústavního soudu
(sp. zn. Pl. ÚS-st. 50/20 ze dne 21. dubna 2020; 253/2020 Sb.) 542

I. Nálezy

Č. 37
Odměna advokáta za výkon funkce opatrovníka jmenovaného soudem podle zákona upravujícího zvláštní řízení soudní (sp. zn. Pl. ÚS 26/19 ze dne 3. března 2020; 176/2020 Sb.)

Stanoví-li § 9 odst. 5 vyhlášky č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), ve znění pozdějších předpisů, že při výkonu funkce opatrovníka jmenovaného soudem podle zákona upravujícího zvláštní řízení soudní (srov. zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů) se pro účely výpočtu odměny advokáta jako opatrovníka považuje za tarifní hodnotu částka 1 000 Kč, pak takové pravidlo podle Ústavního soudu porušuje zásadu rovnosti v návaznosti na právo podnikat a právo získávat prostředky pro své životní potřeby prací podle čl. 26 odst. 1 a 3 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavní soud rozhodl pod sp. zn. Pl. ÚS 26/19 dne 3. března 2020 v plénu složeném z předsedy soudu Pavla Rychetského a soudců Ludvíka Davida, Jaroslava Fenyka, Josefa Fialy (soudce zpravodaj), Jana Filipa, Jaromíra Jirsy, Tomáše Lichovníka, Vladimíra Sládečka, Radovana Suchánka, Pavla Šámala, Kateřiny Šimáčkové, Vojtěcha Šimíčka, Davida Uhlíře a Jiřího Zemánka o návrhu III. senátu Ústavního soudu na zrušení § 9 odst. 5 vyhlášky Ministerstva spravedlnosti č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), ve znění pozdějších předpisů, ve slovech „jmenovaného soudem podle zákona upravujícího zvláštní řízení soudní“, za účasti Ministerstva spravedlnosti jako účastníka řízení, takto:

Ustanovení § 9 odst. 5 vyhlášky Ministerstva spravedlnosti č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), ve znění pozdějších předpisů, se ve slovech „ , jmenovaného soudem podle zákona upravujícího zvláštní řízení soudní“ ruší dnem vyhlášení nálezu ve Sbírce zákonů.

Odůvodnění

I. Rekapitulace dosavadního průběhu řízení před Ústavním soudem a stěžovatelovy argumentace

1. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), evidovanou pod sp. zn. III. ÚS 3872/19, se stěžovatel domáhá zrušení usnesení Krajského soudu v Ostravě (dále jen „krajský soud“) ze dne 28. 8. 2019 č. j. 13 Co 242/2019-194 a usnesení Okresního soudu v Opavě (dále jen „okresní soud“) ze dne 2. 7. 2019 č. j. 14 P 347/2018-183, neboť má za to, že jimi byla

porušena jeho základní práva, a to právo zaměstnance na spravedlivou odměnu za vykonanou práci podle čl. 28 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), resp. na stejnou odměnu za práci stejné hodnoty podle čl. 26 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech, podle čl. 7 Mezinárodního paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech a podle čl. 23 odst. 2 Všeobecné deklarace lidských práv, právo na ochranu vlastnictví podle čl. 11 odst. 1 Listiny a čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“), princip rovnosti podle čl. 1 a čl. 37 odst. 3 Listiny a čl. 14 Úmluvy, jakož i právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny a na spravedlivý proces podle čl. 6 odst. 1 Úmluvy, přičemž tato práva zahrnují též princip rovnosti účastníků řízení a právo podnikat podle čl. 26 odst. 1 Listiny.

2. Z ústavní stížnosti, jakož i z ústavní stížností napadených rozhodnutí se podává, že stěžovatel byl usnesením okresního soudu ze dne 18. 5. 2018 č. j. 14 Nc 1707/2018-4 jmenován opatrovníkem nezletilého D. P. pro řízení o vydání předběžného opatření podle § 469 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění zákona č. 296/2017 Sb., (dále jen „zákon o zvláštních řízeních soudních“). Usnesením ze dne 2. 7. 2019 č. j. 14 P 347/2018-183 mu okresní soud přiznal odměnu za zastupování ve výši 6 492 Kč, která se skládala z odměny za 5 úkonů právní služby v celkové výši 2 000 Kč, 5x režijního paušálu, náhrady za promeškaný čas a cestovného. Proti usnesení okresního soudu podal stěžovatel odvolání, na jehož základě ho krajský soud usnesením ze dne 28. 8. 2019 č. j. 13 Co 242/2019-194 změnil tak, že stěžovateli přiznal odměnu a náhradu hotových výdajů ve výši 9 428 Kč (jejich součástí byla odměna ve výši 2 400 Kč za 6 úkonů právní služby po 400 Kč). Oba obecné soudy při rozhodování o odměně stěžovatele využily § 9 odst. 5 vyhlášky č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), ve znění pozdějších předpisů, (dále též jen „vyhláška č. 177/1996 Sb.“), podle něhož se při výkonu funkce opatrovníka jmenovaného soudem podle zákona upravujícího zvláštní řízení soudní považuje za tarifní hodnotu částka 1 000 Kč, tudíž podle § 7 bodu 2 advokátního tarifu činí sazba mimosmluvní odměny 500 Kč a podle § 12a odst. 1 advokátního tarifu byla sazba mimosmluvní odměny snížena o 20 %.

3. Ústavní soud nálezem ze dne 24. 9. 2019 sp. zn. Pl. ÚS 4/19 (N 163/96 SbNU 88; 302/2019 Sb.) zrušil část § 9 odst. 5 advokátního tarifu ve slovech „jehož pobyt není znám,“, a to dnem vyhlášení tohoto nálezu ve Sbírce zákonů, neboť dovodil, že daná část citovaného ustanovení je rozporná se zásadou rovnosti ve vztahu k právu získávat prostředky pro životní potřeby prací podle čl. 26 odst. 3 Listiny a s právem na právní pomoc podle čl. 37 odst. 2 Listiny, a to z důvodů, které v nálezu podrobně rozvedl. Zároveň dodal, že důvody neústavnosti uvedené v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 4/19 mohou dopadat i na ostatní části hypotézy § 9 odst. 5 advokátního tarifu. Shledají-li proto obecné soudy v jiných jimi vedených řízeních, že důvody neústavnosti dopadají i na jinou část § 9 odst. 5 advokátního tarifu, nebudou ji v konkrétním případě aplikovat, neboť jsou vázány jen zákonem a mezinárodní smlouvou, která je součástí právního řádu.

4. Třetí senát Ústavního soudu při předběžném posouzení ústavní stížnosti dospěl k názoru, že výše uvedenou neústavnost vykazuje i část hypotézy § 9 odst. 5 advokátního tarifu ve slovech „jmenovaného soudem podle zákona upravujícího zvláštní řízení soudní“, která byla použita v řízení před okresním soudem sp. zn. 14 P 347/2018 a jež vyústila až v řízení o ústavní stížnosti Mgr. Pavla Ticháčka (ustanoveného opatrovníka) evidované pod sp. zn. III. ÚS 3872/19. Z těchto důvodů proto Ústavní soud usnesením ze dne 18. 12. 2019 sp. zn. III. ÚS 3872/19 řízení podle § 78 odst. 2 zákona o Ústavním soudu, ve znění zákona č. 48/2002 Sb., přerušil a plénu Ústavního soudu navrhl tuto část zrušit.

II. Postoj Ministerstva spravedlnosti a stanovisko Veřejné ochránkyně práv

5. Ústavní soud podle § 42 odst. 4 zákona o Ústavním soudu, ve znění zákona č. 77/1998 Sb., zaslal předmětný návrh na zrušení napadeného ustanovení Ministerstvu spravedlnosti (dále též jen „ministerstvo“); ministerstvo možnosti vyjádřit se k návrhu nevyužilo.

6. Ústavní soud podle § 69 odst. 3 zákona o Ústavním soudu návrh zaslal Veřejné ochránkyni práv s žádostí o sdělení, zda vstupuje do řízení jako vedlejší účastník. Veřejná ochránkyně práv na uvedenou výzvu reagovala podáním ze dne 21. 1. 2020, v němž Ústavnímu soudu sdělila, že nevyužije svého procesního práva podle § 69 odst. 3 zákona o Ústavním soudu a do řízení nevstoupí.

III. Ústní jednání

7. Ve smyslu § 44 zákona o Ústavním soudu rozhodl Ústavní soud ve věci bez konání ústního jednání, neboť od něj nebylo možno očekávat další objasnění věci.

IV. Ústavní a zákonné podmínky přijetí napadeného ustanovení

8. V řízení o kontrole norem podle čl. 87 odst. 1 písm. b) Ústavy musí Ústavní soud podle § 68 odst. 2 zákona o Ústavním soudu, ve znění zákona č. 48/2002 Sb., nejprve zkoumat, zda byl předmětný „jiný právní předpis“ přijat a vydán ústavně předepsaným způsobem.

9. Vyhlášku č. 177/1996 Sb., jakož i vyhlášku č. 390/2013 Sb., kterou se mění vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „vyhláška č. 390/2013 Sb.“), na základě níž byla nyní přezkoumávaná část § 9 odst. 5 do advokátního tarifu včleněna, vydalo Ministerstvo spravedlnosti. Pravomoc ministerstev vydávat právní předpisy k provedení zákona je přitom založena v čl. 79 odst. 3 Ústavy. Tímto ustanovením Ústavy je však současně podmíněno zákonné zmocnění, přičemž dle judikatury Ústavního soudu je dané ustanovení třeba vykládat restriktivně v tom smyslu, že toto výslovné zmocnění musí být konkrétní, jednoznačné a jasné [srov. nález ze dne 21. 6. 2000 sp. zn. Pl. ÚS 3/2000 (N 93/18 SbNU 287; 231/2000 Sb.)]. Pakliže tomu tak je, Ústavní soud zkoumá, zda byl podzákonný právní předpis vydán státním orgánem k tomu oprávněným a v mezích jeho kompetence, tedy zda se při výkonu této pravomoci pohyboval v mezích a na základě zákona (*secundum et intra legem*), a nikoliv mimo zákon (*praeter legem*) – srov. k tomu např. nález ze dne 18. 8. 2004 sp. zn. Pl. ÚS 7/03 (N 113/34 SbNU 165; 512/2004 Sb.) nebo nález ze dne 22. 10. 2013 sp. zn. Pl. ÚS 19/13 (N 178/71 SbNU 105; 396/2013 Sb.).

10. V daném případě je tímto zákonným zmocněním § 22 zákona č. 85/1996 Sb., o advokacii, ve znění pozdějších předpisů. Odstavec 2 tohoto zákonného ustanovení do 3. 6. 2002 zněl: „Způsob určení odměny a náhrad advokáta, popřípadě i její výši stanoví Ministerstvo spravedlnosti právním předpisem.“ Do 31. 3. 2006 pak zněl: „Způsob určení odměny a náhrad advokáta, popřípadě i jejich výši stanoví Ministerstvo spravedlnosti po předchozím vyjádření Komory vyhláškou.“ Platné znění jeho odstavce 3 je takovéto: „Způsob určení odměny a náhrad advokáta, který vykonává advokacii samostatně nebo společně s jinými advokáty (§ 11 odst. 1), případně i jejich výši, stanoví Ministerstvo spravedlnosti po předchozím vyjádření Komory vyhláškou.“ Ústavní soud toto zmocnění považuje v jeho posléze uvedeném znění, na jehož základě byla vydána vyhláška č. 390/2013 Sb. obsahující napadené znění, za dostatečně konkrétní, jednoznačné a jasné. Přijalo-li tedy ministerstvo vydáním této vyhlášky podepsané příslušným ministrem spravedlnosti a řádně vyhlášené ve Sbírce zákonů právní úpravu obsaženou v napadeném ustanovení, učinilo tak v mezích Ústavou stanovené kompetence a ústavně předepsaným způsobem.

V. Dikce napadeného ustanovení

11. Ustanovení § 9 odst. 5 vyhlášky č. 177/1996 Sb., ve znění pozdějších předpisů (včetně nálezů sp. zn. Pl. ÚS 4/19, sp. zn. Pl. ÚS 22/19 a sp. zn. Pl. ÚS 23/19), zní (pozn.: tučně zvýrazněná část se navrhuje ke zrušení): „Při výkonu funkce opatrovníka ustanoveného správním orgánem účastníku řízení, **jmenovaného soudem podle zákona upravujícího zvláštní řízení soudní** nebo ustanoveného soudem účastníku řízení, jemuž se nepodařilo doručit na známou adresu v cizině, který byl stižen duševní poruchou nebo který není schopen srozumitelně se vyjadřovat[1b)], se považuje za tarifní hodnotu částka 1 000 Kč.“

[1b)] § 29 odst. 3 občanského soudního řádu.

VI. Hodnocení Ústavního soudu

12. Ústavní soud se významem opatrovníka při zastupování účastníka zvláště v soudním řízení zabýval opakovaně, včetně řízení o kontrole norem [srov. zmíněný nález sp. zn. Pl. ÚS 4/19 a dále nálezy ze dne 14. 1. 2020 sp. zn. Pl. ÚS 22/19 (N 3/98 SbNU 22; 28/2020 Sb.) a ze dne 28. 1. 2020 sp. zn. Pl. ÚS 23/19 (N 15/98 SbNU 116; 43/2020 Sb.)], a to ve vztahu k rozdílně stanovené odměně pro advokáty jako opatrovníky účastníka řízení, jehož pobyt není znám, advokáty jako opatrovníky účastníka řízení, který se nemůže z jiných zdravotních důvodů nikoliv jen po přechodnou dobu účastnit řízení, a advokáty ustanovené soudem podle zákona upravujícího trestní odpovědnost právnických osob, dle téhož § 9 odst. 5 advokátního tarifu jako nyní (jen v jiné části hypotézy). Dovodil, že normotvůrcem rozdílně stanovená odměna pro advokáty jako opatrovníky těchto účastníků řízení je v rozporu se zásadou rovnosti – vztaženo zejména k ustanoveným zástupcům podle § 30 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „o. s. ř.“). Z judikatury Ústavního soudu, ale i Evropského soudu pro lidská práva (dále jen „ESLP“), kterou Ústavní soud v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 4/19 podrobně rozebíral [srov. např. nálezy ze dne 14. 8. 2018 sp. zn. Pl. ÚS 14/17 (N 134/90 SbNU 205; 200/2018 Sb.) a ze dne 15. 9. 2015 sp. zn. Pl. ÚS 13/14 (N 164/78 SbNU 451; 297/2015 Sb.) a rozsudky ESLP ze dne 23. 11. 1983 ve věci *Van der Mussele proti Belgii* (stížnost č. 8919/80) a ze dne 18. 10. 2011 ve věci *Graziani-Weiss proti Rakousku* (stížnost č. 31950/06)], vyplývá, že stát ani advokátům negarantuje právo na zisk a právní úprava, která advokátům ukládá vykonávat určité druhy činností ve veřejném zájmu a za sníženou odměnu hrazenou státem, nebo dokonce bez nároku na odměnu, neodporuje ústavnímu pořádku. Na druhou stranu však ani rozdílně stanovená odměna nemůže být založena na libovolných kritériích. Naopak kritéria, na základě nichž se stanoví odlišné zacházení s obdobnými subjekty v obdobných (nebo dokonce stejných) situacích, musí být alespoň obecně rozumná a objektivizovaná. Taková kritéria však v případě stanovení odměny pro advokáty jako opatrovníky zvolena nebyla. Ustanovení § 9 odst. 5 advokátního tarifu ovšem podle Ústavního soudu vycházelo z paušalizujícího a ničím nepodloženého předpokladu jednoduchosti a menší finanční náročnosti zastupování účastníků řízení neznámého pobytu opatrovníkem (bod 38 nálezu sp. zn. Pl. ÚS 4/19).

13. Byť se nález sp. zn. Pl. ÚS 4/19 výslovně týkal jen situace, kdy advokát zastupoval účastníka řízení neznámého pobytu (a to pro omezenou aktivní legitimaci tehdy předkládajícího III. senátu Ústavního soudu), Ústavní soud zde dal najevo, že porušení principu rovnosti v kontextu odměňování může být naplněno i při aplikaci jiné části hypotézy § 9 odst. 5 advokátního tarifu. Jak bylo výše zmíněno, v řízení předcházejícím nynější ústavní stížnosti byl Mgr. Pavel Ticháček ustanoven opatrovníkem nezletilce pro řízení o vydání předběžného opatření podle § 469 zákona o zvláštních řízeních soudních. Ústavní soud má za to, že i tato část hypotézy právní normy vychází z nepřípadného zjednodušení, kdy neexistuje

rozumný důvod, aby opatrovníkovi, jenž chrání zájmy nezletilce, byla poskytnuta násobně nižší odměna, než je tomu například u zástupce podle § 30 o. s. ř.

14. Podle Ústavního soudu byla také v tomto případě (srov. body 18 a násl. nálezu sp. zn. Pl. ÚS 22/19) porušena zásada rovnosti v návaznosti na právo podnikat a právo získávat prostředky pro své životní potřeby prací podle čl. 26 odst. 1 a 3 Listiny, a to formou závislé činnosti jako zaměstnaný advokát nebo jako advokát vykonávající advokacii v obchodní společnosti, anebo formou podnikání, přičemž Ústavní soud chápe právo podnikat jako jednu z možností získávat prostředky pro životní potřeby prací.

15. Na zásah do uvedených základních práv je nutno nazírat rovněž v kontextu práva na právní pomoc podle čl. 37 odst. 2 Listiny. Stanovil-li totiž normotvůrce výrazně nižší výši odměny pro advokáta jako opatrovníka nezletilce, příp. i jiných osob zúčastněných na některém z řízení regulovaných zákonem o zvláštních řízeních soudních (např. pohřešované osoby, osoby umístěné či převzaté do zdravotního ústavu, dědice, zemřelého manžela aj.), degradoval tím práci ustanovených advokátů v těchto případech oproti zastupování v případech jiných, a to bez jakéhokoliv rozumného opodstatnění. Jakkoliv proto Ústavní soud nepochybuje o tom, že kvalita odvedené právní služby advokáta se neodvíjí primárně od výše poskytnuté odměny, je třeba současně respektovat zásadu, podle níž za odvedenou práci má každý právo na spravedlivou odměnu (čl. 28 Listiny), přičemž tato odměna má být v těchto případech za srovnatelnou práci ve srovnatelné výši.

16. K uvedenému je nutné dodat, že není podstatné, že právní pomoc není poskytována na základě smlouvy, nýbrž rozhodnutí soudu a že takovým rozhodnutím stát plní svoji povinnost chránit v právních řízeních práva těch, již nemohou svá práva dostatečně hájit sami. Rozhodující je totiž okolnost, že plnění (respektive splnění) takové povinnosti je obsahově ekvivalentní poskytnutí právní pomoci na základě smlouvy a mělo by být přiměřené i co do poskytnutí odměny za takovou činnost.

17. K provázanosti odměny a úrovně poskytnuté právní pomoci Ústavní soud pro stručnost odkazuje zejména na nález ze dne 13. 9. 2016 sp. zn. I. ÚS 848/16 (N 174/82 SbNU 693) a na již odkazovaný nález sp. zn. Pl. ÚS 4/19. Nad rámec tam uvedených důvodů Ústavní soud ještě poznamenává, že závěry těchto nálezů nelze chápat tak, že by advokáti výkon advokacie (kam v dané souvislosti patří i výkon opatrovnictví) vykonávali odtrženě od jakýchkoliv etických hledisek a odtrženě od principu jejich sounáležitosti na fungování demokratické společnosti (k čemuž by měli přispívat). Příhodné jsou naopak v tomto směru například závěry rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 21. 1. 2015 sp. zn. 33 Cdo 4495/2014, podle něhož je výkon advokacie speciální podnikatelskou činností, která je nejen upravena zákonem, ale je výrazně modifikována i stavovskými předpisy. Podle nich advokát nesmí zejména snižovat důstojnost advokátního stavu, je povinen dodržovat pravidla etiky i soutěže s tím, že dokonce sama samosprávná organizace advokátů může rozhodnout, že advokát je povinen jemu určenému klientovi poskytnout právní službu ve vymezené věci bezplatně nebo za sníženou odměnu. Výkon advokacie je tedy skutečně speciální činností silně ovlivněnou též obecně přijímanými pravidly slušnosti a představami o tom, co je mravné, a co již nikoliv. Na druhou stranu je advokacie stále koncipována jako služba poskytovaná za (adekvátní) odměnu dokonce s tím, že stát sice negarantuje dosažení zisku, nicméně má povinnost [srov. nález ze dne 22. 10. 2013 sp. zn. Pl. ÚS 19/13 (N 178/71 SbNU 105; 396/2013 Sb.)] vytvářet takové podmínky, aby ho mohlo být dosaženo. Skutečného naplnění mravního korektivu (a to i ke snaze o dosažení zisku) však může být podle přesvědčení Ústavního soudu – vztaženo k posuzované problematice odměňování opatrovníků – dosaženo mimo jiné tehdy, budou-li adresáti práv a povinností daných právních předpisů (advokáti) tyto vnímat jako spravedlivé a právní pomoc za sníženou odměnu nebo bez nároku na ni budou poskytovat zejména na základě vlastního rozhodnutí. Úkolem státu pak je k přirozené akceptovatelnosti pravidel co

nejvíce přispívat, a to třeba právě i derogací ustanovení, jež ústavnímu pořádku nevyhovuje, Ústavním soudem.

VII. Závěr

18. Ze všech uvedených důvodů Ústavní soud konstatuje, že stanovil-li normotvůrce nižší odměnu, kterou obdrží advokát jako opatrovník jmenovaný soudem podle zákona upravujícího zvláštní řízení soudní, porušil zásadu rovnosti (čl. 1, čl. 3 odst. 1 Listiny) v návaznosti na právo podnikat a právo získávat prostředky pro své životní potřeby prací podle čl. 26 odst. 1 a 3 Listiny. Proto Ústavní soud podle § 70 odst. 1 zákona o Ústavním soudu, ve znění zákona č. 48/2002 Sb., rozhodl o zrušení napadených slov v ustanovení § 9 odst. 5 advokátního tarifu, a to ke dni vyhlášení tohoto nálezu ve Sbírce zákonů.

Č. 38
Vzdání se práva na odpor proti trestnímu příkazu ve světle práva na přístup k soudu a práva na tlumočníka
(sp. zn. III. ÚS 4284/18 ze dne 3. března 2020)

I. Ideálem kompenzace vazby je její započtení do trestu odnětí svobody. Tento ideál přitom musí mít státní orgány na paměti při každém rozhodování o vazbě i při rozhodování o započtení vykonané vazby do trestu odnětí svobody. Úvaha o možné výši uloženého nepodmíněného trestu odnětí svobody, do něhož by vazba v budoucnu mohla být započtena, musí být přítomna při každém rozhodování o vazbě.

II. Jestliže byl soudem prvního stupně obviněnému uložen jiný než nepodmíněný trest odnětí svobody a další pokračování trestního stíhání je závislé výlučně na vůli obviněného, neboť státní zástupce proti takovému rozhodnutí nepodal opravný prostředek, a jediný úkon trestního řízení, kterému by se měl obviněný podrobit, je pouze doručení tohoto rozhodnutí, je vazba zcela vyloučena. V takovém případě není přípustné ani vydání příkazu k zatčení ani konání vazebního zasedání.

III. Vazba ani hrozba vazbou nesmějí být prostředkem k doznání obviněného. Vzdání se práva na podání opravného prostředku proti odsuzujícímu rozhodnutí je přitom svojí povahou také přijetím viny. Úkolem všech orgánů činných v trestním řízení je dbát na to, aby všechny procesní kroky obviněného byly činěny svobodně a bez jakéhokoliv nátlaku. Soud rozhodující o vazbě je povinen dbát na to, aby ani implicitně nebyla obviněnému naznačována souvislost mezi doznáním, případně vzdáním se opravného prostředku, a vazbou, neboť i toliko implicitní přítomnost takového nátlaku orgánů činných v trestním řízení zakládá porušení práva obviněného podle čl. 2 Protokolu č. 7 k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod. Je-li v důsledku neoprávněné hrozby vazbou zbaven obviněný svého práva na projednání jeho trestní věci v hlavním líčení před soudem, dojde k porušení jeho práv podle čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod, jakož i podle čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, neboť je tím připraven o veřejné, kontradiktorní a spravedlivé projednání své věci v přiměřené lhůtě před nezávislým a nestranným soudem, zřízeným zákonem, který by rozhodl o oprávněnosti jeho trestního obvinění.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Jiřího Zemánka a soudců Josefa Fialy a Radovana Suchánka (soudce zpravodaj) o ústavní stížnosti stěžovatele S. J. L. V. L., zastoupeného Mgr. Silvií Felix Koubíkovou, advokátkou, sídlem Plaská 623/5, Praha 5 – Malá Strana, proti postupu Obvodního soudu pro Prahu 5 v řízení sp. zn. 2 T 114/2018, který spočíval v odmítnutí odporu proti trestnímu příkazu jako podanému opožděně, za účasti Obvodního soudu pro Prahu 5 jako účastníka řízení a Obvodního státního zastupitelství pro Prahu 5 jako vedlejšího účastníka řízení, takto:

I. Obvodnímu soudu pro Prahu 5 se zakazuje pokračovat v porušování základních práv stěžovatele na soudní ochranu, na veřejné projednání věci v jeho přítomnosti, na spravedlivý proces a na odvolání v trestních věcech zakotvených v čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod a v čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a v čl. 2 Dodatkového protokolu č. 7 k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod, spočívajícím v nenařízení hlavního líčení ve věci vedené pod sp. zn. 2 T 114/2018.

II. Obvodnímu soudu pro Prahu 5 se přikazuje nařídit hlavní líčení ve věci vedené pod sp. zn. 2 T 114/2018.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu

1. Ústavní stížností dle čl. 87 odst. 1 písm. a) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) se stěžovatel domáhal konstatování, že postupem uvedeným v záhlaví došlo k porušení čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), jakož i čl. 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“).

2. Ústavní soud si za účelem posouzení důvodnosti ústavní stížnosti vyžádal spis vedený u Obvodního soudu pro Prahu 5 (dále jen „obvodní soud“) pod sp. zn. 2 T 114/2018. Z něj zjistil, že stěžovatel byl na základě trestního příkazu ze dne 25. 7. 2018 vydaného obvodním soudem odsouzen pro přečin neoprávněného opatření, padělání a pozměnění platebního prostředku podle § 234 odst. 1 trestního zákoníku k trestu odnětí svobody v délce tří měsíců, který byl podmíněně odložen na zkušební dobu dvanácti měsíců. Poškozená V. N. byla se svým nárokem odkázána na řízení ve věcech občanskoprávních. Uvedeného přečinu se měl stěžovatel dopustit tak, že své tehdejší přítelkyni V. N. při dvou příležitostech odcizil její platební kartu a celkem z této karty vybral částku ve výši nejméně 50 876 Kč. Obvodní soud vydal dne 24. 9. 2018 příkaz k zatčení stěžovatele, neboť stěžovateli nebylo možno doručit trestní příkaz, který byl v jeho věci vydán. Stěžovatel byl na základě uvedeného příkazu k zatčení dne 30. 10. 2018 zatčen a v průběhu vazebního zasedání, které bylo v návaznosti na jeho zatčení nařízeno a v jehož průběhu byl stěžovateli trestní příkaz doručen, se stěžovatel vzdal práva odporu a výslovně vyjádřil, že si nepřeje, aby v jeho prospěch podaly odpor i jiné oprávněné osoby. Trestní příkaz tak nabyl ihned právní moci, neboť státní zástupce, jemuž byl tento trestní příkaz doručen již dne 26. 7. 2018, ve lhůtě odpor nepodal.

3. Stěžovatel následně přesto podal dne 6. 11. 2018 proti trestnímu příkazu ze dne 25. 7. 2018 č. j. 2 T 114/2018-130 odpor, který byl však samosoudkyní obvodního soudu vyhodnocen jako podaný opožděně, neboť stěžovatel se v rámci vazebního zasedání dne 30. 10. 2018 výslovně práva na podání odporu vzdal. Uvedené stanovisko obvodního soudu samosoudkyně sdělila právní zástupkyni stěžovatele svým přípisem ze dne 3. 12. 2018 č. j. 2 T 114/2018-166.

II. Argumentace stěžovatele

4. Stěžovatel uvádí, že je belgické národnosti a od ledna 2018 žije v P., je zaměstnán jako manažer u obchodní společnosti X. Stěžovatel neovládá český jazyk a nemá žádné zkušenosti se systémem trestního řízení ani v Belgii, ani v České republice. V průběhu vazebního zasedání, kdy mu byl doručen trestní příkaz, nebyl zastoupen obhájcem a skutečnostem, které mu byly sděleny, fakticky neporozuměl.

5. Přestože k vazebnímu zasedání, během kterého byl stěžovateli doručen trestní příkaz, byl přibrán tlumočník do jazyka francouzského a tento tlumočník měl stěžovateli tlumočit průběh vazebního zasedání, včetně obsahu trestního příkazu a jeho poučení, stěžovatel uvádí,

že z obsahu tlumočení během vazebního zasedání pochopil, že pokud podepíše vzdání se práva na odpor, bude moci odejít a vrátit se do práce, v opačném případě bude nařízena vazba. Vzhledem ke stresu a šoku, v jakém se v tu chvíli stěžovatel nacházel, i z obavy ze ztráty zaměstnání, souhlasil stěžovatel se vzdáním se práva na odpor. Neznalý institutu trestního příkazu v trestním řízení stěžovatel netušil, že svým úkonem zamezí možnosti jakéhokoliv projednání věci před soudem.

6. Stěžovatel uvádí, že stojí o právo na projednání své trestní věci v hlavním líčení, což mu však obvodní soud svým postupem znemožnil, když označil jeho odpor za opožděný. Stěžovatel by v rámci hlavního líčení chtěl uvést na pravou míru skutečnosti, které by zásadně mohly změnit právní hodnocení věci, když celá záležitost byla pouze eskalací partnerské neshody mezi stěžovatelem a jeho přítelkyní, s níž žije dodnes.

7. Stěžovatel má za to, že postupem obvodního soudu došlo k porušení jeho ústavně zaručených práv zakotvených v čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 2 Listiny, jakož i jeho práva podle čl. 6 Úmluvy, a navrhl, aby Ústavní soud zakázal obvodnímu soudu pokračovat v zásahu do jeho ústavně zaručených práv spočívajícím v nenařízení hlavního líčení v uvedené věci.

III. Vyjádření účastníků řízení

8. Obvodní soud ve vyjádření k ústavní stížnosti popsal celý průběh řízení ve věci stěžovatele. K tvrzení stěžovatele, že podepíše-li vzdání se práva odporu, bude moci odejít, v opačném případě však bude nařízena vazba, uvádí, že takové tvrzení je zcela účelové, neboť nic takového od soudu nezaznělo. Stěžovateli byla možnost podání odporu proti uvedenému trestnímu příkazu tlumočníkem evidentně přeložena. Během vazebního zasedání nebyla stěžovatelem vznesena námitka proti osobě tlumočníka nebo obsahu tlumočení. Co se týče samotného průběhu trestního řízení, obviněný byl za účasti tlumočníka řádně poučen o svém právu zvolit si obhájce. Stěžovatel tedy velmi dobře věděl, že je proti němu vedeno trestní řízení, a měl dostatek času si obhájce zvolit, což však neučinil. Soudem byl několikrát telefonicky kontaktován za účelem vyzvednutí si písemností, které si však nevyzvedl.

9. Obvodní státní zastupitelství pro Prahu 5 k obsahu ústavní stížnosti uvedlo, že přípravné řízení bylo ve věci vedeno řádně, a pokud jde o namítané porušení práv stěžovatele ve vazebním zasedání, k tomu se vedlejší účastník není oprávněn vyjádřit, neboť státní zástupce ve věci činný tomuto vazebnímu zasedání nebyl přítomen.

10. Ústavní soud nepovažoval za nutné zasílat stěžovateli uvedená vyjádření na vědomí, neboť vyjádření neobsahují informace, které by nebylo možno nalézt ve spise vedeném u obvodního soudu pod sp. zn. 2 T 114/2018.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

11. Ústavní soud dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem, který byl účastníkem řízení, v němž proti němu byl uplatněn postup, jehož protiústavnost stěžovatel namítá, a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je právně zastoupen podle § 29 až 31 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, a ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 téhož zákona *a contrario*).

12. Obvodní soud sdělil právní zástupkyni stěžovatele svým přípisem ze dne 3. 12. 2018 č. j. 2 T 114/2018-166, že považuje odpor proti trestnímu příkazu za opožděný a že hlavní líčení ve věci nařízeno nebude. Stěžovateli tedy nebyl k dispozici účinný prostředek nápravy v podobě návrhu na určení lhůty k provedení procesního úkonu podle § 174a zákona č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích), ve znění pozdějších předpisů, neboť takový postup je možný pouze při tvrzených průtazích v řízení; nadřízený soud však nemůže v řízení podle tohoto ustanovení zavázat soud, u něhož jsou tvrzeny průtahy, aby učinil procesní úkon, u kterého tento soud dal najevo, že jej vůbec učinit nehodlá. Toto řízení totiž nemůže sloužit k vynucování procesních úkonů, které soud provést nechce [viz nález Ústavního soudu ze dne

28. 4. 2005 sp. zn. Pl. ÚS 60/04 (N 96/37 SbNU 297; 264/2005 Sb.)]. Stěžovatel tak proti postupu obvodního soudu neměl k dispozici žádné účinné prostředky nápravy, které by byl před podáním ústavní stížnosti povinen vyčerpat.

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

13. Ústavní soud není součástí soustavy soudů (čl. 91 odst. 1 Ústavy) a nepřísluší mu oprávnění vykonávat dozor nad rozhodovací činností soudů. Do rozhodovací činnosti soudů je Ústavní soud v řízení o ústavní stížnosti podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy oprávněn zasáhnout jen tehdy, byla-li pravomocným rozhodnutím anebo jiným zásahem orgánů veřejné moci porušena ústavně zaručená základní práva či svobody stěžovatele.

14. Podstata ústavní stížnosti stěžovatele spočívá v námitce zásahu do jeho ústavně zaručeného práva na soudní ochranu v komponentě spočívající v právu na přístup k soudu, když obvodní soud se jeho trestní věcí odmítl zabývat s odůvodněním, že tato trestní věc byla již pravomocně ukončena trestním příkazem, proti němuž se stěžovatel výslovně vzdal práva odporu.

15. Podle čl. 36 odst. 1 Listiny se může každý domáhat stanoveným postupem svého práva u nezávislého a nestranného soudu a ve stanovených případech u jiného orgánu. Podle čl. 38 odst. 2 Listiny má každý právo, aby jeho věc byla projednána veřejně, bez zbytečných průtahů a v jeho přítomnosti a aby se mohl vyjádřit ke všem prováděným důkazům. Podle čl. 6 odst. 1 Úmluvy má každý právo na to, aby jeho záležitost byla spravedlivě, veřejně a v přiměřené lhůtě projednána nezávislým a nestranným soudem, zřízeným zákonem, který rozhodne o jeho občanských právech nebo závazcích nebo o oprávněnosti jakéhokoli trestního obvinění proti němu. Dle čl. 2 Protokolu č. 7 k Úmluvě má dále každý, koho soud uzná vinným z trestného činu, právo za zákonem stanovených podmínek dát přezkoumat výrok o vině nebo trestu soudem vyššího stupně.

16. Uvedených práv se obviněný může vzdát, typicky v situaci, kdy v trestním řízení využije možnosti některého z tzv. odklonů, přičemž znaky odklonu naplňuje i trestní příkaz. Vzdání se těchto procesních práv pak musí být vědomé a jednoznačné, přičemž je nutno mít v této souvislosti taktéž na paměti požadavek formulovaný v čl. 6 odst. 3 Úmluvy, který zdůrazňuje časové hledisko, tedy nutnost mít čas k přípravě obhajoby, což představuje záruku proti příliš kvapnému postupu řízení [srov. nález Ústavního soudu ze dne 18. 3. 2015 sp. zn. IV. ÚS 2443/14 (N 59/76 SbNU 795)].

17. Ústavní soud tedy nejprve posoudil, zda úkon, který stěžovatel učinil při vazebním zasedání dne 30. 10. 2018 (vzdání se práva odporu proti trestnímu příkazu), vyhovuje požadavku na vědomé a jednoznačné vzdání se tohoto práva.

18. Stěžovatel fakticky ve své ústavní stížnosti dovozuje nedostatek vůle při vzdání se práva na podání odporu proti trestnímu příkazu ze tří důvodů, a to z důvodu, že z hlediska jazykového nepochopil obsah tlumočených informací, dále z důvodu své neznalosti trestního řízení a konečně z důvodu, že mu bezprostředně hrozilo uvalení vazby a vzdáním se práva odporu toto nebezpečí odvrátil. Ústavní soud považuje za vhodné se těmito třemi námitkami zabývat samostatně.

19. Podle čl. 6 odst. 3 písm. e) Úmluvy má každý, kdo je obviněn z trestného činu, právo na bezplatnou pomoc tlumočníka, jestliže nerozumí jazyku používanému před soudem nebo tímto jazykem nemluví.

20. Z obsahu trestního spisu sp. zn. 2 T 114/2018 (např. z anglicky vedené e-mailové komunikace stěžovatele s policejním orgánem nebo i z českého písemného projevu stěžovatele na č. l. 44) je více než zřejmé, že stěžovatel neovládá český jazyk v takovém rozsahu, aby byl schopen vnímat význam trestního řízení. O této skutečnosti ostatně v celém řízení nebylo pochyb a k tlumočení pro stěžovatele byli v různých fázích řízení přibráni různí tlumočníci. Ve stadiu prověřování v roce 2017 byla přibrána pro tlumočení do holandského

jazyka Eva Krátká, s čímž stěžovatel souhlasil. Při výslechu stěžovatele jako obviněného dne 25. 4. 2018 byla přítomna Bc. Heather Badieová, tlumočnice do anglického jazyka. Proti tlumočení do anglického jazyka stěžovatel taktéž nic nenamítal. Toho samého dne převzal stěžovatel poučení obviněného pro cizí státní příslušníky, které mu bylo touto tlumočnicí přetlumočeno (č. l. 11). V tomto poučení stěžovatel podepsal, že nepožaduje překlad písemných dokumentů. Stejná tlumočnice pak byla přítomna dne 26. 6. 2018 při prostudování spisu po ukončení vyšetřování. Konečně pak při předmětném vazebním zasedání dne 30. 10. 2018 byl přítomen Ing. Petr Pomezný, tlumočník do jazyka francouzského.

21. Stěžovatel v průběhu celého trestního řízení proti jazykové erudici těchto různých tlumočníků nic nenamítal. Ostatně ani v ústavní stížnosti, jakkoliv se snaží akcentovat svá práva cizince na řádné tlumočení, ve skutečnosti nebrojí proti tlumočení po jazykové stránce. Stěžovatel totiž ani netvrdí, že by snad tlumočník z jazyka francouzského Ing. Petr Pomezný neovládal tento jazyk na požadované úrovni, stejně tak stěžovatel netvrdí, že by on sám francouzský jazyk neovládal, a že tedy měl být ustanoven tlumočník do jiného jazyka. To, co stěžovatel ve skutečnosti namítá, je, že mu tlumočník nepřetlumočil tento trestní příkaz řádně včetně poučení k tomuto trestnímu příkazu a že z obsahu tlumočených informací vůbec jasně nevyplynulo, co přesně znamená, když se stěžovatel vzdá práva na podání odporu proti trestnímu příkazu. Kdyby stěžovatel věděl, že vzdáním se práva na odpor proti trestnímu příkazu bude řízení ukončeno a že již nebude mít příležitost hájit se v hlavním líčení před soudem, práva odporu by se nevzdal.

22. Stěžovatel se tak touto argumentací fakticky domáhá toho, že měl být tlumočníkem poučen i o právních následcích a souvislostech tohoto procesního úkonu. Taková role však tlumočníkovi nepřísluší. Stát samozřejmě do jisté míry odpovídá i za kvalitu tlumočení, neboť musí jít o tlumočníka, který je schopen účinně pomoci. Tato účinná pomoc se však dle náhledu Ústavního soudu týká právě jen účinného překonání jazykové bariéry. Obviněný, kterému je poskytnut tlumočník (a nemá obhájce), se má s pomocí tlumočníka nacházet ve stejné situaci, v jaké by byl obviněný, který českému jazyku rozumí (a nemá obhájce). Úkolem tlumočníka tedy není suplovat zároveň i roli obhájce.

23. Stěžovatel měl v průběhu trestního řízení právo si obhájce zvolit. Porušení tohoto práva však ve své ústavní stížnosti ani nenamítá a z obsahu spisu sp. zn. 2 T 114/2018 je zřejmé, že na tomto právu zkrácen nebyl. Stěžovatel byl stíhán po dobu několika měsíců, a to na svobodě, měl tedy dostatek příležitostí si obhájce zvolit. O nutnou obhajobu přitom v tomto případě nešlo. Obhájce, kdyby si ho stěžovatel zvolil, by pak měl možnost požadovat, aby byl vyrozumíván o všech úkonech trestního řízení, a stěžovatel by též mohl požadovat, aby přibraný tlumočník přetlumočil poradu mezi ním a obhájcem. Taktéž své procesní stanovisko z počátku trestního stíhání, ze dne 25. 4. 2018, kdy stěžovatel uvedl, že nepožaduje překlad písemností, mohl stěžovatel kdykoliv změnit, a mohl se tak domoci, aby mu byl trestní příkaz včetně poučení doručen písemně přeložený do jazyka, kterému rozumí, resp. jazyka jeho národnosti nebo úředního jazyka státu, jehož je stěžovatel státním občanem (§ 28 odst. 1 a 2 trestního řádu).

24. Jelikož stěžovatel za popsaných okolností nevyužil možnosti obrátit se na některého z advokátů se žádostí o právní zastupování při obhajobě, nemůže se pak dovolávat detailní neznalosti českého nebo belgického trestního práva, jak to činí ve své ústavní stížnosti. Skutečnost, že je stěžovatel cizincem, tudíž v posuzované věci neměla podstatný význam. Precizní znalost trestních předpisů samozřejmě není očekávána ani od rodilých českých mluvčích, a právě proto ústavodárce v čl. 40 odst. 3 Listiny a taktéž mezinárodní úmluvy [čl. 6 odst. 3 písm. b) a c) Úmluvy] právo na obhájce zakotvují. Významné je v posuzované věci i časové hledisko, jak vyplývá z bodu 16. Dle zjištěných informací však stěžovatel měl dostatečný čas k přípravě obhajoby, neboť celé trestní řízení probíhalo několik měsíců a po celou tuto dobu se stěžovatel nacházel na svobodě. Pokud stěžovatel nevyužil možnosti

obrátit se na některého z advokátů a bez porady s obhájcem se dne 30. 10. 2018 vzdal práva na opravný prostředek, nelze pouze z této skutečnosti dovozovat neúčinnost takového procesního úkonu. Především popsané časové souvislosti tak vedou Ústavní soud k závěru, že požadavky na naplnění čl. 6 odst. 3 Úmluvy byly ve smyslu závěrů nálezu Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 2443/14 splněny.

25. Ústavní soud dále posoudil tvrzení stěžovatele, že situaci při vazebním zasedání ze dne 30. 10. 2018 pochopil tak, že prohlásí-li, že se vzdává práva na podání odporu proti trestnímu příkazu, bude moci odejít a vrátit se do práce, v opačném případě že bude nařízena vazba.

26. Uvedené tvrzení lze *prima facie* považovat za tzv. hájitelné tvrzení, neboť tak, jak stěžovatel uvádí, mohlo vazební zasedání skutečně proběhnout. Přinejmenším časové souvislosti a výsledný účinek, tj. propuštění stěžovatele ze zatčení na svobodu vzápětí poté, co se vzdal práva odporu proti trestnímu příkazu, toto jeho tvrzení nevylučují.

27. Ústavní soud se ve své dosavadní judikatuře opakovaně vyjádřil k pojmu tzv. hájitelného tvrzení, které charakterizoval jako takové tvrzení, které není zcela nedůvěryhodné a nepravděpodobné, je možné prostorově i časově, je dostatečně konkrétní a v čase neměnné. Splnění uvedených podmínek je vždy třeba posuzovat po zvážení všech konkrétních skutkových okolností věci [nález sp. zn. II. ÚS 1376/18 ze dne 10. 12. 2019 (N 207/97 SbNU 222); nález sp. zn. II. ÚS 1398/17 ze dne 17. 10. 2017 (N 191/87 SbNU 155); nález sp. zn. I. ÚS 1042/15 ze dne 24. 5. 2016 (N 91/81 SbNU 485), bod 31 odůvodnění; nález sp. zn. I. ÚS 860/15 ze dne 27. 10. 2015 (N 191/79 SbNU 161), bod 87 odůvodnění].

28. Ačkoliv je pojem tzv. hájitelného tvrzení zpravidla vztahován k posuzování zásahu do lidských práv dle čl. 2, 3 a 4 Úmluvy a s tím souvisejícího práva na účinné vyšetřování, lze tyto úvahy učinit východiskem i v posuzované věci. Určujícím kritériem je zde to, že stěžovatel se ve chvíli, kdy se vzdal práva odporu proti trestnímu příkazu, nacházel v režimu zatčení podle § 69 odst. 1 trestního řádu, tedy v bezprostřední moci státních orgánů. Jeho tvrzení o faktickém nátlaku státních orgánů ve chvíli, kdy učinil předmětný procesní úkon (vzdání se práva odporu), je nutno posoudit v celém kontextu omezení jeho osobní svobody a ve světle případných důkazů, které by toto jeho tvrzení vyvracely.

29. Vazební zasedání konané dne 30. 10. 2018, při němž se stěžovatel práva na podání odporu vzdal, nebylo zvukově zaznamenáno. Protokol o vazebním zasedání k tomu pouze uvádí, že z veřejného zasedání nebyl pořízen zvukový záznam, nýbrž proběhla běžná protokolace, a to z provozních důvodů (č. l. 150). Ústavní soud na tomto místě podotýká, že jde o nepřesnost, neboť nešlo o veřejné zasedání, nýbrž o (neveřejné) vazební zasedání.

30. Z protokolu z vazebního zasedání se podává, že stěžovatel žádal tlumočení do jazyka francouzského, které mu bylo poskytnuto, dále nežádal překlad žádných listin a obsah trestního příkazu mu byl již znám, neboť mu jej již dříve údajně předložila a vysvětlila jeho přítelkyně V. N., které byl tentýž trestní příkaz jako poškozené doručen již o několik měsíců dříve. Protokol o vazebním zasedání dále uvádí, že obviněný (zde stěžovatel) se „vzdává práva odporu a výslovně si nepřeje, aby v jeho prospěch podaly odpor i jiné oprávněné osoby. Trest přijímá a chce, aby to nabylo právní moci, neboť musí pracovat“.

31. Již ze samotného citovaného protokolu z vazebního zasedání vyplývá, že přinejmenším stěžovatel sám subjektivně dával do souvislosti vzdání se práva odporu proti trestnímu příkazu a své propuštění ze zatčení na svobodu, když se vzdává práva odporu, „neboť musí pracovat“. Tyto dvě záležitosti by přitom spolu v zásadě neměly vůbec souviset.

32. Ústavní soud nemá pochyb o tom, že stěžovateli v okamžiku, kdy se vzdal práva na podání odporu proti trestnímu příkazu, hrozilo vzetí do vazby. Tato skutečnost vyplývá již ze samotného institutu vazebního zasedání. K předmětnému vazebnímu zasedání byl stěžovatel eskortován příslušníky Policie České republiky (dále jen „policie“) na základě příkazu k zatčení ze dne 24. 9. 2018 vydaného samosoudkyní obvodního soudu (č. l. 143). V tomto

příkazu k zatčení vyjádřila samosoudkyně již předběžně svůj názor, že z dosavadního chování stěžovatele má za to, že jsou u něj dány důvody tzv. útěkové vazby dle § 67 písm. a) trestního řádu, neboť stěžovatel se trestnímu řízení vyhýbá. Stěžovatel byl zatčen dne 30. 10. 2018 v 9:10 hodin, a to (dle jeho tvrzení) v sídle jeho zaměstnavatele. Soudu byl předán téhož dne ve 14:30 hodin a následně byl po provedeném vazebním zasedání již ve 14:55 hodin propuštěn ze zatčení na svobodu (č. l. 148). V průběhu celého vazebního zasedání přitom byli v místnosti přítomni příslušníci policie.

33. Hrozba vazby sama o sobě nepředstavuje zásah do ústavně zaručených práv obviněné osoby. Stejně tak není v zásadě vyloučeno při vazebním zasedání činit i významné procesní úkony (vzdání se opravného prostředku, podrobně vypovídat atd.). Otázkou v posuzované věci však zůstává, zda konkrétně v případě stěžovatele byla hrozba vazbou přípustná. Dále zbývá posoudit, zda nedošlo k nepřípustnému spojení otázky vazby se vzdáním se práva na podání odporu proti trestnímu příkazu, jak namítá stěžovatel.

34. Ustanovení čl. 4 odst. 4 Listiny stanoví, že při použití ustanovení o mezích základních práv a svobod musí být šetřeno jejich podstaty a smyslu. Taková omezení nesmějí být zneužívána k jiným účelům, než pro které byla stanovena. Institut vazby lze mezi taková, zákonem předvídaná, omezení základního práva na osobní svobodu ve smyslu čl. 8 odst. 5 Listiny a čl. 5 Úmluvy zahrnout. Při každém rozhodování o vazbě musí být pamatováno na účely, pro něž byla vazba stanovena.

35. V souladu s čl. 5 odst. 1 písm. c) Úmluvy nikdo nesmí být zbaven osobní svobody, kromě případů, kde jde o zákonné zatčení nebo jiné zbavení svobody osoby za účelem předvedení před příslušný soudní orgán pro důvodné podezření ze spáchání trestného činu nebo jsou-li oprávněné důvody k domněnce, že je nutné zabránit jí ve spáchání trestného činu nebo v útěku po jeho spáchání.

36. Účelem vazby je zajištění obviněného, a to při naplnění některého z vazebních důvodů, které musejí být vykládány úzce, neboť vazba má závažné negativní sociální a psychologické důsledky, neboť izoluje obviněného od jeho rodinného a sociálního prostředí [viz nález ze dne 20. 4. 2010 sp. zn. Pl. ÚS 6/10 (N 89/57 SbNU 167; 163/2010 Sb.)]. Ústavní soud v minulosti shrnul základní principy pro užití tohoto zajišťovacího prostředku zasahujícího do práva na osobní svobodu, když konstatoval, že mezi základní principy omezení osobní svobody vazbou (které musí podústavní právo reflektovat) patří nezbytnost vzetí do vazby a držení v ní jen pro určitý legitimní účel, vztah přiměřenosti mezi osobní svobodou jednotlivce a zájmem společnosti na omezení této svobody, nezbytnost omezení osobní svobody pro absenci jiného prostředku k dosažení totožného cíle, vyvažování přínosů omezení osobní svobody s ohledem na z toho vyplývající ztráty a konečně výhradní pravomoc soudu rozhodovat. Lze tedy uzavřít, že možnost zasáhnout do osobní svobody daná na úrovni ústavního pořádku má povahu výjimek z pravidla, podle něhož do této svobody není přípustné zasahovat. Výjimky je pak vždy nutné vykládat výhradně restriktivním způsobem [srov. nález Ústavního soudu ze dne 29. 1. 2008 sp. zn. Pl. ÚS 63/06 (N 21/48 SbNU 223; 90/2008 Sb.)]. Z uvedeného plyne též požadavek přísné proporcionality ve vztahu ke sledovanému cíli. Vazba (a tudíž ani hrozba vazbou) tedy nesmí být zneužívána k jiným účelům.

37. Ústavní soud dále zdůrazňuje, že na rozdíl od výkonu nepodmíněného trestu odnětí svobody, jehož legitimita je založena na pravomocném odsuzujícím rozsudku nezávislého a nestranného soudu, se nad legitimitou vazby vždy vznáší příslovečný Damoklův meč. I vazba, která byla uložena způsobem zcela souladným se zákonem, se totiž může posléze ukázat nespravedlivou, zejména je-li nakonec konstatováno, že se skutek nestal, nebo se neprokáže, že jej spáchal obviněný. Vazba, byť je pouze a výhradně institutem zajišťovacím, představuje pro obviněného obdobný, ne-li větší, zásah do osobní svobody jako výkon trestu odnětí svobody.

38. Vykonanou vazbu již z podstaty rozdílného režimu mezi vazbou a výkonem trestu nelze nikdy plně kompenzovat. Její započtení do uloženého trestu odnětí svobody se této plné kompenzaci alespoň blíží, a to je také nejobvyklejší způsob, jakým je s vazbou následně naloženo. Naproti tomu v situacích, kdy se vazba následně ukáže jako nespravedlivá, přichází v úvahu ji odškodnit finančně. Takové odškodnění zákonodárce výslovně předvídá v § 9 odst. 1 zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění zákona č. 160/2006 Sb. Pekuniární odškodnění, bez ohledu na jeho výši, však nikdy nemůže být plnohodnotné, neboť jde o dvě různé hodnoty (*minima poena corporalis est maior qualibet pecuniaria*). Ideálem je tedy kompenzace vazby formou započtení do trestu odnětí svobody. Tento ideál přitom musí mít státní orgány na paměti při každém rozhodování o vazbě a taktéž při rozhodování o započtení vykonané vazby do trestu odnětí svobody. Odškodnění v penězích je pak vyhrazeno pouze pro zbytkovou kategorii situací, kdy zmíněného ideálu dosáhnout nelze, neboť zde není žádný nepodmíněný trest odnětí svobody, do něhož by bylo možné vazbu započíst.

39. Uvedené úvahy o požadavku přiměřenosti vazby jako zásahu do osobní svobody ve smyslu čl. 8 Listiny a čl. 5 Úmluvy se promítly i do zákonů. Ustanovení § 68 odst. 2 trestního řádu uvádí, že do vazby nelze vzít obviněného, který je stíhán pro úmyslný trestný čin, na který zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje dvě léta, nebo pro trestný čin spáchaný z nedbalosti, na který zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje tři léta.

40. Úvaha o možné výši uloženého nepodmíněného trestu odnětí svobody, do něhož by vazba v budoucnu mohla být započtena, tak musí být imanentně přítomna při každém rozhodování o vazbě. Nelze přitom vycházet pouze z výše trestní sazby, ale je třeba posoudit, jakou výši trestu lze reálně předpokládat pro konkrétního obviněného při konkrétních okolnostech daného případu [srov. nález Ústavního soudu ze dne 17. 5. 2011 sp. zn. IV. ÚS 3294/09 (N 93/61 SbNU 447)].

41. Taktéž výše uvedená úvaha se (novelou č. 459/2011 Sb. účinnou od 1. 1. 2012) promítla do trestního řádu, když podle § 71 odst. 2 písm. b) musí být obviněný neprodleně propuštěn z vazby, jestliže je zřejmé, že vzhledem k osobě obviněného a k povaze a závažnosti věci trestní stíhání nepovede k uložení nepodmíněného trestu odnětí svobody.

42. Vazba nicméně není zcela vyloučena ani ve shora uvedených případech. Absolutní vyloučení možnosti použití tohoto zajišťovacího prostředku by totiž mohlo provedení trestního řízení v některých případech znemožnit. Zájem společnosti na objasňování trestné činnosti, příp. účinná ochrana poškozeného jsou přitom hodnoty, které musejí být s požadavkem na zdrženlivost a přiměřenost při rozhodování o vazbě poměřovány. Proto v případech, kdy jsou důvody vazby extrémně silné, je možné ji uvalit, i když je již předem zřejmé, že následně nebude možné její započtení do trestu odnětí svobody. Zásadní nepřiměřenost vazby v těchto případech je vyvážena mimořádnou naléhavostí vazebních důvodů. I tato úvaha pak nalezla odraz v trestním řádu, když do vazby lze vzít obviněného i v případech uvedených v § 68 odst. 2 a § 71 odst. 2 písm. b) trestního řádu, pakliže bylo zjištěno, že obviněný již jednal způsoby uvedenými v § 68 odst. 3 a 4 trestního řádu. Mezi tyto výjimečné případy patří mimo jiné i zjištění, že obviněný uprchl nebo se skrýval [§ 68 odst. 3 písm. a) trestního řádu] nebo že se obviněný opakovaně nedostavil na předvolání a nepodařilo se jej předvést ani jinak zajistit jeho účast při úkonu trestního řízení [§ 68 odst. 3 písm. b) trestního řádu].

43. V posuzované věci jsou v souladu s uvedenými východisky stěžejní následující okolnosti. Z příkazu k zatčení vyplývá, že obvodní soud shledával u stěžovatele existenci útěkové vazby nikoliv v pouhé hrozbě, že by se trestnímu řízení mohl vyhýbat, ale přímo ve

zjištění, že se stěžovatel trestnímu řízení skutečně vyhýbá. Obvodní soud konstatoval, že se stěžovateli nepodařilo doručit trestní příkaz na adresu, kterou uvedl v přípravném řízení, ani na další adresy, na nichž byl v minulosti ubytován. Pokusy o doručení trestního příkazu prostřednictvím policie na tyto adresy byly neúspěšné (č. l. 138). Z příkazu k zatčení ani ze spisového materiálu nevyplývá, že by byl učiněn pokus doručit stěžovateli trestní příkaz na adresu jeho zaměstnavatele, kterou uvedl již při zahájení trestního stíhání a na níž byl (dle svého tvrzení v ústavní stížnosti) stěžovatel dne 30. 10. 2018 skutečně zatčen.

44. Doručení prostřednictvím policejního orgánu, případně předvedení podle § 90 odst. 2 trestního řádu, podle kterého je tento postup možný i bez předchozího předvolání, jestliže je to nutné k úspěšnému provedení trestního řízení, zejména když se obviněný skrývá nebo nemá stálé bydliště, by byly méně intenzivním zásahem do práv stěžovatele než příkaz k zatčení [srov. nález Ústavního soudu ze dne 23. 5. 2017 sp. zn. II. ÚS 3700/16 (N 87/85 SbNU 489)]. Z principu přiměřenosti, konkrétně z jeho druhého kroku tzv. testu potřebnosti, vyplývá požadavek, aby státní orgány vždy preferovaly zásah méně intenzivní před zásahem invazivnějším, a to za předpokladu, že obě alternativy povedou ke sledovanému cíli.

45. V posuzované věci bylo tímto cílem doručení trestního příkazu ze dne 25. 7. 2018 stěžovateli, který se zjevně takovému doručení vyhýbal. Stěžovatel byl na základě tohoto trestního příkazu odsouzen pro přečin neoprávněného opatření, padělání a pozměnění platebního prostředku podle § 234 odst. 1 trestního zákoníku k trestu odnětí svobody v délce tří měsíců, který byl podmíněně odložen na zkušební dobu dvanácti měsíců. Státnímu zástupci byl tento trestní příkaz doručen již dne 26. 7. 2018 a státní zástupce ve své lhůtě pro podání odporu (8 dní od doručení) odpor nepodal. Tato skutečnost musela být v době vydání předmětného příkazu k zatčení dne 24. 9. 2018 obvodnímu soudu známa. Skutečnost, že státní zástupce proti trestnímu příkazu odpor nepodal, je přitom důležitá pro další úvahy, zda měl a mohl být příkaz k zatčení vůbec vydán.

46. Z ustanovení § 314g odst. 2 trestního řádu vyplývá, že pokud byl proti trestnímu příkazu oprávněnou osobou ve lhůtě podán odpor, trestní příkaz se tím ruší a samosoudce nařídí ve věci hlavní líčení; při projednání věci v hlavním líčení není samosoudce vázán právní kvalifikací ani druhem a výměrou trestu obsaženými v trestním příkazu. Jinak se trestní příkaz stane pravomocným a vykonatelným. K použití této zákonné normy se již Ústavní soud v minulosti vyjádřil, když konstatoval, že zásada zákazu *reformationis in peius* po podání odporu proti trestnímu příkazu obecně neplatí a soud může uložit přísnější trest nebo může obžalovaného uznat vinným i těžším trestným činem. Uložení přísnějšího trestu ovšem nemůže být založeno na libovůli soudu, ale musí odpovídat zjištěným skutečnostem [viz nález Ústavního soudu ze dne 20. 2. 2002 sp. zn. II. ÚS 213/2000 (N 19/25 SbNU 143)]. Ústavní soud v posuzované věci tedy vychází ze zásady, že od podání odporu proti trestnímu příkazu by obviněný neměl být odrazován hrozbou zpřísnění trestu. Je-li odpor proti trestnímu příkazu podán pouze obviněným (a státním zástupcem nikoliv), může dojít ke zpřísnění trestu pouze za předpokladu, že při hlavním líčení vyjdou najevo skutečnosti, které soudu nebyly v okamžiku vydání trestního příkazu známy. Zpřísnění trestu tedy zásadně vyloučeno není, ale nesmí být založeno na libovůli a nesmí představovat sankci za podání tohoto opravného prostředku.

47. V případě stěžovatele vydal obvodní soud příkaz k zatčení dne 24. 9. 2018, tedy v době, kdy již státnímu zástupci lhůta pro podání odporu uplynula, a uložení nepodmíněného trestu odnětí svobody stěžovateli bylo čistě hypotetické – předpokládalo by, že stěžovatel podá proti tomuto trestnímu příkazu odpor a že v následném hlavním líčení teprve vyjdou najevo nové skutečnosti, které by takové zpřísnění trestu oproti původnímu, podmíněně odloženému trestu odnětí svobody uloženému v trestním příkazu odůvodňovaly.

48. Za nejpodstatnější v této specifické procesní situaci však považuje Ústavní soud právě tu skutečnost, že samotné pokračování trestního řízení bylo v době vydání příkazu

k zatčení výlučně v diskreci stěžovatele. Z pohledu státních orgánů bylo trestní řízení již ve finální fázi, zbývalo pouze doručit vydaný a státním zástupcem nenapadený trestní příkaz stěžovateli. Trestní stíhání stěžovatele tak mohlo po doručení trestního příkazu stěžovateli pokračovat už výhradně jen z vůle stěžovatele samotného. V takové situaci však byla vazba stěžovatele zcela vyloučena, neboť kromě doručení trestního příkazu již nebyl z pohledu státu zamýšlen žádný další úkon trestního řízení, kterému by se měl stěžovatel podrobit a ke kterému by měl být přinucen vazbou. Pouze hypotetická možnost pokračování trestního stíhání poté, co by stěžovatel podal proti trestnímu příkazu odpor, nemůže být důvodem pro zvažování vazby. Skutečnost, že se stěžovatel doručení trestního příkazu vyhýbal, byla dostatečným důvodem pro donucující kroky státu vůči stěžovateli k překonání tohoto procesně závadného jednání stěžovatele. Okamžikem, kdy byl stěžovateli trestní příkaz doručen, měly ovšem tyto kroky neprodleně ustat. Po doručení trestního příkazu nemělo následné omezení osobní svobody stěžovatele žádné opodstatnění. Trestní příkaz stěžovateli přitom mohl být doručen policií, stěžovatel neměl být k soudu vůbec eskortován a vazební zasedání nemělo být vůbec konáno.

49. Stěžovatel v ústavní stížnosti namítá, že z obsahu tlumočení během vazebního zasedání pochopil, že podepíše-li vzdání se práva na odpor, bude moci odejít a vrátit se do práce, v opačném případě bude nařízena vazba. K tomu obvodní soud ve svém vyjádření uvádí, že toto tvrzení vnímá ze strany stěžovatele jako zcela účelové, neboť nic takového od samosoudkyně nezaznělo. Ústavní soud k tomu podotýká, že ani stěžovatel sám netvrdí, že by se mu takového vyjádření dostalo výslovně od samosoudkyně obvodního soudu, namítá pouze, že z obsahu tlumočených informací takto celou situaci pochopil. Popsaná situace však byla objektivně dána, neboť stěžovatel skutečně byl vazbou ohrožen, když samotné vydání příkazu k zatčení s uvedením konkrétního, samosoudkyní již předběžně shledávaného, vazebního důvodu dle § 67 písm. a) trestního řádu, tak i samotné konání vazebního zasedání takovou hrozbu představovaly. Stěžovatel pak měl možnost tuto hrozbu s jistotou okamžitě odvrátit právě vzdáním se práva na podání odporu proti trestnímu příkazu. Tím by celé trestní stíhání ihned pravomocně skončilo a od toho okamžiku by soud již vůbec neměl pravomoc o vazbě rozhodovat. Tato objektivně daná situace ve spojení se skutečností, že z vazebního zasedání nebyl pořizován zvukový záznam a z protokolu z vazebního zasedání vyplývá, že se stěžovatel vzdává práva odporu, „neboť musí pracovat“, vede Ústavní soud k závěru, že při procesním úkonu stěžovatele spočívajícím ve vzdání se práva odporu proti trestnímu příkazu ve vazebním zasedání dne 30. 10. 2018 byl objektivně přítomen nedovolený prvek státního donucení – hrozba vazby vyplývající z vazebního zasedání, které se vůbec nemělo konat – a tento procesní úkon stěžovatele tedy nemůže mít právní účinky.

50. Důvodem vazby nemůže být jednání obviněného, které je součástí výkonu jeho práva na obhajobu, včetně popírání viny či uvádění nepravdivých informací [nález Ústavního soudu ze dne 25. 9. 1997 sp. zn. III. ÚS 148/97 (N 113/9 SbNU 65)]. Ústavní soud k tomu zdůrazňuje, že tím spíše vazba (ani hrozba vazbou) nesmí v žádném případě být prostředkem k doznání obviněného. Vzdání se práva na podání opravného prostředku proti odsuzujícímu rozhodnutí je přitom svojí povahou taktéž přijetím viny. Úkolem všech orgánů činných v trestním řízení tak je dbát na to, aby všechny procesní kroky obviněného byly učiněny svobodně a bez jakéhokoliv nátlaku. Úkol soudu rozhodujícího ve vazebním zasedání nespočívá tedy jen v tom, aby kontradiktorním způsobem posoudil důvodnost podezření vůči obviněnému, zda jsou dány vazební důvody a zda je nelze nahradit jiným institutem. Soud je ve vazebním zasedání též garantem předcházení špatnému zacházení ve smyslu čl. 3 Úmluvy, když účelem vazebního zasedání, i v průběhu již běžící vazby, je, aby soud mohl obviněného osobně shlédnout a případné špatné zacházení ze strany moci výkonné odhalit. Tím spíše se pak očekává, že k žádnému donucení nedojde ani v průběhu vazebního zasedání samotného. V obecné rovině není vyloučeno, aby právě v průběhu vazebního zasedání obviněný učinil

některé významné procesní kroky (doznání, podrobnou výpověď, případně vzdání se opravného prostředku). Tyto kroky však musejí být učiněny zcela svobodně a nesmí mít žádnou souvislost s otázkou, která se ve vazebním zasedání primárně řeší, totiž jestli bude obviněný vzat do vazby, resp. zda bude vazba pokračovat. Soud rozhodující o vazbě je povinen dbát na to, aby ani implicitně nebyla obviněnému naznačována souvislost mezi doznáním (případně vzdáním se opravného prostředku) a vazbou. V případě pochybností by měl soudce rozhodující o vazbě osobu omezenou na svobodě v tomto duchu poučit. Ústavní soud kriticky hodnotí praxi, kdy z vazebního zasedání není pořizován zvukový záznam. Při poměřování dnešní úrovně technických prostředků se závažností hodnoty, o níž se ve vazebním zasedání rozhoduje (osobní svoboda), nevyznívá nepořízení zvukového záznamu z vazebního zasedání přesvědčivě. K tíži státu totiž jde případná nemožnost prokázání namítaných pochybení při takovém vazebním zasedání, podobně jako leží důkazní břemeno na státu v případech předestření hájitelného tvrzení o špatném zacházení s osobami omezenými státem na osobní svobodě (srov. např. rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 6. 4. 2004 ve věci *Ahmet Özkan a další proti Turecku*, stížnost č. 21689/93, § 426).

51. Vzhledem ke shora uvedenému Ústavní soud konstatuje, že trestní příkaz obvodního soudu ze dne 25. 7. 2018 č. j. 2 T 114/2018-130 byl zrušen odporem stěžovatele ze dne 6. 11. 2018 podaným k obvodnímu soudu dne 6. 11. 2018.

52. Postupem obvodního soudu, který dosud nenařídil ve věci stěžovatele hlavní líčení, tak bylo zasaženo do ústavně zaručených práv stěžovatele na soudní ochranu a na veřejné projednání věci v jeho přítomnosti zakotvených v čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 2 Listiny, jakož i práva na spravedlivý proces podle čl. 6 odst. 1 Úmluvy. V důsledku tohoto postupu obvodního soudu pak došlo i k zásahu do práva stěžovatele na odvolání v trestních věcech zakotveného v čl. 2 Protokolu č. 7 k Úmluvě.

53. Na základě těchto skutečností Ústavní soud shledal ústavní stížnost důvodnou pro porušení základních práv stěžovatele zaručených v čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 2 Listiny a v čl. 6 odst. 1 Úmluvy a porušení jeho práva na odvolání v trestních věcech zakotveného v čl. 2 Protokolu č. 7 k Úmluvě, pročež jí podle § 82 odst. 3 písm. b) zákona o Ústavním soudu vyhověl a obvodnímu soudu zakázal pokračovat v porušování těchto jeho základních práv tím, že nenařídí hlavní líčení, a přikázal mu nařídit hlavní líčení ve věci vedené pod sp. zn. 2 T 114/2018.

Č. 39
Náhrada nákladů řízení vzniklých před Ústavním soudem
(sp. zn. III. ÚS 2118/19 ze dne 3. března 2020)

Zvláštní úpravu způsobu náhrady nákladů vzniklých v řízení před Ústavním soudem odlišnou od civilního soudního řízení je nutno vnímat optikou toho, že Ústavní soud, jak vyslovil v řadě svých rozhodnutí, není s ohledem na ústavní vymezení svých pravomocí v čl. 87 Ústavy součástí soustavy obecných soudů, a jeho postavení ve vztahu k obecným soudům je limitováno čl. 83 Ústavy. Byť by tedy dospěl obecný soud k závěru, že náklady vzniklé účastníkovi v řízení před Ústavním soudem jsou náklady potřebnými k účelnému uplatňování nebo bránění práva proti účastníku, který ve věci úspěch neměl, nemůže rozhodnout o přiznání jejich náhrady, neboť k tomu je oprávněn postupem podle § 62 odst. 4 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, pouze Ústavní soud.

Nerespektoval-li vrchní soud uvedené rozhraničení a aplikoval ve věci § 142 odst. 1 o. s. ř. i na náhradu nákladů vzniklých v řízení před Ústavním soudem, nedostál požadavku předvídatelnosti práva a právní jistoty, čímž porušil základní právo stěžovatelky na soudní ochranu zakotvené v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Jiřího Zemánka (soudce zpravodaje) a soudců Josefa Fialy a Radovana Suchánka o ústavní stížnosti stěžovatelky obchodní společnosti MARQVEL, s. r. o., sídlem Husova 22/IV, Český Dub, zastoupené Mgr. Lukášem Votrubou, advokátem, sídlem Moskevská 637/6, Liberec, proti II. výroku rozsudku Vrchního soudu v Praze ze dne 21. března 2019 č. j. 8 Cmo 318/2014-412, za účasti Vrchního soudu v Praze jako účastníka řízení a obchodní společnosti UNISOF ES, spol. s r. o., sídlem Alšovice 1, Bratříkov, zastoupené Mgr. JUDr. Jaroslavem Grincem, Ph.D., advokátem, sídlem Mikovcova 10/476, Praha 2 – Vinohrady, jako vedlejší účastnice řízení, takto:

I. Rozsudkem Vrchního soudu v Praze ze dne 21. března 2019 č. j. 8 Cmo 318/2014-412 bylo ve II. výroku porušeno základní právo stěžovatelky na soudní ochranu zakotvené v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 21. března 2019 č. j. 8 Cmo 318/2014--412 se ve II. výroku ruší.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadeného rozhodnutí

1. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) se stěžovatelka domáhá zrušení II. výroku v záhlaví uvedeného rozsudku s tvrzením, že jím byla porušena její ústavně zaručená práva zakotvená v čl. 2 odst. 2 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále též jen „Listina“) a čl. 2 odst. 3 Ústavy.

2. Z obsahu spisů Krajského soudu v Ústí nad Labem – pobočky v Liberci (dále jen „krajský soud“) sp. zn. 38 Cm 54/2011 a 38 Cm 79/2018, které si Ústavní soud vyžádal, vyplývají následující skutečnosti. Rozsudkem ze dne 9. 6. 2014 č. j. 38 Cm 54/2011-241 ve znění usnesení ze dne 12. 6. 2014 č. j. 38 Cm 54/2011-238 krajský soud zamítl žalobu stěžovatelky, kterou se domáhala po vedlejší účastnici zaplacení 1 633 500 Kč s příslušenstvím (I. výrok), a stěžovatelce uložil zaplatit na náhradě nákladů řízení vedlejší účastnici 275 154 Kč (II. výrok) a České republice 1 935 Kč (III. výrok).

3. Vrchní soud v Praze (dále jen „vrchní soud“) rozsudkem ze dne 15. 6. 2015 č. j. 8 Cmo 318/2014-292 změnil rozsudek krajského soudu tak, že uložil vedlejší účastnici povinnost zaplatit stěžovatelce částku Kč 1 633 500 s příslušenstvím, na náhradě nákladů řízení České republice 1 935 Kč (I. výrok) a dále vedlejší účastnici uložil zaplatit stěžovatelce na náhradě nákladů řízení před krajským soudem 377 181,20 Kč (II. výrok) a na náhradě nákladů odvolacího řízení 120 062,25 Kč (III. výrok).

4. Dovolání vedlejší účastnice Nejvyšší soud usnesením ze dne 8. 3. 2016 č. j. 32 Cdo 4520/2015-338 jako nepřípustné odmítl.

5. Nálezem sp. zn. III. ÚS 1544/16 ze dne 20. 11. 2018 (N 186/91 SbNU 303) Ústavní soud usnesení Nejvyššího soudu ze dne 8. 3. 2016 č. j. 32 Cdo 4520/2015-338 a rozsudek vrchního soudu ze dne 15. 6. 2015 č. j. 8 Cmo 318/2014-292 pro porušení práva vedlejší účastnice (v tehdejší věci stěžovatelky) zaručeného v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod zrušil.

6. Vrchní soud poté rozsudkem ze dne 21. 3. 2019 č. j. 8 Cmo 318/2014-412 rozsudek krajského soudu ze dne 9. 6. 2014 č. j. 38 Cm 54/2011-241 ve znění usnesení ze dne 12. 6. 2014 č. j. 38 Cm 54/2011-238 potvrdil (I. výrok) a stěžovatelce uložil zaplatit vedlejší účastnici náhradu nákladů řízení před soudem odvolacím, dovolacím a Ústavním soudem ve výši 137 443 Kč do tří dnů od právní moci rozsudku (II. výrok).

II. Argumentace stěžovatelky

7. Stěžovatelka je přesvědčena, že vrchní soud pochybil, když jí napadeným výrokem uložil zaplatit vedlejší účastnici taktéž náhradu nákladů řízení vzniklých v řízení před Ústavním soudem. Stěžovatelka má za to, že obecné soudy jsou oprávněny rozhodovat toliko o nákladech řízení, které se týkají civilního řízení, nikoliv však o nákladech řízení před Ústavním soudem, pro které platí zvláštní úprava stanovená zákonem o Ústavním soudu. Rozhodl-li tedy vrchní soud také o náhradě nákladů vzniklých v řízení před Ústavním soudem, rozhodl tak zcela mimo svou pravomoc a podle právního předpisu, který není oprávněn použít. Uvedeným postupem vrchní soud v části týkající se nákladů řízení fakticky mění nález sp. zn. III. ÚS 1544/16, bod 45 odůvodnění (všechna rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na https://nalus.usoud.cz).

III. Vyjádření účastníků řízení

8. Soudce zpravodaj podle § 42 odst. 4 zákona o Ústavním soudu zaslal ústavní stížnost k vyjádření vrchnímu soudu a vedlejší účastnici řízení.

9. Vrchní soud označil ústavní stížnost za nedůvodnou a odkaz stěžovatelky na bod 45 nálezu sp. zn. III. ÚS 1544/16 za nepatřičný, neboť se v něm Ústavní soud zabýval možností

hrazení nákladů řízení před Ústavním soudem státem tomu z účastníků, u něhož by takové rozhodnutí odůvodňovaly jeho osobní a majetkové poměry.

10. Vedlejší účastnice uvádí, že vrchní soud postupoval zcela v souladu se zákonem, který nevylučuje, aby po „obživnutí“ věci soud v souladu se zásadou úspěchu ve věci rozhodl i o nákladech soudního řízení a právního zastoupení. Dovolává-li se stěžovatelka nálezu sp. zn. III. ÚS 1544/16 v části, kde Ústavní soud uvádí hypotézu § 83 odst. 1 zákona o Ústavním soudu, vedlejší účastnice toto ustanovení vnímá jako velmi nespravedlivé, neboť na jedné straně ze zákona o Ústavním soudu vyplývá povinnost zastoupení advokátem v řízení o ústavní stížnosti, a na druhé straně § 83 odst. 1 téhož zákona, vzdor tomu, že Ústavní soud je poslední možností nápravy předchozích zjevně nesprávných soudních rozhodnutí, v podstatě volným uvážením Ústavního soudu umožňuje svým způsobem trestat stěžovatele v podobě sankce nepřiznání nákladů právního zastoupení. V rámci spravedlivého procesu by bylo dle vedlejší účastnice vhodné a spravedlivé, aby úspěšným ústavním stížnostem vždy bylo vyhověno i v návrhu na náhradu nákladů na právní zastoupení. Vedlejší účastnice je názoru, že rozhodnutí Ústavního soudu nepřiznat jí v řízení vedeném pod sp. zn. III. ÚS 1544/16 jako úspěšné stěžovatelce náklady právního zastoupení s odůvodněním, že to její majetkové poměry nevyžadují, není „nejspíš“ správné, neboť má dlouhodobě utlumenou činnost a nevyvíjí žádnou podnikatelskou aktivitu. Závěr Ústavního soudu, který jí nepřiznal náklady ze zákona povinného právního zastoupení, se jeví vedlejší účastnici diskriminačním také proto, že se jen úspěšně bránila nezákonnosti rozhodnutí obecných soudů, za což je *de facto* potrestána nepřiznáním nákladů vzniklých jí v řízení před Ústavním soudem, navíc v posuzované věci jde o zjevné zneužívání práva stěžovatelkou.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

11. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení a dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněnou stěžovatelkou, která byla účastnicí řízení, v němž bylo vydáno rozhodnutí napadené ústavní stížností, a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatelka je právně zastoupena v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu a ústavní stížnost je přípustná, neboť stěžovatelka vyčerpala všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva (§ 75 odst. 1 téhož zákona *a contrario*).

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

12. Po prostudování spisového materiálu dospěl Ústavní soud k názoru, že ústavní stížnost je důvodná.

13. Z hlediska opodstatněnosti ústavních stížností směřujících proti náhradově nákladovým výrokům rozhodnutí obecných soudů Ústavní soud ve své judikatuře konstantně zastává stanovisko, že spor o náhradu nákladů řízení, i když se může dotknout některého z účastníků řízení, zpravidla nedosahuje intenzity opodstatňující porušení základních práv a svobod [usnesení ze dne 1. 11. 1999 sp. zn. IV. ÚS 10/98, ze dne 27. 5. 1998 sp. zn. II. ÚS 130/98, ze dne 4. 2. 2003 sp. zn. I. ÚS 30/02, ze dne 5. 8. 2002 sp. zn. IV. ÚS 303/02 (U 25/27 SbNU 307) a ze dne 13. 10. 2005 sp. zn. III. ÚS 255/05]; opakovaně již bylo řečeno, že povaha – jen procesní – soudem konstituovaného práva, resp. povinnosti způsobuje, že zde není zjevné reflexe ve vztahu k těm základním právům a svobodám, které jsou chráněny prameny ústavního pořádku. Z uvedených důvodů přistupuje Ústavní soud k návrhům týkajícím se rozhodování o náhradě nákladů řízení značně rezervovaně.

14. Ústavní soud však současně připomíná, že ačkoliv se žádný z článků Listiny o nákladech civilního řízení, resp. o jejich náhradě, výslovně nezmiňuje, principy spravedlivého procesu zakotvené v čl. 36 a násl. Listiny, resp. čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“) je nezbytné uplatňovat i na rozhodování obecných soudů o nákladech řízení v civilních věcech. Současně však je třeba mít na zřeteli, že jde-li o konkrétní výši náhrady, není úkolem Ústavního soudu jednat jako

odvolací soud nebo jako soud třetí či čtvrté instance o rozhodnutích přijatých obecnými soudy. Je úlohou obecných soudů vykládat a používat příslušná pravidla procesní a hmotněprávní povahy. Navíc jsou to obecné soudy, které mají nejlepší podmínky pro posouzení všech okolností konkrétního případu. Ústavní soud je ovšem oprávněn posoudit, zda postup nebo rozhodnutí obecných soudů při rozhodování o nákladech řízení vyhovovalo požadavkům procesní spravedlivosti, obsaženým v hlavě páté Listiny, resp. v čl. 6 odst. 1 Úmluvy.

15. V posuzované věci vrchní soud postupoval podle § 142 odst. 1 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, (dále též jen „o. s. ř.“), který stanoví, že účastníku, který měl ve věci plný úspěch, přizná soud náhradu nákladů potřebných k účelnému uplatňování nebo bránění práva proti účastníku, který ve věci úspěch neměl. Podle § 137 o. s. ř. představují náklady řízení zejména hotové výdaje účastníků a jejich zástupců, včetně soudního poplatku, ušlý výdělek účastníků a jejich zákonných zástupců, náklady důkazů, tlumočné, náhradu za daň z přidané hodnoty, odměnu za zastupování a odměnu pro mediátora podle zákona č. 202/2012 Sb., o mediaci a o změně některých zákonů (zákon o mediaci), ve znění zákona č. 183/2017 Sb., za první setkání s mediátorem nařízené soudem podle § 100 odst. 2 o. s. ř.

16. Jak občanský soudní řád (§ 140 odst. 1), tak zákon o Ústavním soudu (§ 62 odst. 3) stanoví, že každý účastník si sám platí (hradí) vzniklé náklady řízení. Občanský soudní řád a zákon o Ústavním soudu však odlišným způsobem upravují možnost nahrazení nákladů řízení účastníkovi (vedlejšímu účastníkovi) řízení. Zatímco občanský soudní řád podmiňuje přiznání nákladů řízení úspěchem ve věci, zákon o Ústavním soudu umožňuje takový postup jen v odůvodněných případech, nikoli „automaticky“ podle výsledků řízení. Samotný úspěch ve sporu, přesněji úspěch v řízení před Ústavním soudem, tedy není jediným kritériem pro přiznání náhrady nákladů řízení. Záleží zcela na úvaze Ústavního soudu, zda náhradu nákladů přizná či nikoliv, a je jeho ustálenou praxí, že uložení povinnosti náhrady nákladů řízení vysloví toliko ve výjimečných případech, např. ji pojímá jako svého druhu sankci vůči tomu účastníku řízení, který svým postupem zásah do základního práva vyvolal, a vzhledem k okolnostem případu by tedy měl tímto způsobem nést následky, které vznikly jinému účastníkovi.

17. Pro věc je podstatné, že § 62 odst. 4 zákona o Ústavním soudu je pro účely přiznání náhrady nákladů řízení vzniklých v řízení před Ústavním soudem ustanovením zvláštním ve vztahu k § 142 o. s. ř. (viz § 63 zákona o Ústavním soudu, podle kterého se použijí pro řízení před Ústavním soudem přiměřeně ustanovení občanského soudního řádu, jen pokud zákon o Ústavním soudu nestanoví jinak). Byť by tedy dospěl obecný soud k závěru, že náklady vzniklé účastníkovi v řízení před Ústavním soudem jsou náklady potřebnými k účelnému uplatňování nebo bránění práva proti účastníku, který ve věci úspěch neměl, nemůže rozhodnout o přiznání jejich náhrady, neboť k tomu je oprávněn postupem podle § 62 odst. 4 zákona o Ústavním soudu pouze Ústavní soud.

18. Jakkoli uvedené může vnímat vedlejší účastník jako nespravedlivé, když má za to, že by měly náklady vzniklé v řízení před Ústavním soudem být úspěšnému účastníkovi vždy nahrazeny, přehlíží tato jeho úvaha skutečnost, že zvláštní úpravu způsobu náhrady nákladů vzniklých v řízení před Ústavním soudem, odlišnou od civilního soudního řízení, je nutno vnímat optikou toho, že Ústavní soud, jak vyslovil v řadě svých rozhodnutí, není s ohledem na ústavní vymezení svých pravomocí (čl. 87 Ústavy) součástí soustavy soudů (čl. 91 odst. 1 Ústavy), a jeho postavení ve vztahu k obecným soudům je vymezeno čl. 83 Ústavy.

19. Nerespektoval-li vrchní soud uvedené rozhraničení a použil ve věci § 142 odst. 1 o. s. ř. i na náhradu nákladů vzniklých v řízení před Ústavním soudem, nedostál požadavku předvídatelnosti práva a právní jistoty, čímž porušil základní právo stěžovatelky na soudní ochranu zakotvené v čl. 36 odst. 1 Listiny.

20. Ze všech shora uvedených důvodů Ústavní soud ústavní stížnosti podle § 82 odst. 1 a odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu vyhověl a II. výrok rozsudku vrchního soudu ze dne 21. 3. 2019 č. j. 8 Cmo 318/2014-412 podle § 82 odst. 3 písm. a) tohoto zákona mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků zrušil.

Č. 40
Povinnost řádného odůvodnění přenesení důkazního břemene; nepřezkoumatelnost soudního rozhodnutí (sp. zn. IV. ÚS 2352/19 ze dne 3. března 2020)

Jestliže Nejvyšší soud nevzal v úvahu specifický kontext věci a nedal stěžovatelkám možnost vyjádřit se k procesnímu vývoji a náležitě svá dovolání upravit, porušil jejich právo na přístup k soudu ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Nevysvětlí-li obecný soud v odůvodnění svého rozhodnutí řádně a srozumitelně svoji úvahu o obracení důkazního břemene vůči konkrétním účastníkům řízení v tzv. medicínských sporech, porušuje tím právo na soudní ochranu účastníků podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Jana Filipa, soudce zpravodaje Jaromíra Jirsy a soudce Jiřího Zemánka o ústavních stížnostech stěžovatelky 1) Nemocnice Boskovice, s. r. o., se sídlem v Boskovicích, Otakara Kubína 179, zastoupené JUDr. Janem Paroulkem, advokátem, se sídlem v Blansku, Čelakovského 6, 2) Zdravotnické záchranné služby Jihomoravského kraje, příspěvkové organizace, se sídlem v Brně, Kamenice 798/1d, zastoupené JUDr. Ing. Lukášem Prudilem, Ph.D., advokátem, se sídlem v Brně, Bašty 8, proti usnesení Nejvyššího soudu č. j. 25 Cdo 2198/2018-602 ze dne 25. 4. 2019 a rozsudku Krajského soudu v Brně č. j. 44 Co 242/2013-431 ze dne 22. 10. 2014, za účasti Nejvyššího soudu a Krajského soudu v Brně jako účastníků řízení a nezletilého M. N. jako vedlejšího účastníka řízení, zastoupeného matkou R. B., takto:

I. Usnesením Nejvyššího soudu č. j. 25 Cdo 2198/2018-602 ze dne 25. 4. 2019 a rozsudkem Krajského soudu v Brně č. j. 44 Co 242/2013-431 ze dne 22. 10. 2014 bylo porušeno právo stěžovatelek na soudní ochranu zaručené v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a právo na spravedlivý proces podle čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

II. Usnesení Nejvyššího soudu č. j. 25 Cdo 2198/2018-602 ze dne 25. 4. 2019 a rozsudek Krajského soudu v Brně č. j. 44 Co 242/2013-431 ze dne 22. 10. 2014 se zrušují.

Odůvodnění

I. Vymezení předmětu řízení

1. Stěžovatelka 1) (dále též „první stěžovatelka“ nebo „Nemocnice Boskovice“) se ústavní stížností doručenou Ústavnímu soudu dne 19. 7. 2019 domáhá zrušení v záhlaví uvedeného usnesení Nejvyššího soudu a rozsudku Krajského soudu v Brně (dále též „krajský

soud“), neboť je přesvědčena, že jimi bylo porušeno její ústavně zaručené základní právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), rovnost účastníků řízení podle čl. 37 odst. 3 Listiny a právo na spravedlivý proces podle čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“).

2. Stěžovatelka 2) (dále též „druhá stěžovatelka“ nebo „zdravotnická záchranná služba“) ústavní stížností doručenou Ústavnímu soudu dne 19. 7. 2019 rovněž brojí proti v záhlaví uvedenému usnesení Nejvyššího soudu a rozsudku Krajského soudu v Brně, neboť je přesvědčena, že jimi bylo porušeno její ústavně zaručené základní právo vlastnit majetek podle čl. 11 odst. 1 Listiny, právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny, rovnost účastníků řízení podle čl. 37 odst. 3 Listiny, a proto navrhuje jejich zrušení.

3. Usnesením sp. zn. IV. ÚS 2352/19 ze dne 30. 7. 2019 (rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na https://nalus.usoud.cz) Ústavní soud spojil ústavní stížnosti stěžovatelek (doposud vedené pod sp. zn. IV. ÚS 2352/19 a sp. zn. II. ÚS 2357/19) ke společnému řízení vedenému pod sp. zn. IV. ÚS 2352/19.

II. Skutkové okolnosti věci

4. Ze spisu vedeného u Okresního soudu v Blansku (dále jen „nalézací soud“) pod sp. zn. 77 C 668/2010 zjistil Ústavní soud následující průběh projednávané události, který obě stěžovatelky i vedlejší účastník v průběhu řízení učinili nesporným:

5. Dne 16. ledna 2009 kolem 0:06 hodin matka vedlejšího účastníka (dále též „matka“) kontaktovala dispečink druhé stěžovatelky s tím, že je ve třicátém týdnu těhotenství a začala silně krvácet. Druhá stěžovatelka vyslala do bytu matky vozidlo rychlé lékařské pomoci, které na místo dorazilo v 0:13 hodin. Přítomná lékařka stav předběžně diagnostikovala jako patologii placenty a rozhodla o převozu matky do nemocnice první stěžovatelky v Boskovicích; převoz byl zahájen v 0:31 hod.

6. V 0:46 hod. dispečink zdravotnické záchranné služby telefonicky kontaktoval gynekologicko-porodnické oddělení Nemocnice Boskovice a informoval jej o stavu matky vedlejšího účastníka. Posádka vozidla rychlé lékařské pomoci předala matku personálu Nemocnice Boskovice v 0:59 hodin. V 1:09 hod. volala sestra gynekologicko-porodnického oddělení Nemocnice Boskovice na dispečink zdravotnické záchranné služby a žádala o převoz matky do gynekologicko-porodnické kliniky Fakultní nemocnice Brno, protože lékař boskovické nemocnice provádí císařský řez u jiné pacientky a další lékař není ve službě; učinila tak po telefonické konzultaci s právě operujícím lékařem. Sestra dále provedla kardiotokografické vyšetření, avšak záznam o něm (dále jen „záznam o KTG“) se následně ztratil; lékař matku v Nemocnici Boskovice neviděl.

7. Matka vedlejšího účastníka byla následně vozidlem zdravotnické záchranné služby převezena do gynekologicko-porodnické kliniky Fakultní nemocnice Brno na Obilním Trhu. Ve 2:05 hod. byla pacientka předána personálu nemocnice.

8. Ve 2:35 hod. se urgentním porodem císařským řezem narodil vedlejší účastník, který byl nedonošený (30. týden těhotenství) a v těžké asfyxii (ve stavu dušení). Apgar skóre (tj. posouzení zdravotního stavu novorozence bezprostředně po narození) činilo v první minutě života novorozence jeden bod (z deseti možných), byla u něj přítomna pouze pomalá srdeční akce. Jinak byl novorozenec bez dechu a svalového napětí, s cyanotickou nebo bledou kůží a nereagoval na podráždění. Následně bylo 31. 1. 2019 zjištěno u vedlejšího účastníka mozkové krvácení a otok mozku, v důsledku čehož bylo nutné provést několik operačních zákroků.

III. Rekapitulace procesního vývoje

9. Vedlejší účastník podal dne 9. 8. 2010 u nalézacího soudu žalobu o náhradu škody na zdraví – odškodnění bolestí a ztížení společenského uplatnění, které vyčíslil na částku 198 000 Kč s příslušenstvím. Zaplacení uvedené částky se vedlejší účastník domáhal proti

oběma stěžovatelkám pro jejich postup spočívající v neukončení porodu včas a pro následný transport do nemocnice v Brně, který představoval podstatnou příčinu nepříznivého následku – poškození jeho zdraví ve smyslu § 444 odst. 1 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění do 31. prosince 2013.

10. Nalézací soud rozsudkem č. j. 77 C 668/2010-327 ze dne 14. 5. 2013 výše uvedenou žalobu zamítl. Po provedeném dokazování, jehož součástí bylo celkem sedm znaleckých posudků či odborných vyjádření z oboru zdravotnictví s různou specializací (anesteziologie, resuscitace a urgentní medicína, gynekologie, neurologie či neonatologie), nalézací soud u první stěžovatelky shledal porušení právní povinnosti (postup *non lege artis*), avšak uzavřel, že její protiprávní jednání nebylo v příčinné souvislosti s újmou vzniklou na zdraví vedlejšího účastníka. Ve vztahu ke druhé stěžovatelce nalézací soud dospěl k závěru, že žádnou právní povinnost neporušila. Ohledně příčinné souvislosti mezi protiprávním jednáním první stěžovatelky a škodou na zdraví nalézací soud uzavřel, že stěžejní příčinou poškození zdraví dítěte byly předčasné odlučování placenty spojené se zahájením předčasného porodu, nedostatečná zralost všech orgánů a akutní nedostatek kyslíku s následnou tísní plodu, projevující se následky typu hypoxie, významného zpomalení srdeční akce (bradykardie), následným mozkovým krvácením a otokem mozku. Podle nalézacího soudu tížilo důkazní břemeno k tvrzení o existenci příčinné souvislosti mezi jednáním stěžovatelek a vznikem újmy na zdraví vedlejšího účastníka. Byť nalézací soud souhlasil s námitkou vedlejšího účastníka, že mu nelze klást k tíži absenci relevantní (a povinné) zdravotní dokumentace, nelze činit první stěžovatelku odpovědnou na základě pouhé pravděpodobnosti vlivu jejího jednání na vznik újmy na zdraví.

11. Krajský soud v Brně napadeným rozsudkem ze dne 22. 10. 2014 změnil rozsudek nalézacího soudu a uložil oběma stěžovatelkám povinnost společně a nerozdílně zaplatit vedlejšímu účastníkovi 196 080 Kč s příslušenstvím. Krajský soud dospěl k závěru, že obě stěžovatelky pochybily: druhá stěžovatelka chybně rozhodla o převozu matky do zařízení první stěžovatelky namísto do zařízení vyššího typu (Fakultní nemocnice v Brně); první stěžovatelka porušila svoji právní povinnost poskytnout péči podle indikace – buďto porodem císařským řezem, nebo určením rodičky k transportu tzv. *in utero* na příslušné pracoviště vyššího typu. Podle krajského soudu musí být důkazní břemeno ohledně prokázání příčinné souvislosti a určení okamžiku, kdy došlo k nezvratnému poškození zdraví dítěte, takzvaně přeneseno na první stěžovatelku, neboť o zdravotním stavu dítěte či jeho matky nepořídila žádnou dokumentaci (jediný záznam o KTG se ztratil). Jelikož stěžovatelky ani přes procesní poučení (viz bod 53) své důkazní břemeno neunesly a nevyvrátily tvrzení vedlejšího účastníka, dospěl krajský soud k závěru, že příčina vzniku zdravotní újmy je v prodlení (nezakročení) stěžovatelek ve prospěch zdraví dítěte.

12. Proti rozsudku krajského soudu podaly obě stěžovatelky dovolání. Rozsudkem č. j. 25 Cdo 765/2015-483 ze dne 2. 6. 2015 (dále jen „1. rozhodnutí Nejvyššího soudu“) Nejvyšší soud dovolání první stěžovatelky odmítl; k dovolání druhé stěžovatelky rozsudek krajského soudu zrušil a věc vrátil k dalšímu řízení. Nejvyšší soud odkázal na svoji ustálenou rozhodovací praxi ohledně rozložení důkazního břemene v případě uplatnění nároku na náhradu škody; podle jeho závěru nelze při posouzení předpokladů vzniku nároku na náhradu škody na zdraví vznik odpovědnosti lékaře dovodit zjednodušujícím závěrem, že nedostatky ve vedení lékařské dokumentace nelze přičíst v neprospěch pacienta, a na takovém základu učinit závěr o odpovědnosti poskytovatele zdravotní péče za škodu na zdraví pacienta. Nedostatky ve vedení zdravotnické dokumentace první stěžovatelky nadto nelze klást k tíži druhé stěžovatelce.

13. Krajský soud v novém řízení doplnil dokazování výslechem soudního znalce z oboru zdravotnictví, odvětví pediatrie, specializace neonatologie, MUDr. Lubomíra Kantora, Ph.D., z něhož vyplynulo, že fáze hypoxie, kdy již dochází k nevratnému poškození

zdraví, nastává „v řádu minut, max. desítek minut poté, co u matky započalo krvácení“. K tomuto závěru znalce krajský soud uvedl, že plně koresponduje s dalším skutkovým zjištěním, aby následně uzavřel, že vedlejší účastník neprokázal, že protiprávní jednání první stěžovatelky bylo v příčinné souvislosti se škodou na jeho zdraví a že bylo jeho rozhodující příčinou. Nadto krajský soud uvedl, že jestliže zdraví dítěte mohlo být poškozeno již před přivezením jeho matky do zařízení první stěžovatelky, nelze ani rozhodnutí druhé stěžovatelky o volbě zdravotnického zařízení stavět do příčinné souvislosti se škodou na zdraví dítěte. Krajský soud proto rozsudkem č. j. 44 Co 242/2013-528 ze dne 16. 12. 2015 (dále jen „2. rozsudek krajského soudu“) rozsudek nalézacího soudu potvrdil. Naposledy uvedený rozsudek není předmětem přezkumu Ústavním soudem, neboť byl jeho dřívějším nálezem (viz níže) zrušen.

14. Následné dovolání vedlejšího účastníka Nejvyšší soud odmítl usnesením č. j. 25 Cdo 2731/2016-568 ze dne 20. 10. 2016 (dále jen „2. rozhodnutí Nejvyššího soudu“), neboť posouzení absence příčinné souvislosti je podle něj skutková otázka, která nemůže být předmětem dovolacího přezkumu.

15. Proti 1. rozhodnutí Nejvyššího soudu, 2. rozsudku krajského soudu a 2. rozhodnutí Nejvyššího soudu podal vedlejší účastník ústavní stížnost. Ústavní soud uvedená rozhodnutí zrušil nálezem sp. zn. IV. ÚS 14/17 ze dne 9. 5. 2018 (N 84/89 SbNU 269); dospěl k závěru, že neúspěch vedlejšího účastníka ve sporu nebyl dán tím, že by byla příčinná souvislost znaleckým posudkem MUDr. Lubomíra Kantora, Ph.D., vyloučena (jak vyplývalo z 2. rozhodnutí Nejvyššího soudu), nýbrž jej způsobilo tzv. neunesení důkazního břemene. Podle Ústavního soudu důkazní břemeno s ohledem na skutkové okolnosti případu a protiprávní jednání Nemocnice Boskovice nemělo vedlejšího účastníka tížit. Pravidla rozložení důkazního břemene v případě prokazování předpokladů odpovědnosti za újmu vycházejí ze zákonné úpravy, podle které obecně platí, že poškozený je povinen tvrdit skutečnosti týkající se protiprávního jednání škůdce, vzniku škody a existence příčinné souvislosti mezi těmito skutečnosti a je rovněž povinen svá tvrzení prokázat. Ústavní soud dále dovodil, že ve specifických případech mohou uvedená obecná pravidla o rozdělení důkazního břemene být v rozporu s ústavněprávními principy řádně vedeného soudního řízení. V medicínských sporech, v nichž na straně jedné stojí pacient, tvrdící, že mu protiprávním jednáním poskytovatele zdravotních služeb vznikla újma, a na straně druhé poskytovatel zdravotních služeb, který porušil svoji povinnost vést řádně zdravotnickou dokumentaci pacienta, může soud rozhodnout o tzv. obrácení důkazního břemene ohledně prokazování (ne)splnění některého z předpokladů odpovědnosti za újmu. Takový postup soudu představuje prostředek *ultima ratio* a je namístě jen tehdy, nelze-li tvrzení pacienta prokázat ani uložením vysvětlovací povinnosti protistraně podle § 129 odst. 2 o. s. ř. Jelikož obecné soudy opomenuly zvážit důvody pro obrácení důkazního břemene, porušily právo vedlejšího účastníka na soudní ochranu podle článku 36 odst. 1 Listiny, rovnost účastníků řízení podle článku 37 odst. 3 Listiny a právo na spravedlivý proces podle článku 6 odst. 1 Úmluvy.

16. Nejvyšší soud se v návaznosti na předmětný nález Ústavního soudu znovu zabýval dovoláními stěžovatelek proti napadenému rozsudku Krajského soudu v Brně ze dne 22. 10. 2014, tj. rozsudku, v němž krajský soud dospěl k závěru, že důkazní břemeno leží na stěžovatelkách, které je neunesly. Nejvyšší soud napadeným usnesením ze dne 25. 4. 2019 dovolání stěžovatelek odmítl podle § 243c odst. 1 o. s. ř. (podrobněji k tomu viz část VI nálezu).

17. Ústavní soud dále zjistil, že u Krajského soudu v Brně probíhá řízení o žalobě vedlejšího účastníka proti oběma stěžovatelkám na ochranu osobnosti, které je vedeno pod sp. zn. 24 C 4/2012. Krajský soud usnesením č. j. 24 C 4/2012-163 ze dne 19. 9. 2019 přerušil předmětné řízení do pravomocného skončení řízení o nyní projednávané ústavní stížnosti.

Podle krajského soudu výsledek řízení vedeného u nalézacího soudu pod sp. zn. 77 C 668/2010 může mít zásadní vliv na rozhodnutí krajského soudu o žalobě na ochranu osobnosti.

IV. Argumentace stěžovatelek

18. V ústavní stížnosti první stěžovatelka tvrdí, že krajský soud před vydáním napadeného rozsudku „přenesl" na stěžovatelky důkazní břemeno, ale neprovedl žádné důkazy, které první stěžovatelka v důsledku toho navrhla. Jelikož tři následující rozhodnutí byla nálezem Ústavního soudu zrušena, ocitla se první stěžovatelka v absurdní situaci – na jedné straně jí byla uložena povinnost prokázat svá tvrzení, nicméně jí nebyl poskytnut po předchozím kasačním (a klíčovém) rozhodnutí Ústavního soudu procesní prostor k reakci a k navržení dalších důkazů, což nakonec vyústilo ve stěžovatelčin neúspěch ve věci. Podle první stěžovatelky je postup krajského soudu v rozporu s jejím ústavně zaručeným právem na soudní ochranu a principem „rovnosti zbraní", neboť krajský soud dospěl při posuzování věci k výjimečnému závěru ohledně důkazního břemene, avšak neposkytl jí faktickou možnost uplatnit nové důkazy. Byť krajský soud stěžovatelku formálně k uplatnění důkazních návrhů vyzval (a ta na poučení reagovala), žádnému z nich nevyhověl, ačkoliv navržené důkazy měly potenciál prokázat tvrzení první stěžovatelky, a ani se s jejími návrhy nevypořádal.

19. Prostor pro reakci neposkytl první stěžovatelce ani Nejvyšší soud, který nevzal v úvahu doplňující výslech soudního znalce MUDr. Lubomíra Kantora, Ph.D., provedený krajským soudem, z něhož vyplynuly nové skutečnosti.

20. Druhá stěžovatelka v ústavní stížnosti namítá porušení výše uvedených základních práv a její argumentaci lze shrnout následovně: Zaprvé, Nejvyšší soud nedal druhé stěžovatelce po zrušujícím nálezu Ústavního soudu možnost vyjádřit se k dovolání; rozhodl pouze na základě jejího původního („neaktuálního") dovolání ze dne 25. 11. 2014 a vydal rozhodnutí diametrálně odlišné od 1. rozhodnutí Nejvyššího soudu. Druhá stěžovatelka činila veškeré procesní kroky v dobré víře, že důkazní břemeno tíží buď vedlejšího účastníka, nebo první stěžovatelku z důvodu zmaření důkazu; poukazuje na poučení krajského soudu, podle kterého „důkazní břemeno nese žalovaná nemocnice, a to s ohledem na řádné nevedení zdrav. dokumentace ve vztahu k nezletilému" (protokol z jednání ze dne 21. 5. 2014, č. l. 380). Podle druhé stěžovatelky 2. rozhodnutí Nejvyššího soudu představuje tzv. překvapivé rozhodnutí, které je v rozporu se zásadou právní jistoty.

21. Zadruhé, zdravotnická záchranná služba namítá, že její procesní postavení bylo neoprávněně zhoršeno na základě protiprávního jednání Nemocnice Boskovice (nevedení řádné dokumentace a ztráta záznamu o KTG); podle druhé stěžovatelky se obecné soudy k rozdílnému procesnímu postavení v návaznosti na protiprávní jednání první stěžovatelky dostatečně nevyjádřily. Zatřetí, v průběhu řízení podle druhé stěžovatelky nebylo prokázáno žádné porušení povinnosti z její strany; právní hodnocení obecných soudů je v extrémním nesouladu se skutkovými závěry a představuje svévoli. Začtvrté, je napadený rozsudek krajského soudu ze dne 22. 10. 2014 nepřezkoumatelný, neboť z jeho odůvodnění nelze ani při užití značné dávky logiky a abstraktního uvažování dovodit, na základě jakých důvodů jej krajský soud vydal.

V. Vyjádření účastníků řízení a repliky stěžovatelek

22. Ve vyjádření k ústavní stížnosti Nejvyšší soud uvedl, že dovolání první stěžovatelky bylo odmítnuto pro vady (absenci vymezení předpokladů přípustnosti); proto se jím nemohl věcně zabývat. Obstojí-li z hlediska ústavnosti závěr dovolacího soudu o neprojednatelnosti dovolání pro vady, nemůže se Ústavní soud meritorními námitkami zabývat [v souladu se stanoviskem Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS-st. 45/16 ze dne 28. 11. 2017 (ST 45/87 SbNU 905; 460/2017 Sb.)]; v tomto smyslu první stěžovatelka žádné

ústavněprávně relevantní námitky nevznáší. K ústavní stížnosti druhé stěžovatelky se Nejvyšší soud nevyjádřil.

23. Krajský soud ve vyjádření uvedl, že jádru stížnosti stěžovatelek zcela nerozumí; podle něj je první stěžovatelka v pozici, ve které by měla označit konkrétní krajským soudem neprovedené důkazy a přesvědčivě vysvětlit, „čím byly s to skutková zjištění překreslit“. Krajský soud dále uvádí, že povinnost soudu provést (všechny) navržené důkazy neexistuje; nutné je provést jen důkazy potřebné ke zjištění skutkového stavu věci, což se stalo. Vyjádření k ústavní stížnosti druhé stěžovatelky se krajský soud vzdal.

24. Vedlejší účastník na výzvu Ústavního soudu ze dne 12. 9. 2019 k vyjádření k ústavním stížnostem stěžovatelek nereagoval.

25. V replice k vyjádřením účastníků první stěžovatelka zopakovala, že v řízení již dříve navrhovala důkazy k prokázání svého tvrzení o neexistenci příčinné souvislosti mezi jejím jednáním a vznikem škody, které však nebyly provedeny; s předmětnými důkazními návrhy se krajský soud nevypořádal a neodůvodnil jejich neprovedení. První stěžovatelka dále rozporuje názor Nejvyššího soudu, že by se měl ústavní přezkum omezit pouze na důvody odmítnutí jejího dovolání. Přípustnost dovolání nelze přezkoumávat samostatně bez vazby na celé řízení – opačný, přepjatě formální přístup znamená porušení ústavně zaručených práv první stěžovatelky.

26. K výzvě ze dne 12. 2. 2020 druhá stěžovatelka Ústavnímu soudu sdělila, že repliku uplatnit nehodlá.

VI. Předpoklady řízení před Ústavním soudem

27. Ústavní stížnost byla podána včas, osobou oprávněnou a řádně zastoupenou advokátem v souladu s § 30 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění zákona č. 83/2004 Sb. Dále se Ústavní soud zabýval její přípustností ve smyslu § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“).

28. Ve stanovisku pléna sp. zn. Pl. ÚS-st. 45/16 ze dne 28. 11. 2017 (ST 45/87 SbNU 905; 460/2017 Sb.) Ústavní soud dospěl k názoru, že je-li dovolání odmítnuto pro vady, jde o případ, kdy stěžovatel nevyčerpal dostupné opravné prostředky řádným způsobem, a je tedy nutno považovat ústavní stížnost v části směřující proti rozhodnutím soudů prvního a druhého stupně zásadně za nepřípustnou podle § 43 odst. 1 písm. e) zákona o Ústavním soudu. Odmítl--li Nejvyšší soud dovolání chybně, mohou tím být za určitých okolností porušena základní práva stěžovatele, konkrétně odepřen přístup k soudu, který mu Listina garantuje. Nápravou uvedeného porušení je vrácení věci Nejvyššímu soudu, aby se jí řádně zabýval; není v zásadě důvod, aby Ústavní soud v rozporu s principem subsidiarity činnost Nejvyššího soudu v takovém případě nahrazoval a bez řádného dovolacího řízení provedl ústavněprávní přezkum rozhodnutí soudů nižšího stupně. Ve výjimečných případech, v nichž to vyžaduje zájem na efektivní ochraně základních práv, však Ústavní soud může zrušit nejen vadné rozhodnutí Nejvyššího soudu, nýbrž i přezkoumat rozhodnutí soudů nižších stupňů (viz body 62–64 výše citovaného stanoviska pléna).

29. V projednávaném případě Nejvyšší soud odmítl dovolání první stěžovatelky pro vady spočívající v nevymezení předpokladů jeho přípustnosti podle § 243c odst. 1 o. s. ř. (str. 5 napadeného usnesení). Dovolání druhé stěžovatelky Nejvyšší soud odmítl s odkazem na stejné ustanovení (str. 7 napadeného usnesení), nicméně uvedl, že „předpoklady přípustnosti dovolání druhé stěžovatelky podle § 237 o. s. ř. nejsou splněny a dovolání zčásti trpí vadami, pro něž nelze v dovolacím řízení pokračovat“.

30. Ústavní soud se neztotožňuje se závěrem Nejvyššího soudu ohledně nemožnosti zabývat se meritorními námitkami a provést ústavněprávní přezkum napadeného rozsudku krajského soudu (viz bod 21). Pro nevymezení předpokladů přípustnosti bylo odmítnuto

pouze dovolání první stěžovatelky; u dovolání druhé stěžovatelky Nejvyšší soud přistoupil ke kvazimeritornímu posouzení, zda je splněn jeden z předpokladů přípustnosti podle § 237 o. s. ř., což je patrné např. z formulace: „Takový závěr je i v souladu se zmíněnou konstantní praxí dovolacího soudu.“ (viz str. 6 napadeného usnesení). Jelikož druhá stěžovatelka mimořádný opravný prostředek využila řádně, je Ústavní soud oprávněn podrobit ústavnímu přezkumu i napadený rozsudek krajského soudu v souladu s § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu.

31. Ohledně dovolání první stěžovatelky Ústavní soud dospěl na rozdíl od Nejvyššího soudu k závěru, že vadami netrpí (viz část VIII. 1). Vzhledem ke specifické procesní situaci Ústavní soud podrobil napadený rozsudek krajského soudu meritornímu přezkumu rovněž – v rozsahu ústavní stížnosti první stěžovatelky; opačný postup by představoval porušení principu efektivní ochrany základních práv.

VII. Upuštění od ústního jednání

32. Ústavní soud neočekával od ústního jednání další objasnění věci, a proto je neprovedl (§ 44 věta první zákona o Ústavním soudu).

VIII. Posouzení opodstatněnosti ústavní stížnosti

33. Ústavní soud dospěl k závěru, že ústavní stížnosti obou stěžovatelek jsou opodstatněné. Zaprvé, Nejvyšší soud porušil právo první stěžovatelky na přístup k soudu, jelikož její dovolání chybně posoudil jako vadné (VIII. 1). Zadruhé, Nejvyšší soud stěžovatelkám neumožnil reagovat na (zásadní) procesní vývoj řízení před opakovaným rozhodnutím o jejich dovolání (VIII. 2). Zatřetí, krajský soud porušil právo stěžovatelek na spravedlivý proces podle čl. 36 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy, jelikož je jeho rozsudek nepřezkoumatelný a nevypořádal se s procesními návrhy stěžovatelek (VIII. 3).

VIII. 1 Posouzení dovolání první stěžovatelky

34. Ústavní soud dospěl k závěru, že Nejvyšší soud porušil právo první stěžovatelky na přístup k soudu, protože její dovolání bylo chybně odmítnuto pro vady. První stěžovatelka ve svém dovolání tvrdila, že napadený rozsudek krajského soudu spočívá na nesprávném právním posouzení věci, neboť krajský soud špatně posoudil otázku porušení právní povinnosti první stěžovatelkou a příčinné souvislosti; dále namítala vnitřní rozpornost (nepřezkoumatelnost) odůvodnění a chybné posouzení účasti stěžovatelek na vzniku škody. První stěžovatelka rovněž brojila proti nesprávnému procesnímu postupu krajského soudu, který podle ní porušil „zásadu dvouinstančního soudního řízení“ a neprovedl žádný z jejích důkazních návrhů, jež byly učiněny po změně právního názoru krajského soudu ohledně přenesení důkazního břemene. Stěžovatelka výslovně uvedla, že došlo k „učebnicovému porušení práva na spravedlivý proces, konkrétně zásady rovnosti zbraní účastníků, protože žalované č. 1 soud neumožnil nijak prokázat svá tvrzení“; rovněž označila konkrétní navržené důkazy, které nebyly provedeny (viz dovolání první stěžovatelky, č. l. 460).

35. Ustanovení § 237 o. s. ř. ve spojení s čl. 4 a čl. 89 odst. 2 Ústavy vyžaduje, aby jako přípustné bylo posouzeno dovolání, závisí-li napadené rozhodnutí na vyřešení otázky hmotného nebo procesního práva vztahující se k ochraně základních práv a svobod, při jejímž řešení se odvolací soud odchýlil od ustálené judikatury Ústavního soudu [viz bod 43 stanoviska pléna sp. zn. Pl. ÚS-st. 45/16 či např. nález sp. zn. I. ÚS 4120/17 ze dne 13. 7. 2018 (N124/90 SbNU 89)].

36. Dovolací řízení zásadně ke zjišťování a přehodnocování skutkového stavu neslouží a sloužit nemůže; primárním úkolem Nejvyššího soudu je sjednocování judikatury, což se děje v otázkách skutkových z povahy věci jen omezeně. Z judikatury Ústavního soudu však vyplývá, že výjimečně mohou nastat případy, kdy právě skutková zjištění soudů jsou natolik vadná, že ve svém důsledku představují porušení práv garantovaných čl. 36 odst. 1 Listiny

(jde o tzv. extrémní rozpor mezi provedenými důkazy a skutkovými zjištěními) [viz bod 55 stanoviska pléna sp. zn. Pl. ÚS-st. 45/16]. Otázka, zda soudy při zjišťování skutkového stavu respektovaly procesní zásady, je již otázkou právní (otázkou procesního práva) a jako taková může být prezentována i Nejvyššímu soudu v dovolání s náležitostmi uvedenými v § 241a odst. 2 a § 237 o. s. ř. Jinak řečeno, i přesto, že by pro účastníky řízení mělo platit, že v rámci dovolacího řízení nelze zásadně očekávat přehodnocování zjištěného skutkového stavu, argumentace týkající se tvrzeného porušení procesních pravidel stanovených pro provádění dokazování a vyhodnocení důkazní situace pod dovolací přezkum pojmově spadat může [viz např. nález sp. zn. I. ÚS 3712/18 ze dne 11. 11. 2019 (N 187/97 SbNU 41)].

37. Rozhodování o mimořádném opravném prostředku se nemůže ocitnout mimo ústavní rámec ochrany základních práv jednotlivce [čl. 4 Ústavy; srov. již nález sp. zn. I. ÚS 4/04 ze dne 23. 3. 2004 (N 42/32 SbNU 405)], tzn. především práva na soudní ochranu [viz např. nález sp. zn. II. ÚS 1113/16 ze dne 29. 11. 2016 (N 228/83 SbNU 559); nález sp. zn. I. ÚS 2723/13 ze dne 1. 10. 2014 (N 185/75 SbNU 59)]. Platí, že námitka, jejíž podstatou je tvrzené porušení ústavně zaručených základních práv a svobod rozhodnutím nebo postupem odvolacího soudu v občanském soudním řízení, je z výše uvedeného důvodu uplatnitelná i jako dovolací důvod podle § 241a o. s. ř. – tedy, že rozhodnutí odvolacího soudu spočívá na nesprávném právním posouzení věci. Jinými slovy, i dovolací řízení je nedílnou součástí ústavního rámce pravidel spravedlivého procesu a Nejvyšší soud je povinen chránit základní práva jednotlivce, což v nyní posuzovaném případě neučinil [nález sp. zn. II. ÚS 1738/16 ze dne 1. 3. 2017 (N 38/84 SbNU 439)].

38. Nejvyšší soud je povinen v řízení o dovolání posoudit, zda nebyla v předchozích fázích řízení porušena základní práva dovolatele, včetně jeho práva na soudní ochranu a jeho složek; každá důvodná námitka porušení ústavních práv je podkladem pro zrušení napadeného rozhodnutí v řízení o dovolání. Nejvyšší soud je v této fázi řízení povinen při hodnocení příslušného dovolacího důvodu zmíněné pravidlo uplatňovat bezvýjimečně a nepřenášet odpovědnost na Ústavní soud [bod 25 nálezu sp. zn. I. ÚS 3324/15 ze dne 14. 6. 2016 (N 113/81 SbNU 771)]. Uvedený závěr potvrzuje i část judikatury Nejvyššího soudu (viz např. rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 3119/2016 ze dne 14. 12. 2016, ve kterém Nejvyšší soud rozhodnutí odvolacího soudu zrušil, neboť odvolací soud v odůvodnění svého rozhodnutí nevyložil, co z jednotlivých důkazních prostředků zjistil; pro odlišný závěr viz např. usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 33 Cdo 1795/2017 ze dne 31. 10. 2017, podle kterého k vadám řízení, včetně nepřezkoumatelnosti, dovolací soud přihlédne jen tehdy, je-li dovolání přípustné).

39. Napadené usnesení Nejvyššího soudu v konfrontaci s výše uvedenými závěry Ústavního soudu neobstojí. První stěžovatelka ve svém dovolání tvrdila, že krajský soud při zjišťování skutkového stavu závažným způsobem nerespektoval procesní zásady a že z jeho odůvodnění není zřejmé, jak k právním závěrům ze skutkových zjištění dospěl. První stěžovatelka tvrdí, že napadené rozhodnutí krajského soudu je nepřezkoumatelné a že jím bylo porušeno její právo na soudní ochranu a zásada „rovnosti zbraní“ účastníků. Podle Ústavního soudu první stěžovatelka ve svém dovolání dostatečně vymezila dovolací důvod (extrémní procesní pochybení krajského soudu vedoucí k porušení práva na soudní ochranu) a nezbytně z něj vyplývá i předpoklad přípustnosti dovolání, neboť porušení základního práva musí být buď v rozporu s dosavadní judikaturou Nejvyššího soudu, nebo o věci musí Nejvyšší soud rozhodnout jinak (srov. bod 26 nálezu sp. zn. I. ÚS 3324/15). První stěžovatelka tak splnila svou povinnost podle § 241a odst. 2 o. s. ř., neboť vymezila důvod dovolání, ze kterého vyplývá i splnění předpokladů přípustnosti (§ 237 o. s. ř.).

40. Odmítnutí dovolání pro nedostatek náležitostí znamená nezvratné odepření přístupu k dovolacímu soudu a meritorního přezkumu dovolání, které lze z pohledu ústavně zaručených práv jednotlivců akceptovat jen v případech podání nevyvolávajících žádné

pochybnosti o své nedostatečnosti z pohledu základních zákonných náležitostí dovolání [bod 21 nálezu sp. zn. I. ÚS 354/15 ze dne 19. 11. 2015 (N 198/79 SbNU 251)]. Nejvyšší soud měl posoudit dovolání první stěžovatelky jako bezvadné a měl dále zhodnotit, zda je nepřípustné, případně pak zjevně bezdůvodné (§ 243c o. s. ř.; zjevná bezdůvodnost jako třetí důvod pro odmítnutí dovolání); dospěl-li by k závěru, že není, musel by věc meritorně posoudit a zhodnotit, zda je dán důvod pro kasaci předmětného rozhodnutí, či napravit porušení základního práva jinak (např. doplněním odůvodnění krajského soudu), bylo-li by to možné.

41. Jelikož Nejvyšší soud formalisticky odmítl dovolání první stěžovatelky pro vadu spočívající v nevymezení důvodu splnění předpokladů přípustnosti dovolání podle § 241a odst. 2 o. s. ř., odepřel jí právo na soudní ochranu a přístup k soudu v rozporu s požadavky vyplývajícími z čl. 36 odst. 1 Listiny a vybočil z ústavněprávních limitů.

VIII. 2 Možnost vyjádřit se k procesnímu vývoji

42. Z práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny plyne mimo jiné i zákaz tzv. překvapivých rozhodnutí. V nálezu sp. zn. II. ÚS 2398/18 ze dne 14. 8. 2019 (N 147/95 SbNU 272) Ústavní soud shrnul, že uvedený zákaz neznamená, že by účastníci řízení měli vždy znát závěry soudu ještě předtím, než vydá rozhodnutí, musí však mít možnost účinně argumentovat ke všem důležitým otázkám, na jejichž řešení bude rozhodnutí soudu spočívat. Účastníkům řízení musí být zřejmé, které otázky jsou pro řešení věci relevantní, ať už jde o otázky skutkové, nebo právní, je třeba jim umožnit, aby se ke všem otázkám mohli vyjádřit a účinně uplatnit své argumenty. Je proto nezbytné, aby soud účastníky řízení poučil, že hodlá vycházet z jiné právní úpravy, jiného právního posouzení či z jiných skutkových zjištění nebo podstatně jiné procesní situace, než mohou účastníci řízení předvídat vzhledem k dosavadnímu průběhu řízení; opačný postup je v rozporu s čl. 36 odst. 1 Listiny.

43. Z judikatury Evropského soudu pro lidská práva ohledně principu kontradiktornosti řízení vyplývá význam záruky, aby se každý, kdo uplatňuje svůj nárok u soudu, mohl spoléhat na řádné fungování justičního systému. Tato důvěra vychází mimo jiné z jistoty, že strana sporu bude vyslechnuta ohledně všech podstatných aspektů projednávané věci (viz např. rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 4. 3. 2014 ve věci *Duraliyski proti Bulharsku*, č. stížnosti 45519/06, § 32). Jinak řečeno, strany sporu mohou legitimně očekávat, že budou dotázány, zda určitý dokument či argument vyžaduje, aby se k němu vyjádřily (srov. rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 3. 3. 2000 ve věci *Krčmář a ostatní proti České republice*, č. stížnosti 35376/97, § 43).

44. V nyní projednávané věci Nejvyšší soud rozhodl o dovolání stěžovatelek ze dne 15. 1. 2015 a ze dne 1. 12. 2014, tj. na základě původních („neaktuálních“) dovolání, která stěžovatelky podaly ještě před sérií třech následujících rozhodnutí obecných soudů a stěžejního zrušujícího nálezu Ústavního soudu, na základě kterého dovolací řízení „obživlo“. Jestliže Nejvyšší soud nevzal v úvahu specifický kontext věci a nedal stěžovatelkám možnost vyjádřit se k procesnímu vývoji a náležitě svá podání upravit, porušil jejich právo na přístup k soudu ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny.

VIII. 3 Nepřezkoumatelnost napadeného rozsudku Krajského soudu v Brně

45. Účelem odůvodnění soudního rozhodnutí je především seznámit účastníky řízení s úvahami, na nichž soud založil své skutkové a právní závěry. Jeho nezbytný rozsah se přitom odvíjí od předmětu a povahy řízení, jakož i návrhů a argumentů uplatněných účastníky, s nimiž se soudy musí adekvátně vypořádat [nález sp. zn. III. ÚS 961/09 ze dne 22. 9. 2009 (N 207/54 SbNU 565)]. Nejsou-li zřejmé důvody soudního rozhodnutí, svědčí to o libovůli v soudním rozhodování, která je v rozporu se zásadou právního státu [viz např. nález sp. zn. II. ÚS 169/09 ze dne 3. 3. 2009 (N 43/52 SbNU 431)].

46. Z požadavků řádného procesu plyne mimo jiné právo účastníků v soudním řízení skutkově a právně argumentovat a k prokázání svých tvrzení navrhovat důkazy, čemuž koresponduje povinnost obecných soudů se s jejich argumentací a návrhy náležitě, tj. srozumitelně a v souladu s pravidly logického myšlení, vypořádat [viz např. nález sp. zn. I. ÚS 218/09 ze dne 15. 10. 2009 (N 216/55 SbNU 33) a nález sp. zn. IV. ÚS 1891/18 ze dne 9. 10. 2018 (N 169/91 SbNU 121)]. Soud nemusí vyhovět každému důkaznímu návrhu, neboť by pak mohly být nadbytečně prováděny i důkazy, které pro rozhodnutí věci nemají význam, a některá řízení by vůbec nebylo možné ukončit; nevyhoví-li však určitému důkaznímu návrhu, musí v odůvodnění rozhodnutí v souladu s ustanovením § 157 odst. 2 o. s. ř. přesvědčivě vysvětlit, proč důkaz neprovedl [nález sp. zn. I. ÚS 2610/11 ze dne 13. 10. 2011 (N 177/63 SbNU 61)].

47. V případě, že soud neprovedení navrženého důkazu řádně neodůvodní, zatíží důkazní řízení ústavně relevantní vadou v podobě tzv. opomenutých důkazů a způsobí, že jeho rozhodnutí je nepřezkoumatelné [viz např. nález sp. zn. II. ÚS 663/2000 ze dne 10. 4. 2001 (N 57/22 SbNU 19)]. Z judikatury Ústavního soudu plyne, že nikoliv každé opomenutí důkazu nutně vede k porušení práva na spravedlivý proces. Výjimečné situace, v nichž lze i pochybení soudu spočívající v opomenutí důkazu z ústavněprávních hledisek akceptovat, mohou nastat v případě důkazních návrhů nemajících k projednávané věci žádnou relevanci, jež nemohou vést k objasnění skutečností a otázek podstatných pro dané řízení a které mohou být dokonce i výrazem zdržovací procesní taktiky [nález sp. zn. II. ÚS 2067/14 ze dne 23. 6. 2015 (N 119/77 SbNU 739)].

48. V nyní projednávané věci Ústavní soud dospěl k závěru, že napadený rozsudek krajského soudu vykazuje znaky libovůle ve výše uvedeném smyslu a jeho odůvodnění je nepřezkoumatelné. Odůvodnění rozsudku krajského soudu není příliš jasné a srozumitelné – přestože z něj lze s nutným smyslem pro abstrakci vyčíst, že důkazní břemeno ohledně otázky příčinné souvislosti bylo přeneseno na první stěžovatelku, závěry krajského soudu ohledně neunesení důkazního břemene již nelze považovat za přezkoumatelné.

49. K otázce neunesení důkazního břemene krajský soud uvádí: „Nejsa s to prvá žalovaná prokázat okamžik bezprostředně předcházející poškození mozku žalobce ani s pomocí znalecké odbornosti (ta – bylo již uvedeno – mohla učinit pouze pravděpodobnostní závěry a její vysvětlení neskýtá důvod rozumně očekávat, že další [a další] posouzení jinou odborností vyzní jinak), pak ani ta druhá jakožto zaviniví náhodu, že jí zvolený subjekt nejen že se sám dostal do důkazní nouze, ale ani jí neposkytuje možnost prokázání – z okolností příp. marného – poskytování přednemocniční péče; zkráceně a platně pro obě žalované: že navzdory angažmá všech zainteresovaných složek zdravotnictví bylo pro žalobce pozdě“ (viz str. 6 napadeného rozsudku). Citovaný text (mj.) nelze považovat za řádné a srozumitelné odůvodnění soudního rozhodnutí, které není abstraktním literárním dílem, ale veřejnou listinou, která musí být srozumitelná pro každého – tedy i pro nezastoupeného účastníka řízení a čtenáře na řízení nijak nezúčastněného.

50. Jak je uvedeno v protokolu z jednání, tíží podle krajského soudu důkazní břemeno první stěžovatelku „s ohledem na řádné nevedení zdrav. dokumentace ve vztahu k nezletilému“ (viz č. l. 380). Tento závěr je pouze částečně v souladu se závazným názorem Ústavního soudu vyjádřeným v nálezu sp. zn. IV. ÚS 14/17, v němž je výslovně uvedeno, že povinností obecných soudů v tzv. medicínských sporech je zvážit důvody pro obrácení důkazního břemene. Přenesení (obrácení) důkazního břemene znamená výjimečný přechod jedné ze základních procesních povinností účastníka na jiného účastníka, který by danou povinnost za běžného průběhu řízení neměl. Soud je však vždy povinen svoji úvahu řádně a srozumitelně vysvětlit v odůvodnění rozhodnutí, a to ve vztahu ke všem účastníkům řízení; tak se v projednávané věci zjevně nestalo, neboť z jeho textu (mj.) žádným způsobem nevyplývá, proč důkazní břemeno tíží i druhou stěžovatelku.

51. Byť tedy úvaha o obrácení důkazního břemene vůči první stěžovatelce byla v souladu s (později vydaným) nálezem Ústavního soudu, přenesení důkazního břemene na druhou stěžovatelku nebylo dostatečně odůvodněno. Ústavní soud nepředjímá meritorní posouzení věci a výsledek konečného rozhodnutí, nerelativizuje ani závěry nálezu sp. zn. IV. ÚS 14/17, který se týkal pouze otázky přechodu důkazního břemene a ze kterého nelze dovozovat, že mají být (obě) stěžovatelky bez dalšího „potrestány" za neúplně vedenou zdravotní dokumentaci stěžovatelkou první. V důsledku tzv. přenesení důkazního břemene se pouze očekává výjimečná procesní aktivita, ke které musí obecný soud poskytnout účastníkům řízení prostor a odpovídajícím způsobem na ni reagovat.

52. Z odůvodnění rozhodnutí krajského soudu dále nevyplývá, z jakých důkazů k závěrům o porušení povinnosti obou stěžovatelek, stejně tak o existenci příčinné souvislosti se vzniklou škodou, dospěl. Krajský soud toliko uvádí, že: „Souběh obojích porušení na straně žalovaných představuje pak dobu prodlení, kterážto ve spojení se stavem průběhové kyslíkové tísně stojí v spolu-příčině újmy. Nicméně skýtá-li nynější život žalobce (obecně) důkaz jeho životaschopností, má jeho bolest typu hydrocefalus příčinu už jen v nezakročení žalovaných ve prospěch jeho zdraví (nedonošenost sama o sobě ji nezpůsobuje)."

53. Krajský soud se nadto v napadeném rozhodnutí nijak nevypořádal s důkazními návrhy první stěžovatelky. Poté, co seznámil stěžovatelky se změnou právního názoru ohledně „přechodu" důkazního břemene a vyzval je k doplnění tvrzení a důkazních návrhů, navrhla první stěžovatelka ve svém podání ze dne 20. 6. 2014 řadu důkazů (např. výslech svědků, záznam o události, zvukový záznam dispečinku, znalecké posudky a další); zástupce první stěžovatelky provedení důkazů navrhl rovněž při jednání dne 15. 10. 2014 (č. l. 421). Krajský soud se však s těmito návrhy ústavně konformním způsobem nevypořádal, a jde proto o tzv. opomenuté důkazy, rovněž přispívající k nepřezkoumatelnosti napadeného rozhodnutí.

54. Pro výše uvedené lze uzavřít, že rozsudek krajského soudu je nepřezkoumatelný; přestože do jisté míry „předešel" první kasační rozhodnutí Ústavního soudu, bylo jím porušeno právo obou stěžovatelek na právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny a právo na spravedlivý proces podle čl. 6 odst. 1 Úmluvy.

IX. Závěr

55. Ústavní soud uzavírá, že napadeným usnesením Nejvyššího soudu a napadeným rozsudkem Krajského soudu v Brně bylo porušeno ústavně zaručené právo stěžovatelek na soudní ochranu zaručené v čl. 36 odst. 1 Listiny a právo na spravedlivý proces podle čl. 6 odst. 1 Úmluvy, a proto ústavním stížnostem vyhověl a napadená rozhodnutí zrušil podle § 82 odst. 1, odst. 2 písm. a) a odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu.

56. Na krajském soudu nyní bude, aby účastníky původního řízení znovu, náležitě a předvídatelně poučil o svém názoru na rozložení důkazního břemene na jednotlivé strany sporu v souladu s nálezem Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 14/17, v návaznosti na poučení poskytl účastníkům prostor k doplnění jejich tvrzení a důkazních návrhů a pečlivě zvážil, které (a zda vůbec) další důkazy provede a které nikoliv, což je výlučně jeho pravomoc. V odůvodnění rozsudku pak srozumitelně a jasně vyloží, z jakých skutkových zjištění vycházel, a veškeré důkazní návrhy vypořádá v souladu s ústavněprávními požadavky. Není vyloučeno, že výsledek sporu bude nakonec stejný – musí mu však předcházet procesní postup férový a rovný pro všechny účastníky.

Č. 41
Plynutí lhůty pro podání stížnost proti rozhodnutí o vzetí do vazby a právo na přístup k soudu
(sp. zn. III. ÚS 329/20 ze dne 3. března 2020)

Plynutí lhůty pro podání stížnosti proti rozhodnutí o vzetí do vazby se odvozuje od doručení písemného vyhotovení usnesení. Bez ohledu na skutečnost, že při ústním vyhlášení usnesení se vedle výroku sděluje i podstatná část odůvodnění, je garantovaná možnost seznámit se s písemným odůvodněním usnesení, porozumět argumentaci soudu a zvážit možnost obrany proti němu pro kvalifikované podání stížnosti klíčová. Pokud proto městský soud odmítl stížnost stěžovatele v době, kdy lhůta k podání stížnosti proti usnesení o vzetí do vazby ještě nezačala běžet, porušil ústavně zaručené základní právo stěžovatele na přístup k soudu podle čl. 36 odst. 1, 4 Listiny a právo na obhajobu podle čl. 40 odst. 3 Listiny.

Nález

Ústavní soud rozhodl mimo ústní jednání v senátu složeném z předsedy senátu Jiřího Zemánka a soudců Vojtěcha Šimíčka (soudce zpravodaj) a Radovana Suchánka ve věci ústavní stížnosti stěžovatele V. G., t. č. ve Vazební věznici Ruzyně, zastoupeného JUDr. Karolem Hrádelou, advokátem se sídlem Pod Beránkou 2469/1, Praha 6 – Dejvice, kterou se domáhá zrušení usnesení Městského soudu v Praze ze dne 7. 1. 2020 sp. zn. 61 To 3/2020 a usnesení Obvodního soudu pro Prahu 1 ze dne 4. 12. 2019 sp. zn. 43 Nt 108/2019, za účasti Městského soudu v Praze a Obvodního soudu pro Prahu 1 jako účastníků řízení a Městského státního zastupitelství v Praze jako vedlejšího účastníka řízení, takto:

I. Usnesením Městského soudu v Praze ze dne 7. 1. 2020 sp. zn. 61 To 3/2020 bylo porušeno stěžovatelovo právo na přístup k soudu podle čl. 36 odst. 1, 4 Listiny základních práv a svobod a právo na obhajobu podle čl. 40 odst. 3 Listiny základních práv a svobod.

II. Toto rozhodnutí se proto ve vztahu ke stěžovatelovi ruší.

III. Ve zbývající části se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění

I. Průběh předchozího řízení a podstatný obsah ústavní stížnosti

1. Včas podanou ústavní stížností, která splňuje podmínky řízení dle zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), se stěžovatel domáhá zrušení v záhlaví označených rozhodnutí, neboť má za to, že jimi bylo porušeno jeho ústavně zaručené právo na přístup k soudu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“) a dále došlo k porušení práva na

osobní svobodu podle čl. 8 odst. 2 Listiny a čl. 5 odst. 4 Úmluvy. Ústavní stížnost stěžovatel spojil s návrhem na odklad vykonatelnosti napadených usnesení.

2. Z obsahu napadených rozhodnutí a vyžádaného soudního spisu sp. zn. 43 Nt 108/2019 vedeného Obvodním soudem pro Prahu 1 (dále též jen „obvodní soud“) se zejména podává, že v záhlaví uvedeným usnesením tohoto soudu byl stěžovatel vzat do vazby z důvodů uvedených v ustanovení § 67 písm. a) a c) zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, (dále též jen „tr. ř.“). Proti stěžovateli je vedeno trestní řízení pro podezření ze spáchání zvlášť závažného zločinu zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby podle § 240 odst. 1, 3 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů. Obvodní soud na základě předloženého spisového materiálu shledal, že trestní stíhání je důvodné, když uvalení tzv. útěkové vazby je odůvodněno nejen hrozbou vysokého trestu, ale také tím, že se jedná o cizího státního příslušníka, který nemá v České republice trvalé bydliště, příbuzné ani pracovní vazby. Uvalení tzv. předstižné vazby je dle soudu dáno zejména okolností, že stěžovatel nemá na území České republiky zdroj příjmů, a proto se nabízí reálná možnost, že by si trestnou činností, která mu je kladena za vinu, mohl dále opatřovat prostředky k obživě.

3. Proti tomuto rozhodnutí podal stěžovatel ihned v soudní síni po vyhlášení rozhodnutí blanketní stížnost, kterou několikrát doplnil. Poprvé tak učinil ihned po převzetí právního zastoupení nynějším obhájcem. V prvním doplnění ze dne 6. 12. 2019 nově zvolený obhájce JUDr. Hrádela upozornil obvodní soud, že nyní stěžovatele zastupuje on, což doložil přiloženou plnou mocí. Přesto bylo usnesení o vzetí stěžovatele do vazby prostřednictvím datové schránky doručeno dne 9. 12. 2019 dřívější ex offo ustanovené obhájkyni stěžovatele. Obvodní soud tedy ex offo ustanovené obhájkyni JUDr. Uhlířové doručoval i poté, co byla dne 6. 12. 2019 obvodnímu soudu doručena plná moc stávajícího obhájce stěžovatele JUDr. Hrádely. O obsahu rozhodnutí o vzetí do vazby se zplnomocněný obhájce stěžovatele dozvěděl právě od dřívější obhájkyně stěžovatele JUDr. Uhlířové, nikoliv od obvodního soudu.

4. Dne 7. 1. 2020 bylo stěžovateli do vazební věznice doručeno usnesení o vzetí do vazby přeložené do ruského jazyka. Poslední doplnění stížnosti proti rozhodnutí obvodního soudu datované dnem 10. 1. 2020 bylo obvodnímu soudu doručeno dne 11. 1. 2020, tedy až po doručení soudního rozhodnutí v překladu v ruském jazyce. Ještě předtím však napadeným usnesením Městský soud v Praze (dále též jen „městský soud“) o stížnosti stěžovatele dne 7. 1. 2020 rozhodl tak, že se podaná stížnost zamítá.

5. Stěžovatel uvádí, že městský soud o jeho stížnosti rozhodl ještě před zahájením lhůty pro podání stížnosti, čímž došlo k závažnému porušení procesních práv stěžovatele. Ve svém rozhodování městský soud ani nijak nezkoumal, proč bylo rozhodnutí o vzetí stěžovatele do vazby přeloženo do ruského jazyka namísto úředního jazyka země, jejímž je stěžovatel občanem. Stěžovatel namítá, že přeložené usnesení o vzetí do vazby mu bylo doručeno dne 7. 1. 2020. Toto přeložené rozhodnutí nebylo doručeno do datové schránky obhájci stěžovatele; jakmile se však obhájce dozvěděl o doručení přeloženého usnesení, spolu se stěžovatelem připravili obsáhlé doplnění stížnosti datované dnem 10. 1. 2020, které bylo obvodnímu soudu doručeno dne 11. 1. 2020. Napadené usnesení městského soudu je však datováno dnem 7. 1. 2020, tedy stejným dnem, kdy bylo přeložené rozhodnutí o vzetí do vazby stěžovateli prostřednictvím vazební věznice teprve doručeno.

II. Vyjádření účastníků řízení

6. K výzvě Ústavního soudu se k ústavní stížnosti vyjádřil Obvodní soud pro Prahu 1, Městský soud v Praze i Městské státní zastupitelství v Praze.

7. Obvodní soud ve svém vyjádření ve vztahu k doručování usnesení o vzetí do vazby zrekapituloval, že o vzetí stěžovatele do vazby rozhodl usnesením ze dne 4. 12. 2019.

U veřejného zasedání byl přítomen jak stěžovatel, tak i jeho obhájce Mgr. Matouš Vrbecký, i. s. ex offo ustanovené obhájkyně JUDr. Uhlířové, Ph.D. Soudce obvodního soudu písemně vyhotovil usnesení o vzetí do vazby, které bylo dne 9. 12. 2019 doručeno do datové schránky JUDr. Uhlířové. Obvodní soud ve vztahu k námitkám obsaženým v ústavní stížnosti uvádí, že JUDr. Uhlířové doručoval, protože v momentě, kdy soudce obvodního soudu vyhotovoval pokyn, komu má být usnesení v písemné podobě doručeno, ještě nebyla plná moc JUDr. Hrádely ve spise založena. Závěrem ve svém vyjádření obvodní soud přiznal pochybení, když omylem usnesení městského soudu o zamítnutí stížnosti proti rozhodnutí obvodního soudu o vzetí stěžovatele do vazby zaslal opět JUDr. Uhlířové, která v té době stěžovatele již nezastupovala, namísto toho, aby toto usnesení městského soudu zaslal obhájci stěžovatele JUDr. Hrádelovi.

8. Městský soud v Praze ve svém vyjádření pouze odkázal na odůvodnění nyní ústavní stížností napadeného rozhodnutí.

9. Městské státní zastupitelství v Praze (dále jen „městské státní zastupitelství“) ve svém vyjádření zdůraznilo svoji marginální roli v dané věci. Akcentuje, že nedisponuje podklady, z nichž by bylo možno najisto postavit, zda a kdy byl překlad usnesení o vzetí do vazby obviněnému doručen. Současně ale nezpochybňuje, že právo na zajištění písemného překladu usnesení o vzetí do vazby je nezbytným pro řádné uplatnění jeho práva na obhajobu, a proto, pokud by se prokázalo, že stížnostní soud rozhodl dříve, než se obviněný mohl seznámit s odůvodněním usnesení obvodního soudu o jeho vzetí do vazby, čímž by obviněný pozbyl možnost se účinně hájit, lze usuzovat na nedodržení práva na spravedlivý proces. Přitom však městské státní zastupitelství upozorňuje, že si není vědomo toho, že by soud při vazebním zasedání od samého počátku bránil stěžovateli v realizaci jeho práva na používání jazyka, který ovládal, stejně jako si není vědomo toho, že by byl stěžovatel nějak diskriminován ve srovnání s dalšími obviněnými, když by mu byl poskytnut tlumočník pouze do ruského jazyka, přestože se nejedná o stěžovatelův mateřský jazyk. Vazebního zasedání před obvodním soudem se od počátku účastnili dva tlumočníci, jeden s aprobací ruština a druhý s aprobací rumunština a všem obviněným byla dána možnost výběru jazyka, ve kterém jim bude průběh veřejného zasedání tlumočen.

10. Vzhledem k obsahu zaslaných vyjádření i k povaze projednávané věci obdržená vyjádření nebyla stěžovateli zaslána na vědomí a k případné replice, jelikož by to bylo neúčelné.

III. Vlastní hodnocení Ústavního soudu

11. Ústavní soud posoudil všechny výše uvedené okolnosti a dospěl k závěru, že ústavní stížnost je částečně důvodná.

12. Nejprve je vhodné uvést, že problematikou běhu lhůty k podání stížnosti v trestním řízení se Ústavní soud v minulosti opakovaně zabýval a jeho rozhodovací činnost je v tomto směru ustálená.

13. Podle této ustálené rozhodovací praxe Ústavního soudu platí, že usnesení je všeobecnou formou rozhodnutí v trestním řízení, přičemž trestní řád upravuje postup jeho vzniku, způsob zachycení a sdělení jeho obsahu navenek. Způsob oznámení usnesení osobě, které se přímo týká, jakož i osobě, která k němu dala svým návrhem podnět, je upraven v § 137 odst. 1 větě druhé tr. ř. Oznámení se děje buď vyhlášením usnesení v přítomnosti takových osob, anebo doručením opisu usnesení. Je zřejmé, že první forma oznámení se týká především těch usnesení, jež není třeba písemně vyhotovit (viz § 136 odst. 1, 2 tr. ř.). Bylo-li naopak třeba usnesení písemně vyhotovit s obsahovými náležitostmi dle § 134 odst. 1, 2 tr. ř., lze účinky oznámení dle § 137 odst. 1 tr. ř. spojovat až s doručením jeho opisu osobám dle věty první citovaného ustanovení, a to bez ohledu na předchozí vyhlášení téhož usnesení v přítomnosti uvedených osob [srov. nález ze dne 23. 9. 2010 sp. zn. III. ÚS 1542/09 (N

201/58 SbNU 787); všechna rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na https://nalus.usoud.cz]. Usnesení o vzetí obviněného do vazby je tím usnesením, jehož účinky lze spojovat až s doručením jeho opisu jednak obviněnému, ale i jeho obhájci (viz § 137 odst. 1, 3 tr. ř. ve spojení s § 62 odst. 2 tr. ř.), a to bez ohledu na to, že se obviněný i jeho obhájce osobně účastnili vyhlášení usnesení před soudem.

14. Plynutí lhůty pro podání stížnosti proti rozhodnutí o vzetí do vazby je tak třeba zásadně odvozovat od doručení písemného vyhotovení usnesení. Opačný závěr by totiž nutil oprávněnou osobu podat stížnost proti usnesení, aniž by se mohla seznámit s jeho písemným vyhotovením, a povinnost doručit opis usnesení by se pak jevila jako samoúčelná. Bez ohledu na skutečnost, že při vyhlášení usnesení se vedle výroku sděluje i podstatná část odůvodnění, je garantovaná možnost seznámit se s písemným odůvodněním usnesení, porozumět argumentaci soudu a zvážit možnost obrany proti němu pro kvalifikované podání stížnosti klíčová.

15. V nyní projednávaném případě hraje důležitou roli rovněž okolnost, že stěžovatel je cizím státním příslušníkem. Podle ustanovení § 28 odst. 2 tř. ř. je usnesení o vzetí stěžovatele do vazby takovým rozhodnutím, u něhož je třeba, aby byl opis tohoto usnesení na žádost stěžovatele písemně přeložen. Pouze pokud by písemný překlad usnesení o vzetí do vazby stěžovatel výslovně odmítl, postačovalo by, aby mu bylo rozhodnutí v písemné formě doručeno v jazyce českém. Jak vyplývá ale i z pokynu kanceláři připojenému k napadenému usnesení obvodního soudu o vzetí všech obviněných do vazby, obvinění včetně stěžovatele požadovali překlad tohoto usnesení (viz č. l. 16 spisu obvodního soudu). V takovém případě podle § 28 odst. 3 tr. ř. platí, že za situace, kdy je třeba pořídit písemný překlad usnesení o vzetí do vazby, považuje se usnesení za doručené až doručením písemného překladu a teprve okamžik doručení přeloženého rozhodnutí je rozhodný pro počátek běhu lhůty k podání stížnosti.

16. Usnesení o vzetí do vazby se přitom svým významem a důsledky v podobě zásahu do osobní svobody stěžovatele blíží rozsudku. Právě proto byla stanovena povinnost jeho opis oprávněným osobám písemně doručit; pakliže by se lhůta k podání stížnosti neodvíjela od doručení opisu usnesení, ztratilo by toto ustanovení svůj racionální smysl [obdobně viz nálezy ze dne 5. 1. 2006 sp. zn. III. ÚS 457/05 (N 4/40 SbNU 39), taktéž ze dne 10. 3. 2005 sp. zn. III. ÚS 303/04 (N 52/36 SbNU 555) a dále ze dne 31. 5. 2018 sp. zn. I. ÚS 3842/17 (N 106/89 SbNU 573)]. Nehledě na to, že by takový opačný postup zcela iracionálně dával výhodu obviněným, jejichž obhájci se vazebních zasedání neúčastní. Stěžovatel navíc zřetelně avizoval doplnění stížnosti po obdržení písemného vyhotovení usnesení obvodního soudu s úředním překladem (srov. č. l. 53–80 spisu obvodního soudu). V důsledku vlastního pochybení však městský soud neměl vůbec možnost se doplněním stížnosti obviněného zabývat, neboť o stížnosti rozhodl dříve, než bylo toto doplnění soudu zasláno.

17. Pro rekapitulaci tedy Ústavní soud opakovaně shrnuje následující. V projednávaném případě bylo usnesení obvodního soudu oznámeno stěžovateli a jeho tehdejší obhájkyni vyhlášením dne 4. 12. 2019. Po tomto vyhlášení stěžovatel okamžitě do protokolu uvedl, že proti rozhodnutí podává stížnost (viz č. l. 12 spisu obvodního soudu). Písemné vyhotovení usnesení o vzetí do vazby bylo původní ex offo ustanovené obhájkyni stěžovatele JUDr. Uhlířové doručeno dne 9. 12. 2019 (viz č. l. 17 spisu obvodního soudu) a stěžovateli v českém jazyce bylo do vazební věznice doručeno dne 13. 12. 2019 (viz č. l. 16 spisu obvodního soudu). Mezitím si však stěžovatel zvolil nynějšího obhájce JUDr. Hrádelu, o čemž byl obvodní soud informován zasláním doplnění stížnosti s přiloženou plnou mocí dne 6. 12. 2019 (viz č. l. 32 spisu obvodního soudu). Z uvedeného sledu událostí je tedy patrné, že dne 9. 12. 2019 již nemělo být písemné vyhotovení usnesení o vzetí stěžovatele do vazby zasíláno JUDr. Uhlířové, nýbrž JUDr. Hrádelovi jako novému obhájci stěžovatele. Až dne 7. 1. 2020 bylo stěžovateli doručeno přeložené usnesení o vzetí do vazby. JUDr. Hrádelovi

jakožto obhájci stěžovatele nebylo toto usnesení k dnešnímu dni stále doručeno. Lhůta k podání stížnosti proti usnesení o vzetí do vazby tedy nezačala stále běžet; přesto městský soud o podané stížnosti, resp. o průběžně doplňované blanketní stížnosti stěžovatele rozhodl dne 7. 1. 2020.

18. Z uvedeného je zřejmé, že městský soud postupoval nejen v rozporu se závěry uvedené judikatury Ústavního soudu, ale především i v rozporu s kogentním ustanovením podústavního práva (srov. § 28 odst. 3 tr. ř.: „Jestliže s doručením rozhodnutí uvedeného v odstavci 2 je spojen počátek běhu lhůty a je třeba pořídit písemný překlad takového rozhodnutí, považuje se rozhodnutí za doručené až doručením písemného překladu.“). Stěžovatel měl právo seznámit se před podáním (resp. odůvodněním) stížnosti s písemným vyhotovením napadeného usnesení obvodního soudu, a to ve svém mateřském jazyce. Byla-li v rozporu s tímto právem jeho stížnost odmítnuta, přičemž při svém rozhodování městský soud vycházel toliko z doplnění stížnosti, která se však nemohla opírat o přeložené písemné vyhotovení usnesení o vzetí do vazby, došlo k porušení jeho práva na přístup k soudu podle čl. 36 odst. 1 a 4 Listiny, stejně jako práva na obhajobu podle čl. 40 odst. 3 Listiny. Zejména v případě závažného zásahu do osobní svobody stěžovatele je přitom třeba i možné nejasnosti v jeho postupu a obraně vykládat ve prospěch uplatnění jeho ústavně zaručených práv a svobod.

19. Vzhledem k tomu, že Ústavní soud shledal porušení stěžovatelova práva na přístup k soudu, nezabýval se další, byť okrajovou, stěžovatelem uplatněnou argumentací. Posoudit důvodnost trestního stíhání a důvodnost uvalení vazby bude totiž teprve úkolem městského soudu, který ve znovuotevřeném řízení tentokrát již musí posoudit důvodnost stěžovatelovy stížnosti a pokračování stěžovatelovy vazby. Přitom běh lhůty pro podání stížnosti proti usnesení o vzetí do vazby se odvíjí od doručení přeloženého a písemně vyhotoveného usnesení o vzetí do vazby obviněnému (stěžovateli) a od doručení usnesení o vzetí stěžovatele do vazby jeho obhájci.

20. Z toho důvodu musel Ústavní soud odmítnout ústavní stížnost v té části, která směřovala proti usnesení obvodního soudu. Jeho meritorní přezkum by totiž v této fázi „živého“ řízení odporoval zásadám subsidiarity řízení o ústavní stížnosti a minimalizace zásahů do rozhodovací činnosti obecných soudů.

21. S ohledem na výše uvedené důvody Ústavnímu soudu nezbylo než podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu konstatovat, že napadeným rozhodnutím městského soudu došlo k porušení ústavně zaručeného základního práva stěžovatele na přístup k soudu podle čl. 36 odst. 1, 4 Listiny a k porušení práva na obhajobu garantovaného čl. 40 odst. 3 Listiny, a toto rozhodnutí podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušit. V části brojící proti usnesení obvodního soudu pak Ústavní soud ústavní stížnost odmítl pro nepřípustnost podle § 43 odst. 1 písm. e) zákona o Ústavním soudu, neboť řízení v této věci bude v důsledku kasace napadeného usnesení městského soudu pokračovat.

22. Městský soud musí nově po tomto kasačním zásahu Ústavního soudu zkoumat, v jakém jazyce měl být opis usnesení o vzetí stěžovatele do vazby vyhotoven, kdy a zda vůbec byl stěžovateli v jeho mateřském jazyce (případně v jazyce, o němž stěžovatel uvedl, že jej ovládá – srov. § 2 odst. 14 tr. ř.) opis usnesení doručen, a dále musí nově zajistit, aby s rozhodnutím o vzetí stěžovatele do vazby byl seznámen i zplnomocněný obhájce stěžovatele.

23. Protože bylo neprodleně rozhodnuto o samotném návrhu (doručen 30. 1. 2020), Ústavní soud z důvodu hospodárnosti řízení již samostatně nerozhodoval o žádosti o odklad vykonatelnosti napadených rozhodnutí (§ 79 odst. 2 zákona o Ústavním soudu).

Č. 42
Aplikace ústavněprávní zásady in dubio pro reo
(sp. zn. II. ÚS 2929/18 ze dne 6. března 2020)

Princip presumpce neviny a z něj plynoucí princip *in dubio pro reo* dle čl. 40 odst. 2 Listiny základních práv a svobod vyžadují, aby stát prokazoval vinu obviněného, a nikoli aby obviněný prokazoval svou nevinu. Při hodnocení shromážděných důkazů přitom nesmějí orgány činné v trestním řízení vycházet z předem pojatého přesvědčení, že obviněný spáchal čin, jenž je mu kladen za vinu. Pakliže i po provedení dokazování přetrvávají důvodné pochybnosti o existenci relevantních skutkových okolností případu nebo lze rozumně dospět k vícerým verzím skutkového děje, přičemž tyto pochybnosti nelze odstranit ani provedením dalšího důkazu, orgány činné v trestním řízení jsou povinny rozhodnout ve prospěch obviněného.

Je-li při určování osoby pravděpodobného pachatele trestného činu využita tzv. vylučovací metoda, orgány činné v trestním řízení jsou povinny postupovat obzvláště obezřetně, korektním, jednoznačným a vyčerpávajícím způsobem eliminovat všechny další racionální varianty skutkového děje a své závěry logicky a přesvědčivě odůvodnit. Pokud orgány činné v trestním řízení těmto zvýšeným nárokům nedostojí, zpravidla tím poruší ústavně garantovaná práva obviněného podle čl. 40 odst. 2 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedkyně senátu Kateřiny Šimáčkové a soudců Ludvíka Davida (soudce zpravodaj) a Vojtěcha Šimíčka ve věci ústavní stížnosti stěžovatele A. K., t. č. ve Věznici Plzeň-Bory, P. O. BOX 335, právně zastoupeného JUDr. Alešem Zemanem, advokátem, se sídlem Svobodova 137/7, Praha 2, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 5. 2018 č. j. 3 Tdo 506/2018-30, usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 18. 10. 2017 sp. zn. 8 To 103/2017 a rozsudku Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 18. 7. 2017 sp. zn. 16 T 12/2017, za účasti Nejvyššího soudu, Vrchního soudu v Praze a Krajského soudu v Českých Budějovicích jako účastníků řízení, takto:

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 30. 5. 2018 č. j. 3 Tdo 506/2018-30, usnesením Vrchního soudu v Praze ze dne 18. 10. 2017 sp. zn. 8 To 103/2017 a rozsudkem Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 18. 7. 2017 sp. zn. 16 T 12/2017 byla porušena ústavněprávní zásada *in dubio pro reo* dle čl. 40 odst. 2 Listiny základních práv a svobod, právo stěžovatele na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a právo stěžovatele na osobní svobodu dle čl. 8 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Tato rozhodnutí se proto ruší.

Odůvodnění

1. Ústavnímu soudu byl doručen návrh na zahájení řízení o ústavní stížnosti ve smyslu § 72 odst. 1 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“). Stěžovatel brojí proti v záhlaví citovanému usnesení Nejvyššího soudu, usnesení Vrchního soudu v Praze (dále jen „vrchní soud“) a rozsudku Krajského soudu v Českých Budějovicích (dále jen „krajský soud“), neboť má za to, že jimi byla porušena jeho práva podle čl. 36 odst. 1 a čl. 40 odst. 2 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a čl. 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“).

I. Rekapitulace skutkového stavu a napadených rozhodnutí

2. Z obsahu ústavní stížnosti, přiložených listin a vyžádaného soudního spisu se podává, že stěžovatel byl shledán vinným ze spáchání pokusu zvlášť závažného zločinu vraždy (§ 140 odst. 1 trestního zákoníku), pročež byl odsouzen k trestu odnětí svobody ve výměře 8 let a k trestu vyhoštění z území České republiky v trvání 7 let. Pokusu vraždy se měl dopustit tím, že – stručně řečeno – dne 30. 10. 2016 v době od 00:00 hod. do 05:25 hod. na břehu rybníka J. ve stavu těžké komplikované opilosti fyzicky napadl poškozeného V. K. a nejméně šestkrát ho bodl nezjištěným nožem do oblasti zad a jednou do oblasti levého podžebří, čímž mu způsobil několik bodnořezných zranění vedoucích mj. k zavzdušnění a zakrvácení hrudní dutiny.

3. K těmto událostem došlo v průběhu rybářského výletu čtyř známých – stěžovatele, poškozeného V. K., A. M. a E. S. – k jihočeským rybníkům. Muži vyrazili dne 29. 10. 2016 ze Spolkové republiky Německo, přičemž již v průběhu cesty autem konzumovali (vyjma stěžovatele) alkohol a v této činnosti společně pokračovali u rybníka až do pozdních nočních hodin. Dle shodných svědeckých výpovědí byli všichni silně opilí, alkohol popíjeli přibližně ve stejné míře a v důsledku opilosti v průběhu večera zaspávali, budili se, padali na přivezené vybavení, mluvili značně nahlas a dobře se bavili. V noci však došlo k napadení poškozeného. Poškozený k tomu setrvale uváděl, že na své napadení a události před a po něm si z důvodu intoxikace alkoholem nepamatuje a procitl až o několik hodin později. Stěžovatel nejprve uváděl, že si také vesměs nic nepamatuje, neboť byl silně opilý a mívá tzv. alkoholová okénka. V průběhu hlavního líčení uvedl, že se rozpamatoval poté, co se seznámil s výsledky vyšetřování, a vzpomněl si mj. na několik menších konfliktů mezi muži, např. stran zakrmování ryb. A. M. ve své první výpovědi ze dne 30. 10. 2016 uvedl, že na okolnosti napadení poškozeného si nepamatuje, neboť spal a probudili jej až stěžovatel a E. S., kteří mu říkali, že poškozenému je špatně (viz č. l. 201). Svou výpověď však záhy změnil a uvedl, že jej měl stěžovatel uhodit lahví do hlavy, následně měl poškozený zakřičet: „S., opatrně, má nůž.“ Stěžovatel pak měl napadnout poškozeného a oba muži spadli zaklestění do sebe na zem, kde se přibližně 5 nebo 6 vteřin váleli, načež poškozený zůstal ležet na zemi. Konkrétně uvedl: „Já nevím přesně. Oni do sebe narazili, byli jakoby v objetí, pak upadli, váleli se po zemi a pak V. vykřikl, abych dal pozor, že má nůž. Já jsem ten nůž ale neviděl. Pak od sebe odstoupili.“ (viz č. l. 208). Následně měl svědek obeznámit stěžovatele s tím, že poškozený je zraněn, načež měl stěžovatel říct: „Jsem vinen, jsem vinen.“ K rozporům ve svých výpovědích svědek uvedl, že při první výpovědi lhal, neboť chtěl ochránit stěžovatele (viz č. l. 201). E. S. uvedl, že si nic nepamatuje, neboť v rozhodné době v důsledku intoxikace alkoholem tvrdě spal (viz č. l. 218). Pro doplnění lze uvést, že svědek S. B., jenž v daný den rybařil na druhé straně rybníka, uvedl pouze to, že se v noci vzbudil na hlasitou hádku, jejímuž obsahu nerozuměl, neboť muži mluvili cizím jazykem. Jedna z osob měla vykřiknout „nět, nět“, což byla jediná slova, která svědek rozpoznal.

4. Za poněkud nejednotně a zmateně popisovaných okolností měla skupina mužů naložit poškozeného do stěžovatelova auta a vydat se hledat pomoc. Auto patrně řídil stěžovatel, vedle něj seděl E. S., vzadu seděl A. M. a spolu s ním na zadních sedadlech ležel zraněný V. K. Dle přepisu a překladu zvukového záznamu z palubní kamery auta se muži v průběhu jízdy bavili o tom, co se poškozenému stalo. Stěžovatel se především A. M. neustále ptal, zda „to“ udělal on a zda je vinen, snažil se zjistit, co se stalo, vysvětloval, že by nikoho nenapadl, a omlouval se. Ze zvukového záznamu rovněž vyplývá, že muži se nejprve pokoušeli převézt poškozeného zpátky do Německa, avšak několik hodin bloudili a nebyli s to ani zjistit, jakým směrem jedou a v jaké zemi se momentálně nacházejí (viz č. l. 462 až 470). Rozhodli se tedy vyhledat lékařskou pomoc v České republice. Muži následně dojeli k nočnímu klubu v obci H., kde požádali zákazníky o pomoc. Poškozenému byla přivolána záchranná služba a byla mu poskytnuta první pomoc. Nejprve byl hospitalizován v Českých Budějovicích, pak požádal o propuštění, byl převezen do Německa a tam byl opětovně hospitalizován.

5. Stěžovatel, A. M. a E. S. byli dne 30. 10. 2016 v 12:00 hod. se souhlasem krajského státního zástupce zadrženi jako osoby podezřelé ze spáchání trestného činu dle § 76 odst. 1 trestního řádu (viz č. l. 96, č. l. 101 a č. l. 107). Dne 1. 11. 2016 v 03:05 hod. byl propuštěn na svobodu E. S. (viz č. l. 112) a o deset minut později také A. M. (viz č. l. 106). Uvedení muži byli od tohoto okamžiku vedeni jako svědci, nikoli jako osoby podezřelé. Stěžovatel byl naopak vzat do vazby z důvodů podle § 67 písm. a), b) trestního řádu, tedy do vazby útěkové a koluzní.

6. Policejní orgán zajistil řadu důkazů. Především provedl výslechy čtyř mužů, stěžovatelovy manželky, správce rybníka a rybáře S. B. Kromě toho provedl ohledání místa činu, stěžovatelova auta a okolí nočního klubu a pořídil jejich fotografickou dokumentaci, zajistil věcné a biologické stopy, záznamy bezpečnostních kamer nočního klubu a některé další důkazy. Zadal také zpracování znaleckého posudku a) z oboru zdravotnictví, odvětví soudního lékařství (k posouzení zranění poškozeného a A. M.); b) z oboru kriminalistika, odvětví biologie a genetika (k posouzení biologických stop a jejich srovnání s DNA profily čtyř dotčených mužů); c) z oboru kriminalistika, odvětví mechanoskopie (k posouzení, zda některý ze zajištěných nožů mohl být útočnou zbraní); d) z oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie a odvětví klinická psychologie (k posouzení mj. duševního stavu stěžovatele, míry jeho opilosti a zachování jeho rozpoznávacích a ovládacích schopností v době napadení, schopnosti zapamatovat si a reprodukovat předmětné události a sklonů ke lhaní); e) z oboru kriminalistika, analýza dat a zkoumání nosičů dat (ke stažení dat ze zajištěných mobilních telefonů); f) z oboru kriminalistika, analýza dat a zkoumání nosičů dat (k posouzení dat z navigace) a nakonec g) odborného vyjádření z oboru kriminalistika, odvětví zkoumání fotografií a fotografické techniky (k posouzení dat z palubní kamery auta).

7. Krajský soud v ústavní stížností napadeném rozsudku na základě provedených důkazů dospěl k závěru, že stěžovatel se dopustil trestného činu vraždy ve stadiu pokusu, pročež jej odsoudil k trestu odnětí svobody v trvání 8 let. V odůvodnění v podstatě plně převzal verzi skutkových okolností naznačenou svědkem A. M., tedy že stěžovatel nejprve napadl jmenovaného svědka a následně bez zjevného důvodu zaútočil nožem na poškozeného, což má potvrzovat i zvukový záznam z palubní kamery auta. Stěžovatelovy výpovědi byly naopak označeny za nekonzistentní a nevěrohodné. To má být doloženo tím, že stěžovatel měl přemlouvat ostatní, aby uvedli, že poškozený spadl na skleněné střepy a že auto řídil někdo jiný, jakož i tím, že stěžovatel se měl v průběhu hlavního líčení „rozpamatovat“ na některé okolnosti spojené s napadením (např. přítomnost dalších osob, drobné konflikty mezi muži). Krajský soud dále uvedl, že ač stěžovatel nepředstavuje jedince se sklony ke zkreslování a lhaní, nelze „očekávat, že by dobrovolně uváděl v trestním řízení okolnosti, které by jeho postavení mohly uškodit“. O jeho kontaktu s poškozeným v době napadení má svědčit také

stěžovatelovo zakrvavené oblečení. Na základě uvedených důkazů dospěl krajský soud k závěru, že pachatelem je právě stěžovatel. Dále dospěl k závěru, že k úmrtí poškozeného nedošlo „pro okolnost na vůli pachatele nezávislou, konkrétně pro poskytnutí účinné a včasné lékařské pomoci“. Stěžovatel je dle krajského soudu za své jednání odpovědný, neboť se nenacházel v stavu patické opilosti. Nepřímý úmysl stěžovatele usmrtit poškozeného lze dovodit z intenzity a charakteru útoku (útok měl být nečekaný, pročež se poškozený nebránil a stěžovateli nezpůsobil žádná zranění), z povahy použité zbraně (blíže nezjištěný nůž) a zasažených částí těla poškozeného, jakož i z údajné lhostejnosti stěžovatele ve vztahu k jeho záchraně (stěžovatel se měl začít zajímat o zdravotní stav poškozeného až po zásahu A. M.).

8. Stěžovatelovo odvolání projednal vrchní soud ve 40 minut trvajícím veřejném zasedání, na němž došlo pouze k vyslechnutí stran (viz č. l. 744 až 746). Následně bylo přistoupeno k vyhlášení ústavní stížností napadeného usnesení, jímž bylo odvolání zamítnuto. Odvolací soud v odůvodnění stručně konstatoval, že se plně ztotožňuje s hodnocením důkazů, k němuž dospěl soud prvního stupně, a závěr, že z osob přítomných na místě činu mohl poškozenému přivodit předmětná zranění pouze stěžovatel, je „naprosto logický“. Pochybení nebylo shledáno ani v právní kvalifikaci skutku či v rozhodnutí o druhu a výměře trestu.

9. Nejvyšší soud odmítl stěžovatelovo dovolání ústavní stížností napadeným usnesením. V odůvodnění obsáhle zopakoval obsah napadených rozhodnutí a jednotlivých podání, pak posoudil přípustnost dovolání podle dovolacího důvodu podle § 265b odst. 1 písm. g) trestního řádu, tedy že rozhodnutí spočívá na nesprávném právním posouzení skutku nebo jiném nesprávném hmotněprávním posouzení. Dospěl k závěru, že uplatněné námitky jsou skutkového charakteru, což nemůže založit přípustnost stěžovatelova dovolání. V napadených rozhodnutích nebyl shledán ani extrémní nesoulad mezi provedenými důkazy a na jejich základě učiněnými skutkovými zjištěními.

II. Obsah ústavní stížnosti

10. Stěžovatel v ústavní stížnosti namítá, že napadená rozhodnutí porušují princip *in dubio pro reo* a jsou zatížena vadou deformace provedených důkazů a extrémního nesouladu mezi provedenými důkazy a na jejich základě učiněnými skutkovými zjištěními. Především poukazuje na rozpory ve výpovědích svědka A. M. a jeho nemalé ovlivnění alkoholem v předpokládané době útoku. Ač byl uvedený svědek stejně opilý jako např. poškozený nebo stěžovatel, jeho schopnost vnímat a zapamatovat si události onoho večera nebyla zkoumána. Dle stěžovatele není možné, aby si ze čtyř osob, které se nacházely se v podobném stavu opilosti, tři nepamatovaly nic a čtvrtá si předmětné události pamatovala natolik přesně a věrohodně, že její výpověď může být považována za klíčový důkaz o stěžovatelově vině. Taktéž nebylo nikterak zkoumáno, zda nemohl poškozeného napadnout někdo jiný, ať již jiný ze čtveřice mužů (např. právě svědek A. M., na jehož oblečení byly rovněž nalezeny stopy krve a na těle měl různá povrchová zranění a oděrky), nebo další neznámá osoba (možná přítomnost třetích osob byla zmiňována ve výpovědích již od počátku). Navíc útočná zbraň nebyla doposud spolehlivě určena. Za této důkazní situace měly obecné soudy přistoupit k aplikaci principu *in dubio pro reo,* což však neučinily. Dále stěžovatel uvádí, že i kdyby bylo možné dovodit, že poškozeného napadl on, nebylo řádně prokázáno, že jednal alespoň v nepřímém úmyslu. Ten je totiž dovozován toliko z charakteru a intenzity útoku a několika zdeformovaných důkazů (např. údajné neochoty stěžovatele zapojit se do záchrany poškozeného).

III. Vyjádření účastníků řízení a replika stěžovatele

11. Krajský soud prostřednictvím předsedy senátu Mgr. Michala Kubánka uvedl, že se neztotožňuje s námitkami stěžovatele. Jeho ústavní stížnost je shodná s obsahem odvolání a dovolání, jimž nebylo vyhověno. Uvádí, že měl k dispozici dostatek přesvědčivých důkazů k tomu, aby uznal stěžovatele vinným z pokusu vraždy, a při jejich hodnocení nepostupoval

svévolně ani nelogicky. Navrhuje tudíž, aby byla ústavní stížnost odmítnuta pro zjevnou neopodstatněnost.

12. Vrchní soud prostřednictvím předsedy senátu JUDr. Jiřího Lněničky ve vyjádření plně odkázal na odůvodnění napadených rozhodnutí. Uvedl, že již před soudem prvního stupně bylo přesvědčivě prokázáno naplnění všech obligatorních znaků trestného činu vraždy ve stadiu pokusu a doplnění dokazování před odvolacím soudem by nepřineslo žádné nové relevantní skutečnosti. Námitky stěžovatele považuje za zavádějící. Ve vztahu ke schopnosti A. M. zapamatovat si a reprodukovat události onoho večera uvádí, že nelze objektivně ověřit, zda si někdo něco pamatuje či nikoliv.

13. Nejvyšší soud ve svém vyjádření uvedl, že nevyužívá svého práva písemně se vyjádřit k ústavní stížnosti.

14. V replice stěžovatel v podstatě stručně zrekapituloval své dosavadní námitky a uvedl, že na podané ústavní stížnosti trvá.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

15. Dříve, než Ústavní soud přistoupil k meritornímu přezkumu napadených rozhodnutí, posuzoval splnění procesních předpokladů řízení. Dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem, jenž byl účastníkem řízení, v němž byla vydána napadená rozhodnutí, a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je právně zastoupen v souladu s požadavky § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu a vyčerpal všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva. Ústavní stížnost je proto přípustná (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu *a contrario*).

16. Ústavní soud rozhodl bez nařízení ústního jednání, neboť od něj nebylo možno očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

17. Ústavní stížnost je důvodná.

V. 1. Obecná východiska

18. Ústavní soud představuje soudní orgán ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy České republiky). Není součástí soustavy obecných soudů a nepřísluší mu právo dozoru nad rozhodovací činností obecných soudů. K zásahu do rozhodovací činnosti obecných soudů je Ústavní soud oprávněn pouze za situace, kdy obecné soudy svými rozhodnutími porušují ústavně chráněná základní práva jednotlivce nebo ústavní principy.

19. Podle čl. 1 odst. 1 Ústavy je Česká republika právním státem založeným na úctě k právům a svobodám člověka. V základu koncepce právního státu stojí myšlenka vázanosti výkonu státní moci ústavou a zákony a úcty k právům a svobodám každého jednotlivce. Úcta k právům a svobodám člověka vychází z primátu jednotlivce před státem a z myšlenky, že „v základu právního státu stojí princip, podle kterého je svoboda jedince předpokládána a její omezení státem je výjimkou“ (srov. Schmitt, C. Constitutional Theory. Durham and London: Duke University Press, 2008, s. 203 a 204).

20. Každé trestní stíhání a z něho vzešlý trest jsou z povahy věci zásadním zásahem do základních práv, života a životního osudu jednotlivce, což zejména platí, je-li jednotlivci uložen mnohaletý trest odnětí svobody jako např. v nyní posuzované věci. V trestním řízení tudíž nevyhnutně dochází ke střetu mezi základními právy obviněného (např. právem na osobní svobodu podle čl. 8 odst. 1 Listiny) a veřejným zájmem reprezentovaným pravomocí státní moci označit jednání škodlivá pro společnost a potažmo trestat pachatele takových jednání. Stručně řečeno, v trestním řízení naráží základní práva jednotlivce na donucovací moc státu. Z principu materiálního právního státu a respektu k základním právům osob proto plyne, že k tak zásadnímu zásahu státu do života a práv jednotlivce musí existovat dostatečně silné ospravedlnění [nález sp. zn. II. ÚS 1975/08 ze dne 12. 1. 2009 (N 7/52 SbNU 73); nález

sp. zn. IV. ÚS 260/05 ze dne 17. 5. 2007 (N 86/45 SbNU 259); veškerá citovaná judikatura Ústavního soudu je dostupná též na https://nalus.usoud.cz]. Veřejný zájem na zjištění viny a na uložení trestu působícího jako individuální i generální prevence legitimuje omezení osobní svobody jen při řádné aplikaci hmotného i procesního trestního práva. Z hlediska materiálněprávního musí takové zakázané jednání představovat dostatečně závažnou hrozbu pro společnost jako celek a jeho jednotlivé znaky musejí být jednoznačně stanoveny zákonem. Z hlediska procesněprávního pak musí být jednoznačně zjištěno a prokázáno, že se skutek, který je předmětem obžaloby, objektivně stal, že představuje skutečně závažnou hrozbu pro společnost jako celek a že odsouzená osoba je skutečně tou, která toto jednání spáchala nebo se na jeho páchání podílela [nález sp. zn. II. ÚS 4266/16 ze dne 27. 3. 2017 (N 52/84 SbNU 603); nález sp. zn. I. ÚS 3741/11 ze dne 28. 6. 2012 (N 127/65 SbNU 645); nález sp. zn. IV. ÚS 335/05 ze dne 6. 6. 2006 (N 116/41 SbNU 453)]. Tyto skutečnosti mohou být zjišťovány a ověřovány pouze způsobem respektujícím pravidla spravedlivého procesu a lidskou důstojnost dotčených osob.

21. K principům spravedlivého procesu patří i princip presumpce neviny, dle kterého je každý, proti němuž je vedeno trestní řízení, považován za nevinného, pokud pravomocným odsuzujícím rozsudkem soudu nebyla vyslovena jeho vina (čl. 40 odst. 2 Listiny a čl. 6 odst. 2 Úmluvy). Právní význam presumpce neviny spočívá v první řadě v povinnosti orgánů činných v trestním řízení hledět na toho, proti komu je vedeno trestní řízení, jako na nevinného, přičemž tato povinnost trvá až do vydání pravomocného odsuzujícího rozsudku. Jde o jednu z nejvýznamnějších ústavních záruk spravedlivého procesu v trestním řízení. Ústavní soud se v minulosti opakovaně vyjádřil, že princip presumpce neviny a z něj vyvěrající zásady a subprincipy (včetně zásady *in dubio pro reo*) vyžadují, aby to byl stát, kdo v trestním řízení nese důkazní břemeno, a tudíž i povinnost prokázat jednotlivci s jistotou nade všechnu rozumnou pochybnost, že spáchal trestný čin, z něhož je obviněn (srov. § 2 odst. 5 trestního řádu). Jinak řečeno, v duchu těchto principů je to stát, kdo je povinen prokázat obviněnému vinu, a ne obviněný, kdo je povinen prokázat svou nevinu. S výše řečeným je nerozlučně spojena myšlenka, že pokud existují jakékoliv rozumné pochybnosti právního nebo skutkového charakteru, je nezbytné vyložit je ve prospěch obviněného.

22. Podstatou principu *in dubio pro reo* je, že přetrvávají-li po provedeném dokazování důvodné pochybnosti o existenci relevantních skutkových okolností (např. ve vztahu ke skutku, osobě pachatele nebo zavinění), jež nelze odstranit ani provedením dalšího důkazu, orgány činné v trestním řízení jsou povinny rozhodnout ve prospěch obviněného [nález sp. zn. III. ÚS 1624/09 ze dne 5. 3. 2010 (N 43/56 SbNU 479); nález sp. zn. II. ÚS 1975/08, citováno výše; nález sp. zn. I. ÚS 733/01 ze dne 24. 2. 2004 (N 26/32 SbNU 239)]. Aplikace uvedeného principu je namístě především tehdy, pokud lze rozumně dospět k vícerým verzím skutkového děje nebo není možné jednoznačně se přiklonit k žádné ze skupiny odporujících si důkazů [srov. nález sp. zn. IV. ÚS 137/05 ze dne 22. 3. 2006 (N 66/40 SbNU 655)]. Jakkoli vysoký stupeň podezření není sám o sobě s to vytvořit zákonný podklad pro odsuzující výrok [viz nález sp. zn. IV. ÚS 36/98 ze dne 13. 5. 1998 (N 54/11 SbNU 43)]. S ohledem na shora uvedené je v trestním řízení vyžadováno, aby obecné soudy dosáhly ten nejvyšší možný stupeň jistoty, jenž lze od lidského poznání požadovat, a to přinejmenším na úrovni obecného pravidla prokázání trestného činu s jistotou „nade všechnu rozumnou pochybnost“.

23. Evropský soud pro lidská práva (dále jen „ESLP“) to shrnuje slovy, že zásada presumpce neviny a z ní plynoucí zásada *in dubio pro reo* vyžadují, aby soudci „nevycházeli z předem pojatého přesvědčení, že obžalovaný spáchal čin, který je mu kladen za vinu, aby důkazní břemeno spočívalo na obžalobě a aby případné pochybnosti byly využity ve prospěch obžalovaného“. Případná předpojatost soudu může být přitom dovozena nejen z výslovných vyjádření na adresu obviněného, nýbrž i ze způsobu, jakým jsou napadená rozhodnutí odůvodněna (rozsudek ESLP ve věci *Lavents proti Litvě* ze dne 28. 11. 2002 č. 58442/00,

§ 125 až 126; rozsudek ESLP ve věci *Melich a Beck proti České republice* ze dne 24. 7. 2008 č. 35450/04, § 49). Pakliže soudy těmto požadavkům nedostojí, poruší stěžovatelova práva podle čl. 6 odst. 2 Úmluvy.

24. Na jedné straně je proto nutno zdůraznit, že Ústavní soud při přezkumu skutkových zjištění obecných soudů respektuje princip nezávislosti obecných soudů (čl. 82 Ústavy) a zásadu, že Ústavnímu soudu zásadně nepřísluší pravomoc nahrazovat svým názorem úvahy obecných soudů stran úplnosti, věrohodnosti a pravdivosti důkazů, jakož i jejich úvahy stran skutkových zjištění, neboť tato činnost je ve výlučné kompetenci obecných soudů [nález ve věci sp. zn. III. ÚS 23/93 ze dne 1. 2. 1994 (N 5/1 SbNU 41) a na něj navazující judikatura]. Uvedený závěr vyplývá mimo jiné i ze zásad bezprostřednosti a ústnosti uplatňujících se v trestním řízení před soudem (§ 2 odst. 11 a 12 trestního řádu).

25. Na druhé straně je však nezbytné připomenout, že obecné soudy nemají při hodnocení důkazů a vyvozování skutkových zjištění absolutní, ničím neomezenou volnost. Její limity jsou vymezeny zejména základními právy dotčených osob (např. právem na spravedlivý proces nebo právem být omezen na svobodě pouze z důvodů a způsobem, který stanoví zákon) a principy vyplývajícími z ústavního pořádku České republiky (např. zákazem svévole). Dokazováním si totiž obecné soudy, resp. obecněji orgány činné v trestním řízení zajišťují skutkový podklad pro své rozhodnutí, pročež na tom, do jaké míry úplně a věrně se jim to povede, závisí správnost a spravedlnost jejich rozhodnutí (srov. např. Fenyk, J., Císařová, D., Gřivna, T. a kol. Trestní právo procesní. 6. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 328). Z toho důvodu musejí dodržet vysoký standard, i pokud jde o hodnocení vypovídací schopnosti a hodnověrnosti důkazů samotných, a jejich činnost podléhá, byť v značně omezené míře, ústavnímu přezkumu.

26. Ústavní soud tak opakovaně přistupuje ke kasaci rozhodnutí, v nichž nebyl důkazní postup pečlivě a úplně popsán a logicky a přesvědčivě odůvodněn [např. nález sp. zn. III. ÚS 463/2000 ze dne 30. 11. 2000 (N 181/20 SbNU 267); nález sp. zn. III. ÚS 181/2000 ze dne 23. 11. 2000 (N 175/20 SbNU 241)]. Obdobně Ústavní soud zasahuje v případech, kdy v soudním rozhodování byla učiněná skutková zjištění v extrémním rozporu s provedenými důkazy, takže výsledek dokazování se jeví jako naprosto nespravedlivý a věcně neudržitelný [např. nález sp. zn. III. ÚS 84/94 ze dne 20. 6. 1995 (N 34/3 SbNU 257); nález sp. zn. III. ÚS 166/95 ze dne 30. 11. 1995 (N 79/4 SbNU 255); usnesení sp. zn. III. ÚS 376/03 ze dne 14. 1. 2004 (U 1/32 SbNU 451)]. Onen extrémní rozpor je dán zejména tehdy, nemají-li skutková zjištění obecných soudů žádnou obsahovou spojitost s provedenými důkazy nebo pokud hodnocení důkazů v napadeném rozhodnutí zcela absentuje [usnesení sp. zn. III. ÚS 359/05 ze dne 23. 9. 2005 (U 22/38 SbNU 579)]. S tím je úzce spojen také zákaz deformace důkazů, tedy zákaz vyvozování takových skutkových zjištění, která z provedených důkazů při jejich racionálním a logickém zhodnocení vyplývat nemohou [nález sp. zn. IV. ÚS 1291/12 ze dne 7. 5. 2013 (N 77/69 SbNU 311); nález sp. zn. I. ÚS 3741/11, citovaný výše]. Ústavní soud zformuloval zásadu, že předpokladem náležitého a také ústavně souladného hodnocení důkazu je, aby informace z hodnoceného důkazu zůstala bez jakékoli deformace v procesu jeho hodnocení zachována a výlučně jen jako taková se promítla do vlastního vyhodnocení jako konečného úsudku soudu [nález sp. zn. IV. ÚS 260/05, citovaný výše; nález sp. zn. III. ÚS 398/97 ze dne 4. 6. 1998 (N 64/11 SbNU 125)].

V. 2. Aplikace obecných východisek na posuzovanou ústavní stížnost

27. Námitky uplatněné v ústavní stížnosti jsou dvojího charakteru. Zaprvé, stěžovatel tvrdí, že orgány činné v trestním řízení neprokázaly s jistotou nade všechnu rozumnou pochybnost, že pachatelem útoku na poškozeného je právě on. Zadruhé, stěžovatel namítá, že i kdyby bylo možné dospět k závěru o jeho pachatelství, tak v trestním řízení nebylo řádně prokázáno, že jednal alespoň v nepřímém úmyslu.

V. 2. 1. Otázka pachatelství stěžovatele

28. Vzhledem k charakteru námitek Ústavní soud nejprve posoudí první otázku, tedy zda bylo možné v souladu s principy spravedlivého procesu a zásadou *in dubio pro reo* dospět k závěru o stěžovatelově pachatelství. V této souvislosti Ústavní soud předesílá, že orgány činné v trestním řízení se musely vypořádat s poměrně obtížnou důkazní situací, protože alkohol patrně vymazal z paměti většiny mužů nemalou část vzpomínek na okolnosti související s napadením poškozeného. Opilost mužů totiž měla vést k tomu, že dle výpovědí si poškozený, stěžovatel a E. S. z dané noci údajně prakticky nic nepamatují – první dvě jmenované osoby kvůli výpadku paměti a posledně jmenovaná osoba kvůli tvrdému spánku v době napadení. Svědek A. M. nejprve uváděl, že v době útoku rovněž spal, avšak následně svou výpověď změnil tak, že si pamatuje na napadení poškozeného stěžovatelem (viz č. l. 201 a č. l. 207 až 209).

29. Orgány činné v trestním řízení tudíž měly k dispozici v podstatě jenom jediný přímý důkaz – výpověď A. M., jenž měl vidět, jak stěžovatel nožem napadl poškozeného. To má dvojí význam pro posouzení nyní projednávané ústavní stížnosti. Zaprvé, v souladu se zásadami spravedlivého procesu měly obecné soudy povinnost pečlivě zkoumat věrohodnost a pravdivost této klíčové svědecké výpovědi. V rámci toho měly obecné soudy posuzovat mimo jiné a) okolnosti, které by mohly ovlivnit výpověď dotčeného svědka, b) jeho schopnost vnímat okolnosti, o nichž má vypovídat, tedy napadení poškozeného stěžovatelem, c) jeho schopnost zapamatovat si tyto okolnosti a d) jeho schopnost reprodukovat je (přiměřeně srov. Fenyk, J., Císařová, D., Gřivna, T. a kol. Trestní právo procesní, citováno výše, s. 378). Úvahy soudů stran věrohodnosti a pravdivosti tohoto klíčového důkazu by pak měly být seznatelné z odůvodnění napadených rozhodnutí. Zadruhé, pokud by z jakéhokoliv důvodu vznikly důvodné pochybnosti o věrohodnosti nebo pravdivosti tohoto klíčového přímého důkazu, mělo by být alespoň možné z napadených rozhodnutí zřetelně a jednoznačně dovodit, že o vině stěžovatele svědčí ucelený, spojitý a na sebe navazující řetězec nepřímých důkazů, resp. že tento řetězec nepřímých důkazů vylučuje jakoukoliv rozumnou pochybnost o vině stěžovatele z pokusu vraždy poškozeného [nález sp. zn. I. ÚS 3622/10 ze dne 16. 6. 2011 (N 114/61 SbNU 669), bod 20].

30. Ústavní soud nejprve zkoumal, zda obecné soudy věnovaly náležitou pozornost posouzení věrohodnosti klíčové výpovědi A. M., neboť, jak uvádí vrchní soud v napadeném usnesení, „jediným vysvětlením toho, co se přihodilo, je výpověď svědka A. M.“. Z pohledu Ústavního soudu je proto zarážející, že v napadených rozhodnutích obecných soudů zcela absentují jakékoliv úvahy stran věrohodnosti, pravdivosti a přesnosti výpovědí jmenovaného svědka a tyto atributy jsou jim automaticky, bez zkoumání a bez vysvětlení připisovány.

31. Obecné soudy tudíž neposuzovaly okolnosti, které by mohly mít vliv na výpověď klíčového svědka, kupříkladu skutečnost, že dne 30. 10. 2016 byl společně se stěžovatelem a svědkem E. S. zadržen jako osoba podezřelá ze spáchání zvlášť závažného zločinu vraždy ve stadiu pokusu (viz č. l. 101), jakož i skutečnost, že svou původní výpověď následně změnil. Ústavní soud v této souvislosti připomíná, že uvedený svědek – tehdy ještě jako osoba podezřelá – ve své první výpovědi uvedl: „Jelikož jsem toho vypil docela dost, když se setmělo, odhaduji okolo 20:00 hodin, zalezl jsem do stanu (…), lehl jsem si do svého křesla, přikryl jsem se spacím pytlem a tak, jak jsem byl oblečen i s botami, jsem usnul. Měl jsem toho dost. Než jsem usnul, ostatní popíjeli, přicházeli do pavilonu, ale žádnou hádku jsem neslyšel. Pak mě v noci v naprosté tmě najednou probudil A. s E., že V. je špatně. Třásli se mnou, spal jsem tvrdě, byli rozrušení. Já jsem tedy vstal, vyšel jsem a šel k V. (…)“, načež zjistil, že poškozený je raněn (viz č. l. 201). O několik hodin později – pořád jako osoba podezřelá – však svou výpověď změnil a uvedl, že předtím lhal, neboť chtěl chránit stěžovatele. Údajně se však rozhodl, že uvede pravdu o tom, že, stručně řečeno, jej stěžovatel nejprve bezdůvodně udeřil prázdnou lahví do hlavy a následně napadl nožem poškozeného.

Na dotaz policejního orgánu, zda je tato jeho výpověď již pravdivá, uvedl: „Ano, předtím jsem v některých věcech lhal. Chtěl jsem ochránit A. Ale je vinen.“ (viz č. l. 205 až 211); na uvedené verzi skutkového děje setrval po zbytek trestního řízení. Následně, po přibližně 26 hodinách od druhé výpovědi, byl jmenovaný svědek propuštěn na svobodu a jako osoba podezřelá byl nadále šetřen jenom stěžovatel (v podrobnostech viz výše, bod 5). Ústavní soud nemůže bez dalšího učinit závěr o tom, co vedlo svědka A. M. ke změně výpovědi a zda v tom sehrála roli skutečnost, že byl zpočátku také podezřelý ze spáchání pokusu vraždy, neboť by se jednalo o ničím nepodložené spekulace. Ústavně garantované právo stěžovatele na spravedlivý proces, zásada *in dubio pro reo* a zákaz svévole však vyžadují, aby obecné soudy tuto variantu přezkoumaly, posoudily její potenciální vliv na věrohodnost výpovědi a své myšlenkové pochody objasnily srozumitelným, logickým a dostatečně podrobným způsobem v napadených rozhodnutích. K tomu však nedošlo. Obecné soudy dokonce ani nezmiňují skutečnost, že jmenovaný svědek byl také podezřelý a svou původní výpověď změnil.

32. Dále nebyla obecnými soudy posuzována ani schopnost svědka A. M. vnímat okolnosti, o nichž vypovídal, a jeho schopnost zapamatovat si je, a to především v důsledku jeho ovlivnění alkoholem. Z provedeného dokazování totiž vyplynulo, že všichni muži, kteří se zúčastnili osudného rybářského výletu, popíjeli alkohol – tři lahve vodky, jednu lahev koňaku a dvě přepravky piva po cca 20 lahvích – přibližně stejnou měrou. Alkohol měli konzumovat od odpoledního příjezdu k rybníkům (resp. všichni kromě stěžovatele již od momentu odjezdu z Německa) až do pozdní noci. O stoupající opilosti a hlučnosti skupiny mužů vypovídal rovněž svědek S. B., jenž v daný den rybařil na druhé straně rybníka. O intoxikaci účastníků rybářského výletu alkoholem ostatně svědčí i naměřená hladina alkoholu v krvi. Ze spisu plyne, že dne 30. 10. 2016 v 7:45 hod. bylo u poškozeného naměřeno 1,68 promile, u stěžovatele v 7:57 hod. 1,61 promile, u svědka A. M. v 9:17 hod. 1,38 promile a u svědka E. S. v 9:14 hod. 0,083 promile (viz č. l. 338 a č. l. 673); znalec přitom u stěžovatele na základě zpětného výpočtu určil, že v době útoku se u něj pohybovala koncentrace etanolu v krvi přibližně v rozmezí od 2,4 do 3,6 promile, pročež se jednalo o horní hranici středně těžké opilosti až těžkou opilost (viz č. l. 427 až 428). Přinejmenším u tří ze čtyř mužů byla tedy ráno po útoku naměřena podobná hladina alkoholu v krvi. Tato skutečnost však opět nebyla obecnými soudy zohledněna. Ačkoli krajský soud v napadeném rozsudku zmiňuje, že svědek byl v době napadení pod vlivem alkoholu, nevyvodil z toho žádné závěry, nepovažoval za nutné znalecky zkoumat schopnost svědka vnímat v kritické době realitu a zapamatovat si průběh událostí (podobně jak bylo učiněno např. u stěžovatele) a nepovažoval za nutné svůj postup jakkoliv odůvodnit. Nutno dodat, že vrchní ani Nejvyšší soud tento nedostatek v napadených rozhodnutích nezhojily, neboť zcela rezignovaly na svou roli odvolacího, resp. dovolacího soudu.

33. V této souvislosti považuje Ústavní soud za nezbytné vyjádřit se také k argumentaci vrchního soudu, která se objevuje v jeho vyjádření k ústavní stížnosti. Dle jmenovaného soudu totiž „není jasné, jak by to (ověření schopnosti svědka A. M. zapamatovat si a reprodukovat události onoho večera – pozn.) soud měl technicky provést, když navíc objektivně ověřit, zda si někdo něco pamatuje či nikoliv, není rovněž možné“. Citované tvrzení je problematické hned z několika důvodů. Zaprvé, jasně dokládá, že vrchní soud se otázkou věrohodnosti klíčové svědecké výpovědi nezabýval, neměl v úmyslu tak učinit a nepovažoval to ani za gnozeologicky možné. Vzhledem k tomu, že uvedený soud spolurozhodoval o tom, zda mj. na základě této výpovědi dojde k zásadnímu zásahu do stěžovatelova života a k omezení jeho osobní svobody (čl. 8 Listiny a čl. 5 Úmluvy) na mnoho let, jakož i vzhledem k tomu, že trestní řád mu ukládá povinnost postupovat tak, aby byl zjištěn skutkový stav, o němž nejsou důvodné pochybnosti (§ 2 odst. 5 trestního řádu), lze tento přístup jen stěží aprobovat nebo pochopit. Zadruhé, vrchní soud není ve svém přístupu

konzistentní, neboť u stěžovatele a dalších svědků patrně považoval za možné zkoumat, zda a co si z onoho večera pamatují (např. prostřednictvím znaleckého posudku), kdežto u svědka A. M. vycházel z premisy, že obsah jeho vzpomínek je objektivně neověřitelný, pročež je nutno jejich přesnost a pravdivost předpokládat. Zatřetí, i kdyby Ústavní soud akceptoval, že pravdivost a přesnost vzpomínek jmenovaného svědka není ověřitelná, tak v souladu se zásadou presumpce neviny a zásadou *in dubio pro reo* (čl. 40 odst. 2 Listiny a čl. 6 odst. 2 Úmluvy) je to spíš důvodem pro zproštění stěžovatele než pro konstatování jeho viny a odsouzení k osmiletému trestu odnětí svobody.

34. Ústavní soud na základě výše řečeného dospěl k dílčímu závěru, že závěr obecných soudů o tom, že pachatelem trestného činu vraždy ve stadiu pokusu byl právě a jedině stěžovatel, nebylo v tomto stadiu objasněnosti věci možné ústavně konformním způsobem dovodit ze svědecké výpovědi A. M. jakožto klíčového přímého důkazu. Pokud by obecné soudy shromážděné důkazy hodnotily řádným, racionálním a logickým způsobem, nemohly by dospět ke skutkovým zjištěním a potažmo k právním závěrům, k nimž v napadených rozhodnutích dospěly. Jejich závěry jsou navíc nepřezkoumatelné, neboť nejsou náležitě odůvodněny.

35. Ústavní soud se proto dále zabýval otázkou, zda z napadených rozhodnutí lze alespoň dovodit, že výrok o vině stěžovatele je založen na uceleném, spojitém a na sebe navazujícím řetězci nepřímých důkazů (nález sp. zn. I. ÚS 3622/10, citovaný výše, bod 20). Dospěl však k závěru, že tomu tak není. Prvním problémem je již to, že obecné soudy nepoužívaly další (nepřímé) důkazy k ověření věrohodnosti a přesnosti klíčové výpovědi A. M., nýbrž postupovaly obráceně a uvedenou výpověď používaly jako měřítko pravdivosti, věrohodnosti a přesnosti těchto doplňujících (nepřímých) důkazů. Ilustrovat to lze na přístupu krajského soudu k tvrzení poškozeného V. K., který vypověděl, že si své napadení vůbec nepamatuje. Podle krajského soudu se při hodnocení věrohodnosti této výpovědi nebylo možno „ubránit závěru, že výpověď poškozeného je vedena snahou stranit postavení obžalovaného a příliš mu nepřitěžovat. Takový závěr soud opírá právě o svědectví M., podle kterého to byl právě poškozený, který ho upozornil, že obžalovaný má nůž“. Identický závěr učinil krajský soud např. i stran výpovědi E. S. Pakliže je jedním problematickým důkazem poměřována pravdivost a výpovědní hodnota dalších důkazů, vzniká riziko vzniku ústavně zapovězené deformace důkazů. Obecné soudy v takovém případě totiž nevyvozují svá skutková zjištění a potažmo právní závěry ze skutečného obsahu provedených důkazů, nýbrž z jejich obsahu domnělého nebo předpokládaného. Takový postup však Ústavní soud ve své judikatuře již mnohokrát označil za protiústavní (nález sp. zn. IV. ÚS 1291/12, citovaný výše; nález sp. zn. I. ÚS 3741/11, citovaný výše).

36. K deformaci důkazu došlo především v případě zvukového záznamu z palubní kamery stěžovatelova auta, jenž vznikl v době mezi útokem na poškozeného a příjezdem rychlé záchranné služby, tj. v době, kdy se skupina mužů snažila v opilosti vyhledat lékařskou pomoc pro poškozeného. Obecné soudy z uvedeného záznamu dovodily, že potvrzuje pravdivost výpovědi A. M., neboť stěžovatel se na něm doznává k trestnému činu a poškozenému se omlouvá. Ústavní soud v této souvislosti předesílá, že uvedený zvukový záznam, respektive jeho přepis a překlad, je z velké části nesrozumitelný, nekoherentní, útržkovitý a protkaný vulgarismy (viz č. l. 462 až 470), což ztěžuje posouzení skutečného obsahu konverzace mezi muži. Lze však s dostatečnou jistotou uzavřít, že zachycený rozhovor měl poněkud jiný průběh a obsah, než tvrdí zejména krajský soud. Na jednom z prvních zvukových záznamů se stěžovatel vyjadřuje: „vůbec nechápu, (vulgarismus – pozn.), co se stalo, (vulgarismus – pozn.),“ následně je slyšet, jak se ptá: „Já jsem to udělal, ano? (…) já jsem to udělal, kluci, nebo co? Udělal jsem to, S., nebo ne? (…) S., udělal jsem to nebo ne?“ Následně je slyšet pouze nesouvislé útržky rozhovoru a stěžovatelovy prosby o odpuštění. Svědek A. M. následně uvádí, že jej někdo „praštil po palici flaškou“, načež mu

stěžovatel odpovídá, že jej nikdo nezbil, nýbrž pouze upadl. Konverzace se dál vyvíjí a je slyšet, jak se stěžovatel mj. vyjadřuje, že „vždycky tu (vulgarismus – pozn.) utírám … nechápu, jak to (vulgarismus – pozn.) … bratr mi z toho umřel, bratranec na to umřel, (vulgarismus – pozn.), na den řidiče to bylo … ale jak já jsem se do té (vulgarismus – pozn.) dostal, kluci, promiňte“ (viz č. l. 462 až 463). Svědek A. M. na rozličných částech záznamu uvádí, že stěžovatel je vinen, načež se stěžovatel zpátky ptá, zda to je pravda, zjišťuje, co se stalo, omlouvá se a opakuje, že je vinen. Dle Ústavního soudu je uvedený zvukový záznam – aniž by byl podpořen dalšími, méně nejasnými důkazy – spíš svědectvím o značné opilosti skupiny mužů a jejich alkoholem podmíněné zmatenosti, iracionalitě a sugestibilitě než o jednoznačné vině stěžovatele. K tvrzenému doznání stěžovatele ve formě repetitivního opakování fráze „jsem vinen, jsem vinen“ Ústavní soud pouze stručně poznamenává, že obecná zkušenost (přiměřeně srov. nález sp. zn. II. ÚS 1975/08, citovaný výše, bod 34) i psychologické výzkumy [srov. např. van Oorsouw, K., Broers, N. J., Sauerland, M. Alcohol intoxication impairs eyewitness memory and increases suggestibility: Two field studies. Wiley: Applied Cognitive Psychology, 2019, vol. 33 (3)] poukazují na to, že osoby pod vlivem alkoholu mohou být mj. více sugestibilní, vnímat realitu odlišně nebo se chovat iracionálně či nestandardně. Ústavní soud proto uzavírá, že obecné soudy měly zohlednit skutečný a úplný obsah zachycené konverzace, její postupný vývoj, její špatnou srozumitelnost a skutečnost, že se jednalo o rozhovor čtyř opilých lidí ve stresové situaci. Místo toho však založily svá rozhodnutí na několika z kontextu vytržených „doznáních“ stěžovatele.

37. Dále Ústavní soud poznamenává, že došlo i k deformaci dalších nepřímých důkazů. Především musí Ústavní soud vyslovit nesouhlas s názorem krajského soudu, že „zajištěné oblečení, včetně obuvi obžalovaného, vykazovalo stopy krve poškozeného, což svědčí pro kontakt obžalovaného a poškozeného v době konfliktu, což opětovně potvrzuje verzi uvedenou svědkem M.“. Ze spisového materiálu totiž jasně plyne, že krev poškozeného se našla také na oblečení svědka A. M., oblečení svědka E. S., v autě, v okolí tábořiště u rybníka a na celé řadě dalších míst a předmětů. Jinými slovy, od krve byly všechny osoby a věci, s nimiž přišel poškozený po napadení do kontaktu, nikoli pouze stěžovatel. Jelikož stěžovatel se evidentně účastnil záchrany poškozeného (přinejmenším tím, že se jej snažil dovézt do nemocnice), dle jedné z výpovědí A. M. jej možná pomáhal naložit do auta (viz č. l. 207), v autě s ním po napadení strávil snad i několik hodin a po příjezdu k nočnímu klubu se měl pokusit vyčistit svým svetrem interiér auta od krve (viz č. l. 427), tak se lze jen stěží divit, že na jeho oblečení se našly stopy krve poškozeného. Každopádně z této skutečnosti není dle Ústavního soudu možné při žádné racionální a logické úvaze bez dalšího dovodit, že krev poškozeného se na oblečení stěžovatele ocitla v souvislosti s útokem nebo že potvrzuje – již beztak spornou – verzi událostí uvedenou svědkem A. M.

38. Ústavní soud také připomíná, že orgány činné v trestním řízení nebyly s to určit individuální shodu útočné zbraně s některým z mnoha zajištěných nožů. Jeden ze zajištěných nožů sice měl odpovídající rozměry, avšak nebyly na něm zjištěny stopy krve poškozeného (viz znalecký posudek z oboru kriminalistika, odvětví biologie a genetika na č. l. 357 až 372; znalecký posudek z oboru kriminalistika, odvětví mechanoskopie na č. l. 388 až 413). Buď tedy musel stěžovatel ve stavu těžké komplikované opilosti zajištěný nůž prakticky dokonale vyčistit, což není zrovna jednoduchý úkon (přiměřeně srov. nález sp. zn. II. ÚS 1975/08, citovaný výše, bod 34), nebo se musel útočné zbraně zbavit, což ale i na výslovný dotaz policejního orgánu žádný ze svědků nepotvrdil. Obě varianty tudíž obsahují prvek nejistoty nebo nepravděpodobnosti, s čímž by se obecné soudy měly v odůvodnění napadených rozhodnutí řádně vypořádat. Bez významu nemusí být ani skutečnost, že ve výškrabu zpod nehtů poškozeného se našly pouze stopy vlastní DNA poškozeného, a ne např. stopy DNA

stěžovatele (viz č. l. 368), jakož i to, že na těle stěžovatele nebyly naleženy žádné stopy po zápasu nebo fyzickém konfliktu.

39. Na základě výše řečeného Ústavní soud shrnuje, že závěr o vině stěžovatele nebylo možné v této fázi objasněnosti případu založit ani na problematické, resp. neověřené svědecké výpovědi A. M. jakožto klíčovém (přímém) důkazu, ani na uceleném, spojitém a na sebe navazujícím řetězci nepřímých důkazů, neboť takový řetězec při žádné racionální a logické interpretaci vzniknout nemohl. V rámci trestního řízení proti stěžovateli totiž došlo k deformaci celé řady důkazů a potažmo k extrémnímu rozporu mezi provedenými důkazy a na jejich základě učiněnými skutkovými a právními závěry. Ústavní soud má za to, že jelikož po provedení dokazování přetrvávaly důvodné pochybnosti o existenci relevantních skutkových okolností, zejména ve vztahu k osobě pachatele, jež v průběhu trestního řízení nebyly odstraněny, bylo namístě aplikovat ústavněprávní zásadu *in dubio pro reo* (nález sp. zn. III. ÚS 1624/09, citovaný výše; nález sp. zn. II. ÚS 1975/08, citovaný výše; nález sp. zn. IV. ÚS 137/05, citovaný výše; nález sp. zn. I. ÚS 733/01, citovaný výše). Krajský soud, vrchní soud a Nejvyšší soud ale těmto ústavněprávním požadavkům nedostály, pročež porušily právo stěžovatele na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny, princip *in dubio pro reo* dle čl. 40 odst. 2 Listiny a ve svém důsledku také právo stěžovatele na osobní svobodu dle čl. 8 odst. 1 Listiny.

40. Závěrem Ústavní soud dodává, že vzhledem ke konkrétním okolnostem případu nemohl aprobovat snahu orgánů činných v trestním řízení určit osobu pachatele prostřednictvím tzv. vylučovací metody, tedy postupu, kdy byl za pachatele označen ten ze čtyř účastníků rybářského výletu, jenž po (domněle korektním) vyloučení jiných možností zbyl jako poslední. Uvedený přístup s sebou nese nemalá úskalí i v přehlednějších a důkazně méně zamlžených případech, než je tento. Na orgány činné v trestním řízení – obzvláště pak na soudy – navíc klade zvýšené nároky stran korektnosti dokazování, precizního a zcela jednoznačného vyloučení všech racionálních a logických alternativ skutkového děje a přesvědčivosti odůvodnění jejich závěru o vině dané osoby. Jak však bylo shora vyloženo, žádná z těchto podmínek nebyla naplněna, neboť příslušné orgány se již ve velmi raném stadiu trestního řízení zaměřily na ověřování jedné jediné varianty skutkového děje (tj. na napadení poškozeného stěžovatelem, jak jej popisoval svědek A. M.) a všechny další alternativní varianty (např. napadení poškozeného třetí osobou nebo jinou osobou ze skupiny mužů) nechaly bez přešetření „ležet stranou“.

V. 2. 2. Otázka prokázání subjektivní stránky trestného činu

41. Jelikož Ústavní soud dospěl k závěru, že nebylo postaveno najisto, zda pokus vraždy poškozeného spáchal právě stěžovatel, postrádá smysl zkoumat, zda byla v trestním řízení řádně prokázána subjektivní stránka trestného činu vraždy ve stadiu pokusu. S touto otázkou se budou muset obecné soudy vypořádat v návaznosti na jejich závěr o tom, zda lze ve světle shora uvedených principů a příp. po doplnění dokazování s dostatečnou mírou jistoty určit osobu pachatele útoku na poškozeného. Ústavní soud proto pouze ve stručnosti odkazuje na svou judikaturu k prokazování subjektivní stránky trestného činu [nález sp. zn. IV. ÚS 260/05, citovaný výše, body 31 až 32; nález sp. zn. I. ÚS 1038/17 ze dne 21. 9. 2017 (N 177/86 SbNU 819), body 20 až 25].

VI. Závěr

42. Výše naznačeným postupem, kdy obecné soudy shledaly stěžovatele vinným z pokusu vraždy, aniž by k tomu byly dostatečné důvody, porušily princip *in dubio pro reo,* jenž vyplývá ze zásady presumpce neviny podle čl. 40 odst. 2 Listiny, stěžovatelovo právo na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny a ve svém důsledku také právo stěžovatele na osobní svobodu dle čl. 8 odst. 1 Listiny. Ústavní soud proto ústavní stížnosti vyhověl podle

§ 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu a napadená rozhodnutí podle § 82 odst. 3 písm. a) citovaného zákona zrušil.

43. Zrušením rozhodnutí uvedených ve výroku tohoto nálezu se vytváří prostor pro postup podle ustanovení § 314h až 314k trestního řádu, a to v intencích právního názoru vyjádřeného v tomto nálezu. Obecným soudů tak vznikne prostor pro nové posouzení provedených důkazů (eventuálně také pro doplnění dokazování, budou-li to považovat za potřebné), aby na jejich základě následně učinily odpovídající skutkové a právní závěry. Jejich závěry pak musejí být odůvodněny řádným, logickým a srozumitelným způsobem, neboť pouze tak mohou být rozptýleny případné pochybnosti o svévolném rozhodování obecných soudů. Ústavní soud závěrem dodává, že v případě podání řádných nebo mimořádných opravných prostředků by vznikla příslušným soudům ústavní povinnost poskytnout skutečnou, nikoli pouze iluzorní nebo čistě formální, ochranu (základním) právům stěžovatele a příp. také dalších dotčených osob (čl. 90 Ústavy).

Č. 43
Priorita výkladu smlouvy či smluvního ujednání, který zachovává jejich právní účinky, před výkladem, jenž jim je upírá
(sp. zn. II. ÚS 3379/19 ze dne 6. března 2020)

Veřejná moc musí při posuzování soukromoprávních jednání postupovat vždy v souladu s právem na svobodné jednání ve smyslu čl. 2 odst. 3 Listiny a se zásadou *pacta sunt servanda* vyplývající z čl. 1 odst. 1 Ústavy. Tyto ústavní principy je nutno respektovat i ve vztahu k jednotlivým smluvním ujednáním. Vždy je třeba upřednostnit výklad smlouvy či smluvního ujednání, který zachovává jejich právní účinky, před výkladem, jenž jim je upírá.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátě složeném z předsedkyně senátu Kateřiny Šimáčkové (soudkyně zpravodajka) a soudců Ludvíka Davida a Vojtěcha Šimíčka o ústavní stížnosti stěžovatele Ing. Aleše Jelínka, zastoupeného Mgr. Danielem Tetzeli, advokátem, se sídlem Mečíková 409, Jesenice, proti rozsudku Nejvyššího soudu č. j. 33 Cdo 118/2019-169 ze dne 23. 7. 2019 a rozsudku Krajského soudu v Ústí nad Labem č. j. 10 Co 353/2017-102 ze dne 12. 9. 2018, za účasti Nejvyššího soudu a Krajského soudu v Ústí nad Labem jako účastníků řízení a Melanie Borlové, zastoupené JUDr. Kateřinou Koberovou, advokátkou, se sídlem Revoluční 15, Praha 1, jako vedlejší účastnice řízení, takto:

I. Rozsudkem Nejvyššího soudu č. j. 33 Cdo 118/2019-169 ze dne 23. 7. 2019 a rozsudkem Krajského soudu v Ústí nad Labem č. j. 10 Co 353/2017-102 ze dne 12. 9. 2018 bylo porušeno právo stěžovatele na svobodné jednání podle čl. 2 odst. 3 Listiny základních práv a svobod a zásada *pacta sunt servanda* vyplývající z čl. 1 odst. 1 Ústavy České republiky.

II. Tato rozhodnutí se proto ruší.

Odůvodnění

I. Vymezení věci a předchozí průběh řízení

1. Stěžovatel v pozici kupujícího uzavřel dne 8. 9. 2009 s vedlejší účastnicí jako prodávající kupní smlouvu ve formě notářského zápisu. Jejím předmětem byl převod souboru nemovitostí – zejména budov a pozemků – za kupní cenu ve výši 6 000 000 Kč. Stěžovatel a vedlejší účastnice se dohodli, že část kupní ceny bude uhrazena při podpisu smlouvy a zbytek ve třech splátkách. V čl. IV kupní smlouvy si dále ujednali následující:

„Prodávající a kupující se dále dohodli, že prodávající zajistí do 30. 11. 2009 […] zrušení chráněného ložiskového území č. 18660000 nacházejícího se na některých předmětných nemovitostech.

V případě, že nebude tato podmínka smlouvy dodržena, nebude kupující povinen uhradit prodávající třetí splátku kupní ceny ve výši 2.000.000,- Kč […].“

2. Chráněné ložiskové území do 30. 11. 2009 zrušeno nebylo. Stěžovatel se proto sám obrátil na Ministerstvo životního prostředí, které k jeho podnětu zrušilo chráněné ložiskové území rozhodnutím ze dne 29. 3. 2010. Podle tohoto rozhodnutí totiž byly zásoby ve výhradním ložisku, k jehož ochraně sloužilo chráněné ložiskové území, odepsány již v roce 1998. Tím přestalo výhradní ložisko existovat, pominuly tedy důvody pro jeho ochranu a ve smyslu § 17 odst. 6 zákona č. 44/1988 Sb., o ochraně a využití nerostného bohatství (horní zákon), ve znění pozdějších předpisů, tak bylo namístě zrušit chráněné ložiskové území.

3. Vedlejší účastnice podle stěžovatele nesplnila sjednanou podmínku, a proto jí stěžovatel neuhradil třetí, poslední splátku kupní ceny ve výši 2 000 000 Kč. Vedlejší účastnice se jejího zaplacení domáhala žalobou a před obecnými soudy namítala, že sjednanou podmínku nebylo možné splnit.

4. Okresní soud v Lounech žalobě vedlejší účastnice vyhověl a uložil stěžovateli povinnost zaplatit vedlejší účastnici 2 000 000 Kč s příslušenstvím a nahradit jí náklady řízení. Podle okresního soudu má ujednání v čl. IV kupní smlouvy charakter rozvazovací podmínky. Ta je ovšem neurčitá, neboť nekonkretizuje, co přesně měla vedlejší účastnice učinit. Navíc tuto podmínku nebylo objektivně možné splnit. Vedlejší účastnice totiž nebyla jedním ze subjektů, které jsou podle § 17 horního zákona oprávněny podat návrh na zrušení chráněného ložiskového území. Na příslušný správní orgán se tak mohla obrátit pouze s podnětem, který by jí však nezaručoval to, že se tento správní orgán „bude záležitostí zabývat“. Přestože tedy stěžovatel později uspěl se svým podnětem na zrušení chráněného ložiskového území, jde o výsledek, který má náhodný charakter. Jelikož vedlejší účastnice nemohla zajistit zrušení chráněného ložiskového území, sjednaná rozvazovací podmínka je nemožná ve smyslu § 36 odst. 1 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „občanský zákoník z roku 1964“), a tudíž je podle okresního soudu „neplatná“. To však nic nemění na platnosti zbývajících smluvních ujednání. Stěžovatel proto má povinnost zaplatit vedlejší účastnici plnou kupní cenu včetně třetí, poslední splátky.

5. Krajský soud v Ústí nad Labem napadeným rozsudkem potvrdil rozhodnutí okresního soudu ve věci samé. Krajský soud doplnil dokazování o účastnický výslech stěžovatele, z něhož vyplynulo, že rychlé zrušení chráněného ložiskového území pro něj bylo důležité kvůli výstavbě, kterou na zakoupených pozemcích plánoval. Podmínka sjednaná v čl. IV kupní smlouvy dle krajského soudu odráží skutečnou vůli smluvních stran. To ostatně nepopírala ani vedlejší účastnice, přesto se však podle krajského soudu nepokusila dosáhnout zrušení chráněného ložiskového území. Krajský soud se neztotožnil s názorem okresního soudu, že sjednaná podmínka je neurčitá, stejně jako okresní soud však dospěl k závěru, že se jedná o podmínku nemožnou. Podle krajského soudu může chráněné ložiskové území dle § 17 odst. 1 až 3 a 7 horního zákona zrušit pouze Ministerstvo životního prostředí, a to po projednání s orgánem kraje v přenesené působnosti České republiky rozhodnutím vydaným v součinnosti s Ministerstvem průmyslu a obchodu, obvodním báňským úřadem a po dohodě s orgánem územního plánování a stavebním úřadem. Toto řízení může být zahájeno pouze na návrh organizace (vymezené v § 5a horního zákona) nebo z podnětu orgánu státní správy a navrhovatel je jeho jediným účastníkem. Vedlejší účastnice – a to i jako vlastník nemovitostí dotčených chráněným ložiskovým územím – se proto mohla na Ministerstvo životního prostředí obrátit nanejvýš s podnětem, avšak nemohla zajistit zrušení chráněného ložiskového území. Ke sjednané podmínce se tak dle § 36 odst. 1 občanského zákoníku z roku 1964 nepřihlíží jakožto k podmínce nemožné, a stěžovatel má tudíž povinnost uhradit vedlejší účastnici třetí splátku kupní ceny. Krajský soud dále změnil rozhodnutí okresního soudu ve výroku o náhradě nákladů řízení tak, že vedlejší účastnici nepřiznal jejich náhradu za řízení před okresním soudem. Vedlejší účastnice se dle krajského soudu nijak nepokusila dosáhnout

zrušení chráněného ložiskového území, ač věděla, že je to pro stěžovatele důležité. Podle krajského soudu tak byly dány důvody hodné zvláštního zřetele ve smyslu § 150 občanského soudního řádu, pro které bylo namístě nepřiznat vedlejší účastnici náhradu nákladů řízení. Ústavní stížnost vedlejší účastnice, která brojí proti nepřiznání náhrady nákladů řízení, je u Ústavního soudu vedena pod sp. zn. I. ÚS 3229/19. Krajský soud dále uložil stěžovateli povinnost nahradit vedlejší účastnici náhradu nákladů odvolacího řízení.

6. Nejvyšší soud napadeným rozsudkem zamítl dovolání stěžovatele. Podle Nejvyššího soudu byla formulace užitá ve sporném ujednání z jazykového hlediska jasná a srozumitelná. K popisu „smluvní povinnosti" vedlejší účastnice bylo užito výrazu zajistit, jehož synonymem jsou například pojmy obstarat či zabezpečit. Ani s ohledem na vůli smluvních stran nelze podle Nejvyššího soudu „zaměnit popsanou smluvní povinnost za jinou (za povinnost iniciovat, navrhnout), od smluvené povinnosti odlišnou". Podle Nejvyššího soudu nemohla vedlejší účastnice objektivně splnit „závazek zajistit zrušení chráněného ložiskového území"; zavázala se totiž k něčemu, co patří do pravomoci státního orgánu. Jednalo se tedy o nemožnou podmínku, k níž se dle § 36 odst. 1 občanského zákoníku z roku 1964 nepřihlíží. Stěžovatel má proto povinnost uhradit vedlejší účastnici třetí splátku kupní ceny.

II. Argumentace účastníků

7. Podle stěžovatele bylo napadenými rozsudky Nejvyššího soudu a krajského soudu porušeno jeho právo na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina") a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. Stěžovatel ve své ústavní stížnosti obsáhle rekapituluje průběh řízení a argumentaci uplatněnou v jednotlivých podáních před obecnými soudy. Stěžovatel opakuje, že vedlejší účastnice se zavázala ve sjednaném termínu zajistit zrušení chráněného ložiskového území a bylo na ní, jaký postup a jaké prostředky zvolí ke splnění tohoto cíle. Mohla přitom svým podnětem iniciovat řízení o zrušení chráněného ložiskového území, jako to později úspěšně učinil stěžovatel. Stěžovatel brojí proti závěru obecných soudů, že sjednaná podmínka je nemožná, a proto se k ní nepřihlíží. Namítá, že obecné soudy v rozporu s judikaturou Ústavního soudu nerespektovaly autonomii vůle smluvních stran a princip priority výkladu, který nezakládá neplatnost smlouvy. V této souvislosti odkazuje mimo jiné na nález sp. zn. IV. ÚS 128/06 ze dne 11. 11. 2009 (N 235/55 SbNU 267) a nález sp. zn. I. ÚS 625/03 ze dne 14. 4. 2005 (N 84/37 SbNU 157). Podle stěžovatele tak obecné soudy postupovaly striktně formálně a nezohlednily ústavněprávní rozměr věci. Stěžovatel namítá, že postup vedlejší účastnice byl v rozporu s dobrými mravy. Dále stěžovatel vytýká obecným soudům způsob, jakým přistoupily k jeho důkazním návrhům. Stěžovatel chtěl jejich prostřednictvím prokázat, že vedlejší účastnice svou „naprostou pasivitou" zavinila, že chráněné ložiskové území nebylo v souladu se sjednanou podmínkou zrušeno.

8. Nejvyšší soud ve svém vyjádření zdůrazňuje, že v projednávaném případě nedovodil neplatnost kupní smlouvy ze dne 8. 9. 2009. Pouze přisvědčil závěru krajského soudu, že závazek zajistit zrušení chráněného ložiskového území nemohla vedlejší účastnice objektivně splnit. Nejvyšší soud dále shrnuje odůvodnění napadeného rozsudku, na které v podrobnostech odkazuje, neboť stěžovatel podle Nejvyššího soudu v ústavní stížnosti pouze rekapituluje průběh dosavadního řízení a opakuje argumentaci uplatněnou již v dovolání, byť nyní klade důraz na ústavněprávní rozměr věci. Nejvyšší soud nesdílí názor stěžovatele, že obecné soudy postupovaly striktně formálně a popřely autonomii vůle smluvních stran.

9. Krajský soud navrhuje ústavní stížnost zamítnout. Ústavní stížnost je podle něj jen další polemikou s obsahem a důvody rozhodnutí obecných soudů, a proto odkazuje na odůvodnění napadeného rozsudku.

10. Vedlejší účastnice rovněž navrhuje zamítnutí ústavní stížnosti. Ve svém vyjádření uvádí, že se ztotožňuje s napadenými rozsudky, vyjma části výroku krajského soudu

o nákladech řízení. Argumentuje, že nemohla zajistit zrušení chráněného ložiskového území, a sjednaná podmínka je tedy nemožná. Podle vedlejší účastnice nelze výkladem rozšiřovat okruh účastníků správního řízení o zrušení chráněného ložiskového území a ani nelze měnit formulaci sjednané podmínky tak, aby byla pro stěžovatele příznivější. Vedlejší účastnice se nadto ohrazuje vůči námitce stěžovatele, že si počínala nepoctivě, jednala totiž dle svého nejlepšího svědomí a spoléhala na pomoc notáře.

III. Hodnocení Ústavního soudu

11. Stěžovatelova argumentace míří proti závěru obecných soudů, že vedlejší účastnice nemohla splnit podmínku, kterou si v kupní smlouvě se stěžovatelem sjednala, a proto se k této podmínce – jako podmínce nemožné – nepřihlíží. Námitkami stěžovatele je třeba se zabývat z pohledu principu autonomie vůle a práva na svobodné jednání ve smyslu čl. 2 odst. 3 Listiny a zásady *pacta sunt servanda* plynoucí z čl. 1 odst. 1 Ústavy, přestože se jich stěžovatel výslovně nedovolává. Ústavní soud totiž není vázán právní kvalifikací, kterou věci přisuzuje stěžovatel v odůvodnění své ústavní stížnosti [srov. nález sp. zn. II. ÚS 4235/18 ze dne 13. 9. 2019 (N 159/96 SbNU 56), bod 25; nebo nález sp. zn. Pl. ÚS 37/04 ze dne 26. 4. 2006 (N 92/41 SbNU 173; 419/2006 Sb.); všechna citovaná rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na https://nalus.usoud.cz].

A. Obecné principy

12. Podle čl. 2 odst. 3 Listiny může každý činit, co není zákonem zakázáno, a nikdo nesmí být nucen činit, co zákon neukládá (srov. obdobně čl. 2 odst. 4 Ústavy). Ústavní soud ve své judikatuře vyložil, že toto ustanovení vyjadřuje jeden ze základních strukturálních principů právního státu dle čl. 1 odst. 1 Ústavy, a dovodil z těchto ustanovení subjektivní právo jednotlivce na svobodné jednání v zákonných mezích, jehož se lze dovolávat i v řízení o ústavní stížnosti [viz již nález sp. zn. I. ÚS 546/03 ze dne 28. 1. 2004 (N 12/32 SbNU 107); nález sp. zn. I. ÚS 167/04 ze dne 12. 5. 2004 (N 70/33 SbNU 197); z poslední doby srov. nález sp. zn. I. ÚS 190/15 ze dne 13. 9. 2016 (N 171/82 SbNU 657), body 23–27, nebo nález sp. zn. II. ÚS 4235/18 ze dne 13. 9. 2019, bod 26].

13. V rámci subjektivního práva na svobodné jednání plynoucího z čl. 2 odst. 3 Listiny je chráněna rovněž smluvní svoboda a princip autonomie vůle [srov. nález sp. zn. I. ÚS 43/04 ze dne 13. 4. 2004 (N 54/33 SbNU 55); nález sp. zn. I. ÚS 557/05 ze dne 24. 7. 2007 (N 116/46 SbNU 99), body 24–29; nález sp. zn. IV. ÚS 457/10 ze dne 18. 7. 2013 (N 124/70 SbNU 133), bod 12; nebo nález sp. zn. II. ÚS 2124/14 ze dne 26. 1. 2016 (N 13/80 SbNU 163), body 19–22].

14. Ústavní soud ve své judikatuře dále dovodil, že z čl. 1 odst. 1 Ústavy vyplývá zásada, že smlouvy se mají dodržovat (*pacta sunt servanda*) a této zásady je možné se dovolávat i v řízení o ústavní stížnosti [viz již nález sp. zn. IV. ÚS 201/96 ze dne 7. 10. 1996 (N 96/6 SbNU 197); nález sp. zn. I. ÚS 190/15 ze dne 13. 9. 2016 (N 171/82 SbNU 657), body 48 a 54; nález sp. zn. I. ÚS 34/17 ze dne 25. 7. 2017 (N 132/86 SbNU 247), body 29 a 33]. Soukromé právo je, vedle autonomie vůle, založeno právě na zásadě *pacta sunt servanda*, která někdy dokonce bývá považována „za nejvyšší zásadu právní“ [nález sp. zn. II. ÚS 3292/09 ze dne 8. 7. 2010 (N 140/58 SbNU 163), bod 37]. Ochrana autonomie vůle dle čl. 2 odst. 3 Listiny zajišťuje především to, aby veřejná moc uznala vůli jednotlivce tak, jak ji v konkrétním okamžiku projevil. Avšak v případech, kdy dojde ke shodě takto projevené vůle dvou stran a vznikne smlouva, je to právě zásada *pacta sunt servanda*, která garantuje, že tato smlouva a její právní důsledky budou ze strany veřejné moci respektovány a že bude možné domoci se práv a povinností plynoucích z této smlouvy [nález sp. zn. I. ÚS 1653/17 ze dne 17. 10. 2017 (N 192/87 SbNU 175), bod 36].

15. S ohledem na tyto hodnoty Ústavní soud ve své judikatuře zdůraznil, že jedním ze základních principů výkladu smluv je priorita výkladu, který nezakládá neplatnost smlouvy,

před takovým výkladem, který neplatnost smlouvy zakládá, jsou-li možné oba výklady (*potius valeat actus quam pereat*). Neplatnost smlouvy má proto být výjimkou, nikoli zásadou [srov. např. nález sp. zn. I. ÚS 625/03 ze dne 14. 4. 2005 (N 84/37 SbNU 157); nález sp. zn. I. ÚS 2447/13 ze dne 11. 11. 2013 (N 184/71 SbNU 213), bod 10; nález sp. zn. IV. ÚS 1783/11 ze dne 23. 4. 2013 (N 64/69 SbNU 197), body 25–29; nález sp. zn. II. ÚS 2124/14 ze dne 26. 1. 2016 (N 13/80 SbNU 163), bod 23; nález sp. zn. III. ÚS 3033/17 ze dne 28. 11. 2017 (N 222/87 SbNU 543), bod 22]. Jak Ústavní soud uvedl v již citovaném nálezu sp. zn. IV. ÚS 1783/11, bodě 28, „[t]ento výkladový argument přesahuje český právní řád, prolíná se právními řády západní právní kultury a má charakter obecného principu právního“.

16. Tato východiska a výkladové principy je třeba uplatňovat nejen při hodnocení smlouvy jako celku, ale i při posuzování jednotlivých ujednání. Jsou-li příslušnému ujednání upřeny právní účinky, není z ústavněprávního hlediska rozhodující, na jakém podústavním základě se tak stalo – tedy například zda je jednání neplatné nebo zda se k němu nepřihlíží a lze je označit jako zdánlivé či nicotné. Zbavit smluvní ujednání právních účinků tak lze jen při respektování výše shrnutých principů [srov. obdobně nález sp. zn. II. ÚS 644/18 ze dne 17. 8. 2018 (N 139/90 SbNU 267), bod 36].

B. Aplikace na projednávaný případ

17. Stěžovatel brojí proti tomu, jakým způsobem obecné soudy přistoupily k hodnocení ujednání obsaženého v čl. IV kupní smlouvy, kterou uzavřel stěžovatel jako kupující s vedlejší účastnicí jako prodávající. Jak již bylo uvedeno, toto ujednání zní:

„Prodávající a kupující se dále dohodli, že prodávající zajistí do 30. 11. 2009 […] zrušení chráněného ložiskového území č. 18660000 nacházejícího se na některých předmětných nemovitostech.

V případě, že nebude tato podmínka smlouvy dodržena, nebude kupující povinen uhradit prodávající třetí splátku kupní ceny ve výši 2.000.000,- Kč […].“

18. Podle zjištění krajského soudu uvedené ujednání odráží zájem stěžovatele na urychleném zrušení chráněného ložiskového území, aby tak stěžovatel mohl na zakoupených pozemcích co nejdříve zahájit zamýšlenou výstavbu. Vedlejší účastnice přitom nezpochybnila sjednání předmětné podmínky, a to před obecnými soudy ani nyní před Ústavním soudem, avšak navzdory tomu se dle krajského soudu nepokusila dosáhnout zrušení chráněného ložiskového území.

19. Jádro projednávaného případu tkví ve výkladu výrazu „zajistí“, užitého v uvedeném ujednání. Obecné soudy totiž dospěly k závěru, že je z pohledu vedlejší účastnice právně nemožné zajistit zrušení chráněného ložiskového území. Rozhodnout o zrušení totiž dle obecných soudů spadá do pravomoci správních orgánů. Vedlejší účastnice sice podle obecných soudů mohla podobně jako stěžovatel učinit vůči Ministerstvu životního prostředí podnět, samotné zrušení chráněného ložiskového území nicméně objektivně zajistit nemohla. Obecné soudy proto posoudily sjednanou podmínku jako nemožnou a odkázaly na § 36 odst. 1 občanského zákoníku z roku 1964, podle něhož se k podmínce nemožné, na kterou je vázán zánik práva nebo povinnosti, nepřihlíží [srov. shodně § 548 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „občanský zákoník z roku 2012“)]. Proto nepřihlížely ke sjednané podmínce a uznaly nárok vedlejší účastnice na zaplacení třetí splátky kupní ceny ve výši 2 000 000 Kč. Obecné soudy tedy odepřely právní účinky pouze jediné sjednané podmínce, a nikoliv smlouvě jako celku. Navíc tuto podmínku neposoudily jako neplatnou, ale jako podmínku nemožnou, k níž se nepřihlíží.

20. Jak již bylo vyloženo, z ústavněprávního hlediska není rozhodující, zda obecné soudy vyloučily právní účinky u smlouvy jako celku, nebo u jediného ujednání, ani to, jak tento závěr z hlediska podústavního práva odůvodnily (bod 16 výše). Tím, že obecné soudy upřely sjednané podmínce právní účinky, zasáhly do práva stěžovatele na svobodné jednání

a do zásady *pacta sunt servanda*; takový zásah by proto musel obstát z hlediska principů vyložených v bodech 12–15 výše. I ve vztahu k jednotlivému smluvnímu ujednání tak platí, že je třeba upřednostnit takový výklad, který zachovává právní účinky daného ujednání, před výkladem, jenž mu právní účinky upírá.

21. Slovo zajistit jako výraz z obecného jazyka lze v daném kontextu vyložit dvěma způsoby. První z nich zvolily obecné soudy v napadených rozhodnutích: vedlejší účastnice podle nich nemohla zajistit zrušení chráněného ložiskového území, jelikož to spadá do pravomoci příslušného správního orgánu. Dle obecných soudů se na něj vedlejší účastnice sice mohla obrátit s podnětem, aniž by však měla nárok na to, že dojde k zahájení řízení a ke zrušení chráněného ložiskového území. Lze shrnout, že dle obecných soudů mohl zrušení chráněného ložiskového území zajistit pouze příslušný orgán veřejné moci, ale nikoliv vedlejší účastnice.

22. Vedle toho však může mít výraz zajistit i odlišný význam, a to obstarat či opatřit. Dotčené ujednání by tedy znamenalo, že je na vedlejší účastnici, aby obstarala zrušení chráněného ložiskového území, tedy aby opatřila odpovídající rozhodnutí, jinak stěžovatel nebude mít povinnost uhradit třetí splátku kupní ceny. Užití slova zajistit v tomto významu není nijak neobvyklé. Například uvede-li někdo, že zajistí stavební povolení, nenaznačuje tím, že si chce přisvojit kompetenci stavebního úřadu a sám vydat takové rozhodnutí, nýbrž že na stavebním úřadě obstará jeho vydání. Obecné soudy se s touto interpretační alternativou nijak nevypořádaly, ačkoliv Nejvyšší soud výslovně uvádí, že výraz zajistit může mít i význam obstarat. Při tomto výkladu přitom nebyl důvod podmínce z předmětného ujednání upřít právní účinky. Objektivně totiž nebylo vyloučeno, aby správní orgán zrušil chráněné ložiskové území do 30. 11. 2009, jak to předmětná podmínka vyžadovala.

23. Pro podmínku je charakteristické, že se váže ke skutečnosti, u níž není jisté, zda nastane. Pokud by totiž bylo jisté, že taková skutečnost nastane, nejednalo by se již o podmínku, ale o doložení času. (K vymezení podmínky ve vztahu k občanskému zákoníku z roku 1964 viz např. ŠVESTKA, Jiří. § 36. In: ŠVESTKA, Jiří a kol. Občanský zákoník I. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 310–312; ZUKLÍNOVÁ, Michaela. § 36. In: ELIÁŠ, Karel a kol. Občanský zákoník. Velký akademický komentář. 1. svazek. Praha: Linde, 2008, s. 244–246; ve vztahu k občanskému zákoníku z roku 2012 viz např. TICHÝ, Luboš. § 548. In: ŠVESTKA, Jiří a kol. Občanský zákoník. Komentář. Svazek I. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 1326 a násl.; BERAN, Vladimír. § 548. In: PETROV, Jan a kol. Občanský zákoník. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 586.)

24. I kdyby tedy vedlejší účastnice mohla podat pouze podnět k zahájení řízení o zrušení chráněného ložiskového území a neměla na jeho zrušení právní nárok – jak tvrdí obecné soudy –, nic by to neměnilo na tom, že předmětná podmínka byla řádně sjednána. Pouze by se vztahovala ke dvěma nejistým skutečnostem, z nichž pouze jednu mohla vedlejší účastnice ovlivnit: jednak nebylo jisté, zda vedlejší účastnice podnikne kroky směřující k tomu, aby ze strany veřejných orgánů došlo ke zrušení chráněného ložiskového území, jednak nebylo jisté ani to, zda by jí v takovém případě veřejné orgány vyšly vstříc. Je pravda, že přijmeme-li výklad obecných soudů, vedlejší účastnice neměla právní nástroje, jak se domoci jí požadovaného rozhodnutí. Otázka, zda vedlejší účastnice splní předmětnou podmínku, by tak závisela na okolnosti, která je z pohledu vedlejší účastnice náhodná. Avšak žádné zákonné ustanovení nebrání tomu sjednat si i takovou podmínku, která se týká skutečnosti, u níž nelze ovlivnit, zda nastane. Pro posouzení projednávaného případu je tedy zcela nadbytečné zabývat se tím, zda vedlejší účastnice byla oprávněna žádat příslušný orgán o zrušení chráněného ložiskového území a vystupovat jako účastník daného řízení, či zda mohla pouze podat podnět k jeho zahájení. Stejně tak nezáleží na tom, zda byl dán právní nárok na zrušení předmětného ložiskového území. Ústavní soud se proto nebude zabývat závěry obecných soudů ve vztahu k těmto otázkám.

25. V projednávaném případě se není třeba detailně věnovat ani tomu, jak by bylo třeba nahlížet na situaci, v níž by vedlejší účastnice vyvinula veškeré rozumné úsilí ke zrušení předmětného chráněného ložiskového území, avšak příslušné orgány by jí přesto (a třeba i protiprávně) nevyhověly. Dle zjištění obecných soudů totiž vedlejší účastnice nevyvinula v tomto směru žádné úsilí. Nadto v obecné rovině by nebylo vyloučeno vykládat předmětné ujednání i tak, že ačkoliv by nesplnění podmínky způsobily orgány veřejné moci, byla by to vedlejší účastnice, kdo ve smluvním vztahu se stěžovatelem musí nést negativní důsledky spočívající v tom, že by přišla o třetí splátku kupní ceny. Zbývá dodat, že na základě pozdějšího podnětu stěžovatele adresovaného Ministerstvu životního prostředí nakonec došlo ke zrušení chráněného ložiskového území, což nasvědčuje tomu, že s podnětem vedlejší účastnice by bylo naloženo obdobně. Konečně není třeba se zabývat ani tím, zda je sjednaná podmínka odkládací (suspenzivní), nebo rozvazovací (rezolutivní). Bez ohledu na to, zda by vedlejší účastnici vzniklo právo na zaplacení třetí splátky kupní ceny až po splnění dané podmínky, nebo zda naopak její právo na zaplacení třetí splátky kupní ceny zaniklo pro nesplnění podmínky, je totiž zřejmé, že ke zrušení chráněného ložiskového území nedošlo v ujednané době, a podmínka tak splněna nebyla.

26. Lze tedy shrnout, že obecné soudy namísto výkladu, který by zachoval právní účinky předmětného ujednání a v něm obsažené podmínky, zvolily v napadených rozhodnutích výklad, který znamenal nesplnitelnost této podmínky. V důsledku toho k ní obecné soudy nepřihlížely. Obecné soudy tak upřely smluvnímu ujednání právní účinky, aniž by pro to byl odpovídající důvod, a tím porušily právo stěžovatele na svobodné jednání ve smyslu čl. 2 odst. 3 Listiny a zásadu *pacta sunt servanda* vyplývající z čl. 1 odst. 1 Ústavy.

27. Stěžovatelova výtka směřující proti tomu, jak se obecné soudy vypořádaly s jeho důkazními návrhy, byla vznesena pouze v obecné rovině, aniž by stěžovatel uvedl, v čem přesně spatřuje porušení svých ústavně zaručených práv. Touto problematikou by navíc bylo nadbytečné se zabývat, neboť stěžovatel bude mít možnost své důkazní návrhy a související argumenty znovu uplatnit v řízení před obecnými soudy.

28. Obecné soudy jsou v dalším řízení vázány právním hodnocením obsaženým v tomto nálezu. Je proto třeba, aby vycházely z toho, že podmínka sjednaná v čl. IV kupní smlouvy je splnitelná; nelze k ní tedy přistupovat jako k podmínce nemožné a z toho důvodu k ní nepřihlížet. Žádnému z účastníků civilního řízení to nicméně nebrání vznést před obecnými soudy další případné námitky týkající se platnosti uvedeného ujednání.

C. Závěr

29. Ústavní soud uzavírá, že veřejná moc musí při posuzování soukromoprávních jednání postupovat vždy v souladu s právem na svobodné jednání ve smyslu čl. 2 odst. 3 Listiny a se zásadou *pacta sunt servanda* vyplývající z čl. 1 odst. 1 Ústavy. Tyto ústavní principy je nutno respektovat i ve vztahu k jednotlivým smluvním ujednáním. Vždy je třeba upřednostnit výklad smlouvy či smluvního ujednání, který zachovává jejich právní účinky, před výkladem, jenž jim je upírá.

30. Vzhledem k tomu, že obecné soudy v napadených rozhodnutích uvedené zásady nerespektovaly, porušily právo stěžovatele na svobodné jednání ve smyslu čl. 2 odst. 3 Listiny a zásadu *pacta sunt servanda* vyplývající z čl. 1 odst. 1 Ústavy. Ústavní soud proto podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ústavní stížnosti vyhověl a napadená rozhodnutí podle § 82 odst. 3 písm. a) tohoto zákona zrušil, a to včetně akcesorických výroků o náhradě nákladů řízení.

Č. 44
Neposkytnutí možnosti stěžovateli vyjádřit se k odvolání vedlejšího účastníka proti výroku o náhradě nákladů řízení (sp. zn. II. ÚS 3539/19 ze dne 6. března 2020)

V projednávaném případě z předloženého soudního spisu vyplývá, že odvolání vedlejšího účastníka proti výroku o náhradě nákladů řízení nebylo stěžovateli doručeno. Odvolací soud poté, aniž by ve věci nařídil jednání, na základě tohoto odvolání změnil usnesení ve výroku II tak, že stěžovateli právo na náhradu nákladů řízení nepřiznal s ohledem na ustanovení § 150 občanského soudního řádu. Žádnému z účastníků pak nepřiznal právo na náhradu nákladů odvolacího řízení.

Krajský soud v Ostravě tedy neposkytl stěžovateli žádnou možnost se k podanému odvolání vyjádřit, a při svém rozhodování měl tudíž k dispozici pouze argumentaci vedlejšího účastníka, aniž by dal stěžovateli možnost předložit argumenty vlastní. Ve světle shora uvedených argumentů a s ohledem na judikaturu Ústavního soudu, zejména pak s ohledem na poslední nález v obdobné věci ze dne 17. 9. 2019 sp. zn. IV. ÚS 471/19 (N 161/96 SbNU 77), tak musí Ústavní soud i v dané věci konstatovat, že řízení před odvolacím soudem nemělo kontradiktorní charakter, a Krajský soud v Ostravě tak porušil právo stěžovatele na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a právo na rovnost účastníků řízení podle čl. 37 odst. 3 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedkyně senátu Kateřiny Šimáčkové a soudců Ludvíka Davida (soudce zpravodaj) a Vojtěcha Šimíčka ve věci ústavní stížnosti stěžovatele Společenství vlastníků X, právně zastoupeného JUDr. Petrem Holubem, advokátem, se sídlem Tyršova 504/5, Kopřivnice, proti usnesení Krajského soudu v Ostravě ze dne 20. 8. 2019 č. j. 57 Co 278/2019-52, za účasti Krajského soudu v Ostravě jako účastníka řízení a J. H., zastoupeného opatrovníkem Z. Z, právně zastoupeného JUDr. Martinou Černochovou, advokátkou, se sídlem Masarykovo nám. 43, Jihlava, jako vedlejšího účastníka řízení, takto:

I. Usnesením Krajského soudu v Ostravě ze dne 20. 8. 2019 č. j. 57 Co 278/2019-52 bylo porušeno základní právo stěžovatele na soudní ochranu, zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, a právo na rovnost účastníků řízení, zaručené čl. 37 odst. 3 Listiny základních práv a svobod.

II. Toto rozhodnutí se proto ruší.

III. Stěžovateli ani vedlejšímu účastníkovi se nepřiznává náhrada nákladů řízení před Ústavním soudem.

Odůvodnění

I. Průběh předchozího řízení

1. Stěžovatel se ústavní stížností domáhá zrušení usnesení Krajského soudu v Ostravě o náhradě nákladů řízení s tvrzením, že jím byla porušena jeho práva zaručená čl. 36 odst. 1 a čl. 37 odst. 3 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

2. Stěžovatel je právnickou osobou založenou za účelem správy domu a pozemku, v němž vedlejší účastník vlastní bytovou jednotku a je členem daného společenství vlastníků jednotek. V souvislosti s vlastnictvím bytové jednotky vznikly vedlejšímu účastníkovi vůči stěžovateli dluhy, které přes řádné upomenutí po splatnosti neplnil, a proto stěžovatel podal žalobu o zaplacení dluhu. Vedlejší účastník po podání žaloby dluh dobrovolně uhradil prostřednictvím svého opatrovníka, jenž mu byl v mezidobí soudem ustanoven. Stěžovatel proto podal návrh na zastavení řízení, přičemž požadoval, aby mu byly nahrazeny účelně vynaložené náklady řízení podle § 146 odst. 2 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „občanský soudní řád“).

3. Okresní soud v Ostravě usnesením ze dne 23. 4. 2019 č. j. 117 C 34/2019-35 řízení o zaplacení částky 53 256 Kč s příslušenstvím zastavil (výrok I), uložil vedlejšímu účastníkovi povinnost nahradit stěžovateli na nákladech řízení 13 992,80 Kč a rozhodl o vrácení části zaplaceného soudního poplatku zpět stěžovateli (výrok III). Proti výroku II rozhodnutí soudu prvního stupně podal vedlejší účastník odvolání. Na jeho základě Krajský soud v Ostravě usnesením ze dne 20. 8. 2019 č. j. 57 Co 278/2019-52 změnil výrok II usnesení soudu prvního stupně tak, že se stěžovateli náhrada nákladů řízení nepřiznává (výrok I), a dále rozhodl o tom, že žádný z účastníků řízení nemá právo na náhradu nákladů odvolacího řízení (výrok II). Odvolací soud bez nařízení jednání změnil v neprospěch stěžovatele rozhodnutí soudu prvního stupně o náhradě nákladů řízení, aniž by odvolání vedlejšího účastníka doručil stěžovateli k seznámení a vyjádření. Zároveň aplikoval moderační právo soudu podle § 150 občanského soudního řádu, aniž by umožnil stěžovateli se k důvodům jeho použití vyjádřit.

II. Námitky stěžovatele obsažené v ústavní stížnosti

4. Stěžovatel v ústavní stížnosti namítá, že byla porušena jeho základní práva na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 a na rovnost účastníků řízení podle čl. 37 odst. 3 Listiny, neboť mu bylo bezdůvodně odňato jeho procesní právo se vyjádřit k obsahu odvolání, na základě něhož bylo rozhodnuto v jeho neprospěch poté, co byl u soudu prvního stupně ohledně práva na náhradu nákladů řízení úspěšný. Mimo výše uvedené odvolací soud aplikoval moderační právo soudu podle § 150 občanského soudního řádu, aniž by měl stěžovatel možnost se k tomuto postupu vyjádřit a uplatnit své argumenty a nesouhlasné stanovisko, neboť je přesvědčen, že důvody zvláštního zřetele hodné nebyly naplněny. Konkrétně bylo porušeno právo stěžovatele na předvídatelnost soudního rozhodnutí, neboť účastníci, v jejichž neprospěch má soud v úmyslu mírnější rozhodnutí o náhradě nákladů řízení vydat, musí mít možnost se k tomuto postupu předem vyjádřit v duchu „fair procesu“ [viz nález Ústavního soudu ze dne 21. 5. 2008 sp. zn. II. ÚS 814/08 (N 97/49 SbNU 451)].

5. Stěžovatel rovněž navrhuje, aby Ústavní soud uložil Krajskému soudu v Ostravě povinnost nahradit mu náklady řízení za dva úkony právní služby á 3 100 Kč a dva režijní paušály á 300 Kč a 21 % DPH, tj. celkem 7 502 Kč, neboť odvolací soud porušil zcela zjevně jeho ústavní práva v rozporu s všeobecně známou ustálenou judikaturou Ústavního soudu a za tento svůj postup by měl nést následek v podobě povinnosti nahradit mu náklady řízení ve smyslu § 62 odst. 4 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“).

III. Vyjádření účastníků řízení

6. K obsahu ústavní stížnosti si Ústavní soud vyžádal vyjádření účastníka i vedlejšího účastníka řízení.

7. Krajský soud v Ostravě pouze odkázal na odůvodnění napadeného rozhodnutí. Vedlejší účastník prostřednictvím právní zástupkyně sdělil, že není důvod rušit napadené rozhodnutí, neboť i přes procesní pochybení odvolacího soudu je vůči vedlejšímu účastníkovi výrok o nákladech řízení správný a spravedlivý. Ústavní soud vzhledem k obsahu obou vyjádření neměl důvod zasílat je stěžovateli k replice.

IV. Procesní předpoklady projednání ústavní stížnosti

8. Ústavní soud shledal procesní podmínky pro věcné projednání ústavní stížnosti za splněné. S ohledem na obsah ústavní stížnosti dospěl Ústavní soud k závěru, že není nutné nařizovat ústní jednání, neboť od něho nelze očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

V. Právní posouzení věci

9. Ústavní soud přezkoumal napadené rozhodnutí a dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

10. Při rozhodování věci přihlédl Ústavní soud zejména k následujícím východiskům. Ústavní soud je podle čl. 83 Ústavy soudním orgánem ochrany ústavnosti a tuto svoji pravomoc vykonává mimo jiné tím, že podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy rozhoduje o ústavní stížnosti proti pravomocnému rozhodnutí a jinému zásahu orgánů veřejné moci do ústavně zaručených základních práv a svobod [srov. též § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu]. Směřuje-li ústavní stížnost proti rozhodnutí vydanému v soudním řízení, není samo o sobě významné, je-li namítána jeho věcná nesprávnost; Ústavní soud není součástí soustavy soudů (čl. 91 odst. 1 Ústavy) a není ani povolán k instančnímu přezkumu jejich rozhodnutí. Jeho pravomoc je založena výlučně k přezkumu z hlediska dodržení ústavnosti, tj. zda v řízení (rozhodnutím v něm vydaným) nebyly dotčeny předpisy ústavního pořádku chráněná práva nebo svobody jeho účastníka, zda řízení bylo vedeno v souladu s ústavními principy a zda je lze jako celek pokládat za spravedlivé.

11. Z těchto východisek, jsou-li aplikována na rozhodování o nákladech soudního řízení, plyne, že spor o náhradu nákladů řízení, i když se může dotknout některého z účastníků řízení, zpravidla nedosahuje intenzity opodstatňující porušení základních práv a svobod. Logickým důsledkem tohoto závěru je rezervovaný vztah Ústavního soudu k přezkumu náhradověnákladových výroků [srov. např. usnesení sp. zn. IV. ÚS 10/98 ze dne 1. 11. 1999, sp. zn. II. ÚS 130/98 ze dne 27. 5. 1998, sp. zn. I. ÚS 30/02 ze dne 4. 2. 2003, sp. zn. IV. ÚS 303/02 ze dne 5. 8. 2002 (U 25/27 SbNU 307), sp. zn. III. ÚS 255/05 ze dne 13. 10. 2005; všechna dostupná na https://nalus.usoud.cz].

12. Na druhou stranu však již Ústavní soud ve své rozhodovací praxi formuloval i výjimky z tohoto pravidla. Jde zejména o situace, kdy obecný soud při rozhodování o nákladech řízení zjevně a neodůvodněně vybočí z výkladového nebo aplikačního standardu, jenž je v soudní praxi obecně respektován, a představuje tak nepředvídatelnou libovůli. Tak např. v nálezu sp. zn. III. ÚS 1817/07 ze dne 30. 4. 2008 (N 81/49 SbNU 177) Ústavní soud zdůraznil, že pochybení při rozhodování o nákladech řízení může nabýt ústavněprávní dimenze, pakliže v procesu interpretace a aplikace příslušných ustanovení obecně závazného předpisu obecným soudem je obsažen prvek libovůle, svévole nebo extrémní rozpor s principy spravedlnosti.

13. V nálezu sp. zn. IV. ÚS 1/04 ze dne 13. 1. 2005 (N 8/36 SbNU 75) Ústavní soud konstatoval, že rozhodování o nákladech řízení před obecnými soudy je nedílnou součástí soudního řízení jako celku. V tomto rozhodování ovládaném zásadou úspěchu ve věci, která

je doplněna zohledněním zavinění, je nezbytné plně respektovat princip řádného a spravedlivého procesu tím spíše, rozhodují-li soudy se zřetelem k § 142 odst. 2 občanského soudního řádu a posuzují míru úspěchu konkrétního účastníka ve věci, a tedy samozřejmě i poměr úspěchu jednoho účastníka (strany) k poměru neúspěchu druhého. Citlivost této úvahy a současně i její nezbytný úplný soulad s výrokem soudu, kterým bylo rozhodnuto ve věci samé, je zcela pochopitelným požadavkem odrážejícím jak právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny, tak i právo na rovnost účastníků v řízení před soudy podle čl. 37 odst. 3 Listiny.

14. Těmto východiskům však Krajský soud v Ostravě jako soud odvolací v nyní přezkoumávaném rozhodnutí nedostál.

15. Ústavní soud se musel především zabývat námitkou, že stěžovatel neměl možnost se vyjádřit k odvolání vedlejšího účastníka proti výroku II usnesení Okresního soudu v Ostravě. Ústavní soud ve své judikatuře považuje zásadu kontradiktornosti za součást práva na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny a zdůrazňuje, že „vytvoření prostoru pro účinné vznesení námitek (v kontradiktorním schématu řízení) nejlépe zajistí ochranu základních práv, jež je z hlediska fair procesu prvotním účelem soudního řízení“.

16. Institucionálně garantovaná možnost dotčených osob návrhy a námitkami účinně participovat na soudním procesu patří mezi elementární pravidla soudního řešení sporů [nález ze dne 27. 6. 2005 sp. zn. IV. ÚS 269/05 (N 129/37 SbNU 629); shodně nález ze dne 14. 9. 2007 sp. zn. I. ÚS 273/06 (N 144/46 SbNU 409), bod 29; nebo nález ze dne 10. 3. 2015 sp. zn. II. ÚS 2172/14 (N 54/76 SbNU 747), bod 18; obdobně nález ze dne 10. 3. 2009 sp. zn. IV. ÚS 1106/08 (N 52/52 SbNU 519), body 21–22, ve vztahu k zásadě *audiatur et altera pars* (budiž slyšena i druhá strana)]. Ústavní soud dovozuje zásadu kontradiktornosti z čl. 36 odst. 1 Listiny, ale i z čl. 37 odst. 3 Listiny, zaručujícího rovnost účastníků řízení, a z čl. 38 odst. 2 Listiny, zaručujícího mimo jiné právo každého na projednání věci „v jeho přítomnosti“ a tak, „aby se mohl vyjádřit ke všem projednávaným důkazům“ [viz např. nález ze dne 10. 6. 2010 sp. zn. II. ÚS 2189/09 (N 124/57 SbNU 551)].

17. Podle judikatury Evropského soudu pro lidská práva je součástí práva na spravedlivý proces dle čl. 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod právo na kontradiktorní řízení (adversarial trial, procédure contradictoire). Toto právo podle Evropského soudu pro lidská práva znamená, že strany řízení musí mít možnost seznámit se se stanovisky a důkazy, které byly předloženy soudu s cílem ovlivnit jeho rozhodnutí, a vyjádřit se k nim (viz např. rozsudek velkého senátu ve věci *Vermeulen proti Belgii* ze dne 20. 2. 1996 č. 19075/91, § 33; rozsudek ve věci *Krčmář a další proti České republice* ze dne 3. 3. 2000 č. 35376/97, § 40). Zásada kontradiktornosti se přitom vztahuje i na rozhodování o nákladech řízení [viz např. rozsudek ve věci *Čepek proti České republice* ze dne 5. 9. 2013 č. 9815/10, § 49); nález ze dne 13. 10. 2016 sp. zn. II. ÚS 771/16 (N 193/83 SbNU 135), bod 13; nález ze dne 16. 2. 2016 sp. zn. III. ÚS 1139/15 (N 33/80 SbNU 427), body 33–34 a 36].

18. Tato východiska již Ústavní soud aplikoval i na rozhodování obecných soudů o nákladech řízení. Dle § 210 odst. 1 občanského soudního řádu se odvolání proti usnesení, kterým nebylo rozhodnuto ve věci samé, doručuje „účastníkům, jejichž práv a povinností se týká, je-li to s ohledem na okolnosti případu či povahu věci vhodné a účelné“. Dle § 214 odst. 2 písm. e) občanského soudního řádu pak odvolací soud nemusí nařizovat jednání k projednání odvolání, které „se týká toliko nákladů řízení“. Zákonná úprava tedy nestanoví povinnost, aby odvolání proti rozhodnutí o nákladech řízení bylo vždy doručeno dalším účastníkům, jejichž práv a povinností se týká, ani aby bylo k projednání takového odvolání nařízeno jednání. Ústavní soud však ve své judikatuře zdůrazňoval, že tato ustanovení je třeba vykládat s ohledem na právo na spravedlivý proces a kontradiktorní řízení. V případech, v nichž obecné soudy neumožnily účastníkům řízení vyjádřit se k takovému odvolání – ať už

jeho nedoručením a neposkytnutím lhůty k písemnému vyjádření, nebo při nařízeném jednání – a následně o nákladech řízení rozhodly v jejich neprospěch, tak Ústavní soud shledal porušení práva na spravedlivý proces [viz již k předchozí úpravě doručování odvolání nález ze dne 13. 11. 2003 sp. zn. III. ÚS 202/03 (N 134/31 SbNU 193); nález ze dne 21. 11. 2008 sp. zn. III. ÚS 338/06 (N 199/51 SbNU 427), k nyní účinné úpravě viz např. nález ze dne 16. 9. 2010 sp. zn. III. ÚS 291/08 (N 195/58 SbNU 725); nález ze dne 1. 9. 2011 sp. zn. II. ÚS 781/10 (N 147/62 SbNU 269); srov. obdobně i nález ze dne 30. 8. 2016 sp. zn. IV. ÚS 3664/15 (N 159/82 SbNU 505), bod 21].

19. Ústavní soud shrnuje, že z práva na spravedlivý proces vyplývá zásada kontradiktornosti řízení, která vyžaduje, aby obecné soudy předtím, než rozhodnou o odvolání ohledně náhrady nákladů řízení v neprospěch určitého účastníka řízení, poskytly tomuto účastníkovi možnost seznámit se s tímto odvoláním a předložit soudu vlastní argumentaci.

20. V projednávaném případě z předloženého soudního spisu vyplývá, že odvolání vedlejšího účastníka proti výroku o náhradě nákladů řízení nebylo stěžovateli doručeno. Odvolací soud poté, aniž by ve věci nařídil jednání, na základě tohoto odvolání změnil usnesení ve výroku II tak, že stěžovateli právo na náhradu nákladů řízení nepřiznal s ohledem na ustanovení § 150 občanského soudního řádu. Žádnému z účastníků pak nepřiznal právo na náhradu nákladů odvolacího řízení.

21. Krajský soud v Ostravě tedy neposkytl stěžovateli žádnou možnost se k podanému odvolání vyjádřit, a při svém rozhodování měl tudíž k dispozici pouze argumentaci vedlejšího účastníka, aniž by dal stěžovateli možnost předložit argumenty vlastní. Ve světle shora uvedených argumentů a s ohledem na judikaturu Ústavního soudu, zejména pak s ohledem na poslední nález v obdobné věci ze dne 17. 9. 2019 sp. zn. IV. ÚS 471/19 (N 161/96 SbNU 77), tak musí Ústavní soud i v dané věci konstatovat, že řízení před odvolacím soudem nemělo kontradiktorní charakter, a Krajský soud v Ostravě tak porušil právo stěžovatele na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny a právo na rovnost účastníků řízení podle čl. 37 odst. 3 Listiny.

VI. Závěr

22. Na základě výše uvedeného konstatování o porušení základních práv stěžovatele pak Ústavní soud musel vyhovět ústavní stížnosti podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu a podle § 82 odst. 3 písm. a) tohoto zákona napadené rozhodnutí zrušit, a to aniž by jakkoli předjímal výsledek řízení, ve kterém bude i na základě vyjádření stěžovatele nově posouzen eventuální postup podle § 150 občanského soudního řádu. K aplikaci citovaného ustanovení totiž Ústavní soud ustáleně judikuje, že je svou podstatou výjimečná, neboť pouze zjistí-li soud existenci důvodů hodných zvláštního zřetele, nemusí výjimečně náhradu nákladů řízení zcela nebo zčásti přiznat. Je přitom zásadně věcí civilního soudu, aby uvážil, zda dané ustanovení, jímž je umožněno rozhodnout o náhradě nákladů řízení jinak, než by odpovídalo výsledku sporu, aplikuje či nikoliv a Ústavnímu soudu nepřísluší hodnotit, zda jsou dány důvody hodné zvláštního zřetele pro použití tohoto ustanovení.

23. Ústavní soud současně musel odmítnout návrh stěžovatele i vedlejšího účastníka, aby jim Ústavní soud dle § 62 odst. 4 zákona o Ústavním soudu přiznal náhradu nákladů řízení o ústavní stížnosti. Ze znění tohoto ustanovení vyplývá, že přiznání náhrady nákladů řízení v řízení před Ústavním soudem je rozhodnutím spíše výjimečným, přicházejícím v úvahu pouze tehdy, odůvodňují-li to zvláštní okolnosti případu. V nyní posuzovaném případě tomu tak není.

Č. 45
Svoboda projevu a ochrana jména – Tomio Okamura
(sp. zn. III. ÚS 2300/18 ze dne 10. března 2020)

I. Podstatou ochrany jména podle čl. 10 odst. 1 Listiny základních práv a svobod je právo každého člověka na to, aby byl bez ohledu na své společenské postavení označován vždy svým skutečným jménem. Proto má pro jednotlivce hluboký osobní význam, aby jeho jméno nebylo komoleno, zvláště pak do podoby evokující hanlivé označení.

II. Svoboda projevu nemá vést k tomu, aby byla jakákoliv osoba – včetně osob veřejně činných – v očích veřejnosti samoúčelně cíleně zesměšňována. Informování o věcech veřejných médii za použití prostředků dotýkajících se lidské důstojnosti, osobní cti či jména určité osoby nemůže být ospravedlněno ani snahou zabránit komukoliv získat mandát pro výkon veřejné funkce. Prosazování aktivistického přístupu nebo kampaně médií zaměřené na konkrétní osobu jen s cílem ji difamovat, nadto způsobem vybočujícím z obecně uznávaných pravidel slušnosti, a znevýhodnit ji tak v politickém boji o veřejnou funkci nemůže požívat soudní ochrany.

III. Přestože hodnotící soud na adresu veřejně činné osoby nelze jakkoli dokazovat, je nutné zkoumat, zda se zakládá na pravdivé informaci, zda forma jeho veřejné prezentace je přiměřená a zda zásah do osobnostních práv je nevyhnutelným průvodním jevem výkonu kritiky, tzn. zda primárním cílem kritiky není hanobení a zneuctění dané osoby.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Jiřího Zemánka a soudců Josefa Fialy a Radovana Suchánka (soudce zpravodaje) o ústavní stížnosti stěžovatele Tomio Okamury, zastoupeného JUDr. Adamem Batunou, advokátem, sídlem Václavské náměstí 846/1, Praha 1 – Nové Město, proti rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 28. března 2018 č. j. 30 Cdo 3689/2017-356, rozsudku Vrchního soudu v Praze ze dne 31. ledna 2017 č. j. 3 Co 186/2015-311 a III. výroku, IV. výroku písm. a) a výrokům V, VII, VIII a IX rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 10. července 2015 č. j. 66 C 173/2013-261 ve spojení s usnesením Městského soudu v Praze ze dne 3. srpna 2015 č. j. 66 C 173/2013-279, za účasti Nejvyššího soudu, Vrchního soudu v Praze a Městského soudu v Praze jako účastníků řízení a obchodní společnosti CZECH NEWS CENTER, a. s., sídlem Komunardů 1584/42, Praha 7 – Holešovice, zastoupené JUDr. Helenou Chaloupkovou, Ph.D., advokátkou, sídlem Na Kozačce 1289/7, Praha 2 – Vinohrady, jako vedlejší účastnice řízení, ve znění opravného usnesení sp. zn. III. ÚS 2300/18 ze dne 12. května 2020, takto:

I. Rozsudkem Nejvyššího soudu ze dne 28. března 2018 č. j. 30 Cdo 3689/2017-356, rozsudkem Vrchního soudu v Praze ze dne 31. ledna 2017 č. j. 3 Co 186/2015-311 a výroky III, IV písm. a), V, VII, VIII a IX rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 10. července 2015 č. j. 66 C 173/2013-261 ve spojení s usnesením Městského soudu

v Praze ze dne 3. srpna 2015 č. j. 66 C 173/2013-279, vyjma té části téhož rozsudku Vrchního soudu v Praze, v níž byly jeho I. výrokem potvrzeny výroky IV písm. b) a VI téhož rozsudku Městského soudu v Praze, a vyjma té části téhož rozsudku Nejvyššího soudu, v níž bylo jeho I. výrokem zamítnuto dovolání stěžovatele proti I. výroku téhož rozsudku Vrchního soudu v Praze v rozsahu jeho uvedené části, byla porušena základní práva stěžovatele zaručená v čl. 10 odst. 1 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. března 2018 č. j. 30 Cdo 3689/2017-356, rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 31. ledna 2017 č. j. 3Co 186/2015-311 a výroky III, IV písm. a), V, VII, VIII a IX rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 10. července 2015 č. j. 66 C 173/2013-261 ve spojení s usnesením Městského soudu v Praze ze dne 3. srpna 2015 č. j. 66 C 173/2013-279, vyjma té části téhož rozsudku Vrchního soudu v Praze, v níž byly jeho I. výrokem potvrzeny výroky IV písm. b) a VI téhož rozsudku Městského soudu v Praze, a vyjma té části téhož rozsudku Nejvyššího soudu, v níž bylo jeho I. výrokem zamítnuto dovolání stěžovatele proti I. výroku téhož rozsudku Vrchního soudu v Praze v rozsahu jeho uvedené části, se ruší.

III. Ve zbytku se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti věci a obsah napadených rozhodnutí

1. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) se stěžovatel domáhal zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí pro porušení svých práv plynoucích z čl. 4 odst. 4, čl. 10 a z čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

2. Z ústavní stížnosti, k ní přiložených kopií napadených rozhodnutí a spisu Městského soudu v Praze (dále jen „městský soud“) sp. zn. 66 C 173/2013, který si Ústavní soud vyžádal, se podává, že stěžovatel (žalobce) se v řízení před soudy domáhal žalobou proti vedlejší účastnici (žalované) ochrany osobnosti, do níž mělo být zasaženo jednáním právní předchůdkyně vedlejší účastnice (obchodní společnosti Ringier Axel Springer CZ, a. s.) spočívajícím v uveřejnění celkem třinácti článků v časovém rozmezí od listopadu 2012 do podání žaloby dne 20. 11. 2013. V nich je – stručně shrnuto – stěžovatel opakovaně nazýván „Pitomio“ a na fotografiích je nalíčen a vyobrazen jako klaun, dále byla k jednomu z nich připojena fotografie přítelkyně stěžovatele stažená bez jeho souhlasu z jeho facebookového profilu a uveřejněna s přidaným komentářem, stěžovatel byl označen za poradce ministra pro místní rozvoj Ing. Jiřího Paroubka a byla uveřejněna informace, že stěžovateli „zkrachovala“ společnost zabývající se organizací zájezdů pro plyšové hračky (Toy travelling, s. r. o.). Stěžovatel proto požadoval po právní předchůdkyni vedlejší účastnice uhradit mu 300 000 Kč za nemajetkovou újmu, uveřejnění omluvy v časopisu Reflex a na internetových stránkách www.reflex.cz, dále uložení povinnosti právní předchůdkyni vedlejší účastnice zdržet se publikování a uveřejňování fotografie upravené tak, že je mu přidáno klaunské líčení a klaunský nos, a zdržet se ve všech jejích tištěných médiích i na on-line serverech komolení jeho jména označováním ho jako „Pitomio“.

3. V prvém stupni ve věci rozhodoval městský soud, který rozsudkem ze dne 10. 7. 2015 č. j. 66 C 173/2013-261 ve spojení s usnesením ze dne 3. 8. 2015 č. j. 66 C 173/2013--279 žalobě stěžovatele vyhověl toliko částečně, když uložil vedlejší účastnici povinnost uveřejnit na internetových stránkách www.reflex.cz omluvu stěžovateli v souvislosti s užitím označení „Pitomio“ v článku „Pitomio: Všichni se perou, já se směju“ ze dne 28. 8. 2013 a v on-line komentáři redaktorů Reflexu s názvem „Sledujte s námi první povolební debatu“

ze dne 26. 10. 2013, uveřejněných na uvedeném webu (výrok I). Výrokem II městský soud uložil vedlejší účastnici povinnost zdržet se ve všech jejích tištěných médiích i na on-line serverech komolení jména stěžovatele jeho označováním jako „Pitomio“, ledaže takové označení bude projevem oprávněné kritiky. Ve zbytku městský soud žalobu zamítl. Zamítl ji tedy jednak v rozsahu žalobního návrhu, aby vedlejší účastnici byla uložena povinnost omluvit se stěžovateli na stránkách týdeníku Reflex za to, že v tomto týdeníku a na www.reflex.cz byl označován jako „Pitomio“, dále že opakovaně byla uveřejněna jeho fotografie s přimalovaným klaunským líčením, že z jeho facebookového profilu byla stažena a uveřejněna soukromá fotografie s přidaným komentářem nezakládajícím se na pravdivých údajích, dále že v článku s názvem „Úsvit aneb pohádka o přímé demokracii“ uveřejněném ve vydání časopisu Reflex ze dne 10. 10. 2013 bylo uvedeno, že byl poradcem Ing. Jiřího Paroubka a že mu „zkrachovala cestovka pro plyšáky“, když obě tyto informace nebyly pravdivé (výrok III), jednak v rozsahu žalobního návrhu, aby vedlejší účastnice v omluvě stěžovateli, kterou uveřejní na www.reflex.cz, byla povinna omluvit se za označování stěžovatele jako „Pitomio“ na www.reflex.cz nad rámec takového označování v článku a komentáři specifikovaných v I. výroku [výrok IV. a)] a uveřejnit v omluvě před slovy „na www.reflex.cz“ text „na stránkách týdeníku Reflex“ a za slovy „jako ‚Pitomio´“ text omluvy, jejíž obsah je uveden ve výroku III [výrok IV. b)]. Zamítnuty byly též návrhy stěžovatele, aby mu vedlejší účastnice zaplatila 300 000 Kč (výrok V), aby byla povinna zdržet se ve všech svých tištěných médiích i na on-line serverech publikování a uveřejňování fotografie stěžovatele upravené tak, že je mu přidáno klaunské líčení a klaunský nos (výrok VI) a aby byla povinna zdržet se ve všech svých tištěných médiích i na on-line serverech komolení jména stěžovatele jeho označováním jako „Pitomio“, pokud takové označení bude projevem oprávněné kritiky (výrok VII). Žádnému z účastníků nepřiznal městský soud právo na náhradu nákladů řízení (výrok VIII). Doplňujícím usnesením městského soudu ze dne 3. 8. 2015 č. j. 66 C 173/2013-279 byl do jeho rozsudku doplněn výrok IX, jímž bylo rozhodnuto o povinnosti účastníků řízení zaplatit náklady státu ve výši 24,20 Kč, a to rovným dílem, po částce ve výši 12,10 Kč. V odůvodnění rozsudku městský soud uvedl, že „v ostatních případech“ (sc. než uvedených v jeho výroku I – viz str. 30 rozsudku) „napadané užití označení ‚Pitomio´ soud shledal v mezích oprávněné svobody projevu“.

4. K odvolání stěžovatele Vrchní soud v Praze (dále jen „vrchní soud“) ústavní stížností napadeným rozsudkem ze dne 31. 1. 2017 č. j. 3 Co 186/2015-311 rozsudek městského soudu v odvoláním napadené části, tj. ve výrocích III až IX, potvrdil (výrok I) a zavázal stěžovatele k náhradě nákladů odvolacího řízení (výrok II). Vrchní soud se ztotožnil s městským soudem jak ve skutkových zjištěních, tak i v jeho právních závěrech a vyslovil se, že názory městského soudu sdílí. Ztotožnil se též s poukázáním městského soudu na relevantní judikaturu a napadený rozsudek jako věcně správný potvrdil.

5. Proti rozsudku vrchního soudu stěžovatel brojil podáním dovolání, které Nejvyšší soud v záhlaví uvedeným rozsudkem v části směřující proti I. výroku rozsudku vrchního soudu zamítl (výrok I). V části proti II. výroku rozsudku vrchního soudu dovolání odmítl jako vadné a současně i nepřípustné (výrok II), neboť stěžovatel „ve vztahu k těmto výrokům“ (správně „tomuto výroku“ – pozn. Ústavního soudu) neuplatňuje žádnou dovolací argumentaci, takže „neotevírá žádnou otázku procesního nebo hmotného práva“ a navíc není dovolání „proti těmto výrokům“ (správně: „tomuto výroku“ – pozn. Ústavního soudu) objektivně přípustné vzhledem k § 238 odst. 1 písm. c) občanského soudního řádu. Stěžovatele současně zavázal k náhradě nákladů dovolacího řízení (výrok III). V přípustné části dovolání se Nejvyšší soud po věcné stránce zabýval otázkou, „zda je přípustným zásahem do práva na ochranu jména a důstojnosti podle čl. 1 Listiny základních práv a svobod zkomolení jména takovým způsobem, kdy je jméno spojeno s hanlivým a urážlivým výrazem“. Dospěl přitom k závěru, že z hlediska posuzování této otázky je rozhodnutí

vrchního soudu správné, přičemž poukázal na nález Ústavního soudu ze dne 4. 4. 2005 sp. zn. IV. ÚS 146/04 (N 71/37 SbNU 9) týkající se svobody projevu. Nejvyšší soud se zabývá i povahou karikatury a uzavírá, že může-li se stát předmětem karikatury podoba člověka, „pak ani nelze vyloučit analogickou možnost postižení jména člověka případným zkarikováním“. I v tomto případě obdobně karikatura náleží do podmnožiny hodnotících soudů.

II. Argumentace stěžovatele

6. Porušení namítaných základních práv stěžovatel odůvodňuje pochybením obecných soudů ohledně přípustnosti užití zkomoleniny jména stěžovatele (Tomio) a hanlivého výrazu (pitomec). Podle jeho názoru „veřejné užití takovéto zkomoleniny, z níž je ve spojení s přiloženou fotografií vyobrazující stěžovatele jako klauna zřejmé, že jde o stěžovatele a že si o něm vedlejší účastnice myslí, že je pitomec, nemůže být považováno za přípustný projev hodnotící kritiky, a nemůže tak požívat ochrany“. Stěžovatel poukazuje na to, že soudy při svém rozhodování nerozlišovaly mezi expresivním označením jednání a hanlivým zkomolením jména. Neztotožňuje se se závěry soudů, jimiž užití zkomoleniny jeho jména shledaly za projev oprávněné kritiky stěžovatele vůči jeho postojům, a nedůvodně tak upřednostnily svobodu projevu vedlejší účastnice před ochranou osobnosti stěžovatele.

7. Stěžovatel dále vyslovuje názor, že slabší ochrana veřejně činných osob při jejich kritice oproti osobám, které nejsou na veřejném životě účastny, by neměla být přípustná v rovině ochrany osobního jména a příjmení. Ty by měly být chráněny u všech osob stejně. Dále vyslovuje své přesvědčení, že nikdo nemůže být oprávněn slučovat jméno konkrétní osoby s hanlivými výrazy nebo takového zkomoleného hanlivého označení užívat obecně veřejně při identifikaci dané osoby namísto jejího skutečného jména. Zdůrazňuje přitom, že použití hrubě hanlivého označení je zcela obecné vůči stěžovateli jako osobě, a nikoli spjaté s jeho konkrétním výrokem, přičemž použití takovéhoto výrazu mělo toliko difamační cíl.

8. Stěžovatel vyjádřil své přesvědčení, že jednání vedlejší účastnice vybočilo z přípustných hranic svobody projevu, přičemž soudy při poměřování práva stěžovatele zaručeného v čl. 10 odst. 1 Listiny a práva vedlejší účastnice plynoucího z čl. 17 Listiny nepostupovaly správně, opomenuly příčinnou souvislost poměřovaných práv a nevzaly dostatečný zřetel na ústavněprávní povahu projednávané věci. Právu stěžovatele zaručenému v čl. 10 odst. 1 Listiny tak nebyla poskytnuta žádoucí ochrana, přičemž upřednostněním svobody projevu za daných okolností měly soudy porušit i čl. 4 odst. 4 Listiny.

9. Argumentace stěžovatele se dále zaměřuje na kritiku postupu soudů při posuzování přiměřenosti použití výrazu „Pitomio“, když neposuzovaly podrobně každé jednotlivé označení stěžovatele a jeho případnou souvislost s kritizovaným výrokem, ale vycházely pouze z obecného mediálního obrazu, který byl o stěžovateli vytvořen vedlejší účastnicí. Stěžovatel přitom poukázal na nález Ústavního soudu ze dne 11. 6. 2018 sp. zn. I. ÚS 4022/17 (N 110/89 SbNU 631), podle kterého je vždy nutné zkoumat celkový kontext, v jakém byl ten který výrok pronesen. Takový postup soudů považuje stěžovatel za rozporný s jeho právem na soudní ochranu zaručeným v čl. 36 odst. 1 Listiny.

III. Vyjádření účastníků, vedlejší účastnice řízení a replika stěžovatele

10. Městský soud ve vyjádření k ústavní stížnosti rekapituluje výrokovou část svého rozsudku a k vysloveným závěrům plně odkazuje na jeho odůvodnění, jakož i na napadené rozsudky vrchního soudu a Nejvyššího soudu. Z ústavní stížnosti dovozuje, že ačkoli stěžovatel napadá rozhodnutí v celém rozsahu výroku III, v textu ústavní stížnosti brojí toliko proti zamítnutí omluvy v časopisu Reflex za označování výrazem „Pitomio“, vůči dalším závěrům soudů ohledně ostatních žalobou tvrzených zásahů (uveřejnění fotografie stěžovatele s přimalovaným klaunským líčením, stažení soukromé fotografie přítelkyně stěžovatele z facebookového profilu stěžovatele a uveřejněné s přidaným komentářem, označení stěžovatele za poradce Ing. Jiřího Paroubka a uveřejnění informace, že stěžovateli

„zkrachovala cestovka pro plyšáky“) však „nijak nebrojí a stížnost tak zde nemůže být důvodná již z tohoto důvodu“.

11. Další argumentace městského soudu je tak zaměřena toliko k jeho závěrům o možnostech užití výrazu „Pitomio“. Uvádí, že absolutní zákaz jeho použití by představoval nepřípustnou cenzuru, a dovozuje, že existují (existovaly a mohou v budoucnu existovat) situace, kdy toto označení může být v konkrétním kontextu ještě projevem oprávněné kritiky. Poukazuje přitom na judikaturu Evropského soudu pro lidská práva (dále též jen „ESLP“) [rozsudek ze dne 1. 7. 1997 ve věci *Oberschlick proti Rakousku* (č. 2), č. 20834/91] i rozhodovací praxi Ústavního soudu [nález ze dne 15. 5. 2012 sp. zn. II. ÚS 171/12 (N 105/65 SbNU 439), citovaný na str. 29 rozsudku], ze které dovozuje, že kdyby byl zákaz užití označení „Pitomio“ bezvýjimečný, představovalo by takové rozhodnutí nepřípustný zásah do svobody slova.

12. Městský soud ve svém vyjádření vyslovuje přesvědčení, že soudy se pečlivě zabývaly střetem svobody projevu a práva na ochranu osobnosti a pečlivě s respektem k zásadě proporcionality vážily, které kdy upřednostnit; odrazem toho je skutečnost, že tam, kde shledaly použití předmětného výrazu za samoúčelné, byla stěžovateli soudy poskytnuta ochrana. Městský soud připomíná, že výraz „Pitomio“ byl žalovanou stranou použit poprvé nikoli izolovaně, ale jako součást klaunské karikatury, přičemž se tak stalo „ve specifické době spojené s kandidaturou stěžovatele na funkci prezidenta“.

13. Městský soud tedy nesdílí názor stěžovatele na existenci důvodů, jež by mohly vést k závěru o opodstatněnosti ústavní stížnosti, a to ani ve vztahu k rozhodnutí ve věci samé, ani ve vztahu k rozhodnutí o nákladech řízení.

14. Vrchní soud ve vyjádření k ústavní stížnosti odkazuje na závěry městského soudu, který pečlivě rozlišoval jednotlivé okolnosti užití zkomoleniny jména stěžovatele (složeniny jeho jména a hanlivé nadávky), přičemž vrchní soud se s těmito závěry ztotožnil. Otázka, zda je přípustným zásahem do práva na ochranu jména a důstojnosti podle čl. 10 odst. 1 Listiny zkomolení jména dotčené osoby takovým způsobem, že je spojeno s hanlivým a urážlivým výrazem, byla předmětem i přezkumu Nejvyššího soudu, na který vrchní soud poukázal, a to i ve spojení se závěry nálezu Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 146/04.

15. Vrchní soud argumentuje nedůvodností opětovného (třetího) přezkoumání správnosti věcných závěrů městského soudu, které byly ponechány nadřízenými soudy beze změny, a navrhuje ústavní stížnost odmítnout jako zjevně neopodstatněnou, popř. zamítnout jako nedůvodnou bez nařízení ústního jednání.

16. Nejvyšší soud ve svém vyjádření odkazuje na své rozhodnutí o dovolací otázce, přičemž argumentaci stěžovatele v ústavní stížnosti považuje toliko za opakování argumentů a námitek uplatňovaných před obecnými soudy, k nimž soudy „podaly svá stanoviska“ a o nichž také rozhodly. Zdůrazňuje přitom důslednost dokazování městského soudu a jeho ucelené a logické právní posouzení věci s relevantními odkazy na judikaturu Ústavního soudu i ESLP. Městský soud detailně posuzoval zásahy do osobnosti stěžovatele a vyrovnal se s otázkou hodnotících soudů a provedenou karikaturou jména stěžovatele, přičemž tyto závěry aproboval i Nejvyšší soud. Předmětem karikatury se totiž může stát také jméno osoby, přitom je třeba dbát na přiměřenost jejího užití v poměru ke sledovanému cíli kritiky, což v této věci bylo naplněno.

17. Nejvyšší soud se domnívá, že jeho rozhodnutím nemohla být porušena základní práva stěžovatele podle čl. 4 odst. 4, čl. 10 a čl. 36 odst. 1 Listiny, resp. žádné jeho ústavním pořádkem nebo „mezinárodními právními dokumenty“ chráněné právo. Podle názoru Nejvyššího soudu „nelze dovodit nic jiného, než že ústavní stížnost proti jeho rozhodnutí není přípustná ani důvodná“, pročež navrhuje, aby Ústavní soud „ústavní stížnost (pokud ji neodmítne) zamítl“, a vyslovuje souhlas s upuštěním od ústního jednání.

18. Vedlejší účastnice uvádí, že z napadených rozsudků je zřejmé, že soudy provedly test proporcionality mezi konkurujícími si právy na svobodu projevu a na ochranu osobnosti, a rozlišily, ve kterých případech byl výraz „Pitomio“ užit samoúčelně, a ve kterých případech byl užit v rámci oprávněné kritiky. Tento výraz byl vedlejší účastnicí užit zejména s ohledem na ohlášení prezidentské kandidatury stěžovatele, který je politikem kontroverzním, který provokativně otevírá žhavá témata, vyzývá k tomu nebýt politicky korektní a volí často silná slova, vyjadřuje se k širokému spektru otázek, a to často způsobem pro část veřejnosti nepřijatelným. Vedlejší účastnice poukázala na rozsudek městského soudu, podle něhož z dokazování vyplynulo, že vedlejší účastnice své názory na stěžovatele čtenářům vysvětluje a popisuje, že čtenář ví, na základě jakých konkrétních názorů, postojů a činů volí vedlejší účastnice uvedenou „slovní zkratku ke kritické identifikaci žalobce“, a že ze strany vedlejší účastnice jde o varování před populismem, nacionalismem, extremismem, potažmo jeho schvalováním, před xenofobií a rasovou nesnášenlivostí.

19. Vedlejší účastnice dále uvádí, že nelze bez dalšího tvrdit, že každé expresivní či vulgární sdělení je zásahem do osobnostních práv dotčené osoby, ale je vždy nutné provést tzv. test proporcionality mezi právem na svobodu projevu a právem na ochranu osobnosti a na jeho základě zvážit, které z těchto práv v případě jejich kolize převáží. To, že i v případě vulgárních projevů nejde vždy o neoprávněný zásah do osobnostních práv, vyplývá z judikatury Ústavního soudu [např. nález ze dne 20. 5. 2014 sp. zn. IV. ÚS 1511/13 (N 100/73 SbNU 621), bod 42] i ESLP [rozsudek ve věci *Oberschlick proti Rakousku* (č. 2)]. Navíc jak městský soud, tak i vrchní soud dospěly k závěru, že výraz „Pitomio“ nedosahuje svojí intenzitou např. výrazu Trottel (v překladu blbec, idiot, kretén, pitomec apod.), kterému ve zmiňovaném rozhodnutí poskytl ochranu ESLP, resp. že expresivnost výrazu „Pitomio“ je umenšena tím, že není použit ve svém základním tvaru.

20. Vedlejší účastnice se ztotožňuje i se závěry Nejvyššího soudu, podle kterého lze obdobně jako u ostatních složek osobnosti člověka předpokládat případy, kdy dotčení tohoto osobnostního statku (práva na jméno) nebude mít charakter zásahu neoprávněného.

21. Vedlejší účastnice dále odkázala na judikaturu Nejvyššího soudu, Ústavního soudu i ESLP, podle níž jsou ve veřejné debatě i názory nadnesené a přehánějící ústavně chráněnými, podle níž svoboda projevu se vztahuje nejen na „informace“ nebo „myšlenky“, které jsou přijímány příznivě nebo považovány za neútočné nebo lhostejné, ale také na ty, které urážejí, šokují nebo znepokojují, a podle níž meze hodnotících soudů užitých vůči osobám veřejně činným jsou širší než vůči ostatním osobám. Takové jsou požadavky plurality, tolerance a snášenlivosti.

22. Vedlejší účastnice je s ohledem na závěry soudů přesvědčena, že jejich napadenými rozsudky nebyla porušena základní práva stěžovatele podle čl. 4 odst. 4, čl. 10 ani dle čl. 36 odst. 1 Listiny. Proto Ústavnímu soudu navrhla, aby ústavní stížnost odmítl, případně zamítl.

23. Vyjádření účastníků řízení a vedlejší účastnice byla zaslána stěžovateli k replice. Stěžovatel zopakoval své přesvědčení, že jednání vedlejší účastnice vybočilo z přípustných hranic svobody projevu a soudy nevzaly dostatečný zřetel na ústavněprávní povahu projednávané věci. Opětovně prezentuje své stanovisko k užití výrazu „Pitomio“ a absenci přímé věcné návaznosti na jeho výroky. Za nepřiměřené považuje užití předmětného výrazu i v mezích karikatury, kterou by měl jako veřejně činná osoba snášet, protože „karikatura nesmí mít dimenzi označení jiné osoby vulgarizmem či nadávkou“, a svá tvrzení opírá o judikaturu Ústavního soudu (nálezy sp. zn. IV. ÚS 146/04 a IV. ÚS 1511/13). V dalším odkazuje na text ústavní stížnosti.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

24. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení a dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas, oprávněným stěžovatelem, který byl účastníkem řízení,

v němž byla vydána napadená rozhodnutí, a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je právně zastoupen v souladu s § 29 až 31 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) a ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 téhož zákona *a contrario*), neboť stěžovatel vyčerpal všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svých práv.

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

25. Ústavní soud připomíná, že není součástí soustavy soudů (čl. 91 odst. 1 Ústavy) a nepřísluší mu oprávnění vykonávat dozor nad rozhodovací činností soudů. Nepředstavuje další instanci v systému obecného soudnictví, proto do rozhodovací činnosti soudů je Ústavní soud v řízení o ústavní stížnosti podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy oprávněn zasáhnout pouze tehdy, byla-li pravomocným rozhodnutím těchto orgánů porušena ústavně zaručená základní práva nebo svobody stěžovatele. V posuzované věci ústavní stížnost směřuje proti rozhodnutím soudů o žalobě na ochranu osobnosti. Jde o nárok stěžovatele odvíjející se od základního práva každého na zachování lidské důstojnosti, osobní cti, dobré pověsti a ochranu jména zaručeného v čl. 10 odst. 1 Listiny, proto již podstata nároku, o kterém bylo soudy rozhodováno, se dotýká práva, jemuž je poskytována ochrana na ústavněprávní úrovni. Soudy tak při rozhodování o poskytnutí ochrany osobnostním právům stěžovatele podle občanského zákoníku, kterým se provádí právo podle čl. 10 odst. 1 Listiny na úrovni zákona, nemohou opomíjet ústavní základ tohoto práva.

26. Předmětem posouzení v dané věci je, zda soudy dostály své povinnosti poskytovat ochranu základním právům a svobodám (čl. 4 Ústavy), a to v tom smyslu, zda porušily základní právo stěžovatele na zachování jeho důstojnosti, osobní cti, dobré pověsti a ochranu jména, zaručené v čl. 10 odst. 1 Listiny tím, že naopak poskytly ochranu základnímu právu vedlejší účastnice na svobodu projevu podle čl. 17 Listiny, a zda řízení splňovalo náležitosti řádného procesu ve smyslu práva na soudní ochranu zaručeného v čl. 36 odst. 1 Listiny.

V./a Východiska přístupu Ústavního soudu k posouzení střetu mezi svobodou projevu a osobnostními právy

27. Právo na lidskou důstojnost, osobní čest, dobrou pověst a ochranu svého jména zaručené článkem 10 odst. 1 Listiny je základním právem každého jednotlivce chránícím jeho soukromou sféru nejen před zásahy veřejné moci, ale i soukromých osob. Respekt k tomuto právu je na zákonné úrovni vyjádřen i možností domáhat se soudní ochrany před zásahem do osobnostních práv v souladu s občanským zákoníkem.

28. I když samotné znění čl. 10 Listiny omezení základního práva každého na lidskou důstojnost, osobní čest, dobrou pověst a ochranu svého jména přímo nepředpokládá, platí, že jeho omezení je možné v případě střetu s jiným ústavně zaručeným právem. Tak tomu může být i v případě kolize se svobodou projevu zaručenou v čl. 17 Listiny. Úvahy rozhodujícího soudu při vzájemném poměřování těchto práv musí přitom respektovat požadavky plynoucí z čl. 4 odst. 4 Listiny, tj. aby podle principu praktické konkordance byly šetřeny podstata a smysl obou základních práv. Politická práva na svobodu projevu a šíření informací stojí na stejné úrovni s právem na lidskou důstojnost, osobní čest, dobrou pověst a ochranu jména, proto při jejich střetu je nezbytné, aby soudy zvlášť pečlivě zvažovaly, ochraně kterého z nich dají přednost před právem druhým, a neopomíjely přitom podstatu těchto poměřovaných práv.

29. Svoboda projevu a právo na informace zaručené v čl. 17 Listiny představují klíčová politická práva, jejichž uplatňování však může být omezeno v situacích, kdy se dostanou do konfliktu s dalšími základními právy jednotlivce. Svobodu projevu a právo na informace lze rovněž podle čl. 17 odst. 4 Listiny omezit zákonem, jde-li o opatření v demokratické společnosti nezbytná pro ochranu práv a svobod druhých, bezpečnost státu, veřejnou bezpečnost, ochranu veřejného zdraví a mravnosti. Svoboda projevu je chráněna též Úmluvou o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“), jejíž čl. 10 do ní zahrnuje

svobodu zastávat názory a přijímat a rozšiřovat informace nebo myšlenky bez zasahování státních orgánů a bez ohledu na hranice (odst. 1), současně ovšem stanoví i možnosti jejího omezení za účelem dosažení legitimního cíle. Přitom rozsah účelů možných omezení je širší, než je tomu u jiných Úmluvou chráněných základních práv, a obsahuje i ochranu morálky, pověsti nebo práv jiných (odst. 2). Svoboda projevu tak představuje nejen právo, ale i povinnost jeho nositele přistupovat k jeho uskutečňování odpovědným způsobem. Ustanovení čl. 10 Úmluvy je jejím jediným článkem, který při určení podmínek výkonu zaručeného práva výslovně zdůrazňuje „povinnosti i odpovědnost“, což samozřejmě platí zejména při výkonu novinářské profese.

30. Svoboda projevu je základní náležitostí demokratické společnosti, v níž je dovoleno každému vyjadřovat se k věcem veřejným a prezentovat své hodnotící úsudky k nim. Toto právo zahrnuje nejen právo zastávat názor, přijímat a šířit informace, ale odpovídá mu i povinnost a odpovědnost respektovat práva a svobody jiných. Svoboda projevu totiž – jak je shora uvedeno – může být v nezbytné míře omezena, a to mimo jiné i za účelem ochrany práv a svobod jiných (čl. 17 odst. 4 Listiny). Vymezení hranic, v nichž je zásah do svobody projevu oprávněný, a naopak za jakých podmínek lze považovat za legitimní vykonávání této svobody způsobem, jímž je zasahováno do práv a svobod jiných, se věnuje bohatá judikatura Evropského soudu pro lidská práva i judikatura Ústavního soudu. ESLP se ve své rozhodovací praxi týkající se čl. 10 Úmluvy snaží o hledání rovnováhy mezi protichůdnými zájmy, které se dostávají do konfliktu se svobodou projevu. Základní pravidla výkladu svobody projevu shrnul např. v rozsudku ze dne 15. 7. 2010 ve věci *Gazeta Ukrajina-Tsentr proti Ukrajině*, č. 16695/04 (bod 46 odůvodnění).

31. Obecnější východiska při řešení střetu mezi základním právem na svobodu projevu a základním právem na ochranu důstojnosti a cti jednotlivce vymezil Ústavní soud v nálezu ze dne 3. 2. 2015 sp. zn. II. ÚS 2051/14 (N 23/76 SbNU 325, bod 31 odůvodnění). Podle něj musí být brány v potaz zejména 1. povaha výroku (tj. zda jde o skutkové tvrzení či hodnotový soud), 2. obsah výroku (např. zda jde o projev „politický“ či „komerční“), 3. forma výroku (zejména nakolik je předmětný výrok expresivní či dokonce vulgární), 4. postavení kritizované osoby (např. zda jde o osobu veřejně činnou nebo dokonce o osobu aktivní v politickém životě, případně o osobu veřejně známou), 5. zda se výrok (kritika) dotýká soukromé, či veřejné sféry této kritizované osoby, 6. chování kritizované osoby (např. zda kritiku sama „vyprovokovala“ nebo jak se posléze ke kritice postavila), 7. kdo výrok pronáší (např. zda novinář, běžný občan, politik apod.) a konečně 8. kdy tak učiní (tzn. např. jaké měl či mohl mít jeho autor v daný okamžik k dispozici konkrétní údaje, z nichž vycházel, a v jaké situaci tak učinil). Každý z těchto faktorů má jistý význam při hledání spravedlivé rovnováhy mezi základními právy stojícími v kolizi, ovšem jejich relativní váha závisí vždy na jedinečných okolnostech každého případu. Zároveň Ústavní soud zdůraznil, že tento výčet relevantních faktorů není taxativní; v úvahu musí být vždy vzat celkový kontext věci a ve specifických případech mohou být významné i okolnosti, jež nelze do žádné z právě zmíněných kategorií zařadit [viz též nález ze dne 23. 6. 2015 sp. zn. II. ÚS 577/13 (N 118/77 SbNU 721), bod 23 odůvodnění].

32. Hranice přípustné kritiky jsou širší vůči politikovi, který jedná jako veřejná osobnost, než vůči soukromé osobě. Politik se nevyhnutelně a vědomě vystavuje pozorné kontrole svých činů a gest jak ze strany novinářů, tak všech občanů a musí projevit větší toleranci, především pak tehdy, když se sám pouští do veřejných prohlášení, která mohou být terčem kritiky. Má samozřejmě právo na ochranu pověsti, a to i mimo rámec soukromého života, avšak tato ochrana musí být v rovnováze se zájmy svobodné diskuse politických otázek, přičemž výjimky z práva na svobodu projevu musí být interpretovány úzce [viz zejména *Oberschlick proti Rakousku* (č. 1), 1991, a *Vereinigung demokratischer Soldaten Österreichs a Gubi proti Rakousku*, 1994]. Pokud jde o kritiku veřejně činných osob, je nutno

vždy rovněž zvážit, zda je při kritice konkrétní osoby zasaženo do její profesní sféry, či sféry soukromého života. Zasahuje-li totiž kritika výlučně nebo převážně sféru profesní, je chráněna více než kritika zasahující do sféry soukromé (srov. např. rozsudek ESLP *Dalban proti Rumunsku* ze dne 28. 9. 1999 č. 28114/95, bod 50). Ani u veřejně činné nebo známé osoby totiž nemůže platit, že by její soukromý život nebyl vůbec chráněn (nález sp. zn. II. ÚS 2051/14, bod 30 odůvodnění).

V./b Uplatnění obecných východisek na posuzovanou věc

33. V kontextu řešení střetu mezi právem stěžovatele zaručeným v čl. 10 odst. 1 Listiny se svobodou projevu a právem na informace dle čl. 17 odst. 1 Listiny se Ústavní soud zabýval i předmětnou ústavní stížností. Stěžovatelem tvrzený zásah do jeho práv, před kterým mu nebyla poskytnuta ochrana v řízení před soudy, se týkal jednání vedlejší účastnice spočívajícího v označování stěžovatele na stránkách týdeníku Reflex a na internetových stránkách www.reflex.cz jako „Pitomia“, dále v opakovaném uveřejňování jeho fotografie upravené tak, že mu bylo přimalováno klaunské líčení, dále ve stáhnutí soukromé fotografie přítelkyně stěžovatele z jeho facebookového profilu s přidáním komentáře nezakládajícího se na pravdivých údajích a rovněž v uveřejnění informace v časopisu Reflex ze dne 10. 10. 2013 v článku s názvem „Úsvit aneb pohádka o přímé demokracii“, že byl poradcem ministra pro místní rozvoj Ing. Jiřího Paroubka a že mu „zkrachovala“ společnost (cestovní kancelář) organizující zájezdy plyšových hraček. Zveřejnění uvedených informací o stěžovateli je třeba pro rozhodnutí o legitimitě takovéhoto postupu z hlediska výkonu svobody projevu vedlejší účastnicí posuzovat jednotlivě, s ohledem na povahu namítané kritiky v jednotlivých případech. Jednání vedlejší účastnice, jímž mělo být zasaženo do osobnostních práv stěžovatele, potažmo do jeho základního práva podle čl. 10 odst. 1 Listiny, a které bylo předmětem původního sporu, spočívá zčásti ve zveřejnění hodnotících úsudků a zčásti ve zveřejnění skutkových tvrzení o stěžovateli, což má nesporný význam při posuzování legitimity jejich zveřejnění a šíření.

34. V posuzované věci bylo úkolem soudů vypořádat se s otázkou možných mezí při vykonávání práva na informace sdělovacími prostředky v situaci, kdy se tyto informace mohou dotýkat základních práv stěžovatele zaručených článkem 10 Listiny. Stěžovatel byl a je osobou veřejně činnou, u níž se předpokládá zvýšená tolerance přijatelné kritiky, než je u osoby soukromé [srov. např. nález Ústavního soudu ze dne 15. 3. 2005 sp. zn. I. ÚS 367/03 (N 57/36 SbNU 605); rozsudek ESLP ze dne 8. 7. 1986 ve věci *Lingens proti Rakousku,* č. 09815/82; rozsudek ESLP ze dne 9. 6. 1998 ve věci *Incal proti Turecku*, č. 22678/93], to samo o sobě ale důvodnost neposkytnutí mu ochrany nezakládá. K rozhodnutí o (ne)legitimitě zásahu do jeho práva je nezbytné posoudit splnění dalších limitačních kritérií pro výkon svobody projevu.

35. Jak již bylo konstatováno, svoboda projevu a právo na informace jsou nerozlučně spjaty s povinnostmi a závazky z nich plynoucími. V případě jejich vykonávání v oblasti žurnalistiky lze ochranu svobody projevu a práva na šíření informace o věcech veřejného zájmu poskytnout toliko za předpokladu, že média jednají v dobré víře, na přesném skutkovém základě a poskytují spolehlivé a přesné informace v souladu s novinářskou etikou. Důsledně je přitom potřeba respektování těchto povinností posuzovat v situaci, kdy výkonem svobody projevu je útočeno na osobnostní práva jiného (srov. rozsudek velkého senátu ESLP ze dne 22. 10. 2007 ve *věci Lindon, Otchakovsky-Laurens a July proti Francii*, stížnosti č. 21279/02 a 36448/02, bod 67).

36. Z hlediska stěžovatelem namítaného porušení práva na soudní ochranu zaručeného v čl. 36 odst. 1 Listiny považuje Ústavní soud za exces neodpovídající požadavkům řádného procesu rozpor mezi skutkovými a právními závěry o namítaných nepravdivých tvrzeních o tom, že stěžovatel „byl poradcem Jiřího Paroubka“ a že mu jako spolumajiteli

„zkrachovala“ cestovní kancelář organizující zájezdy „plyšáků“ do Prahy, tedy že stěžovatel s tímto nápadem neuspěl.

37. Městský soud ve svém rozhodnutí uvedl, že skutkové tvrzení o tom, že stěžovatel byl poradcem Ing. Jiřího Paroubka (přesně že „si z něj tehdejší ministr pro místní rozvoj Jiří Paroubek udělal poradce přes cestovní ruch“), nebylo prokázáno (právní předchůdkyně vedlejší účastnice na prokazování rezignovala), avšak z prokázané skutečnosti, že stěžovatel jako představitel Asociace cestovních kanceláří a agentur a Ing. Jiří Paroubek se pracovně sešli v době, kdy byl Ing. Jiří Paroubek ministrem pro místní rozvoj a později předsedou vlády, dovodil, že „těžko si lze představit, že jejich vzájemná debata nezahrnovala i úvahy o cestovním ruchu, kdy jistě Jiřího Paroubka názor žalobce zajímal a žalobce jistě svůj názor se zájmem prezentoval, nadneseně řečeno zde lze i uzavřít, že se spolu radili“, a dospěl k závěru, že použití výrazu poradce „v tomto širokém, zjednodušujícím významu je i trefné“ (str. 30 rozsudku městského soudu). Současně však městský soud uvedl, že stěžovatel oficiálním, placeným, najatým poradcem Ing. Jiřího Paroubka „skutečně … nebyl“. Tyto rozporné závěry městského soudu se extrémně vymykají z mezí standardního právního výkladu. Za použití argumentu *ad absurdum* by pak bylo možné tvrdit, že každý, kdo se pracovně setká s ministrem či předsedou vlády, je jeho poradcem [srov. § 2 odst. 3 písm. b) zákona č. 218/2002 Sb., o službě státních zaměstnanců ve správních úřadech a o odměňování těchto zaměstnanců a ostatních zaměstnanců ve správních úřadech (služební zákon), a § 2 odst. 1 písm. a) zákona č. 234/2014 Sb., o státní službě]. Nelze přijmout ani paušalizující úvahu městského soudu, že „nemá takový nepravdivý údaj způsobilost zasáhnout do osobnostních práv, není přeci nijak dehonestující, pokud člověk v čele asociace působící v oblasti cestovního ruchu radí ministrovi místního rozvoje, popř. premiérovi vlády, naopak je to výrazem fundovanosti v předmětné oblasti“, neboť není možno presumovat, že nepravdivé veřejné označení určité osoby za poradce konkrétního (bývalého) ministra či předsedy vlády nemůže v aktuálním kontextu u významné části veřejnosti vyvolávat negativní ohlas s možným dopadem do oblasti dobré pověsti nebo osobní cti takové osoby.

38. Pravdivost tvrzení o tom, že „před svým vstupem do politiky proslul Tomio Okamura zejména jako spolumajitel cestovní kanceláře, která organizovala zájezdy plyšáků do Prahy. Nápad se nepovedl a firma zkrachovala. Škoda. Kdyby s ním Okamura uspěl, třeba bychom od něj dnes měli pokoj“, byla rovněž předmětem dokazování městského soudu, přičemž bylo prokázáno, že v době „krachu“ předmětné společnosti stěžovatel již nebyl jejím společníkem. Navzdory tomu městský soud uzavřel, že namítané tvrzení je „přípustnou novinářskou zkratkou“, kterou vedlejší účastnice vyjádřila, že projekt, u jehož zrodu stěžovatel v minulosti stál, „zkrachoval“. Soud tak vůbec nevzal v potaz prokázanou okolnost, že stěžovatel v době, kdy došlo ke „krachu“ společnosti, již nebyl jejím společníkem, tj. neměl žádný vliv na její fungování, nebyla to jeho společnost, a tedy nezkrachovala společnost „jeho“, resp. jemu.

39. Je nepochybné, že pravdivost nebo lživost zveřejňované informace bude mít zásadní vliv na rozhodování o poskytnutí ochrany právu na informace, a to zvlášť za situace, kdy se toto právo dostává do střetu s právem na zachování lidské důstojnosti, osobní cti, dobré pověsti a ochranu jména zaručeným v čl. 10 odst. 1 Listiny. Závěry soudů, které navzdory dokazováním prokázané nepravdivosti zveřejněných informací neshledaly zásah do osobnostních práv stěžovatele, nelze v ústavněprávní rovině přijmout. Nepravdivá skutková tvrzení (na rozdíl od hodnotících úsudků) nemohou v právním státě požívat ochrany na úkor osobnostních práv jednotlivce, kterého se dotýkají. Přitom platí, že i ve sporech o pravdivost skutkového tvrzení je třeba vycházet z reálného pojetí kategorie pravdivosti, které bere v úvahu kontext proneseného výroku, zejména nakolik byl tento výrok založen na spolehlivých informacích, které jeho autor k dispozici skutečně měl nebo je k dispozici přinejmenším mít mohl a měl. Uvedené neznamená, že by kategorie pravdivosti byla

subjektivní či zcela závislá na informacích, které má autor výroku (nahodile) k dispozici. Právě naopak – ještě předtím, než pronese skutkové tvrzení, které je způsobilé zasáhnout do osobnostních práv jiné osoby, by každý měl vyvinout určité přiměřené úsilí za účelem zjištění, zda je jím pronášený výrok pravdivý. Míra tohoto úsilí, kterou je od autora výroku možno oprávněně požadovat, se přitom může lišit v závislosti na tom, nakolik závažný je hrozící zásah do osobnostních práv dotčené osoby či v závislosti na osobě autora výroku – větší nároky budou v tomto ohledu kladeny na novináře, politiky či experty v určitém oboru (tedy na osoby, u nichž lze očekávat vyšší stupeň informovanosti a znalostí), a naopak nižší na „běžné občany“, od nichž tato očekávání požadovat nelze. Uvedené se pochopitelně vztahuje pouze na skutková tvrzení, o jejichž správnosti je jejich autor přesvědčen, tj. nikoliv na vědomé šíření nepravdy – lhaní (nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 2051/14, bod 35 odůvodnění).

40. Soudy však ve věci stěžovatele vůbec nerozlišovaly (nebo jen zcela nedostatečně) mezi skutkovými tvrzeními a hodnotícími úsudky, popř. tzv. hybridními výroky. Přitom klasifikace samotných sporných výroků je prvním důležitým aspektem, který je nutno při vyvažování práv podle čl. 10 odst. 1 a čl. 17 Listiny vzít v potaz. Ústavní soud totiž ve své dosavadní rozhodovací praxi ustáleně vyžaduje, aby soudy braly zřetel na to, zda sporné výroky mají povahu skutkového tvrzení, nebo hodnotícího (hodnotového) soudu [srov. kupř. nález ze dne 8. 2. 2000 sp. zn. I. ÚS 156/99 (N 19/17 SbNU 133), nález sp. zn. IV. ÚS 146/04, nález sp. zn. I. ÚS 367/03 nebo nález sp. zn. IV. ÚS 1511/13, bod 29 odůvodnění], což je požadavek plně odpovídající též rozhodovací praxi ESLP (srov. rozsudek ve věci *Lingens proti Rakousku* ze dne 8. 7. 1986, stížnost č. 9815/82, bod 46 odůvodnění). Rozlišování mezi skutkovými tvrzeními, hodnotovými soudy a hybridními výroky se uplatňuje při posuzování projevů obecně [viz např. nález ze dne 11. 11. 2005 sp. zn. I. ÚS 453/03 (N 209/39 SbNU 215) a nález sp. zn. II. ÚS 2051/14, bod 26 odůvodnění]. Uvedené rozlišení je z ústavního hlediska důležité zejména proto, že samy hodnotící soudy nepodléhají důkazu pravdy, zatímco oprávněnost skutkových tvrzení je do značné míry determinována jejich pravdivostí. Přitom v souladu s rozhodovací praxí Ústavního soudu je domněnkou dovolené kritiky (presumpcí ústavní konformity) chráněn toliko hodnotící úsudek, nikoli tvrzení faktů, která v míře, v níž sloužila za základ kritiky, musí naopak důkazně prokazovat kritik sám [srov. nález sp. zn. IV. ÚS 23/05 ze dne 17. 7. 2007 (N 111/46 SbNU 41), obdobně srov. rozsudek ESLP ze dne 17. 12. 2004 ve věci *Pedersen a Baadsgaard proti Dánsku,* stížnost č. 49017/99, bod 76]. Prokázání tvrzených faktů kritikem samotným platí jako evropský ústavní standard (např. rozhodnutí Sněmovny lordů ze dne 28. 10. 1999 ve věci *Reynolds v. Times News Papers Limited* nebo rozhodnutí německého Spolkového ústavního soudu ze dne 3. 6. 1980, 1 BvR 797/78 v případu *Böll*, který je potvrzován i judikaturou ESLP, např. rozhodnutím velkého senátu ze dne 17. 12. 2004 ve věci *Pedersen a Badsgaard v. Dánsko*).

41. Tam, kde je nějaké prohlášení hodnotovým soudem, může přiměřenost zásahu do osobnostních práv záviset na tom, zda existuje dostatečný faktický podklad pro napadené prohlášení, protože i hodnotový soud bez jakéhokoli faktického podkladu může být přehnaný [srov. nález sp. zn. I. ÚS 367/03 a rozsudky ESLP ze dne 24. 2. 1997 ve věci *De Haes a Gijsels proti Belgii*, č. 19983/92, a *Oberschlick proti Rakousku* (č. 2)]. U hodnotových soudů je tak nutno zvažovat jejich přiměřenost ve vztahu ke kritizované skutečnosti (srov. rozsudky ESLP *Jerusalem proti Rakousku* ze dne 27. 2. 2001, č. 26958/95, bod 43, či *Kuliś and Różycki proti Polsku* ze dne 6. 10. 2009, č. 27209/03, bod 38 odůvodnění). Je tedy rozdíl mezi použitím tvrdých či ostrých výrazů, které se však opírají o kritizovaný skutkový základ a jsou přiměřené cílům kritiky, resp. kritizovaným skutečnostem, na straně jedné, a samoúčelnými vulgaritami či urážkami, na straně druhé. Ústavní soud tedy vychází z toho, že ačkoli platí, jak bylo shora uvedeno, presumpce ústavnosti hodnotových soudů, i tyto mají

své meze dané nepřiměřenou expresivní formou „zjevně překračují meze slušnosti“ (viz nález sp. zn. IV. ÚS 1511/13, body 31 a 47 odůvodnění).

42. Dalším obecným pravidlem, které lze dovodit z odkazované evropské judikatury, je, že chce-li kdokoliv zveřejnit o jiné osobě informaci difamačního charakteru, nelze jeho počínání považovat za rozumné či legitimní, neprokáže-li, že měl rozumné důvody pro spoléhání se na pravdivost difamační informace, kterou šířil, a dále prokáže-li, že podnikl řádné dostupné kroky k ověření si pravdivosti takové informace, a to v míře a intenzitě, v níž mu bylo ověření informace přístupné, a konečně, pokud sám neměl důvod nevěřit, že difamační informace je nepravdivá. Důležité pro zvážení legitimního zveřejnění informace je zkoumání motivu zveřejnění. Legitimitu zveřejnění informace nelze dovodit, byla-li převážně motivována touhou poškodit difamovanou osobu, jestliže šiřitel sám informaci nevěřil anebo poskytl-li ji bezohledně, aniž by se řádně staral o to, zda je či není pravdivá [viz nález Ústavního soudu ze dne 11. 11. 2005 sp. zn. I. ÚS 453/03 (N 209/39 SbNU 215)].

43. V nyní posuzované věci se soudy nezabývaly dostatečně splněním předpokladů, za kterých je možné poskytnout ochranu svobodě projevu na úkor osobnostních práv stěžovatele. Za situace, kdy bylo v řízení prokázáno, že uveřejňování série článků v týdeníku Reflex a na on-line serverech vedlejší účastnicí „nebylo samoúčelné“, ale šlo o sledování a kritizování výroků stěžovatele jako projev žurnalistické angažovanosti zaměřené na stěžovatele (str. 34 rozsudku městského soudu), a z dokazování podle názoru městského soudu vyplynulo, že „lze v tomto směru hovořit až o angažované žurnalistice, žalovaný prostřednictvím tehdejšího šéfredaktora Reflexu i otevřeně přiznal, že bylo jejich cílem problematizovat cestu k naplnění ambicí osobám, jako je žalobce“ (str. 33 rozsudku), bylo úlohou soudu zabývat se otázkou, zda za těchto okolností lze vůbec ochranu svobodě projevu poskytnout. Městský soud však ve svém rozhodnutí navzdory závěrům o aktivistickém přístupu vedlejší účastnice a uplatnění žurnalistické angažovanosti zaměřením se na konkrétní veřejně činnou osobu – v tom čase kandidáta na funkci prezidenta republiky – nezhodnotil skutečnosti, jež by byly důvodem pro neposkytnutí ochrany svobodě projevu vedlejší účastnice v důsledku jejího nerespektování povinností poskytovat spolehlivé a přesné informace v souladu s novinářskou etikou, a spokojil se jen s konstatováním, že předmětem intenzivního zájmu vedlejší účastnice byly i jiné osoby.

44. Uvedené závěry městského soudu, aprobovány vrchním soudem i Nejvyšším soudem, jsou v ústavněprávní rovině nepřijatelné. Na úkor práva stěžovatele zaručeného v čl. 10 odst. 1 Listiny byla poskytnuta ochrana difamujícím a lživým informacím, jakož i hodnotovým soudům samoúčelně zesměšňujícím osobu stěžovatele. Nadto je potřeba zdůraznit nerozlišování mezi hodnotovými soudy týkajícími se osoby stěžovatele (jeho difamující označování za „Pitomia“) a informacemi o názorech a tvrzeních stěžovatele a jejich věcnou kritikou. V řízení před soudy nebylo sporné, že označení stěžovatele bylo vytvořeno spojením jeho jména Tomio a základu hanlivých slovních výrazů „pitomec“, „pitomý“, „pitomina“ a obdobně. Městský soud přitom dospěl k závěru, že vedlejší účastnice takovýmto označením kriticky reaguje na názory a postoje stěžovatele a považuje je za „jakési (až nebezpečné) pitominy, pitomosti a žalobce tak pak za pitomu, pitomce…“. Městský soud tak vůbec nerozlišuje mezi kritikou osoby samotné a kritikou jí veřejně prezentovaných názorů a postojů. Jinými slovy, je rozdíl vyslovit se o nějaké konkrétní osobě, že je „pitomec“, ve srovnání s tvrzením o tom, že názory dané osoby jsou „pitomé“. Jde o odlišné situace, při jejichž posuzování je nezbytné odlišit i intenzitu možného zásahu do osobnostních práv stěžovatele.

45. Svobodu projevu, jejíž součástí je i volnost novináře kriticky se vyjádřit k věcem veřejným, je potřeba odlišovat od paušálního hanlivého označování konkrétní osoby. Městský soud se však nezabýval obsahem jednotlivých výstupů publikovaných vedlejší účastnicí v kontextu kritiky konkrétního projevu nebo jednání stěžovatele, které by byly ve

zveřejněném článku podrobeny hodnocení jeho autora, potažmo vedlejší účastnice. Přestože městským soudem bylo provedeno rozsáhlé dokazování, v jeho značné části se týkalo okolností, které neměly podstatný význam pro rozhodnutí (viz str. 12 až 23 a 25). Je zřejmé, že dokazování se zaměřilo na vytvoření si obrazu o stěžovateli na podkladě jeho veřejně prezentovaných názorů, a nikoli především právě na ty konkrétní články, jimiž měla být dle žaloby práva stěžovatele porušena.

46. Nelze tak vyloučit, že skutková tvrzení, popř. i hodnotící soudy, o něž v posuzované věci jde, mohly zasáhnout též do stěžovatelova práva na zachování jeho osobní cti. Bude přitom na obecných soudech, aby se důsledně zabývaly tím, zda se tak skutečně stalo. Ústavní soud na tomto místě proto pouze zdůrazňuje své již dříve jasně vyslovené závěry: „Čest je také integrální a důležitou součástí důstojnosti člověka. Formuje rovněž základ mnoha rozhodnutí činěných členy demokratické společnosti, která jsou fundamentální pro její dobré fungování. Čest hraje roli ve vztazích, jako např. koho zaměstnavatel zaměstná, resp. pro koho pracovník chce pracovat, je rozhodující při úvaze o tom, kdo má postoupit do vyšších pracovních či funkčních pozic, čest je důležitá pro rozhodnutí o tom, s kým navázat obchodní vztahy nebo komu bude dán hlas v politickém životě. Je-li jednou čest pošpiněna neopodstatněným obviněním vyjádřeným veřejně, a tím spíše v médiích, může být pověst a čest osoby poškozena navždy a zvláště pak v situaci, není-li dána možnost rehabilitace. Pokud taková situace nastane, prohrává jak osoba sama, tak i společnost. A právě proto nelze vycházet z toho, že ochrana pověsti, resp. cti, je záležitostí důležitou pouze pro dotčeného jednotlivce, případně jeho rodinu. Z těchto důvodů je ochranu pověsti, resp. cti, třeba vnímat i jako ochranu veřejného statku. Je proto ve veřejném zájmu, aby čest a pověst osob působících ve veřejném životě nebyla diskutována ve skutkově posunutých rovinách. Jak na poli politiky, tak ve sdělovacích prostředcích volič potřebuje být schopen rozeznat dobro od zla, aby nakonec mohl učinit informovaný výběr ve vztahu k politikovi i k médiím. Právě vzhledem k těmto úvahám smlouvy o lidských právech stejně jako Listina nepovažují svobodu projevu za absolutní právo (…).“ [viz nález Ústavního soudu ze dne 11. 11. 2005 sp. zn. I. ÚS 453/03 (N 209/39 SbNU 215)].

47. Z hlediska míry přípustné expresivity hodnotových soudů konstatoval Ústavní soud již ve své rané judikatuře, že „veřejně šířená stanoviska by zásadně neměla vybočit z mezí v demokratické společnosti obecně uznávaných pravidel slušnosti, neboť jinak by ztratila charakter korektního úsudku nebo komentáře a jako taková by se mohla ocitnout mimo meze ústavní ochrany“ [nález ze dne 10. 7. 1997 sp. zn. III. ÚS 359/96 (N 95/8 SbNU 367), viz též rozsudky Nevyššího soudu ze dne 18. 3. 2008 sp. zn. 30 Cdo 5018/2007 a ze dne 6. 9. 2011 sp. zn. 30 Cdo 149/2010]. Jak konstatoval Nejvyšší soud, „právem přípustná kritika předpokládá, že při ní nejsou překročeny meze věcné a konkrétní kritiky, a dále, že je přiměřená co do obsahu i formy. Takto jsou míněny i použité výrazy, formulace, spojení apod., přičemž podstatné je, že tato kritika tak nevybočuje z mezí nutných k dosažení sledovaného a zároveň společensky uznávaného účelu. O věcnou kritiku jde tedy, jestliže vychází z pravdivých výchozích podkladů (...) Současně však z těchto výchozích podkladů takováto kritika musí logicky vyvozovat odpovídající, hodnotící úsudky – závěry. Nejsou-li tyto předpoklady pravdivé, případně je-li hodnotící úsudek difamující, nelze považovat kritiku za přípustnou“ (rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 6. 2005 sp. zn. 30 Cdo 1872/2004). Jestliže v nynější věci městský soud připustil, že difamující, opakovaně médii zveřejňované zkomolení jména stěžovatele ve spojení s karikaturou jeho podoby může představovat legitimní způsob přípustné kritiky („projev oprávněné kritiky“), což aprobovaly rovněž vrchní soud i Nejvyšší soud, nelze takový závěr z ústavněprávního hlediska přijmout. Přípustnou ji nečiní ani skutečnost, že se děla – jak zjistil městský soud – s cílem „problematizovat cestu k naplnění ambicí osobám“, jako je stěžovatel.

48. Poukazují-li městský soud i vrchní soud v právě uvedené souvislosti na rozsudek ESLP ve věci *Oberschlick proti Rakousku* (č. 2), v němž šlo o článek šéfredaktora časopisu Forum s názvem „PS: ‚blbec´ místo ‚nacista´“, kritizující veřejný projev předsedy Svobodné strany Rakouska (Freiheitliche Partei Österreichs) a předsedy zemské vlády Korutan Jörga Haidera a označující uvedeného politika ve svém titulku i v textu výrazem „Trottel“ (blbec, pitomec, hlupák, slabomyslný apod.), Ústavní soud upozorňuje, že jakkoli ESLP stížnosti vyhověl, současně konstatoval, že článek byl v časopise otištěn spolu s textem projevu Jörga Haidera a jeho autor v něm na cca dvaceti řádcích vysvětloval, co ho vede k použití výrazu „Trottel“. ESLP připustil, že výroky autora článku, a především inkriminovaný výraz, mohou být považovány za polemické, avšak nepředstavují laciný osobní útok, jelikož autor pro ně podává objektivně srozumitelné vysvětlení, založené na provokativním projevu Jörga Haidera. Představují tak součást politické diskuse vyvolané posledně jmenovaným, a je nutno je považovat za názor, který se podle definice nehodí k prokazování pravdivosti. I když názor může být v principu označen za nepřiměřený (viz rovněž věc *De Haes a Gijsels proti Belgii,* 1997), tentokrát to podle ESLP není namístě. ESLP uzavřel, že i když je pravda, že veřejně adresovaný výraz „Trottel“ může politika urážet, v daném případě se jeho použití zdá přiměřené rozhořčení, které bylo Jörgem Haiderem vědomě vyvoláno. Okolnosti nyní posuzované věci se však podle názoru Ústavního soudu od uvedené věci podstatně liší.

49. Městský soud totiž v nynější věci konstatoval, že stěžovatel byl „v jádru sporu úspěšný“ (str. 36 rozsudku), když byla vedlejší účastnice povinna uveřejnit svou omluvu za to, že v jednom článku a v jednom komentáři byl stěžovatel označován jako „Pitomio“ (výrok I), a bylo jí uloženo zdržet se všech svých tištěných médiích i na on-line serverech komolení jména stěžovatele jako „Pitomio“, ledaže takové označení bude projevem oprávněné kritiky (výrok II). Tyto vyhovující výroky odůvodnil městský soud tak, že v článku a komentáři uvedených v I. výroku rozsudku „není označení ‚Pitomio´ projevem oprávněné kritiky, nýbrž projevem samoúčelného zesměšnění/ponížení žalobce patvarem jména“, které vedlejší účastnice opakovaně (čtyřikrát) užila „samoúčelně, jako prostou přezdívku, tedy mimo meze oprávněné kritiky. Samoúčelné užití takové přezdívky zde dle soudu nepředstavuje ani tak zásah do cti, jako do důstojnosti žalobce. Při vážení přednosti svobody slova a ochrany osobnosti zde vítězí ochrana osobnosti, kdy užití výrazu ‚Pitomio´ je zde samoúčelným nadužíváním, nikoli projevem oprávněné kritiky“ (str. 34). Současně však městský soud předtím v odůvodnění uvádí, že „žalovaný (nesprávně řečeno týdeník Reflex) se na žalobce nezaměřil samoúčelně, že sledoval a kritizoval jeho výroky a skutky“ (str. 34) a že „žádným z napadaných mediálních výstupů žalovaného (tedy dokonce nehledě na otázku jejich oprávněnosti) nedošlo k tomu, že by snad ve značné míře byla snížena důstojnost žalobce nebo jeho vážnost ve společnosti“ (str. 32). Tyto vzájemně si odporující závěry nemohou vedle sebe logicky obstát.

50. Neobstojí ani rozlišování těch (dalších sedmi) případů, kdy došlo k užití výrazu „Pitomio“ podle obecných soudů oprávněně. Městský soud totiž nijak nezdůvodnil, proč právě „prvopočátek spojený s Reflexem č. 45/2012“, na jehož titulní straně byla publikována celostránková upravená fotografie stěžovatele, vedle níž bylo velkými písmeny napsáno „Pitomio“ a ve spodní části text „A teď vám povím nejlepší vtip: budu prezidentem“, odpovídá závěru městského soudu, že „zde zjevně nejde o samoúčelné použití, nýbrž koncentrované, nenadužívané vyjádření kritiky žalobce ze strany žalovaného, a to vždy v konkrétních souvislostech“ (s. 34 rozsudku). Totéž platí o dalších obecnými soudy aprobovaných případech, včetně těch, kdy dochází k užití výrazu „Pitomio“ „v kontextu informování o tom, že žalobce se proti užívání tohoto výrazu brání, potažmo k zrodu přezdívky“ (viz druhý a čtvrtý odstavec na str. 34 rozsudku městského soudu). K posléze uvedeným „informativním“ článkům v týdeníku Reflex či na webu www.reflex.cz městský

soud pouze uvádí, že takový odkaz či citace jsou v nich „legitimní a nesamoúčelné, resp. to bezesporu platí, pokud je o nich informováno přiléhavě“ (str. 35 rozsudku).

51. Konečně nelze odhlédnout ani od toho, že v odkazované věci *Oberschlick proti Rakousku* (č. 2) šlo o bezprostřední reakci na konkrétní projev kritizovaného politika, přičemž v ní nedošlo k difamujícímu komolení jeho jména, ale k označení jeho osoby hanlivým slovem. Odlišnost nyní posuzované věci od předkládaného případu ostatně ve svém vyjádření uznal i městský soud, podle něhož při prvním užití výrazu „Pitomio“ (viz předchozí bod) žalovanou (jež městský soud aproboval jako projev oprávněné kritiky) nešlo o bezprostřední reakci jako v případě řešeném odkazovaným rozhodnutím ESLP ani nešlo o zcela srovnatelnou situaci z hlediska tvaru a povahy užitého výrazu. Jak uvádí městský soud, nebyl totiž použit výraz „pitomec“, jak by odpovídal bezprostřední reakci, ale výraz „Pitomio“ jako „specifický projev koncentrované kritiky stěžovatele … kritiky sice s kontroverzními výrazovými prostředky, avšak nikoli – vzhledem ke konkrétním okolnostem – nepřípustnými“. Které konkrétní okolnosti (souvislosti) v daném případě (i případech dalších) podle názoru soudů ospravedlňují zavedení hanlivého komolení jména, však z napadených rozhodnutí seznat nelze; za takové nepochybně nelze považovat samotnou skutečnost, že vedlejší účastnice výraz „Pitomio“ nepoužila izolovaně, ale jako součást klaunské karikatury na titulní straně (str. 32 rozsudku městského soudu), že tak učinila v době spojené s kandidaturou stěžovatele na funkci prezidenta republiky (str. 34 téhož rozsudku), ani zcela obecný závěr učiněný z dokazování, že vedlejší účastnice své názory na stěžovatele „čtenářům rozsáhle vysvětluje a popisuje, že čtenář ví, na základě jakých konkrétních názorů, postojů a činů volí žalovaný uvedenou slovní zkratku ke kritické identifikaci žalobce“ (srov. str. 9 a 19 téhož rozsudku, kde k inkriminovanému vydání týdeníku Reflex č. 45/2012 soud pouze stručně reprodukuje obsah titulní strany a v něm obsažených dvou článků).

52. V nálezu sp. zn. IV. ÚS 146/04 Ústavní soud dospěl k závěru, že politik nevyhnutelně a vědomě předkládá novinářům a široké veřejnosti ke kontrole každé své slovo a čin, a proto musí projevit vyšší stupeň tolerance. Ochrana osobnosti se vztahuje i na politiky, dokonce i tehdy, kdy nejednají jako soukromé osoby, avšak v takových případech požadavek zmíněné ochrany musí být poměřován ve vztahu k zájmu na otevřené diskusi o politických tématech. Současně ovšem Ústavní soud dovodil, že i když hodnotící soud nelze jakkoli dokazovat, je však nutné zkoumat, zda se zakládá na pravdivé informaci, zda forma jeho veřejné prezentace je přiměřená a zda zásah do osobnostních práv je nevyhnutelným průvodním jevem výkonu kritiky, tzn. zda primárním cílem kritiky není hanobení a zneuctění dané osoby. Ačkoli totiž ve věci *Oberschlick proti Rakousku* (č. 2) ESLP připustil vůči veřejně činné osobě i použití ostřejšího výrazu, šlo o specifickou situaci, kdy objektem kritiky byl krajně pravicový politik kritizovaný právě za projev relativizující zločiny vojáků nacistického Německa (nález sp. zn. IV. ÚS 1511/13, bod 48 odůvodnění). Ostatně právě v naposled odkazovaném nálezu Ústavní soud aproboval závěry obecných soudů, podle nichž výroky na adresu veřejně činné osoby (v dané věci starosty), že jde o „moudra, která může plodit jen naprostý cynik a pitomec“ či o „sklon chovat se jako hovado“, jsou zjevným překročením mezí slušnosti, když shledal, že tyto výroky v uvedeném případě již působily jako osobní samoúčelné urážky, jejichž intenzita nebyla adekvátní ke kritizované skutečnosti. Slovní výpady směřované *ad personam* by přitom podle Ústavního soudu měly být chráněny méně než kritika *ad rem* (nález sp. zn. IV. ÚS 1511/13, body 46 a 48 odůvodnění). Tato kritéria pro posuzování tvrzených zásahů do stěžovatelových práv soudy v nynější věci náležitě neuplatnily, když se nezabývaly tím, zda v jimi aprobovaných případech kritiky na adresu stěžovatele šlo o srovnatelnou situaci, tedy zda se ve svém konkrétním politickém projevu dopustil nějakých extrémních prohlášení, nepřípustných ve státě založeném na úctě k základním právům a svobodám člověka a občana (čl. 1 Ústavy a čl. 1 a čl. 17 odst. 4

Listiny), na která by bylo nutno reagovat natolik expresivně, jako to činila vedlejší účastnice, tedy užíváním hanlivé zkomoleniny stěžovatelova jména, odvozené od slova „pitomec“.

53. V nálezu sp. zn. IV. ÚS 1511/13 Ústavní soud též uvedl, že jde-li o kritiku veřejně činných osob, je nutno vždy zvážit, zda je při kritice konkrétní osoby zasaženo do její profesní sféry, nebo sféry soukromého života. Zasahuje-li kritika sféru profesní, je chráněna více než kritika zasahující do sféry soukromé (srov. např. rozsudek ESLP *Dalban proti Rumunsku* ze dne 28. 9. 1999 č. 28114/95, bod 50 odůvodnění). Ani tento aspekt soudy v dané věci na zřetel nevzaly.

54. Ústavní soud zastává názor, že svoboda projevu nemá vést k tomu, aby byla jakákoli osoba – včetně osob veřejně činných – v očích veřejnosti samoúčelně cíleně zesměšňována. Informování o věcech veřejných médii za použití prostředků dotýkajících se lidské důstojnosti, osobní cti či jména určité osoby nemůže být ospravedlněno ani snahou zabránit komukoliv získat mandát pro výkon veřejné funkce. Média, mnohdy označovaná za „hlídacího psa demokracie“, musí respektovat její principy a základy, na kterých stojí, zejména úctu k základním právům každého člověka, především k jeho lidské důstojnosti, osobní cti, dobré pověsti a k ochraně jeho jména, jakož i politický pluralismus a otevřenost demokratické společnosti. Jejich úlohou je pravdivě informovat o věcech veřejných a umožnit široké veřejnosti utvářet si vlastní názor na dění ve společnosti. Prosazování aktivistického přístupu nebo kampaně zaměřené na konkrétní osobu jen s cílem ji difamovat, nadto způsobem vybočujícím z obecně uznávaných pravidel slušnosti, a znevýhodnit ji tak v politickém boji o veřejnou funkci, nemůže požívat soudní ochrany.

55. Řečené pak zvláště platí pro ochranu jména fyzické osoby. Jménem člověka je přitom nejen jeho příjmení (popř. i rodné příjmení), ale též osobní jméno, popř. jeho další jména, která mu podle zákona náležejí. Vedle jména rodového (tj. příjmení) je tedy chráněno i jméno vlastní, a to zejména tehdy – jak připomněl i Nejvyšší soud (str. 5 jeho usnesení) – když se pro konkrétní osobu stalo jako individualizační znak výrazně osobitým. Ústavní soud má za to, že podstatou ochrany jména podle čl. 10 odst. 1 Listiny je právo každého člověka na to, aby byl bez ohledu na své společenské postavení označován vždy svým skutečným jménem. Člověk dostává jméno okamžitě po narození, jeho výběr obvykle provádějí rodiče a zůstává mu zpravidla po celý život. Proto má pro jednotlivce hluboký osobní význam, aby jeho jméno nebylo komoleno, zvláště pak do podoby evokující hanlivé označení. Právo na jméno je proto chráněno též mezinárodními smlouvami o lidských právech (viz čl. 24 odst. 2 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech a čl. 7 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte). V posuzované věci však soudy konkrétně nezkoumaly legitimitu zásahu do ochrany stěžovatelova jména jednotlivě v každém z uvedených (jimi aprobovaných) případů údajné „oprávněné kritiky“, Nejvyšší soud se v podstatě spokojil jen s obecným závěrem, že právo na jméno ostatním osobnostním právům „není nikterak nadřazeno“, pročež „nelze vyloučit analogickou možnost postižení jména člověka případným zkarikováním“. To ale nic nevypovídá o ústavní souladnosti těchto zásahů.

56. S ohledem na výše uvedené Ústavní soud dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná, proto jí vyhověl a podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil napadená rozhodnutí městského soudu (ve výrocích napadených ústavní stížností), vrchního soudu i Nejvyššího soudu (v rozsahu uvedeném ve výroku II tohoto nálezu); ve zbytku, tj. co do částí rozsudků vrchního soudu a Nejvyššího soudu, jimiž bylo rozhodnuto o výrocích IV písm. b) a VI rozsudku městského soudu, ústavní stížnost odmítl podle § 43 odst. 2 písm. a) téhož zákona (výrok III). Úkolem městského soudu bude ve světle výše uvedených závěrů Ústavního soudu opětovně ve věci rozhodnout při zohlednění všech relevantních okolností a důsledném rozlišování hodnotících úsudků a skutkových tvrzení, jakož i při rozlišování kritiky jednotlivce od kritiky jeho názorů a postojů.

Č. 46
Odměna advokáta za výkon funkce opatrovníka ustanoveného soudem podle zákona o trestní odpovědnosti právnických osob (sp. zn. III. ÚS 1251/19 ze dne 10. března 2020)

Určením odměny advokáta ustanoveného soudem opatrovníkem podle zákona upravujícího trestní odpovědnost právnických osob (§ 34 zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim) s odkazem na § 9 odst. 5 vyhlášky č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), ve znění pozdějších předpisů, dochází k porušení zásady rovnosti v návaznosti na právo podnikat a právo získávat prostředky pro své životní potřeby prací podle čl. 26 odst. 1 a 3 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátě složeném z předsedy senátu Jiřího Zemánka a soudců Josefa Fialy (soudce zpravodaje) a Radovana Suchánka o ústavní stížnosti stěžovatele JUDr. Zdeňka Gruse, advokáta, sídlem Resslova 1754/3, Ústí nad Labem, proti usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 31. ledna 2019 č. j. 7 To 35/2019-1141, za účasti Krajského soudu v Ústí nad Labem jako účastníka řízení, takto:

I. V řízení o ústavní stížnosti vedené pod sp. zn. III. ÚS 1251/19 se pokračuje.

II. Usnesením Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 31. ledna 2019 č. j. 7 To 35/2019-1141 byl porušen princip rovnosti ve spojení s právem stěžovatele získávat prostředky pro své životní potřeby prací a podnikat podle čl. 26 odst. 1 a 3 Listiny základních práv a svobod.

III. Usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 31. ledna 2019 č. j. 7 To 35/2019-1141 se ruší.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu, obsah napadeného rozhodnutí a průběh řízení před Ústavním soudem

1. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky a § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) se stěžovatel domáhá zrušení výše uvedeného rozhodnutí, neboť má za to, že jím byla porušena jeho základní práva, svobody, jakož i ústavněprávní principy zakotvené zejména v čl. 1, 3, čl. 4 odst. 1, čl. 9, 11, 26, 28 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

2. Z ústavní stížnosti, jakož i z vyžádaného spisu Okresního soudu v Ústí nad Labem (dále jen „okresní soud“) sp. zn. 3 T 27/2016 se podává, že rozsudkem okresního soudu ze dne 17. 4. 2018 č. j. 3 T 27/2016-1110 byla obchodní společnost Mada Trans, a. s.,

v likvidaci, odsouzena k trestu zrušení právnické osoby a podle § 34 odst. 5 zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o trestní odpovědnosti právnických osob“) byl uvedené společnosti ustanoven opatrovník, a to stěžovatel. Za těchto okolností okresní soud usnesením ze dne 22. 10. 2018 č. j. 3 T 27/2016-1124 přiznal stěžovateli jako advokátu ve funkci opatrovníka odměnu a náhradu hotových výdajů v celkové výši 16 819 Kč (I. výrok) a II. výrokem nepřiznal odměnu a náhradu hotových výdajů ve výši 15 301 Kč, protože – na rozdíl od stěžovatele – při výpočtu vyšel z § 9 odst. 5 vyhlášky Ministerstva spravedlnosti č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), ve znění pozdějších předpisů. Ustanovení § 9 odst. 5 advokátního tarifu přitom v době rozhodování okresního soudu znělo: „Při výkonu funkce opatrovníka ustanoveného správním orgánem účastníku řízení, ustanoveného soudem podle zákona upravujícího trestní odpovědnost právnických osob, jmenovaného soudem podle zákona upravujícího zvláštní řízení soudní nebo ustanoveného soudem účastníku řízení, jehož pobyt není znám, jemuž se nepodařilo doručit na známou adresu v cizině, který byl stižen duševní poruchou nebo z jiných zdravotních důvodů se nemůže nikoliv jen po přechodnou dobu účastnit řízení nebo který není schopen srozumitelně se vyjadřovat[1b)], se považuje za tarifní hodnotu částka 1 000 Kč.“ Krajský soud v Ústí nad Labem (dále jen „krajský soud“) pak následnou stížnost stěžovatele podanou podle § 141 a násl. trestního řádu zamítl. Zcela se ztotožnil s okresním soudem v nutnosti použití § 9 odst. 5 advokátního tarifu na stěžovatelův případ i s korekcí rozsahu některých stěžovatelem prováděných úkonů a požadované odměny za ně (tyto korekce však ani ve stížnostní argumentaci nejsou zásadně podstatné).

3. Ústavní soud nálezem ze dne 24. 9. 2019 sp. zn. Pl. ÚS 4/19 (N 163/96 SbNU 88; 302/2019 Sb.; pozn. rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na https://nalus.usoud.cz) zrušil část § 9 odst. 5 advokátního tarifu ve slovech „jehož pobyt není znám,“, a to dnem vyhlášení tohoto nálezu ve Sbírce zákonů, neboť dovodil, že daná část citovaného ustanovení je rozporná se zásadou rovnosti ve vztahu k právu získávat prostředky pro životní potřeby prací podle čl. 26 odst. 3 Listiny a s právem na právní pomoc podle čl. 37 odst. 2 Listiny, a to z důvodů, které v nálezu podrobně rozvedl. Zároveň dodal, že důvody neústavnosti uvedené v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 4/19 mohou dopadat i na ostatní části hypotézy § 9 odst. 5 advokátního tarifu. Shledají-li proto obecné soudy v jiných jimi vedených řízeních, že důvody neústavnosti dopadají i na jinou část § 9 odst. 5 advokátního tarifu, nebudou ji v konkrétním případě aplikovat, neboť jsou vázány jen zákonem a mezinárodní smlouvou, která je součástí právního řádu. Třetí senát Ústavního soudu měl přitom za to, že výše uvedenou diskrepanci vykazuje i část hypotézy § 9 odst. 5 advokátního tarifu ve slovech „ustanoveného soudem podle zákona upravujícího trestní odpovědnost právnických osob,“, která byla použita v řízení před okresním soudem sp. zn. 3 T 27/2016 a jež vyústila až v řízení o ústavní stížnosti stěžovatele.

4. Z popsaných důvodů rozhodl III. senát Ústavního soudu podle § 78 odst. 2 zákona o Ústavním soudu o přerušení řízení o ústavní stížnosti a navrhl zrušení § 9 odst. 5 advokátního tarifu ve slovech „ustanoveného soudem podle zákona upravujícího trestní odpovědnost právnických osob,“, a to kvůli rozporu se zásadou rovnosti zakotvenou v čl. 3 odst. 1 Listiny v návaznosti na právo získávat prostředky pro životní potřeby prací podle čl. 26 odst. 3 Listiny, a to ať již závislou činností, anebo podnikáním ve smyslu čl. 26 odst. 1 Listiny. Zrušení citované části § 9 odst. 5 advokátního tarifu III. senát navrhl kontextuálně také pro jeho rozpor s právem na právní pomoc podle čl. 37 odst. 2 Listiny.

5. Plénum Ústavního soudu následně nálezem ze dne 28. 1. 2020 sp. zn. Pl. ÚS 23/19 (N 15/98 SbNU 116; 43/2020 Sb.) zrušilo § 9 odst. 5 advokátního tarifu ve slovech „ustanoveného soudem podle zákona upravujícího trestní odpovědnost právnických osob,“, a to dnem vyhlášení tohoto nálezu ve Sbírce zákonů. Plénum Ústavního soudu dovodilo, že

daná část § 9 odst. 5 je v rozporu se zásadou rovnosti ve spojení s právem získávat prostředky pro životní potřeby prací a podnikat podle čl. 26 odst. 1 a 3 Listiny a kontextuálně také s právem na právní pomoc podle čl. 37 odst. 2 Listiny. Vzhledem k tomu, že plénum Ústavního soudu již rozhodlo, odpadl důvod přerušení řízení o ústavní stížnosti stěžovatele, a proto III. senát Ústavního soudu rozhodl o pokračování v řízení o ústavní stížnosti (I. výrok tohoto nálezu).

II. Argumentace stěžovatele

6. Stěžovatel v ústavní stížnosti nejprve rekapituluje, že byl podle zákona o trestní odpovědnosti právnických osob ustanoven opatrovníkem obviněné obchodní společnosti Mada Trans, a. s., v likvidaci, a to v trestním řízení vedeném pro přečin zkreslování údajů o stavu hospodaření a jmění. Proto také navrhoval, aby mu byla přiznána odměna jako za obhajobu v trestní věci. Obecné soudy ale rozhodly, že mu bude přiznána odměna podle § 7 bodu 2 a podle § 9 odst. 5 advokátního tarifu. Místo odměny za 1 úkon právní služby podle § 10 odst. 3 advokátního tarifu (tedy částky 1 000 Kč až 3 100 Kč) tak stěžovatel obdržel odměnu jen ve výši 250 Kč za 1 úkon právní služby, což je podle něho zcela nedostatečné, neboť jako opatrovník právnické osoby vykonával fakticky její obhajobu. Jako opatrovník má navíc podle svého tvrzení dokonce širší povinnosti než obhájce (musí se například osobně dostavit k výslechu, nemůže se substitučně nechat zastoupit svým koncipientem). Činnost opatrovníka ustanoveného pro řízení je přitom i podle zákona č. 85/1996 Sb., o advokacii, ve znění pozdějších předpisů, výkonem advokacie (stěžovatel je tak vázán nejen pravidly profesionální etiky, ale má stejnou odpovědnost a musí být v rozsahu zákonem stanovených povinností řádně pojištěn). Stěžovatel pak v této souvislosti odkazuje mimo jiné na nález ze dne 13. 9. 2007 sp. zn. II. ÚS 303/05 (N 141/46 SbNU 361), kdy podle něho by i pro posouzení odměny advokáta mělo platit, že ústavní pořádek princip legality neváže na legalitu formální, ale výklad a použití právních norem podřizuje jejich materiálnímu smyslu. Zcela okrajově pak stěžovatel v ústavní stížnosti ještě namítá, že mu soud nesprávně neuznal náklady na jednu jízdu automobilem, kterou v ústavní stížnosti přesněji specifikuje.

III. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

7. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení a shledal, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem, který byl účastníkem řízení, v němž bylo vydáno rozhodnutí napadené ústavní stížností, a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný; stěžovatel – sám advokát – nemusí být podle stanoviska pléna Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS-st. 42/15 (ST 42/79 SbNU 637; 290/2015 Sb.) zastoupen podle § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu advokátem. Ústavní stížnost je přípustná, neboť stěžovatel vyčerpal všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva (§ 75 odst. 1 téhož zákona *a contrario*).

IV. Vyjádření účastníka řízení

8. Krajský soud ve svém vyjádření zejména zdůrazňuje, že stěžovatel v ústavní stížnosti opakuje argumenty, s nimiž se jmenovaný soud již vypořádal. Na druhou stranu připomíná, že nálezem ze dne 28. 1. 2020 sp. zn. Pl. ÚS 23/19 byla zrušena část § 9 odst. 5 advokátního tarifu, podle níž bylo v případě stěžovatele postupováno (tedy podle níž byla stěžovateli určena mimosmluvní odměna jako opatrovníkovi). Zrušením předmětné části ustanovení nastala nová situace, kdy citovaný nález je podle krajského soudu třeba respektovat, a proto krajský soud navrhuje ústavní stížnosti stěžovatele vyhovět.

9. Vyjádření účastníka řízení Ústavní soud nezasílal stěžovateli na vědomí a k případné replice, neboť nepřesahuje rámec ústavní stížností napadeného rozhodnutí. Nadto nelze přehlížet, že Ústavní soud ústavní stížnosti zcela vyhověl.

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

10. Ústavní soud ve své judikatuře opakovaně zdůrazňuje, že není součástí soustavy soudů, a nepřísluší mu proto ani právo vykonávat dohled nad rozhodovací činností obecných soudů [srov. např. nález ze dne 1. 2. 1994 sp. zn. III. ÚS 23/93 (N 5/1 SbNU 41)]. Do rozhodovací činnosti soudů je oprávněn zasáhnout pouze tehdy, došlo-li jejich pravomocným rozhodnutím v řízení, jehož byl stěžovatel účastníkem, k porušení jeho základních práv či svobod chráněných ústavním pořádkem. Skutečnost, že se soud opřel o právní názor (resp. o výklad zákona, případně jiného právního předpisu), se kterým se stěžovatel neztotožňuje, nezakládá sama o sobě relevantní důvod k podání ústavní stížnosti [viz nález ze dne 26. 6. 1995 sp. zn. IV. ÚS 188/94 (N 39/3 SbNU 281)]. Ústavní soud však na druhé straně konstatuje, že výklad a následné použití právních předpisů obecnými soudy mohou být v některých případech natolik extrémní, že vybočí z mezí hlavy páté Listiny, jakož i z principů ovládajících demokratický právní stát, a zasáhnou tak do některého ústavně zaručeného základního práva. To je právě případ stěžovatele.

11. Jak již bylo uvedeno při rekapitulaci, na základě návrhu III. senátu Ústavního soudu plénum Ústavního soudu nálezem sp. zn. Pl. ÚS 23/19 zrušilo § 9 odst. 5 advokátního tarifu ve slovech „ustanoveného soudem podle zákona upravujícího trestní odpovědnost právnických osob,“. V tomto nálezu Ústavní soud dovodil, že normotvůrcem rozdílně stanovená odměna pro advokáty jako opatrovníky ustanovené soudem podle zákona upravujícího trestní odpovědnost právnických osob je v rozporu se zásadou rovnosti ve spojení s právem získávat prostředky pro životní potřeby prací i právem podnikat, vztaženo zejména k ustanoveným zástupcům podle § 30 občanského soudního řádu. Z judikatury Ústavního soudu i Evropského soudu pro lidská práva (dále jen „ESLP“), kterou Ústavní soud již v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 4/19 podrobně rozebíral [srov. například nález ze dne 14. 8. 2018 sp. zn. Pl. ÚS 14/17 (N 134/90 SbNU 205; 200/2018 Sb.) a nález ze dne 15. 9. 2015 sp. zn. Pl. ÚS 13/14 (N 164/78 SbNU 451; 297/2015 Sb.) a rozsudky ESLP ze dne 23. 11. 1983 ve věci *Van der Mussele proti Belgii* (stížnost č. 8919/80) a ze dne 18. 10. 2011 ve věci *Graziani-Weiss proti Rakousku* (stížnost č. 31950/06)], vyplývá, že stát ani advokátům negarantuje právo na zisk a právní úprava, která advokátům ukládá vykonávat určité druhy činností ve veřejném zájmu a za sníženou odměnu hrazenou státem nebo dokonce bez nároku na odměnu, neodporuje ústavnímu pořádku. Na druhou stranu ani rozdílně stanovená odměna nemůže být založena na svévolných (libovolných) kritériích nebo úvahách. Naopak kritéria, na základě nichž se stanoví odlišné zacházení s obdobnými subjekty v obdobných (nebo dokonce stejných) situacích, musí být alespoň obecně rozumná a objektivizovaná. Taková kritéria však v případě stanovení odměny pro advokáty jako opatrovníky zvolena nebyla. Naopak § 9 odst. 5 advokátního tarifu vychází podle Ústavního soudu z paušalizujícího a ničím nepodloženého předpokladu jednoduchosti a menší finanční náročnosti zastupování účastníků vystupujících v trestním řízení za podmínek stanovených výše citovaným zákonem (srov. k tomu přiměřeně bod 38 nálezu sp. zn. Pl. ÚS 4/19). To v kontextu východisek nálezu ze dne 13. 9. 2016 sp. zn. I. ÚS 848/16 (N 174/82 SbNU 693) vede k tomu, že advokát odměňovaný na základě zjednodušujícího kritéria je v horším postavení oproti advokátovi, který činnost spojenou s nevyhovujícím způsobem odměňování nevykonává nebo ji vykonával v menším rozsahu.

12. Také ve stěžovatelově věci byla porušena zásada rovnosti v návaznosti na právo získávat prostředky pro životní potřeby prací a právo podnikat podle čl. 26 odst. 1 a 3 Listiny, a to ať již závislou činností jako zaměstnaný advokát nebo jako advokát vykonávající advokacii v obchodní společnosti, anebo podnikáním ve smyslu čl. 26 odst. 1 Listiny (Ústavní soud chápe právo podnikat jako speciální právo vůči právu získávat prostředky pro životní potřeby prací). V souladu s nálezem sp. zn. Pl. ÚS 4/19 má Ústavní soud rovněž za to, že stanovil-li normotvůrce odlišnou výši odměny pro advokáty jako opatrovníky účastníků

řízení, jejichž pobyt není znám, zasáhl tím kontextuálně také do práva na právní pomoc podle čl. 37 odst. 2 Listiny. Zde přitom není podstatné, že právní pomoc není poskytována na základě smlouvy, ale na základě rozhodnutí státu (soudu), a že takovým rozhodnutím stát plní svoji povinnost chránit v soudních řízeních práva těch, kteří nemohou svá práva dostatečně hájit sami. Rozhodující je naopak skutečnost, že plnění (respektive splnění) takové povinnosti je v zásadě obsahově ekvivalentní poskytnutí právní pomoci na základě smlouvy a je zásadně ekvivalentní, co se týká kritérií přiměřenosti poskytnutí odměny za takovou činnost.

13. Na základě těchto východisek III. senát Ústavního soudu konstatuje, že určil-li krajský soud odměnu stěžovatele jako advokáta vykonávajícího opatrovnictví i s odkazem na § 9 odst. 5 advokátního tarifu, porušil tím zásadu rovnosti k uplatňování základního práva stěžovatele získávat prostředky pro své životní potřeby prací. Například podle nálezu ze dne 27. 11. 2001 sp. zn. I. ÚS 102/2000 (N 179/24 SbNU 335) nebo podle nálezu ze dne 14. 1. 2013 sp. zn. IV. ÚS 376/11 (N 12/68 SbNU 177) přitom platí, že ač ústavní stížnost a návrh na zrušení právního předpisu představují relativně oddělené návrhy, o nichž Ústavní soud rozhoduje samostatně, nelze přehlédnout – vyšel-li návrh na zrušení právního předpisu (jeho části) z řízení o ústavní stížnosti [kdy je lhostejno, zda je navrhovatelem senát Ústavního soudu podle § 64 odst. 1 písm. c) zákona o Ústavním soudu, nebo sám stěžovatel podle § 74 zákona o Ústavním soudu] – jejich obsahovou propojenost, byť „automaticky“ neplatí, že zrušení právního předpisu musí vést současně ke kasaci ústavní stížností napadeného rozhodnutí, což je dáno i tím, že v řízení o kontrole právních norem Ústavní soud věc posuzuje i z jiných hledisek, než je tomu v samotném řízení o ústavní stížnosti.

14. Právě uvedené se v posuzované věci projevilo tak, že důvodem pro zrušení ústavní stížností napadeného usnesení byl jeho rozpor s principem rovnosti účastníků v řízení podle čl. 37 odst. 3 ve spojení s čl. 26 odst. 1 a 3 Listiny (jak bylo uvedeno) s tím, že v řízení se systémově vyskytla i porucha způsobená porušením čl. 37 odst. 2 Listiny, nicméně tato neměla přímý vliv – i vzhledem k jeho obsahu – na rozhodnutí o odměně stěžovatele. Ostatně nikoli každé porušení základního práva (svobody) během řízení se musí nutně projevit i v posléze vydaném rozhodnutí obecného soudu, když každou věc je třeba z tohoto hlediska hodnotit individuálně. To samozřejmě platí i pro provázanost mezi právem podle čl. 37 odst. 2 Listiny a podle čl. 26 odst. 1 a 3 Listiny, jak byla vysvětlena v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 4/19.

15. Ústavní soud tedy z těchto důvodů ústavní stížnosti vyhověl a zrušil usnesení krajského soudu podle § 82 odst. 1 a odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu. Takto rozhodl mimo ústní jednání, neboť měl za to, že od něho nelze očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

Č. 47
Povinnost soudu provést náležité dokazování při přezkumu trvání zabezpečovací detence
(sp. zn. IV. ÚS 2877/19 ze dne 10. března 2020)

I. Přezkoumává-li se v trestním řízení nutnost trvání ústavní formy ochranného opatření, je třeba z hlediska dokazování rozlišovat, zda dotčená osoba (chovanec) zpochybňuje správnost původní diagnózy, jako základu pro nařízení ochranného opatření jako celek (*ex tunc*), anebo zda zpochybňuje nutnost jeho dalšího trvání v důsledku probíhající terapie (*ex nunc*); skutečnost, že chovanec odmítá podstupovat léčebné procedury, však nemůže být právní ani faktickou překážkou pro to, aby mu byla odpírána možnost zpochybňovat správnost původní diagnózy.

II. Nelze-li provést potřebná „ověřovací" vyšetření bezodkladně v rámci zabezpečovací detence, je třeba přesunout chovance do zařízení, kde bude možné takové vyšetření provést. Opačný postup je v rozporu s čl. 8 odst. 2 ve spojení s čl. 36 odst. 1 a 4 a čl. 39 Listiny základních práv a svobod. Je-li však takové pochybení zjištěno v řízení před Ústavním soudem, který současně zruší napadená rozhodnutí obecných soudů v takové věci, není již třeba postupovat podle § 82 odst. 3 písm. b) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, když postačí tzv. akademický výrok konstatující zásah do uvedených základních práv dotčené osoby.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátě složeném z předsedy senátu Jana Filipa (soudce zpravodaj) a soudců Jaromíra Jirsy a Jiřího Zemánka o ústavní stížnosti stěžovatele R. T. L., t. č. Věznice a ústav pro výkon zabezpečovací detence Opava, zastoupeného JUDr. Vladimírem Dvořáčkem, advokátem, sídlem Sokolovská 32/22, Praha 8 – Karlín, proti usnesení Krajského soudu v Ostravě ze dne 18. července 2019 č. j. 1 To 346/2019-294, usnesení Okresního soudu v Opavě ze dne 5. června 2019 č. j. 19 Dt 4/2016-279 a postupu Okresního soudu v Opavě spočívajícímu v nepovolení eskorty stěžovatele k sexuologickému vyšetření dne 25. září 2019 za účelem vypracování dodatku ke znaleckému posudku, za účasti Krajského soudu v Ostravě a Okresního soudu v Opavě jako účastníků řízení a Krajského státního zastupitelství v Ostravě a Okresního státního zastupitelství v Opavě jako vedlejších účastníků řízení, takto:

I. Usnesením Krajského soudu v Ostravě ze dne 18. července 2019 č. j. 1 To 346/2019-294, usnesením Okresního soudu v Opavě ze dne 5. června 2019 č. j. 19 Dt 4/2016-279 a postupem Okresního soudu v Opavě spočívajícím v nepovolení eskorty stěžovatele k sexuologickému vyšetření dne 25. září 2019 za účelem vypracování dodatku ke znaleckému posudku došlo k porušení stěžovatelova základního práva zaručeného čl. 8 odst. 2 ve spojení s čl. 36 odst. 1 a 4 a čl. 39 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Krajského soudu v Ostravě ze dne 18. července 2019 č. j. 1 To 346/2019-294 a usnesení Okresního soudu v Opavě ze dne 5. června 2019 č. j. 19 Dt 4/2016-279 se ruší.

III. Ve zbývající části se ústavní stížnost zamítá.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadených rozhodnutí

1. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“), zaevidovanou pod sp. zn. IV. ÚS 2877/19, se stěžovatel domáhá zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí obecných soudů, jimiž došlo dle jeho tvrzení k porušení jeho ústavních práv vyplývajících z čl. 4 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a čl. 90 Ústavy.

2. Druhou ústavní stížností, vedenou pod sp. zn. II. ÚS 3121/19, se stěžovatel domáhá, aby Ústavní soud vyslovil, že v záhlaví uvedeným postupem Okresní soud v Opavě (dále jen „okresní soud“) porušil stěžovatelova ústavní práva vyplývající z čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 a odst. 3 písm. d) Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. Zároveň Ústavnímu soudu navrhl, aby zakázal okresnímu soudu pokračovat v porušování jeho práv.

3. Z příslušného spisu okresního soudu, který si Ústavní soud vyžádal za účelem posouzení důvodnosti ústavních stížností, se podává, že rozsudkem Okresního soudu v Lounech ze dne 5. 1. 2009 č. j. 2 T 270/2008-165 byl stěžovatel uznán vinným ze spáchání trestného činu pohlavního zneužívání podle § 242 odst. 1 zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění účinném do 31. 12. 2009, (dále jen „trestní zákon“). Toho se měl dopustit, stručně řečeno, tak, že vnikl do základní školy, kde hned za vchodem napadl nezletilou poškozenou, povalil ji na zem a začal ji vysvlékat a osahávat, přičemž byl přistižen svědky a z místa uprchl. Za uvedené jednání byl stěžovateli uložen trest odnětí svobody v trvání tři a půl roku a zároveň mu bylo uloženo ochranné sexuologické a protialkoholní léčení v ústavní formě.

4. Při stanovení trestu a formy ochranného opatření vycházel okresní soud zejména ze skutečnosti, že stěžovatel spáchal daný skutek ve zkušební době stanovené mu rozsudkem Okresního soudu v Lounech ze dne 18. 4. 2007 č. j. 15 T 99/2006-137. Tím byl stěžovatel odsouzen za spáchání trestného činu loupeže podle § 234 odst. 1 trestního zákona a trestného činu výtržnictví podle § 202 odst. 1 trestního zákona, kterých se stěžovatel dopustil, stručně řečeno, fyzickým napadením nezletilého chlapce a odcizením jeho mobilního telefonu. Dále byl stěžovatel v minulosti zadržen, když opilý pokřikoval vulgarity a obscénnosti na dívky ze základní školy. Důležitým podkladem pak byl rovněž znalecký posudek (z oboru psychiatrie a sexuologie) zpracovaný MUDr. Brzkem, dle kterého stěžovatel netrpěl duševní chorobou. K tomu však znalec dodal, že při prokázání daného skutku lze usuzovat na poruchu sexuální preference (parafilii), pro niž svědčí zejména předchozí jednání. Bližší zkoumání však nebylo možno provést s ohledem na to, že stěžovatel se znalcem nespolupracoval v klíčových částech vyšetření. Provedené tzv. PPG vyšetření přitom nic relevantního neodhalilo. Konečně, znalec konstatoval stěžovatelovu závislost na alkoholu a smíšenou poruchu osobnosti.

5. Po vykonání trestu odnětí svobody nastoupil stěžovatel dne 5. 6. 2014 k ochrannému léčení v Psychiatrické nemocnici Horní Beřkovice. Dne 23. 7. 2014 podal Okresnímu soudu v Litoměřicích návrh, ve kterém požaduje změnu ochranného ústavního léčení (resp. upuštění od něj). Soud v rámci tohoto řízení nechal MUDr. Pávem vypracovat další znalecký posudek z oboru psychiatrie a sexuologie. Znalec v něm dospěl k závěru, že u stěžovatele je přítomna sexuální deviace (agresivní chování). Na to lze usuzovat především ze stěžovatelových předchozích skutků. Dále znalec u stěžovatele zjistil smíšenou poruchu osobnosti a závislost

na alkoholu. Vzhledem k tomu, že stěžovatel ani se znalcem, ani s léčebnou příliš nespolupracuje (vinu popírá a terapeutické procedury odmítá), navrhl znalec stěžovatelovo umístění do zabezpečovací detence. Stěžovatel však v tomto řízení vzal svoji původní žádost zpět, a soud tedy meritorně nerozhodl.

6. Následně Okresní soud v Litoměřicích na návrh léčebny usnesením ze dne 4. 2. 2016 č. j. 1 Nt 1744/2015-42 změnil ve stěžovatelově případě ústavní ochranné léčení na zabezpečovací detenci. Svůj postup odůvodnil tím, že stěžovatel odmítal absolvovat režimovou sexuologickou léčbu, v důsledku čehož je jeho pobyt v ústavním léčení pouhým zadržením a nevede k uspokojivému snížení společenské nebezpečnosti stěžovatele. Proti tomuto rozhodnutí podal stěžovatel stížnost, kterou Krajský soud v Ústí nad Labem zamítl usnesením ze dne 19. 4. 2016 č. j. 7 To 115/2016-63. Proti těmto rozhodnutím podal stěžovatel ústavní stížnost, kterou Ústavní soud odmítl usnesením ze dne 9. 8. 2016 sp. zn. III. ÚS 2206/16 (rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na https://nalus.usoud.cz).

7. Nutnost trvání zabezpečovací detence potvrdil v rámci tzv. periodického přezkumu v usnesení okresní soud ze dne 31. 5. 2017 č. j. 19 Dt 4/2016-67. Stížnost proti tomuto rozhodnutí byla zamítnuta usnesením Krajského soudu v Ostravě (dále jen „krajský soud“) ze dne 4. 7. 2017 č. j. 4 To 183/2017-78. Uvedená rozhodnutí byla předmětem přezkumu v rámci řízení o ústavní stížnosti, kterou Ústavní soud zamítl nálezem ze dne 22. 5. 2018. sp. zn. II. ÚS 2802/17 (N 99/89 SbNU 485). V rámci dalšího periodického přezkumu potvrdil nutnost zabezpečovací detence okresní soud usnesením ze dne 6. 6. 2018 č. j. 19 Dt 4/2016-169. Toto rozhodnutí bylo potvrzeno ve výroku o trvání zabezpečovací detence usnesením krajského soudu ze dne 16. 8. 2018 č. j. 4 To 166/2018-201. Odůvodnění všech uvedených rozhodnutí obecných soudů se opíralo zejména o předchozí zjištění stěžovatelovy neochoty podrobit se léčení.

8. Dne 7. 2. 2019 byl stěžovatelem podán návrh na změnu zabezpečovací detence na ústavní ochranné léčení, eventuálně na ukončení zabezpečovací detence. V tomto návrhu stěžovatel předkládá nově zpracovaný znalecký posudek MUDr. Procházkou. Znalec v závěru tohoto posudku konstatoval, že stěžovatel netrpí duševní poruchou chorobného charakteru. Stěžovatel, na rozdíl od předchozích posudků, se znalcem spolupracoval, což umožnilo provedení podrobných vyšetření, která u stěžovatele nepotvrdila přítomnost diagnózy parafilie. Znalec tedy původní diagnózu zpochybnil a konstatoval nutnost dalšího pozorování a vyšetření. K tomu však nejsou v zabezpečovací detenci vhodné podmínky.

9. Ústavní stížností napadeným usnesením okresní soud rozhodl o trvání zabezpečovací detence. Svůj postup odůvodnil trvající nutností ochrany společnosti. Původní diagnóza byla sice významně zpochybněna a nově prezentované závěry bude nutno ověřit prostředky vězeňské služby nebo novým znaleckým posudkem, k čemuž bude nezbytná spolupráce stěžovatele. Ve stěžovatelově minulém chování však soud neshledává dostatečné záruky, že takové vyšetření bude úspěšně provedeno. Jeho odmítavý postoj dle okresního soudu přetrvává i v rámci zabezpečovací detence, kde stěžovatel nespolupracoval při snahách tamější sexuoložky o ověření diagnózy (odběr krve k určení hladiny testosteronu) a na tomto postoji setrval i po tom, co byl vypracován pro něj příznivý znalecký posudek.

10. Proti tomuto rozhodnutí podal stěžovatel stížnost, o které rozhodl krajský soud napadeným usnesením tak, že jednak potvrdil výrok o trvání zabezpečovací detence a dále doplnil výrok o zamítnutí stěžovatelova původního návrhu. Tento výrok okresní soud opomněl v napadeném rozhodnutí uvést, nicméně postup podle § 149 odst. 4 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „trestní řád“) umožňuje nápravu takového pochybení stížnostním soudem. V odůvodnění svého usnesení se totiž okresní soud k nedůvodnosti stěžovatelova návrhu dostatečně vyjádřil. Jde-li o samotné důvody trvání zabezpečovací detence, ztotožnil se krajský soud plně se

závěry soudu okresního. Za nerozhodné označil, že odmítnutí vyšetření krve bylo podle znalce z diagnostického hlediska nepodstatné.

11. Dne 29. 8. 2019 podal obhájce stěžovatele žádost o předvedení chovance ke znaleckému vyšetření v sexuologické laboratoři za účelem vypracování doplnění posudku MUDr. Procházky. Přípisem datovaným dne 16. 9. 2019 soud stěžovateli sdělil, že neuděluje souhlas s eskortou stěžovatele na uvedené vyšetření plánované na den 25. 9. 2019. Svůj postup odůvodnil tím, že soudem bude zadáno zpracování nového znaleckého posudku bezprostředně po vyřízení ústavní stížnosti. Doplněk znaleckého posudku by tak byl z pohledu soudu nadbytečný.

II. Argumentace stěžovatele

12. Stěžovatel především namítá, že se obecné soudy nevypořádaly s novými tvrzeními, která do věci přináší znalecký posudek. Skutečnost, že tento posudek stojí relativně osamocen proti jiným důkazům, nemůže být dle stěžovatele důvodem k jeho zpochybnění. Jeho význam tkví totiž v tom, že je prvním posudkem ve věci, při jehož vypracování stěžovatel spolupracoval se znalcem. Stěžovatel uvádí, že trvání zabezpečovací detence přes doporučení znalce porušuje zásadu proporcionality. Navíc zabezpečovací detence není způsobilá k ověření sexuologické diagnózy a neřeší ani léčebná opatření. Uvedený postup je dle stěžovatele v rozporu s judikaturou Ústavního soudu. Trvání zabezpečovací detence je tak zcela nepřiměřené, jelikož ta byla uložena z důvodu popírání viny a existence sexuální deviace, která však byla významně zpochybněna právě posledním znaleckým posudkem.

13. Dále má stěžovatel za to, že okresní soud o jeho návrhu vůbec nerozhodl, neboť jej nepojal do výrokové části rozhodnutí a omezil se jen na konstatování o zamítnutí návrhu v odůvodnění rozhodnutí. Toto pochybení nebylo možné napravit postupem stížnostního soudu. Podle úvahy stěžovatele takto nelze postupovat, jelikož v dané věci nejde pouze o chybějící výrok, nýbrž chybí celé rozhodnutí o návrhu stěžovatele, včetně jeho odůvodnění.

14. Stížnostní soud tak dle stěžovatele pochybil, presumoval-li zamítnutí návrhu z výroku o trvání zabezpečovací detence, jelikož v řízení o návrhu mohlo být dále pokračováno s ohledem na skutkový stav věci, kdy je vyžadováno ověření zpochybňujícího znaleckého posudku. Stěžovatel tak tvrdí, že o jeho návrhu rozhodl fakticky až stížnostní soud, čímž došlo k procesnímu pochybení se závažným dopadem na práva stěžovatele, jelikož stěžovatel nemá k dispozici řádný opravný prostředek proti tomuto rozhodnutí a zároveň je oddálena možnost podat návrh ze stejných důvodů. Rozhodoval-li o jeho návrhu fakticky až stížnostní soud, učinil tak navíc v neveřejném zasedání, aniž by stěžovatele viděl či mu umožnil se k věci vyjádřit. Z uvedených důvodů stěžovatel navrhl, aby Ústavní soud zrušil napadená rozhodnutí.

15. Dne 25. 9. 2019 byla Ústavnímu soudu doručena další stěžovatelova ústavní stížnost, v níž namítal protiústavnost neudělení souhlasu k eskortě stěžovatele za účelem provedení obdobného vyšetření. Takový postup je dle stěžovatele nepřípustným zásahem do práva obhajoby obstarat si nutné důkazy. Okresním soudem avizované vypracování dalšího znaleckého posudku sice není protiprávní, avšak nemůže být důvodem odepření vypracování dodatku již existujícího posudku. Počínání okresního soudu označuje pak stěžovatel za výraz zvůle a předestírá obavy o objektivnost případného dalšího znaleckého posudku. Stěžovatel se dále pozastavuje nad tím, že soud stále nepřikročil k zadání znaleckého posudku. Dle jeho názoru skutečnost, že celý spis má být odeslán k Ústavnímu soudu, nebrání zadání takového znaleckého posudku, jelikož je zde možnost pořízení fotokopií podstatných částí spisu tak, aby se s nimi mohl znalec seznámit. Z uvedených důvodů stěžovatel navrhl, aby Ústavní soud vyslovil, že popsaným postupem okresního soudu došlo k porušení jeho ústavních práv, a zakázal mu v tomto porušování pokračovat. Dále stěžovatel navrhl, aby obě ústavní stížnosti byly vyřízeny přednostně.

16. Usnesením Ústavního soudu ze dne 30. 10. 2019 č. j. IV. ÚS 2877/19, II. ÚS 2131/19-29 bylo rozhodnuto o spojení shora uvedených ústavních stížností ke společnému řízení nadále vedenému pod sp. zn. IV. ÚS 2877/19.

III. Vyjádření ostatních účastníků a replika stěžovatele

17. Soudce zpravodaj podle § 42 odst. 4 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) zaslal ústavní stížnost k vyjádření účastníkům řízení.

18. Na výzvu Ústavního soudu se k ústavní stížnosti vyjádřil okresní soud. Dle jeho mínění představuje ústavní stížnost především opakování obhajoby, s kterou se soud vypořádal, a na své závěry v tomto směru odkázal. Dále soud rozporuje, že stěžovatel by byl jediným chovancem, který má obhájce. Provedené dokazování bylo dle soudu dostatečné pro přijetí ústavně konformního rozhodnutí. Zadání nového znaleckého posudku bylo třeba odložit s ohledem na zákonné lhůty tzv. periodického přezkumu.

19. Stěžovatel na uvedené vyjádření reagoval replikou. V ní v podstatě toliko zopakoval již dříve uvedené námitky.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

20. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení a dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem, který byl účastníkem řízení, v němž bylo vydáno rozhodnutí napadené ústavní stížností, a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je právně zastoupen v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu. Stěžovatel vyčerpal všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva; ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 téhož zákona *a contrario*).

V. Posouzení rozhodnutí o trvání zabezpečovací detence

21. Po zvážení všech výše uvedených okolností dospěl Ústavní soud k závěru, že v této části je návrh důvodný.

22. V dané věci považuje Ústavní soud za rozhodné, zda a za jakých podmínek je z hlediska ústavních principů přípustné trvání zabezpečovací detence v situaci, kdy došlo ke zpochybnění původní diagnózy, pro kterou bylo ochranné opatření uloženo.

23. Základním ústavním východiskem je zde čl. 8 odst. 2 Listiny, dle kterého „nikdo nesmí být stíhán nebo zbaven svobody jinak než z důvodů a způsobem, který stanoví zákon“. Pro řádnou aplikaci uvedeného ustanovení a jeho zákonného provedení je pak klíčový čl. 4 odst. 4 Listiny, dle něhož „při používání ustanovení o mezích základních práv a svobod musí být šetřeno jejich podstaty a smyslu. Taková omezení nesmějí být zneužívána k jiným účelům, než pro které byla stanovena“.

24. Podstata a smysl zabezpečovací detence a ochranného léčení v ústavní formě spočívá v ochraně společnosti izolací pachatele společensky škodlivého jednání. Od trestu odnětí svobody, který plní totožný účel, se oba instituty liší v tom, že jejich aplikace je namístě v případech, kdy páchání kriminálního jednání bylo zapříčiněno (či alespoň významně podporováno) buď duševní poruchou, anebo vlivem závislosti na nějaké návykové látce. Skutkově je pak naplnění tohoto předpokladu nutně v kompetenci odborníků z oblasti psychiatrie, kteří by měli stanovit příslušnou diagnózu a předestřít i svůj odborný pohled na možnosti řešení takového problému. Úkolem obecných soudů pak je zasadit poznatky lékařů do právního rámce. Bez stanovení diagnózy je tedy využití obou institutů v zásadě vyloučeno [srov. např. nález ze dne 29. 2. 2012 sp. zn. III. ÚS 2453/11 (N 41/64 SbNU 471)]. Přitom je třeba odlišovat, zda faktický předmět řízení (daný námitkami chovance) představuje úplné zpochybnění původní diagnózy na základě nových skutečností (takové řízení lze principiálně přirovnat k řízení o povolení obnovy řízení), anebo spíše zpochybnění relevance původní diagnózy v důsledku podstupované léčby (takové řízení lze pak svým účelem připodobnit

spíše k řízení o podmíněném propuštění z výkonu trestu odnětí svobody). Soudy tedy musí odlišit, zda dotčená osoba (chovanec) zpochybňuje diagnózu jako celek (*ex tunc*), anebo její aktuální irelevanci (*ex nunc*).

25. V projednávaném případě byla příslušná diagnóza stanovena a postup soudů v předchozích řízeních již v současné chvíli nemůže být předmětem opakovaného přezkumu Ústavním soudem, který v předchozích rozhodnutích potvrdil ústavní konformitu uložení a trvání zabezpečovací detence (viz usnesení ze dne 9. 8. 2016 sp. zn. III. ÚS 2206/16 a nález ze dne 22. 5. 2018 sp. zn. II. ÚS 2802/17). Předmětem tohoto řízení o ústavních stížnostech tedy může být toliko postup obecných soudů od okamžiku podání stěžovatelova návrhu na změnu zabezpečovací detence na ochranné léčení, resp. eventuálně ukončení zabezpečovací detence. V něm se stěžovatel pokusil zpochybnit původní diagnózu, což podpořil novým znaleckým posudkem. Bylo tedy úkolem soudů se s touto novou skutečností ústavně konformním způsobem vypořádat.

26. Návrhem, kterým odsouzený předloží novou skutečnost zpochybňující původní diagnózu, se musí soudy důkladně zabývat, neboť při případné pravdivosti takové skutečnosti postrádá další trvání ochranného opatření jakýkoliv racionální smysl a představuje neoprávněný zásah do základních práv a svobod (čl. 4 odst. 4 Listiny), tedy jejich porušení. Soudy tedy musí zvážit hodnotu této nové skutečnosti (důkazy) ve vztahu k důkazům provedeným v předchozích řízeních. Přitom rovněž při hodnocení nutnosti trvání ochranného opatření z hlediska správnosti původní diagnózy, podobně jako v řízení o povolení obnovy řízení, platí zásada *in dubio pro reo*. Ta sice nemůže vést k závěru, že soud má při první známce pochybností odsouzeného propustit z ochranného léčení nebo zabezpečovací detence, neboť ústavně chráněným zájmem je rovněž ochrana jednotlivců před potenciálně nebezpečným pachatelem. Zůstávají-li však po provedení všech důležitých důkazů rozumné pochybnosti ohledně nutnosti trvání ochranného opatření, a to zvláště v jeho nejtěžší formě, je namístě takové ochranné opatření zrušit, resp. omezit.

27. Východiskem pro aplikaci uvedené zásady je přitom závěr okresního soudu (nezpochybněný soudem krajským), dle něhož byla původní diagnóza (resp. závěry znalců) zpochybněna (srov. str. 3 napadeného rozhodnutí okresního soudu). Soudy vzaly toto zpochybnění původních závěrů v potaz, avšak nepovažovaly je zřejmě za dostatečně přesvědčivé a neuvěřily stěžovateli, že je ochoten podstoupit další ověřující vyšetření. Dle názoru Ústavního soudu obecné soudy těmito závěry, resp. následným postupem, hodnotily provedené důkazy v extrémním nesouladu s jejich obsahem a fakticky porušily zásadu *in dubio pro reo*.

28. K tomu je třeba stručně shrnout výsledek důkazního řízení popsaný okresním soudem. Ten označil nový znalecký posudek jako významnou okolnost, „která se týká samotného základu důvodnosti uložení a dalšího trvání zabezpečovací detence“. Okresní soud tedy nejen správně deklaroval důležitost tohoto důkazu, ale na tomto místě dokonce řádně vymezil, jakého podstatného aspektu rozhodování se daný důkaz dotýká.

29. Proti tomuto důkazu pak okresní soud postavil původní dva znalecké posudky, které dle něj stěžovatelovu sexuální deviaci potvrzují, a dále zprávy z psychiatrické nemocnice a výslech ošetřujícího lékaře, z nichž rovněž nevyplývají žádné pochybnosti o vyslovené diagnóze. Pro dané důkazy je však jistě relevantní, že stěžovatel s uvedenými znalci nespolupracoval, což sami znalci označili za zcela klíčovou skutečnost (viz např. str. 9 znaleckého posudku MUDr. Brzka). Na tomto místě je třeba ponechat stranou otázku ústavní konformity postupu soudu, který bez podrobné znalecké diagnózy uloží jedinci povinnost podrobit se nejzávažnějšímu ochrannému opatření, neboť jde již o věc rozhodnutou (viz sub 22). Nelze však přehlížet, že do budoucna stojí takto postavená diagnóza na méně pevných základech než jednoznačné vyjádření znalce. Konstatují-li znalci nemožnost provést podrobné vyšetření s přesnými závěry, ztrácí původní diagnóza nutně na přesvědčivosti

v situaci, kdy je konfrontována s odbornými závěry, které tímto nedostatkem netrpí. Tuto klíčovou skutečnost však okresní soud ve svém závěrečném hodnocení zamlčel.

30. Není neobvyklé, že po odsouzení přijde obhajoba (obvykle v řízení o povolení obnovy řízení) s novým znaleckým posudkem, který zdánlivě zpochybňuje závěry z původního řízení. Zpravidla však je „váha" takového posudku snížena tím, že nevychází ze stejného množství podkladů, které již navíc postrádají „aktuálnost" ve vztahu ke spáchanému jednání. Nový znalec rovněž není konfrontován v hlavním líčení, což dává jeho závěrům rovněž zásadně nižší váhu. V dané věci je však situace značně jiná. Kromě toho, že při periodickém přezkumu trvání ochranných opatření je třeba sledovat nejen správnost původní diagnózy, ale i vývoj duševního zdraví odsouzeného, nelze přehlížet ani možnost vývoje v oblasti psychiatrie a aktuálnost závěrů „nového" znalce [obdobně pro řízení o podmíněném propuštění viz nález ze dne 22. 3. 2001 sp. zn. III. ÚS 611/2000 (N 51/21 SbNU 439)]. V konkrétní věci však ještě nad těmito obecnými aspekty vyvstává zejména skutečnost, že nový znalecký posudek je nutně kvalitativně ovlivněn stěžovatelovou (dříve nevídanou) spoluprací se znalcem. Tím získává důležitou výhodu oproti původním posudkům.

31. V samotném hodnocení znaleckých posudků Ústavní soud zásadní nedostatky neshledal. Okresní soud konstatoval, že původní diagnóza byla zpochybněna a bude namístě ji v budoucnu ověřit. Tento svůj závěr však okresní soud následně nepřípustně relativizoval, když stěžovatele ponechal v zabezpečovací detenci, a to s tvrzením, že stěžovatelův postoj nedává záruky spolupráce s psychiatrickou nemocnicí při ověření diagnózy. Samotná proklamace stěžovatele o této spolupráci nemůže dle okresního soudu obstát, „zvláště když sám chovanec opakovaně uváděl, že vlastně spolupracuje již nyní, protože se všemu podrobuje, a vlastně nevidí žádný důvod ke změně svého postoje". Okresní soud pak uzavírá své odůvodnění tvrzením, že sice není možné vyléčit pacienta, který není nemocen, avšak diagnóza zůstává zachována a její ověření (nebo vyvrácení) není možné bez spolupráce stěžovatele. Takový postup je dle Ústavního soudu nepřípustný.

32. Přestože okresní soud považuje diagnózu za zpochybněnou, odvozuje fakticky stěžovatelovu možnost ji definitivně vyvrátit od jeho dřívějšího podrobení se terapeutickým procedurám. Ústavní soud si uvědomuje, že zpochybňování diagnózy je jedním z častých projevů některých duševních poruch (tzv. nenáhled), a tím i důkazem jejího trvání. Zároveň však musí být každému chovanci zaručena procesní možnost zpochybnit diagnózu, jakožto základ uloženého ochranného opatření. Zda v tom kterém konkrétním případě představuje zpochybňování diagnózy projev duševní poruchy, anebo důvodnou procesní aktivitu, musí být předmětem ústavně souladného důkazního řízení, jehož výsledek bude opřen zejména o znalecká zkoumání (resp. jiné závěry odborníků). Dotčený jednotlivec se však nemůže dostat do situace příslovečné Hlavy XXII, kdy je jeho zpochybňování diagnózy (a s ním spojené odmítání terapie) překážkou pro samotné potvrzení (resp. vyvrácení) diagnózy. Je přitom třeba odlišovat, zda chovanec odmítá úkony směřující k potvrzení (vyvrácení) diagnózy jako podkladu pro samotné ochranné opatření, anebo zda odmítá terapeutické úkony, což může mít význam nanejvýš při určení druhu ochranného opatření (viz bod 21). Jednoduše řečeno, neochota podrobit se léčebným procedurám nemůže být překážkou pro zpochybnění samotné diagnózy. Teprve neochota podstoupit následná diagnosticky relevantní vyšetření může být přičtena na vrub chovanci v zájmu ochrany společnosti.

33. Stala-li se tedy v řízení o přezkumu nutnosti trvání zabezpečovací detence původní diagnóza zpochybněnou, musí se soud pokusit tyto pochybnosti bezodkladně vyvrátit, a není-li to možné pro překážku na straně státní moci, tak výkon zabezpečovací detence v souladu se zásadou *in dubio pro reo* ukončit (podle obsahu pochybností buď přeměnou na ochranné léčení, nebo propuštěním na svobodu). To ostatně vyplývá i z principu subsidiarity zabezpečovací detence ve vztahu k ostatním druhům ochranných opatření [srov. zejména nález ze dne 29. 2. 2012 sp. zn. III. ÚS 2453/11 (N 41/64 SbNU 471)]. Uvedeným způsobem

však okresní soud nepostupoval a s v podstatě nepodloženým tvrzením o stěžovatelově pravděpodobné nespolupráci při dalších vyšetřeních (nikoliv terapii) neurčitě konstatoval, že diagnózu bude třeba potvrdit v budoucnu. Takovým postupem však došlo k porušení stěžovatelova ústavně zaručeného práva podle čl. 8 odst. 2 ve spojení s čl. 36 odst. 1 a 4 a čl. 39 Listiny.

34. Povinností soudu bylo zajistit stěžovatelovo bezodkladné vyšetření. Nebylo-li možné učinit tak přímo v zabezpečovací detenci, nebránilo dle Ústavního soudu v takové důkazní situaci nic tomu, aby byl stěžovatel přemístěn do psychiatrické léčebny (ochranného léčení). Odmítnutí takového přesunu považuje Ústavní soud za faktické odepření práva na řádně vedené soudní řízení (získání důkazů). Takový postup by mohl Ústavní soud hodnotit jako přípustný, kdyby byl stěžovatel v minulosti již opakovaně přemístěn ze zabezpečovací detence do psychiatrické léčebny za účelem vyšetření a odmítl se mu podrobit. Tímto směrem však stěžovatel podle spisu nikdy nepostupoval. V takové situaci musí být soud otevřený možnosti, že chovanec podstoupí vyšetření, s jejichž nutným strpěním pro ukončení zabezpečovací detence by v současné době měl být již obeznámen. Ostatně již samotná existence nového znaleckého posudku tvrzení soudu o nespolupráci stěžovatele na vyšetření významně zpochybňuje.

35. Navíc pobyt v zabezpečovací detenci nebyl ani v minulosti odůvodněn kupříkladu stěžovatelovým násilným chováním, nýbrž jeho neochotou podstupovat terapeutické úkony (což však nebylo na překážku udělení tzv. propustky). Z žádné části spisu tedy nevyplývá žádný důkaz, že by případný stěžovatelův přesun do psychiatrické léčebny měl představovat bezpečnostní riziko pro personál tohoto zařízení, natož pak pro zbytek společnosti (do vyvrácení diagnózy nebo podstoupení terapie stěžovatel nárok na pobyt na svobodě pochopitelně nemá).

36. Vězeňská služba přitom podle důkazů není schopna v současnosti potřebná vyšetření v zabezpečovací detenci provést. Jak vyplývá z protokolu o veřejném zasedání ze dne 29. 4. 2019, založeného ve spise 19 Dt 4/2016, č. l. 255, svědek Mgr. Chodura, pracovník zabezpečovací detence, vypověděl, že vězeňská služba sice disponuje přístrojem pro provedení vyšetření PPG, není však v současné době přítomen sexuolog, který by vyšetření provedl a stejná situace je také v detenčním ústavu v Brně. Ze stejného protokolu, č. l. 260, pak z výpovědi soudního znalce MUDr. Procházky vyplývá, že k diagnostickému pozorování je krom provedení podpůrného vyšetření PPG nutný také odborný dohled sexuologa a specializovaných sester v rámci každodenního kontaktu s pacientem. Uvedené skutečnosti však nemohou jít na vrub základních práv stěžovatele a dle Ústavního soudu je v rozporu s principem proporcionality, aby byl stěžovatel (ač nikoliv fyzicky nebezpečný personálu léčebny) nucen setrvat v zabezpečovací detenci, existuje-li přijatelná alternativa.

37. Obstát nemůže ani tvrzení stran překážky provedení potřebného dokazování pro existenci zákonných lhůt pro vydání rozhodnutí v rámci tzv. periodického přezkumu. Shledal--li by okresní soud, že vyšetření není možné provést v rámci ústavního ochranného léčení (a tedy vyhověním stěžovatelovu návrhu), nebránilo mu nic v tom, aby stěžovatelův návrh „vyloučil“ mimo tzv. periodický přezkum a vydal o něm, po doplnění dokazování, samostatné rozhodnutí. Uvedený periodický přezkum je jednou z garancí zvýšené ochrany osob omezených na osobní svobodě, a nemůže se tedy pro ochranu jejich práv stát naopak přítěží zbytečně protahující řízení směřující k meritorně spravedlivému rozhodnutí.

38. Uvedená pochybení nikterak nenapravil ani krajský soud, který se rovněž nezabýval odlišnostmi mezi jednotlivými posudky a nerozlišil dostatečně mezi úkony vyšetřujícími a úkony terapeutickými. Upozornil sice navíc, že i v poslední době se stěžovatel odmítl podrobit vyšetření (odběru krve), avšak zcela nepřípustně bagatelizoval tvrzení znalce, že takový úkon je z diagnostického hlediska nevýznamný. Přesun stěžovatele k vyšetření do psychiatrické léčebny pak označil za nebezpečný s ohledem na to, že se stěžovatel v minulosti

dopustil sexuálně motivovaných útoků proti dětem. Dle Ústavního soudu postrádá takový závěr ve vztahu k předmětu důkazního řízení racionální smysl.

VI. K ústavnosti nepovolení eskorty k dalšímu vyšetření

39. Výše uvedené závěry pak musel Ústavní soud promítnout rovněž do posouzení druhé ústavní stížnosti. I jejím námitkám musí Ústavní soud přisvědčit. Vzhledem k tomu, že výše Ústavní soud fakticky shledal, že soudy nepřípustně odkládaly provádění důkazů k potvrzení (či vyvrácení) stěžovatelovy diagnózy, je toto pochybení logicky umocněno tím, že soud znemožnil obhajobě, aby si potřebné důkazy obstarala sama. Toliko pro doplnění je třeba konstatovat, že obecné soudy nemohou v tomto ohledu vyčkávat na skončení řízení před Ústavním soudem. Nicméně vzhledem k tomu, že stěžovatel žádal eskortu ke konkrétně domluvenému vyšetření, a vzhledem k tomu, že po zásahu Ústavního soudu lze očekávat, že obecné soudy napraví výše uvedené pochybení, považuje Ústavní soud za dostatečné konstatovat pouze tzv. akademickým výrokem porušení jeho základních práv a nepřikazovat okresnímu soudu povolení eskorty k uvedenému (již propásnutému) vyšetření. Dospěl k závěru, že v této situaci nebylo třeba postupovat tak, jak to umožňuje § 82 odst. 3 písm. b) zákona o Ústavním soudu, neboť možnost nápravy plyne ze zbývající části výroku I tohoto nálezu. Ústavní soud tedy ponechává na úvaze okresního soudu, jakým způsobem zajistí potřebné doplnění dokazování. Z toho důvodu část petitu ústavní stížnosti požadující zákaz v pokračování popsaného porušování stěžovatelových práv Ústavní soud zamítl.

VII. Posouzení zbývající části ústavní stížnosti

40. Oproti tomu Ústavní soud nemohl přiznat důvodnost námitce porušení stěžovatelových práv tím, že okresní soud nerozhodl zvláštním výrokem o stěžovatelově návrhu. Toto procesní pochybení napravil totiž krajský soud, k čemuž je výslovně oprávněn podle § 149 odst. 4 trestního řádu. U usnesení považuje Ústavní soud takový postup za ústavně přijatelný, na rozdíl od meritorních rozsudků, kde vzhledem ke znění § 259 odst. 2 trestního řádu představuje ústavně relevantní pochybení [viz nález ze dne 19. 11. 2013 sp. zn. II. ÚS 2529/12 (N 190/71 SbNU 269)]. Z odůvodnění usnesení okresního soudu je zřejmé, z jakých důvodů byl stěžovatelův návrh zamítnut, a nejde tedy o opomenutý návrh v materiálním smyslu. Uvedeným postupem k porušení stěžovatelových ústavních práv nedošlo a lze jej považovat za ústavně konformní, neboť takový závěr lze učinit z hlediska postavení Ústavního soudu podle čl. 83 Ústavy ve vztahu k celkovému výsledku řízení, nikoli jen jeho jednomu stadiu, kterým toto řízení ještě nebylo ukončeno.

VIII. Závěr

41. Z výše uvedených důvodů tedy Ústavní soud shledal, že napadenými rozhodnutími a výše popsaným postupem okresního soudu došlo k porušení stěžovatelova práva podle čl. 8 odst. 2 ve spojení s jeho právem na řádně vedené soudní řízení podle čl. 36 odst. 1 a 4 a čl. 39 Listiny. Proto Ústavní soud podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu oběma ústavním stížnostem vyhověl a podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil napadená rozhodnutí. Ústavní stížnosti bylo vyhověno v co nejkratší možné době, takže již nebylo třeba zabývat se návrhem stěžovatele na její přednostní projednání, když se tak *de facto* stalo.

42. Ve znovuotevřeném řízení bude muset okresní soud opět zvážit všechny doposud provedené důkazy a veškeré mezery či pochybnosti ve svých skutkových závěrech vyvrátit prostřednictvím dalšího dokazování. Nebude-li to i přes stěžovatelovu spolupráci možné, bude muset soud rozhodnout v souladu se zásadou *in dubio pro reo* o omezení či zrušení nejzávažnějšího ochranného opatření. Pro úplnost je třeba přitom poznamenat, že okresní soud by měl věnovat pozornost všem otázkám spojeným s duševním stavem stěžovatele. Nelze totiž přehlédnout, že k uložení původního ochranného opatření došlo za poměrně

nejasné důkazní situace (v důsledku absence stěžovatelovy spolupráce). Původní znalecké posudky se však nevěnovaly pouze možnosti stěžovatelovy sexuální deviace, nýbrž rovněž nebezpečné závislosti na alkoholu a přítomnosti tzv. smíšené poruchy osobnosti. I tyto okolnosti mohou být naprosto zásadní pro stanovení konečného závěru o nutnosti trvání ochranného opatření, případně stanovení jeho správného druhu (srov. např. případ rozhodovaný usneseními Nejvyššího soudu ze dne 14. 8. 2019 č. j. 8 Tdo 1631/2018-1149 a 8 Tdo 880/2019-1158).

43. Je přitom v souladu s uvedenými závěry Ústavního soudu, bude-li prověřování původní diagnózy trvat delší dobu. Takové průtahy však musí být odůvodněné (čl. 38 odst. 2 Listiny), např. z odborně medicínského hlediska. Není přípustné zbytečně odložit takový postup až na další „kolo“ periodického přezkumu. Obecně je dle Ústavního soudu rovněž třeba považovat za zavrženíhodné, aby v době moderních výpočetních technologií byla na překážku diagnostických postupů taková skutečnost, jako je zapůjčení papírového spisu Ústavnímu soudu. Takový stav sice nelze dávat za vinu čistě okresnímu soudu, ten by se však měl pokusit zastaralé administrativní problémy odstranit. V případě, že dojde k závěru, že je třeba, aby spis a chovanec byly na jednom místě, lze pro budoucí případy připomenout známou skutečnost, že kromě Ústavního soudu má v Brně sídlo rovněž ústav zabezpečovací detence s přilehlou věžeňskou psychiatrickou nemocnicí.

Č. 48
Odměna exekutora v případě dobrovolného plnění povinným (sp. zn. I. ÚS 3302/19 ze dne 10. března 2020)

I. Jestliže stěžovatelka plnila předtím, než se o zahájení exekuce dozvěděla z vyrozumění o zahájení exekuce a z výzvy k dobrovolnému splnění, je třeba na takovéto plnění nahlížet jako na plnění dobrovolné, mimo rámec nařízené exekuce. Soudní exekutor proto není oprávněn v exekučním příkazu vyčíslit svou odměnu z celé částky uvedené ve výzvě k dobrovolnému plnění, když v době jejího vydání a doručení stěžovatelce již byla pohledávka v převážné části zaplacena. Rozhodování o nákladech exekuce nesmí být formálně mechanické, je nutné klást důraz na souvislost mezi skutečnou exekuční činností soudního exekutora a vymožením pohledávky, a to při zohlednění aktivity povinného, která není bezprostředně vynucena kroky dotýkajícími se konkrétní majetkové podstaty povinného.

II. Nemá-li soudní rozhodnutí nést znaky libovůle, je soud vždy povinen vypořádat se se všemi výhradami, které byly v námitkách proti příkazu soudního exekutora uplatněny. Z hlediska ústavněprávního je rovněž významné, že proti rozhodnutí soudu o námitkách není přípustný opravný prostředek [§ 88 odst. 4 zákona č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů].

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátě složeném z předsedy senátu Vladimíra Sládečka (soudce zpravodaj) a soudců Tomáše Lichovníka a Davida Uhlíře o ústavní stížnosti V. Ch., zastoupené JUDr. Věrou Chandryckou, advokátkou, se sídlem Slezská 11, Praha 2, proti usnesení Obvodního soudu pro Prahu 8 ze dne 5. 8. 2019 č. j. 15 EXE 1018/2019-71, za účasti Obvodního soudu pro Prahu 8 jako účastníka řízení, takto:

I. Usnesením Obvodního soudu pro Prahu 8 ze dne 5. 8. 2019 č. j. 15 EXE 1018/2019-71 bylo porušeno právo na spravedlivý (řádný) proces a právo vlastnit majetek podle čl. 36 odst. 1 a čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Obvodního soudu pro Prahu 8 ze dne 5. 8. 2019 č. j. 15 EXE 1018/2019-71 se zrušuje.

Odůvodnění

I.

1. Stěžovatelka se, s odvoláním na porušení čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), domáhá zrušení v záhlaví uvedeného rozhodnutí, kterým byl změněn příkaz k úhradě nákladů exekuce ze dne 24. 7. 2019 č. j. 194 EX 290/19-49, vydaný soudním exekutorem Mgr. Bohumilem Brychtou, Exekutorský úřad Rychnov nad Kněžnou.

II.

2. Z obsahu napadeného rozhodnutí a ústavní stížnosti se podává, že dne 26. 2. 2019 bylo zahájeno exekuční řízení pro vymožení pohledávky oprávněného ve výši 55 132,78 Kč, a to podle vykonatelného rozhodnutí Okresního soudu v Jičíně ze dne 23. 3.2018 č. j. 11 C 94/2016-282 ve spojení s rozsudkem Krajského soudu v Hradci Králové dne 6. 11. 2018 č. j. 19 Co 280/2018-363.

3. Dne 25. 4. 2019 bylo stěžovatelce doručeno vyrozumění o zahájení exekuce č. j. 194 EX 290/19-13 a výzva ke splnění vymáhané povinnosti č. j. 194 EX 290/19-21. V této výzvě byla stěžovatelka poučena, že při splnění vymáhané povinnosti ve lhůtě 30 dnů ode dne doručení výzvy (tedy do 25. 5. 2019) náleží soudnímu exekutorovi odměna snížená o 50 % a paušální částka náhrady hotových výdajů snížená o 50 %. Stěžovatelce byla konkrétně uložena povinnost uhradit částku v celkové výši 69 410,78 Kč, jež sestává z vymáhané pohledávky ve výši 55 132,78 Kč, nákladů oprávněného v exekučním řízení ve výši 7 151,10 Kč a nákladů soudního exekutora pro případ úhrady ve lhůtě 30 dnů podle § 11 odst. 1 vyhlášky č. 330/2001 Sb., o odměně a náhradách soudního exekutora, o odměně a náhradě hotových výdajů správce podniku a o podmínkách pojištění odpovědnosti za škody způsobené exekutorem, (dále jen „exekuční tarif“) ve snížené výši 7 126,90 Kč.

4. Stěžovatelka uhradila dne 6. 4. 2019 oprávněné částku 46 606 Kč. Dále dne 7. 5. 2019 uhradila na účet soudního exekutora částku 8 526,78 Kč a dne 23. 5. 2019 částku 8 526,78 Kč.

5. Dne 7. 6. 2019 (k návrhu stěžovatelky na zastavení a odklad exekuce ze dne 7. 5. 2019) rozhodl Obvodní soudu pro Prahu 8 o částečném zastavení exekuce pro částku 46 606 Kč. Ohledně částky 8 526,78 Kč, nákladů oprávněného a nákladů exekuce zůstala exekuce v platnosti.

6. Dne 24. 7. 2019 vydal soudní exekutor příkaz k úhradě nákladů exekuce č. j. 194 EX 290/19-49 celkem pro částku 23 788,60 Kč (náklady exekutora a oprávněného). Náklady exekuce v celkové částce 14 253,80 Kč sestávaly z odměny exekutora ve výši 8 280 Kč, paušálních a hotových výdajů 3 500 Kč a daně z přidané hodnoty 2 473,80 Kč. Za základ pro určení odměny exekutora byla podle § 5 odst. 1 exekučního tarifu vzata jistina ve výši 55 200 Kč. Náklady oprávněného byly určeny podle § 11 a 7 vyhlášky č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), z tarifní hodnoty 55 132,78 Kč a činily 9 534,80 Kč.

7. Stěžovatelka podala proti příkazu k úhradě nákladů exekuce dne 26. 7. 2019 námitky, ve kterých uvedla, že podstatnou část vymáhané povinnosti (částku 46 606 Kč) zaplatila dobrovolně ještě před doručením vyrozumění o zahájení exekuce a doručením výzvy ke splnění povinnosti. Dále uvedla, že dne 7. 5. 2019 uhradila na účet soudního exekutora částku 8 526,78 Kč a dne 23. 5. 2019 částku 8 526,78 Kč, tedy před uplynutím 30denní lhůty stanovené ve výzvě ke splnění povinnosti.

8. K námitkám stěžovatelky Obvodní soud pro Prahu 8 usnesením ze dne 5. 8. 2019 pouze změnil výrok o výši nákladů oprávněného na částku 9 438 Kč s tím, že došlo k chybě při jejich výpočtu.

III.

9. V ústavní stížnosti stěžovatelka namítá, že soudní exekutor při vyčíslení nákladů exekuce nerespektoval nálezy Ústavního soudu, které se problematikou odměn soudních exekutorů v případě dobrovolného plnění zabývají. Právní zástupkyni stěžovatelky ani nedoručil vyjádření k námitkám povinné, ačkoli je měl doručit podle § 88 odst. 3 zákona č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „exekuční řád“).

10. Obvodnímu soudu pro Prahu 8 vytýká, že se nijak nevypořádal s jejími konkrétními výhradami uvedenými v námitkách proti exekučnímu příkazu k úhradě nákladů exekuce, které měly zásadní vliv na správnost výpočtu výše odměny exekutora. Stěžejní podle stěžovatelky bylo, že podstatnou část vymáhané povinnosti (částku 46 606 Kč) zaplatila dobrovolně ještě před doručením vyrozumění o zahájení exekuce a výzvy ke splnění povinnosti. Základem pro určení odměny soudního exekutora tak měla být pouze částka ve výši 8 526,78 Kč (a nikoli 55 200 Kč), neboť svou povinnost zaplatit částku ve výši 46 606 Kč splnila dobrovolně bez přímé exekuce (tj. 19 dní před doručením vyrozumění o zahájení exekuce a výzvy ke splnění povinnosti). Pověřenému soudnímu exekutorovi tak žádné náklady v souvislosti s prováděním exekuce v rozsahu částky 46 606 Kč nevznikly, neboť tuto povinnost splnila dobrovolně předtím, než mohlo dojít k jejímu vynucenému provedení. Zbývající část dluhu stěžovatelka zaplatila dvěma splátkami, dne 7. 5. 2019 uhradila na účet soudního exekutora částku 8 526,78 Kč a dne 23. 5. 2019 částku 8 526,78 Kč, tedy v obou případech před uplynutím 30denní lhůty stanovené ve výzvě k plnění. Stěžovatelka tak nejpozději ke dni 24. 5. 2019, tj. ve lhůtě do 30 dnů ode dne doručení výzvy splnila v celém rozsahu vymáhané povinnosti (zaplatila zbývající část jistiny a náklady exekuce), a tudíž soudnímu exekutorovi měla navíc náležet odměna snížená o 50 % a paušální částka náhrady hotových výdajů také snížená o 50 % pouze z vymožené částky 8 526,78 Kč. Stěžovatelka dále namítá, že při výpočtu nákladů oprávněného bylo rovněž vycházeno z jistiny 55 200 Kč.

11. Stěžovatelka uvádí, že je jí 86 let, snažila se zajistit splnění peněžité pohledávky mimo toto exekuční řízení, a proto si zajistila půjčku od třetí osoby k zaplacení částky ve výši 46 606 Kč. Tuto částku zaplatila 19 dní před doručením vyrozumění o zahájení exekuce spolu s výzvou ke splnění povinnosti a zbývající část povinnosti spolu s náklady exekuce zaplatila před uplynutím 30denní lhůty. Přesto soudní exekutor sobě a oprávněnému vypočetl odměnu, která by byla totožná s výší, kterou by byla povinna zaplatit, pokud by byla zcela nečinná. Pokud by se Obvodní soud pro Prahu 8 zabýval námitkami povinné, je vyloučeno, aby jí byla uložena další povinnost k zaplacení povinnosti ve výši 9 438 Kč.

12. Stěžovatelka poukazuje na judikaturu Ústavního soudu potvrzující povinnost soudu seznámit se se vším, co v průběhu řízení vyšlo najevo a co účastníci řízení tvrdí, má-li to vztah k projednávané věci [sp. zn. II. ÚS 369/01 (N 156/28 SbNU 401), II. ÚS 523/02 (N 12/29 SbNU 95), II. ÚS 1820/16 (N 180/82 SbNU 749) a II. ÚS 1096/17 (N 233/87 SbNU 791)].

IV.

13. Obvodní soud pro Prahu 8 ve vyjádření k ústavní stížnosti uvedl, že stěžovatelka částku 46 606 Kč zaplatila až po zahájení exekuce dne 26. 2. 2019. V období od zahájení exekuce do uplynutí lhůty stanovené ve výzvě, tj. do 25. 5. 2019, pak uhradila pouze částku 63 659,56 Kč, ačkoliv měla zaplatit 69 410, 78 Kč.

14. Vedlejší účastníci, tj. soudní exekutor i oprávněný se k ústavní stížnosti nevyjádřili, čímž se současně svého postavení v tomto řízení – v souladu s § 63 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) ve spojení s § 101 odst. 4 občanského soudního řádu – vzdali.

V.

15. Ústavní soud v souladu s ustanovením § 44 zákona o Ústavním soudu uvážil, že ve věci není třeba konat ústní jednání, neboť by nijak nepřispělo k dalšímu, resp. hlubšímu objasnění věci, než jak se s ní seznámil z vyžádaného spisu a z písemných úkonů stěžovatele a účastníků řízení. Nenařízení ústního jednání odůvodňuje i skutečnost, že Ústavní soud nepovažoval ani za potřebné provádět dokazování.

VI.

16. Poté, co Ústavní soud konstatoval, že ústavní stížnost je přípustná, je podána včas a splňuje ostatní náležitosti vyžadované zákonem [§ 30 odst. 1, § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu], seznámil se s obsahem připojeného spisu a přezkoumal, že tvrzení obsažená v ústavní stížnosti mají oporu v listinných podkladech, dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

17. Ústavní soud předesílá, jak ustáleně judikuje, že je oprávněn přezkoumat správnost aplikace podústavního práva a zasáhnout do rozhodovací činnosti civilních soudů za předpokladu, že nepostupují v souladu s principy obsaženými v hlavě páté Listiny.

18. K otázce náhrady nákladů řízení se Ústavní soud ve své judikatuře vyjadřuje rezervovaně tak, že spor o náhradu nákladů řízení, i když se může dotknout některého z účastníků řízení, zpravidla nedosahuje intenzity znamenající porušení základních práv a svobod. Otázka náhrady nákladů řízení však může nabýt ústavněprávní dimenze v případě extrémního vykročení z pravidel upravujících toto řízení nebo zjevného a neodůvodněného vybočení z výkladového nebo aplikačního standardu, jenž je v soudní praxi obecně respektován [srov. např. nálezy sp. zn. III. ÚS 1817/07 (N 81/49 SbNU 177), sp. zn. III. ÚS 1203/11 (N 117/61 SbNU 711), sp. zn. I. ÚS 1531/07 (N 189/47 SbNU 461)].

19. Z ustálené judikatury Ústavního soudu se dále podává, že základní práva a svobody v oblasti podústavního práva působí jako regulativní ideje, pročež na ně obsahově navazují komplexy norem podústavního práva. Porušení některé z těchto norem, a to v důsledku svévole anebo v důsledku interpretace, jež je v extrémním rozporu s principy spravedlnosti, včetně přepjatého formalismu, pak zakládá dotčení na základním právu a svobodě [srov. např. nálezy sp. zn. III. ÚS 269/99 (N 33/17 SbNU 235), sp. zn. III. ÚS 84/94 (N 34/3 SbNU 257), sp. zn. III. ÚS 224/98 (N 98/15 SbNU 17), sp. zn. III. ÚS 150/99 (N 9/17 SbNU 73), sp. zn. II. ÚS 476/09 (N 81/53 SbNU 23), sp. zn. II. ÚS 3688/13 (N 179/74 SbNU 559), sp. zn. IV. ÚS 1735/07 (N 177/51 SbNU 195), sp. zn. II. ÚS 3168/09 (N 158/59 SbNU 345), sp. zn. I. ÚS 660/11 (N 190/67 SbNU 285)].

20. S ohledem na zjištěné skutečnosti Ústavní soud dospěl k závěru, že právě k výše uvedenému porušení principů obsažených v Listině při rozhodování Obvodního soudu pro Prahu 8 došlo.

21. Podstatu projednávané věci představuje posouzení, zda v souvislosti s uhrazením jistiny převážné části vymáhané částky šlo o plnění dobrovolné, mimo rámec exekuce, kdy exekutor není oprávněn automaticky si vypočítat odměnu i z částky, kterou v exekuci nevymohl, či o plnění pod tlakem exekuce, kdy exekutorovi přiměřená odměna přísluší.

22. Otázkou náhrady nákladů exekučního řízení v případě dobrovolného plnění povinného ve vztahu k nákladům exekutora se Ústavní soud již zabýval v řadě svých rozhodnutí. Nesčetněkrát konstatoval, že při rozhodování o nákladech řízení soudního exekutora je třeba zohlednit situaci, kdy povinný splní svoji povinnost dobrovolně mimo rámec exekučního řízení, tj. ještě předtím, než se sám o exekuci dozví na základě doručení usnesení o nařízení exekuce nebo výzvy k dobrovolnému plnění povinného po zahájení exekučního řízení. Dobrovolnost plnění je nutno zohlednit především proto, aby nedošlo k nepřiměřenému postihu povinných, neboť odměna exekutora má odrážet složitost, odpovědnost a namáhavost exekuční činnosti [srov. východiska nálezu sp. zn. Pl. ÚS 8/06 (N 39/44 SbNU 479; 94/2007 Sb.) a obdobně rozhodnutí sp. zn. II. ÚS 1540/08 (N 171/54 SbNU 175), usnesení sp. zn. III. ÚS 1531/09 (rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na https://nalus.usoud.cz), nálezy sp. zn. II. ÚS 262/16 (N 241/83 SbNU 747), sp. zn. I. ÚS 1398/12 (N 133/74 SbNU 25), sp. zn. I. ÚS 2930/09 (N 13/56 SbNU 125), sp. zn. II. ÚS 1061/10 (N 164/58 SbNU 409), sp. zn. IV. ÚS 3523/13 (N 84/73 SbNU 437) a další].

23. V nyní projednávaném případě bylo zjištěno, že stěžovatelka uhradila převážnou část vymáhané pohledávky dne 6. 4. 2019, tedy ještě předtím, než jí bylo doručeno

vyrozumění o nařízení exekuce a výzva k dobrovolnému plnění. Není proto možné, aby exekutor v exekučním příkazu k úhradě nákladů exekuce vyčíslil svou odměnu i z této částky. Ostatně stejně tak byla tato částka nesprávně uvedena i ve výzvě k dobrovolnému plnění, stěžovatelce doručené až poté, co stěžovatelka plnila přímo oprávněnému. Ústavní soud dodává, že oprávněný o zaplacení částky 46 606 Kč stěžovatelkou na jeho účet soudního exekutora přípisem ze dne 30. 4. 2019 informoval.

24. Uvedené skutečnosti, které stěžovatelka uváděla v námitkách, exekutor při postoupení věci Obvodnímu soudu pro Prahu 8 nijak nezohlednil. Především se však jimi vůbec nezabýval Obvodní soud pro Prahu 8. Z odůvodnění napadeného rozhodnutí je zřejmé, že soud pouze stručně zrekapituloval předchozí rozhodnutí ve věci, uvedl právní předpisy, které aplikoval, a upravil nesprávný výpočet (zřejmě písařskou chybu) nákladů oprávněného tak, že je snížil o 96,78 Kč. Námitky stěžovatelky o dobrovolném plnění v rozhodnutí nejsou nijak zmíněny.

25. V této souvislosti Ústavní soud připomíná, že z práva na soudní ochranu (čl. 36 odst. 1 Listiny) vyplývá i požadavek na řádné odůvodnění soudního rozhodnutí. Tento požadavek Ústavní soud opakovaně ve své rozhodovací činnosti formuloval [např. sp. zn. III. ÚS 271/96 (N 24/7 SbNU 153), sp. zn. Pl. ÚS 1/03 (N 15/32 SbNU 131; 153/2004 Sb.), sp. zn. I. ÚS 639/03 (N 102/34 SbNU 79)]. Nemá-li soudní rozhodnutí nést znaky libovůle, je soud vždy povinen se vypořádat se všemi výhradami, které byly v námitkách proti příkazu soudního exekutora uplatněny. Z hlediska ústavněprávního je rovněž významné, že proti rozhodnutí soudu o námitkách není přípustný opravný prostředek (§ 88 odst. 4 exekučního řádu). Jedná-li se o řízení jednoinstanční, je od soudu nutno vyžadovat zvláštní pečlivost, neboť na případná pochybení či nesrovnalosti již žádný z účastníků řízení následně nemůže v řádném procesu reagovat.

26. Ústavní soud dodává, že při rozhodování o nákladech exekutora a účelně vynaložených nákladech oprávněného bylo zcela pominuto, že stěžovatelka oprávněnému a posléze i soudnímu exekutorovi avizovala (21. 1. 2019 a 22. 2. 2019), že hodlá svůj závazek splnit pomocí půjčky. Ocitla se totiž v nepříznivé životní situaci, kdy ještě před obdržením exekučního titulu byla hospitalizována pro vážný úraz (zlomenina krčku).

27. Ústavní soud uzavírá, že vzhledem k tomu, že stěžovatelka evidentně plnila předtím, než se o zahájení exekuce dozvěděla, je třeba na takovéto plnění nahlížet jako na plnění dobrovolné, mimo rámec nařízené exekuce. Soudní exekutor proto nebyl oprávněn v exekučním příkazu vyčíslit svou odměnu z celé částky uvedené ve výzvě k dobrovolnému plnění, když v době jejího vydání a doručení stěžovatelce již byla pohledávka v převážné části zaplacena. Rozhodování o nákladech exekuce nesmí být formálně mechanické, je nutné klást důraz na souvislost mezi skutečnou exekuční činností soudního exekutora a vymožením pohledávky, a to při zohlednění aktivity povinného, která není bezprostředně vynucena kroky dotýkajícími se konkrétní majetkové podstaty povinného. V dalším řízení bude třeba skutečnost, že stěžovatelka splnila v převážné části svou povinnost dobrovolně bez přímé exekuce, při výpočtu nákladů řízení exekutora zohlednit, neboť základem pro určení odměny za provedení exekuce ukládající zaplacení peněžité částky je výše exekutorem vymoženého plnění. Stejně tak je třeba zohlednit další plnění stěžovatelky ve lhůtě stanovené ve výzvě k dobrovolnému splnění.

28. Rozhodnutím Obvodního soudu pro Prahu 8 došlo k porušení ústavně zaručeného základního práva stěžovatelky na spravedlivý (řádný) proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny a práva vlastnit majetek podle čl. 11 odst. 1 Listiny a v důsledku nerespektování judikatury Ústavního soudu i k porušení čl. 89 odst. 2 Ústavy.

29. Na základě výše uvedeného Ústavní soud podle ustanovení § 82 odst. 2 písm. a) a § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu rozhodl, jak je ve výroku nálezu uvedeno.

Č. 49
Náležité odůvodnění rozhodnutí obecného soudu; absence vysvětlení odklonu od právních závěrů obsažených v rozhodnutích jiných soudů v obdobných věcech (sp. zn. II. ÚS 4029/19 ze dne 10. března 2020)

Akceptace a legitimita soudů v podmínkách právního státu nemůže být primárně založena na jejich mocenském působení, nýbrž na přesvědčivosti argumentace. Nezávislost a nestrannost soudů a soudců by proto neměly být vykládány tak, že se soudci nemají nechat „ovlivňovat" jinými právními názory, nýbrž že předložené (alternativní) názory, pokud se s nimi neztotožní, mají co nejpřesvědčivěji vyvrátit, tedy překonat vlastní a kvalitnější argumentací. Zmiňovaná nezávislost soudců představuje pojistku proti jejich nepřípustnému ovlivňování ze strany jiných mocenských složek a také rozličných soukromých zájmů. Určitě však nemá být interpretována jako možnost soudců zcela ignorovat odlišné právní názory, které předestře účastník řízení. Jednoduše vyjádřeno, nezávislost soudců je systémovou a zcela nezbytnou podmínkou efektivního fungování justice, nikoliv výrazem intelektuální nadřazenosti soudců.

Nález

Ústavní soud rozhodl mimo ústní jednání v senátu složeném z předsedkyně senátu Kateřiny Šimáčkové a soudců Vojtěcha Šimíčka (soudce zpravodaj) a Ludvíka Davida ve věci ústavní stížnosti stěžovatele Zemědělského družstva Němčičky, se sídlem Němčičky 153, zastoupeného JUDr. Vojtěchem Mihalíkem, advokátem, se sídlem Brněnská 154/32, Mikulov, kterou se domáhá zrušení rozsudku Okresního soudu v Břeclavi ze dne 2. 10. 2019 č. j. 16 C 237/2017-137, za účasti Okresního soudu v Břeclavi jako účastníka řízení a Oldřišky Poláčkové, zastoupené Mgr. Romanem Klimusem, advokátem, se sídlem Vídeňská 188/119d, Brno, jako vedlejší účastnice řízení, takto:

I. Rozsudkem Okresního soudu v Břeclavi ze dne 2. 10. 2019 č. j. 16 C 237/2017--137 bylo porušeno stěžovatelovo právo na soudní ochranu zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Tento rozsudek se proto ruší.

Odůvodnění

I. Průběh předchozího řízení a podstatný obsah ústavní stížnosti

1. Včas podanou ústavní stížností, která splňuje podmínky řízení dle zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu") se stěžovatel domáhá zrušení v záhlaví označeného rozhodnutí, neboť má za to, že jím bylo porušeno jeho ústavně zaručené právo vlastnit majetek podle čl. 11 odst. 1

Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny.

2. Žalobou podanou u Okresního soudu v Břeclavi (dále též jen „okresní soud“) se stěžovatel neúspěšně domáhal zaplacení částky 3 300 Kč s příslušenstvím z titulu vypořádání investic za vysazené trvalé porosty na pozemku ve vlastnictví žalované vedlejší účastnice. Stěžovatel s žalovanou uzavřeli na počátku roku 2004 nájemní smlouvu na specifikované zemědělské pozemky, které žalovaná jako vlastník pozemků pronajala stěžovateli k užívání za sjednané nájemné na dobu 10 let s automatickou prolongací smlouvy vždy o dalších 10 let. V této nájemní smlouvě si strany dohodly, že „v případě ukončení nájmu je pronajímatel povinen uhradit nájemci hodnotu trvalých porostů, a to podle znaleckého posudku vyhotoveného v době ukončení nájemního vztahu“.

3. Současně v daném katastrálním území proběhla pozemková úprava, která skončila rozhodnutím Státního pozemkového úřadu. Podle § 11 odst. 8 zákona č. 139/2002 Sb., o pozemkových úpravách a pozemkových úřadech a o změně zákona č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku, ve znění pozdějších předpisů, došlo ze zákona k zániku nájemní smlouvy. Tuto skutečnost ve sporu ani jedna ze stran nerozporovala. Na základě ukončení nájemní smlouvy a v souladu s výše citovaným smluvním ujednáním tak stěžovatel po žalované požadoval úhradu částky 3 300 Kč, která odpovídala hodnotě trvalých porostů. Žalobu stěžovatele však okresní soud napadeným rozsudkem zamítl s odůvodněním, že stěžovatel jako nájemce nemůže po pronajímateli požadovat náhradu za něco, co již existovalo v době počátku nájmu a co patřilo pronajímateli a vlastně bylo součástí předmětu nájmu. Okresní soud v napadeném rozhodnutí uzavřel, že není co „nahrazovat“, jestliže stěžovatel jako nájemce sám žádné trvalé porosty v době trvání nájmu na pronajatém pozemku nevysadil. Proti rozhodnutí nebylo přípustné odvolání, proto proti němu nyní stěžovatel brojí touto ústavní stížností.

4. Stěžovatel poukazuje na okolnost, že ačkoliv se v této konkrétní věci jedná o bagatelní částku, typově nejde o ojedinělou věc, neboť stěžovatel zahájil několik skutkově obdobných – ne-li dokonce totožných – řízení, přičemž některá z nich byla již meritorně rozhodnuta a jsou v právní moci. Přitom řada těchto rozhodnutí (proti nyní ústavní stížností napadenému rozhodnutí okresního soudu) byla vydána ve prospěch stěžovatele a potvrdila jeho nárok na náhradu za trvalé porosty. S ohledem na tuto skutečnost pak stěžovatel i v nyní projednávané věci důvodně očekával, že bude jeho žalobě vyhověno. Nadto je třeba zmínit, že stěžovatel okresní soud v daném řízení upozorňoval na rozhodnutí jiných soudů, které stěžovateli vyhověly, okresní soud však tato rozhodnutí bez jakéhokoliv odůvodnění odmítl provést jako nadbytečný důkaz.

5. Rozhodnutí Ústavního soudu v této věci má pro stěžovatele zásadní význam, neboť stěžovatel obhospodařuje velké množství pozemků na podkladě obdobných nájemních nebo pachtovních smluv, jako tomu bylo v nyní projednávaném případě, a autoritativní rozhodnutí Ústavního soudu by mohlo vnést světlo do nyní již probíhajících řízení u obecných soudů. Rozkolísanou rozhodovací praxí obecných soudů totiž došlo k porušení stěžovatelova práva na právní ochranu a k porušení principu naplnění legitimního očekávání.

6. Stěžovatel z napadeného rozhodnutí nabyl dojem, že okresní soud hledal důvody, proč žalobu zamítnout, a to i takové důvody, které vedlejší účastnice v průběhu řízení nenamítala. Namísto toho, aby se okresní soud stavěl otevřeně k otázce autonomie vůle stran v soukromoprávních vztazích, tak se naopak snažil dovozovat závěry, jež tuto zásadu popírají. Oběma smluvním stranám totiž bylo zřejmé, že se předmětné smluvní ujednání týká porostů vysázených na pozemcích, které byly předmětem nájmu. Stejně tak bylo smluvním stranám známo, že porosty nacházející se na pronajímaných pozemcích již v době uzavření nájemního vztahu zde nevysázela vedlejší účastnice, ale právní předchůdce stěžovatele. Naopak, nebyla-li právnímu předchůdci stěžovatele tato investice v podobě zasazení nyní sporných trvalých

porostů kompenzována, vzniklo na straně vedlejší účastnice bezdůvodné obohacení. Smluvní strany tak předmětným smluvním ujednáním vymyslely „geniální“ způsob, jakým budou vypořádány vztahy mezi subjekty, které po změně politického režimu získaly zpět své pozemky, avšak na nichž v mezidobí hospodařily subjekty jiné a činily na nich investice, o které se zvýšila hodnota pozemků. Takový způsob vypořádání byl mezi stranami dohodnut a stvrzen podpisem nájemní smlouvy.

7. Stěžovatel shrnuje, že argumentace okresního soudu v napadeném rozhodnutí je nepřesvědčivá. Okresní soud se snaží vytvořit konstrukci, na podkladě níž bylo možné rozhodnout v rozporu s jednou ze základních zásad soukromého práva, a sice zásadou *pacta sunt servanda*. Soud se totiž nepřípustně omezil na výklad nájemní smlouvy, jako by byla izolována od ostatních souvislostí, dohod a ujednání smluvních stran. K tomu si okresní soud dopomohl i odkazy na zákonná ustanovení (§ 667 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, účinný do 31. 12. 2013), která však nejsou svojí povahou kogentními normami, od nichž by nebylo možné se smluvně odchýlit.

8. Závěrem se stěžovatel ohrazuje proti tomu, že okresní soud vedlejší účastnici v rámci smluvního jednání označil za slabší smluvní stranu, která byla fakticky okolnostmi dotlačena k podpisu formulářové nájemní smlouvy, aniž by měla možnost ovlivnit její obsah. K těmto závěrům okresní soud neprovedl jediný důkaz s výjimkou tvrzení vedlejší účastnice. Je totiž sice pravda, že to byl stěžovatel, kdo inicioval jednání o uzavření smlouvy, neboť měl zájem pozemky obhospodařovat, avšak bylo na vedlejší účastnici, aby se k návrhu smlouvy patřičně vyjádřila. Rozhodně tedy nelze přistoupit na argumentaci soudu, že stěžovatel vedlejší účastnici k uzavření smlouvy fakticky donutil. Takový závěr pouze opět naznačuje, že okresní soud ve věci nerozhodoval nestranně, čímž porušil zásadu rovného postavení procesních stran ve sporu.

II. Vyjádření účastníků řízení

9. K výzvě Ústavního soudu se k ústavní stížnosti vyjádřil Okresní soud v Břeclavi i vedlejší účastnice řízení, která v řízení před okresním soudem vystupovala jako žalovaná.

10. Okresní soud ve svém vyjádření odkázal na odůvodnění napadeného rozhodnutí a ústavní stížnost označil za nedůvodnou, přičemž tyto své závěry dále rozvedl.

11. Předně zdůraznil, že napadené rozhodnutí je rozhodnutím, proti kterému není přípustné odvolání, a podle ustanovení § 157 odst. 4 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „o. s. ř.“) může odůvodnění rozsudku obsahovat pouze předmět řízení, závěr o skutkovém stavu a stručné právní posouzení věci. Soud se proto v odůvodnění podrobněji nezabýval tím, proč další navrhované důkazy, které neprovedl, považoval za nadbytečné a nehospodárné, přičemž uvedl, že toto bylo s ohledem na závěry uvedené v odůvodnění napadeného rozhodnutí zřejmé. Neprovedení navrhovaných důkazů nemělo vliv na zjištění skutkového stavu.

12. K námitce stran nevypořádání se s rozhodnutími jiných soudů, které rozhodovaly ve skutkově velice obdobných věcech, okresní soud pouze uvedl, že v těchto věcech skutečně existují různé právní názory okresních i krajských soudů, tyto právní názory byly okresnímu soudu známy, avšak podle § 79 odst. 1 zákona č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích), ve znění pozdějších předpisů, jimi okresní soud není vázán, neboť je vázán pouze zákonem, který je každý nezávislý soudce povinen vykládat podle svého nejlepšího vědomí a svědomí. Okresní soud při rozhodování v této kauze tedy nebyl vázán právním názorem jiných okresních nebo krajských soudů, a proto považoval za nadbytečné provádět důkazy navrhovanými rozhodnutími těchto soudů, které stěžovatel v průběhu řízení předkládal. S ohledem na to, že ve skutkově obdobných věcech neexistuje ani jednotící judikatura Nejvyššího soudu, musel v tomto řízení postupovat okresní soud právě podle svého nejlepšího

vědomí a svědomí a na základě zjištěného skutkového stavu se snažil správně aplikovat zákonná ustanovení.

13. Stěžovatel v replice k vyjádření okresního soudu nesouhlasí s tvrzením, že napadené rozhodnutí nemuselo být s ohledem na bagatelnost žalované částky řádně odůvodněno. Jestliže stěžovatel již v řízení před okresním soudem uvedl, že nebude-li jeho žalobnímu návrhu vyhověno, bude iniciovat řízení u Ústavního soudu, na základě čehož okresní soud přistoupil k úplnému odůvodnění nyní napadeného rozhodnutí, pak mělo toto odůvodnění splňovat všechny požadavky na úplné a řádné odůvodnění. Nynější polemiku okresního soudu stran toho, že ve věci stačilo vydat jen rozhodnutí se zjednodušeným odůvodněním s odkazem na § 157 odst. 4 o. s. ř., stěžovatel shledává jako zcela nepřípadnou. Okresní soud si nemůže vybrat, které náležitosti uvedené v ustanovení § 157 odst. 1, 2 o. s. ř. do svého rozhodnutí obsáhne a které fakticky pomine s odkazem na to, že takto podrobné rozhodnutí není povinen vzhledem k povaze věci vyhotovovat.

14. Ohradit se musí i proti tvrzení okresního soudu, podle kterého rozhodnutí jiných soudů v obdobné věci nemohla mít vliv na zjištění skutkového stavu v nyní projednávané věci. Naopak, předložená rozhodnutí jiných soudů v obdobných věcech mohla mít dopad do skutkových zjištění aktuálně posuzované věci. Jakkoliv skutkový stav je pro každou projednávanou věc jedinečný, ustanovení § 13 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, nehovoří o skutkově totožných věcech, nýbrž o věcech, které se shodují v podstatných znacích. I Ústavní soud dovodil, že poukaz na předchozí rozhodnutí soudu v obdobné věci je argumentem, který má potenci daný spor rozhodnout [srov. nález Ústavního soudu ze dne 31. 7. 2017 sp. zn. III. ÚS 1167/17 (N 134/86 SbNU 273)]. Takový argument musí vzít rozhodující soud v potaz a vypořádat se s ním v odůvodnění svého rozhodnutí. Ač tedy stěžovatel nic nenamítá proti tvrzení okresního soudu, že soud je při svém rozhodování vázán toliko zákonem, má stěžovatel za to, že soudy jsou povinny se též zabývat rozhodovací praxí jiných soudů v obdobných věcech, a to tím spíše, pokud na tuto rozhodovací praxi sám účastník řízení odkáže.

15. Ve zbytku své repliky stěžovatel poukazuje i na jiné – z pohledu stěžovatele nestandardní – praktiky okresního soudu v jiných řízeních, v nichž vystupuje stěžovatel. Toto sdělení však pro rozhodnutí Ústavního soudu v nyní projednávané věci není podstatné, a proto je Ústavní soud ani dále nereprodukuje.

16. Vedlejší účastnice ve svém vyjádření částečně rozporuje tvrzení stěžovatele obsažená v ústavní stížnosti. Pouze však uvádí, že se stěžovatelem uzavřela nájemní smlouvu dne 28. 11. 2003, zmiňované usnesení o provedení komplexních pozemkových úprav nabylo právní moci dne 23. 9. 2014. Na základě tohoto usnesení ke dni 1. 10. 2014 zanikly dosavadní nájemní vztahy. Vzhledem k této skutečnosti proto stěžovatel s vedlejší účastnicí uzavřel dne 28. 11. 2014 pachtovní smlouvu, která nahradila zmiňovanou nájemní smlouvu. Tato pachtovní smlouva byla uzavřena pouze z důvodu zániku původní nájemní smlouvy ze zákona. Vedlejší účastnice považuje napadené rozhodnutí okresního soudu za věcně správné a podává, že závěry rozhodnutí jiných soudů, v nichž figuruje stěžovatel, nelze na nyní projednávanou věc vztáhnout, a to z důvodu podstatných odlišností těchto věcí (které však sama dále nerozvádí). Stěžovatel prý obsah těchto rozhodnutí interpretuje chybně. Proto vedlejší účastnice navrhuje, aby Ústavní soud ústavní stížnost jako nedůvodnou odmítl.

17. Vyjádření vedlejší účastnice nebylo stěžovateli k replice předloženo, neboť se v něm neobjevují žádná nová tvrzení a nové skutečnosti.

III. Vlastní hodnocení Ústavního soudu

18. Ústavní soud se zabýval tím, zda jsou splněny všechny předpoklady pro meritorní posouzení ústavní stížnosti. V této souvislosti se musel vypořádat zejména se skutečností, že předmětem řízení před okresním soudem byl spor o zaplacení částky 3 300 Kč

s příslušenstvím, tedy částky, kterou lze označit za bagatelní. Ústavní soud ve své judikatuře opakovaně uvedl, že často již bagatelní výše částky, která byla předmětem řízení, svědčí o tom, že věc postrádá ústavněprávní rozměr, přičemž zásah Ústavního soudu by byl namístě jen ve výjimečných případech [viz např. nález ze dne 9. 8. 2016 sp. zn. III. ÚS 157/16 (N 150/82 SbNU 379), bod 11; všechna citovaná rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na https://nalus.usoud.cz].

19. Současně ovšem platí, že bagatelnost sporu nelze hodnotit pouze podle výše částky, které se spor týkal. Vedle kvantitativního hlediska se totiž při posuzování bagatelnosti uplatňuje i hledisko kvalitativní. Dle nálezu ze dne 10. 4. 2014 sp. zn. III. ÚS 3725/13 (N 55/73 SbNU 89), bodu 33, se v rámci tohoto posuzování hodnotí kromě intenzity porušení základních práv i to, nakolik má ústavněprávní otázka, která v daném případě vyvstala, relevanci pro další rozhodovací činnost obecných soudů. Obrazně to lze vyjádřit i tak, že se zkoumá „hodnota ústavního principu, který byl v řízení před obecným soudem narušen“ [nález ze dne 19. 1. 2016 sp. zn. III. ÚS 2018/15 (N 11/80 SbNU 139), bod 20]. Jelikož v projednávaném případě vyvstávají důležité otázky vztahující se k jednotnosti rozhodovací praxe obecných soudů a zejména k provedení důkazních návrhů, které mohou ovlivnit výsledek řízení, jejichž řešení má navíc význam pro další rozhodovací činnost obecných soudů, je třeba o nich meritorně rozhodnout [srov. shodně nález ze dne 5. 11. 2019 sp. zn. II. ÚS 2778/19 (N 186/97 SbNU 31), k problematice bagatelnosti viz bod 30].

20. Po prostudování ústavní stížnosti, vyžádaného spisu a vyjádření účastníka řízení a vedlejší účastnice (včetně repliky stěžovatele k vyjádření účastníka řízení) Ústavní soud dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná, a to navzdory výše zmíněné bagatelnosti sporu.

21. Předně je třeba uvést, že námitky obsažené v ústavní stížnosti lze rozdělit do dvou skupin. Zatímco první okruh námitek představuje polemiku stěžovatele se skutkovými a právními závěry okresního soudu, druhý okruh námitek, jenž ale velmi úzce souvisí s námitkami předchozími, se vztahuje k procesnímu postupu okresního soudu při odmítnutí provedení navržených důkazů pro nadbytečnost. Tyto důkazní návrhy přednesené stěžovatelem se přitom týkaly rozkolísané rozhodovací praxe napříč obecnými soudy, kdy ve všech těchto kauzách vystupoval stěžovatel na straně žalobce, a zatímco některé soudy jeho žalobnímu návrhu, který byl prakticky totožný s nyní projednávanou věcí, vyhověly, jiné naopak jeho žalobu zamítly.

22. Již na tomto místě je nutno konstatovat, že v případě důvodnosti uplatněné námitky týkající se absence odůvodnění ve vztahu k neprovedeným důkazům se Ústavní soud nemůže dále zabývat ostatními námitkami stěžovatele, které se vztahují k samotnému žalobou uplatněnému nároku, a tedy k tvrzenému porušení vlastnického práva, jelikož s ohledem na zásadu minimalizace zásahů do rozhodovací činnosti obecných soudů vyhovění ústavní stížnosti z důvodu zjištění protiústavního procesního pochybení vede „pouze“ k otevření procesního prostoru pro vydání rozhodnutí nového, tentokrát již procesně bezvadného.

23. Podle ustálené judikatury Ústavního soudu platí, že neprovedou-li obecné soudy důkazy navržené účastníkem řízení, které by svědčily jeho právním závěrům, příp. se s jeho důkazními návrhy žádným způsobem nevypořádají, lze hovořit o tzv. opomenutých důkazech, kterými jsou takové důkazy, o nichž v řízení nebylo soudem rozhodnuto, případně důkazy, jimiž se soud podle zásady volného hodnocení důkazů nezabýval [srov. např. nález ze dne 11. 11. 2003 sp. zn. II. ÚS 182/02 (N 130/31 SbNU 165)]. Ustálená judikatura Ústavního soudu týkající se tzv. opomenutého důkazu [srov. např. nález ze dne 16. 2. 1995 sp. zn. III. ÚS 61/94 (N 10/3 SbNU 51); nález ze dne 10. 4. 2001 sp. zn. II. ÚS 663/2000 (N 57/22 SbNU 19); nález ze dne 8. 1. 2003 sp. zn. I. ÚS 413/02 (N 4/29 SbNU 25); nebo citovaný nález sp. zn. I. ÚS 273/06 ze dne 14. 9. 2007 (N 144/46 SbNU 409)] vychází z principu, že „zásadám spravedlivého procesu, vyplývajícím z Listiny (čl. 36 odst. 1), je nutno rozumět tak,

že ve spojení s obecným procesním předpisem v řízení před obecným soudem musí být dána jeho účastníkovi možnost vyjádřit se nejen k provedeným důkazům (čl. 38 odst. 2 Listiny) a k věci samé, ale také označit (navrhnout) důkazy, jejichž provedení pro zjištění (prokázání) svých tvrzení pokládá za potřebné; tomuto procesnímu právu účastníka odpovídá povinnost soudu nejen o vznesených návrzích (včetně návrhů důkazních) rozhodnout, ale také – pokud jim nevyhoví – ve svém rozhodnutí vyložit, z jakých důvodů (zpravidla ve vztahu k hmotněprávním předpisům, které aplikoval, a k právním závěrům, k nimž na skutkovém základě věci dospěl) navržené důkazy neprovedl (§ 157 odst. 2 o. s. ř.). Jestliže tak obecný soud neučiní, zatíží svoje rozhodnutí nejen vadami spočívajícími v porušení obecných procesních principů, ale současně postupuje i v rozporu se zásadami vyjádřenými v hlavě páté Listiny (především čl. 36 odst. 1, čl. 38 odst. 2) a v čl. 6 odst. 1 Úmluvy“. Jinými slovy, rozhodující soud není povinen provést všechny navržené důkazy, avšak musí o vznesených návrzích rozhodnout, a pokud účastníky řízení vzneseným důkazním návrhům nevyhoví, pak musí ve svém rozhodnutí vyložit, z jakých důvodů navržené důkazy neprovedl, resp. proč je nepřevzal pro základ svých skutkových zjištění [srov. rovněž nález Ústavního soudu ze dne 16. 8. 2019 sp. zn. II. ÚS 1851/19 (N 149/95 SbNU 298)].

24. Na druhou stranu, judikatura Ústavního soudu vychází z přesvědčení, že nikoliv každé opomenutí důkazu automaticky nutně vede k porušení práva na spravedlivý proces. Výjimečné situace, v nichž lze i pochybení soudu spočívající v opomenutí důkazu z ústavněprávních hledisek akceptovat, mohou nastat v případě důkazních návrhů nemajících k projednávané věci žádnou relevanci, jež nemohou vést k objasnění skutečností a otázek podstatných pro dané řízení, resp. mohou být dokonce i výrazem „zdržovací“ či jiné obstrukční procesní taktiky [k tomu srov. nález ze dne 10. 3. 2015 sp. zn. II. ÚS 2172/14 (N 54/76 SbNU 747)].

25. V projednávané věci ovšem – jak plyne ze shora provedené rekapitulace – okresní soud zcela opomenul některé důkazní návrhy stěžovatele (rozhodnutí jiných soudů ve skutkově obdobných věcech, v nichž stěžovatel figuruje rovněž jako žalobce a v nichž bylo za velice podobného skutkového stavu žalobě stěžovatele vyhověno), které k projednávané věci vztah měly, resp. přinejmenším mít mohly. Pokud ovšem soud tyto důkazy neprovedl, bylo jeho ústavní povinností (jak již shora vysvětleno) alespoň stručně vyložit, z jakého důvodu tak neučinil – nikoliv jen prohlásit dokazování za „skončené“ (č. l. 98). Z vyžádaného soudního spisu se totiž podává, že na jednání před okresním soudem konaném dne 2. 10. 2019 nebyly předložené důkazní návrhy stěžovatele, konkrétně odkazy na rozhodnutí Obvodního soudu pro Prahu 5 ve věci vedené pod sp. zn. 42 C 126/2016, rozhodnutí Krajského soudu v Brně ze dne 10. 9. 2018 č. j. 13 Co 127/2018-49 a další odkazy na řízení vedené před zdejším okresním soudem, skutečně vůbec nijak vypořádány (viz protokol o jednání, č. l. 98). Okresní soud se s předloženými důkazními návrhy nevypořádal ani následně v nyní napadeném meritorním rozhodnutí, kterým se řízení pravomocně skončilo.

26. Ústavní soud přisvědčil rovněž námitce stěžovatele poukazující na rozpor v judikatuře obecných soudů, přičemž tento rozpor připouští ve vyjádření k ústavní stížnosti i okresní soud. Ústavní soud již v minulosti podotkl, že rozdílná rozhodovací praxe soudů o totožných věcech je zásadně nežádoucí [srov. např. nález ze dne 8. 11. 2016 sp. zn. II. ÚS 2571/16 (N 214/83 SbNU 391)], neboť materiální právní stát je vystavěn mimo jiné na důvěře občanů v právo a právní řád [srov. nález ze dne 9. 4. 2019 sp. zn. II. ÚS 3236/18 (N 56/93 SbNU 251)]. Podmínkou takové důvěry je stabilita právního řádu a dostatečná míra právní jistoty občanů. Stabilita právního řádu a právní jistota jsou ovlivňovány nejen legislativní činností státu (tvorbou práva), ale též činností orgánů aplikujících právo, neboť teprve aplikace a interpretace právních norem vytváří ve veřejnosti vědomí toho, co je a co není právem. Stabilitu práva, právní jistotu jednotlivce a v konečném důsledku též míru důvěry občanů v právo a v instituce právního státu jako takové proto ovlivňuje i to, jakým způsobem

orgány aplikující právo, tedy především soudy, jejichž základním úkolem je poskytovat ochranu právům (čl. 90 Ústavy), přistupují k výkladu právních norem. Princip rovnosti před zákonem pak znamená, že zákon by měl být vykládán pro všechny případy splňující stejné podmínky stejně [nález ze dne 20. 9. 2006 sp. zn. II. ÚS 566/05 (N 170/42 SbNU 455)]. Ústavní soud v minulosti též opakovaně zdůraznil, že rovnost v právech, vyplývající z čl. 1 věty prvé Listiny, zakládá právo na předvídatelné rozhodování v obdobných případech, čímž vylučuje libovůli při aplikaci práva [srov. nález ze dne 22. 5. 2018 sp. zn. II. ÚS 550/18 (N 101/89 SbNU 503)].

27. Zdejší soud si je vědom skutečnosti, že nalézací a odvolací soudy nedisponují obdobně účinným nástrojem sjednocování judikatury jako dovolací soud [srov. ustanovení § 14 odst. 3 zákona 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích), ve znění pozdějších předpisů]. Požadavek právní jistoty a předvídatelnosti soudního rozhodování je však nutné přiměřeně aplikovat i na rozhodování obecných soudů nižších stupňů. Obdobný názor (byť s akcentem na odvolací instanci) ostatně zastává i Nejvyšší soud (srov. usnesení ze dne 3. 10. 2017 sp. zn. 20 Cdo 4038/2017, viz www.nsoud.cz), jenž vyslovil závěr, že k porušení principu legitimního očekávání dojde, rozhodoval-li krajský (tj. odvolací) soud na základě prakticky shodných skutkových okolností různě, aniž by toto své odlišné rozhodování dostatečně odůvodnil.

28. Nejde tedy o to, že by se předmětný senát soudu nemohl od existující judikatury nikdy odklonit, ale měl by tento odklon právě ve vztahu k již existující judikatuře – natož pak k judikatuře vlastního soudu – přesvědčivě vysvětlit, k čemuž však v nyní projednávaném případě nedošlo [obdobně srov. nález ze dne 26. 2. 2019 sp. zn. III. ÚS 4129/18 (N 32/92 SbNU 334)]. Zvláště za situace, kdy stěžovatel okresnímu soudu plnění požadavku na předvídatelnost soudního rozhodování „ulehčil“ tím, že mu sám předložil rozhodnutí obecných soudů v prakticky totožných věcech, kdy bylo jeho žalobnímu návrhu vyhověno, se měl okresní soud těmito důkazními návrhy zabývat a zejména se vypořádat s odlišnou argumentací, které se stěžovatel dovolával.

29. Pokud okresní soud ve vyjádření k ústavní stížnosti poukazuje na nezávislost soudců a jejich vázanost pouze zákonem, z čehož dovodil, že není vázán právním názorem jiných soudů (s výjimkou odvolacího), a proto považoval za nadbytečné provádět důkazy navrhovanými rozhodnutími jiných soudů, je třeba uvést, že jakkoliv je rozhodování soudů založeno na vrchnostenském principu, je nanejvýš významné, aby byla soudní rozhodnutí přesvědčivá. Akceptace a legitimita soudů v podmínkách právního státu totiž nemůže být primárně založena na jejich mocenském působení, nýbrž na přesvědčivosti argumentace. Nezávislost a nestrannost soudů a soudců by proto neměly být vykládány tak, že se soudci nemají nechat „ovlivňovat“ jinými právními názory, nýbrž že předložené (alternativní) názory, pokud se s nimi neztotožní, mají co nejpřesvědčivěji vyvrátit, tedy překonat vlastní a kvalitnější argumentací. Zmiňovaná nezávislost soudců představuje pojistku proti jejich nepřípustnému ovlivňování ze strany jiných mocenských složek a také rozličných soukromých zájmů. Určitě však nemá být interpretována jako možnost soudců zcela ignorovat odlišné právní názory, které především účastník řízení. Jednoduše vyjádřeno, nezávislost soudců je systémová a zcela nezbytná podmínka efektivního fungování justice, nikoliv výraz intelektuální nadřazenosti soudců.

30. Tyto závěry Ústavního soudu přitom nelze interpretovat tak, že i v projednávané věci mělo být stěžovatelovu uplatněnému žalobnímu nároku vyhověno. Podstata tohoto nálezu spočívá v povinnosti okresního soudu stěžovatelem předložené důkazy, jež mají jednoznačně potenci ovlivnit rozhodnutí soudu, provést a následně se s nimi vypořádat v odůvodnění meritorního rozhodnutí ve věci. Přitom samozřejmě nadále platí, že názory ostatních obecných soudů mimo instanční závaznost nejsou pro rozhodnutí okresního soudu

formálně závazné, okresní soud se s nimi však musí vypořádat a své závěry musí řádně odůvodnit. S nadsázkou řečeno, obecné soudy mají „soutěžit“ při plnění svého dominantního úkolu ochrany základních práv (čl. 4 Ústavy) a překonávat alternativní právní argumentaci, pokud se s ní neztotožňují, a nikoliv před ní „zavírat oči“.

31. Závěrem je třeba reagovat i na argumentaci okresního soudu obsaženou v zaslaném vyjádření. Okresní soud zde uvedl, že napadené rozhodnutí je rozhodnutím, proti kterému není přípustné odvolání, a podle ustanovení § 157 odst. 4 o. s. ř. může odůvodnění rozsudku obsahovat pouze předmět řízení, závěr o skutkovém stavu a stručné právní posouzení věci. Tuto tezi Ústavní soud nezpochybňuje, avšak v případě, kdy okresní soud přistoupil k tzv. plnému, a nikoliv onomu zjednodušenému odůvodnění, což lze ostatně dovodit přímo z textace odůvodnění napadeného rozhodnutí, kde se doslova uvádí „…soud tento rozsudek odůvodnil v souladu s ustanovením § 157 odst. 1 a 2 o. s. ř.“ (viz bod 26 napadeného rozsudku), je nutné, aby plné odůvodnění splňovalo všechny náležitosti podle § 157 odst. 1, 2 o. s. ř., tedy včetně odůvodnění, proč nebyly provedeny další důkazy (srov. § 157 odst. 2 o. s. ř.).

32. Ústavní soud se proto ztotožnil s názorem stěžovatele, že absence jakéhokoliv vysvětlení odklonu od právních závěrů obsažených v rozhodnutích jiných soudů v obdobných věcech vedlo k porušení základního práva na soudní ochranu zaručeného v čl. 36 odst. 1 Listiny. Z pouhé okolnosti, že soud projednává tzv. bagatelní věc, v níž není proti rozsudku přípustné odvolání, přitom nelze bez dalšího dovozovat kladení zásadně nižších nároků na jeho postup a rozhodování. Podle náhledu Ústavního soudu právě s ohledem na jednoinstančnost takového řízení před obecnými soudy je povinností těchto soudů věnovat postupu v řízení a odůvodnění rozhodnutí odpovídající pečlivost a pozornost [srov. nález Ústavního soudu ze dne 28. 2. 2012 sp. zn. IV. ÚS 2319/11 (N 40/64 SbNU 461)].

33. Ústavní soud tedy uzavírá, že Okresní soud v Břeclavi napadeným rozsudkem zasáhl do základního práva stěžovatele zaručeného čl. 36 odst. 1 Listiny. Proto podle ustanovení § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu ústavní stížnosti vyhověl a podle odst. 3 písm. a) citovaného zákonného ustanovení napadené rozhodnutí zrušil.

34. Tímto zrušovacím nálezem Ústavní soud otevírá procesní prostor pro to, aby okresní soud znovu posoudil žalobu podanou stěžovatelem, provedl stěžovatelem předložené důkazní návrhy, jež představují rozhodnutí jiných obecných soudů v prakticky totožných věcech, řádně se s jejich právní argumentací vypořádal a ve věci znovu rozhodl.

Č. 50
Přepjatý formalismus při výkladu ustanovení obchodního zákoníku (sp. zn. III. ÚS 4047/19 ze dne 10. března 2020)

I. „Závěr, že určitý právní úkon je neplatný pro rozpor se zákonem nebo proto, že zákon obchází, se musí opírat o rozumný výklad dotčeného zákonného ustanovení. Nelze vystačit pouze s gramatickým výkladem. Významnou roli zde hraje především výklad teleologický. Je proto nutné se vždy ptát po účelu zákonného příkazu či zákazu.“ [nález Ústavního soudu ze dne 6. 4. 2005 sp. zn. II. ÚS 87/04 (N 75/37 SbNU 63)].

II. Přiměřeným užitím tohoto právního názoru při výkladu § 196a zákona č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, lze dospět k nezpochybnitelnému závěru, že toto ustanovení je výrazem zásady ochrany menšinových společníků a zásady ochrany všech společníků před svévolí statutárních orgánů.

III. Ponechaly-li obecné soudy stranou pozornosti, že v posuzované věci neměla vedlejší účastnice žádné menšinové společníky, že předmětná kupní smlouva nemohla být projevem svévole statutárních orgánů na úkor společníků, když oba (jediní) společníci byli současně smluvní stranou, dopustily se při posuzování naplnění podmínek převodu vlastnického práva podle § 196a obchodního zákoníku nepřijatelného přepjatého formalismu; jde o vadu, jež má za následek porušení ústavnosti, a to porušení stěžovatelčina práva na soudní ochranu zaručeného v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, což vedlo – v konečném důsledku – k porušení jejího práva na ochranu vlastnictví garantovaného v čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátě složeném z předsedy senátu Jiřího Zemánka a soudců Josefa Fialy (soudce zpravodaj) a Radovana Suchánka o ústavní stížnosti obchodní společnosti Accortas, s. r. o., sídlem Roháčova 134/9, Praha 3 – Žižkov, zastoupené Mgr. Martinem Žižkou, advokátem, sídlem Václavské náměstí 846/1, Praha 1 – Nové Město, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. září 2019 č. j. 27 Cdo 5454/2017-208, rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 29. března 2017 č. j. 62 Co 22/2017-166, ve znění opravného usnesení ze dne 19. července 2017 č. j. 62 Co 22/2017-189, a rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 5 ze dne 9. září 2016 č. j. 34 C 354/2015-122, za účasti Nejvyššího soudu, Městského soudu v Praze a Obvodního soudu pro Prahu 5 jako účastníků řízení a obchodní společnosti Pražská agrární společnost, spol. s r. o., sídlem K Austisu 793, Praha 5 – Slivenec, zastoupené Mgr. Davidem Kroftou, advokátem, sídlem Újezd 450/40, Praha 1 – Malá Strana, jako vedlejší účastnice řízení, takto:

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 17. září 2019 č. j. 27 Cdo 5454/2017-208, rozsudkem Městského soudu v Praze ze dne 29. března 2017 č. j. 62 Co 22/2017-166, ve znění opravného usnesení ze dne 19. července 2017 č. j. 62 Co 22/2017-189, a rozsudkem

Obvodního soudu pro Prahu 5 ze dne 9. září 2016 č. j. 34 C 354/2015-122 bylo porušeno stěžovatelčino právo na soudní ochranu zaručené v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a právo na ochranu vlastnictví podle čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. září 2019 č. j. 27 Cdo 5454/2017-208, rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 29. března 2017 č. j. 62 Co 22/2017-166, ve znění opravného usnesení ze dne 19. července 2017 č. j. 62 Co 22/2017-189, a rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 5 ze dne 9. září 2016 č. j. 34 C 354/2015-122 se ruší.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadených rozhodnutí

1. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) se stěžovatelka domáhá zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí, tvrdíc, že jimi došlo k porušení jejích práv a svobod zaručených Listinou základních práv a svobod (dále jen „Listina“), konkrétně k neústavnímu zásahu do jejího práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny a neústavnímu zásahu do jejího vlastnického práva podle čl. 11 odst. 1 Listiny, obojí ve spojení s ústavně nekonformním výkladem podústavního práva obecnými soudy.

2. Z ústavní stížnosti, jakož i z vyžádaného spisu Obvodního soudu pro Prahu 5 (dále jen „obvodní soud“) sp. zn. 34 C 354/2015, včetně jeho příloh, se podává, že vedlejší účastnice se žalobou domáhala určení vlastnického práva ke specifikovaným nemovitým věcem v katastrálním území Lochkov. V žalobě uváděla, že 17. 6. 2005 uzavřela kupní smlouvu s JUDr. Jaromírem Beránkem a Ing. Josefem Semerádem, kteří na jejím základě nabyli spoluvlastnické podíly k předmětným nemovitostem, každý ve výši id. 1/2; oba kupující byli v té době jejími jedinými společníky a zároveň jednateli (pozn. vedlejší účastnice byla při uzavírání smlouvy zastoupena jednatelem JUDr. Jaromírem Beránkem, který současně vystupoval jako jeden z kupujících). V době uzavření kupní smlouvy nebyly splněny podmínky pro úplatný převod podle § 196a zákona č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, proto byla kupní smlouva neplatná a vlastnicí pozemků zůstala vedlejší účastnice (pozn. vedlejší účastnice odkázala na shodný závěr obvodního soudu v rozsudku ze dne 4. 5. 2015 č. j. 18 C 374/2013-303). Z těchto důvodů nemohlo dojít ani k platnému převodu na stěžovatelku, jenž měl být uskutečněn kupní smlouvou ze dne 15. 12. 2010. Neplatnost prvního převodu byla i předmětem řízení vedeného obvodního soudem pod sp. zn. 26 C 198/2013. Stěžovatelka uplatněný nárok neuznávala a namítala, že nemovitosti nabyla v dobré víře. Po provedeném dokazování obvodní soud rozsudkem ze dne 9. 9. 2016 č. j. 34 C 354/2015-122 žalobě vyhověl a určil, že vlastnicí předmětných pozemků je vedlejší účastnice, s odůvodněním, že kupní smlouva uzavřená dne 17. 6. 2005 byla uzavřena v rozporu s § 196a odst. 1 a 3 obchodního zákoníku, tudíž byla absolutně neplatná pro rozpor se zákonem a převod nebyl platný. Konstatoval, že kupní smlouvou ze dne 17. 6. 2005 převáděla vedlejší účastnice úplatně majetek v hodnotě přesahující jednu desetinu upsaného základního kapitálu společnosti na svoje jednatele, avšak hodnota převáděného majetku nebyla stanovena na základě posudku znalce jmenovaného soudem. Obvodní soud se proto zabýval hodnocením, zda byla sjednána v kupní smlouvě tržní cena a zjistil, že kupující se zavázali zaplatit za předmět převodu vedlejší účastnici částku 5 500 000 Kč, což odpovídalo obvyklé ceně podle znaleckého posudku Ing. Štěpána Pohla ve výši 4 900 000 Kč, nicméně současně je ve zřejmém nepoměru s cenou obvyklou stanovenou znaleckým posudkem Ing. Milana Beláčka ve výši 60 941 000 Kč. Podle

obvodního soudu nebylo možné přehlédnout, že stejný předmět převodu byl následně po uplynutí cca 5 let na základě kupní smlouvy ze dne 15. 12. 2010 převáděn z majetku JUDr. Jaromíra Beránka a Ing. Josefa Semeráda na stěžovatelku za několikanásobně vyšší kupní cenu v částce 99 260 000 Kč, aniž by z provedeného dokazování vyplynuly okolnosti, které by rozumně odůvodňovaly tak výrazný nárůst tržní ceny převáděných nemovitostí. Dále se obvodní soud zabýval [ve smyslu judikatury Ústavního soudu, zejména nálezu ze dne 17. 4. 2014 sp. zn. I. ÚS 2219/12 (N 61/73 SbNU 163)] existencí dobré víry stěžovatelky a uzavřel, že podmínky pro přiznání ochrany dobré víry nejsou dány.

3. Proti rozsudku obvodního soudu podala stěžovatelka odvolání, které Městský soud v Praze (dále jen „městský soud“) neshledal důvodným, a proto rozsudkem ze dne 29. 3. 2017 č. j. 62 Co 22/2017-166 rozsudek obvodního soudu potvrdil. Souhlasil s názorem o neplatnosti kupní smlouvy ze dne 17. 6. 2005, tudíž na základě kupní smlouvy ze dne 15. 12. 2010 nemohla nabýt vlastnické právo ani stěžovatelka, a doplnil (též s odkazem na nález ze dne 17. 4. 2014 sp. zn. I. ÚS 2219/12), že rozumnému uspořádání vztahů se zřetelem k principům spravedlnosti a důvěry v právo a zásadě ochrany dobré víry nejlépe odpovídá takové uspořádání, kterým dojde k zachování, resp. vrácení původního stavu před uzavřením kupní smlouvy ze dne 17. 6. 2005. Později bylo usnesením městského soudu ze dne 19. 7. 2017 č. j. 62 Co 22/2017-189 v záhlaví uvedeného rozsudku opraveno označení rozsudku obvodního soudu.

4. Rozsudek městského soudu napadla stěžovatelka dovoláním, v němž vymezila tři otázky, jimiž odůvodňovala přípustnost dovolání. Jednou z nich byla otázka posouzení následků porušení § 196a obchodního zákoníku za použití výkladu v souladu s § 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, (dále též jen „obč. zákoník“) a zásadami, na kterých spočívá občanské právo podle § 3 odst. 2 obč. zákoníku. K této otázce posléze uvedla, že soudy měly v případě, kdy společnost převede majetek na své jediné jednatele a společníky a ti jej dále převedou na třetí osobu, dospět k závěru, že zásada závazku daného slibu a splnění smlouvy převáží nad výkladem o absolutní neplatnosti, když evidentní vůlí vedlejší účastnice, jejích jediných jednatelů a společníků, bylo dát slib převodu nemovitostí a tuto vůli i projevili svými podpisy na smlouvě ze dne 17. 6. 2005 a následně na smlouvě ze dne 15. 12. 2010. Nejvyšší soud usnesením ze dne 17. 9. 2019 č. j. 27 Cdo 5454/2017-208 dovolání stěžovatelky odmítl pro nepřípustnost, k čemuž dodal, že závěry městského soudu o absolutní neplatnosti kupní smlouvy (s poukazem na stěžovatelčin omyl o možném použití občanského zákoníku č. 89/2012 Sb. na právní vztahy vzniklé před nabytím jeho účinnosti) a o tom, že stěžovatelka nenabyla vlastnické právo k nemovitostem v dobré víře od nevlastníků (nesplnění podmínky podle nálezu sp. zn. I. ÚS 2219/12), jsou zcela v souladu s jeho ustálenou judikaturou.

II. Argumentace stěžovatelky

5. Stěžovatelka po rekapitulaci skutkových okolností případu předkládá argumenty k tvrzení o porušení svých ústavně zaručených práv. Konkrétně namítá, že obecné soudy se nevypořádaly s její argumentací o tom, že je nespravedlivé upřednostnit skutečného vlastníka, který porušil své zákonné povinnosti, a spolu s JUDr. Jaromírem Beránkem a Ing. Josefem Semerádem až do 29. 7. 2015 tvrdili a utvrzovali všechny zúčastněné i soud, že vedlejší účastnice není vlastníkem předmětných pozemků, proti zájmům stěžovatelky, která fakticky žádnou svou povinnost neporušila. Dodává, že oba jmenovaní přes její výzvy odmítli na sebe zpět převést pozemky v poměru, v jakém neobdrželi úhradu. Konstatováním absolutní neplatnosti smlouvy a následných převodů byla popřena aktuální judikatura Nejvyššího soudu (rozsudek ze dne 9. 3. 2016 sp. zn. 31 Cdo 353/2016) i Ústavního soudu [nález ze dne 1. 11. 2016 sp. zn. III. ÚS 1594/16 (N 205/83 SbNU 269)], přičemž všechny zúčastněné strany projevily vůli převést předmětné pozemky z vedlejší účastnice na stěžovatelku, a to včetně

osob jednajících za vedlejší účastnici. K porušení práva na soudní ochranu, zejména zákazu libovůle a práva na náležité odůvodnění, mělo dojít tím, že soudy nehledaly praktickou konkordanci mezi oběma protikladně působícími principy (ochrana dobré víry nabyvatele a ochrana vlastnického práva původního vlastníka), aby bylo zachováno maximum z obou, a není-li to možné, pak aby výsledek byl slučitelný s obecnou představou spravedlnosti, když svá rozhodnutí opřely o stručný a neodůvodněný závěr, že rozumnému uspořádání vztahů se zřetelem k principům spravedlnosti a důvěry v právo a zásadu ochrany dobré víry nejlépe odpovídá takové uspořádání, kterým dojde k zachování, resp. vrácení původního stavu před uzavřením kupní smlouvy ze dne 17. 6. 2005 (viz bod 3).

6. V další části ústavní stížnosti stěžovatelka vytýká obecným soudům, že neaplikovaly výkladová ustanovení § 2 obč. zákoníku, která bylo třeba použít podle § 3030 téhož zákoníku i na právní vztahy vzniklé před jeho účinností. Podle jejího názoru měly dospět v případě, kdy společnost převede majetek na své jediné jednatele a společníky a dále ti jej převedou na třetí osobu, k závěru, že zásada závazku daného slibu a splnění smlouvy převáží nad výkladem a závěrem o absolutní neplatnosti, když evidentní vůlí vedlejší účastnice, jejích jediných jednatelů a společníků, bylo dát slib převodu nemovitostí a tuto vůli projevili svými podpisy na kupních smlouvách. Stěžovatelka upozorňuje, že Nejvyšší soud tento názor odmítl pro údajnou pravou zpětnou účinnost, s čímž stěžovatelka vyslovuje nesouhlas.

III. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

7. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení a shledal, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněnou stěžovatelkou, která byla účastnicí řízení, v němž byla vydána soudní rozhodnutí napadená ústavní stížností, a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný; stěžovatelka je zastoupena podle § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu a ústavní stížnost je přípustná, neboť stěžovatelka vyčerpala všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva (§ 75 odst. 1 téhož zákona *a contrario*).

IV. Vyjádření účastníků řízení a vedlejší účastnice řízení

8. Soudce zpravodaj podle § 42 odst. 4 zákona o Ústavním soudu zaslal ústavní stížnost k vyjádření účastníkům řízení a vedlejší účastnici řízení.

9. Nejvyšší soud odkázal na odůvodnění napadeného usnesení a vyjádřil názor, že se stěžovatelka mýlí v domněnce, že obvodní soud a městský soud neodůvodnily svůj závěr o rozumném uspořádání vztahů (viz výše bod 3), k čemuž doplňuje odkazy na konkrétní partie písemných vyhotovení obou rozsudků; doplnil, že tyto důvody vzal v potaz při formulaci závěru 15. odstavce svého usnesení. Podle Nejvyššího soudu je patrné, že oba rozsudky netrpí namítanou nepřezkoumatelností, a protože svým rozhodnutím neporušil stěžovatelčina ústavní práva, navrhl odmítnutí ústavní stížnosti.

10. Městský soud také jen odkázal na svůj rozsudek a jeho podrobné odůvodnění; ústavní stížnost považuje za neopodstatněnou a navrhuje její zamítnutí.

11. Obvodní soud, ač řádně vyzván, k ústavní stížnosti se nevyjádřil.

12. Vedlejší účastnice nesouhlasí se stěžovatelčinými tvrzeními a považuje ústavní stížnost za zjevně neopodstatněnou. Ve vyjádření shrnula skutkové okolnosti sporu a připomíná paralelně vedená soudní řízení. Např. ve věci vedené u obvodního soudu pod sp. zn. 26 C 198/2013 se stěžovatelka domáhala určení, že není vlastníkem předmětných nemovitostí. Její žaloba byla pro nedostatek naléhavého právního zájmu zamítnuta. V řízení vedeném u obvodního soudu pod sp. zn. 18 C 374/2013 dospěl obvodní soud k závěru, že kupní smlouva mezi vedlejší účastnicí a kupujícími fyzickými osobami je absolutně neplatná. Také upozornila na skutečnost, že podle kupní smlouvy ze dne 15. 12. 2010 měly být nemovitosti převedeny stěžovatelce za kupní cenu ve výši 99 260 000 Kč, stěžovatelka však disponovala finančními prostředky pouze ve výši 10 000 000 Kč, proto došlo k dohodě, že každý z prodávajících poskytne stěžovatelce na zbytek kupní ceny, tj. celkem 90 000 000 Kč,

půjčku, a stěžovatelka z této půjčky uhradila každému z prodávajících pouze 240 000 Kč. Podle jejího názoru, kdyby Ústavní soud stěžovatelčině návrhu vyhověl, nastala by situace, že by stěžovatelka byla vlastnicí nemovitostí (nabytých na základě neplatné smlouvy), aniž by za tyto nemovitosti zaplatila kupní cenu, a naopak vedlejší účastnice (potažmo ji ovládající osoby Ing. Semerád a JUDr. Beránek) by neobdržela jakékoliv protiplnění. Z tohoto důvodu se stěžovatelka domáhá vydání takového rozhodnutí, které by nastolilo zcela jednoznačnou nerovnováhu v právech a povinnostech účastníků a zcela jednoznačně by neodpovídalo požadavku na spravedlivé uspořádání vztahů. Pro zjevnou neopodstatněnost ústavní stížnosti navrhla její odmítnutí.

13. Vyjádření Nejvyššího soudu, městského soudu a vedlejší účastnice zaslal Ústavní soud stěžovatelce na vědomí a k případné replice, ta však možnosti repliky nevyužila.

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

14. Ústavní soud připomíná, že je soudním orgánem ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy), který stojí mimo soustavu soudů (čl. 91 odst. 1 Ústavy), a že vzhledem k tomu jej nelze, vykonává-li svoji pravomoc tak, že podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy rozhoduje o ústavní stížnosti proti pravomocnému soudnímu rozhodnutí, považovat za další, „superrevizní“ instanci v systému obecné justice, oprávněnou svým vlastním rozhodováním (nepřímo) nahrazovat rozhodování obecných soudů; jeho úkolem je „toliko“ přezkoumat ústavnost soudních rozhodnutí, jakož i řízení, které jejich vydání předcházelo. Vzhledem k tomu je nutno vycházet z pravidla, že vedení řízení, zjišťování a hodnocení skutkového stavu, výklad podústavního práva a jeho použití na jednotlivý případ je v zásadě věcí obecných soudů a o zásahu Ústavního soudu do jejich rozhodovací činnosti lze uvažovat za situace, je-li jejich rozhodování stiženo vadami, které mají za následek porušení ústavnosti (tzv. kvalifikované vady); z judikatury Ústavního soudu lze zjistit druhy a povahu takto významných vad. Proces výkladu a použití podústavního práva bývá stižen takto relevantní vadou zpravidla tehdy, nezohlední-li obecné soudy správně (či vůbec) dopad některého ústavně zaručeného základního práva (svobody) na posuzovanou věc nebo se dopustí – z hlediska kautel řádného soudního procesu – neakceptovatelné libovůle, spočívající buď v nerespektování jednoznačně znějící kogentní normy, nebo ve zjevném a neodůvodněném vybočení ze standardů výkladu, jenž je v soudní praxi respektován, resp. který odpovídá všeobecně uznávanému (doktrinárnímu) chápání dotčených právních institutů [nález ze dne 25. 9. 2007 sp. zn. Pl. ÚS 85/06 (N 148/46 SbNU 471)]. Zásah do základního práva může nastat též v důsledku výkladu, který je v extrémním rozporu s principy spravedlnosti [např. přepjatý formalismus – srov. nález ze dne 8. 7. 1999 sp. zn. III. ÚS 224/98 (N 98/15 SbNU 17)].

15. Ústavní soud posoudil obsah ústavní stížnosti, napadených rozhodnutí i vyžádaného soudního spisu a dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná, neboť obecné soudy se při posuzování naplnění podmínek převodu vlastnického práva dopustily při výkladu příslušného ustanovení obchodního zákoníku nepřijatelného přepjatého formalismu, což je vadou, jež má za následek porušení ústavnosti, v tomto případě porušení práva na soudní ochranu zaručeného v čl. 36 odst. 1 Listiny, což vedlo – v konečném důsledku – k porušení stěžovatelčina práva na ochranu vlastnictví garantovaného v čl. 11 odst. 1 Listiny.

16. Základ úspěchu určovací žaloby vedlejší účastnice tvoří právní závěr obecných soudů (viz výše) o absolutní neplatnosti kupní smlouvy ze dne 17. 6. 2005 uzavřené mezi ní a jejími dvěma jedinými společníky a zároveň jejími jednateli. Není pochyb o tom, že v době uzavření této kupní smlouvy nebyly splněny podmínky pro úplatný převod podle § 196a obchodního zákoníku, avšak obecné soudy nesprávně vyhodnotily právní následky tohoto pochybení.

17. Ústavní soud odkazuje na zobecňující nosné myšlenky obsažené v právní větě nálezu ze dne 6. 4. 2005 sp. zn. II. ÚS 87/04 (N 75/37 SbNU 63):

„Závěr, že určitý právní úkon je neplatný pro rozpor se zákonem nebo proto, že zákon obchází, se musí opírat o rozumný výklad dotčeného zákonného ustanovení. Nelze vystačit pouze s gramatickým výkladem. Významnou roli zde hraje především výklad teleologický. Je proto nutné se vždy ptát po účelu zákonného příkazu či zákazu.

V soukromoprávní sféře ne každý rozpor se zákonem má za následek absolutní neplatnost právního úkonu. Smyslem ochrany legality v soukromoprávní sféře není jen ochrana zájmů státu, ale především ochrana soukromoprávních vztahů, tedy především ochrana smluvních vztahů podle zásady *pacta sunt servanda* (smlouvy se musí dodržovat).

V soukromoprávní sféře platí zásada, že co není zakázáno, je dovoleno. Proto každý zákonný zásah do této sféry je třeba vnímat jako omezení lidské svobody, a proto je nutno vykládat ustanovení o neplatnosti právních úkonů pro rozpor se zákonem restriktivně, a nikoli extenzivně. Opačný výklad by byl v rozporu s čl. 4 odst. 4 Listiny, podle kterého při používání ustanovení o mezích základních práv a svobod (v tomto případě smluvní volnosti stran) musí být šetřeno jejich podstaty a smyslu a taková omezení nesmějí být zneužívána k jiným účelům, než pro které byla stanovena.“

18. Přiměřeným užitím tohoto právního názoru při výkladu § 196a obchodního zákoníku lze dospět k nezpochybnitelnému závěru, že toto ustanovení je výrazem zásady ochrany menšinových společníků a zásady ochrany všech společníků před svévolí statutárních orgánů. V posuzované věci však obecné soudy zcela ponechaly stranou pozornosti, že vedlejší účastnice neměla žádné menšinové společníky, že předmětná kupní smlouva nemohla být projevem svévole statutárních orgánů na úkor společníků, když oba společníci byli současně smluvní stranou (jeden z nich dokonce projevil tzv. dvoudomou vůli). Takový přístup koresponduje respektu ke smluvní volnosti stran (tj. že její omezení nesmí být zneužíváno k jiným účelům, než pro které bylo stanoveno) a k zachování maximy *nemo turpitudinem suam allegare potest* (srov. též § 579 odst. 1 obč. zákoníku, jde-li o zákaz uplatnit z neplatného právního jednání pro sebe výhodu; pozn. Ústavní soud si z veřejně přístupných zdrojů ověřil, že obě výše uváděné fyzické osoby jsou i v současné době jedinými společníky vedlejší účastnice a jejími jednateli).

19. Ústavní soud z uvedených důvodů ústavní stížnosti vyhověl a zrušil napadená rozhodnutí podle § 82 odst. 1 a odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu. Takto rozhodl mimo ústní jednání, neboť měl za to, že od něho nelze očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

Č. 51
Nesprávné poučení o přípustnosti dovolání; výklad pojmu „vztahy ze spotřebitelských smluv“ podle § 238 odst. 1 písm. c) občanského soudního řádu (sp. zn. IV. ÚS 286/20 ze dne 10. března 2020)

Jednal-li účastník řízení před obecnými soudy v důvěře ve správnost poučení o nepřípustnosti opravného prostředku, a nevyčerpal-li proto mimořádný opravný prostředek (dovolání), nemůže mu být tato skutečnost na překážku při podání ústavní stížnosti a při posouzení její přípustnosti podle § 75 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů; jinak by došlo k porušení jeho práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátě složeném z předsedy senátu Jana Filipa (soudce zpravodaj) a soudců Josefa Fialy a Jiřího Zemánka o ústavní stížnosti stěžovatelky Juliany Salgado Nogueiry, zastoupené Mgr. Petrem Novákem, advokátem, sídlem Vídeňská 546/55, Brno, proti rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 23. října 2019 č. j. 18 Co 265/2019-62 a rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 6 ze dne 10. července 2019 č. j. 10 C 147/2019-42, za účasti Městského soudu v Praze a Obvodního soudu pro Prahu 6 jako účastníků řízení, takto:

I. Rozsudkem Městského soudu v Praze ze dne 23. října 2019 č. j. 18 Co 265/2019--62 bylo porušeno základní právo stěžovatelky na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 23. října 2019 č. j. 18 Co 265/2019--62 se ruší.

III. Ve zbývající části se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadených rozhodnutí

1. Stěžovatelka se ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) domáhá zrušení shora uvedených soudních rozhodnutí, když tvrdí, že jimi byla porušena její základní práva zaručená v čl. 10 odst. 2, čl. 11 odst. 1 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

2. Z ústavní stížnosti, z obsahu napadených rozhodnutí a z vyžádaného soudního spisu vedeného Obvodním soudem pro Prahu 6 (dále jen „obvodní soud“) pod sp. zn. 10 C 147/2019 se podává, že stěžovatelka se jako žalobkyně před obecnými soudy domáhala úhrady částky 600 eur s příslušenstvím s tvrzením, že jde o nárok na paušalizovanou náhradu

škody. Důvodem bylo zpoždění letu obchodní společnosti České aerolinie, a. s., (dále jen „žalovaná“) č. AF037 dne 4. 5. 2017 z Prahy do Paříže, pročež v Paříži nestihla spoj do Sao Paula a do cílové destinace přiletěla až druhého dne v 6.20 hodin. Proto s odkazem na nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 261/2004, kterým se stanoví společná pravidla náhrad a pomoci cestujícím v letecké dopravě v případě odepření nástupu na palubu, zrušení nebo významného zpoždění letů a kterým se zrušuje nařízení (EHS) č. 295/91, (dále jen „nařízení č. 261/2004“) požadovala částku 600 eur se specifikovaným příslušenstvím. Žalovaná ke své obraně tvrdila, že nárok stěžovatelky je s odkazem na § 2553 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „občanský zákoník“) promlčen, když let byl uskutečněn dne 4. 5. 2017, ale výzvu k plnění podala stěžovatelka až dne 6. 10. 2018. Nadto ke zpoždění uvedeného letu došlo pro mimořádné okolnosti spočívající jednak v nepřízni počasí, jednak z důvodu nedostatečného počtu řídících letového provozu.

3. Obvodní soud po provedeném dokazování dospěl k závěru o nedůvodnosti žaloby a rozsudkem ze dne 10. 7. 2019 č. j. 10 C 147/2019-42 ji zamítl (výrok I) a procesně úspěšné žalované nepřiznal náhradu nákladů řízení (výrok II). Nařízení č. 261/2004, které upravuje nárok cestujících na paušalizovanou náhradu škody i v případě zpoždění letu, otázku promlčení neupravuje a ponechává její řešení na národním právu. Posuzovaný let byl uskutečněn již dne 4. 5. 2017, stěžovatelka u žalované nárok uplatnila výzvou k plnění ze dne 20. 9. 2018. Z § 2553 odst. 3 občanského zákoníku obvodní soud dovodil, že se tak stalo až po uplynutí šesti měsíců od vzniku škody. Je nepochybné, že nárok stěžovatelky je promlčen a žalovaná námitku promlčení uplatnila, proto obvodní soud žalobu zamítl. O náhradě nákladů řízení rozhodl podle § 142 odst. 1 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, (dále též jen „o. s. ř.“), když se žalovaná náhrady nákladů řízení výslovně vzdala.

4. K odvolání stěžovatelky rozhodl Městský soud v Praze (dále jen „městský soud“) rozsudkem ze dne 23. 10. 2019 č. j. 18 Co 265/2019-62 tak, že rozsudek obvodního soudu potvrdil (výrok I) a že stěžovatelka je povinna zaplatit žalované na náhradě nákladů odvolacího řízení částku 600 Kč, a to do tří dnů od právní moci tohoto rozsudku (výrok II). Městský soud shledal, že pojem přepravní řád uvedený v § 2553 odst. 1 občanského zákoníku zásadně nevylučuje, aby jím byl podle § 2578 občanského zákoníku chápán i přímo aplikovatelný předpis Evropské unie, který pro leteckou přepravu zavádí mimo jiné i nárok na paušalizovanou náhradu škody podle čl. 7 nařízení č. 261/2004. K odvolacím námitkám stěžovatelky městský soud uvedl, že i samotné nařízení č. 261/2004 předpokládá jistou notifikaci cestujícího, neboť samo nepodmiňuje výplatu paušalizovaného odškodnění pouhým naplněním podmínek, které samo stanoví, nýbrž je naopak založeno na povinnosti dopravce informovat cestující v případě zpoždění letu o jejich nastalých právech, a to i formou odkazu na existující typizovaný formulář vydaný právě pro tyto účely. Tomuto odpovídá i dikce odstavce 20 preambule, ale i čl. 14 a čl. 5 odst. 1 písm. c) tohoto nařízení. Jestliže § 2553 občanského zákoníku výslovně podmiňuje nároky z přepravy jejich včasnou notifikací u dopravce (viz odstavec 3) a s jejich (včasným) neuplatněním v propadné lhůtě 6 měsíců spojuje nemožnost přiznání nároku za podmínky, že dopravce zároveň namítne pozdní uplatnění práva, je zřejmé, že návrhu nešlo vyhovět. Je zřejmé, že nařízení č. 261/2004 nerozlišuje, o jakého cestujícího jde (tedy zda je „spotřebitelem“, či nikoli) a nárok na paušalizovanou náhradu škody přiznává všem cestujícím bez rozdílu (s výjimkou specifických skupin cestujících uvedených v čl. 3 odst. 1 větě první nařízení č. 261/2004). K tvrzení stěžovatelky, že v daném vztahu je spotřebitelem, nemohl městský soud přihlížet (§ 205a o. s. ř.), neboť v rozporu se zásadou koncentrace řízení nastalou před obvodním soudem (§ 118b odst. 1 o. s. ř.) je stěžovatelka uvedla až v průběhu odvolacího řízení, které se

však řídí zásadou neúplné apelace. Městský soud v napadeném rozsudku stěžovatelku poučil, že proti předmětnému rozhodnutí není dovolání přípustné.

II. Argumentace stěžovatelky

5. Stěžovatelka spatřuje nesprávnost rozhodnutí obecných soudů v tom, že bylo nesprávně interpretováno unijní právo (uvedené nařízení č. 261/2004) a upřednostněno právo vnitrostátní (kdy navíc rozhodnutí obecných soudů bylo založeno na zcela nesprávném výkladu pojmu přepravní řád podle § 2553 občanského zákoníku). Obecné soudy omezily možnost stěžovatelce k uplatnění jejích práv na pouhých 6 měsíců, což zcela nekoresponduje s účelem nařízení č. 261/2004 uvedeným v bodě 1 preambule, a obecné soudy tak nezajistily vysokou úroveň ochrany cestujících a nevzaly zřetel i na požadavky ochrany spotřebitele. Stěžovatelka tak byla krácena na svých právech, neboť lhůta k uplatnění práv z nařízení by musela být stanovena evropským právem, což nebyla, a tudíž došlo k nerovnému zacházení stěžovatelky vůči ostatním lidem v Evropské unii, kdy jí bylo upřeno a omezeno právo se efektivně domáhat svého nároku.

6. Stěžovatelka zdůrazňuje, že v souvislosti s uzavřenou smlouvou o přepravě s žalovanou vystupovala v pozici spotřebitele, kdy uvedené nařízení výslovně neupravuje lhůty jak pro notifikování leteckého přepravce o uplatnění práva cestujícího, tak ani k podání žaloby k soudu.

III. Vyjádření účastníků, žalované a replika stěžovatelky

7. Soudce zpravodaj podle § 42 odst. 4 zákona o Ústavním soudu vyzval účastníky řízení i žalovanou k vyjádření se k ústavní stížnosti.

8. Městský soud ve svém vyjádření zejména uvedl, že především sama stěžovatelka uvádí, že dovolání proti rozhodnutí městského soudu není přípustné z důvodu, že jde o řízení o bagatelní částku. Takovýto závěr řízení před obecnými soudy je výsledkem procesního postupu stěžovatelky, která v průběhu řízení (do jeho koncentrace nastalé před obvodním soudem) neuvedla skutková tvrzení, na jejichž základě by šlo dovodit, že se jedná o spotřebitelský vztah. Přesto však stěžovatelka před Ústavním soudem uvádí, že by mělo být porušeno její „právo spotřebitele“. Její argumentace o údajné diskriminaci spočívající v možném (odchylném) přístupu národních států je dle názoru městského soudu taktéž lichá, což následně obsáhle odůvodňuje a zdůrazňuje, že na svých závěrech uvedených v napadeném rozsudku setrvává a odkazuje na ně. Městský soud se domnívá, že k porušení ústavně zaručených základních práv a svobod stěžovatelky napadeným rozhodnutím nedošlo, a navrhuje ústavní stížnost odmítnout.

9. Obvodní soud se k ústavní stížnosti nevyjádřil.

10. Žalovaná ve svém vyjádření jednak odkázala na dosavadní argumentaci v řízení před obecnými soudy. Za druhé podotkla, že stěžovatelka nevyužila všechny procesní prostředky, zejména pak dovolání, neboť toto bylo v dané věci přípustné. Ačkoliv předmětem řízení bylo plnění nepřevyšující 50 000 Kč, dané omezení se podle § 238 odst. 1 písm. c) o. s. ř. nepoužije na spotřebitelské smlouvy. Daná ústavní stížnost je tak nepřípustná. Vzhledem k tomu, že se svého případného postavení vedlejší účastnice vzdala, nebylo s ní dále jednáno.

11. Uvedená vyjádření byla zaslána stěžovatelce na vědomí a k její případné replice. Stěžovatelka této možnosti využila a uvedla v ní, že je ústavní stížnost přípustná, neboť vyčerpala veškeré procesní prostředky, které jí zákon k ochraně jejího práva poskytuje, když mimořádný opravný prostředek, který je uvedený v § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu, není proti napadenému rozhodnutí přípustný, jak vyplývá z konstantní judikatury Nejvyššího soudu a taktéž rozhodovací praxe Ústavního soudu. Pokud by však rozhodující senát Ústavního soudu shledal, že je ústavní stížnost nepřípustná z důvodu možnosti využití mimořádného opravného prostředku dovolání, pak stěžovatelka navrhuje, aby byla daná

otázka projednána plenárně, když v rozhodovací praxi jednotlivých senátů Ústavního soudu jsou diametrální odlišnosti, konkrétně například usnesení ze dne 19. 3. 2019 sp. zn. II. ÚS 379/19 či ze dne 10. 4. 2018 sp. zn. III. ÚS 918/17 (rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na https://nalus.usoud.cz), ve kterých rozhodující senát Ústavního soudu jednoznačně uvedl, že je ústavní stížnost podána oprávněně a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný a návrh je přípustný. Oproti tomu stojí nález ze dne 31. 10. 2017 sp. zn. I. ÚS 2265/16 (N 196/87 SbNU 219) či usnesení ze dne 12. 6. 2019 sp. zn. I. ÚS 1505/19, ve kterých rozhodující senát Ústavního soudu jednoznačně uvedl, že je ústavní stížnost podána neoprávněně a nebyly vyčerpány veškeré možnosti obrany (dovolání), přičemž rozhodující senát měl za to, že se v daném případě jedná o nárok ze spotřebitelské smlouvy. Předmětná rozhodnutí jsou v tak výrazném rozporu, že neumožňují spolehnout se na princip právní jistoty a princip předvídatelnosti práva, které jsou nezbytným předpokladem obecné důvěry občanů v právo. Městský soud ve svém vyjádření namítá, že stěžovatelka měla v řízení před obecnými soudy tvrdit, že je ve vztahu k žalované spotřebitelem. Stěžovatelka má za to, že skutečnost, že je ve vztahu k žalované v postavení spotřebitele, nemusí před obecnými soudy nikterak tvrdit ani dokazovat, neboť samotný soud by měl právně hodnotit vztah mezi stěžovatelkou a žalovanou, když je nadmíru jasné, že žalovaná ve vztahu vystupovala jako podnikatel podle § 420 občanského zákoníku, nadto tato skutečnost vyplývá i z bodu 1 preambule nařízení č. 261/2004. Stěžovatelka v reakci na vyjádření městského soudu dále rozvedla svou argumentaci uvedenou v ústavní stížnosti a poukázala též na usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 8. 2014 sp. zn. 25 Cdo 2376/2014.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

12. Podle § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu je ústavní stížnost nepřípustná, jestliže stěžovatel nevyčerpal všechny procesní prostředky, které mu zákon k ochraně jeho práva poskytuje; to platí i pro mimořádný opravný prostředek, který orgán, jenž o něm rozhoduje, může odmítnout jako nepřípustný z důvodů závisejících na uvážení. Ústavní stížnost tedy může zásadně směřovat jen proti rozhodnutím „konečným“, tj. rozhodnutím o posledním procesním prostředku, který zákon poskytuje k ochraně práva. Úkolem Ústavního soudu není měnit či napravovat případná, ať již tvrzená, či skutečná, pochybení obecných soudů v dosud neskončeném řízení, nýbrž je zásadně povolán k posouzení, zda po pravomocném skončení věci obstojí řízení a jeho výsledek v rovině ústavněprávní jako celek.

13. Dále je nutno upozornit na § 238 odst. 1 písm. c) občanského soudního řádu, podle něhož dovolání podle § 237 o. s. ř. není přípustné proti rozsudkům a usnesením vydaným v řízeních, jejichž předmětem bylo v době vydání rozhodnutí obsahujícího napadený výrok peněžité plnění nepřevyšující 50 000 Kč, včetně řízení o výkon rozhodnutí a exekučního řízení, ledaže jde o vztahy ze spotřebitelských smluv a o pracovněprávní vztahy; k příslušenství pohledávky se přitom nepřihlíží.

14. Ústavní stížností napadeným rozsudkem městského soudu byl potvrzen rozsudek obvodního soudu, kterým byla zamítnuta žaloba stěžovatelky. Uvedenými rozsudky bylo rozhodováno o tvrzeném nároku stěžovatelky na zaplacení částky 600 eur s příslušenstvím jako náhrady škody v letecké přepravě. Je zjevné, že předmětem zamítavého výroku je peněžité plnění nepřevyšující 50 000 Kč. Dovolání by proto nebylo nepřípustné podle § 238 odst. 1 písm. c) o. s. ř., ledaže by v případě předmětného peněžitého plnění šlo o vztahy ze spotřebitelských smluv. Jen tehdy by přicházela v úvahu přípustnost dovolání podle § 237 o. s. ř., a tudíž by byla dána povinnost jeho vyčerpání stěžovatelkou jako mimořádného opravného prostředku, který orgán, jenž o něm rozhoduje, může odmítnout jako nepřípustný z důvodů závisejících na jeho uvážení [viz k tomu bod 61 stanoviska pléna Ústavního soudu ze dne 28. 11. 2017 sp. zn. Pl. ÚS-st. 45/16 (ST 45/87 SbNU 905; 460/2017 Sb.)].

15. Otázkou, zda v případě uplatněných nároků jde o vztahy ze spotřebitelských smluv, se Ústavní soud zabýval v nálezu ze dne 31. 10. 2017 sp. zn. I. ÚS 2265/16 (N 196/87 SbNU 219). Obecné soudy tehdy rozhodovaly o žalobě 11 osob, z nichž každá se domáhala zaplacení částky 600 eur vůči leteckému dopravci jako náhrady podle čl. 5 ve spojení s čl. 7 nařízení č. 261/2004. Odvolací soud i soud prvního stupně tehdy vyhověly žalobě, načež žalovaný provozující letecký dopravce – poučen o nepřípustnosti dovolání – podal přímo ústavní stížnost. Ústavní soud nicméně uvedl, že i když „u každého jednotlivého žalobce nedosahuje žalovaná částka 50 000 Kč, (…) žalobci zde vystupovali jako spotřebitelé, a proto se shora uvedený důvod nepřípustnosti dovolání na projednávanou věc nevztahuje“. Zároveň konstatoval pochybení odvolacího soudu, který tehdejšího stěžovatele nesprávně poučil o možnosti podat si dovolání k Nejvyššímu soudu.

16. Stěžovatelka ve své replice upozorňuje na nejednotnost rozhodovací praxe Ústavního soudu v této otázce a na odlišný přístup Nejvyššího soudu v obdobných věcech, byť v jeho rozhodnutích nešlo přímo o náhradu podle čl. 5 ve spojení s čl. 7 nařízení č. 261/2004. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 8. 2014 sp. zn. 25 Cdo 2376/2014, které zmínila ve své replice, se týkalo nároku na náhradu škody způsobené porušením zákazu neoprávněného odběru elektřiny z elektrizační soustavy podle § 51 odst. 2 zákona č. 458/2000 Sb., o podmínkách podnikání a o výkonu státní správy v energetických odvětvích a o změně některých zákonů (energetický zákon). Podle Nejvyššího soudu byl sice mezi žalobcem jako dodavatelem a žalovaným jako zákazníkem smluvní vztah, předmětem žaloby ovšem nebylo plnění ze smlouvy, ale nárok z neoprávněného odběru vyplývající přímo ze zákona, pročež nejde o vztah ze spotřebitelské smlouvy podle § 238 odst. 1 písm. c) o. s. ř. V usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10. 9. 2014 sp. zn. 25 Cdo 3180/2014 zase šlo o nárok pojistitele na náhradu toho, co plnil za pojištěného z titulu jeho odpovědnosti za škodu, kterou způsobil poškozené třetí osobě. I v tomto případě Nejvyšší soud považoval žalované plnění za nárok vyplývající přímo ze zákona, konkrétně z § 10 odst. 1 zákona č. 168/1999 Sb., o pojištění odpovědnosti za újmu způsobenou z provozu vozidla a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o pojištění odpovědnosti z provozu vozidla), ve znění pozdějších předpisů.

17. Ústavní soud nehodnotil výklad Nejvyššího soudu v uvedených rozhodnutích, neboť se týkal zákonné úpravy, která nebyla použita v nyní posuzované věci. V obecné rovině však považuje pojem „vztahy ze spotřebitelských smluv“ podle § 238 odst. 1 písm. c) o. s. ř. za natolik široký, že jako ústavně nepřípustný nelze předem označit výklad, který pod něj umožňuje zahrnout nejen právní vztahy založené přímo spotřebitelskou smlouvou (jako právní skutečností), ale také právní (spotřebitelské) vztahy založené na základě zákona (nebo jiného právního předpisu, včetně přímo použitelného předpisu Evropské unie), jestliže se jejich vznik odvíjí od spotřebitelské smlouvy, a to i když bude uplatněný nárok dán podle zákona vůči osobě, která nebyla smluvní stranou této spotřebitelské smlouvy. Neurčitost uvedeného pojmu je třeba vykládat ve prospěch účastníků řízení tak, aby jim byl pokud možno umožněn přístup k Nejvyššímu soudu jako soudu dovolacímu.

18. V případě stěžovatelky byl žalobou vůči provozujícímu leteckému dopravci uplatněn tvrzený nárok podle čl. 7 odst. 1 písm. c) nařízení č. 261/2004. Tento nárok má svůj základ v přímo použitelném předpisu Evropské unie, podmínkou jeho vzniku však je, kromě jiných právních skutečností, smluvní vztah typicky mezi cestujícím a provozujícím leteckým dopravcem, jehož obsahem je závazek provést let specifikovaný prostřednictvím rezervace letenky, nebo mezi cestujícím a jiným subjektem, jenž se zavázal zprostředkovat provedení tohoto letu u provozujícího leteckého dopravce. Existenci smlouvy výslovně předpokládá i čl. 3 odst. 5 tohoto nařízení, podle něhož, jestliže provozující letecký dopravce nemá smlouvu s cestujícím a plní povinnosti podle tohoto nařízení, má se za to, že jedná v zastoupení osoby, jež uzavřela smlouvu s tímto cestujícím. Z napadených rozsudků se

podává, že takováto smlouva byla v případě stěžovatelky uzavřena. Ústavní soud zároveň nemá pochybnosti o tom, že stěžovatelka měla při uplatňování nároků vůči žalované právě postavení spotřebitele, jelikož je toto tvrzení ostatně i mezi stěžovatelkou a žalovanou nesporné (sub 10 a 11).

19. Za této situace není dán důvod, pro který by se měl Ústavní soud odklonit od právních závěrů obsažených v nálezu ze dne 31. 10. 2017 sp. zn. I. ÚS 2265/16 (N 196/87 SbNU 219). Skutečnost, že v několika následně vydaných usneseních byla ústavní stížnost ve srovnatelných případech shledána přípustnou přímo proti rozhodnutí odvolacího soudu, není důvodem k tomu, aby senát Ústavního soudu, který je příslušný k projednání a rozhodnutí této věci, postupem podle § 23 zákona o Ústavním soudu navrhl přijetí stanoviska pléna. Ústavní soud totiž nedospěl k právnímu názoru odchylnému od právního názoru vysloveného v jiném nálezu, nýbrž jen v usneseních (viz k tomu čl. 89 odst. 2 Ústavy ve spojení s § 13 zákona o Ústavním soudu). Nadto v mezičase byl totožný právní názor jako v nálezu ze dne 31. 10. 2017 sp. zn. I. ÚS 2265/16 vysloven též v nálezu ze dne 19. 2. 2020 sp. zn. IV. ÚS 2672/19 (N 31/98 SbNU 343).

20. Ústavní soud shrnuje, že ústavní stížnost proti rozhodnutí městského soudu, jímž bylo rozhodnuto o nároku stěžovatelky jako cestující, která je spotřebitelkou, na zaplacení částky nepřevyšující 50 000 Kč, uplatněném jako náhrada podle čl. 7 odst. 1 písm. c) nařízení č. 261/2004, není přípustná podle čl. 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu, jestliže stěžovatelka nevyčerpala dovolání, jehož přípustnost závisí na splnění některé z podmínek podle § 237 o. s. ř. Takovéto dovolání není nepřípustné podle § 238 odst. 1 písm. c) o. s. ř., neboť ve věci jde o vztah ze „spotřebitelské smlouvy“.

21. Navzdory těmto závěrům Ústavní soud shledal ústavní stížnost přípustnou (obdobně jako v nálezu ze dne 19. 2. 2020 sp. zn. IV. ÚS 2672/19) proti rozsudku městského soudu z jiného důvodu. K porušení základního práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny může dojít rovněž v důsledku nesprávného poučení o nepřípustnosti opravného prostředku. Nesprávné poučení sice nemá vliv na to, zda stěžovatel takovýto prostředek měl či neměl k dispozici, pokud však účastník řízení ve svém postupu jednal v důvěře v jeho správnost, tato skutečnost nemůže jít k jeho tíži v tom smyslu, že mu bude upřena ochrana jeho práv. Tento závěr se uplatní jak v případech, kdy stěžovatel z tohoto důvodu uplatnil zákonem stanovený opravný prostředek, přestože jej neměl k dispozici [např. nález ze dne 31. 1. 2012 sp. zn. IV. ÚS 3476/11 (N 25/64 SbNU 269)], tak v případech, kdy jej naopak neuplatnil, přestože jej k dispozici měl [např. nálezy ze dne 31. 5. 1994 sp. zn. III. ÚS 65/93 (N 27/1 SbNU 213) nebo ze dne 1. 3. 2011 sp. zn. I. ÚS 2912/10 (N 29/60 SbNU 371)]. Ústavní soud v minulosti opakovaně připustil ústavní stížnost proti rozhodnutím, v nichž byl stěžovatel nesprávně poučen, že je nemůže napadnout opravným prostředkem, jejich přezkum nicméně omezil výlučně na posouzení správnosti poučení (viz výše citované nálezy). Pakliže shledal jeho nesprávnost, odstranění tohoto pochybení novým rozhodnutím otevíralo cestu k věcnému posouzení ostatních námitek v řízení o příslušném opravném prostředku, pro jehož uplatnění začaly nově běžet zákonné lhůty.

22. Přestože stěžovatelka výslovně nenamítá nesprávnost poučení, relevantnost takovéhoto posouzení fakticky vyplývá z jí uplatněné argumentace, v níž je upozorňováno na nejednotnou rozhodovací praxi v otázce přípustnosti či nepřípustnosti dovolání. Ústavní soud proto shledal ústavní stížnost v rozsahu, ve kterém směřuje proti rozsudku městského soudu, přípustnou.

23. Ústavní stížnost je naopak nepřípustná podle § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu v rozsahu, v němž směřuje proti rozsudku obvodního soudu. Skutečnost, že stěžovatelka nepodala dovolání, má za následek, že zatím nebyly vyčerpány všechny zákonem stanovené prostředky, které jí zákon k ochraně jejích práv poskytuje. V případě zamítnutí jejího

případného dovolání, respektive jeho odmítnutí pro nepřípustnost z důvodu nesplnění podmínek podle § 237 o. s. ř., se pak bude moci bránit novou ústavní stížností.

24. V rozsahu, ve kterém byla ústavní stížnost shledána přípustnou, byla podána včas a osobou k tomu oprávněnou a splňuje i všechny zákonem stanovené náležitosti, včetně povinného zastoupení advokátem (§ 29 až 31 zákona o Ústavním soudu).

V. Meritorní posouzení

25. Poté, co se Ústavní soud seznámil s argumentací stěžovatelky, vyjádřeními městského soudu a žalované a obsahem příslušného spisu vedeného u obvodního soudu, zhodnotil, že ústavní stížnost je v části, ve které směřuje proti rozsudku městského soudu, důvodná.

26. V řízení o ústavních stížnostech [čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy, § 72 a násl. zákona o Ústavním soudu] Ústavní soud jako soudní orgán ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy) přezkoumává rozhodnutí či postup orgánů veřejné moci jen z toho hlediska, zda jimi nedošlo k porušení ústavně zaručených základních práv a svobod.

27. V posuzované věci stěžovatelka v souladu s poučením obsaženým v napadeném rozsudku městského soudu nepodala proti tomuto rozsudku dovolání, nýbrž přímo ústavní stížnost, a to přesto, jak bylo podrobně vyloženo výše, že přípustnost dovolání nebyla vyloučena podle § 238 odst. 1 písm. c) o. s. ř. Jeho přípustnost naopak závisela na posouzení podmínek podle § 237 o. s. ř., které má v podstatě povahu kvazimeritorního přezkumu a jehož výsledek, pokud jde o závěr o přípustnosti, závisí na uvážení Nejvyššího soudu. Nesprávné poučení tak mělo za následek, že stěžovatelka nevyužila dovolání jako mimořádný opravný prostředek, kterým se mohla domoci ochrany proti tvrzenému zásahu do jejích ústavně zaručených práv a svobod. Napadeným rozsudkem městského soudu proto bylo porušeno právo stěžovatelky na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny, neboť jednala-li v řízení před obecnými soudy v důvěře ve správnost poučení o nepřípustnosti opravného prostředku, a nevyčerpala-li proto mimořádný opravný prostředek (dovolání), nemůže jí být tato skutečnost na překážku při podání ústavní stížnosti a při posouzení její přípustnosti.

28. Ústavní soud závěrem podotýká, že s ohledem na důvod vyhovění ústavní stížnosti v tomto řízení nebyl oprávněn přezkoumávat skutková zjištění či právní závěry městského soudu ve věci samé. Pouze vycházel ze skutečnosti, že městský soud shledal odvolání přípustným a věcně o něm rozhodl. Tento nález tudíž nelze vykládat v tom smyslu, že by v něm Ústavní soud pro účely dalšího řízení přisvědčil závěrům obsaženým v napadeném rozsudku městského soudu, ať už se tykají procesních předpokladů odvolacího řízení, nebo skutkových zjištění či právních závěrů soudů obou stupňů.

29. Pro úplnost Ústavní soud dodává, že (stejně jako v nálezu ze dne 19. 2. 2020 sp. zn. IV. ÚS 2672/19) provedl závazný výklad k otázce nepřípustnosti dovolání podle § 238 odst. 1 písm. c) o. s. ř., aniž by k ní ještě předtím mohl vyjádřit svůj právní názor Nejvyšší soud, jemuž především náleží rozhodovat o přípustnosti dovolání. Tato skutečnost vyplynula ze vzniklé procesní situace, kdy Ústavní soud sám musel posoudit přípustnost ústavní stížnosti právě s ohledem na uvedené ustanovení. Existence tohoto nálezu nicméně nevylučuje, aby Nejvyšší soud, dospěje-li k přesvědčivým důvodům ve prospěch užšího výkladu slov „vztahy ze spotřebitelských smluv“, v budoucnu vstoupil do soudního dialogu s Ústavním soudem a svůj odlišný či upřesňující právní názor řádně odůvodnil [k precedenční závaznosti nálezu viz nález ze dne 13. 11. 2007 sp. zn. IV. ÚS 301/05 (N 190/47 SbNU 465)].

VI. Závěr

30. Z těchto důvodů Ústavní soud podle § 82 odst. 1 a odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu částečně vyhověl ústavní stížnosti stěžovatelky a podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil napadený rozsudek městského soudu. V části, ve které ústavní stížnost směřovala proti rozsudku obvodního soudu, ji podle § 43 odst. 1

písm. e) zákona o Ústavním soudu odmítl jako nepřípustnou. V pokračujícím řízení bude městský soud povinen znovu rozhodnout o odvolání stěžovatelky a – vázán výše uvedeným právním názorem Ústavního soudu (čl. 89 odst. 2 Ústavy) – správně poučit účastníky řízení o přípustnosti dovolání.

Č. 52
Princip autonomie vůle při posuzování smluv obecnými soudy (sp. zn. III. ÚS 392/20 ze dne 10. března 2020)

1. Autonomie vůle představuje elementární podmínku fungování právního státu a jde o jeden z projevů vázanosti státní moci zákonem podle čl. 2 odst. 3 Listiny a podle čl. 2 odst. 4 Ústavy. Má dvě strukturální dimenze: 1. státní mocí lze do autonomní sféry jednotlivce (včetně jeho autonomních volních projevů) zasahovat jen v rámci daném výslovným svolením (pokynem) zákonodárce a 2. jednotlivec může v rámci své volní autonomie činit vše, co mu zákon nezakazuje (nebo v čem ho neomezuje). V této druhé dimenzi je pak autonomie vůle vůči státní moci přímo vykonatelná.

2. Bezprostřední aplikovatelnost autonomie vůle se projevuje v tom, že interpretuje-li soud v soudním řízení mezi účastníky uzavřenou smlouvu, musí k ní přistupovat nikoliv tak, že tato má být bezvadná, ale tak, že v ní jednotlivec vyjádřil, co chce (resp. co chtěl) dosáhnout. Jednotlivec tedy činí, co mu zákon nezakazuje, a soud jej výkladem jeho právního jednání (např. interpretací jím uzavřené smlouvy) nesmí nutit k tomu, co mu zákon výslovně neukládá. Prioritu musí mít proto výklad smlouvy, který nezakládá její neplatnost, před výkladem, který neplatnost smlouvy zakládá.

3. Naznačenému principu je ovšem nutno rozumět nikoliv (jen) tak, že by měl bránit zásahům veřejné (v tomto případně soudní) moci do smluvní volnosti, ale je nutno jej chápat tak, že soud musí při řešení sporů identifikovat ekonomický účel právního jednání (smlouvy) a tuto hospodářskou funkci se snažit zachovat (to samozřejmě jen tehdy, neodporuje-li takový hospodářský účel smlouvy zákonu, dobrým mravům atp.).

Nález

Ústavní soud rozhodl mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků v senátu složeném z předsedy senátu Jiřího Zemánka a soudců Vojtěcha Šimíčka (soudce zpravodaj) a Radovana Suchánka o ústavní stížnosti stěžovatele M. F., zastoupeného Mgr. Janem Šafránkem, advokátem, se sídlem Na Příkopě 859/22, Praha 1, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 11. 2019 č. j. 33 Cdo 3313/2018-150, rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 10. 4. 2018 č. j. 15 Co 38/2018-122 a rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 10 ze dne 13. 11. 2017 č. j. 34 C 223/2017-83, za účasti Nejvyššího soudu, Městského soudu v Praze a Obvodního soudu pro Prahu 10 jako účastníků řízení a P. K., zastoupeného JUDr. Jaroslavou Šafránkovou, advokátkou, se sídlem Lublaňská 673/24, Praha 2, jako vedlejšího účastníka řízení, takto:

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 26. 11. 2019 č. j. 33 Cdo 3313/2018-150, rozsudkem Městského soudu v Praze ze dne 10. 4. 2018 č. j. 15 Co 38/2018-122 a rozsudkem Obvodního soudu pro Prahu 10 ze dne 13. 11. 2017 č. j. 34 C 223/2017-83 bylo porušeno právo stěžovatele na ochranu vlastnictví a právo na soudní ochranu zaručené čl. 11 odst. 1 a čl. 36 odst. 1 a násl. Listiny základních práv a svobod.

II. Tato rozhodnutí se proto ruší.

III. Vedlejšímu účastníkovi se náhrada nákladů řízení před Ústavním soudem nepřiznává.

Odůvodnění

I. Průběh řízení před Ústavním soudem, podstatný obsah spisu a rekapitulace ústavní stížnosti

1. Ústavnímu soudu byla doručena ústavní stížnost podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a ustanovení § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů. Stěžovatel se ústavní stížností domáhá zrušení v záhlaví citovaných rozhodnutí Obvodního soudu pro Prahu 10 a Městského soudu v Praze, neboť má za to, že jimi bylo porušeno jeho právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 a násl. Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), právo na ochranu vlastnictví podle čl. 11 odst. 1 Listiny a dále jimi byl porušen též princip právní jistoty a smluvní volnosti.

2. Z odůvodnění ústavní stížnosti a také z vystavené plné moci je nicméně patrné, že stěžovatel svojí argumentací napadá i v záhlaví citované usnesení Nejvyššího soudu, od jehož doručení ostatně počítá lhůtu k podání ústavní stížnosti. Ústavní soud proto v souladu se svou judikaturou (srov. např. usnesení Ústavního soudu ze dne 6. 8. 2008 sp. zn. II. ÚS 256/08 – všechna rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na https://nalus.usoud.cz), navazující na judikaturu Evropského soudu pro lidská práva (srov. rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci *Bulena proti České republice* ze dne 20. 4. 2004, Přehled rozsudků ESLP, ASPI, Praha č. 3, 2004, str. 125), podrobil ústavnímu přezkumu i usnesení Nejvyššího soudu, aniž považoval za nutné vyzývat stěžovatele k upřesnění petitu ústavní stížnosti.

3. Z vyžádaného soudního spisu Obvodního soudu pro Prahu 10 sp. zn. 34 C 223/2017 se podává, že v záhlaví citovaným rozsudkem obvodní soud zamítl stěžovatelovu žalobu, aby žalovaný P. K. zaplatil stěžovateli částku 1 800 000 Kč s úrokem z prodlení a stěžovateli uložil povinnost zaplatit žalovanému náhradu nákladů řízení. Stěžovatel se uvedené částky domáhal s odůvodněním, že na základě smlouvy o půjčce ze dne 31. 7. 2008, uzavřené mezi stěžovatelem jako věřitelem a žalovaným jako dlužníkem, zapůjčil žalovanému částku ve výši 1 185 000 Kč. Dále na základě smlouvy o půjčce ze dne 12. 6. 2009 zapůjčil stěžovatel žalovanému částku ve výši 300 000 Kč a na základě smlouvy o půjčce ze dne 23. 12. 2009 částku ve výši 315 000 Kč. Celková částka zapůjčená žalovanému stěžovatelem tedy činí 1 800 000 Kč. Stěžovatel a žalovaný si mezi sebou ve smlouvách o půjčce sjednali smluvní úrok ve výši 6 % ročně. Následně dohodou ze srpna roku 2015 o změně smluv o půjčkách odpustil stěžovatel žalovanému placení smluvního úroku sjednaného v rámci smluv o půjčkách.

4. Z této blíže nedatované „dohody o změně smluv o půjčce“ (č. l. 15) je patrno, že mezi stěžovatelem a žalovaným byla dne 31. 7. 2008 uzavřena smlouva o půjčce (stěžovatel poskytl částku 1 185 000 Kč), dne 12. 6. 2009 další smlouva o půjčce (stěžovatel zapůjčil žalovanému částku 300 000 Kč) a konečně dne 23. 12. 2009 další smlouva o půjčce (ohledně částky ve výši 315 000 Kč). Tyto smlouvy o půjčkách se změnily tak, že se ruší od počátku ustanovení týkající se dohodnutého úroku (tzn. dlužník není povinen hradit věřiteli za poskytnuté plnění úrok ve výši 6 % za rok), přičemž ostatní ujednání smluv zůstávají beze změny.

5. K podmínkám o vrácení uvedených částek je v předmětných smlouvách o půjčce obsaženo (srov. č. l. 6 až 10), že půjčky budou splaceny formou převodu na účet věřitele. Protože tedy účastníci smluv nesjednali konkrétní výši a termíny jednotlivých splátek, posoudil soud prvního stupně jejich ujednání o splatnosti dluhu z půjček a termíny

jednotlivých splátek jako neurčité. Je-li dohoda o splatnosti dluhu neplatná pro neurčitost, nastává v otázce splatnosti stejná situace, jako kdyby dohoda o splatnosti dluhu nebyla uzavřena vůbec. Nebyla-li splatnost dluhu dohodnuta, stanovena právním předpisem nebo určena v rozhodnutí, lze o splnění dluhu požádat dlužníka kdykoliv. V takových případech je pak třeba podle soudu prvního stupně považovat za den rozhodný pro počátek běhu promlčecí lhůty ten den, který následuje po vzniku právního vztahu sjednaného na neurčitou dobu.

6. Vzhledem k námitce promlčení vznesené žalovaným soud prvního stupně posoudil věc tak, že v posuzovaném případě promlčecí lhůta práva stěžovatele na vrácení plnění z půjček, jejichž splatnost nebyla účastníky sjednána, začala běžet ode dne následujícího poté, co právní vztah ze smluv o půjčce vznikl, tzn. od 1. 8. 2008, od 13. 6. 2009 a od 24. 12. 2009. Nárok stěžovatele je tak vzhledem k podání žaloby ke dni 28. 6. 2017 promlčen, neboť žaloba byla podána po uplynutí tříleté promlčecí doby (resp. lhůty).

7. Stěžovatel v této souvislosti uvedl, že vznesení námitky promlčení žalovaným je nutno hodnotit jako rozporné s dobrými mravy, a to z důvodu psychického nátlaku ze strany žalovaného [ten měl stěžovateli hrozit, že bude-li po něm dlužnou částku vymáhat, zveřejní intimní nahrávky ze schůzek mezi stěžovatelem, žalovaným a jeho (bývalou) manželkou]; pokud však k tomuto nátlaku dle vyjádření stěžovatele mělo dojít v průběhu roku 2014, pak obvodní soud poukázal na to, že již v roce 2014 byl nárok stěžovatele promlčen.

8. Soud prvního stupně rovněž nepovažoval za uznání dluhu, pokud strany mezi sebou dodatečně uzavíraly smlouvy o půjčce poté, co stěžovatel žalovanému a jeho manželce (část) plnění fakticky poskytl krátce před uzavřením smluv. Naopak vyšel z toho, že mezi stranami byly uzavřeny konkludentně smlouvy o půjčce, které byly následně potvrzeny v písemné formě. Jako uznání dluhu obvodní soud neposoudil ani mezi stěžovatelem a žalovaným uzavřenou dohodu o změně smluv ze srpna roku 2015, neboť z ní nevyplývá ani to, jakou částku měl žalovaný při jejím podpisu aktuálně dlužit, jakým způsobem měl svůj dluh splácet, ani do kdy měl být dluh splacen. Soud prvního stupně tedy dospěl k závěru, že šlo výhradně o změnu smluv o půjčkách v podobě odpuštění smluvního úroku ve výši 6 %. Naopak, mělo-li by jít o právně relevantní uznání dluhu, musel by být dluh uznán co do důvodu (titulu) a výše. Není-li naopak určitost projevu vůle uznat dluh co do důvodu a výše a příslib dluh zaplatit dána obsahem listiny, na níž je uznání dluhu zaznamenáno, nejde o platné uznání dluhu. Pokud manželka žalovaného poskytla stěžovateli separátní uznání dluhu s tím, že dluh se nachází ve společném jmění manželů, pak toto jednání nemá podle soudu prvního stupně žádný vliv na běh promlčecí lhůty ve vztahu k žalovanému jakožto výlučnému dlužníkovi ze smluv o půjčkách.

9. K odvolání stěžovatele Městský soud v Praze ústavní stížností napadeným rozsudkem prvostupňové rozhodnutí potvrdil a rozhodl o náhradě nákladů řízení. S hodnocením provedeným soudem prvního stupně se městský soud zcela ztotožnil. Vyšel z toho, že žalovanému byla poskytnuta půjčka v celkové výši 1 800 000 Kč a že na ni nebylo žalovaným nic zaplaceno. Žalovaný nic z toho podle městského soudu nepopíral, avšak během řízení se dovolal námitky promlčení. Soud prvního stupně přitom podle městského soudu správně hodnotil význam institutu promlčení a správně také odkázal na judikaturu Nejvyššího soudu a Ústavního soudu vztahující se k situaci, kdy námitku promlčení je nutno hodnotit jako rozpornou s dobrými mravy jen v mimořádně závažných situacích. Ani odvolací soud pak žádné takové závažné okolnosti v právě posuzovaném případě neshledal; ostatně aspekty vztahu mezi účastníky řízení (a manželkou žalovaného) nebyly zcela vysvětleny, proto bylo podle městského soudu vhodné přidržet se výlučně formálněprávního hodnocení věci. Údajné vydírání stěžovatele žalovaným (probíhající navíc v době, kdy byl dluh již promlčen) zůstalo údajně jen v rovině tvrzení.

10. Vzhledem k rozporuplným stanoviskům účastníků řízení k jejich vzájemnému vztahu se městský soud ztotožnil se soudem prvního stupně v závěru o nadbytečnosti

výslechu účastníků, protože by šlo nadále jen o tvrzení proti tvrzení. Vzhledem k rozporům v účastnických výpovědích manželky žalovaného v rozvodovém řízení probíhajícím u jiného soudu by přitom objektivní a zejména věrohodný důkaz nepřinesl ani její případný svědecký výslech v tomto řízení.

11. Okolnost, že dohodu z roku 2015 o prominutí úroků nelze hodnotit jako uznání dluhu, pak ani podle městského soudu není přepjatým formalismem, neboť z dané dohody jednoznačně plyne, co bylo jejím smyslem (tedy odpuštění úroků). V této souvislosti je podle městského soudu nutno přihlédnout k tomu, že účastníci smluv i následné dohody jsou právní laici, a proto není namístě jim podsouvat, že jejich vůle směřovala k tak sofistikovanému jednání jako uznání dluhu.

12. Následné dovolání stěžovatele bylo ústavní stížností napadeným usnesením odmítnuto. Podle Nejvyššího soudu stěžovatel v dovolání nevznesl žádnou otázku, jež by zakládala jeho přípustnost. Uplatněním způsobilého dovolacího důvodu ovšem nelze zpochybňovat posouzení věci, vychází-li taková argumentace dovolatele z jiného skutkového stavu, než z jakého vyšel při posouzení věci odvolací soud. Zjišťuje-li pak soud obsah smlouvy, jde o skutkové zjištění, zatímco dovozuje-li z právního úkonu konkrétní práva a povinností účastníků právního vztahu, jde již o aplikaci práva na zjištěný skutkový stav, tedy o právní posouzení. Samotné hodnocení důkazů odvolacím soudem tedy úspěšně nelze napadnout dovolacím důvodem nesprávného právního posouzení. Námitky stěžovatele uplatněné v dovolání přitom nesměřují primárně proti právnímu posouzení věci, nýbrž právě proti správnosti skutkových zjištění, na jejichž základě odvolací soud uzavřel, že obsahem žádné z předložených listin (smluv o půjčce či dohody o jejich změně) není jednoznačný projev vůle žalovaného spočívající v kvalifikovaném uznání dluhu.

13. Přípustnost dovolání podle Nejvyššího soudu nezaložila ani otázka účinků uznání dluhu manželkou žalovaného, neboť uzavřel-li za trvání manželství a společného jmění smlouvu o půjčce jako dlužník i jen jeden z manželů, je z takové smlouvy zavázán jen sám oprávněný. Nic na tom nemění ani okolnost, že věřitel může dosáhnout uspokojení i z věcí, které jsou součástí společného jmění manželů. To je ustálený právní závěr, od něhož není důvod se podle Nejvyššího soudu odchylovat.

14. Zakládal-li stěžovatel konečně přípustnost dovolání na posouzení otázky, jakou povahu má písemně uzavřená smlouva o půjčce, je-li uzavřena toliko následně po faktickém uzavření smlouvy spočívajícím v převodu peněz, pak řešení uvedené otázky stěžovatel buduje na skutkové verzi odlišné od toho, co jednak sám tvrdil a co zjistil na základě provedeného dokazování odvolací soud. Tedy ani taková otázka přípustnost dovolání založit nemohla.

15. V ústavní stížnosti stěžovatel opakuje svoje východisko, že dodatečně uzavřené písemné znění smluv o půjčkách, stejně jako dohodu o odpuštění úroků, nutno zároveň vyložit jako uznání dluhu ze strany žalovaného. Dále stěžovatel upozorňuje na uznání dluhu manželkou žalovaného, jakož i na to, že uznání dluhu nebrání, je-li dluh již promlčen. Všechna tato uznání dluhu prý přitom mění promlčecí lhůtu na desetiletou.

16. Soudy rovněž zasáhly do smluvní volnosti stěžovatele a žalovaného, neboť je jednoznačné, že dlužník s věřitelem (tedy žalovaný a stěžovatel) se dohodli, že věřitel odpustí dlužníkovi úrok, neboť se dlužník zavázal, že bude svůj dluh splácet. Pokud by strany neměly v úmyslu kromě odpuštění úroků stvrdit to, že dluh existuje, nemělo by podle stěžovatele žádný smysl dohodu uzavírat [v této souvislosti stěžovatel odkazuje na nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 3168/16 ze dne 11. 7. 2017 (N 121/86 SbNU 85) s tím, že pokud obecné soudy z právě uvedeného východiska nevyšly, zasáhly tím do smluvní svobody stěžovatele a žalovaného].

17. Obecné soudy rovněž porušily zásadu rovnosti účastníků řízení, jako součást práva na spravedlivý proces a soudní ochranu, když neprovedly navrhovanou účastnickou výpověď stěžovatele samotného ani výpověď manželky žalovaného. Zároveň však jako důkaz provedly

účastnickou výpověď žalovaného v jiném (rozvodovém) řízení, kterého se ale stěžovatel přirozeně nemohl účastnit. Shora uvedeným postupem a výsledkem řízení pak obecné soudy zasáhly rovněž do práva stěžovatele na ochranu vlastnictví.

II. Vyjádření účastníků řízení, vedlejšího účastníka řízení a eventuální replika stěžovatele

18. Nejvyšší soud navrhuje, aby ústavní stížnost stěžovatele byla odmítnuta jako zjevně neopodstatněná nebo zamítnuta jako nedůvodná.

19. Městský soud jen stručně zrekapituloval právě posuzovanou věc a uvedl, že trvá na svých závěrech s tím, že ústavní stížnost by měla být zamítnuta nebo odmítnuta jako zjevně neopodstatněná.

20. Obvodní soud pro Prahu 10 i přes výzvu Ústavního soudu nepředložil k ústavní stížnosti vyjádření, nýbrž zaslal pouze spis.

21. Vedlejší účastník P. K. ve vyjádření k ústavní stížnosti shrnuje, že ústavní stížnost je jen opakováním stěžovatelovy dosavadní argumentace, když ani v ústavní stížnosti není dostatečně vysvětleno, v čem a jakým způsobem mělo dojít k porušení stěžovatelova práva na soudní ochranu, tedy v čem měly obecné soudy ve stěžovatelově věci porušit princip právní jistoty a zákaz svévole. Dále se vedlejší účastník domnívá, že stěžovatel řádně nevyčerpal dovolání (nevymezil jeho přípustnost), a proto ani právě projednávaná ústavní stížnost není v souladu se stanoviskem pléna Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS-st. 45/16 ze dne 28. 11. 2017 (ST 45/87 SbNU 905; 460/2017 Sb.) přípustná. Vedlejší účastník rovněž spojil své vyjádření s návrhem, aby mu byla přiznána náhrada nákladů řízení před Ústavním soudem.

22. Vyjádření účastníků řízení a vedlejšího účastníka řízení Ústavní soud nezasílal stěžovateli k replice, neboť tato nepřesahují rámec argumentace ústavní stížností napadených rozhodnutí ani průběh dosavadního řízení.

III. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

23. Ústavní soud ve své judikatuře opakovaně zdůrazňuje, že není součástí soudní soustavy, a nepřísluší mu proto ani právo vykonávat dohled nad rozhodovací činností obecných soudů [srov. např. nález sp. zn. III. ÚS 23/93 ze dne 1. 2. 1994 (N 5/1 SbNU 41)]. Do rozhodovací činnosti obecných soudů je oprávněn zasáhnout pouze tehdy, došlo-li jejich pravomocným rozhodnutím v řízení, jehož byl stěžovatel účastníkem, k porušení jeho základních práv či svobod chráněných ústavním pořádkem. Skutečnost, že se obecný soud opřel o právní názor (resp. o výklad zákona, případně jiného právního předpisu), se kterým se stěžovatel neztotožňuje, nezakládá sama o sobě relevantní důvod k podání ústavní stížnosti [viz nález sp. zn. IV. ÚS 188/94 ze dne 26. 6. 1995 (N 39/3 SbNU 281)]. Ústavní soud však na druhé straně konstatuje, že výklad a následná aplikace právních předpisů obecnými soudy mohou být v některých případech natolik extrémní, že vybočí z mezí hlavy páté Listiny, jakož i z principů ovládajících demokratický právní stát, a zasáhnou tak do některého ústavně zaručeného základního práva. To je právě případ stěžovatele.

III./1 Obecná východiska

III./1/a Autonomie vůle

24. Ústavní soud se ve své judikatuře opakovaně vyjadřoval k nutnosti maximálního respektu k principu autonomie vůle, a to zvláště při posuzování smluv obecnými soudy. Přitom dovodil, že autonomie vůle představuje elementární podmínku fungování právního státu [srov. např. nález sp. zn. IV. ÚS 128/06 ze dne 11. 11. 2009 (N 235/55 SbNU 267)] s tím, že jde o jeden z projevů vázanosti státní moci zákonem podle čl. 2 odst. 3 Listiny a podle čl. 2 odst. 4 Ústavy (srov. např. shora citovaný nález sp. zn. IV. ÚS 3168/16). Proto autonomie vůle má dvě strukturální dimenze: 1. státní mocí lze do autonomní sféry

jednotlivce (a tedy i do jeho autonomních volních projevů) zasahovat jen v rámci daném výslovným svolením (pokynem) zákonodárce a 2. jednotlivec může v rámci své volní autonomie činit vše, co mu zákon nezakazuje (nebo v čem ho neomezuje). V této druhé dimenzi je pak autonomie vůle vůči státní moci přímo vykonatelná.

25. Skutečnost, že autonomie vůle je bezprostředně aplikovatelná (a vůči státní moci vynutitelná) se pak projevuje v tom, že interpretuje-li soud v soudním řízení mezi účastníky uzavřenou smlouvu, musí k ní přistupovat nikoliv tak, že tato má být bezvadná, ale tak, že v ní (prostřednictvím ní) jednotlivec vyjádřil, co chce (respektive to, co chtěl) dosáhnout. Jednotlivec tedy činí (činil), co mu zákon nezakazuje, a soud jej výkladem jeho právního jednání (například interpretací jím uzavřené smlouvy) nesmí nutit k tomu, co mu zákon výslovně neukládá. Například v nálezu sp. zn. II. ÚS 2124/14 ze dne 26. 1. 2016 (N 13/80 SbNU 163), navazujícím na nález sp. zn. I. ÚS 625/03 ze dne 14. 4. 2005 (N 84/37 SbNU 157), Ústavní soud uvedl, že prioritu musí mít výklad smlouvy, který nezakládá její neplatnost, před výkladem, který neplatnost smlouvy zakládá; zmíněné východisko přitom podle Ústavního soudu platí zvláště tehdy, jsou-li v daném případě možné oba výklady.

26. Naznačenému principu je ovšem nutno rozumět nikoliv (jen) tak, že by měl bránit toliko jednomu z nejzávažnějších zásahů veřejné (v tomto případně soudní) moci do smluvní volnosti (jako jednoho z mnoha projevů autonomie vůle), ale je nutno jej chápat tak, že soud musí při řešení sporů identifikovat ekonomický účel právního jednání (smlouvy) a tuto hospodářskou funkci se snažit – což je zvláště podstatné v právě posuzovaném případě – zachovat (to samozřejmě ale jen tehdy, neodporuje-li takový hospodářský účel smlouvy zákonu, dobrým mravům atp.). Proto také Ústavní soud trvale zastává názor, že směřuje-li vůle smluvních stran k jinému významu, než je ve smlouvě zanesen, a podaří-li se takový jiný význam v řízení před soudem dostatečně ozřejmit, musí mít takový účastníky smlouvy sledovaný účel přednost před interpretací smlouvy upínající se jen k jejímu doslovnému výkladu (srov. k tomu přiměřeně též rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 7. 11. 2013 sp. zn. 32 Cdo 1893/2011).

III./1/b Uznání dluhu

27. Uznání dluhu patří podle ustáleného výkladu [srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 4. 2002 sp. zn. 29 Odo 341/2001] mezi zajišťovací právní prostředky, přičemž zajišťovací mechanismus je dvojí [na tom nic nezměnil ani zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „občanský zákoník“) nahrazující zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění účinném do 31. 12. 2013, (dále jen „zákon č. 40/1964 Sb.“)]. Uzná-li dlužník svůj dluh co do důvodu a výše, vychází se z toho, že dluh v době uznání trval, nezanikl. Po uznání dluhu je to proto nově dlužník, kdo musí prokázat případný opak, tedy že dluh například vůbec nevznikl nebo již netrvá. Vedle přenesení důkazního břemene způsobuje uznání dluhu též přerušení běhu promlčecí lhůty, kdy od uznání dluhu počne běžet promlčecí lhůta nová, desetiletá. Zákon č. 40/1964 Sb. (srov. § 110 a 558) přitom umožňoval uznání práva i promlčeného dluhu. Na rozdíl od obchodního zákoníku a občanského zákoníku však vyžadoval, aby dlužník v okamžiku uznání o promlčení věděl (srov. k tomu § 323 odst. 1 obchodního zákoníku a § 2054 odst. 3 občanského zákoníku). Na druhou stranu zákon č. 40/1964 Sb. dovoloval ve smyslu svého § 110 uznání promlčeného práva vedoucího k založení nové, desetileté promlčecí lhůty, byť uznáním práva nebyl založen vznik domněnky trvání dluhu (srov. k tomu rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 9. 2006 sp. zn. 33 Odo 133/2005). U uznání práva zákon č. 40/1964 Sb. ani nevyžadoval, aby dlužník při uznání práva měl vědomost, zda je dluh již případně promlčen. Uznání dluhu muselo mít podle zákona č. 40/1964 Sb. písemnou formu, jednalo se o jednostranné právní jednání dlužníka, které mohlo být i opakované ve vztahu k jednomu dluhu. Z uznání muselo (a stále musí) být zjistitelné, jakého dluhu se týká a do jaké výše dlužník svůj dluh uznává.

Podle judikatury Nejvyššího soudu platí (srov. např. rozsudek ze dne 12. 3. 2019 sp. zn. 21 Cdo 292/2018), že v případě uznání dluhu vzniklého za účinnosti zákona č. 40/1964 Sb. se i jeho případné pozdější uznání řídí naposledy citovaným zákonem. V právních poměrech zákona č. 40/1964 Sb. tedy nelze přímo a bez dalšího akceptovat například konkludentní uznání dluhu atp., jako je tomu v občanském zákoníku nebo jako to bylo dovozováno judikaturou v obchodněprávních vztazích.

III./2 Aplikace obecných východisek na právě projednávaný případ

28. Z vyžádaného soudního spisu, o čemž výslovně neměl pochybnost ani městský soud (srov. str. 9 jeho rozsudku), se podává, že stěžovatel žalovanému půjčil uvedenou částku 1,8 mil. Kč a žalovaný mu nic nevrátil, což ani nepopírá; bránil se však, jak uvedeno shora, námitkou promlčení. Stěžovatel pak měl za to, že námitka promlčení není důvodná, neboť došlo k uznání dluhu ze strany žalovaného (což způsobilo běh nové, desetileté promlčecí lhůty), a to mimo jiné tím, že stěžovatel a žalovaný spolu uzavřeli v roce 2015 dohodu, kterou se předchozí smlouvy o půjčkách (resp. jimi založený právní vztah) mění tak, že žalovaný jako dlužník nemusí hradit úrok, který byl původně ve smlouvách sjednán. Soudy přitom dospěly v napadených rozhodnutích k závěru, že zmíněná dohoda o prominutí úroků nemůže – vzdor přesvědčení stěžovatele – představovat zároveň uznání dluhu. Tento jejich závěr však není podle Ústavního soudu správný a ústavně souladný.

29. Jak bylo uvedeno shora, v poměrech právě projednávaného případu musí být uznání dluhu písemné, musí z něj být patrno, jaký dluh se v něm uznává a do jaké výše. Musí z něj být také seznatelný příslib dlužníka dluh zaplatit. Písemný text dohody o prominutí úroků (srov. č. l. 15) se přitom výslovně odkazuje na jednotlivé smlouvy o půjčkách, tedy je z ní patrné, z jakého důvodu a kolik žalovaný vedlejší účastník stěžovateli v době uzavření dohody dlužil (přitom ani městský soud neměl pochybnost, že žalovaný nic stěžovateli nevrátil, když opak žalovaný ani netvrdil – srov. vyjádření žalovaného na č. l. 53 nebo výpisy z účtu na č. l. 71 a násl.). Uvedenou dohodu je pak nutno v kontextu posuzované věci podle Ústavního soudu vykládat tak, že jejím podpisem žalovaný vyjádřil svou vůli dluh zaplatit, byť samotný text dohody takový závazek výslovně neobsahuje; takový závazek ovšem obsahují původní smlouvy o půjčkách, k nimž se podpisem dohody z roku 2015 žalovaný opětovně přihlásil, a povinnost vrátit shora uvedenou částku (vzniklá podle původních smluv) zůstala dohodou z roku 2015 nedotčena.

30. Ústavní soud si je přitom vědom, že uvedeným výkladem poněkud vykročil z praxe, jak bylo uznání dluhu zákonem č. 40/1964 Sb. chápáno. Ovšem vzhledem k okolnostem této věci – tedy k tomu, že žalovaný dobrovolně se stěžovatelem uvedenou dohodu uzavřel, jakož i vzhledem k tomu, že způsob nazírání na institut uznání dluhu prošel od devadesátých let minulého století, kdy bylo ustanovení § 558 do zákona č. 40/1964 Sb. zařazeno, vývojem, jenž se projevil i v občanském zákoníku – nepovažuje Ústavní soud takový postup za nepřiměřený, a to ani v tom ohledu, že by byl pro žalovaného překvapivý. Obecné soudy (a ani žalovaný sám) se totiž hlouběji nepokusily vysvětlit, proč by vlastně žalovaný uvedenou dohodu podepisoval, pokud by svůj dluh nehodlal uznat. Přitom ekonomický účel (srov. shora) dohody z roku 2015 je podle Ústavního soudu zcela zřejmý: stěžovatel dostane zpět dlužnou částku a žalovaný nebude muset hradit dohodnutý úrok. Rovněž je očividné, že přistoupil-li žalovaný na dohodu o změně dříve sjednaného právního vztahu podle shora citovaných smluv o půjčce, vzbudil ve stěžovateli důvodné očekávání, že mu budou jeho prostředky vráceny.

31. Z uvedeného lze rovněž podle Ústavního soudu přesvědčivě dovodit, že hodnocený případ je dosti specifický, proto nemohly obstát úvahové a aplikační mechanismy spojené s institutem uznání dluhu, které obecné soudy jinak běžně používají a jež jsou za jiných okolností s to napomoci k nalezení spravedlnosti. Ústavní soud se tedy zcela neztotožňuje ani

s názorem městského soudu, že hodnotit dohodu o prominutí úroků zároveň jako uznání dluhu by bylo nepřiměřené vzhledem k tomu, že ji uzavíraly obě strany (žalovaný a stěžovatel) jako právní laici. Naopak i z čistě laického pohledu lze podle Ústavního soudu přijmout, že souhlasí-li dlužník s tím, že mu věřitel odpustí sjednané úroky, znamená to současně potvrzení původního dluhu.

32. Obecným soudům lze přisvědčit potud, že z dohody o prominutí úroků nelze zjistit například aktuální výši dluhu. Nicméně taková otázka v daném případě – jak je uvedeno shora – vůbec nebyla sporná. Navíc, při hodnocení dohody ze srpna roku 2015 jako uznání práva by otázka výše dluhu ani nebyla určující; takové právní jednání – jak shrnuto shora – má vliv jen na běh promlčecí lhůty (§ 110 zákona č. 40/1964 Sb.).

IV. Závěr

33. Nezbývá tedy než uzavřít, že vyloučily-li obecné soudy možnost posouzení shora uvedené dohody zároveň jako uznání dluhu ze strany žalovaného, neinterpretovaly podústavní právo v jeho ekonomicko-sociální kauzalitě a při respektování zásady smluvní autonomie, tedy neinterpretovaly ho ústavně souladným způsobem. To v daném případě představuje porušení práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny [srov. k tomu v poměrech právě projednávané věci bod 20 nálezu sp. zn. I. ÚS 34/17 ze dne 25. 7. 2017 (N 132/86 SbNU 247)] a také porušení práva na ochranu vlastnictví podle čl. 11 odst. 1 Listiny. Za této situace nebylo nezbytné výslovně reagovat na všechna stěžovatelem v ústavní stížnosti vznášená pochybení obecných soudů, neboť právě interpretace dohody o prominutí úroků je pro věc klíčová, z čehož ostatně vycházel i samotný stěžovatel.

34. Příliš restriktivní hodnocení dohody o prominutí úroků přitom nenapravil ani Nejvyšší soud, byť sám v odůvodnění v záhlaví citovaného usnesení konstatuje, že nesprávné zhodnocení práv a povinností plynoucích například ze smlouvy je nutno považovat za právní hodnocení, které je ovšem způsobilým dovolacím důvodem. Stěžovatel přitom v dovolání zákonný důvod pro jeho podání zformuloval (viz zejména body III až V), když označil řadu rozhodnutí Nejvyššího soudu, se kterými mělo být rozhodnutí odvolacího soudu v rozporu, a vymezil relevantní právní otázku.

35. Skutečnost, že Městský soud v Praze práva a povinnosti z dohody plynoucí vyhodnotil v rozporu s judikaturou Ústavního soudu a Nejvyššího soudu (srov. k tomu přiměřeně právě shora citovaný rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 32 Cdo 1893/2011), byla předestřena výše. Stěžovatel tedy řádně vymezil přípustnost dovolání, a proto ani jeho ústavní stížnost nemůže být ve vztahu k rozsudku městského soudu hodnocena jako nepřípustná. Ústavní soud proto ústavní stížnosti vyhověl a v záhlaví citovaná rozhodnutí podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil.

36. Za této procesní situace nemohlo být vyhověno návrhu vedlejšího účastníka na náhradu nákladů řízení před Ústavním soudem, jelikož podle ustanovení § 62 odst. 4 zákona o Ústavním soudu lze tuto náhradu přiznat jen „podle výsledku řízení“, kdy vedlejší účastník nebyl se svou procesní obranou úspěšný.

Č. 53
Účelnost nákladů na právní zastoupení statutárního města advokátem (sp. zn. IV. ÚS 2434/19 ze dne 24. března 2020)

Přiznáním náhrady nákladů právního zastoupení statutárnímu městu jako nákladů účelně vynaložených soud „prolamuje“ pravidlo a uplatňuje z něj výjimku; má tak za vyvrácenou judikatorně dovozenou právní domněnku, že statutární město je dostatečně personálně a materiálně vybaveno k tomu, aby bylo schopno kvalifikovaně hájit svá rozhodnutí, práva a zájmy, aniž by muselo využívat právní pomoci advokátů. Není vyloučeno, že pro průběh konkrétního (složitého) řízení může být zastoupení advokátem žádoucí – o to přesvědčivější však musí být odůvodnění rozhodnutí soudu, který výjimku uplatní, vyhodnotí náklady právního zastoupení jako účelně vynaložené a přizná jejich náhradu. Z rozhodnutí musí být zřetelně patrno, v čem spočívá jedinečnost, unikátnost, složitost případu a proč konkrétní statutární město není schopno výkon svých účastnických práv zajistit vlastními silami a z vlastních zdrojů. V opačném případě soud nedodrží ústavní požadavek náležitého odůvodnění plynoucí z čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Jana Filipa, soudce zpravodaje Jaromíra Jirsy a soudce Jiřího Zemánka o ústavní stížnosti Stanislava Janečka, zastoupeného Mgr. Petrem Vodehnalem, advokátem se sídlem v Praze 5, Viktora Huga 377/4, proti usnesení Městského soudu v Praze č. j. 28 Co 151/2019-403 ze dne 12. 6. 2019, za účasti Městského soudu v Praze jako účastníka řízení, takto:

I. Usnesením Městského soudu v Praze č. j. 28 Co 151/2019-403 ze dne 12. 6. 2019 bylo porušeno právo stěžovatele na soudní ochranu podle článku 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Městského soudu v Praze č. j. 28 Co 151/2019-403 ze dne 12. 6. 2019 se ruší.

Odůvodnění

I. Vymezení věci a řízení před obecnými soudy

1. Stěžovatel uzavřel s obcí hlavní město Praha (dále jen „žalobce“) v roce 2000 nájemní smlouvu k části pozemku na Václavském náměstí v Praze, kterou využíval k provozu pevného prodejního stánku s občerstvením (dočasné stavby). V řízení před obecnými soudy byl stěžovatel žalobcem žalován o zaplacení 890 000 Kč jako smluvní pokuty vypočtené podle nájemní smlouvy za prodlení s vyklizením předmětu skončeného nájmu (odstranění dočasné stavby).

2. Obvodní soud pro Prahu 1 (dále jen „nalézací soud“) v pořadí druhým rozsudkem ve věci č. j. 21 C 186/2013-303 ze dne 12. 12. 2017 žalobě vyhověl (výrok I) a uložil stěžovateli zaplatit žalobci na náhradě nákladů řízení 99 000 Kč (výrok II) za zaplacený soudní poplatek. Náklady za zastupování žalobce advokátem neshledal nalézací soud s odkazem na judikaturu Ústavního soudu [nález sp. zn. I. ÚS 2929/07 ze dne 9. 10. 2008 (N 167/51 SbNU 65), nález sp. zn. II. ÚS 376/12 ze dne 14. 3. 2013 (N 45/68 SbNU 449)] účelně vynaloženými, jelikož žalobce je statutárním městem vybaveným personálně i materiálně k tomu, aby právní záležitosti vyřizoval sám bez zastoupení advokátem, nadto v řízení zahájeném na základě jedné z mnoha typových žalob o zaplacení smluvní pokuty, které žalobce podává i proti jiným nájemcům.

3. K odvolání žalobce proti výroku II rozsudku nalézacího soudu Městský soud v Praze (dále též jen „odvolací soud“) nákladový výrok rozsudku nalézacího soudu změnil výrokem I napadeného usnesení tak, že uložil stěžovateli zaplatit žalobci na náhradě nákladů nalézacího řízení 290 639,80 Kč a výrokem II náklady odvolacího řízení ve výši 7 538,30 Kč. Odvolací soud vyšel z předpokladu, že „nákladovou“ judikaturu Ústavního soudu nelze aplikovat paušálně bez ohledu na předmět řízení [nález sp. zn. III. ÚS 2984/09 ze dne 23. 11. 2010 (N 232/59 SbNU 365), nález sp. zn. I. ÚS 988/12 ze dne 25. 7. 2012 (N 132/66 SbNU 61), nález sp. zn. I. ÚS 3819/13 ze dne 25. 3. 2014 (N 43/72 SbNU 501)], dospěl k závěrům odlišným a do účelně vynaložených nákladů řízení zahrnul i náklady zastoupení advokátem.

4. Podle odvolacího soudu je pro právo na náhradu nákladů právního zastoupení určující hledisko účelnosti – zda je zastoupení advokátem využitím ústavně zaručeného práva na právní pomoc, či jeho zneužitím na úkor protistrany. U veřejnoprávních korporací je nutné reflektovat povahu a okolnosti sporu, neboť činnost zaměstnanců žalobce s právnickým vzděláním je zaměřena především na oblast jeho působení ve veřejnoprávní sféře v rámci jeho přenesené (správní) působnosti, případně na běžnou agendu jeho samostatné působnosti (např. v oblasti majetkové uzavírání nájemních a jiných smluv, vybírání nájemného z bytů a nebytových prostor apod.). Na základě těchto východisek dospěl odvolací soud k závěru, že ač se skutková a právní povaha sporu nevymykala běžné činnosti žalobce, zjevně šlo o skutkově i právně složitější věc, jak dokládá obsah spisu a průběh soudního řízení. Žalobcem uplatněné náklady řízení proto považuje za účelně vynaložené ve smyslu § 142 odst. 1 o. s. ř. a neshledal, že by šlo o případ zneužití práva žalobce na právní pomoc podle čl. 37 odst. 2 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) na úkor stěžovatele.

II. Argumentace stěžovatele

5. Stěžovatel se v řízení před Ústavním soudem domáhá zrušení napadeného usnesení pro porušení práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny, jakož i práva na ochranu majetku podle čl. 11 odst. 1 Listiny, které spatřuje ve způsobu, jakým odvolací soud posoudil otázku účelnosti vynaložených nákladů řízení žalobce – rozporně s ustálenou judikaturou obecných soudů i Ústavního soudu (sp. zn. III. ÚS 2984/09). Z ní plyne, že u statutárních měst se vlastní vybavenost dostatečným personálním a materiálním aparátem presumuje a jejich zastoupení advokátem lze účelným shledat jen výjimečně za náležitého odůvodnění existence mimořádných okolností konkrétního případu, které podle názoru stěžovatele ve věci nebyly dány a odvolací soud ani žádné neuvádí. Povinné právní zastoupení před Nejvyšším soudem podle stěžovatele onou mimořádnou okolností není, neboť z hlediska celého průběhu řízení představuje dovolací řízení pouze marginální část.

6. Odvolací soud poukazuje na skutkovou a právní složitost věci; podle stěžovatele však v řízení byla řešena standardní otázka platnosti ujednání nájemní smlouvy o smluvní pokutě a porušení smluvní povinnosti – nejde o problematiku dosud neřešenou nebo vyžadující zvláštních znalostí (např. cizího práva či cizího jazyka). Mezi žalobcem

a stěžovatelem je navíc vedena řada dalších, skutkově i právně shodných soudních řízení (za jiná rozhodná období).

7. Podle přesvědčení stěžovatele byl napadeným usnesením bez dostatečného odůvodnění existence mimořádných okolností, které by závěr odvolacího soudu činily souladným s ustálenou judikaturou, umenšen jeho majetek, čímž odvolací soud porušil čl. 36 odst. 1 ve spojení s čl. 11 odst. 1 Listiny.

III. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

8. Ústavní soud posoudil obsah ústavní stížnosti, která byla podána včas, osobou oprávněnou a řádně zastoupenou advokátem v souladu s § 30 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), a dospěl k závěru, že je přípustná podle § 75 odst. 1 téhož zákona.

IV. Vyjádření účastníka řízení a replika stěžovatele

9. Ústavní soud zaslal podání stěžovatele k vyjádření účastníku řízení i žalobci jako potenciálnímu vedlejšímu účastníku řízení; žalobce se přes výzvu a poučení k ústavní stížnosti nevyjádřil. Protože byl poučen, že v takovém případě bude Ústavní soud vycházet z toho, že se svého postavení vzdává, nebylo s ním již dále jednáno.

10. Odvolací soud jako účastník řízení ve vyjádření uvedl, že zvážil judikaturu Ústavního soudu, citovanou soudem nalézacím, avšak na rozdíl od něj dospěl k závěru, že kvalifikované uplatnění práva žalobcem vyžadovalo odpovídající zkušenosti a znalosti procesního práva, které jeho vlastní zaměstnanci při své pracovní náplni v běžné agendě mít nemohou; náklady právního zastoupení proto považoval ve smyslu § 142 odst. 1 o. s. ř. za účelně vynaložené.

11. Stěžovatel podal k vyjádření odvolacího soudu repliku, v níž nad rámec dosud uvedeného poukázal na množství identických sporů, jež žalobce vede kromě stěžovatele (s nímž samotným vede nad dvacet soudních řízení) s řadou dalších žalovaných. Jednotlivá soudní řízení se liší pouze v osobě žalovaného, výší smluvní pokuty a rozhodným obdobím. Právě uvedené podle stěžovatele dokládá typovost kauzy, jejíž podstatou není složitá právní otázka; obsah soudního spisu ani délka řízení nepředstavují relevantní argumenty pro závěr o složitosti věci (usnesení Nejvyššího soudu č. j. 33 Cdo 2868/2017-231 ze dne 7. 3. 2018). Následně stěžovatel doplnil repliku usnesením odvolacího soudu, jímž po vydání napadeného usnesení jiný jeho senát v jiném řízení mezi stěžovatelem a žalobcem (předmět řízení se liší pouze výší pokuty a rozhodným obdobím) potvrdil s odkazem na povinnost obce pečovat o svěřený majetek podle § 38 zákona č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení), ve znění pozdějších předpisů, usnesení nalézacího soudu, kterým žalobci nebyla přiznána náhrada nákladů právního zastoupení (viz usnesení Městského soudu v Praze č. j. 20 Co 298/2019-294 ze dne 27. 9. 2019). Konečně poukazuje stěžovatel na § 241 odst. 2 písm. b) o. s. ř., ze kterého pro žalobce vyplývá výjimka z povinného zastoupení advokátem v dovolacím řízení. Ani tento argument proto nemůže při posuzování účelnosti jeho právního zastoupení obstát, jak uvedl sám odvolací soud v uvedeném usnesení č. j. 20 Co 298/2019-294.

V. Posouzení Ústavního soudu

12. Ústavní soud po seznámení se zaslanými podáními i obsahem vyžádaného spisu dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná; ústní jednání nekonal, neboť od něj nebylo možné očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

V. a) Obecná východiska

13. K problematice nákladů řízení se Ústavní soud konstantně staví rezervovaně a podrobuje ji pouze omezenému ústavněprávnímu přezkumu. Z hlediska kritérií spravedlivého procesu totiž nelze klást rovnítko mezi řízení vedoucí k rozhodnutí ve věci

samé a nákladové rozhodování, neboť „spor“ o náklady řízení zpravidla nedosahuje intenzity opodstatňující výrok Ústavního soudu o porušení ústavně zaručených práv stěžovatele. Otázka náhrady nákladů řízení může nabýt ústavněprávní dimenzi (podobně jako věci týkající se tzv. bagatelní částky) pouze v případě extrémního vykročení z pravidel upravujících toto řízení, což nastává např. v důsledku interpretace a aplikace příslušných ustanovení zákona, v nichž by byl obsažen prvek svévole [viz např. nález sp. zn. IV. ÚS 2119/11 ze dne 3. 4. 2012 (N 70/65 SbNU 3)].

14. Podle nálezu sp. zn. II. ÚS 376/12 platí, že „[u] statutárních měst a jejich městských částí lze presumovat existenci dostatečného materiálního a personálního vybavení a zabezpečení k tomu, aby byly schopny kvalifikovaně hájit svá rozhodnutí, práva a zájmy, aniž by musely využívat právní pomoci advokátů“. Ústavní soud v citované věci dospěl k závěru, že nebude-li v příslušném řízení statutárním městem prokázán opak, nejsou náklady na zastoupení advokátem nákladem účelně vynaloženým. Uvedené znamená, že byla ve vztahu k účelnosti vynaložených nákladů právního zastoupení judikatorně dovozena vyvratitelná právní domněnka svědčící v neprospěch statutárního města, které, chce-li její premisu vyvrátit, musí v potřebné míře přesvědčit soud, že jsou dány mimořádné důvody pro opačný postup a výklad § 142 odst. 1 o. s. ř.

15. Přestože je rozhodování o náhradě nákladů řízení úřední povinností soudu, který v obecné rovině vychází z pravidla úspěchu ve věci (§ 142 odst. 1 o. s. ř.), a účastník řízení zásadně není povinen tvrdit a prokazovat účelnost svého právního zastoupení (vynaložených nákladů), statutární město není s ohledem na výše uvedenou právní domněnku, vycházející z ustálené soudní praxe, běžným účastníkem řízení a právě uvedené pro ně neplatí.

16. Žádá-li statutární město po soudu přiznání svých nákladů právního zastoupení jako účelně vynaložených, je podle Ústavního soudu v souladu se zásadou *vigilantibus iura scripta sunt* (práva náležejí bdělým) na něm, aby bylo procesně aktivní a věrohodně přesvědčilo soud o nedostatku personálního i materiálního vybavení nezbytného pro kvalifikované hájení svých práv. Mezi rozhodné skutečnosti patří zejména: 1. organizační složení jeho právního oddělení (počet zaměstnanců, pracovní náplň definovaná v pracovních smlouvách, vnitřní členění podle specializací, počet vedených soudních sporů v konkrétních agendách atp.); 2. složitost (skutková, právní, ale i mediální či politická) a unikátnost (potřeba zvláštních znalostí, dovedností) konkrétní souzené věci; 3. úroveň právní pomoci protistrany (zastoupení advokátem, či naopak žádné právní zastoupení, specializace a „kvalita“ právního zastoupení). Statutární město, v jehož neprospěch svědčí výše uvedená domněnka, musí osvědčit, že její předpokládaný právní následek není naplněn (vyvrátit jej) – jeho pouhé zpochybnění nestačí. Vyvracející skutečnosti musí statutární město tvrdit v takové míře, aby soud mohl dospět k závěru, že zastoupení advokátem v dané věci bylo opravdu účelné (analogicky z ustálené judikatury Nejvyššího soudu viz rozsudek sp. zn. 29 Cdo 1370/2014 ze dne 29. 2. 2016; podobně též usnesení Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 2439/09 ze dne 1. 3. 2010 – všechna rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na https://nalus.usoud.cz). Účelnost zastoupení statutárního města advokátem si lze představit například „[j]e-li předmětem sporu právní problematika, která přímo nesouvisí s oblastí spravovanou [orgánem veřejnoprávní korporace], případně jde o právní problematiku velmi specializovanou, obtížnou, dosud neřešenou, problematiku s mezinárodním prvkem, vyžadující znalosti cizího práva, eventuálně jazykové znalosti apod.“ (usnesení sp. zn. IV. ÚS 4280/18 ze dne 23. 4. 2019; též usnesení Nejvyššího soudu č. j. 33 Cdo 2868/2017-231).

17. Právo na právní pomoc garantované čl. 37 odst. 2 Listiny vychází z obecného předpokladu, že neexistuje kvalifikovanější způsob ochrany práv účastníka řízení než zastoupení advokátem jako právním profesionálem – primárním poskytovatelem právních služeb ve smyslu § 2 zákona č. 85/1996 Sb., o advokacii, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o advokacii“). Podle § 25 odst. 2 o. s. ř. je však advokát oprávněn dát se zastoupit

například advokátním koncipientem, nebo i svým zaměstnancem, tj. (výjimečně) osobou bez právního vzdělání. I taková skutečnost může být podle Ústavního soudu významná pro hodnocení, zda bylo nutné, aby statutární město jako účastník řízení využilo v konkrétním řízení služeb advokáta (bez zvláštní specializace, např. v oblasti práva duševního vlastnictví), byla-li by ochrana jeho práv v rámci právního zastoupení ve skutečnosti účinně zajištěna osobou kvalifikovanou stejně, jako jsou kvalifikováni zaměstnanci statutárního města.

18. Jelikož se u statutárního města (natož u města hlavního s postavením samostatného kraje) jako velké veřejnoprávní korporace (proto se také konstruovaná domněnka vztahuje pouze na statutární města, a nikoli na každou obec) presumuje existence právního oddělení, které je schopno zajistit kvalifikované zastoupení města před soudem, lze od něj (stejně jako od advokáta jako právního profesionála) důvodně očekávat znalost relevantní judikatury. Na počátku rozhodování, zda v konkrétní věci využije své ústavně zaručené právo na právní pomoc podle čl. 37 odst. 2 Listiny, by proto měla stát úvaha příslušných zaměstnanců právního oddělení, zda je v jejich silách hájit práva statutárního města v dané věci kvalifikovaně. Zodpoví-li položenou otázku záporně, pak je sekundárně na vybraném advokátovi uvážit před převzetím zastoupení statutárního města, zda dokáže účelnost nákladů vynaložených na právní zastoupení před soudem obhájit (advokát zde vstupuje předem do nemalého rizika – právě s ohledem na ustálenou judikaturu obecných soudů i Ústavního soudu). Jakkoli se uvedené závěry Ústavního soudu mohou zdát přísné a nepřiměřeně omezující řádné hospodaření (samosprávných) statutárních měst s vlastním majetkem i jejich výkon zmiňovaného práva na právní pomoc, legitimita dovozené právní domněnky vyplývá ze skutečnosti, že existence a činnost veřejnoprávních korporací jsou zajištěny především díky jejich financování „z kapsy“ daňových poplatníků.

19. Přiznáním náhrady nákladů právního zastoupení statutárnímu městu jako nákladů účelně vynaložených soud „prolamuje“ zavedené pravidlo a uplatňuje z něj výjimku. Ústavní soud neupírá statutárním městům právo na právní pomoc, naopak konzistentně uvádí, že žádnou věc nelze paušalizovat a na základě individuálních okolností pravidlo prolomit lze, což může být pro průběh konkrétního (složitého) řízení dokonce žádoucí (viz odvolacím soudem odkazovaný nález sp. zn. I. ÚS 3819/13) – o to přesvědčivější však musí být odůvodnění rozhodnutí obecného soudu, který výjimku uplatní, vyhodnotí náklady právního zastoupení jako účelně vynaložené a přizná jejich náhradu. Z rozhodnutí musí být zřetelně patrno, v čem spočívá jedinečnost, unikátnost, složitost případu a proč konkrétní statutární město není schopno výkon svých účastnických práv zajistit vlastními silami a z vlastních zdrojů.

V. b) Aplikace na projednávaný případ

20. Projednávanou věc posoudil Ústavní soud optikou citované judikatury, zmiňované rozhodujícími obecnými soudy i stěžovatelem, a dospěl k závěru, že žalobce nedoložil dostatečným způsobem účelnost jím vynaložených nákladů, v důsledku čehož odvolací soud neodůvodnil svůj závěr o účelnosti nákladů na jeho právní zastoupení dostatečně přesvědčivě, a dopustil se tak zakázané svévole, mající (nikoli zanedbatelný) dopad do majetkové sféry stěžovatele.

21. Nynější posouzení Ústavního soudu je předvídatelné i s ohledem na osud ústavních stížností, které v typově shodných kauzách (vymáhání smluvní pokuty plynoucí z nájemní smlouvy při prodlení s vyklizením části pozemku na Václavském náměstí v Praze) podává v opačném postavení žalobce, domáhající se zrušení výroků, jimiž mu nebyla náhrada nákladů právního zastoupení obecnými soudy přiznána (usnesení sp. zn. I. ÚS 4224/18 ze dne 12. 9. 2019, usnesení sp. zn. IV. ÚS 1439/19 ze dne 14. 6. 2019, usnesení sp. zn. III. ÚS 1865/19 ze dne 10. 10. 2019). Ústavní soud opakovaně uzavřel, až na nyní napadené usnesení dosud ve shodě s odvolacím soudem, že daný předmět sporu nepředstavuje specializovanou

a obtížnou problematiku přesahující běžnou agendu statutárního města, jak dovozuje žalobce – kvalifikovaná starost o majetek obce je naplněním jednoho z veřejných zájmů, k jehož zabezpečení obec musí vytvořit materiální a personální předpoklady, a to v rozsahu a kvalitě, které jsou přímo úměrné množství a charakteru svěřeného majetku (usnesení sp. zn. III. ÚS 566/18 ze dne 10. 7. 2018). Jediná výtka Ústavního soudu vůči rozhodovací praxi obecných soudů dosud směřovala k nepřiznávání paušální náhrady nezastoupeného účastníka řízení podle § 151 odst. 3 o. s. ř. ve spojení s § 13 odst. 4 vyhlášky č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), ve znění pozdějších předpisů – ta však sama o sobě z důvodu absence ústavněprávního rozměru nevedla Ústavní soud ke kasaci napadených rozhodnutí.

22. Ústavní soud kvituje obecné východisko, na němž odvolací soud své rozhodnutí založil, a sice že jednotlivé případy je třeba posuzovat individuálně, nikoli paušálně (slepě) aplikovat právní předpisy a relevantní závěry soudní praxe – s tím lze v obecné rovině jen souhlasit. Ve věci stěžovatele však odvolací soud dostatečně neodůvodnil uplatnění výjimky z judikatorního pravidla. Na uvedeném nemění nic ani závěry nálezu sp. zn. I. ÚS 3819/13, přes skutkové odlišnosti v obecné rovině aplikovatelné i zde, na něž odvolací soud odkazuje. Odvolacímu soudu nelze vytýkat, že by se možností výjimečného přiznání nákladů právního zastoupení tam, kde zásadně nejsou považovány za účelné, nezabýval. Důvody, na nichž své právní posouzení založil, však pro jím učiněný závěr z níže uvedených důvodů nepostačují.

23. Argumentace žalobce k účelnosti nákladů vynaložených na jeho právní zastoupení ve věci je patrna zejména z jeho odvolání proti výroku II rozsudku nalézacího soudu. Žalobce se domnívá, že zde vyložená judikatura Ústavního soudu na něj nedopadá, neboť nutnost nechat se v řízení právně zastoupit plyne z jeho povinnosti využívat svěřený majetek účelně a hospodárně (§ 35 odst. 1 zákona č. 131/2000 Sb., o hlavním městě Praze, ve znění pozdějších předpisů), přičemž není v jeho možnostech zajistit vlastním aparátem individuální přístup ke každému ze soudních řízení, jichž je účastníkem; svým postojem fakticky judikaturu Ústavního soudu popírá a domáhá se toho, aby nebyla respektována. Ústavní soud však nemá důvod svou ustálenou judikaturu přehodnocovat, a právě na žalobce, který je nejen statutárním městem, nýbrž hlavním městem státu a zároveň krajem, ji uplatňuje tím spíše, neboť je nepochybné, že mezi statutárními městy disponuje odborným aparátem objemově největším a nejpočetnějším.

24. Ústavní soud se proto neztotožňuje s názorem odvolacího soudu, podle kterého od zaměstnanců právního oddělení statutárního města nelze očekávat adekvátní znalost procesního práva, neboť toto právní odvětví pro svou běžnou činnost nepotřebují. Jako vlastník a správce majetku mimořádně vysoké hodnoty se žalobce v souvislosti s jeho hospodařením nutně účastní mnoha soudních řízení a nelze říci, že by účastenství v soudních řízeních nespadalo do jeho běžné agendy. Sám žalobce v řadě případů (jako i zde) zahájení soudního řízení iniciuje – součástí agendy jeho zaměstnanců tak logicky musí být například úkol vyhodnotit, zda ten který smluvní vztah je realizován správně, jaké existují prostředky ochrany práv jejich zaměstnavatele (hmotněprávní aspekt), zda je namístě obrátit se na soud a který bude příslušný (procesní aspekt). Otázka, jak často vystupuje jako účastník řízení v obdobných kauzách a nakolik jsou jednotlivé kauzy podobné či se naopak odlišují, je věcí dokazování, k němuž není Ústavní soud příslušný; v obecné rovině však nesdílí závěr odvolacího soudu, že nelze po zaměstnancích žalobce požadovat znalost procesního práva – účast při soudním jednání nevyhnutelně patří do pracovní náplně „podnikového“ právníka [srov. § 2 odst. 2 písm. b) ve spojení s § 1 odst. 2 zákona o advokacii], k jehož postavení by se postavení zaměstnanců statutárního města s právním vzděláním dalo nejblíže připodobnit.

25. Co se týče skutkové a právní složitosti projednávané věci, odvolací soud prakticky převzal argumentaci žalobce a odůvodnil ji mj. odkazem na obsah spisu a průběh soudního řízení – zahájení řízení v roce 2013, rozhodování o věcné nepříslušnosti, opakovaná

rozhodnutí nalézacího i odvolacího soudu, dovolací řízení (pro žalobce úspěšné). Ústavní soud přisvědčuje stěžovateli, že takové odůvodnění je nedostatečné; ztotožňuje se přitom s Nejvyšším soudem, který ve stěžovatelem odkazovaném usnesení č. j. 33 Cdo 2868/2017--231 (v jiné věci) dovodil, že „problematiku nakládání s majetkem obce nelze považovat za specializovanou či obtížnou, nýbrž naopak za běžnou součást agendy právního odboru městského úřadu. Rozhodujícím kritériem složitosti věci přitom není délka řízení ani rozsah spisového materiálu“.

26. Samotná skutečnost, že řízení bylo prodlouženo kasačním zásahem Nejvyššího soudu, nestačí pro závěr, že by se žalobce neobešel bez právního zastoupení a že by náklady na ně byly účelně vynaloženými po celou dobu řízení – právně zastoupen byl žalobce ostatně od počátku, nikoli např. až v souvislosti s vývojem řízení a nutností obrátit se na dovolací soud. Nadto zákonodárce v § 241 odst. 2 písm. b) o. s. ř. konstruuje výjimku z jinak povinného zastoupení advokátem v dovolacím řízení, vztahující se též na žalobce, jak stěžovatel uvedl v replice a odvolací soud přiléhavě vyložil ve stěžovatelem přiloženém usnesení č. j. 20 Co 298/2019-294, vydaném v jiném řízení vedeném mezi týmiž účastníky. Odvolací soud proto v nynější věci neměl mezi rozhodné skutečnosti zahrnovat povinné zastoupení advokátem v dovolacím řízení.

27. Odůvodnění napadeného usnesení působí nepřesvědčivě a nelze je považovat za dostatečné tím spíše, že různé senáty odvolacího soudu rozhodují o téže otázce odlišně, na což v řízení upozorňuje jak stěžovatel, tak žalobce (každý ve svůj prospěch). Z hlediska právní jistoty účastníků řízení a zachování principu předvídatelnosti soudního rozhodování je nanejvýš žádoucí, aby odvolací soud svou praxi v typových kauzách, i s ohledem na ustálenou judikaturu Nejvyššího soudu a Ústavního soudu, sjednotil.

VI. Závěr

28. Ústavní soud po projednání věci mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků ústavní stížnosti vyhověl a napadené usnesení zrušil podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu, neboť jím bylo porušeno právo stěžovatele na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny, zahrnující též náležité odůvodnění soudního rozhodnutí.

29. Ústavní soud zásadně v případech kasace napadeného rozhodnutí pro nedostatky v odůvodnění nepředjímá výsledek řízení. Je však zjevné, že nenalezne-li odvolací soud (spíše neprokáže-li žalobce) v předmětné věci jiné přesvědčivé důvody pro svůj závěr, že právní zastoupení žalobce po celou dobu řízení bylo účelně vynaloženým nákladem (např. že šlo o pilotní případ řady dalších typově shodných kauz, jaké konkrétní skutkové či právní odlišnosti činily věc složitější oproti řadě jiných řízení, jakým aparátem žalobce disponuje a proč nepostačuje k přímému výkonu jeho účastnických práv atp.), což Ústavní soud nevylučuje, platí presumpce jeho dostatečného materiálního a personálního vybavení k hájení svých práv a řádnému hospodaření s majetkem. V takovém případě by žalobci, jako ve věci úspěšnému účastníku řízení, náležela toliko náhrada nákladů řízení ve výši zaplaceného soudního poplatku a režijního paušálu za učiněné úkony podle § 151 odst. 3 o. s. ř. ve spojení s § 13 odst. 4 advokátního tarifu.

Č. 54
Podání nebo přílohy účastníka řízení či jeho zástupce učiněné v elektronické podobě (sp. zn. I. ÚS 226/20 ze dne 25. března 2020)

Nezdaří-li se orgánu veřejné moci zobrazit či otevřít podání nebo přílohy účastníka řízení či jeho zástupce učiněné v elektronické podobě formou datové zprávy doručené do datové schránky, je tento orgán povinen o takové skutečnosti danou osobu alespoň vyrozumět a poskytnout jí prostor pro nápravu tak, aby nebyla jen pro tento nedostatek krácena na svých právech. To platí tím spíše, vyplývá-li z příslušného záznamu o ověření elektronického podání, že všechny soubory obsažené v datové zprávě vyhovují technickým parametrům (velikost, formát a absence škodlivého kódu). Uvedená povinnost orgánu veřejné moci je pak o to naléhavější, závisí-li na obsahu předmětného podání další procesní postup či rozhodnutí ve věci.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Vladimíra Sládečka, soudce Jaromíra Jirsy a soudce zpravodaje Tomáše Lichovníka ve věci ústavní stížnosti J. S., zastoupeného Miloslavem Krýslem, advokátem, sídlem nám. Republiky 204/30, 301 14 Plzeň, proti usnesení Okresního soudu v Domažlicích č. j. 0 Nt 714/2019-12 ze dne 11. 10. 2019 a usnesení Krajského soudu v Plzni č. j. 9 To 359/2019-28 ze dne 5. 11. 2019, za účasti Okresního soudu v Domažlicích a Krajského soudu v Plzni jako účastníků řízení, takto:

I. Usnesením Krajského soudu v Plzni č. j. 9 To 359/2019-28 ze dne 5. 11. 2019 bylo porušeno právo stěžovatele na soudní ochranu dle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Toto rozhodnutí se ruší.

III. Ve zbývající části se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění

I.

1. Včasnou ústavní stížností, která i v ostatním splňuje podmínky stanovené zákonem č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) se stěžovatel domáhá zrušení v záhlaví uvedených soudních rozhodnutí, a to zejména pro porušení čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

2. Z napadených rozhodnutí, jakož i vyžádaného soudního spisu vedeného u Okresního soudu v Domažlicích pod sp. zn. 0 Nt 714/2019 Ústavní soud zjistil, že proti stěžovateli je vedeno trestní řízení pro podezření ze spáchání přečinu poškození věřitele dle § 222 odst. 2 písm. b) trestního zákoníku ve stadiu pokusu, spáchaného ve formě spolupachatelství. Dne

12. 9. 2019 byla Okresnímu státnímu zastupitelství v Domažlicích doručena žádost stěžovatele jako obviněného o bezplatnou obhajobu. Této žádosti příslušná státní zástupkyně nevyhověla, pročež ji dle § 33 odst. 3 trestního řádu spolu se spisovým materiálem postoupila Okresnímu soudu v Domažlicích. Ten o žádosti stěžovatele následně rozhodl shora označeným usnesením tak, že mu nárok na bezplatnou obhajobu nepřiznal. Proti tomuto rozhodnutí podal stěžovatel stížnost, již Krajský soud v Plzni v záhlaví citovaným usnesením jako nedůvodnou zamítl.

II.

3. Stěžovatel v ústavní stížnosti uvedl, že soudy toliko spekulovaly o jeho majetkových poměrech v minulosti, ačkoli bylo jejich povinností vycházet při svém rozhodování výlučně z aktuální finanční situace obviněného. Stěžovatel dále namítl, že krajský soud rozhodoval o jeho stížnosti na základě neúplného spisového materiálu, neboť okresnímu soudu se nepodařilo otevřít přílohy k podané stížnosti v elektronické podobě, jež byly ve formátu PDF. Okresní soud se dle jeho názoru omezil pouze na úřední záznam a jeho samotného o tom nijak nezpravil, čímž mu ani neumožnil možnost nápravy tohoto stavu. Tuto svoji argumentaci stěžovatel v ústavní stížnosti dále přiblížil.

III.

4. Okresní soud v Domažlicích ve svém vyjádření k ústavní stížnosti uvedl, že rozhodoval na základě podkladů, které měl v době rozhodování k dispozici. Informace o přílohách, které měly být k podání stěžovatele připojeny, se soudce dle svých slov dozvěděl až poté, co bylo ve věci rozhodnuto stížnostním soudem. Ve stejnou dobu získal i informaci o tom, že se mělo jednat o datové soubory, které nebylo možno programovým vybavením soudu otevřít a vytisknout, a proto nebyly předloženy jako součást spisového materiálu pro rozhodnutí o stížnosti stěžovatele. Nad rámec toho okresní soud doplnil, že stěžovatel obratem podal novou žádost, k níž opětovně připojil zmiňované přílohy již ve formě, v níž byly čitelné. O této žádosti pak rozhodoval jiný soudce Okresního soudu v Domažlicích pod sp. zn. 0 Nt 717/2019.

5. Krajský soud v Plzni ve svém vyjádření k ústavní stížnosti podotkl, že nemá k dispozici spisový materiál, a proto se nemůže k věci blíže vyslovit. Krajský soud v té souvislosti zcela odkázal na odůvodnění svého usnesení, zejména body 4, 7 a 8.

6. Ústavní soud k projednání a rozhodnutí o ústavní stížnosti nenařídil ústní jednání, neboť od něj neočekával další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

IV.

7. Ústavní soud zvážil argumentaci stěžovatele, obsah napadených soudních rozhodnutí i příslušný spisový materiál a dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

8. Z obsahu předmětného soudního spisu je nepochybné, že stěžovatel podal proti napadenému usnesení okresního soudu včasnou stížnost, k níž přiložil celkem devět příloh. Z úředního záznamu vyhotoveného pracovnicí podatelny na č. l. 15 plyne, že přílohy č. 5 až 9 nebylo možné otevřít a vytisknout, protože jsou ve formátu, který systém soudu údajně nepodporuje. Úřední záznam však obsahuje rovněž snímek obrazovky zachycující dialogové okno s hlášením počítačového programu Adobe Acrobat Reader DC, které uživatele informuje o tom, že ke správnému zobrazení otevíraného souboru (konkrétně přílohy č. 9) je vyžadováno stažení doplňkového balíčku písem, což lze učinit klepnutím na tlačítko OK v dialogovém okně. Ze záznamu o ověření elektronického podání na č. l. 22 dále vyplývá, že všechny soubory obsažené v datové zprávě vyhovují technickým parametrům (velikost, formát a absence škodlivého kódu). Odtud je zřejmé, že stěžovatel ve skutečnosti dodržel technické požadavky kladené na přílohy k datové zprávě, včetně formátu (PDF) a že překážka

ve skutečnosti spočívala nikoli v nepodporovaném formátu souborů tvořících přílohy, nýbrž v nedostačujícím programovém vybavení soudu.

9. Takovou překážku však bylo možno překlenout buď instalací nabízeného doplňku oprávněným pracovníkem soudu (správcem počítačové sítě), anebo bylo možné tuto skutečnost sdělit stěžovateli a dát mu možnost své elektronické podání dodatečně doplnit, kupříkladu v listinné formě. Okresní soud však nic z toho neučinil a stížnost stěžovatele poslal společně jen s částí příloh, které se mu podařilo zpracovat, krajskému soudu k rozhodnutí o stížnosti. Ostatně tuto skutečnost okresní soud potvrzuje ve svém nynějším vyjádření k ústavní stížnosti. Přitom dříve v odpovědi na výslovnou žádost stěžovatele, jenž po doručení rozhodnutí stížnostního soudu nahlédl do spisu a požadoval sdělit, proč krajskému soudu nebyly odeslány taktéž přílohy č. 5 až 9 (viz úřední záznam na č. l. 31), okresní soud bez dalšího uvedl, že spis byl spolu se stížností i připojenými přílohami předložen krajskému soudu k rozhodnutí.

10. Krajský soud tedy posléze rozhodl, aniž se seznámil, resp. mohl seznámit se všemi okolnostmi, na něž stěžovatel ve své stížnosti poukazoval. V důsledku toho ovšem bylo řízení o stížnosti zatíženo vadou, jež reálně mohla mít vliv na jeho výsledek. Uvedené pochybení okresního soudu tak zasáhlo do práva stěžovatele na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny. Za této situace je ovšem předčasný přezkum napadeného usnesení okresního soudu, neboť rozhodující je výsledek řízení jako celku. K tomu může dojít teprve po konečném a bezvadném rozhodnutí stížnostního soudu. Ústavní soud proto v této části ústavní stížnost odmítl za přiměřeného použití § 43 odst. 1 písm. e) zákona o Ústavním soudu. Na tom nic nemění ani to, že stěžovatel dle informací okresního soudu poté podal novou žádost, k níž opětovně připojil zmiňované přílohy, které již soud dokázal otevřít. Krajský soud samozřejmě při novém rozhodování vezme výsledek řízení o této pozdější žádosti v úvahu.

11. Ve světle řečeného tudíž Ústavní soud vyhověl ústavní stížnosti a přistoupil dle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu ke zrušení napadeného usnesení Krajského soudu v Plzni.

Č. 55
Skutková zjištění soudu o existenci restitučního nároku (převzetí nemovitostí státem bez právního důvodu)
(sp. zn. I. ÚS 1579/17 ze dne 31. března 2020)

Je porušením práva na spravedlivý proces zaručeného čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, jestliže soud v rozporu se skutkovými zjištěními a bez řádného odůvodnění učiní závěr o existenci restitučního nároku a z tohoto důvodu zamítne žalobu na určení vlastnického práva pro údajné obcházení restitučních předpisů.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátě složeném z předsedy senátu Vladimíra Sládečka a soudců Tomáše Lichovníka (soudce zpravodaj) a Davida Uhlíře ve věci ústavní stížnosti stěžovatelek 1. Hany Kosinové, 2. Mgr. Moniky Kosinové, 3. Marie Švarcové, zastoupených JUDr. Alešem Staňkem, Ph.D., advokátem, sídlem Národní 43, Praha 1, proti rozsudku Městského soudu v Praze č. j. 30 Co 38/2016-238 ze dne 26. 4. 2016 a usnesení Nejvyššího soudu č. j. 28 Cdo 4558/2016-284 ze dne 1. 3. 2017, za účasti Městského soudu v Praze a Nejvyššího soudu jako účastníků řízení a 1. hlavního města Prahy, sídlem Mariánské náměstí 2, Praha 1, zastoupeného JUDr. Jakubem Kotrbou, advokátem, sídlem Těšnov 1/1059, Praha 1, a 2. MVDr. Renáty Kosinové jako vedlejších účastníků řízení, takto:

I. Rozsudkem Městského soudu v Praze č. j. 30 Co 38/2016-238 ze dne 26. 4. 2016 a usnesením Nejvyššího soudu č. j. 28 Cdo 4558/2016-284 ze dne 1. 3. 2017 bylo neoprávněně zasaženo do ústavně zaručeného práva stěžovatelek na soudní ochranu a spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Tato rozhodnutí se proto ruší.

Odůvodnění

I.

1. Ústavnímu soudu byl doručen návrh na zahájení řízení o ústavní stížnosti ve smyslu § 72 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, jehož prostřednictvím stěžovatelky usilovaly o zrušení v záhlaví označeného rozhodnutí Městského soudu v Praze s odůvodněním, že jím bylo porušeno jejich ústavně zaručené právo na soudní ochranu a spravedlivý proces dle čl. 36 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), jakož i právo vlastnit majetek dle čl. 11 Listiny. Z obsahu stížnostního návrhu Ústavní soud nicméně dovodil, že stěžovatelky napadají i výše zmiňované rozhodnutí Nejvyššího soudu, od jehož doručení počítají lhůtu k podání ústavní stížnosti. Ústavní soud proto v souladu se svou judikaturou (srov. např. usnesení sp. zn. II. ÚS 256/08 ze dne 6. 8. 2008 – všechna rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na https://nalus.usoud.cz), navazující na judikaturu

Evropského soudu pro lidská práva (srov. rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci *Bulena proti České republice* ze dne 20. 4. 2004 č. 57567/00), podrobil ústavnímu přezkumu i usnesení Nejvyššího soudu, aniž považoval za nutné vyzývat stěžovatelky k upřesnění petitu ústavní stížnosti nebo k odstranění vad jejich podání.

2. K věci samé Ústavní soud z vyžádaného spisového materiálu zjistil, že stěžovatelky (společně s MVDr. Kosinovou, která se k ústavní stížnosti nepřipojila) podaly u Obvodního soudu pro Prahu 4 (dále též „obvodní soud“) žalobu, v níž se domáhaly určení, že jsou podílovými spoluvlastnicemi – každá z jedné čtvrtiny – pozemku parc. č. X1 o výměře 29 m^2, pozemku parc. č. X2 o výměře 209 m^2, pozemku parc. X3 o výměře 124 m^2 a pozemku parc. č. X4 o výměře 67 m^2, vše v k.ú. T., zapsaných na LV č. X5 u Katastrálního úřadu pro hl. m. Praha, katastrálního pracoviště Praha. Důvodem pro podání žaloby byla skutečnost, že v katastru nemovitostí bylo k daným nemovitostem duplicitně evidováno vlastnické právo hlavního města Prahy (dále též jen „vedlejší účastník“).

3. Obvodní soud rozsudkem č. j. 11 C 11/2014-181 ze dne 12. 11. 2015 žalobě vyhověl a určil, že vlastnické právo k předmětným nemovitostem svědčí stěžovatelkám. Proti tomuto rozhodnutí podal vedlejší účastník odvolání, na jehož podkladě Městský soud v Praze (dále jen „městský soud“) rozsudkem č. j. 30 Co 38/2016-238 ze dne 26. 4. 2016 změnil rozhodnutí soudu prvního stupně tak, že se žaloba zamítá. Městský soud konstatoval, že předmětné pozemky byly v roce 1983 v rámci technickohospodářského mapování zapsány pod označením X6, X7 a X8 na LV č. X9 jakožto vlastnictví státu, neboť se na nich nacházely místní komunikace a veřejně přístupná zeleň. Dle názoru odvolacího soudu se tímto okamžikem předmětných pozemků fakticky chopil stát, a to bez právního důvodu, což zakládalo možnost uplatnění nároku na jejich vydání dle § 6 odst. 1 písm. p) zákona č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku, ve znění pozdějších předpisů, (dále též „zákon o půdě“). Pakliže stěžovatelky (jejich právní předchůdci) této možnosti nevyužily, nemohou se následně domáhat určení vlastnického práva dle občanskoprávních předpisů, neboť by tím docházelo k obcházení restitučního zákonodárství.

4. Stěžovatelky napadly rozsudek městského soudu dovoláním, které však Nejvyšší soud usnesením č. j. 28 Cdo 4558/2016-284 ze dne 1. 3. 2017 odmítl. Nejvyšší soud v odůvodnění svého rozhodnutí uvedl, že obecně platí, že u nemovitostí, které přešly na stát některým ze způsobů předvídaných v restitučních předpisech, je vyloučeno domáhat se ochrany vlastnického práva podle předpisů občanskoprávních. Výjimku by představovala situace, kdy k uplatnění restitučního nároku nedošlo proto, že dotčené osoby v rozhodné době neměly důvod – jak s ohledem na zápis v katastru nemovitostí, tak i faktický stav – pochybovat o svém vlastnickém právu. To však dle názoru Nejvyššího soudu nebyl případ stěžovatelek, neboť jim (jejich právním předchůdcům) muselo být zřejmé, že se k předmětným nemovitostem choval jako vlastník stát, který na nich zbudoval místní komunikaci a část z nich začlenil do veřejné zeleně. Proto Nejvyšší soud shledal správným názor městského soudu, že náprava stěžovatelkami tvrzeného protiprávního stavu byla možná pouze cestou restitučních předpisů.

5. Proti rozhodnutí městského a Nejvyššího soudu podaly stěžovatelky ústavní stížnost, v níž namítaly, že na jejich případ dopadá výjimka zmíněná Nejvyšším soudem, neboť jejich právním předchůdcům v době rozhodné pro uplatnění restitučního nároku nemohla vzniknout pochybnost o tom, že jsou vlastníky dotčených pozemků. Stěžovatelky v této souvislosti uvedly, že předmětné pozemky byly až do roku 2007 součástí pozemků X10, X11, X12 v k. ú. T., k nimž jejich právním předchůdcům náleželo vlastnické právo v nepřetržité linii od konce 19. století. Charakter těchto pozemků se po celé období let 1948–1989 nijak nezměnil, kdy tyto plnily funkci obslužných cest k polnostem právních předchůdců stěžovatelek, resp. funkci pietní, což dle názoru stěžovatelek prokazovaly letecké snímky, které v řízení před obecnými

soudy předložily. Stěžovatelky dále zdůraznily, že z dotčených pozemků byla po celou dobu trvání vlastnického práva odváděna daň dědická i daň z nemovitosti, a rovněž odkázaly na potvrzení vystavené dne 18. 12. 1998 Zemědělským družstvem „Agrofarma“ v likvidaci, Praha – Cholupice, v němž bylo uvedeno, že nemovitosti vyznačené na LV č. X13 v k. ú. T. byly na základě vládního nařízení č. 50/1955 Sb., o některých opatřeních k zajištění zemědělské výroby, předány do trvalého bezplatného užívání JZD T. a posléze byly na základě zákona č. 229/1991 Sb. vydány právním předchůdcům stěžovatelek. Skutečnost, že tito o svém vlastnickém právu nepochybovali, byla dle stěžovatelek zřejmá i z toho, že s pozemky disponovali, když jednak pozemky parc. č. X4 a X2 (jako součást pozemku X14) pronajali JZD Cholupice a jednak vyslovili souhlas, aby paní Věra Svobodová udržovala zeleň kolem památníku, která se nachází na pozemcích p. č. X1 a X3. Stěžovatelky vyjádřily přesvědčení, že zařazení předmětných pozemků do sítě místních komunikací III. třídy (parc. č. X1, X3) ani skutečnost, že se na pozemku nachází veřejná účelová komunikace (parc. č. X2) nebo že pozemek je evidován jako veřejná zeleň ve výstavbě (parc. č. X4), a ani fakt, že pozemky nejsou oploceny, nemohly u jejich právních předchůdců vyvolat pochybnost o jejich vlastnickém právu. Opačný závěr městského soudu označily stěžovatelky za rozporný s elementárním chápáním spravedlnosti a porušující základní právo na ochranu vlastnictví.

6. Stěžovatelky dále zaslaly Ústavnímu soudu přípis ze dne 26. 4. 2018, v němž navrhly, aby byl proveden důkaz protokolem o jednání před Obvodním soudem pro Prahu 4 ze dne 26. 3. 2018 sp. zn. 19 C 623/2013. Stěžovatelky odůvodnily svůj návrh tím, že protokol se týká řízení vedeného o určení vlastnického práva k pozemku parc. č. X15 v k. ú. T., který vznikl z původního pozemku X14, přičemž vedlejší účastník učinil při ústním jednání nesporným, že právní předchůdci stěžovatelek požádali v restituci o vydání pozemku X14 a bylo jim vyhověno. Dle názoru stěžovatelek výše uvedené potvrzuje jimi zastávaný názor, že k obcházení restitučních předpisů z jejich strany dojít nemohlo.

7. Dne 28. 11. 2018 obdržel Ústavní soud další přípis, k němuž stěžovatelky přiložily nájemní smlouvu, kterou nalezly v pozůstalosti po Karlu Kosinovi, a navrhly, aby byla rovněž provedena jako důkaz. Touto smlouvou pronajali dne 1. 4. 1993 právní předchůdci stěžovatelek celý pozemek X14 (z něhož posléze vznikly pozemky parc. č. X4 a X2) společnosti Agrofarma Cholupice, s. r. o., což dle názoru stěžovatelek potvrzovalo, že tento pozemek byl právním předchůdcům stěžovatelek v restituci vydán a oni se k němu v dobré víře chovali jako jeho vlastníci.

II.

8. K ústavní stížnosti, včetně jejích doplnění, se vyjádřili účastníci řízení. Městský soud uvedl, že nepovažuje ústavní stížnost za důvodnou, a v dalším odkázal na odůvodnění svého rozhodnutí. Nejvyšší soud konstatoval, že byl vázán skutkovými zjištěními soudů nižších stupňů, dle nichž dotčené pozemky fakticky obhospodařoval stát, který dal svým jednáním zřetelně najevo, že se považuje za subjekt oprávněný je držet a nakládat s nimi dle vlastní vůle, což dokládá zejména vybudování místní komunikace či začlenění pozemku do veřejné zeleně. Závěr odvolacího soudu, že měla-li osoba, jejíž nemovitost převzal stát bez právního důvodu, možnost žádat o vydání této nemovitosti podle zákona o půdě, nemůže se následně domáhat určení vlastnického práva k nemovitosti podle obecných předpisů občanského práva, odpovídá ustálené judikatuře vycházející z rozsudku velkého senátu občanskoprávního kolegia Nejvyššího soudu sp. zn. 31 Cdo 1222/2001 ze dne 11. 9. 2003 a stanoviska pléna Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS-st. 21/05 ze dne 1. 11. 2005 (ST 21/39 SbNU 493; 477/2005 Sb.). Nejvyšší soud rovněž upozornil na své usnesení sp. zn. 28 Cdo 2150/2016 ze dne 5. 6. 2018 a na něj navazující usnesení Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 2763/18 ze dne 16. 10. 2018, v němž byla řešena obdobná problematika. Dle Nejvyššího soudu bylo tedy

v projednávané věci postupováno v souladu s ustálenou rozhodovací praxí, a ústavní stížnost by proto měla být jako zjevně neopodstatněná odmítnuta.

9. Vedlejší účastník, hl. město Praha, označil ve svém vyjádření postup odvolacího a dovolacího soudu, jakož i jimi přijaté závěry za správné a plně se s nimi ztotožnil. Zejména přitom zdůraznil, že stěžovatelky neprokázaly, že by se jejich právní předchůdci chopili držby předmětných nemovitostí; naopak bylo zjištěno, že od roku 1983, tzn. od provedení technickohospodářského mapování, se k dotčeným pozemkům fakticky choval jako vlastník stát. Vedlejší účastník dále uvedl, že stěžovatelkami navržený důkaz nájemní smlouvou ze dne 1. 4. 1993 není přípustný, neboť byl předložen až poté, co byla věc obecnými soudy vyřešena, a navíc se jednalo o skutkovou otázku, která mohla být při náležité bdělosti stěžovatelek posouzena právě v řízení před těmito soudy. Závěrem vedlejší účastník navrhl, aby byla ústavní stížnost jako nedůvodná zamítnuta.

10. Stěžovatelky reagovaly na vyjádření účastníků replikou, v níž konstatovaly, že celé hospodářství jejich právního předchůdce, pana Antonína Kosiny, bylo opatřením MNV Cholupice z 10. 3. 1965 přikázáno do trvalého bezplatného užívání JZD Rozkvět se sídlem v Cholupicích. Následně pak došlo k transformaci tohoto užívacího práva na právo bezplatného a trvalého užívání předmětných nemovitostí podle zákona č. 123/1975 Sb., o užívání půdy a jiného zemědělského majetku k zajištění výroby. V souladu s ustanovením § 22 odst. 1 písm. b) zákona č. 229/1991 Sb. došlo ke dni 24. 6. 1991 ke zrušení užívacích práv založených zákonem č. 123/1975 Sb. a k obnovení plného vlastnického práva původních vlastníků. Pakliže chtěly organizace dotčené nemovitosti nadále užívat, byly povinny uzavřít s těmito vlastníky nájemní smlouvy. V případě právních předchůdců ukončilo Zemědělské družstvo Cholupice (právní nástupce JZD Rozkvět) užívání pozemků ke dni 28. 11. 1992 a předalo celé hospodářství právním předchůdcům stěžovatelek, kteří se ujali obhospodařování těchto pozemků tím způsobem, že je pronajali nájemní smlouvou ze dne 1. 4. 1993 společnosti Agrofarma Cholupice, s. r. o. Stěžovatelky uzavřely, že za těchto okolností nemohly obcházet restituční předpisy, a na své ústavní stížnosti proto setrvaly.

III.

11. Ústavní stížnost je přípustná, je podána včas a splňuje ostatní náležitosti vyžadované zákonem [§ 30 odst. 1, § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu], Ústavní soud tedy přistoupil k jejímu meritornímu projednání, přičemž dospěl k závěru, že je důvodná.

12. Jádro ústavní stížnosti představovala otázka, zda lze určovací žalobu stěžovatelek kvalifikovat jako obcházení restitučních předpisů a zda bylo namístě ji z tohoto důvodu zamítnout.

13. Ústavní soud ve své judikatorní praxi opakovaně zdůrazňuje, že jeho úkolem je ochrana ústavnosti (čl. 83 Ústavy České republiky). Není součástí soustavy obecných soudů a nepřísluší mu právo dozoru nad jejich rozhodovací činností, do níž je oprávněn zasáhnout pouze v případě, byla-li pravomocným rozhodnutím soudu porušena stěžovatelova základní práva chráněná ústavním pořádkem České republiky. K tomu dochází mimo jiné tehdy, pokud orgány veřejné moci svévolně aplikují právní normy, takže se právní závěry v jejich rozhodnutích dostávají do extrémního nesouladu s vykonanými skutkovými zjištěními [srov. např. nález ve věci sp. zn. I. ÚS 401/98 ze dne 13. 1. 1999 (N 3/13 SbNU 11), nález sp. zn. III. ÚS 1624/09 ze dne 5. 3. 2010 (N 43/56 SbNU 479)], případně se opírají o nesprávně nebo nedostatečně zjištěný stav věci, a své závěry tak aplikují na stav pouze domnělý. To je v rozporu s individuálním charakterem každého soudního rozhodnutí, které musí splňovat požadavky fakticity, což ve svém důsledku vede k porušení práva na spravedlivý proces [srov. nálezy sp. zn. III. ÚS 84/94 ze dne 20. 6. 1995 (N 34/3 SbNU 257), sp. zn. III. ÚS 173/02 ze

dne 10. 10. 2002 (N 127/28 SbNU 95) či sp. zn. III. ÚS 1604/13 ze dne 7. 5. 2014 (N 78/73 SbNU 387)]. Právě takový případ v nyní posuzované věci nastal.

14. Ústavní soud považuje za vhodné nejprve zrekapitulovat základní východiska týkající se vztahu obecných předpisů občanského práva a předpisů restitučních. Tato Ústavní soud podrobně vyložil např. v nálezu sp. zn. I. ÚS 987/18 ze dne 2. 7. 2019 (N 127/95 SbNU 46), přičemž příslušné závěry lze shrnout takto:

15. Dle ustálené judikatury nelze žalobou na určení vlastnického práva obcházet smysl a účel restitučního zákonodárství [stanovisko pléna sp. zn. Pl. ÚS-st. 21/05 ze dne 1. 11. 2005 (ST 21/39 SbNU 493; 477/2005 Sb.) či nález sp. zn. I. ÚS 185/05 ze dne 3. 1. 2006 (N 1/40 SbNU 3)]. Jestliže tedy byla určitá osoba oprávněna uplatnit ohledně určité nemovité věci restituční nárok, měla tak učinit, a pokud tak neučinila, nemůže se následně domáhat určení vlastnického práva k takové věci určovací žalobou podle zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů. Výše uvedený názor se prosadí i v případě nemovitostí, které stát převzal v rozhodném období bez právního důvodu ve smyslu § 6 odst. 1 písm. p) zákona č. 229/1991 Sb. (srov. rozsudek velkého senátu občanskoprávního kolegia Nejvyššího soudu sp. zn. 31 Cdo 1222/2001 ze dne 11. 9. 2003). Vždy je ovšem třeba pečlivě zvažovat všechna relevantní specifika a okolnosti daného případu [nález sp. zn. I. ÚS 89/07 ze dne 25. 6. 2009 (N 150/53 SbNU 825)]. Pakliže by určovací žaloba nesměřovala k obcházení restitučního zákonodárství, potom její uplatnění být vyloučeno nemusí [nález sp. zn. I. ÚS 566/07 ze dne 5. 8. 2009 (N 176/54 SbNU 209)]. Tak tomu bude v případě, kdy určitá osoba neměla – a ani vzhledem ke všem relevantním okolnostem objektivně nemohla mít – pochybnost, že je vlastníkem určité nemovitosti, a z tohoto důvodu restituční nárok ve k tomu určené lhůtě neuplatnila [k tomu srov. nález sp. zn. I. ÚS 709/09 ze dne 20. 10. 2009 (N 222/55 SbNU 85), nález sp. zn. I. ÚS 2299/13 ze dne 22. 4. 2014 (N 64/73 SbNU 221), nález sp. zn. I. ÚS 3248/10 ze dne 17. 5. 2011 (N 95/61 SbNU 463) či rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 28 Cdo 2609/2010 ze dne 8. 9. 2010].

16. Z výše uvedeného vyplývá, že aby bylo možno určovací žalobu stěžovatelek zamítnout, je nezbytné jednak dovodit, že stát převzal předmětné nemovitosti bez právního důvodu ve smyslu § 6 odst. 1 písm. p) zákona o půdě, a dále je třeba učinit závěr o tom, že nebyly dány specifické okolnosti, které by nasvědčovaly tomu, že se o obcházení restitučních předpisů ve skutečnosti nejednalo. Ačkoliv se stížnostní argumentace stěžovatelek upínala výlučně k druhé ze zmíněných otázek, tzn. k tomu, zda v jejich případě došlo či nedošlo k obcházení restitučních předpisů, Ústavní soud podotýká, že je vázán toliko petitem ústavní stížnosti, a nikoliv jejím odůvodněním. Musel se proto zabývat i prvou z uvedených otázek, tzn. zda došlo k naplnění zmíněného restitučního důvodu, neboť kdyby tomu tak nebylo, potom by překážka pro uplatnění určovací žaloby vůbec neexistovala, resp. k obcházení restitučního zákonodárství by z principu dojít nemohlo.

17. Pokud jde o restituční nárok dle § 6 odst. 1 písm. p) zákona o půdě, tento zakládá především tzv. faktická okupace nemovitosti, tj. situace, kdy stát s nemovitostí nakládal, jako kdyby byl jejím vlastníkem, aniž by učinil jakýkoliv formální úkon, jímž by dosavadního vlastníka zbavoval vlastnického práva. Pod citované ustanovení však spadají například i případy, kdy se právní titul, na jehož základě měl stát vlastnické právo nabýt, ukáže neplatným (srov. rozsudek velkého senátu Nejvyššího soudu sp. zn. 31 Cdo 1529/2004 ze dne 7. 12. 2005, Rc 72/2006). Podmínkou převzetí určité nemovitosti státem bez právního důvodu dle § 6 odst. 1 písm. p) zákona o půdě je však vždy uchopení držby dotčené nemovitosti, a to třebas i držby neoprávněné (srov. rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 22 Cdo 18/2006 ze dne 13. 12. 2006, Rc 62/2008; či rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 22 Cdo 4560/2011 ze dne 19. 11. 2013). Pokud stát pouze deklaroval převzetí nemovitosti, fakticky se však moci nad ní nechopil, restituční nárok dle § 6 odst. 1 písm. p) zákona o půdě nevznikne (srov. rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 22 Cdo 25/2006 ze dne 17. 2. 2006, rozsudek Nejvyššího soudu

sp. zn. 22 Cdo 3249/2011 ze dne 17. 4. 2013 či rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 28 Cdo 1211/2015 ze dne 20. 1. 2016).

18. Odvolací soud v nyní projednávané věci dovodil, že stát se zmocnil předmětných nemovitostí v roce 1983 v rámci technickohospodářského mapování, resp. prostřednictvím s ním spojených změn v evidenci těchto pozemků. Jak však plyne z výše uvedených obecných východisek, z hlediska naplnění restitučního důvodu dle § 6 odst. 1 písm. p) zákona o půdě je rozhodné uchopení držby, tzn. změna faktického stavu nemovitostí, nikoliv změna jejich evidence. Úvahy odvolacího soudu o tom, jakým způsobem mělo dojít k převzetí pozemků státem bez právního důvodu, tedy nemohou v tomto kontextu obstát. Nejvyšší soud závěr odvolacího soudu do určité míry korigoval, když spatřoval uchopení držby státem v tom, že tento na pozemcích zbudoval komunikaci, resp. že pozemky začlenil do veřejné zeleně. Ačkoliv je možno Nejvyššímu soudu přisvědčit, že jím uváděné skutečnosti – obecně vzato – zakládají faktickou okupaci pozemku, vztaženo na konkrétní okolnosti v nyní projednávané věci s jím provedeným posouzením souhlasit nelze.

19. Stěžovatelky totiž v řízení před obecnými soudy i v ústavní stížnosti namítaly, že se charakter pozemků v období let 1948 až 1989 nijak nezměnil a že tyto byly již dříve užívány obdobným způsobem. Pakliže by se měl prosadit názor, že se pozemků zmocnil bez právního důvodu stát, bylo by třeba prokázat, že stát provedl na těchto pozemcích v uvedeném období změny, z nichž by bylo možno usuzovat, že si je fakticky přisvojil, tzn. že se k nim začal chovat jako jejich vlastník. Toto nicméně v řízení před obecnými soudy prokázáno nebylo, a to ve vztahu k žádné z dotčených nemovitostí.

20. V této souvislosti lze k jednotlivým nemovitostem, které byly předmětem určovací žaloby, uvést následující: pozemky parc. č. X3 a parc. č. X1 se nachází v prostoru malého náměstíčka před pomníkem věnovaným obětem první světové války, který byl zbudován již v období první republiky. Na části těchto pozemků je umístěna pozemní komunikace, přičemž přestože o to obecné soudy usilovaly, nepodařilo se jim zjistit, kdy byla tato komunikace vybudována. Z leteckých snímků předložených stěžovatelkami přitom vyplývá, že komunikace na dotčených pozemcích zřejmě v určité podobě existovala již v roce 1953 a pravděpodobně i dříve, čemuž odpovídá i logika umístění pomníku. Jestliže se tedy obecným soudům nezdařilo shromáždit bližší informace o tom, kdy a za jakých okolností komunikace vznikla, nemohou bez dalšího vycházet z toho, že se tak stalo v letech 1948 až 1989 a že se stát tímto způsobem předmětných pozemků fakticky zmocnil.

21. Na pozemku parc. č. X2 se pak nachází příjezdy k rodinným domům a zeleň, pozemek parc. č. X4 byl v minulosti užíván pro přístup k orné půdě, je na něm nezpevněná polní cesta. Rovněž v případě těchto pozemků nebylo ze strany obecných soudů řádně odůvodněno, kdy a jakým způsobem se měl jejich držby chopit stát. Naopak, doposud učiněná skutková zjištění spíše nasvědčují tvrzení stěžovatelek, že se způsob užívání těchto pozemků historicky nezměnil a že tyto byly vždy veřejně přístupné a byly užívané majiteli sousedících nemovitostí, resp. uživateli přilehlých polností. Z provedeného dokazování nevyplývá, že by na těchto pozemcích stát v období let 1948 až 1989 cokoliv vybudoval či jinak vlastnicky zasahoval do poměrů na nich panujících. I ve vztahu k posledně uvedeným pozemkům je proto nutno uzavřít, že nebyl shromážděn dostatek podkladů, aby bylo možno konstatovat jejich převzetí státem bez právního důvodu.

22. Jelikož Ústavní soud shledal, že ze strany obecných soudů nebyl řádně odůvodněn závěr o existenci restitučního nároku dle § 6 odst. 1 písm. p) zákona o půdě, nelze považovat za správný ani jejich závěr, že určovací žalobou docházelo k obcházení restitučních předpisů. Rozpor mezi skutkovými zjištěními učiněnými obecnými soudy a právním posouzením je přitom dle názoru Ústavního soudu natolik zásadní, že zakládá porušení ústavně zaručeného práva stěžovatelek na soudní ochranu a spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny. Ústavní soud proto podle ustanovení § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu ústavní stížnosti

vyhověl a podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) citovaného zákona napadená rozhodnutí zrušil. Ústavní soud takto rozhodl bez nařízení ústního jednání, neboť měl za to, že od něho nelze očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

23. Ústavní soud pro úplnost konstatuje, že neshledal, že by napadenými rozhodnutími bylo porušeno ústavně zaručené právo stěžovatelek na ochranu vlastnictví dle čl. 11 Listiny, neboť otázka, kdo je vlastníkem předmětných nemovitostí, bude předmětem dalšího řízení před obecnými soudy, jehož výsledek Ústavní soud nemíní tímto způsobem předjímat. Ústavní soud ovšem v této souvislosti podotýká, že pakliže by obecné soudy po případném doplnění dokazování dovodily, že stát skutečně předmětné pozemky (nebo některé z nich) převzal bez právního důvodu, měly by při posuzování toho, zda mohli mít právní předchůdci stěžovatelek v době rozhodné pro uplatnění restitučního nároku pochybnost o svém vlastnickém právu, přihlédnout i k výše uvedeným skutečnostem týkajícím se způsobu užívání předmětných pozemků v době před rokem 1948 a v období následujícím.

Č. 56
Nesprávné poučení o přípustnosti dovolání; výklad pojmu „vztahy ze spotřebitelských smluv“ podle § 238 odst. 1 písm. c) občanského soudního řádu (sp. zn. IV. ÚS 2397/19 ze dne 31. března 2020)

I. Pojem „vztahy ze spotřebitelských smluv“ podle § 238 odst. 1 písm. c) občanského soudního řádu je natolik široký, že jako ústavně nepřípustný nelze předem označit výklad, který pod něj podřadí nejen právní vztahy založené přímo spotřebitelskou smlouvou (jako právní skutečností), ale také právní (spotřebitelské) vztahy založené na základě zákona nebo jiného právního předpisu, včetně přímo použitelného předpisu Evropské unie, odvíjí-li se jejich vznik od spotřebitelské smlouvy, a to i tehdy, bude-li nárok uplatňován podle zákona vůči osobě, která nebyla smluvní stranou této spotřebitelské smlouvy. Neurčitost uvedeného pojmu je třeba vykládat ve prospěch účastníků řízení tak, aby jim byl umožněn přístup k Nejvyššímu soudu jako soudu dovolacímu.

II. Jednal-li účastník řízení před obecnými soudy v důvěře ve správnost poučení o nepřípustnosti opravného prostředku, a nevyčerpal-li proto mimořádný opravný prostředek (dovolání), nemůže mu být tato skutečnost na překážku při podání ústavní stížnosti a při posouzení její přípustnosti podle § 75 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů; jinak by došlo k porušení jeho práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátě složeném z předsedy senátu Jana Filipa (soudce zpravodaj) a soudců Jaromíra Jirsy a Jiřího Zemánka o ústavní stížnosti stěžovatele Jana Petrů, zastoupeného Mgr. Petrem Novákem, advokátem, sídlem Vídeňská 546/55, Brno, proti rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 20. června 2019 č. j. 17 Co 102/2019-101 a rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 6 ze dne 25. října 2018 č. j. 27 C 203/2017-74, za účasti Městského soudu v Praze a Obvodního soudu pro Prahu 6 jako účastníků řízení a obchodní korporace Deutsche Lufthansa Aktiengesellschaft, sídlem Linnicher Strasse 48, Köln, Spolková republika Německo, podnikající na území České republiky prostřednictvím Deutsche Lufthansa akciové společnosti – organizační složky, sídlem Jindřišská 937/16, Praha 1 – Nové Město, zastoupené Mgr. Bc. Pavlem Vincíkem, advokátem, sídlem Ovocný trh 1096/8, Praha 1 – Staré Město, jako vedlejší účastnice řízení, takto:

I. Rozsudkem Městského soudu v Praze ze dne 20. června 2019 č. j. 17 Co 102/2019-101 bylo porušeno základní právo stěžovatele na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 20. června 2019 č. j. 17 Co 102/2019--101 se ruší.

III. Ve zbývající části se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadených rozhodnutí

1. Stěžovatel se ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) domáhá zrušení shora uvedených soudních rozhodnutí, když tvrdí, že jimi byla porušena jeho základní práva zaručená v čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

2. Z ústavní stížnosti, z obsahu napadených rozhodnutí a z vyžádaného soudního spisu vedeného Obvodním soudem pro Prahu 6 (dále jen „obvodní soud“) pod sp. zn. 27 C 203/2017 se podává, že stěžovatel se jako žalobce před obecnými soudy domáhal úhrady částky 600 eur s příslušenstvím z titulu náhrady škody za zrušení letu podle čl. 7 odst. 1 písm. c) ve spojení s čl. 5 odst. 1 písm. c) nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 261/2004, kterým se stanoví společná pravidla náhrad a pomoci cestujícím v letecké dopravě v případě odepření nástupu na palubu, zrušení nebo významného zpoždění letů a kterým se zrušuje nařízení (EHS) č. 295/91, (dále jen „nařízení č. 261/2004“), když tvrdil, že se měl dne 10. 11. 2015 účastnit letů provozovaných vedlejší účastnicí z Vancouveru do Prahy s přestupem ve Frankfurtu nad Mohanem a v Mnichově. Po příletu do Frankfurtu nad Mohanem bylo dne 11. 11. 2015 stěžovateli oznámeno, že lety č. LH 98 z Frankfurtu nad Mohanem do Mnichova a č. LH 1690 z Mnichova do Prahy jsou zrušeny. Stěžovatel tak dosáhl cílové destinace náhradním letem se zpožděním 12 hodin.

3. Obvodní soud po provedeném dokazování dospěl k závěru o nedůvodnosti žaloby a rozsudkem ze dne 25. 10. 2018 č. j. 27 C 203/2017-74 ji zamítl (výrok I) a procesně úspěšné vedlejší účastnici přiznal náhradu nákladů řízení (výrok II). Po skutkové stránce měl za nesporné jednak tvrzení stěžovatele, tak také tvrzení vedlejší účastnice, že oba lety byly zrušeny z důvodu generální stávky pracovníků palubního personálu vedlejší účastnice. Zjištěný skutkový stav obvodní soud hodnotil po právní stránce podle čl. 5 odst. 3 a bodu 14 preambule nařízení č. 261/2004. Poukázal na závěry vyplývající z rozsudku Soudního dvora Evropské unie ze dne 4. 10. 2012 ve věci C-22/11 *Finnair Oyj proti Timy Lassooy* a z jemu předcházejícího stanoviska generálního advokáta Y. Bota, podle kterých je stávka letištního personálu mimořádnou událostí podle čl. 5 odst. 3 nařízení č. 261/2004. Z uvedených důvodů posoudil i v poměrech nyní projednávané věci žalobu jako nedůvodnou a v plném rozsahu ji zamítl.

4. K odvolání stěžovatele rozhodl Městský soud v Praze (dále jen „městský soud“) rozsudkem ze dne 20. 6. 2019 č. j. 17 Co 102/2019-101 tak, že rozsudek obvodního soudu potvrdil (výrok I) a rozhodl, že stěžovatel je povinen zaplatit vedlejší účastnici náhradu nákladů odvolacího řízení (výrok II). V průběhu odvolacího řízení navrhl stěžovatel přerušení řízení podle § 109 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „o. s. ř.“) do doby rozhodnutí Soudního dvora Evropské unie o předběžné otázce podané Amtsgericht Köln (Německo) v řízení vedeném pod sp. zn. C-7/19 ve znění: „Jedná se v případě stávky ohlášené podle vnitrostátního práva vlastními zaměstnanci provozujícího leteckého dopravce o mimořádnou okolnost ve smyslu čl. 5 odst. 3 nařízení č. 261/2004?“ Poukázal na to, že v projednávané věci vyvstala potřeba výkladu unijního práva, přičemž výklad předestřené předběžné otázky, k níž v současné době neexistuje judikatura Soudního dvora Evropské unie, je pro rozhodnutí soudu v této věci zcela zásadní. Městský soud neshledal žádný z důvodů pro přerušení řízení a návrh stěžovatele na přerušení řízení usnesením ze dne 2. 5. 2019 č. j. 17 Co 1092/2019-94 zamítl. K věci samé městský soud ve shodě s obvodním soudem shledal, že pro danou věc je využitelné rozhodnutí Soudního dvora

Evropské unie ze dne 4. 10. 2012 ve věci C-22/11 *Finnair Oyj proti Timy Lassooy*, a to přesto, že se týká stávky řídících letového provozu. Ve smyslu bodu 14 preambule nařízení č. 261/2004 jsou z hlediska existence mimořádných okolností relevantní „stávky, které postihují provoz provozujícího leteckého dopravce“, aniž je jakkoliv rozlišováno mezi tím, zda se jedná o stávku zaměstnanců přímo leteckého dopravce, či zaměstnanců jiných subjektů, jejichž činnost je nezbytná pro uskutečnění leteckým dopravcem provozovaných letů. Městský soud neshledal správným názor stěžovatele, že v dané věci je využitelná argumentace vyplývající z rozsudku Soudního dvora Evropské unie ze dne 17. 4. 2018, ve spojených věcech C-195/17, C-197/17 až C-203/17, C-226/17, C-228/17, C-254/17, C--274/17, C-275/17, C-278/17 až C-286/17 a C-290/17 až C-292/17, C-195/17 *Helga Krüsemann a další proti TUIfly GmbH*, ze kterého plyne, že pod pojem „mimořádné okolnosti“ ve smyslu čl. 5 odst. 3 ve spojení s bodem 14 preambule nařízení č. 261/2004 nespadá tzv. divoká stávka. Je třeba totiž vzít v úvahu, že zmíněné rozhodnutí Soudního dvora Evropské unie vychází ze zcela jiného skutkového základu než spor v posuzovaném případě. V uvedených případech se totiž jednalo o spontánní nepřítomnost značné části leteckého personálu poté, co byla bez předchozího upozornění oznámena restrukturalizace podniku, která se bezprostředně dotýkala zaměstnanců. Takové skutkové okolnosti opodstatňují závěr, že se nejedná o stávku podle bodu 14 preambule nařízení č. 261/2004. Naproti tomu v posuzované věci skutkové okolnosti uvedený závěr neumožňují, když důvodem zrušení letů provozovaných vedlejší účastnicí byla řádně oznámená generální stávka, organizovaná odborovou organizací pracovníků palubního personálu a leteckých průvodčí, tj. stávka jako legitimní nástroj kolektivního vyjednávání mezi zaměstnanci a zaměstnavateli. Městský soud v napadeném rozsudku stěžovatele poučil, že proti předmětnému rozhodnutí není dovolání přípustné.

II. Argumentace stěžovatele

5. Stěžovatel v ústavní stížnosti zejména konstatoval, že vzhledem k faktu, že městskému soudu i obvodnímu soudu nebylo zřejmé, jak přesně vyložit pojem mimořádné okolnosti v případě stávky zaměstnanců leteckého dopravce, a zároveň k této otázce v době vydání napadených rozhodnutí neexistovala ustálená judikatura Soudního dvora Evropské unie, má stěžovatel za to, že soudy obou stupňů výrazně pochybily v tom, že rozhodly o dané otázce pouze na základě vlastního výkladu, aniž by jim bylo známo stanovisko Soudního dvora Evropské unie. Stěžovatel je přesvědčen, že nezbytným krokem před vydáním samotného rozhodnutí mělo být položení předběžné otázky k Soudnímu dvoru Evropské unie. V důsledku toho, že předběžná otázka v dané věci položena nebyla, dopustily se obecné soudy vůči stěžovateli porušení práva na spravedlivý proces a práva na zákonného soudce.

III. Vyjádření účastníků a vedlejší účastnice

6. Soudce zpravodaj podle § 42 odst. 4 zákona o Ústavním soudu vyzval účastníky řízení i vedlejší účastnici k vyjádření se k ústavní stížnosti.

7. Městský soud ve svém vyjádření zejména odkázal na napadené rozhodnutí a konstatoval, že neměl důvod předložit předběžnou otázku Soudnímu dvoru Evropské unie, neboť neměl s ohledem na judikaturu Soudního dvora Evropské unie, na niž odkázal, žádné pochybnosti o výkladu použitého unijního práva.

8. Obvodní soud toliko odkázal na napadené rozhodnutí.

9. Vedlejší účastnice ve svém vyjádření jednak uvedla, že vzhledem k bagatelnosti sporu je namístě ústavní stížnost bez dalšího odmítnout. Dále se vedlejší účastnice obsáhle vyjádřila k samotné podstatě sporu, ke které uvedla, že předmětná právní otázka již byla v judikatuře Soudního dvora Evropské unie přesvědčivě řešena. Městský soud proto nemohl pochybit, když odmítl položit Soudnímu dvoru Evropské unie předběžnou otázku, neboť toto odmítnutí vychází z ustálené rozhodovací praxe národních soudů a Soudního dvora Evropské

unie a bylo dostatečně odůvodněno. Odmítnutí položit předběžnou otázku nelze za těchto okolností považovat za zásah do základních práv stěžovatele.

10. Uvedená vyjádření byla zaslána stěžovateli na vědomí a k jeho případné replice. Ten této možnosti nevyužil.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

11. Podle § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu je ústavní stížnost nepřípustná, jestliže stěžovatel nevyčerpal všechny procesní prostředky, které mu zákon k ochraně jeho práva poskytuje; to platí i pro mimořádný opravný prostředek, který orgán, jenž o něm rozhoduje, může odmítnout jako nepřípustný z důvodů závisejících na uvážení; ústavní stížnost tedy může zásadně směřovat jen proti rozhodnutím „konečným“, tj. rozhodnutím o posledním procesním prostředku, který zákon poskytuje k ochraně práva. Úkolem Ústavního soudu není měnit či napravovat případná, ať již tvrzená, či skutečná, pochybení obecných soudů v dosud neskončeném řízení, nýbrž je zásadně povolán k posouzení, zda po pravomocném skončení věci obstojí řízení a jeho výsledek v rovině ústavněprávní jako celek.

12. Dále je nutno upozornit na § 238 odst. 1 písm. c) o. s. ř., podle něhož dovolání podle § 237 o. s. ř. není přípustné proti rozsudkům a usnesením vydaným v řízeních, jejichž předmětem bylo v době vydání rozhodnutí obsahujícího napadený výrok peněžité plnění nepřevyšující 50 000 Kč, včetně řízení o výkon rozhodnutí a exekučního řízení, ledaže jde o vztahy ze spotřebitelských smluv a o pracovněprávní vztahy; k příslušenství pohledávky se přitom nepřihlíží.

13. Ústavní stížností napadeným rozsudkem městského soudu byl potvrzen rozsudek obvodního soudu, kterým byla zamítnuta žaloba stěžovatele. Uvedenými rozsudky bylo rozhodováno o tvrzeném nároku stěžovatele na zaplacení částky 600 eur s příslušenstvím jako náhrady škody v letecké přepravě. Je zjevné, že předmětem zamítavého výroku je peněžité plnění nepřevyšující 50 000 Kč. Dovolání by proto nebylo nepřípustné podle § 238 odst. 1 písm. c) o. s. ř., ledaže by v případě předmětného peněžitého plnění šlo o vztahy ze spotřebitelských smluv. Jen tehdy by přicházela v úvahu přípustnost dovolání podle § 237 o. s. ř., a tudíž by byla dána povinnost jeho vyčerpání stěžovatelem jako mimořádného opravného prostředku, který orgán, jenž o něm rozhoduje, může odmítnout jako nepřípustný z důvodů závisejících na jeho uvážení [viz k tomu bod 61 stanoviska pléna Ústavního soudu ze dne 28. 11. 2017 sp. zn. Pl. ÚS-st. 45/16 (ST 45/87 SbNU 905; 460/2017 Sb.); všechna rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na https://nalus.usoud.cz].

14. Otázkou, zda v případě uplatněných nároků jde o vztahy ze spotřebitelských smluv, se Ústavní soud zabýval v nálezu ze dne 31. 10. 2017 sp. zn. I. ÚS 2265/16 (N 196/87 SbNU 219). Obecné soudy tehdy rozhodovaly o žalobě 11 osob, z nichž každá se domáhala zaplacení částky 600 eur vůči leteckému dopravci jako náhrady podle čl. 5 ve spojení s čl. 7 nařízení č. 261/2004. Odvolací soud i soud prvního stupně tehdy vyhověly žalobě, načež žalovaný provozující letecký dopravce – poučen o nepřípustnosti dovolání – podal přímo ústavní stížnost. Ústavní soud nicméně uvedl, že i když „u každého jednotlivého žalobce nedosahuje žalovaná částka 50 000 Kč, (…) žalobci zde vystupovali jako spotřebitelé, a proto se shora uvedený důvod nepřípustnosti dovolání na projednávanou věc nevztahuje“. Zároveň konstatoval pochybení odvolacího soudu, který tehdejšího stěžovatele nesprávně poučil o možnosti podat si dovolání k Nejvyššímu soudu.

15. Ústavní soud považuje pojem „vztahy ze spotřebitelských smluv“ podle § 238 odst. 1 písm. c) o. s. ř. za natolik široký, že jako ústavně nepřípustný nelze předem označit výklad, který pod něj umožňuje zahrnout nejen právní vztahy založené přímo spotřebitelskou smlouvou (jako právní skutečností), ale také právní (spotřebitelské) vztahy založené na základě zákona (nebo jiného právního předpisu, včetně přímo použitelného předpisu Evropské unie), odvíjí-li se jejich vznik od spotřebitelské smlouvy, a to i když bude uplatněný nárok

dán podle zákona vůči osobě, která nebyla smluvní stranou této spotřebitelské smlouvy, např. uzavřela-li jako smluvní strana přepravní smlouvu s dopravcem ve prospěch cestujícího („spotřebitele služby“) cestovní kancelář. Neurčitost uvedeného pojmu je třeba vykládat ve prospěch účastníků řízení tak, aby jim byl umožněn přístup k Nejvyššímu soudu jako soudu dovolacímu.

16. V posuzované věci byl žalobou vůči provozujícímu leteckému dopravci uplatněn tvrzený nárok podle čl. 7 odst. 1 písm. c) nařízení č. 261/2004. Tento nárok má svůj základ v přímo použitelném předpisu Evropské unie, podmínkou jeho vzniku však je, kromě jiných právních skutečností, smluvní vztah typický mezi cestujícím a provozujícím leteckým dopravcem, jehož obsahem je závazek provést let specifikovaný prostřednictvím rezervace letenky, nebo mezi cestujícím a jiným subjektem, jenž se zavázal zprostředkovat provedení tohoto letu u provozujícího leteckého dopravce. Existenci smlouvy výslovně předpokládá i čl. 3 odst. 5 tohoto nařízení, podle něhož, jestliže provozující letecký dopravce nemá smlouvu s cestujícím a plní povinnosti podle tohoto nařízení, má se za to, že jedná v zastoupení osoby, jež uzavřela smlouvu s tímto cestujícím, když jednala jako agent. Z napadených rozsudků se podává, že takováto smlouva byla v případě stěžovatele uzavřena.

17. Za této situace není dán důvod, pro který by se měl Ústavní soud odklonit od právních závěrů obsažených v nálezu ze dne 31. 10. 2017 sp. zn. I. ÚS 2265/16 (N 196/87 SbNU 219). Skutečnost, že v několika následně vydaných usneseních byla ústavní stížnost ve srovnatelných případech shledána přípustnou přímo proti rozhodnutí odvolacího soudu, není důvodem k tomu, aby senát Ústavního soudu, který je příslušný k projednání a rozhodnutí této věci, postupem podle § 23 zákona o Ústavním soudu navrhl přijetí stanoviska pléna. Ústavní soud totiž nedospěl k právnímu názoru odchylnému od právního názoru vysloveného v jiném nálezu, nýbrž jen v usneseních (viz k tomu čl. 89 odst. 2 Ústavy ve spojení s § 13 zákona o Ústavním soudu). Nadto v mezičase byl totožný právní názor jako v nálezu ze dne 31. 10. 2017 sp. zn. I. ÚS 2265/16 vysloven též v nálezech ze dne 19. 2. 2020 sp. zn. IV. ÚS 2672/19 (N 31/98 SbNU 343) a ze dne 10. 3. 2020 sp. zn. IV. ÚS 286/20 (N 51/99 SbNU 125).

18. Ústavní stížnost proti rozhodnutí městského soudu, jímž bylo rozhodnuto o nároku stěžovatele jako cestujícího, který je spotřebitelem, na zaplacení částky nepřevyšující 50 000 Kč, uplatněného jako náhrada podle čl. 7 odst. 1 písm. c) nařízení č. 261/2004, není přípustná podle čl. 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu, jestliže stěžovatel nevyčerpal dovolání, jehož přípustnost závisí na splnění některé z podmínek podle § 237 o. s. ř. Takovéto dovolání není nepřípustné podle § 238 odst. 1 písm. c) o. s. ř., neboť ve věci jde o vztah ze „spotřebitelské smlouvy“.

19. Ústavní soud shledal ústavní stížnost přípustnou (obdobně jako v nálezech ze dne 19. 2. 2020 sp. zn. IV. ÚS 2672/19 a ze dne 10. 3. 2020 sp. zn. IV. ÚS 286/20) proti rozsudku městského soudu, ovšem i z jiného důvodu. K porušení základního práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny může totiž dojít rovněž v důsledku nesprávného poučení o nepřípustnosti opravného prostředku. Nesprávné poučení sice nemá vliv na to, zda stěžovatel takovýto prostředek měl či neměl k dispozici, pokud však účastník řízení ve svém postupu jednal v důvěře v jeho správnost, tato skutečnost nemůže jít k jeho tíži v tom smyslu, že mu bude upřena ochrana jeho práv. Tento závěr se uplatní jak v případech, kdy stěžovatel z tohoto důvodu uplatnil zákonem stanovený opravný prostředek, přestože jej neměl k dispozici [např. nález ze dne 31. 1. 2012 sp. zn. IV. ÚS 3476/11 (N 25/64 SbNU 269)], tak v případech, kdy jej naopak neuplatnil, přestože jej k dispozici měl [např. nálezy ze dne 31. 5. 1994 sp. zn. III. ÚS 65/93 (N 27/1 SbNU 213) nebo ze dne 1. 3. 2011 sp. zn. I. ÚS 2912/10 (N 29/60 SbNU 371)]. Ústavní soud v minulosti opakovaně připustil ústavní stížnost proti rozhodnutím, v nichž byl stěžovatel nesprávně poučen, že je nemůže napadnout opravným prostředkem, jejich přezkum nicméně omezil výlučně na posouzení správnosti poučení (viz výše citované nálezy). Pakliže shledal jeho nesprávnost, odstranění tohoto pochybení novým

rozhodnutím otevíralo cestu k věcnému posouzení ostatních námitek v řízení o příslušném opravném prostředku, pro jehož uplatnění začaly nově běžet zákonné lhůty. Mělo-li by nevyčerpání dovolání (kvůli nesprávnému poučení) vést k nepřípustnosti ústavní stížnosti, pak by v důsledku protiústavního vyřazení Ústavního soudu jako „zákonného soudce“ došlo ke zmaření přímého účinku unijního nařízení, které jednoznačně (bez potřeby ingerence domácího normotvůrce) definuje nárok poškozeného pro takové případy.

20. Přestože stěžovatel výslovně nenamítá nesprávnost poučení ze strany městského soudu, Ústavní soud shledal z důvodů výše uvedených ústavní stížnost v rozsahu, ve kterém směřuje proti rozsudku městského soudu, přípustnou.

21. Ústavní stížnost je naopak nepřípustná podle § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu v rozsahu, v němž směřuje proti rozsudku obvodního soudu. Protože stěžovatel nepodal dovolání, nebyly vyčerpány všechny zákonem stanovené prostředky, které mu zákon k ochraně jeho práv poskytuje. V případě zamítnutí jeho případného dovolání, respektive jeho odmítnutí pro nepřípustnost z důvodu nesplnění podmínek podle § 237 o. s. ř., se pak bude moci bránit novou ústavní stížností.

22. V rozsahu, ve kterém byla ústavní stížnost shledána přípustnou, byla podána včas a osobou k tomu oprávněnou a splňuje i všechny zákonem stanovené náležitosti, včetně povinného zastoupení advokátem (§ 29 až 31 zákona o Ústavním soudu).

V. Meritorní posouzení

23. Poté, co se Ústavní soud seznámil s argumentací stěžovatele, vyjádřeními městského soudu a vedlejší účastnice a obsahem příslušného spisu vedeného u obvodního soudu, zhodnotil, že ústavní stížnost je v části, ve které směřuje proti rozsudku městského soudu, důvodná.

24. V řízení o ústavních stížnostech [čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy, § 72 a násl. zákona o Ústavním soudu] Ústavní soud jako soudní orgán ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy) přezkoumává rozhodnutí či postup orgánů veřejné moci jen z toho hlediska, zda jimi nedošlo k porušení ústavně zaručených základních práv a svobod.

25. V posuzované věci stěžovatel v souladu s poučením obsaženým v napadeném rozsudku městského soudu nepodal proti tomuto rozsudku dovolání, nýbrž přímo ústavní stížnost, a to přesto, jak bylo podrobně vyloženo výše, že přípustnost dovolání nebyla vyloučena podle § 238 odst. 1 písm. c) o. s. ř. Jeho přípustnost naopak závisela na posouzení podmínek podle § 237 o. s. ř., které má v podstatě povahu kvazimeritorního přezkumu a jehož výsledek, pokud jde o závěr o přípustnosti, závisí na uvážení Nejvyššího soudu. Nesprávné poučení tak mělo za následek, že stěžovatel nevyužil dovolání jako mimořádného opravného prostředku, kterým se mohl domoci ochrany proti tvrzenému zásahu do jeho ústavně zaručených práv a svobod. Napadeným rozsudkem městského soudu proto bylo porušeno právo stěžovatele na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny, neboť jednal-li v řízení před obecnými soudy v důvěře ve správnost poučení o nepřípustnosti opravného prostředku, a nevyčerpal-li proto mimořádný opravný prostředek (dovolání), nemůže mu být tato skutečnost na překážku při podání ústavní stížnosti a při posouzení její přípustnosti.

26. Ústavní soud závěrem podotýká, že s ohledem na důvod vyhovění ústavní stížnosti v tomto řízení nebyl oprávněn přezkoumávat skutková zjištění či právní závěry městského soudu ve věci samé. Pouze vycházel ze skutečnosti, že městský soud shledal odvolání přípustným a věcně o něm rozhodl. Tento nález tudíž nelze vykládat v tom smyslu, že by v něm Ústavní soud pro účely dalšího řízení přisvědčil závěrům obsaženým v napadeném rozsudku městského soudu, ať už se týkají procesních předpokladů odvolacího řízení, nebo skutkových zjištění či právních závěrů soudů obou stupňů.

27. Pro úplnost Ústavní soud dodává, že (stejně jako v nálezech ze dne 19. 2. 2020 sp. zn. IV. ÚS 2672/19 a ze dne 10. 3. 2020 sp. zn. IV. ÚS 286/20) provedl závazný výklad

k otázce nepřípustnosti dovolání podle § 238 odst. 1 písm. c) o. s. ř., aniž by k ní ještě předtím mohl vyjádřit svůj právní názor Nejvyšší soud, jemuž především náleží rozhodovat o přípustnosti dovolání. Tato skutečnost vyplynula ze vzniklé procesní situace, kdy Ústavní soud sám musel posoudit přípustnost ústavní stížnosti právě s ohledem na uvedené ustanovení. Existence tohoto nálezu nicméně nevylučuje, aby Nejvyšší soud, dospěje-li k přesvědčivým důvodům ve prospěch užšího výkladu slov „vztahy ze spotřebitelských smluv“, v budoucnu vstoupil do soudního dialogu s Ústavním soudem a svůj odlišný či upřesňující právní názor řádně odůvodnil [k precedenční závaznosti nálezu ze dne 13. 11. 2007 sp. zn. IV. ÚS 301/05 (N 190/47 SbNU 465)]. Ústavní soud tento postup volí jen z důvodu možné výtky snížení vymahatelnosti nároků plynoucích z přímo proveditelného předpisu práva Evropské unie v situaci, kdy Nejvyšší soud nemá příležitost, a to v důsledku vady poučení o možnosti podat dovolání, svůj výklad předestřít, což je pro posuzovanou věc z hlediska ochrany ústavnosti podstatné (viz sub 15).

VI. Závěr

28. Ze shora uvedených důvodů Ústavní soud podle § 82 odst. 1 a odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu ústavní stížnosti stěžovatele částečně vyhověl a podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil napadený rozsudek městského soudu. V části, ve které ústavní stížnost směřovala proti rozsudku obvodního soudu, ji podle § 43 odst. 1 písm. e) zákona o Ústavním soudu odmítl jako nepřípustnou. V pokračujícím řízení bude městský soud povinen znovu rozhodnout o odvolání stěžovatele, a vázán výše uvedeným právním názorem Ústavního soudu (čl. 89 odst. 2 Ústavy), správně poučit účastníky řízení o přípustnosti dovolání.

Č. 57
Ústavně konformní výklad § 2959 občanského zákoníku (peněžitá náhrada újmy pozůstalých)
(sp. zn. IV. ÚS 2578/19 ze dne 31. března 2020)

Ústavně konformní výklad § 2959 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, upravujícího odčinění duševních útrap při usmrcení osoby blízké, vyžaduje, aby obecné soudy aplikovaly kritéria pro výpočet odčinění imateriální újmy vymezená judikaturou Nejvyššího soudu jen jako vodítko, které je však nezbavuje povinnosti zvažovat a náležitě vyložit, zda konkrétní případ neodůvodňuje odchylku od takového výkladového základu (nahoru, či dolů); jinak se dopustí porušení čl. 36 odst. 1 ve spojení s čl. 10 odst. 2 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Jana Filipa, soudce zpravodaje Jaromíra Jirsy a soudce Jiřího Zemánka o ústavní stížnosti stěžovatelů 1) M. F., 2) M. F., 3) J. F. a 4) nezletilé J. K., zastoupených Mgr. et Mgr. Martinem Langpaulem, advokátem, se sídlem v Praze 10, Francouzská 299/98, proti rozsudkům Nejvyššího soudu č. j. 25 Cdo 3463/2018-270 ze dne 24. 4. 2019, Městského soudu v Praze č. j. 23 Co 467/2017-240 ze dne 23. 5. 2018 a Obvodního soudu pro Prahu 8 č. j. 11 C 209/2015-141 ze dne 19. 10. 2017, za účasti Nejvyššího soudu, Městského soudu v Praze a Obvodního soudu pro Prahu 8 jako účastníků řízení, takto:

Ústavní stížnost se zamítá.

Odůvodnění

I. Vymezení věci a řízení před obecnými soudy

1. Stěžovatelé jsou pozůstalí po V. K. a Z. F., kteří v červenci 2014 tragicky zahynuli při dopravní nehodě způsobené třetí osobou. Zesnulá Z. F. je dcerou stěžovatelů 1) a 2), sestrou stěžovatelky 3) a matkou nezletilé stěžovatelky 4), jejímž otcem je zesnulý V. K. Vozidlo viníka dopravní nehody bylo v rozhodném okamžiku pojištěno u společnosti Česká podnikatelská pojišťovna, a. s., Vienna Insurance Group (dále jen „pojišťovna“), proti které stěžovatelé v řízení před obecnými soudy uplatnili přímý nárok na pojistné plnění podle § 9 odst. 1 zákona č. 168/1999 Sb., o pojištění odpovědnosti za újmu způsobenou provozem vozidla a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o pojištění odpovědnosti z provozu vozidla), ve znění pozdějších předpisů, ve spojení s § 2959 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, (dále též jen „o. z.“ nebo „nový občanský zákoník“). Požadovány byly částky 6 milionů Kč pro stěžovatele 1) a stěžovatelku 3), 8 milionů Kč pro stěžovatelku 2) a 13 milionů Kč pro nezletilou stěžovatelku 4).

2. Žalovaná pojišťovna v průběhu nalézacího řízení v návaznosti na ukončení vlastního šetření škodní události, závislého na výsledku trestního řízení vedeného proti viníku dopravní nehody, částečně plnila peněžitou náhradu za utrpěnou újmu – po 750 000 Kč stěžovatelům 1) a 2) za ztrátu dcery, 500 000 Kč stěžovatelce 3) za ztrátu sestry a 2 400 000 Kč nezletilé stěžovatelce 4) za ztrátu obou rodičů. Pojišťovna vyhodnotila určenou výši vyplacených plnění jako spravedlivou a souladnou s principem proporcionality; u nezletilé stěžovatelky 4) ještě s přihlédnutím ke skutečnosti, že v adhezním řízení jí byla přiznána náhrada za duševní útrapy ve výši 1 200 000 Kč.

3. Stěžovatelé vzali s ohledem na dobrovolné plnění pojišťovny žalobu zčásti zpět a řízení bylo následně částečně zastaveno. Ke dni vyhlášení napadeného rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 8 (dále jen „nalézací soud“) tak byly předmětem řízení částky zbývající po odečtení dobrovolného plnění poskytnutého stěžovatelům pojišťovnou: 5 250 000 Kč s příslušenstvím pro stěžovatele 1), 7 250 000 Kč s příslušenstvím pro stěžovatelku 2), 5 500 000 Kč s příslušenstvím pro stěžovatelku 3) a 10 600 000 Kč s příslušenstvím pro nezletilou stěžovatelku 4).

4. Po částečném zastavení řízení byla žaloba stěžovatelů napadeným rozsudkem nalézacího soudu v plném rozsahu zamítnuta. Nalézací soud vyšel z judikatury dostupné v době jeho rozhodování, tj. ze závěrů nálezu sp. zn. I. ÚS 2844/14 (N 221/79 SbNU 545) a rozsudku Nejvyššího soudu č. j. 4 Tdo 1402/2015-97 ze dne 12. 4. 2016. Východiska svého posouzení shrnul takto: 1. nový občanský zákoník především zavedl komplexní úpravu odčinění pozůstalých za duševní útrapy – odstranil dvoukolejnost nároků podle § 444 odst. 3 a § 13 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „obč. zák.“) a odstranil nedůvodnou diskriminaci některých blízkých osob (sourozenců); 2. nenastala žádná změna poměrů (společenských ani právních), která by odůvodňovala diskontinuitu rozhodovací praxe a skokový nárůst finančního odškodňování; 3. za základ pro stanovení výše peněžité náhrady za duševní útrapy je proto možné vzít částku 240 000 Kč, valorizovanou o míru inflace, tedy částku 252 000 Kč; 4. daný základ je možné podle kritérií vymezených nálezem sp. zn. I. ÚS 2844/14 pro každého jednotlivého pozůstalého přiměřeně zvýšit, nebo i snížit.

5. Po vymezení uvedených kritérií dospěl nalézací soud k závěru, že vzhledem k intenzitě vzájemných citových vazeb, jdoucích nad rámec běžných vztahů, je náhradou odpovídající zásadám slušnosti ve vztahu ke stěžovatelům 1) a 2) jako rodičům zesnulé částka 500 000 Kč pro každého (pojišťovna uhradila každému 750 000 Kč), ke stěžovatelce 3) jako sestře zesnulé částka 252 000 Kč (pojišťovna uhradila 500 000 Kč) a konečně ve vztahu k nezletilé stěžovatelce 4) jako dceři obou zesnulých částka 1 250 000 Kč (pojišťovna uhradila 2 400 000 Kč). Podle názoru nalézacího soudu byla pozůstalým stěžovatelům pojišťovnou poskytnuta vyšší náhrada, než jaká by jim byla v soudním řízení přiznána, a žalobu proto v celém rozsahu, zbývajícím po částečném zastavení řízení, zamítl jako nedůvodnou.

6. Městský soud v Praze (dále jen „odvolací soud“) rozsudek nalézacího soudu k odvolání stěžovatelů v meritu potvrdil jako věcně správný a zavázal stěžovatele k náhradě nákladů odvolacího řízení. Neztotožnil se pouze se závěrem nalézacího soudu, že částky odpovídající § 2959 o. z. a principu proporcionality jsou nižší než vyplacené pojišťovnou; za adekvátně určenou výši finanční náhrady označil právě částky vyplacené stěžovatelům dobrovolně v průběhu řízení. Nalézací soud podle něj zvolil pro určení výše náhrady neodpovídající základ, neboť i podle judikatury Nejvyššího soudu (citovaný rozsudek č. j. 4 Tdo 1402/2015-97) je za něj třeba považovat rozpětí 240 000 Kč až 500 000 Kč. Odvolacími námitkami, které byly řádně vypořádány již nalézacím soudem, stěžovatelé podle odvolacího soudu bez argumentačního potenciálu pouze polemizovali se závěry nalézacího soudu; přesto

je svými slovy rovněž obsáhle vypořádal, jak plyne z odůvodnění jeho rozsudku (zejména body 12–32) – jeho obsah je stěžovatelům znám, a není jej proto třeba znovu reprodukovat.

7. Nejvyšší soud (dále též „dovolací soud“) shledal přípustným pouze dovolání stěžovatelky 3) – sestry zesnulé, které napadeným rozsudkem meritorně zamítl; zbývající dovolání stěžovatelů 1), 2) a 4) odmítl pro nepřípustnost, neboť jimi nastolená otázka přiměřené výše peněžité náhrady za duševní útrapy při usmrcení osoby blízké podle § 2959 o. z. již byla dovolacím soudem v mezidobí vyřešena (viz rozsudek Nejvyššího soudu č. j. 25 Cdo 894/2018-239 ze dne 19. 9. 2018). Dovolací soud v napadeném rozsudku shrnul závěry rozsudku č. j. 25 Cdo 894/2018-239 a dospěl k závěru, že odvolací soud se od rozhodovací praxe neodchýlil; stěžovatelům nebyla přiznána nepřiměřeně nízká náhrada.

8. Jedinou dosud neřešenou otázkou bylo podle Nejvyššího soudu stanovení přiměřené výše finanční náhrady za duševní útrapy sourozence jako další osoby blízké (§ 22 odst. 1 o. z.); vyšel ze závěrů citovaného rozsudku č. j. 25 Cdo 894/2018-239 a shledal, že tam stanoveného základu (pro nejbližší osoby) může sourozenec dosáhnout, jsou-li sourozenecké vztahy intenzivnější povahy. Částku vyplacenou stěžovatelce 3) proto hodnotil jako přiměřenou a žádné pochybení odvolacímu soudu nevytkl.

II. Argumentace stěžovatelů

9. Stěžovatelé se napadenými rozsudky cítí být zkráceni na svých právech zaručených čl. 36 odst. 1 a čl. 37 odst. 3 Listiny základních práv a svobod (dále též jen „Listina“), jakož i čl. 10 odst. 2 a čl. 11 odst. 1 Listiny. Nesouhlasí se závěrem obecných soudů, že inkasované náhrady odpovídají testu proporcionality, který podle stěžovatelů nebyl proveden řádně; vycházejí přitom, stejně jako rozhodující soudy, z nálezu Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 2844/14 ze dne 22. 12. 2015 (N 221/79 SbNU 545).

10. Nalézací soud podle stěžovatelů neprovedl řádné srovnání s výší přiznávaného odškodnění v jiných obdobných věcech, v důsledku čehož byli stěžovatelé připraveni o možnou obranu v rámci podaného odvolání. Absence testu proporcionality činí podle stěžovatelů rozsudek nalézacího soudu nepřezkoumatelným; jeho právní závěry jsou v extrémním rozporu s vykonanými skutkovými zjištěními. Učinila-li žalovaná pojišťovna žalobní tvrzení nespornými, znemožnila další dokazování (zejména účastnickou výpovědí), a připravila tak stěžovatele o lepší postavení v řízení; podle přesvědčení stěžovatelů postupovala pojišťovna účelově a nemravně. Nalézací soud v této souvislosti nesplnil svou poučovací povinnost podle § 118a o. s. ř. a neupozornil stěžovatele, že neunášejí břemena tvrzení a důkazu k prokázání svého nároku v požadované výši, čímž své rozhodnutí učinil pro stěžovatele nepředvídatelným. Stěžovatelé dále nesouhlasí se závěrem nalézacího soudu, podle kterého jim po právu náležela nižší náhrada, než jakou vyplatila pojišťovna; zpochybňují rovněž závěr o přiměřenosti délky šetření škodní události ze strany pojišťovny a jejího prodlení s plněním.

11. Odvolacímu soudu stěžovatelé kromě dosud uvedených námitek vytýkají, že po nich v rozporu se zásadou *iura novit curia* (soud zná právo) požadoval předložení všech soudních rozhodnutí, na jejichž závěry na podporu svých tvrzení odkazovali.

12. Dovolací soud pochybil, shledal-li dovolání stěžovatelů 1), 2) a 4) nepřípustným, přestože z dopisu místopředsedy Nejvyššího soudu ze dne 20. 11. 2017 k dotazu stěžovatelů jasně vyplynulo, že jimi nastolená právní otázka dosud v judikatuře dovolacího soudu řešena nebyla, což věc stěžovatelů (a jejich újmu) činí jedinečnou a závažnou.

13. Stěžovatelé žádají Ústavní soud o přednostní projednání věci; naléhavost věci odůvodňují vyšším věkem stěžovatelů 1) a 2), jakož i nízkým věkem stěžovatelky 4) a skutečností, že předmětná dopravní nehoda, zapříčiňující duševní útrapy stěžovatelů, se stala již v roce 2014.

III. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

14. Ústavní soud posoudil obsah ústavní stížnosti, která byla podána včas, osobami oprávněnými a řádně zastoupenými advokátem v souladu s § 30 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění zákona č. 83/2004 Sb., a dospěl k závěru, že je přípustná podle § 75 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“).

IV. Vyjádření k ústavní stížnosti a replika stěžovatelů

15. Ústavní soud si vyžádal spis vedený u nalézacího soudu pod sp. zn. 11 C 209/2015 a vyjádření účastníků řízení i pojišťovny jako potenciální vedlejší účastnice řízení, která sdělila, že nehodlá uplatňovat svá práva podle § 28 odst. 2 zákona o Ústavním soudu. Nalézací soud zapůjčil spis, avšak k ústavní stížnosti se nevyjádřil.

16. Odvolací soud ve stručnosti odkázal na odůvodnění napadeného rozsudku, v němž podle svého názoru odvolací námitky vypořádal pečlivě a věc hodnotil bedlivě s přihlédnutím k jejímu individuálnímu rozměru. Své ani jím přezkoumávané rozhodnutí nalézacího soudu nepovažuje za překvapivé; k návrhu stěžovatelů v odvolacím řízení doplnil dokazování a nedomnívá se, že by byla porušena jejich ústavně zaručená práva či zásada rovnosti účastníků. Stěžovatelé podle odvolacího soudu staví Ústavní soud nepatřičně do role třetí přezkumné instance.

17. Dovolací soud osvětluje podle svého názoru v napadeném rozsudku přijaté závěry dostatečně srozumitelnou argumentací. Stěžovatelé považovali svůj případ za specifický a dosud neřešený, dovolací soud jim však nepřisvědčil, neboť základní kritéria pro stanovení výše odškodnění duševních útrap spojených s usmrcením blízké osoby podle § 2959 o. z. a jejich možné modifikace na základě dalších definovaných kritérií vymezil v rozsudku č. j. 25 Cdo 894/2018-239; ústavní stížnost proti němu byla usnesením Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 4156/18 ze dne 23. 4. 2019 odmítnuta pro zjevnou neopodstatněnost (všechna rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na https://nalus.usoud.cz). Za dostatečně odůvodněný považuje dovolací soud i zamítavý výrok ve vztahu k dovolání stěžovatelky 3). Z rozsudku by podle něj měla být zřejmá snaha přistupovat k jednotlivým případům na základě shodných principů a východisek, aniž by byly přehlíženy konkrétní okolnosti každé individuální věci tak, aby se výsledná výše náhrady pohybovala v určitých předvídatelných a souměřitelných mezích a respektovala přitom zákonný požadavek na přiměřené a slušné odčinění těžce měřitelné citové újmy. Nejvyšší soud se proto neztotožňuje s tvrzením stěžovatelů, že nebyl proveden test proporcionality, směřovala-li veškerá argumentace právě k nastolení přiměřenosti náhrady podle zásad legitimního očekávání (§ 13 o. z.).

18. Stěžovatelé byli s obsahem podaných vyjádření obeznámeni a byli vyzváni k replice, v níž neuvedli nic nového nad rámec ústavní stížnosti.

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

19. Ústavní soud se seznámil se zaslanými podáními i obsahem vyžádaného spisu a dospěl k závěru, že ústavní stížnost není důvodná; ústní jednání nenařizoval, neboť od něj nebylo možné očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu). O návrhu na přednostní projednání věci podle § 39 téhož zákona samostatně nerozhodoval, neboť jej rovněž shledal nedůvodným. Ústavní soud chápe tragický rozměr věci (ztráta milovaných osob) i duševní strádání pozůstalých stěžovatelů; v daném případě však nenalezl důvod, proč by měl ze své pozice soudního orgánu ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy) do rozhodovací činnosti obecných soudů zasahovat.

V. a) Obecná východiska

20. Předmětem sporu v posuzované věci je odčinění imateriální újmy pozůstalých osob – nikoli co do základu uplatněného nároku, nýbrž co do její výše v kontextu stále ještě

relativně nové úpravy (účinné od 1. 1. 2014) obsažené v § 2959 o. z. Z ústavněprávního hlediska je „ve hře“ právo stěžovatelů na ochranu soukromého a rodinného života, garantované čl. 10 odst. 2 Listiny ve spojení s právem na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 a násl. Listiny.

21. Touto problematikou se (ve vztahu k dřívější úpravě § 13 odst. 2 obč. zák., ovšem s přihlédnutím k principům, na nichž stojí v době rozhodování Ústavního soudu již účinný § 2959 o. z.) Ústavní soud zabýval podrobně v nálezu sp. zn. I. ÚS 2844/14, z něhož nalézací soud také vyšel. V něm obecným soudům vytkl, že v napadených rozhodnutích absentovalo náležité zohlednění kritérií pro stanovení výše relutární náhrady: „Obecné soudy mají široké meze diskrece, kterou musí použít tak, aby ve výsledku dostály požadavkům řádného a především spravedlivého rozhodnutí, odůvodněného již dříve seznatelnými a nyní jasně formulovanými kritérii tohoto druhu náhrady škody.“

22. Všechna dosud citovaná rozhodnutí vycházejí z judikaturou definovaných objektivizačních kritérií pro určení spravedlivé výše odčinění duševních útrap pozůstalých (např. zmíněný rozsudek Nejvyššího soudu č. j. 4 Tdo 1402/2015-97), která Nejvyšší soud shrnul v rozsudku č. j. 25 Cdo 894/2018-239 (vydaném v mezidobí od podání dovolání stěžovatelů do vydání napadeného rozhodnutí Nejvyššího soudu), v němž „pilotně“ vyložil § 2959 o. z. následovně: „Při určení výše náhrady za duševní útrapy spojené s usmrcením osoby blízké je třeba zohlednit okolnosti jak na straně pozůstalého, tak i na straně škůdce. Na straně pozůstalého je významná zejména intenzita jeho vztahu se zemřelým, věk zemřelého a pozůstalých, případná existenční závislost na zemřelém a případná jiná satisfakce (jako např. omluva, správní postih škůdce či jeho trestní odsouzení), která obvykle není sama o sobě dostačující, její poskytnutí však může mít vliv na snížení peněžitého zadostiučinění. Zohlednit lze rovněž, byl-li pozůstalý očitým svědkem škodní události, byl-li s jejími následky bezprostředně konfrontován či jakým způsobem se o nich dozvěděl. Kritéria odvozená od osoby škůdce jsou především jeho postoj ke škodní události, dopad události do jeho duševní sféry, forma a míra zavinění a v omezeném rozsahu i majetkové poměry škůdce, které jsou významné pouze z hlediska toho, aby výše náhrady pro něj nepředstavovala likvidační důsledek.“ Za základní částku náhrady, modifikovatelnou s užitím zákonných a judikaturou dovozených hledisek, označil Nejvyšší soud v případě nejbližších osob (manžel, rodiče, děti) dvacetinásobek průměrné hrubé měsíční nominální mzdy na přepočtené počty zaměstnanců v národním hospodářství za rok předcházející smrti poškozeného (např. v roce 2013 by šlo podle informací Českého statistického úřadu o cca 500 000 Kč). Citovaným rozsudkem Nejvyšší soud meritorně propojil závěry dosavadní judikatury, vztahující se k předchozí právní úpravě (paušální odčinění pozůstalých podle § 444 odst. 3 obč. zák., kritizované právě pro svou „paušálnost“ a rigiditu, obcházenou uplatněním nároků plynoucích z ochrany osobnosti podle § 13 obč. zák.), s novou právní úpravou (§ 2959 o. z., založený více na individualistické filozofii).

23. Nejvyšší soud se svojí judikaturou snaží u relativně neurčité právní normy (normy s relativně neurčitou hypotézou), jakou § 2959 o. z. je, nastavit základní východiska a sjednocuje rozhodovací praxi obecných soudů. Ústavní soud pak dohlíží, aby se soudy vyvarovaly nežádoucí paušalizace a nerezignovaly při vědomí nastavených objektivizačních kritérií na individuální posouzení každého případu s přihlédnutím k jeho jedinečným okolnostem a aby postupovaly nezávisle, neexcesivně a předvídatelně. Jako zjevně neopodstatněnou odmítl usnesením sp. zn. IV. ÚS 4156/18 ústavní stížnost proti posledně citovanému rozsudku Nejvyššího soudu č. j. 25 Cdo 894/2018-239, neboť v daném případě dostály obecné soudy oběma právě uvedeným požadavkům (podobně srov. též rozsudek Nejvyššího soudu č. j. 25 Cdo 3111/2018-178 ze dne 29. 5. 2019 a navazující usnesení Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 2997/19 ze dne 5. 11. 2019).

24. Přijetím soukromoprávní úpravy účinné od 1. 1. 2014 zákonodárce projevil snahu (s níž se Ústavní soud zcela ztotožňuje) oprostit soudní rozhodování od předem daných algoritmů, tabulek, násobků či jiných výpočtů – tak, aby nezávislý soudce v konkrétní souzené kauze při rozhodnutí pečlivě a s citem pro věc zhodnotil její individuální okolnosti, provedené důkazy podle zásady volného hodnocení (§ 132 o. s. ř.) a „neopisoval metodiky" či nedoplňoval předem dané veličiny do stanovených „šablon". Ze soudního rozhodování se nesmí stát mechanická činnost, musí zůstat činností jedinečnou a nezávislou. S ohledem na výše uvedené bude Ústavní soud i v budoucnu (stejně jako dosud) kritický ke snahám unifikovat soudní rozhodování o výši odčinění imateriální újmy – v této souvislosti lze spatřovat prostor pro jeho případný kasační zásah.

25. Z právě uvedeného plyne, že pracují-li obecné soudy s „metodikou" Nejvyššího soudu (jdoucí do jisté míry proti záměru zákonodárce vyjádřenému v novém občanském zákoníku) jako s pouhým základem pro výpočet odčinění imateriální újmy – vodítkem, od kterého se „odrazí" – a zvažují-li pečlivě, zda konkrétní případ neodůvodňuje odchylku od základu (ať již směrem nahoru, nebo i dolů, neboť obojí je možné), přičemž svá rozhodnutí řádně odůvodní – srozumitelně vyloží, jak se vymezená kritéria promítají do kontextu souzené věci – pak dostojí ústavněprávním požadavkům na spravedlivé rozhodnutí ve věci a neposkytují Ústavnímu soudu důvod k zásahu do jejich nezávislé rozhodovací činnosti.

V. b) Aplikace na projednávaný případ

26. Právě uvedeným požadavkům obecné soudy v napadených rozhodnutích beze zbytku dostály, jak výše naznačuje stručná rekapitulace jejich odůvodnění (body 4–8 nálezu). Stěžovatelé vznášejí v ústavní stížnosti námitky obecnými soudy již vypořádané (zamítnutí návrhu na provedení důkazu účastnickou výpovědí a dalších důkazních návrhů, nepředvídatelnost rozsudku nalézacího soudu, prodlení pojišťovny s plněním); Ústavní soud k nim nad rámec odůvodnění napadených rozsudků (zejména odvolacího soudu) nemá mnoho dalšího co dodat.

27. K námitce stěžovatelů, že jejich „neúspěch" je zapříčiněn porušením povinnosti nalézacího soudu poučit je ve smyslu § 118a o. s. ř., uvádí Ústavní soud pouze tolik: Určení výše přiměřeného odškodnění imateriální újmy v konkrétním případě je věcí volné úvahy soudu (§ 136 o. s. ř.), pro kterou rozhodovací praxe vytvořila řadu rozhodných kritérií, aby soudní rozhodnutí v podobných případech nebyla svévolná a byla alespoň přiměřeně předvídatelná; pro aplikaci rozhodných kritérií na případ stěžovatelů měl nalézací soud všechna potřebná skutková zjištění k dispozici. Stěžovatelé jsou přesvědčeni, že účastnický výslech stěžovatele 1) či jiné způsoby doložení jejich nezměrného utrpení by náhled nalézacího soudu, potvrzený soudem odvolacím i dovolacím, zásadně změnil. Přestože je jejich postoj z lidského hlediska pochopitelný, nemá oporu v zákoně ani ve zde citované judikatuře.

28. Stěžovatelé dovozují důvodnost žalovaného nároku ze skutečnosti, že skutková tvrzení procesních stran byla z převážné části nesporná. Uvedená okolnost je však s určením výše náhrady (která je věcí volné úvahy soudu) mimoběžná a má vliv toliko na menší náročnost procesu dokazování a přijetí závěru soudu o skutkovém stavu věci. To, že bylo díky shodě stran o průběhu skutkového děje snazší provést potřebné (minimální) dokazování a učinit skutková zjištění, nečiní o nic snazším následné právní posouzení věci (shoda je možná jen „o skutku", nikoliv „o právu"). Mezi uvedenými kroky, které soud při rozhodování věci činí, neexistuje přímo úměrná korelace, kterou se stěžovatelé snaží naznačit.

29. Nespornost skutkových tvrzení nelze interpretovat ani tak, že by se tím pojišťovna (volně parafrázováno) vyhnula dalšímu dokazování a znemožnila účastnickou výpověď stěžovatelů, která by zlepšila jejich postavení žalobců v řízení, podpořila všechna žalobní tvrzení, a naopak přitížila žalované pojišťovně, a považovat její postup za účelový

a nemravný. Každý z účastníků řízení má právo zvolit vlastní procesní taktiku; v konečném důsledku je na rozhodnutí soudu, které skutečnosti vezme jako nesporné pro svá skutková zjištění a ke kterým je naopak třeba vést dokazování. Z hlediska procesní ekonomie (šetření nákladů) a rychlosti řízení je v zájmu všech účastníků vést dokazování v co nejmenším rozsahu – tzn. neprovádět důkazy, které by byly z hlediska osvědčení již zjištěných skutečností nadbytečné. Navíc platí, že účastnický výslech (§ 131 o. s. ř.) je důkaz ze své podstaty podpůrný – nelze od něj očekávat pro rozhodnutí hodnotná skutková zjištění, ale jen subjektivní stanovisko zainteresovaného účastníka k věci, tím spíše ve věci takto citlivé. Stěžovatelé se uvedenou obranou (stejně jako všemi ostatními námitkami) ve skutečnosti snaží zpochybnit právní úvahu soudu o přiměřené výši jejich náhrady za duševní útrapy podle § 2959 o. z.; proč s ní nemohou uspět, jim bylo dostatečně srozumitelně a podrobně vysvětleno již obecnými soudy a Ústavní soud k jejich závěrům nemá z pohledu ochrany ústavnosti žádné připomínky.

30. Stěžovatelé dovozují jedinečnost a závažnost své újmy ze skutečnosti, že skutkově obdobný případ nebyl dosud řešen Nejvyšším soudem, jak ověřili u jeho místopředsedy (odpovědní dopis ze dne 20. 11. 2017); dovolací soud proto podle jejich přesvědčení neměl dovolání stěžovatelů 1), 2) a 4) odmítnout jako nepřípustné. Úkolem Nejvyššího soudu je sjednocování judikatury v otázkách právních, jak z oblasti hmotného, tak procesního práva (vyjádření místopředsedy soudu, tedy soudního funkcionáře, není v tomto ohledu ve formě korespondence relevantní). Pro dovolací soud proto, jak správně identifikoval a popsal v napadeném rozsudku, bylo rozhodujícím kritériem, zda se již ve své praxi zabýval výkladem § 2959 o. z. z pohledu odčinění duševních útrap při usmrcení osoby blízké. Odkázal přitom na rozsudek č. j. 25 Cdo 894/2018-239, v němž již byla nastolená otázka vyřešena; dovolacím soudem odkazovaný rozsudek je ze dne 19. 9. 2018, byl tedy vydán až po sdělení místopředsedy Nejvyššího soudu. Na správnosti závěru Nejvyššího soudu nemůže nic změnit ani skutečnost, že citovaný rozsudek byl vydán až po stěžovateli podaném dovolání (16. 8. 2018) a nemohl jim být znám. Dovolací soud nepostavil své rozhodnutí na tom, že by stěžovatelé měli a mohli znát citovaný rozsudek; vzhledem k tomu, že neshledal posouzení odvolacího soudu rozporným s „pilotním“ rozsudkem č. j. 25 Cdo 894/2018-239, nelze ani očekávat, že by meritorní přezkum dovolání stěžovatelů 1), 2) a 4) vedl k jinému, pro stěžovatele příznivějšímu výsledku řízení. Ani z této skutečnosti tak není možné dovozovat jakékoli pochybení.

31. Z hlediska přezkumu ústavnosti napadených rozhodnutí obecných soudů není nutno vracet se ani k závěru nalézacího soudu, podle kterého náležela stěžovatelům nižší náhrada, než jakou vyplatila pojišťovna. Tento závěr byl korigován odvolacím soudem v rámci jeho přezkumné pravomoci a pro rozhodování Ústavního soudu již není relevantní; věnují-li mu stěžovatelé ve svých podáních nadále pozornost, činí tak nadbytečně. Určení přiměřené výše odčinění imateriální újmy je věcí nezávislého rozhodování obecných soudů. Ústavní soud se cítí být povolán ke svému zásahu pouze v případě zjevných excesů, což – v intencích rozsudku odvolacího soudu, kterým bylo řízení pravomocně skončeno – není případ stěžovatelů.

VI. Závěr

32. Ústavně konformní výklad § 2959 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, upravujícího odčinění duševních útrap při usmrcení osoby blízké, vyžaduje, aby obecné soudy aplikovaly kritéria pro výpočet odčinění imateriální újmy vymezená judikaturou Nejvyššího soudu jen jako vodítko, které je však nezbavuje povinnosti zvažovat a náležitě vyložit, zda konkrétní případ neodůvodňuje odchylku od takového výkladového základu (nahoru, či dolů); jinak se dopustí porušení čl. 36 odst. 1 ve spojení s čl. 10 odst. 2 Listiny základních práv a svobod.

33. Obecné soudy se případu stěžovatelů věnovaly v nadstandardním rozsahu a „pracovaly“ s konkrétními a individuálními okolnostmi dostatečným způsobem, zcela v souladu se zde vyloženými obecnými kritérii pro rozhodování o takových žalobních návrzích. Vymezená kritéria Ústavní soud v obecné rovině ani při jejich aplikaci na konkrétní případ neshledal neústavními; proto – ani s respektem k osobní situaci stěžovatelů po tak tragické události – nemohl dospět k jinému závěru, než který je vyjádřen ve výroku tohoto nálezu.

34. Ústavní soud na základě výše uvedených důvodů po projednání věci mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků ústavní stížnost zamítl podle § 82 odst. 1 zákona o Ústavním soudu, neboť práva stěžovatelů zaručená čl. 36 odst. 1 ve spojení s čl. 10 odst. 2 Listiny napadenými rozhodnutími porušena nebyla.

Č. 58
Povinnost soudu odůvodnit rozhodnutí o nařízení předběžného opatření v souvislosti s možným omezením svobody projevu (sp. zn. I. ÚS 3169/19 ze dne 31. března 2020)

V případě tzv. licence pro karikaturu a parodii upravené v § 38g zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, které bývají též autorskými díly, nabývá na významu jejich sdělení a s tím související svoboda projevu, neboť vyjádření názoru je zpravidla primárním účelem karikatury a parodie. Již v rámci řízení o nařízení předběžného opatření jsou tedy soudy povinny pečlivě zvážit jeho nezbytnost a důvodnost v případě, kdy na jedné straně stojí tvrzený zásah do autorských práv a na straně druhé zásah do svobody projevu (k jejíž ochraně slouží právě ustanovení § 38g autorského zákona) a veřejný zájem na informování veřejnosti.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátě složeném z předsedy senátu Vladimíra Sládečka (soudce zpravodaj) a soudců Tomáše Lichovníka a Davida Uhlíře o ústavní stížnosti Greenpeace Česká republika, z. s., se sídlem Praha 8, Prvního pluku 143/12, zastoupeného Pavlem Uhlem, advokátem, se sídlem Praha 5, Kořenského 1107/15, proti usnesení Městského soudu v Praze ze dne 13. 2. 2019 č. j. 32 C 7/2019-36 a usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 24. 6. 2019 č. j. 3 Co 47/2019-53, za účasti Vrchního soudu v Praze, Městského soudu v Praze a vedlejšího účastníka ČEZ, a. s., zastoupeného JUDr. Petrem Pečeným, advokátem, se sídlem Praha 1, Purkyňova 2, takto:

I. Usnesením Městského soudu v Praze ze dne 13. 2. 2019 č. j. 32 C 7/2019-36 a usnesením Vrchního soudu v Praze ze dne 24. 6. 2019 č. j. 3 Co 47/2019-53 bylo porušeno právo stěžovatele na spravedlivý (řádný) proces a právo na svobodu projevu podle čl. 36 odst. 1, čl. 17 odst. 1 a 2 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 13. 2. 2019 č. j. 32 C 7/2019-36 a usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 24. 6. 2019 č. j. 3 Co 47/2019-53 se zrušují.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadených rozhodnutí

1. Ústavní stížností doručenou Ústavnímu soudu dne 30. 9. 2019 stěžovatel navrhl zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí, neboť tvrdí, že jimi bylo porušeno jeho právo na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále též jen „Listina“) a právo na svobodu projevu podle čl. 17 odst. 1 a 2 Listiny.

2. Stěžovatel před Vánoci roku 2018 v rámci své kampaně kritizující ČEZ, a. s., (dále jen „vedlejší účastník“) za jeho přístup k výrobě elektrické energie, především v otázce

využívání fosilních paliv (černého a především hnědého uhlí) zpracoval dva předvánoční spoty původně vytvořené pro vedlejšího účastníka třetí osobou. Stěžovatel ve spotu zachoval zvukovou stopu a občas nahradil původní obraz záběry na poškozené, suché a vykácené lesy a lesní požáry, které byly doplněny popisem: „Spaliny z uhlí firmy ČEZ škodí stromům. A způsobují změny klimatu, které vysušují lesy. Výsledkem jsou lesní požáry."

3. Vedlejší účastník podal dne 13. 2. 2019 žalobu, kterou se domáhal, aby se stěžovatel zdržel užití audiovizuálního díla vzniklého na základě smlouvy o vytvoření audiovizuálního díla a poskytnutí licence k jeho užití ze dne 13. 12. 2018 a uveřejnil omluvu za jeho užití. Smlouva byla uzavřena mezi stěžovatelem a FILMSERVICE, a. s., s názvem „Rozsvícení vánočních stromů" a upravena o vložené záběry na poškozené, suché a vykácené lesy a lesní požáry, které jsou doprovázeny následujícím popisem: „Spaliny z uhlí firmy ČEZ škodí stromům. A způsobují změny klimatu, které vysušují lesy. Výsledkem jsou lesní požáry". Svou žalobu odůvodnil tím, že v souvislosti s úpravou a šířením audiovizuálního díla došlo k porušení jeho autorských práv a práv souvisejících s právem autorským. Současně se žalobou podal vedlejší účastník návrh na nařízení předběžného opatření, kterým se domáhal, aby stěžovatel odstranil uvedené audiovizuální dílo z facebookových stránek stěžovatele a zdržel se jeho užití.

4. Téhož dne městský soud napadeným usnesením vydal předběžné opatření, kterým návrhu vyhověl a nařídil, že stěžovatel je povinen odstranit předmětné audiovizuální dílo z facebookového profilu stěžovatele, a uložil stěžovateli povinnost zdržet se jeho užití. Nařízení předběžného opatření soud s odkazem na § 169 odst. 2 o. s. ř. neodůvodnil.

5. Proti tomuto usnesení podal stěžovatel odvolání, v němž napadl především skutečnost, že ačkoliv napadené usnesení zasahuje do ústavně zaručeného práva na svobodu projevu, neobsahuje odůvodnění, a je tedy nepřezkoumatelné. Dále namítal, že napadené rozhodnutí předjímá, resp. plně nahrazuje rozhodnutí ve věci samé a uplatněný požadavek je neopodstatněný. Uvedl, že dílo bylo stěžovatelem užito v rámci zákonné licence, neboť se jedná o parodii na dílo, k němuž drží práva vedlejší účastník. Stěžovatel v odvolání též namítal, že vedlejší účastník se věcně nedomáhá ochrany autorského práva, ale používá jej jako nástroje k dosažení jiných cílů souvisejících s ochranou dobrého jména právnické osoby.

6. Vrchní soud v Praze usnesení soudu prvního stupně potvrdil. V odůvodnění obecně shrnul podmínky pro nařízení předběžného opatření vyplývající z o. s. ř. a judikatury Ústavního soudu. K námitkám stěžovatele uvedl, že shodně se soudem prvního stupně má za to, že užití díla stěžovatelem může být posouzeno jako užití díla bez souhlasu autora, tedy s možností uplatnit nároky podle § 40 zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon). Konstatoval, že argumentace stěžovatele zákonnou výjimkou pro parodii podle § 38g autorského zákona nemůže v řízení o návrhu na nařízení předběžného opatření obstát, neboť posouzení, zda v daném případě jde o „parodii", vyžaduje rozsáhlé dokazování, které je z podstaty věci v daném řízení vyloučeno. Vzhledem k tomu, že skutkový stav mezi účastníky sporný nebyl, lze uzavřít, že vedlejší účastník v míře nutné pro vydání předběžného opatření osvědčil jak samu existenci autorského díla, práva k němu, tak i zásah do těchto práv ze strany stěžovatele. Jelikož dalším nedovoleným užitím díla bude docházet ke zvyšování újmy vedlejšímu účastníkovi, je namístě pro zamezení zvyšování této újmy upravit dočasně vztahy mezi účastníky předběžným opatřením.

7. K výhradě absence odůvodnění usnesení soudu prvního stupně odkázal na § 169 odst. 2 o. s. ř a judikaturu Ústavního soudu, z nichž podle odvolacího soudu vyplývá, že tato námitka je bezpředmětná. Pokud jde o otázku, zda napadené usnesení nahrazuje rozhodnutí ve věci samé, odvolací soud uvedl, že pokud z okolností případu vyplývá potřeba zatímní úpravy účastníků jak v hospodářské soutěži, tak v oblasti práv k duševnímu vlastnictví, nelze vyloučit vydání předběžného opatření směřujícího k zákazu určitého jednání s ohledem na zabránění

vzniku či rozšiřování újmy žalobce. Vyjádření soudu prvního stupně i soudu odvolacího nelze chápat jako faktickou prejudici rozhodnutí ve věci samé, neboť tvrzené jednání se ve fázi nařízení předběžného opatření pouze osvědčuje, nikoliv prokazuje a skutkový stav může doznat v průběhu dalšího řízení značných změn.

II. Argumentace stěžovatele

8. Stěžovatel ústavní stížnost odůvodňuje jednak tím, že napadená rozhodnutí jsou nepřezkoumatelná, což zakládá porušení jeho práva na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny. Dále v nich spatřuje neodůvodnitelný a nezvratitelný zásah do práva na svobodu projevu, jehož důsledky nelze později odstranit, což zakládá porušení čl. 17 odst. 1 a 2 Listiny.

9. Pokud jde o nepřezkoumatelnost napadených rozhodnutí, stěžovatel namítá, že v dané věci důvod k aprobaci absence odůvodnění dán není, neboť předběžné opatření zasahuje do poměrů, které jsou chráněny v rovině ústavního pořádku. Podmínky pro omezení svobody projevu jsou vymezeny v čl. 17 odst. 4 Listiny a žádný předpis ústavního práva nepřipouští výjimku pro předběžná opatření. Soudy tak podle stěžovatele měly zásah do svobody projevu stěžovatele podrobit testu naplnění podmínek stanovených v čl. 17 odst. 4 Listiny a výsledek své úvahy vtělit do odůvodnění. Stěžovatel dále upozorňuje na to, že nedostatek odůvodnění v rozhodnutí soudu prvního stupně neodstranil ani odvolací soud, neboť v souladu s nálezem Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 1554/08 (N 12/52 SbNU 121) je tato vada v odvolacím řízení nezhojitelná. Odvolací soud nadto podle stěžovatele vytvořil další „samostatnou nepřezkoumatelnost“, neboť se nevyrovnal s jeho argumentací a pouze se spokojil s konstatováním, že nalézací soud byl samotným návrhem dostatečně přesvědčen. U všech sporných aspektů tento soud vždy citoval s odkazem na judikaturu jí vyjádřené obecné pravidlo, že daný postup je někdy možný.

10. Nepřípustnost zásahu do svobody projevu spatřuje stěžovatel v důsledcích předběžného opatření. Podstatou zveřejnění předmětného upraveného reklamního spotu byla veřejná kritika vedlejšího účastníka řízení, který je podle stěžovatele největším znečišťovatelem ovzduší a největším původcem uhlíkových emisí a současně tím, kdo usiluje o maximalizaci těchto dvou prvenství za účelem dosažení většího zisku. Stěžovatel zdůrazňuje, že v posuzované věci není podstatné, zda je tato kritika správná, ale to, že stěžovatel na ni má právo chráněné čl. 17 odst. 1 a 2 Listiny. Vedlejší účastník má právo tvrdit opak, což ve svých reklamních spotech činí. Stěžovatel jej pak parodicky kritizoval. Podle stěžovatele však soud do této svobodné diskuse zasáhl tak, že jednu stranu zcela umlčel.

11. Stěžovatel v této souvislosti zdůrazňuje, že podstatou svobody projevu není jen možnost říkat cokoli, co není zákonem zakázáno, ale zvolit i způsob, čas a místo, kde se tak děje. V dané věci je však zřejmé, že i kdyby stěžovatel vyhrál kmenový spor, následná možnost zveřejnit parodii na reklamní spot, který si už nikdo nepamatuje, nepředstavuje žádnou ochranu práva. Podle stěžovatele napadená rozhodnutí zcela popřela a suspendovala reálný obsah svobody projevu v rozsahu, v jakém má pro stěžovatele smysl.

12. Vedlejší účastník podle stěžovatele zneužil předběžné opatření k jinému účelu, než k němuž jej podal, neboť reálně se nedomáhá ochrany autorských práv, která nejsou reálně dotčena, ale ochrany své reputace, k níž slouží spory na ochranu dobrého jména právnické osoby. V jejich případě je však předběžné opatření nemyslitelné.

13. Napadená usnesení podle stěžovatele nerespektují zákaz absolutní konzumace výsledku sporu, vyváženost, nezbytnost úpravy poměrů a požadavek rozumné míry jistoty stran a jsou zneužitím autorskoprávní ochrany k potlačení svobody projevu. S ohledem na nedodržení všech zákonných podmínek je podle stěžovatele zjevné, že se nejedná o zákonné

omezení, které je v demokratické společnosti nezbytné k ochraně práv druhých. Soudy tak podle stěžovatele bezdůvodně zasáhly do jeho svobody projevu.

III. Vyjádření účastníků

14. Vrchní soud v Praze odkázal na odůvodnění napadeného usnesení. Doplnil, že obsah pojmu svobody slova nemůže zahrnovat zneužití myšlenek a tvůrčí činnosti jiného ke svému vlastnímu prospěchu, v daném případě pro propagaci myšlenek a názorů stěžovatele. Jedinou použitelnou výjimkou je tzv. zákonná výjimka pro karikaturu, která je upravena v § 38 autorského zákona. K pojmu karikatura podle rozhodnutí Soudního dvora Evropské unie ve věci C-201/13 vyplývá, že pojem parodie lze vykládat široce, kdy postačí, je-li zřetelná odlišnost od parodovaného díla. Pojem karikatury však podléhá třístupňovému testu podle čl. 13 dohody TRIPS (Dohoda o obchodních aspektech práv k duševnímu vlastnictví), který vyžaduje rozsáhlé dokazování, a proto jej nelze aplikovat v řízení o návrhu na nařízení předběžného opatření.

15. Městský soud v Praze se k ústavní stížnosti nevyjádřil.

16. Vedlejší účastník ve vyjádření uvedl, že v postupu soudů neshledává porušení práva stěžovatele na spravedlivý proces, neboť vydané předběžné opatření je pouze prozatímní úpravou. Důsledkem předběžného opatření je podle něj pouze zabránění zásahu stěžovatele do jeho zákonem chráněných autorských práv a práv souvisejících s právem autorským, jakož i do práva vlastnického. Pokud jde o tvrzený zásah do svobody projevu stěžovatele, vedlejší účastník namítá, že činností stěžovatele není jen informování veřejnosti o problematice ochrany přírody, ale že se jedná o svébytný druh podnikání za účelem získání finančních prostředků nejen pro dosažení deklarovaných cílů. Hlavním cílem stěžovatele je poškození vedlejšího účastníka. Vedlejší účastník dále nesouhlasí s tím, že se v předmětné věci jedná o parodii, neboť se nejedná o původní dílo a nejsou naplněny podmínky třístupňového testu podle § 29 odst. 1 autorského zákona.

17. Uvedená vyjádření nezasílal Ústavní soud stěžovateli k replice, neboť neobsahovala žádné nové, pro posouzení věci významné skutečnosti.

IV. Ústní jednání

18. Ústavní soud v souladu s ustanovením § 44 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) uvážil, že ve věci není třeba konat ústní jednání, neboť by nijak nepřispělo k dalšímu, resp. hlubšímu objasnění věci, než jak se s ní seznámil z vyžádaného spisu a z písemných úkonů stěžovatele a účastníků řízení. Nenařízení ústního jednání odůvodňuje i skutečnost, že Ústavní soud nepovažoval ani za potřebné provádět dokazování.

V. Posouzení ústavní stížnosti

19. Poté, co Ústavní soud konstatoval, že ústavní stížnost je přípustná, je podána včas a splňuje ostatní náležitosti vyžadované zákonem [§ 30 odst. 1, § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu], seznámil se s obsahem připojeného spisu a přezkoumal, že tvrzení obsažená v ústavní stížnosti mají oporu v listinných podkladech, dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

20. Ústavní soud předesílá, jak ustáleně judikuje, že je oprávněn přezkoumat správnost aplikace podústavního práva a zasáhnout do rozhodovací činnosti civilních soudů za předpokladu, že nepostupují v souladu s principy obsaženými v hlavě páté Listiny.

21. Vzhledem ke specifikům ústavního přezkumu předběžných opatření Ústavní soud považuje za vhodné shrnout závěry své judikatury [viz např. usnesení sp. zn. III. ÚS 394/01 (U 10/25 SbNU 379) či nověji nález sp. zn. II. ÚS 1847/16 (N 161/82 SbNU 527)]. V souladu s § 74 a 102 o. s. ř. lze nařídit předběžné opatření, je-li obava, že by výkon soudního rozhodnutí byl ohrožen. Fundamentálním smyslem předběžného opatření je ochrana toho, kdo

o jeho vydání žádá, přičemž musí být respektována ústavní pravidla ochrany také toho, vůči komu předběžné opatření směřuje (čl. 90 Ústavy). Avšak ochrana toho, vůči komu předběžné opatření má směřovat, nemůže dosáhnout takové míry, aby prakticky znemožnila ochranu oprávněných zájmů druhé strany. Ústavní soud současně zdůrazňuje dočasnou povahu předběžných opatření, jejichž trvání je omezeno a mohou být zrušena (§ 77 o. s. ř.).

22. Rozhodování o návrhu na nařízení předběžného opatření je rozhodováním o právech a povinnostech účastníků řízení, a jeho výsledek je tak obecně způsobilý zasáhnout do základních práv a svobod [viz např. nálezy sp. zn. II. ÚS 221/98 (N 158/16 SbNU 171) či II. ÚS 343/02 (N 140/28 SbNU 223)]. Skutečnost, že nejde o rozhodnutí konečné, nýbrž pouze dočasné, které navíc může být v průběhu řízení zrušeno, možnost zásahu do základních práv a svobod sama o sobě nevylučuje, má však význam pro hodnocení intenzity takovéhoto zásahu. Porušení základního práva nebo svobody lze v případě předběžného opatření zpravidla spojovat jen s případy svévole či takových zásahů, jejichž následky pro dotčeného jednotlivce by byly neodčinitelné [např. nálezy sp. zn. II. ÚS 221/98, III. ÚS 3363/10 (N 131/62 SbNU 59), II. ÚS 1847/16 či III. ÚS 743/19 (N 118/94 SbNU 400)].

23. Posouzení podmínek pro nařízení předběžného opatření přísluší především obecným soudům a vždy závisí na konkrétních okolnostech případu (např. nálezy sp. zn. II. ÚS 221/98, II. ÚS 1847/16 či III. ÚS 743/19). Rozhodnutí o předběžném opatření tedy lze podrobit přezkumu jen v rámci tzv. omezeného testu ústavnosti (neboť podstatná část záruk spravedlivého procesu se vztahuje na řízení ve svém celku), a to z pohledu toho, zda má zákonný podklad (čl. 2 odst. 2 Listiny), zda bylo vydáno příslušným orgánem (čl. 38 odst. 1 Listiny) a zda není projevem svévole (čl. 1 Ústavy, čl. 2 odst. 2 a 3 Listiny). K tomu srov. např. nálezy sp. zn. II. ÚS 3524/19 (N 215/97 SbNU 293), II. ÚS 1847/16 či III. ÚS 743/19.

24. Vzhledem k tomu, že první dva předpoklady byly splněny, Ústavní soud se soustředil na to, zda napadené rozhodnutí nevykazuje znaky svévole. Pojem svévole Ústavní soud ve své ustálené judikatuře interpretoval ve smyslu extrémního nesouladu právních závěrů s vykonanými skutkovými a právními zjištěními, dále jako nerespektování kogentní normy, interpretace, jež je v extrémním rozporu s principy spravedlnosti (příkladem čehož je i přepjatý formalismus), jakož i interpretace a aplikace zákonných pojmů v jiném než zákonem stanoveném a právně konsensuálně akceptovaném významu, a konečně ve smyslu rozhodování bez bližších kritérií či alespoň zásad odvozených z právní normy [srov. např. nálezy sp. zn. III. ÚS 351/04 (N 178/35 SbNU 375) či II. ÚS 3524/19]. Zároveň lze za svévoli považovat extrémní porušení práva na spravedlivý (řádný) proces. Právo na spravedlivý (řádný) proces má totiž v podmínkách právního státu důležité postavení a jeho záruka patří k základním principům každé demokratické společnosti, neboť bez jeho garance by jakákoliv ochrana práv byla iluzorní [viz např. nálezy sp. zn. II. ÚS 2121/14 (N 182/74 SbNU 591) či II. ÚS 1847/16].

25. Jeden ze základních rysů spravedlivého (řádného) procesu představuje požadavek na řádné odůvodnění. Pokud v rozhodnutí řádné odůvodnění chybí, zapříčiňuje to nejen jeho nepřezkoumatelnost, ale zpravidla také protiústavnost; nejsou-li totiž zřejmé důvody toho kterého rozhodnutí, svědčí to o libovůli v soudním rozhodování [srov. např. nález sp. zn. I. ÚS 113/02 (N 109/27 SbNU 213)]. Nepřezkoumatelnost soudních rozhodnutí Ústavní soud považuje za důvod k jejich zrušení [srov. např. nálezy sp. zn. III. ÚS 84/94 (N 34/3 SbNU 257), II. ÚS 1842/12 (N 154/70 SbNU 425) či sp. zn. III. ÚS 1836/13 (N 24/72 SbNU 275)].

26. Přestože tyto závěry Ústavní soud vztahuje především na meritorní rozhodnutí, nelze bez dalšího – jak to činí odvolací soud v napadeném rozhodnutí – z těchto principů vyjmout rozhodnutí o předběžném opatření. Odvolací soud v posuzované věci zcela pominul závěry judikatury Ústavního soudu o povinnosti soudů odůvodnit předběžná opatření. Ústavní soud zdůrazňuje výjimečnou povahu a nutnost ústavně konformní interpretace ustanovení § 169 odst. 2 o. s. ř., které pro usnesení, jimiž se zcela vyhovuje návrhu na vydání

předběžného opatření, upravuje výjimku z obecné odůvodňovací povinnosti podle ustanovení § 157 o. s. ř. [viz např. nálezy sp. zn. IV. ÚS 1554/08 a III. ÚS 346/09 (N 194/54 SbNU 393)]. Při interpretaci tohoto ustanovení Ústavní soud upozornil, že jakoukoli výjimku z této povinnosti je třeba – právě s ohledem na její zásadní postavení jako integrální složky práva na spravedlivý (řádný) proces – vykládat restriktivně. Zejména je nutno vykládat ji tak, aby nebylo nepřiměřeným způsobem zasahováno do práv účastníka řízení; výjimka tedy musí sledovat legitimní cíl, musí být způsobilá tento cíl naplnit a nesmí být vzhledem k dosahovanému cíli neproporcionální (nález sp. zn. IV. ÚS 1554/08).

27. V nálezu sp. zn. IV. ÚS 1554/08 Ústavní soud dále zdůraznil, že absence povinnosti odůvodnit usnesení, kterým se zcela vyhovuje návrhu na vydání předběžného opatření, nepochybně zasahuje do práva na spravedlivý (řádný) proces pro povinného z tohoto předběžného opatření. Ten se totiž z písemného vyhotovení usnesení nedozví více, než že soud má tvrzené skutečnosti za osvědčené. V takové situaci je pro povinného velmi obtížné pochopit, proč soud předběžné opatření vydal, a podat řádně odůvodněné odvolání; z usnesení totiž není zřejmé, jaká tvrzení má soud za osvědčená, čím jsou tato tvrzení osvědčena a proč považuje soud takové osvědčení za dostatečné. Tyto faktory přitom musejí být v úvaze soudu přítomny; pokud nejsou vysvětleny v odůvodnění, nelze vyloučit, že rozhodnutí je projevem libovůle. Rozhodnutí, z něhož není alespoň v základních rysech zřejmé, jakými úvahami byl soud při formulaci výroku veden, je podle ustálené judikatury Ústavního soudu třeba považovat za nepřezkoumatelné.

28. Uvedené závěry je nutné vztáhnout na posuzovanou věc, v níž bylo rozhodnutími o nařízení předběžného opatření také zasaženo do ústavně zaručeného práva stěžovatele na svobodu projevu. Ústavní soud již ve svém nálezu sp. zn. II. ÚS 221/98 konstatoval, že předběžné opatření je způsobilé zasáhnout do ústavně zaručených práv a svobod, pokud se jím dočasně omezuje vlastnické právo, konkrétně ta jeho složka, která spočívá v dispozicích s majetkem, a tento závěr v nálezu sp. zn. III. ÚS 1888/13 (N 17/72 SbNU 211) výslovně vztáhl na omezení svobody projevu, jako je tomu v dané věci.

29. Svobodu projevu a z ní odvozené právo na informace Ústavní soud ve své judikatuře konstantně považuje za jeden z úhelných kamenů demokratického právního státu, neboť teprve svobodné informace a jejich výměna a svobodná diskuse činí z člověka občana demokratické země; naopak absence této svobody demokracii pojmově vylučuje [nálezy sp. zn. II. ÚS 164/15 (N 88/77 SbNU 285) či I. ÚS 526/98 (N 27/13 SbNU 203; 70/1999 Sb.)]. Svoboda projevu je jedním ze základních předpokladů naplnění principů demokracie, neboť její záruky představují podmínky pro skutečnou participaci občanů a občanskou i politickou pluralitu. Pro demokracii znamená šíření informací, myšlenek a názorů, ať už pochvalných, či kritických, životní nutnost. Jde o to, aby byla veřejnost seznámena se všemi dostupnými fakty nezbytnými pro vyvolání fundované debaty ve věcech celospolečenského zájmu a následného utváření názoru jednotlivců či k dosažení konsenzu o řízení a obstarávání věcí celospolečenského zájmu (srov. nález sp. zn. II. ÚS 164/15). Ústavní zakotvení svobody projevu jakožto ústavního subjektivního práva jednotlivce pak umožňuje každému jejímu nositeli ochranu v rovině ústavního soudnictví a klade limity jak pro zákonodárce při tvorbě právní úpravy, tak pro orgány aplikující právo (včetně soudů) při její interpretaci a aplikaci (srov. např. BARTOŇ, M. Svoboda projevu: principy, garance, meze. Praha: Leges, 2010, s. 30).

30. Ve vztahu k omezení svobody projevu předběžným opatřením Ústavní soud v nálezu sp. zn. II. ÚS 1847/16 uvedl, že ačkoliv jsou možnosti výkonu svobody projevu omezeny v souladu s čl. 17 odst. 4 Listiny, možnost vyjádřit svůj názor, jakkoliv s ním lze nesouhlasit nebo mít výhrady k jeho formě, představuje výraz práva každého být v této debatě aktivním účastníkem, a podílet se tak spolu s ostatními na veřejném životě. Proto stejně jako v případě zatímní úpravy poměrů dotýkajících se vlastnických práv účastníků řízení musí též

v případě omezení svobody projevu nařízením předběžného opatření soudy velmi pečlivě vážit, zdali je odůvodnitelné a nezbytné.

31. Této povinnosti soudy v dané věci nedostály. V případě, kdy důsledkem nařízení předběžného opatření může být omezení ústavně zaručeného práva na svobodu projevu ve smyslu čl. 17. odst. 1 a 2 Listiny, bylo povinností soudů odůvodnit, jaké úvahy je vedly k závěru, že nařízení předběžného opatření, a tedy omezení svobody projevu, je v daném případě nezbytné (ve smyslu čl. 17 odst. 4 Listiny). Tento požadavek nenaplňuje ani odůvodnění rozhodnutí odvolacího soudu. Svůj závěr, že v dané věci není třeba rozhodnutí o nařízení předběžného opatření odůvodňovat, založil pouze odkazu na § 169 odst. 2 o. s. ř. a na argumentu, že Ústavní soud několikrát řešil stížnosti proti usnesením o nařízení předběžného opatření, která nebyla odůvodněna, a odvolacím soudem potvrzena, aniž by označil ustanovení § 169 odst. 2 o. s. ř. za protiústavní. Odvolací soud ve své interpretaci judikatury Ústavního soudu však zcela pominul, že Ústavní soud při rozhodování o zrušení uvedeného ustanovení o. s. ř. aplikoval metodu ústavně konformního výkladu a konstatoval povinnost vykládat uvedené ustanovení v souladu s jeho smyslem a účelem. Smyslem zmíněného ustanovení je zbavit soud povinnosti odůvodnit rozhodnutí, které zřejmě nebude napadeno odvoláním, neboť s ním všichni účastníci souhlasí. Tento smysl však v případě usnesení, kterým se zcela vyhovuje návrhu na předběžné opatření, chybí. Postrádá racionalitu zbavit soud povinnosti odůvodnit rozhodnutí tam, kde se k návrhu, na jehož základě bylo rozhodnutí vydáno, účastník vůbec nemohl vyjádřit. Jinak řečeno, spojení „usnesení, kterým se zcela vyhovuje návrhu, jemuž nikdo neodporoval“ je třeba vykládat tak, že jde o usnesení, kterým se zcela vyhovuje návrhu, jemuž nikdo neodporoval, ačkoliv mu reálně – chtěl-li by – odporovat mohl (nález sp. zn. IV. ÚS 1554/08). Soudy v posuzované věci vyložily ustanovení § 169 odst. 2 o. s. ř. způsobem, který je v rozporu se smyslem jeho ústavně konformní interpretace.

32. Ústavní soud shledal pochybení soudů i z hlediska respektování zásady, že v případě předběžného opatření se jedná o opatření dočasné povahy, jímž není prejudikován konečný výsledek sporu (viz např. usnesení sp. zn. III. ÚS 36/07; dostupné na https://nalus.usoud.cz). Odvolací soud v odůvodnění napadeného rozhodnutí konstatoval, že shodně se soudem prvního stupně má za to, že užití díla stěžovatelem, tj. tak, jak bylo popsáno v návrhu na vydání předběžného opatření, může být posouzeno jako užití díla bez souhlasu autora, tedy s možností uplatnit nároky podle ustanovení § 40 autorského zákona. K argumentaci stěžovatele zákonnou výjimkou pro parodii podle § 38g autorského zákona odvolací soud uvedl, že tato námitka nemůže v řízení o návrhu na nařízení předběžného opatření obstát, neboť vyžaduje rozsáhlé dokazování, které je z podstaty věci v řízení o návrhu na nařízení předběžného opatření vyloučeno.

33. Již v rámci řízení o nařízení předběžného opatření byly však soudy povinny pečlivě zvážit jeho nezbytnost a důvodnost v případě, kdy na jedné straně stojí tvrzený zásah do autorských práv a na straně druhé zásah do svobody projevu (k jejíž ochraně slouží právě ustanovení § 38g autorského zákona) a veřejný zájem na informování veřejnosti. V případě tzv. licence pro karikaturu a parodii upravené v § 38g autorského zákona, které bývají též autorskými díly, nabývá na významu jejich sdělení a s tím související svoboda projevu, neboť vyjádření názoru je zpravidla primárním účelem karikatury a parodie. Soudy se však touto otázkou vůbec nezabývaly a bez dalšího – tj. tak jak bylo popsáno v návrhu na nařízení předběžného opatření – posoudily užití díla stěžovatelem jako zásah do autorského práva, aniž by při svém rozhodování zvážily dopad nařízení předběžného opatření na svobodu projevu stěžovatele. Tímto postupem soudy fakticky prejudikovaly konečný výsledek sporu, neboť v důsledku napadených rozhodnutí byla svoboda projevu stěžovatele fakticky znemožněna. I pokud by totiž obecné soudy v rozhodnutí ve věci samé vyložily dotčená ustanovení

autorského zákona jinak, než jak to učinily v napadených usneseních, zásah do svobody projevu stěžovatele v daném případě nelze již napravit.

VI. Závěr

34. Na základě výše uvedeného Ústavní soud shledal, že napadeným usnesením Městského soudu v Praze ze dne 13. 2. 2019 č. j. 32 C 7/2019-36 a usnesením Vrchního soudu v Praze ze dne 24. 6. 2019 č. j. 3 Co 47/2019-53 bylo porušeno právo stěžovatele na spravedlivý (řádný) proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a jeho právo na svobodu projevu podle čl. 17 odst. 1 a 2 Listiny základních práv a svobod. Ústavní soud proto podle § 82 odst. 2 písm. a) a § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu rozhodl, jak je ve výroku nálezu uvedeno.

Č. 59
Zastavení řízení o novém dovolání (po zpětvzetí návrhu) a právo na přístup k soudu (sp. zn. III. ÚS 4012/19 ze dne 31. března 2020)

Jestliže účastník řízení po zpětvzetí původního dovolání, které podal proti rozhodnutí odvolacího soudu, podal nové dovolání proti stejnému rozhodnutí, pak, neplyne-li z okolností podání něco jiného, nelze uvedené zpětvzetí vztahovat i na nové dovolání. Zastavením řízení o novém dovolání podle § 243c odst. 3 občanského soudního řádu na základě zpětvzetí původního dovolání by došlo k porušení základního práva tohoto účastníka řízení na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Jiřího Zemánka, soudce zpravodaje Pavla Rychetského a soudce Radovana Suchánka o ústavní stížnosti obchodní společnosti ERB bank, a. s., v likvidaci, sídlem Štefánikova 78/50, Praha 5 – Smíchov, zastoupené Mgr. Viktorem Chytkou, advokátem, sídlem Čechyňská 419/14a, Brno, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 8. října 2019 č. j. 27 Cdo 3330/2019-156 a dále proti postupu Městského soudu v Praze, který doposud neučinil zákonem předepsané úkony vedoucí k projednání dovolání stěžovatelky, které mu bylo doručeno dne 26. srpna 2019 v 16:18:20 hodin a které směřovalo proti usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 27. června 2019 č. j. 14 Cmo 89/2019-134, a postupu Nejvyššího soudu, který toto dovolání doposud neprojednal, za účasti Nejvyššího soudu a Městského soudu v Praze jako účastníků řízení, takto:

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 8. října 2019 č. j. 27 Cdo 3330/2019-156 bylo porušeno základní právo stěžovatelky na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Toto usnesení se ruší.

III. Ve zbytku se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění

I. Vymezení věci

1. Ústavní stížností, jež byla Ústavnímu soudu doručena dne 16. 12. 2019, navrhla stěžovatelka zrušení v záhlaví uvedeného usnesení Nejvyššího soudu, jímž bylo zastaveno řízení o jejím dovolání proti usnesení Vrchního soudu v Praze (dále jen „vrchní soud“) ze dne 27. 6. 2019 č. j. 14 Cmo 89/2019-134. Toto dovolání bylo dne 26. 8. 2019 doručeno jednak do datové schránky Nejvyššího soudu v 15:14:34 hodin, jednak do datové schránky Městského soudu v Praze (dále jen „městský soud“) v 16:18:20 hodin. Vzhledem k tomu, že o dovolání

doručeném do datové schránky městského soudu doposud nemělo být rozhodnuto, se stěžovatelka domáhá také toho, aby Ústavní soud uložil městskému soudu povinnost učinit zákonem předepsané úkony vedoucí k jeho projednání. Současně by mělo být Nejvyššímu soudu uloženo, aby toto dovolání projednal. Napadeným usnesením, jakož i nečinností obou soudů, měla být porušena základní práva stěžovatelky podle čl. 1, čl. 2 odst. 3, čl. 4 odst. 4 a čl. 36 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a čl. 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, jakož i principy obsažené v čl. 1 odst. 1, čl. 2 odst. 4 a čl. 4 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“).

II. Shrnutí řízení před obecnými soudy

2. Usnesením městského soudu ze dne 10. 1. 2019 č. j. 79 Cm 136/2016-101 bylo rozhodnuto o návrhu JUDr. Jiřiny Lužové, likvidátorky stěžovatelky, na vyslovení neplatnosti usnesení valné hromady stěžovatelky ze dne 14. 11. 2016, kterým se změnily její stanovy tak, že článek 3 Sídlo banky zní „Sídlem banky je Brno“ a že se doplňuje článek 6 Předmět činnosti, který zní: „Předmětem činnosti Banky je správa vlastního majetku.“ K odvolání stěžovatelky vrchní soud již zmíněným usnesením č. j. 14 Cmo 89/2019-134 potvrdil ve správném (tedy jím opraveném) znění výrok I usnesení městského soudu, podle něhož napadené usnesení její valné hromady není usnesením valné hromady, a proto se na něj hledí, jako by nebylo přijato. Ve výroku II, jenž se týkal náhrady nákladů řízení, bylo usnesení městského soudu potvrzeno.

3. Proti usnesení vrchního soudu podala stěžovatelka dovolání. Nejdříve je zaslala přímo Nejvyššímu soudu, do jehož datové schránky bylo doručeno dne 26. 8. 2019 v 15:14:34 hodin. Téhož dne v 16:14:47 hodin bylo do datové schránky Nejvyššího soudu doručeno i jí podané zpětvzetí dovolání. Dovolání bylo Nejvyšším soudem zaevidováno pod sp. zn. Ncn 304/2019 a dne 29. 8. 2019 bylo postoupeno do datové schránky městského soudu společně se zpětvzetím. Mezitím však dne 26. 8. 2019, krátce po doručení zpětvzetí dovolání do datové schránky Nejvyššího soudu, podala stěžovatelka dovolání ještě jednou, tentokrát do datové schránky městského soudu, do které bylo doručeno v 16:18:20 hodin. Městský soud nejprve usnesením ze dne 5. 9. 2019 č. j. 79 Cm 136/2016-153 vyzval stěžovatelku k zaplacení soudního poplatku za dovolání ve výši 14 000 Kč a ta jej zaplatila. Dne 20. 9. 2019 pak postoupil spis Nejvyššímu soudu, u něhož byla věc vedena pod sp. zn. 27 Cdo 3330/2019. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 8. 10. 2019 č. j. 27 Cdo 3330/2019-156 bylo řízení o dovolání stěžovatelky zastaveno z důvodu jeho zpětvzetí ze dne 26. 8. 2019. Usnesením městského soudu ze dne 21. 10. 2019 č. j. 79 Cm 136/2016-158, jež bylo potvrzeno usnesením vrchního soudu ze dne 3. 12. 2019 č. j. 14 Cmo 365/2019-164, bylo rozhodnuto, že se jí vrací poměrná část zaplaceného soudního poplatku ve výši 11 200 Kč.

4. V návaznosti na zastavení řízení učinila stěžovatelka dne 5. 11. 2019 podání k Nejvyššímu soudu, označené jako podnět ke zrušení napadeného usnesení podle § 164 občanského soudního řádu. Vysvětlila v něm, že první dovolání podala u věcně nepříslušného soudu, a právě z tohoto důvodu je vzala zpět. Zpětvzetí se však netýkalo ani nemohlo týkat druhého dovolání, které v době podání zpětvzetí ani nebylo podáno. Nové dovolání, které stěžovatelka adresovala přímo městskému soudu, je třeba zároveň vykládat podle § 41a odst. 4 občanského soudního řádu jako odvolání zpětvzetí dovolání, neboť bylo věcně příslušnému soudu doručeno ještě před doručením původního dovolání a jeho zpětvzetí z Nejvyššího soudu. Na rozdíl od odvolání zákonná úprava dovolání nevylučuje opětovné podání dovolání poté, co bylo dříve podané dovolání účastníkem vzato zpět, a tudíž dovolání lze podat v zákonné lhůtě znovu. Z těchto důvodů stěžovatelka požádala Nejvyšší soud, aby zrušil zastavovací usnesení a pokračoval v dovolacím řízení.

5. Na uvedené podání reagoval Nejvyšší soud přípisem ze dne 7. 11. 2019 sp. zn. 27 Cdo 3330/2019, podle něhož bylo dovolací řízení pravomocně skončeno doručením usnesení

o jeho zastavení účastníkům řízení. Postupem podle § 164 občanského soudního řádu nelze zrušit pravomocné soudní rozhodnutí, kterým se řízení končí, byť by šlo o rozhodnutí procesní povahy. Dovolacímu soudu bylo předloženo dovolání, které bylo, a to i podle předkládací zprávy městského soudu, vzato zpět. Jak dovolání, tak zpětvzetí spisu jsou datovány dnem 26. 8. 2019. Podkladový spis sp. zn. 79 Cm 136/2016 byl dovolacím soudem po vydání usnesení o zastavení dovolacího řízení odeslán městskému soudu, přičemž Nejvyššímu soudu nebylo předloženo v dané věci žádné další dovolání. Nejvyšší soud proto zatím nemá důvod činit jakékoli procesní úkony ve věci vedené pod sp. zn. 27 Cdo 3330/2019.

III. Argumentace stěžovatelky

6. V ústavní stížnosti stěžovatelka navazuje na argumentaci, kterou odůvodňovala svůj návrh na zrušení napadeného usnesení v podání adresovaném Nejvyššímu soudu. Zdůrazňuje, že zpětvzetí se týkalo pouze dovolání doručeného do datové schránky Nejvyššího soudu dne 26. 8. 2019 v 15:14:34 hodin. Zastavením řízení však Nejvyšší soud fakticky vztáhl účinnost zpětvzetí i na druhé dovolání, které v té době ještě nebylo učiněno. Jde o logicky i procesně nesprávný postup. Správně mělo být druhé dovolání vykládáno jako odvolání zpětvzetí dovolání. Nové dovolání bylo totiž věcně příslušnému soudu doručeno před doručením původního dovolání a jeho zpětvzetí z Nejvyššího soudu. Právní úprava dovolání neobsahuje výslovné ustanovení, které by neumožňovalo opětovné podání dovolání poté, co bylo dříve podané dovolání vzato zpět (na rozdíl od § 207 odst. 2 občanského soudního řádu, který se vztahuje k odvolání). Argumentem *a contrario* lze proto dovodit, že účastník je, pokud je stále ve lhůtě, oprávněn podat dovolání znovu, přestože dřívější dovolání vzal zpět. Dovolání podané jako druhé v pořadí lze případně vykládat i jako odvolání zpětvzetí původního dovolání.

7. Nejvyššímu soudu i městskému soudu stěžovatelka vytýká, že o řádně podaném dovolání, jež bylo doručeno do datové schránky městského soudu dne 26. 8. 2019 v 16:18:20 hodin, vůbec nezahájily řízení, resp. toto dovolání nedůvodně neformálním způsobem spojily s odlišným podáním, které bylo podáno dříve a vzato zpět. Celé řízení pak bylo zastaveno napadeným usnesením, z něhož ovšem neplyne, kterého dovolání se týká, a není tak jasné, zda došlo k administrativní chybě spočívající v nezahájení řízení o druhém dovolání, nebo k protiprávnímu rozhodnutí o zastavení řízení o druhém dovolání. Zastavením řízení se měl dovolací soud dopustit přepjatého formalismu a odepření spravedlnosti, což mělo vést k porušení práva stěžovatelky na spravedlivý proces.

IV. Shrnutí řízení před Ústavním soudem

8. Pro účely řízení o ústavní stížnosti si Ústavní soud vyžádal spis vedený u městského soudu pod sp. zn. 79 Cm 136/2016 a vyzval účastníky řízení a JUDr. Jiřinu Lužovou, likvidátorku stěžovatelky, k vyjádření se k ústavní stížnosti.

9. Nejvyšší soud ve svém vyjádření ze dne 4. 2. 2020 plně odkázal na odůvodnění usnesení, jakož i na obsah svého přípisu, kterým reagoval na podání stěžovatelky ze dne 5. 11. 2019. V něm vysvětlil, že napadeným usnesením rozhodoval jen o dovolání ze dne 26. 8. 2019, založeném na č. l. 140 spisu městského soudu, a dále, že tento spis nebyl dosud s žádným dalším dovoláním Nejvyššímu soudu předložen. Z toho současně vyplývá, že dovoláním podaným dne 26. 8. 2019 v 16:18:20 hodin bylo zahájeno samostatné dovolací řízení.

10. Městský soud ve svém vyjádření ze dne 5. 2. 2020 uvedl, že považuje ústavní stížnost za nedůvodnou. Stěžovatelka byla v usnesení vrchního soudu poučena o možnosti podat dovolání ve lhůtě do dvou měsíců od doručení tohoto usnesení k Nejvyššímu soudu prostřednictvím městského soudu. Dovolání doručená dne 26. 8. 2019 v 15:14:24 hodin a v 16:18:20 hodin byla textově shodná. Poté, co městský soud obdržel dne 29. 8. 2019

v 14:14:41 hodin přípis Nejvyššího soudu o postoupení prvně uvedeného dovolání a jeho zpětvzetí, dne 20. 9. 2019 předložil Nejvyššímu soudu příslušný spis k rozhodnutí o dovolání, načež bylo řízení o dovolání zastaveno. Jestliže textově shodné dovolání bylo v rozmezí jedné hodiny podáno ke dvěma soudům a bylo vzato zpět, šlo pouze o jediné podání, a nikoli o podání dvě. Pokud by šlo naopak o odstup v řádech dnů a podání by měla odlišný text, pak by je soud jistě posoudil jako dvě samostatná dovolání. Tak tomu ale nebylo. Ústavní stížnost se proto městskému soudu jeví jako šikanózní, nemající oporu v zákoně, zejména za situace, kdy je stěžovatelka v celém řízení zastoupena advokátem. Druhé dovolání bylo toliko dalším podáním v již zahájeném dovolacím řízení, a je proto v souladu se zákonem, že dovolací soud podle § 243c odst. 3 občanského soudního řádu řízení zastavil.

11. Likvidátorka stěžovatelky, JUDr. Jiřina Lužová, se ve stanovené lhůtě k ústavní stížnosti nevyjádřila, ačkoli byla poučena o tom, že v případě marného uplynutí této lhůty bude mít Ústavní soud podle § 63 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve spojení s § 101 odst. 4 občanského soudního řádu za to, že se postavení vedlejší účastnice řízení podle § 28 odst. 2 zákona o Ústavním soudu vzdala. Tento následek proto také nastal.

12. Uvedená vyjádření byla zaslána stěžovatelce, která nevyužila možnosti na ně ve stanovené lhůtě (a ani poté) reagovat.

13. O ústavní stížnosti rozhodl Ústavní soud podle § 44 zákona o Ústavním soudu bez konání ústního jednání, neboť od něj nebylo lze očekávat další objasnění věci.

V. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

14. Ústavní soud je příslušný k projednání návrhu jako celku. Ústavní stížnost je v části, ve které směřuje proti usnesení Nejvyššího soudu, přípustná, protože stěžovatelka neměla k dispozici další zákonné procesní prostředky k ochraně práva dle § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu. V této části byla rovněž podána včas a osobou k tomu oprávněnou a splňuje i všechny zákonem stanovené náležitosti, včetně povinného zastoupení advokátem (§ 29 až 31 zákona o Ústavním soudu).

15. Pokud jde o část, v níž ústavní stížnost směřuje proti postupu Nejvyššího soudu a městského soudu v souvislosti s dovoláním, jež bylo doručeno do datové schránky městského soudu dne 26. 8. 2019 v 16:18:20 hodin, Ústavní soud konstatuje, že v obou případech je namítána nečinnost obecných soudů v řízení, které však již bylo pravomocně skončeno. Ze strany dovolacího soudu byla totiž obě dovolání považována za jediné dovolání, o němž je vedeno jediné řízení, a napadeným usnesením byl vypořádán celý předmět dovolacího řízení. Z ničeho nelze dovodit, že by se zastavení řízení vztahovalo jen k dovolání, které bylo doručeno Nejvyššímu soudu dne 26. 8. 2019 v 15:14:24 hodin. Za této situace by se stěžovatelka mohla domáhat dodatečné ochrany před takto vymezenou nečinností obecných soudů jen za účelem případné náhrady újmy vůči státu způsobené zbytečnými průtahy v řízení. Tomu ale slouží postup podle zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů, přičemž nebude-li případný takto uplatněný nárok ze strany státu uspokojen, stěžovatelka by měla možnost se jej domoci v řízení před obecnými soudy [nález ze dne 7. 8. 2007 sp. zn. IV. ÚS 391/07 (N 122/46 SbNU 151)]. Ústavní stížnost směřující přímo proti takto vymezené nečinnosti Nejvyššího soudu a městského soudu je proto podle § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu nepřípustná.

VI. Vlastní posouzení

16. Poté, co se Ústavní soud seznámil s argumentací stěžovatelky, vyjádřeními účastníků řízení a obsahem příslušného spisu, zhodnotil, že ústavní stížnost je v části, ve které byla shledána přípustnou, důvodná.

17. V řízení o ústavních stížnostech [čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy, § 72 a násl. zákona o Ústavním soudu] Ústavní soud jako soudní orgán ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy) přezkoumává rozhodnutí či postup orgánů veřejné moci jen z toho hlediska, zda jimi nedošlo k porušení ústavně zaručených základních práv a svobod.

18. Ustanovení čl. 36 odst. 1 Listiny zaručuje každému možnost domáhat se svého práva u nezávislého a nestranného soudu (případně u jiného orgánu), podmínkou ovšem je, že se tak musí stát „stanoveným postupem“. Odpověď na otázku, co přesně se rozumí tímto postupem, se odvíjí od příslušné zákonné procesní úpravy, která musí uplatnění práva na soudní ochranu (spravedlivý proces) reálně umožňovat. Jsou-li přitom v konkrétním případě splněny podmínky pro projednání určitého návrhu a rozhodnutí o něm, je povinností soudu odpovídající uvedenému základnímu právu, aby k projednání tohoto návrhu přistoupil a ve věci rozhodl.

19. Za „stanovený postup“ je třeba považovat i včasné a co do zákonem stanovených formálních a obsahových náležitostí řádné uplatnění procesního prostředku k ochraně práva. Nesprávné posouzení, jež by mělo za následek odmítnutí včas a řádně podaného návrhu, který by jinak mohl být věcně projednán (tj. u něhož by nebyl dán jiný důvod odmítnutí či zastavení řízení o něm, jehož posouzení by nezáviselo na uvážení soudu, který o něm rozhoduje), by mělo vůči osobě, která jej podala, bez dalšího za následek odepření přístupu k soudu, a tím odepření spravedlnosti [srov. nález ze dne 6. 6. 2007 sp. zn. I. ÚS 750/06 (N 93/45 SbNU 335), nález ze dne 5. 12. 2013 sp. zn. III. ÚS 281/12 (N 210/71 SbNU 477) nebo nález ze dne 15. 3. 2016 sp. zn. III. ÚS 681/16 (N 45/80 SbNU 555), body 12 a 13]. Rozhodnutím, kterým by byl takovýto procesní prostředek z uvedeného důvodu odmítnut nebo by o něm bylo zastaveno řízení, by bylo porušeno základní právo této osoby na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny.

20. V nyní posuzované věci rozhodl Nejvyšší soud podle § 243c odst. 3 občanského soudního řádu o zastavení dovolacího řízení na základě zpětvzetí dovolání ze strany stěžovatelky, jež bylo doručeno Nejvyššímu soudu dne 26. 8. 2019 v 16:14:47 hodin. Není pochyb, že toto zpětvzetí se vztahovalo k jí podanému dovolání, jež bylo doručeno do datové schránky Nejvyššího soudu dne 26. 8. 2019 v 15:14:24 hodin. Současně ale bylo zjištěno, že krátce po zpětvzetí stěžovatelka opětovně zaslala dovolání, tentokrát však do datové schránky městského soudu. Učinila tak dne 26. 8. 2019 v 16:18:40 hodin. Zcela přirozeně tak vyvstala otázka, z jakého důvodu stěžovatelka znovu podala dovolání, ačkoli jej krátce předtím vzala zpět.

21. V úvahu přicházely tři možnosti zodpovězení této otázky. Buď se stěžovatelka po zpětvzetí svého původního dovolání rozhodla podat dovolání opětovně, nebo chtěla novým dovoláním dát najevo, že se k jí podanému zpětvzetí nemá přihlížet (ať už v tom smyslu, že jej stěžovatelka odvolává, nebo že jím chtěla pouze napravit svůj postup, když dovolání podala místo soudu prvního stupně Nejvyššímu soudu), nebo podala nové dovolání jen jako duplicitní podání bez toho, aby tím zpochybňovala jeho zpětvzetí. Protože posledně uvedená možnost byla vyloučena dalším jednáním stěžovatelky, která výzvu krajského soudu k zaplacení soudního poplatku za dovolání nijak nezpochybňovala a soudní poplatek zaplatila, je zřejmé, že předpokládala projednání svého dovolání. V opačném případě by tento její postup nedával smysl.

22. Nejvyššímu soudu byl předložen příslušný spis vedený u městského soudu s tím, že jeho součástí byly všechny tři výše uvedené úkony stěžovatelky, tedy první dovolání, zpětvzetí i druhé dovolání. Nejvyšší soud tak při rozhodování o dovolání musel vědět, že stěžovatelka po zpětvzetí původního dovolání podala dovolání znovu a také zaplatila soudní poplatek, a tudíž bylo jeho povinností se se všemi těmito jejími úkony vypořádat. V napadeném usnesení se nicméně pouze omezil na to, že stěžovatelka podala dovolání dne 26. 8. 2019 a že jej téhož dne vzala zpět. V žádné části tohoto rozhodnutí neupřesnil, zda takto

rozhodl pouze o jednom z uvedených dvou dovolání nebo o obou, z čehož lze usuzovat, že považoval obě podání stěžovatelky za jediné dovolání. V opačném případě by k takovémuto rozlišení přistoupil. Uvádí-li navíc Nejvyšší soud ve svém vyjádření, že zastavil řízení o dovolání založeném na č. l. 140 spisu městského soudu, odkazuje tím právě na dovolání, které bylo doručeno do datové schránky městského soudu dne 26. 8. 2019 v 16:18:40 hodin, a o němž proto současně nemůže tvrdit, že je o něm vedeno samostatné dovolací řízení.

23. Důvody, pro které Nejvyšší soud zastavil dovolací řízení ve vztahu k oběma dovoláním, z napadeného usnesení nevyplývají, a nelze je považovat ani za natolik zjevné, aby je bylo možné dovodit z okolností věci. Je proto namístě závěr, že Nejvyšší soud pochybil, pokud tyto důvody nevysvětlil, ačkoli zpětvzetí stěžovatelky se jednoznačně nevztahovalo na dovolání, jež bylo doručeno do datové schránky městského soudu dne 26. 8. 2019 v 16:18:20 hodin. Tento nedostatek napadeného usnesení činí závěr o zastavení dovolání nepřezkoumatelným a opodstatňuje závěr o jeho rozporu s požadavkem náležitého odůvodnění jako jedné ze záruk spravedlivého procesu. Jestliže stěžovatelka po zpětvzetí původního dovolání, které podala proti rozhodnutí odvolacího soudu, podala nové dovolání proti stejnému rozhodnutí, pak, neplyne-li z okolností podání něco jiného, nelze uvedené zpětvzetí vztahovat i na nové dovolání. Zastavením řízení o novém dovolání podle § 243c odst. 3 občanského soudního řádu na základě zpětvzetí původního dovolání došlo k porušení základního práva stěžovatelky na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny.

24. Závěrem Ústavní soud dodává, že vzniklé situaci šlo předejít tím, že by stěžovatelka buď v zpětvzetí původního dovolání, nebo novém dovolání vysvětlila důvody svého postupu. Krátký časový odstup podání doručených dvěma soudům totiž nečinil záměr stěžovatelky zjevným, což ovšem nemění nic na tom, že tato podání měla být posouzena ve prospěch uplatnění práva stěžovatelky na soudní ochranu. Zpětvzetí dovolání přitom nebylo vůbec nutné. Dovolání sice mělo být podle § 240 odst. 1 občanského soudního řádu podáno u soudu prvního stupně, z § 240 odst. 2 občanského soudního řádu však vyplývá, že účinky včasného podání mělo i jeho podání u Nejvyššího soudu.

VII. Závěr

25. Z těchto důvodů Ústavní soud podle § 82 odst. 1 a odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu částečně vyhověl ústavní stížnosti stěžovatelky (výrok I) a podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil napadené usnesení Nejvyššího soudu (výrok II). Ve zbylé části ústavní stížnost odmítl podle § 43 odst. 1 písm. e) zákona o Ústavním soudu jako nepřípustnou (výrok III). Bude povinností Nejvyššího soudu, aby – vázán právním názorem Ústavního soudu (čl. 89 odst. 2 Ústavy) – znovu posoudil, zda v případě obou dovolání stěžovatelky jsou nebo nejsou splněny podmínky pro zastavení řízení podle § 243c odst. 3 občanského soudního řádu.

Č. 60
Odmítnutí soudu jmenovat určitou osobu poručníkem toliko z důvodu jejího zadlužení
(sp. zn. II. ÚS 4054/19 ze dne 31. března 2020)

1. Zásada nejlepšího zájmu dítěte prostupuje též zákonnou úpravou, jež je realizací a konkretizací úpravy ústavní. Potenciál této zásady totiž způsobuje, že je-li možné vyložit (a následně též s přihlédnutím ke konkrétním okolnostem aplikovat) příslušný právní předpis – zde zejména ustanovení § 932 občanského zákoníku – vícero způsoby, mají obecné soudy (a případně též jiné orgány veřejné moci) zvolit ten, který nejefektivněji naplňuje nejlepší zájem dítěte.

2. Odmítnou-li obecné soudy jmenovat určitou osobu poručníkem toliko z důvodu jejího zadlužení, lze takový postup aprobovat jedině, byly-li řádně zohledněny všechny specifické okolnosti daného případu, zejména bylo přihlédnuto k původu těchto dluhů, následnému postoji dlužníka a jeho snaze dluhy splácet, dopadu případného negativního rozhodnutí na nezletilého, jakož i specifikům pozice samotného nezletilého a jeho vztahu k osobě usilující o poručenství. Jedině takto komplexně pojatý přístup k interpretaci a aplikaci ustanovení § 932 věty první občanského zákoníku je způsobilý efektivně naplnit ústavní požadavky nejlepšího zájmu dítěte a zvláštní ochrany dětí a mladistvých. Pouhý poukaz na existenci dluhů, nezohledňující celkový kontext každého konkrétního případu, není dostatečným podkladem pro závěr, že daná osoba způsobem svého života nezaručuje schopnost řádného výkonu funkce poručníka, a to již proto, že zadlužit se může rovněž člověk, o jehož postojích, hodnotách a morální, lidské či osobnostní integritě, a v konečném důsledku tedy i schopnosti řádně zastávat funkci poručníka, nemůže být zásadnějších pochyb.

Nález

Ústavní soud rozhodl mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků v senátu složeném z předsedkyně senátu Kateřiny Šimáčkové a soudců Vojtěcha Šimíčka (soudce zpravodaj) a Ludvíka Davida ve věci ústavní stížnosti stěžovatelky A. D., zastoupené Mgr. Karlem Borkovcem, advokátem, se sídlem Masarykova 31, Brno, směřující proti rozsudku Krajského soudu v Brně ze dne 25. 9. 2019 č. j. 16 Co 339/2018-406 a rozsudku Městského soudu v Brně ze dne 15. 5. 2018 č. j. 40 P 40/2011-275, za účasti Krajského soudu v Brně a Městského soudu v Brně jako účastníků řízení a nezletilého E. H., zastoupeného opatrovnicí Mgr. Monikou Šimůnkovou, zástupkyní veřejného ochránce práv, jako vedlejšího účastníka řízení, takto:

I. Rozsudkem Krajského soudu v Brně ze dne 25. 9. 2019 č. j. 16 Co 339/2018-406 a rozsudkem Městského soudu v Brně ze dne 15. 5. 2018 č. j. 40 P 40/2011-275 bylo porušeno základní právo stěžovatelky na soudní ochranu zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod ve spojení s čl. 32 odst. 1 Listiny základních práv a svobod zaručujícím zvláštní ochranu dětí a mladistvých a čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte.

II. Tyto rozsudky se proto ruší.

Odůvodnění

I. Vymezení věci a průběh předchozího řízení

1. Včas podanou ústavní stížností (§ 72 odst. 3 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, dále jen „zákon o Ústavním soudu“) a splňující i ostatní zákonem stanovené podmínky řízení [§ 75 odst. 1 *a contrario*; § 30 odst. 1, § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu] brojí stěžovatelka proti v záhlaví citovaným rozsudkům Krajského soudu v Brně a Městského soudu v Brně, neboť má za to, že jimi došlo k porušení čl. 3 odst. 1 a čl. 16 Úmluvy o právech dítěte, jakož i čl. 10 odst. 2 Listiny základních práv a svobod (dále též jen „Listina“) a čl. 8 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

2. Jak se podává z ústavní stížnosti, přiložených listin a vyžádaného spisu, napadeným rozsudkem Městského soudu v Brně (dále též jen „městský soud“) byl zamítnut návrh stěžovatelky, jímž se domáhala, aby byla jmenována poručnicí vedlejšího účastníka řízení, nezletilého E. Městský soud vycházel z ustanovení § 928 a násl. zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „občanský zákoník“) a po provedeném dokazování dospěl k závěru, že stěžovatelka „způsobem života nezaručuje, že je schopna funkci poručníka vykonávat řádně a tudíž že její jmenování je v souladu se zájmem nezletilého“.

3. Městský soud sice kvitoval, že je stěžovatelka osobou svéprávnou, trestně bezúhonnou a skýtající záruku výchovné způsobilosti, současně však zohlednil její problémy v hospodaření s financemi, když poukázal na skutečnost, že má spolu se svým manželem dluhy v celkové výši přes 330 000 Kč, které jsou již exekučně vymáhány.

4. Proti tomuto rozsudku podala stěžovatelka odvolání, v němž zdůraznila, že o nezletilého, jehož rodiče byli zbaveni rodičovské způsobilosti (srov. rozsudek Městského soudu v Brně ze dne 14. 6. 2016 č. j. 40 P 40/2011-98), pečuje již sedm let. Nezletilý, jenž je vážně zdravotně postižený, jí byl svěřen do péče rozsudkem téhož soudu ze dne 28. 8. 2012 č. j. 40 P 40/2011-63. Stěžovatelka připustila, že se sice zadlužila, avšak uvědomuje si povinnost dluhy splácet. V této souvislosti v odkazu na ustanovení § 928 občanského zákoníku uvedla, že v dané situaci mohla být jmenována poručnicí, a to za současného jmenování jiné osoby opatrovníkem pro správu jmění nezletilého. Dále vyjádřila přesvědčení, že stávající poručník, statutární město Brno, jmenovaný rozsudkem Městského soudu v Brně ze dne 15. 12. 2016 č. j. 40 P 40/2011-155, nejedná v nejlepším zájmu nezletilého.

5. Krajský soud v Brně (dále jen „krajský soud“) dospěl v ústavní stížností napadeném rozsudku k závěru, že odvolání stěžovatelky není důvodné, a proto rozhodnutí soudu prvního stupně jako věcně správné potvrdil v dikci ustanovení § 219 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů. Odvolací soud zopakoval, že stěžovatelka o nezletilého sice řádně, pečlivě a s láskou pečuje, zajišťuje jeho zvýšené potřeby a vůbec plní skvěle úlohy pečující osoby, nicméně pro funkci poručníka nezletilého nesplňuje zákonné předpoklady. Současně dal stěžovatelce za pravdu v tom, že „je zájmem dítěte, aby ten, kdo o ně pečuje, také mohl vykonávat všechna práva a povinnosti (pouze s určitými zákonem vymíněnými výjimkami), což by bylo pochopitelně v zájmu nezletilého a daleko operativnější než se muset obracet na jmenovaného opatrovníka [sic!], jak je tomu v daném konkrétním případě nyní na statutární město Brno.“ Krajský soud však zopakoval, že „jestliže navrhovatelka spolu s manželem měla v době rozhodování soudu I. stupně dluhy ve výši 300 000 Kč a tyto dluhy nejsou do dne rozhodování soudu I. stupně všechny uhrazeny, byť se o jejich umořování navrhovatelka intenzivně snaží, což se jí v určité míře také daří, nelze

zodpovědně přijmout závěr, že v osobě navrhovatelky je záruka řádného výkonu funkce poručníka nezletilého“. Dle odvolacího soudu postupoval městský soud správně, pokud se v důsledku nesplnění podmínek pro jmenování poručnicí následně nezabýval ani možností stanovit opatrovníka pro správu jmění nezletilého.

II. Argumentace stěžovatelky

6. Stěžovatelka se s těmito závěry obecných soudů neztotožnila a napadá je ústavní stížností, v níž předkládá obdobné argumenty jako v průběhu předchozího řízení. Opětovně tudíž uvádí, že princip, který při rozhodování uplatnily obecné soudy, tj. že zadlužení brání jmenování poručníkem, je nejen nezákonný, ale rovněž odporuje čl. 3 Úmluvy o právech dítěte. S odkazem na příslušná ustanovení občanského zákoníku uvádí, že institucionální forma poručenství – uplatňovaná v nyní projednávaném případě – přichází v úvahu až jako poslední možnost. Poukazuje též na zprávu veřejné ochránkyně práv (dále jen „VOP“) ze dne 21. 5. 2019 č. j. KVOP-22852/2019 a upozorňuje na pochybení při výkonu poručnictví, jichž se dopustil stávající poručník nezletilého, statutární město Brno. Současně popisuje každodenní problémy, s nimiž se musí potýkat v souvislosti s péčí o nezletilého. Jako osoba pečující totiž není zákonným zástupcem nezletilého a nemůže za něj jednat např. v oblasti školního vzdělávání nebo zdravotní péče (zde zejména v souvislosti s udělováním souhlasu s poskytnutím zdravotní služby).

III. Vyjádření účastníka a opatrovnice vedlejšího účastníka řízení

7. K výzvě Ústavního soudu se k ústavní stížnosti vyjádřily krajský soud a opatrovnice nezletilého vedlejšího účastníka, Mgr. Monika Šimůnková, ustanovená k jeho zastupování v řízení před Ústavním soudem (srov. usnesení č. j. II. ÚS 4054/19-24 ze dne 3. 3. 2020). Městský soud v Brně se k ústavní stížnosti nevyjádřil a statutární město Brno se postavení vedlejšího účastníka vzdalo.

8. Krajský soud ve vyjádření plně odkázal na odůvodnění rozsudku napadeného ústavní stížností. Toto vyjádření proto Ústavní soud nezasílal stěžovatelce k replice, neboť zjevně nepřesahuje rámec argumentace ústavní stížnosti, napadených rozhodnutí a tvrzení uplatněných v předchozím řízení.

9. Opatrovnice nezletilého uvedla, že v nejlepším zájmu nezletilého je, aby byla jeho poručnicí jmenována navrhovatelka, a navrhuje proto ústavní stížnosti vyhovět. Obecné soudy se nezaměřily na komplexní posouzení situace nezletilého a nezohlednily jeho nejlepší zájem a omezily se na zjištění zadluženosti stěžovatelky. Opomenuly přitom postižení nezletilého a potřebu zvláštní péče, jíž se mu dostává právě od stěžovatelky. Předmětné dluhy vznikly v minulosti, dále se nezvyšují, stěžovatelka k nim přistupuje zodpovědně a svědomitě, podle svých možností je splácí a vzdělává se v oblasti finanční gramotnosti. Rodina se osvědčila v rámci projektu prostupného bydlení a na základě toho jí město B. přidělilo obecní byt. Svým způsobem života tak stěžovatelka zaručuje, že je schopna funkci poručníka řádně vykonávat. Její chování v tomto ohledu není účelové, jelikož trvá již tři roky. Pomalé splácení dluhu je navíc výrazně ovlivněno potřebou zajišťovat péči nezletilému. Stěžovatelka a její manžel přitom nejsou vůči němu v příbuzenském vztahu a nemají k němu vyživovací povinnost. Stěžovatelka má k nezletilému vzájemnou silnou citovou vazbu a i přes jeho postižení je schopna s ním komunikovat; blízký vztah má nezletilý rovněž s jejím manželem a jejich nezletilou dcerou. Stěžovatelka spolupracuje se školou, školní družinou a s ošetřujícími lékaři. Rovněž toto vyjádření Ústavní soud s ohledem na jeho obsah nezasílal stěžovatelce k replice.

IV. Vlastní hodnocení Ústavního soudu

10. Po prostudování ústavní stížnosti, vyžádaného spisu a vyjádření účastníka a opatrovnice vedlejšího účastníka řízení dospěl Ústavní soud k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

11. Podstata případu souvisí s posouzením, zda stěžovatelka splňuje zákonné předpoklady pro jmenování do funkce poručnice vedlejšího účastníka řízení, zejména zda v dikci ustanovení § 932 občanského zákoníku svým „způsobem života zaručuje, že je schopna funkci poručníka řádně vykonávat“. Jak vyplývá ze shora provedené rekapitulace průběhu předchozího řízení, obecné soudy dospěly k negativnímu závěru, jejž odůvodnily toliko poukazem na stěžovatelčiny dluhy. Takový závěr však Ústavní soud považuje vzhledem k celkovému kontextu nyní posuzovaného případu za extrémní a v konečném důsledku odporující čl. 36 odst. 1 Listiny ve spojení s čl. 32 odst. 1 Listiny a čl. 3 Úmluvy o právech dítěte.

12. Ústavní soud předně připomíná, že není součástí soudní soustavy, a nepřísluší mu proto ani právo vykonávat dohled nad rozhodovací činností obecných soudů [srov. např. nález sp. zn. III. ÚS 23/93 ze dne 1. 2. 1994 (N 5/1 SbNU 41); veškerá judikatura Ústavního soudu je dostupná z https://nalus.usoud.cz]. Do rozhodovací činnosti obecných soudů je oprávněn zasáhnout pouze tehdy, došlo-li jejich pravomocným rozhodnutím v řízení, jehož byl stěžovatel účastníkem, k porušení jeho základních práv či svobod chráněných ústavním pořádkem. Pouhá skutečnost, že se obecný soud opřel o právní názor (resp. o výklad zákona, případně jiného právního předpisu), se kterým se stěžovatel neztotožňuje, tedy nezakládá sama o sobě relevantní důvod k podání ústavní stížnosti [srov. nález sp. zn. IV. ÚS 188/94 ze dne 26. 6. 1995 (N 39/3 SbNU 281)].

13. Ústavní soud však na druhé straně zdůrazňuje, že výklad a následná aplikace právních předpisů obecnými soudy mohou být v některých případech natolik extrémní, že vybočí z mezí hlavy páté Listiny, jakož i z principů ovládajících demokratický právní stát, a zasáhnou tak do některého ústavně zaručeného základního práva, tak jak se tomu stalo právě v nyní posuzovaném případě.

14. Ústavní soud v této souvislosti setrvale judikuje, že základní práva a svobody vymezují nejen rámec normativního obsahu aplikovaných právních norem, nýbrž také rámec jejich ústavně konformní interpretace a aplikace. Interpretace zákonných a podzákonných právních norem, která nešetří základní práva v co nejvyšší míře při současném dodržení účelu aplikovaných právních norem, anebo interpretace, jež je v extrémním rozporu s principy spravedlnosti, pak znamenají porušení základního práva či svobody [srov. např. nálezy sp. zn. III. ÚS 224/98 ze dne 8. 7. 1999 (N 98/15 SbNU 17), sp. zn. III. ÚS 150/99 ze dne 20. 1. 2000 (N 9/17 SbNU 73), sp. zn. II. ÚS 476/09 ze dne 2. 4. 2009 (N 81/53 SbNU 23)]. Ve stěžovatelčině případě je tedy úkolem Ústavního soudu posoudit, zda obecné soudy neporušily ústavnost zejména tím, že příslušné normy podústavního práva, zde konkrétně ustanovení § 932 občanského zákoníku, interpretovaly a aplikovaly ústavně nekonformním způsobem, tj. zda respektovaly (náležitě zohlednily) zásadu nejlepšího zájmu dítěte zakotvenou v čl. 3 Úmluvy o právech dítěte a ústavní požadavek předvídaný v čl. 32 odst. 1 Listiny zaručující zvláštní ochranu dětí a mladistvých.

15. Ústavní soud již mnohokrát zdůraznil, že zájem dítěte musí být předním hlediskem při jakékoliv činnosti týkající se dětí, ať už uskutečňované veřejnými, nebo soukromými zařízeními sociální péče, soudy, správními nebo zákonodárnými orgány. Obdobný požadavek vyplývá rovněž z čl. 32 odst. 1 Listiny zaručujícího zvláštní ochranu dětí a mladistvých [srov. např. nález sp. zn. I. ÚS 3135/19 ze dne 20. 11. 2019 (N 196/97 SbNU 109), bod 23, nález sp. zn. II. ÚS 3134/19 ze dne 12. 11. 2019 (N 189/97 SbNU 59), bod 13]. I v judikatuře zdejšího soudu je proto soustavně vyžadováno, aby při jakémkoli soudním rozhodování týkajícím se dětí byl jejich nejlepší zájem zkoumán a posuzován jako určující kritérium pro konečné rozhodnutí – ať už se jedná např. o rozhodování o péči o dítě, o styku dítěte s rodiči, o uznání cizího rozhodnutí o určení rodičovství k nim, o náhradě újmy způsobené dítěti veřejnou mocí, či i o rozhodování o trestu pro rodiče dítěte [srov. např. nález sp. zn. IV. ÚS 695/2000 ze dne 19. 4. 2001 (N 66/22 SbNU 83), nález sp. zn. II. ÚS 169/16 ze dne 24. 6.

2016 (N 120/81 SbNU 873), nález sp. zn. I. ÚS 3296/17 ze dne 20. 12. 2017 (N 238/87 SbNU 853), nález sp. zn. I. ÚS 3226/16 ze dne 29. 6. 2017 (N 116/85 SbNU 879), nález sp. zn. I. ÚS 1737/16 ze dne 12. 7. 2017 (N 124/86 SbNU 109) a nález sp. zn. II. ÚS 2027/17 ze dne 7. 8. 2017 (N 137/86 SbNU 315)].

16. Stejný požadavek ostatně akcentuje rovněž Evropský soud pro lidská práva (dále jen „ESLP“), z jehož judikatury se jednoznačně podává, že pokud soudy rozhodují ve věcech týkajících se dětí, musí se zabývat nejlepším zájmem dítěte, který má v takových případech prvořadý význam (srov. např. rozsudek ve věci *Strand Lobben a další proti Norsku* ze dne 30. 11. 2017 č. 37283/13, bod 108; všechna rozhodnutí ESLP citovaná v tomto nálezu jsou dostupná na http://hudoc.echr.coe.int). Z rozhodovací praxe ESLP navíc vyplývá, že v případě soudního rozhodování o dětech rovněž nelze upřednostňovat abstraktní principy před nejlepším zájmem dítěte v konkrétním případě (srov. též nález sp. zn. I. ÚS 3226/16 ze dne 29. 6. 2017, bod 27).

17. Ústavní soud rovněž již dříve potvrdil, že nejlepší zájem dítěte je jako koncept flexibilní a vždy by měl být posuzován a definován individuálně s ohledem na konkrétní situaci, v níž se dotčené dítě nachází, přičemž pozornost je třeba věnovat jeho osobním poměrům, situaci a potřebám (srov. nález sp. zn. I. ÚS 3226/16 ze dne 29. 6. 2017, bod 30).

18. Ústavní soud dále uvádí, že se zabýval souladem napadených rozhodnutí s požadavky plynoucími ze zásady nejlepšího zájmu dítěte, přestože stěžovatelkou je osoba odlišná od nezletilého. Z předchozí judikatury zdejšího soudu totiž vyplývá [srov. např. nález sp. zn. II. ÚS 2344/18 ze dne 31. 12. 2018 (N 205/91 SbNU 611)], že nejlepší zájem dítěte zakládá nejen substantivní základní právo dětí, aby jejich zájem byl předním hlediskem při rozhodování, ale rovněž interpretační zásadu, tedy povinnost volit vždy výklad nejpříhodnější z hlediska nejlepšího zájmu dítěte, a procesní pravidlo nutnosti hodnotit dopad činěného rozhodnutí na dítě, kterého se týká, a reflektovat tuto úvahu v odůvodnění rozhodnutí [srov. obecný komentář Výboru pro práva dítěte č. 14 k právu dítěte, aby jeho nejlepší zájem byl předním hlediskem (čl. 3 odst. 1), ze dne 29. 5. 2013, CRC/C/GC/14, bod 6]. Při jakémkoli rozhodování dotýkajícím se dítěte je třeba posuzovat a určit jeho nejlepší zájem a hodnotit možný dopad rozhodnutí na dané dítě. Tyto úvahy se musí promítnout i do odůvodnění přijatého rozhodnutí, z něhož musí být zřejmé, že nejlepší zájem dítěte byl skutečně předním hlediskem při rozhodování; musí v něm být vyloženo, co příslušný orgán považoval za nejlepší zájem dítěte, na základě jakých kritérií k tomuto závěru dospěl a případně jak byl nejlepší zájem dítěte poměřován s dalšími důležitými zájmy či právy (srov. např. nález sp. zn. I. ÚS 1737/16 ze dne 12. 7. 2017 a obdobně též nález sp. zn. I. ÚS 3226/16 ze dne 29. 6. 2017, bod 29, nebo nález sp. zn. II. ÚS 2027/17 ze dne 7. 8. 2017, bod 20).

19. Konceptu nejlepšího zájmu dítěte, ať už pojímanému jako substantivní základní právo, interpretační zásada, či procesní pravidlo, se tedy mohou dovolávat nejen děti, ale též další účastníci řízení týkajících se dětí. Ostatně Ústavní soud při přezkumu rozhodnutí obecných soudů ve věcech péče o dítě pravidelně posuzuje, zda byl náležitě zohledněn nejlepší zájem dítěte či zda přijatá opatření byla činěna v jeho nejlepším zájmu [srov. např. nález sp. zn. I. ÚS 2482/13 ze dne 26. 5. 2014 (N 105/73 SbNU 683), bod 17; či nález sp. zn. II. ÚS 169/16 ze dne 24. 6. 2016 (N 120/81 SbNU 873), bod 12]. Ústavní soud kupříkladu již dříve na základě ústavních stížností rodičů shledal rozpor napadených soudních rozhodnutí týkajících se dětí s čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte [srov. např. nález sp. zn. III. ÚS 3363/10 ze dne 13. 7. 2011 (N 131/62 SbNU 59), nález sp. zn. II. ÚS 4160/12 ze dne 23. 4. 2013 (N 66/69 SbNU 213) a nález sp. zn. II. ÚS 2344/18 ze dne 31. 12. 2018]. Ústavní soud je tudíž toho názoru, že obdobně lze postupovat rovněž v případě stěžovatelky.

20. Mimoto je třeba zohlednit, že v posuzovaném případě zde reálně není ani žádná jiná osoba, jejímž prostřednictvím by se na Ústavní soud mohl obrátit sám nezletilý vedlejší účastník a domáhat se účinné ochrany svých ústavně zaručených práv (srov. obdobně přístup

ESLP při posuzování stížností podaných rodiči jako stěžovateli ve jménu svých dětí a na ochranu jejich práv – srov. např. rozsudek velkého senátu ESLP ve věci *Scozzari a Giunta proti Itálii* ze dne 13. 7. 2000 č. 39221/98 a 41963/98, bod 138; či rozsudek ESLP ve věci *T. proti České republice* ze dne 17. 7. 2014 č. 19315/11, body 90–91).

21. Ústavní soud dále s ohledem na shora předestřené obecné úvahy konstatuje, že zásada nejlepšího zájmu dítěte nutně prostupuje též zákonnou úpravou, jež je realizací a konkretizací úpravy ústavní. Potenciál této zásady totiž způsobuje, že je-li možné vyložit (a následně též s přihlédnutím ke konkrétním okolnostem aplikovat) příslušný právní předpis – v nyní projednávaném případě zejména ustanovení § 932 občanského zákoníku – vícero způsoby, mají obecné soudy (a případně též jiné orgány veřejné moci) zvolit ten, který nejefektivněji naplňuje nejlepší zájem dítěte [srov. nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 1775/14 ze dne 15. 2. 2017 (N 29/84 SbNU 349) nebo nález sp. zn. II. ÚS 50/18 ze dne 23. 10. 2018 (N 174/91 SbNU 187), bod 27)], kterémužto požadavku ovšem městský ani krajský soud v nyní posuzovaném případě – jak bude vysvětleno dále – nedostály.

22. Lze tedy shrnout, že institutu nejlepšího zájmu dítěte se mohou dovolávat rovněž osoby odlišné od dítěte, pakliže byly účastníky předchozího řízení před obecnými soudy. Dále platí, že Ústavní soud posuzuje, zda obecné soudy odpovídajícím způsobem zohlednily zásadu nejlepšího zájmu dítěte v procesu interpretace a aplikace příslušné zákonné právní úpravy.

23. Závěry obecných soudů v nyní projednávané věci však se shora předestřenými ústavněprávními východisky nekorespondují, neboť z nich – prozaicky řečeno – vyplývá, že osoba, jež je zatížena dluhy řádově ve výši 300 000 Kč, nemůže být jmenována poručníkem, neboť kvůli svému zadlužení nezaručuje, že je schopna tuto funkci zastávat řádně, a to přesto, že – slovy krajského soudu – o dítě, o které v daném případě jde, již několik let s láskou pečuje, zajišťuje jeho zvýšené potřeby a vůbec skvěle plní úlohy pečující osoby. Takový závěr ovšem zdejší soud nemůže akceptovat.

24. Ústavní soud si je vědom, že ustanovení § 932 věty první, dle kterého lze poručníkem jmenovat jen takovou osobu, která svým způsobem života zaručuje, že je schopna funkci poručníka vykonávat řádně, je poměrně vágní. Kritéria, jež by měly obecné soudy vzít v souvislosti s aplikací tohoto ustanovení v potaz, jsou nicméně uceleně popsána v odborné komentářové literatuře, která požadovanou schopnost řádného výkonu funkce poručníka podmiňuje vedením řádného života (typicky vyloučení problémů s drogami, alkoholem apod.), výkonem povolání, které umožňuje trvalejší přítomnost v domácnosti, a tedy i podíl na výchově poručence (typicky vyloučení trvalé či dlouhodobé práce v zahraničí), a dále vhodnými osobnostními předpoklady potenciálního poručníka (např. schopnost empatie a spolupráce se soudem a orgánem sociálně-právní ochrany dětí – srov. Bruncko, Stanislav. Poručenství a jiné formy péče o dítě. § 932. In: Melzer, Filip, Tégl, Petr a kol. Občanský zákoník. § 794–975. Velký komentář. Svazek IV/2. Praha: Leges, 2016, s. 1780).

25. Obecným soudům lze dát za pravdu potud, že nauka mezi okolnosti vylučující určitou osobu z výkonu funkce poručníka řadí skutečně i existenci nepřiměřených osobních dluhů nebo zadlužování bez zjevné možnosti dluhy splácet [srov. Frinta, Ondřej. Předpoklady pro jmenování poručníkem; dva poručníci. In: Švestka, Jiří a kol. Občanský zákoník. Komentář. Svazek II. (§ 655 až 975), rodinné právo. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 633, nebo Bruncko, S., opětovně citováno, s. 1780].

26. Ústavní soud však zdůrazňuje, že odmítnou-li obecné soudy jmenovat určitou osobu poručníkem toliko z důvodu jejího zadlužení, lze takový postup aprobovat jedině za předpokladu, že byly řádně zohledněny všechny specifické okolnosti daného případu, zejména bylo přihlédnuto k původu těchto dluhů, následnému postoji dlužníka a jeho snaze dluhy splácet, dopadu případného negativního rozhodnutí na nezletilého, jakož i specifikům pozice samotného nezletilého a jeho vztahu k osobě usilující o poručenství. Ústavní soud je

toho názoru, že jedině takto komplexně pojatý přístup k interpretaci a aplikaci předmětného ustanovení podústavního práva (tj. § 932 věta první občanského zákoníku) je způsobilý efektivně naplnit ústavní požadavky nejlepšího zájmu dítěte a zvláštní ochrany dětí a mladistvých. Pouhý poukaz na existenci dluhů, nezohledňující celkový kontext každého konkrétního případu, by proto sám o sobě nebyl dostatečným a přesvědčivým podkladem pro závěr, že daná osoba způsobem svého života nezaručuje schopnost řádného výkonu funkce poručníka, a to již proto, že zadlužit se může rovněž člověk, o jehož postojích, hodnotách a morální, lidské či osobnostní integritě, a v konečném důsledku tedy i schopnosti řádně zastávat funkci poručníka, nemůže být zásadnějších pochyb.

27. Ústavní soud má za to, že krajský a městský soud zohlednily celkový kontext nyní posuzovaného případu nedostatečným způsobem, resp. nezohlednily některé podstatné okolnosti, které svědčí ve prospěch jmenování stěžovatelky poručnicí nezletilého.

28. Ústavní soud v prvé řadě konstatuje a současně kvituje, že stěžovatelčiny dluhy nikterak nepoukazují na možné minulé (a tedy již ukončené) sociálně rizikové jednání (např. gamblerství, alkoholismus, drogová závislost či neplacení výživného), u něhož by bylo nutné posuzovat způsobilost k výkonu poručnictví obzvláště pečlivě. Jak se podává z obsahu napadených rozhodnutí, stěžovatelčiny dluhy mají původ v neplacení veřejného zdravotního pojištění, daní, poplatků, energií a prodlení se splacením (jedné splátky) leasingu (srov. rozsudek městského soudu, body 3, 5, 6). Ústavní soud tyto dluhy rozhodně nikterak nebagatelizuje, ba právě naopak – obdobně jako stěžovatelka – zdůrazňuje povinnost jejich řádného splácení; pouze konstatuje, že v nyní posuzovaném případě není dána potřeba striktnějšího přezkumu.

29. V této souvislosti lze však pro úplnost podotknout, že zákonná úprava výslovně nevyžaduje trestní bezúhonnost (potenciálního) poručníka, z čehož vyplývá, že poručníkem může být jmenována i osoba, která se v minulosti dopustila třeba i trestného činu. Ani dluh související s předchozím sociálně rizikovým jednáním totiž apriorně nevylučuje způsobilost určité osoby k výkonu funkce poručníka. I tato kategorie osob podléhá požadavku individualizace každého konkrétního případu, a tedy nemůže být posuzována absolutně či staticky takovým způsobem, že dotčená osoba bude po celý svůj další život postihována za svoje „hříchy z mládí“. Každý má totiž právo na svoji „druhou šanci“. Řečeno příkladem klasické literatury, rovněž životní příběh Jeana Valjeana začal krádeží chleba, dlouhým vězněním, po útěku z galejí pokračoval krádeží svícnů a příborů a k obrácení hrdiny došlo teprve v důsledku skutku milosrdenství biskupa Myriela. Netřeba připomínat, jak vzorně – navzdory předchozímu pohnutému životu – poté vychoval a jakou láskou zahrnul svoji chráněnkyni Cosettu.

30. Ústavní soud dále přihlédl ke stěžovatelčině intenzivní snaze existující dluhy splácet, jež se projevuje např. nástupem do zaměstnání na částečný pracovní úvazek, navázáním spolupráce s příspěvkovou organizací s cílem najít v rodinném rozpočtu finanční rezervy pro splácení, zvyšováním finanční gramotnosti nebo též obnovením živnosti stěžovatelčina manžela (srov. rozsudek krajského soudu, bod 9, nebo rozsudek městského soudu, bod 1), kterážto snaha je navíc i dle názoru krajského soudu alespoň částečně úspěšná (srov. rozsudek krajského soudu, bod 19, rozsudek městského soudu, bod 5). Obecné soudy rovněž nikterak nezohlednily, že se stěžovatelka již dále nezadlužuje (srov. rozsudek krajského soudu, bod 11). Současně nelze přehlédnout, že stěžovatelčina solventnost byla a je částečně omezena právě kvůli péči o nezletilého, na čemž nic nemění ani fakt, že některé její dluhy vznikly již v letech 2005 a 2006 (srov. rozsudek městského soudu, bod 6). Nutno též dodat, že stěžovatelčinu péči obecné soudy hodnotily navzdory naznačeným finančním potížím vždy jako příkladnou. Stěžovatelka byla schopna po celou dobu, co o nezletilého pečuje, zajistit vše potřebné pro jeho zdárný vývoj (srov. rozsudek městského soudu, bod 1).

31. Důsledkem napadených rozhodnutí pak je, že nezletilý vedlejší účastník nadále zůstává zastoupen toliko veřejným poručníkem, který jediný např. uděluje souhlas s plánovaným lékařským zákrokem (včetně očkování), podává písemnou žádost o zařazení do základní školy apod. Na uvedeném stavu by jistě nebylo nic neobvyklého, pokud by ovšem veřejný poručník tuto funkci vykonával řádně. Jak se ovšem podává ze zprávy VOP, v jeho činnosti byla shledána četná pochybení (celkem 12), z nichž některá dle vyjádření VOP dokonce svědčí o naprostém selhání veřejného poručníka (srov. zejména pochybení v souvislosti s nedostatkem zastoupení při zařazení nezletilého do školského zařízení – zpráva VOP, s. 5–7). Stěžovatelka přitom na tato pochybení poukazovala již v předchozím řízení, nicméně její námitka byla obecnými soudy zcela ignorována. Současně nelze přehlédnout, že pokud by bylo stěžovatelčině návrhu vyhověno, náležela by jí dávka pěstounské péče, což by mělo pozitivní vliv na zlepšení životní situace celé rodiny, a tedy bylo rovněž v zájmu nezletilého, vůči němuž – dlužno dodat – stěžovatelka nemá zákonnou vyživovací povinnost. V této souvislosti stojí za zmínku, že veřejný poručník na možnost uplatnění nároku na přiznání dávek pěstounské péče, který stěžovatelce vznikl již dnem podání návrhu na jmenování poručnicí, neupozornil (srov. zprávu VOP, s. 17).

32. Dle Ústavního soudu je navíc v nyní posuzovaném případě nezbytné zohlednit zcela specifickou a zranitelnou pozici nezletilého a jeho vztah ke stěžovatelce. Jak vyplývá i z výše provedené narace (srov. výše), stěžovatelka o nezletilého, jenž trpí sluchovým postižením a má diagnostikovanou poruchu pozornosti a aktivity a mentální retardaci, soustavně pečuje již více než sedm let. Sám městský soud dospěl k závěru, že stěžovatelka je pro nezletilého jeho nejbližší osobou (srov. rozsudek městského soudu, bod 10). V její péči nebylo shledáno žádných závad, ba právě naopak: z napadených rozhodnutí se podává, že stěžovatelka velmi dobře zvládá i zajišťování potřeb, jež jsou zvýšené právě v důsledku zdravotního postižení nezletilého (srov. rozsudek krajského soudu, bod 17).

33. Zmíněné aspekty mají pro zdejší soud zásadní význam. Nabízí se totiž otázka, co více může posloužit jako přesvědčivý důkaz, že stěžovatelka svým způsobem života zaručuje schopnost řádného výkonu funkce poručníka, než právě prostá, ale časem ověřená skutečnost dlouhodobé, soustavné (celodenní) a náležité péče o nezletilého?

34. Ústavní soud dále zdůrazňuje, že pokud snad měly obecné soudy pochybnosti o stěžovatelčiných schopnostech v oblasti finančního hospodaření, nic nebránilo tomu, aby byl nezletilému vedle poručnice ustanoven rovněž opatrovník pro správu jmění, což stěžovatelka ostatně konstruktivně navrhovala v průběhu celého předchozího řízení (srov. rozsudek krajského soudu, bod 3).

V. Závěr

35. Ústavní soud tedy s ohledem na výše uvedené shrnuje, že zamítnutím stěžovatelčina návrhu, aby byla jmenována poručnicí nezletilého vedlejšího účastníka, toliko z důvodů jejího zadlužení se obecné soudy dopustily ústavněprávního excesu, neboť důsledně nezohlednily shora předestřené okolnosti daného případu, jež ve svém souhrnu zjevně svědčí ve prospěch stěžovatelky.

36. Z těchto důvodů proto Ústavní soud ústavní stížnosti stěžovatelky vyhověl, neboť je toho názoru, že krajský i městský soud napadenými rozhodnutími nerespektovaly právo stěžovatelky na soudní ochranu zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod ve spojení s čl. 32 odst. 1 Listiny základních práv a svobod zaručujícím zvláštní ochranu dětí a mladistvých a čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte, podle něhož nejlepší zájem dítěte musí být předním hlediskem rozhodování.

37. Ústavní soud proto napadená rozhodnutí podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil.

38. Úkolem městského soudu bude posoudit daný případ znovu, přičemž je vázán shora vysloveným právním názorem Ústavního soudu.

39. Závěrem Ústavní soud uvádí, že z odůvodnění nálezu je dostatečně patrno, že se stěžovatelka v životě nevyvarovala chyb. Jak nicméně uvedl již G. Chesterton (Ohromné maličkosti. Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří, 2011, str. 23–24), „ctnost není pouhým nedostatkem neřesti, neznamená, že se vyhýbáme mravním nástrahám; ctnost je cosi živého a konkrétního jako bolest nebo zvláštní vůně. Milosrdenství neznamená nebýt krutý nebo se nemstít či netrestat; znamená něco prostého a konkrétního jako slunce, které jsme buď viděli, nebo neviděli“. Rovněž obecné soudy by proto neměly klást důraz na to, co stěžovatelka v minulosti nezvládla, nýbrž na to, že prokázala ochotu obětovat se pro jiného a pomáhat mu. Ústavní soud proto využívá této příležitosti též k tomu, aby stěžovatelce složil poklonu za její láskyplnou péči o nezletilého, jež jistě vedle radosti přináší i těžkosti a starosti. Současně jí i vedlejšímu účastníkovi přeje do dalších let hodně zdraví, štěstí a společné pohody.

Č. 61
Odůvodnění moderačního práva soudu podle § 150 občanského soudního řádu (sp. zn. III. ÚS 132/20 ze dne 31. března 2020)

Nepřiznání náhrady nákladů řízení podle § 150 občanského soudního řádu účastníkovi řízení, který měl ve věci úspěch, obstojí z hlediska ústavních záruk spravedlivého procesu, vyplývajících zejména z čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, jestliže existuje důvod, který je za tímto účelem s ohledem na okolnosti věci způsobilý být hodnocen jako důvod zvláštního zřetele hodný. Jen v takovém případě nedojde vůči tomuto účastníkovi k svévolnému odepření práva na náhradu nákladů řízení podle § 142 občanského soudního řádu. Z odůvodnění napadeného rozhodnutí proto musí vyplývat rozumná úvaha o existenci určitých specifických okolností konkrétní věci, v jejichž důsledku by se uložení povinnosti k náhradě nákladů řízení neúspěšnému účastníkovi řízení mohlo jevit jako nespravedlivé či nepřiměřeně tíživé. Vlastní posouzení, zda takto vymezený způsobilý důvod skutečně opodstatňuje nepřiznání této náhrady, tedy samotné vážení v kolizi stojících zájmů obou účastníků řízení, jichž se použití § 150 občanského soudního řádu dotýká, již pak závisí na uvážení soudu, který o náhradě nákladů řízení rozhoduje.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Vojtěcha Šimíčka, soudce zpravodaje Pavla Rychetského a soudce Radovana Suchánka o ústavní stížnosti Jany Suchánové, zastoupené JUDr. Ing. Pavlem Cinkem, LL.M., advokátem, sídlem Veleslavínova 363/33, Plzeň, proti výroku II rozsudku Krajského soudu v Plzni ze dne 8. října 2019 č. j. 56 Co 177/2019-278, za účasti Krajského soudu v Plzni jako účastníka řízení a Společenství vlastníků jednotek domu X, zastoupeného JUDr. Olgou Suchou, advokátkou, sídlem Revoluční 762/13, Praha 1 – Staré Město, jako vedlejšího účastníka řízení, takto:

I. Výrokem II rozsudku Krajského soudu v Plzni ze dne 8. října 2019 č. j. 56 Co 177/2019-278 bylo porušeno základní právo stěžovatelky na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Tento rozsudek se ve výrocích II a III ruší.

Odůvodnění

I. Vymezení věci

1. Ústavní stížností, jež byla Ústavnímu soudu doručena dne 13. 1. 2020, navrhla stěžovatelka zrušení v záhlaví uvedeného rozsudku ve výroku, jenž se týkal nákladů řízení před soudem prvního stupně, z důvodu tvrzeného porušení jejích základních práv podle čl. 11, čl. 36 odst. 1 a čl. 37 odst. 3 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

II. Shrnutí řízení před obecnými soudy

2. Vedlejší účastník, který je společenstvím vlastníků jednotek v bytovém domě v J., se žalobou proti stěžovatelce jakožto vlastnici jedné z těchto jednotek domáhal zaplacení částky 32 494 Kč s příslušenstvím jako náhrady škody vzniklé v důsledku úhrady nákladů spojených s dezinsekcí v prostorách jejího bytu. Tato dezinsekce byla v tomto bytě, který stěžovatelka pronajímá, provedena opakovaně v období od května do srpna 2017, neboť se v něm vyskytovaly štěnice.

3. Rozsudkem Okresního soudu Plzeň-město (dále jen „okresní soud“) ze dne 11. 2. 2019 č. j. 28 C 31/2018-201 byla tato žaloba zamítnuta (výrok I) a vedlejšímu účastníkovi byla uložena povinnost zaplatit stěžovatelce náklady řízení ve výši 36 203,20 Kč (výrok II). Důvod zamítnutí žaloby spočíval, zjednodušeně řečeno, v tom, že nebylo prokázáno porušení některé z povinností, které stěžovatelce vyplývaly ze stanov vedlejšího účastníka. Ten byl podle § 57 odst. 2 zákona č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, povinen sám a na vlastní náklady zajistit speciální ochrannou dezinfekci, dezinsekci či deratizaci.

4. S uvedeným právním hodnocením se ztotožnil i Krajský soud v Plzni (dále jen „krajský soud“), který rozsudkem ze dne 8. 10. 2019 č. j. 56 Co 177/2019-278 potvrdil rozsudek okresního soudu ve výroku ve věci samé (výrok I). Ve výroku II tento rozsudek změnil tak, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení před soudem prvního stupně (výrok II) a stěžovatelce přiznal vůči vedlejšímu účastníkovi právo na náhradu nákladů odvolacího řízení v částce 6 583 Kč (výrok III). Krajský soud shledal podmínky pro použití § 150 občanského soudního řádu, přičemž tento svůj záměr před účastníky během odvolacího řízení ozřejmil a dal účastníkům prostor, aby se ke zvažovanému postupu vyjádřili.

5. Nepřiznání náhrady nákladů řízení stěžovatelce podle § 150 občanského soudního řádu krajský soud odůvodnil poukazem na několik skutečností. Předně šlo o postavení vedlejšího účastníka, který má jako společenství vlastníků jednotek řadu zákonem uložených povinností, mezi něž patří i povinnost vynaložit náklady na odstranění obtížného hmyzu v domě. Přestože vedlejší účastník neprokázal žalobní tvrzení a nebyl ve věci úspěšný, z obsahu spisu se podává, že jeho spolupráce se stěžovatelkou je komplikovaná. Stěžovatelka v předmětném bytě, který vlastní, nebydlí, přenechává ho k užívání nájemcům a správu za ni vykonává ustanovená správkyně, s kterou, jak vyplývá z jednotlivých podání ve spise založených, není zcela jednoduchá komunikace. Řadu nedorozumění a neshod svalovala na „jednoduchost“ nájemníků, což nikdy nemůže ospravedlňovat postupy stěžovatelky a jít k tíži vedlejšího účastníka.

6. Krajský soud přihlédl i ke skutečnosti, že vztahy mezi účastníky byly již dříve narušeny, o čemž vypovídá soudní řízení, které v minulosti vedl vedlejší účastník proti stěžovatelce. Toto řízení vyústilo v uzavření dohody o finančním plnění ze strany stěžovatelky, která neplnila všechny povinnosti ve vztahu k vedlejšímu účastníkovi zákonem předpokládaným způsobem a jejíž jednání vyvolalo nutnost domáhat se ochrany soudní cestou. Zohledněny byly také majetkové poměry účastníků řízení. Stěžovatelka je osobou v produktivním věku a vlastní předmětný byt, který jí neslouží k uspokojování potřeb bydlení, nýbrž jde o zdroj jejího příjmu získávaného formou vybíraného nájemného. Použití § 150 občanského soudního řádu se tak stěžovatelky nemůže dotknout nepřiměřeným způsobem.

III. Argumentace stěžovatelky

7. Stěžovatelka vytýká krajskému soudu, že při rozhodování o náhradě nákladů řízení před soudem prvního stupně nezohlednil její postavení žalované, která nebyla disponentem sporu, nemohla ovlivnit jeho zahájení či délku a po celou dobu usilovala o smírné řešení sporu. Okresní soud v průběhu řízení opakovaně upozorňoval vedlejšího účastníka, že jeho nárok nemá za prokázaný. Ten však na žalobě trval a byl ochoten ji vzít zpět jen v případě, že

stěžovatelka uhradí 50 % žalované částky a veškeré náklady řízení. Délka řízení byla ovlivněna i opakovanými změnami petitu. Náklady řízení tak vznikly z důvodu neochoty vedlejšího účastníka vyřešit spor, který stál stěžovatelku nemalé prostředky, smírnou cestou.

8. Odůvodnění použití § 150 občanského soudního řádu v rozsudku krajského soudu považuje stěžovatelka za zmatečné a nedostatečné. Krajský soud v podstatě uvedl, že vedlejší účastník by náklady řízení neměl hradit nikdy a že s ohledem na to, že je povinen plnit velké množství povinností, je ospravedlnitelné, když některé z nich neplní, respektive když následně požaduje splnění svých povinností po jiné osobě. Tato skutečnost však podle ustáleného výkladu uvedeného ustanovení, jak se podává z rozhodovací praxe Ústavního soudu a Nejvyššího soudu, neopodstatňuje nepřiznání nákladů řízení. Stejně tak takovéto rozhodnutí neopodstatňuje zjištění, že mezi účastníky je vícero sporů, kdy některé z nich byly řešeny i soudní cestou. Neúspěch stěžovatelky v jednom z nich, u něhož navíc řádně zaplatila náklady řízení, podle jejího názoru nemůže mít žádný význam pro rozhodování o nákladech řízení v jiném sporu.

9. Pakliže krajský soud uvedl, že vzal v potaz i poměry stěžovatelky, podle jejího názoru se jimi vůbec nezabýval ani je nezjišťoval. V dané věci nebylo prokázáno, že přiznáním nákladů řízení úspěšnému účastníku dojde k nepřiměřenému zásahu do majetkové sféry neúspěšného účastníka nebo že nepřiznáním nákladů řízení úspěšnému účastníku nedojde k nepřiměřenému zásahu do majetkové sféry úspěšného účastníka. Stěžovatelka nebyla v závěru jednání, během něhož krajský soud připustil použití § 150 občanského soudního řádu, připravena prokázat své majetkové poměry. Její vlastnictví předmětného bytu nevypovídá o tom, že by její majetkové poměry byly natolik dobré, že nepřiznání částky, kterou by získala na nákladech, nepocítí.

10. Stěžovatelka zdůrazňuje, že uložení povinnosti neúspěšnému účastníkovi nahradit vzniklé náklady úspěšnému účastníkovi není jen otázkou materiální, ale i satisfakční. Nepřiznávání nákladů řízení by totiž mohlo vést k podávání šikanózních žalob, jelikož by vedlejší účastník mohl spoléhat na to, že ho případný neúspěch ve sporu nebude nic stát, čili nemá co ztratit. Krajský soud během jednání o odvolání neumožnil účastníkům činit tvrzení či navrhovat důkazy, které by použití § 150 občanského soudního řádu případně ovlivnily. O vyjádření k tomuto postupu požádal až po závěrečných řečech, tedy po skončení dokazování, přičemž žádné důkazy k prokázání především majetkových poměrů účastníků ani nepožadoval.

IV. Shrnutí řízení před Ústavním soudem

11. Ústavní soud si vyžádal spis vedený u okresního soudu pod sp. zn. 28 C 31/2018 a vyzval účastníka řízení i vedlejšího účastníka k vyjádření se k ústavní stížnosti.

IV/a. Vyjádření krajského soudu

12. Krajský soud ve svém vyjádření ze dne 5. 2. 2020 plně odkázal na odůvodnění svého rozsudku. Po pečlivém zohlednění všech relevantních skutečností dospěl k závěru, že vznikl prostor pro použití § 150 občanského soudního řádu. Jednotlivé relevantní skutečnosti posuzoval komplexně a ve vzájemných souvislostech a svůj záměr použít uvedené ustanovení předestřel účastníkům řízení, kteří měli možnost se k němu vyjádřit.

IV/b. Vyjádření vedlejšího účastníka

13. Vedlejší účastník ve svém vyjádření ze dne 28. 2. 2020 uvedl, že to byl právě on, a nikoli stěžovatelka, kdo se snažil o mimosoudní vyrovnání prostřednictvím jednání před rozhodcem, kterého určují stanovy společenství. Stěžovatelka takovéto řešení ovšem odmítla. K námitce, že si neplnil povinnosti a přenášel tíhu likvidace hmyzu na majitele jednotek, vedlejší účastník uznal, že za bývalého vedení nebylo vše v pořádku, v roce 2017 však sjednal nápravu přijetím nových stanov a nový výbor si již povinnosti plnil a vyžadoval to i po

ostatních členech. Nelze zlehčovat jednání stěžovatelky, která v předmětném období výskytu hmyzu v domě nenahlásila výboru vedlejšího účastníka nové nájemníky. Stěžovatelka je jedna ze 48 členů vedlejšího účastníka a bylo prokázáno, že nespolupracovala s jeho výborem, ačkoli v jejím bytě bylo nalezeno hnízdo štěnic. Tímto jednáním porušila zákon. Rovněž není pravda, že by vedlejší účastník měnil žalobní návrh několikrát průběžně, neboť tak učinil pouze jednou.

14. Žaloba, kterou vedlejší účastník podal proti stěžovatelce, ji měla donutit ke komunikaci a alespoň k částečné náhradě vynaložených prostředků a uvědomění, že způsob, kterým jedná vůči ostatním, nelze akceptovat. V tomto ohledu se vedlejší účastník snažil přivést stěžovatelku k rozumu a řádnému spolužití s ostatními jeho členy. Přestože doufal ve smírčí řízení, stěžovatelka námitkami o nedostatku pravomoci rozhodce, i když hlasovala ve stanovách pro přijetí rozhodčí doložky, donutila rozhodce, aby spor pro nesouhlas s vedením rozhodčího řízení ukončil. Následkem tak bylo nejen podání žaloby v této věci, ale i ve věci vedené před okresním soudem pod sp. zn. 31 C 32/2018, v níž bylo nakonec dáno za pravdu vedlejšímu účastníkovi. Pokud požádal o použití § 150 občanského soudního řádu, bylo to proto, že 47 ze 48 nájemníků již zaplatilo dost za chybu jednoho zbývajícího člena. Rozhodnutí o nepřiznání náhrady nákladů stěžovatelce je správné i ve světle nedávné novely občanského zákoníku, která posiluje pozici společenství vlastníků jednotek a ostatních většinových členů vůči nepřizpůsobivému jednotlivci.

15. Protože bylo doloženo, že vedlejšímu účastníkovi vznikla v důsledku nákladů za dezinsekci škoda ve výši 86 000 Kč, navrhl soudu, aby při rozhodování o jeho žalobě, kterou žádal zaplacení jen části této částky, pracoval s celou výší škody podle § 153 odst. 2 občanského soudního řádu. Z tohoto důvodu ve věci bylo možné podat dovolání, o čemž byli účastníci řízení také poučeni. Protože stěžovatelka dovolání nevyčerpala, měla by být její ústavní stížnost odmítnuta. Pro případ, že ústavní stížnost nebude zamítnuta ani odmítnuta, vedlejší účastník navrhuje, aby rozsudek krajského soudu buď ponechal beze změn, nebo jej celý zrušil.

IV/c. Replika stěžovatelky

16. Na obě vyjádření reagovala stěžovatelka replikou ze dne 6. 3. 2020, ve které zopakovala, že i když krajský soud upozornil účastníky řízení na postup podle § 150 občanského soudního řádu, učinil tak až po přednesu závěrečných návrhů účastníků. Stěžovatelka tak fakticky neměla možnost své majetkové poměry jakkoli prokázat. Za dostatečné zjištění jejích majetkových poměrů nelze považovat konstatování, že vlastní předmětný byt a je v produktivním věku. Rovněž nebylo prokázáno, že by vedlejší účastník případnou povinnost hradit náklady řízení významně pocítil na svém majetku. I kdyby byl skutečně dán takovýto nepoměr mezi majetkovými poměry vedlejšího účastníka a stěžovatelky, neobstojí závěr, že „těm bohatým“ náklady řízení chybět nebudou, zatímco ty „majetkové slabší“ úhrada nákladů významně zasáhne.

17. Z vyjádření vedlejšího účastníka se podle stěžovatelky podává, že se vůbec nevyjadřuje k ústavní stížnosti. Kromě toho, že se v něm uvádí řada polopravd a zkreslených informací, se zabývá spíše meritem věci, kam však ústavní stížnost nesměřuje. Stěžovatelka se domnívá, že vedlejší účastník podal žalobu k rozhodci v rozporu se zákonem, neboť rozhodčí doložka nemůže být sjednána přímo ve stanovách společenství vlastníků jednotek, které jednostranně přijímají jeho zakladatelé, a tedy nejde o smlouvu všech zúčastněných osob. Tato doložka neměla nezbytné náležitosti. Rozhodcem měla být navíc osoba, která vedlejšího účastníka zastupovala v soudním řízení, což zpochybňuje jeho nezávislost. Řízení před rozhodcem nelze považovat ani za mimosoudní jednání. Stěžovatelka již při prvním jednání projevila vůli uzavřít smír s tím, že nebude požadovat náklady řízení. Vedlejší účastník však toto řešení odmítl. Byl to on, kdo svým chováním zapříčinil vznik nákladů

řízení v takové výši, a proto by za toto své jednání měl nést odpovědnost. Stěžovatelka poukazuje i na to, že v jiném sporu vedeném před okresním soudem bylo vyhověno vedlejšímu účastníkovi, což respektovala, stejně jako povinnost zaplatit náklady řízení.

18. Důvod pro nepřiznání náhrady nákladů řízení nelze spatřovat v samotné skutečnosti, že vedlejší účastník je společenstvím vlastníků jednotek, a tedy že náklady pocítí všichni tito vlastníci. Je problémem samotného vedlejšího účastníka, resp. jeho výboru, že si nepočíná s péčí řádného hospodáře a pokračuje ve vedení sporu, v němž ho soud od počátku upozorňuje, že nemůže uspět. Povinnost vedlejšího účastníka zaplatit náklady řízení nelze vykládat v tom smyslu, že teď kvůli stěžovatelce budou trpět zbývající členové.

19. Závěrem stěžovatelka vyslovuje nesouhlas s tvrzením vedlejšího účastníka, že ve věci bylo možné podat dovolání, jelikož celková škoda činila 86 000 Kč. Pro posouzení přípustnosti dovolání je podstatné jen to, že obecné soudy výrokem rozhodly o částce 32 494 Kč. Vyšší částka nebyla žalována. Náklady řízení, které pak krajský soud nepřiznal, činily částku 36 203,20 Kč. Stěžovatelka nadále trvá na ústavní stížnosti.

IV/d. Ústní jednání

20. Poněvadž od ústního jednání nebylo možné očekávat další objasnění věci, Ústavní soud podle § 44 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) rozhodl ve věci bez jeho konání.

V. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

21. Ústavní soud je příslušný k projednání návrhu. Ústavní stížnost je přípustná, neboť stěžovatelka neměla k dispozici další zákonné procesní prostředky k ochraně práva dle § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu. Nejenže ve věci bylo rozhodováno o částce nepřesahující 50 000 Kč [§ 238 odst. 1 písm. c) občanského soudního řádu], nýbrž ústavní stížnost směřuje jen vůči výroku rozsudku odvolacího soudu o náhradě nákladů řízení, u něhož zákon dovolání vůbec nepřipouští [§ 238 odst. 1 písm. h) občanského soudního řádu]. Ústavní stížnost byla podána včas a osobou k tomu oprávněnou a splňuje i všechny zákonem stanovené náležitosti, včetně povinného zastoupení advokátem (§ 29 až 31 zákona o Ústavním soudu).

VI. Vlastní posouzení

22. Poté, co se Ústavní soud seznámil s argumentací stěžovatelky, vyjádřeními účastníka a vedlejšího účastníka řízení a obsahem příslušného spisu, zhodnotil, že ústavní stížnost je důvodná.

23. V řízení o ústavních stížnostech [čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“), § 72 a násl. zákona o Ústavním soudu] Ústavní soud jako soudní orgán ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy) přezkoumává rozhodnutí či postup orgánů veřejné moci jen z toho hlediska, zda jimi nedošlo k porušení ústavně zaručených základních práv a svobod.

24. Ústavní stížnost směřuje proti výroku rozsudku krajského soudu, kterým byl k odvolání vedlejšího účastníka jako žalobce změněn výrok okresního soudu o náhradě nákladů řízení před soudem prvního stupně tak, že na základě § 150 občanského soudního řádu nebyla stěžovatelce, která byla jako žalovaná ve sporu úspěšná, tato náhrada přiznána vůbec. Stěžovatelka nepovažuje napadený výrok za náležitě odůvodněný. Závěr o jejích majetkových poměrech není podložen relevantními skutkovými zjištěními, možnost vyjádřit se k využití moderačního oprávnění podle § 150 občanského soudního řádu měla být v podstatě jen formální a některé úvahy krajského soudu v podstatě apriorně vylučují možnost, že by stěžovatelce byla náhrada nákladů řízení v tomto či jiném obdobném sporu s vedlejším účastníkem přiznána.

25. Ústavní soud posoudil napadený výrok z hlediska ústavních záruk spravedlivého procesu, vyplývajících zejména z čl. 36 odst. 1 Listiny, jejichž součástí je i požadavek náležitého odůvodnění soudních rozhodnutí [nález ze dne 20. 6. 1995 sp. zn. III. ÚS 84/94 (N

34/3 SbNU 257), nález ze dne 11. 2. 2004 sp. zn. Pl. ÚS 1/03 (N 15/32 SbNU 131; 153/2004 Sb.)]. Smyslem odůvodnění je především seznámení účastníků řízení s úvahami, na nichž soud založil své rozhodnutí. Jeho nezbytný rozsah se odvíjí od předmětu řízení a povahy rozhodnutí, jakož i od návrhů a argumentů uplatněných účastníky řízení, s kterými se soud musí adekvátně vypořádat [např. usnesení ze dne 25. 10. 1999 sp. zn. IV. ÚS 360/99 (U 68/16 SbNU 363), nález ze dne 22. 9. 2009 sp. zn. III. ÚS 961/09 (N 207/54 SbNU 565)].

26. Pokud jde o vlastní skutková zjištění a na ně navazující právní závěry, jež jsou obsaženy v odůvodnění soudního rozhodnutí, tyto nesmí být projevem libovůle. Skutková zjištění musí být výsledkem takového hodnocení provedených důkazů, které je logicky správné a v souladu s jejich obsahem, jednotlivě i ve vzájemných souvislostech. Právní hodnocení se pak musí vztahovat k takto učiněným skutkovým zjištěním a nesmí být s nimi v rozporu. Rozpor mezi provedenými důkazy a skutkovými zjištěními nebo mezi skutkovými zjištěními a právními závěry soudu by měl za následek porušení základního práva účastníka řízení, jestliže by šlo o rozpor „extrémní“ neboli zpochybňující výsledek řízení [nález ze dne 3. 11. 1994 sp. zn. III. ÚS 150/93 (N 49/2 SbNU 87), nález sp. zn. III. ÚS 84/94]. Zárukám spravedlivého procesu by neodpovídal ani výklad tzv. podústavního práva, jenž by zjevně a neodůvodněně vybočoval ze standardů výkladu, který je v soudní praxi respektován, resp. který odpovídá všeobecně akceptovatelnému (doktrinárnímu) chápání dotčených právních institutů [nález ze dne 25. 9. 2007 sp. zn. Pl. ÚS 85/06 (N 148/46 SbNU 471)]. Rozhodnutí, jehož nosné důvody by byly výsledkem takto nesprávně provedeného výkladu, by z ústavněprávního hlediska nemohlo obstát.

27. Uvedené požadavky se uplatní vůči soudním rozhodnutím obecně, tedy nejen vůči rozhodnutím ve věci samé, ale též rozhodnutím nemeritorním, jimiž by mohlo být zasaženo do subjektivních práv účastníků řízení. Tak tomu je i v případě rozhodnutí o náhradě nákladů řízení.

28. Ve věci stěžovatelky bylo o náhradě nákladů řízení rozhodnuto podle § 150 občanského soudního řádu, podle něhož, jsou-li tu důvody hodné zvláštního zřetele nebo odmítne-li se účastník bez vážného důvodu zúčastnit prvního setkání s mediátorem nařízeného soudem, nemusí soud výjimečně náhradu nákladů řízení zcela nebo zčásti přiznat.

29. Ustanovení § 150 občanského soudního řádu stanoví výjimku z pravidla, že náklady řízení hradí druhé straně ten účastník řízení, jenž nebyl ve sporu úspěšný. Kdokoli podá žalobu k ochraně svého práva, musí počítat s tím, že v případě neúspěchu bude hradit žalované straně náklady řízení. Tento možný následek má ve vztahu k žalobci působit v tom směru, aby předem zvážil, zda jeho žaloba s ohledem na navrhované důkazy má šanci na úspěch. Umožňuje-li uvedené ustanovení zohlednit důvody hodné zvláštního zřetele, tato výjimka má zamezit tomu, aby povinnost hradit náklady řízení, ať už vznikne na straně žalobce, nebo na straně žalovaného, nevedla k nespravedlivému či nepřiměřeně tvrdému výsledku řízení. Při jejím použití musí být posouzeny všechny okolnosti konkrétní věci [nález ze dne 13. 9. 2006 sp. zn. I. ÚS 191/06 (N 162/42 SbNU 339)]. Zohledněn musí být také možný dopad přiznání, či naopak nepřiznání náhrady nákladů řízení u toho kterého účastníka [nález ze dne 19. 4. 2016 sp. zn. III. ÚS 3705/15 (N 72/81 SbNU 267)].

30. Úvaha krajského soudu, na jejímž základě došlo k nepřiznání náhrady nákladů řízení stěžovatelce podle § 150 občanského soudního řádu, byla založena na obecném zhodnocení postavení vedlejšího účastníka jako společenství vlastníků jednotek a dále na obecném zhodnocení vzájemných vztahů vedlejšího účastníka a stěžovatelky, které lze zjednodušeně vyjádřit tak, že se stěžovatelkou byla komplikovaná spolupráce. Tato komplikovanost byla dovozována z toho, že správu bytu přenechala ustanovené správkyni, dále že tento byt pronajímala, přičemž na nájemce svalovala řadu nedorozumění a neshod, a že v minulosti již vedla s vedlejším účastníkem soudní spor, v němž nebyla úspěšná.

Zhodnoceny byly i majetkové poměry stěžovatelky se závěrem, že nepřiznání náhrady nákladů řízení by se jí nemělo nepřiměřeně dotknout.

31. Ústavní soud dospěl k závěru, že pokud by uvedené důvody měly být považovány za dostatečné pro použití § 150 občanského soudního řádu, pak by vlastně obecně vylučovaly možnost, aby se stěžovatelka v případě úspěchu v jakémkoli sporu mezi ní a vedlejším účastníkem, který by se týkal předmětného bytu, mohla domoci náhrady nákladů řízení. Mezi vedlejším účastníkem a stěžovatelkou prostě existoval spor o to, kdo měl hradit náklady spojené s dezinsekcí bytu. Z provedeného dokazování neplyne, že by potřebu dezinsekce zapříčinilo jednání stěžovatelky či jejích nájemníků ani že by jejich jednání zakládalo překážku její realizace. To, že stěžovatelka byt pronajímá, jí samo o sobě nemůže jít k tíži. Stejně tak neodůvodňuje nepřiznání povinnosti k náhradě nákladů ani samotné postavení vedlejšího účastníka jako společenství vlastníků jednotek nebo majetkové poměry stěžovatelky. Tyto skutečnosti by mohly toliko spoluvytvářet důvod pro použití § 150 občanského soudního řádu, k jehož vymezení však nepostačuje pouhý poukaz na komplikovanost vztahů mezi vedlejším účastníkem a stěžovatelkou, které navíc nijak nevybočují z mezí obvyklých vztahů mezi společenstvím vlastníků jednotek a vlastníkem bytu, a to přestože v rámci vzájemné komunikace nedochází vždy ke shodě či k splnění povinností. Jejich spor jednou vyústil do soudního řízení, v jehož rámci okresní soud rozsudkem ze dne 1. 11. 2018 č. j. 13 C 32/2018-119 shledal důvodným nárok vedlejšího účastníka vůči stěžovatelce na zaplacení částky 9 350 Kč, jež představovala smluvní pokutu za porušení povinnosti řádně a včas nahlásit počet nájemníků užívajících byt. I k takovýmto sporům ovšem může docházet, když koneckonců soudní řízení slouží k tomu, aby tyto spory řešilo.

32. Obecně platí, že Ústavní soud není oprávněn nahrazovat úvahu obecných soudů o tom, zda v určité věci je či není splněn důvod pro nepřiznání náhrady nákladů řízení podle § 150 občanského soudního řádu. V případě, že toto ustanovení bylo použito, je však z hlediska ústavních záruk spravedlivého procesu povinen posoudit, zda skutečně existuje důvod, který je za tímto účelem s ohledem na okolnosti věci způsobilý být hodnocen jako důvod zvláštního zřetele hodný. Jen v takovém případě nedojde vůči tomuto účastníkovi k svévolnému odepření práva na náhradu nákladů řízení podle § 142 občanského soudního řádu. Z odůvodnění napadeného rozhodnutí proto musí vyplývat rozumná úvaha o existenci určitých specifických okolností konkrétní věci, v jejichž důsledku by se uložení povinnosti k náhradě nákladů řízení neúspěšnému účastníkovi řízení mohlo jevit jako nespravedlivé či nepřiměřeně tíživé. Vlastní posouzení, zda takto vymezený způsobilý důvod skutečně opodstatňuje nepřiznání této náhrady, tedy samotné vážení v kolizi stojících zájmů obou účastníků řízení, jichž se použití § 150 občanského soudního řádu dotýká, již pak závisí na uvážení soudu, který o náhradě nákladů řízení rozhoduje.

33. Jak bylo naznačeno výše, odůvodnění rozsudku krajského soudu žádnou takovouto srozumitelnou úvahu neobsahuje. Použití § 150 občanského soudního řádu v něm sice je odůvodněno poukazem na různé skutečnosti, žádná z nich však neposkytuje odpověď na otázku, z jakého důvodu by přiznání náhrady nákladů řízení stěžovatelce v této konkrétní věci bylo nespravedlivé či nepřiměřeně tíživé. Takovouto úvahu nelze považovat ani za zřejmou či dovoditelnou a úlohou Ústavního soudu není ji dotvářet. Nezbývá tak než uzavřít, že k nepřiznání náhrady nákladů stěžovatelce došlo bez toho, aby bylo náležitě odůvodněno naplnění podmínek pro takovéto rozhodnutí podle § 150 občanského soudního řádu. Toto pochybení krajského soudu mělo za následek porušení základního práva stěžovatelky na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny; stěžovatelka mohla jinak důvodně předpokládat, že jí bude podle § 142 odst. 1 občanského soudního řádu přiznána náhrada nákladů řízení.

VII. Závěr

34. Z těchto důvodů Ústavní soud podle § 82 odst. 1 a odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu vyhověl ústavní stížnosti stěžovatelky (výrok I) a podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil napadený výrok II rozsudku krajského soudu, a to společně s na něm závislým výrokem III, kterým bylo rozhodnuto o náhradě nákladů odvolacího řízení (výrok II). V důsledku zrušení výroku II totiž bude odvolací řízení pokračovat a o náhradě nákladů odvolacího řízení bude třeba znovu rozhodnout v jeho závěru. Bude povinností krajského soudu, aby – vázán právním názorem Ústavního soudu (čl. 89 odst. 2 Ústavy) – při rozhodování o náhradě nákladů řízení před soudem prvního stupně znovu posoudil existenci důvodů pro použití § 150 občanského soudního řádu.

Č. 62
Náležité posouzení a odůvodnění vhodnosti střídavé péče na velkou vzdálenost
(sp. zn. III. ÚS 149/20 ze dne 31. března 2020)

Kritérium velmi velké vzdálenosti bydliště rodičů nemůže být jediným důvodem vylučujícím vhodnost střídavé péče, aniž by byl blíže zkoumán dopad častého stěhování (cestování) na vývoj nezletilého a celkový kontext případu. Závěr, že cestování a stěhování (a tedy i střídavá péče) nejsou v zájmu nezletilého, proto nemůže být založen na tvrzení zohledňujícím výhradně vzdálenost mezi bydlišti rodičů, ale musí být přesvědčivě odůvodněn, což ovšem znamená a předpokládá, že v soudním řízení je v odpovídajícím rozsahu provedeno dokazování, resp. jsou doplněna skutková zjištění ohledně dopadů cestování a stěhování na vývoj nezletilého.

Nález

Ústavní soud rozhodl mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků v senátu složeném z předsedy senátu Jiřího Zemánka a soudců Vojtěcha Šimíčka (soudce zpravodaj) a Radovana Suchánka ve věci ústavní stížnosti stěžovatele N. K. M., zastoupeného Pavlem Uhlem, advokátem, se sídlem Kořenského 15, Praha 5, směřující proti rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 27. 11. 2019 č. j. 19 Co 335/2019-772, za účasti Městského soudu v Praze jako účastníka řízení a nezletilého M. F., zastoupeného opatrovníkem Úřadem pro mezinárodněprávní ochranu dětí, se sídlem Šilingrovo náměstí 3/4, Brno, a K. F., zastoupené JUDr. Petrou Langerovou, Ph.D., LL.M., advokátkou, se sídlem Schweitzerova 116/28, Olomouc, jako vedlejších účastníků řízení, takto:

I. Rozsudkem Městského soudu v Praze ze dne 27. 11. 2019 č. j. 19 Co 335/2019--772 byla porušena základní práva stěžovatele na soudní ochranu a na ochranu před neoprávněným zasahováním do rodinného života zaručená čl. 36 odst. 1 a čl. 10 odst. 2 Listiny základních práv a svobod ve spojení s čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte.

II. Tento rozsudek se proto ruší.

Odůvodnění

I. Vymezení věci a průběh předchozí řízení

1. Včas podanou ústavní stížností [§ 72 odst. 3 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“)] a splňující i ostatní zákonem stanovené podmínky řízení [§ 75 odst. 1 *a contrario*; § 30 odst. 1, § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu] brojí stěžovatel proti v záhlaví citovanému rozsudku Městského soudu v Praze, neboť má za to, že jím došlo k porušení jeho základních práv a ústavních principů zaručených v čl. 3 odst. 1 a 2, čl. 10 odst. 1, čl. 32 odst. 4 a čl. 36

odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), jakož i v čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte.

2. Předmětem řízení před obecnými soudy byla úprava výchovných poměrů, styku a určení místa obvyklého bydliště stěžovatelova syna, nezletilého M. F., jehož matkou je K. F.

3. Jak vyplynulo z ústavní stížnosti a připojených listin, rozsudkem Obvodního soudu pro Prahu 2 (dále též jen „obvodní soud“) ze dne 27. 6. 2019 č. j. 16 Nc 1/2018-606 byl nezletilý svěřen do střídavé péče obou rodičů. Obvodní soud současně upravil režim styku s nezletilým o vánočních svátcích, stanovil výši výživného a dále určil, že místem obvyklého bydliště nezletilého je Česká republika, P.

4. K odvolání stěžovatele i matky nezletilého ve věci rozhodoval Městský soud v Praze (dále jen „městský soud“), který ústavní stížností napadeným rozsudkem rozhodnutí soudu prvního stupně změnil, přičemž nezletilého svěřil do výchovy matce, upravil jeho styk se stěžovatelem (sedm dní jednorázově v měsíci), snížil výši výživného placeného stěžovatelem a dále určil, že obvyklým bydlištěm nezletilého je Spolková republika Německo, K.

5. Městský soud zohlednil, že matka nezletilého nechce žít v České republice a chce se vrátit do své vlasti, kde má práci, byt, rodinu a přátele. Uvedl, že „rozhodně nemůže být v nejlepším zájmu dítěte, aby tak malé dítě bylo po týdnu ‚střídáno´ a převáženo od jednoho rodiče ke druhému. Taková úprava by nezletilému M. přinesla ztrátu dosavadního zázemí a nestálost výchovného prostředí. V péči matky nebylo shledáno závad, a proto odvolací soud s přihlédnutím k okolnostem projednávané věci rozhodl o svěření nezletilého do výchovy matce“. Při rozhodování o určení bydliště jako významné záležitosti, na níž se rodiče nemohou shodnout [srov. ustanovení § 877 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „občanský zákoník“)], přihlédl městský soud k tomu, že rodiče nezletilého spolu již nežijí, což jej vedlo k závěru, že „úmysl matky nezletilého změnit bydliště a vrátit se zpět do své rodné země lze považovat za přirozené právo dospělého člověka […] v žádném případě nelze matku jako pečujícího rodiče v současném bydlišti v P. plošně ‚zablokovat´ napořád, resp. do 18 let věku dítěte“. Dle městského soudu by opačné řešení, tj. určení bydliště v České republice, vedlo k omezení či ztrátě vztahů nezletilého s širší rodinou matky a jeho německými vrstevníky. Nezletilý by dle názoru odvolacího soudu přišel o svůj primární jazyk a kulturu a ocitl by se v pro něj neznámé zemi a v nesrozumitelném prostředí, kde se hovoří cizím jazykem, jemuž nerozumí.

II. Argumentace stěžovatele

6. Stěžovatel se závěry městského soudu nesouhlasí, a proto je napadá ústavní stížností, v níž předně uvádí, že „odvolací soud procesně nepřípustným způsobem zcela ignoroval skutková zjištění soudu prvého stupně a věc posoudil zcela jinak, jako kdyby těchto zjištění nebylo, aniž by k tomu měl procesní prostor“. Je toho názoru, že odvolací soud změnu rozhodnutí dostatečně neodůvodnil, a dopustil se tak nepřípustné svévole. Stěžovatel dále namítá porušení nejlepšího zájmu dítěte, k němuž mělo dojít tím, že nezletilý byl v důsledku změny rozhodnutí vytržen z prostředí, kde doposud pobýval, kde žil s oběma rodiči a kde měl i jiné sociální vazby. Současně odvolacímu soudu vytýká, že nadřadil právo matky (s nepřípustným zdůrazněním národnostního principu) nad právo stěžovatele podílet se na výchově a péči o nezletilého. Připomíná rovněž matčino předchozí protiprávní jednání (přemístění nezletilého do Spolkové republiky Německo), o němž bylo rozhodováno německými soudy v návratovém řízení dle Haagské úmluvy o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí.

7. V závěru ústavní stížnosti stěžovatel navrhl, aby Ústavní soud podle ustanovení § 79 odst. 2 zákona o Ústavním soudu odložil vykonatelnost ústavní stížností napadeného rozhodnutí.

III. Vyjádření účastníka, vedlejší účastnice a opatrovníka vedlejšího účastníka řízení a replika stěžovatele

8. K ústavní stížnosti se na výzvu Ústavního soudu vyjádřili účastník, vedlejší účastnice a opatrovník vedlejšího účastníka řízení.

9. Nezletilému vedlejšímu účastníkovi byl k zastupování v řízení o ústavní stížnosti usnesením ze dne 3. 3. 2020 č. j. III. ÚS 149/20-42 jmenován opatrovníkem Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí.

10. Městský soud plně odkázal na odůvodnění ústavní stížností napadeného rozhodnutí. Zdůraznil, že vyšel ze skutkových zjištění soudu prvního stupně, ale dospěl k jinému závěru, veden zájmem dítěte, aniž by preferoval některého z rodičů či jejich národnost a státní příslušnost.

11. Vedlejší účastnice řízení se vyjádřila k některým skutkovým okolnostem případu. Předně uvedla, že nezletilý má trvalý pobyt v Německu od podzimu roku 2015. Zmínila, že v letech 2016 až 2018 s nezletilým pravidelně cestovala z P. do K. a zpět – nezletilý tedy v těchto letech pobýval v K. a má k tomuto místu vazbu. Zdůraznila, že stěžovatele opakovaně žádala, aby se přestěhoval zpět do Německa, přičemž uvedla, že stávající pracovní poměr stěžovatele, který působí v P. jako vědecký pracovník institutu X, skončí nejpozději k 31. srpnu 2020. Vedlejší účastnice odmítla stěžovatelovo tvrzení, že by byl nezletilý integrován v P., což souvisí zejména s tím, že není schopen komunikace v češtině (v P. totiž nikdy nenavštěvoval předškolní zařízení). Uvedla, že v současné době bydlí s nezletilým v K. v bytové jednotce s dispozicí 5+2 s terasou a zahradou, pobývá v blízkosti prarodičů a dalších příbuzných, kde rovněž pracuje a kde nezletilý navštěvuje školku.

12. Opatrovník vedlejšího účastníka řízení vyjádřil přesvědčení, že ústavní stížnost je důvodná. Protiústavnost shledal v tom, že odvolací soud zcela změnil rozhodnutí soudu prvního stupně, a to bez dalšího dokazování, přičemž důkazy provedené soudem prvního stupně vyhodnotil kontradiktorně s prvostupňovým řízením. Opatrovník proto označil ústavní stížností napadené rozhodnutí za překvapivé a nepředvídatelné. Zdůraznil, že „odvolací soud na jedné straně konstatuje, že nezletilý se v České republice narodil a všichni účastníci řízení v České republice žijí. Na druhé straně v tomtéž rozhodnutí konstatuje, že místo bydliště nezletilého je tam, kde má bydliště rodič, kterému bylo dítě svěřeno. Zároveň odvolací soud poukazuje jako na významné na kritérium státního občanství nezletilého a ztrátu primárního jazyka a vazeb se širší rodinou a místo, kde se nezletilý narodil a kde doposud žil, je označováno jako místo s nesrozumitelným prostředím“. Opatrovník vedlejšího účastníka vyjádřil názor, že ke zpřetrhání vazeb nezletilého, který od narození žije v P., by došlo v případě jeho přestěhování do Spolkové republiky Německo.

13. Vyjádření účastníka a vedlejší účastnice zaslal Ústavní soud k replice (poznámka: vyjádření opatrovníka vedlejšího účastníka k replice zasláno nebylo, jelikož se obsahově značně shoduje s argumentací stěžovatele), v níž stěžovatel uvedl, že argumentace vedlejší účastnice představuje irelevantní skutkovou polemiku, k níž by neměl Ústavní soud přihlížet. Přesto – v zásadě z opatrnosti – stěžovatel rozporoval skutková tvrzení předkládaná vedlejší účastnicí. Zejména uvedl, že vedlejší účastnice (matka) maximálně bránila jakékoliv integraci dítěte, a zdůraznil, že přestěhování do K. pro něj není udržitelné, neboť v jeho okolí se nenachází univerzita srovnatelná s Karlovou univerzitou či Akademií věd České republiky, na kterýchžto institucích má stěžovatel definitivu (tj. jeho pracovní poměr neskončí – jak mylně uvádí vedlejší účastnice – v srpnu 2020). Stěžovatel závěrem odlišil nyní projednávaný případ od věci řešené zdejším soudem pod sp. zn. III. ÚS 188/18 (srov. usnesení ze dne 3. 4. 2018, dostupné na https://nalus.usoud.cz).

IV. Posouzení věci Ústavním soudem

14. Po prostudování ústavní stížnosti, vyžádaného spisu a vyjádření účastníka, vedlejší účastnice a opatrovníka vedlejšího účastníka řízení dospěl Ústavní soud k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

15. Podstatou nyní projednávané ústavní stížnosti je nesouhlas stěžovatele s právními závěry rozsudku městského soudu vydaného v rámci řízení o úpravě výchovných poměrů a určení bydliště nezletilého, konkrétně pak nesouhlas se změnou obvodním soudem původně stanovené asymetrické střídavé výchovy, kdy městský soud rozhodl o svěření nezletilého do výlučné péče matky, a v souvislosti s tím též o určení bydliště nezletilého ve Spolkové republice Německo, aniž by však – dle názoru stěžovatele – své právní závěry dostatečným a předvídatelným způsobem odůvodnil.

16. Ústavní soud předně připomíná, že jako orgán ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy České republiky) není součástí soudní soustavy, a nepřísluší mu proto ani právo vykonávat dohled nad rozhodovací činností obecných soudů [srov. např. nález sp. zn. III. ÚS 23/93 ze dne 1. 2. 1994 (N 5/1 SbNU 41); veškerá judikatura Ústavního soudu je dostupná z https://nalus.usoud.cz]. Do rozhodovací činnosti obecných soudů je proto Ústavní soud oprávněn zasáhnout pouze tehdy, došlo-li jejich pravomocným rozhodnutím v řízení, jehož byl stěžovatel účastníkem, k porušení jeho základních práv či svobod chráněných ústavním pořádkem.

17. Obzvláště rezervovaně pak Ústavní soud přistupuje k soudním rozhodnutím ve věcech rodinněprávních, neboť se zde rozhodování soudů do značné míry odvíjí od zjišťování a posuzování skutkových okolností a otázek, což je v prvé řadě úkolem obecných soudů, a od znalosti vývoje rodinné situace a bezprostředního kontaktu s účastníky.

18. Jak již proto Ústavní soud v minulosti judikoval ve vztahu k přezkumu rozhodnutí obecných soudů týkajících se problematiky úpravy výchovných poměrů k nezletilým dětem, jeho primárním úkolem je především posoudit, zda řízení před soudy bylo konáno a přijatá opatření byla činěna v nejlepším zájmu dítěte (čl. 3 Úmluvy o právech dítěte). Za tímto účelem Ústavní soud ve své judikatuře vymezil ústavněprávní kritéria pro rozhodování o úpravě výchovných poměrů k nezletilým dětem, jejichž naplnění v rámci přezkumu rozhodnutí obecných soudů s ohledem na konkrétní okolnosti daného individuálního případu vždy zkoumá. Mezi tato kritéria, která musí obecné soudy z hlediska nutnosti rozhodovat v nejlepším zájmu dítěte v těchto řízeních vzít v potaz, patří zejména: 1. existence pokrevního pouta mezi dítětem a o jeho svěření do péče usilující osobou; 2. míra zachování identity dítěte a jeho rodinných vazeb v případě jeho svěření do péče té které osoby; 3. schopnost osoby usilující o svěření dítěte do péče zajistit jeho vývoj a fyzické, vzdělávací, emocionální, materiální a jiné potřeby; a 4. přání dítěte [srov. např. nález sp. zn. I. ÚS 2482/13 ze dne 26. 5. 2014 (N 105/73 SbNU 683)].

19. Ústavní soud současně připomíná, že čl. 3 Úmluvy o právech dítěte, a tedy nejlepšího zájmu dítěte, se mohou dovolávat nejen děti, ale též další účastníci řízení dotýkajících se dětí, v nyní projednávané věci tudíž i stěžovatel (srov. nález sp. zn. II. ÚS 2344/18 ze dne 31. 12. 2018 (N 205/91 SbNU 611), bod 23).

20. Ústavní soud dále uvádí, že v případě, kdy jeden z rodičů naplňuje čtyři shora vymezená kritéria výrazně lépe, je zpravidla v zájmu dítěte, aby bylo svěřeno do péče tohoto rodiče; naopak v případě, naplňují-li oba rodiče tato kritéria zhruba stejnou měrou, je třeba vycházet z premisy, že zájmem dítěte je, aby bylo především v péči obou rodičů [srov. např. nález sp. zn. III. ÚS 1206/09 ze dne 23. 2. 2010 (N 32/56 SbNU 363), nález sp. zn. I. ÚS 3216/13 ze dne 25. 9. 2014 (N 176/74 SbNU 529) či nález sp. zn. I. ÚS 1554/14 ze dne 30. 12. 2014 (N 236/75 SbNU 629)].

21. Z dosavadní judikatury Ústavního soudu ovšem současně vyplývá, že svěření dítěte do střídavé péče za situace, kdy oba rodiče naplňují výše uvedená kritéria zhruba stejnou

měrou, není nutně vždy automatickým řešením, neboť obecné soudy jsou povinny vzít v potaz i další relevantní kritéria (pokud to specifické okolnosti projednávaného případu vyžadují), která s ohledem na povinnost respektovat a hájit nejlepší zájem nezletilého dítěte brání jeho svěření do střídavé péče, a tedy vyvracejí onu presumpci ve prospěch střídavé péče. Jedná se například o situace, v nichž by vzhledem ke specifickému zdravotnímu či psychickému stavu dítěte střídavá péče pro dítě představovala nepřiměřenou zátěž (např. pokud je dotčené dítě emočně labilní, je vysoce fixováno pouze na jednoho z rodičů, vyžaduje speciální a intenzivnější péči a pozornost, trpí poruchou autistického spektra atp.). Stejně tak lze uvažovat ve výjimečných případech o nesvěření dítěte do střídavé péče tehdy, kdy rodiče, kteří jinak naplňují relevantní kritéria ve zhruba stejné míře, žijí ve velmi velké vzdálenosti od sebe, a to zejména, když by tato velká vzdálenost mohla zásadním způsobem narušit školní docházku dítěte či jeho rozvoj prostřednictvím mimoškolních aktivit nebo rozmělnit jeho vazby v daném sociálním prostředí [srov. např. nález sp. zn. II. ÚS 1835/12 ze dne 5. 9. 2012 (N 152/66 SbNU 289)].

22. Důvodem bránícím svěření nezletilého dítěte do střídavé péče může být dle judikatury Ústavního soudu i nevhodná či zcela absentující komunikace mezi rodiči, nicméně pouze ve zcela výjimečných případech, neboť je zcela nesporné, že špatná či přímo konfliktní komunikace mezi rodiči negativně ovlivňuje osobnostní rozvoj samotného dítěte i charakter a kvalitu jeho výchovného prostředí, obzvláště za situace, kdy rodiče mají tendenci řešit své neshody právě „bojem o dítě“ či jeho prostřednictvím, a zcela tak rezignují na svou primární povinnost chránit jeho zájem být v péči obou rodičů a hledat nejvhodnější způsob, jak dítěti vytvořit harmonické a láskyplné prostředí, umožňující mu bez negativních vlivů tento zájem realizovat (srov. např. citovaný nález sp. zn. I. ÚS 1554/14).

23. Ústavní soud přezkoumal napadené rozhodnutí prizmatem shora zmíněných kritérií a dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

24. Ústavní soud předně uvádí, že klíčovým aspektem nyní projednávaného případu je posouzení výchovných poměrů nezletilého. Rozhodnutí o bydlišti, coby významné záležitosti dítěte, na níž se rodiče nedokážou shodnout ve smyslu ustanovení § 877 občanského zákoníku, má s přihlédnutím k okolnostem tohoto případu přímou souvislost s celkovými výchovnými poměry nezletilého, jelikož otázka bydliště je pro dítě zásadní z hlediska vytváření pocitu domova. Ústavní soud v této souvislosti odkazuje rovněž na relevantní judikaturu Nejvyššího soudu (srov. rozsudek sp. zn. 21 Cdo 2394/2012 ze dne 6. 5. 2013), z níž se podává, že „fyzická osoba má zpravidla jediné bydliště; zdržuje-li se však na více místech v úmyslu se tam zdržovat trvale, má bydliště ve všech takových místech pobytu […] Pro bydliště fyzické osoby je současně charakteristické, že ve svém bydlišti (popřípadě více bydlištích) má svůj byt nebo dům a že tam spolu s ní pobývá její rodina (příslušníci její domácnosti), tedy že – řečeno jinak – fyzická osoba je v místě (místech) pobytu natolik integrována, že tam vnímá svůj domov“. V případě nezletilých dětí samozřejmě tyto závěry platí přiměřeně, s ohledem na řadu konkrétních aspektů, jako je zejména věk dítěte, stupeň jeho integrace, sociální vazby atp. Právě tyto aspekty proto musí být v konkrétním případě zvažovány.

25. Ústavní soud tedy posuzoval, zda městský soud, jenž nezletilého svěřil do výlučné péče matky, respektoval závěry plynoucí z aktuální judikatury Ústavního soudu a vycházel z premisy, že „svěření dětí do střídavé péče je pravidlem, nikoliv výjimkou“ (srov. citovaný nález sp. zn. I. ÚS 2482/13), resp. zda dostatečně odůvodnil, že v nyní projednávaném případě nastala okolnost, která zmíněnou presumpci ve prospěch střídavé péče vylučuje. Jak se podává z navazující judikatury zdejšího soudu [např. nález ze dne 30. 12. 2014 sp. zn. I. ÚS 1554/14 (N 236/75 SbNU 629)], tato premisa je platná pouze za předpokladu splnění všech výše předestřených ústavněprávních kritérií a zákonných podmínek, jež jsou odrazem ústavního požadavku na zohlednění zájmů nezletilých dětí. Taktéž v usnesení ze dne 11. 8.

2015 sp. zn. I. ÚS 2831/14 Ústavní soud uvedl, že „teze obsažené v judikatuře k věcem svěření dítěte do střídavé výchovy [viz např. nález sp. zn. I. ÚS 1506/13 ze dne 30. 5. 2014 (N 110/73 SbNU 739)] nijak nevyvazují obecné soudy z povinnosti posuzovat případy individuálně. Ke střídavé výchově se nelze automaticky uchylovat v každém řízení o svěření dítěte do péče, naopak je nezbytné vždy hledat nejlepší zájem dítěte podle okolností daného případu (k tomu mj. usnesení Ústavního soudu ze dne 11. 8. 2014 sp. zn. III. ÚS 2009/14 a ze dne 25. 9. 2014 sp. zn. III. ÚS 2720/13)“. Závěry vyslovené v nálezu sp. zn. I. ÚS 2482/13 tak nelze paušalizovat a zobecňovat, nýbrž je nutno respektovat jedinečnost každého individuálního případu a v nich zkoumaného zájmu a potřeb nezletilého dítěte, o jehož péči je rozhodováno. Ústavní soud je však toho názoru, že městský soud těmto požadavkům nedostál.

26. Pro Ústavní soud je v prvé řadě podstatné, že městský soud – v návaznosti na skutkové závěry obvodního soudu, které již nebyly v odvolacím řízení doplňovány dalším dokazováním (srov. rozsudek městského soudu, bod 16) – konstatoval, že stěžovatel je způsobilý o syna řádně pečovat (srov. tamtéž, bod 22). Původní dohoda obou rodičů přitom byla taková, že budou spolu žít a vychovávat nezletilého v P. Z napadeného rozhodnutí se podává, že nosným důvodem pro městským soudem zvolený způsob stanovení péče byla zejména a především vzdálenost mezi bydlišti rodičů nezletilého (srov. tamtéž, bod 20): „Vzdálenost mezi P. a K. v SRN je téměř 600 km. Rozhodně nemůže být v nejlepším zájmu dítěte, aby tak malé dítě bylo po týdnu ‚střídáno´ a převáženo od jednoho rodiče ke druhému.“

27. Městskému soudu lze s přihlédnutím ke shora předestřeným východiskům rozhodování o výchovných poměrech nezletilých v obecné rovině přisvědčit, že skutečně lze uvažovat o nesvěření dítěte do střídavé péče, a to za předpokladu, že rodiče, kteří jako v nyní projednávaném případě naplňují relevantní kritéria ve zhruba stejné míře, žijí ve velmi velké vzdálenosti od sebe. Z aktuální judikatury zdejšího soudu však současně vyplývá, že „uvedené kritérium [velmi velké vzdálenosti] nemůže být jediným důvodem [vylučujícím vhodnost střídavé péče], aniž by byl blíže zkoumán dopad častého stěhování (cestování) na vývoj nezletilého“ [srov. nález sp. zn. IV. ÚS 1921/17 ze dne 21. 11. 2017 (N 215/87 SbNU 477), bod 24, nebo nález sp. zn. II. ÚS 169/16 ze dne 24. 6. 2016 (N 120/81 SbNU 873)]. Dle názoru Ústavního soudu tedy toto hledisko není samo o sobě důvodem, který by *a priori* vylučoval vhodnost střídavé výchovy nezletilého dítěte. Při posuzování kritéria „velmi velké vzdálenosti“ je naopak třeba přihlédnout k dalším okolnostem každého konkrétního případu, zejména pak k tomu, zda dítě není převozem a pobytem ve zcela odlišném prostředí příliš fyzicky či psychicky zatěžováno a zda je v možnostech rodičů ve stanoveném intervalu tuto vzdálenost překonávat [srov. nález sp. zn. I. ÚS 1506/13 ze dne 30. 5. 2014 (N 110/73 SbNU 739)].

28. Jak se ovšem podává z obsahu napadeného rozhodnutí, městský soud dopad cestování a stěhování na nezletilého vedlejšího účastníka a celkový kontext případu blíže nezkoumal a omezil se toliko na lakonické konstatování, že vzdálenost mezi P. a K. je 600 km, a tudíž nemůže být v nejlepším zájmu nezletilého, aby byl v tak nízkém věku převážen po týdnu od jednoho rodiče ke druhému. Klíčový závěr, že cestování a stěhování (a tedy i střídavá péče) není v zájmu nezletilého, však s ohledem na shora citovanou judikaturu zdejšího soudu nemůže být založen na pouhém tvrzení zohledňujícím výhradně vzdálenost mezi bydlišti rodičů, ale musí být přesvědčivě odůvodněn, což ovšem znamená a předpokládá, že v soudním řízení je v odpovídajícím rozsahu provedeno dokazování, resp. jsou doplněna skutková zjištění ohledně dopadů cestování a stěhování na vývoj nezletilého. V tomto kontextu je rovněž korektní dodat, že stěžovatel nenavrhoval „přeshraniční“ převážení nezletilého v rámci střídavé péče po týdnu, neboť vycházel z toho, že oba rodiče budou žít v P., a toto převážení proto vůbec nebude zapotřebí. Ústavní soud v této souvislosti připomíná, že v řízení ve věcech péče soudu o nezletilé postupují obecné soudy s ohledem na princip oficiality, a tedy jsou povinny provádět nejen důkazy navržené účastníky řízení, ale

rovněž jiné důkazy, které jsou zásadní pro řádné zjištění skutkového stavu (srov. citovaný nález sp. zn. II. ÚS 1835/12).

29. Shora popsaný nedostatek zjištění skutkového stavu má navíc zjevně nepříznivý vliv na kvalitu odůvodnění ústavní stížností napadeného rozhodnutí. Ústavní soud přitom setrvale zdůrazňuje, že požadavek řádného a přesvědčivého odůvodnění představuje jeden ze základních atributů spravedlivého procesu, jehož dodržování má zaručit transparentnost a kontrolovatelnost rozhodování soudů a vyloučit nepřezkoumatelnost či dokonce libovůli v soudním rozhodování [srov. např. nálezy sp. zn. I. ÚS 113/02 ze dne 4. 9. 2002 (N 109/27 SbNU 213), sp. zn. Pl. ÚS 1/03 ze dne 11. 2. 2004 (N 15/32 SbNU 131; 153/2004 Sb.) či sp. zn. III. ÚS 405/03 ze dne 23. 2. 2006 (N 45/40 SbNU 373)]. Tento požadavek je navíc nepochybně zesílen právě v řízeních o úpravě výchovných poměrů k nezletilým, a to z důvodu obecné povinnosti soudů rozhodovat v nejlepším zájmu dítěte [srov. např. nález sp. zn. II. ÚS 4189/18 ze dne 2. 12. 2019 (N 202/97 SbNU 165), bod 17], resp. je o to naléhavější, dospěje-li odvolací soud – tak jako v nyní posuzovaném případě – k odlišnému závěru než soud nalézací [srov. např. nález sp. zn. I. ÚS 1437/15 ze dne 17. 5. 2016 (N 87/81 SbNU 449)].

30. V nyní posuzovaném případě městský soud sice připustil, že odůvodnění rozsudku soudu prvního stupně je zpracováno pečlivě a velmi podrobně (bod 17) a shledal provedené dokazování dostačujícím, avšak dospěl ke zcela odlišným závěrům, které však dostatečně neodůvodnil. Vůbec se totiž nevyjádřil např. k protiprávnímu přemístění nezletilého na konci roku 2017 do Spolkové republiky Německo jeho matkou, které pouze konstatoval (bod 20) s poukazem na to, že matka nechce žít v České republice a chce se vrátit do Německa. Nezabýval se rovněž celkovým postojem matky k nastalé situaci (úmyslně si např. v České republice nehledala žádné pracovní uplatnění) a ani tím, že nezletilý v P. nenavštěvoval předškolní zařízení pouze z důvodu, že se jeho matka snažila, aby si zde nevytvořil větší zázemí, byť se oba rodiče rozhodli, že budou nezletilého vychovávat v P. a že bude navštěvovat mateřskou školu XX, určenou pro děti hovořící česko-německy (viz např. závěrečný návrh oddělení sociálně-právní ochrany dětí městské části Praha 2 ze dne 27. 5. 2019, č. l. 563, a také bod 13 odůvodnění citovaného rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 2). Všechny tyto aspekty zůstaly v napadeném rozsudku – na rozdíl od rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 2 – zcela opomenuty. Ve svém důsledku pak městský soud nastolil situaci, kdy byl nezletilý svěřen do péče matky, byť to byla právě ona, kdo nerespektoval původní dohody obou rodičů. Nepřesvědčivým se jeví rovněž zcela stručný a ničím nepodložený poukaz na ztrátu dosavadního zázemí (v kontextu napadeného rozhodnutí zjevně myšleno zázemí v K.) a nestálost výchovného prostředí, jímž městský soud doplnil odůvodnění odmítnutí střídavé péče. I zde se městský soud omezil toliko na prosté tvrzení. Jak navíc vyplývá z předchozích úvah, nelze pominout, že nezletilý měl své zázemí rovněž v P., a to navzdory zmíněným protichůdným snahám vedlejší účastnice řízení.

31. Ústavní soud dále nepřehlédl vnitřní rozpornost napadeného rozhodnutí. Městský soud totiž dospěl k závěru, že velká vzdálenost bydlišť rodičů sice vylučuje střídavou péči, současně však nastavil harmonogram styku vedlejšího účastníka a stěžovatele takovým způsobem, který předpokládá, že nezletilý bude pravidelně jednou měsíčně (po třech týdnech u matky) cestovat z K. do P. a následně (po jednom týdnu u stěžovatele) zpět. Z tohoto pohledu by přitom nebyl rozdíl, pokud by nezletilý absolvoval stejnou cestu v režimu střídavé péče např. po 14 dnech. Stále by totiž platilo, že cestu z K. do P. a zpět podnikne v horizontu jednoho měsíce.

32. Ústavní soud závěrem zdůrazňuje, že tímto nálezem nevyjadřuje názor (ať již výslovně, či implicitně), do čí výchovy by měl být nezletilý svěřen, tedy zda do výlučné péče matky, otce, či do střídavé péče (ať už symetrické, či asymetrické). Vyloučit nelze dokonce ani takovou úpravu poměrů (péče a styku), v rámci které by nezletilý necestoval vůbec.

Zodpovědět tuto otázku je nicméně nadále úkolem městského soudu, který však musí při svém rozhodování postupovat dle shora uvedených principů, což konkrétně znamená zabývat se blíže dopadem častého cestování a stěhování na vývoj nezletilého a celkovým kontextem tohoto případu, v rámci čehož může být přihlédnuto rovněž ke zkušenostem z předchozích let. Nepostačuje proto výsledný závěr odůvodnit pouhým konstatováním, že vzdálenost mezi P. a K. je téměř 600 km, a nemůže být proto v nejlepším zájmu dítěte, aby tak malé dítě bylo po týdnu převáženo od jednoho z rodičů k druhému (bod 20).

V. Závěr

33. Z uvedených důvodů proto Ústavní soud ústavní stížnosti stěžovatele vyhověl, neboť je toho názoru, že městský soud napadeným rozhodnutím nerespektoval právo stěžovatele na soudní ochranu zaručenou čl. 36 odst. 1 Listiny a nepřiměřeně zasáhl do jeho základního práva na ochranu před neoprávněným zasahováním do rodinného života zaručeného čl. 10 odst. 2 Listiny. V konečném důsledku pak rozhodnutí městského soudu odporuje rovněž požadavku nejlepšího zájmu dítěte vyplývajícímu z čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte, podle něhož nejlepší zájem dítěte musí být předním hlediskem rozhodování.

34. Ústavní soud proto napadené rozhodnutí zrušil podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu.

35. Úkolem městského soudu bude posoudit daný případ znovu, přičemž je vázán právním názorem Ústavního soudu v tom směru, že při rozhodování o úpravě výchovných poměrů nezletilého bude povinen zohlednit výše uvedená ústavněprávní kritéria ve vztahu ke konkrétním okolnostem daného případu. Úkolem městského soudu tedy bude posoudit, jaké dopady má na nezletilého cestování a stěhování se od jednoho rodiče k druhému, kteréžto zjištění je zcela klíčové pro rozhodnutí, zda je zde dána okolnost vylučující presumpci ve prospěch střídavé péče.

36. Jen pro úplnost Ústavní soud uvádí, že samostatně nerozhodoval o návrhu na odklad vykonatelnosti napadeného rozhodnutí, neboť by to bylo za situace, kdy rozhodl bez zbytečného prodlení o samotné ústavní stížnosti, zjevně neúčelné.

37. Ústavní soud rozhodl bez nařízení ústního jednání, neboť od něj nebylo možno očekávat další objasnění věci (ustanovení § 44 zákona o Ústavním soudu).

Odlišná stanoviska

Odlišné stanovisko soudce Radovana Suchánka

1. Vyhovující nález je založen na tezi, že „městský soud dopad cestování a stěhování na nezletilého vedlejšího účastníka a celkový kontext případu blíže nezkoumal a omezil se toliko na lakonické konstatování, že vzdálenost mezi P. a K. je 600 km“ (body 28 a 32 *in fine*). Proto podle nálezu má být úkolem Městského soudu v Praze (dále jen „městský soud“) „zabývat se blíže dopadem častého cestování a stěhování na vývoj nezletilého“ (bod 32, též bod 28), resp. „posoudit, jaké dopady má na nezletilého cestování a stěhování se od jednoho rodiče k druhému, kteréžto zjištění je zcela klíčové pro rozhodnutí, zda je zde dána okolnost vylučující presumpci ve prospěch střídavé péče“ (bod 35). Nález tak zjevně připouští, že dopad tohoto mnohasetkilometrového každotýdenního cestování a stěhování na čtyřleté dítě může být městským soudem vyhodnocen i jinak, než jak to učinil ve svém rozsudku, když konstatoval, že rozhodně nemůže být v nejlepším zájmu dítěte, aby tak malé dítě bylo po týdnu převáženo od jednoho rodiče ke druhému. Městský soud se má tedy – slovy odkazovaného nálezu sp. zn. I. ÚS 1506/13 – zabývat zejména tím, „zda dítě není převozem a pobytem ve zcela odlišném prostředí příliš fyzicky či psychicky zatěžováno a zda je v možnostech rodičů ve stanoveném intervalu tuto vzdálenost překonávat“ (bod 27). Těžko si však v nynější věci lze představit jiný výsledek posouzení těchto dopadů, než že městský soud opět dojde k závěru, že takové časté cestování (stěhování) je pro dítě v předškolním věku

velmi náročné. Nálezy uváděné v bodu 27 na podporu právního názoru, že kritérium velmi velké vzdálenosti nemůže být jediným důvodem vylučujícím vhodnost střídavé péče, aniž by byl blíže zkoumán dopad častého stěhování (cestování) na vývoj nezletilého, přitom do skutkových poměrů dané věci nedopadají: Nález sp. zn. IV. 1921/17 je založen na závěru, že soudy správně vzaly v potaz nízký věk nezletilého a vzdálenost mezi bydlišti obou rodičů (180 km), k tomu však nedostatečně reflektovaly praxi (dohodu), která před rozhodnutím nalézacího soudu mezi oběma rodiči fungovala; nález sp. zn. IV. ÚS 169/16 se problému velmi velké vzdálenosti bydlišť rodičů netýká, ale je založen na tom, že se odvolací soud nedostatečně zabýval nutností přehodnotit stávající výchovné poměry (změněné zahájením školní docházky) s ohledem na nejlepší zájem dítěte a zachoval těmto poměrům nevyhovující režim střídavé péče; nález sp. zn. I. ÚS 1506/13 se pak týkal možného zachování režimu střídavé péče i v době, co dítě nastoupí do první třídy základní školy, a to přes velkou vzdálenost mezi bydlišti rodičů (300 km) [k němu viz ovšem odlišné stanovisko soudce Ludvíka Davida, s nímž plně souhlasím]. Nálezem sp. zn. I. ÚS 1554/14 (bod 38) přitom sama velmi velká vzdálenost bydlišť rodičů byla zařazena mezi důvody vyvracející presumpci střídavé péče, jež mají oporu v ochraně nejlepšího zájmu dítěte.

2. Kritizuje-li pak nález rozsudek městského soudu jako vnitřně rozporný, když nastavil harmonogram styku rodičů s dítětem tak, že první týden v měsíci bude u otce a následně tři týdny u matky, což – při vyloučení střídavé péče – by stejně znamenalo, že dítě „cestu z K. do P. a zpět podnikne v horizontu jednoho měsíce“ (bod 31), pak budiž připomenuto to, co se v nálezu neuvádí, tedy jaký způsob střídavé péče stanovil prvoinstanční rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 2 (dále jen „obvodní soud“): V péči otce má být nezletilý v každém sudém týdnu v kalendářním roce od čtvrtka od 18 hod. do neděle do 18 hod. a v každém lichém týdnu v kalendářním roce od středy od 18 hod. do pátku do 18 hod. a v péči matky vždy od neděle v sudém týdnu od 18 hod. do následující středy v lichém týdnu do 18 hod. a od pátku v tomtéž lichém týdnu od 18 hod. do následujícího čtvrtka v sudém týdnu do 18 hod., to vše s výjimkou vánočních svátků, v nichž má být v každém lichém kalendářním roce v péči matky od 24. 12. od 10 hod. do 25. 12. do 10 hod. a v péči otce od 25. 12. od 10 hod. do 26. 12. do 10 hod. a v každém sudém kalendářním roce naopak, a to s tím, že matka vždy nezletilého od otce vyzvedne a otci zpět předá v místě bydliště otce. V tomto režimu by dítě mezi bydlišti rodičů cestovalo po několika málo dnech, tedy skutečně v každém týdnu, což je podstatný rozdíl oproti souvislým pobytům u otce po dobu jednoho týdne a u matky pak po dobu tří týdnů v měsíci.

3. Ke konstatování nálezu, že „stěžovatel nenavrhoval ‚přeshraniční´ převážení nezletilého v rámci střídavé péče po týdnu, neboť vycházel z toho, že oba rodiče budou žít v P., a toto převážení proto vůbec nebude zapotřebí“ (bod 28), je také třeba dodat, že závěrečný návrh stěžovatele v nalézacím řízení (č. l. 552) zněl, že se nezletilý svěřuje do střídavé péče rodičů, přičemž v péči otce bude každý sudý týden v kalendářním měsíci od pondělí 8 hod. do pondělí následujícího týdne 8 hod. a v péči matky každý lichý týden od pondělí 8 hod. do následujícího pondělí 8 hod. s tím, že k předání bude docházet vždy v místě bydliště otce, alternativně že se nezletilý svěřuje do výlučné péče otce, který je povinen umožnit matce styk s nezletilým každý lichý týden od čtvrtka (po konci školky/školy nebo od 15 hod.) do neděle 18 hod. a dále každý sudý týden od úterý (po konci školky/školy nebo od 15 hod.) do pátku ráno (do začátku školky/školy nebo 9 hod.), během letních a vánočních prázdnin pak rovnoměrné rozdělení, tj. dva týdny v červenci a dva týdny v srpnu v péči matky (č. l. 552, bod 1 odůvodnění rozsudku obvodního soudu). K tomuto svému návrhu na svěření nezletilého do střídavé péče, popř. do své výlučné péče pak stěžovatel ještě doplnil, že „za předpokladu odstěhování matky do Německa“ odkazuje na své dřívější návrhy, podle nichž by byl styk matce umožněn vždy od první soboty v kalendářním měsíci 9 hod. do neděle 18 hod. následujícího týdne a dále by matka měla nezletilého v péči po dobu letních prázdnin

(2 měsíce) a po dobu zimních prázdnin (25. 12. až 1. 1., 24. 12. by styk probíhal střídavě po roce (č. l. 427), resp. po dobu letních prázdnin nezletilého tak, že matka by ho měla v péči první tři týdny v červenci a poslední tři týdny v srpnu (č. l. 461). V odvolání proti rozsudku obvodního soudu stěžovatel navrhl jeho změnu tak, že nezletilý bude ve střídavé péči rodičů s rovnoměrným střídáním po týdnu (bod 12 rozsudku městského soudu).

4. Závěr městského soudu, že úprava střídavé péče stanovená obvodním soudem by nezletilému „přinesla ztrátu dosavadního zázemí a nestálost výchovného prostředí", neshledávám nijak nepřesvědčivým ani nepodloženým. Takovým se mi naopak jeví závěr nálezu, podle něhož dosavadním zázemím je rozsudkem myšleno (pouze) „zázemí v K.", a nikoli (též) zázemí v P. (bod 30). Samozřejmě, že by takovýto režim střídavé péče měl dopad na obě prostředí.

5. Nemohu také souhlasit s tím, že by se městský soud „nezabýval … celkovým postojem matky k nastalé situaci", ani s tím, jak nález poněkud jednostranně líčí právě jen její podíl na vzniklé situaci (bod 30). Již obvodní soud měl po zhodnocení výsledků důkazního řízení za prokázané, že „s návratem i s nezletilým … zpět do SRN matka zcela jednoznačně počítá" (str. 11 jeho rozsudku). Městský soud pak – v souladu s provedeným dokazováním před obvodním soudem – mimo jiné konstatoval, že oba rodiče i nezletilý jsou Němci (státními občany Spolkové republiky Německo), přičemž „všichni žijí v ČR především z důvodu, že otec zde má dlouhodobé zaměstnání a nechce se do SRN vrátit (…) Matka se na druhou stranu netají tím, že v ČR žít nechce, že se chce vrátit do vlasti, kde má práci, byt, rodinu a přátele. O tento návrat se již pokusila koncem roku 2017, když odcestovala i se synem a byla podrobena návratovému řízení pro únos dítěte. V ČR zpět je na základě rozsudků soudu v Düsseldorfu". Jako zcela logické se proto jeví závěry městského soudu (citované v bodu 5 nálezu), který uvedl: „Je pravdou, že zde v P. žili původně s otcem nezletilého ve společné domácnosti a nezletilý se zde narodil. Za situace, kdy se však jejich vztah rozpadl a rodiče spolu nadále nežijí, lze úmysl matky nezletilého změnit bydliště a vrátit se zpět do své rodné země považovat za přirozené právo dospělého člověka. V žádném případě nelze matku jako pečujícího rodiče v současném bydlišti v P. plošně ‚zablokovat' napořád, resp. do 18 let věku dítěte (viz usnesení ÚS ČR sp. zn. III. ÚS 188/18)." Ostatně jak je patrno i z repliky stěžovatele, i on pro sebe na přední místo staví své stávající pracovní uplatnění, když „těžiště jeho pracovních a sociálních aktivit zůstává v P.", kde „má definitivu, jak v Akademii věd, tak na Univerzitě Karlově a nyní je nově i členem dozorčí rady X" (viz též bod 13 nálezu). Jaký má pak ale v těchto klíčových souvislostech význam závěr nálezu, že „ve svém důsledku pak městský soud nastolil situaci, kdy byl nezletilý svěřen do péče matky, byť to byla právě ona, kdo nerespektoval původní dohody obou rodičů" (bod 30 nálezu)? I kdyby to bylo pravda, pro posouzení věci soudem je přece předním hlediskem zájem dítěte (čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte), jejž městský soud konkrétně vyhodnotil (viz bod 33 jeho rozsudku i bod 5 nálezu *in fine*), a to i s odkazy na judikaturu Ústavního soudu (bod 19 rozsudku). Zda za vzniklé situace je tímto zájmem dítěte žít s matkou v Německu anebo s otcem v České republice a jak má být upraven styk rodičů s ním, náleží posoudit obecným soudům, přičemž nelze vyloučit – v tom se s nálezem shoduji – žádné z možných řešení, tedy ovšem ani to, které zvolil městský soud.

6. Z nálezu mám ve výsledku proto podobný dojem, jaký vyjádřil můj shora zmíněný ctěný kolega ve svém vzpomenutém disentu: Věřím tomu, že dítě potřebuje lásku a péči obou rodičů. Přece jen si ale myslím, že dočasně utišené ego jednoho z nich nestojí za škody, jež by za stávající situace mohly být necitlivě nastavenou střídavou péčí na psychice dítěte napáchány.

Č. 63
Nesprávné poučení soudu o přípustnosti dovolání podle § 238 odst. 1 písm. c) občanského soudního řádu v případě nároku cestujících na náhradu škody za zmeškaný let (sp. zn. II. ÚS 291/20 ze dne 31. března 2020)

V řízení, jehož předmětem jsou nároky na náhradu škody za zpoždění letu dle nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 261/2004 ze dne 11. února 2004, kterým se stanoví společná pravidla náhrad a pomoci cestujícím v letecké dopravě v případě odepření nástupu na palubu, zrušení nebo významného zpoždění letů a kterým se zrušuje nařízení (EHS) č. 295/91, jde o vztahy ze spotřebitelských smluv, a to i v případě jsou-li postoupeny na další subjekt. Dovolání podle § 237 občanského soudního řádu v nich proto není nepřípustné ve smyslu § 238 odst. 1 písm. c) tohoto zákona. Jsou-li přesto účastníci poučeni o nepřípustnosti dovolání, dochází tím k porušení jejich práva na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedkyně senátu Kateřiny Šimáčkové (soudkyně zpravodajky) a soudců Ludvíka Davida a Davida Uhlíře o ústavní stížnosti stěžovatelky Vaše nároky.cz, SE, se sídlem Vídeňská 546/55, Brno, zastoupené Mgr. Petrem Novákem, advokátem, se sídlem Vídeňská 546/55, Brno, proti rozsudku Městského soudu v Praze č. j. 19 Co 312/2019-48 ze dne 13. 11. 2019 a proti rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 6 č. j. 28 C 97/2019-27 ze dne 25. 7. 2019, za účasti Městského soudu v Praze a Obvodního soudu pro Prahu 6 jako účastníků řízení a easyJet Airline Company Limited, se sídlem Hangar 89, London Luton Airport, Luton, Bedfordshire, LU2 9PF, Spojené království, jako vedlejší účastníce řízení, takto:

I. Rozsudkem Městského soudu v Praze č. j. 19 Co 312/2019-48 ze dne 13. 11. 2019 bylo porušeno základní právo stěžovatelky na soudní ochranu dle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Toto rozhodnutí se proto ruší.

III. Ve zbytku se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění

I. Vymezení věci a předchozí průběh řízení

1. Stěžovatelka se na vedlejší účastnici domáhala náhrady škody za zpožděný let ve výši 1 000 eur dle nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 261/2004 ze dne 11. února 2004, kterým se stanoví společná pravidla náhrad a pomoci cestujícím v letecké dopravě v případě odepření nástupu na palubu, zrušení nebo významného zpoždění letů a kterým se

zrušuje nařízení (EHS) č. 295/91, (dále jen „nařízení č. 261/2004“). Nárok na náhradu škody byl na stěžovatelku postoupen čtyřmi osobami, které měly u vedlejší účastnice platnou rezervaci na let z Amsterodamu do Prahy dne 13. 5. 2018 a jejichž let byl zpožděn o více jak tři hodiny.

2. Obvodní soud pro Prahu 6 napadeným rozsudkem žalobu stěžovatelky zamítl. Obvodní soud s odkazy na judikaturu Soudního dvora Evropské unie uvedl, že na cestující, jejichž let byl zpožděn, je pro účely nařízení č. 261/2004 třeba nahlížet stejně jako na cestující, jejichž let byl zrušen. Mohou se proto domáhat (paušální) náhrady škody, která by v případě čtyř právních předchůdců stěžovatelky činila 250 eur pro každého z nich dle čl. 7 odst. 1 písm. a) nařízení č. 261/2004. Provozující letecký dopravce však není dle čl. 5 odst. 3 uvedeného nařízení povinen náhradu škody platit, jestliže může prokázat, že zpoždění je způsobeno mimořádnými okolnostmi, kterým by nebylo možné zabránit, i kdyby byla přijata všechna přiměřená opatření. Článek 14 preambule nařízení č. 261/2004 pak za mimořádnou okolnost označuje také stávky, které postihují provoz leteckého dopravce. Obvodní soud shledal, že zpoždění letu bylo způsobeno stávkou řízení letového provozu na letišti v Marseille ve Francii. Ta ovlivnila letecký provoz nad Evropou a v jejím důsledku byl vedlejší účastnici přidělen pozdější odletový slot. Podle obvodního soudu tak bylo zpoždění způsobeno mimořádnou okolností ve smyslu čl. 5 odst. 3 nařízení č. 261/2004, a vedlejší účastnice tak není povinna platit náhradu škody čtyřem dotčeným cestujícím, respektive stěžovatelce, na niž byly jejich nároky postoupeny.

3. Městský soud v Praze napadeným rozsudkem potvrdil rozhodnutí obvodního soudu. Městský soud se ztotožnil s tím, že zpoždění vzniklo v důsledku stávky letového provozu na letišti v Marseille. Ta ovlivnila letecký provoz včetně dotčeného letu a vedla k tomu, že vedlejší účastnici byl přidělen pozdější odletový slot. Vedlejší účastnice proto není povinna platit náhradu škody. V poučení městský soud uvedl, že proti jeho rozhodnutí není přípustné dovolání dle § 238 odst. 1 písm. c) občanského soudního řádu.

II. Argumentace účastníků

4. Stěžovatelka má za to, že došlo k porušení jejího práva na spravedlivý proces a práva na zákonného soudce. Stěžovatelka namítá, že se obecné soudy nevypořádaly s jejími námitkami týkajícími se pravosti a správnosti listiny předložené vedlejší účastnicí řízení, která měla prokazovat důvody zpoždění letu. Dle stěžovatelky se dále obecné soudy odchýlily od judikatury Soudního dvora Evropské unie, podle níž se lze zprostit povinnosti nahradit škodu, je-li prokázána příčinná souvislost mezi letovou nepravidelností a mimořádnou událostí a došlo-li k přijetí veškerých možných opatření s cílem čelit mimořádné okolnosti a jejím následkům. Obecné soudy se však těmito aspekty nezabývaly vůbec či se jimi zabývaly nedostatečně.

5. Městský soud ve svém vyjádření pouze odkázal na napadené rozhodnutí. Obvodní soud ani vedlejší účastnice nevyužily možnosti se k ústavní stížnosti vyjádřit.

III. Hodnocení Ústavního soudu

6. Ústavní soud dospěl k závěru, že stěžovatelka v projednávané věci, striktně vzato, nevyčerpala všechny prostředky k ochraně práva. Jak bude vyloženo dále, v její věci nebylo dovolání nepřípustné podle § 238 odst. 1 písm. c) občanského soudního řádu. Stěžovatelka však nebyla o možnosti podat dovolání ze strany městského soudu poučena. Ústavní soud opakovaně zdůraznil, že není možné k tíži stěžovatele klást pochybení soudu při poučení o opravném prostředku [nález sp. zn. I. ÚS 2912/10 ze dne 1. 3. 2011 (N 29/60 SbNU 371); nález sp. zn. I. ÚS 2265/16 ze dne 31. 10. 2017 (N 196/87 SbNU 219); nález sp. zn. I. ÚS 1820/18 ze dne 26. 9. 2018 (N 161/90 SbNU 607); nález sp. zn. II. ÚS 1467/18 ze dne 11. 6. 2019 (N 109/94 SbNU 317); všechna citovaná rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na https://nalus.usoud.cz]. Stejný názor zastává také Evropský soud pro lidská práva (dále též jen

„ESLP“), např. v rozsudku *Gajtani proti Švýcarsku* ze dne 9. 9. 2014, č. 43730/07, body 61 až 77 (z literatury srov. Kmec, J., Kosař, D., Kratochvíl, J., Bobek, M. Evropská úmluva o lidských právech. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 663–664). Vzhledem k tomu, že se stěžovatelka řídila nesprávným poučením o nepřípustnosti dovolání, nemůže Ústavní soud přistoupit k odmítnutí ústavní stížnosti podle § 43 odst. 1 písm. e) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, pro nepřípustnost, neboť takové odmítnutí by znamenalo porušení jejího práva na přístup k soudu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“). Ve vztahu k rozhodnutí městského soudu je tak ústavní stížnost přípustná.

7. Z věcného hlediska je třeba se při přezkumu rozhodnutí městského soudu zaměřit právě na poučení o nepřípustnosti dovolání, přestože stěžovatelka výslovně nenamítá nesprávnost tohoto poučení [srov. obdobně nález sp. zn. IV. ÚS 2672/19 ze dne 19. 2. 2020 (N 31/98 SbNU 343), bod 25].

8. Ústavní soud již v minulosti vyložil, že nárok na podání dovolání či jiného mimořádného opravného prostředku z ústavního pořádku dovozovat nelze [nález ze dne 20. 2. 2018 sp. zn. II. ÚS 1226/17 (N 28/88 SbNU 411); stanovisko pléna ze dne 28. 11. 2017 sp. zn. Pl. ÚS-st. 45/16 (ST 45/87 SbNU 905; 460/2017 Sb.)]. Záleží tak především na uvážení zákonodárce, jak vymezí podmínky přípustnosti jednotlivých mimořádných opravných prostředků, včetně otázky, jaká rozhodnutí mají být, s ohledem na účel toho kterého opravného prostředku, z přezkumu vyloučena. Pakliže však právní řád možnost opravného prostředku připouští, nemůže se rozhodování o nich ocitnout mimo ústavní rámec ochrany základních práv jednotlivce [nález ze dne 11. 2. 2004 sp. zn. Pl. ÚS 1/03 (N 15/32 SbNU 131; 153/2004 Sb.)].

9. Ústavní soud opakovaně dospěl v případech absence poučení o možnosti dovolání k závěru, že za takových okolností je namístě zrušit rozhodnutí odvolacího soudu, protože vadným poučením soud znemožnil stěžovatelům realizaci jejich procesního práva podat mimořádný opravný prostředek, čímž bylo porušeno jejich právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny [nález sp. zn. I. ÚS 2265/16 ze dne 31. 10. 2017 (N 196/87 SbNU 219); nález sp. zn. II. ÚS 3976/17 ze dne 24. 4. 2018 (N 81/89 SbNU 231); nález sp. zn. I. ÚS 1820/18 ze dne 26. 9. 2018 (N 161/90 SbNU 607); nález sp. zn. II. ÚS 1467/18 ze dne 11. 6. 2019 (N 109/94 SbNU 317); nález sp. zn. II. ÚS 1244/19 ze dne 8. 1. 2020 (N 2/98 SbNU 15)].

10. Ze stejných principů vychází také judikatura ESLP. Právo na opravný prostředek v Úmluvě není zaručeno. V čl. 2 Protokolu č. 7 k Úmluvě je zakotveno pouze právo na odvolání v některých trestních věcech. Na druhou stranu však ESLP vychází z toho, že stát, který se rozhodne takové soudy vytvořit, je povinen zabezpečit, že účastníci řízení se budou moci před těmito soudy těšit ze základních záruk obsažených v čl. 6 Úmluvy (rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci *Delcourt proti Belgii* ze dne 17. 1. 1970 č. 2689/65, § 25; z literatury Kmec, J., Kosař, D., Kratochvíl, J., Bobek, M. Evropská úmluva o lidských právech. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 601). Judikatura ESLP mezi tyto základní záruky řadí také poučení o opravných prostředích, přičemž jeho absence byla shledána jako porušení práva na přístup k soudu obsaženého v čl. 6 Úmluvy (např. rozsudek *Faniel proti Belgii* ze dne 1. 3. 2011 č. 11892/08, § 30; *Assunçao Chaves proti Portugalsku* ze dne 31. 1. 2012 č. 61226/08, § 85–88).

11. Dle § 238 odst. 1 písm. c) občanského soudního řádu není dovolání podle § 237 tohoto zákona přípustné proti rozsudkům a usnesením vydaným v řízeních, jejichž předmětem bylo v době vydání rozhodnutí obsahujícího napadený výrok peněžité plnění nepřevyšující 50 000 Kč, včetně řízení o výkon rozhodnutí a exekučního řízení, ledaže jde o vztahy ze spotřebitelských smluv a o pracovněprávní vztahy; k příslušenství pohledávky se přitom nepřihlíží. V projednávané věci se sice stěžovatelka domáhala částky 1 000 eur (tedy čtyřikrát

250 eur), tedy peněžitého plnění nepřevyšujícího 50 000 Kč, avšak městský soud se nevypořádal s otázkou, zda předmětem řízení nebyly vztahy ze spotřebitelských smluv.

12. Ústavní soud v nálezu sp. zn. I. ÚS 2265/16 ze dne 31. 10. 2017 (N 196/87 SbNU 219) dospěl k závěru, že nároky na náhradu škody za zpoždění letu dle čl. 5 ve spojení s čl. 7 nařízení č. 261/2004 jsou vztahem ze spotřebitelské smlouvy. Rozsudek odvolacího soudu, v němž byla stěžovatelka nesprávně poučena o nepřípustnosti dovolání, proto zrušil pro porušení základního práva stěžovatelky na spravedlivý proces (viz zejména body 17–20). K této problematice se pak Ústavní soud podrobněji vyjádřil v nálezu sp. zn. IV. ÚS 2672/19 ze dne 19. 2. 2020, který se týká náhrady škody za zrušený let a náhrady za přepravu na jiné letiště. Jeho závěry se ovšem uplatní i v případě nároků za zpožděný let dle nařízení č. 261/2004, které se opírají o stejnou právní úpravu a řídí se totožnými principy. Ústavní soud konstatoval, že „v obecné rovině […] považuje pojem ‚vztahy ze spotřebitelských smluv' podle § 238 odst. 1 písm. c) občanského soudního řádu za natolik široký, že jako ústavně nepřípustný nelze předem označit výklad, který pod něj umožňuje zahrnout nejen právní vztahy založené přímo spotřebitelskou smlouvou, ale také právní vztahy založené na základě zákona (nebo jiného právního předpisu, včetně přímo použitelného předpisu Evropské unie), jestliže se jejich vznik odvíjí od spotřebitelské smlouvy, a to i když bude uplatněný nárok dán podle zákona vůči osobě, která nebyla smluvní stranou této spotřebitelské smlouvy. Neurčitost uvedeného pojmu je třeba vykládat ve prospěch účastníků řízení tak, aby jim pokud možno byl umožněn přístup k dovolacímu soudu“ (bod 20). Ústavní soud konstatoval, že nároky na náhradu za zrušený let podle čl. 5 odst. 1 písm. c) ve spojení s čl. 7 a na náhradu nákladů podle čl. 8 odst. 3 nařízení č. 261/2004 „mají svůj základ v přímo použitelném předpisu Evropské unie, podmínkou jejich vzniku však je, kromě jiných právních skutečností, smluvní vztah typicky mezi cestujícím a provozujícím leteckým dopravcem, jehož obsahem je závazek provést let specifikovaný prostřednictvím rezervace letenky, nebo mezi cestujícím a jiným subjektem, jenž se zavázal zprostředkovat provedení tohoto letu u provozujícího leteckého dopravce. Existenci smlouvy výslovně předpokládá i čl. 3 odst. 5 tohoto nařízení, podle něhož, jestliže provozující letecký dopravce nemá smlouvu s cestujícím a plní povinnosti podle tohoto nařízení, má se za to, že jedná v zastoupení osoby, jež uzavřela smlouvu s tímto cestujícím“ (bod 21). Z těchto důvodů dospěl Ústavní soud k závěru, že v těchto případech „dovolání není nepřípustné podle § 238 odst. 1 písm. c) občanského soudního řádu, neboť ve věci jde o vztahy ze spotřebitelských smluv“ (bod 23). Rozsudek odvolacího soudu, v němž byli stěžovatelé nesprávně poučeni, že dovolání není přípustné, proto zrušil pro porušení práva na spravedlivý proces (bod 30).

13. Ústavní soud neshledal důvod se od těchto závěrů v nyní projednávaném případě odchýlit. Právní předchůdci stěžovatelky si dle zjištění obecných soudů platně rezervovali u vedlejší účastnice let a žádné ze zjištění obecných soudů nezakládá důvod pochybovat o tom, že tak učinili v postavení spotřebitelů. Mezi nimi a vedlejší účastnicí tedy byla uzavřena spotřebitelská smlouva (či spotřebitelské smlouvy). Otázka, zda stěžovatelům vznikl nárok na náhradu škody za zpoždění předmětného letu dle nařízení č. 261/2004, se tedy týká vztahů ze spotřebitelské smlouvy ve smyslu závěrů judikatury citované v předchozím bodě. Předmětné náhrady škody se nedomáhají přímo spotřebitelé, ale vedlejší účastnice, na niž byly jejich nároky postoupeny. Nejasnost, zda jde v tomto případě stále o vztah ze spotřebitelské smlouvy, je třeba vyřešit ve prospěch účastníků tak, aby jim pokud možno byl umožněn přístup k dovolacímu soudu, jak již bylo uvedeno. Nároky stěžovatelky se stále odvíjí od spotřebitelské smlouvy mezi vedlejší účastnicí a právními předchůdci stěžovatelky, a v tomto smyslu tedy v řízení před obecnými soudy šlo o vztah ze spotřebitelské smlouvy.

14. Poučení městského soudu, že dovolání je nepřípustné dle § 238 odst. 1 písm. c) občanského soudního řádu, je tedy nesprávné. Městský soud tudíž porušil právo stěžovatelky na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny. V pokračujícím řízení je městský soud

povinen znovu rozhodnout o odvolání stěžovatelů a vázán výše uvedeným právním názorem Ústavního soudu správně poučit účastníky řízení o přípustnosti dovolání. Námitkami stěžovatelky, které se týkají skutkových zjištění a právních závěrů obecných soudů, se Ústavní soud nezabýval, neboť je třeba, aby bylo stěžovatelce nejdříve umožněno řádné dovolací řízení.

15. Lze tedy shrnout, že v řízení, jehož předmětem jsou nároky na náhradu škody za zpoždění letu dle nařízení č. 261/2004, jde o vztahy ze spotřebitelských smluv, a to i v případě, jsou-li postoupeny na další subjekt. Dovolání podle § 237 občanského soudního řádu v nich proto není nepřípustné ve smyslu § 238 odst. 1 písm. c) tohoto zákona. Jsou-li přesto účastníci poučeni o nepřípustnosti dovolání, dochází tím k porušení jejich práva na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny.

16. Ústavní soud závěrem podotýká, že musel přistoupit k výkladu nepřípustnosti dovolání podle § 238 odst. 1 písm. c) občanského soudního řádu, aniž by k tomu mohl vyjádřit svůj právní názor Nejvyšší soud. Existence tohoto nálezu nicméně nevylučuje, aby Nejvyšší soud, dospěje-li k přesvědčivým důvodům ve prospěch užšího výkladu slov „vztahy ze spotřebitelských smluv“, v budoucnu vstoupil do soudního dialogu s Ústavním soudem a svůj odlišný či upřesňující právní názor řádně odůvodnil, jak to Ústavní soud ostatně uvedl v již citovaném nálezu sp. zn. IV. ÚS 2672/19, bodu 32.

17. Ústavní soud proto z výše uvedených důvodů ústavní stížnosti v části směřující proti napadenému rozsudku městského soudu vyhověl podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, a podle § 82 odst. 3 písm. a) tohoto zákona tento rozsudek zrušil.

18. V části směřující proti rozsudku obvodního soudu byla ústavní stížnost podle § 43 odst. 1 písm. e) zákona o Ústavním soudu odmítnuta pro nepřípustnost. Teprve po vyčerpání všech procesních prostředků, které zákon stěžovatelce k ochraně práva poskytuje, lze totiž přistoupit k věcnému přezkumu tohoto rozhodnutí (srov. shodně již citovaný nález sp. zn. IV. ÚS 2672/19, body 26 a 33, a nález sp. zn. I. ÚS 2265/16, bod 23).

Č. 64
Řádné zastoupení nezletilého před soudem (jízda nezletilého načerno)
(sp. zn. I. ÚS 3233/19 ze dne 1. dubna 2020)

Soudy se nemohou bezvýhradně spolehnout jen na zákonného zástupce, že bude dodržovat všechny své povinnosti a intenzivně se zastupovaným komunikovat, ale je třeba dodržování daných povinností důsledně ověřovat. Není možné vykládat procesní právní předpisy tak, jen aby bylo umožněno hladké fungování jejich formální, technické stránky. To rozhodně není aplikace práva nejefektivněji naplňující oprávněné zájmy dítěte, ke které se zavázala Česká republika. Hranice, odkdy je dítě schopno chápat konkrétní soudní řízení a svoje práva a povinnosti, nespočívá v dosažení určitého věku, ale této schopnosti se nabývá postupně, vzhledem k individuální vyspělosti konkrétního jedince, jakož i ke zvláštnostem zkoumaného případu. Při opačné interpretaci by tak paradoxně ten nejvíce bezbranný, jehož je právo povinno v co největší míře ochraňovat, nejvíce utrpěl. Nesměl by se účastnit soudního řízení, kde je o něm rozhodováno, ani by se o takovém řízení nemohl dozvědět, nemohl by využívat procesních prostředků a ani by se nemohl vyjádřit k tomu, kdo za něj bude v klíčových otázkách právně jednat.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátě složeném z předsedy senátu Vladimíra Sládečka, soudce zpravodaje Davida Uhlíře a soudce Tomáše Lichovníka ve věci ústavní stížnosti stěžovatelky I. H., zastoupené JUDr. Kristýnou Dolejšovou Kabelovou, Ph.D., advokátkou, se sídlem v Praze, Ke Stírce 490/16, proti platebnímu rozkazu Okresního soudu Plzeň-město ze dne 17. srpna 2012 č. j. 30 C 171/2012-5, za účasti Okresního soudu Plzeň-město, takto:

I. Platebním rozkazem Okresního soudu Plzeň-město ze dne 17. srpna 2012 č. j. 30 C 171/2012-5 byla porušena základní práva stěžovatelky na veřejné projednání věci v její přítomnosti podle čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod, na participaci na řízení, které se jí dotýká, podle čl. 12 odst. 2 Úmluvy o právech dítěte a na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Uvedené rozhodnutí se proto ruší.

Odůvodnění

I. Řízení před soudem a argumentace stěžovatelky

1. Stěžovatelka se domáhala zrušení shora uvedeného rozhodnutí obecného soudu, a to s poukazem na údajné porušení jejích základních práv, zaručených v čl. 1 odst. 2 Ústavy, čl. 11 odst. 1, čl. 32 odst. 1, čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod.

2. Stěžovatelka jela dne 7. 12. 2011 (tj. ve věku 15 let) městskou hromadnou dopravou v Plzni do školy a byla kontrolována revizorem, který zjistil, že cestuje bez platného jízdního dokladu. Ze záznamů o kontrole plyne, že cestovala městskou hromadnou dopravou sama.

Stěžovatelka si však s ohledem na značný časový odstup tuto konkrétní jízdu již přesně nepamatuje. V době této události byla v péči matky. Výše uvedený skutek se udál v období, kdy chodila do prvního ročníku na odborné učiliště. Do školy musela každý den dojíždět, ale na jízdné od matky nedostávala peníze. Péči o stěžovatelku matka zanedbávala z důvodu, že byla závislá na výplatě dávek státní sociální podpory a hmotné nouze. Matka v té době byla samoživitelka, psychicky rozložena, otec rodinu opustil. Matka má základní vzdělání, v rodině působila sociálně aktivizační služba pro rodiny s dětmi, matce byla poskytnuta potravinová pomoc charitou. Příjem stěžovatelky byl prakticky pouze z odměn za praxe vykonávané v průběhu studia a občas byla finančně podporována i přítelem J., s kterým se zná od roku 2012. Výše zmiňovanou sociální službou byla stěžovatelce několikrát nabita Plzeňská karta (2016–2017) a to z důvodu, aby mohla cestovat do a ze školy, když byla matkou tato povinnost zanedbávána. Stěžovatelka v době zahájení řízení a vydání platebního rozkazu byla v péči matky, která platební rozkaz převzala, o skutečnosti dceru však neinformovala.

3. O existenci dluhu vůči Plzeňským městským dopravním podnikům, a. s., se stěžovatelka dozvěděla až poté, co zjistila, že je proti ní vedeno exekuční řízení, a to soudním exekutorem JUDr. Vendulou Flajšhansovou, která byla pověřena provedením exekuce usnesením Okresního soudu Plzeň-město ze dne l2. 12. 2012 č. j. 78 EXE 2371/2012-10. Poté, co zjistila, že je vůči ní vedena exekuce, dne 7. 8. 2019 nahlédla do předmětného exekučního spisu a měla poprvé možnost seznámit s platebním rozkazem Okresního soudu Plzeň-město ze dne 17. srpna 2012 č. j. 30 C 171/2012-5. Z něj zjistila, že proběhlo předmětné soudní řízení. Okresní soud Plzeň-město, u něhož bylo řízení vedeno, ve věci doručoval pouze zákonné zástupkyni stěžovatelky – matce. Stěžovatelce bylo v době řízení 16 let. Je třeba zdůraznit, že soud v řízení doručoval veškeré písemnosti matce stěžovatelky jakožto její zákonné zástupkyni. Vzhledem k věku stěžovatelky se soud neměl spokojit s doručením zákonnému zástupci a s ohledem na ochranu dítěte měl přistoupit k ustanovení opatrovníka a dále měl doručovat přímo stěžovatelce. Okresní soud Plzeň-město však pouze vydal platební rozkaz ze dne 17. srpna 2012 č. j. 30 C 171/2012-5. Předmětný rozkaz byl adresován matce stěžovatelky. Z důvodu nečinnosti matky nabyl platební rozkaz právní moci. Stěžovatelka se tak nemohla vyjádřit k žalobním tvrzením a prováděným důkazům ani uvádět rozhodné skutečnosti a navrhovat důkazy. Soud žádným způsobem nezkoumal vzájemné poměry mezi stěžovatelkou a zákonným zástupcem, aby mohl posoudit případný konflikt zájmů.

4. Následně byla vůči stěžovatelce nařízena exekuce. Opět však byla adresována na jméno matky, která usnesení převzala a stěžovatelku o její existenci neinformovala. Vzhledem k tomu, že stěžovatelka nebyla o nařízení exekuce informována a neměla žádný majetek ani příjmy, o exekuci se několik let nedozvěděla, neboť ji nebylo jak provést. Běžnou praxí exekutorských úřadů totiž bylo, že skutečné vymáhání bylo zahájeno až po dovršení 18 let věku. Exekuce vůči stěžovatelce je vedena pro částku 1 012 Kč s 7,75% úrokem z prodlení z částky 1 012 Kč od 22. 12. 2011 do zaplacení, dále nákladů předcházejícího řízení ve výši 2 934,40 Kč, včetně nákladů exekuce a nákladů oprávněné určených v příkazu exekutora.

5. Napadené rozhodnutí podle stěžovatelky pomíjí ústavněprávně konformní výklad platného práva, věcně poskytuje právní ochranu zneužívání práva na náhradu nákladů řízení v paušální výši, je hrubě nespravedlivé, společensky nepřijatelné a podlamující víru účastníků soudních řízení ve spravedlivý proces. Stěžovatelka byla žalovanou v řízení vedeném pod sp. zn. 30 C 171/2012 u Okresního soudu Plzeň-město. Stěžovatelka – vzhledem ke svému věku – bezesporu neměla plnou procesní způsobilost, a musela tak být v řízení zastoupena. Soud jednal s matkou stěžovatelky jakožto její zákonnou zástupkyní, která ale řádně neplnila svou rodičovskou odpovědnost. Matka stěžovatelky v době soudního řízení nezajistila řádný výkon práv stěžovatelky a nebyla schopna ani hájit její zájmy v soudním řízení. Kromě toho existoval střet zájmů mezi stěžovatelkou a její matkou, neboť ani matka, ani otec

neposkytovali nezletilé stěžovatelce finanční prostředky a vyhovovalo jim, že žalovanou je stěžovatelka. I v následné pasivitě rodičů lze spatřovat střet zájmů, když zapříčinili následnou exekuci stěžovatelky. Z tehdy platného zákona o rodině přitom plynula rodičům povinnost řádně spravovat jmění dítěte (nezletilé stěžovatelky). To zahrnuje i povinnost předcházet vzniku dluhů dítěte, jakož i povinnost hradit již vzniklé dluhy.

II. Vyjádření účastníka řízení a odklad vykonatelnosti

6. Ústavní soud si ve věci vyžádal spisový materiál, vyjádření účastníka řízení a vedlejšího účastníka řízení, Plzeňských městských dopravních podniků, a. s.

7. Okresní soud Plzeň-město ve svém vyjádření uvedl, že žaloba ve věci sp. zn. 30 C 171/2012 mu napadla dne 18. 7. 2012, žalovaná nezletilá byla označena jako zastoupená zákonným zástupcem V. H. K žalobě byly připojeny záznam o provedené přepravní kontrole č. 142881 (s podpisem stěžovatelky) a hlášení o provedené přepravní kontrole. Platební rozkaz ze dne 17. 8. 2012 byl doručen do vlastních rukou matky V. H., jako zákonnému zástupci nezletilé stěžovatelky, a to dne 28. 8. 2012. Platební rozkaz byl doručen prostřednictvím České pošty, s. p. Odpor podán nebyl. K meritu věci soud uvedl, že postupoval zcela v souladu s praxí zavedenou v té době. Nebyly pochybnosti o tom, že dítě zastupuje jeho zákonný zástupce. V dané době se zcela v souladu s právními předpisy vycházelo z toho, že doručením listiny zákonnému zástupci byl splněn řádný procesní postup a nastávají všechny účinky rozhodnutí s řádným doručením spojené. Z předložených důkazů bylo zjevné, že stěžovatelka užila veřejného dopravního prostředku, aniž by zaplatila jízdné. Její totožnost zjistil revizor ze žákovské knížky školy (OU a PŠ P.). S ohledem na vývoj ústavněprávní judikatury je praxe zdejšího soudu dnes již jiná, všem nezletilým v podobných řízeních je ustanoven opatrovník. S přihlédnutím k aktuální rozhodovací praxi Ústavního soudu tedy soud očekává, že ústavní stížnosti bude vyhověno. Plzeňské městské dopravní podniky, a. s., se k ústavní stížnosti nijak nevyjádřily.

8. Ústavní soud vyhověl návrhu stěžovatelky na odklad vykonatelnosti napadeného rozhodnutí a učinil tak usnesením ze dne 15. 10. 2019 sp. zn. I. ÚS 3233/19.

III. Procesní a věcné posouzení ústavní stížnosti

9. K procesním předpokladům projednání věci (vyčerpání všech procesních prostředků poskytnutých zákonem k ochraně práv, a tedy přípustnosti ústavní stížnosti) Ústavní soud konstatuje – s odkazem na svoji předchozí judikaturu, kdy opakovaně v obdobných případech ústavní stížnost označil za přípustnou a vyložil, proč připustil projednání věci – že i případ stěžovatelky lze věcně projednat, když potenciální procesní prostředky (podání odporu či žaloby pro zmatečnost) nelze považovat za efektivní prostředek nápravy a nelze nutit stěžovatelku k jejich vyčerpání. Pro stručnost zde odkazuje na zmíněnou judikaturu [např. věcech sp. zn. I. ÚS 3038/16 (N 94/85 SbNU 593), I. ÚS 3976/14 (N 90/85 SbNU 555), III. ÚS 3055/16 (N 250/83 SbNU 895) nebo II. ÚS 2020/18 (N 43/93 SbNU 105)], která je ostatně stěžovatelce, jakož i účastníku řízení dobře známa. Účastník řízení, obecný soud, sám očekává dle svého shora citovaného vyjádření, že Ústavní soud ústavní stížnost přijme k meritornímu přezkumu a že jí bude zcela vyhověno. K právům nezletilých osob na participaci v soudním řízení, k situaci kdy je nutno jim stanovit opatrovníka a k otázkám přípustnosti a včasnosti ústavní stížnosti vůči rozhodnutím, která nebyla stěžovatelům řádně doručena, se Ústavní soud také vyjádřil zejména v nálezech sp. zn. I. ÚS 1041/14 ze dne 4. 12. 2014 (N 217/75 SbNU 431), sp. zn. I. ÚS 3304/13 ze dne 19. 2. 2014 (N 18/72 SbNU 217) a sp. zn. I. ÚS 3598/14 ze dne 21. 4. 2016 (N 74/81 SbNU 285). Tento případ je s uvedenými srovnatelný co do procesního a materiálního hlediska, a proto postačí na ně v tomto směru odkázat a stručně zopakovat, co Ústavní soud již několikrát vyslovil: zejména zdůraznil, že je třeba respektovat čl. 12 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte, podle něhož stát musí zabezpečit dítěti, které je schopno formulovat své vlastní názory, právo tyto názory

svobodně vyjadřovat ve všech záležitostech, které se jej dotýkají, přičemž se názorům dítěte musí věnovat patřičná pozornost odpovídající jeho věku a úrovni (vyspělosti). Podle druhého odstavce čl. 12 Úmluvy o právech dítěte se za tímto účelem dítěti zejména poskytuje možnost, aby bylo vyslyšeno v každém soudním nebo správním řízení, které se jej dotýká, a to buď přímo, nebo prostřednictvím zástupce, přičemž způsob slyšení musí být v souladu s procedurálními pravidly vnitrostátního zákonodárství. Právo dítěte na slyšení je širší než pouhá možnost vyjádření názoru na projednávanou problematiku. Toto právo je nutno vykládat také v kontextu obecnějšího práva být přítomen projednávání své věci, přičemž jde o důležitou záruku, že o právech dětí není rozhodováno bez jejich účasti. Participace dětí v řízení by měla vzrůstat s přibývajícím věkem. Dětem je třeba umožnit účast na řízení, které se jich týká, v závislosti na jejich věku a rozumové a citové vyspělosti. Přitom není stanoven žádný minimální věkový limit pro to, kdy už je dítě schopno formulovat své názory. Pokud je slyšení dítěte provedeno skrze zástupce, je nanejvýš důležité, aby názory dítěte byly zástupcem tlumočeny správně.

10. V době uvedeného skutku, vydání napadeného rozhodnutí a řízení v dané věci bylo stěžovatelce mezi patnáctým a šestnáctým rokem. Okresní soud Plzeň-město dospěl k závěru, že nemohla před soudem jednat samostatně, a proto doručoval pouze její zákonné zástupkyni, matce. Ústavní soud neshledává žádný důvod, proč by účastník civilního řízení o zaplacení dluhu vzniklého jízdou na černo neměl být o řízení vůbec informován. Pouze v případě zvolení zástupce svobodnou vůlí účastníka řízení totiž lze s jistotou dovodit, že o daném řízení ví, a lze na něm rozumně požadovat, aby nesl i případné negativní dopady jednání takového zástupce (například nepodání odporu). Svoji matku jako zákonnou zástupkyni si stěžovatelka nevybrala a ze skutkových okolností případu je zřejmé, že tento vztah byl značně problematický. V dobře fungující rodině by mělo k řádnému hájení zájmů nezletilého dítěte postačovat informování zákonného zástupce o řízení. Ovšem jak dokládá posuzovaný případ, nemohou se obecné soudy na uvedený předpoklad bezvýhradně spoléhat. Přitom je to vždy soud, který je odpovědný za dodržování všech aspektů práva na spravedlivý proces v řízení, které je před ním vedeno. Je rovněž nutno vzít v potaz, že zapojení pouze matky stěžovatelky do řízení neobstojí ani s ohledem na to, že je to sama stěžovatelka, která je nakonec nucena nést následky rozhodnutí obecných soudů. Přitom je však žádoucí podotknout, že dítě obvykle nemá vlastní majetek, rodiče vůči němu mají vyživovací povinnost a ve standardní rodině jsou to právě rodiče, kteří prvotně nesou dopady finančních závazků svých nezletilých dětí.

11. Stěžovatelce tedy bylo nutno doručovat, a pokud se tak nestalo a nebylo jí vůbec umožněno se k věci vyjádřit, nemohla se za ni zákonná zástupkyně svojí nečinností vzdát jejího práva na veřejné projednání věci v její přítomnosti. Není relevantní pouze vůle zákonných zástupců, ale i vůle dítěte, kterou nelze zcela pominout. Projevenou vůli dítěte je nutno posoudit s ohledem na jeho nejlepší zájem. Stěžovatelka měla právo podat odpor se všemi důsledky s tímto úkonem spojenými. Podle § 37 zákona o rodině žádný z rodičů nemohl zastoupit své dítě, jde-li o právní úkony ve věcech, při nichž by mohlo dojít ke střetu zájmů mezi rodiči a dítětem. V takovém případě ustanovil soud dítěti opatrovníka. Nový občanský zákoník, který s účinností od 1. 1. 2014 nahradil i zákon o rodině, obsahuje shodnou úpravu v § 892. Soudy se nemohou bezvýhradně spolehnout na zákonného zástupce, že bude dodržovat všechny své výše zmíněné povinnosti a intenzivně se zastupovaným komunikovat, ale je třeba dodržování daných povinností důsledně ověřovat. Není možné vykládat procesní právní předpisy tak, jen aby bylo umožněno hladké fungování jejich formální, technické stránky. To rozhodně není aplikace práva nejefektivněji naplňující oprávněné zájmy dítěte, ke které se zavázala Česká republika. Hranice, odkdy je dítě schopno chápat konkrétní soudní řízení a svoje práva a povinnosti, nespočívá v dosažení určitého věku, ale této schopnosti se nabývá postupně, vzhledem k individuální vyspělosti konkrétního jedince, jakož i ke zvláštnostem zkoumaného případu. Při opačné interpretaci by tak paradoxně ten nejvíce

bezbranný, jehož je právo povinno v co největší míře ochraňovat, nejvíce utrpěl. Nesměl by se účastnit soudního řízení, kde je o něm rozhodováno, ani by se o takovém řízení nemohl dozvědět, nemohl by využívat procesních prostředků a ani by se nemohl vyjádřit k tomu, kdo za něj bude v klíčových otázkách právně jednat. Zato by, jak se stalo v daném případě, poté plně nesl soudním výrokem stanovené povinnosti a finanční zátěž včetně nákladů na právní zastoupení protistrany a exekuce. I když tedy Ústavní soud obvykle nevstupuje do oblasti, kterou lze vzhledem k výši požadované částky označit za bagatelní, s ohledem na specifika popsané věci však bylo v daném případě namístě tak učinit, připustit meritorní přezkum a ústavní stížnosti vyhovět.

IV. Závěr

12. Okresní soud v Plzni porušil práva stěžovatelky na veřejné projednání věci v její přítomnosti podle čl. 38 odst. 2 Listiny a na participaci na řízení, které se jí dotýká podle čl. 12 odst. 2 Úmluvy o právech dítěte. Zároveň tím došlo k porušení práva na spravedlivý proces podle čl. 36 Listiny základních práv a svobod. Z uvedených důvodů bylo ústavní stížnosti vyhověno, v souladu s § 82 odst. 3 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu.

Č. 65
Podání blanketní stížnosti v trestním řízení a její doplnění
(sp. zn. I. ÚS 3955/19 ze dne 1. dubna 2020)

Pokud soud obhájce neinformoval, že jeho záměr prodloužit si lhůtu pro odůvodnění blanketní stížnosti neakceptuje, a jasně mu neurčil termín, dokdy musí odůvodnění doplnit, byl povinen mu umožnit, aby odůvodnění stížnosti doplnil v jím požadované lhůtě, byť byla pro soud stanovena matoucím způsobem a v konečném důsledku by byla nepřiměřeně dlouhá.

S ohledem na dodržování principů spravedlivého procesu je totiž nezbytné, aby měl stěžovatel jistotu, že podal-li doplnění stížnosti zákonem předvídaným způsobem a v avizované lhůtě, přičemž mu nebylo sděleno, že by se jednalo o lhůtu nepřiměřenou, bude k jeho námitkám při rozhodování o stížnosti přihlédnuto.

Stížnostní soud bude mít nyní možnost po zjištění skutkového stavu k době jeho rozhodování komplexně zhodnotit aktuální situaci odsouzeného a při rozhodování o přeměně zohlednit i jeho osobní, rodinné a majetkové poměry, jeho snahu o odstranění škodlivých následků a povahu a závažnost spáchaného trestného činu. Pokud by stěžovatel řádně plnil vyživovací povinnost a skýtal záruky, že i nadále bude včas výživné na nezletilé dítě hradit a že vykoná uložený trest obecně prospěšných prací, byl by tento zjištěný stav důvodem pro výjimečné ponechání trestu obecně prospěšných prací za přečin zanedbání povinné výživy v platnosti ve smyslu ustanovení § 65 odst. 3 trestního zákoníku.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátě složeném z předsedy senátu Vladimíra Sládečka a soudců Tomáše Lichovníka a soudce zpravodaje Davida Uhlíře ve věci ústavní stížnosti P. I. V., zastoupeného Mgr. Janem Pokorným, advokátem, se sídlem Pernerova 293/11, Praha 8, proti usnesení Krajského soudu v Praze ze dne 19. listopadu 2019 č. j. 13 To 281/2019-148 a usnesení Okresního soudu v Příbrami ze dne 8. října 2019 č. j. 1 T 169/2018-130, za účasti Krajského soudu v Praze a Okresního soudu v Příbrami jako účastníků řízení, takto:

I. Usnesením Krajského soudu v Praze ze dne 19. 11. 2019 č. j. 13 To 281/2019--148 bylo zasaženo do práva stěžovatele na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, jakož i práva na obhajobu dle článku 40 odst. 3 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Krajského soudu v Praze ze dne 19. 11. 2019 č. j. 13 To 281/2019-148 se proto ruší.

III. Ve zbytku se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění

I. Průběh předchozího řízení a argumentace stěžovatele

1. Stěžovatel se ústavní stížností podanou podle § 72 odst. 1 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) domáhal zrušení v záhlaví označených rozhodnutí obecných soudů s odůvodněním, že jimi byla porušena jeho ústavně zaručená práva na spravedlivý proces a na obhajobu.

2. Z vyžádaného spisového materiálu vyplývá, že stěžovateli byl pravomocným trestním příkazem ze dne 31. 12. 2018 č. j. 1 T 169/2018-83 uložen trest obecně prospěšných prací ve výměře sto hodin a soud mu zároveň uložil povinnost, aby v době výkonu trestu obecně prospěšných prací podle svých sil nahradil dlužné výživné. Napadeným usnesením ze dne 8. 10. 2019 Okresní soud v Příbrami rozhodl, že se k návrhu Probační a mediační služby přeměňuje trest obecně prospěšných prací ve výměře 100 hodin na nepodmíněný trest odnětí svobody v trvání 100 dnů, pro jehož výkon se stěžovatel zařazuje do věznice s ostrahou.

3. Stížnost stěžovatele Krajský soud v Praze zamítl usnesením ze dne 19. 11. 2019, které vydal v neveřejném zasedání. V odůvodnění krajský soud mimo jiné zmínil, že stěžovatel napadl usnesení okresního soudu toliko blanketní stížností, kterou blíže nezdůvodnil.

4. Stěžovatel s tvrzením krajského soudu nesouhlasí. V ústavní stížnosti uvádí, že usnesení soudu prvního stupně o přeměně trestu obecně prospěšných prací v nepodmíněný trest mu bylo doručeno dne 4. 11. 2019 (osobně si jej vyzvedl u soudu). Dne 5. 11. 2019 proti usnesení podal stížnost a zvolil si obhájce, který dne 7. 11. 2019 podal jménem stěžovatele stížnost ještě jednou a zároveň si písemně vyhradil k odůvodnění stížnosti lhůtu deseti dnů od konzultace se stěžovatelem a od seznámení se se spisovým materiálem. Soud toto nijak nerozporoval. Dne 12. 11. 2019 obhájce po předchozí telefonické domluvě nahlédl do spisu. Domníval se tedy, že tímto dnem začala běžet lhůta pro doplnění odůvodnění stížnosti, která skončí dne 22. 11. 2019. Dne 19. 11. 2019 obhájce telefonicky zjistil, že spisový materiál byl již dne 12. 11. 2019 postoupen stížnostnímu soudu, proto okamžitě odeslal odůvodnění stížnosti. Krajský soud však dne 19. 11. 2019 rozhodl předtím, než odůvodnění stížnosti později téhož dne obdržel. Takovým postupem došlo podle názoru stěžovatele k porušení jeho práv na obhajobu a na spravedlivý proces. Jedná se o obdobnou situaci, jakou Ústavní soud řešil kasačním nálezem č. j. I. ÚS 1692/18-2 (N 150/90 SbNU 443).

5. K porušení práva na spravedlivý proces došlo podle názoru stěžovatele i postupem soudu prvního stupně, když soud doručoval vyrozumění o konání veřejného zasedání do Rumunska tzv. fikcí na adresu, kterou stěžovatel nikdy výslovně neurčil jako adresu pro doručování. Ve spisu se nachází pouze jakési sdělení policie o celní kontrole, při níž měl stěžovatel uvést jako kontaktní adresu tuto adresu v Rumunsku. Takovou adresu však není možné považovat za adresu pro doručování s možným použitím fikce ve smyslu § 64 tr. řádu.

6. Pokud by stěžovatel měl možnost se veřejného zasedání zúčastnit, soud by se dozvěděl, že se neskrývá, pracuje a plní vyživovací povinnost. Soud prvního stupně však při veřejném zasedání dne 8. 10. 2019 použil pro své rozhodnutí zprávu Probační a mediační služby ze dne 2. 5. 2019, přičemž v době rozhodování soudu již měla Probační a mediační služba informace o tom, že dluh na výživném je zaplacen a výživné stěžovatel dál platí. Soud tak rozhodl o přeměně v nepodmíněný trest, aniž si řádně zjistil potřebné informace, navíc v době, kdy trest obecně prospěšných prací ještě nebyl ani nařízen. Stěžovatel dodává, že v době rozhodování soudu nebyl právně zastoupen, je cizinec s nízkým právním povědomím. Byť bylo jeho povinností informovat příslušné úřady o změně své adresy, opomenutí nebylo

vedeno úmyslem vyhýbat se úkonům trestního řízení, nýbrž komunikační neobratností a nedostatečným pochopením smyslu soudního rozhodnutí.

7. Ústavní stížnost stěžovatele zahrnovala současně návrh na odklad vykonatelnosti, jemuž Ústavní soud vyhověl usnesením ze dne 14. 1. 2020 sp. zn. I. ÚS 3955/19, jímž dle § 79 odst. 2 zákona o Ústavním soudu odložil vykonatelnost usnesení Krajského soudu v Praze ze dne 19. 11. 2019 č. j. 13 To 281/2019-148 a usnesení Okresního soudu v Příbrami ze dne 8. 10. 2019 č. j. 1 T 169/2018-130 do pravomocného rozhodnutí Ústavního soudu o ústavní stížnosti.

II. Vyjádření účastníků a vedlejších účastníků

8. Ústavní soud vyzval účastníky řízení a vedlejší účastníky řízení, aby se k předmětné ústavní stížnosti vyjádřili.

9. Krajský soud v Praze ve svém vyjádření uvedl, že trestní řád nezná pojem „lhůta vyhrazená k odůvodnění opravného prostředku“. Připomněl, že odůvodnění stížnosti není, na rozdíl od odvolání, nijak vyžadováno, neboť stížnost nemůže být odmítnuta pro nedostatek náležitostí jejího obsahu (§ 249 trestního řádu ve spojení s § 253 odst. 3 trestního řádu). Stěžovatel sám podal v zákonné lhůtě dne 5. 11. 2019 blanketní stížnost s tím, že tuto odůvodní do deseti dnů po konzultaci s obhájcem. S obhájcem se stěžovatel evidentně hned spojil a tento zaslal soudu dne 7. 11. 2019 plnou moc ze dne 5. 11. 2019 a další blanketní stížnost, ve které jménem klienta konkrétně uvedl, že stížnost odůvodní do deseti dnů po konzultaci s obhájcem a po prostudování spisového materiálu. Stížnostní soud tak popírá tvrzení stěžovatele, že si vyhradil k odůvodnění stížnosti lhůtu deseti dnů od konzultace obhájce se stěžovatelem a zejména pak stejnou lhůtu od seznámení se spisovým materiálem. Počátek běhu lhůty deseti dnů byl podle názoru soudu jasně dán podáním druhé stížnosti dne 7. 11. 2019. Tuto lhůtu soud stěžovateli poskytl, když o stížnosti rozhodl dne 19. 11. 2019. I přes jasně daný počátek běhu lhůty v posuzované věci by podle názoru soudu beztak nemohl být spojován počátek běhu lhůty k odůvodnění stížnosti s úkonem, u kterého není zřejmé, kdy nastane a zda vůbec nastane. Soud vyslovil přesvědčení, že svým postupem vyhověl závěrům v nálezové judikatuře Ústavního soudu vztahující se k doplnění blanketně podané stížnosti. Vzhledem k tomu, že vyčkal uplynutí avizované a přiměřené desetidenní lhůty k doplnění stížnosti, považuje argumentaci stěžovatele za účelovou snahu ospravedlnit vlastní pasivitu. Stížnostní soud přezkoumal nejen výrok usnesení, ale i správnost postupu řízení, které jeho vydání předcházelo. Ve vyjádření znovu popsal postup orgánů činných v trestním řízení a Probační mediační služby při opakované snaze kontaktovat stěžovatele či zajistit jeho účast u úkonů trestního řízení. Ve využití kontaktní adresy v Rumunsku při doručování soudní písemnosti nespatřuje žádné dotčení stěžovatelových práv. Je přesvědčen i o tom, že se informace o přeměně trestu dostaly do sféry stěžovatele. Odkazuje přitom na materiální princip doručování zmíněný např. v rozsudku Nejvyššího správního soudu ze dne 16. 12. 2010 č. j. 1 As 90/2010-95. Postup při vyrozumívání stěžovatele o konání veřejného zasedání proběhl plně v souladu se zákonem (§ 233 odst. 1 trestního řádu). Krajský soud proto navrhuje, aby ústavní stížnost byla jako zjevně neopodstatněná odmítnuta.

10. Okresní soud v Příbrami ve svém vyjádření rekapituluje postup stěžovatele při podání blanketních stížností s údaji o jejím doplnění. Z naznačené časové osy dovozuje, že byly splněny všechny podmínky pro vydání rozhodnutí stížnostního soudu. Dle výkladu okresního soudu desetidenní lhůta k doplnění stížnosti počala běžet již dne 5. 11. 2019, kdy byla datována plná moc, a stěžovatel tedy věc s obhájcem prokazatelně konzultoval, a skončila tedy již 15. 11. 2019. Z příslušné stížnosti proti usnesení podle názoru soudu nevyplývá, že obhajoba žádá, aby lhůta deseti dnů běžela samostatně jak od konzultace, tak od úkonu seznámení se spisovým materiálem (od úkonu učiněného později). Obhájce věděl, v jakém stadiu se řízení nachází, když do něj vstupoval, a měl tomu přizpůsobit svůj postup.

Připomíná, že soud je povinen projednávat trestní věci urychleně a bez zbytečných průtahů, a není tedy namístě, aby obhajoba určovala lhůty k odůvodnění stížnosti nepřiměřené této zásadě. Okamžik, kdy se obhájce seznámí se spisovým materiálem, je zcela na něm a nelze s ním pojit počátek lhůty. K postupu při doručování vyrozumění o konání veřejného zasedání o přeměně trestu, který rekapituluje, soud uvádí, že se jedná o postup zákonný a vzhledem k chování stěžovatele jedině možný. Stěžovatel dostal řadu možností se s rozhodnutím soudu seznámit a k veřejnému zasedání se dostavit. Nízké právní povědomí a značná jazyková bariéra, které nyní namítá, nejsou ze spisu zřejmé. Naopak z něj vyplývá velmi laxní přístup stěžovatele po celou dobu řízení.

11. Krajské státní zastupitelství v Praze se postavení vedlejšího účastníka vzdalo.

12. Okresní státní zastupitelství v Příbrami ve svém vyjádření uvedlo, že napadená rozhodnutí plně akceptuje. Je v nich zdůvodněno, proč jsou podmínky pro přeměnu trestu splněny a proč bylo veřejné zasedání konáno v nepřítomnosti odsouzeného. Státní zastupitelství je přesvědčeno, že k odůvodnění stížnosti byla stěžovateli poskytnuta přiměřeně dlouhá doba.

13. Probační a mediační služba Rokycany ve svém vyjádření popsala neúspěšné pokusy o kontaktování stěžovatele. Poté, co dne 2. 5. 2019 podala návrh na přeměnu trestu obecně prospěšných prací, neboť je stěžovatel nekontaktní, ji dne 21. 8. 2019 telefonicky kontaktovala matka nezletilého dítěte s tím, že stěžovatel na výživném uhradil celkem 16 000 Kč. Dne 1. 11. 2019 matka telefonicky sdělila, že stěžovatel zcela uhradil dlužné výživné s tím, že se před několika dny vrátil z Rumunska. Dne 20. 11. 2019 byla Probační a mediační službě doručena žádost stěžovatele o postoupení věci k výkonu do Č. Ta zatím údajně nebyla zrealizována, protože bylo nutné počkat na rozhodnutí soudu. Stěžovatel údajně středisko nikdy osobně ani telefonicky nekontaktoval. Probační a mediační služba je přesvědčena o tom, že dodržela všechny platné metodické pokyny.

III. Právní posouzení

14. Ústavní stížnost splňuje všechny požadované náležitosti a podmínky pro její projednání, které stanoví Ústava a zákon o Ústavním soudu. Po zvážení argumentace obsažené v ústavní stížnosti a obsahu napadených rozhodnutí i vyžádaného spisu dospěl Ústavní soud k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

15. Ústavní soud připomíná, že ho neváže ústavněprávní kvalifikace, kterou věci přisuzuje navrhovatel v odůvodnění svého návrhu. Podle zásady *iura novit curia* se návrhem může zabývat i z pohledu ustanovení, jichž se navrhovatel či strany nedovolávají. Ústavní stížnost je charakterizována skutky, které kritizuje, resp. svým předmětem, jehož neústavnost tvrdí, a ne pouhým právním odůvodněním [viz nález Ústavního soudu ze dne 26. 4. 2006 sp. zn. Pl. ÚS 37/04, bod 54 (N 92/41 SbNU 173; 419/2006 Sb.)].

III. a) Obecné principy

16. Objektem trestného činu zanedbání povinné výživy je nárok na výživu, pokud je založen na existenci rodinněprávního nebo obdobného poměru, který je vymezen v občanském zákoníku. Přestože zákon vymezuje mnoho druhů vyživovacích vztahů, tak se v praxi tento trestný čin aplikuje především na vyživovací vztahy k nezletilým dětem. Hlavním účelem a smyslem postihu pachatele pro trestný čin zanedbání povinné výživy podle § 196 trestního zákoníku je přimět povinnou osobu, aby plnila svou zákonnou povinnost vyživovat a zaopatřovat jiného. K tomu směřuje i zvláštní ustanovení § 197 trestního zákoníku o účinné lítosti, které pachatele zbaví trestní odpovědnosti v případech, pokud spáchaný přečin neměl trvale nepříznivé následky a on svou povinnost dodatečně splnil dříve, než soud prvního stupně začal vyhlašovat rozsudek. Jedná se o jakousi smírčí pobídku ke splnění povinnosti, která dlužníkovi nabídne beztrestnost, když dlužnou částku výživného, i když s prodlením, zaplatí. Pozitivně může působit i předpoklad, že využití institutu účinné

lítosti povinného dostatečně poučí a ten pro příště, pod hrozbou opakování celého průběhu trestního řízení, alimentaci včas a ve stanovené výši uhradí (srov. Sklenička, J., Rozum, J. K problematice neplacení výživného in Trestněprávní revue, č. 10/2014, s. 239).

17. Zájem dosáhnout uhrazení dlužného výživného pachatelem se projevuje i v ukládání této povinnosti jako přiměřeného omezení podle § 48 odst. 4 písm. i), § 82 odst. 2 věty před středníkem nebo § 65 odst. 3 písm. b) trestního zákoníku.

18. Ustanovení § 55 odst. 2 trestního zákoníku vyjadřuje subsidiární povahu trestu odnětí svobody, protože u typově nejméně závažných trestných činů zpřísňuje podmínky pro možnost uložení nepodmíněného trestu odnětí svobody, který by měl být v těchto případech spíše trestem mimořádným. Jde zároveň o projev pomocné úlohy trestní represe (§ 12 odst. 2, § 38 odst. 2 trestního zákoníku), protože tam, kde postačí uložení sankce pachatele méně postihující, nesmí být uložena trestní sankce pro pachatele citelnější. Ve větě druhé výslovně stanoví, že za trestný čin zanedbání povinné výživy podle § 196 odst. 1 odst. 2 trestního zákoníku lze uložit nepodmíněný trest odnětí svobody jen za podmínky, že uložení takového trestu vyžaduje účinná ochrana společnosti nebo není naděje, že by pachatele bylo možno napravit jiným trestem.

19. S upřednostněním jiného než nepodmíněného trestu zřejmě koresponduje i problém zaměstnatelností vězňů, zvláště těch, kteří jsou odsouzeni ke krátkodobějším trestům odnětí svobody. Je navíc na odsouzeném, zda případně nabízenou práci přijme. Za tohoto stavu tak je reálná obava, že po čas strávený ve věznici se prodlouží doba, kdy se nezletilé dítě ocitne bez úhrady nárokovaného výživného. Odsouzenému, ať už bude, či spíše nebude pracovně zařazen, za výkon trestu odnětí svobody přibude další platební povinnost vůči státu v podobě nákladů.

20. Ústavní soud také musí odkázat na čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte, podle něhož musí být nejlepší zájem dítěte předním hlediskem při jakékoli činnosti týkající se dětí, ať už uskutečňované veřejnými, nebo soukromými zařízeními sociální péče, soudy, správními nebo zákonodárnými orgány. Nutnost zohlednění nejlepšího zájmu dítěte při jakékoli činnosti týkající se dítěte, včetně soudního rozhodování, Ústavní soud ve své judikatuře dlouhodobě zdůrazňuje [viz např. nález ze dne 30. 6. 2004 sp. zn. Pl. ÚS 23/02 (N 89/33 SbNU 353; 476/2004 Sb.); nález ze dne 8. 7. 2010 sp. zn. Pl. ÚS 15/09 (N 139/58 SbNU 141; 244/2010 Sb.), bod 29; nález ze dne 15. 10. 2014 sp. zn. IV. ÚS 3305/13 (N 193/75 SbNU 177); nález ze dne 30. 5. 2014 sp. zn. I. ÚS 1506/13 (N 110/73 SbNU 739); nález ze dne 13. 7. 2011 sp. zn. III. ÚS 3363/10 (N 131/62 SbNU 59); nález ze dne 29. 6. 2017 sp. zn. I. ÚS 3226/16 (N 116/85 SbNU 879) či nález ze dne 7. 8. 2017 sp. zn. II. ÚS 2027/17 (N 137/86 SbNU 315)].

21. K dodržení povinnosti vykonat trest obecně prospěšných prací do lhůty jednoho roku od jeho nařízení je pachatel nucen hrozbou přeměny včas nevykonaného trestu obecně prospěšných prací nebo jeho zbytku v trest domácího vězení nebo v trest odnětí svobody (§ 65 odst. 2 trestního zákoníku). K přeměně může vést některý z alternativně stanovených důvodů (nebo i více z nich), které spočívají v tom, že pachatel (odsouzený) v době od odsouzení do skončení výkonu trestu obecně prospěšných prací nevede řádný život, vyhýbá se nástupu výkonu trestu obecně prospěšných prací, bez závažného důvodu poruší sjednané podmínky výkonu tohoto trestu, jinak maří výkon trestu obecně prospěšných prací či že zaviněně nevykonává ve stanovené době tento uložený trest. Ustanovení § 65 odst. 3 trestního zákoníku je obdobně formulováno jako ustanovení § 83 odst. 1 a § 86 odst. 1, která rovněž umožňují ponechat v platnosti podmíněné odsouzení a podmíněné odsouzení s dohledem, i když pachatel zavdal příčinu k nařízení výkonu trestu odnětí svobody, přičemž se rovněž dodatečně učiní určitá modifikace původního rozhodnutí. Podle ustanovení § 65 odst. 3 trestního zákoníku může soud výjimečně vzhledem k okolnostem případu a osobě odsouzeného ponechat trest obecně prospěšných prací v platnosti, i když odsouzený zavdal příčinu

k přeměně tohoto trestu v trest domácího vězení nebo v trest odnětí svobody podle § 65 odst. 2 trestního zákoníku, a zároveň zpřísnit podmínky výkonu trestu obecně prospěšných prací stanovením dohledu či uložením dalších přiměřených omezení či povinností.

22. Trestní zákoník výslovně označuje ponechání trestu obecně prospěšných prací v platnosti podle § 65 odst. 3 za rozhodnutí výjimečné. Uvedený výjimečný postup musí být odůvodněn okolnostmi případu a osobou pachatele. Při hodnocení těchto hledisek se uplatní jednak obecná kritéria stanovená pro ukládání určitého druhu trestu a jeho výměry podle § 39 odst. 1 trestního zákoníku, jednak další rozhodné skutečnosti včetně těch, ke kterým případně došlo v průběhu dosavadního výkonu trestu obecně prospěšných prací, resp. v době od jeho uložení, pokud mají význam pro rozhodnutí o tom, zda ponechat tento trest v platnosti, nebo zda ho přeměnit v trest domácího vězení nebo v trest odnětí svobody, a to včetně charakteru a závažnosti důvodu, kterým odsouzený zavdal příčinu k přeměně trestu obecně prospěšných prací v trest domácího vězení nebo v trest odnětí svobody.

23. Na rozdíl od zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů, účinného do 31. 12. 2009 (dále jen „trestní zákon“) dnes platný a účinný trestní zákoník neobsahuje explicitní vyjádření účelu trestních sankcí (viz § 23 trestního zákona). Podle důvodové zprávy k trestnímu zákoníku se vymezení účelů trestání ponechává trestněprávní nauce.

24. Ta rozeznává a popisuje řadu účelů trestních sankcí, zejména účel retributivní, směřující k uložení zaslouženého trestu, a dále účely konsekvencionalistické, zaměřující se na důsledky trestu. Mezi ně patří například odstrašení (tedy individuální a generální prevence), rehabilitace pachatele (tedy jeho výchova, náprava), restorace (tedy obnova, náprava narušených, poškozených vztahů mezi pachatelem a obětí i celou společností; srov. koncepci restorativní justice) či odškodnění oběti [srov. Ashworth, A., von Hirsch, A., Roberts, J. (eds.). Principled Sentencing: Readings on Theory and Policy. Oxford: Hart Publishing, 2009]. V moderních systémech trestní justice se tyto účely obvykle vzájemně kombinují. Při ukládání trestů se zohledňuje jak potřeba spravedlivého postihu v reakci na protispolečenské jednání, tak potřeba zajištění bezpečnosti občanů a majetku před nebezpečnými pachateli, dosažení převýchovy pachatele (je-li možná), jakož i zjednání nápravy po spáchaném činu. Při ukládání trestu v konkrétním případě však rozličné účely mohou být ve vzájemném konfliktu. Ten lze řešit například deklarováním primárního účelu, který musí být naplněn vždy, a účelů podpůrných, sekundárních, jejichž dosažení je vhodné, nikoli však za každých okolností a v plné míře nezbytné [viz nález ze dne 7. 8. 2017 sp. zn. II. ÚS 2027/17 (N 137/86 SbNU 315)].

25. Podle § 38 odst. 1 trestního zákoníku se mají trestní sankce ukládat s přihlédnutím k povaze a závažnosti spáchaného trestného činu a poměrům pachatele. Ustanovení § 38 odst. 2 trestního zákoníku pak v sobě výslovně obsahuje princip subsidiarity přísnější trestní sankce, protože stanoví, že „tam, kde postačí uložení trestní sankce pachatele méně postihující, nesmí být uložena trestní sankce pro pachatele citelnější“.

26. Ustanovení § 148 trestního řádu vyjadřuje povinnost stížnostního orgánu přezkoumat všechny výroky napadeného usnesení ze všech hledisek přicházejících v úvahu, ať byly stížností napadeny, nebo nikoli, pokud stěžovatel proti nim mohl brojit, stejně jako správnost postupu řízení, které předcházelo napadenému usnesení. Přihlíží se přitom i k těm vadám, které nebyly ve stížnosti výslovně vytýkány. Zkoumat správnost znamená zkoumat jejich zákonnost a odůvodněnost. Odůvodněnost se týká otázek skutkových. Půjde tedy o prověrku, zda bylo zjištěno dostatečné množství jednotlivých faktů, ty řádně zhodnoceny, a vytvořen tak správný skutkový základ pro následnou aplikaci právního předpisu. Teprve po takovém přezkoumání je možno učinit závěr o odůvodněnosti usnesení a předchozího řízení. Nadřízený orgán rozhoduje na základě skutkového i právního stavu existujícího v době jeho rozhodování. Ten se může v některých případech i významně lišit oproti stavu v době vydání

napadeného usnesení, neboť stížnost lze opřít o nové skutečnosti a (nebo) důkazy, stížnostní orgán sám v rámci plnění revizní povinnosti může i další skutečnosti zjistit a důkazy o nich opatřit vlastní činností.

27. K problematice blanketního opravného prostředku Ústavní soud v nálezu ze dne 4. 6. 1998 sp. zn. III. ÚS 308/97 (N 63/11 SbNU 119) uvedl, že je především věcí toho, kdo takový opravný prostředek podal, aby si přiměřeným způsobem vytvořil situaci, aby mohlo být soudem v době rozhodování o něm přihlédnuto ke všemu, co v následném, a tedy opožděném, odůvodnění přednesl. V praxi se jedná především o oznámení obhájce soudu, že blanketní stížnost dodatečně písemně odůvodní, a sdělení lhůty, ve které toto odůvodnění doručí.

28. V nálezech Ústavního soudu ze dne 10. 11. 2008 sp. zn. I. ÚS 1895/08 (N 194/51 SbNU 345), ze dne 16. 7. 2013 sp. zn. II. ÚS 200/13 (N 123/70 SbNU 127), ze dne 25. 9. 2014 sp. zn. I. ÚS 2346/14 (N 177/74 SbNU 543) a ze dne 20. 9. 2016 sp. zn. II. ÚS 1820/16 (N 180/82 SbNU 749) se pak Ústavní soud zabýval případy, kdy si stěžovatelé, resp. jejich obhájci, vytvořili výše zmíněnou situaci, aby mohlo být soudem v době rozhodování o stížnosti náležitě přihlédnuto k námitkám v odůvodněních stížností, která zaslali v dodatečné, předem oznámené lhůtě po doručení písemného odůvodnění rozhodnutí, avšak soudy k těmto námitkám nepřihlédly, ačkoliv tu možnost měly či mohly mít. Ústavní soud v citovaných nálezech dovodil, že právo na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny zahrnuje povinnost obecných soudů vypořádat se se vším, co vyšlo v průběhu řízení najevo a co účastníci řízení tvrdí, má-li to vztah k projednávané věci, a skutečnost, že se soud s námitkou, která má vztah k projednávané věci, nijak nevypořádal, zásadně zakládá protiústavnost daného rozhodnutí [srov. nález ze dne 20. 12. 2005 sp. zn. I. ÚS 593/04 (N 230/39 SbNU 443) a nález ze dne 3. 10. 2006 sp. zn. I. ÚS 74/06 (N 175/43 SbNU 17)].

29. Dále se k blanketní stížnosti Ústavní soud vyjádřil v nálezu ze dne 8. 8. 2017 sp. zn. Pl. ÚS 32/16 (N 139/86 SbNU 369; 345/2017 Sb.), v němž řešil mimo jiné otázku, zda lze považovat za souladnou s ústavním pořádkem část ustanovení § 143 odst. 1 trestního řádu, v níž se stanoví, že stížnost je nutno podat do tří dnů od oznámení usnesení. Dospěl přitom k závěru, že třídenní lhůta je z ústavněprávního hlediska akceptovatelná, nicméně je třeba, aby orgány činné v trestním řízení při rozhodování o stížnosti šetřily podstatu a smysl základních práv a svobod, a že je jejich povinností zajistit, aby bylo na zákonné úrovni respektováno právo stěžovatele na obhajobu. Ústavní soud v této souvislosti konstatoval, že je-li podána blanketní stížnost, v níž si stěžovatel (obhájce) vyhradil lhůtu pro její odůvodnění, lze na orgán rozhodující o stížnosti klást požadavek, aby buďto upozornil stěžovatele (obhájce) na nepřiměřenost jím navržené lhůty a stanovil mu namísto toho lhůtu přiměřenou, nebo aby vyčkal doplnění stížnosti. Pouze výjimečně, kdy aktuální procesní situace jiný postup neumožňuje, může orgán o stížnosti rozhodnout bez dalšího (srov. bod 93 citovaného nálezu).

III. b) Aplikace obecných principů na projednávanou věc

30. V nyní projednávané věci je zřejmé, že formulace, kterou použil obhájce jako výhradu doplnění blanketní stížnosti ze dne 7. 11. 2019 „ve lhůtě deseti dnů od konzultace se stěžovatelem a od seznámení se se spisovým materiálem“, je nejednoznačná. Počátek jejího běhu stěžovatel zřejmě chtěl vázat na okamžik, který soud stěží zjistí (a možná již proběhl při sepsání plné moci dne 5. 11. 2019, jak dovozuje okresní soud ve vyjádření k ústavní stížnosti), nebo (rovněž i) na okamžik, který nemusí vůbec nastat (seznámení se spisem). O tom, že okamžik počátku běhu lhůty bylo možné chápat různě, svědčí i fakt, že jej odchylně vyhodnotily jak okresní soud (5. 11. 2019), krajský soud (7. 11. 2019), tak i stěžovatel (12. 11. 2019, kdy obhájce nahlížel do spisu). Délku lhůty pro odůvodnění stížnosti, kterou dovozuje stěžovatel, by zcela jistě mohl krajský soud považovat za nepřiměřeně dlouhou.

Pokud však soud obhájce neinformoval, že jeho záměr prodloužit si lhůtu pro odůvodnění neakceptuje, a jasně mu neurčil termín, dokdy musí odůvodnění doplnit, byl povinen mu umožnit, aby odůvodnění stížnosti doplnil v jím požadované lhůtě, byť byla pro soud stanovena matoucím způsobem a v konečném důsledku by byla nepřiměřeně dlouhá. Krajský soud neuvedl žádný relevantní důvod, pro nějž by bylo nutno o stížnosti rozhodnout neprodleně.

31. Důvodem, pro nějž by bylo možno rozhodnout bez ohledu na avizované doplnění stížnosti a bez předchozího upozornění stěžovatele, nemůže být požadavek na urychlené vyřizování trestních věcí (§ 2 odst. 4 trestního řádu). Požadavek na urychlené projednání je totiž stanoven k ochraně osoby, proti níž se trestní řízení vede, a pokud tato osoba žádá, aby bylo s rozhodnutím posečkáno v zájmu její obhajoby, je třeba takový návrh upřednostnit před požadavkem na rychlost řízení. Ústavní soud se rovněž neztotožňuje s názorem soudu, že kdyby vyčkával na avizované doplnění stížnosti, ke kterému by však následně nedošlo, jednalo by se o průtah přičitatelný orgánům činným v trestním řízení. Tak by tomu mohlo být pouze v případě, vyčkával-li by orgán rozhodující o stížnosti nad rámec navržené lhůty nebo pokud by mlčky akceptoval lhůtu zjevně nepřiměřenou.

32. S ohledem na dodržování principů spravedlivého procesu je totiž nezbytné, aby měl stěžovatel jistotu, že podal-li doplnění stížnosti zákonem předvídaným způsobem a v avizované lhůtě, přičemž mu nebylo sděleno, že by se jednalo o lhůtu nepřiměřenou, bude k jeho námitkám při rozhodování o stížnosti přihlédnuto.

33. Krajský soud tím, že si nestanovil autoritativně najisto přiměřenou lhůtu k odůvodnění stížnosti a bez uvedení relevantního důvodu pro nutnost vydat rozhodnutí neprodleně rozhodl před uplynutím možného konce avizované lhůty pro doplnění odůvodnění, porušil ústavně zaručené právo stěžovatele na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny, jakož i jeho právo na obhajobu dle čl. 40 odst. 3 Listiny.

34. Ústavní soud zároveň zdůrazňuje, že postup obecných soudů směřující k přeměně v nepodmíněný trest odnětí svobody jednoznačně zapříčinil stěžovatel. Pokud by trvale zajistil zcela bezproblémové doručování na jednu doručovací adresu, komunikoval s orgány činnými v trestním řízení a s Probační a mediační službou, aktivně se snažil včas hradit výživné i jeho nedoplatky a vykonal uložený trest obecně prospěšných prací, situace by nemohla dospět do stadia rozhodování o přeměně uloženého trestu. Povinností orgánů činných v trestním řízení je postupovat rychle a bez zbytečných průtahů; posun termínů veřejného zasedání kvůli nemožnosti zkontaktovat stěžovatele a neúspěšným pokusům o zajištění jeho účasti u soudu rychlost řízení snižují. Laxní přístup hraničící s vyhýbáním se výkonu alternativního trestu je zcela jistě důležitým argumentem pro výsledné rozhodnutí o návrhu Probační a mediační služby na přeměnu uloženého trestu na trest nepodmíněný.

35. Ústavní soud uvádí, že vzhledem ke svému úkolu ochrany ústavnosti respektuje pravomoc obecných soudů ukládat tresty za trestné činy (viz čl. 90 Ústavy, resp. čl. 40 odst. 1 Listiny). Ústavnímu soudu do této pravomoci obecných soudů náleží zasáhnout jen ve velmi výjimečných případech, pokud uložený trest nesplňuje ústavněprávní požadavky. Trestní soudy musí podle čl. 39 Listiny dostát ústavnímu principu *nullum crimen et nulla poena sine lege* (žádný zločin a žádný trest bez zákona). Zákon pak jednoznačně stanoví jejich povinnost ukládat přiměřené trestní sankce.

36. Ústavní soud nezjistil, že by usnesením stížnostního soudu nyní došlo k dotčení stěžovatelových ústavně zaručených práv garantovaných čl. 39 Listiny.

37. V rámci nového rozhodování však bude mít stížnostní soud prostor znovu posoudit správnost a odůvodněnost rozhodnutí soudu prvního stupně i při zohlednění argumentů uvedených v doplnění blanketní stížnosti. Mezi nimi a ostatně i ve spisovém materiálu nelze přehlédnout fakt, že podle sdělení stěžovatele, které učinil při převzetí usnesení soudu prvního stupně dne 4. 11. 2019, které potvrzuje i vyjádření Probační a mediační služby k ústavní

stížnosti vycházející ze sdělení matky, stěžovatel k tomuto datu zřejmě zcela uhradil dlužné výživné. Tím by tedy splnil jednu z povinností uložených trestním příkazem. Rovněž ze sdělení obhájce i Probační a mediační služby vyplývá, že stěžovatel požádal o postoupení věci k výkonu trestu obecně prospěšných prací do Č., kde se zdržuje a má práci.

38. Stížnostní soud bude mít tedy možnost po zjištění skutkového stavu k době jeho rozhodování komplexně zhodnotit aktuální situaci stěžovatele a při rozhodování o přeměně zohlednit i jeho osobní, rodinné a majetkové poměry, jeho snahu o odstranění škodlivých následků a povahu a závažnost spáchaného trestného činu. Pokud by stěžovatel řádně plnil vyživovací povinnost a skýtal záruky, že i nadále bude včas výživné na nezletilé dítě hradit a že vykoná uložený trest obecně prospěšných prací, byl by tento zjištěný stav důvodem pro výjimečné ponechání trestu obecně prospěšných prací za přečin zanedbání povinné výživy v platnosti ve smyslu ustanovení § 65 odst. 3 trestního zákoníku.

39. Ústavní soud proto podle ustanovení § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu ústavní stížnosti v části směřující proti usnesení Krajského soudu v Praze ze dne 19. 11. 2019 č. j. 13 To 281/2019-148 vyhověl a podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) citovaného zákona jej zrušil. Ústavní soud takto rozhodl bez nařízení ústního jednání, neboť měl za to, že od něho nelze očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

40. Ve zbytku Ústavní soud odmítl ústavní stížnost stěžovatele jako nepřípustnou dle § 43 odst. 1 písm. e) zákona o Ústavním soudu, neboť zrušením usnesení krajského soudu byl stěžovateli vytvořen procesní prostor, aby své námitky vůči usnesení Okresního soudu v Příbrami ze dne 8. 10. 2019 č. j. 1 T 169/2018-130 uplatnil v rámci řízení o stížnosti jakožto řádném opravném prostředku. Pro tuto chvíli tedy stěžovatel ve vztahu k rozhodnutí okresního soudu nevyčerpal všechny procesní prostředky, které mu zákon k ochraně jeho práv poskytuje (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu).

Č. 66
Diplomatické záruky k minimalizaci rizika mučení a jiného špatného zacházení při vydávání do Čínské lidové republiky
(sp. zn. II. ÚS 2299/19 ze dne 2. dubna 2020)

Z absolutního zákazu mučení nebo podrobení krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestu (špatného zacházení) zaručeného v čl. 3 Úmluvy i čl. 7 odst. 2 Listiny plyne požadavek důkladného přezkumu toho, zda po nuceném návratu (extradici či vyhoštění) jednotlivci nehrozí reálné nebezpečí, že bude vystaven špatnému zacházení. Důkladný přezkum znamená, že hodnocení reálného nebezpečí újmy musí být přiměřené, aktuální a dostatečně ověřené z objektivních zdrojů od více spolehlivých autorit.

Poskytne-li cizinec v situaci nuceného návratu závažné důvody domnívat se, že mu hrozí újma v podobě špatného zacházení, je třeba, aby příslušný státní orgán odpovědný za rozhodnutí o nuceném návratu rozptýlil pochyby, že v zemi, do níž bude cizinec navrácen, mu hrozí reálné nebezpečí špatného zacházení. Vyžaduje-li tento státní orgán pro rozhodnutí o nepřípustnosti nuceného vydání, aby špatné zacházení bylo natolik samozřejmým jevem, že by bylo vysoce pravděpodobné, že by postihlo navraceného jednotlivce, případně aby šlo o plošnou a četnou praxi, neodpovídá to standardům ochrany před špatným zacházením, plynoucím z čl. 3 Úmluvy a čl. 7 odst. 2 Listiny.

Spolehnout se na diplomatické záruky v extradičním řízení lze pouze tehdy, pokud účinně minimalizují riziko špatného zacházení po návratu a pokud je lze v dobré víře považovat za spolehlivé. Článek 3 Úmluvy nebo článek 7 odst. 2 Listiny proto nebude nuceným návratem cizince porušen pouze tehdy, budou-li v konkrétním případě diplomatické záruky dostatečné k tomu, aby odstranily reálné nebezpečí špatného zacházení v zemi, do níž je cizinec vydáván.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátě složeném z předsedkyně senátu Kateřiny Šimáčkové (soudkyně zpravodajky) a soudců Ludvíka Davida a Vojtěcha Šimíčka o ústavních stížnostech stěžovatelů:

a) Ch.-H. Ch., zastoupeného Mgr. Miroslavem Krutinou, advokátem, se sídlem Vyšehradská 27, Praha 2, proti usnesení Vrchního soudu v Praze sp. zn. 14 To 161/2018 ze dne 30. 5. 2019 a usnesení Městského soudu v Praze sp. zn. Nt 407/2018 ze dne 27. 9. 2018;

b) S.-K. Ch., zastoupeného stejným advokátem, proti usnesení Vrchního soudu v Praze sp. zn. 14 To 139/2018 ze dne 16. 5. 2019 a usnesení Městského soudu v Praze sp. zn. Nt 410/2018 ze dne 7. 8. 2018;

c) Y.-Ch. Ch., zastoupeného stejným advokátem, proti usnesení Vrchního soudu v Praze sp. zn. 14 To 134/2018 ze dne 18. 4. 2019 a usnesení Městského soudu v Praze sp. zn. Nt 408/2018 ze dne 21. 8. 2018;

d) H.-L. Ch., zastoupeného stejným advokátem, proti usnesení Vrchního soudu v Praze sp. zn. 14 To 160/2018 ze dne 17. 6. 2019 a usnesení Městského soudu v Praze sp. zn. Nt 409/2018 ze dne 9. 10. 2018;

e) Ch.-A. L., zastoupeného stejným advokátem, proti usnesení Vrchního soudu v Praze sp. zn. 14 To 131/2018 ze dne 17. 6. 2019 a usnesení Městského soudu v Praze sp. zn. Nt 406/2018 ze dne 7. 8. 2018;
f) W.-K. L., zastoupeného stejným advokátem, proti usnesení Vrchního soudu v Praze sp. zn. 14 To 127/2018 ze dne 18. 4. 2019 a usnesení Městského soudu v Praze sp. zn. Nt 405/2018 ze dne 14. 8. 2018;
g) Y.-Ch. L., zastoupeného stejným advokátem, proti usnesení Vrchního soudu v Praze sp. zn. 14 To 140/2018 ze dne 31. 5. 2019 a usnesení Městského soudu v Praze sp. zn. Nt 404/2018 ze dne 21. 8. 2018 a
h) H.-Ch. W., zastoupeného stejným advokátem, proti usnesení Vrchního soudu v Praze sp. zn. 14 To 138/2018 ze dne 16. 5. 2019 a usnesení Městského soudu v Praze sp. zn. Nt 403/2018 ze dne 14. 8. 2018,
za účasti Vrchního soudu v Praze a Městského soudu v Praze jako účastníků řízení a Městského státního zastupitelství v Praze jako vedlejšího účastníka řízení, takto:

I. Usneseními Vrchního soudu v Praze sp. zn. 14 To 161/2018 ze dne 30. 5. 2019, sp. zn. 14 To 139/2018 ze dne 16. 5. 2019, sp. zn. 14 To 134/2018 ze dne 18. 4. 2019, sp. zn. 14 To 160/2018 ze dne 17. 6. 2019, sp. zn. 14 To 131/2018 ze dne 17. 6. 2019, sp. zn. 14 To 127/2018 ze dne 18. 4. 2019, sp. zn. 14 To 140/2018 ze dne 31. 5. 2019 a sp. zn. 14 To 138/2018 ze dne 16. 5. 2019 a usneseními Městského soudu v Praze sp. zn. Nt 407/2018 ze dne 27. 9. 2018, sp. zn. Nt 410/2018 ze dne 7. 8. 2018, sp. zn. Nt 408/2018 ze dne 21. 8. 2018, sp. zn. Nt 409/2018 ze dne 9. 10. 2018, sp. zn. Nt 406/2018 ze dne 7. 8. 2018, sp. zn. Nt 405/2018 ze dne 14. 8. 2018, sp. zn. Nt 404/2018 ze dne 21. 8. 2018 a sp. zn. Nt 403/2018 ze dne 14. 8. 2018 bylo porušeno základní právo stěžovatelů nebýt mučen ani podroben krutému, nelidskému nebo ponižujícímu zacházení nebo trestu podle čl. 7 odst. 2 Listiny základních práv a svobod a čl. 3 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

II. Tato rozhodnutí se proto ruší.

Odůvodnění

I. Vymezení věci a předchozí průběh řízení

1. Vůči stěžovatelům, kteří se považují za občany Tchaj-wanu, jsou vedena řízení o vydání (extradiční řízení) do Čínské lidové republiky (dále jen „ČLR“). Obecné soudy rozhodly, že je přípustné vydání stěžovatelů k trestnímu stíhání do ČLR pro trestný čin podvodu. Stěžovatelé se měli podvodu dopustit tím, že se jako organizovaná skupina vydávali za policii ČLR, prokurátory a další představitele státních orgánů ČLR a jiných subjektů, prostřednictvím internetové komunikace z nemovitosti v P. kontaktovali občany ČLR žijící v Austrálii a přiměli je k převedení různě vysokých částek na bankovní účty v ČLR.

2. Stěžovatelé podali ústavní stížnosti proti usnesením Městského soudu v Praze a Vrchního soudu v Praze o přípustnosti jejich vydání do ČLR. Ústavní soud odložil vykonatelnost rozhodnutí obecných soudů o přípustnosti vydání.

3. Stěžovatelé podali žádosti o mezinárodní ochranu. Po vydání napadených rozhodnutí obecných soudů o přípustnosti jejich vydání udělilo Ministerstvo vnitra dne 10. července 2019 stěžovatelům doplňkovou ochranu na dobu 12 měsíců. Ministerstvo vnitra dospělo k závěru, že stěžovatelům v případě návratu do ČLR či vydání k trestnímu stíhání do ČLR hrozí nebezpečí vážné újmy ve smyslu § 14a odst. 2 písm. a) zákona č. 325/1999 Sb., o azylu, tedy

„uložení nebo vykonání trestu smrti“, a písm. b), tedy „mučení nebo nelidské či ponižující zacházení nebo trestání žadatele o mezinárodní ochranu“.

4. Stěžovatelé následně opětovně požádali o propuštění z předběžné vazby a poukázali na to, že jim byla udělena doplňková ochrana. Městský soud i vrchní soud žádosti stěžovatelů zamítly, tato usnesení však zrušil Ústavní soud nálezem sp. zn. II. ÚS 3219/19 ze dne 26. 11. 2019 (N 199/97 SbNU 133). Udělená doplňková ochrana bránila výkonu extradice, a další držení stěžovatelů v předběžné vazbě tak postrádalo stanovený účel. Obecné soudy zamítnutím žádostí o propuštění porušily právo stěžovatelů na osobní svobodu podle čl. 8 odst. 1 a 5 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

5. Podle informací vyplývajících z napadených rozhodnutí vrchního soudu nebylo zahájeno trestní stíhání vůči stěžovatelům na území České republiky. Poznatky, které byly získány na území o jejich trestné činnosti, byly předány čínské straně, která na jejich podkladě trestní stíhání zahájila. Vrchní soud podrobně odůvodnil, z jakého důvodu jsou splněny podmínky pro to, aby trestní stíhání bylo vedeno nikoliv v České republice, ale ve vyžadujícím státě (viz dále bod 24).

6. Po právní moci rozhodnutí vrchního soudu se 31. července 2019 ministryně spravedlnosti obrátila na Nejvyšší soud s návrhem na přezkoumání rozhodnutí obou soudů. Ministryně spravedlnosti měla pochyby o tom, jestli soudní rozhodnutí nejsou v rozporu s čl. 3 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“). V souladu s § 95 odst. 5 zákona č. 104/2013 Sb., o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních, (dále jen „ZMJS“) proto předložila Nejvyššímu soudu návrh na přezkoumání rozhodnutí městského i vrchního soudu. Nejvyšší soud návrhy ministryně zamítl osmi usneseními; první z nich bylo usnesení sp. zn. 11 Tcu 105/2019 ze dne 30. 11. 2019 a ostatní z něj vycházela.

A) Průběh extradičního řízení

7. V lednu 2018 nařídil městský soud předběžnou vazbu stěžovatelů. Městské státní zastupitelství v Praze v rámci předběžného šetření vyrozumělo Ministerstvo spravedlnosti, které následně o zatčení stěžovatelů informovalo Ministerstvo zahraničních věcí ČLR. Žádost čínských úřadů o vydání stěžovatelů předalo Ministerstvo spravedlnosti státnímu zastupitelství v únoru 2018. Ministerstvo spravedlnosti od čínských úřadů vyžádalo zatýkací rozkazy, popis skutku, právní kvalifikaci a odkaz na ustanovení právních předpisů ohledně každé vyžádané osoby, text právních předpisů, z nichž vyplývá, že jednání je trestným činem; prohlášení o promlčení trestního stíhání, popis každé osoby s informacemi o její identitě a státním občanství, popis důkazů, jež jsou k dispozici čínským státním orgánům. Čínskou stranou bylo poskytnuto ujištění, že nebude uložen ani vykonán trest smrti, že dotčené osoby nebudou předány do třetího státu, dále že pokud budou vyžádané osoby odsouzeny k trestu odnětí svobody, budou mít právo na podmínečné propuštění po výkonu dvou třetin uloženého trestu, ujištění o uplatnění zásady speciality (žádná z osob nebude stíhána či odsouzena nebo omezena na svobodě za jiný trestný čin spáchaný před vydáním, než pro který byla vydána) a ujištění o reciprocitě (dále je používán rovněž termín „diplomatické záruky“).

8. Státní zastupitelství si opatřilo zprávy o dodržování lidských práv v trestním řízení v ČLR od odboru azylové a migrační politiky Ministerstva vnitra České republiky a od Ministerstva zahraničních věcí (dále též jen „MZV“), odboru lidských práv a transformační politiky. MZV začátkem března 2018 zaslalo státnímu zastupitelství informace o stavu lidských práv v ČLR, jež vypracovalo ve spolupráci se Zastupitelským úřadem České republiky v Číně a opřelo se o zprávy MZV USA za rok 2016, závěrečná doporučení Výboru OSN proti mučení a další zprávy. Ve spisu je také shrnutí zprávy MZV USA za rok 2017 s podobnými závěry jako zpráva za rok 2016. Ve spisu je také zpráva Human Rights Watch za rok 2017 od Ministerstva vnitra, odboru azylové a migrační politiky.

9. Ze zprávy MZV vyplývá, že případy nelidského, ponižujícího zacházení či mučení jsou v posledních pěti letech zaznamenány pravidelně: „Za posledních 5 let prošlo čínské soudnictví řadou pozitivních změn … Nelze však hovořit o tom, že by soudní systém ČLR byl nezávislý, ba naopak, plně podléhá kontrole Komunistické strany Číny (KSČ). V případech, kdy KSČ vyhodnotí, že daný případ je „politicky citlivý“ s možným destabilizačním potenciálem, pak aktivně zasahuje do vyšetřování a soudního procesu. Za posledních 5 let pak pravidelně zaznamenáváme případy nelidského zacházení, ponižujícího zacházení a v některých případech i mučení. Tyto případy nejčastěji souvisejí s výslechy lidskoprávních aktivistů či osob (i členové KSČ) podezřelých z korupce (včetně zpronevěry peněz) nebo jiného nežádoucího chování poškozujícího image KSČ. V těchto a dalších případech není dodržováno právo na spravedlivý proces. Vzhledem k roli KSČ se jedná o charakteristiku platnou pro celé území ČLR.“ Ministerstvo zahraničních věcí uzavřelo, že „na základě průběžného sledování stavu lidských práv a vnitropolitických reforem v zemi … existuje reálná možnost, že osoby vydané do ČLR mohou být podrobeny nelidskému zacházení, v krajních případech i mučení v průběhu výslechu, zejména pak v politicky citlivých případech. Nelze mít ani za to, že Čína bude plně dodržovat diplomatická ujištění, že daná osoba či osoby nebudou podrobeny zacházení v rozporu s článkem 3 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv“ (zdůraznění odstraněno).

10. Pro podložení svých závěrů MZV odkázalo na některé zprávy mezinárodních organizací. Podle závěrečných doporučení Výboru OSN proti mučení v rámci periodického přezkumu výbor „obdržel řadu zpráv o případech mučení. Podle výboru je toto jednání pevnou součástí systému čínské trestní justice, v níž je obvinění založeno na vynuceném přiznání. Ačkoli se situace v tomto směru mírně mění k lepšímu, případy takto získaných doznání nejsou ojedinělé. Závěrečná doporučení výboru potvrzují vliv Komunistické strany Číny na rozhodování soudních orgánů, zvláště pak v politicky citlivých kauzách“. Ačkoliv po novelizaci trestního řádu v letech 2012 a 2014 zaznamenal výbor mírně pozitivní posun v tom, že mučení je nepřípustné, „interpretace mučení stále není v souladu s požadavky mezinárodní úpravy“. Výbor proti mučení shledal, že je stále „velká mezera mezi legislativou a implementací (pozn. čínská strana přitom existenci mučení přiznala, když oficiální místa vyzývají soudy, aby nebraly v potaz důkazy, které jsou vynuceny mučením)“. Mučení je v případě politicky motivovaných případů či při vyšetřování korupce využíváno jako nástroj získání výpovědi a přiznání. Nelidské zacházení a mučení byly využívány jako prostředek výslechů i po veřejném prohlášení ministra veřejné bezpečnosti a nejvyššího státního zástupce z roku 2016, kteří tyto praktiky označili jako nepřípustné pro získávání důkazních materiálů.

11. Podmínkám ve věznicích se podle MZV věnuje zpráva MZV USA o stavu lidských práv v zemi za rok 2016. Vězněným osobám je odmítán přístup k adekvátní lékařské péči, čímž jsou běžně trestáni vězni svědomí. Čínská vězení jsou přeplněná a jsou tam špatné hygienické podmínky. Panují tam přísná disciplinární opatření a vážně je omezena možnost vězňů komunikovat s vnějším světem či praktikovat náboženství. Ze zprávy MZV z března 2018 dále vyplývá, že „[s]tandardy čínských věznicích jsou nízké. Ve věznicích panují přísné podmínky, které umožňují jen velmi omezený pohyb. Přeplněné cely, nevyhovující hygienické a stravovací podmínky jsou běžné. Jsou známé případy, kdy občané EU byli drženi v cele o velikosti 25 m^2 s dalšími 22 vězni, tuto celu směli opustit jen dvakrát v týdnu bez přístupu na denní světlo. V zimních měsících jsou pak věznice nedostatečně vytápěné. Vězni jsou tak často nemocní“.

12. Zpráva MZV z 22. března 2018 se věnuje i stavu soudnictví: „Čína zdokonaluje a zefektivňuje svůj systém v soudnictví, jde však jiným směrem než západní systém založený na nezávislosti soudnictví. Vše podléhá Straně, neexistuje jistota spravedlivého soudního procesu … nemůžeme očekávat, že v krátkodobém nebo střednědobém horizontu soudnictví či konkrétně právo na spravedlivý proces dozná pozitivních změn. Trend bude spíše opačný.“

Podle MZV přes pozitivní změny nelze vůbec hovořit o nezávislosti soudnictví. Podle zprávy Human Rights Watch za rok 2017 režim izoluje své odpůrce a hlášeny jsou i případy zmizení. Zpráva Amnesty International 2017/18 připomíná, že legislativa upravující činnost tajných služeb jim poskytuje neomezené pravomoci, postrádající například záruky na ochranu proti svévolnému zadržování.

13. MZV doplnilo rovněž informace, jež se týkaly vydávání tchajwanských občanů do pevninské Číny. V průběhu předběžného šetření totiž zadržení uváděli, že když spáchá skutek čínský občan z pevniny, neuloží se mu takový přísný trest jako těm z Tchaj-wanu. Dále se obávali, že policie je fyzickým násilím donutí k přiznání, ačkoli skutek nespáchali. MZV uvedlo, že nemá informace, které by poukazovaly na nedodržování lidských práv při výkonu trestu na základě tchajwanského původu. „Nelze však vyloučit, že osoby mohou být exemplárně potrestány (s poukazem na schopnost čínských soudů jednat, resp. neschopnost tchajwanských soudů). S ohledem na stav nezávislosti čínské justice může do trestního řízení vstupovat politický zájem Komunistické strany Číny.“ Z extranetu Nejvyššího státního zastupitelství státní zastupitelství opatřilo i další zprávu MZV ke stavu lidských práv v Číně, která se značně překrývala s výše uvedenými informacemi.

14. Od čínských státních orgánů si státní zastupitelství vyžádalo ujištění k určitým otázkám. Nakonec byla poskytnuta tato ujištění: a) podle trestního zákoníku nezahrnuje maximální trest za zpronevěru (neboli podvod) trest smrti, takže po svém vydání do ČLR nebudou vyžádané osoby odsouzeny k trestu smrti za podvod; b) vyžádané osoby budou moci požádat o podmíněné propuštění; c) bude dodržena zásada speciality; d) vyžádané osoby nebudou po vydání předány třetímu státu bez souhlasu českých orgánů z důvodu trestných činů, které spáchaly před předáním; e) čínské orgány poskytnou reciproční spolupráci v případech obdobných žádostí českých orgánů; f) čínské orgány nebudou v budoucnu trvat na vyšším ověření v případě žádostí o vydání podaných českými orgány (nóta ze 7. února). Přiloženy byly zatýkací rozkazy, citace trestního zákoníku i dalších předpisů, včetně předpisů o pravomoci státních orgánů stíhat pachatele, příslušnosti státních orgánů k extradičnímu řízení či ustanovení o podmíněném propuštění, prohlášení o promlčení a dokument s názvem Zákonná práva podezřelého z trestného činu poté, co byl vydán do Čínské lidové republiky, a citace zákona o vězeňství. Po další komunikaci doplnily čínské státní orgány ujištění: g) že k požadavku státních orgánů umožní návštěvu místa vazby vyžádaných osob a setkání s nimi (v reakci na žádost, aby konzulární pracovníci mohli osoby navštívit a mluvit s nimi bez přítomnosti třetí osoby) a h) že pracovníci České republiky se budou moci účastnit veřejného soudního jednání ve věci vyžádaných osob a i) že na žádost budou české státní orgány informovány o výsledku trestního řízení a obdrží kopie konečných rozhodnutí ve věci. V červenci 2018 čínské státní orgány zaslaly soubor důkazů, o které se opírá trestní stíhání. V rámci vyžádaných ujištění absentoval příslib, že konzulární pracovníci budou moci s vydanými osobami mluvit bez přítomnosti třetích osob. V tomto ohledu čínská strana přislíbila setkání konzulárních pracovníků s vězněnými v souladu s ustanoveními vztahujícími se na návštěvy v čínských vězeních, nepřislíbila však, že setkání proběhnou bez přítomnosti třetích osob.

15. Státní zastupitelství získalo od Eurojustu i přehled, ve kterých členských zemích Evropské unie byly v posledních třech letech vydány osoby do Čínské lidové republiky a s jakým výsledkem. Následující země mají s ČLR dvoustranné úmluvy o vydávání: Belgie, Bulharsko (vydáni dva čínští občané, bez ujištění), Francie (vydány 2 osoby), Litva (zatím nevyužita), Portugalsko (1 řešený případ v roce 2014, osoba však nebyla vydána, neboť nebylo poskytnuto ujištění o neuložení trestu smrti; navíc se jednalo o občanskoprávní věc), Rumunsko (zatím nevyužita), Španělsko. Ve Španělsku bylo sedm případů, z nichž dvě vydání byla uskutečněna, přičemž byly vyžádány diplomatické záruky, že nebude uložen trest smrti, a pro případy doživotí, že bude umožněno po určité době požádat o propuštění. Později

obdrželo státní zastupitelství informace o vydání 121 podezřelých tchajwanského původu do ČLR. V tomto případě Španělsko obdrželo žádosti o vydání jak od ČLR, tak od Tchaj-wanu. Upřednostnilo vydání do ČLR před vydáním do Tchaj-wanu, neboť Španělsko má plnohodnotné diplomatické vztahy a dvoustrannou smlouvu s ČLR, a nikoli s Tchaj-wanem, a zároveň žádost o vydání do ČLR obdrželo Španělsko dříve. Rozhodnutí Nejvyššího soudu Španělska č. 21/2016 z 16. února 2018 se s otázkou lidských práv vydávaných osob vypořádalo tak, že takové tvrzení musí být upřesněno ve vztahu ke konkrétní osobě a konkrétnímu skutku. Mimo rámec dvoustranných smluv Maďarsko řešilo tři případy. Jeden byl ukončen kvůli promlčení, ve druhém čínský občan souhlasil se svým předáním a ve třetím čínský občan sám odjel do ČLR (Maďarsko jeho trestní řízení předalo po ujištění, že mu nebude uložen trest smrti). Ve Slovinsku byl otevřen jeden případ vydání, kdy soudy shledaly vydání přípustným, ale Ministerstvo spravedlnosti s ohledem na nedostatečnost záruk týkajících se podmínek výkonu trestu, konkrétně situace ve věznicích, jako je hygiena, teplota, volný pohyb, čerstvý vzduch, větrání, samostatný kavalec apod., vydání nepovolilo. Dále v lednu 2018 ve Slovinsku uzavřela policie rozsáhlé vyšetřování podobného případu rovněž s osobami tchajwanského původu, který je nyní projednáván u tamního ústavního soudu. Stíháno bylo jedenáct osob, z nichž sedm bylo uprchlých. Ve Švédsku se objevil jeden případ v roce 2015, ale vydání bylo odmítnuto z důvodu promlčení. Žádné případy vydání nebyly v posledních třech letech zaznamenány v Rakousku, Chorvatsku, Dánsku, Estonsku, Finsku, Německu, Irsku, Itálii, Lotyšsku, Litvě, Lucembursku, Maltě, Polsku, Slovensku, Nizozemí a Velké Británii.

16. Dne 17. července 2018 předložilo státní zastupitelství městskému soudu návrh na rozhodnutí o přípustnosti vydání všech stěžovatelů po provedení předběžného šetření. Navrhlo, aby bylo vedeno společné řízení ohledně všech vyžádaných osob. Státní zastupitelství uvedlo, že ujištění týkající se možnosti monitorovat průběh trestního řízení a jeho soulad s čínskými právními předpisy a zásadami vyplývajícími z čl. 6 Úmluvy a z Úmluvy proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání skýtá reálnou a uskutečnitelnou záruku, takže není důvodná obava, že by čínské trestní řízení bylo v rozporu se závazky vyplývajícími pro Českou republiku z mezinárodních smluv o lidských právech a základních svobodách. Státní zastupitelství vysvětlilo, proč akceptovalo, že čínská strana neposkytla ujištění o právu konzulárních pracovníků kontaktovat vyžádané osoby bez přítomnosti třetích osob. Zástupci čínské strany totiž během jednání v květnu 2018 vysvětlili, že podle mezinárodního konzulárního práva mají konzulární pracovníci takové práva pouze vůči státním příslušníkům svého vlastního státu. Tento argument státní zastupitelství přijalo.

17. Stěžovatelé namítli, že v ČLR není nezávislá justice, že podmínky v čínských věženích jsou velmi špatné a že nevěří, že by ČLR dodržela poskytnutá ujištění. Své obavy opřeli o informace poskytnuté MZV a pořízené samotným státním zastupitelstvím, z nichž vyplývalo, že soudnictví není nezávislé, ale je pod politickou kontrolou komunistické strany. Měli obavy z používání mučení v průběhu trestních řízení. Předložené důkazy podle nich nepředstavují dostatečně ucelený soubor důkazů, aby skýtaly záruku, že se nebude jednat o vykonstruovaný proces. Ke svým obavám stěžovatelé přiložili i další důkazy, a sice tiskovou zprávu Úřadu vysokého komisaře pro lidská práva (dále též „OHCHR“) ze dne 18. května 2018, podle níž odborníci OSN kritizují rozhodnutí Španělska vydat osoby tchajwanského původu do ČLR takto: „trest, který [dotčeným osobám] hrozí za trestné činy v extradičním příkaze, by mohl vést k přísným sankcím, například k nucené práci, či dokonce výkonu trestu smrti.“ Dále doložili stanovisko ředitele Taipeiské hospodářské a kulturní kanceláře k vydání vyžádaných. Ten se obává, že obvinění by nebyli vystaveni spravedlivému soudu, bude s nimi zacházeno špatně a mohou být mučeni a odsouzeni i k nepřiměřeně vysokému trestu odnětí svobody, a požádal, aby byli podezřelí k vykonání trestu posláni na

Tchaj-wan anebo jej vykonali v České republice. Stěžovatelé předložili i vyjádření Amnesty International ke stavu lidských práv v Číně, jež uvádí: „Čínský právní systém obecně používá příliš vágní termíny, které mohou být lehce zneužity podle potřeby. Obvinění ze separatismu, podvratné činnosti, ohrožení národní bezpečnosti nebo národních zájmů se totiž objevují velmi často, a to takřka u jakéhokoli zločinu. Nedostatky v systému soudnictví a trestním právu dále umožňují mučení a jiné špatné zacházení a nespravedlivé procesy.“ Později přiložili stěžovatelé stanovisko Českého helsinského výboru.

B) Obsah napadených rozhodnutí

18. Městský soud rozhodl napadenými usneseními postupně o přípustnosti vydání všech stěžovatelů k trestnímu stíhání do ČLR pro skutek uvedený v příloze žádosti o vydání pro skutek trestného činu podvodu podle čínského trestního práva, a to dle § 95 odst. 1 ZMJS a podle čl. 16 odst. 1 Úmluvy OSN proti nadnárodnímu organizovanému zločinu (publ. pod č. 75/2013 Sb. m. s.). Pokud jde o důvody znemožňující vydání, městský soud konstatoval, že nesporně v individuálních případech k porušování vnitrostátních předpisů a mezistátních úmluv v rámci trestního řízení v ČLR dochází, a patrně i ve větším rozsahu, než je tomu v České republice, i s ohledem na zcela diametrální rozlohu, počet obyvatelstva a obecně jiné životní podmínky a kulturní zvyky. Jak však vyplývá i z předložených ujištění státních orgánů ČLR, státní orgány brání výskytu a opakování obdobných situací, přičemž k tomu přispívají i širší možnosti kontroly a stížností ze strany různých institucí, v daném případě i našich zastupitelských orgánů. Vydání podmínil městský soud diplomatickými zárukami.

19. Na základě stížností stěžovatelů vrchní soud napadenými usneseními jednotlivá usnesení městského soudu zrušil ve výroku o přijetí ujištění a znovu rozhodl tak, že vydání stěžovatelů je přípustné za současného přijetí upřesněných diplomatických záruk.

20. Ve vztahu k pochybám MZV, zda Čína bude plně dodržovat poskytnutá diplomatická ujištění, podle vrchního soudu „v posledních letech nebyl ve výkonu trestu žádný český občan a zastupitelský úřad nemá přímou referenci o poměrech v čínských věznicích a v uvedené zprávě rovněž není jakákoliv zmínka o tom, že v minulosti by tento úřad s kontrolou dodržování záruk vztahujících se k vydané osobě měl jakékoliv vlastní nebo alespoň zprostředkované informace, tím spíše takové, které by odůvodňovaly vyjádření pochybností o dodržování takových záruk“ (bod 18 usnesení). Vrchní soud se zabýval též tím, jestli ujištění neposkytl jiný subjekt než ten, který je k tomu oprávněný. Dožádanému státu podle něj nepřísluší provádět šetření, zda při formulaci jednotlivých dokumentů, v nichž jsou zakotveny záruky, byla dodržena pravidla založená politickými zvyklostmi či vnitrostátními předpisy vyžadujícího státu. V čl. 50 extradičního zákona ČLR je upravena působnost generální prokuratury a nejvyššího soudu při poskytování záruk týkajících se mezí trestního stíhání či uložení trestu. Není důvodu pochybovat o tom, zda vyžadující stát postupoval podle svých zákonů při formulaci extradiční žádosti. Je na vyžadujícím státu, aby posoudil, jestli přísluší čínského nejvyššímu soudu poskytnout záruku týkající se omezení možného trestu, jež spočívá v konstatování, že určitý druh trestu nemůže být uložen, protože to zákony nepřipouštějí.

21. Podle vrchního soudu městský soud nezastíral, že v oblasti justice a vězeňství je celá řada problémů s respektováním práv a svobod u trestně stíhaných osob, byť lze konstatovat snahu o jejich postupné odstraňování a zlepšování celkové situace. Tyto negativní poznatky by se nicméně musely týkat „buď takové skupiny obviněných a odsouzených, do níž lze podřadit i vyžadovanou osobu, nebo musí být tak rozvinutým a v dožadujícím státě samozřejmým jevem, že je vysoce pravděpodobné, že v rámci trestního řízení nebo výkonu trestu by postihly i tuto osobu. Pro konstatování takového stavu není třeba důkazu, že vyžádanou osobu nutně porušení práva na spravedlivý proces nebo porušení zákazu mučení postihne, postačuje důvodná pravděpodobnost, že takový následek vznikne“ (bod 24

usnesení). Dále vrchní soud konstatoval, že „městský soud … provedl důkaz řadou dokumentů, popisujících situaci především v soudnictví a vězeňství ve vyžadujícím státě, a nedospěl k závěru, že by vytýkaná porušení práva na spravedlivý proces před čínskými soudy byla natolik četná a hromadně se vyskytující, že by je bylo možné obecně vztáhnout na celou justici ve vyžadujícím státě nebo že by hrozilo i v případě vydání osoby vyžádaného“ (bod 25 usnesení). Podpůrně vrchní soud odkázal na soudní praxi jiných států Evropské unie při posuzování žádostí o vydání. Kdyby byly poměry, pokud jde o respektování práv obviněných na spravedlivý proces a zákaz mučení, natolik odstrašující a neudržitelné, jistě by uvedené státy neprohlašovaly vydání za přípustné.

22. Vrchní soud odkázal na judikaturu, podle níž se zkoumá, je-li vyžadující stát smluvní stranou mezinárodních úmluv zaměřených na ochranu lidských práv a základních svobod a obsahují-li tyto úmluvy funkční mechanismy kontroly jejich dodržování. Je potřeba zkoumat, jestli ze zpráv o dodržování lidských práv vyplývají podstatné důvody domnívat se, že porušení zákazu mučení v daném případě opravdu hrozí [odkázal na nález sp. zn. I. ÚS 752/02 ze dne 15. 4. 2003 (N 54/30 SbNU 65)]. Městský soud provedl dokazování řadou dokumentů popisujících situaci ve vězeňství a soudnictví a neshledal, že by porušení práva na spravedlivý proces byla natolik četná a hromadně se vyskytující, že by bylo možné je obecně vztáhnout na celou justici nebo že by reálně hrozilo i v případě vydání stěžovatelů. Z formulace skutku se jeví, že případné trestní stíhání nemá mít politický charakter, neboť se jedná o čin majetkové povahy. Ze zpráv o lidských právech v Číně se nepotvrzuje ani snaha přísněji postihovat osoby pocházející z Tchaj-wanu. Podle vrchního soudu pak horší materiální podmínky ve věznicích samy o sobě nelze bez dalšího považovat za překážku extradice. Informace o vydávání tchajwanských občanů do Číny od MZV vyhodnotil vrchní soud tak, že „snaha ČLR o vydání vyžádaných, byť jsou občané Tchaj-wanu, má své jasné a logické procesní důvody a nelze je zaměňovat za snahu o potlačování této národnostní skupiny“ (bod 28 usnesení).

23. Ohledně záruky spravedlivého procesu a dodržování zákazu mučení a špatného zacházení v trestním řízení i v případném výkonu trestu a dalších otázek se vrchní soud sám obrátil prostřednictvím velvyslanectví na čínské státní orgány a doplnil další ujištění ČLR. Rovněž požádal o ujištění, že vyžádané osoby budou mít záruku komunikace se zástupci zastupitelského úřadu České republiky jak z podnětu zastupitelského úřadu, tak k žádosti vyžádaných. Obdržel od nich dodatek označený jako Práva podezřelých z trestných činů podle zákonů po jejich vydání do ČLR. Čínské státní orgány poukazují na to, že ČLR přistoupila k více než 20 mezinárodním úmluvám o lidských právech, včetně Úmluvy proti mučení a jinému krutému, nelidskému nebo ponižujícímu zacházení nebo trestání. Dále obsahují ustanovení čínského trestního práva, včetně zákazu využívat mučení k doznání viny a práv podezřelých osob během trestního stíhání, i práv vězněných osob. Ohledně návštěvy konzulárních pracovníků potvrdil čínský zastupitelský úřad, že konzulární pracovníci České republiky budou moci navštívit vězněné osoby v souladu s čínskými právními předpisy. Výčet těchto ujištění tedy vrchní soud doplnil do výroku v části týkající se těchto záruk. Tato ujištění podle něj odpovídají požadavkům judikatury Nejvyššího soudu (sp. zn. 11 Tcu 43/2009) i Ústavního soudu [nález sp. zn. I. ÚS 2462/10 ze dne 10. 11. 2010 (N 221/59 SbNU 195)].

24. K námitce, že trestný čin byl spáchán částečně na území České republiky, vrchní soud uvedl, že se v České republice proti těmto osobám v současné době žádné trestní stíhání nevede. Žádný ze stěžovatelů není občanem České republiky, na její území přicestovali pouze za účelem provádění činnosti, pro niž byli zadrženi, a rovněž všechny dosud zjištěné poškozené osoby jsou občany ČLR. Zajištění přítomnosti všech zmíněných osob při úkonech trestního stíhání a komunikace s nimi v jejich průběhu je nepochybně daleko jednodušší ve vyžadujícím státě než v České republice, stejně jako dohledání případných výnosů z trestné

činnosti a rozhodnutí o nich. I další okolnosti, které samotnému činu předcházely, a jejich těžiště se nachází mimo území České republiky – od vytipování poškozených až po rozhodnutí, kdo vlastní čin spáchá a za tím účelem do České republiky vycestuje. Pokud by trestní stíhání skončilo uložením trestu odnětí svobody, jeho výkon by pro odsouzené byl rovněž přijatelnější v prostředí, ve kterém se dorozumí. Podle vrchního soudu jsou tak splněny podmínky pro to, aby trestní stíhání bylo vedeno nikoliv v České republice, ale ve vyžadujícím státě.

25. Po rozhodnutích soudů o přípustnosti vydání stěžovatelů jim udělilo Ministerstvo vnitra dne 10. července 2019 doplňkovou ochranu na dobu 12 měsíců.

26. V létě 2019 se navíc ministryně spravedlnosti obrátila na Nejvyšší soud s tím, že má pochybnosti o správnosti rozhodnutí, a s návrhem na přezkoumání rozhodnutí obou soudů. Nejvyšší soud tento návrh zamítl. Rozhodnutí soudů byla podle něj patřičně odůvodněna, a jestli by došlo k vydání stěžovatelů po vypršení doplňkové ochrany, je to v souladu se zákonem i mezinárodními závazky České republiky. Rozhodnutí Nejvyššího soudu nebylo stávající ústavní stížností napadeno.

II. Argumentace účastníků řízení

27. Podle stěžovatelů existuje důvodná obava, že by v případě jejich vydání trestní řízení v ČLR neodpovídalo zásadám vyjádřeným v čl. 3 a 6 Úmluvy anebo by trest odnětí svobody uložený nebo předpokládaný v ČLR nebyl vykonán v souladu s požadavky čl. 3 Úmluvy proti mučení a jinému krutému, nelidskému nebo ponižujícímu zacházení nebo trestání. Dle stěžovatelů v případě jejich vydání k trestnímu stíhání do ČLR hrozí reálné riziko porušování jejich základních lidských práv a svobod. Mají za to, že pokud obecné soudy i přes zprávy jimi citované nebo založené ve spisu připustily vydání stěžovatelů do ČLR, došlo tím k porušení základního práva stěžovatelů na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny.

28. Tvrdí, že jako občané Tchaj-wanu čelí pravděpodobnosti horšího zacházení, toho, že o jejich věcech nebudou rozhodovat nezávislé soudy a že neproběhne spravedlivý proces a případně jim bude uložen nepřiměřený trest. Podle stěžovatelů navíc závěr obecných soudů, že jiné státy Evropské unie vydávají občany Tchaj-wanu k trestnímu stíhání do ČLR, nemá oporu ve spise. Jediným státem, jehož soudy rozhodly o přípustnosti vydání občanů Tchaj-wanu do ČLR, je Španělsko, a i v tomto případě je toto rozhodnutí považováno ze strany OHCHR za exces.

29. Stěžovatelé poukazují rovněž na stav věznic a na to, že jim ve věznicích hrozí špatné zacházení. Kromě velmi špatných materiálních podmínek a nedostatečné zdravotní péče nefunguje dobře ani monitoring nelidských podmínek ve věznicích. Vězňům nejsou umožňovány ani návštěvy jejich rodinných příslušníků.

30. Dále mají stěžovatelé za to, že poskytnutá ujištění ČLR nejsou dostatečná, neboť je v rozporu s čl. 3 Úmluvy neochrání před nebezpečím špatného zacházení. Nelze z nich ani dovodit, že nedojde k překvalifikování na jiný trestný čin stejného druhu, za který již je možné uložit trest smrti. Není garantováno to, že stěžovatelé budou mít zaručeno právo na spravedlivý proces, že nebudou podrobeni mučení či jinému špatnému zacházení, že budou dodržována jejich práva ve vazbě či ve výkonu trestu odnětí svobody. V případě, že by trestní řízení skončilo uložením trestu odnětí svobody, nebude umožněna komunikace stěžovatelů se zástupci zastupitelského úřadu České republiky. Stěžovatelé dále namítají, že ujištění nevydaly k tomu oprávněné státní orgány. Stěžovatelé se obávají uložení nepřiměřeného (výjimečného doživotního) trestu.

31. Podle stěžovatelů hrozí též porušení zásady speciality, neboť ze sdělení čínských orgánů vyplývá, že trestní stíhání má být realizováno zřejmě pro celou řadu podvodů, a nikoliv jen pro tři skutky uvedené v extradiční žádosti.

32. Stěžovatelé namítají také, že předložené důkazy nesplňují běžné náležitosti, neboť nejsou opatřeny legalizační doložkou ani ničím jiným, z čeho by bylo možné dovodit jejich autentičnost a správnost. Některé důkazy nebyly přeloženy do českého jazyka. Ani žádost o vydání a zatýkací rozkaz nebyly řádně úředně přeloženy do českého jazyka (či opatřeny superlegalizací), a neexistuje tak jistota jejich správností. Soudy by tak k žádosti o vydání v této podobě neměly vůbec přihlížet. Dále stěžovatelé namítají, že jim nebyl přeložen návrh státního zastupitelství na vyslovení přípustnosti vydání do čínského jazyka, kterému by rozuměli. Prostý ústní překlad návrhu státního zastupitelství tlumočníkem nepostačuje s ohledem na rozsah a složitost uvedeného dokumentu.

33. Obecné soudy dle stěžovatelů dále neprovedly žádné z důkazů (například odposlechy telefonátů zachycené Policií České republiky) a nelze zjistit, na základě čeho dospěly k podezření, že se tří skutků dle extradiční žádosti dopustili právě stěžovatelé, respektive že se uvedené tři skutky vůbec staly. Soudy tak nevyložily své úvahy ohledně důkazů, které dle nich svědčí pro důvodnost trestního stíhání stěžovatelů. Přestože soudy uvádějí, že extradiční materiály podezření z trestné činnosti stěžovatelů do značné míry dokládají, neuvádějí žádný konkrétní důkaz (který má být obsahem extradičních materiálů), o který takový svůj závěr opírají.

34. Podle stěžovatelů není důvodu, aby bylo stíhání upřednostněno v ČLR spíše než v České republice, neboť jediné dostupné důkazy má česká policie a poškození žijí v Austrálii, nikoli v Číně. Tedy neexistuje zákonný důvod dát přednost provedení trestního stíhání v ČLR ani z důvodu náležitého zjištění skutkového stavu.

35. Ústavní soud vyzval účastníky řízení, aby se vyjádřili k ústavní stížnosti. Vrchní soud ve svých vyjádřeních odkázal na napadená usnesení. Uvedl, že soudy vycházely z toho, že vyžádané osoby se v minulosti veřejně neangažovaly, a tedy by jim z tohoto hlediska neměl hrozit politicky motivovaný postih. S ohledem na to, že jde o majetkovou trestnou činnost, jejich národnost by neměla hrát roli, o jejich vydání by ČLR usilovala i v případě jakékoli jiné národnosti. Soudy nepřehlížely nedostatky v oblasti soudnictví a vězeňství, ale zkoumaly, zda tyto nedostatky představují natolik vážné nebezpečí, že by to mohlo mít za následek porušení základních práv a svobod, a zvažovaly i záruky, které mohou potenciální nebezpečí snížit. Poskytnutá ujištění považovaly za spolehlivá a dostatečná, přičemž akceptovaly vysvětlení ujištění, která vylučují uložení trestu smrti i pro případ, že se změní kvalifikace trestného činu. Vrchní soud má za to, že stěžovatelům byla poskytnuta náležitá pomoc, aby neutrpěli újmu na svých právech v důsledku neznalosti jednacího jazyka. K tomu, proč nebyl akceptován požadavek na překlad návrhu státního zástupce, se soud vyjádřil v odůvodnění rozhodnutí. Konkrétně v něm uvedl, že možnost seznámit se s extradiční žádostí měli stěžovatelé již během výslechu v předběžném šetření, v rámci rozhodování o předběžné vazbě, a důkaz těmito listinami v překladu, s nimiž se mohli opětovně seznámit v rámci práva nahlédnutí do nich i ve svém jazyce, měli i v rámci veřejného zasedání konaného před městským soudem. To se po celou dobu konalo za účasti tlumočníka a stěžovatelé prohlásili, že s obsahem návrhu státního zastupitelství byli seznámeni. Podmínka, za níž podle § 28 odst. 4 trestního řádu lze písemný překlad nahradit přetlumočením obsahu písemnosti, tedy byla rovněž splněna.

36. Městský soud ve svých vyjádřeních pouze odkázal na napadená usnesení.

37. Městské státní zastupitelství v Praze ve svém vyjádření uvedlo, že si soudy opatřily řadu informací různých subjektů a reagovaly na skutečnosti zjištěné v souvislosti s dodržováním lidských práv v ČLR. Jak státní zastupitelství, tak soudy se snažily o maximum, aby opatřily ujištění, která by byla zárukou co nejadekvátnější reakce na zjištěné nedostatky. Pokud jde o reálnost jejich dodržení, neexistuje žádná minulá negativní zkušenost s jejich neplněním ze strany orgánů ČLR, protože neexistuje žádná relevantní zkušenost při vydání do ČLR. K otázce hrozby nepřiměřeného trestu uvedlo státní zastupitelství, že

„ukládání trestu, resp. stanovení trestní sazby na konkrétní trestné jednání je otázkou trestní politiky konkrétního státu, v níž se projevují takové snahy jako využití prostředku trestní represe k omezení určitého druhu trestné činnosti. Při rozdílnosti trestní politiky, právní kultury a právního vývoje jednotlivých států je třeba dostatečného důvodu k závěru, že hrozí krutý, nelidský či ponižující trest, který by byl překážkou vydání osoby“. Podle státního zastupitelství skutečnost, zda jiné státy, včetně členských států Evropské unie, vydaly či nevydaly osoby k trestnímu stíhání do ČLR, má jen omezenou relevanci pro rozhodování českých soudů, a proto oba soudy vzaly tuto situaci na vědomí jako informaci, na které však nelze založit nebo kterou nelze odůvodnit rozhodnutí o žádosti o vydání.

38. Vrchní státní zastupitelství v Praze ve vztahu ke stěžovateli c) uvedlo, že podle čl. 16 odst. 1 Úmluvy OSN proti nadnárodnímu organizovanému zločinu, vyhlášené pod č. 75/2013 Sb. m. s., má stát obecnou povinnost k vydání osoby, jež se měla dopustit trestné činnosti a zdržuje se na území České republiky, orgánům cizího státu. Jelikož vrchní soud rozšířil a zpřesnil ujištění pojatá do výroku svého rozhodnutí, jimiž podmínil přípustnost vydání stěžovatelů, postupoval v souladu s judikaturou ve vztahu k právu na spravedlivý proces a zákazu mučení, nelidského nebo ponižujícího zacházení. Ve vztahu ke stěžovateli e) se vrchní státní zastupitelství nevyjádřilo a ve vztahu k ostatním stěžovatelům se vzdalo postavení vedlejšího účastníka řízení.

III. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

39. Ústavní soud se nejprve zabýval otázkou přípustnosti ústavní stížnosti, a to i s přihlédnutím k tomu, že stěžovatelé napadají rozhodnutí soudů, byť jejich faktické vydání je ještě podmíněno rozhodnutím ministryně spravedlnosti.

40. Ačkoliv ministryně spravedlnosti doposud nepovolila vydání do cizího státu podle § 97 odst. 1 ZMJS, městský i vrchní soud již konstatovaly, že vydání přípustné je. Podle konstantní judikatury Ústavního soudu jsou konečnými rozhodnutími, proti kterým lze podat ústavní stížnost, jak rozhodnutí soudů o přípustnosti vydání, tak rozhodnutí ministra spravedlnosti o povolení vydání. Obě tato rozhodnutí se navzájem odlišují svým účelem a předmětem posouzení a obě mají povahu rozhodnutí o posledním procesním prostředku, který zákon poskytuje vydávané osobě k ochraně jejích práv. Lhůta k podání ústavní stížnosti se v případě každého z těchto rozhodnutí posuzuje samostatně. V případě, že stěžovatelé měli za to, že do jejich základních práv zasahují již rozhodnutí soudů, nemohli čekat na rozhodnutí ministryně spravedlnosti o povolení vydání – viz podrobněji stanovisko pléna sp. zn. Pl. ÚS-st. 37/13 ze dne 13. 8. 2013 (ST 37/70 SbNU 619; 262/2013 Sb.), zejména body 8–14. Ačkoliv bylo toto stanovisko vydáno předtím, než ZMJS nabyl účinnosti, a týkalo se tedy úpravy extradičního řízení dle § 390 a násl. trestního řádu, ZMJS postup při vydávání do cizího státu nezměnil. I na nyní účinnou právní úpravu extradičního řízení v ZMJS se proto vztahují závěry citovaného stanoviska, jak již Ústavní soud ve své judikatuře dovodil [viz nález sp. zn. II. ÚS 3219/19 ze dne 26. 11. 2019 (N 199/97 SbNU 133), bod 27; srov. nález sp. zn. II. ÚS 3505/18 ze dne 3. 6. 2019 (N 103/94 SbNU 256), body 37–39].

41. Ministryně spravedlnosti využila možnost obrátit se na Nejvyšší soud s návrhem na přezkoumání rozhodnutí obecných soudů dle § 95 odst. 5 ZMJS, neboť sama měla pochyby o přípustnosti vydání. Jak ovšem uvedl Ústavní soud v již citovaném stanovisku pléna sp. zn. Pl. ÚS-st. 37/13, bodě 13, v tomto případě nejde o opravný prostředek, který by měl jednotlivec k dispozici a který by byl povinen před podáním ústavní stížnosti vyčerpat dle § 75 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů. Za rozhodnutí o posledním procesním prostředku, které zákon k ochraně práv poskytuje, je tak třeba – v kontextu soudního rozhodování o přípustnosti extradice – „vždy považovat usnesení vrchního soudu, kterým bylo rozhodnuto o stížnosti proti rozhodnutí krajského soudu o přípustnosti vydání“ (tamtéž). S ohledem na citovaný závěr se tak již neuplatní názor

vyjádřený v obiter dicto nálezu sp. zn. IV. ÚS 353/12 ze dne 10. 10. 2012 (N 171/67 SbNU 97), bodě 18, podle něhož je nutné v případě, že dojde k podnětu ministra spravedlnosti k zahájení přezkumného řízení před Nejvyšším soudem dle § 397 odst. 3 trestního řádu (nyní § 95 odst. 5 ZMJS), vyčkat s podáním ústavní stížnosti na rozhodnutí Nejvyššího soudu. Ústavní soud dále konstatuje, že ústavní stížností není třeba napadat rozhodnutí Nejvyššího soudu o návrhu ministra spravedlnosti na přezkum rozhodnutí.

42. Ústavní stížnost směřující proti napadeným usnesením vrchního soudu a městského soudu o přípustnosti extradice je tedy přípustná; rozhodnutí Nejvyššího soudu vydaná v řízení o návrhu ministryně spravedlnosti dle § 95 odst. 5 ZMJS napadena nebyla, a nejsou tak předmětem tohoto řízení. Jelikož Nejvyšší soud návrh ministryně spravedlnosti zamítl, mohlo by v případě uplynutí doby, na kterou byla stěžovatelům udělena doplňková ochrana (nedojde-li k jejímu prodloužení), být přistoupeno k povolení vydání stěžovatelů a následné realizaci extradice.

IV. Posouzení důvodnosti ústavních stížností

43. V řízení o ústavních stížnostech se Ústavní soud jako soudní orgán ochrany ústavnosti omezuje na posouzení, zda rozhodnutími orgánů veřejné moci nebo postupem předcházejícím jejich vydání nebyla porušena ústavně zaručená základní práva a svobody.

44. Účelem vydávání osob k trestnímu stíhání nebo k výkonu trestu do cizího státu je zajistit, aby se osoba podezřelá ze spáchání trestného činu nebo za jeho spáchání odsouzená nevyhýbala trestnímu řízení nebo výkonu trestu pobytem v jiném státě. Vydávající stát vydáním osoby umožňuje její stíhání ve státě, který je k tomu příslušný, aniž by proti ní sám vedl trestní stíhání. Tímto postupem především naplňuje své mezinárodněprávní závazky [viz nález sp. zn. I. ÚS 1015/14 ze dne 23. 8. 2016 (N 155/82 SbNU 451), bod 31].

45. Jedním z důležitých mezinárodních závazků, jehož účelem je, aby trestný čin nezůstal nepotrestán, je závazek *aut dedere aut judicare* (buď vydat, nebo sám stíhat). Jde o závazek států vzájemně spolupracovat tak, aby nenastal stav beztrestnosti [INTERNATIONAL LAW COMMISSION. The obligation to extradite or prosecute (aut dedere aut judicare). Final Report of the International Law Commission. United Nations. 2014, dostupná z: https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/reports/7_6_2014.pdf, str. 2]. Podle Komise pro mezinárodní právo se zde použije obecný test využívaný v různých úmluvách zaměřených na stíhání závažných trestných činů, a to, že „stát, v němž je osoba zbavena svobody, předloží případ domnělého pachatele příslušným orgánům, pokud podezřelého nevydá. Tato povinnost je doplněna různými ustanoveními, která požadují, aby státy: a) považovaly uvedené trestné činy za trestné; b) stanovily pravomoc stíhat daný trestný čin, je-li zde spojitost mezi trestným činem a domnělý pachatel je přítomen na území a není vydán; c) uzákonily takové předpisy, jež zaručí, že domnělý pachatel bude zadržen po dobu předběžného šetření, a d) považovaly trestné činy za podléhající extradici“ (tamtéž, str. 6). Ačkoliv Úmluva proti nadnárodnímu organizovanému zločinu obsahuje zásadu *aut dedere aut judicare* v čl. 16 odst. 10 jen omezeně, jde-li o zastavení procesu vydání z důvodu, že jde o vlastní občany vydávajícího státu, tedy v případech nerelevantních pro projednávaný případ, trestní zákoník přesto tuto zásadu zakotvil obecně v § 8 odst. 1. Proto Ústavní soud zdůrazňuje nutnost nenechat spáchané trestné činy nepotrestané, a to buď tím, že budou podezřelí vydáni, anebo stíháni v České republice.

46. V projednávaném případě se bude Ústavní soud zabývat tím, jestli rozhodnutím o přípustnosti vydání stěžovatelů do ČLR soudy porušily zákaz mučení a krutého, nelidského a ponižujícího zacházení nebo trestu (zásadu nenavracení) (část A) a jestli jsou tyto obavy zhojeny poskytnutými diplomatickými zárukami (část B).

A) Zákaz mučení a krutého, nelidského a ponižujícího zacházení nebo trestu
a) Právní východiska

47. Námitky stěžovatelů se týkají především hrozícího porušení závazku non-refoulement, neboli zásady nenavracení. Podstatou zásady nenavracení je zákaz státu navrátit cizince jakýmkoli způsobem do jiného státu, v němž by byl ohrožen jeho život nebo osobní svoboda na základě jeho rasy, náboženství, národnosti, příslušnosti k určité společenské vrstvě či politického přesvědčení (čl. 33 odst. 1 Úmluvy o právním postavení uprchlíků), případně v němž by mu hrozilo, že bude porušeno jeho právo na život (čl. 2 Úmluvy) nebo že bude vystaven mučení nebo podrobován nelidskému či ponižujícímu zacházení anebo trestu (čl. 3 Úmluvy, čl. 7 odst. 2 Listiny), anebo výjimečně i v případech, kdy by cizinci hrozilo do očí bijící popření práv na osobní svobodu (čl. 5 Úmluvy) či na spravedlivý proces (čl. 6 Úmluvy), jak plyne například z rozsudku Evropského soudu pro lidská práva (dále jen „ESLP“) ve věci *Othman (Abu Qatada) proti Spojenému království* ze dne 17. ledna 2012 č. 8139/09. Níže uvedená pravidla k posuzování porušení čl. 3 Úmluvy se plně uplatní při posuzování jakéhokoli návratu cizince, hrozí-li porušení zásady nenavracení, postupuje se stejně u vyhoštění i u extradice (nově např. rozsudek ESLP ve věci *Trabelsi proti Belgii* ze dne 4. září 2014 č. 140/10, § 116). Rovněž jsou použitelná při posuzování zákazu mučení či podrobení krutému, nelidskému nebo ponižujícímu zacházení nebo trestu podle čl. 7 odst. 2 Listiny.

48. Špatné zacházení ve smyslu čl. 3 Úmluvy musí dosáhnout určité minimální úrovně závažnosti, jež záleží na okolnostech případu, délce zkoumaného zacházení, dopadech do fyzického i duševního zdraví a v některých případech na pohlaví, věku či zdravotním stavu dotčené oběti. Aby bylo možno zacházení považovat za nelidské či ponižující, musí utrpení nebo ponížení jít nad rámec nezbytného utrpení či ponížení spjatého s konkrétní formou legitimního trestu nebo zacházení (shora citovaný rozsudek velkého senátu ESLP ve věci *Saadi proti Itálii*, § 134–135).

49. K špatnému zacházení v kontextu návratu do země původu může dojít například v důsledku špatných podmínek ve věznicích [srov. nález sp. zn. I. ÚS 752/02 ze dne 15. 4. 2003 (N 54/30 SbNU 65)], případně trestu odnětí svobody na doživotí bez vyloučení naděje na podmíněné propuštění [*Iorgov proti Bulharsku* (č 2) ze dne 2. 9. 2010 č. 36295/02]. Podmínky v zařízeních zbavujících svobody pohybu mohou dosáhnout nelidského či ponižujícího zacházení podle čl. 3 Úmluvy, například jde-li o přeplněná zařízení a nedostatečné zajištění topení, hygieny, podmínek ke spaní, jídla, možnosti volnočasových činností či kontaktu s vnějším světem. Když se posuzují podmínky, v nichž je osoba zbavena svobody, je potřeba vzít ohled na kumulativní dopad těchto podmínek, včetně konkrétních okolností týkajících se daného stěžovatele (rozsudek ESLP ve věci *Dougoz proti Řecku* ze dne 6. března 2011, č. 40907/98, § 46). I přeplněnost míst detence může sama o sobě postačovat k porušení čl. 3 Úmluvy, přičemž ESLP obecně požaduje osobní prostor každého zbaveného svobody přinejmenším 3 m^2. V případech, kdy není nedostatek místa tak závažný, k hodnocení podmínek přistupují další materiální podmínky, například přístup na toalety v důstojných podmínkách, odvětrávání, zajištění přístupu denního světla, dostatečné topení i dodržování hygienických podmínek. Tedy například byl-li vězni k dispozici prostor mezi 3 a 4 m^2, a zároveň tento prostor nebyl dostatečně větrán a osvětlen, i v těchto případech v minulosti ESLP shledal porušení čl. 3 Úmluvy (viz rozsudek ESLP ve věci *Florea proti Rumunsku* ze dne 14. září 2010 č. 37186/03, § 51 a tam citovanou judikaturu). Přitom při posuzování porušení čl. 3 Úmluvy v kontextu nuceného návratu do země původu nelze s ohledem na prospektivní povahu tohoto posouzení obvykle určit tak přesně okolnosti špatného zacházení s vězni, jako když je posuzováno zacházení s vězni v domácím kontextu; např. promyšlenost takového zacházení, zda je vedeno cílem zlomit vůli stěžovatele, úmyslem jej ponížit atd. (blíže viz rozsudek ESLP ze dne 10. dubna 2012 ve věci *Babar Ahmad a další*

proti Spojenému království č. 24027/07, 11949/08, 36742/08, 66911/09 a 67354/09, § 178 až 179).

50. Míra požadavku na prokazování důvodů pro nenavracení osoby, jež má být podrobena nucenému návratu, je odvislá od konkrétních skutkových okolností daného případu, tvrzení toho, co jí potenciálně hrozí, a také od toho, o které právo zaručené Úmluvou se jedná.

51. Podle ustálené judikatury ESLP k čl. 3 Úmluvy je v řízení před ESLP v zásadě na stěžovateli, aby předložil důkazy způsobilé prokázat, že existují závažné důvody domnívat se („substantial grounds“), že by byl vystaven skutečnému nebezpečí zacházení v rozporu s čl. 3 Úmluvy. Jestliže stěžovatel předloží takové důkazy, je úkolem státu vyvrátit pochyby o tomto nebezpečí [srov. rozsudek velkého senátu ESLP ve věci *Saadi proti Itálii* ze dne 28. února 2008 č. 37201/06, § 129, nejnověji např. rozsudek ve věci *R. K. proti Francii* ze dne 9. července 2015 č. 61264/11, § 59, v judikatuře Ústavního soudu se na tento princip odkazuje i jako na „substantial-grounds test“, srov. nález sp. zn. I. ÚS 2462/10 ze dne 10. 11. 2010 (N 221/59 SbNU 195) a nález sp. zn. II. ÚS 670/12 ze dne 5. 9. 2012 (N 150/66 SbNU 269), body 28–29].

52. Ačkoliv je na stěžovatelích, kteří tvrdí, že jejich nuceným navrácením do vlasti dojde k porušení čl. 3 Úmluvy, aby předložili co nejvíce dokumentů a informací k posouzení míry rizika, přesto ESLP uznává, že například pro žadatele o azyl může být v obdobných případech velmi obtížné, ba až nemožné takové důkazy získat (rozsudek ESLP ve věci *Bahaddar proti Nizozemí* ze dne 19. února 1998, č. 25894/94, § 45, a ve věci *Mawajedi Shikpohkt proti Nizozemí* ze dne 27. ledna 2005, č. 39349/03). Při hodnocení věrohodnosti tvrzení, k nimž nebyly doloženy přímé důkazy, je proto zapotřebí, s ohledem na zvláštní situaci těchto osob, při nejednoznačnosti závěrů zásadně rozhodovat ve prospěch stěžovatelů (tzv. benefit of the doubt), pakliže lze tato tvrzení považovat za věrohodná ve světle informací o dotčené zemi původu (srov. např. rozsudek ESLP ve věci *R. C. proti Švédsku* ze dne 9. března 2010 č. 41827/07, § 50).

53. Tvrzení stěžovatele by měla dosáhnout obdobné úrovně věrohodnosti, jako je „hájitelnost“ uplatňovaná podle čl. 13 Úmluvy (srov. ECHR Research and Library Division, Directorate of the Jurisconsult, Article 3: The Court's approach to burden of proof in asylum cases, Council of Europe/European Court of Human Rights, 2016, dostupné z: https://www.echr.coe.int/Documents/Research_report_Art3_burden_proof_asylum_cases_ENG.PDF, body 1–5). Ustálená judikatura Ústavního soudu k čl. 7 odst. 2 Listiny považuje za hájitelné takové tvrzení, které není zcela nedůvěryhodné a nepravděpodobné, je možné prostorově i časově, je dostatečně konkrétní a v čase neměnné [srov. nález sp. zn. II. ÚS 1376/18 ze dne 10. 12. 2019 (N 207/97 SbNU 222), bod 33]. Na rozdíl od situací, kdy má být hájitelné tvrzení o porušení čl. 7 odst. 2 Listiny v kontextu práva na účinné vyšetřování, ve vztahu k hájitelnosti tvrzení, že nuceným návratem hrozí porušení čl. 7 odst. 2 Listiny, je třeba vycházet ze zpráv o zemích původu, a to s ohledem na výše uvedená specifika případů nuceně navracených cizinců. Stěžovatelé tedy mohou své obavy opřít převážně o zprávy o zemi původu, nemají-li k dispozici přímé důkazy o minulém pronásledování či újmě, kterou v zemi původu zakusili, za předpokladu, že jejich tvrzení jsou věrohodná.

54. Předloží-li dotčená osoba hájitelné tvrzení, že jí hrozí újma neslučitelná s čl. 3 Úmluvy, je na státních orgánech, aby rozptýlily pochyby, že zde je reálné nebezpečí takové újmy. Reálné nebezpečí takové újmy nebude dáno, když hrozí „pouhá možnost“ špatného zacházení (rozsudek ESLP ve věci *Vilvarajah a další proti Spojenému království* ze dne 30. 10. 1990 č. 13163/87, 13164/87, 13165/87, 13147/87 a 13148/87, § 111), ale zároveň není potřeba, aby byl překročen standard „vyšší pravděpodobnost, že ano, než že ne“ (srov. shora citovaný rozsudek ESLP ve věci *Saadi proti Itálii*, § 140, viz rovněž EUROPEAN ASYLUM SUPPORT OFFICE. Qualification for International Protection.

Directive 2011/95/EU, Judicial Analysis. IARLJ/EASO. 2016, dostupná z: https://www.easo.europa.eu/sites/default/files/QIP%20-%20JA.pdf, část 2.80.1).

55. S ohledem na to, že čl. 3 Úmluvy obsahuje absolutní zákaz mučení, nelidského či ponižujícího zacházení nebo potrestání, je potřebný důkladný přezkum toho, zda po nuceném návratu jedinci nehrozí, že bude vystaven špatnému zacházení, které toto ustanovení zapovídá (rozsudek ESLP ze dne 11. července 2000 ve věci *Jabari proti Turecku* č. 40035/98, § 39). Stát je povinen vzít v potaz nejen důkazy předložené dotčeným cizincem, ale také další skutkové okolnosti, které jsou pro posouzení věci relevantní. Existence reálného nebezpečí musí být posouzena s ohledem na skutkové okolnosti, které jsou nebo měly být státu známy v době vyhoštění (neboli *ex nunc*, srov. rozsudek velkého senátu ESLP ze dne 23. 8. 2016 *J. K. a další proti Švédsku* č. 59166/12, § 87).

56. Hodnocení reálného nebezpečí újmy podle čl. 3 Úmluvy musí být přiměřené a dostatečně podložené vnitrostátními dokumenty i dokumenty z jiných spolehlivých a objektivních zdrojů. Vzhledem k absolutní povaze ochrany podle čl. 3 Úmluvy je potřeba, aby posouzení bylo „adekvátní a dostatečně podložené místními materiály, jakož i materiály pocházejícími z dalších spolehlivých a objektivních zdrojů, jako například dalších smluvních a nesmluvních států, orgánů OSN a renomovaných nevládních organizací“ (srov. rozsudek ESLP ve věci *Salah Sheekh proti Nizozemí* ze dne 11. ledna 2007 č. 1946/04, § 136). Je nutné přihlédnout k „autoritě a pověsti autorů zprávy, serióznosti provedených šetření, návaznosti a souvislosti závěrů a skutečnosti, zda uvedená tvrzení jsou potvrzena i jinými zdroji“ (shora citovaný rozsudek ve věci *Saadi proti Itálii,* § 143). Při posuzování nezávislosti, spolehlivosti a objektivnosti autora zprávy je „důležité … taktéž vzít v úvahu, jakou měrou je autor zprávy zastoupen v zemi původu, jaké jsou jeho schopnosti získávat informace přímo na místě“ (rozsudek ESLP ve věci *NA. proti Spojenému království Velké Británie a Severního Irska* ze dne 17. 7. 2008 č. 25904/07, § 120–122). Jinými slovy, informace musí být aktuální, relevantní, dostatečně ověřené z různých objektivních zdrojů, od spolehlivých autorů.

57. Z výše uvedeného tedy plyne, že z absolutního zákazu mučení nebo podrobení krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestu (špatného zacházení) zaručeného v čl. 3 Úmluvy i čl. 7 odst. 2 Listiny plyne požadavek důkladného přezkumu toho, zda po nuceném návratu (extradici či vyhoštění) jednotlivci nehrozí reálné nebezpečí, že bude vystaven špatnému zacházení. Důkladný přezkum znamená, že hodnocení reálného nebezpečí újmy musí být přiměřené, aktuální a dostatečně ověřené z objektivních zdrojů od více spolehlivých autorit.

b) Aplikace uvedených principů

58. Stěžovatelé již vůči návrhu státního zastupitelství namítali, že v ČLR není nezávislá justice, že v průběhu trestního stíhání čínské státní orgány mohou využívat mučení k nátlaku na stěžovatele, aby doznali vinu, a že podmínky v čínských věznicích jsou špatné. Navíc podle nich lze pochybovat o tom, zda ČLR dodrží poskytnutá ujištění.

59. Státní zastupitelství obstaralo a obecné soudy následně použily relevantní zprávy od MZV. Zpráva MZV byla vypracována ve spolupráci s českým zastupitelským úřadem v Číně a za použití dalších zdrojů: Závěrečných doporučení Výboru OSN proti mučení z roku 2015, zprávy MZV USA o lidských právech za rok 2016 a zprávy nevládní organizace Human Rights Watch za rok 2017. Další zprávu MZV vytvořenou rovněž odborem lidských práv obdrželo státní zastupitelství z extranetu v červnu 2018. Autoři těchto zpráv mají dostatečnou reputaci, a někteří dokonce působí přímo v zemi, ke které se uvedené informace vztahují, a uvedené zprávy by tak naplnily požadavky na spolehlivost a objektivitu zdrojů informací plynoucí z judikatury ESLP. Bylo by ovšem vhodnější, kdyby soudy a státní zastupitelství vycházely z plného znění těchto zpráv, a ne pouze z jejich shrnutí doložených MZV. Tato

shrnutí se totiž částečně věnovala tomu, co hrozí lidskoprávním aktivistům, někdy bylo obtížné zjistit, co z uvedených informací dopadá i na běžné pachatele trestných činů.

60. Pro účely posouzení rizika podle čl. 3 Úmluvy ve shrnutích těchto zpráv chyběly podrobnosti, které obsahují původní znění zpráv, a informace vztahující se k případům obdobným případu stěžovatelů, tedy o tom, jestli špatné zacházení za určitých okolností hrozí též podezřelým z telekomunikačních podvodů. Takové zprávy přitom existují, s ohledem na počty osob, které v minulosti Čína v tomto ohledu již stíhala. Například podle veřejně dostupného článku China Daily: Telecom fraud fight to intensify (Boj s telekomunikačními podvody se zintenzivní) ze dne 7. 11. 2018, dostupného z: https://www.chinadaily.com.cn/a/201807/11/WS5b454e7fa3103349141e2019.html, čínští policisté zadrželi 2 700 podezřelých a odhalili 8 000 případů, v nichž se podezřelí vydávali buď za personál zákaznické linky telekomunikačních společností, anebo za příslušníky donucovacích orgánů (podobně jako v případě stěžovatelů) s cílem vylákat peníze od obětí, které se zdržovaly převážně na čínské pevnině. Hlavní obvinění pocházeli z Tchaj-wanu a často se kvůli páchání tohoto trestného činu usídlili v zahraničí.

61. Stěžovatelé samotní uvedli a odůvodnili své obavy z návratu. Aby naplnili požadavek předložit hájitelná tvrzení o tom, že existují závažné důvody domnívat se, že by mohli být vystaveni skutečnému nebezpečí špatného zacházení, podložili je nejen zprávami, které byly pořízeny státním zastupitelstvím, ale též zprávami Amnesty International, Úřadu Vysokého komisaře OSN pro lidská práva (OHCHR) o obdobných případech extradice ze Španělska a vyjádřením ředitele Taipeiské hospodářské a kulturní kanceláře poukazujícím na obavy z mučení a nedodržování zásad spravedlivého procesu.

62. Vyjádření Amnesty International ze srpna 2018 uvádí nikoli jen k aktivistům: „Čínský právní systém obecně používá příliš vágní termíny, které mohou být lehce zneužity podle potřeby. Obvinění ze separatismu, podvratné činnosti, ohrožení národní bezpečnosti nebo národních zájmů se totiž objevují velmi často, a to takřka u jakéhokoli zločinu. Nedostatky v systému soudnictví a trestním právu dále umožňují mučení a jiné špatné zacházení a nespravedlivé procesy.“ V části týkající se aktivistů je poznatek k detencím, jež se vztahuje na jakékoli zadržené osoby: „Podmínky v čínských detenčních zařízeních jsou ale relativně obtížné a často odporují mezinárodním normám, zvláště Standardním pravidlům OSN pro zacházení s vězni. Podezřelí jedinci jsou svévolně zadržováni, ve vazbě jsou poté vystaveni špatnému zacházení, mučení, případně je jim odmítnuta nutná lékařská péče, kontakt s rodinou či vlastním obhájcem. Výjimkou nejsou ani nespravedlivé soudní procesy a vysoké tresty, přičemž podle statistik je prakticky každý obviněný následně shledán vinným.“ V rámci obecného hodnocení situace Amnesty International uvádí, že „[v] neposlední řadě Čína často ve státní televizi vysílá předem připravené doznání, které obsahuje rozhovory se zadrženými osobami“.

63. Z tiskové zprávy OHCHR z května 2018, kterou předložili stěžovatelé a která se vyjadřovala k obdobnému španělskému případu, vyplývalo, že zástupci OSN mají obavy, že osobám tchajwanského původu, podezřelým z páchání telekomunikačních podvodů, po jejich vydání do Číny hrozí, že budou vystaveny mučení, případně potrestáni nucenou prací či dokonce trestem smrti. Ačkoli jde pouze o tiskovou zprávu, ukazuje na to, že OHCHR zpochybňuje i španělské rozhodnutí, o které se státní zastupitelství i soudy opíraly jako o příklad, kdy jiné státy Evropské unie přistupují k přípustnosti vydání do Číny. Navíc Ministerstvo spravedlnosti si později vyžádalo k případu více podrobností, obdrželo kopii jednoho ze španělských rozhodnutí a z něj zjistilo, že se v něm španělský soud přípustností extradice podle čl. 3 Úmluvy podrobně nezabýval (viz návrh Ministerstva spravedlnosti zaslaný Nejvyššímu soudu). Tato tisková zpráva naznačovala nutnost zjistit více o španělských rozhodnutích, s ohledem na to, že státní zastupitelství a obecné soudy se odkazovaly na praxi jiných evropských soudů.

64. Z uvedených zpráv o zemi původu ve spojení se zprávami opatřenými státním zastupitelstvím, které se v popisu problémů se špatným zacházením v ČLR nelišily, vyplývaly závažné důvody domnívat se („substantial grounds“), že by stěžovatelé po svém nuceném návratu byli vystaveni skutečnému nebezpečí špatného zacházení v rozporu s čl. 3 Úmluvy. S ohledem na obsah uvedených zpráv lze považovat tvrzení stěžovatelů za hájitelná, neboť nebyla zcela nedůvěryhodná a nepravděpodobná a byla dostatečně konkrétní a neměnná. Za těchto okolností tedy měly soudy vyvrátit pochyby, že zde je reálné nebezpečí takového zacházení, a to důkladným přezkumem, zda stěžovatelům hrozí špatné zacházení za použití věrohodných a spolehlivých zpráv, případně dostatečnými ujištěními (viz níže část B o diplomatických zárukách nabídnutých čínskými státními orgány).

65. S ohledem na povinnost jakéhokoli státního orgánu zabývajícího se navrácením cizince do země původu zjistit co nejaktuálněji, jestli v zemi původu nehrozí špatné zacházení, a to nejen ze zdrojů předložených stěžovateli (viz bod 55), Ústavní soud ověřil zprávy z veřejně dostupných zdrojů, z nichž většina byla již pokryta shrnutím MZV, pouze nebyla ve spisu v plném znění. Z těchto zpráv se jeví, že existuje míra pravděpodobnosti vyšší než jen „pouhá možnost“, že podezřelí budou vystaveni špatnému zacházení buď ze strany státních orgánů během trestního řízení, nebo v důsledku špatných podmínek ve věznicích.

66. Vrchní soud nepovažoval horší materiální podmínky provozu věznic popsané ve zprávách ve spisu bez dalšího za překážku extradice, avšak jen stěží může jeho závěr obstát ve světle informací, které popisují potíže zásadnějšího charakteru, než pouze „horší materiální podmínky“. Podle zprávy MZV jsou čínská vězení přeplněná a jsou tam špatné hygienické podmínky. Přeplněné cely jsou běžné a jsou známy případy, kdy občané Evropské unie byli drženi v cele o velikosti 25 m^2 s dalšími 22 vězni, tuto celu směli opustit jen dvakrát v týdnu bez přístupu na denní světlo. V zimních měsících jsou pak věznice nedostatečně vytápěné. Vězni jsou tak často nemocní. Již uvedené informace naznačují reálné nebezpečí špatného zacházení, jemuž by stěžovatelé mohli být vystaveni z důvodu špatných vězeňských podmínek (viz výše v bodě 49).

67. Otázkou hrozby špatného zacházení v průběhu uvěznění se městský soud zabýval povrchně, vrchní soud odůvodnění k této hrozbě rozvedl. Nastolil však vysoký důkazní standard neodpovídající požadavkům judikatury ESLP tím, že uvedl, že by se negativní poznatky musely týkat „buď takové skupiny obviněných a odsouzených, do níž lze podřadit i vyžadovanou osobu, nebo musí být tak rozvinutým a v dožadujícím státě samozřejmým jevem, že je vysoce pravděpodobné, že v rámci trestního řízení nebo výkonu trestu by postihly i tuto osobu. Pro konstatování takového stavu není třeba důkazu, že vyžádanou osobu nutně porušení práva na spravedlivý proces nebo porušení zákazu mučení postihne, postačuje důvodná pravděpodobnost, že takový následek vznikne“. Podle vrchního soudu porušení práva na spravedlivý proces před čínskými soudy nebyla natolik četná a hromadně se vyskytující, že by je bylo možné obecně vztáhnout na celou justici ve vyžadujícím státě nebo že by hrozilo i v případě vydání stěžovatelů. Kdyby byly poměry, pokud jde o respektování práv obviněných na spravedlivý proces a zákaz mučení, natolik odstrašující a neudržitelné, jistě by podle vrchního soudu ani další státy Evropské unie neprohlašovaly vydání za přípustné.

68. Zpráva MZV vypracovaná obecně k ČLR uvádí používané způsoby mučení vězněných osob s cílem získat doznání: „spánková deprivace, fyzické násilí, bolestivé způsoby sezení nebo stání během výslechů, které probíhají v extrémních případech i několik dnů bez přestávek apod.“ Podle MZV se používá nelidské zacházení, ponižující zacházení či mučení v průběhu soudních procesů k vynucení přiznání. O případech mučení k vynucení přiznání se zmiňují i závěrečná doporučení Výboru OSN proti mučení z roku 2015. Zpráva MZV uvádí, že tyto případy „nejčastěji souvisejí s výslechy lidskoprávních aktivistů i osob podezřelých z korupce nebo jiného nežádoucího chování poškozujícího image [Komunistické

strany Číny]“. Human Rights Watch posoudil 158 000 trestních rozsudků zveřejněných na webových stránkách Nejvyššího soudu [ČLR], z nichž v 432 rozsudcích obvinění tvrdili, že byli vystaveni mučení. Pouze v necelých šesti procentech z toho soudci nepřihlíželi k doznáním viny. Ti, co byli zadržovaní, tvrdili, že byli během policejních výslechů fyzicky a psychicky mučeni, například pověšením za zápěstí, bitím obušky a dalšími předměty a dlouhotrvající spánkovou deprivací. Všichni podezřelí z těchto 432 případů byli odsouzeni, a to i v případech, kdy jejich doznání viny bylo vyloučeno kvůli podezření z mučení. Právní zástupci uváděli také to, že vyšetřovatelé se uchylovali k metodám mučení, které je mnohem obtížnější odhalit. Výslechy nahrávané na video byly často zmanipulované a doznání viny byla nahrána poté, co byli podezřelí mučeni, aby byla oslabena věrohodnost jejich tvrzení o mučení. Advokáti, kteří se snažili na potíže s mučením v trestním systému poukázat, se sami stali terčem zastrašování a obtěžování (Human Rights Watch. Tiger Chairs and Cell Bosses Police Torture of Criminal Suspects in China. 13. 5. 2015. Dostupné z: https://www.hrw.org/report/2015/05/13/tiger-chairs-and-cell-bosses/police--torture-criminal-suspects-china). Tyto závěry se neomezují na lidskoprávní aktivisty či další zvláště pronásledované skupiny.

69. Podle Výboru OSN proti mučení je stále „velká mezera mezi legislativou a implementací“ a „čínská strana … existenci mučení přiznala“. Zpráva MZV vypracovaná obecně k Číně uvádí, že drtivá většina případů mučení je dokumentována během zadržení ve „vyhrazených místech“ („designated locations“). Zpráva k této otázce rovněž uzavírá, že „[n]elidské zacházení či mučení jsou nadále využívány jako prostředek výslechů i po veřejném prohlášení ministra veřejné bezpečnosti a nejvyššího státního zástupce ČLR z roku 2016, ve kterém tyto praktiky označili jako nepřípustné pro získávání důkazních materiálů“. Zprávy MZV z extranetu doplňují, že „[n]ěkteré psané zákony jsou interpretovány soudy a úřady dle potřeby, nikoli dle zásad naplňování spravedlnosti či nestranného soudnictví. Všechny složky systému musejí aktivně přispívat k budování loajality vůči Straně … Nelze tvrdit, že by soudy byly nestranné a dodržovaly právo na spravedlivý proces. V případě politicky citlivých kauz (jak s cizinci, tak s občany ČLR) pak platí, že trestní řízení od začátku do konce je pod politickou kontrolou KSČ a právo na spravedlivý proces není dodržováno“.

70. Poslední dostupné závěry Výboru OSN proti mučení z roku 2016, z nichž opět citovala zpráva MZV, uvádějí ve svém plném znění: „Ačkoliv mnoho zákonných i podzákonných ustanovení zakazuje používání mučení, Výbor je nadále značně znepokojen zprávami, které jsou zajedno v tom, že praxe mučení a špatného zacházení je nadále pevně zakořeněna v trestněprávním systému, jenž se spoléhá přehnaně na doznání viny jako na základ pro odsouzení. Také vyjadřuje své znepokojení nad informací, že většina údajného mučení a špatného zacházení se odehrává během detence před zahájením stíhání a mimoprávní detence a že pochází od příslušníků veřejné bezpečnosti, kteří mají přehnané pravomoci během trestněprávního vyšetřování bez efektivní kontroly ze strany prokuratury a soudní moci“ (Závěrečná pozorování Výboru OSN proti mučení k V. pravidelné zprávě Číny, CAT/C/CHN/CO/5, 3. 2. 2016, dostupné z: https://www.ecoi.net/en/file/local/1202556/1930_1465463147_g1601744.pdf, bod 68).

71. Nad rámec zpráv, na něž odkazovalo MZV, Ústavní soud zjistil z veřejně dostupných zdrojů, že v minulosti takto bylo podle zpráv patrně zacházeno i s podezřelými z telekomunikačních podvodů. Článek Human Rights Watch Dispatches: Ending Extra-legal Deportations to China (Ukončení nelegálních vyhoštění do Číny) ze dne 24. dubna 2016 se věnoval 45 tchajwanským občanům vydaným do Číny v dubnu 2016 z Keni kvůli telekomunikačnímu podvodu: „Krátce poté, co keňské soudy připustily vydání podezřelých, tchajwanské podezřelé (a možná i podezřelé z pevninské Číny) posadili do letadla a poslali je do Číny. Obrázky Tchaj-wanců s pouty na rukou a kápěmi nasazenými na hlavách a následné veřejné vysílání jejich ‚doznání viny´ ovšem jen stěží ujišťují, že budou

požívat cokoli, co aspoň připomíná spravedlivý proces“ (článek dostupný z: https://www.hrw.org/news/2016/04/24/dispatches-ending-extra-legal-deportations-china). V článku Chinese police „admit torture“ of dead suspect (Čínská policie „přiznává mučení“ mrtvého podezřelého) ze dne 23. března 2017, Agence France-Presse, je uvedeno: „Policie v centrální Číně v provincii Henan vydala vzácné prohlášení, v němž připustila, že někteří policisté možná mučili podezřelého, který zemřel během zadržení … Dne 12. března 2017 podezřelý zemřel během toho, co se naše vyšetřovací oddělení zabývalo případem telekomunikačního podvodu … Policie, jež se případem zabývala, je podezřelá z toho, že použila mučení, aby donutila podezřelého doznat vinu …, přičemž prohlášení doplnilo, že personál, který porušil zákony, bude ‚rázně potrestán´." (článek dostupný z: https://wap.business-standard.com/article-amp/pti-stories/chinese-police-admit-torture-of--dead-suspect-117032100856_1.html)

72. Zatímco z posledně uvedeného článku by se zdálo, že minimálně začínají být čínské úřady odpovědné za používání mučení a špatného zacházení, z jiných zpráv plyne, že ve skutečnosti byla tvrzení o mučení jen zřídka řádně prošetřena: „Oběti (mučení) čelí ohromným překážkám, když žádají, aby byli pachatelé mučení voláni k odpovědnosti. Prokurátoři jen zřídka vyšetřují tvrzení o mučení, ačkoliv někdy je přinutí konat veřejné mínění.“ V případech, jež jsou vystaveny mediální pozornosti, podle článku úřady sice vedou povrchní vyšetřování, avšak aniž by někoho shledaly odpovědným za špatné zacházení. V případech, které nejsou pod dohledem tisku, je míra odpovědnosti ještě nižší.“ [Network of Chinese Human Rights Defenders: CHRD Demands Accountability & Justice for Victims of Torture (Čínští obhájci lidských práv žádají odpovědnost a spravedlnost pro oběti mučení), článek ze dne 22. 6. 2017, dostupný z: https://www.nchrd.org/2017/06/chrd-demands--accountability-justice-for-victims-of-torture/]

73. S ohledem na to, že ČLR obecně neumožňuje monitoring vězeňských podmínek, jsou podrobnější zprávy o situaci ve věznicích velmi řídké a lze je spíše získat ze zahraničních rozsudků, které k vyjádření vyzvaly experty (např. rozsudek High Court of New Zealand ve věci *Kyng Yup Kim proti Minister of Justice in New Zealand*, CA562/2017 [2019] NZCA209, jenž zrušil rozhodnutí o extradici do Číny ze dne 11. června 2019). Z toho důvodu též nabývá na významu stanovisko zastupitelského úřadu České republiky, který má vhled do situace v ČLR.

74. Závěry vyplývající ze zpráv obsažených v soudních spisech jsou natolik závažné, že se s nimi nelze vypořádat odkazem na praxi jiného státu Evropské unie, který v obdobném případu čínské občany do země původu vydal (Španělsko, jiné případy byly z Bulharska a Francie, avšak bez jakékoli informace o tom, zda šlo o podobné případy), nebo argumentem, že vysoký počet uzavřených dvoustranných smluv ukazuje na vysokou míru důvěry, kterou chovají evropské státy vůči Číně. Při odkazu na praxi jiných členských států také vrchní soud opomněl dodat, že existují i státy, které naopak přípustnost vydání vůči Číně odmítly konstatovat (např. Slovinsko kvůli nevyhovujícím podmínkám ve vězení či Portugalsko s ohledem na neposkytnutí ujištění o neuložení trestu smrti, viz bod 15 výše).

75. Ve vztahu k tchajwanskému původu stěžovatelů a jeho dopadu na to, jak by bylo se stěžovateli zacházeno, vrchní soud uvedl, že zjištění nepotvrzují „tvrzení o snaze o přísnější, resp. nezákonný postih příslušníků jiných národů a národností v oblasti trestního řízení“. MZV v tomto ohledu uvedlo, že vydávání tchajwanských občanů na pevninskou Čínu je politicky citlivým tématem, neboť může být využíváno čínskou vládou jako důkaz suverenity nad celým územím, včetně Tchaj-wanu. Zároveň zastupitelský úřad neměl informace o tom, že by lidská práva vězněných osob tchajwanského původu nebyla dodržována právě kvůli jejich původu. Nelze však vyloučit exemplární potrestání takových osob s poukazem na neschopnost tchajwanských soudů ani možnost, že do trestního řízení bude vstupovat politický zájem Komunistické strany Číny (dále jen „KSČ“). Z jiných zpráv vyplývalo, že ve

věcech poškozujících obraz ČLR a KSČ není dodržováno právo na spravedlivý proces. Ředitel Taipeiské hospodářské a kulturní kanceláře vyjádřil obdobné obavy (důvěryhodnost jeho vyjádření však může být ovlivněna politickými zájmy Tchaj-wanu, a proto váha tohoto vyjádření je nižší než závěry MZV). Na rozdíl od vrchního soudu, podle něhož tato zjištění nepotvrzují snahu o přísnější postih osob tchajwanského původu, má Ústavní soud za to, že uvedené informace naznačují možný politický rozměr zacházení se stěžovateli podle jejich původu. Nadto by bylo vhodné zohlednit i skutečnost, že součástí podvodu, kvůli němuž jsou stěžovatelé vydáváni, bylo, že se vydávali za čínské státní orgány, a tím může do hry vstupovat i snaha ochránit obraz KSČ. Tento aspekt zatím zůstává jen ve spekulativní rovině nepodpořené argumentací stěžovatelů, nicméně podle názoru Ústavního soudu od něj nelze při zvažování rizika špatného zacházení se stěžovateli úplně odhlédnout.

76. V případě vydání by tedy stěžovatelé čelili reálnému nebezpečí špatného zacházení z důvodu špatných podmínek ve věznicích a zacházení s podezřelými během trestního stíhání a také poté ve výkonu trestu odnětí svobody, a to přesto, že se nejedná o lidskoprávní aktivisty či jiné osoby zvláště vystavené pozornosti čínských úřadů. Jakkoli je hodnocení rizika v případě nuceného návratu do jisté míry spekulativní (citovaný rozsudek ve věci *Saadi proti Itálii*, § 142) a nelze obvykle určit přesně okolnosti možného špatného zacházení s vězni, jako když je posuzováno v domácím kontextu, je potřeba posouzení opřít o důkladné posouzení zpráv o zemi původu. Pro důkladné posouzení bylo namístě opatřit si plné znění zpráv, na něž odkazovalo MZV, neboť z nich vyplývalo, že závěry, které obecné soudy vztáhly pouze k lidskoprávním aktivistům, se ve skutečnosti týkají široké skupiny vězněných osob. Nad rámec uvedeného Ústavní soud podotýká, že je s podivem, že Ministerstvo vnitra, odbor azylové a migrační politiky, poskytlo k žádosti státního zastupitelství pouze jedinou zprávu, ačkoliv jde o státní orgán s odbornou kvalifikací pro vyhledání informací k posouzení rizika non-refoulement.

77. Požadavek vrchního soudu na prokázání vysoké pravděpodobnosti, že by špatným zacházením byli postiženi i stěžovatelé, rovněž není v souladu s požadavky plynoucími z judikatury ESLP k čl. 3 Úmluvy. Podle ESLP není potřeba, aby byl překročen standard „vyšší pravděpodobnost, že ano, než že ne“.

78. V souhrnu lze uzavřít, že neobstará-li si soud dostatečné podklady pro posouzení toho, co hrozí vydávanému cizinci v zemi původu s ohledem na okolnosti jeho případu (zde zacházení s běžnými vězni), a vyžaduje-li pro rozhodnutí o nepřípustnosti nuceného návratu, aby špatné zacházení bylo natolik samozřejmým jevem, že by bylo vysoce pravděpodobné, že by postihlo navraceného jednotlivce, případně aby šlo o plošnou a četnou praxi, neodpovídá to standardům ochrany před špatným zacházením plynoucím z čl. 3 Úmluvy a čl. 7 odst. 2 Listiny.

B) Diplomatické záruky nabídnuté čínskými státními orgány
a) Právní východiska

79. I v případě hrozby porušení zákazu špatného zacházení ve vztahu k osobám, jež mají být vydány, mohou reálnost nebezpečí mučení, nelidského či ponižujícího zacházení nebo trestu snížit tzv. diplomatické záruky vyžadujícího státu. Nicméně i v takovém případě je nutno naplnit kritéria vyplývající z judikatury ESLP.

80. Diplomatické záruky jsou ujednáním mezi dvěma státy, jimiž stát, který přijímá osobu, poskytuje státu, který osobu navrací, záruku (závazek), že s osobou, které se tato záruka týká, bude nakládáno v souladu s podmínkami stanovenými v tomto ujednání, resp. dle závazků stanovených mezinárodním právem [United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR). UNHCR Note on Diplomatic Assurances and International Refugee Protection. Geneva, 2006, bod 1, dostupné z: http://www.refworld.org/docid/44dc81164.html]. Státy původu se tak zavazují vyloučit

riziko porušení lidských práv tím, že nad rámec svých současných povinností garantují dodržovat podmínky sjednané v zárukách. Spolehnout se na diplomatické záruky lze pouze tehdy, pokud jsou vhodným prostředkem na odstranění nebezpečí, jež hrozí dotčené osobě (účinně minimalizují riziko špatného zacházení po návratu), a zároveň pokud je lze v dobré víře považovat za spolehlivé (tamtéž, bod 20). Článek 3 Úmluvy tedy nebude porušen, pokud v konkrétním případě budou diplomatické záruky dostatečné k tomu, aby odstranily reálné nebezpečí špatného zacházení (rozsudek ve věci *Othman (Abu Qatada) proti Spojenému království*, citovaný výše, § 186). Váha těchto ujištění záleží na okolnostech, které v uvedené době převažují (tamtéž, § 187).

81. Zásadní význam má dodržování lidských práv ve státě, do kterého má být dotyčná osoba nuceně navrácena (vydána) a který v této souvislosti poskytuje záruky. Pokud totiž půjde o stát, kde dochází k systematickému porušování lidských práv, zejména práv zaručených čl. 2 a 3 Úmluvy, která jsou absolutní, ani poskytnutí či sjednání individuálních záruk nemusí být shledáno dostatečným (rozsudek ve věci *Othman (Abu Qatada) proti Spojenému království*, citovaný výše, § 188, obdobně UNHCR Note on Diplomatic Assurances, bod 21). Jen ve zřídkavých případech je však situace na poli lidských práv tak závažná, že k zárukám nelze vůbec přihlédnout (rozsudek ve věci *Othman (Abu Qatada) proti Spojenému království*, citovaný výše, § 188). Stát vyhošťující či vydávající cizince musí zohlednit míru nebezpečí, jež cizinci v přijímající zemi hrozí, i otázku, nakolik účinně budou záruky zavedeny do praxe. Pro účely posouzení účinnosti poskytnutých záruk konkrétním státem je třeba přihlížet například k tomu, zda odpovědné vnitrostátní orgány budou vázány zárukami, které poskytly orgány odpovědné za nabídnutí záruk, jaká je obecná situace lidských práv a k jakékoli praxi dodržování či nedodržování poskytnutých diplomatických záruk (UNHCR Note on Diplomatic Assurances, bod 21)

82. Vydávající stát je povinen zkoumat kvalitu poskytnutých záruk a toho, zda je možno se na tyto záruky skutečně spolehnout, přičemž přihlédne k těmto faktorům: (i) jestli má příslušný soud možnost seznámit se s podmínkami těchto diplomatických záruk; (ii) jestli jsou záruky dostatečně konkrétní, anebo naopak vágní a příliš obecné; (iii) kdo záruky poskytl a jestli je tato osoba oprávněna zavazovat přijímající stát; (iv) v případě, že tyto záruky vydala ústřední vláda přijímajícího státu, jestli lze očekávat, že jimi budou vázány i místní úřady; (v) jestli se záruky vztahují k zacházení, které je v přijímajícím státě v souladu se zákonem či nikoli; (vi) jestli záruky poskytl smluvní stát Rady Evropy; (vii) délku a význam dvoustranných vztahů přijímajícího a vydávajícího státu, včetně toho, jestli přijímající stát v minulosti dodržoval podobné poskytnuté záruky; (viii) jestli lze ověřit dodržení uvedených záruk objektivním způsobem prostřednictvím diplomatických či jiných monitorujících mechanismů, včetně nerušeného přístupu k právním zástupcům dotčené osoby; (ix) jestli je v přijímajícím státě efektivní systém ochrany proti mučení, včetně toho, zda je ochoten spolupracovat s mezinárodními monitorujícími mechanismy (včetně neziskových organizací zabývajících se ochranou lidských práv na mezinárodní úrovni) a jestli je ochoten vyšetřovat tvrzení o mučení a za mučení odpovědné osoby potrestat; (x) jestli byl dotyčný v minulosti vystaven špatnému zacházení v přijímajícím státě a (xi) jestli již zkoumaly spolehlivost poskytnutých záruk vnitrostátní soudy ve vydávajícím státu, který je smluvní stranou Úmluvy (rozsudek ESLP ve věci *Othman (Abu Qatada) proti Spojenému království,* § 189, citovaný výše).

83. Na rozdíl od diplomatických záruk týkajících se neuložení trestu smrti, záruky vztahující se k otázce, jestli jedinec bude vystaven mučení, nelidskému či ponižujícímu zacházení v přijímajícím státě, vyžadují „neustálou bedlivost a dohled kompetentního a nezávislého ‚personálu´“ (UNHCR Note on Diplomatic Assurances, bod 22). Je tedy snazší monitorovat ujištění ve vztahu k hrozbě uložení trestu smrti než ujištění, že dotyčný nebude vystaven nelidskému či ponižujícímu zacházení a mučení [tamtéž, bod 22, citace z rozsudku

Nejvyššího soudu Kanady ve věci *Suresh v. Canada* (Minister of Citizenship and Immigration), 2002, bod 124]. Stát, který poskytuje záruky týkající se mučení či jiného špatného zacházení, musí mít k dispozici dostatečně efektivní kontrolu osob, které se špatného zacházení mohou dopouštět [Council of Europe, Report by Alvaro Gil-Robles, Comissioner for Human Rights, 21–23 April 2004, CommDH(2004)13, 8. července 2004].

b) Aplikace uvedených principů

84. V posuzované věci se jeví jako problematická kombinace možného špatného zacházení v různých podobách: jednak velmi špatných podmínek ve věženích včetně špatného zacházení s vězni, dále soudního procesu, v němž hrozí používání špatného zacházení s cílem opatřit si důkazy či přiznání. Existuje tedy reálné nebezpečí, že stěžovatelé budou vystaveni špatnému zacházení, a v tomto případě je obtížnější monitorovat poskytnutá ujištění, respektive je potřeba mít dostatečně efektivní kontrolu nad osobami, které by mohly s dotyčnými špatně zacházet, tím spíše, že lze obecně porušení tohoto závazku jen obtížně zjistit (viz výše body 68–69).

85. Státní zastupitelství i oba obecné soudy si postupně vyžádaly řadu ujištění. Městský soud sice souhlasil s tím, že k porušování lidských práv v Číně dochází ve větší míře než v České republice, zároveň však shledal, že dostatečnou záruku proti špatnému zacházení představují již existující možnosti kontroly ze strany čínských státních orgánů, a nad rámec toho i poskytnuté diplomatické záruky, včetně záruky kontroly ze strany českého zastupitelského úřadu. Vrchní soud ujištění upřesnil jednak dožádáním doplňujících záruk ohledně hrozby mučení ve věznicích a zároveň doplněním již poskytnutých ujištění do výroku.

86. Ze strany ČLR byla poskytnuta ujištění, že stěžovatelům nebude uložen trest smrti, že budou mít možnost požádat o podmíněné propuštění, bude dodržena zásada speciality, že nebudou vydáni třetímu státu bez souhlasu českých státních orgánů. Dále čínské státní orgány přiložily citaci ustanovení čínského trestního práva, včetně zákona o vězeňství, a ujištění, že bude umožněna návštěva místa vazby podle příslušných předpisů a že pracovníci zastupitelského úřadu se budou moci účastnit veřejného soudního jednání, budou informováni o výsledku trestního řízení a obdrží kopie rozsudků. Naopak nebylo možno opatřit obecnými soudy původně požadované ujištění, že konzulární pracovníci budou moci s dotčenými mluvit bez přítomnosti třetích osob s odvoláním se na mezinárodní konzulární právo (bod 16 výše). Dodatečná ujištění v podobě informací o právech podezřelých z trestných činů podle zákonů po jejich vydání do ČLR jakožto záruku spravedlivého procesu a dodržování zákazu mučení a dalšího špatného zacházení získal i vrchní soud.

87. Optikou rozsudku ESLP ve věci *Othman (Abu Qatada) proti Spojenému království* jsou tedy podmínky diplomatických záruk obecným soudům i Ústavnímu soudu známy [bod (i) v bodě 82 výše]. Aby byly záruky dostatečně věrohodné, musí je předložit orgán k tomu oprávněný [bod (iii) v bodě 82 výše]. Na nedostatečnou věrohodnost ujištění v tomto ohledu upozorňoval například stěžovatel c) již ve vyjádření k návrhu státního zastupitelství na přípustnost vydání. Městský soud se tímto argumentem nezabýval vůbec a vrchní soud jej odmítl. Mezi státy neexistuje dvoustranná smlouva, a proto podle vrchního soudu nelze považovat za vadný postup, kdy jsou nóty předávány velvyslanectvími. Vrchní soud se odmítl zabývat tím, jestli vyžadující stát postupoval podle čínských předpisů, neboť „[p]okud se v čl. 50 extradičního zákona Čínské lidové republiky upravuje působnost její generální prokuratury a nejvyššího soudu při poskytování záruk týkajících se mezí trestního stíhání či uložení trestu, není důvodu pochybovat o tom, zda vyžadující stát podle svých zákonů při formulaci extradiční žádosti postupoval“.

88. Při posuzování věrohodnosti záruk je podle výše citované judikatury ESLP třeba, aby se vydávající stát ujistil, že záruky předkládá orgán k tomu oprávněný podle

vnitrostátních předpisů (srov. rozsudek ESLP ve věci *Soldatenko proti Ukrajině* ze dne 23. 10. 2008, č. 2440/07, § 73, podle něhož neobstojí záruky, není-li jisté, zda je poskytl k tomu kompetentní orgán; pro opačný příklad, kdy záruky poskytl orgán k tomu oprávněný, srov. rozsudek ESLP ve věci *Shamayev a další proti Gruzii a Rusku* ze dne 12. dubna 2005 č. 36378/02, § 344). Podle čl. 2 čínského extradičního zákona, nestanoví-li jinak dvoustranná smlouva, má v průběhu extradičního řízení komunikovat MZV ČLR. Podle čl. 50 může MZV ČLR jménem ČLR poskytnout požadovaná ujištění. Jde-li ovšem o ujištění omezující trestní stíhání, je potřeba, aby o nich rozhodla Generální prokuratura ČLR, jde-li naopak o omezení ve vztahu k uloženému trestu, o tomto ujištění musí rozhodnout Nejvyšší soud ČLR. Ujištění byla poskytnuta postupně v dokumentech ze dne 7. února 2018 pod hlavičkou MZV ČLR, a další ujištění byla zasílána a podepsána výlučně Zastupitelským úřadem ČLR v Praze (ze dne 7. června 2018, 22. července 2018 a ze dne 6. srpna 2018). Čínská právní úprava v čl. 48 zákona o extradici sice umožňuje před podáním formální žádosti o vydání v urgentních případech postupovat pomocí diplomatických služeb, ale nikoli pokud jde o poskytování diplomatických záruk. Věrohodnost ujištění, jež nebyla poskytnuta Nejvyšším soudem ČLR (pokud jde o trest) a Generální prokuraturou ČLR (pokud jde o stíhání), je tak zpochybněna a neodpovídá standardům vyžadovaným judikaturou ESLP. Tento aspekt je přitom klíčový zejména proto, že není-li záruka poskytnuta k tomu příslušným státním orgánem, není vůbec jisté, zdali bude dostatečně zavazovat další státní orgány. V tomto případě tedy není známo, jestli záruky poskytnuté Zastupitelským úřadem ČLR v Praze zavazují orgány činné v trestním řízení.

89. Poskytnuté záruky se dále sice vztahují k zacházení, které je v souladu se zákonem [bod (v) v bodě 82 výše], nicméně nelze je považovat za dostatečně konkrétní [bod (ii) v bodě 82 výše). Zejména jde-li o záruku, že stěžovatelé nebudou vystaveni žádnému špatnému zacházení a bude s nimi veden spravedlivý proces, kterou si vrchní soud dožádal ještě jednou samostatně – což bylo zcela namístě –, čínské státní orgány (nadto možná bez pravomoci tak učinit) poskytly pouze seznam mezinárodních úmluv o lidských právech a přehled práv vyplývajících osobám podléhajícím trestnímu řízení ze zákona. Také ESLP však považuje záruky formou pouhého odkazu na existující vnitrostátní právo a na lidskoprávní mezinárodní smlouvy jako nepostačující k zajištění dostatečné ochrany proti nebezpečí špatného zacházení v případech, kdy existují věrohodné zprávy o tom, že státní orgány dotčeného státu tolerovaly nebo se uchylovaly k jednání zjevně v rozporu s Úmluvou (výše citovaný rozsudek ve věci *Saadi proti Itálii*, § 147). Za těchto okolností tak nelze uvedená ujištění považovat za dostatečně konkrétní, aby účinně ochránila stěžovatele před hrozícím špatným zacházením.

90. Věrohodnost záruk oslabuje i vyjádření MZV, podle něhož nelze mít za to, že ČLR bude plně dodržovat diplomatická ujištění, že daná osoba či osoby nebudou podrobeny zacházení v rozporu s článkem 3 Úmluvy. Vrchní soud v tomto ohledu náhled MZV nepovažoval za relevantní, neboť samo ministerstvo uvádí, že „v posledních letech nebyl ve výkonu trestu žádný český občan a zastupitelský úřad nemá přímou referenci o poměrech v čínských věznicích a v uvedené zprávě rovněž není jakákoliv zmínka o tom, že v minulosti by tento úřad s kontrolou dodržování záruk vztahujících se k vydané osobě měl jakékoliv vlastní nebo alespoň zprostředkované informace, tím spíše takové, které by odůvodňovaly vyjádření pochybností o dodržování takových záruk“. Jedním z kritérií, které je třeba v souladu s judikaturou ESLP vyžadovat, je také délka a význam dvoustranných vztahů přijímajícího a vydávajícího státu, včetně toho, jestli přijímající stát v minulosti dodržoval podobné poskytnuté záruky [bod (vii) v bodě 82 výše]. V případě, že žádné zkušenosti s dodržováním poskytnutých záruk vydávající stát nemá, je spíše namístě být více obezřetný než záruky bez jakýchkoli pochyb přijmout, a to tím spíš, když z dalších zpráv vyplývají

různé případy porušování lidských práv. Případně se měly obecné soudy pokusit zjistit dodržování záruk, na základě nichž byly vydány osoby z jiných evropských států.

91. Skutečnost, že s dodržováním záruk v případě ČLR nejsou zkušenosti, by do určité míry mohla nahradit možnost nezávislé kontroly podmínek ve věznicích objektivním způsobem prostřednictvím diplomatických či jiných monitorujících mechanismů [bod (viii) v bodě 82 výše], kterou státní zastupitelství požadovalo v podobě možnosti navštívit vydané osoby konzulárními pracovníky bez přítomnosti třetích osob. Tomuto požadavku však čínské orgány nevyhověly. K námitce čínských orgánů, že se jedná o požadavek neupravený konzulárním právem, je potřeba zdůraznit, že v posuzovaném případě se nejedná o požadavek plynoucí z konzulárního práva, upravujícího styk zastupitelského úřadu s českými státními občany (potažmo s občany Evropské unie), ale o požadovanou mezistátní garanci proti riziku špatného zacházení. Navíc by bylo vhodnější, kdyby požadavek na takovouto záruku obsahoval rovněž možnost návštěvu iniciovat ze strany samotných stěžovatelů. Vrchní soud žádal opakovaně ujištění o možnosti návštěvy vyžádaných osob konzulárními pracovníky i z podnětu těchto osob a čínský zastupitelský úřad zopakoval záruku danou předtím, že taková návštěva bude moci být uskutečněna podle čínských předpisů.

92. Ze zpráv založených v soudním spise vyplývá, že špatné zacházení se v ČLR využívá jako prostředek výslechů (zpráva MZV). Možnost pouhé návštěvy vydaných osob za přítomnosti čínského personálu, při níž by navštívené osoby mohly mít obavy o jakémkoli špatném zacházení mluvit, se nejeví jako dostatečně efektivní možnost monitorovat dodržování uvedeného příslibu. Za současné situace, kdy mají být návštěvy povoleny podle čínských předpisů, není ani jasné, jak by toto ujištění mělo fungovat v praxi. Podle § 48 přiloženého zákona o vězeňství se odsouzení k trestu odnětí svobody mohou setkat se svými příbuznými či opatrovníky. Ze zákona neplyne, že by byla možnost i jiných návštěv nad jeho rámec, a poskytnuté ujištění takové právo nekonkretizuje. Pokud jde o možnost korespondence, ta je rozšířena i na další osoby, ale „korespondence podléhá kontrole vězení. Věznice může zadržet korespondenci, o jejímž obsahu bylo zjištěno, že může bránit nápravě odsouzených“ (§ 47 doloženého zákona o vězeňství). Ani tato možnost písemné komunikace by tudíž pro stěžovatele nebyla reálně v případě špatného zacházení využitelná.

93. Dalším aspektem, který by mohl zvrátit pochyby o věrohodnosti záruk, je efektivní systém ochrany proti mučení a dalšímu špatnému zacházení, včetně otázky, zda uvedený stát je ochoten spolupracovat s mezinárodními monitorujícími mechanismy a je ochoten vyšetřovat tvrzení o špatném zacházení a za špatné zacházení odpovědné osoby potrestat [viz bod (ix) v bodě 82 výše]. Tomuto aspektu se však obecné soudy rovněž ve svých rozhodnutích nevěnovaly.

94. Z výše uvedeného plyne, že poskytnuté diplomatické záruky účinně neminimalizují riziko špatného zacházení po nuceném návratu a nelze je v dobré víře považovat za spolehlivé, proto nebyly v případě stěžovatelů dostatečné k tomu, aby odstranily reálné nebezpečí špatného zacházení v rozporu čl. 7 odst. 2 Listiny a čl. 3 Úmluvy v případě vydání stěžovatelů do ČLR.

C) Závěr

95. Z absolutního zákazu mučení nebo podrobení krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestu (špatného zacházení) zaručeného v čl. 3 Úmluvy i čl. 7 odst. 2 Listiny plyne požadavek důkladného přezkumu toho, zda po nuceném návratu (extradici či vyhoštění) jednotlivci nehrozí reálné nebezpečí, že bude vystaven špatnému zacházení. Důkladný přezkum znamená, že hodnocení reálného nebezpečí újmy musí být přiměřené, aktuální a dostatečně ověřené z objektivních zdrojů od více spolehlivých autorit.

96. Poskytne-li cizinec v situaci nuceného návratu závažné důvody domnívat se, že mu hrozí újma v podobě špatného zacházení, je třeba, aby příslušný státní orgán odpovědný za

rozhodnutí o nuceném návratu rozptýlil pochyby, že v zemi, do níž bude cizinec navrácen, mu hrozí reálné nebezpečí špatného zacházení. Vyžaduje-li tento státní orgán pro rozhodnutí o nepřípustnosti nuceného vydání, aby špatné zacházení bylo natolik samozřejmým jevem, že by bylo vysoce pravděpodobné, že by postihlo navraceného jednotlivce, případně aby šlo o plošnou a četnou praxi, neodpovídá to standardům ochrany před špatným zacházením plynoucím z čl. 3 Úmluvy a čl. 7 odst. 2 Listiny.

97. Spolehnout se na diplomatické záruky v extradičním řízení lze pouze tehdy, pokud účinně minimalizují riziko špatného zacházení po návratu a pokud je lze v dobré víře považovat za spolehlivé. Článek 3 Úmluvy nebo čl. 7 odst. 2 Listiny proto nebude nuceným návratem cizince porušen pouze tehdy, budou-li v konkrétním případě diplomatické záruky dostatečné k tomu, aby odstranily reálné nebezpečí špatného zacházení v zemi, do níž je cizinec vydáván.

98. Vrchní soud a městský soud zasáhly do práva stěžovatelů, aby bylo k aktuálnímu datu jejich rozhodování důsledně posouzeno riziko mučení, krutého, nelidského či ponižujícího zacházení v případě návratu stěžovatelů do země původu tím, že si neopatřily dostatečné informace o hrozícím riziku, tím, že při hodnocení uvedených informací uplatnily příliš vysoký důkazní standard plošného rozšíření či vysoké pravděpodobnosti (pokud jde o podmínky ve věznicích a samotný průběh trestního stíhání), a tím, že vyhodnotily diplomatické záruky jako postačující, přestože ve skutečnosti nepředstavují dostatečnou záruku k odstranění reálného nebezpečí špatného zacházení. Tím obecné soudy porušily čl. 7 odst. 2 Listiny a čl. 3 Úmluvy.

99. S ohledem na tyto důvody pro zrušení napadených usnesení se Ústavní soud již nezabýval dalšími námitkami stěžovatelů.

100. Protože napadenými usneseními bylo porušeno základní právo stěžovatelů, aby státní orgány důkladně posoudily, zda v důsledku vydání nebudou vystaveni mučení ani podrobeni krutému, nelidskému nebo ponižujícímu zacházení nebo trestu podle čl. 7 odst. 2 Listiny a čl. 3 Úmluvy, Ústavní soud vyhověl ústavní stížnosti podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu a podle § 82 odst. 3 písm. a) tohoto zákona o Ústavním soudu zrušil napadená usnesení městského soudu a vrchního soudu.

Č. 67
Zákon o významné tržní síle
(sp. zn. Pl. ÚS 30/16 ze dne 7. dubna 2020; 254/2020 Sb.)

I. Ustanovení § 4 odst. 1 ve spojení s § 3 odst. 1 zákona č. 395/2009 Sb., o významné tržní síle při prodeji zemědělských a potravinářských produktů a jejím zneužití, ve znění zákona č. 50/2016 Sb., (dále též jen „zákon o významné tržní síle“) stanoví odběratelům obecný zákaz vynutit si bez spravedlivého důvodu výhodu vůči dodavatelům v souvislosti s nákupem potravin nebo přijímáním nebo poskytováním služeb s nákupem nebo prodejem potravin souvisejících. Za součást definice významné tržní síly je třeba považovat i obratové kritérium podle § 3 odst. 4 zákona o významné tržní síle, jehož prostřednictvím se dostatečně specifikuje, kteří odběratelé mají povinnost dbát o to, aby jimi uzavřené smlouvy s dodavateli měly náležitosti podle § 3a tohoto zákona. Zároveň platí, že jednání uvedená v § 4 odst. 1, jakož i v jednotlivých pododstavcích § 4 odst. 2 zákona o významné tržní síle jsou zakázána právě a jen v případech, kdy se na odběratele vztahuje uvedené obratové kritérium. Jen tehdy budou takováto jednání zneužitím významné tržní síly.

II. Účelem zákona č. 395/2009 Sb., o významné tržní síle při prodeji zemědělských a potravinářských produktů a jejím zneužití, ve znění pozdějších předpisů, je odstranění některých nežádoucích praktik odběratelů, kteří mají v rámci dodavatelsko-odběratelských vztahů v oblasti nákupu potravin za účelem jejich dalšího prodeje a služeb s tím souvisejících takovou vyjednávací sílu, že jim umožňuje v rozporu se zásadou poctivého obchodního styku domoci se vůči slabším dodavatelům některých výhod. Problém se týká zejména některých praktik obchodních potravinových řetězců. Jde například o jejich schopnost působit na dodavatele způsobem, že tito jsou s ohledem na své slabší postavení fakticky nuceni poskytovat odběratelům různá peněžitá plnění, zpětně snižovat cenu, za kterou odběratelům dodávají potraviny, nebo se dodatečně přizpůsobovat jiným nevýhodným podmínkám, ačkoliv pro to neexistuje žádný spravedlivý důvod. Následkem těchto praktik může být vzhledem k souvisejícím nákladům na straně dodavatelů jednak zhoršení jejich postavení na relevantním trhu potravin, jednak narušení jejich schopnosti dodávat své zboží, a tím omezení výběru na straně spotřebitelů. V odstranění uvedených praktik lze spatřovat legitimní cíl omezení práva podnikat podle čl. 26 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

III. Příčiny i rizika spojená se silnějším postavením některého z účastníků dodavatelsko-odběratelských vztahů v oblasti nákupu potravin za účelem jejich dalšího prodeje a služeb s tím souvisejících se na straně každého z nich liší. Případná regulace jejich jednání vyžaduje samostatné posouzení účelnosti jednotlivých zákazů či omezení jak vůči dodavatelům, tak vůči odběratelům. Z ničeho neplyne, že pokud zákonodárce shledal věcné důvody pro podrobnější veřejnoprávní úpravu jednání odběratele za účelem zamezení zneužití významné tržní síly, je třeba obdobně upravit i jednání dodavatele. Jde o dva odlišné předměty právní regulace. Zákonodárce se může u každého z nich rozhodnout, zda a v jaké podobě veřejnoprávní regulaci přijme nebo zda ponechá stav bez takovéto regulace, aniž by tím bylo bez dalšího založeno porušení zásady rovnosti podle čl. 1 Listiny základních práv a svobod.

IV. O nepřímé diskriminaci lze uvažovat pouze jako o faktickém důsledku určité relevantní praxe, kterou je třeba rozumět souhrn jednotlivých případů, v nichž bylo

(nebo má být) určité neutrální kritérium aplikováno shodným či srovnatelným způsobem. Závěr o tom, že určitá praxe měla za následek nepřímou diskriminaci, neznamená, že v jejím rámci musel být znevýhodněn každý příslušník chráněné skupiny, v jehož případě bylo aplikováno příslušné neutrální kritérium. Vypovídá však o tom, že k takovémuto znevýhodňování v podstatné míře skutečně docházelo, přičemž v jednotlivých individuálních případech, z nichž tato praxe sestává, nelze přesvědčivě odlišit, zda tomu tak skutečně bylo, nebo nikoliv. Již z tohoto důvodu lze předpoklad nepřímé diskriminace vyvrátit vždy jen ve vztahu k určité relevantní praxi jako celku. Jestliže by totiž uvedené odlišení bylo možné rozumně provést i v jednotlivých případech, znamenalo by to, že tyto případy diskriminace lze posuzovat nezávisle na celkovém hodnocení této praxe, a to z hlediska případné diskriminace přímé. Posuzování nepřímé diskriminace by za těchto okolností postrádalo smysl.

V. Kritérium obratu podle § 3 odst. 4 zákona č. 395/2009 Sb., o významné tržní síle při prodeji zemědělských a potravinářských produktů a jejím zneužití, ve znění zákona č. 50/2016 Sb., představuje jednoznačný a předvídatelný způsob provedení odlišení, zjednodušeně řečeno, mezi velkými a malými odběrateli, který umožňuje dotčeným odběratelům přizpůsobit se zákazu zneužití významné tržní síly. Konkrétní částka 5 mld. Kč sice není jediným možným řešením (mohla být stanovena i v jiné výši), k jejímu určení ovšem došlo politickým rozhodnutím zákonodárce a její výše má v reálném kontextu právních vztahů, jichž se týká, své věcné opodstatnění. Toto kritérium obratu odběratele není vyjádřením některého ze zakázaných důvodů rozlišování mezi jednotlivými odběrateli působícími na trhu nákupu potravin za účelem jejich dalšího prodeje a služeb s tím souvisejících podle čl. 3 odst. 1 Listiny, případně podle jiné součásti ústavního pořádku, a takovýto zakázaný diskriminační následek nezakládá ani nepřímo. Zjevně není v rozporu ani se svobodou usazování v rámci vnitřního trhu Evropské unie podle čl. 49 a 54 Smlouvy o fungování Evropské unie.

VI. Náležitost smlouvy mezi odběratelem s významnou tržní silou a dodavatelem podle § 3a písm. a) zákona č. 395/2009 Sb., o významné tržní síle při prodeji zemědělských a potravinářských produktů a jejím zneužití, ve znění zákona č. 50/2016 Sb., spočívající ve „výši veškerých peněžních plnění dodavatele, jejichž celková suma nesmí překročit 3 % z ročních tržeb dodavatele za poslední ukončené účetní období v délce 12 měsíců za potraviny dodané jednotlivému odběrateli v roce, ve kterém došlo k finančnímu plnění," nelze považovat za rozumný prostředek dosažení jí sledovaného cíle, neboť nutí strany dodavatelsko-odběratelského vztahu ke sjednání ohraničení výše veškerého peněžního plnění dodavatele za související služby odběratele pevnou částkou, jejíž maximální výši nelze předem určit. Tím je založen její rozpor s právem podnikat podle čl. 26 odst. 1 a 2 Listiny základních práv a svobod.

VII. Zákaz požadovat náhradu sankce uložené kontrolním orgánem po dodavateli bez existence jeho zavinění podle § 4 odst. 2 písm. h) zákona č. 395/2009 Sb., o významné tržní síle při prodeji zemědělských a potravinářských produktů a jejím zneužití, ve znění zákona č. 50/2016 Sb., vylučuje postih odběratele za to, že v dobré víře uplatňuje vůči dodavateli nárok na náhradu škody vzniklé splněním sankce uložené odběrateli kontrolním orgánem z důvodu jeho objektivní odpovědnosti za přestupek spočívající v jednání, které ze soukromoprávního hlediska zavinil dodavatel. Právo totiž nemůže na jedné straně umožňovat jednotlivci uplatňovat jeho tvrzený nárok ze soukromoprávního vztahu, na straně druhé jej však za samotné toto uplatňování sankcionovat v rovině veřejnoprávní, a činit tak určité jednání povoleným i zakázaným zároveň. Takovýto stav by odporoval požadavku předvídatelnosti a bezrozpornosti práva a zákazu libovůle, plynoucímu ze zásady právního státu podle čl. 1 odst. 1 Ústavy České republiky.

VIII. Zákaz nerespektování výsledků úřední kontroly potravin provedené orgány státního dozoru odběratelem podle § 4 odst. 2 písm. k) zákona č. 395/2009 Sb., o významné tržní síle při prodeji zemědělských a potravinářských produktů a jejím zneužití, ve znění zákona č. 50/2016 Sb., je součástí zákazu zneužití významné tržní síly, a tudíž k jeho porušení může dojít jen v dodavatelsko-odběratelských vztazích, jejichž obsahem je nákup potravin nebo přijímání nebo poskytování služeb s nákupem nebo prodejem potravin souvisejících. Má-li tento zákaz sloužit ochraně dodavatele před nežádoucí praktikou odběratele, pak musí být v souladu s požadavkem určitosti a předvídatelnosti zákona podle čl. 4 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a čl. 1 odst. 1 Ústavy České republiky vykládán v tom smyslu, že odběratel v rámci uvedených dodavatelsko-odběratelských vztahů nesmí v přímé návaznosti na úřední kontrolu potravin, jež byla provedena u dodavatele, podmiňovat plnění svých závazků nebo jiné své jednání vůči dodavateli novou kontrolou, jež by byla zaměřena na stejný okruh skutečností jako již provedená úřední kontrola. Jde o to vyloučit prostor pro takové jednání, jímž by odběratel v rámci dodavatelsko-odběratelských vztahů účelově oddaloval plnění svých závazků vůči dodavateli nebo jej jinak znevýhodňoval.

IX. Sektorová šetření podle § 5a odst. 1 zákona č. 395/2009 Sb., o významné tržní síle při prodeji zemědělských a potravinářských produktů a jejím zneužití, ve znění zákona č. 104/2017 Sb., nejsou řízením, v němž by bylo rozhodováno o právech a povinnostech jednotlivce. Účelem sektorových šetření není postavit najisto, zda se určitý odběratel dopustil zneužití tržní síly, nýbrž zjistit skutečnosti, které teprve by umožňovaly Úřadu pro ochranu hospodářské soutěže v rámci výkonu dozoru zhodnotit dodržování uvedeného zákona. Nemá proto opodstatnění, aby měl v jejich rámci kdokoliv postavení účastníka, s nímž by byla spojena procesní práva a povinnosti. Tato skutečnost nezakládá rozpor uvedeného ustanovení s čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

X. Záruka nedotknutelnosti obydlí podle čl. 12 odst. 1 Listiny základních práv a svobod chrání soukromí jednotlivce v jeho prostorové dimenzi. Kdokoliv si opatří určitý prostor k tomu, aby v něm v nejširším slova smyslu realizoval svůj soukromý život, má právo rozhodovat o tom, zda tento prostor zpřístupní jiným osobám. V případě obydlí je zájem na jeho ochraně umocněn tím, že jde o součást nejintimnější sféry života člověka, která spoluvytváří jeho osobní či rodinné zázemí a umožňuje mu seberealizaci. Tento význam obydlí přetrvává po staletí a opodstatňuje přísnější podmínky pro případný zásah ze strany veřejné moci.

XI. Dozor nad dodržováním zákona č. 395/2009 Sb., o významné tržní síle při prodeji zemědělských a potravinářských produktů a jejím zneužití, ve znění pozdějších předpisů, jenž je neoddělitelně spjat s ochranou dodavatelů jako slabší strany ve vztazích s odběrateli s významnou tržní silou, může s ohledem na veřejný zájem chráněný tímto zákonem sloužit ochraně práv a svobod druhých, a v obecné rovině tak odůvodňovat zásah do nedotknutelnosti obydlí podle čl. 12 odst. 3 Listiny základních práv a svobod. Tento závěr platí i pro sektorová šetření podle § 5a odst. 1 tohoto zákona, byť tato slouží ochraně práv a svobod druhých jen nepřímo, neboť jejich účelem je pouze shromáždění a zpracování údajů o trhu nákupu a prodeje zemědělských a potravinářských produktů. Přesto nelze vyloučit, že i v jejich případě bude dán, byť třeba i jen výjimečně, natolik intenzivní veřejný zájem, který by byl způsobilý převážit nad zájmem jednotlivce na ochraně soukromí v prostorové dimenzi, a opodstatňoval tak jeho povinnost strpět vstup do obydlí. Jeho posouzení se bude odvíjet od okolností konkrétní věci.

XII. Soulad zákonných ustanovení, která stanoví horní hranice pokut, s právem vlastnit majetek podle čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod lze posoudit pouze

z hlediska případného likvidačního nebo rdousícího účinku. Musí být zohledněno nejen to, zda uložení pokuty v maximální výši může mít takovýto účinek, nýbrž také povinnost správního orgánu zohlednit při rozhodování o výši sankce vedle závažnosti deliktu a okolností jeho spáchání i majetkové poměry odpovědného subjektu. Povinnost zvažovat v každém individuálním případě dopady ve vztahu k majetkové podstatě odpovědného subjektu vyplývá přímo z uvedeného základního práva a její zákonné vyjádření ve vztahu k právnickým osobám nebo podnikajícím fyzickým osobám lze nalézt v § 37 písm. g) zákona č. 250/2016 Sb., o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich, který stanoví povinnost správního orgánu přihlédnout při určení druhu správního trestu a jeho výměry k povaze jejich činnosti. Kromě jiného tak musí být zvažován dopad zásahu do majetkové podstaty odpovědného subjektu z hlediska jeho možnosti tuto činnost dále vykonávat

XIII. Neústavnost zákona, pokud jde o proceduru jeho přijetí, nezakládá samotná skutečnost, že jeho část byla přijata na základě pozměňovacího návrhu podle § 63 odst. 1 bodu 5 a § 92 odst. 1 zákona č. 90/1995 Sb., o jednacím řádu Poslanecké sněmovny, ve znění zákona č. 265/2014 Sb., nesplňujícího požadavek jeho úzkého vztahu k projednávanému návrhu zákona. Podstatné je, zda tento postup znemožnil podrobit návrh zákona skutečnému posouzení a projednání ze strany Parlamentu, včetně účasti parlamentní menšiny. Případný rozsáhlý pozměňovací návrh, jak tomu bývá u tzv. komplexních pozměňovacích návrhů, nebo pozměňovací návrh doplňující předmět zákonné úpravy obstojí jako ústavně konformní, byl-li v průběhu legislativního procesu vytvořen dostatečný prostor k jeho projednání.

XIV. Účast jiných osob než navrhovatele na přípravě návrhu zákona nebo případné porušení legislativních pravidel vlády nejsou samy o sobě způsobilé založit neústavnost zákona. Žádný ústavní požadavek na to, aby k přípravě návrhu zákona docházelo bez účasti jiných subjektů než navrhovatele, nebo naopak za účasti více subjektů, jež se budou vzájemně vyvažovat, neexistuje.

Nález

Ústavní soud rozhodl pod sp. zn. Pl. ÚS 30/16 dne 7. dubna 2020 v plénu složeném z předsedy soudu Pavla Rychetského (soudce zpravodaj) a soudců Ludvíka Davida, Jaroslava Fenyka, Josefa Fialy, Jana Filipa, Jaromíra Jirsy, Tomáše Lichovníka, Vladimíra Sládečka, Pavla Šámala, Kateřiny Šimáčkové, Vojtěcha Šimíčka, Milady Tomkové, Davida Uhlíře a Jiřího Zemánka o návrhu a) skupiny senátorů, jejímž zastupováním byla pověřena bývalá senátorka Ing. Veronika Vrecionová, na zrušení zákona č. 395/2009 Sb., o významné tržní síle při prodeji zemědělských a potravinářských produktů a jejím zneužití, ve znění zákona č. 50/2016 Sb., a o návrhu b) skupiny senátorů, za kterou jedná senátor Jiří Oberfalzer, zastoupené prof. JUDr. Alešem Gerlochem, CSc., advokátem, se sídlem Botičská 1936/4, Praha 2 – Nové Město, na zrušení zákona č. 395/2009 Sb., o významné tržní síle při prodeji zemědělských a potravinářských produktů a jejím zneužití, ve znění pozdějších předpisů, případně zrušení jeho § 3a písm. a) ve slovech „jejichž celková suma nesmí překročit 3 % z ročních tržeb dodavatele za poslední ukončené účetní období v délce 12 měsíců za potraviny dodané jednotlivému odběrateli v roce, ve kterém došlo k finančnímu plnění“, § 4 odst. 2 úvodní části ustanovení ve slově „zejména“, § 4 odst. 2 písm. c), d), h) a k), § 5a a § 7 odst. 1 ve slovech „Na výkon dozoru a řízení vedená Úřadem podle tohoto zákona“, za účasti Parlamentu jako účastníka řízení a vlády, zastoupené ministrem průmyslu a obchodu, jako vedlejší účastnice řízení, takto:

I. Ustanovení § 3a písm. a) ve slovech „výši veškerých peněžních plnění dodavatele, jejichž celková suma nesmí překročit 3 % z ročních tržeb dodavatele za poslední ukončené účetní období v délce 12 měsíců za potraviny dodané jednotlivému odběrateli v roce, ve kterém došlo k finančnímu plnění," zákona č. 395/2009 Sb., o významné tržní síle při prodeji zemědělských a potravinářských produktů a jejím zneužití, ve znění zákona č. 50/2016 Sb., se ruší dnem vyhlášení tohoto nálezu ve Sbírce zákonů.

II. Návrh navrhovatelky a) na zrušení § 3, § 4 odst. 1, § 4 odst. 2 úvodní části ustanovení ve slově „zejména" a § 4 odst. 2 písm. c), d), h), i) a k) zákona č. 395/2009 Sb., o významné tržní síle při prodeji zemědělských a potravinářských produktů a jejím zneužití, ve znění zákona č. 50/2016 Sb., se zamítá.

III. Řízení o návrhu navrhovatelky a) na zrušení § 5 odst. 2, § 7, 8 a 9 zákona č. 395/2009 Sb., o významné tržní síle při prodeji zemědělských a potravinářských produktů a jejím zneužití, ve znění zákona č. 50/2016 Sb., se zastavuje.

IV. Ve zbytku se návrh navrhovatelky a) na zrušení zákona č. 395/2009 Sb., o významné tržní síle při prodeji zemědělských a potravinářských produktů a jejím zneužití, ve znění zákona č. 50/2016 Sb., odmítá.

V. Návrh navrhovatelky b) na zrušení § 5a odst. 1, § 5a odst. 2 ve slovech „21e, 21f a 21g" a § 8 odst. 3 a 4 zákona č. 395/2009 Sb., o významné tržní síle při prodeji zemědělských a potravinářských produktů a jejím zneužití, ve znění pozdějších předpisů, se zamítá.

VI. Ve zbytku se návrh navrhovatelky b) na zrušení zákona č. 395/2009 Sb., o významné tržní síle při prodeji zemědělských a potravinářských produktů a jejím zneužití, ve znění pozdějších předpisů, odmítá.

VII. Úřad pro ochranu hospodářské soutěže není v tomto řízení vedlejším účastníkem.

Odůvodnění

I. Předmět řízení

1. Ústavnímu soudu byl dne 7. 9. 2016 doručen návrh skupiny 17 senátorů [dále jen „navrhovatelka a)"] na zrušení zákona č. 395/2009 Sb., o významné tržní síle při prodeji zemědělských a potravinářských produktů a jejím zneužití, ve znění zákona č. 50/2016 Sb., (dále též „zákon o významné tržní síle" nebo „napadený zákon"; tyto zkratky se použijí ve vztahu k tomuto zákonu i ve znění pozdějších zákonů, přičemž v případě potřeby rozlišení bude vždy specifikováno znění, v jakém byl tento zákon účinný). Jednáním za navrhovatelku a) byla pověřena tehdejší senátorka Ing. Veronika Vrecionová a řízení o tomto návrhu bylo vedeno pod sp. zn. Pl. ÚS 30/16.

2. Dne 30. 6. 2017 obdržel Ústavní soud podání jiné skupiny 17 senátorů [dále též jen „navrhovatelka b)"], které bylo zamýšleno jednak jako replika k vyjádřením účastníků řízení k původnímu návrhu, jednak jako doplnění argumentace a rozšíření původního návrhu. Tato nová skupina senátorů sestávala z 10 senátorů, kteří podepsali i původní návrh, a 7 dalších senátorů. Pověření jednat za tuto skupinu bylo uděleno senátoru Jiřímu Oberfalzerovi. Toto podání reagovalo na v mezidobí přijaté novely zákona o významné tržní síle, jež byly provedeny zákonem č. 104/2017 Sb. a zákonem č. 183/2017 Sb. V jeho závěru byl formulován návrh na zrušení zákona č. 395/2009 Sb., o významné tržní síle při prodeji zemědělských a potravinářských produktů a jejím zneužití, ve znění pozdějších předpisů,

případně zrušení jeho § 3a písm. a) ve slovech „jejichž celková suma nesmí překročit 3 % z ročních tržeb dodavatele za poslední ukončené účetní období v délce 12 měsíců za potraviny dodané jednotlivému odběrateli v roce, ve kterém došlo k finančnímu plnění“, § 4 odst. 2 úvodní části ustanovení ve slově „zejména“, § 4 odst. 2 písm. c), d), h) a k), § 5a a § 7 odst. 1 ve slovech „Na výkon dozoru a řízení vedená Úřadem podle tohoto zákona“. Protože šlo o odlišný návrh podaný jiným navrhovatelem, bylo jím zahájeno samostatné řízení, jež bylo vedeno pod sp. zn. Pl. ÚS 27/17.

3. Usnesením ze dne 19. 9. 2017 č. j. Pl. ÚS 30/06-113 rozhodl Ústavní soud o spojení obou návrhů ke společnému řízení. Předmětem tohoto řízení jsou tak dva návrhy na zrušení zákona o významné tržní síle, z nichž každý se týká jeho znění účinného v jiném časovém období. Navrhovatelka b) se eventuálním návrhem domáhá zrušení toliko některých ustanovení napadeného zákona.

II. Napadený zákon

4. Zákon o významné tržní síle byl přijat za účelem zamezit zneužívání významné tržní síly v dodavatelsko-odběratelských vztazích v oblasti nákupu potravin za účelem jejich dalšího prodeje a služeb s tím souvisejících. Významnou tržní silou se podle § 3 odst. 1 tohoto zákona rozumí takové postavení odběratele, v jehož důsledku si odběratel může vynutit bez spravedlivého důvodu výhodu vůči dodavatelům v souvislosti s nákupem potravin nebo přijímáním nebo poskytováním služeb s nákupem nebo prodejem potravin souvisejících. Za účelem dosažení uvedeného cíle stanoví zákon obecný zákaz zneužití významné tržní síly, který částečně konkretizuje, jakož i některé další povinnosti odběratelů s významnou tržní silou. Současně stanoví pravidla dozoru nad dodržováním tohoto zákona a přestupky, jichž se mohou v případě jeho porušení dopustit odběratelé.

5. Ačkoliv byl zákon o významné tržní síle přijat již v roce 2009 a účinnosti nabyl dne 1. 2. 2010, jeho současné znění se od toho původního významně liší. Novelizací provedenou zákonem č. 50/2016 Sb. došlo k jeho podstatné změně, která se dotkla celého jeho obsahu i struktury. Alespoň dílčím způsobem byla novelizována všechna ustanovení tohoto zákona. Uvedená novela nově vymezila definici základních pojmů, včetně pojmu významné tržní síly, i povinnosti jednotlivých odběratelů. Posléze byl zákon o významné tržní síle novelizován ještě dvakrát. Novelizace provedená zákonem č. 104/2017 Sb. (část sedmá, čl. IX) doplnila do napadeného zákona nové § 5a a 7a, jež upravují oprávnění Úřadu pro ochranu hospodářské soutěže (dále též jen „Úřad“) provádět sektorová šetření a využívat údaje z informačních systémů veřejné správy, a upřesnila a doplnila znění § 7 odst. 1 zákona o významné tržní síle. Následná novelizace provedená zákonem č. 183/2017 Sb. (část sto devadesátá šestá, čl. CC) se týkala především vymezení přestupků s ohledem na přijetí zákona č. 250/2016 Sb., o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich. Z napadeného zákona byl vypuštěn § 5 odst. 2, částečně změněny či doplněny § 7 odst. 2 a § 8 odst. 1, 2 a 3 (včetně nadpisu § 8) a nově doplněn § 8 odst. 6. Posledně uvedenou novelou došlo také ke změně celého dosavadního § 9 a vložení § 9a.

6. Citace jednotlivých ustanovení napadeného zákona budou obsaženy v dalších částech tohoto nálezu, v nichž bude provedeno jejich ústavněprávní posouzení.

III. Shrnutí argumentace navrhovatelek

7. Jak již bylo uvedeno výše, Ústavní soud v tomto řízení přezkoumává zákon o významné tržní síle na základě dvou návrhů na jeho zrušení. Nelze nicméně přehlédnout, že posléze podaný návrh byl zamýšlen jako doplnění návrhu navrhovatelky a) a rozšíření jeho argumentace, s níž se navrhovatelka b) plně ztotožnila. Navrhovatelka a) již nový návrh ostatně ani nemohla podat, neboť v mezidobí uplynulo volební období některých senátorů,

kteří ji tvořili. Pro zjednodušení dalšího textu bude proto Ústavní soud považovat uplatněnou argumentaci za společnou argumentaci obou navrhovatelek, ledaže by jejich odlišení bylo v konkrétních případech účelné.

8. Navrhovatelky považují zákon o významné tržní síle za velmi nekvalitní, neurčitý a diskriminační právní předpis, který nepřípustně zasahuje do práv dotčených subjektů. Mají za to, že jeho prostřednictvím se udržuje celková nekoncepčnost dohledu nad produkcí a prodejem potravinářských výrobků, který nadále zůstává v rukou několika státních úřadů. Napadenému zákonu vytýkají, že má minimální aplikační úspěšnost a směřuje pouze k ochraně dodavatelů proti vyjednávací síle obchodních řetězců. Za tímto účelem ukládá povinnosti pouze odběratelům, tedy jedné straně dodavatelsko-odběratelských vztahů, aniž by řešil případnou dominanci na straně dodavatelů.

9. Jednotlivé argumenty navrhovatelek budou podrobně shrnuty a vypořádány v dalších částech tohoto nálezu, lze však stručně uvést, že navrhovatelky namítají

a) neústavnost procedury přijetí zákona č. 50/2016 Sb. z důvodu, že měl být fakticky vypracován Úřadem, který má tímto zákonem novelizovaný zákon o významné tržní síle sám používat, jakož i neústavnost procedury přijetí zákona č. 104/2017 Sb., v jejímž rámci mělo dojít formou tzv. legislativního přílepku k neústavnímu doplnění tohoto zákona o novelizační body, jimiž se do zákona o významné tržní síle vkládá nový § 5a a mění se § 7 odst. 1,

b) neurčitost některých pojmů obsažených v zákoně o významné tržní síle, jež brání jeho ústavně konformnímu výkladu a použití a zakládá rozpor se zásadou *nullum crimen sine lege certa* podle čl. 39 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a čl. 7 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“), včetně neurčitosti samotného vymezení zákazu zneužití významné tržní síly podle § 4 odst. 1 ve spojení s § 3 odst. 1 napadeného zákona, jehož následkem má být nepřípustnost demonstrativního výčtu zakázaných jednání podle § 4 odst. 2 tohoto zákona,

c) nepřiměřenost zásahu do vlastnického práva odběratelů a jejich práva podnikat, kdy účelu sledovaného napadeným zákonem je možné dosáhnout i prostřednictvím obecné soukromoprávní úpravy nekalé soutěže a veřejnoprávní úpravy obsažené v zákoně č. 143/2001 Sb., o ochraně hospodářské soutěže a o změně některých zákonů (zákon o ochraně hospodářské soutěže), ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o ochraně hospodářské soutěže“),

d) přímé diskriminační působení zákona, jež se projevuje v odlišném zacházení mezi odběrateli s významnou tržní silou a dodavateli s významnou tržní silou, a

e) nepřímé diskriminační působení zákona, jež v důsledku použití kritéria ročního obratu ve výši 5 mld. Kč podle § 3 odst. 4 napadeného zákona, od něhož se odvíjí významná tržní síla odběratele, dopadá především na zahraniční obchodní řetězce,

zatímco ve vztahu k jednotlivým dílčím ustanovením namítají

f) nadbytečnost a nepřiměřenost omezení výše veškerých peněžních plnění dodavatele plynoucího z povinné náležitosti smlouvy mezi odběratelem s významnou tržní silou a dodavatelem podle § 3a písm. a) napadeného zákona,

g) nepřiměřenost zákazu některých postupů při sjednávání a uplatňování cenových podmínek používaných v obchodním styku podle § 4 odst. 2 písm. c) a d) napadeného zákona,

h) nepřiměřenost zákazu podle § 4 odst. 2 písm. h) napadeného zákona, aby odběratel požadoval náhradu sankce uložené kontrolním orgánem po dodavateli bez existence jeho zavinění,

i) nepřípustnost zákazu podle § 4 odst. 2 písm. i) napadeného zákona, aby si odběratel s dodavateli sjednal nebo vůči nim uplatňoval rozdílné smluvní podmínky pro nákup nebo prodej služeb s nákupem nebo prodejem potravin souvisejících při srovnatelném plnění bez spravedlivého důvodu,

j) neurčitost povinnosti respektovat výsledky úřední kontroly potravin provedené orgány státního dozoru odběratelem podle § 4 odst. 2 písm. k) napadeného zákona, jež má zakládat rozpor se zásadou *ne bis in idem* podle čl. 40 odst. 5 Listiny a může vést k odepření soudní ochrany odběratelů v rozporu s čl. 36 odst. 1 Listiny,

k) neústavnost sektorových šetření podle § 5a napadeného zákona s ohledem na nepřípustnost s nimi spojeného zásahu do soukromé sféry a informačního sebeurčení dotčených subjektů, a

l) neurčitost pravidel pro ukládání pokut podle § 8 a 9 napadeného zákona, vytvářející nepřiměřeně široký prostor pro uvážení správního orgánu.

IV. Průběh řízení před Ústavním soudem

10. Ústavní soud podle § 69 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) postupně zaslal návrhy navrhovatelek a) a b) komorám Parlamentu (odstavec 1) a dále vládě (odstavec 2) a Veřejné ochránkyni práv (odstavec 3) jakožto subjektům, které jsou oprávněny vstoupit do řízení jako vedlejší účastníci řízení.

11. Poslanecká sněmovna ve svých vyjádřeních z 20. 10. 2016 a 19. 10. 2017 a Senát ve svých vyjádřeních z 19. 10. 2016 a 23. 10. 2017, podepsaných tehdejšími předsedy jednotlivých komor Janem Hamáčkem a Milanem Štěchem, shrnuly průběh legislativních procesů, v jejichž rámci byl projednán a schválen napadený zákon, jakož i jej novelizující zákon č. 50/2016 Sb. a zákon č. 104/2017 Sb.

12. Dne 17. 10. 2016 obdržel Ústavní soud v zákonem předepsané lhůtě vyrozumění vlády o vstupu do řízení, o němž vláda rozhodla usnesením č. 922 ze dne 17. 10. 2016. Vláda uložila ministru pro lidská práva, rovné příležitosti a legislativu, aby ve spolupráci s ministrem průmyslu a obchodu a předsedou Úřadu vypracoval podrobné vyjádření vlády a zaslal je Ústavnímu soudu. Zastupováním v tomto řízení pak vláda pověřila ministra průmyslu a obchodu. K návrhu navrhovatelky a) se vláda obsáhle vyjádřila dopisem ze dne 9. 11. 2016, podepsaným tehdejším ministrem pro lidská práva, rovné příležitosti a legislativu Mgr. Jiřím Dienstbierem. Pokud jde o návrh navrhovatelky b), jménem vlády se k němu dopisem ze dne 18. 10. 2017 vyjádřil tehdejší ministr průmyslu a obchodu Ing. Jiří Havlíček, MBA. V něm sdělil, že vyjádření, jež bude odrážet také stanovisko vlády, zašle Ústavnímu soudu Úřad jako *amicus curiae*, neboť právě do jeho působnosti spadá ochrana podnikatelských subjektů před zneužitím silnějšího postavení na trhu.

13. Veřejná ochránkyně práv Mgr. Anna Šabatová, Ph.D., dopisem ze dne 26. 9. 2016 sdělila Ústavnímu soudu, že nevyužívá svého práva vstoupit do tohoto řízení. Na tomto postoji setrvala i v dopise ze dne 11. 10. 2017, kterým reagovala na zaslání návrhu navrhovatelky b).

14. Úřad navrhl dopisem ze dne 5. 10. 2016, podepsaným jeho předsedou Ing. Petrem Rafajem, aby Ústavní soud rozhodl podle § 63 zákona o Ústavním soudu ve spojení s § 93 občanského soudního řádu o jeho vstupu do řízení jako vedlejšího účastníka. Ústavnímu soudu bylo dále doručeno vyjádření Úřadu ze dne 3. 11. 2016 k obsahu návrhu navrhovatelky a), které Úřad zaslal jako *amicus curiae* a jehož obsah je totožný s vyjádřením vlády ze dne 9. 11. 2016. Dalším dopisem ze dne 17. 10. 2017 se Úřad vyjádřil k rozšířenému návrhu navrhovatelky b) a v něm doplněné argumentaci.

15. K původnímu vyjádření komor Parlamentu, vlády a Úřadu se ve svém návrhu obsáhle vyjádřila navrhovatelka b). V tomto ohledu plnil již její návrh i funkci repliky. K následným vyjádřením, zejména doplňujícímu vyjádření Úřadu, které vyjadřovalo i stanovisko vlády, se navrhovatelka b) vyjádřila podáním ze dne 23. 3. 2018.

16. Obdobně jako argumentace navrhovatelek uvedená v jejich návrzích bude i shrnutí jednotlivých dalších podání, tedy vyjádření vlády a Úřadu a repliky navrhovatelky b), obsaženo v dalších částech nálezu.

17. Ve smyslu § 44 zákona o Ústavním soudu rozhodl Ústavní soud ve věci bez konání ústního jednání, protože od něj nebylo lze očekávat další objasnění věci.

V. Návrh na přiznání postavení vedlejšího účastníka

18. Návrhu Úřadu na připuštění jeho vedlejšího účastenství Ústavní soud nevyhověl. V souladu s § 28 odst. 2 zákona o Ústavním soudu mají v řízení o zrušení zákonů a jiných právních předpisů postavení vedlejšího účastníka pouze ti, kterým toto postavení tento zákon přiznává, tedy – jsou-li k tomu splněny další zákonem stanovené podmínky a nedošlo-li ke vzdání se postavení vedlejšího účastníka řízení – vláda (§ 69 odst. 2), Veřejný ochránce práv (§ 69 odst. 3) a oprávněný navrhovatel, jehož návrh byl nepřípustný z důvodu, že Ústavní soud již ve věci jedná (§ 35 odst. 2). Ustanovení § 28 odst. 2 zákona o Ústavním soudu tak vylučuje subsidiární použití § 93 odst. 1 a 2 občanského soudního řádu (§ 63 zákona o Ústavním soudu) pro řízení před Ústavním soudem, což znamená, že Ústavní soud není oprávněn rozhodnout o přípustnosti vedlejšího účastenství kohokoliv jiného, což platí i pro Úřad [např. nález ze dne 20. 10. 2004 sp. zn. Pl. ÚS 52/03 (N 152/35 SbNU 117; 568/2004 Sb.), nález ze dne 26. 4. 2006 sp. zn. Pl. ÚS 37/04 (N 92/41 SbNU 173; 419/2006 Sb.)].

19. Tato skutečnost nicméně nebrání tomu, aby si Ústavní soud s ohledem na působnost Úřadu podle zákona o významné tržní síle vyžádal jeho stanovisko, případně k jím zaslanému stanovisku přihlédl v rámci svého posouzení. V takovém případě však půjde pouze o stanovisko, které Úřad zašle jako *amicus curiae* a v jehož případě závisí jen na Ústavním soudu, zda jej bude považovat za relevantní pro své rozhodnutí, nebo nikoliv [nález ze dne 22. 1. 2019 sp. zn. Pl. ÚS 32/17 (N 9/92 SbNU 86; 71/2019 Sb.), bod 54]. V dané věci Ústavní soud přihlédl ke stanovisku Úřadu, na které ve svém vyjádření odkázala i vláda, a vypořádal se s argumentací v něm uvedenou.

VI. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

20. Ústavní soud se předně zabýval tím, zda jsou v dané věci splněny všechny zákonem stanovené procesní předpoklady k projednání návrhů navrhovatelek podle čl. 87 odst. 1 písm. a) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“). V obou případech byla splněna podmínka návrhového oprávnění skupiny senátorů podle § 64 odst. 1 písm. b) zákona o Ústavním soudu, neboť návrh byl podepsán minimálním počtem 17 senátorů. Oba návrhy zjevně splňují veškeré zákonem stanovené formální náležitosti (§ 34 zákona o Ústavním soudu).

VI./a Přípustnost návrhu navrhovatelky a) a důvody pro částečné zastavení řízení o něm

21. Navrhovatelka a) podala návrh na zrušení zákona o významné tržní síle, ve znění zákona č. 50/2016 Sb. Protože uvedená novela nabyla účinnosti dne 6. 3. 2016, lze konstatovat, že návrh směřoval vůči napadenému zákonu ve znění, které bylo v době jeho podání platné a účinné, pročež nebyl dán důvod jeho nepřípustnosti podle § 66 odst. 1 zákona o Ústavním soudu. Posléze byl však napadený zákon novelizován zákonem č. 104/2017 Sb. a zákonem č. 183/2017 Sb., v důsledku čehož vyvstala otázka, zda tyto novelizace v případě ustanovení, jichž se týkaly, nezaložily důvod zastavení řízení podle § 67 odst. 1 zákona o Ústavním soudu. Podle tohoto ustanovení, jestliže zákon, jiný právní předpis nebo jejich jednotlivá ustanovení, jejichž zrušení je navrhováno, pozbudou platnosti před skončením řízení před Ústavním soudem, řízení se zastaví.

22. Uvedený důvod zastavení řízení o návrhu navrhovatelky a) je podle Ústavního soudu zjevně dán v případě § 5 odst. 2 a § 9 zákona o významné tržní síle, jež byly novelizací provedenou zákonem č. 183/2017 Sb. zrušeny, respektive jako celek nahrazeny novým zněním.

23. V případech, kdy v průběhu řízení před Ústavním soudem nebyl výslovně zrušen celý napadený právní předpis nebo jeho ustanovení, ale toliko jejich část, a to třeba i jen nahrazením některých jejich slov, se posouzení, zda nastal důvod zastavení řízení podle § 67 odst. 1 zákona o Ústavním soudu, odvíjí od toho, zda tato změna znamená také změnu obsahu právních norem vyjádřených tímto právním předpisem či jeho ustanovením jako celkem. Pokud k takovéto změně došlo, lze tento důvod zastavení vztáhnout na celý napadený právní předpis či jeho ustanovení (případně na jejich širší oddělitelnou část, jestliže se tato změna týká pouze jí), ve znění před účinností této změny, neboť tyto již nejsou s jejich novelizovaným zněním obsahově totožné, a tudíž ani nejsou součástí jejich účinného znění [k požadavku tzv. podstatné změny srov. například usnesení ze dne 26. 9. 2000 sp. zn. Pl. ÚS 35/2000 (U 33/19 SbNU 297)]. Stejně tak půjde o změnu celého napadeného právního předpisu či jeho ustanovení (případně jejich širší části), jestliže zrušená část sice byla nahrazena novým zněním, nebylo ji však možné oddělit od zbytku právního předpisu či jeho ustanovení bez toho, aby tento zbylý text sám obstál jako vyjádření právní normy.

24. Ve vztahu k § 7 odst. 1 zákona o významné tržní síle, ve znění zákona č. 50/2016 Sb., Ústavní soud uvádí, že novelizací provedenou zákonem č. 104/2017 Sb. byla v tomto ustanovení slova „Na řízení vedené Úřadem ve věcech zneužití významné tržní síly“ nahrazena slovy „Na výkon dozoru a řízení vedená Úřadem podle tohoto zákona“. Tato změna, která rozšířila případy, v nichž se přiměřeně použijí ustanovení zákona o ochraně hospodářské soutěže, se dotýká části uvedeného ustanovení, kterou nelze od zbytku ustanovení oddělit. K pozbytí platnosti proto došlo okamžikem nabytí účinnosti zákona č. 104/2017 Sb. nejen v rozsahu citované části tohoto ustanovení v předchozím znění, která byla nahrazena novým zněním, nýbrž v rozsahu tohoto ustanovení jako celku. Toto ustanovení by bez této zbylé části dále nemohlo samostatně existovat.

25. Dále Ústavní soud dospěl k závěru, že § 7 odst. 2 zákona o významné tržní síle, ve znění zákona č. 50/2016 Sb., doznal obsahové změny doplněním výjimek z pravidla, že se na postup Úřadu podle tohoto zákona nepoužijí právní předpisy o kontrole. Ode dne nabytí účinnosti zákona č. 104/2017 Sb. tak je nutno na toto ustanovení jako celek hledět tak, že v předchozím znění pozbylo platnosti. Stejný závěr se týká i § 8 zákona o významné tržní síle, ve znění zákona č. 50/2016 Sb., a to přestože v něm došlo novelizací provedenou zákonem č. 104/2017 Sb. pouze k nahrazení slova „správní delikt“ (v příslušném čísle a pádu) slovem „přestupek“. Tato změna se totiž nedotkla jen označení správních deliktů, které jsou nově přestupky, ale též jejich zákonného vymezení, které navázala na obecnou úpravu obsaženou v zákoně o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich [srov. nález ze dne 16. 5. 2018 sp. zn. Pl. ÚS 15/16 (N 95/89 SbNU 409; 116/2018 Sb.), bod 36]. I v tomto případě jde proto o takovou změnu, v jejímž důsledku § 8 zákona o významné tržní síle, ve znění zákona č. 50/2016 Sb., pozbyl platnosti v době po podání návrhu na jeho zrušení.

26. Důvod zastavení řízení podle § 67 odst. 1 zákona o Ústavním soudu tak byl dán v případě návrhu navrhovatelky a) na zrušení § 5 odst. 2, § 7, 8 a 9 zákona o významné tržní síle, ve znění zákona č. 50/2016 Sb.

VI./b Přípustnost návrhu navrhovatelky b)

27. Navrhovatelka b) podala návrh na zrušení zákona o významné tržní síle, ve znění zákona č. 50/2016 Sb., zákona č. 104/2017 Sb. a zákona č. 183/2017 Sb., tedy ve znění účinném od 1. 7. 2017. Tento návrh sice podala dne 30. 6. 2017, tedy za účinnosti předchozí zákonné úpravy, toho dne již však byly i poslední dvě uvedené novely vyhlášeny ve Sbírce

zákonů. Návrh tedy není nepřípustný z důvodu jeho předčasnosti podle § 66 odst. 1 zákona o Ústavním soudu. Skutečnost, že návrh míří vůči napadenému zákonu ve znění všech těchto novel, ačkoliv v době podání návrhu ještě nešlo o znění účinné, nepovažuje Ústavní soud za spornou. Z obsahu návrhu je zřejmé, že v něm uvedená argumentace reflektuje i novelizace provedené zákonem č. 104/2017 Sb. a zákonem č. 183/2017 Sb. a reaguje na ně.

28. Návrh navrhovatelky b) je ale částečně nepřípustný z důvodu překážky zahájeného řízení (litispendence) podle § 35 odst. 2 zákona o Ústavním soudu, neboť v době jeho podání již Ústavní soud jednal o návrhu navrhovatelky a) na zrušení zákona o významné tržní síle, byť předmětem řízení byl tento zákon v dřívějším znění. Překážka zahájeného řízení je dána ve vztahu k těm ustanovením zákona o významné tržní síle, jež nebyla změněna ani nebyla vložena či doplněna novelizacemi provedenými zákonem č. 104/2017 Sb. a zákonem č. 183/2017 Sb. Týká se to § 1, 2, 3, 3a, 4, 5 (původně § 5 odst. 1, jenž se ale po zrušení odstavce 2 novelizací provedenou zákonem č. 183/2017 Sb. dále neoznačuje jako odstavec 1), 6, 10 a 11 zákona o významné tržní síle.

29. Ve vztahu ke zbylým ustanovením zákona o významné tržní síle, ve znění účinném po nabytí účinnosti jeho novel provedených zákonem č. 104/2017 Sb. a zákonem č. 183/2017 Sb., jimiž jsou § 5a, 7, 7a, 8, 9 a 9a, nebyl dán žádný ze zákonem stanovených důvodů nepřípustnosti nebo zastavení řízení.

VI./c Shrnutí předmětu věcného posouzení

30. Na tomto místě je žádoucí shrnout, že předmětem věcného posouzení v tomto řízení je zákon o významné tržní síle, ve znění účinném od 1. 7. 2017, kdy nabyly účinnosti jeho novely provedené zákonem č. 104/2017 Sb. a zákonem č. 183/2017 Sb., přičemž v rozsahu § 1, 2, 3, 3a, 4, 5, 6, 10 a 11 napadeného zákona je řízení vedeno o návrhu navrhovatelky a) a v rozsahu § 5a, 7, 7a, 8, 9 a 9a napadeného zákona je řízení vedeno o návrhu navrhovatelky b).

VII. Posouzení kompetence a ústavní konformity procedury přijetí napadených zákonných ustanovení

31. Předtím, než mohl Ústavní soud přistoupit k posouzení obsahového souladu zákona o významné tržní síle s ústavním pořádkem, se podle § 68 odst. 2 zákona o Ústavním soudu, ve znění zákona č. 48/2002 Sb., zabýval tím, zda byly napadený zákon a jeho jednotlivé novely přijaty a vydány v mezích Ústavou stanovené kompetence a ústavně předepsaným způsobem. V rámci svého hodnocení se vypořádal také s argumentací navrhovatelek, které zpochybňovaly proceduru přijetí zákona č. 50/2016 Sb. a zákona č. 104/2017 Sb.

VII./a Argumentace navrhovatelek

32. Navrhovatelky spatřují vadu procedury přijetí zákona č. 50/2016 Sb., kterým byl novelizován zákon o významné tržní síle, v tom, že byl připraven Úřadem. Jakkoliv je obvyklé, že sektorový ústřední orgán státní správy připravuje legislativní změny, v jejichž rámci prosazuje vládní koncepční představy, v případě Úřadu nelze přehlédnout, že jde o vrcholný orgán správního dozoru, který je relativně nezávislý na vládní politice a který je vázán pouze zákony, a nikoliv usneseními vlády. Podle navrhovatelek je proto logické, že motivace tohoto orgánu bude mířit k ochraně a posílení jeho kontrolní pozice, respektive k prohloubení kontrolní a sankční funkce státu, což ovšem půjde na úkor jemu podřazených podnikatelských subjektů. Tento „úředně podjatý“ charakter návrhu zákona měl být vyrovnán testem legislativní rovnovážnosti. Správně mělo dojít k objektivizaci požadavků tohoto relativně nezávislého ústředního orgánu státní správy například prostřednictvím konzultativní činnosti Legislativní rady vlády. To se však podle navrhovatelek nestalo a požadované objektivizace nebylo dosaženo ani při projednávání novely zákona ve výborech Poslanecké

sněmovny. Novela napadeného zákona tak neadekvátně posílila pozici Úřadu a naproti tomu snížila obrannou pozici subjektů kontrolovaných.

33. Argumentaci vůči způsobu přijetí napadeného zákona, respektive jeho novel, ve svém návrhu doplnila navrhovatelka b) o důvody, pro které zpochybňuje způsob, jakým byl do zákona o významné tržní síle vložen § 5a a jakým byl změněn jeho § 7 odst. 1 novelizací provedenou zákonem č. 104/2017 Sb. Tato ustanovení se stala součástí zákona na základě věcně nesouvisejícího pozměňovacího návrhu výboru pro veřejnou správu a regionální rozvoj, přičemž i tato změna měla být iniciována Úřadem. Předmět těchto ustanovení se podle navrhovatelky b) na první pohled míjí s účelem uvedeného zákona, jímž byla, zjednodušeně řečeno, novelizace některých zákonů v souvislosti s řízením informačních systémů veřejné správy. V obou případech proto šlo o tzv. legislativní přílepky, jejichž nepřípustnost byla v minulosti konstatována Ústavním soudem [nález ze dne 15. 2. 2007 sp. zn. Pl. ÚS 77/06 (N 30/44 SbNU 349; 37/2007 Sb.)].

VII./b Vyjádření vlády

34. Vláda oponovala tvrzení o neústavnosti způsobu přijetí uvedených novel zákona o významné tržní síle. Legislativní proces měl v obou případech proběhnout standardním způsobem. Skutečnost, že se Úřad podílel na přípravě zákona, byla odůvodněna jeho postavením ústředního orgánu státní správy, do jehož působnosti spadá jak podpora a ochrana hospodářské soutěže, tak dozor nad dodržováním zákona o významné tržní síle. Právě Úřad má nejvíce poznatků ohledně toho, jakým způsobem se zákonná úprava promítá do praktického fungování dodavatelsko-odběratelských vztahů v oblasti prodeje a nákupu zemědělských a potravinářských produktů. Nešlo o snahu posílit jeho vliv, nýbrž zajistit účinnější postihování případů zneužívání tržní síly odběratelů vůči dodavatelům potravin. Návrh zákona, který byl posléze vyhlášen jako zákon č. 50/2016 Sb., navíc doznal v průběhu jeho projednávání v Poslanecké sněmovně podstatných změn na základě poslaneckých pozměňovacích návrhů.

VII./c Vyjádření Úřadu pro ochranu hospodářské soutěže

35. K námitkám navrhovatelky b) ve vztahu k proceduře přijetí zákona č. 104/2017 Sb. se podrobně vyjádřil i Úřad. Podle jeho názoru měla navrhovatelka b) napadnout právě tento zákon, a nikoliv novelizovaná, respektive vložená ustanovení zákona o významné tržní síle. Tento postup podle jeho názoru plyne z rozhodovací praxe Ústavního soudu [nález ze dne 31. 1. 2008 sp. zn. Pl. ÚS 24/07 (N 26/48 SbNU 303; 88/2008 Sb.)] a jeho nedodržení činí uvedenou argumentaci bezpředmětnou. S navrhovatelkou b) ale nelze souhlasit ani věcně. Porušení zásady konzistentnosti zákona (vyslovené v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 77/06) může být chápáno jako derogační důvod jen v případech tzv. extrémní systémové svévole, například pokud by vláda soustředila všechny své legislativní záměry do jednoho zákona ročně (nález sp. zn. Pl. ÚS 24/07). Tak tomu ale v případě napadeného zákona není. Ustanovení § 5a zákona o významné tržní síle bylo navrženo jako součást širší změny návrhu zákona, kterou v rámci tzv. komplexního pozměňovacího návrhu navrhl výbor pro veřejnou správu a regionální rozvoj jako garanční výbor Poslanecké sněmovny. Cílem tohoto pozměňovacího návrhu bylo upravit větší okruh společenských vztahů, o čemž svědčí skutečnost, že v jeho důsledku bylo nakonec novelizováno až 8 zákonů místo původně zamýšlených 4 zákonů. Na rozdíl od pozměňovacích návrhů uplatněných ve druhém čtení návrhu zákona nebyla tímto pozměňovacím návrhem omezena možnost sněmovní diskuse. Není přitom podstatné, že důvody jeho předložení nejsou reflektovány v důvodové zprávě, která tak nepředstavuje dostatečný obraz o úmyslu zákonodárce. Úřad se navíc pozastavuje nad tím, že navrhovatelka b) nenamítá způsob přijetí § 7a napadeného zákona, jenž se stal součástí novely provedené zákonem č. 104/2017 Sb. v důsledku téhož pozměňovacího návrhu.

VII./d Replika navrhovatelky b)

36. V reakci na vyjádření Úřadu navrhovatelka b) podotkla, že Úřad jako *amicus curiae* by měl komentovat pouze věcné účinky zákona. Přesto se Úřad ve svém vyjádření staví do role zjevného obhájce zákona i co do procedury jeho přijetí, což je oblast, kde by byla namístě spíše argumentace ze strany Poslanecké sněmovny a Senátu, případně vlády. V případě nálezu sp. zn. Pl. ÚS 24/07 byla pro zamítnutí návrhu důležitá materiální souvislost právní úpravy přijaté jedním komplexním zákonem, tak tomu ale u novely zákona o významné tržní síle provedené zákonem č. 104/2017 Sb. není. Původní návrh této novely měl totiž řešit otázku fungování informačních systémů veřejné správy a využívání informací z nich, tedy materii, s níž souvisí rozšíření napadeného zákona o § 7a, nikoliv však úprava vyšetřovacích pravomocí Úřadu. Podle navrhovatelky b) je tak nadále důvodný její návrh na zrušení § 5a a § 7 odst. 1 ve slovech „Na výkon dozoru a řízení vedená Úřadem podle tohoto zákona“ zákona o významné tržní síle.

VII./e Východiska přezkumu ústavnosti legislativní procedury

37. V případě napadeného zákona a jeho novel zjevně je dána kompetence Parlamentu k jejich přijetí podle čl. 15 odst. 1 Ústavy. Ústavní soud se dále zabýval procedurou jejich přijetí z toho hlediska, zda byl zachován Ústavou stanovený postup zákonodárného procesu ve smyslu účasti jednotlivých ústavních orgánů na něm a zda pro návrhy zákonů hlasovala v každé z komor Parlamentu předepsaná většina poslanců nebo senátorů. Jde o skutečnosti, u nichž by porušení ústavně stanovených pravidel bez dalšího vedlo ke zpochybnění samotné legitimity právního předpisu, a jež proto musí být posuzovány v řízení o zrušení zákonů nebo jiných právních předpisů vždy [nález ze dne 27. 11. 2012 sp. zn. Pl. ÚS 1/12 (N 195/67 SbNU 333; 437/2012 Sb.), bod 178].

38. Ústavní soud naopak nepřezkoumává, jakým způsobem došlo k vyhotovení návrhu zákona před zahájením zákonodárného procesu, tedy kdo a v jakém rozsahu se na něm podílel, a u vládních návrhů, zda při jejich přípravě bylo postupováno v souladu s legislativními pravidly vlády. Nejde o ústavně stanovená pravidla, a tudíž případná účast jiných osob než navrhovatele na přípravě návrhu zákona nebo případné porušení legislativních pravidel vlády nejsou samy o sobě způsobilé založit neústavnost zákona [srov. nález ze dne 18. 8. 2004 sp. zn. Pl. ÚS 7/03 (N 113/34 SbNU 165; 512/2004 Sb.) nebo nález ze dne 13. 12. 2016 sp. zn. Pl. ÚS 19/16 (N 237/83 SbNU 677; 8/2017 Sb.), bod 56].

39. Součástí napadeného zákona jsou také ustanovení, jež byla přijata na základě podle navrhovatelek obsahově nesouvisejícího pozměňovacího návrhu, a právě v této skutečnosti je spatřována jejich neústavnost. Ústavní soud podotýká, že oprávnění podat pozměňovací návrh, jímž se vypouštějí, rozšiřují nebo mění některé části původního návrhu, mají podle § 63 odst. 1 bodu 5 a § 92 odst. 1 zákona č. 90/1995 Sb., o jednacím řádu Poslanecké sněmovny, ve znění zákona č. 265/2014 Sb., (dále jen „jednací řád Poslanecké sněmovny“) v případě jednání o návrhu zákona poslanci nebo garanční výbor či jiný výbor, jemuž byl návrh zákona přikázán. Limity uvedeného oprávnění je nutno vykládat jednak v souladu s požadavky plynoucími ze zásady předvídatelnosti, srozumitelnosti a vnitřní bezrozpornosti zákona, jež jsou vyjádřeny v principu právního státu podle čl. 1 odst. 1 Ústavy (k tomu blíže zejména nález sp. zn. Pl. ÚS 77/06 a nález sp. zn. Pl. ÚS 24/07), jednak s požadavky volné či svobodné soutěže politických sil, představující jeden z komponentů demokratického státu, jež jsou vyjádřeny v čl. 5 Ústavy a čl. 22 Listiny [k tomu blíže zejména nález ze dne 1. 3. 2011 sp. zn. Pl. ÚS 55/10 (N 27/60 SbNU 279; 80/2011 Sb.) nebo nález ze dne 19. 4. 2011 sp. zn. Pl. ÚS 53/10 (N 75/61 SbNU 137; 119/2011 Sb.)]. Z těchto principů vyplývají požadavky ve vztahu k obsahu pozměňovacích návrhů i způsobu jejich uplatnění, respektive projednání.

40. Účelu pozměňovacího návrhu podle § 63 odst. 1 bodu 5 a § 92 odst. 1 jednacího řádu Poslanecké sněmovny odpovídá jeho úzký vztah k projednávanému návrhu zákona. Pozměňovací návrh by neměl svým obsahem vybočovat z materie tímto návrhem upravované (podrobně nález sp. zn. Pl. ÚS 77/06). Úlohou Ústavního soudu ovšem není být ochráncem zákonnosti parlamentní procedury. Neústavnost zákona, pokud jde o proceduru jeho přijetí, nezakládá samotná skutečnost, že jeho část byla přijata na základě pozměňovacího návrhu nesplňujícího uvedený obsahový požadavek. Podstatné je, zda tento postup znemožnil podrobit návrh zákona skutečnému posouzení a projednání ze strany Parlamentu, včetně účasti parlamentní menšiny (nález sp. zn. Pl. ÚS 24/07, část X/a). Tak by tomu bylo v případech již zmíněné tzv. extrémní systémové svévole, kdy obsahová nekonzistentnost návrhu zákona – ve znění přijatého pozměňovacího návrhu – by z něj činila pouhý formální nosič změn právního řádu. Kromě toho by neústavnost zákona mohla vyvstat i ze skutečnosti, že přijetím pozměňovacího návrhu v samotném závěru legislativního procesu, který by obsahově vybočoval z materie tímto návrhem upravované, by bylo v případě absence dostatečného časového prostoru znemožněno jeho řádné posouzení a projednání (obdobně jako by tomu bylo v případě nedůvodně vyhlášeného stavu legislativní nouze, viz nález sp. zn. Pl. ÚS 55/10 a nález sp. zn. Pl. ÚS 53/10). Případný rozsáhlý pozměňovací návrh, jak tomu bývá u tzv. komplexních pozměňovacích návrhů [srov. nález ze dne 6. 10. 2010 sp. zn. Pl. ÚS 39/08 (N 207/59 SbNU 3; 294/2010 Sb.)], nebo pozměňovací návrh doplňující předmět zákonné úpravy ale obstojí jako ústavně konformní, byl-li v průběhu legislativního procesu vytvořen dostatečný prostor k jeho projednání. Nesmí jít o překvapivou změnu, se kterou by se zejména parlamentní menšina nemohla seznámit a ke které by se v rámci jednání nemohla vyjádřit.

VII./f Vlastní hodnocení ústavnosti procedury přijetí napadeného zákona a jeho novel

41. Ústavní soud přezkoumal proceduru přijetí zákona o významné tržní síle i všech jeho dosavadních novel. Předně zhodnotil, zda se návrhy těchto zákonů zabývaly obě komory Parlamentu v Ústavou předepsané posloupnosti, zda byly tyto zákony schváleny potřebnou většinou poslanců a senátorů a zda prezident republiky měl možnost a případně využil právo tyto zákony vrátit. Vyšel přitom z vyjádření účastníků řízení a z veřejně dostupných informací o zákonodárném procesu.

42. Návrh zákona o významné tržní síle při prodeji zemědělských a potravinářských produktů a jejím zneužití (Poslanecká sněmovna, 5. volební období, 2006–2010, sněmovní tisk 431) předložili poslanci JUDr. Michal Hašek, Ing. Petr Zgarba, Ing. František Novosad, Ing. Václav Grüner, CSc., Ing. Ladislav Skopal a Ing. Josef Čerňanský Poslanecké sněmovně dne 21. 2. 2008. Poslanecká sněmovna jej schválila ve třetím čtení dne 15. 5. 2009 na své 56. schůzi (usnesení č. 1223), kdy pro něj hlasovalo 78 ze 141 přítomných poslanců, 58 bylo proti a 5 se zdrželo hlasování. Senát projednal návrh zákona (Senát, 7. funkční období, 2008 až 2010, senátní tisk č. 86) dne 17. 6. 2009 na své 8. schůzi a vrátil jej Poslanecké sněmovně s pozměňovacími návrhy (usnesení č. 217). Pro vrácení hlasovalo 49 z 63 přítomných senátorů, 14 se hlasování zdrželo. Poslanecká sněmovna dne 9. 9. 2009 na své 60. schůzi schválila návrh zákona ve znění schváleném Senátem (usnesení č. 1344). Pro hlasovalo 103 ze 180 přítomných poslanců, 59 bylo proti a 18 se hlasování zdrželo. Přijatý zákon byl doručen prezidentovi republiky dne 14. 9. 2009, který jej nepodepsal a 25. 9. 2009 vrátil zpět Poslanecké sněmovně. Poslanecká sněmovna následně setrvala na původním návrhu zákona (usnesení č. 1454). Hlasování o zákonu vráceném prezidentem republiky proběhlo dne 3. 11. 2009 na její 64. schůzi (usnesení č. 1454), kdy pro setrvání na něm hlasovalo 106 ze 179 přítomných poslanců, 63 bylo proti a 10 se hlasování zdrželo. K vyhlášení zákona došlo ve Sbírce zákonů dne 13. 11. 2009 v částce 128 pod č. 395/2009 Sb.

43. Návrh zákona, kterým se mění zákon č. 395/2009 Sb., o významné tržní síle při prodeji zemědělských a potravinářských produktů a jejím zneužití, (Poslanecká sněmovna, 7. volební období, 2013–2017, sněmovní tisk 444) předložila vláda Poslanecké sněmovně dne 31. 3. 2015. Poslanecká sněmovna jej schválila ve třetím čtení dne 9. 12. 2015 na své 36. schůzi (usnesení č. 993), kdy pro něj hlasovalo 131 ze 182 přítomných poslanců, 41 bylo proti a 10 se hlasování zdrželo. Senát projednal a schválil návrh zákona (Senát, 10. funkční období, 2014–2016, senátní tisk č. 174) dne 13. 1. 2016 na své 18. schůzi (usnesení č. 323). Pro hlasovalo 51 z 67 přítomných senátorů, 10 bylo proti a 6 se zdrželo hlasování. Přijatý zákon byl dne 21. 1. 2016 doručen prezidentovi republiky, který jej podepsal. K vyhlášení zákona došlo ve Sbírce zákonů dne 5. 2. 2016 v částce 17 pod č. 50/2016 Sb.

44. Návrh zákona, kterým se mění zákon č. 365/2000 Sb., o informačních systémech veřejné správy a o změně některých dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 181/2014 Sb., o kybernetické bezpečnosti a o změně souvisejících zákonů (zákon o kybernetické bezpečnosti), a některé další zákony, (Poslanecká sněmovna, 7. volební období, 2013–2017, sněmovní tisk 852) předložila vláda Poslanecké sněmovně dne 28. 6. 2016. Poslanecká sněmovna jej schválila ve třetím čtení dne 3. 2. 2017 na své 54. schůzi (usnesení č. 1553), kdy pro něj hlasovalo 131 ze 148 přítomných poslanců, 17 se hlasování zdrželo. Senát projednal a schválil návrh zákona (Senát, 11. funkční období, 2016–2018, senátní tisk č. 58) dne 8. 3. 2017 na své 5. schůzi (usnesení č. 105). Pro hlasovalo 53 z 63 přítomných senátorů, 12 se hlasování zdrželo. Přijatý zákon byl dne 15. 3. 2017 doručen prezidentovi republiky, který jej podepsal. K vyhlášení zákona došlo ve Sbírce zákonů dne 5. 4. 2017 v částce 39 pod č. 104/2017 Sb.

45. Návrh zákona, kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím zákona o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich a zákona o některých přestupcích, (Poslanecká sněmovna, 7. volební období, 2013–2017, sněmovní tisk 929) předložila vláda Poslanecké sněmovně dne 5. 10. 2016. Poslanecká sněmovna jej schválila ve třetím čtení dne 7. 4. 2017 na své 56. schůzi (usnesení č. 1624), kdy pro něj hlasovalo 119 ze 169 přítomných poslanců, 18 bylo proti a 32 se hlasování zdrželo. Návrh zákona (Senát, 11. funkční období, 2016–2018, senátní tisk č. 125) byl Senátu postoupen dne 9. 5. 2017, Senát však k němu ve lhůtě třiceti dnů nepřijal žádné usnesení, v důsledku čehož platí, že návrh zákona byl přijat. Přijatý zákon byl dne 9. 6. 2017 doručen prezidentovi republiky, který jej podepsal. K vyhlášení zákona došlo ve Sbírce zákonů dne 28. 6. 2017 v částce 66 pod č. 183/2017 Sb.

46. Protože u všech čtyřech zákonů byly výše uvedené ústavní požadavky splněny, Ústavní soud dále zhodnotil námitky navrhovatelek vztahující se k jednotlivým novelám, resp. novelizovaným ustanovením. Námitku, že návrh zákona, jenž byl posléze vyhlášen jako zákon č. 50/2016 Sb., byl vypracován Úřadem, Ústavní soud nepovažuje za relevantní. Je věcí navrhovatele zákona, jakým způsobem vyhotovil svůj návrh. Žádný ústavní požadavek na to, aby k přípravě návrhu zákona docházelo bez účasti jiných subjektů než navrhovatele, nebo naopak za účasti více subjektů, jež se budou vzájemně vyvažovat, neexistuje.

47. K tvrzení navrhovatelky b), že § 5a a § 7 odst. 1 ve slovech „Na výkon dozoru a řízení vedená Úřadem podle tohoto zákona“ zákona o významné tržní síle byly přijaty jako neústavní legislativní přílepek, Ústavní soud konstatuje, že příslušné novelizační body se staly součástí návrhu zákona, jenž byl posléze vyhlášen jako zákon č. 104/2017 Sb., na základě pozměňujícího návrhu výboru pro veřejnou správu a regionální rozvoj. Jakkoliv lze uznat, že úprava sektorových šetření ani výkonu dozoru podle zákona o významné tržní síle nebyly předmětem vládou předloženého návrhu zákona, pozměňovací návrh uvedeného garančního výboru nezakládá tzv. extrémní systémovou svévoli ani jej nelze hodnotit jako překvapivý z hlediska průběhu zákonodárného procesu. Garanční výbor jej totiž schválil na své 49. schůzi dne 16. 11. 2016, a poslanci jej tak měli k dispozici již dva a půl měsíce před třetím čtením návrhu zákona. Předmětný pozměňovací návrh (označený jako A5) byl v rámci třetího čtení

konaného dne 3. 2. 2017 přijat hlasy 134 ze 146 přítomných poslanců, přičemž 12 poslanců se hlasování zdrželo. Ústavní soud proto neshledal žádný důvod, pro který by měly být zákon o významné tržní síle nebo některá z jeho novel přijaty v rozporu s ústavním pořádkem.

VIII. Zákonné vymezení zákazu zneužití významné tržní síly

48. Ústavní soud považuje v úvodu posouzení obsahového souladu zákona o významné tržní síle s ústavním pořádkem za účelné uvést citaci § 1 až 4 tohoto zákona, v nichž jsou obsaženy vymezení účelu zákona, definice pojmu významné tržní síly a pojmů souvisejících (zejména dodavatel, odběratel, nákupní aliance) a samotný zákaz zneužití významné tržní síly. V § 3a zákona o významné tržní síle jsou stanoveny náležitosti smlouvy mezi odběratelem s významnou tržní silou a dodavatelem. Uvedená ustanovení včetně poznámek pod čarou zní:

„§ 1
(1) Tento zákon upravuje
a) způsob posuzování a zamezení zneužití významné tržní síly v souvislosti s nákupem potravin za účelem jejich dalšího prodeje na území České republiky nebo službami s tímto nákupem nebo prodejem potravin souvisejícími,
b) dozor nad dodržováním tohoto zákona.
(2) Podle tohoto zákona se posuzuje i zneužití významné tržní síly, které bylo uskutečněno v cizině, pokud jeho účinky nastaly nebo mohou nastat na území České republiky.

§ 2
Vymezení některých pojmů
Pro účely tohoto zákona se rozumí
a) dodavatelem podnikatel, pokud prodává potraviny za účelem jejich dalšího prodeje nebo přijímá nebo poskytuje služby s prodejem potravin související,
b) odběratelem podnikatel nebo nákupní aliance podle písmene c), pokud nakupují potraviny za účelem jejich dalšího prodeje nebo přijímají nebo poskytují služby s nákupem potravin související; za odběratele se považuje také ten, kdo takový nákup nebo služby pro jiného odběratele zajišťuje na základě smlouvy příkazního typu,
c) nákupní aliancí uskupení odběratelů, vzniklé na základě smlouvy, jiného právního jednání nebo jiné právní skutečnosti, které provádí spolupráci mezi odběrateli v souvislosti s nákupem potravin za účelem jejich dalšího prodeje nebo přijímáním nebo poskytováním služeb s tím souvisejících, nebo bylo za účelem této spolupráce vytvořeno, nezávisle na tom, zda toto uskupení má nebo nemá právní osobnost,
d) potravinou látka nebo výrobek definovaný jako potravina přímo použitelným předpisem Evropské unie[1)].

[1)] Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 178/2002 ze dne 28. ledna 2002, kterým se stanoví obecné zásady a požadavky potravinového práva, zřizuje se Evropský úřad pro bezpečnost potravin a stanoví postupy týkající se bezpečnosti potravin.

§ 3
Významná tržní síla
(1) Významná tržní síla je takové postavení odběratele, v jehož důsledku si odběratel může vynutit bez spravedlivého důvodu výhodu vůči dodavatelům v souvislosti s nákupem potravin nebo přijímáním nebo poskytováním služeb s nákupem nebo prodejem potravin souvisejících.
(2) Významná tržní síla se posuzuje zejména s ohledem na strukturu trhu, překážky vstupu na trh a finanční sílu odběratele.
(3) Pokud je odběratelem podnikatel, který zajišťuje nákup potravin nebo služby s nákupem nebo prodejem potravin související pro jiného odběratele na základě smlouvy příkazního typu, jeho významná tržní síla se posuzuje společně s postavením odběratele, pro kterého činnost zajišťuje.
(4) Má se za to, že významnou tržní sílu má
a) odběratel, jehož obrat za prodej potravin a služeb s tím souvisejících na území České republiky přesáhne 5 mld. Kč za poslední ukončené účetní období v délce 12 měsíců,
b) odběratel, který je ovládanou osobou, jehož obrat za prodej potravin a služeb s tím souvisejících na území České republiky nepřesáhne 5 mld. Kč za poslední ukončené účetní období v délce 12 měsíců, pokud jeho obrat za prodej potravin a služeb s tím souvisejících na území České

republiky společně s obratem ovládající osoby za prodej potravin a služeb s tím souvisejících na území České republiky přesáhne 5 mld. Kč za poslední ukončené účetní období v délce 12 měsíců, nebo
c) nákupní aliance, u které společný obrat jejích členů za prodej potravin a služeb s tím souvisejících na území České republiky přesáhne 5 mld. Kč za poslední ukončené účetní období v délce 12 měsíců.

§ 3a
Náležitosti smlouvy
Smlouva mezi odběratelem s významnou tržní silou a dodavatelem musí být sjednána písemně a musí kromě podstatných částí obsahovat také:
a) způsob úhrady kupní ceny a dobu na její úhradu, výši slevy z kupní ceny nebo způsob jejího určení, bude-li poskytována, přičemž doba splatnosti kupní ceny nesmí být delší než 30 dní ode dne doručení faktury, výši veškerých peněžních plnění dodavatele, jejichž celková suma nesmí překročit 3 % z ročních tržeb dodavatele za poslední ukončené účetní období v délce 12 měsíců za potraviny dodané jednotlivému odběrateli v roce, ve kterém došlo k finančnímu plnění,
b) dobu nebo způsob jejího určení pro dodávku předmětu koupě a určení jejího množství za stanovené období nebo určení množství jednotlivé dodávky předmětu koupě,
c) v případě, že jsou přijímány a poskytovány služby související s nákupem nebo prodejem potravin, způsob spolupráce při jejich přijímání a poskytování co do předmětu, rozsahu, způsobu a doby plnění, výše ceny nebo způsobu jejího určení,
d) dobu garantované platnosti kupní ceny, která nesmí překročit 3 měsíce od data první dodávky potraviny, na kterou byla kupní cena sjednána,
e) způsob postoupení pohledávky, který se řídí příslušnými ustanoveními občanského zákona.

§ 4
Zákaz zneužití významné tržní síly
(1) Zneužití významné tržní síly je zakázáno.
(2) Zneužitím významné tržní síly je zejména
a) sjednávání nebo uplatňování smluvních podmínek, které vytvářejí výraznou nerovnováhu v právech a povinnostech smluvních stran,
b) sjednávání nebo získávání jakékoli platby či jiného plnění, za které nebyla poskytnuta služba nebo jiné protiplnění, nebo je nepřiměřené hodnotě skutečně poskytnutého protiplnění,
c) uplatňování nebo získávání jakékoli platby nebo slevy, jejíž výše, předmět a rozsah poskytovaného protiplnění za tuto platbu nebo slevu nebyly písemně sjednány před dodáním potravin nebo poskytnutím služeb, ke kterým se platba nebo sleva vztahuje,
d) sjednávání nebo uplatňování cenových podmínek, v jejichž důsledku nebude daňový doklad na úhradu kupní ceny za dodávku potravin obsahovat konečnou výši kupní ceny po veškerých sjednaných slevách z kupní ceny s výjimkou předem sjednaných množstevních slev,
e) sjednávání nebo uplatňování plateb nebo jiného protiplnění za přijetí potravin do prodeje,
f) sjednávání nebo uplatňování doby splatnosti kupní ceny potravin delší, než je doba uvedená v § 3a písm. a),
g) sjednávání nebo uplatňování práva na vrácení nakoupených potravin s výjimkou podstatného porušení smlouvy,
h) požadování náhrady sankce uložené kontrolním orgánem po dodavateli bez existence jeho zavinění,
i) diskriminování dodavatele spočívající ve sjednání nebo uplatnění rozdílných smluvních podmínek pro nákup nebo prodej služeb s nákupem nebo prodejem potravin souvisejících při srovnatelném plnění, bez spravedlivého důvodu,
j) provádění auditu nebo jiné formy kontroly dodavatele odběratelem nebo jím pověřenou fyzickou osobou nebo právnickou osobou na náklady dodavatele včetně požadování rozborů potravin na náklady dodavatele, nebo
k) nerespektování výsledků úřední kontroly potravin provedené orgány státního dozoru[2)] odběratelem.

[2)] Zákon č. 110/1997 Sb., o potravinách a tabákových výrobcích a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.“

49. K citovanému textu zákona je třeba dodat, že porušení povinností odběratele s významnou tržní silou podle § 3a a 4 napadeného zákona zakládá skutkovou podstatu přestupků podle jeho § 8. Současně může mít důsledky ve vztahu k platnosti soukromoprávních ujednání, u nichž by došlo k porušení povinnosti v důsledku absence některé z povinných náležitostí smluv mezi odběrateli s významnou tržní silou a dodavateli.

50. Zákaz zneužití významné tržní síly je podstatou napadeného zákona, přičemž případná neústavnost jeho vymezení by s ohledem na obsahovou provázanost dopadala i na jeho zbylá ustanovení, která upravují dozor nad jeho dodržováním a vymezují skutkové podstaty přestupků. Posouzení ústavnosti napadeného zákona jako celku se tak odvíjí především od posouzení ústavnosti zákazu zneužití významné tržní síly, v důsledku čehož se Ústavní soud nejprve zabýval otázkou určitosti uvedeného zákazu a následně – s ohledem na uplatněné námitky – jeho souladem s právem odběratelů podnikat podle čl. 26 odst. 1 Listiny a jeho možným přímým či nepřímým diskriminačním účinkem.

IX. Určitost zákazu zneužití významné tržní síly

51. Obdobně jako u jakékoliv jiné zákonné povinnosti Ústavní soud zkoumal, zda zákaz zneužití významné tržní síly podle § 4 odst. 1 ve spojení s § 3 zákona o významné tržní síle splňuje požadavky určitosti a předvídatelnosti zákona, které ve vztahu k právním předpisům vyplývají z principu právního státu podle čl. 1 odst. 1 Ústavy a které se vždy uplatní při ukládání povinností podle čl. 4 odst. 1 Listiny. Jde o to, zda odběratelé, na něž se tento zákaz vztahuje, mohli již na základě znění zákona o významné tržní síle předvídat nezákonnost určitých jednání v rámci dodavatelsko-odběratelských vztahů, a bylo tak po nich možné požadovat, že se takovéhoto jednání zdrží. V případě § 4 odst. 2 napadeného zákona musel Ústavní soud v této souvislosti zodpovědět otázku přípustnosti demonstrativního výčtu případů zneužití významné tržní síly, jež je v úvodní části tohoto ustanovení vyjádřena slovem „zejména“.

IX./a Argumentace navrhovatelek

52. Navrhovatelky mají za to, že vymezení věcné působnosti zákona o významné tržní síle, jakož i řada jeho ustanovení nesplňují ústavní požadavky jasnosti, určitosti, srozumitelnosti a předvídatelnosti zákona. Nejenže používá řadu neurčitých pojmů (například produkt, zboží a výrobek, které fakticky označují totožnou věc, což v praxi vůbec nemusí být takto pochopeno), ale nerespektuje ani pojmy zavedené v občanském zákoníku. Místo toho zavádí pojmy nové, které nezapadají do legislativního rámce České republiky a vedou k nejistotě na straně účastníků právních vztahů. Neurčitost se týká i vymezení skutkových podstat přestupků.

53. Jedním z ustanovení, vůči němuž směřují uvedené námitky, je § 4 odst. 1 zákona o významné tržní síle, který obsahuje generální klauzuli, že zneužití významné tržní síly je zakázáno. Podle navrhovatelek lze meze pojmu „zneužití“ vymezit jen obtížně a zákon k tomu nedává žádná vodítka, což umožňuje Úřadu provést libovolný výklad příslušného ustanovení. I kdyby se ale uplatnil výklad, že postihována jsou pouze jednání spadající pod některou ze zvláštních skutkových podstat podle § 4 odst. 2, s ohledem na vzájemný vztah tohoto ustanovení a § 3 odst. 1 by bylo nutno vyvodit neústavnost celého § 4 zákona o významné tržní síle.

IX./b Vyjádření vlády

54. Vláda je na rozdíl od navrhovatelek přesvědčena o možnosti ústavně konformního výkladu napadeného zákona. Podle jejího názoru případná neurčitost některých jeho ustanovení nedosahuje intenzity, která by vylučovala možnost vyložit je pomocí obvyklých interpretačních postupů. Neurčitost některých pojmů, která charakterizovala původní znění

zákona a měla vliv na jeho použitelnost, byla odstraněna novelizací provedenou zákonem č. 50/2016 Sb. Jejím cílem bylo vyjasnit zákonnou úpravu, a posílit tak stav právní i faktické jistoty ohledně rozsahu povoleného, respektive zakázaného jednání. K námitce, že napadený zákon nerespektuje pojmy zavedené v občanském zákoníku a užívá pojmosloví, jež nezapadá do zdejšího legislativního rámce, vláda podotkla, že jde o nijak konkretizované tvrzení. Současně dodala, že přestože nejednotnost používané terminologie je v českém právním řádu patrnou skutečností, samotná není důvodem pro zrušení právního předpisu jako takového.

55. K namítané neurčitosti vymezení zákazu zneužití významné tržní síly vláda uvedla, že v generální klauzuli je vyjádřeno obecné pravidlo, které je dále rozvedeno v jiných zákonných ustanoveních. Jde o stejnou kategorii pojmů, jako jsou dobrá víra či poctivý obchodní styk, tedy pojmy umožňující při použití pozitivního práva uplatnit přirozenoprávní hledisko. Na předpisy správního či soutěžního práva nelze aplikovat bez dalšího principy trestního práva, kde je zapotřebí, aby byly skutkové podstaty trestných činů v souladu se zásadou subsidiarity trestní represe a principem *ultima ratio* relativně přesně vymezeny. Jednu ze zásadních odlišností představuje skutečnost, že vzhledem k nižší společenské škodlivosti správních deliktů ve srovnání s trestnými činy je v oblasti správního práva obecně přípustné právě užití neurčitých právních pojmů.

56. Obecné stanovení generálních klauzulí je nedílnou součástí soutěžního práva a jím provedené regulace společenských vztahů. Účelem soutěžního práva, ať už jeho soukromoprávní, či veřejnoprávní větve, je odstranění tržních selhání, což vzhledem k rozmanitosti tržních vztahů nutně vyžaduje obecnost právní regulace. Toto pojetí je podle vlády akceptováno nejen doktrínou, ale také rozhodovací praxí Ústavního soudu [nález ze dne 29. 5. 1997 sp. zn. III. ÚS 31/97 (N 66/8 SbNU 149)] a správních soudů (rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 3. 10. 2008 sp. zn. 7 Afs 40/2007). Obava z možnosti vymezení skutkových podstat správních deliktů za pomoci blanketních právních norem není opodstatněná, neboť v § 4 napadeného zákona není obsaženo žádné ustanovení odkazující na podzákonný právní předpis.

IX./c Reakce navrhovatelky b) a doplnění návrhu

57. Na vyjádření vlády reagovala ve svém návrhu navrhovatelka b). Je si vědoma, že v případě vymezení zákazu zneužití významné tržní síly se nabízí srovnání se zákonem o ochraně hospodářské soutěže. I ten vymezuje zákaz zneužití dominantního postavení formou generální klauzule doplněné o demonstrativní výčet možných forem jejího naplnění. Tady ovšem podobnost končí. Zdánlivě široké vymezení skutkové podstaty zneužití dominantního postavení je totiž limitováno a konkretizováno materiální podmínkou, podle které příslušné zneužití musí být „na újmu jiných soutěžitelů nebo spotřebitelů“, dále obecným materiálním znakem deliktů na úseku hospodářské soutěže, který vyžaduje, aby sankcionované jednání narušovalo nebo ohrožovalo hospodářskou soutěž, a v neposlední řadě bohatou českou i unijní judikaturou vztahující se k příslušné problematice. Napadený zákon naproti tomu žádné takové limitace pojmu zneužití významné tržní síly neposkytuje. To platí tím spíše, že novelizací provedenou zákonem č. 50/2016 Sb. byl vypuštěn požadavek, aby jednání sankcionovaná podle zákona o významné tržní síle měla za cíl nebo výsledek „podstatné narušení hospodářské soutěže na relevantním trhu“. Vypuštění tohoto požadavku vyvolává závažné pochybnosti, zda lze uvedený zákon vůbec považovat za právní předpis soutěžního práva.

58. Popsaný nedostatek zákonné úpravy plynoucí z vysokého stupně neurčitosti by hypoteticky bylo možné překlenout výkladem tak, že by se za zneužití významné tržní síly považovala pouze ta jednání, která spadají pod některou ze zvláštních skutkových podstat podle § 4 odst. 2 zákona o významné tržní síle. To by však příslušný výčet musel být taxativní, a nikoliv demonstrativní. Pro případ, že by Ústavní soud nevyhověl návrhu na

zrušení zákona o významné tržní síle jako celku, proto navrhovatelka b) navrhla zrušení alespoň některých ustanovení, včetně slova „zejména“ v úvodní části § 4 odst. 2 napadeného zákona, v jehož použití spatřuje porušení zásady *nullum crimen sine lege certa*. Zrušením tohoto slova by výčet zvláštních skutkových podstat ztratil svůj demonstrativní charakter, a tedy by určitěji vymezoval, co se rozumí zneužitím významné tržní síly.

IX./d Vyjádření Úřadu pro ochranu hospodářské soutěže

59. K námitkám navrhovatelek, že zákon nenaplňuje ústavní záruku *nullum crimen sine lege certa*, se vyjádřil také Úřad. Podle jeho názoru je z generální klauzule zcela zřejmé, jaké znaky je nutné zjistit, aby Úřad mohl konstatovat, že odběratel disponuje významnou tržní silou. Jednoznačně je zde také formulován zákaz zneužívání tohoto postavení. Formulace generální klauzule, včetně demonstrativního výčtu skutkových podstat, byla v podstatě převzata ze zákona o ochraně hospodářské soutěže. Není pravda, že by na rozdíl od zneužití dominantního postavení, které musí být na újmu jiných soutěžitelů nebo spotřebitelů, u zneužití významné tržní síly neexistoval žádný materiální korektiv, a že by tak neexistovala žádná limitace neúměrně širokého pojmu „zneužití významné tržní síly“. Za část generální klauzule je totiž třeba vnímat i § 3 odst. 1 napadeného zákona. Právě spravedlivý důvod a možnost vynucení si výhody vůči dodavatelům jsou materiálním korektivem. Naplnění obou těchto znaků Úřad ve správním řízení zjišťuje a prokazuje.

60. K demonstrativnímu výčtu skutkových podstat Úřad uvedl, že obdobně jako v oblasti hospodářské soutěže nelze ani v agendě významné tržní síly dost dobře pokrýt veškeré nekalé obchodní praktiky přesným výčtem skutkových podstat v zákoně. Touto cestou se vydal napadený zákon ve svém původním znění, jehož součástí byla řada obsáhlých příloh. Realita však byla taková, že odběratelé, kteří svou tržní sílu zneužívali, dokázali pružně zareagovat na striktní výčet praktik uplatněním praktik nových, v zákoně přímo nespecifikovaných. To je také důvod, proč novela zákona ustoupila od „otrockého“ vyjmenovávání nekalých obchodních praktik a v zákoně vymezila jen ty nejzávažnější okruhy neférového obchodního jednání. Lze jen doplnit, že na takto formulovaných skutkových podstatách není nic neurčitého, naopak zahrnují nejběžnější nekalé obchodní praktiky, které se v potravinářském sektoru vyskytují. Úřad nemá problém v předmětu správních řízení nezákonné jednání správně vymezit. Demonstrativní výčet zakázaných praktik dominanta je v zákoně o ochraně hospodářské soutěže zakotven od roku 2001, kdy zákon nabyl účinnosti, a doposud nebyl zrušen. Jestliže není neústavní v něm uvedený demonstrativní výčet skutkových podstat, pak není jasné, z jakého důvodu by měl být neústavní demonstrativní výčet skutkových podstat v zákoně o významné tržní síle.

61. Úřad nesouhlasí s tím, aby se vypuštěním slova „zejména“ z § 4 odst. 2 zákona o významné tržní síle stal demonstrativní výčet skutkových podstat konečným a úplným. V praxi sice dochází zpravidla k využívání již v zákoně existujících a formulovaných skutkových podstat, nelze však vyloučit situace, kdy uplatňovaná nekalá obchodní praktika z nějakého důvodu nebude přesně zapadat do skutkových podstat předvídaných zákonem. V důsledku odstranění slova „zejména“ by nebylo možné, aby její uplatňování Úřad potrestal a odstranil závadný stav.

IX./e Replika navrhovatelky b)

62. Navrhovatelka b) je přesvědčena, že vyjádření Úřadu v řadě aspektů potvrzuje namítanou neurčitost a nejednoznačnost napadeného zákona. Pozastavuje se nad poněkud překvapivým tvrzením Úřadu, že podezření z možného zneužití významné tržní síly se může odběratel zprostit, pokud prokáže, že měl ke svému jednání spravedlivý důvod. Z hlediska principů správního trestání je jen stěží přípustné, aby podezřelý ze správního deliktu prokazoval skutečnosti ohledně své neviny. Navíc kritérium „spravedlivého důvodu“ je

v souvislosti s ukládáním sankcí za správní delikt zcela nepřípustné, protože hodnocení spravedlnosti je závislé na řadě subjektivních okolností, které se vymykají možnosti jejich apriorního poznání z hlediska potenciálně odpovědných subjektů. Navrhovatelé si v této souvislosti nedokážou představit, že by bylo kritérium „spravedlnosti“ určitého jednání či chování použito jako součást vymezení skutkové podstaty trestných činů podle trestního zákoníku. Mezi postihem za trestný čin či správní delikt přitom nejsou žádné zásadní rozdíly, pokud jde o principy takový postih ovládající.

63. Nelze souhlasit s tvrzením Úřadu, že značně neurčitou generální klauzuli zneužití významné tržní síly obsaženou v § 4 odst. 1 napadeného zákona kvalifikuje samotná definice tohoto postavení v jeho § 3 odst. 1. Tato definice totiž nečiní další zakázaná jednání seznatelná pro adresáty napadeného zákona. Pouze specifikuje určité kvalifikované postavení, které vymezuje personální působnost tohoto zákona, tedy že jím stanovené přestupky může spáchat jen odběratel s významnou tržní silou. Úřad by měl proto při rozhodování o tom, zda se odběratel dopustil přestupku, postupovat tak, že napřed zjistí, zda podle § 3 napadeného zákona disponuje významnou tržní silou. Teprve pak má prokazovat, zda došlo k naplnění některé ze skutkových podstat přestupků. Je-li však zákon podle Úřadu ve skutečnosti konstruován tak, že v tomto druhém kroku má dojít k „návratu“ k definici významné tržní síly dle § 3 odst. 1 zákona, pak podle navrhovatelky b) nejde o ústavně konformní řešení. Takto formulovaný zákon svým adresátům neumožňuje zjistit, jaké jednání je dovoleno, a jaké naopak lze postihnout sankcí.

64. Pakliže Úřad obhajuje ústavnost zvoleného legislativního řešení odkazem na údajný obdobný zákon o ochraně hospodářské soutěže, navrhovatelky již ve svém návrhu vysvětlily, jak značně je situace v případě uvedeného zákona odlišná. Především platí, že bohatá česká i unijní judikatura rozsah skutkové podstaty zneužití dominantního postavení dostatečným způsobem zužuje. Rovněž kvalifikace této skutkové podstaty materiálními prvky, jimiž jsou újma na straně soutěžitelů nebo spotřebitelů a narušení hospodářské soutěže, je dostatečně konkrétní. Totéž ale neplatí u zneužití významné tržní síly, které má být kvalifikováno absencí spravedlivého důvodu a vynucením výhody. Posouzení spravedlivého důvodu se může v případě jednotlivých potenciálně závadných jednání lišit. Lze totiž jen obtížně odhadovat, co představuje spravedlivý důvod ve vztahu k jednotlivým konkrétním jednáním. Vynucením výhody lze pak v zásadě pouze obecně označit jednání, která § 4 odst. 2 napadeného zákona zakazuje v jednotlivých zvláštních skutkových podstatách. O žádnou určitou dodatečnou kvalifikující podmínku ale nejde.

65. Podle navrhovatelky b) Úřad ve svém vyjádření připouští, že záleží především na jeho libovůli, jaká jednání bude podle napadeného zákona postihovat. S ohledem na princip enumerativnosti veřejnoprávních pretenzí podle čl. 2 odst. 3 Ústavy je ovšem zcela nepřípustné, aby orgán veřejné moci výkladem rozšiřoval rozsah své pravomoci, obzvláště jde-li o možnost ukládání trestů za delikty. Samotná Úřadem zdůrazněná potřeba extenzivního výkladu zákazu zneužití významné tržní síly svědčí o koncepční neústavnosti napadeného zákona. Je to stejné, jako kdyby trestní zákoník definoval trestné činy tak, že jde „zejména“ o to či ono jednání.

IX./f Vlastní posouzení

66. Ústavní soud zdůrazňuje, že v souladu s výhradou zákona podle čl. 4 odst. 1 Listiny musí být jakákoliv povinnost vždy stanovena zákonem a musí dostát základním požadavkům plynoucím z principu právního státu podle čl. 1 odst. 1 Ústavy. Patří mezi ně požadavky na jasnost a určitost zákona [nález ze dne 24. 5. 1994 sp. zn. Pl. ÚS 16/93 (N 25/1 SbNU 189; 131/1994 Sb.)] a na jeho předvídatelnost, srozumitelnost a vnitřní bezrozpornost [například nález ze dne 12. 2. 2002 sp. zn. Pl. ÚS 21/01 (N 14/25 SbNU 97; 95/2002 Sb.) nebo nález sp. zn. Pl. ÚS 77/06, bod 36].

67. Neurčitost právních pojmů není v právním řádu ničím neobvyklým a ve své podstatě vyplývá z abstraktní a regulativní povahy právních norem. Samotná nezakládá neústavnost právního předpisu. Stanoví-li však právní předpis určitou povinnost, je nezbytné, aby míra jeho neurčitosti nebránila tomu, že tato povinnost bude pro její adresáty seznatelná ze znění zákona při použití obvyklých metod výkladu právních norem [srov. nález ze dne 28. 2. 1996 sp. zn. Pl. ÚS 9/95 (N 16/5 SbNU 107; 107/1996 Sb.) nebo nález ze dne 30. 6. 2004 sp. zn. Pl. ÚS 23/02 (N 89/33 SbNU 353; 476/2004 Sb.)]. Seznatelnost určitého pravidla chování neznamená, že toto pravidlo musí být v zákoně vždy výslovně vyjádřeno v každém svém dílčím komponentu. Postačí, že jej adresát může dovodit z obecně vyjádřené zákonné povinnosti, například s ohledem na své postavení odborníka vykonávajícího určitou zvláštní činnost.

68. Ustanovení § 4 odst. 1 zákona o významné tržní síle zakazuje zneužití významné tržní síly. Pro posouzení určitosti a předvídatelnosti tohoto zákazu je určující zákonná definice pojmu „významné tržní síly“, jež je obsažena v § 3 odst. 1 uvedeného zákona, podle něhož představuje významná tržní síla „takové postavení odběratele, v jehož důsledku si odběratel může vynutit bez spravedlivého důvodu výhodu vůči dodavatelům v souvislosti s nákupem potravin nebo přijímáním nebo poskytováním služeb s nákupem nebo prodejem potravin souvisejících“. Toto upřesnění je nezbytné, neboť pojem „významná tržní síla“ je sám o sobě natolik neurčitý, že by jinak nebylo možné s dostatečnou jistotou vyvodit jeho obsah, a to přestože pojem tržní síly je použit i v jiném zákoně, konkrétně v § 10 odst. 1 a 2 zákona o ochraně hospodářské soutěže, kde jsou stanoveny i skutečnosti mající význam pro její posouzení.

69. Z uvedené zákonné definice vyplývá, že významnou tržní silou ve smyslu napadeného zákona může disponovat jen odběratel, a proto se pouze on může dopustit jejího zneužití. Pro posouzení „významnosti“ tržní síly je pak určující způsobilost dosáhnout zakázaného následku, což znamená možnost odběratele „vynutit si“ jednostranně „výhodu“ vůči dodavatelům „bez spravedlivého důvodu“. Protože významná tržní síla je obecně vymezena jako možnost odběratele dosáhnout svým jednáním uvedeného následku, „zneužití“ významné tržní síly lze spatřovat právě v jednání, které by k tomuto následku vedlo. Jiný výklad „zneužití“ významné tržní síly nemá v její definici potřebný základ. Je to tedy vlastně až § 3 odst. 1 zákona o významné tržní síle, který v obecné rovině vymezuje, co se rozumí zneužitím významné tržní síly. Významnou tržní sílu přitom definuje možností jejího zneužití. Ustanovení § 4 odst. 1 ve spojení s § 3 odst. 1 zákona o významné tržní síle v podstatě stanoví odběratelům obecný zákaz vynutit si bez spravedlivého důvodu výhodu vůči dodavatelům v souvislosti s nákupem potravin nebo přijímáním nebo poskytováním služeb s nákupem nebo prodejem potravin souvisejících.

70. Materiálními znaky, které by měly adresátům umožnit odlišit zakázané jednání a zdržet se ho, jsou u zákazu zneužití významné tržní síly již zmíněné „vynucení si“ předmětné „výhody“ a absence „spravedlivého důvodu“. V obou případech jde o neurčité pojmy. Seznatelnost jimi vyjádřené povinnosti zdržet se určitého jednání vůči odběratelům je nutno posuzovat s ohledem na postavení odběratelů jako odborníků v oblasti nákupu nebo prodeje potravin. Východiskem posouzení, zda v určitém jednání lze spatřovat výhodu vynucenou bez spravedlivého důvodu, jsou tak obchodní zvyklosti a zásady poctivého obchodního styku [§ 7 a 1801 občanského zákoníku, § 3 odst. 2 písm. d) zákona o ochraně hospodářské soutěže], jakož i obecný zákaz zneužití hospodářského postavení k vytváření nebo k využití závislosti slabší strany (§ 433 občanského zákoníku). Závěr o tom, zda byl odběratel v postavení umožňujícím vynucení si výhody bez spravedlivého důvodu, musí v souladu s § 3 odst. 2 zákona o významné tržní síle zohledňovat zejména strukturu trhu, překážky vstupu na trh a finanční sílu odběratele. Podle § 3 odst. 3 tohoto zákona musí být významná tržní síla podnikatele v případě, že je odběratelem, který zajišťuje nákup potravin

nebo služby s nákupem nebo prodejem potravin související pro jiného odběratele na základě smlouvy příkazního typu, posouzena společně s postavením odběratele, pro kterého tuto činnost zajišťuje.

71. Obecné vymezení významné tržní síly je dále upřesněno prostřednictvím domněnky podle § 3 odst. 4 zákona o významné tržní síle, podle níž má významnou tržní sílu, zjednodušeně řečeno, ten odběratel, jehož obrat za prodej potravin a služeb s tím souvisejících na území České republiky, počítaný buď samostatně, nebo, je-li ovládanou osobou, společně s obratem ovládající osoby, přesáhne 5 mld. Kč za poslední ukončené účetní období v délce 12 měsíců. V případě nákupní aliance musí tuto hodnotu přesáhnout společný obrat jejích členů. Takto vymezené obratové kritérium je třeba považovat za součást definice významné tržní síly, jež umožňuje odběratelům zjistit, zda se na ně vztahují povinnosti podle napadeného zákona. Jeho prostřednictvím se dostatečně specifikuje, kteří odběratelé mají povinnost dbát o to, aby jimi uzavřené smlouvy s dodavateli měly náležitosti podle § 3a tohoto zákona. Zároveň platí, že jednání uvedená v § 4 odst. 1, jakož i v jednotlivých pododstavcích § 4 odst. 2 napadeného zákona jsou zakázána právě a jen v případech, že se na odběratele vztahuje uvedené obratové kritérium. Jen tehdy budou takováto jednání zneužitím významné tržní síly.

72. Použití § 4 odst. 1 ve spojení s § 3 zákona o významné tržní síle jako obecné skutkové podstaty přestupku samozřejmě předpokládá restriktivní přístup, a tudíž jako přestupek nelze postihnout jednání, jehož hodnocení z hlediska uvedených materiálních znaků by bránil požadavek předvídatelnosti zákona, například vzhledem k dlouhodobému aprobování určité praxe v dodavatelsko-odběratelských vztazích v rozhodnutích Úřadu či jeho výkladových stanoviscích nebo v rozhodnutích správních soudů. Posouzení konkrétního jednání je však již otázkou ústavně konformního použití zákonné úpravy, jehož lze dosáhnout právě při respektování výše uvedených výkladových východisek. Není úlohou Ústavního soudu, aby na tomto místě předvídal nejrůznější případy porušení § 4 odst. 1 zákona o významné tržní síle. Prostor vyjádřit se ke konkrétním případům zůstává zachován v případném řízení o ústavní stížnosti proti rozhodnutím orgánů veřejné moci, v nichž bude uvedené ustanovení použito.

73. Ústavní soud tedy neshledal neústavní neurčitost zákazu zneužití významné tržní síly, jak je vymezen v § 4 odst. 1 ve spojení s § 3 zákona o významné tržní síle. Ze stejných důvodů nelze takovouto neurčitost spatřovat ani v použití slova „zejména“ v § 4 odst. 2 úvodní části ustanovení tohoto zákona. Zneužitím významné tržní síly může být i jednání, jež nelze podřadit pod některou ze zvláštních skutkových podstat vymezených v jednotlivých pododstavcích § 4 odst. 2 zákona o významné tržní síle. Ustanovení § 3, § 4 odst. 1 a § 4 odst. 2 úvodní části ustanovení ve slovu „zejména“ napadeného zákona nejsou v rozporu s požadavkem určitosti a předvídatelnosti zákona podle čl. 4 odst. 1 Listiny a čl. 1 odst. 1 Ústavy.

74. Určitostí jednotlivých dílčích vymezení zákazu zneužití významné tržní síly podle § 4 odst. 2 napadeného zákona, byly-li vůči nim ze strany navrhovatelek uplatněny námitky, se Ústavní soud bude zabývat až v dalších částech nálezu.

X. Zákaz zneužití významné tržní síly jako omezení práva odběratelů podnikat podle čl. 26 odst. 1 a 2 Listiny

75. Stěžejní námitka navrhovatelek vůči obsahu zákona o významné tržní síle spočívá v tvrzeném nedostatku věcných důvodů pro v něm obsaženou úpravu. Navrhovatelky jsou přesvědčeny, že cíle sledovaného napadeným zákonem lze dosáhnout již prostřednictvím obecné soukromoprávní úpravy nekalé soutěže a veřejnoprávní úpravy obsažené v zákoně o ochraně hospodářské soutěže, tedy že existují i jiné prostředky, jež jsou šetrnější k vlastnickému právu dotčených odběratelů podle čl. 11 odst. 1 Listiny a jejich právu

podnikat podle čl. 26 odst. 1 Listiny. Napadený zákon podle nich zakládá zásah do těchto práv, který neobstojí z hlediska požadavku proporcionality, v důsledku čehož jde o zákon nadbytečný či zbytečný.

76. Podle Ústavního soudu je touto obecnou námitkou zpochybněna ústavnost samotné možnosti zvláštní veřejnoprávní regulace dodavatelsko-odběratelských vztahů za účelem zákazu zneužití významné tržní síly, neboť má jít o regulaci nikoliv nezbytnou k dosažení svého účelu či nejvíce šetrnou ve vztahu k výše uvedeným základním právům. Po obsahové stránce je tuto námitku třeba vypořádat v rámci přezkumu vymezení tohoto zákazu v § 4 ve spojení s § 3 zákona o významné tržní síle, přičemž případný závěr o neústavnosti by s ohledem na obsahovou provázanost dopadal i na podstatnou část zbylých ustanovení napadeného zákona, která by v případě zrušení uvedených ustanovení pozbyla smysl. V této části nálezu tak Ústavní soud posuzoval zákaz zneužití významné tržní síly jako celek, zatímco jednotlivá jeho dílčí vymezení, jestliže k nim byly uplatněny námitky navrhovatelek, budou předmětem samostatného posouzení v dalších částech tohoto nálezu.

X./a Argumentace navrhovatelek

77. Zákonodárce podle navrhovatelek formuloval významnou tržní sílu jako určité kvazidominantní postavení, ve kterém se mohou nacházet pouze odběratelé potravin, aniž by bylo podstatné, zda na ně dopadá regulace proti zneužívání dominantního postavení obsažená především ve Smlouvě o fungování Evropské unie a zákoně o ochraně hospodářské soutěže. Z obsahu zákona, vyjádření vlády i vyjádření předsedy Úřadu v průběhu legislativního procesu navrhovatelky dovozují, že účelem napadeného zákona je poskytnutí ochrany dodavatelům před požadavky a podmínkami odběratelů, které by pro ně zakládaly výhodu bez spravedlivého důvodu. Legitimita tohoto cíle je však oslabena tím, že nebyla prokázána potřeba takovéto regulace. Ani důvodová zpráva k návrhu zákona, jenž byl vyhlášen pod č. 50/2016 Sb. (Poslanecká sněmovna, 7. volební období, 2013–2017, sněmovní tisk 444), nepoukazuje na žádnou analýzu, která by za tímto účelem obsahovala relevantní kvantitativní údaje o regulovaném trhu.

78. Konstrukce napadeného zákona vychází z nesprávného předpokladu, že existují pouze „silní“ odběratelé a že neexistují „silní“ dodavatelé, kteří by byli schopni vynucovat si určité smluvní podmínky, jež naopak mohou zakládat nespravedlivou výhodu na úkor odběratelů. O nedůvodnosti zvoleného řešení pak svědčí i to, že úroveň koncentrace českého maloobchodního trhu je ve srovnání s ostatními zeměmi Evropské unie neobvykle nízká. Podle důvodové zprávy k nepřijatému návrhu zákona, kterým se zrušuje zákon o významné tržní síle (Poslanecká sněmovna, 7. volební období, 2013–2017, sněmovní tisk 478), neměl žádný z obchodních řetězců na trhu rychloobrátkového zboží tržní podíl převyšující 10 %. Vyjednávací síla obchodních řetězců v České republice vůči dodavatelům měla být nejslabší v Evropě. Místo toho měli mnozí dodavatelé silnou vyjednávací pozici ve vztahu k odběratelům. Podle závěrečné zprávy v kvalitativní části výzkumu zpracovaného v průběhu června a července 2016 agenturou FOCUS Marketing & Social Research (FOCUS-Centrum pro sociální a marketingovou analýzu, spol. s r. o.) pro Ministerstvo zemědělství, nazvaného „Mapování vztahu velkých maloobchodních řetězců a jejich dodavatelů“, je vysoká míra tržní dominance dodavatelů indikována v kategoriích čisticí prostředky, minerální vody, pivo, sycené nealko nápoje a sušenky. O něco méně dominantní hráči existují u čokoládových výrobků, tuků, jogurtů, ovocných džusů, drůbeže a vajec. U většiny sortimentních kategorií je tržní pozice velkých dodavatelů výrazně silnější než u velkých obchodních řetězců, čímž je zpochybněna existence zvláštní potřeby chránit dodavatele.

79. Podle názoru navrhovatelek napadený zákon není schopen zamezit tomu, aby si odběratelé vynucovali pro ně nespravedlivě výhodné podmínky dodávek zboží. Místo toho může mít za následek, že s ohledem na v něm obsažená smluvní omezení se odběratelé budou

snažit vyhnout jeho účinkům a přestanou od některých dodavatelů odebírat zboží. Ve výsledku tak budou poškozeni dodavatelé, jejichž podnikání se tím ztíží. Uvedený cíl zákona navíc může být jen stěží naplněn v podmínkách tržního hospodářství a ekonomiky otevřené příhraničnímu obchodu s ohledem na svobodu pohybu zboží v Evropské unii. Ustanovení § 1 odst. 2 napadeného zákona sice rozšiřuje teritoriální působnost prostřednictvím modifikované zásady personality i do zahraničí, je však otázkou, z jakého důvodu by měl zákon dopadat na zahraniční subjekty, které se vůbec necítí dotčeny případnými požadavky odběratelů na obsah smluvních podmínek, a nepovažují tak za daných okolností podmínky smluv, byť odporující zákonu, za nespravedlivě nevýhodné. Uvedené praktiky nemusí být v domovském státě těchto subjektů vůbec zakázány. Napadený zákon může mít za následek, že odběratel od zahraničních subjektů nakonec neodebere některé zboží, v důsledku čehož budou tyto subjekty v horším postavení, než kdyby se na ně uvedený zákon nepoužil.

80. Námitky ve vztahu k potřebnosti napadeného zákona vycházejí ze skutečnosti, že stejného cíle lze dosáhnout i prostřednictvím jiných opatření, jež jsou ve vztahu k dotčeným základním právům méně invazivní. Jde především o soukromoprávní úpravu obsaženou v občanském zákoníku, jejíž součástí je například zákaz nekalé soutěže, ochrana slabší strany či úprava kupní smlouvy, včetně lhůt splatnosti kupní ceny. Výhodou této úpravy je její použitelnost v případech, kdy se dotčený subjekt skutečně cítí dotčen jednáním druhé strany a za tímto účelem projeví iniciativu k ochraně svých práv. Napadený zákon nabourává uvedený mechanismus ochrany slabší strany svou nejasností a nejednotností, jakož i zdvojením povinností obsažených v občanském zákoníku, například pokud jde o vymezení otázky neplatnosti zakázaného právního jednání. Není v něm stanoveno, kdo má prokazovat naplnění kritérií významné tržní síly. Potřebnost napadeného zákona nelze dovodit ani poukazem na to, že jím stanovená regulace představuje rychlejší a účinnější způsob dosažení sledovaného cíle, než je nákladné a mnohdy dlouhé uplatňování nároků soukromoprávními prostředky. Podle navrhovatelek lze cíle napadeného zákona dosáhnout i prostřednictvím veřejnoprávní úpravy podle zákona o ochraně hospodářské soutěže, a tedy bez nutnosti sankcionování široké škály jednání odběratelů prostřednictvím vysokých pokut. Tvrzení obsažená v důvodové zprávě, že v dané oblasti v minulosti selhaly prostředky soukromého práva i obecná regulace hospodářské soutěže, nebyla nijak prokázána.

81. Kritérium proporcionality v užším smyslu vyžaduje zkoumat závažnost v kolizi stojících práv. Navrhovatelky však považují za sporné, jaká práva odběratelů či dodavatelů nebo jiné hodnoty zde vlastně kolidují. Vlastnické právo nebo právo na podnikání nepochybně nemohou být dotčeny tím, že odběratel nebo dodavatel svobodně vstoupí do smluvního vztahu. Spíše se zdá, že dochází ke kolizi určitého zájmu na ochraně dodavatelů před odběrateli. Navrhovatelky připouští, že existuje veřejný zájem na regulaci podnikání, včetně případného omezení smluvních vztahů, je ovšem otázkou, z jakého důvodu má být veřejný zájem na ochraně toliko jedné ze smluvních stran, jestliže nelze objektivně říct, že právě tato je v postavení slabším. Správně by se veřejný zájem na regulaci podnikání v oblasti prodeje potravin měl týkat obou smluvních stran.

X./b Vyjádření vlády

82. Vláda ve svém vyjádření uvedla, že cílem zákona o významné tržní síle bylo vytvoření systémové ochrany dodavatelů pro případy, kdy je sice odběratel v postavení subjektu s významnou tržní silou, současně však na relevantním trhu nedosáhl dominantního postavení podle § 10 zákona o ochraně hospodářské soutěže, pročež jeho jednání nelze posoudit jako zneužití dominantního postavení. Dodavatelsko-odběratelské vztahy v oblasti prodeje a nákupu zemědělských a potravinářských produktů mají podle vlády specifický charakter. Postavení odběratele je vertikálně determinováno skutečností, že k produktům dodavatelů v zásadě existují četné substituty v podobě produktů jiných dodavatelů. Na trhu

navíc působí relativně nízký počet odběratelů oproti relativně značnému počtu jejich dodavatelů. Tyto okolnosti vytvářejí tlak na dodavatele a vedou ke zvýhodnění vyjednávací pozice odběratelů, aniž by tím bylo ovlivněno jejich postavení vůči konkurentům, tedy jiným odběratelům. Obchodní řetězce se jako odběratelé vlastně pohybují v jakési „šedé zóně“ mezi absencí tržní síly a dominantním postavením na trhu. Je jich dost na to, aby dominantního postavení nenabyly, na druhé straně ale málo na to, aby se jejich dodavatelé mohli ubránit diktátu obchodních podmínek tím, že by přešli k jinému odběrateli. Tito odběratelé představují pro dodavatele významný distribuční kanál pro dodávku jejich výrobků ke spotřebitelům, což je postavení, které by mohli zneužít.

83. Praxe ukázala, že dodavatelé neměli skutečnou možnost bránit se proti nežádoucím praktikám ze strany obchodních řetězců. Mezi tyto praktiky lze řadit například přenášení obchodního rizika odběratelů na dodavatele, uzavírání smluvních vztahů pod nepřiměřeným nátlakem, svévolné a jednostranné úpravy smluvního vztahu ze strany odběratelů apod. Výrazná nerovnováha ve vyjednávací síle obchodních partnerů může snadno vytvořit prostor pro uplatňování neférových praktik, které nutí slabší smluvní stranu ke spolupráci na hranici ziskovosti či za krajně nevýhodných podmínek. Zatímco obchodní řetězce mají zpravidla vždy na výběr z více dodavatelů obchodovaného zboží, pro řadu výrobců a distributorů potravin je obchodní vztah s daným odběratelem existenční otázkou. Bylo proto nezbytné přijmout speciální zákonnou úpravu těchto vztahů prostřednictvím institutu významné tržní síly.

84. Napadený zákon primárně nechrání individuální právní zájem toho či onoho subjektu. Jeho účelem je ochrana dodavatelů jako celku před nežádoucími praktikami, které by systémově narušovaly dotčené vztahy v oblasti prodeje a nákupu zemědělských a potravinářských produktů. Jde o legitimní cíl, přičemž zvolenou metodu veřejnoprávní regulace pokládá vláda za vhodnou, potřebnou a přiměřenou k jeho dosažení. S ní spojený zásah do některých základních práv a svobod odběratelů s významnou tržní silou obstojí z hlediska jednotlivých kritérií zásady proporcionality. Vzhledem k některým limitům soukromoprávní úpravy, jejíž uplatnění je zde problematické zejména z důvodu informační a mocenské asymetrie a závislosti dodavatele na odběrateli, byla zvolena metoda veřejnoprávní regulace. Nedostatečnost řešení nerovnosti v dodavatelsko-odběratelských vztazích na úrovni soukromoprávní úpravy či etických kodexů je zřejmá a odpovídá vývoji řešení související problematiky na úrovni Evropské unie, kde jsou patrny dlouhodobé tendence k přijetí nezbytných opatření pro zajištění řádného fungování vnitřního trhu.

85. Zákon o významné tržní síle podle vlády není v rozporu s právem odběratelů na svobodné podnikání podle čl. 26 odst. 1 Listiny či jejich právem vlastnit a pokojně užívat majetek podle čl. 11 odst. 1 Listiny. Jak v minulosti uvedl Ústavní soud (nález sp. zn. III. ÚS 31/97), k pojmovým znakům práva na podnikání patří konkurenční prostředí, jež umožňuje spotřebiteli nebo jinému smluvnímu partnerovi vybírat si soutěžitele s férovým jednáním. Napadený zákon chrání smysl a podstatu práva na podnikání, tedy podnikání ve férovém prostředí.

X./c Vyjádření Úřadu pro ochranu hospodářské soutěže

86. K argumentaci navrhovatelek se vyjádřil také Úřad, který zdůraznil, že veřejnoprávní zásahy do smluvní autonomie a svobody podnikání obecně lze považovat za legitimní. Jedním z oprávněných důvodů pro užití veřejnoprávní korekce je právě zamezení zneužívání silnější vyjednávací pozice jedné strany obchodního vztahu, k němuž v dodavatelsko-odběratelských vztazích dochází ze strany obchodních řetězců používáním nekalých obchodních praktik vůči slabším obchodním partnerům. Ve vztazích mezi podnikateli se obecně uplatňují liberálnější měřítka než pro vztah mezi podnikatelem a spotřebitelem. I v této oblasti právní regulace však lze působením zásady poctivého

obchodního styku a zákazu zneužití práva omezit zásadu smluvní volnosti tak, aby stranami uzavřená smlouva odpovídala nějaké formě spravedlnosti, zejména nedokáže-li ji zajistit volné fungování hospodářských sil na daném trhu. Jestliže k pojmovým znakům práva podnikat patří konkurenční prostředí, které umožňuje spotřebiteli vybírat si soutěžitele s férovým jednáním, pak je nezbytná právní úprava, která v situaci tržního selhání pomůže znovuobnovit zdravé konkurenční prostředí. O tom, že novelizace zákona o významné tržní síle provedená zákonem č. 50/2016 Sb. výrazně přispěla k jeho snadnější aplikaci, svědčí konkrétní poznatky ze správních řízení, která Úřad vedl a úspěšně uzavřel v období do září 2017.

87. Problematika zneužívání významné tržní síly je na úrovni Evropské unie dlouhodobě diskutována, přičemž k problému nekalých praktik v dodavatelsko-odběratelských vztazích existuje poměrně bohaté *soft law*. Ze sdělení Komise Evropskému parlamentu, Radě, Hospodářskému a sociálnímu výboru a Výboru regionů ze dne 15. 7. 2014 s názvem „Boj proti nekalým obchodním praktikám mezi podniky v rámci potravinového řetězce“ vyplynulo, že tyto praktiky mohou mít škodlivé důsledky pro jednotlivé subjekty potravinářského dodavatelského řetězce, zejména v případě zemědělců a malých a středních podniků. Mohou mít dopad na celé hospodářství Evropské unie a na konečné spotřebitele, neboť se jimi omezuje výběr a přístup k novému a inovativnímu zboží. Jde o překážku pro rozvoj a hladké fungování vnitřního trhu, která může vést k nadměrným nákladům nebo nižším než očekávaným příjmům pro podniky se slabší vyjednávací silou, k nadprodukci a plýtvání potravinami. Současný regulační rámec na úrovni Evropské unie do určité míry již obsahuje některá pravidla zaměřená na potírání nekalých praktik v rámci potravinového řetězce i mimo něj. Stávající nástroje, které lze za tímto účelem v určitých situacích využít, jsou například reforma společné zemědělské politiky, právo ochrany hospodářské soutěže, rámec pro některé obchodní praktiky, zákaz nepřiměřených smluvních podmínek ve spotřebitelských smlouvách, směrnice o obchodním tajemství a další právní předpisy společné pro různá odvětví. O tom, že se snaha o eliminaci nekalých obchodních praktik na úrovni Evropské unie ještě zintenzivnila, svědčí probíhající legislativní proces ohledně nařízení „Omnibus“, které má, zjednodušeně řečeno, posílit pozici některých subjektů na trhu vůči odběratelům jejich zboží povolením výjimky ze zákazu dohod mezi soutěžiteli podle čl. 101 Smlouvy o fungování Evropské unie.

88. Ve způsobu, jakým se nekalé obchodní praktiky řeší na vnitrostátní úrovni, existují podle Úřadu značné rozdíly. Některé členské státy přijaly regulační opatření, ale řada z nich se rozhodla pro samoregulační přístup nebo nepřijala žádná zvláštní opatření a spoléhá na obecné zásady. Členské státy, které se snažily nekalé obchodní praktiky konkrétně řešit v právních předpisech, buď zavedly zvláštní pravidla pro vztahy mezi podnikateli, doplnily své vnitrostátní právo hospodářské soutěže, nebo rozšířily uplatňování směrnice o nekalých obchodních praktikách na vztahy mezi podnikateli. Některé z členských států, jež původně řešily problém těchto praktik prostřednictvím dobrovolných iniciativ, se následně rozhodly k řešení legislativní cestou. Z různorodosti přístupů vyplývá, že míra a druh poskytované ochrany proti nekalým obchodním praktikám, jakož i potenciální donucovací mechanismy závisí na tom, kde je společnost se silným vyjednávacím postavením uplatňující nekalé obchodní praktiky usazena. V situaci, kdy je stále běžnější nakupovat z různých zemí, by to mohlo představovat problém. Kromě toho byly v odpovědích veřejných orgánů na konzultaci k zelené knize oznámeny ojedinělé případy spekulativního výběru jurisdikce, což je praxe, kdy silnější smluvní strana jednostranně stanoví právo členského státu, a tedy i regulační rámec, jímž se smlouva bude řídit, aby se vyhnula vnitrostátním rámcům s přísnějšími opatřeními proti nekalým obchodním praktikám.

89. Představu navrhovatelek o situaci na trhu nákupu a prodeje potravin v České republice, podle níž hrozí, že v důsledku legislativních požadavků na náležitosti smlouvy

odběratelé neuzavřou s dodavateli nové smlouvy, označuje Úřad za poněkud zavádějící. Jako příklad lze uvést poměrně častou praktiku, kterou Úřad zjistil v rámci své činnosti, jež spočívá v obchodování na základě smluv například z roku 2003 nebo 2010. Tyto smlouvy jsou stále účinné a jsou doplňovány pouze prostřednictvím dodatků či protokolů nebo nejsou doplňovány vůbec. Zboží ze strany dodavatelů je však dodáváno nepřetržitě, bez ohledu na neexistenci nové smlouvy reflektující změny a požadavky nové právní úpravy. Tato praxe, jež existovala i před přijetím napadeného zákona, je projevem zneužívání tržní síly ze strany obchodních řetězců. V důsledku existence zákonné povinnosti sjednat smlouvy písemně, včetně konkrétních náležitostí, lze ovšem již nyní nesplnění zákonných povinností sankcionovat jako přestupek.

90. Důsledným vymáháním zákona o významné tržní síle podle Úřadu lze zamezit tomu, aby odběratelé bez spravedlivého důvodu zneužívali svou silnější pozici na trhu a uplatňovali nekalé obchodní praktiky. Příkladem může být správní řízení ukončené rozhodnutím Úřadu ze dne 3. 8. 2017 č. j. ÚOHS-S0161/2017-22390/2017/461/MNo (dále jen „rozhodnutí ve věci COOP Centrum družstvo“), kterým byla účastníkovi COOP Centrum družstvo uložena povinnost splnit jím přijaté závazky. Úřad se v rámci tohoto řízení zabýval zjištěním, zda účastníku řízení opravdu svědčil spravedlivý důvod k tomu, aby si na svých dodavatelích vynutil plošné snížení cen o 2 %. Úřad přímo oslovil samotného účastníka řízení s tím, aby existenci tohoto spravedlivého důvodu doložil. Vzhledem k tomu, že tak účastník řízení neučinil, nebylo jeho tvrzení o spravedlivém důvodu akceptováno. Místo toho byl učiněn závěr o spáchání správního deliktu a přijetí závazků podle § 6 zákona o významné tržní síle, navržených samotným účastníkem řízení, které mají vést k narovnání vzájemných vztahů a v některých případech dokonce ke kompenzaci způsobené újmy. Ve vyjádření Úřad zmiňuje také své rozhodnutí ze dne 24. 7. 2017 č. j. ÚHOS-S0128/2017/TS--18512/2017/460/MDo ve věci účastníka H R U Š K A, spol. s r. o. (dále jen „rozhodnutí ve věci H R U Š K A, spol. s r. o.“).

91. Pokud jde o otázku, zda by se měl zákon vztahovat na zahraniční subjekty ve smyslu § 1 odst. 2 zákona o významné tržní síle, důvodem vložení tohoto ustanovení do zákona byla zkušenost Úřadu s fungováním potravinářského sektoru. Poměrně často se totiž stávalo, že dodavatelé byli tlačeni do uzavírání kupních smluv s matkami odběratelů usazenými v jiných státech, aby nemusely být splněny požadavky napadeného zákona. Případně může jít o situace, kdy jsou peněžní prostředky vyváděny do zahraničí. Uvedené ustanovení nyní umožňuje, aby účastníkem správního řízení byl i subjekt, který není usazen v České republice, ani zde nemá zřízenu právnickou osobu, ale účinky jeho jednání mají přímý dopad na území České republiky.

92. Ve vztahu k tvrzením navrhovatelek, že právní řád obsahuje dostatečné prostředky k ochraně před zneužíváním silnějšího postavení, Úřad odkazuje na vyjádření vlády, v němž jsou uvedeny důvody, pro které soukromoprávní úpravu obsaženou v občanském zákoníku nelze považovat za dostatečnou. Také další závěry navrhovatelek ohledně toho, že právní úprava sice počítá se silnými odběrateli, ale již ne se slabými dodavateli, nejsou relevantní. Úřad se při vyhodnocování, zda určitý odběratel disponuje významnou tržní silou, důkladně zabývá rozborem relevantního trhu a postavením odběratele na tomto trhu. Současně hodnotí tržní sílu konkrétních dodavatelů, jakož i to, zda některý z nich nedisponuje natolik významnou vyvažující silou, že by vůči němu odběratel žádnou významnou tržní sílu neměl.

93. Tržní síla, kterou disponují některé obchodní potravinářské řetězce, podle Úřadu představuje mocenskou pozici na trhu a charakterizuje schopnost aktéra prosadit v rámci jednání s jinými aktéry vlastní zájmy i přes jejich odpor. V situaci dokonalé konkurence nemá tuto moc nad trhem žádný soutěžitel, nicméně v případě českého trhu nákupu potravin za účelem jejich dalšího prodeje se povaha dodavatelsko-odběratelského vztahu v podstatné míře odvíjí od tržního selhání v podobě oligopsonu, tedy silné koncentrace soutěžitelů na straně

poptávky, která s sebou přináší mocenskou asymetrii ve prospěch některých odběratelů. V důsledku uplatňování nekalých obchodních praktik ze strany odběratelů dochází ve svébytné formě k vykořisťování druhé strany tržní transakce, která se v rámci obchodního vztahu jeví v porovnání s řetězcem natolik slabá, že nedokáže návrh na uvedená plnění odmítnout. Je tomu tak zejména v důsledku skutečnosti, že obchodní řetězec působí jako tzv. gatekeeper, tedy důležitý distribuční kanál ve vztahu ke konečným spotřebitelům, při jehož ztrátě by došlo k zásadnímu poklesu odbytu zboží dodavatele.

94. Úřad nevyvrací tezi, že vyjednávací síla v České republice je jedna z nejslabších v Evropě a že na lokální úrovni panuje mezi obchodníky značná konkurence. Je však nutné si uvědomit, že předmětem zájmu Úřadu i zákona není soutěž mezi jednotlivými obchodními řetězci, tedy trh maloobchodního prodeje potravin orientovaný na spotřebitele, nýbrž vztah dodavatelů a odběratelů, tedy trh nákupu potravin za účelem jejich dalšího prodeje v České republice. To, co je zákonem chráněno a trestáno, je smluvní vztah mezi odběratelem a dodavatelem a zákaz uplatňování nekalých obchodních praktik v jeho rámci. Tvrzení navrhovatelek o jedné z nejslabších koncentrací v Evropě nevypovídá nic o tom, že navzdory nízké koncentraci je relevantní trh v České republice postižen tržním selháním v podobě již zmíněného oligopsonu. Na trhu existuje přibližně 11 subjektů, jejichž tržní síla je natolik veliká, že mohou zneužívat svou vyjednávací pozici. Skutečnost, že míra koncentrace trhu se může ještě zvětšovat, tedy že v budoucnu by jej mohlo ovládnout pouze 5 subjektů, neznamená, že není potřeba regulativního zásahu ze strany státu.

95. Jakkoliv lze uznat, že velcí dodavatelé či dodavatelé s exkluzivním zbožím mají lepší vyjednávací pozici s obchodními řetězci, tato skutečnost nevyvrací fakt, že malí a střední dodavatelé jsou naopak pod velkým tlakem a vyjednat si nemohou zpravidla vůbec nic. Úřadu bylo při jeho vlastním dotazování se na situaci na trhu několikrát sděleno (a to i velkými dodavateli), že se dodavatelé při vyjednávání smluvních podmínek zaštiťují právě zákonem o významné tržní síle a Úřadem a že existence napadené právní úpravy jim dává do rukou silný nástroj v boji s obchodními řetězci. Na straně malých a středních dodavatelů, jednoduše řečeno, žádná svobodná vůle vstoupit do smluvního vztahu s obchodním řetězcem neexistuje. Celá situace je o tom, zda malý nebo střední podnikatel dokáže navzdory tristním podmínkám vyprodukovat zboží a dodat je do obchodního řetězce tak, aby dodržel veškeré smluvní podmínky, byl schopen zaplatit všechny fiktivní a zbytečné bonusy za většinou neexistující služby a navzdory tomu všemu byl stále rentabilní. Jestliže se takovému podnikateli podaří tímto způsobem udat větší část své produkce (u některých může jít i o její třetinu), pak se jednoduše riziko rozvázání smluvního vztahu s odběratelem stává reálnou existenční hrozbou. Zlehčování situace a úvahy o tom, že každý z dodavatelů může změnit svého odběratele, jsou zcela mimo realitu.

X./d Replika navrhovatelky b)

96. Navrhovatelka b) vytýkala již vyjádření vlády, že neoperuje žádnými relevantními empirickými údaji, které by opodstatňovaly nezbytnost chránit slabší stranu dodavatelsko-odběratelských vztahů přijatým způsobem. Ve prospěch zákona nesvědčí ani dosavadní rozhodovací praxe Úřadu, v jejímž rámci byla pravomocně ukončena pouze čtyři řízení. Dvě rozhodnutí byla zrušena krajským soudem, dvě řízení byla zastavena. Neexistovalo žádné rozhodnutí, na jehož základě by byla někomu pravomocně uložena pokuta. Uvedený nedostatek empirických argumentů neodstranil ani Úřad, jenž ve prospěch závěru o potřebnosti a vhodnosti napadeného zákona odkázal toliko na svá rozhodnutí ve věcech COOP Centrum družstvo a H R U Š K A, spol. s r. o. Řízení v obou věcech byla ukončena v prvním stupni smírně, neboť tyto subjekty navrhly a Úřad přijal závazky k odstranění závadného stavu podle § 6 odst. 2 zákona o významné tržní síle. Došlo tak k zastavení řízení bez prokázání viny na straně účastníka, jehož motivací pro takovýto postup mohlo být

ušetření nákladů řízení. Příslušná zjištění Úřadu a jejich odůvodnění nepodléhala ani rozkladové a ani návazné soudní kontrole. Zmíněná řízení proto mají jen mizivou vypovídací hodnotu ohledně skutečné situace v oblasti, kterou napadený zákon reguluje. Ve své podstatě pouze potvrzují, že zákon lze v určitých situacích použít.

97. Závěr o ústavní konformitě napadeného zákona lze podle navrhovatelky b) jen stěží vyvozovat ze skutečnosti, že daná problematika je diskutována a analyzována na úrovni Evropské unie. Pokud by měly být takové argumenty relevantní, setřela by se hranice mezi platným právem a úvahami *de lege ferenda*, tedy mezi závaznými platnými prameny práva a pravidly, která možná budou v budoucnu platit. Právo Evropské unie v tuto chvíli k problematice regulované zákonem o významné tržní síle zjevně nic neříká. Případná unijní legislativa je teprve ve fázi zrodu, konsenzus ovšem zjevně chybí.

98. Úřad obhajuje potřebnost a vhodnost napadeného zákona odkazy na další vnitrostátní a unijní regulatorní nástroje omezující smluvní volnost, jakou jsou například zásada poctivého obchodního styku a zákaz zneužití práva. Tyto nástroje jsou podle navrhovatelky b) z pohledu omezení ústavně zaručených práv a svobod méně invazivní než zákon o významné tržní síle. Na rozdíl od tohoto zákona nejsou ani selektivní. To však neznamená, že existující regulace (zejména zákon o ochraně hospodářské soutěže, zmíněné soukromoprávní instituty) dokládá potřebnost a vhodnost přísnější regulace provedené zákonem o významné tržní síle. Tento názor Úřadu není podpořen žádnými dostatečně průkaznými empirickými zjištěními. Navrhovatelka b) doložila, že český maloobchodní trh vykazuje jednu z nejnižších úrovní koncentrace v Evropské unii. Přitom ani řada členských států, v nichž je s ohledem na vyšší koncentrovanost trhu riziko tržního selhání vyšší, ke speciální právní úpravě dodavatelského řetězce potravin nepřistoupila. Veřejnoprávní úprava výrazně omezující základní práva a svobody tedy není objektivně potřebná. Je zřejmé, že sledovaného cíle mnohé státy dosahují jinými prostředky bez nutnosti přijetí takové úpravy. Nelze se domnívat, že by státy, které speciální legislativu nepřijaly, byly k dané problematice lhostejné. Mnohem pravděpodobnější je, že existují jiné obecné nástroje, které danou problematiku řeší.

99. Ačkoliv navrhovatelka b) vítá přístup Úřadu, podle něhož se napadený zákon neuplatní ve vztazích odběratelů, kteří mají významnou tržní sílu, s velkými, často dominantními dodavateli potravin, takovýto výklad jde dalece za doslovné znění tohoto zákona. Zejména konstrukce tzv. objektivní významné tržní síly podle § 3 odst. 1 zákona o významné tržní síle s takovýmto korektivem nepočítá.

X./e Východiska přezkumu omezení práva podnikat podle čl. 26 odst. 1 a 2 Listiny

100. Ústavní soud konstatuje, že zákaz zneužití významné tržní síly podle § 4 ve spojení s § 3 zákona o významné tržní síle je součástí zákonem stanovených povinností odběratele při podnikání v oblasti nákupu a prodeje zemědělských a potravinářských produktů. Z hlediska ústavně zaručených základních práv a svobod jde o omezení práva podnikat podle čl. 26 odst. 1 a 2 Listiny v uvedené oblasti, jehož podstatou je povinnost odběratele zdržet se v rámci dodavatelsko-odběratelských vztahů některých jednání. V této části nálezu se Ústavní soud zabýval námitkou navrhovatelek směřující proti vymezení zákazu zneužití významné tržní síly jako veřejnoprávní povinnosti, která je současně skutkovou podstatou přestupku. Základní otázka spočívá v tom, zda takto konstruovaný zákaz již ve svém principu nepředstavuje nepřípustné omezení práva podnikat, tedy zda nelze obecně zpochybnit legitimitu cíle tohoto zákazu a potřebu zvolené veřejnoprávní regulace s ohledem na jiné možnosti právní úpravy. Pakliže by z těchto důvodů šlo o nepřípustné omezení, byla by tím dána neústavnost také všech dílčích vymezení zákazu zneužití významné tržní síly podle § 4 odst. 2 zákona o významné tržní síle. V případě nedůvodnosti této námitky by takovýto zákaz sice v obecné rovině obstál, Ústavní soud by však musel

přezkoumat jednotlivá jeho dílčí vymezení, neboť každé z nich je ve své podstatě samostatným omezením práva podnikat a je třeba je posoudit zvlášť.

101. Podstatou a smyslem práva podnikat podle čl. 26 odst. 1 Listiny je – obdobně jako v případě práva na výběr povolání a přípravu k němu či práva vykonávat jinou hospodářskou činnost – svoboda jednotlivce zvolit si a realizovat způsob, jakým si bude zajišťovat prostředky pro své potřeby [nález ze dne 8. 12. 2015 sp. zn. Pl. ÚS 5/15 (N 204/79 SbNU 313; 15/2016 Sb.)]. Právo podnikat zaručuje každému, aby vykonával výdělečnou činnost samostatně na vlastní účet a odpovědnost za účelem dosažení zisku. Toto základní právo je svou povahou svobodou, a tudíž v případě absence zákonné úpravy by výkon výdělečné činnosti byl realizací obecné svobody činit vše, co není zákonem zakázáno podle čl. 2 odst. 3 Listiny. Zároveň však platí, že zákonodárce je oprávněn jej omezit, přičemž stanoví-li v souladu s čl. 26 odst. 2 Listiny podmínky a omezení pro výkon určitých povolání nebo činností, pak se jednotlivec může domáhat tohoto práva jen v jejich rámci. Jak vyplývá z čl. 41 odst. 1 Listiny, práv uvedených v čl. 26 Listiny se lze domáhat pouze v mezích zákonů, které tato ustanovení provádějí.

102. Zákonodárce má široký prostor nejen při vymezení účelu či cíle, jehož má být stanovením podmínek či omezení pro výkon podnikání dosaženo, ale také při výběru konkrétního prostředku jeho realizace. Zákonodárce může právo podnikat podle čl. 26 odst. 1 Listiny omezit za jakýmkoliv ústavně aprobovaným účelem. Posouzení potřebnosti takovéhoto omezení pro ten který segment výdělečné činnosti je svou povahou politickým rozhodováním o hospodářských otázkách, k němuž je povolán právě demokraticky zvolený zákonodárce. Zahrnutí základních práv podle čl. 26 Listiny do výčtu podle čl. 41 odst. 1 Listiny nicméně neznamená, že by se ve vztahu k nim neuplatnily základní ústavní požadavky ve vztahu k omezení základních práv a svobod, včetně těch, jež vyplývají z principu právního státu podle čl. 1 odst. 1 Ústavy. V souladu s čl. 4 odst. 4 Listiny musí být při používání ustanovení o mezích těchto základních práv šetřeno jejich podstaty a smyslu.

103. Uvedená východiska zohledňuje Ústavní soud ve své ustálené rozhodovací praxi v rámci testu rozumnosti [srov. nález ze dne 5. 10. 2006 sp. zn. Pl. ÚS 61/04 (N 181/43 SbNU 57; 16/2007 Sb.), nález ze dne 12. 3. 2008 sp. zn. Pl. ÚS 83/06 (N 55/48 SbNU 629; 116/2008 Sb.), nález ze dne 24. 4. 2012 sp. zn. Pl. ÚS 54/10 (N 84/65 SbNU 121; 186/2012 Sb.), bod 48, nebo nález ze dne 22. 10. 2013 sp. zn. Pl. ÚS 19/13 (N 178/71 SbNU 105; 396/2013 Sb.), body 50 a 51], jejž používá pro posouzení ústavnosti omezení hospodářských a sociálních práv. Tento test sestává z několika kroků, jimiž jsou

a) vymezení smyslu a podstaty hospodářského nebo sociálního práva, tedy jeho esenciálního obsahu,

b) zhodnocení, zda se zákon nebo jiný právní předpis nedotýká samotné existence hospodářského nebo sociálního práva nebo skutečné realizace jeho esenciálního obsahu,

c) posouzení, zda právní úprava obsažená v zákoně nebo jiném právním předpisu sleduje legitimní cíl, tedy zda není svévolným zásadním snížením celkového standardu základních práv, a

d) zvážení otázky, zda prostředek použitý k jeho dosažení je rozumný, byť nikoliv nutně nejlepší, nejvhodnější, nejúčinnější či nejmoudřejší.

104. Dospěje-li Ústavní soud k závěru, že napadená právní úprava se dotýká samotné existence některého z těchto práv nebo skutečné realizace jeho esenciálního obsahu, pak v testu rozumnosti nepokračuje a posuzované omezení základního práva posuzuje v testu proporcionality, který standardně slouží k přezkumu ústavnosti zásahů do základních práv a svobod. V tomto testu Ústavní soud hodnotí

a) legitimnost cíle, tedy zda omezení základního práva sleduje ústavně aprobovaný cíl,

b) vhodnost zásahu neboli jeho způsobilost k dosažení sledovaného cíle (požadavek vhodnosti),

c) potřebnost zásahu z hlediska toho, zda sledovaného cíle nelze dosáhnout jiným způsobem, jenž by byl k základnímu právu šetrnější (požadavek potřebnosti), a
d) přiměřenost zásahu v tom smyslu, zda zákonem vyjádřený zájem na dosažení sledovaného cíle při celkovém posouzení převáží nad zájmem jednotlivce, aby nebylo zasaženo do jeho základního práva (požadavek proporcionality v užším smyslu).

105. Podmínky a omezení výkonu práva podnikat podle čl. 26 odst. 1 Listiny se mohou vztahovat jednak k samotnému oprávnění vykonávat určité povolání nebo činnost, kdy budou podstata a smysl tohoto základního práva dotčeny v zásadě vždy [např. nález ze dne 20. 6. 2006 sp. zn. Pl. ÚS 38/04 (N 125/41 SbNU 551; 409/2006 Sb.)], jednak ke způsobu, jakým má být vykonáváno určité povolání nebo činnost [např. nález ze dne 12. 12. 2017 sp. zn. Pl. ÚS 26/16 (N 227/87 SbNU 597; 8/2018 Sb.)]. Umožňuje-li zákon jednotlivci výkon určité výdělečné činnosti, související úprava tohoto výkonu ve svém celku nesmí znamenat překážku toho, aby mohl být naplněn hlavní účel takovéto činnosti. Tím není řečeno, že by tento jednotlivec měl mít zaručeno právo na zisk. Rozsah zákonem stanovených povinností, jimž musí dostát, by však neměl předem vylučovat možnost dosažení zisku (srov. nález sp. zn. Pl. ÚS 19/13).

106. Ústavní soud se již samostatně nezabýval otázkou namítaného zásahu do vlastnického práva odběratelů podle čl. 11 odst. 1 Listiny. V rozsahu, ve kterém se samotný zákaz zneužití významné tržní síly dotýká tohoto práva v podobě omezení dispozice s věcmi ve vlastnictví odběratelů, jde právě o stanovení podmínek a omezení podnikání podle čl. 26 odst. 2 Listiny, pročež je tyto zásahy nutno posoudit právě z hledisek přípustnosti mezí tohoto základního práva, jež se jako zvláštní právní úprava uplatní přednostně před ochranou práva vlastnického.

X./f Obecné posouzení zákazu zneužití významné tržní síly

107. Uvedená východiska byla významná i pro vlastní posouzení souladu § 4 ve spojení s § 3 zákona o významné tržní síle z hlediska souladu s čl. 26 odst. 1 a 2 Listiny, které Ústavní soud provedl za použití testu rozumnosti. V této souvislosti neshledal žádné skutečnosti, které by opodstatňovaly závěr o tom, že se zákaz zneužití významné tržní síly dotýká podstaty a smyslu práva podnikat, jak byly vymezeny v předchozí části tohoto nálezu (bod 101 tohoto nálezu). Takovéto skutečnosti se nepodávají ani z podání navrhovatelek či vyjádření vlády nebo Úřadu. Dále se proto Ústavní soud zabýval navrhovatelkami namítaným nedostatkem legitimního cíle tohoto zákazu a nepotřebností (zbytečností) zvolené veřejnoprávní regulace vůči jiným možnostem právní úpravy.

108. Obdobně jako v jiných oblastech podnikání musí dodavatelé potravin řešit způsob, jakým se jimi nabízené potraviny dostanou ke spotřebitelům. Mohou jim je prodávat přímo nebo k tomu využít služeb jiných podnikatelů. Výběr vhodné varianty řešení musí učinit každý dodavatel tak, aby nalezl optimální řešení pro svůj podnikatelský záměr. Uplatní se zde standardní tržní mechanismy. Dodavatel se po vyhodnocení všech relevantních skutečností může rozhodnout vstoupit do smluvních vztahů s určitým odběratelem či odběrateli. Takto vzniklé dodavatelsko-odběratelské vztahy jsou založeny na smluvní svobodě jejich účastníků.

109. Dodavatelé a odběratelé nejsou soutěžiteli na stejném trhu. Dodavatelé působí na jednotlivých trzích potravin podle toho, jaký konkrétní druh potraviny nabízejí. Odběratelé zase podnikají na trhu nákupu potravin za účelem jejich dalšího prodeje, přičemž potraviny nakupují obvykle od dodavatelů působících na více těchto trzích. Prostřednictvím odběratelů se spotřebitelům zjednodušuje koupě potravin různých dodavatelů, neboť jsou nabízeny na jednom místě (typicky v maloobchodních prodejnách) v rámci celého sortimentu potravin. Závisí na vzájemném ujednání, zda a za jakých podmínek dodavatelé budou moci využít k prodeji jimi dodávaných potravin spotřebitelům prodejní místa odběratelů.

110. Přestože samotní odběratelé, nevyplývá-li z předmětu jejich podnikání něco jiného, nejsou soutěžiteli na trzích jednotlivých druhů potravin, jejich činnost z povahy věci ovlivňuje, jaké mají na těchto trzích postavení dodavatelé. Význam tohoto vlivu se přitom liší v rámci každého dodavatelsko-odběratelského vztahu. Dodavatel, který má na trhu určité potraviny dominantní postavení či jinou specifickou výhodu (například značka jím dodávaných potravin je všeobecně známá a populární mezi spotřebiteli), bude mít ve vztahu k jednotlivým odběratelům jinou vyjednávací pozici než dodavatel, jehož podíl na relevantním trhu potraviny je malý a jímž nabízené potraviny jsou z hlediska preferencí spotřebitelů lehce zaměnitelné s potravinami jiných dodavatelů. Zatímco v prvním případě bude mít odběratel sám vlastní zájem na tom, aby s ohledem na poptávku spotřebitelů nabízel právě konkrétní potravinu, ve druhém případě bude mít široký prostor zvolit si z nabídek potravin jednotlivých dodavatelů jen některé. Všechny tyto skutečnosti ovlivňují vyjednávací sílu dodavatelů i odběratelů při vzájemných jednáních.

111. Účelem zákona o významné tržní síle je odstranění některých nežádoucích praktik odběratelů, kteří mají v rámci dodavatelsko-odběratelských vztahů v oblasti nákupu potravin za účelem jejich dalšího prodeje a služeb s tím souvisejících takovou vyjednávací sílu, že jim umožňuje v rozporu se zásadou poctivého obchodního styku domoci se vůči slabším dodavatelům některých výhod. Problém se týká zejména některých praktik obchodních potravinových řetězců. Jde například o jejich schopnost působit na dodavatele způsobem, že tito jsou s ohledem na jejich slabší postavení fakticky nuceni poskytovat odběratelům různá peněžitá plnění, zpětně snižovat cenu, za kterou odběratelům dodávají potraviny, nebo se dodatečně přizpůsobovat jiným nevýhodným podmínkám, ačkoliv pro to neexistuje žádný spravedlivý důvod. Následkem těchto praktik může být vzhledem k souvisejícím nákladům na straně dodavatelů jednak zhoršení jejich postavení na relevantním trhu potravin, jednak narušení jejich schopnosti dodávat své zboží, a tím omezení výběru na straně spotřebitelů. O tom, že nejde jen o domácí problém, svědčí zájem nalézt řešení i na úrovni Evropské unie, jehož výsledkem je nově přijatá směrnice Evropského parlamentu a Rady (EU) 2019/633 ze dne 17. 4. 2019 o nekalých obchodních praktikách mezi podniky v zemědělském a potravinovém řetězci [dále jen „směrnice Evropského parlamentu a Rady (EU) 2019/633“], k jejíž transpozici do právních řádů členských zemí by mělo dojít do 1. 5. 2021.

112. V odstranění uvedených praktik tak lze spatřovat legitimní cíl omezení práva podnikat podle čl. 26 odst. 1 Listiny. Napadeným zákonem stanovená pravidla zakazující některá jednání odběratelů v dodavatelsko-odběratelských vztazích jsou vedena zájmem na zajištění poctivého obchodního styku a ochrany slabší strany. V širších souvislostech, byť nikoliv přímo, lze za sledovaný cíl považovat i zajištění fungování hospodářské soutěže na trzích zemědělských nebo potravinářských produktů.

113. V obecné rovině lze posoudit i námitky navrhovatelek rozporující potřebnost předmětné úpravy (ve smyslu její účelnosti, a nikoliv její šetrnosti vůči základnímu právu, do něhož je zasahováno, jak je tomu při provádění testu proporcionality), ať už s ohledem na již existující omezení vyplývající z občanského zákoníku a zákona o ochraně hospodářské soutěže, nebo s ohledem na tvrzení o nízké vyjednávací síle obchodních řetězců a nízké koncentraci maloobchodního trhu v České republice ve srovnání s jinými zeměmi Evropské unie. Tyto námitky jsou v podstatě věcným zpochybněním napadeného zákona, přičemž v rovině ústavněprávní přichází v úvahu jejich posouzení pouze z hlediska posledního kroku testu rozumnosti, zejména zda nejde o řešení svévolné či zjevně nezpůsobilé dosáhnout sledovaného cíle.

114. Ústavní soud nemůže přezkoumávat § 4 ve spojení s § 3 zákona o významné tržní síle z toho hlediska, zda by pro dosažení účelu tohoto zákona postačilo ponechání dosavadní soukromoprávní či veřejnoprávní úpravy. Neplyne-li z ústavního pořádku něco jiného, zákonodárce má široký prostor k úvaze nejen při vymezení účelu, jehož má být stanovením

podmínek či omezení pro výkon podnikání nebo jiné hospodářské činnosti podle čl. 26 odst. 2 Listiny dosaženo, ale také při výběru konkrétního prostředku jeho dosažení, včetně toho, zda upřednostní úpravu soukromoprávní, nebo veřejnoprávní, případně jejich kombinaci.

115. Jakkoliv lze připustit, že zákaz zneužití významné tržní síly vyplývá – třeba i jen částečně – již z jednotlivých ustanovení občanského zákoníku (srov. zásadu poctivého obchodního styku podle § 7 a 1801 občanského zákoníku nebo zákaz zneužití hospodářského postavení k vytváření nebo k využití závislosti slabší strany podle § 433 občanského zákoníku), napadená zákonná úprava jej konkretizuje a současně jej stanoví jako veřejnoprávní povinnost, jejíž porušení je přestupkem. Nejde tedy o duplicitu zákonné úpravy.

116. Zákaz zneužití významné tržní síly se zároveň nekryje ani se zákazem zneužívání dominantního postavení na újmu jiných soutěžitelů nebo spotřebitelů podle § 11 odst. 1 zákona o ochraně hospodářské soutěže. V tomto ohledu Ústavní soud přisvědčil argumentaci vlády a Úřadu, že ke zneužití významné tržní síly může dojít i ze strany odběratelů, kteří nemají dominantní postavení na trhu nákupu a prodeje potravin. Tržní síla odběratelů se vůči dodavatelům projevuje již tím, že může v podstatné míře ovlivňovat jejich schopnost uvádět na trh jejich výrobky. Řada z nich je totiž nabízena spotřebitelům právě prostřednictvím odběratelů. Zákaz zneužití významné tržní síly navíc neupravuje soutěž mezi jednotlivými odběrateli, nýbrž vztahy mezi odběrateli a dodavateli. Existence zákona o ochraně hospodářské soutěže nijak nezpochybňuje účel zákazu zneužití významné tržní síly a v podstatě nemá vliv na to, zda tento zákaz obstojí nebo neobstojí jako ústavně konformní omezení práva podnikat.

117. Ústavnímu soudu nepřísluší hodnotit zákaz zneužití významné tržní síly ani z toho hlediska, zda jeho stanovení bylo dostatečným způsobem opodstatněno empirickými údaji o vyjednávací síle či míře koncentrace odběratelů působících v České republice. Posouzení ústavnosti napadeného zákona má zodpovědět otázku, zda jím stanovené povinnosti v abstraktní rovině obstojí jako přípustný zásah do základních práv a svobod. Součástí tohoto posouzení však není a ani nemůže být úvaha o tom, zda aktuální společenské poměry skutečně vyžadovaly přijetí zákazu zneužití významné tržní síly. K takovéto úvaze je povolán výlučně zákonodárce v rámci svého politického rozhodnutí, zda přijme či zamítne určitý návrh zákona.

118. Hledání optimální regulace je často ovlivněno nutností přijmout řešení určitého aktuálního problému v konkrétním čase za konkrétních okolností. V těchto případech přitom není možné s jistotou předvídat veškeré pozitivní i negativní dopady této regulace na jednání jejích adresátů. Ke zvážení všech těchto aspektů slouží především parlamentní projednání návrhu zákona a v jeho rámci konfrontace odlišných názorů ohledně potřebnosti v něm obsažené úpravy. Právě zákonodárce měl – a to třeba i s přihlédnutím k údajům zmíněným navrhovatelkami – posoudit potřebnost přijetí napadeného zákona, přičemž ji mohl spatřovat jak v nutnosti reakce na dlouhodobé používání nežádoucích obchodních praktik ze strany odběratelů, tak i jen v zájmu na prevenci používání těchto praktik, aniž by v tomto směru byl dosavadní stav jakkoliv alarmující. Závěr zákonodárce o potřebnosti (ve smyslu účelnosti) přijetí zákona o významné tržní síle, respektive v něm obsaženého zákazu, je tak nutno vnímat jako jeho politické rozhodnutí, které Ústavní soud není oprávněn přehodnocovat.

119. Ústavnost zákazu zneužití významné tržní síly nezpochybňuje ani dosavadní rozhodovací praxe Úřadu či správních soudů, jež je nastíněna v podáních účastníků řízení, respektive Úřadu jako *amici curiae*. Skutečnost, že doposud bylo zahájeno a vedeno jen několik řízení podle zákona o významné tržní síle, z nichž část byla skončena zastavením řízení za současného přijetí závazků k odstranění závadného stavu podle § 6 odst. 2 tohoto zákona, sama o sobě nevypovídá o nezpůsobilosti předmětného zákazu vést k dosažení jím sledovaného cíle ani o absenci vlivu tohoto zákona na jednání jednotlivých odběratelů.

Vlastní posouzení, do jaké míry je v tomto ohledu stávající zákonná úprava efektivní a zda ve výsledku skutečně přináší sledovaný účel, nebo zda by z těchto hledisek neměla být změněna nebo zrušena, nenáleží Ústavnímu soudu, nýbrž zákonodárci.

120. Pakliže tedy navrhovatelky namítají v obecné rovině nepotřebnost (zbytečnost) zákazu zneužití významné tržní síly podle § 4 ve spojení s § 3 zákona o významné tržní síle, jejich argumentace není způsobilá odůvodnit závěr o neústavnosti těchto ustanovení pro rozpor s čl. 26 odst. 1 a 2 Listiny.

XI. Posouzení zákazu zneužití významné tržní síly z hlediska principu rovnosti a zákazu diskriminace

121. Zákaz zneužití významné tržní síly, jenž je vyjádřen v § 4 ve spojení s § 3 zákona o významné tržní síle, je podle navrhovatelek rovněž v rozporu s principem rovnosti před zákonem podle čl. 1 Listiny a zákazem diskriminace podle čl. 3 odst. 1 a čl. 4 odst. 3 Listiny a čl. 14 Úmluvy. Týká se totiž pouze jednoho hospodářského odvětví a v jeho rámci ukládá povinnosti jen odběratelům s významnou tržní silou, a nikoliv také dodavatelům s významnou tržní silou. Vůči obratovému kritériu podle § 3 odst. 4 zákona o významné tržní síle je zase namítáno, že zakládá nepřímou diskriminaci zahraničních obchodních řetězců, která má být v rozporu s právem Evropské unie.

XI./a Shrnutí argumentace navrhovatelek

122. Navrhovatelky tvrdí, že napadený zákon se bez objektivního důvodu vztahuje jen na úzký sektor maloobchodního prodeje potravinářského zboží, v jehož rámci zakazuje některá smluvní ujednání, která jsou v jiných odvětvích hospodářství (například ve stavebnictví, přepravě nebo zasílatelství) obvyklá a povolená. Dále jsou přesvědčeny o nesouladu zákazu zneužití významné tržní síly s principem rovnosti před zákonem a zákazem diskriminace, neboť neexistuje legitimní důvod, pro který by mělo být připuštěno odlišné zacházení mezi odběrateli s významnou tržní silou a dodavateli s významnou tržní silou. Jestliže zákon nově formuluje jen správní delikty odběratelů, jde o tzv. axiologickou mezeru v zákoně. Navrhovatelky připouští, že existuje veřejný zájem na regulaci podnikání v oblasti prodeje potravin. Je však již otázkou, z jakého důvodu se má tento veřejný zájem týkat jen ochrany jedné ze smluvních stran, o níž ani nelze objektivně říct, že je vždy v postavení slabším. Správně by se měl týkat obou smluvních stran. V České republice je podle odborné literatury vyjednávací síla řetězců jednou z nejslabších v Evropě. V ekonomické realitě navíc nemůže obstát závěr, že významná tržní síla odběratele, u níž jde o slabší míru dominance, může přebít skutečnou dominanci (či monopolní postavení) dodavatele. Původně měl návrh novely zákona dopadat i na dodavatele s významnou tržní silou, na vládní úrovni však došlo – v rozporu se stanoviskem Legislativní rady vlády – bez jakéhokoliv odůvodnění k takové jeho změně, že se na dodavatele dále nevztahoval.

123. Zákon o významné tržní síle podle navrhovatelek nepřípustně rozlišuje mezi jednotlivými odběrateli. Definice významné tržní síly je natolik neurčitá, že v praxi lze zákon vztáhnout jen k těm odběratelům, kteří splňují právní domněnku vyjádřenou obratovým kritériem podle § 3 odst. 4 napadeného zákona, podle níž má významnou tržní sílu odběratel, jehož obrat za prodej potravin a služeb s tím souvisejících na území České republiky přesáhne 5 mld. Kč za poslední ukončené účetní období v délce 12 měsíců. Předmětná domněnka ovšem působí i nepřímo diskriminačně vůči zahraničním obchodním řetězcům. Čeští maloobchodní prodejci (s výjimkou některých společností) totiž s vysokou pravděpodobností nesplňují uvedené podmínky. To, že jde o účel zákona, měli v průběhu projednávání zákona č. 50/2016 Sb. potvrdit i předseda Úřadu Ing. Petr Rafaj a poslanec Ing. Milan Urban.

124. Uvedený diskriminační účinek zakládá nesoulad zákona se Smlouvou o fungování Evropské unie a směrnicí Evropského parlamentu a Rady 2006/123/ES ze dne 12. 12. 2006

o službách na vnitřním trhu. Navrhovatelky zdůrazňují, že Komise v minulosti posuzovala obdobnou zákonnou úpravu obsaženou v někdejším slovenském zákonu o obchodních řetězcích (zákon č. 358/2003 Z. z. o obchodných reťazcoch), jež byla rovněž založena na obratovém kritériu. Komise tehdy jednoznačně konstatovala porušení pravidel volného pohybu. Další rozpor s právem Evropské unie, jakož i s cíli, o které v této oblasti Komise usiluje, byl shledán v tom, že napadený zákon nezajišťuje rovnou a spravedlivou soutěž pro všechny korporace, a nepřispívá tak k lepšímu fungování evropských trhů. Jeho jednostranný přínos lze spatřovat jen ve vztahu k dodavatelům zboží obchodním řetězcům, i to však jen zdánlivě. Skryté poskytování výjimek pro některé subjekty totiž narušuje hospodářskou soutěž a otevírá prostor pro vznik monopolů. Zákon přináší novou regulatorní zátěž bez odpovídajícího přínosu pro národní legislativu a konkurenceschopnost a lze v něm spatřovat další projev tzv. gold-platingu (tj. nežádoucího rozšiřování obsahu směrnic při jejich implementaci do národního práva), jehož negativními vlivy na podnikatele se Komise dlouhodobě zabývá. Navrhovatelkám není známo, že by úmysl přijmout novelu zákona o významné tržní síle byl Komisi notifikován.

XI./b Vyjádření vlády

125. Vláda se vyjádřila k jednotlivým námitkám navrhovatelek ohledně údajného diskriminačního charakteru napadeného zákona, jež směřovaly do tří hlavních oblastí. Předně nesouhlasí s tím, že k diskriminaci dochází úzkým sektorovým zaměřením působnosti zákona, jehož objektem jsou pouze dodavatelsko-odběratelské vztahy v potravinářském maloobchodu. Z pohledu vlády představuje tato právní úprava specifický nástroj ochrany vzájemných vztahů mezi dodavateli a odběrateli, a to s ohledem na specifičnost subjektů, jichž se tato úprava týká. Vláda je přesvědčena o potřebnosti veřejnoprávní úpravy dodavatelsko-odběratelského řetězce v dané oblasti. Na existenci regulace prostřednictvím napadeného zákona je dostatečný veřejný zájem. Do budoucna nicméně nelze vyloučit rozšíření působnosti zákona na další sektory výroby či služeb, ve kterých by se mohly projevovat stejné vztahy jako mezi dodavateli a odběrateli potravin. Doposud však nebyly k dispozici jednoznačné a dostatečné doklady o tom, že by se zneužívání významné tržní síly zásadním způsobem projevovalo i v jiných hospodářských odvětvích.

126. Druhá oblast námitek se týká toho, že napadený zákon postihuje jen jednu stranu dodavatelsko-odběratelských vztahů. Vláda zde vychází z vyjádření předsedy Úřadu, které reflektuje výkon dozorové kompetence Úřadu nad dodržováním zákona a podle něhož jsou uvedené vztahy dost nevyvážené a dochází ke zneužívání postavení některých odběratelů, a nikoliv dodavatelů. Napadený zákon tudíž reguluje chování a postihuje jen ty subjekty na trhu, které své postavení a vyjednávací sílu zneužívají. Podle vlády nelze přisvědčit tvrzení, že významná tržní síla odběratele je považována za jakousi slabší formu dominance na relevantním trhu nákupu, která přebíjí skutečnou dominanci dodavatele na relevantním trhu prodeje. Takové závěry je nutno odmítnout s poukazem na možný restriktivní výklad § 3 napadeného zákona, podle něhož se věcná působnost tohoto zákona nevztahuje na případy, kdy se dodavatel odběratele s významnou tržní silou nachází v dominantním postavení podle § 10 zákona o ochraně hospodářské soutěže.

127. Podstatou třetí oblasti námitek je tvrzená nerovnost a diskriminace, jež se má projevovat tím, že napadený zákon cílí, byť nikoliv výslovně, na zahraniční obchodní řetězce. Za diskriminační je považováno již samotné vymezení významné tržní síly za pomoci obratového kritéria. Vláda ale tyto námitky odmítá. Napadený zákon sám o sobě neobsahuje žádné kritérium, na jehož základě by se uplatnil pouze na zahraniční subjekty. Ochrana dodavatelů, jakožto cíl sledovaný předmětnou legislativní úpravou, může být právně aprobovatelná jen v případech, kdy odběratel disponuje takovou vyjednávací silou, která mu umožňuje vynutit si jednostranně výhodnější podmínky. Logicky zde tedy musí existovat

určitý potenciál ke zneužití vyjednávací síly odběratele. Zákon o významné tržní síle toto reflektuje v § 3 odst. 4 stanovením vyvratitelné právní domněnky existence významné tržní síly u subjektů, které překročí určitou výši obratu. Tento zákon se ale vztahuje i na odběratele, jejichž pozice odpovídá kritériím popsaným v § 3 odst. 2 napadeného zákona, aniž by dosahovali uvedeného obratu. Obratové kritérium existence významné tržní síly je nutno pojímat jako vyvratitelnou právní domněnku a nelze je bez dalšího použít pro stanovení subjektů, které podléhají regulaci. Podstatné je posouzení síly jejich vyjednávací pozice vzhledem k dodavatelům, což ovšem znamená, že zde nelze dovozovat žádný diskriminační charakter. Vláda nakonec uvádí, že míra případné diskriminace musí být poměřována vzhledem k zájmu, který zákon chrání. To, že zákon stanovil pro jednu skupinu odběratelů více povinností, ještě neznamená jeho rozpor s ústavním pořádkem. Určující je, zda je takovýto diskriminační účinek vyvážen veřejným zájmem a zda je výsledku možné dosáhnout s co nejmenšími zásahy do práv dotčených subjektů.

XI./c Vyjádření Úřadu pro ochranu hospodářské soutěže

128. Úřad se k jednotlivým námitkám vyjádřil tak, že zákon o významné tržní síle nevytváří žádnou diskriminaci, a to ani mezi dodavateli a odběrateli, ani mezi odběrateli navzájem. Při zjišťování, zda odběratel disponuje významnou tržní silou, je Úřad povinen vymezit relevantní trh a zkoumat pozici odběratele na tomto trhu, což činí podle § 3 odst. 2 napadeného zákona při zohlednění struktury trhu, překážky vstupu na trh a finanční síly. Jestliže by zjistil, že některý z dodavatelů disponuje vyvažující silou, pro kterou si vůči němu odběratel není schopen vynutit výhodu, pak ve vztahu mezi takto silným dodavatelem a odběratelem nelze konstatovat zneužití významné tržní síly.

129. Základ pro konstatování, zda má ten či onen odběratel potravin na relevantním trhu významnou tržní sílu, a tedy i určitou zvláštní odpovědnost ve vztahu ke svým dodavatelům, podává zákonná definice významné tržní síly. Její součástí je podle § 3 odst. 4 zákona o významné tržní síle také vyvratitelná domněnka její existence, založená na obratu dosaženém za prodej potravin a služeb s tím souvisejících, která je doplněna o demonstrativní výčet kritérií, jejichž prostřednictvím lze danou domněnku vyvrátit. Neplatí, že tato domněnka je vyvratitelná jen zdánlivě. Zvláštní odpovědností podle zákona o významné tržní síle ale může oplývat i odběratel, který nedosáhl stanovené hranice obratu, avšak po zhodnocení dodatečných kritérií existence významné tržní síly podle § 3 odst. 2 napadeného zákona vyšlo na základě shromážděných podkladů najevo, že je dostatečně silný na to, aby byl schopen vynutit si vůči dodavatelům potravin nespravedlivou výhodu. Skutečnost, že se Úřad vážně zabývá těmito dalšími kritérii sloužícími k potvrzení či vyvrácení domněnky významné tržní síly, plyne i z rozhodnutí ve věci COOP Centrum družstvo, na které Úřad odkazuje. Bez přezkoumání a vyhodnocení těchto kritérií by Úřad nemohl učinit závěr, že určitý odběratel disponuje významnou tržní silou a že se dopustil správního deliktu.

130. Mezi subjekty, které teoreticky (jen podle výše obratu) mohou podléhat zákonu o významné tržní síle, spadají podle Úřadu obchodní řetězce Kaufland, Ahold, Tesco, Lidl, Penny Market, Makro, Globus, Billa, JIP východočeská, COOP Centrum družstvo, HRUŠKA a COOP Morava. Již s ohledem na tento výčet Úřad nemůže přisvědčit námitce, podle níž se zákon o významné tržní síle diskriminačně vztahuje jen na zahraniční obchodní řetězce, neboť dopadá i na obchodní řetězce čistě národní. To, zda opravdu všechny z nich disponují významnou tržní silou, je záležitostí podrobného dokazování v rámci příslušných správních řízení. Větší počet zahraničních subjektů není dán obratovým kritériem, ale jinými okolnostmi, mezi něž patří globalizace a volný trh v rámci Evropské unie. Úřad hodnotí pozitivně, že v České republice existují natolik velké národní řetězce, že mohou i jen v omezené míře konkurovat nadnárodním společnostem. V důsledku uplatňování nekalých obchodních praktik však může dojít k situaci, kdy národní obchodní řetězce budou z trhu

vytlačeny a nahrazeny pouze zahraničními řetězci. Regulace nekalých obchodních praktik je zjevně potřebná nejen pro kultivaci smluvních vztahů mezi odběrateli a dodavateli, ale rovněž pro zachování menší míry koncentrace trhu na straně odběratelů a větší nabídky a vyšší kvality služeb pro spotřebitele.

XI./d Replika navrhovatelky b)

131. Ačkoliv navrhovatelka b) vítá přístup Úřadu, podle něhož se napadený zákon neuplatní ve vztazích odběratelů, kteří mají významnou tržní sílu, s velkými, často dominantními dodavateli potravin, takovýto výklad jde dalece za doslovné znění tohoto zákona. Zejména konstrukce objektivní významné tržní síly podle § 3 odst. 1 zákona o významné tržní síle s takovýmto korektivem nepočítá. S tím pak souvisí i tvrzení Úřadu, že ve své rozhodovací praxi údajně vždy důkladně zkoumá, zda neexistují skutečnosti, které by mohly vyvrátit domněnku podle § 3 odst. 4 zákona o významné tržní síle. Z bližších analýz této rozhodovací praxe se totiž podává, že takový přezkum neopouští formální rovinu. Ve skutečnosti neexistují žádné rozumné prostředky, jimiž lze vyvrátit působení této domněnky nebo prokázat, že odběratel není schopen si nespravedlivou výhodu vynucovat. K praktickému vyvrácení uvedené domněnky dosud nikdy nedošlo. Úřad přitom přistupuje k vymezování potravinového trhu jako celku. Předpokládá, že obchodním řetězcům nezáleží například na tom, zda budou místo soli od dodavatelů odebírat, a tedy i prodávat spotřebitelům, mléčné výrobky. Tento do značné míry absurdní přístup má za následek, že obchodní řetězce se v analýzách Úřadu vždy zdánlivě jeví jako silnější subjekt, a to i v porovnání s dodavateli, kteří jsou na svém produktovém trhu dominantní. Omezené použití zákona ze strany Úřadu neumožňuje podrobit správnost takového postupu soudnímu přezkumu, nicméně o jeho správnosti lze skutečně pochybovat. V praxi Úřad zřejmě nikdy nedospěje k závěru, že by se v určitém dodavatelsko-odběratelském vztahu napadený zákon neuplatnil nebo že obratová domněnka významné tržní síly je v daném případě vyvrácena. Navrhovatelka b) proto setrvává na námitce, že daná domněnka je v praxi nevyvratitelná.

132. Je paradoxní, že vláda i Úřad odmítají argument diskriminačního dopadu napadeného zákona na dodavatele poukazem na to, že pokud by byl dodavatel v dominantním postavení, bude na něj dopadat zákon o ochraně hospodářské soutěže. Vláda se tak podle navrhovatelek vlastně dovolává právní úpravy v zákoně o ochraně hospodářské soutěže, kterou považuje za dostatečnou ve vztahu k postavení dodavatelů, avšak nedostatečnou ve vztahu k postavení odběratelů. Takovéto zdůvodnění je zjevně nepřípustně selektivní a vnitřně rozporné. Z vyjádření vlády ani Úřadu se nepodávají (empirické) argumenty, z nichž by vyplynulo, že odběratelé své postavení zneužívají. Stejně tak nebylo ničím doloženo tvrzení, že vztahy s velkými odběrateli jsou pro dodavatele existenčně důležité. Stát místo toho, aby chránil obě strany smluvního vztahu, vystupuje selektivně ve prospěch jedné strany, čímž je narušován princip rovnosti. Vzhledem k obrovskému množství odběratelů působících na trhu je prostředí natolik konkurenční, že umožňuje dodavatelům přeorientovat svoji nabídku v případě nezájmu velkých odběratelů směrem k odběratelům ostatním.

133. Tvrzená diskriminační povaha napadeného zákona vyplývá ze skutečností, že dopadá pouze na jednu stranu příslušných obchodních vztahů a že je konstruován tak, aby podle něj byly postihovány zejména zahraniční subjekty. Úřad ve svém vyjádření naznačuje, že není vyloučeno použít zákon o významné tržní síle diskriminačně, a to cíleně v neprospěch zahraničních obchodních řetězců. Navrhovatelka b) již uvedla, že empirická zjištění nepodporují důvodnost přijetí zákona. Úřad si navíc ve vyjádření neodpouští velice silně a negativně zabarvené výroky namířené proti odběratelům. Příkladem je tvrzení, že obchodní řetězce omezují základní práva a svobody dodavatelů potravin a že je vykořisťují. Lze dokonce říct, že Úřad demonstruje své odhodlání využívat napadený zákon k ochraně českých obchodních řetězců na úkor jejich zahraničních konkurentů, což neodpovídá ani účelu tohoto

zákona, ani poslání Úřadu. Navrhovatelka b) konstatuje, že v konečném důsledku by o případné nepřípustné diskriminaci založené uplatňováním zákona rozhodovaly nezávislé soudy, avšak tato ochrana nemusí být dostatečná. Bude totiž poskytována *ad hoc*, přičemž předmět řízení nemusí umožnit adekvátně doložit ani nepřípustnou diskriminaci plynoucí ze zákona, ani případný diskriminační přístup Úřadu k různým subjektům. Ten se projeví až v různých správních řízeních, jejichž výsledky nebude možné v rámci řízení o konkrétní správní žalobě adekvátně využít. Uvedené situaci lze podle navrhovatelky b) čelit pouze zrušením zákona, případně jeho vybraných ustanovení.

XI./e Východiska posouzení zákazu zneužití významné tržní síly z hlediska zásady rovnosti

134. Zákon o významné tržní síle stanoví odběratelům s významnou tržní silou řadu povinností, jejichž neústavnost spatřují navrhovatelky v tom, že se v rozporu se zásadou rovnosti uplatní jen v dodavatelsko-odběratelských vztazích maloobchodního prodeje potravin a v jejich rámci jen vůči odběratelům, z nichž většina je navíc zahraničními obchodními řetězci. Ústavní soud se musel s takto formulovanými námitkami vypořádat v tom smyslu, zda vůči dotčeným odběratelům neopodstatňují závěr o omezení jejich základního práva podnikat podle čl. 26 odst. 1 Listiny způsobem, který je v rozporu s principem rovnosti podle čl. 1 Listiny a zákazem diskriminace podle čl. 3 odst. 1 Listiny.

135. K porušení zásady rovnosti nedochází jen proto, že s různými subjekty je zacházeno různě. Již Ústavní soud České a Slovenské Federativní Republiky vyslovil závěr, že rovnost nelze chápat jako kategorii absolutní a že vždy o ní musí být uvažováno jako o rovnosti relativní, požadující odstranění neodůvodněných rozdílů (nález ze dne 8. 10. 1992 sp. zn. Pl. ÚS 22/92, uveřejněn pod č. 11 ve Sbírce usnesení a nálezů Ústavního soudu ČSFR). Takovéto pojetí rovnosti je pevnou součástí ustálené rozhodovací praxe Ústavního soudu, který ve svých rozhodnutích mnohokrát připustil zákonem založenou nerovnost, jestliže ji bylo možné odůvodnit na základě ústavně akceptovaných hledisek. Podstatné je, aby s různými subjekty, které se nacházejí ve stejné nebo srovnatelné situaci, nebylo zacházeno rozdílně, aniž by pro takovýto postup existovaly objektivní a rozumné důvody [např. nález ze dne 21. 1. 2003 sp. zn. Pl. ÚS 15/02 (N 11/29 SbNU 79; 40/2003 Sb.)]. Nerovnost nesmí být založena na libovůli. Nerovnost nesmí vést k tomu, že by někomu nebyla zaručena základní práva a svobody z některého z důvodů zakázaných ústavním pořádkem [blíže k zásadě rovnosti srov. např. nález ze dne 4. 6. 1997 sp. zn. Pl. ÚS 33/96 (N 67/8 SbNU 163; 185/1997 Sb.), nález ze dne 25. 6. 2002 sp. zn. Pl. ÚS 36/01 (N 80/26 SbNU 317; 403/2002 Sb.), nález sp. zn. Pl. ÚS 7/03, nález ze dne 15. 5. 2012 sp. zn. Pl. ÚS 17/11 (N 102/65 SbNU 367; 220/2012 Sb.) nebo nález sp. zn. Pl. ÚS 32/17].

136. Nerovné zacházení mezi jednotlivci či skupinami osob ještě neznamená neústavnost opatření, které je jeho příčinou. K posouzení, zda takovéto nerovné zacházení obstojí jako ústavně konformní, slouží test přímé diskriminace, jenž sestává z posloupnosti několika otázek, a to 1. zda jde o srovnatelné jednotlivce nebo skupiny, 2. zda je s nimi zacházeno odlišně na základě podezřelého důvodu, 3. zda je odlišné zacházení dotčenému jednotlivci nebo skupině k tíži, ať už uložením břemene, nebo odepřením dobra, a 4. zda je toto odlišné zacházení ospravedlnitelné, tedy zda sleduje legitimní cíl a je přiměřené [srov. např. nález ze dne 16. 10. 2007 sp. zn. Pl. ÚS 53/04 (N 160/47 SbNU 111; 341/2007 Sb.), bod 29, nález ze dne 28. 1. 2014 sp. zn. Pl. ÚS 49/10 (N 10/72 SbNU 111; 44/2014 Sb.), bod 34, nebo nález ze dne 11. 2. 2020 sp. zn. Pl. ÚS 4/17 (N 21/98 SbNU 163; 148/2020 Sb.), bod 173].

137. Budou-li odpovědi na první tři otázky kladné, pak půjde o neústavní nerovnost, ledaže posuzované opatření obstojí v testu proporcionality (bod 104 tohoto nálezu) jako přiměřený zásah do ústavně zaručeného základního práva. Podezřelým může být jakýkoliv

důvod, jehož použití jako kritérium rozlišování pro přiznání určitých práv zakazuje nebo omezuje ústavní pořádek. Zejména je třeba upozornit na čl. 3 odst. 1 Listiny, podle něhož se základní práva a svobody zaručují všem bez rozdílu pohlaví, rasy, barvy pleti, jazyka, víry a náboženství, politického či jiného smýšlení, národního nebo sociálního původu, příslušnosti k národnostní nebo etnické menšině, majetku, rodu nebo jiného postavení.

138. Skutečnost, že k nerovnému zacházení nedochází přímo na základě určitého podezřelého důvodu, neznamená, že by takovýto následek nemohl být dán fakticky. Nerovné zacházení může mít formu přímé i nepřímé diskriminace, z nichž každá vede ke stejnému negativnímu následku [nález ze dne 30. 4. 2009 sp. zn. II. ÚS 1609/08 (N 105/53 SbNU 313)]. Přímou diskriminací se obecně rozumí takové jednání, včetně opomenutí, kdy se s jednou osobou zachází méně příznivě, než se zachází nebo zacházelo nebo by se zacházelo s jinou osobou ve srovnatelné situaci, a to na základě některého z podezřelých důvodů. V případě nepřímé diskriminace zase dochází k odlišnému zacházení na základě zdánlivě neutrálního kritéria, které však ve svém důsledku specificky znevýhodňuje skupinu osob vymezenou právě některým z podezřelých důvodů oproti ostatním. Jinými slovy, toto kritérium dopadá na příslušníky chráněné skupiny způsobem, jako kdyby o podezřelý důvod skutečně šlo.

139. O nepřímé diskriminaci lze uvažovat pouze jako o faktickém důsledku určité relevantní praxe, kterou je třeba rozumět souhrn jednotlivých případů, v nichž bylo (nebo má být) určité neutrální kritérium aplikováno shodným či srovnatelným způsobem. Závěr o tom, že určitá praxe měla za následek nepřímou diskriminaci, neznamená, že v jejím rámci musel být znevýhodněn každý příslušník chráněné skupiny, v jehož případě bylo aplikováno příslušné neutrální kritérium. Vypovídá však o tom, že k takovémuto znevýhodňování v podstatné míře skutečně docházelo, přičemž v jednotlivých individuálních případech, z nichž tato praxe sestává, nelze přesvědčivě odlišit, zda tomu tak skutečně bylo, nebo nikoliv. Již z tohoto důvodu lze předpoklad nepřímé diskriminace vyvrátit vždy jen ve vztahu k určité relevantní praxi jako celku (srov. rozsudek velkého senátu Evropského soudu pro lidská práva ze dne 13. 11. 2007 ve věci stížnosti č. 57325/00 *D. H. a ostatní proti České republice,* bod 209). Jestliže by totiž uvedené odlišení bylo možné rozumně provést i v jednotlivých případech, znamenalo by to, že tyto případy diskriminace lze posuzovat nezávisle na celkovém hodnocení této praxe, a to z hlediska případné diskriminace přímé. Posuzování nepřímé diskriminace by za těchto okolností postrádalo smysl [nález ze dne 12. 8. 2015 sp. zn. III. ÚS 1136/13 (N 143/78 SbNU 209), body 43 a 45].

140. Ústavní soud se v minulosti opakovaně zabýval ústavními stížnostmi, v nichž stěžovatelé uplatňovali námitky, podle nichž měly obecné soudy v jejich případě nesprávně posoudit, zda nedošlo k nepřímé diskriminaci na základě určitého zdánlivě neutrálního kritéria. Při hodnocení těchto námitek použil Ústavní soud test nepřímé diskriminace, který ve své rozhodovací praxi formuloval Evropský soud pro lidská práva (srov. rozsudek *D. H. a ostatní proti České republice*, bod 184 a násl., nebo rozsudek ze dne 29. 1. 2013 ve věci stížnosti č. 11146/11 *Horváth a Kiss proti Maďarsku*, bod 105, dále též např. rozsudek ze dne 4. 5. 2001 ve věci stížnosti č. 24746/94 *Hugh Jordan proti Spojenému království,* bod 154, nebo rozsudek ze dne 20. 6. 2006 ve věci stížnosti č. 17209/02 *Zarb Adami proti Maltě,* bod 76) a který je současně východiskem ústavně konformního použití § 133a občanského soudního řádu v soudních řízeních, kdy je žalobcem tvrzena nepřímá diskriminace.

141. V těchto soudních řízeních leží důkazní břemeno zpočátku na žalobci, který musí prokázat, že 1. na první pohled neutrální kritérium dopadá o poznání silněji na chráněnou skupinu (definovanou podle některého z podezřelých důvodů) a že 2. je členem takové chráněné skupiny. Prokázáním těchto dvou podmínek je dán předpoklad nepřímé diskriminace s ohledem na všechny příslušníky dané chráněné skupiny. Tím se břemeno tvrzení a důkazní přesouvá na protistranu, která musí buď 3. popřít kterékoliv ze dvou výše

uvedených tvrzení (kupř. tím, že není dán výrazný dopad na chráněnou skupinu anebo že jeho pravým důvodem je něco jiného než podezřelý diskriminační důvod anebo že žalobce sám do dané skupiny nepatří apod.) anebo 4. prokázat, že pro nepřiměřené znevýhodnění chráněné skupiny existuje objektivní a rozumné zdůvodnění, tedy že šlo o opatření sledující legitimní cíl a prostředky k jeho dosažení byly vhodné, nezbytné a přiměřené (k posledně uvedenému kroku viz rozsudek Evropského soudu pro lidská práva *D. H. a ostatní proti České republice*, bod 196; srov. též rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 18. 2. 1999 ve věci stížnosti č. 29515/95 *Larkos proti Kypru*, bod 29).

142. Při rozhodování o zrušení zákonů nebo jiných právních předpisů podle čl. 87 odst. 1 písm. a) a b) Ústavy takto vymezený test přirozeně nelze použít, neboť v něm nejde o spor žalobce a žalovaného v konkrétní věci. Přezkum ústavnosti zákona nebo jiného právního předpisu Ústavní soud provádí vždy v abstraktní rovině, aniž by byl vázán argumentací či důkazními návrhy účastníků nebo vedlejších účastníků řízení. Pro účely svého rozhodnutí je oprávněn si sám zajistit důkazy, jejichž provedení považuje za nezbytné pro posouzení, zda použití právního předpisu fakticky působí diskriminačně na základě určitého neutrálního kritéria. Přesto lze při abstraktním posouzení nepřímé diskriminace z uvedeného testu vyjít alespoň potud, že i v tomto případě je třeba hodnotit, 1. zda na první pohled neutrální kritérium dopadá o poznání silněji na chráněnou skupinu a 2. zda pro nepřiměřené znevýhodnění chráněné skupiny existuje objektivní a rozumné zdůvodnění (k podrobnostem posuzování nepřímé diskriminace viz nález sp. zn. III. ÚS 1136/13). Tyto dílčí otázky se logicky uplatní při posuzování nepřímé diskriminace v případě jakéhokoliv opatření, a to bez ohledu na to, na základě jakého neutrálního kritéria toto opatření zakládá nerovnost mezi dvěma srovnatelnými skupinami subjektů a na základě jakého podezřelého důvodu má reálně docházet k nepřípustné diskriminaci.

XI./f Omezení zákazu zneužití významné tržní síly na jedno odvětví hospodářství

143. Ústavní soud se postupně zabýval jednotlivými okruhy námitek navrhovatelek ohledně rozporu napadeného zákona s principem rovnosti podle čl. 1 Listiny a zákazu diskriminace podle čl. 3 odst. 1 Listiny. Prvnímu z nich lze v podstatě rozumět tak, že směřuje vůči selektivnímu přístupu zákonodárce, který se rozhodl zakázat některá ujednání jen pro úzký sektor maloobchodního prodeje potravin, ačkoliv v jiných hospodářských odvětvích jsou takováto jednání obvyklá a povolena. Navrhovatelky samozřejmě nepožadují, aby byl zákaz zneužití významné tržní síly vztažen i na tato hospodářská odvětví, a svou námitkou zpochybňují především samotnou účelnost napadené regulace.

144. Je zřejmé, že takto formulovaná námitka se spíše než zásady rovnosti týká obecného oprávnění zákonodárce různě regulovat právní vztahy v jednotlivých hospodářských odvětvích. Postavení subjektů podnikajících ve dvou různých oblastech (například jeden podnikající v maloobchodním prodeji potravin a druhý ve stavebnictví) sice může být z hlediska některých právních vztahů srovnatelné (například oba budou poplatníky daně z příjmu), nemusí však tomu tak být vždy. Ani skutečnost, že určitá ujednání se vyskytují ve více hospodářských odvětvích, ještě nečiní postavení těchto subjektů bez dalšího srovnatelným. Zákonodárce nemá ústavní povinnost podrobit stejné či srovnatelné regulaci jednotlivá odvětví podnikání jen proto, že praxe každého z nich obsahuje některé společné prvky. V rámci svého uvážení může vždy zvažovat, zda takovouto regulaci reálné poměry skutečně vyžadují. Zatímco totiž v jednom hospodářském odvětví může určitá praxe fungovat bez podstatných problémů pouze na základě občanského zákoníku či jiných obecných právních předpisů, v jiném může být naopak nevyhnutné přijmout zvláštní úpravu, která tuto praxi usměrní či zakáže, a to třeba i úpravu veřejnoprávní.

145. Předmětná námitka byla navrhovatelkami uplatněna pouze v obecné rovině, bez vymezení, které srovnatelné subjekty by měly být v důsledku napadené právní úpravy v nerovném postavení. Ústavní soud proto tuto námitku vyhodnotil jako neopodstatněnou.

XI./g Námitka odlišného zacházení mezi odběrateli s významnou tržní silou a dodavateli s významnou tržní silou

146. Porušení zásady rovnosti podle čl. 1 Listiny je dále spatřováno v tom, že zákon o významné tržní síle stanoví povinnosti pouze odběratelům s významnou tržní silou, nikoliv však také dodavatelům s významnou tržní silou. Podle navrhovatelek tak zákon postihuje jen jednu stranu dodavatelsko-odběratelských vztahů, ačkoliv nelze vyloučit, že v řadě případů bude mít místo odběratele silnější postavení právě dodavatel.

147. Tento okruh námitek rovněž směřuje k samotné koncepci napadeného zákona. Ústavní soud podotýká, že zákaz zneužití významné tržní síly je ve své podstatě souborem dílčích zákazů, jež slouží ochraně dodavatele proti některým nekalým praktikám vyskytujícím se v dodavatelsko-odběratelských vztazích v oblasti nákupu potravin za účelem jejich dalšího prodeje a služeb s tím souvisejících. Jednotlivé povinnosti podle § 4 odst. 2 zákona o významné tržní síle mají s ohledem na svůj obsah smysl jen za předpokladu, že jsou adresovány odběrateli. Stejně tak je namístě odpovědnost za přestupek spočívající v nesjednání povinných náležitostí smlouvy podle § 3a zákona o významné tržní síle jen na straně odběratele. Tyto náležitosti slouží právě ochraně dodavatele. Lze-li proto někde uvažovat o možnosti srovnatelného vymezení povinností odběratelů s významnou tržní silou i dodavatelů s významnou tržní silou, a to při obdobném vymezení významné tržní síly na straně dodavatelů, pak jen v rovině obecného zákazu jejího zneužití. V oblasti soukromoprávní je rovné postavení odběratelů i dodavatelů zajištěno obecným zákazem zneužití hospodářského postavení k vytváření nebo k využití závislosti slabší strany podle § 433 občanského zákoníku.

148. Dále je třeba uvést, že i kdyby bylo možné provést test přímé diskriminace ve smyslu, zda k ní nedochází tím, že se zákaz zneužití významné tržní síly vztahuje jen na odběratele, prvním krokem by bylo posouzení, zda jde v případě odběratelů s významnou tržní silou a dodavatelů s významnou tržní silou o srovnatelné subjekty. Podle Ústavního soudu ovšem na tuto otázku nelze odpovědět kladně. Přestože odběratelé i dodavatelé vstupují společně do smluvních vztahů, vyjednávací síla každého z nich se odvíjí od jiných skutečností. V případě odběratelů je dána jejich schopností nabídnout spotřebitelům v jednom prodejním místě celý sortiment potravin, jakož i dalšími skutečnostmi, jako jsou například oblíbenost a návštěvnost jednotlivých prodejních míst, jejich umístění v rámci obchodních center či jako samostatných hypermarketů apod. Pro vyjednávací sílu dodavatelů je zase určující především jejich postavení na jednom či více relevantních trzích potravin. Zásadní může být třeba hodnota značky, pod kterou dodávají potravinové zboží. Odlišnost existuje i v možných následcích případného zneužití silnějšího postavení v dodavatelsko-odběratelských vztazích. Zneužití významné tržní síly může poškodit jednotlivé dodavatele neodůvodněným tlakem na snižování cen, za které od nich odběratelé nakupují potraviny. Dodavatel v dominantním postavení, jenž působí pouze na jednom či některých trzích potravin, zase může v určité míře ovlivnit zisk odběratele nebo může odběratele tlačit k tomu, aby nenakupoval potraviny od jiných soutěžitelů na těchto trzích, a tím nepřímo ovlivňovat hospodářskou soutěž na tomto trhu.

149. Ústavní soud má za to, že příčiny i rizika spojená se silnějším postavením některého z účastníků dodavatelsko-odběratelských vztahů v oblasti nákupu potravin za účelem jejich dalšího prodeje a služeb s tím souvisejících se na straně každého z nich liší. Případná regulace jejich jednání vyžaduje samostatné posouzení účelnosti jednotlivých zákazů či omezení jak vůči dodavatelům, tak vůči odběratelům. Z ničeho neplyne, že pokud

zákonodárce shledal věcné důvody pro podrobnější veřejnoprávní úpravu jednání odběratele za účelem zamezení zneužití významné tržní síly, je třeba obdobně upravit i jednání dodavatele. Jde o dva odlišné předměty právní regulace. Zákonodárce se může u každého z nich rozhodnout, zda a v jaké podobě veřejnoprávní regulaci přijme nebo zda ponechá stav bez takovéto regulace. Ani v této části argumentace navrhovatelek nejsou jejich návrhy důvodné.

XI./h Námitka nepřímé diskriminace zahraničních obchodních řetězců v důsledku použití kritéria ročního obratu ve výši 5 mld. Kč

150. Třetí související okruh námitek navrhovatelek se týká kritéria obratu ve výši 5 mld. Kč podle § 3 odst. 4 zákona o významné tržní síle, jež fakticky dotváří definici významné tržní síly a jehož naplnění je určující pro závěr, zda jí odběratel disponoval, a mohl se tak dopustit jejího zneužití (viz bod 71 nálezu). Podle navrhovatelek toto kritérium zakládá v rozporu s čl. 26 odst. 1 Listiny ve spojení s čl. 1 a čl. 3 odst. 1 Listiny nepřímou diskriminaci zahraničních obchodních řetězců působících v České republice, neboť převážně tyto dosahují obrat v takto stanovené výši.

151. Stanovení kritéria čistého obratu odběratele ve výši 5 mld. Kč bylo součástí napadeného zákona od počátku jeho účinnosti (§ 3 odst. 3 zákona o významné tržní síle, ve znění účinném do 5. 3. 2016). Novelizace provedená zákonem č. 50/2016 Sb. toto kritérium upravila v tom smyslu, že předmětná částka se týká jen obratu odběratele za prodej potravin a služeb s tím souvisejících za poslední ukončené období v délce 12 měsíců, případně takto vymezeného obratu odběratele, který je ovládanou osobou, společně s obratem odběratele, který je osobou ovládající, nebo takto vymezeného obratu nákupní aliance. Toto obratové kritérium zakládá odlišný rozsah povinností pro dvě skupiny odběratelů: pro ty, jejichž obrat za prodej potravin a služeb přesáhne částku 5 mld. Kč za stanovené období, a pro ty, u nichž tomu tak není. Ústavní soud provedl test přímé diskriminace za účelem zjištění, zda samotné obratové kritérium mezi těmito dvěma skupinami nezakládá neústavní diskriminaci.

152. V prvním kroku testu se Ústavní soud zaměřil na otázku, zda jde v případě obou skupin odběratelů o skupiny srovnatelné. Není žádných pochyb, že tomu tak je. Obě sestávají z podnikatelů se stejným předmětem podnikání, kteří při své činnosti vstupují do právních vztahů s dodavateli, od nichž nakupují potraviny za účelem jejich dalšího prodeje.

153. Dále bylo třeba zvážit, zda k odlišení obou skupin odběratelů nedochází na základě podezřelého důvodu. Ústavní soud v rámci druhého kroku testu konstatuje, že výše obratu 5 mld. Kč byla stanovena za účelem rozlišení odběratelů podle toho, jakou mají vyjednávací sílu vůči dodavatelům. V důvodové zprávě k návrhu zákona, který byl vyhlášen jako zákon č. 50/2016 Sb. (Poslanecká sněmovna, 7. volební období, 2013–2017, sněmovní tisk 444/0), jsou uvedeny údaje z roku 2011, podle nichž působí na trhu maloobchodního prodeje velký počet subjektů, kolem 20 000. Největší podíl v rozmezí od 3 do 12 % mělo v daném období 8 velkých potravinových řetězců, u nichž činil součet těchto podílů přibližně 63 %. Jejich tržby za zboží podle výkazu zisku a ztrát se pohybovaly v rozmezí od 11 do 43 mld. Kč. Podíl těchto obchodních řetězců na trhu maloobchodního prodeje byl mnohonásobně (více než 1000krát) větší než průměrný podíl všech odběratelů. Právě v tomto odstupu uvedených tržních podílů od průměrného podílu byl spatřován zdroj tržní síly největších obchodních řetězců, která v praxi umožňuje některé nekalé praktiky vůči dodavatelům. Pro některé výrobce jsou totiž obchodní řetězce jako distribuční kanál obtížně nahraditelné. Uvedené kritérium dopadá i na oblast velkoobchodního prodeje, v níž se podle uvedených údajů týkala regulace dvou společností, které z velké části zásobovaly maloobchodní sítě vlastněné českými družstvy. Jedna z nich dodávala asi 35 % maloobchodního trhu.

154. Tyto údaje umožňují závěr, že kritérium obratu ve výši 5 mld. Kč bylo stanoveno tak, aby, zjednodušeně řečeno, odlišovalo velké obchodní řetězce od malých odběratelů. K nekalým praktikám, jejichž zákaz je účelem zákona o významné tržní síle, mělo docházet plošně právě ze strany těchto velkých odběratelů. Ústavní soud zastává názor, že takovéto odlišení má věcný důvod a obratové kritérium představuje jednoznačný a předvídatelný způsob jeho provedení, který umožňuje dotčeným odběratelům přizpůsobit se zákazu zneužití významné tržní síly. Konkrétní částka 5 mld. Kč sice není jediným možným řešením (mohla být stanovena i v jiné výši), k jejímu určení ovšem došlo politickým rozhodnutím zákonodárce a její výše má v reálném kontextu právních vztahů, jichž se týká, své věcné opodstatnění [obdobně jsou určena i jiná kritéria, na jejichž splnění může záviset rozsah povinností podnikatelů, například obsah prodejní plochy, srov. nález ze dne 18. 12. 2018 sp. zn. Pl. ÚS 27/16 (N 200/91 SbNU 485; 51/2019 Sb.) nebo nález ze dne 26. 2. 2019 sp. zn. Pl. ÚS 37/16 (N 31/92 SbNU 324; 119/2019 Sb.)]. Toto kritérium obratu odběratele není vyjádřením některého ze zakázaných důvodů rozlišování mezi jednotlivými odběrateli působícími na trhu nákupu potravin za účelem jejich dalšího prodeje a služeb s tím souvisejících podle čl. 3 odst. 1 Listiny, případně podle jiné součásti ústavního pořádku.

155. Zbývá se tak vypořádat s otázkou, zda obratové kritérium podle § 3 odst. 4 napadeného zákona nevede k nepřímé diskriminaci odběratelů s významnou tržní silou. V podstatě není sporu o tom, že napadený zákon dopadá zejména na zahraniční obchodní řetězce, tedy přesněji řečeno na odběratele, kteří jsou sice obchodními společnostmi podle českého práva, jejichž (často jedinými či všemi) společníky jsou zahraniční subjekty. Navrhovatelky touto skutečností odůvodňují závěr, že použitím obratového kritéria dochází k neústavnímu odlišnému zacházení mezi takto vymezenými, byť nepřesně označenými domácími a zahraničními odběrateli.

156. Ústavní soud připouští, že obratové kritérium, jakkoliv je lze považovat za neutrální kritérium z hlediska podezřelých důvodů podle čl. 3 odst. 1 Listiny, může zakázaný diskriminační následek vyvolávat i jen fakticky. Tento závěr však nelze odůvodnit skutečností, že zákaz zneužití významné tržní síly dopadá o poznání silněji na již zmíněné zahraniční obchodní řetězce. Odlišení podle toho, zda má odběratel českou nebo cizí státní příslušnost nebo, jde-li o obchodní společnost zřízenou podle českého práva, zda je jeho společníkem nebo akcionářem zahraniční subjekt, nelze považovat za diskriminaci podle některého z podezřelých důvodů podle čl. 3 odst. 1 Listiny. V tomto ohledu se uplatní čl. 26 odst. 4 Listiny, který v případě práva podnikat podle čl. 26 odst. 1 Listiny umožňuje stanovit odchylnou úpravu pro cizince, jimiž je nutno rozumět i právnické osoby zřízené podle cizího práva. Nejde ani o diskriminaci z důvodu spočívajícího v „jiném postavení“ podle čl. 3 odst. 1 Listiny, neboť tu nelze spatřovat v odlišení obchodních společností podle toho, zda je jejich společníkem nebo akcionářem fyzická nebo právnická osoba s cizí státní příslušností. Nejde o typově stejný důvod, o jaký jde ve výčtu zakázaných důvodů podle čl. 3 odst. 1 Listiny, jenž směřuje zejména k zajištění rovnosti lidí v důstojnosti, jak to předpokládá čl. 1 Listiny.

157. Námitky navrhovatelek nicméně nebyly založeny na tvrzení, že zakázaný důvod nepřímé diskriminace zahraničních obchodních řetězců plyne z Listiny. Navrhovatelky jej dovozovaly přímo z primárního práva Evropské unie, které zaručuje v Evropském hospodářském prostoru svobodu pohybu zboží, osob, služeb a kapitálu. V případě většiny zahraničních obchodních řetězců, na něž dopadá zákon o významné tržní síle, se tato jejich charakteristika odvíjí od toho, že na nich jako společníci mají účast právnické osoby zřízené podle práva některého ze států Evropské unie. Odlišné zacházení v důsledku použití obratového kritéria by tak mohlo znamenat nepřípustné omezení volného pohybu v rámci vnitřního trhu Evropské unie, zejména svobody usazování podle čl. 49 a 54 Smlouvy o fungování Evropské unie. Rovněž by mohlo vést k diskriminaci na základě státní příslušnosti, jež je zakázána čl. 18 Smlouvy o fungování Evropské unie.

158. Případný rozpor obratového kritéria podle § 3 odst. 4 zákona o významné tržní síle se svobodou usazování v rámci vnitřního trhu Evropské unie by neznamenal jen porušení mezinárodního závazku (ve smyslu čl. 1 odst. 2 Ústavy) vyplývajícího pro Českou republiku z práva Evropské unie, ale také by měl v rovině podústavního práva za následek nepoužitelnost jednoho z definičních znaků významné tržní síly [srov. rozsudek Soudního dvora Evropské unie ze dne 9. 3. 1978, *Simmenthal II*, 106/77, bod 21; také usnesení ze dne 2. 12. 2008 sp. zn. Pl. ÚS 12/08 (U 12/51 SbNU 823), bod 31]. Tím by mohla být zpochybněna určitost a předvídatelnost tohoto zákazu podle čl. 4 odst. 1 Listiny a čl. 1 odst. 1 Ústavy, neboť pro jednotlivé odběratele by přestalo být seznatelné, zda podle zákona jsou či nejsou jeho adresáty. Pokud by obratové kritérium bylo nepřímo diskriminačním, nebylo by možné je uplatnit ve vztahu k žádnému z odběratelů. V této souvislosti by tak vyvstala otázka, zda by tento stav nezakládal z uvedených ústavních hledisek neústavnost zákonného vymezení zákazu zneužití významné tržní síly.

159. Ústavní soud přesto důvod zabývat se touto otázkou neshledal. Úvahy o možné neústavnosti zákona o významné tržní síle z důvodu tvrzeného rozporu obratového kritéria podle § 3 odst. 4 tohoto zákona s právem Evropské unie by měly význam pouze v případě, že by takovýto rozpor dán byl. Takovýto závěr závisí na výkladu svobody usazování podle čl. 49 a 54 Smlouvy o fungování Evropské unie, jakož i s ní spojeného volného pohybu kapitálu podle čl. 63 Smlouvy o fungování Evropské unie, tedy na výkladu práva Evropské unie, jejž může konečným a autoritativním způsobem podávat pouze Soudní dvůr Evropské unie. Toto oprávnění Soudního dvora Evropské unie by bylo dáno i v případě, že by otázka souladu vnitrostátního práva s právem Evropské unie vyvstala v řízení o zrušení zákonů a jiných právních předpisů podle čl. 87 odst. 1 písm. a) a b) Ústavy s tím, jestliže by na jejím zodpovězení závisel jeho výsledek. Ústavní soud, jemuž v tomto řízení nepřísluší vytvářet si jednostranně úsudek o souladu zákona nebo jiného právního předpisu s právními předpisy Evropské unie [srov. nález ze dne 27. 3. 2008 sp. zn. Pl. ÚS 56/05 (N 60/48 SbNU 873; 257/2008 Sb.), bod 48; nález ze dne 10. 7. 2018 sp. zn. Pl. ÚS 3/16 (N 121/90 SbNU 39; 186/2018 Sb.), bod 94], by musel za účelem provedení uvedeného výkladu požádat Soudní dvůr Evropské unie o rozhodnutí o předběžné otázce podle čl. 267 Smlouvy o fungování Evropské unie, ledaže by ten o dané otázce výkladu práva Evropské unie již rozhodl (*acte éclairé*) nebo by správné použití práva Evropské unie bylo bez jakýchkoliv pochybností zřejmé (*acte clair*) [jde o dvě ze tří výjimek formulovaných v rozsudku Soudního dvora Evropské unie ze dne 6. 10. 1982 ve věci 283/81 *CILFIT*]. Takováto výjimka by podle Ústavního soudu byla dána i v nyní posuzované věci, kdy relevantní výklad svobody usazování vyplývá již z existující rozhodovací praxe Soudního dvora Evropské unie a umožňuje závěr, že namítaný rozpor obratového kritéria s právem Evropské unie dán není.

160. Svoboda usazování podle čl. 49 a 54 Smlouvy o fungování Evropské unie zaručuje stejné zacházení společnostem založeným podle práva některého členského státu Evropské unie (dále jen „členský stát“), jež mají své sídlo, svou ústřední správu nebo hlavní provozovnu uvnitř Unie. Tím kromě jiného brání členským státům, aby svými právními předpisy ukládaly společnostem založeným podle práva jiného členského státu nebo společnostem s majetkovou účastí společností zřízených podle práva jiného členského státu omezení, která by je z tohoto důvodu jakýmkoliv způsobem znevýhodňovala. Takovéto odlišení sice nezakládá porušení Listiny, může však založit porušení primárního práva Evropské unie, pročež je třeba z hlediska povinnosti stejného zacházení zaručeného svobodou usazování v takovémto odlišování spatřovat podezřelý (zakázaný) důvod.

161. Zákaz zneužití významné tržní síly podle § 4 ve spojení s § 3 napadeného zákona se uplatní vůči jednotlivým odběratelům v závislosti na tom, jakou výši dosáhl jejich obrat za prodej potravin a služeb s tím souvisejících na území České republiky za poslední ukončené účetní období v délce 12 měsíců. Takto vymezené obratové kritérium se vztahuje na všechny

odběratele působící na trhu nákupu potravin za účelem jejich dalšího prodeje a služeb s tím souvisejících, aniž by na jeho základě docházelo k rozdílnému zacházení s odběrateli vedenému intencí znevýhodnit ty, kteří jsou společnostmi zřízenými podle práva jiného členského státu nebo v nichž by tyto společnosti měly majetkovou účast. O tom, že samotné obratové kritérium není projevem libovůle zákonodárce, svědčí i skutečnost, že je pro stanovení povinností odběratelům za účelem zamezení nekalých praktik využívá také směrnice Evropského parlamentu a Rady (EU) 2019/633 (srov. čl. 1 odst. 2 této směrnice).

162. Z hlediska svobody usazování podle čl. 49 a 54 Smlouvy o fungování Evropské unie je ovšem rovněž relevantní, zda k takovémuto diskriminačnímu účinku nedochází nepřímo. Pravidla rovného zacházení platná na vnitřním trhu Evropské unie totiž zakazují nejen zjevnou diskriminaci založenou na základě příslušnosti k členskému státu, kde je společnost inkorporována (registrována), popřípadě má své sídlo, ale také všechny formy skryté diskriminace, které použitím jiných rozlišovacích kritérií vedou ve skutečnosti ke stejnému výsledku (např. rozsudek Soudního dvora Evropské unie ze dne 14. 2. 1995 ve věci C-279/93 *Schumacker*, rozsudek Soudního dvora Evropské unie ze dne 5. 2. 2014 ve věci C--385/12 *Hervis Sport- és Divatkereskedelmi*). Uplatní se zde v podstatě již zmíněná východiska posouzení nepřímé diskriminace. Vzhledem k tomu, že na obratové kritérium lze z hlediska pravidel soutěžního práva nahlížet jako na kritérium neutrální (srov. rozsudek Soudního dvora Evropské unie ze dne 3. 3. 2020 ve věci C-323/18 *Tesco-Global Áruházak*, bod 70, nebo rozsudek Soudního dvora Evropské unie ze dne 3. 3. 2020 ve věci C-75/18 *Vodafone Magyarország*, bod 50), je třeba zodpovědět, 1. zda obratové kritérium dopadá o poznání intenzivněji na vymezenou skupinu a 2. zda pro tím vyvolané nepřiměřené znevýhodnění této skupiny existuje objektivní a rozumné zdůvodnění. Právo Evropské unie v logice uvedené posloupnosti připouští odlišné zacházení na základě sídla společnosti, je-li odůvodněno naléhavými důvody obecného zájmu. Omezení musí být způsobilá zaručit uskutečnění sledovaného cíle a nesmí překračovat meze toho, co je k dosažení tohoto cíle potřebné (rozsudek Soudního dvora Evropské unie ze dne 29. 11. 2011 *National Grid Indus BV*, C-371/10).

163. Již bylo zmíněno, že v důsledku obratového kritéria se zákaz zneužití významné tržní síly vztahuje zejména na odběratele, kteří jsou sice obchodními společnostmi podle českého práva, jejichž (často jedinými či všemi) společníky jsou společnosti se sídlem v jiném členském státě. Podle Ústavního soudu je tedy splněn první předpoklad nepřímé diskriminace, jímž je silnější dopad na tuto skupinu odběratelů. Lze jen dodat, že za situace, kdy téměř všichni velcí odběratelé působící na trhu jsou zahraničními obchodními řetězci, na něž se vztahuje svoboda usazování podle čl. 49 a 54 Smlouvy o fungování Evropské unie, bude jakákoliv zákonná povinnost nebo omezení, které se na ně budou vztahovat, vést k jejich určitému znevýhodnění. Tento stav je však výsledkem tržního prostředí v oblasti maloobchodního prodeje zemědělských a potravinářských produktů, jak se vytvořilo v České republice.

164. Ústavní soud zároveň nemá žádnou pochybnost o tom, že pro takovéto znevýhodnění existuje objektivní a rozumné zdůvodnění, respektive naléhavé důvody obecného zájmu. Ty je třeba spatřovat v účelu zákona o významné tržní síle, jímž je odstranění některých nežádoucích praktik odběratelů, kteří mají v rámci dodavatelsko--odběratelských vztahů v oblasti nákupu potravin za účelem jejich dalšího prodeje a služeb s tím souvisejících takovou vyjednávací sílu, že jim umožňuje v rozporu se zásadou poctivého obchodního styku domoci se vůči slabším dodavatelům některých výhod (viz bod 111 tohoto nálezu; v podrobnostech jsou tyto důvody vyloženy v jednotlivých částech odůvodnění tohoto nálezu). Napadený zákon tak sleduje cíl, který má své opodstatnění bez ohledu na to, zda jsou odběratelé s významnou tržní silou, stručně řečeno, národními nebo zahraničními obchodními řetězci.

165. O legitimitě uvedeného cíle zákona o významné tržní síle dnes vypovídá i směrnice Evropského parlamentu a Rady (EU) 2019/633, jejímž prostřednictvím je usilováno o jeho dosažení v celém prostoru vnitřního trhu Evropské unie. Přehlédnout nelze ani nedávné závěry Soudního dvora Evropské unie, který z hlediska svobody usazování neshledal nepřímou diskriminaci společností se sídlem v jiném členském státě v tom, že progresivní daň z obratu se v důsledku použití kritéria výše obratu vztahovala převážně na jimi ovládané společnosti (srov. rozsudek ve věci C-323/18 *Tesco-Global Áruházak* nebo rozsudek ve věci C-75/18 *Vodafone Magyarország*). Pakliže má zákonodárce poměrně široký prostor při rozhodování o stanovení daní, u něhož lze z hlediska ústavnosti jen obtížně posuzovat nezbytnost toho kterého řešení, tím spíše lze naléhavý důvod obecného zájmu spatřovat v přijetí veřejnoprávní regulace dodavatelsko-odběratelských vztahů za účelem zamezení zneužití významné tržní síly, jehož naopak jinak než srovnatelnou regulací docílit nelze. Všechny tyto závěry tak činí otázku možné neústavnosti napadeného zákona z důvodu rozporu s právem Evropské unie bezpředmětnou.

166. Z těchto důvodů dospěl Ústavní soud k závěru, že zákonné vymezení zákazu zneužití významné tržní síly podle § 4 ve spojení s § 3 zákona o významné tržní síle, a v jeho rámci zejména pak obratové kritérium podle § 3 odst. 4 tohoto zákona, není v rozporu se základním právem podnikat podle čl. 26 odst. 1 Listiny ve spojení se zásadou rovnosti podle čl. 1 Listiny a zákazem diskriminace podle čl. 3 odst. 1 Listiny.

XII. Omezení výše finančních plnění dodavatele vůči odběrateli podle § 3a písm. a) zákona o významné tržní síle

167. Pokud jde o námitky k jednotlivým dílčím ustanovením napadeného zákona, navrhovatelky rozporují ústavnost § 3a písm. a) zákona o významné tržní síle. Důvodem je tvrzená neurčitost tohoto ustanovení a arbitrární, nepřiměřená a diskriminační povaha jím stanoveného zákazu.

168. Ustanovení § 3a písm. a) zákona o významné tržní síle zní:

„§ 3a
Náležitosti smlouvy

Smlouva mezi odběratelem s významnou tržní silou a dodavatelem musí být sjednána písemně a musí kromě podstatných částí obsahovat také:

a) způsob úhrady kupní ceny a dobu na její úhradu, výši slevy z kupní ceny nebo způsob jejího určení, bude-li poskytována, přičemž doba splatnosti kupní ceny nesmí být delší než 30 dní ode dne doručení faktury, výši veškerých peněžních plnění dodavatele, jejichž celková suma nesmí překročit 3 % z ročních tržeb dodavatele za poslední ukončené účetní období v délce 12 měsíců za potraviny dodané jednotlivému odběrateli v roce, ve kterém došlo k finančnímu plnění,“.

169. Navrhovatelka b) navrhuje pro případ, nebude-li vyhověno jejímu návrhu na zrušení zákona o významné tržní síle jako celku, eventuální zrušení tohoto ustanovení ve slovech „jejichž celková suma nesmí překročit 3 % z ročních tržeb dodavatele za poslední ukončené účetní období v délce 12 měsíců za potraviny dodané jednotlivému odběrateli v roce, ve kterém došlo k finančnímu plnění“.

XII./a Argumentace navrhovatelek

170. Navrhovatelky shledávají § 3a písm. a) zákona o významné tržní síle nadbytečným, neboť povinnost splatnosti kupní ceny je již obsažena v zákoně č. 526/1990 Sb., o cenách, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o cenách“) a § 1963 a násl. občanského zákoníku, jenž stanoví délku splatnosti peněžního plnění na 30 dnů, případně na 60 dnů, a umožňuje dovolat se neplatnosti odlišného ujednání. Požadavek, aby peněžitá plnění dodavatele vůči odběrateli nepřekročila 3 % z celkových ročních tržeb vůči jednotlivému odběrateli, není dostatečně specifikován ani odůvodněn. Není zřejmé, zda jde

o platby za vrácené zboží nebo uplatněné změny. V tomto ohledu navrhovatelka b) namítá neurčitost příslušné části § 3a písm. a) napadeného zákona, která je patrná i z častých změn výkladových stanovisek Úřadu k zákonu o významné tržní síle. Úřad postupně měnil svůj názor na to, co lze řadit mezi předmětné finanční plnění, aniž by tyto změny svého stanoviska náležitě odůvodnil. Není patrné, jaká finanční plnění mají být tímto způsobem limitována. Tím je dotčeno legitimní očekávání dotčených subjektů, jakož i jejich právní jistota.

171. Omezení peněžitých plnění ve své podstatě představuje regulaci cen. Takováto regulace je využívána zpravidla v případech, kdy je trh ohrožen účinky omezení hospodářské soutěže, které by se mohly negativně projevit v úrovni cen sjednávaných mezi prodávajícím a kupujícím, nebo kdy to vyžaduje mimořádná tržní situace nebo kdy to vyžadují předpisy Evropské unie nebo veřejný zájem spočívající v udržení vyváženého postavení prodávajícího a kupujícího u zboží zcela nebo zčásti dotovaného z veřejných rozpočtů. O žádný z těchto případů však v dané věci nejde, v důsledku čehož má tato regulace představovat nepřiměřený zásah do práva podnikat podle čl. 26 odst. 1 Listiny.

172. Uvedenou argumentaci doplnila navrhovatelka b) v tom smyslu, že považuje cenovou regulaci podle § 3a písm. a) zákona o významné tržní síle za nepodloženou a nemající místo ve svobodné tržní ekonomice. Hranice 3 % byla zvolena arbitrárně. Předmětná povinnost zakládá nepřiměřený zásah do práva podnikat a práva vlastnit majetek dotčených odběratelů a současně nepřiměřeně omezuje v právu podnikat také dodavatele. Ti, i když chtějí, nemohou dosáhnout na rozsah marketingových, logistických a dalších služeb, který by jim vyhovoval, neboť odběratelé jim ho nejsou za příslušné finanční protiplnění schopni poskytovat. Dotčení dodavatelé nemohou svobodně investovat do efektivních marketingových opatření, která jim nabízejí maloobchodní řetězce, ačkoliv právě takováto marketingová opatření přímo v místě prodeje jsou mimořádně účinná. Toto omezení s ohledem na svou vazbu na výši dosaženého obratu nejtíživěji dopadá na menší dodavatele, zejména nové inovativní dodavatele, kterým zabraňuje ve vytvoření efektivního konkurenčního tlaku na dodavatele etablované, jimž jejich vysoký obrat umožňuje s ohledem na zákonnou konstrukci příslušné limitace i rozsáhlejší marketingové akce. Napadené ustanovení je tak vůči menším dodavatelům také nepřípustně diskriminační a v rozporu s požadavky na efektivní fungování hospodářské soutěže, která je nezbytná pro rozvoj svobodné ekonomiky, přispívá ke konzervaci existujícího stavu na trhu. Větší dodavatele totiž nedůvodně chrání před konkurencí ze strany menších dodavatelů.

XII./b Vyjádření vlády

173. Vláda reagovala na tuto část argumentace navrhovatelek tak, že § 3a písm. a) zákona o významné tržní síle nepředstavuje cenovou regulaci podobnou regulaci podle zákona o cenách. Tímto ustanovením je regulována jiná problematika nežli výše kupní ceny, a sice některé náležitosti smlouvy mezi odběratelem s významnou tržní silou a dodavatelem týkající se kupní ceny. Ani případná duplicita tohoto ustanovení ve vztahu k zákonu o cenách a občanskému zákoníku by ale nezakládala jeho neústavnost. Případné výkladové problémy lze překlenout pomocí standardních výkladových metod. Ze samotné dikce tohoto ustanovení se podává, že limit 3 % se nevztahuje na slevy poskytované dodavatelem odběrateli. Vláda rovněž podotýká, že nesjednání smluvních náležitostí podle tohoto ustanovení je správním deliktem podle § 8 odst. 1 písm. d) zákona o významné tržní síle. Nejde bez dalšího o zneužití významné tržní síly, i když samozřejmě může nastat situace, kdy určité jednání bude možné hodnotit jako nedodržení povinností podle § 3a písm. a) napadeného zákona a zároveň i jako zneužití významně tržní síly podle § 4 odst. 2 napadeného zákona. Napadené ustanovení šetří podstatu a smysl práva podnikat, tedy podnikání ve férovém prostředí.

XII./c Vyjádření Úřadu pro ochranu hospodářské soutěže

174. Úřad se navzdory ne příliš šťastné formulaci tohoto ustanovení pokusil o překlenutí nejasností prostřednictvím výkladu, který poskytl v jím vydávaném informačním listu ze srpna 2016 a který reprodukoval ve svém vyjádření (viz body 186–188 tohoto nálezu). Stanoviska Úřadu ovšem představují pouze vodítko k použití zákona. Právně závazné jsou jen závěry uvedené v pravomocných rozhodnutích, případně v rozhodnutích správních soudů. Podle Úřadem provedeného výkladu lze za peněžní plnění podle § 3a písm. a) zákona o významné tržní síle považovat veškeré závazky dodavatele, jejichž obsahem je jeho povinnost zaplatit odběrateli peněžní plnění, za které je poskytováno konkrétní plnění odběratele, nespadající do kategorie slev z kupní ceny potravin, a to bez ohledu na to, zda je jejich výše vypočítávána z obratu dosaženého mezi stranami konkrétní smlouvy nebo je jejich konečná výše stanovena pevnou částkou. Úřad nakonec dodal, že pokud odběratel nesjedná povinné náležitosti smlouvy, dopouští se tím správního deliktu podle § 8 odst. 1 písm. d) zákona o významné tržní síle. Pokud by příslušná ustanovení ve smlouvě zakotvena měl, ale nedodržoval by je, šlo by o zneužití významné tržní síly podle § 4 odst. 2 tohoto zákona.

XII./d Replika navrhovatelky b)

175. Navrhovatelka b) v reakci na uvedená vyjádření konstatovala, že vláda i Úřad uplatnily odlišný výklad § 3a písm. a) zákona o významné tržní síle. Toto ustanovení mělo údajně pouze stanovit povinné náležitosti smlouvy, zatímco nedodržení takto stanovené limitace finančních plnění lze údajně hodnotit jako porušení samostatného zákazu podle § 4 odst. 2 napadeného zákona. To ale znamená, že jestliže odběratel s dodavatelem dané omezení nesjedná a ani jej nebude v příslušných vztazích dodržovat, bude Úřad muset složitě řešit otázku souběhu dvou správních deliktů. Výsledný stav rozhodně nenapomáhá deklarovanému cíli snazší vymahatelnosti zákona o významné tržní síle.

176. Obdobně Úřad ve svém vyjádření ukazuje, že záleží především na jeho uvážení, jaký rozsah bude přiřčen značně problematickému omezení výše peněžitých plnění podle § 3a písm. a) zákona o významné tržní síle. Jen tak lze rozumět výkladu, že toto omezení, jehož nezohlednění ve smlouvě může představovat přestupek podle § 8 odst. 1 písm. d) napadeného zákona, má zahrnovat právě taková plnění, která Úřad zrovna určí ve svých interpretačních stanoviscích. Podle navrhovatelky b) rozsah a obsah skutkových podstat přestupků podle napadeného zákona v rozporu s ústavní zásadou *nullum crimen sine lege certa* není stanoven zákonem, ale naopak závisí ve značné míře na uvážení Úřadu, které se neomezuje na pouhou interpretaci zákonných ustanovení, nýbrž v jeho rámci dochází ke kreativnímu dotváření zákona.

XII./e Určitost vymezení náležitosti smlouvy spočívající v uvedení výše veškerých peněžních plnění dodavatele

177. Ústavní soud podotýká, že § 3a zákona o významné tržní síle stanoví povinné náležitosti smlouvy mezi odběratelem s významnou tržní silou a dodavatelem, jejichž nedodržení zakládá kromě následků plynoucích z občanského zákoníku také skutkovou podstatu přestupku podle § 8 odst. 1 písm. d) zákona o významné tržní síle. Již s ohledem na tento možný sankční následek tak neobstojí závěr, že jde o zákonnou úpravu duplicitní, ať už ve vztahu k zákonu o cenách, nebo občanskému zákoníku.

178. Povinnou náležitostí předmětné smlouvy podle § 3a písm. a) zákona o významné tržní síle je údaj o „výši veškerých peněžních plnění dodavatele“. Tento údaj musí být vymezen tak, že „celková suma“ těchto plnění „nesmí překročit 3 % z ročních tržeb dodavatele za poslední ukončené účetní období v délce 12 měsíců za potraviny dodané jednotlivému odběrateli v roce, ve kterém došlo k finančnímu plnění“. Uvedené ustanovení stanoví pouze povinnost sjednat ve smlouvě takto omezenou výši veškerých peněžních plnění

dodavatele, nikoliv povinnost zajistit, aby výše peněžních plnění, která odběratel s významnou tržní silou přijme od dodavatele v příslušném období, nepřekročila toto ohraničení. Jiný výklad nepřipouští ani § 8 odst. 1 písm. d) zákona o významné tržní síle, který v souvislosti s § 3a tohoto zákona označuje za přestupek nesjednání povinných náležitostí, a nikoliv porušení v rámci těchto náležitostí vyjádřené povinnosti.

179. Protože další argumentace navrhovatelek míří výlučně proti § 3a písm. a) zákona o významné tržní síle v části, kterou se vymezuje uvedená povinná náležitost, Ústavní soud toto ustanovení přezkoumal jen v tomto rozsahu. V první řadě se zabýval otázkou, zda neústavnost nevyplývá již z namítané neurčitosti napadeného ustanovení.

180. Zákon o významné tržní síle blíže nestanoví, co se rozumí „veškerými peněžními plněními dodavatele“. Nepochybně jde o neurčitý pojem, jehož obsah musí být dovozen výkladem. V úvahu přichází několik možností. Může jít o veškerá peněžní plnění dodavatele vůči odběrateli, jež vyplývají z jakýchkoliv jejich vzájemných právních vztahů. Stejně tak se ale může tento pojem vztahovat jen na některá plnění, například ta, k nimž je dodavatel zavázán odběrateli za služby poskytnuté v souvislosti s nákupem a prodejem potravin ze strany tohoto odběratele. Upřednostnění jakékoliv z možných výkladových variant vyžaduje vyjasnění účelu, jehož má být posuzovanou náležitostí dosaženo.

181. Předmětná náležitost musí být vykládána v kontextu celého § 3a zákona o významné tržní síle, který vyžaduje, aby mezi odběratelem s významnou tržní silou a dodavatelem byly před dodáním potravin nebo poskytnutím služeb písemně sjednány kupní cena, způsob její úhrady, slevy z kupní ceny a jiná plnění, k nimž dochází v souvislosti s nákupem nebo prodejem potravin. Ve spojení se zákazem uplatňování či získávání plateb či slev, jež takto sjednány nejsou [§ 4 odst. 2 písm. c) napadeného zákona], by tak dodavatel měl mít jistotu, že po něm ze strany odběratele nebude požadována změna již sjednaných podmínek, za kterých měly být dodány potraviny či poskytnuty služby, a že uplatňování slev z kupní ceny či jiných dodatečných plateb bude realizováno sjednaným způsobem.

182. Omezení výše veškerých peněžních plnění dodavatele hranicí 3 % z ročních tržeb dodavatele jde nad rámec požadavku předem sjednané písemné smlouvy, neboť se jím upravuje samotný obsah dodavatelsko-odběratelského vztahu. Přestože veřejnoprávní povinnost odběratele je splněna již sjednáním takto vymezené náležitosti, nelze přehlédnout, že toto omezení se stává součástí smluvního vztahu mezi odběratelem a dodavatelem a z jeho nedodržení mohou vyplynout následky v rovině soukromoprávní. Ústavní soud považuje za cíl tohoto omezení ochranu dodavatele před sjednáváním nepřiměřených peněžních plnění placených odběrateli bez protiplnění adekvátní protihodnoty (shodně Kindl, J., Koudelka, M. Zákon o významné tržní síle. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, str. 61–62).

183. Uvedený cíl ohraničení výše peněžních plnění dodavatele je velmi obecný a sám neposkytuje jednoznačnou odpověď na otázku, na která peněžní plnění se má vztahovat. Jeho relevance může být dána i v případě, že půjde skutečně o veškerá vzájemná peněžní plnění dodavatele vůči odběrateli bez ohledu na souvislost s nákupem a prodejem potravin. Ke zneužití významné tržní síly totiž může dojít i dosažením výhody v jiném zdánlivě nesouvisejícím právním vztahu [skutková podstata zneužití významné tržní síly podle § 4 odst. 2 písm. b) napadeného zákona umožňuje postihnout i takovéto jednání]. Takto široké pojetí by ovšem znamenalo, že předmětné ohraničení by se muselo vztahovat i na nesouvisející plnění, která mají samostatný právní i hospodářský důvod. Ve své podstatě by šlo o požadavek na dodatečnou úpravu všech vzájemných právních vztahů, což je následek, který je z hlediska účelu zákona o významné tržní síle zjevně nepřiměřený a věcně neopodstatněný.

184. Na druhé straně lze připustit i výklad, který by navázal na to, jaká peněžitá plnění dodavatele předpokládá zákon v jednotlivých svých ustanoveních. Podle § 3a písm. c) napadeného zákona musí být písemně sjednáno ve smlouvě poskytování služeb souvisejících

s nákupem nebo prodejem potravin, což zahrnuje i protiplnění dodavatele za služby poskytované odběratelem. Rovněž je třeba poukázat na § 4 odst. 2 písm. c) zákona o významné tržní síle, podle něhož je zakázáno uplatňování nebo získávání jakékoliv platby nebo slevy, jejíž výše, předmět a rozsah poskytovaného protiplnění za tuto platbu nebo slevu nebyly písemně sjednány před dodáním potravin nebo poskytnutím služeb, ke kterým se platba nebo sleva vztahuje. Toto ustanovení v podstatě předpokládá, že jakékoliv peněžní plnění v rámci dodavatelsko-odběratelského vztahu, na které by odběratel měl mít nárok vůči dodavateli, musí mít základ v písemně sjednané smlouvě. Odpovídalo by tak koncepci zákona, pokud by údaj o výši veškerých peněžních plnění dodavatele podle § 3a písm. a) zákona o významné tržní síle byl součtem právě těchto peněžních plnění.

185. Pro druhou z uvedených variant svědčí nejen přesvědčivější důvody, ale také skutečnost, že u posuzované náležitosti, jejímž nesjednáním se odběratel s významnou tržní silou dopustí přestupku podle § 8 odst. 1 písm. d) zákona o významné tržní síle, je třeba dát přednost výkladu, který je pro pachatele mírnější (uplatní se zde zásada *in dubio mitius*). Možnost ještě odlišného výkladu, který by některé z těchto peněžních plnění z uvedeného ohraničení vylučoval, nebo by naopak zahrnoval i jiná peněžní plnění, nemá v textu zákona potřebný základ.

186. Namítané neurčitosti § 3a písm. a) zákona o významné tržní síle si je vědom i Úřad, který k napadenému ustanovení zaujal výkladové stanovisko, podle něhož je třeba za peněžní plnění podle tohoto ustanovení považovat „veškeré závazky dodavatele, jejichž obsahem je povinnost dodavatele zaplatit odběrateli peněžní plnění, za které je poskytováno konkrétní plnění odběratele, nespadající do kategorie slev z kupní ceny potravin, a to bez ohledu na to, zda je jejich výše vypočítávána z obratu dosaženého mezi stranami konkrétní smlouvy nebo je jejich konečná výše stanovena pevnou částkou“.

187. Podle Úřadu jde „tedy o platby za poskytnutí veškerých služeb dodavateli ze strany odběratele, který od něho nakupuje potraviny za účelem jejich dalšího prodeje nebo za jiná plnění v souvislosti s nákupem potravin, zejména platby za reklamní a propagační služby, sjednané logistické služby, druhotná vystavení nebo za vyhodnocování a reportování prodejnosti a obrátkovosti zboží dodavatele prodávaného odběratelem. Do peněžních plnění se naopak nezahrnují slevy navázané na kupní cenu potravin, např. akční slevy z kupní ceny a zpětné množstevní slevy. Je však nezbytné upozornit na to, že nelze sjednat žádnou *ad hoc* slevu bez odpovídajícího protiplnění odběratele. Za slevu není přitom považováno cenové ujednání, jímž se snižuje cena z jednotného základního ceníku dodavatele při sjednávání kupní ceny potravin pro delší časové období, jde pouze o způsob stanovení jejich kupní ceny“.

188. Závěrem Úřad dodal, že předmětná peněžní plnění „nesmí být rovněž v rozporu s ostatními ustanoveními zákona o významné tržní síle, zejména s § 4. Za peněžní plnění tak nelze považovat zákonem zakázaná plnění (např. placení zalistovacích poplatků) nebo *ad hoc* slevy bez sjednaného protiplnění“ (Souhrn výkladových stanovisek k některým problematickým ustanovením zákona o významné tržní síle; dostupný na http://www.uohs.cz/cs/vyznamna-trzni-sila/vykladova-stanoviska-a-metodiky/souhrn-vykladovych-stanovisek.html, shlédnuto dne 7. 4. 2020).

189. Výklad provedený Úřadem sice není závazný, v základních rysech však odpovídá výkladové variantě, která byla výše shledána jako odpovídající účelu zákona o významné tržní síle a jako mírnější ve vztahu k odběratelům s významnou tržní silou. Odlišení slev na kupní ceně od jiných peněžních plnění, které se v něm provádí, reflektuje znění § 3a písm. a) zákona o významné tržní síle.

190. Ústavní soud neshledal důvod, pro který by měl zaujmout podrobnější stanovisko k otázce, které služby poskytované odběratelem dodavateli souvisí s nákupem a prodejem potravin podle § 3a písm. c) zákona o významné tržní síle, v důsledku čehož se jednotlivá

peněžní plnění dodavatele zahrnou do údaje o jejich celkové výši podle § 3a písm. a) tohoto zákona. Toto posouzení je již otázkou výkladu a použití podústavního práva, k níž by se nejdříve měl v souvislosti s konkrétní věcí vyjádřit Úřad a správní soudy. Až jejich rozhodnutí by byla následně přezkoumatelná Ústavním soudem v řízení o ústavní stížnosti.

191. Za situace, kdy výkladem lze konkretizovat, co se rozumí „výší veškerých peněžitých plnění dodavatele“ podle § 3a písm. a) zákona o významné tržní síle, obstojí závěr, že toto ustanovení v této části je v souladu s požadavkem určitosti a předvídatelnosti zákona podle čl. 4 odst. 1 Listiny a čl. 1 odst. 1 Ústavy.

XII./f Omezení výše veškerých peněžních plnění dodavatele hranicí 3 % z ročních tržeb

192. Dalším problémem § 3a písm. a) zákona o významné tržní síle je samotné ohraničení výše veškerých peněžních plnění dodavatele 3 % z jeho ročních tržeb. Povinnost sjednat v písemné smlouvě celkovou výši veškerých peněžních plnění dodavatele pevnou částkou, která nepřekročí uvedené ohraničení, představuje omezení základního práva odběratele podnikat podle čl. 26 odst. 2 Listiny, které brání možnosti vstupovat do smluvních vztahů s dodavateli bez toho, aby součástí smlouvy byla uvedená náležitost.

193. Ústavní soud provedl test rozumnosti (viz bod 103 tohoto nálezu), v jehož rámci posuzoval soulad tohoto omezení s čl. 26 odst. 1 a 2 Listiny. V návaznosti na vymezení podstaty a smyslu práva podnikat (viz bod 101 tohoto nálezu) se zabýval otázkou, zda se jich toto omezení dotýká. Je zřejmé, že § 3a písm. a) zákona o významné tržní síle nebrání samotné možnosti odběratelů s významnou tržní silou podnikat v dané oblasti, pouze stanoví předmětné omezení, které fakticky ohraničuje částku, za kterou u nich mohou dodavatelé nakoupit služby související s prodejem a nákupem potravin. Toto omezení je nutno hodnotit v kontextu dalších činností odběratelů, kdy základ jejich podnikatelské činnosti spočívá v nákupu potravin za účelem jejich dalšího prodeje nebo přijímání nebo poskytování služeb s nákupem souvisejících, zatímco předmětné ohraničení se týká jen dílčí části podnikatelské činnosti a obecně by nemělo zásadním způsobem omezit podnikání odběratelů v uvedené hlavní oblasti. Nelze tedy dospět k závěru, že by byly dotčeny podstata a smysl práva podnikání.

194. Ústavní soud již uvedl, že cílem povinnosti sjednat ohraničení výše peněžních plnění dodavatele podle § 3a písm. a) zákona o významné tržní síle je ochrana dodavatele před sjednáváním nepřiměřených peněžních plnění placených odběrateli bez protiplnění adekvátní protihodnoty (viz bod 182 tohoto nálezu). Takto obecně formulovaný cíl nepochybně lze z hlediska základního práva podnikat považovat za ústavně aprobovaný, a tudíž legitimní.

195. Zůstává tak zodpovědět otázku, zda je předmětné ohraničení také prostředkem rozumným, byť nikoliv nutně nejlepším, nejvhodnějším, nejúčinnějším či nejmoudřejším. Ústavní soud podotýká, že požadované ohraničení výše veškerých peněžních plnění dodavatele se odvíjí od jeho ročních tržeb za účetní období, ve kterém došlo k finančnímu plnění, což nezbytně znamená, že toto období v době uzavření smlouvy ještě neuplynulo. Protože však jakékoliv plnění musí být předem smluvně sjednáno, odběratel a dodavatel nemohou v době jeho sjednání znát nejvyšší přípustnou částku peněžních plnění dodavatele, protože ta se bude odvíjet až od jejich celkové výše za celé účetní období. Nižší než odhadovaný roční obrat tak může mít za následek, že sjednané ohraničení bude ve svém důsledku vyšší než 3 %.

196. Opět je nutno poukázat na výkladové stanovisko Úřadu k této otázce, které potvrzuje uvedený výklad. Podle tohoto stanoviska „Úřad považuje za rozhodné období pro stanovení limitu 3 % z obratu období, ve kterém jsou reálně poskytována plnění odběratele, která jsou uhrazena peněžním plněním dodavatele. Protože předem není možno znát výši obratu, kterou dodavatel a odběratel v daném roce dosáhnou, je vzájemný obrat dodavatele

a odběratele dosažený v minulém účetním období dodavatele vodítkem pro limit peněžních plnění dodavatele v daném roce. V případě, že dodavatel odběrateli v předchozím roce nedodával zboží nebo se meziročně zásadně změnila výše vzájemného obratu, je na dodavateli a odběrateli, aby rozsah poskytovaných plnění odběratele a výši peněžních plnění dodavatele za tato plnění rozumně stanovili podle předpokládaného vzájemného obratu a průběhu jeho vývoje během roku“ (Souhrn výkladových stanovisek k některým problematickým ustanovením zákona o významné tržní síle; viz bod 188).

197. Pakliže uvedená hodnota může být ze strany odběratele a dodavatele v době sjednání smlouvy nanejvýš odhadnuta, nikoliv však zjištěna, je tím založena pochybnost ohledně smysluplnosti takovéhoto ohraničení určitou toliko odhadovanou pevnou částkou. Po odběrateli se žádá zajistit sjednání předmětné náležitosti, aniž ten mohl v době sjednání smlouvy s jistotou vědět, zda určitá výše je či není v souladu se zákonem. O nesplnitelnou povinnost (nález sp. zn. Pl. ÚS 15/16, bod 53 a násl.) nicméně nejde z toho důvodu, že k jejímu splnění postačí uvedení požadovaného údaje, i když nebude správný. Zákon o významné tržní síle ani nestanoví povinnost toto ohraničení dodržet. Překročení sjednané výše veškerých peněžitých plnění není bez dalšího zneužitím významné tržní síly. Tak by tomu bylo jen v případě, že by jím byla naplněna některá ze skutkových podstat podle § 4 odst. 2 zákona o významné tržní síle. Splnění povinnosti sjednat posuzovanou povinnou náležitost smlouvy nijak nezaručuje, že výše veškerých peněžních plnění dodavatele nepřekročí zákonem stanovené ohraničení, neboť sjednaná částka, která je měla vyjádřit, může v konečném procentuálním vyjádření toto ohraničení výrazně převyšovat (rovněž ale může být i nižší). Příčiny mohou být různé, často i zcela nahodilé. Přesto nejde o náležitost ryze formální. Sjednaná výše veškerých peněžních plnění dodavatele je součástí smlouvy, a vymezuje tak obsah vzájemných práv a povinností dodavatele a odběratele, ačkoliv ti by jinak vůbec nemuseli mít vůli na takovéto omezení přistoupit.

198. Předmětné ohraničení bylo patrně inspirováno dřívější slovenskou úpravou, která obdobně stanovila maximální nejvyšší výši některých peněžních plnění dodavatele (§ 4 odst. 3 zákona č. 362/2012 Z. z. o neprimeraných podmienkach v obchodných vzťahoch, ktorých predmetom sú potraviny; tento zákon byl účinný do 30. 4. 2019). Nový slovenský zákon o nepřiměřených podmínkách v obchodu s potravinami obsahuje jiný způsob regulace. Zakazuje některá plnění dodavatele odběrateli (například za služby zaměřené na propagaci dodavatele a jeho potraviny či za využití distribuce), z tohoto zákazu však připouští výjimky, přičemž jednou z podmínek takovéto výjimky je dodržení celkové výše plnění za tyto služby. Nepřiměřenou podmínkou již není jen sjednání zakázaného plnění, ale také jeho požadování či uplatnění [§ 3 odst. 1, odst. 4 písm. d) zákona č. 91/2019 Z. z. o neprimeraných podmienkach v obchode s potravinami a o zmene a doplnení niektorých zákonov; zákon je účinný od 1. 5. 2019].

199. Ústavní soud má za to, že posuzovanou náležitost podle § 3a písm. a) zákona o významné tržní síle nelze považovat za rozumný prostředek dosažení jí sledovaného cíle, neboť nutí strany dodavatelsko-odběratelského vztahu k sjednání ohraničení výše veškerého peněžního plnění dodavatele za související služby odběratele pevnou částkou, jejíž maximální výši nelze předem určit. Toto ohraničení tak vlastně ani nebrání překročení zákonem stanovené maximální výše veškerého peněžního plnění dodavatele. Závěr o nerozumnosti dopadá na celé vymezení této náležitosti. Požadavek na sjednání výše veškerých peněžních plnění dodavatele bez toho, aby současně bylo stanoveno jeho ohraničení, postrádá význam. Tím ale není vyloučeno, aby zákonodárce stanovil do budoucna jiný způsob ohraničení výše veškerých peněžních plnění dodavatele.

200. Závěr o nerozumnosti omezení základního práva podnikat, jež spočívá v povinnosti sjednat ohraničení výše veškerých peněžních plnění dodavatele podle § 3a písm. a) zákona o významné tržní síle, opodstatňuje závěr, že toto ustanovení je v části

vyjádřené slovy „výši veškerých peněžních plnění dodavatele, jejichž celková suma nesmí překročit 3 % z ročních tržeb dodavatele za poslední ukončené účetní období v délce 12 měsíců za potraviny dodané jednotlivému odběrateli v roce, ve kterém došlo k finančnímu plnění,“ v rozporu s čl. 26 odst. 1 a 2 Listiny.

XIII. Posouzení ústavnosti zvláštních skutkových podstat podle § 4 odst. 2 písm. c) a d) zákona o významné tržní síle

201. Navrhovatelka b) navrhla v rámci eventuálního petitu zrušení § 4 odst. 2 písm. c) a d) zákona o významné tržní síle z důvodu, že nepřiměřeně a nevhodně omezuje některé základní postupy při sjednávání a uplatňování cenových podmínek používaných v obchodním styku.

202. Ustanovení § 4 odst. 2 písm. c) a d) zákona o významné tržní síle zní:

„§ 4
Zákaz zneužití významné tržní síly
…
(2) Zneužitím významné tržní síly je zejména
…
c) uplatňování nebo získávání jakékoli platby nebo slevy, jejíž výše, předmět a rozsah poskytovaného protiplnění za tuto platbu nebo slevu nebyly písemně sjednány před dodáním potravin nebo poskytnutím služeb, ke kterým se platba nebo sleva vztahuje,
d) sjednávání nebo uplatňování cenových podmínek, v jejichž důsledku nebude daňový doklad na úhradu kupní ceny za dodávku potravin obsahovat konečnou výši kupní ceny po veškerých sjednaných slevách z kupní ceny s výjimkou předem sjednaných množstevních slev,“.

XIII./a Argumentace navrhovatelky b)

203. Podle navrhovatelky b) je v dodavatelsko-odběratelských vztazích, a to nejen v potravinářství, běžné, že dodavatelé zpětně poskytují odběratelům určité slevy nebo výhody v zájmu dále rozvíjet příslušný obchodní vztah. Takové zpětné výhody, které zpravidla pokrývají určité delší období než období, k němuž je vystavován jeden konkrétní daňový doklad, přitom nemusí být vázány pouze na množstevní parametr, ale i jiné výkonové či kvalitativní ukazatele. Jde o jeden z nástrojů, jimiž mohou dodavatelé konkurenčně působit vůči ostatním dodavatelům. Nelze nalézt žádný racionální a ústavně aprobovaný důvod, pro který by vybraným odběratelům potravin měla být tato běžná obchodní praktika v rozporu s jejich právem podnikat odpírána.

XIII./b Vyjádření Úřadu pro ochranu hospodářské soutěže

204. Úřad se s takovýmto hodnocením uvedených zvláštních skutkových podstat neztotožňuje. Skutkovou podstatu podle § 4 odst. 2 písm. c) zákona o významné tržní síle doplňuje § 3a písm. a) a c), který stanoví náležitosti smlouvy a nově je v něm zakotvena povinnost přesně ve smlouvě specifikovat výši slevy z kupní ceny nebo způsob jejího určení a přesnou specifikaci poskytované služby co do předmětu, rozsahu, ceny apod. Opět zde zákon reaguje na situace, kdy jsou v praxi ze strany odběratelů požadovány platby za služby, které nebyly sjednány předem a jsou dodavateli účtovány zpětně z důvodu snížení nákupní ceny. V minulosti šlo o tzv. bonusy či rabaty, které nebyly nikde blíže vysvětleny, ale o které byla zpětně snižována kupní cena. Jde tudíž o vykořisťovací jednání ze strany odběratelů.

205. Ustanovení § 4 odst. 2 písm. d) zákona o významné tržní síle pak reaguje na běžnou praxi, kdy smluvená kupní cena byla následně při vyúčtování prostřednictvím opravného daňového dokladu ponížena například o tzv. bonusy či rabaty. Tato praktika měla za cíl snížit původní kupní cenu na úkor dodavatele. Nutno zdůraznit, že opravný daňový doklad je podle platných právních předpisů možné užít jen v odůvodněných případech a způsobem, který stanoví zákon. Rozhodně nemá jít o každodenní záležitost. Nadto jsou tyto opravné daňové doklady vystavovány ze strany odběratele, nikoliv ze strany dodavatele. Je to

přitom právě dodavatel, který by měl odběrateli vyúčtovat případné dodatečné platby za další služby. Zákon o významné tržní síle přesto předvídá, že v určitých případech je opravdu opodstatněné opravný daňový doklad využít. Uvedené ustanovení proto stanoví výjimku, že předem sjednané množstevní slevy lze zpětně prostřednictvím opravného daňového dokladu vyúčtovat.

XIII./c Vlastní posouzení

206. Ústavní soud považuje za žádoucí objasnit účely obou těchto ustanovení. Dílčí vymezení zákazu zneužití tržní síly podle § 4 odst. 2 písm. c) napadeného zákona brání uplatňování nebo získávání plateb či slev, které v rozporu s § 3a písm. a) a c) tohoto zákona nebyly předem písemně sjednány, a prostřednictvím své vyjednávací síly tak vyvíjet nátlak na dodavatele, aby navzdory původním ujednáním bez spravedlivého důvodu snižovali kupní cenu.

207. Ustanovení § 4 odst. 2 písm. d) zákona o významné tržní síle pak v podstatě doplňuje pravidla pro sjednávání slev z kupní ceny za dodávky potravin, neboť brání sjednávání nebo uplatňování takových cenových podmínek, podle nichž by k uplatňování těchto slev docházelo až dodatečně poté, co již byl vystaven daňový doklad na úhradu kupní ceny, a tento daňový doklad by tak neobsahoval konečnou výši kupní ceny. Výjimkou výslovně uvedenou v tomto ustanovení jsou jen předem sjednané množstevní slevy. Případné slevy, které by byly opodstatněny jiným plněním ze strany dodavatele v souvislosti s nákupem nebo prodejem potravin, napadený zákon nezahrnuje mezi slevy podle § 3a písm. a), nýbrž je v tomto ustanovení upravuje samostatně jako peněžní plnění dodavatele. K účelu posuzovaného ustanovení Ústavní soud dodává, že předmětný zákaz brání sjednávání a uplatňování takových slev, u nichž by možnost jejich dodatečného uplatnění mohla s ohledem na jiné než množstevní kritérium vést k tomu, že odběratel s významnou tržní silou bude prostřednictvím takto sjednané smlouvy fakticky vyvíjet tlak na dodavatele, aby došlo dodatečně bez spravedlivého důvodu ke snížení kupní ceny.

208. Podle Ústavního soudu, který posoudil tato omezení práva podnikat podle čl. 26 odst. 1 Listiny v testu rozumnosti, žádné z nich nezasahuje do podstaty a smyslu tohoto práva, v obou případech zákazy sledují účel, který je v kontextu předmětných dodavatelsko-odběratelských vztahů opodstatněný, a přispívají k jeho dosažení. Současně nelze tyto zákazy označit za nerozumné. Navrhovatelka b) jejich ústavnost rozporuje v podstatě jen poukazem na to, že uplatňování nejrůznějších slev a výhod, jež odběratelům zpětně poskytují dodavatelé, je v uvedených vztazích obvyklé. Jak ale vyplývá z výše uvedeného, nelze s ní již souhlasit v tom, že by pro jejich regulaci neexistoval rozumný důvod. Uplatňování slev na kupní ceně potravin totiž může být právě prostředkem, jímž mohou odběratelé, umožňuje-li jim to jejich vyjednávací síla, bez spravedlivého důvodu negativně ovlivňovat postavení dodavatelů na relevantním trhu zemědělských a potravinářských produktů. Bylo věcí zákonodárce, aby s ohledem na všechny známé okolnosti vyhodnotil, zda situace na trhu vyžaduje přijetí takovéto regulace.

XIV. Posouzení ústavnosti zvláštní skutkové podstaty podle § 4 odst. 2 písm. h) zákona o významné tržní síle

209. Navrhovatelky mají dále za to, že § 4 odst. 2 písm. h) zákona o významné tržní síle je v rozporu s čl. 26 odst. 1 Listiny v spojení s čl. 4 odst. 4 Listiny. Jeho zrušení navrhla navrhovatelka b) i ve svém eventuálním návrhu. Toto zákonné ustanovení zní:

„§ 4
Zákaz zneužití významné tržní síly
…
(2) Zneužitím významné tržní síly je zejména
…

h) požadování náhrady sankce uložené kontrolním orgánem po dodavateli bez existence jeho zavinění,“.

XIV./a Argumentace navrhovatelek

210. V případě § 4 odst. 2 písm. h) zákona o významné tržní síle se navrhovatelkám jeví jako problematická především formulace „bez existence jeho zavinění“, neboť vzniká otázka, kdo určí, zda zavinění bylo na straně dodavatele nebo odběratele. Od odběratele nelze vyžadovat, aby přesně vyloučil případy zavinění dodavatele. To platí zejména v případech, kdy jde o sankce za takové delikty, u nichž bude zákonem stanovena objektivní odpovědnost odběratele, naplnění skutkové podstaty deliktu bude ovšem způsobeno porušením právní povinnosti ze strany dodavatele. Vyloučení možnosti, aby se odběratel domáhal náhrady škody, vede k narušení jeho právní jistoty. Dá se totiž předpokládat, že pod hrozbou vysoké sankce za porušení napadeným ustanovením stanovené povinnosti upustí od jakéhokoliv požadování náhrady sankce uložené kontrolním orgánem na dodavateli, a to i v případech, kdy bude jeho nárok oprávněný. Tuto sankci nebude požadovat ani u soudu.

211. Uvedenou argumentaci doplnila navrhovatelka b), podle níž dochází v praxi často k případům, kdy se po proběhnuvší kontrole za nedostatečnou kvalitu potravin ukládá sankce maloobchodníkovi, v jehož obchodě se dotčená potravina prodává a v němž byla zkontrolována, zatímco příslušná vada vznikla již v provozu dodavatele této potraviny. Je přitom ve zjevném rozporu s právem podnikat dotčeného maloobchodníka, aby v takovém případě nemohl smlouvou nebo prostřednictvím uplatnění nároku na náhradu újmy přenést uloženou sankci na dodavatele, který dodáním nekvalitní potraviny porušil nejen své smluvní, ale i zákonné povinnosti, a to jen z toho důvodu, že nebude možné prokázat, že dodavatel příslušnou vadu způsobil svou nedbalostí nebo svým úmyslem. Správní delikty právnických osob jsou v naprosté většině případů postaveny na principu objektivní odpovědnosti, pročež se u nich zavinění neposuzuje. Nedává proto smysl, aby se na zavinění vázala dotčená zvláštní skutková podstata.

XIV./b Vyjádření vlády

212. Vláda ve vztahu k uvedené argumentaci uvedla, že smyslem § 4 odst. 2 písm. h) zákona o významné tržní síle je ochrana férovosti hospodářské soutěže před šikanózními snahami odběratele s významnou tržní silou neoprávněně si vymoci na dodavateli refundaci odběrateli uložené sankce. Toto ustanovení nelze vykládat tak, že by jím byla dotčena aktivní legitimace odběratele s významnou tržní silou k podání žaloby vůči dodavateli v případě soukromoprávního sporu o existenci dodavatelova zavinění. Oprávněné nároky odběratele s významnou tržní silou jím nejsou nijak poškozovány, pokud jde o jejich uplatňování v případě soukromoprávního sporu mezi odběratelem s významnou tržní silou a dodavatelem, týkajícího se možného dodavatelova zavinění. Z předmětného ustanovení nelze dovozovat oprávnění Úřadu k rozhodování takovéhoto sporu, a tedy jím nedochází k prolomení pravomocí v rámci dělby moci.

XIV./c Vlastní posouzení

213. Ústavní soud uvádí, že v dodavatelsko-odběratelských vztazích nelze vyloučit situace, kdy je odběratel jako odpovědný subjekt sankcionován za porušení určité veřejnoprávní povinnosti, porušení zákona bylo nicméně zapříčiněno porušením povinnosti ze strany dodavatele. Jakkoliv tedy sankce stíhá samotného odběratele, v rovině soukromoprávní současně vzniká odpovědnost dodavatele vůči odběrateli za škodu, která mu splněním této sankční povinnosti vznikla. Tomu odpovídá právo odběratele požadovat po tomto dodavateli náhradu škody.

214. Napadené ustanovení zakazuje odběrateli s významnou tržní silou, aby po dodavateli požadoval náhradu sankce uložené mu kontrolním orgánem, ledaže její uložení

zavinil právě tento dodavatel. Základní výkladová otázka se týká pojmu „zavinění“. Ústavní soud zastává názor, že by nedávalo rozumný smysl, aby se zaviněním dodavatele podle tohoto ustanovení rozumělo zavinění ve vztahu k porušení určité veřejnoprávní povinnosti. V dodavatelsko-odběratelských vztazích, které jsou upraveny zákonem o významné tržní síle, budou na straně dodavatele a odběratele zásadně právnické osoby nebo podnikající fyzické osoby, jejichž odpovědnost za porušení veřejnoprávní povinnosti je objektivní, tedy dána bez ohledu na zavinění. Takovéto zavinění by tak v podstatě nebylo dáno nikdy a napadené ustanovení by činilo přestupkem uplatnění soukromoprávního nároku na náhradu škody. To by znamenalo nejen popření legitimního očekávání odběratele na uvedenou náhradu, ale v konečném důsledku také jeho práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny, za jehož využití by odběratel mohl být sankcionován. Právo nemůže na jedné straně umožňovat jednotlivci uplatňovat jeho tvrzený nárok ze soukromoprávního vztahu, na straně druhé jej však za samotné toto uplatňování sankcionovat v rovině veřejnoprávní, a činit tak určité jednání povoleným i zakázaným zároveň. Takovýto stav by odporoval požadavku předvídatelnosti a bezrozpornosti práva a zákazu libovůle plynoucímu ze zásady právního státu podle čl. 1 odst. 1 Ústavy [srov. nález ze dne 30. 10. 2019 sp. zn. Pl. ÚS 7/19 (N 181/96 SbNU 274; 309/2019 Sb.), bod 49].

215. Pojem „zavinění“ je proto nutno vykládat v tom smyslu, že jde o zavinění v rovině soukromoprávní. Jestliže odběratel odpovídal za porušení určité veřejnoprávní povinnosti, k němuž došlo v důsledku porušení povinnosti ze strany dodavatele, a za toto jednání byla odběrateli kontrolním orgánem uložena sankce, pak požadováním náhrady této sankce po odběrateli nemůže dojít ke zneužití významné tržní síly. Jestliže se takto dodavatel dopustil porušení své zákonné povinnosti, uplatní se ve vztahu k němu presumpce zavinění z nedbalosti podle § 2911 občanského zákoníku (srov. Kindl, J., Koudelka, M. Zákon o významné tržní síle. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, str. 105).

216. Otázkou zůstává, zda se takovéhoto zneužití nelze dopustit i jednáním, v jehož rámci je náhrada škody požadována v dobré víře, že dodavatel zavinil porušení povinnosti, ačkoliv fakticky k jeho zavinění nedošlo. Odběratel se třeba bude mylně domnívat, že dodavatel porušil určitou povinnost, ve skutečnosti ale došlo k porušení povinnosti následkem jednání odběratele, který si toho nebyl vědom. Znění napadeného ustanovení činí výjimku ze zákazu požadování náhrady sankce jen pro případy, kdy neexistuje zavinění, nikoliv kdy jeho existence je sporná a zatím nebyla postavena najisto. Takto přísný výklad by ovšem umožňoval sankcionování odběratele za to, že uplatňuje své domnělé právo, případně že k tomu využívá zákonem stanovené procesní prostředky, což jsou obdobně nepřijatelné důsledky, jaké byly předvídány výše v případě výkladu, podle něhož je třeba pojmem „zavinění“ rozumět zavinění za porušení veřejnoprávní povinnosti (bod 214 tohoto nálezu). Jediným řešením je proto výklad, který omezuje zákaz podle napadeného ustanovení na případy, kdy zjevně neexistuje důvod opodstatňující nárok na tuto náhradu, to znamená, kdy s ohledem na obsah vzájemných právních vztahů nemohlo k zavinění dodavatele za porušení povinnosti, za kterou byl odběratel sankcionován, vůbec dojít, případně kdy bylo pravomocným rozhodnutím postaveno najisto, že dodavatel neporušil svou povinnost. Ani v tomto případě by nemohlo být sankcionováno využití zákonem stanovených procesních prostředků za účelem zrušení takovéhoto rozhodnutí. Napadené ustanovení musí být vykládáno takto restriktivně.

217. Ústavní soud tedy shledal možnost ústavně konformního výkladu § 4 odst. 2 písm. h) zákona o významné tržní síle, který vylučuje postih odběratele za to, že v dobré víře uplatňuje vůči dodavateli nárok na náhradu škody vzniklé splněním sankce uložené odběrateli kontrolním orgánem z důvodu jeho objektivní odpovědnosti za přestupek spočívající v jednání, které ze soukromoprávního hlediska zavinil dodavatel. Není proto dán rozpor tohoto ustanovení s požadavkem předvídatelnosti a bezrozpornosti práva podle čl. 1 odst. 1

Ústavy. Zákaz podle napadeného ustanovení se nedotýká podstaty a smyslu práva podnikat podle čl. 26 odst. 1 Listiny, nesleduje jiný než ústavně aprobovaný účel a není nerozumný.

XV. Posouzení ústavnosti zvláštní skutkové podstaty podle § 4 odst. 2 písm. i) zákona o významné tržní síle

218. Dalším ustanovením, vůči němuž směřuje argumentace navrhovatelek, je § 4 odst. 2 písm. i) zákona o významné tržní síle, který zní:

„§ 4
Zákaz zneužití významné tržní síly
…
(2) Zneužitím významné tržní síly je zejména
…
i) diskriminování dodavatele spočívající ve sjednání nebo uplatnění rozdílných smluvních podmínek pro nákup nebo prodej služeb s nákupem nebo prodejem potravin souvisejících při srovnatelném plnění, bez spravedlivého důvodu,“.

XV./a Argumentace navrhovatelek

219. Podle navrhovatelek § 4 odst. 2 písm. i) zákona o významné tržní síle porušuje právo odběratelů podnikat, jelikož je bez objektivního důvodu nutí v rámci individuálních smluvních vztahů s dodavateli sjednat stejnou cenu za poskytnutá plnění. Takováto povinnost má být v rozporu s ústavně zaručeným principem ekonomické svobody a s principem tržního hospodářství, na nichž stojí Česká republika jakožto liberálně demokratický stát.

XV./b Vyjádření vlády

220. Vláda ve vztahu k uvedené námitce pouze stručně reagovala, že § 4 odst. 2 písm. i) zákona o významné tržní síle nelze vykládat tak, že by zneužitím významné tržní síly byl každý případ, kdy odběratel s významnou tržní silou sjednává nebo uplatňuje vůči svým dodavatelům rozdílné smluvní podmínky.

XV./c Vlastní posouzení

221. Ústavní soud podotýká, že účelem napadeného ustanovení je zabránit tomu, aby si odběratel využitím svého postavení na trhu vynutil po dodavateli smluvní podmínky pro nákup nebo prodej služeb s nákupem nebo prodejem potravin souvisejících, které se bez spravedlivého důvodu odchylují od smluvních podmínek, které tento odběratel uzavírá s jinými dodavateli při srovnatelném plnění. Sjednané smluvní podmínky by tak vzhledem k tomuto zákazu neměly sloužit jako faktický nástroj pro dosažení písemně nesjednané či zákonem zakázané slevy na kupní ceně nebo pro dosažení jiné obdobné výhody v rámci dodavatelsko-odběratelského vztahu. Uvedený požadavek neznamená, že by sjednané smluvní podmínky měly být v případě každého dodavatele stejné, pro rozdíly by však měl existovat spravedlivý důvod, což je v daném kontextu nutno vykládat jako určitý objektivní důvod, který odpovídá logice dodavatelsko-odběratelských vztahů. Takovýto restriktivní výklad pojmu „spravedlivý důvod“ je nezbytný k tomu, aby zákaz stanovený napadeným ustanovením bylo možné považovat z hlediska odběratelů za dostatečně určitý a předvídatelný, jak to předpokládá čl. 4 odst. 1 Listiny ve spojení s čl. 1 odst. 1 Ústavy. Ani v tomto případě neshledal Ústavní soud žádnou skutečnost, která by opodstatňovala závěr, že se posuzovaný zásah dotýká podstaty a smyslu práva podnikat podle čl. 26 odst. 1 Listiny nebo že by sledoval jiný než ústavně aprobovaný účel či byl nerozumný.

XVI. Posouzení ústavnosti zvláštní skutkové podstaty podle § 4 odst. 2 písm. k) zákona o významné tržní síle

222. Poslední ze zvláštních skutkových podstat, jejichž neústavnost tvrdí navrhovatelky a jejichž zrušení je součástí eventuálního návrhu navrhovatelky b), je § 4 odst. 2 písm. k)

zákona o významné tržní síle, jemuž je vytýkán rozpor se zásadou *ne bis in idem* podle čl. 40 odst. 5 Listiny a základním právem na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny. Uvedené zákonné ustanovení včetně poznámky pod čarou č. 2 zní:

„§ 4
Zákaz zneužití významné tržní síly
…
(2) Zneužitím významné tržní síly je zejména
k) nerespektování výsledků úřední kontroly potravin provedené orgány státního dozoru[2)] odběratelem.
---
[2]) Zákon č. 110/1997 Sb., o potravinách a tabákových výrobcích a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.“

XVI./a Argumentace navrhovatelek

223. Navrhovatelky tvrdí, že § 4 odst. 2 písm. k) zákona o významné tržní síle s ohledem na povinnost respektovat závěry kontroly brání odběratelům v případném uplatňování jejich nároků u soudu, přičemž respektována není ani zásada *ne bis in idem*. Napadený zákon má být rovněž v kolizi se zákonem č. 255/2012 Sb., o kontrole (kontrolní řád), ve znění zákona č. 183/2017 Sb., (dále jen „kontrolní řád“). Tyto skutečnosti podle jejich názoru opodstatňují závěr, že není respektován čl. 4 odst. 1 Listiny. Místo toho jsou prolomeny pravomoci v rámci dělby moci ve státě.

224. Navrhovatelka b) pak považuje uvedené zákonné ustanovení za vágní, neboť v něm nejsou obsažena žádná vodítka, která by mohla vést k závěru o nerespektování výsledků úřední kontroly. Není navíc ani smysluplné, aby byl odběratel nejprve sankcionován za správní delikt v oblasti potravinového práva, tedy pro kontrolou zjištěné nedostatky kvality potravin, a posléze též podle zákona o významné tržní síle za nerespektování takové kontroly, ať již se tím rozumí cokoliv. Za nerespektování výsledků úřední kontroly lze velice snadno považovat i následnou obranu odběratele, jakož i případné napadení rozhodnutí vydaného v takovém řízení správní žalobou, což by v rozporu s čl. 36 odst. 1 Listiny nepřímo znamenalo významné omezení přístupu dotčeného odběratele k nezávislému a nestrannému soudu.

XVI./b Vyjádření vlády

225. Vláda shledává navrhovatelkami provedený výklad § 4 odst. 2 písm. k) zákona o významné tržní síle mylným. Naplněním tímto ustanovením stanovené skutkové podstaty je nerespektování výsledků úřední kontroly, která proběhla u dodavatele, a nikoliv u odběratele. Tomuto názoru vlády odpovídá i doktrinární výklad tohoto ustanovení. Odběratel nerespektuje výsledky úřední kontroly, která proběhla u dodavatele, například tak, že po dodavateli požaduje realizaci dalších kontrol nebo předložení dalších certifikátů. Námitka rozporu se zásadou *ne bis in idem* je proto bezpředmětná. Vzhledem k tomu, že z uvedeného ustanovení neplyne možnost Úřadu zabývat se dodržováním výsledků úředních kontrol, které proběhly u odběratele, podle vlády není možné, aby v rámci použití tohoto ustanovení bylo ze strany Úřadu zasaženo do rozhodovací pravomoci jiného orgánu veřejné moci.

XVI./c Vyjádření Úřadu pro ochranu hospodářské soutěže

226. Obdobně se i Úřad domnívá, že celá argumentace navrhovatelek vychází z mylné interpretace § 4 odst. 2 písm. k) zákona o významné tržní síle. Domněnku navrhovatelek, že pod slovy „úřední kontrola“ by se mohla myslet ochrana odběratele v navazujícím správním řízení, považuje za vskutku kuriózní. Řádné opravné prostředky jsou ve správním řádu označeny jako „odvolání“ nebo „rozklad“. Za úřední kontrolu je zase považován postup podle kontrolního řádu, který je však v agendě významné tržní síly vyloučen podle § 7 odst. 2

zákona o významné tržní síle. Jestliže navrhovatelka b) namítá znemožnění soudní kontroly prostřednictvím uplatnění správních žalob, pak nejde o úřední kontrolu, ale o kontrolu soudní.

XVI./d Replika navrhovatelky b)

227. K § 4 odst. 2 písm. k) zákona o významné tržní síle se ve své replice vrátila navrhovatelka b), podle níž jej lze interpretovat například i tím způsobem, že pokud u odběratele proběhne kontrola potravin, ten se proti jejím závěrům nesmí nijak bránit, jinak se dopustí přestupku. Úřad v této souvislosti setrvává na svém názoru, že se dané ustanovení má vztahovat pouze na případy, kdy úřední kontrola proběhla u dodavatele, a odběratel po dodavateli přesto požaduje kontrolu dodatečnou. Úřad již ovšem neuvádí, jak by měl tento závěr vyplývat z textu zákona, ani neodkazuje na žádné konkrétní doktrinární názory, které údajně měly tento závěr podporovat. Relevantní rozhodovací praxe soudů v tuto chvíli neexistuje. Za zcela nepřijatelný navrhovatelka b) označuje odkaz Úřadu na § 7 odst. 2 zákona o významné tržní síle. Toto ustanovení vylučuje pro postup Úřadu působnost kontrolního řádu, nijak se však nevztahuje k věcným požadavkům napadeného zákona, mj. požadavku, aby odběratelé s významnou tržní silou respektovali úřední kontroly potravin. Pokud navrhovatelky poukazovaly na možné omezení přístupu dotčených odběratelů k soudu, měly tím na mysli přístup k soudu právě v případě obrany proti úřední kontrole potravin provedené u odběratele a proti případnému navazujícímu správnímu rozhodnutí o porušení předpisů na úseku kvality potravin; nikoliv tedy otázku soudní ochrany proti postupu Úřadu podle zákona o významné tržní síle, jak se zřejmě domnívá Úřad.

XVI./e Vlastní posouzení

228. Napadené ustanovení je neurčité ve dvou směrech. Není v něm výslovně uvedeno, co se má rozumět „nerespektováním“ výsledků úřední kontroly potravin provedené orgány státního dozoru, ani v něm není konkretizováno, u koho měla být kontrola provedena. Ústavní soud tedy musel posoudit, zda tato neurčitost nebrání nalezení ústavně konformního výkladu tohoto ustanovení.

229. Ústavní soud zdůrazňuje, že nepřichází v úvahu takový výklad napadeného ustanovení, který by činil zneužitím významné tržní síly využití zákonných prostředků k ochraně práva, ať už ve správním, nebo soudním řízení. Takovýto výklad by v rozporu s čl. 36 odst. 1 Listiny odepíral jednotlivci možnost domáhat se soudní ochrany jeho práv. Zákonem navíc nelze na jedné straně umožnit jednotlivci uplatnění zákonného prostředku k ochraně práva a na straně druhé samotné jeho uplatnění sankcionovat jako přestupek či jiný delikt (bod 208 tohoto nálezu). Tím by byl popřen smysl tohoto zákonného prostředku. Jestliže považuje zákonodárce možnost využití určitého zákonného prostředku k ochraně práva v určitých případech za nežádoucí, pak, není-li takovéto omezení v rozporu s ústavním pořádkem, jej lze dosáhnout odpovídajícím vymezením podmínek toho kterého řízení.

230. Posuzovaný zákaz nerespektování výsledků úřední kontroly je součástí zákazu zneužití významné tržní síly, a tudíž k jeho porušení může dojít jen v dodavatelsko-odběratelských vztazích, jejichž obsahem je nákup potravin nebo přijímání nebo poskytování služeb s nákupem nebo prodejem potravin souvisejících. Má-li tento zákaz sloužit ochraně dodavatele před nežádoucí praktikou odběratele, pak musí být vykládán v tom smyslu, že odběratel v rámci uvedených dodavatelsko-odběratelských vztahů nesmí v přímé návaznosti na úřední kontrolu potravin, jež byla provedena u dodavatele, podmiňovat plnění svých závazků nebo jiné své jednání vůči dodavateli novou kontrolou, jež by byla zaměřena na stejný okruh skutečností jako již provedená úřední kontrola (srov. Kindl, J., Koudelka, M. Zákon o významné tržní síle. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, str. 109–110). Jde o to vyloučit prostor pro takové jednání, jímž by odběratel v rámci dodavatelsko-odběratelských vztahů účelově oddaloval plnění svých závazků vůči dodavateli nebo jej jinak

znevýhodňoval. Ústavní soud dodává, že posuzovaný zákaz zjevně nezasahuje do podstaty a smyslu práva podnikat podle čl. 26 odst. 1 Listiny, sleduje cíl odpovídající ústavně aprobovanému účelu zákazu zneužití významné tržní síly, je způsobilý tento cíl dosáhnout a není nerozumný.

231. Námitka, podle níž by zákaz podle napadeného ustanovení umožňoval dvojí stíhání odběratele v rozporu se zásadou *ne bis in idem*, vyjádřenou v čl. 40 odst. 5 Listiny, není důvodná. Jak je zřejmé z výše uvedeného výkladu, nejde o duplicitní vymezení skutkové podstaty přestupku, za který by již odběratel mohl být stíhán podle jiného zákona. Odběratel se porušení tohoto zákazu nemůže dopustit stejným jednáním, jež bylo zjištěno úřední kontrolou potravin provedenou orgány státního dozoru a následně v příslušném řízení vyhodnoceno jako porušení zákona č. 110/1997 Sb., o potravinách a tabákových výrobcích a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

232. Protože napadené ustanovení umožňuje ústavně konformní výklad, lze ve vztahu k němu uzavřít, že není v rozporu s požadavkem určitosti a předvídatelnosti zákona podle čl. 4 odst. 1 Listiny a čl. 1 odst. 1 Ústavy, základním právem podnikat podle čl. 26 odst. 1 Listiny, základním právem na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny ani zákazem opakovaného trestání za stejné jednání podle čl. 40 odst. 5 Listiny.

XVII. Posouzení ústavnosti oprávnění Úřadu pro ochranu hospodářské soutěže činit sektorová šetření podle § 5a zákona o významné tržní síle

233. Neústavnost sektorových šetření, tedy šetření trhu a vztahů mezi odběrateli a dodavateli podle § 5a zákona o významné tržní síle, jenž byl do tohoto zákona vložen novelizací provedenou zákonem č. 104/2017 Sb., namítá navrhovatelka b) z důvodu nepřípustnosti s nimi spojeného zásahu do soukromé sféry a informačního sebeurčení dotčených subjektů a s tím souvisejícího nedostatku procesních záruk. Uvedené ustanovení zní:

> „§ 5a
> Sektorové šetření
> (1) V případech, kdy Úřad zjistí skutečnosti naznačující porušování tohoto zákona, provádí šetření trhu a vztahů mezi odběrateli a dodavateli (dále jen ‚sektorové šetření') a vydává zprávy o výsledcích šetření, jejichž obsahem je zejména doporučení postupu správné praxe.
> (2) Při provádění sektorového šetření podle odstavce 1 postupuje Úřad obdobně podle § 21c, 21e, 21f a 21g zákona o ochraně hospodářské soutěže. Úřad může na základě skutečností zjištěných při provádění sektorového šetření zahájit řízení z moci úřední."

XVII./a Argumentace navrhovatelky b)

234. Podle navrhovatelky b) je problémem sektorových šetření podle § 5a zákona o významné tržní síle, že s ohledem na jejich plošnou povahu Úřad nesděluje dotčeným osobám podezření na porušení zákona ani není identifikováno jejich procesní postavení, v důsledku čehož je nepřiměřeně zasahováno do jejich práva na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny. Uplatňování jednotlivých vyšetřovacích pravomocí Úřadu podle § 21e, 21f a 21g zákona o ochraně hospodářské soutěže, které zahrnuje například shromažďování důvěrných obchodních a dalších dokumentů jednotlivých odběratelů a dodavatelů nebo velice invazivní prohlídky v obchodních prostorách odběratelů či dokonce v osobních prostorách jejich statutárních zástupců a pracovníků, představuje významný zásah do základního práva na ochranu soukromí podle čl. 10 odst. 2 a 3 Listiny a čl. 8 Úmluvy. Veřejný zájem na ochraně dodavatelů potravin před odběrateli přitom není tak významný, aby takovýto zásah odůvodnil.

235. Dále navrhovatelka b) upozorňuje, že § 20 odst. 2 zákona o ochraně hospodářské soutěže stanoví přísnější podmínky pro sektorová šetření. Vyžaduje, aby situace na jednotlivých trzích naznačovala, že hospodářská soutěž je narušena. Nestačí jen zjištění skutečností, které naznačují porušování zákona, jak to předpokládá vložené ustanovení. Není

důvod, aby v případech, na které dopadá toto ustanovení, nebyla šetření nadále prováděna klasickým způsobem. Porušení zákona o významné tržní síle mohl Úřad i v minulosti šetřit standardním způsobem, tedy v rámci dozoru nad dodržováním daného zákona. Není potřebné zavádět určitý „kvazidozor“ ve formě sektorových šetření, v jejichž rámci budou nedostatečně zajištěna ústavně zaručená procesní práva dotčených osob.

XVII./b Vyjádření Úřadu pro ochranu hospodářské soutěže

236. Na uvedenou argumentaci reagoval Úřad toliko poukazem na rozhodnutí Krajského soudu v Brně (dále jen „krajský soud“) ze dne 7. 10. 2016 č. j. 30 A 116/2016-68, kterým byla zamítnuta žaloba proti Úřadem prováděnému sektorovému šetření vedenému podle zákona o významné tržní síle. Předmětné rozhodnutí podle Úřadu nelze interpretovat tak, jak činí navrhovatelka b), tedy že Úřad nebyl podle úpravy platné před účinností zákona č. 104/2017 Sb. oprávněn provádět sektorová šetření podle zákona o významné tržní síle.

XVII./c Replika navrhovatelky b)

237. Na uvedený poukaz reagovala navrhovatelka b) tak, že rozporovala tvrzení Úřadu ohledně závěrů správních soudů ve vztahu k pravomoci Úřadu vést v období před účinností novely provedené zákonem č. 104/2017 Sb. sektorová šetření podle zákona o významné tržní síle. V citovaném rozsudku byla jednoznačně vyjádřena dřívější absence takovéto pravomoci. Kasační stížnost proti tomuto rozsudku byla následně zamítnuta rozsudkem Nejvyššího správního soudu ze dne 30. 11. 2017 č. j. 3 As 252/2016-50, který uvedený závěr krajského soudu potvrdil. Novelizací provedenou zákonem č. 104/2017 Sb. tak došlo k rozšíření pravomocí Úřadu, s čímž by měly být spojeny obzvlášť vysoké legislativní nároky.

XVII./d Obecně k otázce procesních záruk v rámci sektorového šetření

238. Z uplatněné argumentace se podává, že navrhovatelka b) namítá neústavnost sektorových šetření podle zákona o významné tržní síle z důvodu nedostatečného vymezení postavení osob, vůči nimž může být sektorové šetření vedeno, v důsledku čehož jim není zaručen spravedlivý proces. Kromě toho považuje za nepřípustné využití vyšetřovacích pravomocí Úřadu podle § 21e, 21f a 21g zákona o ochraně hospodářské soutěže za účelem uvedených sektorových šetření.

239. Ústavní soud konstatuje, že sektorová šetření podle § 5a odst. 1 zákona o významné tržní síle lze charakterizovat jako shromažďování a vyhodnocování údajů o trhu nákupu a prodeje zemědělských a potravinářských produktů se zaměřením na související dodavatelsko-odběratelské vztahy. Jde o prostředek sloužící výkonu dozoru nad dodržováním zákona o významné tržní síle, jehož prostřednictvím může Úřad prověřit skutečnosti naznačující jeho porušování, a to zjištěním dalších relevantních údajů o jednání dodavatelů a odběratelů na uvedeném trhu jako celku či jeho dílčích částech. Na základě těchto zjištění může Úřad vyhodnotit aktuální stav, zda v praxi je naplňován účel zákazu zneužití významné tržní síly, a pokud dochází k porušování tohoto zákazu, zda jde o systémový problém, nebo individuální selhání. Sektorová šetření slouží tvorbě metodiky v podobě doporučení správné praxe v rámci dodavatelsko-odběratelských vztahů. Příslušná doporučení Úřad zahrnuje do zpráv o výsledcích šetření. Skutečnosti zjištěné v rámci sektorových šetření mohou opodstatňovat zahájení řízení z moci úřední.

240. Institut sektorových šetření je obdobně upraven i v § 20 odst. 2 zákona o ochraně hospodářské soutěže, kde slouží šetření soutěžních podmínek na trzích, jejichž situace naznačuje narušení hospodářské soutěže. Srovnatelné oprávnění provádět šetření určitého hospodářského odvětví nebo určitého druhu dohod zase přiznává Komisi čl. 17 nařízení Rady (ES) č. 1/2003 ze dne 16. 12. 2002 o provádění pravidel hospodářské soutěže stanovených v článcích 81 a 82 Smlouvy [dále jen „nařízení Rady (ES) č. 1/2003“]. K realizaci uvedených

šetření svěřují zákon o ochraně hospodářské soutěže i uvedené nařízení Úřadu řadu vyšetřovací oprávnění.

241. K námitce nedostatečných procesních záruk Ústavní soud uvádí, že sektorová šetření nejsou řízením, v němž by bylo rozhodováno o právech a povinnostech jednotlivce. Účelem sektorových šetření není postavit najisto, zda se určitý odběratel dopustil zneužití tržní síly, nýbrž zjistit skutečnosti, které teprve by umožňovaly Úřadu v rámci výkonu dozoru zhodnotit dodržování zákona o významné tržní síle. Nemá proto opodstatnění, aby měl v jejich rámci kdokoliv postavení účastníka, s nímž by byla spojena procesní práva a povinnosti.

242. Základních práv jednotlivce se nicméně může dotýkat postup Úřadu v rámci sektorových šetření, respektive výkon některých jeho oprávnění. Tato oprávnění umožňují efektivní provedení sektorových šetření, samotná však nejsou jeho imanentní součástí a jejich použitelnost v rámci sektorových šetření je upravena samostatně, zejména v § 21e, 21f a 21g zákona o ochraně hospodářské soutěže (viz níže). Právě ve vztahu k nim musí vždy existovat nezbytné procesní záruky, včetně soudního přezkumu, ať už podle soudního řádu správního, nebo jiné zvláštní zákonné úpravy. Případné nedostatky těchto oprávnění by ale nezakládaly neústavnost § 5a odst. 1 zákona o významné tržní síle, který pouze obecně umožňuje Úřadu provádět sektorová šetření. Takovýto následek by mohly mít jen vůči zákonné úpravě, která zmíněná oprávnění stanoví. Ústavní soud proto zhodnotil, že § 5a odst. 1 zákona o významné tržní síle není v rozporu s čl. 36 odst. 1 Listiny.

XVII./e Ústavnost použití některých vyšetřovacích oprávnění Úřadu v rámci sektorových šetření

243. Při provádění sektorových šetření podle zákona o významné tržní síle se uplatní také některá oprávnění Úřadu podle zákona o ochraně hospodářské soutěže. Podle § 5a odst. 2 napadeného zákona Úřad při provádění sektorového šetření postupuje obdobně podle § 21c, 21e, 21f a 21g zákona o ochraně hospodářské soutěže. Tato ustanovení upravují jednak nahlížení do spisu (§ 21c), jednak oprávnění umožňující Úřadu získávat relevantní informace.

244. V první řadě jde o povinnost každého poskytnout Úřadu na jeho písemnou výzvu a ve stanovené lhůtě obchodní záznamy, jimiž se rozumí podklady a informace, včetně obchodních knih, jiných obchodních záznamů nebo jiných záznamů, které mohou mít význam pro objasnění předmětu řízení (§ 21e). Dále je třeba zmínit oprávnění Úřadu provádět šetření na místě v obchodních prostorách, tedy na pozemcích a ve všech objektech, místnostech a dopravních prostředcích, které soutěžitelé užívají při své činnosti v hospodářské soutěži (§ 21f). Zaměstnanci Úřadu jsou při výkonu tohoto oprávnění oprávněni vstupovat do obchodních prostor soutěžitelů, u kterých šetření probíhá [odstavec 2 písm. a)], ověřit, zda se v případě dokumentů a záznamů jedná o obchodní záznamy [odstavec 2 písm. b)], nahlížet do obchodních záznamů, které se v obchodních prostorách nacházejí nebo jsou z nich přístupné, bez ohledu na to, v jaké formě jsou uloženy [odstavec 2 písm. c)], kopírovat nebo získávat v jakékoliv formě kopie nebo výpisy z obchodních záznamů [odstavec 2 písm. d)], pečetit obchodní prostory, popřípadě skříně, schránky nebo obchodní záznamy v nich se nacházející na dobu a v rozsahu nezbytném k provedení šetření [odstavec 2 písm. e)] a požadovat od soutěžitele a osob v pracovněprávním nebo jiném obdobném vztahu k němu, případně osob, které soutěžitel pověřil vykonávat v jeho prospěch určité činnosti, v nezbytném rozsahu součinnost nezbytnou k provedení šetření, jakož i vysvětlení k obchodním záznamům [odstavec 2 písm. f)]. Zákon o ochraně hospodářské soutěže nakonec Úřadu umožňuje, je-li důvodné podezření, že se obchodní záznamy nacházejí v jiných než obchodních prostorách, včetně bytů fyzických osob, které jsou statutárními orgány soutěžitele nebo jejich členy nebo jsou k soutěžiteli v pracovněprávním nebo obdobném vztahu, aby provedl šetření

s předchozím souhlasem soudu i v takových prostorách (§ 21g). Pro úplnost je třeba dodat, že obdobná oprávnění svěřují Komisi čl. 20 a 21 nařízení Rady (ES) č. 1/2003.

245. Pro šetření na místě v obchodních prostorách platí, že šetření se provádí na základě písemného pověření vystaveného předsedou Úřadu nebo jinou osobou k tomu oprávněnou podle vnitřních předpisů Úřadu, přičemž pověření musí obsahovat zákonem stanovené náležitosti. Kromě údajů o osobě oprávněné k vystavení pověření mezi ně patří právní ustanovení, podle kterého má být šetření provedeno, označení obchodních prostor soutěžitele, v nichž má být šetření provedeno, předmět šetření a datum jeho zahájení, jakož i jméno, popřípadě jména a příjmení zaměstnanců Úřadu, případně dalších Úřadem pověřených osob, které mají šetření provést (§ 21f odst. 5). Před zahájením šetření sdělí Úřad soutěžiteli, v jehož obchodních prostorách má šetření na místě proběhnout, právní důvod a účel šetření a poučí ho o jeho právech a povinnostech podle zákona o ochraně hospodářské soutěže, včetně možnosti uložení pokuty (§ 21f odst. 6). Proti šetření v obchodních prostorách soutěžitelů lze podat žalobu (§ 21f odst. 7). Ustanovení o šetření na místě v obchodních prostorách se užijí obdobně i na šetření na místě v jiných než obchodních prostorách (§ 21g odst. 2).

246. Navrhovatelka b) namítá neústavnost možnosti využití vyšetřovacích pravomocí podle § 21e, 21f a 21g zákona o ochraně hospodářské soutěže za účelem uvedených sektorových šetření, neboť nepovažuje sektorová šetření podle zákona o významné tržní síle za dostatečný důvod pro související zásah do základních práv a svobod dotčených osob. Tuto námitku hodnotí Ústavní soud tak, že je jí zpochybněna zejména způsobilost sektorových šetření být legitimním cílem tohoto zásahu, a nikoliv také ústavnost uvedených oprávnění jako takových nebo rozsah a efektivnost zákonem stanovených procesních záruk, které se k nim vztahují.

247. Využití oprávnění vyžádat si obchodní záznamy či provést šetření na místě podle § 5a odst. 2 zákona o významné tržní síle ve spojení s § 21e, 21f a 21g zákona o ochraně hospodářské soutěže, respektive s nimi spojená povinnost poskytnout obchodní záznamy či strpět šetření na místě, může představovat zásah do ústavně zaručených základních práv a svobod, a to především práva na ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého života podle čl. 10 odst. 2 Listiny, práva na ochranu před neoprávněným shromažďováním, zveřejňováním nebo jiným zneužíváním osobních údajů podle čl. 10 odst. 3 Listiny, vlastnického práva podle čl. 11 odst. 1 Listiny a práva na nedotknutelnost obydlí podle čl. 12 odst. 1 Listiny. K posouzení, zda jde o ústavně konformní zásah, tedy zásah nepředstavující porušení některého z těchto základních práv, standardně slouží již opakovaně zmíněný test proporcionality (viz bod 104 tohoto nálezu). V rámci abstraktního přezkumu uvedených vyšetřovacích oprávnění ale tento test může zodpovědět pouze otázku, zda předmětný prostředek vůbec lze ústavně konformním způsobem použít. I kdyby ji totiž bylo možné zodpovědět kladně, o proporcionalitě zásahu by v konkrétním případě vždy rozhodoval až příslušný orgán v závislosti na okolnostech věci.

248. Jednotlivá vyšetřovací oprávnění Úřadu podle § 5a odst. 2 zákona o významné tržní síle ve spojení s § 21e, 21f a 21g zákona o ochraně hospodářské soutěže, tedy oprávnění vyžádat si obchodní záznamy či provést šetření na místě, slouží dosažení cíle sektorových šetření, jak byl vymezen výše (viz bod 239 tohoto nálezu). Dotýká-li se jejich výkon práva na ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého života podle čl. 10 odst. 2 Listiny, práva na ochranu před neoprávněným shromažďováním, zveřejňováním nebo jiným zneužíváním osobních údajů podle čl. 10 odst. 3 Listiny nebo vlastnického práva podle čl. 11 odst. 1 Listiny, lze zájem na efektivním provádění dozoru nad dodržováním zákona o významné tržní síle považovat za legitimní cíl případného zásahu. Tato ustanovení umožňují, aby do uvedených práv bylo zasaženo za jakýmkoliv ústavně aprobovaným účelem.

249. Mnohem složitější je hodnocení legitimního cíle v případě, kdy má použití těchto vyšetřovacích prostředků vést k zásahu do nedotknutelnosti obydlí, kterou jako základní právo zaručuje čl. 12 odst. 1 Listiny. Záruka nedotknutelnosti obydlí chrání soukromí jednotlivce v jeho prostorové dimenzi. Kdokoliv si opatří určitý prostor k tomu, aby v něm v nejširším slova smyslu realizoval svůj soukromý život, má právo rozhodovat o tom, zda tento prostor zpřístupní jiným osobám. V případě obydlí je zájem na jeho ochraně umocněn tím, že jde o součást nejintimnější sféry života člověka, která spoluvytváří jeho osobní či rodinné zázemí a umožňuje mu seberealizaci. Tento význam obydlí přetrvává po staletí a opodstatňuje přísnější podmínky pro případný zásah ze strany veřejné moci, jež jsou stanoveny čl. 12 odst. 2 a 3 Listiny.

250. Šetření na místě může zasahovat do nedotknutelnosti obydlí bez ohledu na to, zda se koná v obchodních prostorách podle § 21f nebo v jiných než obchodních prostorách podle § 21g zákona o ochraně hospodářská soutěže. V prvním případě je tomu tak z toho důvodu, že jako obchodní prostory může sloužit i obydlí. Pokud obydlí slouží podnikání nebo provozování jiné hospodářské činnosti, pak je v souladu s čl. 12 odst. 3 Listiny každý povinen strpět na základě zákona provedený vstup do jeho obydlí, jestliže to je nezbytné pro plnění úkolů veřejné správy, což může být i dozor nad dodržováním zákona o významné tržní síle. Ochrana soukromí se samozřejmě uplatní i u šetření v obchodních prostorách, jež obydlím nejsou. Soukromý život v prostorové dimenzi se totiž neomezuje jen na obydlí v pravém slova smyslu, ale je třeba jej vztáhnout na jakýkoliv prostor, v němž jeho realizace přichází v úvahu, včetně například prostředí, kde je vykonáváno povolání nebo zaměstnání [srov. nález ze dne 8. 6. 2010 sp. zn. Pl. ÚS 3/09 (N 121/57 SbNU 495; 219/2010 Sb.)].

251. Provádí-li se šetření na místě v jiných než obchodních prostorách podle § 21g zákona o ochraně hospodářské soutěže, což mohou být i byty sloužící výlučně jako obydlí, vyvstává otázka, zda existuje důvod, který by z hlediska čl. 12 odst. 3 Listiny mohl odůvodnit zásah do nedotknutelnosti obydlí. Podle tohoto ustanovení mohou být v případě takovéhoto bytu (či jiného prostoru), který není užíván pro podnikání či provozování jiné hospodářské činnosti, zákonem dovoleny jiné zásahy do nedotknutelnosti obydlí než domovní prohlídka, jen je-li to v demokratické společnosti nezbytné pro ochranu života nebo zdraví osob, pro ochranu práv a svobod druhých anebo pro odvrácení závažného ohrožení veřejné bezpečnosti a pořádku.

252. Ústavní soud uznává, že dozor nad dodržováním zákona o významné tržní síle, jenž je neoddělitelně spjat s ochranou dodavatelů jako slabší strany ve vztazích s odběrateli s významnou tržní silou, může s ohledem na veřejný zájem chráněný tímto zákonem sloužit ochraně práv a svobod druhých, a v obecné rovině tak odůvodňovat zásah do nedotknutelnosti obydlí podle čl. 12 odst. 3 Listiny. Tento závěr platí i pro sektorová šetření podle § 5a odst. 1 zákona o významné tržní síle, byť tato slouží ochraně práv a svobod druhých jen nepřímo, neboť jejich účelem je pouze shromáždění a zpracování údajů o trhu nákupu a prodeje zemědělských a potravinářských produktů. Přesto nelze vyloučit, že i v jejich případě bude dán, byť třeba i jen výjimečně, natolik intenzivní veřejný zájem, který by byl způsobilý převážit nad zájmem jednotlivce na ochraně soukromí v prostorové dimenzi, a opodstatňoval tak jeho povinnost strpět vstup do obydlí. Jeho posouzení se bude odvíjet od okolností konkrétní věci.

253. Pro srovnání lze uvést, že využití obdobných pravomocí připouští pro oblast ochrany hospodářské soutěže v rámci šetření hospodářských odvětví a druhů dohod i čl. 17 nařízení Rady (ES) č. 1/2003, podle něhož může Komise provádět jakékoliv kontroly, které jsou nezbytné k získání informací pro použití čl. 101 a 102 Smlouvy o fungování Evropské unie, včetně kontrol v jiných prostorách podle čl. 21 uvedeného nařízení, jež vyžadují předchozí svolení vnitrostátního soudu dotyčného členského státu.

254. Zájem na dozoru nad dodržováním zákona o významné tržní síle tak představuje legitimní cíl, který odůvodňuje zásah do základních práv dotčené osoby spočívající ve výkonu oprávnění Úřadu vyžádat si v rámci sektorových šetření podle § 5a odst. 1 zákona o významné tržní síle obchodní záznamy či provést šetření na místě v obchodních prostorách nebo v jiných než obchodních prostorách podle § 21e, 21f a 21g zákona o ochraně hospodářské soutěže. Přiměřenost zásahu do základních práv spojenou s výkonem těchto oprávnění lze posoudit v tom smyslu, že všechna tři jsou způsobilá dosáhnout jimi sledovaného cíle (požadavek vhodnosti). U každého z nich zároveň zákon o ochraně hospodářské soutěže poskytuje záruky, které zajišťují šetrnost zásahu vůči dotčeným ústavně zaručeným základním právům a svobodám (požadavek potřebnosti). Zejména musí jít vždy o zásah nezbytný, Úřad jej musí náležitě odůvodnit a vždy se lze proti němu domáhat soudní ochrany ve správním soudnictví. V případě šetření na místě v jiných než obchodních prostorách podle § 21g zákona o ochraně hospodářské soutěže navíc musí soud – obdobně jako u domovních prohlídek podle trestního řádu – s jeho provedením vyslovit předběžný souhlas, o kterém bude rozhodovat v řízení podle § 323 a násl. zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních. V neposlední řadě je třeba dodat, že legitimní cíl uvedených oprávnění je v obecné rovině způsobilý převážit nad základním právem chráněným zájmem jednotlivce (požadavek proporcionality v užším smyslu). Zda tomu tak skutečně i bude, posoudí Úřad samostatně v každém kontrolním případě, a stejně tak učiní v rámci případného přezkumu tohoto zásahu příslušný soud.

255. Protože posouzení § 5a odst. 2 v části vymezené textem „21e, 21f a 21g“ zákona o významné tržní síle vyústilo v závěr, že zákonem o ochraně hospodářské soutěže stanovená vyšetřovací oprávnění Úřadu, jež se použijí i při provádění sektorových šetření podle zákona o významné tržní síle, nepředstavují nepřiměřený zásah do ústavně zaručených základních práv a svobod, je tím opodstatněn závěr, že uvedené ustanovení není v této části v rozporu s čl. 10 odst. 2 a 3, čl. 11 odst. 1 a čl. 12 odst. 1 a 3 Listiny.

XVIII. Posouzení určitosti § 8 a 9 zákona o významné tržní síle a jimi stanovené horní hranice pokut

256. Poslední okruh námitek navrhovatelek spočíval v tvrzení neurčitosti úpravy přestupků a nepřiměřenosti horní hranice pokut podle § 8 a 9 zákona o významné tržní síle. Fakticky však směřoval především proti § 8 odst. 3 a 4, v nichž jsou stanoveny horní hranice pokut za přestupky uvedené v § 8 odst. 1 a 2 tohoto zákona. Ustanovení § 8 zákona o významné tržní síle zní:

„§ 8
Přestupky právnických osob a podnikajících fyzických osob
(1) Odběratel, který má významnou tržní sílu, se dopustí přestupku tím, že
a) v rozporu s § 4 zneužije svoji významnou tržní sílu,
b) nesplní závazek podle § 6 odst. 2,
c) nesplní opatření k nápravě uložené Úřadem podle § 6a nebo jinou povinnost stanovenou rozhodnutím Úřadu, nebo
d) nesjedná povinnou náležitost smlouvy podle § 3a písm. a) až e) nebo nesjedná smlouvu písemně.
(2) Právnická nebo podnikající fyzická osoba se dopustí přestupku tím, že
a) poruší pečeť umístěnou v průběhu šetření podle tohoto zákona, nebo
b) v rozporu s tímto zákonem neposkytne Úřadu úplné, správné a pravdivé podklady nebo informace, včetně obchodních knih, jiných obchodních záznamů nebo jiných záznamů, které mohou mít význam pro objasnění předmětu řízení.
(3) Za přestupek podle odstavce 1 se uloží pokuta do 10 000 000 Kč nebo 10 % z čistého obratu dosaženého odběratelem za poslední ukončené účetní období a za přestupek podle odstavce 2 se uloží pokuta do 300 000 Kč nebo 1 % z čistého obratu dosaženého právnickou nebo podnikající fyzickou osobou za poslední ukončené účetní období.
(4) Je-li pokuta podle odstavce 3 ukládána

a) odběrateli, který je ovládanou osobou, počítá se z úhrnu čistého obratu ovládané a ovládající osoby za poslední ukončené účetní období, nebo
b) nákupní alianci nebo jejím členům, počítá se z úhrnu čistých obratů dosažených jejími členy za poslední ukončené účetní období.
(5) Pokud je pokuta uložena nákupní alianci, ručí její členové za zaplacení uložené pokuty společně a nerozdílně.
(6) Jestliže Úřad uzná odběratele vinným z přestupku podle § 8 odst. 1, tak sníží pokutu, o jejíž výši informoval účastníky řízení ve sdělení výhrad, o 20 %, pokud se odběratel ke spáchání přestupku přiznal a pokud má Úřad za to, že s ohledem na povahu a závažnost přestupku je takový postih dostatečný.“

XVIII./a Argumentace navrhovatelek

257. Podle navrhovatelek vytváří § 8 odst. 1 a 2 zákona o významné tržní síle zcela neakceptovatelně a nepřiměřeně široký prostor správnímu orgánu pro uložení pokuty. Má jít o natolik široké rozpětí, že umožňuje správnímu orgánu libovůli v rozhodování, v jaké výši pokutu uloží, aniž by bylo možné její výši logicky odůvodnit. Takto široká možnost uložení pokuty je podle jejich názoru společně s nejasností pravidel pro ukládání pokut v rozporu s čl. 2 odst. 3 Ústavy a čl. 2 odst. 2 Listiny. Vysoká sankce hrozí dokonce i za bagatelní jednání, jako je nedodržení předepsané formy smlouvy či jejích náležitostí. Sankcionováno může být v podstatě každé jednání odběratele s významnou tržní silou nevýhodné pro dodavatele.

XVIII./b Vyjádření vlády

258. Vláda nepovažuje § 8 a 9 zákona o významné tržní síle za ustanovení, která by byla neurčitá či poskytující nepřípustně široký prostor pro uvážení. Pokud navrhovatelky poukazují na § 8 odst. 3 napadeného zákona, toto ustanovení se obsahově shoduje s § 22a odst. 2 zákona o ochraně hospodářské soutěže, upravujícím maximální možné výše pokut, které lze uložit za protisoutěžní jednání. Takováto úprava je v předpisech soutěžního práva obvyklá (srov. § 14 odst. 4 zákona č. 63/1991 Sb., o ochraně hospodářské soutěže, ve znění účinném do 30. 6. 2001), přičemž Ústavní soud nikdy nedovodil její neústavnost.

259. Stanovená výše pokut podle názoru vlády odpovídá požadavkům, které v tomto ohledu plynou z některých nálezů Ústavního soudu. I v tomto případě platí, že je nutno dát přednost ústavně konformnímu výkladu zákona před jeho zrušením, tedy výkladu se zřetelem na požadavky ochrany základních práv a svobod. Ukládání pokuty bylo ještě před účinností zákona o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich podřízeno pravidlům podle § 9 odst. 2 napadeného zákona, ve znění účinném do 30. 6. 2017, podle nichž se při určení výměry pokuty právnické osobě přihlédne k závažnosti správního deliktu, zejména ke způsobu jeho spáchání a jeho následkům a k okolnostem, za nichž byl spáchán.

XVIII./c Vlastní posouzení

260. Ústavní soud konstatuje, že námitka neurčitosti vymezení skutkové podstaty přestupku již byla vypořádána v souvislosti s přezkumem § 4 odst. 1 a některých pododstavců § 4 odst. 2 zákona o významné tržní síle, ve vztahu k nimž byla uplatňována. Ustanovení § 8 odst. 1 písm. a) napadeného zákona stanoví, že se odběratel, který má významnou tržní sílu, dopustí přestupku tím, že v rozporu s § 4 zneužije svoji významnou tržní sílu. I kdyby tedy některý z odstavců či pododstavců posledně uvedeného ustanovení byl neústavní z důvodu své neurčitosti, postačilo by jeho zrušení, aniž by tato skutečnost činila neústavním uvedený přestupek.

261. Neústavní neurčitost nelze spatřovat ani ve vymezení horní hranice výše pokut podle § 8 odst. 3 a 4 zákona o významné tržní síle. Tento závěr platí i pro její vymezení procentní hodnotou z „čistého obratu“ dosaženého odpovědným subjektem „za poslední ukončené účetní období“, když v tomto ohledu se k výkladu pojmu „čistý obrat“ použije jeho

vymezení v jiných právních předpisech, což odpovídá ustálenému výkladu tohoto pojmu v některých ustanoveních zákona o ochraně hospodářské soutěže (srov. Raus, D., Oršulová, A. Zákon o ochraně hospodářské soutěže. Komentář. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019, str. 317–319, 503–505; Kindl, J., Munková, J. Zákon o ochraně hospodářské soutěže. Komentář. 3. přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2016, str. 279–282).

262. Namítají-li navrhovatelky nepřiměřenost horní hranice pokut podle § 8 odst. 3 a 4 zákona o významné tržní síle, jde o námitku, jejíž podstata spočívá v tvrzeném rozporu tohoto ustanovení s vlastnickým právem odběratelů podle čl. 11 odst. 1 Listiny. Ústavní soud připomíná, že uložením pokuty neboli peněžité sankce vzniká jednotlivci veřejnoprávní povinnost peněžitého plnění vůči státu, která je sice zásahem do jeho vlastnického práva, samotná však nepředstavuje jeho porušení (nález sp. zn. Pl. ÚS 7/03). O porušení by šlo jen v případě, jestliže by tato povinnost nebyla stanovena zákonem nebo by neobstála z hlediska požadavku přiměřenosti.

263. Za východisko posouzení přiměřenosti výše pokuty lze považovat test proporcionality, jak byl vymezen výše (bod 107 tohoto nálezu). K tomu je třeba dodat, že tento test se v případě peněžitých sankcí z povahy věci uplatní toliko v modifikované podobě. I když totiž bude oprávnění udělit pokutu v určité výši způsobilé dosáhnout legitimní cíl, kterým je preventivní působení proti porušení určité právní povinnosti a současně potrestání jejího porušení (požadavek vhodnosti), posouzení šetrnosti omezení práva (požadavek potřebnosti) nebude možné smysluplně provést. Je tomu tak z toho důvodu, že jejím předpokladem je zhodnocení intenzity veřejného zájmu na určitém nastavení výše pokuty, tedy posouzení otázky politického charakteru, k níž je oprávněn zákonodárce (nález sp. zn. Pl. ÚS 1/12, body 329 až 331). Právě zákonodárci náleží oprávnění stanovit, zda určité jednání má být trestné, nebo nikoliv, definování skutkových podstat deliktů (trestných činů, přestupků) a stanovení druhu a výše sankcí. V rámci svého uvážení může zohlednit jednotlivá kriminálněpolitická hlediska, například hledisko generální prevence, intenzitu rizika deliktního jednání a z toho plynoucí stupeň ohrožení spořádaného lidského soužití nebo proměny v nazírání veřejnosti na význam individuálních a společenských hodnot a právních statků poškozovaných deliktním chováním pachatelů [nález ze dne 25. 10. 2011 sp. zn. Pl. ÚS 14/09 (N 183/63 SbNU 117; 22/2012 Sb.), body 29, 34 a 36].

264. Ústavní soud je sice oprávněn přezkoumat zákon, který je vyústěním těchto úvah, v mezích svých oprávnění, v zásadě se však musí omezit na posouzení, zda maximální výši peněžité sankce nelze považovat za extrémně nepřiměřenou (test vyloučení extrémní disproporcionality), tedy zda s touto sankcí spojený zásah do práva vlastnit majetek podle čl. 11 odst. 1 Listiny nemůže vést k takové zásadní změně majetkových poměrů dotčeného subjektu, jež by měla za následek „zničení majetkové základny“ [nález ze dne 13. 8. 2002 sp. zn. Pl. ÚS 3/02 (N 105/27 SbNU 177; 405/2002 Sb.)] nebo „škrtící (rdousící) působení“ (nález sp. zn. Pl. ÚS 7/03). Tím není omezen přezkum zákona z hlediska dodržení principu rovnosti podle čl. 1 Listiny nebo zákazu diskriminace podle čl. 3 odst. 1 Listiny [srov. nález sp. zn. Pl. ÚS 36/01, nález sp. zn. Pl. ÚS 7/03 nebo nález ze dne 21. 4. 2009 sp. zn. Pl. ÚS 29/08 (N 89/53 SbNU 125; 181/2009 Sb.), bod 56]. Jsou-li zachovány takto vymezené meze uvážení, je konečné slovo ve vztahu k potřebnosti stanovení určité maximální výše peněžité sankce vyhrazeno zákonodárci (nález sp. zn. Pl. ÚS 1/12, bod 332).

265. Soulad zákonných ustanovení, která stanoví horní hranice pokut, s právem vlastnit majetek podle čl. 11 odst. 1 Listiny tak Ústavní soud může posoudit pouze z hlediska případného likvidačního nebo rdousícího účinku. Ve svém hodnocení přitom musí zohlednit nejen to, zda uložení pokuty v maximální výši může mít takovýto účinek, nýbrž také povinnost správního orgánu zohlednit při rozhodování o výši sankce vedle závažnosti deliktu a okolností jeho spáchání i majetkové poměry odpovědného subjektu. Povinnost zvažovat

v každém individuálním případě dopady ve vztahu k majetkové podstatě odpovědného subjektu vyplývá přímo z uvedeného základního práva (nález sp. zn. Pl. ÚS 1/12, bod 334) a její zákonné vyjádření ve vztahu k právnickým osobám nebo podnikajícím fyzickým osobám lze nalézt v § 37 písm. g) zákona o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich, který stanoví povinnost správního orgánu přihlédnout při určení druhu správního trestu a jeho výměry k povaze její činnosti. Kromě jiného tak musí být zvažován dopad zásahu do majetkové podstaty odpovědného subjektu z hlediska jeho možnosti tuto činnost dále vykonávat.

266. Ustanovení § 8 odst. 3 a 4 zákona o významné tržní síle stanoví horní hranice výše pokuty, které podle Ústavního soudu nelze hodnotit jako natolik extrémně vysoké, že by uložení správního trestu na této úrovni bylo za všech okolností nepřípustné. Zároveň platí, že je zaručena možnost zohlednění individuálních okolností každého případu, včetně majetkové podstaty pachatele přestupku. Tím je opodstatněn závěr, že tato ustanovení nejsou v rozporu s čl. 11 odst. 1 Listiny.

XIX. Závěr

267. Závěrem lze shrnout, že Ústavní soud částečně vyhověl návrhům navrhovatelek a shledal rozpor § 3a písm. a) zákona o významné tržní síle ve slovech „výši veškerých peněžních plnění dodavatele, jejichž celková suma nesmí překročit 3 % z ročních tržeb dodavatele za poslední ukončené účetní období v délce 12 měsíců za potraviny dodané jednotlivému odběrateli v roce, ve kterém došlo k finančnímu plnění," se základním právem podnikat podle čl. 26 odst. 1 a 2 Listiny. Z tohoto důvodu toto ustanovení podle § 70 odst. 1 zákona o Ústavním soudu, ve znění zákona č. 48/2002 Sb., zrušil ke dni vyhlášení nálezu ve Sbírce zákonů (výrok I).

268. O zamítnutí návrhů navrhovatelek podle § 70 odst. 2 zákona o Ústavním soudu rozhodl Ústavní soud v případě těch ustanovení napadeného zákona, ve vztahu k nimž provedl věcný přezkum, a to i když nebyly výslovně uvedeny v eventuálním návrhu navrhovatelky b), ledaže se jejich přezkum týkal jen legislativního procesu. To znamená, že zamítl návrh navrhovatelky a) na zrušení § 3, § 4 odst. 1, § 4 odst. 2 úvodní části ustanovení ve slově „zejména" a § 4 odst. 2 písm. c), d), h), i) a k) zákona o významné tržní síle, ve znění zákona č. 50/2016 Sb., (výrok II). Protože v průběhu řízení o návrhu navrhovatelky a) pozbyly v důsledku následných novelizací platnosti § 5 odst. 2, § 7, 8 a 9 zákona o významné tržní síle, ve znění zákona č. 50/2016 Sb., Ústavní soud řízení o této části návrhu zastavil podle § 67 odst. 1 zákona o Ústavním soudu (výrok III). Ve vztahu ke zbytku návrhem navrhovatelky a) napadeného zákona se již Ústavní soud ústavností jednotlivých ustanovení věcně nezabýval, neboť vůči nim, s výjimkou tvrzené neústavnosti legislativního procesu, nebyla uplatněna konkrétní argumentace. V této části rozhodl podle § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu, ve znění zákona č. 77/1998 Sb., že návrh je zjevně neopodstatněný (výrok IV).

269. Ústavní soud dále podle § 70 odst. 2 zákona o Ústavním soudu zamítl návrh navrhovatelky b) na zrušení § 5a odst. 1, § 5 odst. 2 ve slovech „21e, 21f a 21g" a § 8 odst. 3 a 4 zákona o významné tržní síle, ve znění pozdějších předpisů, (výrok V). Pokud jde o její návrh na zrušení § 1, 2, 3, 3a, 4, 5, 6, 10 a 11 zákona o významné tržní síle, Ústavní soud jej podle § 43 odst. 1 písm. e) ve spojení s § 35 odst. 2 zákona o Ústavním soudu, ve znění zákona č. 77/1998 Sb., odmítl pro nepřípustnost z důvodu, že ve věci již bylo zahájeno řízení. Ve zbytku, který zahrnoval návrh na zrušení zbylé části § 5a odst. 2, § 7, 7a, § 8 odst. 1, 2, 5 a 6, § 9 a 9a zákona o významné tržní síle, ve znění pozdějších předpisů, rozhodl Ústavní soud podle § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu, ve znění zákona č. 77/1998 Sb., o odmítnutí návrhu navrhovatelky b) pro zjevnou neopodstatněnost (výrok VI). Závěrem Ústavní soud k návrhu Úřadu na přiznání postavení vedlejšího účastníka řízení rozhodl, že

Úřad v souladu s § 28 odst. 2 zákona o Ústavním soudu v tomto řízení vedlejším účastníkem není, protože mu zákon takovéto postavení nepřiznává (výrok VII).

Odlišná stanoviska

Odlišné stanovisko soudce Pavla Rychetského, k němuž se připojili soudci Vladimír Sládeček a Vojtěch Šimíček

1. Přestože jsem byl ve věci sp. zn. Pl. ÚS 30/16 soudcem zpravodajem, při závěrečném hlasování nezískal dostatečnou podporu můj návrh, aby Ústavní soud zrušil také § 4 odst. 2 úvodní část ustanovení ve slově „zejména“ zákona o významné tržní síle pro jeho rozpor s požadavkem určitosti a předvídatelnosti zákona, jenž vyplývá z čl. 4 odst. 1 Listiny a čl. 1 odst. 1 Ústavy. Problémem samozřejmě není samotné použití tohoto slova, které je stejně jako nejrůznější demonstrativní výčty součástí mnoha právních předpisů. V posuzovaném případě se ovšem od slova „zejména“ odvíjí možnost, aby se odběratel s významnou tržní silou dopustil jejího zneužití i jiným jednáním, než jaká jsou uvedena v § 4 odst. 2 napadeného zákona, tedy i jednáním, které lze podřadit jen pod obecně vymezený zákaz zneužití významné tržní síly podle § 4 odst. 1 ve spojení s § 3 napadeného zákona. Jsem přesvědčen, že takto vymezený zákaz není natolik určitý, aby z něj pro jednotlivé odběratele bylo seznatelné, jaká konkrétní jednání jsou vlastně zakázána. Tato skutečnost mi brání ztotožnit se s příslušnou částí zamítavého výroku II přijatého nálezu. Místo toho mě vede k tomu, abych k této jeho části společně se soudci, kteří v této otázce zaujali stejný právní názor, podle § 14 zákona o Ústavním soudu uplatnil odlišné stanovisko.

2. Jak se podává ze samotného nálezu, ustanovení § 4 odst. 1 ve spojení s § 3 odst. 1 zákona o významné tržní síle stanoví odběratelům obecný zákaz vynutit si bez spravedlivého důvodu výhodu vůči dodavatelům v souvislosti s nákupem potravin nebo přijímáním nebo poskytováním služeb s nákupem nebo prodejem potravin souvisejících (viz bod 69 nálezu). Pro podřazení určitého jednání pod takto vymezený zákaz je určující možnost odběratele „vynutit si“ jednostranně „výhodu“ vůči dodavatelům „bez spravedlivého důvodu“, což je však podmínka z hlediska všech těchto komponentů velmi neurčitá. Nic na tom nemění ani kritéria pro posouzení významné tržní síly uvedená v § 3 odst. 2 a 3 napadeného zákona, ani obratové kritérium podle § 3 odst. 4 napadeného zákona, které jinak dotváří definici významné tržní síly (viz bod 71 nálezu). Mám za to, že posouzení existence „spravedlivého důvodu“ určité „výhody“ při rozhodování, zda se odběratel v dodavatelsko-odběratelských vztazích dopustil přestupku, by bez bližší konkretizace zákazu zneužití významné tržní síly bylo fakticky ponecháno velmi široké úvaze Úřadu, případně správních soudů, a pro odběratele by nebylo předvídatelným. Takovéto posouzení by v mnoha směrech záviselo na politickém či ekonomickém náhledu rozhodujícího orgánu, tedy na úvaze, která by v takto široké míře měla náležet jen zákonodárci.

3. Napříč právním řádem lze nalézt různé skutkové podstaty přestupků, které se budou významně odlišovat mírou své určitosti, a jsem si vědom toho, že v případě každé z těchto skutkových podstat nelze určitost posuzovat izolovaně, nýbrž v reálném kontextu právních vztahů, které jsou takto upravovány. Zdánlivě velmi neurčitá skutková podstata přestupku může být s ohledem na to, kdo jsou její adresáti, ve skutečnosti natolik určitá či konkrétní, že v tomto ohledu nebude u svých adresátů vzbuzovat žádné pochybnosti. Tak tomu bude obzvlášť v případech, kdy jimi budou profesionálové či odborníci v určité oblasti. Nelze nicméně brát ze zřetele, že ať už je adresátem určitého zákazu kdokoliv, je to právě text zákona, který mu umožňuje rozlišit, jaké jednání je zakázáno, a který mu současně umožňuje bránit se, byl-li by pro přestupek neprávem stíhán. Zdůrazňuji, že podle čl. 2 odst. 3 Listiny může každý činit, co není zákonem zakázáno, a nikdo nesmí být nucen činit, co zákon

neukládá. Tak tomu již ale není, jestliže obsah zákonem stanoveného zákazu není příslušným orgánem dovozován z textu zákona, nýbrž tímto orgánem fakticky určen.

4. I v případě zákona o významné tržní síle se uplatní závěr, kterým Ústavní soud v minulosti odůvodnil neústavnost § 23 odst. 2 úvodní části ustanovení ve slově „zejména“ zákona č. 148/1998 Sb., o ochraně utajovaných skutečností a o změně některých zákonů. Slovo „zejména“ v tomto ustanovení uvozovalo demonstrativní výčet, jenž vymezoval, co se pro účely bezpečnostní spolehlivosti osoby považuje za bezpečnostní riziko. Ústavní soud tehdy uvedl, že „ústavně přípustné je pouze zákonné obecné vymezení bezpečnostních rizik, v jehož širším rámci bude ponechán dostatečný prostor pro uvážení příslušných orgánů, nikoliv však zákonné poskytnutí prostoru pro vytváření bezpečnostních rizik zcela nových, která zákonodárce nesankcionoval. Nepředvídatelností důsledků citovaného zákona ve sledovaném smyslu se otevírají možnosti pro potenciální svévoli příslušných orgánů, což je v demokratickém právním státě nepřípustné.“ [nález ze dne 12. 7. 2001 sp. zn. Pl. ÚS 11/2000 (N 113/23 SbNU 105; 322/2001 Sb.), část IX].

5. Zákaz zneužití významné tržní síly by v rovině soukromoprávních vztahů bylo možné vyložit prostřednictvím obchodních zvyklostí a zásady poctivého obchodního styku (§ 7 a 1801 občanského zákoníku, § 3 odst. 2 písm. d) zákona o ochraně hospodářské soutěže) a obecného zákazu zneužití hospodářského postavení k vytváření nebo k využití závislosti slabší strany (§ 433 občanského zákoníku), tedy principů umožňujících v konkrétních případech nalezení spravedlivých vztahů mezi odběrateli a dodavateli. Nelze však již připustit, aby pouhá úvaha o „nespravedlnosti“ důvodu „výhody“ opodstatňovala závěr o tom, že se odběratel dopustil přestupku. Ostatně samotná významná tržní síla není pojmem, který by měl mimo zákonnou definici obecně přijímaný význam. Bez upřesnění obratovým kritériem podle § 3 odst. 4 zákona o významné tržní síle by nebylo předvídatelné ani jen to, kdo je adresátem jednotlivých dílčích zákazů obsažených v § 4 odst. 2 tohoto zákona.

6. Neurčitost zákazu zneužití významné tržní síly, jak je obecně vymezen v § 4 odst. 1 ve spojení s § 3 zákona o významné tržní síle, podle mého názoru brání tomu, aby jeho prostřednictvím byla samostatně vymezena skutková podstata přestupku, tedy nezávisle na některém z dílčích vymezení tohoto zákazu uvedených ve výčtu podle § 4 odst. 2 zákona o významné tržní síle, která za neurčitá naopak považovat nelze. Takovéto použití obecného vymezení zákazu zneužití významné tržní síle je přitom možné jen z důvodu, že ustanovení § 4 odst. 2 zákona o významné tržní síle stanoví výčet dílčích zakázaných jednání jako demonstrativní, a nikoliv jako vyčerpávající. Ústavní soud měl proto zrušit úvodní část tohoto ustanovení ve slově „zejména“, neboť právě od něho se odvíjí demonstrativní povaha uvedeného výčtu. Pouze v rozsahu tohoto slova je toto ustanovení v rozporu s požadavkem určitosti a předvídatelnosti zákona podle čl. 1 odst. 1 Ústavy a čl. 4 odst. 1 Listiny. Tím by byly odstraněny možné následky této neurčitosti do základních práv dotčených odběratelů.

7. Respektuji nicméně, že většina pléna Ústavního soudu se s tímto názorem neztotožnila, a vítám, že se nález problémem neurčitosti předmětného zákazu zabýval a že v něm je zdůrazněna potřeba restriktivního výkladu obecné skutkové podstaty zákazu zneužití významné tržní síly (viz bod 72 nálezu). Považuji za velmi důležité, aby byl při tvorbě skutkových podstat přestupků obecně kladen velký důraz na jejich určitost a předvídatelnost.

Č. 68
Obecně závazná vyhláška města Bílina č. 10/2015 o regulaci provozování sázkových her, loterií a jiných podobných her
(sp. zn. Pl. ÚS 41/18 ze dne 7. dubna 2020; 242/2020 Sb.)

I. Ustanovení § 123 zákona č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení), ve znění pozdějších předpisů, opravňuje Ministerstvo vnitra k dozoru nad zákonností obecně závazných vyhlášek, aniž by tentýž nebo jiný zákon z uvedeného dozoru některé oblasti právní úpravy vylučoval. Dozoru Ministerstva vnitra podléhá proto i soulad obecně závazných vyhlášek se zákonem č. 143/2001 Sb., o ochraně hospodářské soutěže a změně některých zákonů (zákon o ochraně hospodářské soutěže), ve znění pozdějších předpisů.

II. Dozor Ministerstva vnitra může být jako postup z moci úřední zahájen jak na základě zjištění, která ministerstvo učinilo v rámci své vlastní úřední činnosti, tak i na základě podnětů ze strany jiných orgánů nebo osob. Sama skutečnost – který z uvedených důvodů vedl k závěru Ministerstva vnitra, že předmětný dozor bude vykonán – nemá žádný vliv na posouzení otázky, zda jsou splněny podmínky aktivní legitimace ministerstva k podání návrhu na zrušení obecně závazné vyhlášky podle § 64 odst. 2 písm. g) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů.

III. Provozovatelé dotčení obecně závaznou vyhláškou regulující místa, na nichž se umístění hazardních her zakazuje, nejsou zbaveni přístupu k soudu, neboť mají možnost brojit proti rozhodnutí Ministerstva financí o příslušném povolení u správních soudů, které jsou oprávněny posoudit všechny individuální okolnosti případu a předmětnou obecně závaznou vyhlášku případně neaplikovat.

Nález

Ústavní soud rozhodl pod sp. zn. Pl. ÚS 41/18 dne 7. dubna 2020 v plénu složeném z předsedy soudu Pavla Rychetského a soudců a soudkyň Ludvíka Davida, Jaroslava Fenyka (soudce zpravodaj), Josefa Fialy, Jana Filipa, Jaromíra Jirsy, Tomáše Lichovníka, Vladimíra Sládečka, Pavla Šámala, Kateřiny Šimáčkové, Vojtěcha Šimíčka, Milady Tomkové, Davida Uhlíře a Jiřího Zemánka o návrhu Ministerstva vnitra na zrušení obecně závazné vyhlášky města Bílina č. 10/2015 o regulaci provozování sázkových her, loterií a jiných podobných her, za účasti města Bílina, se sídlem Březánská 50/4, 418 31 Bílina, zastoupeného JUDr. Martinem Nedelkou, Ph.D., advokátem, se sídlem Olivova 2096/4, Praha 1, jako účastníka řízení, takto:

Návrh na zrušení obecně závazné vyhlášky města Bílina č. 10/2015 o regulaci provozování sázkových her, loterií a jiných podobných her se zamítá.

Odůvodnění

I. Shrnutí návrhu

1. Návrhem doručeným Ústavnímu soudu dne 25. 10. 2018 se Ministerstvo vnitra (dále jen „ministerstvo“) domáhalo podle § 64 odst. 2 písm. g) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) zrušení obecně závazné vyhlášky města Bílina (dále též jen „město“) č. 10/2015 o regulaci provozování sázkových her, loterií a jiných podobných her (dále též jen „vyhláška č. 10/2015“).

2. V návrhu ministerstvo konstatovalo, že město se na základě pravomocného rozhodnutí předsedy Úřadu pro ochranu hospodářské soutěže (dále jen „ÚOHS“) ze dne 13. 11. 2017 č. j. ÚOHS-R0007/2017/HS-33348/2017/310/Aši (dále jen „rozhodnutí předsedy ÚOHS“) dopustilo vydáním vyhlášky č. 10/2015 narušení hospodářské soutěže, neboť stanovilo místa pro provozování hazardních her neobjektivním a diskriminačním způsobem. Rozhodnutím předsedy ÚOHS bylo potvrzeno prvoinstanční rozhodnutí ÚOHS ze dne 20. 12. 2016 č. j. ÚOHS-S0538/2015/VS-49664/2016/830/ESk, kterým bylo město shledáno odpovědným za spáchání správního deliktu pro porušení § 19a odst. 1 písm. a) zákona č. 143/2001 Sb., o ochraně hospodářské soutěže a o změně některých zákonů (zákon o ochraně hospodářské soutěže), ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o ochraně hospodářské soutěže“), za který mu byla uložena pokuta ve výši 275 000 Kč.

3. Ministerstvo zdůraznilo, že rozhodnutím předsedy ÚOHS je v souladu s § 57 odst. 3 a § 73 odst. 2 zákona č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „správní řád“) vázáno jako rozhodnutím o předběžné otázce a nemůže si o této věci učinit úsudek samo. Jestliže tedy bylo ÚOHS pravomocně rozhodnuto, že město vydáním vyhlášky č. 10/2015 porušilo zákon o ochraně hospodářské soutěže, jde podle § 123 odst. 1 zákona č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení), ve znění pozdějších předpisů, o situaci, kdy obecně závazná vyhláška odporuje zákonu, a tedy o důvod pro uplatnění dozorových kompetencí ze strany ministerstva.

4. K obsahu vyhlášky č. 10/2015 ministerstvo uvedlo, že město v článku 2 vyhlášky č. 10/2015 ve spojení s její přílohou stanovilo, že vymezené druhy hazardních her lze ve městě provozovat pouze na přesně vymezených čtyřech adresách. Ministerstvo následně poukazuje na závěry rozhodnutí předsedy ÚOHS, podle kterých v době přijetí vyhlášky č. 10/2015 byla veřejně publikována (včetně zveřejnění na úřední desce města a jeho webových stránkách) kritéria výběru míst, na kterých lze hazardní hry ve městě provozovat. Kritéria výběru následně město stanovilo přímo v preambuli vyhlášky č. 10/2015. Podle ÚOHS nestačí pouze nastavení objektivních a nediskriminačních kritérií, ale musí být současně zabezpečeno jednak objektivní a nediskriminační užití těchto kritérií při výběru povolených míst a dále přijetí transparentního mechanismu, podle kterého bude výběr povolených míst probíhat v případě, že nastavená kritéria splní více objektů.

5. V souvislosti s kritériem, podle kterého by se provozovny neměly nacházet v částech s vysokou mírou kriminality, cituje ministerstvo závěr ÚOHS, podle kterého „volba dvou objektů nacházejících se na sídlišti Za Chlumem vzbuzuje důvodné pochybnosti o tom, zda bylo dané kritérium při výběru povolených míst dostatečně zohledněno (…) sídliště Za Chlumem je po Teplickém předměstí druhou nejproblematičtější lokalitou z pohledu počtu spáchaných přestupků“. Ministerstvo přitom poukazuje na následující závěry ÚOHS. Podle ÚOHS nebylo prokázáno, že by uvedené kritérium bylo splněno všemi povolenými provozovnami. Podle ÚOHS povolené provozovny dále nesplňují jeden ze stěžejních parametrů určujících kritérium neporušování právních předpisů, kterým je počet případů možného zneužívání dávek státní sociální podpory zaznamenaný městskou policií v jednotlivých provozovnách, neboť v období od ledna 2011 do dubna 2015 bylo na těchto adresných místech zjištěno 390 případů potenciálního zneužívání dávek státní sociální podpory. Dále pokud jde o kritérium bezpečnosti (navázání na monitoring daného místa kamerovým systémem), má ÚOHS za to, že vzdálenost dvou povolených adres na sídlišti Za

Chlumem od služebny městské policie (více než 1 km) vyvolává určité pochybnosti o tom, jestli stanovená místa předmětné kritérium splňují.

6. Ze shora uvedeného vychází závěr ÚOHS, na který ministerstvo ve svém návrhu poukazuje, že postup města při výběru adresných míst, na kterých vyhláška č. 10/2015 povoluje provozování hazardních her, nelze označit za objektivní a nediskriminační, a tudíž ani omezení hospodářské soutěže na dotčených relevantních trzích není možné považovat z pohledu zákonné ochrany hospodářské soutěže za přípustné. S ohledem na uvedené ministerstvo dospělo k závěru, že obecně závazná vyhláška je v rozporu se zákonem, a navrhuje, aby ji Ústavní soud zrušil.

II. Vyjádření účastníků řízení

7. Podle § 69 zákona o Ústavním soudu doručil soudce zpravodaj návrh městu jako účastníkovi řízení.

II. a) Vyjádření města

8. Město se ve svém obsáhlém vyjádření věnuje nejprve postupu ministerstva při dozoru nad vyhláškou č. 10/2015, kterým byly podle města porušeny zásada legitimního očekávání, vázanost právním názorem soudu, zákaz rozdílného zacházení, právo na spravedlivý proces a právo na samosprávu.

9. K tomu město uvádí, že poté, co vydalo vyhlášku č. 10/2015, předložilo ji v souladu s § 12 odst. 6 zákona č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení), ve znění pozdějších předpisů, (dále též jen „zákon o obcích“) ministerstvu k posouzení zákonnosti podle § 123 odst. 1 téhož zákona, tedy včetně dodržení zákazu diskriminace. Ministerstvo přitom ve svém právním rozboru ze dne 6. 1. 2016 potvrdilo, že vyhláška č. 10/2015 je v souladu se zákonem (dále jen „Právní rozbor“). Posouzení, zda není vyhláška č. 10/2015 diskriminační, provedl následně i ÚOHS podle § 19a zákona o ochraně hospodářské soutěže. Rozhodnutím svého předsedy však dospěl ÚOHS k opačnému závěru, že vyhláška č. 10/2015 je v rozporu se zákonem. Na základě uvedeného ministerstvo – i přes své původní potvrzení, že vyhláška č. 10/2015 je v souladu se zákonem – přistoupilo k dozorovým opatřením, tj. pozastavilo účinnost vyhlášky č. 10/2015 a podalo návrh na její zrušení k Ústavnímu soudu. Uvedený postup ministerstva je podle města v rozporu s jeho legitimním očekáváním.

10. Ministerstvo se svým postupem dostalo rovněž do rozporu s právním názorem Nejvyššího správního soudu, který se v odůvodnění rozsudku ze dne 28. 6. 2017 sp. zn. 6 As 292/2016 – ve kterém se zabýval diskriminační povahou obecně závazných vyhlášek regulujících provozování hazardu ve více obcích – vyjádřil i k vyhlášce č. 10/2015. Podle názoru Nejvyššího správního soudu, kterým má být ministerstvo vázáno, je právní úprava obsažená ve vyhlášce č. 10/2015 akceptovatelná. Ministerstvo bylo na uvedené městem upozorněno, ale tyto závěry Nejvyššího správního soudu byly ze strany ministerstva při postupu v rámci dozoru nad vyhláškou č. 10/2015 ignorovány.

11. Podle města byl postup ministerstva také v rozporu se zákazem rozdílného zacházení, neboť v případě jiných obecně závazných vyhlášek, stanovících obdobnou regulaci hazardu, konzultovalo ministerstvo jejich obsah s ÚOHS, zatímco v případě vyhlášky č. 10/2015 tomu tak nebylo.

12. Porušení práva na spravedlivý proces spatřuje město v tom, že rozhodnutí ministerstva o pozastavení účinnosti vyhlášky č. 10/2015 ani návrh na její zrušení podaný Ústavnímu soudu neobsahují vlastní právní posouzení ministerstva, které pouze přejímá názor vyslovený v rozhodnutí předsedy ÚOHS. Město tak nemá efektivní možnost se k závěrům ministerstva vyjádřit, neboť Ústavní soud může všechny takové námitky odmítnout s tím, že směřují proti rozhodnutí předsedy ÚOHS, které není předmětem řízení před Ústavním soudem, ale sloužilo pouze jako podklad pro dozor ministerstva. V této souvislosti navíc

město upozorňuje na to, že rozhodnutí předsedy ÚOHS může být jako jediný důvod pro předmětný postup ministerstva zrušeno v rámci soudního přezkumu, avšak negativní dopady dozoru ze strany ministerstva již nebude možné napravit.

13. Město je dále přesvědčeno, že § 19a zákona o ochraně hospodářské soutěže neopravňuje ÚOHS k jeho aplikaci na vyhlášku č. 10/2015, neboť pravomoc obcí vydávat obecně závazné vyhlášky je s ohledem na ústavně garantované právo obcí na samosprávu z pravomoci ÚOHS vyňata. Stát může zasahovat do činnosti územních samosprávných celků, jen vyžaduje-li to ochrana zákona a jen způsobem stanoveným zákonem. Dozor nad zákonností obecně závazných vyhlášek ze strany ministerstva je zákonem omezen na oprávnění „sankcionovat" obce pouze prostřednictvím sistace obecně závazné vyhlášky a předložením návrhu na její zrušení Ústavnímu soudu. S ohledem na uvedené je pak podle města absurdní závěr, podle kterého má být ÚOHS na základě § 19a zákona o ochraně hospodářské soutěže oprávněn sankcionovat vydání obecně závazné vyhlášky pokutou za přestupek. Uvedená duplicita kontroly nad zákonností obecně závazných vyhlášek může vést ke vzájemně si odporujícím závěrům, které město v různých variantách ve svém vyjádření popisuje. Město se v této souvislosti ve svém vyjádření dále podrobněji věnuje výkladu a aplikaci § 19a zákona o ochraně hospodářské soutěže v případě vyhlášky č. 10/2015 a dospívá k názoru, že taková aplikace je porušením ústavně garantovaného práva města na samosprávu. Proto pokud ministerstvo při dozoru nad vyhláškou č. 10/2015 vychází z rozhodnutí předsedy ÚOHS, je takový postup založen na protiústavním základě a návrh ministerstva na zrušení vyhlášky č. 10/2015 by měl být Ústavním soudem zamítnut.

14. V další části svého vyjádření se město věnuje věcné nesprávnosti rozhodnutí předsedy ÚOHS, ze kterého závěry ministerstva o nezákonnosti vyhlášky č. 10/2015 vychází. Podle města je ÚOHS provedený výklad § 19a odst. 1 zákona o ochraně hospodářské soutěže – se kterým má být vyhláška č. 10/2015 v rozporu – nepřípustně extenzivní. Podle tohoto výkladu je třeba nejprve zkoumat, zda jednání orgánu veřejné správy sleduje legitimní cíl a následně posuzovat, zda narušení hospodářské soutěže je proporcionální ve vztahu ke stanovenému cíli. Ze znění citovaného ustanovení však výslovně vyplývá, že orgán veřejné správy může narušit hospodářskou soutěž, pokud pro to má ospravedlnitelný důvod. V případě vyhlášky č. 10/2015 lze proto podle § 19a odst. 1 zákona o ochraně hospodářské soutěže posuzovat pouze to, zda ochrana veřejného pořádku a ochrana zdraví, které byly hlavními důvody pro vydání vyhlášky č. 10/2015, představují ospravedlnitelné důvody pro případné narušení hospodářské soutěže, a město je přesvědčeno, že o takové důvody jde. Přezkum přiměřenosti nelze v této souvislosti podle města již dále provádět.

15. Město dále namítá, že i kdyby bylo přípustné uplatnit při posouzení souladu vyhlášky č. 10/2015 s § 19a odst. 1 zákona o ochraně hospodářské soutěže podmínku proporcionality narušení hospodářské soutěže, byla aplikace této podmínky ze strany ÚOHS nesprávná. Podle města nemůže být podmínka přiměřenosti podle § 19a zákona o ochraně hospodářské soutěže posuzována stejně jako v případě dohod narušujících soutěž nebo zneužívání dominantního postavení. Orgány veřejné správy se primárně hospodářské soutěže neúčastní. Orgány veřejné správy mají jiné hlavní úkoly než hlídat nenarušení soutěže. Problém nastává tam, kde je orgán veřejné správy postaven před volbu buď plnit dobře svůj hlavní úkol za cenu újmy na soutěži, nebo jej sice neplnit, ale hlavně nenarušit soutěž. Podle města má být při uplatnění podmínky přiměřenosti posouzena závažnost důvodu, pro který došlo k případnému omezení hospodářské soutěže, ve vztahu k ochraně hospodářské soutěže. Podle města jsou veřejné zájmy na ochraně zdraví a veřejného pořádku jasně nadřazeny veřejnému zájmu na ochraně hospodářské soutěže. Současně nad právem na podnikání v oblasti loterií musí převážit právo obcí na samosprávu. Navíc představy ÚOHS o objektivních kritériích a následném nediskriminačním mechanismu pro regulaci loterií jsou nereálné a neumožňují dosažení zamýšleného účelu. Po městu nelze požadovat zcela detailní

rozpis jednotlivých kritérií obsažených ve vyhlášce č. 10/2015. I pokud by měl být kritérii stanovenými ÚOHS – tj. zda jsou pravidla pro regulaci loterií 1. objektivní, 2. nediskriminační a 3. předem známá a zda byla v praxi objektivním a nediskriminačním způsobem aplikována – obsah vyhlášky č. 10/2015 posouzen, nelze podle města dospět k závěru o rozporu se zákonem. V této souvislosti město poukazuje na rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 28. 6. 2017 sp. zn. 6 As 292/2016, ve kterém má být jednoznačně deklarováno, že vyhláška č. 10/2015 je zákonná a nediskriminační. Rovněž v obdobném případě obecně závazné vyhlášky města Kladna dospěl Ústavní soud v nálezu ze dne 27. 9. 2011 sp. zn. Pl. ÚS 22/11 (N 169/62 SbNU 489; 328/2011 Sb.) k závěru, že předmětná regulace není nezákonná ani neústavní. Podle města je vyhláška č. 10/2015 dostatečně objektivní, založena na konkrétních úvahách města a zohlednění místních podmínek. Vyhláška č. 10/2015 neobsahuje účelová kritéria, jejichž cílem by bylo zvýhodnit určité provozovatele loterií nebo provozoven. Město předmětná kritéria vyhodnotilo jako nejvhodnější a neúčelnější k dosažení stanoveného účelu. Kritéria obsažená ve vyhlášce č. 10/2015 byla současně dostatečně předem známa.

16. Město ve svém vyjádření dále zdůraznilo, že pro regulaci provozování loterií na jejím území existoval zcela jasný legitimní cíl, což dokládá souvislostmi z nedávné minulosti města – prohlubování sociálních problémů a velký nárůst kriminality, negativní vnímání reklamy předmětných provozoven veřejností apod. Zároveň nebylo podle města možné přistoupit k úplnému zákazu provozování výherních zařízení na území města, neboť příjmy z provozování výherních zařízení představují hlavní finanční zdroj podpory sportu ve městě, který není jak nahradit. Dále se město podrobně vyjádřilo ke kritériím pro výběr adresných míst, kterých se zákaz podle vyhlášky č. 10/2015 netýká, a ke způsobu jejich zohlednění městem při výběru těchto míst. Přitom město dospívá k závěru, že předmětná kritéria jsou zcela racionální, objektivní a nediskriminační a město při jejich aplikaci, resp. při výběru povolených adresných míst postupovalo objektivně a nediskriminačně, přičemž město v této části svého vyjádření reaguje na opačné závěry obsažené v rozhodnutí předsedy ÚOHS. Dále město poukazuje na nálezy Ústavního soudu ve věci obecně závazných vyhlášek města Kladna (sp. zn. Pl. ÚS 22/11) a města Františkovy Lázně [sp. zn. Pl. ÚS 56/10 (N 151/62 SbNU 315; 293/2011 Sb.)] a zdůrazňuje, že pokud bude vyhláška č. 10/2015 podrobena přezkumu na základě stejných kritérií, jakým byly v rámci přezkumu Ústavním soudem podrobeny uvedené obecně závazné vyhlášky, výsledkem bude závěr, že vyhláška č. 10/2015 není nezákonná ani protiústavní. Závěrem svého vyjádření město uvádí, že vyhláška č. 10/2015 nemůže být posouzena ani jako nerozumná, neboť ji nelze považovat za zjevně absurdní.

II. b) Replika ministerstva

17. Ministerstvo ve své replice k vyjádření města uvedlo, že setrvává na svém návrhu na zrušení vyhlášky č. 10/2015, na který odkazuje. K názoru města o protiprávnosti postupu ministerstva při dozoru nad vyhláškou č. 10/2015 ministerstvo dodává, že v případě posuzování obecně závazných vyhlášek regulujících hazardní hry dochází k tzv. děleným kompetencím. Ačkoliv je ministerstvo orgánem dozoru posuzujícím soulad obecně závazných vyhlášek se zákony, tak mu nepřísluší posuzovat případné narušení hospodářské soutěže, neboť to je v gesci ÚOHS. Proto je při výkonu dozoru nad zákonností obecně závazných vyhlášek regulujících hazardní hry nezbytná součinnost ministerstva s ÚOHS. To v praxi znamená, že v případě obecně závazné vyhlášky o regulaci hazardních her přistoupí ministerstvo k uplatnění svých dozorových kompetencí podle § 123 zákona o obcích pro porušení pravidel hospodářské soutěže až tehdy, pokud od ÚOHS obdrží pravomocné rozhodnutí o narušení hospodářské soutěže, jak tomu bylo v nyní posuzované věci. Ministerstvo v rámci posuzování souladu obecně závazné vyhlášky o regulaci hazardních her

se zákonem samo neposuzuje případné narušení hospodářské soutěže. Proto v právních rozborech obecně závazných vyhlášek o regulaci hazardních her jsou obce výslovně upozorňovány, že v rámci daného posouzení ze strany ministerstva není zkoumáno dodržení právních předpisů upravujících hospodářskou soutěž, neboť ta patří do kompetence ÚOHS. Tak tomu bylo i v nyní posuzovaném případě a město bylo v právním rozboru výslovně upozorněno, že vyhláška č. 10/2015 nebyla posuzována z hlediska právních předpisů upravujících hospodářskou soutěž. Pokud tedy následně ze strany ministerstva došlo k zahájení správního řízení o pozastavení účinnosti vyhlášky č. 10/2015 na základě rozhodnutí předsedy ÚOHS, nejde o změnu právního názoru ministerstva ani o porušení legitimního očekávání města.

18. K námitce vázanosti ministerstva rozhodnutím Nejvyššího správního soudu ministerstvo uvádí, že v daném rozsudku Nejvyšší správní soud neposuzoval zákonnost vyhlášky č. 10/2015 ani se nezabýval případným narušením hospodářské soutěže, ale pouze se obecně vyjádřil, že právní úprava obsažená ve vyhlášce č. 10/2015 je akceptovatelná. Správní soudy jsou oprávněny rozhodnout pouze o neaplikování obecně závazné vyhlášky v konkrétním případě, zatímco jedině Ústavní soud je oprávněn posoudit její ústavnost a zákonnost.

19. Ministerstvo k další námitce města k jeho postupu při dozoru nad vyhláškou č. 10/2015 ve svém vyjádření uvádí, že při posuzování zákonnosti obecně závazných vyhlášek o regulaci hazardních her postupuje ve vztahu ke všem obcím zcela jednotně a konzistentně. Stanovisko ÚOHS nebylo podle ministerstva v rámci abstraktní kontroly vyhlášky č. 10/2015 vyžádáno, neboť v ní byla kritéria výběru míst pro provozování hazardu přímo uvedena a v rozsahu této kontroly posouzena jako akceptovatelná.

20. K námitkám města ohledně možnosti aplikace § 19a zákona o ochraně hospodářské soutěže na vyhlášku č. 10/2015 ministerstvo konstatuje, že vycházelo z rozhodovací praxe ÚOHS a z jeho závěrů, že § 19a zákona o ochraně hospodářské soutěže je v případě vyhlášky č. 10/2015 aplikovatelný. A to vzhledem k tomu, že zákon o ochraně hospodářské soutěže v této souvislosti nestanoví ve vztahu k normativní činnosti orgánů územní samosprávy žádné výjimky, přičemž podle názorů obsažených v odborné literatuře není právní forma jednání orgánů veřejné správy, kterou dojde k narušení hospodářské soutěže, v otázce aplikace předmětného ustanovení rozhodná, a navíc absentuje soudní judikatura k dané problematice.

21. Podle § 69 odst. 3 zákona o Ústavním soudu byla Ústavním soudem požádána Veřejná ochránkyně práv o sdělení, zda vstupuje do řízení. Veřejná ochránkyně práv Ústavní soud vyrozuměla, že svého práva vstoupit do řízení nevyužije.

III. Text napadené obecně závazné vyhlášky

22. Znění vyhlášky č. 10/2015 včetně její přílohy je následující (pozn. red.: včetně pravopisných nepřesností):

„M Ě S T O B Í L I N A
Obecně závazná vyhláška č. 10/2015
o regulaci provozování sázkových her, loterií a jiných podobných her

Zastupitelstvo města Bílina se na svém zasedání dne 17. prosince 2015 usnesením č. 356 usneslo vydat na základě ustanovení § 50 odst. 4 zákona č. 202/1990 Sb., o loteriích a jiných podobných hrách, ve znění pozdějších předpisů (dále jen ‚zákon o loteriích´), a v souladu s ustanovením § 10 písm. a) a d) a § 84 odst. 2 písm. h) zákona č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení), ve znění pozdějších předpisů (dále jen ‚zákon o obcích´), tuto obecně závaznou vyhlášku (dále jen ‚vyhláška´):

Preambule

(1) Město uznává společenskou a zábavní funkci sázkových her, loterií a jiných podobných her (dále jen ‚loterie´). Město si je však zároveň vědomo negativních jevů spojených s provozováním loterií. Město dále zohledňuje, že úplný zákaz provozování loterií na území města není v současné době možný vzhledem k ekonomické situaci města. Dále si je město vědomo zkušeností z jiných měst (např. Praha, Liberec, Kroměříž, Otrokovice), že úplný zákaz provozování loterií by představoval reálné riziko vzniku nelegálních provozoven loterií, které představují závažné a nekontrolovatelné riziko pro město. Na základě uvedených úvah se město rozhodlo, že provozování loterií na území města umožní, ale pouze v omezené míře.

(2) Město si je plně vědomo, že zvolený způsob regulace provozování loterií na území města musí být založen na obecných nediskriminačních zásadách a musí být rovněž v souladu se zásadami hospodářské soutěže, jak byly formulovány ve stanovisku Úřadu pro ochranu hospodářské soutěže (dále jen ‚ÚOHS´) k regulaci provozu loterií a jiných podobných her ze dne 01.09.2014 a v právním výkladu Ministerstva vnitra ČR k obecně závazným vyhláškám regulujícím provozování některých sázkových her, loterií a jiných podobných her na území obce ze dne 21.04.2015. Dále jsou proto vysvětlena pravidla, na základě nichž je založena regulace obsažená ve vyhlášce. Město je přitom přesvědčeno, že zvolená podoba regulace naplňuje princip proporcionality, tedy že zvolená míra regulace je přiměřená konkrétním místním podmínkám, nepůsobí diskriminačně a tedy ani nenarušuje hospodářskou soutěž více, než je nezbytné k dosažení cíle vyhlášky.

(3) Vyhláška předně vychází z předpokladu, že stanovením adresných míst, v nichž mohou být provozovny loterií umístěny, nemůže dojít k narušení hospodářské soutěže při provozování loterií. Provozovatelé provozoven, v nichž mohou být loterie umístěny, jsou odlišní od vlastních provozovatelů loterií. Vyhláška přitom nestanoví, kteří konkrétní provozovatelé loterií mohou na území města loterie provozovat. Vyhláška je tak ve vztahu k provozovatelům loterií neutrální a nediskriminační. Jednotliví provozovatelé loterií mají i nadále možnost soutěžit o umístění a provozování svých loterií na adresných místech povolených vyhláškou. Tím dochází k zachování konkurenčního prostředí umožňujícího též vstup nových soutěžitelů. Tento postup je jednak plně v souladu se závěry Ústavního soudu ČR ve věcech Pl. ÚS 22/11 (město Kladno) a Pl. ÚS 56/10 (město Františkovy Lázně). Dále je plně v souladu s právním výkladem Ministerstva vnitra ČR ze dne 21. 04. 2015, v němž bylo doporučeno, aby nebyl regulován počet technických zařízení na jednu provozovnu, stejně jako se stanoviskem ÚOHS ze dne 01. 09. 2014, které požaduje nediskriminaci stávajících soutěžitelů, kteří na trhu již působí, jakož i těch, kteří by na něj zamýšleli vstoupit.

(4) Pokud jde o počet adresných míst, v nichž mohou být provozovny loterií umístěny, byl stanoven na čtyři provozovny. Dle přesvědčení města jde o maximální možný počet, který je pro město, s ohledem na veřejný pořádek, dobré mravy a možné negativní sociální dopady provozování loterií na území města, udržitelný. Město v této souvislosti zohlednilo vlastní předchozí zkušenosti z regulace loterií, zkušenosti z jiných měst s obdobnou velikostí, sociálním složením obyvatelstva, jakož i obdobnými sociálními problémy a mírou kriminality. Dále město vycházelo z oficiálních diskuzí k právní úpravě regulace loterií, v nichž se v minulosti uvažovalo o omezení počtu provozoven loterií dle počtu obyvatelstva. Tento názor se objevil i v prvním návrhu zákona o hazardních hrách (§ 57), který povoloval jednu provozovnu loterií na každých 5.000 obyvatel obce. Město se rozhodlo, s přihlédnutím k současné situaci a místním poměrům ve městě, pro povolení jedné provozovny loterií na každých 4.000 obyvatel.

(5) Při určení, v kterých částech města se mají konkrétní adresná místa, v nichž mohou být provozovny loterií umístěny, nacházet, se pak město řídilo následujícími kritérii:

a. Provozovny loterií by se neměly nacházet v částech města s vysokou mírou kriminality, sociálně vyloučených oblastech a v oblastech, v nichž byly v minulosti časté stížnosti na problémy způsobené provozováním loterií (např. panelové sídliště na Teplickém předměstí).

b. Provozovny loterií by se neměly nacházet ani v těch částech města, v nichž to bude v rozporu s jejich charakterem, např. v klidných rezidenčních lokalitách, ve kterých by přítomnost provozovny loterií byla rušícím elementem (např. Žižkovo údolí, Bezovka, Kyselka), jakož i v částech města, v nichž v minulosti nebyla umístěna žádná provozovna loterií (např. Žižkovo údolí, Bezovka, PP II.).

c. Provozovny loterií by neměly být všechny umístěny v jedné části města (např. v centru), aby se případné negativní dopady spojené s provozováním těchto provozoven nekumulovaly v jednom místě. Zároveň by ale každá provozovna loterií neměla být umístěna v jiné části města, neboť je pak pro město náročné kontrolovat řádnost fungování těchto provozoven.

d. Na základě těchto kritérií město dospělo k závěru, že by dvě provozovny loterií měly být umístěny v centru města a dvě na sídlišti Za Chlumem.

e. Co se týče centra města, rozhodlo se město povolit provozování loterií v oblasti ohraničené ulicemi Bílinská, Pivovarská, Wolkerova a Břežánská, a to včetně těchto ulic. Při určování této lokality vzalo město v potaz zejména relativní stabilitu a klidnost této lokality, charakter městské památkové zóny, blízkost služebny Městské policie Bílina a v neposlední řadě také relativní vzdálenost od hlavních historických památek města. Ve snaze co nejméně narušit charakter historického jádra města se město rozhodlo další rozšiřování povolené oblasti v rámci městského centra odmítnout. To platí zejména pro Mírové náměstí, okolí městské hradby, okolí kostela sv. Petra a Pavla nebo zámku. Nad rámec již uvedených důvodů byly, s přihlédnutím k judikatuře Ústavního soudu ve věci město Kladno (Pl. ÚS 22/11), blízkost kostela a v minulosti časté porušování veřejného pořádku důvodem pro vyloučení ulic Komenského, Seifertova a Zámecká.

f. Sídliště Za Chlumem ohraničené ulicemi Sídliště Za Chlumem a Litoměřická bylo vybráno z toho důvodu, že jde o relativně stabilní a bezpečné lokality v porovnání se zbytkem města, a zároveň má s přítomností provozoven loterií dlouhodobou bezproblémovou zkušenost.

(6) Výběr konkrétních adresných míst v rámci částí města vybraných dle předchozího bodu se pak řídil následujícími kritérii:

a. Vyloučena jsou místa, v nichž jsou nebo byly umístěny provozovny, ve kterých v posledních pěti letech došlo ze strany provozovatele k prokazatelnému zaviněnému porušení buď předpisů města, nebo obecně závazných právních předpisů v souvislosti s provozováním loterií.

b. Z hlediska bezpečnosti musí jít o místa, v nichž se nachází provozovny monitorované městským kamerovým systémem a/nebo vybavené vlastním bezpečnostním kamerovým systémem. Dvě z vybraných adresných míst se přitom nachází v bezprostřední blízkosti služebny Městské policie Bílina, další dvě jsou od této služebny vzdáleny cca 1 km. Tato kombinace je podstatná pro naplnění požadavku zachování bezpečnosti a zákonnosti v samotných provozovnách a jejich okolí (např. otevírání na zazvonění, kamerový systém s nahráváním a uchováváním dat na delší dobu, na vyžádání předání nahrávky či jiné podklady PČR i MP, tlačítko nouze, oddělené prostory herny od barové části).

c. Provozovny, které se na uvažovaných místech nachází, musí dále splňovat základní estetické a hygienické požadavky.

d. Na základě uvedených kritérií byla nakonec vybrána čtyři adresná místa jednoznačně splňující uvedená kritéria, ve kterých se nachází provozovny vyhovující zmíněným požadavkům města. Jedná se přitom o provozovny, s nimiž má město dlouhodobě pozitivní zkušenosti. Tyto provozovny dlouhodobě důsledně dodržují stanovené předpisy a v minulosti aktivně spolupracovaly s městem na odstranění negativních jevů spojených s provozováním loterií, o čemž svědčí např. jimi navržený Kodex chování provozovatelů výherních zařízení.

(7) Z důvodu nastavení pravidel pro umisťování loterií na území města, která budou neutrální a nediskriminační povahy vůči všem soutěžitelům, zveřejnilo město návrh této vyhlášky s dostatečným předstihem a zohlednilo všechny relevantní argumenty týkající se tohoto návrhu v konečné podobě vyhlášky. Snahou města bylo, plně v souladu se stanoviskem ÚOHS, nastavení dostatečně určitých a nediskriminačních pravidel, která budou předem známá a přezkoumatelná.

Článek 1
Předmět a cíl vyhlášky

1. Předmětem této vyhlášky je stanovení takových míst na území města Bíliny, v nichž mohou být provozovny loterií umístěny.
2. Cílem této vyhlášky je umožnit provozovat loterie v přiměřené míře a na nejvhodnějších místech ve městě Bílina, a to jak z pohledu ochrany osob účastnících se loterie, tak i z pohledu ochrany osob neúčastnících se loterie.

Článek 2
Místa

1. Provozování loterií podle § 2 písm. e), g), i), j), l), m) a n) a podle § 50 odst. 3 zákona o loteriích je povoleno pouze na adresách uvedených v příloze této vyhlášky.

Článek 3
Zrušovací ustanovení

Zrušuje se obecně závazná vyhláška č. 7/2015, o regulaci provozování sázkových her, loterií a jiných podobných her ze dne 24.09.2015.

Článek 4
Účinnost

Tato vyhláška nabývá účinnosti z důvodu naléhavého obecného zájmu dnem 01.01.2016.

Příloha obecně závazné vyhlášky č. 10/2015, o regulaci provozování sázkových her, loterií a jiných podobných her

Seznam míst dle článku 2 vyhlášky:

1. ul. Želivského, č. p. 67/6;
2. ul. Sídliště Za Chlumem, č. p. 896;
3. ul. Sídliště Za Chlumem, č. p. 821;
4. ul. Wolkerova, č. p. 75/5.“

IV. Předpoklady meritorního projednání návrhu

23. V řízení o kontrole norem je Ústavní soud podle čl. 87 odst. 1 písm. b) Ústavy příslušným rozhodovat o návrhu na zrušení obecně závazné vyhlášky obce. Oprávnění ministerstva k podání takového návrhu vyplývající z § 64 odst. 2 písm. g) zákona o Ústavním

soudu je podmíněno tím, že mu předchází výkon dozoru ze strany ministerstva postupem podle § 123 zákona o obcích.

24. Ústavní soud zjistil, že ministerstvo přípisem ze dne 16. 5. 2018 vyzvalo město ke zjednání nápravy vyhlášky č. 10/2015 pro její možný rozpor se zákonem. Jelikož město ve stanovené lhůtě nápravu vyhlášky č. 10/2015 nezjednalo, zahájilo následně ministerstvo s městem správní řízení a vydalo rozhodnutí ze dne 20. 9. 2018 č. j MV-86230-18/ODK--2018, kterým pozastavilo účinnost vyhlášky č. 10/2015 a které nabylo dne 6. 10. 2018 právní moci. Návrh na zrušení vyhlášky č. 10/2015 byl Ústavnímu soudu podán v zákonné třicetidenní lhůtě (dne 25. 10. 2018).

25. Ústavní soud přisvědčuje té části argumentace města, podle které § 123 zákona o obcích opravňuje ministerstvo k dozoru nad zákonností obecně závazných vyhlášek, aniž by tentýž nebo jiný zákon z uvedeného dozoru některé oblasti právní úpravy vylučoval. Proto dozoru ministerstva podléhá i soulad obecně závazných vyhlášek se zákonem o ochraně hospodářské soutěže. A obdobně to platí i ve vztahu k oprávnění ministerstva k podání návrhu na zrušení obecně závazné vyhlášky podle § 64 odst. 2 písm. g) zákona o Ústavním soudu, které rovněž žádné omezení v tomto směru neobsahuje. Proto rozhodnutí předsedy ÚOHS nemůže být v otázce souladu vyhlášky č. 10/2015 se zákonem rozhodnutím o předběžné otázce podle § 57 správního řádu, neboť – jak vyplývá z předchozího – jde o otázku, jejíž posouzení ministerstvu přísluší (*a contrario* § 57 odst. 1 správního řádu).

26. Pokud jde o námitky města, že ÚOHS nemůže na základě § 19a zákona o ochraně hospodářské soutěže posuzovat zákonnost obecně závazné vyhlášky (a proto takto vydané rozhodnutí ÚOHS nemůže být pro ministerstvo závazné ani podle § 73 odst. 2 správního řádu, podle kterého jsou pravomocná správní rozhodnutí závazná pro všechny správní orgány), Ústavní soud konstatuje, že posouzení této otázky není pro jednání a rozhodování Ústavního soudu o návrhu ministerstva na zrušení vyhlášky č. 10/2015 podstatné. Dozor ministerstva podle § 123 zákona o obcích může být jako postup z moci úřední zahájen jak na základě zjištění, která ministerstvo učinilo v rámci své vlastní úřední činnosti, tak i na základě podnětů ze strany jiných orgánů nebo osob. Který z uvedených důvodů povede k závěru ministerstva, že předmětný dozor bude vykonán, nemá přitom žádný vliv na posouzení otázky, zda byla splněna podmínka předchozího výkonu dozoru pro podání návrhu na zrušení vyhlášky č. 10/2015 podle § 64 odst. 2 písm. g) zákona o Ústavním soudu. Ani z hlediska aktivní legitimace ministerstva jako navrhovatele není nyní významné, zda argumentace obsažená v jeho návrhu je argumentací jím přímo vytvořenou, nebo zda jde o argumentaci převzatou, v tomto případě z rozhodnutí předsedy ÚOHS. Pro posouzení ze strany Ústavního soudu je podstatné, že ministerstvo argumentaci obsaženou v rozhodnutí předsedy ÚOHS učinilo součástí svého návrhu na zrušení vyhlášky č. 10/2015, a z tohoto důvodu je Ústavní soud povinen se jí zabývat tak, jak je návrhem ministerstva předložena. V návaznosti na uvedené je proto také nutno odmítnout tvrzení města, že by Ústavní soud mohl všechny jeho námitky odmítnout s tím, že směřují proti rozhodnutí předsedy ÚOHS, které není předmětem řízení před Ústavním soudem, ale sloužilo pouze jako podklad pro dozor ministerstva.

27. Ústavní soud k tomu dodává, že otázka rozsahu oprávnění ÚOHS podle § 19a zákona o ochraně hospodářské soutěže, tj. zda se vztahuje také na obecně závazné vyhlášky obcí, je – jak poznamenává město samo – předmětem řízení vedeného u Krajského soudu v Brně pod sp. zn. 30 Af 5/2018 ve věci žaloby města proti rozhodnutí předsedy ÚOHS. Bude-li město i po vyčerpání všech procesních prostředků k ochraně svých práv v uvedené věci nadále přesvědčeno o zásahu do svých základních práv aplikací § 19a zákona o ochraně hospodářské soutěže, může v této věci podat proti rozhodnutím správních soudů ústavní stížnost.

28. Ústavní soud nepřisvědčil ani námitce, že postup ministerstva byl v rozporu se zásadou legitimního očekávání, a to především z důvodu, že v Právním rozboru ministerstvo

konstatovalo, že předmětem jeho hodnocení není otázka souladu obsahu vyhlášky č. 10/2015 s právními předpisy upravujícími hospodářskou soutěž (s. 8 Právního rozboru). Již proto nemohl Právní rozbor založit legitimní očekávání města, že vyhláška č. 10/2015 není v rozporu s právní úpravou zákona o ochraně hospodářské soutěže, pro které by nemohla být ze strany ministerstva pozastavena účinnost vyhlášky č. 10/2015 ani podán návrh na její zrušení k Ústavnímu soudu. Ani v postupu ministerstva – nekonzultování obsahu vyhlášky č. 10/2015 s ÚOHS – nelze shledávat porušení zákazu diskriminace, pokud byl takový postup odůvodněn jinými okolnostmi posuzovaného případu, jak je uvedeno ve vyjádření ministerstva. Navíc z vyjádření města nevyplývá, jak by konzultace obsahu vyhlášky č. 10/2015 s ÚOHS měla ovlivnit závěr ministerstva o jejím rozporu se zákonem, který byl nyní Ústavnímu soudu předložen právě na základě závěrů ÚOHS obsažených v rozhodnutí jeho předsedy.

29. Konečně dovolává-li se město rozsudku Nejvyššího správního soudu ze dne 28. 6. 2017 sp. zn. 6 As 292/2016 ve věci rozhodnutí správního orgánu o zrušení povolení na provozování interaktivních videoloterijních terminálů na území města Bílina, ve kterém kasační soud uvedl názor, že „pokud by důvody této právní úpravy (umožňující provozování hazardních her na 4 adresách) byly stejné s těmi, které město uvedlo při přijetí obecně závazné vyhlášky č. 10/2015, v jejíž preambuli vysvětlilo, proč k této právní úpravě přistupuje a proč volí pouze 4 místa, kde je možné provozování loterie, byla by tato právní úprava akceptovatelná“, Ústavní soud především zdůrazňuje, že uvedený názor nemůže být pro ministerstvo závazný v tom smyslu, že by při dozoru nad vyhláškou č. 10/2015 nemohlo dospět k závěru o jejím rozporu se zákonem. A to již z důvodu, že nejde o závěr soudu o souladu vyhlášky č. 10/2015 se zákonem, ale o určení postupu, jakým má být věc u Městského soudu v Praze znovu posouzena. Navíc se věc týká oprávnění obecných soudů právní úpravu obsaženou v obecně závazné vyhlášce – pokud ji shledají jako nezákonnou – v konkrétní věci „pouze“ neaplikovat, a je-li obecným soudem naopak aplikována, nemůže to být důvod pro vyloučení aktivní legitimace ministerstva k podání návrhu na přezkum dané obecně závazné vyhlášky Ústavním soudem, k čemuž tato námitka města ve své podstatě směřuje.

30. Protože Ústavní soud neshledal žádný důvod nepřípustnosti návrhu, mohl přistoupit k jeho věcnému posouzení. V souladu s § 44 zákona o Ústavním soudu rozhodl Ústavní soud ve věci bez konání ústního jednání, neboť od něj nebylo možno očekávat další objasnění věci.

V. Přezkum napadené obecně závazné vyhlášky

31. Při přezkoumávání obecně závazné vyhlášky Ústavní soud zpravidla volí test čtyř kroků [srov. nález sp. zn. Pl. ÚS 63/04 ze dne 22. 3. 2005 (N 61/36 SbNU 663; 210/2005 Sb.); všechny citované nálezy Ústavního soudu jsou dostupné i na stránce https://nalus.usoud.cz], v jehož rámci postupně zkoumá, zda měla obec pravomoc vydat napadenou obecně závaznou vyhlášku (1. krok testu), zda se obec při vydávání napadené obecně závazné vyhlášky nepohybovala mimo zákonem vymezenou věcnou působnost, tedy zda nejednala ultra vires (2. krok testu), zda obec při jejím vydání nezneužila zákonem jí svěřenou působnost (3. krok testu) a konečně zda obec přijetím napadené obecně závazné vyhlášky nejednala zjevně nerozumně (4. krok testu).

V. a) První krok testu

32. V prvním kroku přezkumu Ústavní soud zjišťuje, zda obec vydala právní předpis ve své kompetenci a ve formě stanovené zákonem, zda tak učinila kompetentním orgánem a způsobem, který zákon předepisuje. K vydávání obecně závazných vyhlášek jsou obce, konkrétně jejich zastupitelstva, zmocněny přímo čl. 104 odst. 3 Ústavy, a to v mezích působnosti zastupitelstva (samostatná působnost), přičemž ta může být stanovena jen

zákonem (čl. 104 odst. 1 Ústavy). Meze působnosti zastupitelstva jsou pak určeny jednak ve smyslu ústavním pořádkem garantované územní samosprávy, jednak ve smyslu zákona, který může označit další oblasti, v nichž bude obec oprávněna skrze zastupitelstvo realizovat svou normotvornou pravomoc. Proces přijímání obecně závazných vyhlášek pak upravuje zákon o obcích.

33. Z Právního rozboru ministerstva Ústavní soud zjistil následující. Vyhláška č. 10/2015 byla přijata na zasedání obecního zastupitelstva dne 17. 12. 2015, byla vyvěšena na úřední desce dne 28. 12. 2015, a to po dobu 17 dnů. Lze proto mít za to, že vyhláška č. 10/2015 byla přijata ústavně předepsaným způsobem, což nebylo ze strany ministerstva rozporováno.

V. b) Druhý krok testu

34. V tomto kroku testu konformity obecně závazné vyhlášky s ústavními zákony a zákony Ústavní soud zkoumá, zda byla obecně závazná vyhláška vydána v mezích ústavního zmocnění, tedy nikoliv mimo věcnou působnost vymezenou zákonem (ultra vires). Ústavní soud v rámci druhého kroku tedy zkoumá, zda napadený předpis upravuje právní vztahy, pro které mu otevírá zmocňovací právní úprava prostor, a zda zároveň nezasahuje do věcí, které jsou vyhrazeny zákonu.

35. Jak je již uvedeno shora, základem normotvorné pravomoci obcí v oblasti samostatné působnosti je přímo čl. 104 odst. 3 Ústavy. Jeho zákonné rozvedení je obsaženo v ustanovení § 10 zákona o obcích, které vymezuje věcné oblasti, v nichž je obec oprávněna bez dalšího zákonného zmocnění tvořit právo.

36. Ve vyhlášce č. 10/2015 je uvedeno, že zastupitelstvo města se usneslo ji „vydat na základě ustanovení § 50 odst. 4 zákona č. 202/1990 Sb., o loteriích a jiných podobných hrách, ve znění pozdějších předpisů (dále jen ‚zákon o loteriích´), a v souladu s ustanovením § 10 písm. a) a d) a § 84 odst. 2 písm. h) zákona č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení), ve znění pozdějších předpisů (dále jen ‚zákon o obcích´)“.

37. Ústavní soud konstatuje, že otázkou předmětné regulace hazardu v obecně závazných vyhláškách obcí se zabýval již ve svých nálezech sp. zn. Pl. ÚS 22/11 ze dne 27. 9. 2011 (N 169/62 SbNU 489; 328/2011 Sb.), sp. zn. Pl. ÚS 29/10 ze dne 14. 6. 2011 (N 110/61 SbNU 625; 202/2011 Sb.) a sp. zn. Pl. ÚS 56/10 ze dne 7. 9. 2011 (N 151/62 SbNU 315; 293/2011 Sb.), v nichž dospěl k závěru, že tato regulace do působnosti obcí nepochybně spadá. V daném případě je proto možné plně odkázat na závěry a argumenty, k nimž již Ústavní soud dospěl v předchozích nálezech. Ústavní soud proto k tomuto kroku testu uzavírá, že město se při vydání vyhlášky č. 10/2015 nepohybovalo mimo zákonem vymezenou věcnou působnost; ostatně ani ministerstvo v této souvislosti nic nenamítalo.

V. c) Třetí a čtvrtý krok testu

38. Ústavní soud dále přezkoumal vyhlášku č. 10/2015 z hlediska 3. a 4. kroku testu. Jak bylo již výše uvedeno, třetí krok testu obnáší posouzení, zda obec vydáním obecně závazné vyhlášky nezneužila svou zákonem stanovenou působnost. Ústavní soud rozlišuje tři základní formy tohoto zneužití, a sice cestou a) sledování účelu, který není zákonem aprobován, b) opomíjení relevantních úvah při přijímání rozhodnutí a c) přihlížení k nerelevantním úvahám. Dále při posouzení z hlediska čtvrtého kroku testu byl Ústavní soud veden právním závěrem vyplývajícím již z nálezu sp. zn. Pl. ÚS 57/05 ze dne 13. 9. 2006 (N 160/42 SbNU 317; 486/2006 Sb.), podle něhož aplikace principu nerozumnosti ze strany Ústavního soudu musí být velmi restriktivní a měla by se omezit jen na případy, kdy se rozhodnutí obce jeví jako zjevně absurdní.

39. K příloze vyhlášky č. 10/2015, obsahující seznam míst, na kterých je povoleno provozování hazardních her, ministerstvo ve svém návrhu namítá, že tento výběr adresných míst nelze označit za objektivní a nediskriminační.

40. Ústavní soud ve své předchozí judikatuře ve vztahu k obecně závazným vyhláškám, zejména označují-li na základě výslovné zákonné autorizace [§ 10 písm. a) obecního zřízení či § 50 odst. 4 zákona č. 202/1990 Sb., o loteriích a jiných podobných hrách, ve znění pozdějších předpisů] konkrétní místa, dospěl k závěru, že se vymezení konkrétních míst – kdy obec obecně závaznou vyhláškou připouští provozování hazardních her přesně individualizovaným subjektům – musí opírat o racionální důvody, neutrální a nediskriminační ve vztahu ke konkrétním osobám, na něž regulace při aplikaci dopadá. Nevyplývá-li důvod vymezení konkrétních míst z okolností nebo povahy věci, tíží nakonec obec, jež obecně závaznou vyhlášku vydala, povinnost v řízení před soudem takové racionální a neutrální důvody předestřít a obhájit. Nejsou-li tedy tyto důvody vyjádřeny v obecně závazné vyhlášce, může je obec zformulovat až dodatečně. V řízení před Ústavním soudem se tyto úvahy uplatní při přezkumu obecně závazné vyhlášky v rámci 3., případně 4. kroku testu (nález ze dne 7. 9. 2011 sp. zn. Pl. ÚS 56/10).

41. Město vyhláškou č. 10/2015 nepřistoupilo k plošnému zákazu provozování hazardních her pro celé své území, ale omezilo tuto činnost toliko na čtyři provozovny. Přímo v textu vyhlášky č. 10/2015 k tomu město uvádí, že úplný zákaz provozování hazardních her na území města není možný vzhledem k ekonomické situaci města a také že by takový zákaz představoval reálné riziko vzniku nelegálních provozoven (preambule odst. 1). Pokud jde o rozsah omezení, město v odstavci 4 preambule vyhlášky č. 10/2015 stanoví, že adresná místa, v nichž mohou být provozovny hazardních her umístěny, mají být celkem čtyři. K tomu na stejném místě město uvádí, že podle jeho přesvědčení jde o maximální možný počet, který je pro město, s ohledem na veřejný pořádek, dobré mravy a možné negativní sociální dopady provozování hazardních her na území města, udržitelný, přičemž poukazuje na zkušenosti své i jiných měst a oficiální diskuze k právní úpravě regulace hazardních her. Tento záměr města – zakázat na základě shora uvedených důvodů prostřednictvím vyhlášky č. 10/2015 provozování hazardních her na celém území města s výjimkou čtyř provozoven – sleduje podle Ústavního soudu legitimní cíl, kterým je omezení dopadů hazardních her, které mohou negativně ovlivnit individuální osudy jednotlivců, jejich blízkých a ve svém důsledku i širšího okolí (srov. nález ze dne 7. 9. 2011 sp. zn. Pl. ÚS 56/10).

42. Samotný výběr čtyř konkrétních adresných míst, v nichž mohou být provozovny hazardních her umístěny, město ve vyhlášce č. 10/2015 odůvodňuje prostřednictvím kritérií stanovených v odstavcích 5 a 6 preambule vyhlášky. V odstavci 5 jsou uvedena kritéria pro určení částí města, ve kterých se mají konkrétní adresná místa nacházet. Prvním kritériem je, aby provozovny hazardních her nebyly všechny umístěny v jedné části města (předcházení kumulování negativní dopadů), a každá provozovna nemá být umístěna v jiné části města (zajištění jejich kontroly). Podle dalšího kritéria má jít o části města, kde není vysoká míra kriminality, nejde o sociálně vyloučené oblasti a kde nebyly v minulosti časté stížnosti na problémy způsobené provozováním hazardních her. A konečně má jít o části města, kde nedojde k rozporu s jejich charakterem (např. klidné rezidenční lokality). Z hlediska shora uvedeného legitimního cíle města shledává Ústavní soud tato kritéria jako relevantní a akceptovatelná.

43. Na základě kritérií uvedených v předchozím odstavci město ve vyhlášce č. 10/2015 určilo, že dvě provozovny hazardních her mají být umístěny v centru města a dvě na sídlišti Za Chlumem. K výběru sídliště Za Chlumem ministerstvo s poukazem na závěry ÚOHS namítá, že neodpovídá kritériu vysoké míry kriminality, neboť jde o druhou nejproblematičtější lokalitu z pohledu přestupků spáchaných ve městě – v roce 2011 zde bylo evidováno 19 % všech přestupků spáchaných na území města. K výběru sídliště Za Chlumem

město přímo ve vyhlášce č. 10/2015 uvádí, že tato oblast byla vybrána z toho důvodu, že jde o relativně stabilní a bezpečnou lokalitu v porovnání se zbytkem města a zároveň je tam s přítomností provozoven hazardních her dlouhodobá bezproblémová zkušenost. Ve svém vyjádření k nyní posuzovanému návrhu ministerstva město dále uvedlo, že kritérium týkající se vysoké kriminality mířilo primárně na trestnou činnost související s negativními dopady účasti na hazardních hrách, páchanou proti veřejnému pořádku, občanskému soužití a majetku, a naopak město pouze v minimální míře zohledňovalo přestupky v dopravě či na úseku ochrany před alkoholismem a jinými toxikomaniemi, neboť k těm dochází ve všech městských oblastech s výjimkou rezidenčních lokalit, a tyto primárně nesouvisí s negativními dopady účasti na hazardních hrách. Ve svých úvahách v souvislosti s tímto kritériem město zohlednilo i blízkost služebny Obvodního oddělení Policie České republiky k této oblasti, což podle města přispívá ke garanci bezpečnosti dané lokality.

44. Ústavní soud jednak shledává shora uvedené objasnění kritéria vysoké míry kriminality městem jako racionální a dále k uvedené námitce ministerstva upozorňuje na to, že výběr příslušné oblasti má být výsledkem jejího posouzení z hlediska všech stanovených kritérií, a to aniž by některé z nich muselo být nutně akcentováno. Proto uvedený počet spáchaných přestupků v dané oblasti ještě sám o sobě nemusí znamenat, že daná oblast má být z výběru bez dalšího vyloučena, resp. výběr dané oblasti nelze jen na základě předmětné argumentace ministerstva považovat za výraz libovůle, nerespektující předem stanovené kritérium.

45. Další argumentace ministerstva souvisí s kritérii, na základě kterých město v rámci svých vybraných částí určilo konkrétní adresná místa. Podle kritérií obsažených v odst. 6 preambule vyhlášky č. 10/2015 jsou vyloučena místa, v nichž jsou nebo byly umístěny provozovny, ve kterých v posledních pěti letech došlo ze strany provozovatele k prokazatelnému zaviněnému porušení buď předpisů města, nebo obecně závazných právních předpisů v souvislosti s provozováním hazardních her. Dalším kritériem je požadavek zachování bezpečnosti a zákonnosti v samotných provozovnách a jejich okolí a s tím výslovně spojený požadavek na kamerový systém. A konečně také musí vybrané provozovny splňovat základní estetické a hygienické požadavky.

46. I pokud jde o kritéria pro určení konkrétních adresných míst, neshledává na nich Ústavní soud nic neracionálního nebo diskriminačního. Namítá-li ministerstvo, prostřednictvím odkazu na závěry ÚOHS, že kritérium základních estetických a hygienických požadavků je příliš neurčité a subjektivní, a proto nepřezkoumatelné, Ústavní soud k tomu zdůrazňuje, že nejde o jediné kritérium určující výběr konkrétního adresného místa, a dále, že toto kritérium je podřaditelné pod oblast, k jejíž regulaci je obec oprávněna [srov. nález ze dne 11. 12. 2007 sp. zn. Pl. ÚS 45/06 (N 218/47 SbNU 871; 20/2008 Sb.)]. Zařazení tohoto kritéria do vyhlášky č. 10/2015 považuje proto Ústavní soud za akceptovatelné a zdůrazňuje, že formulace tohoto kritéria sama o sobě nevylučuje, že dané kritérium bylo při výběru konkrétních adresných míst aplikováno neutrálním a nediskriminačním způsobem. Nic takového ostatně ministerstvo ve svém návrhu ani netvrdí.

47. Pokud jde o uplatnění shora uvedených kritérií při výběru konkrétních adresných míst, ministerstvo odkazuje na závěry ÚOHS, podle kterých vybrané provozovny nesplňují kritérium neporušování právních předpisů, neboť na těchto místech bylo v období od ledna 2011 do dubna 2015 zjištěno 390 případů potenciálního zneužívání dávek státní sociální podpory. Město ve svém vyjádření zdůraznilo, že předmětné kritérium je ve vyhlášce č. 10/2015 formulováno tak, že má jít o zaviněná porušení povinností „ze strany provozovatele“, a tím sledovalo především případy nelegálního provozování hazardních her či umožňování účasti na hazardních hrách osobám mladším 18 let, zatímco případy zneužívání dávek sociální podpory ze strany samotných hráčů, resp. původ jejich finančních prostředků, jsou ze strany provozovatelů jen stěží kontrolovatelné a navíc to není ani jejich povinností.

Obsah kritéria neporušování právních předpisů, tak jak je ve vyhlášce č. 10/2015 uveden, ve spojení s tím, jak byl městem v jeho vyjádření objasněn, je podle Ústavního soudu legitimní a racionální. Současně je patrné, že se míjí s tím, jakou představu o obsahu tohoto kritéria mělo ministerstvo, a v tomto světle je shora uvedená námitka ministerstva lichá.

48. V souvislosti se shora uvedeným kritériem bezpečnosti ministerstvo odkazuje na pochybnosti ÚOHS, zda určená adresná místa v oblasti sídliště Za Chlumem dané kritérium splňují, jestliže jsou od služebny městské policie ve vzdálenosti více než 1 km. Město k tomu ve svém vyjádření uvedlo, že dojezdový čas městské policie na tato adresná místa je i tak standardně 3 až 4 minuty. Tuto dobu považuje město za zcela dostačující a dodává, že ve vzdálenosti cca 750 metrů od těchto adresných míst se nachází také služebna Obvodního oddělení Policie České republiky, proto požadavek bezpečnosti je podle města v těchto případech naplněn. Ústavní soud pochybnosti vznesené ministerstvem nesdílí a je naopak přesvědčen, že příslušná služebna městské policie, navíc podpořená přítomností služebny Policie České republiky v dané oblasti, je z hlediska své vzdálenosti od předmětných adresných míst způsobilá požadavkům kritéria bezpečnosti vyhovět.

49. Podle zbývajících námitek ministerstva město nehodnotilo, zda i další provozovny – jejichž provozovatelé žádali v době přípravy vyhlášky č. 10/2015 o jejich zařazení do povolených míst – splňují stanovená kritéria, a výsledný výběr adresných míst proto nelze označit za objektivní a nediskriminační. V souvislosti s uvedenou námitkou týkající se dalších provozoven, které nebyly do přílohy vyhlášky č. 10/2015 zařazeny, Ústavní soud připomíná, že již v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 29/10 ze dne 14. 6. 2011 dospěl k závěru, že je to obec, která je zmocněna k regulaci míst, na nichž umístění hazardních her zakazuje, avšak rozhodování o jejich povolení je v pravomoci Ministerstva financí, které je povinno k obecní regulaci při svém rozhodování přihlížet. Tento model tak případné provozovatele přístrojů nezbavuje soudního přezkumu, neboť mají možnost soudní cestou brojit proti rozhodnutí Ministerstva financí. Správní soud je pak oprávněn posoudit všechny individuální okolnosti případu, tj. případně i to, zda obec nezařazením té které nemovitosti do textu vyhlášky nejednala libovolně či diskriminačně. Je to také správní soud, který má možnost v této části obecně závaznou vyhlášku případně neaplikovat (nález ze dne 7. 9. 2011 sp. zn. Pl. ÚS 56/10).

50. S ohledem na shora uvedené dospěl Ústavní soud k závěru, že obec nezneužila svou zákonem stanovenou působnost, a Ústavní soud nenalezl ani důvod považovat napadenou vyhlášku č. 10/2015 za v relevantním smyslu „nerozumnou“.

VI. Závěr

51. Ústavní soud neshledal důvody pro zrušení obecně závazné vyhlášky města Bílina č. 10/2015 o regulaci provozování sázkových her, loterií a jiných podobných her, a proto byl návrh podle § 70 odst. 2 zákona o Ústavním soudu zamítnut.

Č. 69
Neposouzení všech zákonných podmínek (oboustranné trestnosti) k nařízení domovní prohlídky v rámci právní pomoci cizozemskému orgánu obecným soudem (sp. zn. II. ÚS 2597/18 ze dne 9. dubna 2020)

I. V případě ústavní stížnosti brojící proti postupu orgánů činných v trestním řízení spočívajícímu v provedení domovní prohlídky, kterou stěžovatel současně brojí proti samotnému příkazu k domovní prohlídce, nelze automaticky trvat na vyčerpání opravných prostředků v rámci soustavy státního zastupitelství stěžovatelem. V takových případech je třeba rozlišit, zda konkrétní ústavní stížnost ve vztahu k postupu orgánu činného v trestním řízení (jako jinému zásahu orgánu veřejné moci) namítá, že k zásahu do základních práv došlo toliko realizací příkazu k domovní prohlídce jako výsledku rozhodovací činnosti soudu, anebo mělo k tvrzenému zásahu do základních práv dojít (protiprávním) postupem orgánů činných v trestním řízení při výkonu domovní prohlídky jdoucím nad rámec samotného příkazu. Pokud je totiž namítáno, že orgán činný v trestním řízení porušil základní práva stěžovatele samotným provedením příkazu k domovní prohlídce, nemohou být jakékoli opravné prostředky v rámci soustavy státního zastupitelství úspěšné, když příslušný státní zástupce vykonávající dozor či dohled může toliko konstatovat, že orgán činný v trestním řízení konal to, co nařídil soud ve vydaném příkazu k domovní prohlídce. Pouze pokud je namítáno, že orgán činný v trestním řízení při výkonu domovní prohlídky jednal v rozporu s tímto příkazem, nad jeho rámec nebo obecně vzato jinak, než zákonná úprava předpokládá (ať již půjde o provedení prohlídky v nesprávném objektu, či nezákonné užití donucovacích prostředků apod.), mohou opravné prostředky v rámci soustavy státního zastupitelství pro stěžovatele představovat efektivní prostředek nápravy.

II. Ústavněprávní požadavky pro nařizování domovních prohlídek se bez dalšího vztahují také na domovní prohlídky nařizované v rámci mezinárodní justiční spolupráce ve věcech trestních. Ústavně relevantní plnění mezinárodního závazku (čl. 1 odst. 2 Ústavy) nemůže být důvodem k opomíjení základních práv a svobod dotčených osob, garantovaných ústavním pořádkem, jak vyplývají ze základního režimu mezi státem a občany (čl. 1 odst. 1 Ústavy), naopak i při plnění mezinárodního závazku ze strany orgánů veřejné moci musí být šetřeny základní práva a svobody jednotlivce. Nadto je nařizování domovních prohlídek v režimu § 47 odst. 2 zákona č. 104/2013 Sb., o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních, doplněno o další zákonný požadavek, a to o posouzení tzv. oboustranné trestnosti.

III. Není pochyb o tom, že požadavek na zkoumání oboustranné trestnosti podle § 47 odst. 2 zákona o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních je požadavkem *in concreto*. Posouzení oboustranné trestnosti *in concreto* přitom znamená posouzení toho, zda dožadujícím státem označené jednání naplňuje jakoukoli skutkovou podstatu trestného činu podle práva České republiky, avšak včetně obecných znaků skutkové podstaty, negativních znaků skutkové podstaty a negativních podmínek trestnosti. Je však nutno akceptovat, že posuzování oboustranné trestnosti v rámci mezinárodní justiční spolupráce je limitováno samotným faktem, že nejde o řízení vedené českými orgány činnými v trestním řízení a po těchto orgánech nelze požadovat podrobné posouzení každé hmotněprávní podmínky trestní odpovědnosti stejně, jako by šlo

o řízení vedené v České republice, neboť takový požadavek by byl schopen paralyzovat mezinárodní justiční spolupráci s Českou republikou. Účelem poskytování právní pomoci není v žádném případě posuzování viny či neviny osoby, proti níž se řízení vede. Jejím účelem je pečlivě posoudit, a to na základě všech v daném stadiu trestního řízení dostupných informací, zda by v žádosti o právní pomoc uvedené jednání bylo trestné podle práva České republiky.

IV. V okamžiku rozhodování o jakékoli formě mezinárodní spolupráce podle § 47 odst. 2 zákona o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních je v rámci posouzení oboustranné trestnosti nutno zkoumat veškeré (i negativní) podmínky trestní odpovědnosti za současného přihlédnutí k tomu, že uvedené posouzení mohou orgány činné v trestním řízení vykonat na základě dosud známých poznatků v trestním řízení. Při posuzování oboustranné trestnosti tak musí orgány činné v trestním řízení na základě dostupných informací zvažovat i to, zda by posuzované jednání, pro které se trestní řízení vede, nebylo podle práva České republiky promlčeno, a v případě, že by promlčeno bylo, odmítnout vykonat úkony v rámci právní pomoci požadované.

V. Vzhledem k tomu, že k obecným požadavkům na odůvodnění příkazu k domovní prohlídce podle trestního řádu se v případě nařizování domovní prohlídky v rámci právní pomoci podle § 47 odst. 2 zákona o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních přidává požadavek na posouzení oboustranné trestnosti (*in concreto*), je třeba vyžadovat, aby úvahy o splnění požadavku oboustranné trestnosti soud zahrnul do odůvodnění svého rozhodnutí, aby tak bylo patrné, že si při rozhodování tento zákonný požadavek uvědomoval, že se jím zabýval a k jakému dospěl závěru. Není možné akceptovat, aby se v příkazu k provedení domovní prohlídky nařizované v rámci právní pomoci podle § 47 odst. 2 zákona o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních soud nezabýval jednou ze zákonných podmínek pro nařízení domovní prohlídky, bez jejíhož splnění by o vykonání dotčeného úkonu nebylo možno uvažovat. Takový příkaz k domovní prohlídce nemůže být považován za ústavně konformní. Tím spíše nelze z ústavněprávního pohledu aprobovat příkaz k domovní prohlídce vydaný za účelem poskytnutí právní pomoci podle § 47 odst. 2 zákona o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních, který by podmínku oboustranné trestnosti *in concreto* vyhodnotil za splněnou, přestože by tomu tak nebylo. Nařízení a provedení daného úkonu právní pomoci bez splnění zákonných podmínek by představovalo nepřípustný zásah do základního práva jednotlivce na nedotknutelnost obydlí.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedkyně senátu Kateřiny Šimáčkové, soudce zpravodaje Pavla Rychetského a soudce Ludvíka Davida o ústavní stížnosti stěžovatele Z. S., zastoupeného Mgr. Jiřím Slováčkem, Ph.D., advokátem, sídlem Štěpánská 640/45, Praha 1 – Nové Město, proti příkazu k domovní prohlídce vydanému Obvodním soudem pro Prahu 5 dne 29. května 2018 sp. zn. 37 Nt 10510/2018 a proti postupu Policie České republiky, Národní centrály proti organizovanému zločinu Služby kriminální policie a vyšetřování, Odboru závažné hospodářské trestné činnosti, spočívajícímu v provedení domovní prohlídky dne 31. května 2018, za účasti Obvodního soudu pro Prahu 5 a Policie České republiky, Národní centrály proti organizovanému zločinu Služby kriminální policie a vyšetřování, Odboru závažné hospodářské trestné činnosti, jako účastníků řízení a Městského státního zastupitelství v Praze jako vedlejšího účastníka řízení, takto:

I. Příkazem k domovní prohlídce vydaným Obvodním soudem pro Prahu 5 dne 29. května 2018 sp. zn. 37 Nt 10510/2018 bylo porušeno právo stěžovatele na nedotknutelnost obydlí podle čl. 12 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Postupem Policie České republiky, Národní centrály proti organizovanému zločinu Služby kriminální policie a vyšetřování, Odboru závažné hospodářské trestné činnosti, spočívajícím v provedení domovní prohlídky dne 31. května 2018 bylo porušeno právo stěžovatele na nedotknutelnost obydlí podle čl. 12 odst. 1 ve spojení s právem vlastnit majetek podle čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

III. Příkaz k domovní prohlídce vydaný Obvodním soudem pro Prahu 5 dne 29. května 2018 sp. zn. 37 Nt 10510/2018 se ruší.

IV. Policii České republiky, Národní centrále proti organizovanému zločinu Služby kriminální policie a vyšetřování, Odboru závažné hospodářské trestné činnosti, se zakazuje pokračovat v porušování základního práva stěžovatele podle čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a přikazuje se obnovit stav před porušením tohoto základního práva.

Odůvodnění

I. Vymezení věci

1. Ústavní stížností, jež byla Ústavnímu soudu doručena dne 31. 7. 2018, stěžovatel navrhl zrušení v záhlaví specifikovaného příkazu k domovní prohlídce vydaného Obvodním soudem pro Prahu 5 (dále jen „obvodní soud“) z důvodu tvrzeného porušení jeho základních práv podle čl. 7 odst. 1, čl. 10, čl. 12 odst. 1 a 2, čl. 36 odst. 1 a čl. 39 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a čl. 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, jakož i čl. 1 odst. 1 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“). Dále navrhl, aby Ústavní soud vyslovil, že postupem Policie České republiky, Národní centrály proti organizovanému zločinu Služby kriminální policie a vyšetřování, Odboru závažné hospodářské trestné činnosti, (dále jen „policejní orgán“) spočívajícím v provedení domovní prohlídky byla porušena jeho základní práva podle čl. 7 odst. 1, čl. 10, čl. 12 odst. 1 a 2 Listiny a čl. 1 odst. 1 Ústavy, a aby policejnímu orgánu zakázal pokračovat v jejich porušování.

2. Stěžovatel, který je státním příslušníkem Spojených států amerických a v roce 2018 žil v P., je podezřelým v trestním řízení vedeném v Maďarsku. Městské státní zastupitelství v Praze (dále jen „městské státní zastupitelství“) obdrželo dne 23. 2. 2018 evropský vyšetřovací příkaz ze dne 19. 2. 2018 vydaný Ústředním vyšetřovacím vrchním státním zastupitelstvím v Budapešti (dále jen „maďarské státní zastupitelství“), na jehož základě byla Česká republika jako vykonávající stát požádána vykonat pro Maďarsko jako vydávající stát řadu vyšetřovacích úkonů. Přednostně a urgentně měla být identifikována a sdělena telefonní čísla stěžovatele a svědka české státní příslušnosti. Dále Maďarsko požádalo o provedení domovních prohlídek a prohlídek jiných prostor v bydlišti stěžovatele, v bydlišti svědka české státní příslušnosti, v sídle akciové společnosti a v kancelářských prostorách užívaných dalšími svědky české státní příslušnosti, přičemž v rámci prohlídek měly být zajištěny nalezené počítačové systémy, dokumenty (faktury, smlouvy, doklady související s finančními transakcemi, korespondence apod.) a údaje zaznamenané prostřednictvím počítačového systému (e-mailová korespondence a elektronické dokumenty ve specifikovaných formátech) vzniklé v letech 2005 až 2012 a týkající se 37 vyjmenovaných fyzických a právnických osob, a tyto měly být po zajištění předány vydávajícímu státu. Dále měly být provedeny výslechy stěžovatele v procesním postavení obviněného a tří osob české státní příslušnosti v postavení svědků. V evropském vyšetřovacím příkazu bylo uvedeno, že ten je vydán v souvislosti

s trestním řízením [čl. 4 písm. a) směrnice Evropského parlamentu a Rady 2014/41/EU ze dne 3. 4. 2014 o evropském vyšetřovacím příkazu v trestních věcech (dále jen „směrnice o evropském vyšetřovacím příkazu“)], a dále bylo vyznačeno, že jednání, v souvislosti s nímž byl evropský vyšetřovací příkaz vydán, se týká trestných činů uvedených mezi kategoriemi trestných činů v příloze D směrnice o evropském vyšetřovacím příkazu, konkrétně „korupce“ a „praní výnosů z trestné činnosti“, za které lze ve vydávajícím státě uložit trest odnětí svobody nebo ochranné opatření s horní hranicí trestní sazby v délce nejméně tří let [čl. 11 odst. 1 písm. g) směrnice o evropském vyšetřovacím příkazu].

3. Evropský vyšetřovací příkaz ze dne 19. 2. 2018 byl doplněn druhým evropským vyšetřovacím příkazem ze dne 19. 4. 2018 vydaným maďarským státním zastupitelstvím a potvrzeným vyšetřujícím soudcem Ústředního obvodního soudu v Budíně. Tímto doplňkem evropského vyšetřovacího příkazu požádala maďarská strana o provedení utajeného odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu stěžovatele, a to v období od 23. 4. 2018 do 21. 7. 2018.

4. S evropským vyšetřovacím příkazem a jeho doplňkem bylo ze strany českých orgánů činných v trestním řízení po celou dobu zacházeno jako s žádostmi o právní pomoc podle § 47 a násl. zákona č. 104/2013 Sb., o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních, (dále jen „zákon o mezinárodní justiční spolupráci“), neboť Česká republika transpoziční úpravu ke směrnici o evropském vyšetřovacím příkazu přijala až s účinností k 16. 8. 2018 zákonem č. 178/2018 Sb., kterým se mění zákon č. 104/2013 Sb., o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony, přestože transpoziční lhůta směrnice uplynula dne 22. 5. 2017.

5. Z evropského vyšetřovacího příkazu a jeho doplňku plyne, že stěžovatel je v Maďarsku podezřelý ze spáchání trestného činu podplácení, kterého se měl dopustit poskytnutím úplatku zaměstnanci hospodářského subjektu oprávněného jednat samostatně, aby ten porušil svou povinnost vyplývající z jeho pravomoci podle § 254 odst. 1 a 2 zákona č. IV z roku 1978 (dále jen „maďarský trestní zákon“). V téže trestní věci jsou prověřovány i další osoby specifikované na str. 26 evropského vyšetřovacího příkazu ze dne 19. 2. 2018, a to pro podezření ze spáchání trestného činu úplatkářství spáchaného porušením povinností zaměstnancem hospodářské společnosti s oprávněním samostatně rozhodovat podle § 252 odst. 1 a 2 maďarského trestního zákona, přičemž tyto osoby měly trestný čin spáchat jako pomocníci. Ke spáchání uvedených trestných činů mělo dojít – stručně řečeno – tím, že: Obchodní společnost BKV Zrt. (hlavní provozovatel městské hromadné dopravy v Budapešti) dne 30. 5. 2006 uzavřela s konsorciem Budapest Metropolis Consortium (dále jen „konsorcium BMC“) tvořeným obchodními společnostmi X (dále jen „společnost X“) a Ganz Transelektro Közlekedési Zrt. dvě smlouvy, podle nichž měla společnost X dodávat nové vlakové soupravy pro linky M2 a M4 budapešťského metra. Předcházejícího zadávacího řízení se zúčastnilo několik dalších uchazečů, z nichž někteří předložili výhodnější nabídku, tudíž dne 23. 3. 2006 se pro vedení společnosti X stalo jednoznačným, že zadávací řízení nevyhrají. Proto bylo rozhodnuto, že se budou podplácet osoby (či osoba), které mají (která má) vliv na posuzování nabídek s cílem zajistit vítězství nabídky konsorcia BMC v rozporu se zájmy zadavatele. Poskytnutí neoprávněné výhody měl slíbit stěžovatel jako obchodní viceprezident společnosti X, a to dosud neztotožněné osobě či osobám, které byly schopny určujícím způsobem ovlivnit průběh hodnocení nabídek. Za účelem vyplácení částek s úmyslem podplácení měl nechat stěžovatel vyhotovit fiktivní poradenské smlouvy uzavřené s dánskou obchodní společností Hansen Consulting ApS (dále jen „společnost Hansen“) a s obchodní společností Eurocontact Public Affairs GmbH (dále jen „společnost Eurocontact“) a stěžovatel zajistil, aby byly za společnost X podepsány. Tyto smlouvy byly opatřeny datem 8. 6. 2006, avšak k dohodě o jejich uzavření došlo již dne 26. 4. 2006. Konsorcium BMC bylo dne 12. 5. 2006 vyhlášeno vítězem zadávacího řízení. V následujících

letech došlo k vyplacení částek v celkové výši 5 081 822 eur společnosti Hansen a 2 290 911 eur společnosti Eurocontact na základě fiktivních smluv, které byly v neznámém čase a neznámým způsobem doručeny jako úplatek za porušení povinností při výkonu funkcí osobám, které asistovaly při procesu, jehož výsledkem bylo za vítěze zadávacího řízení vyhlášeno konsorcium BMC.

6. V evropském vyšetřovacím příkazu je dále uvedeno, že vyšetřování věci bylo nařízeno dne 3. 1. 2011 a směřovalo k objasnění toho, zda došlo k protiprávnímu jednání v souvislosti se smlouvou uzavřenou mezi obchodní společností BKV Zrt. a společností X. Britský Úřad pro vyšetřování závažných podvodů (Serious Fraud Office, dále jen „SFO“) ve své žádosti o právní pomoc ze dne 26. 4. 2011 informoval maďarský vyšetřující orgán, že SFO vede vyšetřování pro různé trestné činy (podplácení úřední osoby, legalizace výnosů z trestné činnosti a další) spáchané obchodními společnostmi patřícími do skupiny X a jinými. SFO během vyšetřování dospěl k závěru, že jednotliví členové skupiny X byli zprostředkovateli přípravy a uzavření předstíraných poradenských smluv mezi jinými členy skupiny X a třetími osobami s účelem zakrytí podplácení při získávání veřejných zakázek v energetickém a dopravním sektoru. V průběhu vyšetřování bylo identifikováno 600 poradenských smluv uzavřených s 300 poradci. Na základě skutečností uvedených v žádosti o právní pomoc bylo v Maďarsku zahájeno vyšetřování také trestného činu úplatkařství. V rámci vyšetřování probíhala rozsáhlá mezinárodní justiční spolupráce mezi orgány Maďarska, Velké Británie, Dánska, Rakouska a Francie. Evropský vyšetřovací příkaz uvádí, že trestní odpovědnost stěžovatele není promlčena, neboť podle § 33 odst. 1 písm. b) ve spojení s § 254 odst. 1 a 2 maďarského trestního zákona činí promlčecí doba tři roky, tato počala běžet podle § 34 písm. a) maďarského trestního zákona naplněním skutkové podstaty prověřovaného trestného činu, tj. 12. 6. 2009, a přerušena byla v souladu s § 35 odst. 1 maďarského trestního zákona provedením úkonu trestního řízení, kterým je podle Ústředního obvodního soudu v Budíně zahájení vyšetřování ze dne 3. 1. 2011.

7. Policejní orgán následně podal městskému státnímu zastupitelství dne 28. 5. 2018 podnět k podání návrhu na vydání příkazu k domovní prohlídce v bytě užívaném stěžovatelem. Z podnětu plyne, že je podáván na základě žádosti o právní pomoc, konstatuje, pro spáchání jakého trestného činu je stěžovatel podezřelý v Maďarsku, a dále, že podle českého právního řádu připadá v úvahu právní kvalifikace pro trestný čin podplácení podle § 332 odst. 1 a 2 písm. a) trestního zákoníku, a uvádí, že existuje důvodné podezření, že v bytě stěžovatele se nachází věci důležité pro trestní řízení, které specifikuje v souladu s evropským vyšetřovacím příkazem. Trestní řízení je dosud vedeno skrytým způsobem a nebylo možno prostory blíže ztotožnit, bylo nicméně zjištěno, že jde o nájemní byt v pátém nadzemním podlaží a stěžovatel jej obývá spolu se svou manželkou. Cílem navrhovaného úkonu je zajistit listinné, věcné a elektronické důkazy o předmětné trestné činnosti. K prohlídce bude přistoupeno, bude-li povolena soudem, pokud nebudou hledané věci vydány dobrovolně nebo bude dán předpoklad, že se na místě nachází i další věci pro trestní řízení důležité. Domovní prohlídka bude v případě povolení soudem provedena jako neopakovatelný úkon, neboť hrozí zničení či přemístění důkazů osobami zapojenými do prověřované trestné činnosti, pokud by byly o probíhajícím trestním řízení informovány. Vzhledem k závažnosti a konspirativnosti předmětné trestné činnosti je nutno důkazní materiály zajišťovat včas, neboť pachatelé se mohou snažit o zatajení a likvidaci stop. Jsou také splněny podmínky pro to, aby soud domovní prohlídku povolil jako neodkladnou, když lze očekávat, že zajištěné věci mohou spolu s dalšími dosud zjištěnými skutečnostmi sloužit jako podklad pro zahájení trestního stíhání konkrétních osob, zejména stěžovatele. Hledané věci by měly vést k prokázání vazeb mezi jednotlivými osobami a míry jejich zavinění, pouze současné provedení souvisejících domovních prohlídek (celkem byly navrženy čtyři domovní prohlídky, respektive prohlídky jiných prostor a pozemků) může zabránit tomu, aby důležité

důkazy nebyly smazány, zničeny nebo odstraněny. Požadovaný úkon je přiměřený ve vztahu k zásahu do ústavně chráněných práv, k němuž povede, neboť lze očekávat, že budou opatřeny zásadní důkazy důležité pro trestní řízení, a navrhovaná prohlídka je nezbytná, poněvadž získání důkazních prostředků, které by se mohly nacházet v popsaných prostorách, jiným způsobem nepřichází v úvahu.

8. Státní zástupkyně městského státního zastupitelství na základě podnětu policejního orgánu dne 28. 5. 2018 podala obvodnímu soudu návrh na vydání příkazu k domovní prohlídce, který je odůvodněn shodně jako shora popsaný podnět policejního orgánu. Stejně jako v podnětu policejního orgánu se uvádí, že podle českého právního řádu připadá v úvahu právní kvalifikace pro trestný čin podplácení podle § 332 odst. 1 a 2 písm. a) trestního zákoníku, a je doplněno, že tímto je splněna podmínka podle § 47 odst. 2 písm. a) zákona o mezinárodní justiční spolupráci.

9. Soudce obvodního soudu dne 29. 5. 2018 podle § 83 odst. 1 trestního řádu nařídil domovní prohlídku v bytě obývaném stěžovatelem. V odůvodnění příkazu k domovní prohlídce je rekapitulován návrh státní zástupkyně městského státního zastupitelství a je uvedeno, že soudce obvodního soudu přezkoumal tento návrh a předložený spis a dospěl k závěru, že návrh je důvodný. Ze spisového materiálu vyplývá, že je dáno důvodné podezření, že v bytě stěžovatele se nachází věc důležitá pro trestní řízení. Neopakovatelnost a neodkladnost tohoto úkonu je odůvodněna shodně jako v podnětu policejního orgánu a v návrhu státní zástupkyně městského státního zastupitelství.

10. Z protokolu o provedení domovní prohlídky ze dne 31. 5. 2018 a dalšího obsahu spisu vyplývá, že domovní prohlídka byla realizována dne 31. 5. 2018 v ranních hodinách. Stěžovateli byl předán a přetlumočen příkaz k domovní prohlídce a byl vyzván k vydání hledaných věcí. Stěžovatel dobrovolně vydal svůj laptop, laptop svojí manželky a další elektroniku (externí hard disky, iPady, flash disky aj.). Následně bylo přistoupeno k samotné domovní prohlídce, při níž byly nalezeny a odňaty: dva externí disky, DVD disk a 16 flash disků. Jsou zaprotokolovány námitky obhájce stěžovatele, že trestný čin uvedený v příkazu k domovní prohlídce je podle českého i maďarského práva promlčen, čímž je vyloučena neodkladnost úkonu. Neopakovatelnost a neodkladnost domovní prohlídky byla v protokolu o jejím provedení odůvodněna stejně jako v předcházejícím podnětu policejního orgánu, návrhu státní zástupkyně městského státního zastupitelství a příkazu k domovní prohlídce. Vydané a odňaté věci byly poté policejním orgánem zpracovány, data byla zkopírována.

11. Stěžovatel byl v rámci realizace úkonů vyžádaných maďarským státním zastupitelstvím vyzván k podání vysvětlení, přičemž z úředních záznamů o podaném vysvětlení podle § 158 odst. 6 trestního řádu ze dne 31. 5. 2018 a ze dne 6. 6. 2018 plyne, že stěžovatel byl opakovaně ujištěn, že je v procesním postavení podezřelého.

II. Argumentace stěžovatele

12. V ústavní stížnosti stěžovatel namítl, že nařízením domovní prohlídky a jejím vykonáním došlo k zásahu do jeho práv z toho důvodu, že trestný čin podplácení, z jehož spáchání je podezřelý v Maďarsku, je promlčen, a to podle české i maďarské právní úpravy. Ke spáchání trestného činu mělo dojít v roce 2006, přičemž trestní odpovědnost za spáchání trestného činu podplácení podle § 332 odst. 1 a odst. 2 písm. a) trestního zákoníku zaniká v souladu s § 34 odst. 1 písm. c) trestního zákoníku uplynutím desetileté promlčecí doby. Vydání příkazu k domovní prohlídce představuje zásah do zásady *nullum crimen sine lege, nullum poena sine lege* zaručené čl. 39 Listiny. Pokud jde o maďarskou právní úpravu, za prověřovaný trestný čin lze podle § 252 odst. 1 a 2 maďarského trestního zákona účinného v roce 2006 uložit trest odnětí svobody v rozmezí od dvou do osmi let. V souladu s § 33 odst. 1 písm. b) maďarského trestního zákona byl trestný čin promlčen uplynutím doby rovnající se horní hranici trestní sazby, tj. osmi let. K nařízení domovní prohlídky v rámci

mezinárodní justiční spolupráce v trestních věcech tak nebyly splněny zákonné podmínky, jelikož absentuje trestnost činu podle právní úpravy obou států. Zásada oboustranné trestnosti je nezbytnou procesní podmínkou pro jakékoli úkony v rámci dožádání.

13. Dále stěžovatel namítá, že domovní prohlídka nemohla být nařízena a provedena jako neodkladný a neopakovatelný úkon, když domnělá trestná činnost měla být spáchána již v roce 2006, přičemž neodkladnost a neopakovatelnost úkonu nebyla dostatečně odůvodněna v napadeném příkazu k domovní prohlídce. Příkaz obsahuje pouze formální citaci § 158 odst. 3 písm. i) a § 160 odst. 4 trestního řádu, z celkového rozsahu příkazu čítajícího šest stran je zdůvodnění neodkladnosti a neopakovatelnosti věnováno pár řádků. Z hlediska neopakovatelnosti je argumentováno konspirativností domnělé trestné činnosti, avšak z popisu skutku v napadeném příkazu žádná konspirativnost jednání stěžovatele nebo jiných osob neplyne a není prokázána.

14. Napadeným příkazem tak došlo k zásahu do práva na domovní svobodu a nedotknutelnost obydlí, na nedotknutelnost soukromí a na ochranu osobnosti, dále k porušení zásady *nullum crimen sine lege, nulla poena sine lege* a k popření spravedlivého procesu.

III. Řízení před Ústavním soudem

15. Ústavní soud si vyžádal spis vedený u obvodního soudu pod sp. zn. 37 Nt 10510/2018 a spisový materiál městského státního zastupitelství vedený pod sp. zn. 1 KZM 219/2018. Současně vyzval obvodní soud, policejní orgán a městské státní zastupitelství, aby se vyjádřily k ústavní stížnosti.

16. Obvodní soud ve svém vyjádření ze dne 23. 8. 2018 uvedl, že při rozhodování vycházel z údajů uvedených v návrhu na vydání příkazu k domovní prohlídce, který byl podán na základě evropského vyšetřovacího příkazu maďarského státního zastupitelství vyřizovaného v režimu žádosti o právní pomoc. Důvody pro vydání příkazu jsou uvedeny v jeho odůvodnění. Podaná ústavní stížnost, která vznáší jediný argument týkající se zániku trestní odpovědnosti uplynutím promlčecí doby, je nedůvodná. Posouzení promlčení podle maďarského práva přísluší maďarským orgánům činným v trestním řízení, přičemž tyto promlčení neshledaly. V napadeném příkazu k domovní prohlídce je odcitován návrh městského státního zastupitelství, který jako české právní úpravě odpovídající právní kvalifikaci uvádí trestný čin podplácení podle § 332 odst. 1 a odst. 2 písm. a) trestního zákoníku, avšak s ohledem na celkový kontext šetřené trestné činnosti přichází v úvahu jednání kvalifikovat jako zvlášť závažný zločin sjednání výhody při zadání veřejné zakázky, při veřejné soutěži a veřejné dražbě podle § 256 odst. 1 a 4 trestního zákoníku, přičemž u tohoto trestného činu je promlčecí doba 15 let. Tato úvaha sice není výslovně uvedena v odůvodnění napadeného příkazu k domovní prohlídce, avšak rozhodující je faktický stav.

17. Policejní orgán ve svém vyjádření ze dne 30. 11. 2018 uvedl, že při realizaci úkonů požadovaných evropským vyšetřovacím příkazem (žádostí o právní pomoc) postupoval od počátku ve spolupráci s městským státním zastupitelstvím a maďarskými orgány činnými v trestním řízení. Na základě předložených důkazů, po důkladném zvážení všech okolností případu a po intenzivním třístranném telefonickém, e-mailovém i osobním jednání mezi policejním orgánem, státní zástupkyní městského státního zastupitelství a maďarskými orgány činnými v trestním řízení vyhodnotil policejní orgán provedení domovní prohlídky u stěžovatele jako neodkladný a neopakovatelný úkon a požadavek maďarské strany na jeho provedení jako oprávněný. S tímto stanoviskem se ztotožnilo městské státní zastupitelství i obvodní soud. Samotný úkon byl proveden podle českého právního řádu policejním orgánem za účasti maďarských zástupců, kteří požádali o možnost být úkonům přítomni. Policejní orgán zopakoval, jakým způsobem odůvodnil neodkladnost, neopakovatelnost, přiměřenost a nezbytnost provedeného úkonu. Otázka promlčení trestní odpovědnosti byla diskutována

v rámci pracovního setkání mezi policejním orgánem, městským státním zastupitelstvím a maďarskými orgány činnými v trestním řízení, přičemž maďarští zástupci uvedli, že otázka promlčení byla zkoumána soudem v Budapešti, neboť tuto námitku uplatnil jiný podezřelý v rámci vazebního řízení. Soud námitku neakceptoval s ohledem na přerušení promlčení, jak vyplývá i ze spisového materiálu.

18. Městské státní zastupitelství ve vyjádření vedlejšího účastníka ze dne 27. 8. 2018 uvedlo, že námitky stěžovatele neshledává opodstatněnými. Česká a maďarská strana po doručení evropského vyšetřovacího příkazu navázaly komunikaci za účelem vyjasnění některých otázek, a to zejména týkajících se procesního postavení stěžovatele, který byl označován za podezřelého, ale měl být vyslechnut jako obviněný. Bylo zjištěno, že stěžovatel je toliko podezřelým ze spáchání uvedené trestné činnosti a o této skutečnosti stejně jako o podstatě podezření měl být informován až českými orgány činnými v trestním řízení. Pokud jde o podmínku oboustranné trestnosti stanovenou § 47 odst. 2 zákona o mezinárodní justiční spolupráci, tato byla zkoumána a orgány činné v trestním řízení dospěly k závěru, že jednání popsané v evropském vyšetřovacím příkazu naplňuje podle českého práva znaky trestného činu podplácení podle § 161 odst. 1 a odst. 2 písm. a) a b) zákona č. 140/1960 Sb., trestní zákon, ve znění účinném v době spáchání činu (dále jen „trestní zákon“), dále trestného činu přijímání úplatku podle § 160 odst. 1 a odst. 4 písm. a) a b) trestního zákona a trestného činu legalizace výnosů z trestné činnosti podle § 252a odst. 1 písm. a) a b), odst. 5 písm. a), b) a c) trestního zákona. Za dobu spáchání činu je v souladu s vyjádřením maďarských orgánů činných v trestním řízení považován den 17. 6. 2009. Podle § 67 odst. 1 písm. b) trestního zákona činila délka promlčecí doby 12 let a podle § 67 odst. 3 písm. a) trestního zákona se promlčení trestního stíhání přerušovalo sdělením obvinění a následujícími úkony orgánů činných v trestním řízení. Maďarské orgány činné v trestním řízení již v evropském vyšetřovacím příkazu ujistily české orgány činné v trestním řízení s odkazem na ustanovení maďarského trestního zákona, že k promlčení trestní odpovědnosti v Maďarsku nedošlo. Městské státní zastupitelství však přesto vyžádalo přípisem ze dne 10. 8. 2018 od maďarského dožadujícího orgánu vyjádření k promlčení. K zániku trestní odpovědnosti uplynutím promlčecí doby nedošlo z pohledu českého práva ani z pohledu maďarského práva. Postup policejního orgánu, městského státního zastupitelství i obvodního soudu lze považovat za zákonný.

19. Maďarské státní zastupitelství v odpovědi ze dne 21. 8. 2018 uvedlo, že k přislíbení úplatku stěžovatelem mělo dojít dne 5. 4. 2006, úplatek měl být skryt prostřednictvím dvou fiktivních poradenských smluv, na jejichž základě došlo k výplatám finančních prostředků, přičemž k poslední výplatě došlo dne 17. 10. 2007. V průběhu prověřování byla odhalena další poradenská smlouva ze dne 13. 6. 2007, na jejímž základě došlo k poslední výplatě finančních prostředků dne 17. 3. 2009. Prověřování v Maďarsku bylo zahájeno dne 3. 1. 2011, první úkon v maďarském trestním řízení, a to domovní prohlídka vykonaná na základě britské žádosti o právní pomoc, byl vykonán dne 21. 12. 2007. Maďarské státní zastupitelství dále ve vyjádření poskytuje překlad relevantních ustanovení maďarského trestního zákona, z nichž plyne, že promlčecí doba se rovná horní hranici trestní sazby dotčeného trestného činu a přerušuje se jakýmkoli úkonem orgánů činných v trestním řízení proti pachateli. Pokud jde o konkrétní právní kvalifikaci prověřované trestné činnosti, ta dosud nebyla s jistotou stanovena. Dané trestní řízení má vést k odhalení pasivní i aktivní strany úplatku, přičemž pasivní strana (příjemce či příjemci úplatku) dosud nebyla ztotožněna. Příjemci přitom mohou být veřejní činitelé, od čehož se bude odvíjet konkrétní právní kvalifikace dotčeného protiprávního jednání a v důsledku také délka promlčecí doby. Maďarské státní zastupitelství specifikuje, jaké všechny trestné činy podle maďarského trestního zákona prozatím přichází v úvahu, a to na pasivní i aktivní straně. V případě, že by příjemce úplatku byl veřejný činitel, promlčecí doba by činila pět let v souladu s § 253 odst. 2 maďarského trestního zákona.

Pokud by toto nebylo prokázáno, promlčecí doba by činila tři roky podle § 254 odst. 2 maďarského trestního zákona. Ke správné právní kvalifikaci však bude nejprve nutné objasnit všechny skutkové okolnosti, přičemž v případě, že promlčecí doba bude činit tři roky, bude nutné pečlivě zvažovat, kdy započala promlčecí doba běžet. Maďarské státní zastupitelství uvedlo, že bylo chybou komunikovat české straně podezření z méně závažného trestného činu a mohli by toto napravit sdělením podezření ze závažnějšího trestného činu stěžovateli, který se nachází ve Francii, jeho obhájci a českým orgánům činným v trestním řízení. O námitce promlčení jiné prověřované osoby (podezřelý Z. A.) rozhodoval již maďarský „městský soud“, který této námitce nepřisvědčil a za okamžik přerušení promlčecí doby uznal den 3. 1. 2011.

20. Stěžovatel podáním ze dne 18. 4. 2019 reagoval na výše popsaná vyjádření účastníků a vedlejšího účastníka řízení a uvedl, že s nimi nesouhlasí a trvá na své ústavní stížnosti. O tom, že došlo k promlčení trestní odpovědnosti stěžovatele, a tím nebyla splněna oboustranná trestnost jako nezbytná procesní podmínka podle § 47 odst. 2 zákona o mezinárodní justiční spolupráci, svědčí již obsah vyjádření účastníků a vedlejšího účastníka řízení. Z vyjádření plyne, že maďarské a české orgány činné v trestním řízení mezi sebou o otázce promlčení komunikovaly a české orgány v trestním řízení byly ujištěny, že v Maďarsku trestní odpovědnost stěžovatele promlčena není i podle závěrů soudu. Stěžovatel oprávněně pochybuje o tom, že otázka promlčení byla vyřešena před přistoupením k vydání příkazu k domovní prohlídce, jelikož obvodní soud a městské státní zastupitelství v prověřovaném jednání spatřují znaky vícero odlišných trestných činů. Například obvodní soud v předmětném jednání podle vyjádření spatřuje naplnění skutkové podstaty trestného činu sjednání výhody při zadání veřejné zakázky, při veřejné soutěži a veřejné dražbě podle § 265 odst. 1 a 4 trestního zákoníku, přestože tyto úvahy nejsou zahrnuty v odůvodnění příkazu k domovní prohlídce. Městské státní zastupitelství ve svém vyjádření uvádí další skutkové podstaty, které mohly být prověřovaným jednáním naplněny. Uvedené úvahy ohledně právní kvalifikace podle české právní úpravy však měly být učiněny před vydáním příkazu k domovní prohlídce. Maďarské státní zastupitelství se nadto svým vyjádřením, podle kterého chtějí sdělovat stěžovateli podezření ze závažnějšího trestného činu, dopustilo nepřípustného zasahování do průběhu vyšetřování. Až v reakci na podanou ústavní stížnost maďarské orgány činné v trestním řízení polemizují s vlastní právní kvalifikací tvrzeného jednání. Stanovisko maďarského státního zastupitelství utvrzuje stěžovatele v tom, že k promlčení trestní odpovědnosti skutečně došlo. Nelze argumentovat odkazem na soudní rozhodnutí, které sice řeší otázku promlčení, avšak vztahuje se k jinému podezřelému. Stěžovatel nesouhlasí s přísnější kvalifikací skutku a rovněž nesouhlasí s tvrzením, že promlčecí doba byla přerušena, a tím k promlčení nedošlo. Absence úvah stran právní kvalifikace v napadeném příkazu k domovní prohlídce a následné doplnění těchto úvah obvodním soudem ve vyjádření k ústavní stížnosti dokazují, že došlo k porušení práva na spravedlivý proces stěžovatele, konkrétně jeho práva na řádné odůvodnění rozhodnutí.

21. Dle § 44 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) rozhodl Ústavní soud ve věci bez konání ústního jednání, neboť od něj nebylo lze očekávat další objasnění věci.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

22. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení a shledal, že ústavní stížnost byla podána včas osobou k tomu oprávněnou, splňuje i ostatní zákonem stanovené náležitosti a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je právně zastoupen v souladu s požadavky § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu a ústavní stížnost je přípustná, neboť stěžovatel vyčerpal všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu *a contrario*).

23. Ústavní soud podtrhuje, že ústavní stížnost je přípustná jak proti napadenému příkazu k domovní prohlídce vydanému obvodním soudem, tak proti provedení domovní prohlídky policejním orgánem jako zásahu orgánu veřejné moci. Ústavní soud ve své rozhodovací činnosti postupně dovodil, že u ústavních stížností brojících proti postupu orgánů činných v přípravném řízení trestním jsou opravnými prostředky, které je nutno vyčerpat před podáním ústavní stížnosti, také žádost o přezkoumání postupu policejního orgánu a státního zástupce podle § 157a trestního řádu a podnět k výkonu dohledu podle zákona č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství, tj. obecně řečeno stěžovatelé se musí před podáním ústavní stížnosti domáhat nápravy v rámci soustavy státního zastupitelství [nález ze dne 2. 3. 2015 sp. zn. I. ÚS 1565/14 (N 51/76 SbNU 691), případně také usnesení ze dne 28. 8. 2014 sp. zn. II. ÚS 2166/14 (U 14/74 SbNU 623) a usnesení ze dne 1. 4. 2016 sp. zn. III. ÚS 254/16; všechna zde citovaná rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na https://nalus.usoud.cz].

24. Na tomto místě považuje Ústavní soud za nutné zdůraznit, že takový závěr nelze vždy automaticky aplikovat na ústavní stížnosti brojící proti postupu orgánů činných v trestním řízení spočívajícímu v provedení domovní prohlídky, když současně ústavní stížnost brojí proti samotnému příkazu k domovní prohlídce (ponechávají se tak nyní stranou ústavní stížnosti brojící pouze proti příkazu k domovní prohlídce či pouze proti zásahu orgánu veřejné moci spočívajícímu v provedení domovní prohlídky). V takových případech je třeba rozlišit, zda konkrétní ústavní stížnost ve vztahu k postupu orgánu činného v trestním řízení (jako jinému zásahu orgánu veřejné moci) namítá, že k zásahu do základních práv došlo toliko realizací příkazu k domovní prohlídce jako výsledku rozhodovací činnosti soudu, anebo mělo k tvrzenému zásahu do základních práv dojít (protiprávním) postupem orgánů činných v trestním řízení při výkonu domovní prohlídky jdoucím nad rámec samotného příkazu. Pokud je totiž namítáno, že orgán činný v trestním řízení porušil základní práva stěžovatele samotným provedením příkazu k domovní prohlídce, nemohou být jakékoli opravné prostředky v rámci soustavy státního zastupitelství úspěšné, když příslušný státní zástupce vykonávající dozor či dohled může pouze konstatovat, že orgán činný v trestním řízení konal to, co nařídil soud ve vydaném příkazu k domovní prohlídce. Pouze pokud je namítáno, že orgán činný v trestním řízení při výkonu domovní prohlídky jednal v rozporu s tímto příkazem, nad jeho rámec nebo obecně vzato jinak, než zákonná úprava předpokládá (ať již půjde o provedení prohlídky v nesprávném objektu, či nezákonné užití donucovacích prostředků apod.), mohou opravné prostředky v rámci soustavy státního zastupitelství pro stěžovatele představovat efektivní prostředek nápravy. Takový výklad ostatně potvrzuje i dosavadní postup Ústavního soudu v procesně obdobných případech [nález ze dne 1. 11. 2006 sp. zn. II. ÚS 362/06 (N 200/43 SbNU 239), nález ze dne 11. 11. 2010 sp. zn. II. ÚS 1940/10 (N 222/59 SbNU 207), nález ze dne 23. 2. 2012 sp. zn. IV. ÚS 3370/10 (N 38/64 SbNU 447), nález ze dne 29. 3. 2012 sp. zn. II. ÚS 2979/10 (N 65/64 SbNU 741), nález ze dne 20. 3. 2013 sp. zn. I. ÚS 1933/10 (N 48/68 SbNU 467), nález ze dne 28. 11. 2013 sp. zn. I. ÚS 2787/13 (N 205/71 SbNU 417) a nález ze dne 15. 12. 2015 sp. zn. I. ÚS 2024/15 (N 215/79 SbNU 461)], byť přípustnost ústavní stížnosti ve vztahu k napadenému zásahu orgánu veřejné moci v citovaných nálezech nebyla explicitně řešena.

25. Vzhledem k výše uvedenému, přestože stěžovatel nevyčerpal ve vztahu k postupu policejního orgánu spočívajícímu v provedení domovní prohlídky jemu dostupné opravné prostředky v rámci soustavy státního zastupitelství, i v tomto rozsahu je ústavní stížnost přípustná, když stěžovatel současně brojí proti příkazu obvodního soudu k domovní prohlídce a namítá, že právě jeho realizace je důvodem protiústavnosti zásahu policejního orgánu.

V. Vlastní posouzení

26. Stěžovatel především namítl, že trestný čin podplácení, z jehož spáchání je podezřelý v Maďarsku, je promlčen podle maďarského i českého práva, a nebyly tak splněny zákonné podmínky pro poskytnutí právní pomoci v podobě domovní prohlídky, jelikož absentuje trestnost činu podle právní úpravy obou států. Po seznámení se s napadeným rozhodnutím a vyžádaným spisovým materiálem Ústavní soud shledal, že ústavní stížnost je v tomto ohledu důvodná.

A) Právní východiska

27. Podle čl. 12 odst. 1 Listiny je obydlí nedotknutelné. Podle odstavce 2 tohoto ustanovení platí, že domovní prohlídka je přípustná jen pro účely trestního řízení, a to na písemný odůvodněný příkaz soudce.

28. Jak již Ústavní soud opakovaně vyložil, způsob provedení domovní prohlídky stanoví zákon. Domovní svoboda jako ústavně zaručené právo plynoucí z výše citovaného čl. 12 Listiny svou povahou a významem spadá mezi základní lidská práva a svobody, neboť spolu se svobodou osobní a dalšími ústavně garantovanými právy dotváří osobnostní sféru jedince, jehož individuální integritu, jako podmínku důstojné existence a rozvoje lidského života vůbec, je nutno respektovat a důsledně chránit. Průlom do této ochrany, umožněný ústavním pořádkem v případě domovní prohlídky pro účely trestního řízení, je třeba chápat jako výjimku, která vyžaduje restriktivní interpretaci zákonem stanovených předpokladů její přípustnosti (viz § 82 odst. 1, § 83 a násl. trestního řádu). Před vydáním příkazu k domovní prohlídce je tak nutno pečlivě zkoumat, zda jsou pro její nařízení splněny všechny zákonné podmínky, a obecný soud musí své rozhodovací důvody v odůvodnění příkazu zřetelně vyložit (srov. nález sp. zn. I. ÚS 2787/13 nebo nález sp. zn. I. ÚS 2024/15). Obecné soudy pak musí vynakládat zvláštní pozornost odůvodňování těch příkazů k domovní prohlídce, které mají charakter neodkladného úkonu. I když je taková domovní prohlídka *ex lege* přípustná, jde v takovém případě o zvlášť závažný zásah do ústavně zaručeného základního práva na domovní svobodu, a proto také rozhodnutí, na jehož základě má být takový úkon proveden, musí být i z tohoto hlediska zvláštní závažnosti přiměřeně a dostatečně zdůvodněno [nález ze dne 22. 5. 1997 sp. zn. III. ÚS 287/96 (N 62/8 SbNU 119)].

29. Uvedené požadavky se pak vztahují bez dalšího také na domovní prohlídky nařizované v rámci mezinárodní justiční spolupráce ve věcech trestních. Ústavně relevantní plnění mezinárodního závazku (čl. 1 odst. 2 Ústavy) nemůže být důvodem k opomíjení základních práv a svobod dotčených osob, garantovaných ústavním pořádkem, jak vyplývají ze základního režimu mezi státem a občany (čl. 1 odst. 1 Ústavy), naopak i při plnění mezinárodního závazku ze strany orgánů veřejné moci musí být šetřeny základní práva a svobody jednotlivce (srov. nález sp. zn. II. ÚS 1940/10).

A.1) K požadavku oboustranné trestnosti

30. V rámci mezinárodní justiční spolupráce ve věcech trestních je nařizování domovních prohlídek doplněno o další zákonný požadavek, a to o posouzení tzv. oboustranné trestnosti. Podle § 47 odst. 2 písm. a) zákona o mezinárodní justiční spolupráci lze právní pomoc spočívající v provedení úkonů podle hlavy čtvrté oddílů čtvrtého a pátého trestního řádu pro cizozemský orgán vykonat pouze v souvislosti „s činem, který by byl trestný i podle práva České republiky“. Výklad právě uvedeného slovního spojení je přitom pro posouzení této věci klíčový.

31. Uvedené ustanovení zakotvuje pro provádění právní pomoci (v „obecném režimu“) spočívající v úkonech svou povahou represivních (zajišťování majetku, provádění odposlechů, domovních prohlídek aj.) požadavek oboustranné trestnosti. Orgány činné v trestním řízení tak musí před provedením daného úkonu právní pomoci zkoumat, zda skutek, pro který je vedeno trestní řízení v dožadujícím státě a pro který je žádáno o právní

pomoc, by byl trestný i v České republice jako státě dožádaném. Požadavek oboustranné trestnosti je v mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních požadavkem tradičním, byť se od něj v některých oblastech ustupuje zcela či částečně, jak ostatně již v minulosti Ústavní soud poznamenal v souvislosti s evropským zatýkacím rozkazem [srov. nález sp. zn. Pl. ÚS 66/04 ze dne 3. 5. 2006 (N 93/41 SbNU 195; 434/2006 Sb.)] a jak je patrno také např. z čl. 11 odst. 1 písm. g) směrnice o evropském vyšetřovacím příkazu. V § 47 odst. 2 zákona o mezinárodní justiční spolupráci požadavek oboustranné trestnosti nicméně i nadále zůstává.

32. Oboustranná trestnost může být posuzována (podle tradičního rozdělení) dvěma způsoby, a to tzv. *in concreto* a *in abstracto*. Chápání těchto pojmů se v právní nauce často velmi liší, o to více se liší jejich pojetí jednotlivými státy [jak potvrdil např. Soudní dvůr Evropské unie v rozsudku ze dne 11. 1. 2017 ve věci C-289/15 a jak dále dokládá dokument Výboru expertů Rady Evropy na poli mezinárodní spolupráce v trestních věcech č. PC-OC (2012) 02 Final].

33. Ústavní soud konstatuje, že za posouzení oboustranné trestnosti *in abstracto* považuje učinění pouze obecné úvahy, zda by určité typové (abstraktní) jednání bylo podle daného právního řádu trestným činem, a odhlíží se od konkrétních podmínek existence trestní odpovědnosti v konkrétním případě. Jde o porovnání znaků skutkových podstat trestných činů podle právních řádů dotčených států, protože popis typového jednání v daném aktu mezinárodní právní pomoci vychází z formulace skutkové podstaty. Zkoumá se pouze to, zda popsaný trestný čin, pro který je v cizím státě vedeno trestní řízení, by byl v obecné rovině trestným činem. Posouzení oboustranné trestnosti *in abstracto* je teoretický konstrukt, který tradičně není používán v českém právním řádu. Avšak výklad tohoto pojmu, jak uvedeno výše, je nejednotný a v právní nauce se mohou objevit vysvětlení odlišná (např. Geoff Gilbert. Transnational Fugitive Offenders in International Law: Extradition and other Mechanisms. Martinus Nijhoff Publishers, 1998, s. 106–112).

34. Vedle toho za trestnost *in concreto* považuje Ústavní soud v souladu s tradičním výkladem (srov. Kubíček, Miroslav a Polák, Přemysl. Zákon o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních. Komentář. Praha: Nakladatelství Wolters Kluwer, 2014, § 47 a § 90) posouzení všech znaků skutkové podstaty trestného činu, včetně např. výše způsobené škody, jakož i okolností vylučujících protiprávnost činu či způsobujících zánik trestnosti ve vztahu ke konkrétnímu jednání konkrétního pachatele, pro které je vedeno trestní řízení [dále např. Van den Wyngaert, Christine. Double Criminality as a Requirement to Jurisdiction. In Jareborg (ed) Double Criminality. Studies in International Criminal Law (1989), s. 51]. V tomto ohledu však nutno akceptovat, že posuzování oboustranné trestnosti v rámci mezinárodní justiční spolupráce je limitováno samotným faktem, že nejde o řízení vedené českými orgány činnými v trestním řízení a po těchto orgánech nelze požadovat podrobné posouzení každé hmotněprávní podmínky trestní odpovědnosti stejně, jako by šlo o řízení vedené v České republice, neboť takový požadavek by byl schopen paralyzovat mezinárodní justiční spolupráci s Českou republikou. Účelem poskytování právní pomoci přitom není v žádném případě posuzování viny či neviny osoby, proti níž se řízení vede. Jejím účelem je pečlivě posoudit, a to na základě všech v daném stadiu trestního řízení dostupných informací, zda by v žádosti o právní pomoc uvedené jednání bylo trestné podle práva České republiky. Současně je třeba akcentovat, že posuzování trestnosti *in concreto* není požadavkem na existenci stejně nazvaného či označeného trestného činu, pro který cizí stát o poskytnutí právní pomoci žádá, v českém právním řádu, ale postačuje, aby dožadujícím státem označené jednání naplňovalo jakoukoli skutkovou podstatu trestného činu podle práva České republiky, avšak včetně obecných znaků skutkové podstaty, negativních znaků skutkové podstaty a negativních podmínek trestnosti.

35. Ústavní soud konstatuje, že není pochyb o tom, že požadavek na oboustrannou trestnost podle § 47 odst. 2 zákona o mezinárodní justiční spolupráci je požadavkem *in*

concreto. Tento závěr je i přes dosavadní absenci judikatorního výkladu uvedeného ustanovení podpořen jednak komentářovou literaturou, dle které „posuzování trestnosti zde probíhá obdobně jako v řízení o vydání osoby do cizího státu“, přičemž komentář k § 90 zákona o mezinárodní justiční spolupráci vysvětluje, že oboustranná trestnost se zde posuzuje *in concreto* (srov. Kubíček, Miroslav a Polák, Přemysl. Zákon o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních. Komentář. Praha: Nakladatelství Wolters Kluwer, 2014, § 47 a § 90), a dále také dlouhodobou a ustálenou praxí orgánů činných v trestním řízení, které při uvedené formulaci „činu, který by byl trestný podle práva České republiky“ posuzují existenci trestnosti ve vztahu ke konkrétnímu skutku spáchanému konkrétní osobou, a nikoli pouze obecnou trestnost označeného trestného činu podle práva České republiky bez vazby na konkrétní jednání, pro které se vede řízení.

36. Dílčí závěr, že posouzení oboustranné trestnosti podle § 47 odst. 2 zákona o mezinárodní justiční spolupráci je *in concreto*, prokazuje také fakt, že se vyvinula a je běžně užívána tzv. metoda analogické transpozice, která spočívá v tom, že na dožadující stát se při posouzení oboustranné trestnosti nahlíží jako na Českou republiku. Pokud by posuzování oboustranné trestnosti nebylo *in concreto*, a vazba na konkrétní jednání pachatele by tak nehrála roli, nebylo by uvedené metody zapotřebí. Analogická transpozice má význam jednak ve vztahu k znakům skutkové podstaty, které jsou úzce spojeny s jurisdikcí České republiky (např. vedení činu proti vlastním zájmům státu, překročení státní hranice), a dále také např. ve vztahu k posouzení promlčení, pokud jde o okolnosti stavějící či přerušující běh promlčecí doby (srov. Kubíček, Miroslav a Polák, Přemysl. Zákon o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních. Komentář. Praha: Nakladatelství Wolters Kluwer, 2014, § 47 a § 90). Pro užívání uvedené metody svědčí mimo jiné i užití podmiňovacího způsobu v uvedeném ustanovení [podobně jako např. § 90 odst. 1, § 233 odst. 2 či § 305 odst. 1 písm. h) zákona o mezinárodní justiční spolupráci], tedy posuzuje se nikoli, zda „je“ skutek podle práva České republiky trestný, ale zda „by byl“ podle jejího práva trestný. Akceptujeme-li, že metoda analogické transpozice může být užita pouze při posouzení oboustranné trestnosti *in concreto* a dále že je tato metoda běžně užívána a akceptována v aplikační praxi i v doktríně, je vyloučeno, aby posouzení oboustranné trestnosti podle § 47 odst. 2 zákona o mezinárodní justiční spolupráci nebylo *in concreto* (*argumentum per eliminationem*).

37. Ústavní soud dále musel posoudit, v jakém rozsahu požaduje § 47 odst. 2 zákona o mezinárodní justiční spolupráci zkoumání oboustranné trestnosti. Zákon o mezinárodní justiční spolupráci (zejména v souvislosti s implementací právních předpisů Evropské unie v oblasti mezinárodní justiční spolupráce ve věcech trestních) v některých případech stanoví povinnost zkoumat oboustrannou trestnost toliko omezeně, když ukládá povinnost zkoumat, zda dotčené jednání naplňuje „znaky skutkové podstaty trestného činu“. Avšak tuto podmínku doprovází v mnoha případech samostatně stanovené další důvody pro nepředání či neuznání vycházející z oboustranné trestnosti, typicky promlčení trestní odpovědnosti či věk – srov. § 205 odst. 2 písm. c), e) a f), § 245 odst. 1 písm. b), d) a f), § 267 odst. 1 písm. b) a d), § 305 odst. 1 písm. b), d) a h), § 328 odst. 1 písm. b), d) a h) či § 347 odst. 1 písm. b), d) a e) zákona o mezinárodní justiční spolupráci, které jsou opět zkoumány ve vztahu ke konkrétnímu dotčenému jednání pachatele – tedy *in concreto*. Takové omezení zkoumání oboustranné trestnosti však § 47 odst. 2 zákona o mezinárodní justiční spolupráci nestanoví, neboť dané ustanovení obecně hovoří o „činu, který by byl trestný podle práva České republiky“. Bylo-li by úmyslem zákonodárce jakkoli posouzení oboustranné trestnosti v § 47 odst. 2 zákona o mezinárodní justiční spolupráci omezovat, musela by být zvolena jiná formulace tohoto požadavku, např. právě obdobně jako ve výše citovaných ustanoveních zákona o mezinárodní justiční spolupráci, podle kterých se posuzují „znaky skutkové podstaty trestného činu“. Systematickým výkladem tudíž není možné dospět k jinému závěru, než že § 47 odst. 2

zákona o mezinárodní justiční spolupráci při posouzení oboustranné trestnosti žádá zkoumat všechny podmínky trestní odpovědnosti včetně negativních.

38. Ústavní soud dospěl k závěru, že oboustranná trestnost podle § 47 odst. 2 zákona o mezinárodní justiční spolupráci tak, jak je v uvedeném zákoně formulována, musí být vykládána jako oboustranná trestnost *in concreto* a v okamžiku rozhodování o předmětné formě mezinárodní spolupráce je nutno zkoumat veškeré (i negativní) podmínky trestní odpovědnosti, jako by se jednalo o trestní řízení vedené českými orgány činnými v trestním řízení za současného přihlédnutí k tomu, že uvedené posouzení mohou orgány činné v trestním řízení vykonat na základě dosud známých poznatků v trestním řízení (viz výklad v bodu 35 tohoto nálezu).

39. Při posuzování oboustranné trestnosti tak musí orgány činné v trestním řízení na základě dostupných informací zvažovat i to, zda by posuzované jednání, pro které se trestní řízení vede, nebylo podle práva České republiky promlčeno, a v případě, že by promlčeno bylo, odmítnout vykonat úkony v rámci právní pomoci požadované.

A.2) K odůvodnění oboustranné trestnosti při rozhodování o domovní prohlídce

40. Povinnost zabývat se veškerými zákonnými podmínkami k provedení domovních prohlídek a tyto odůvodňovat Ústavní soud ve své judikatuře již opakovaně vyložil. V tomto ohledu je zvláště významný nález pléna Ústavního soudu ze dne 7. 5. 2014 sp. zn. Pl. ÚS 47/13 (N 76/73 SbNU 351), v němž soud mimo jiné shrnul svou dosavadní judikaturu k domovním prohlídkám. Zabýval se především odůvodňováním neodkladnosti a neopakovatelnosti při rozhodování o nařízení domovních prohlídek a konstatoval, že vzhledem k absenci právní úpravy stanovující, jakým způsobem má ke zkoumání a důvodňování daného úkonu jako neodkladného či neopakovatelného docházet, je na úvaze orgánu činného v trestním řízení, jakou formu k naplnění daného požadavku zvolí. Tato forma však musí umožňovat kontrolu neodkladnosti a neopakovatelnosti. Uvedený nález pak formuloval závěr, že: „Ústavní soud shledal, že neodkladnost, resp. neopakovatelnost provedené domovní prohlídky je zřejmá ze spisového materiálu a z okolností případu, a je tak v daném případě možné dovodit věcné důvody pro takový postup, není namítaná absence výslovného označení daného úkonu za neodkladný nebo neopakovatelný pochybením dosahujícím ústavněprávní intenzity. Naopak, v případě, že by jinak formálně bezvadně vyjádřená neodkladnost a neopakovatelnost domovní prohlídky nebyla v konkrétním případě řádně věcně odůvodněna, znamenal by takový úkon porušení základního práva.“ Ústavní soud však své nároky na odůvodnění příkazů k domovním prohlídkám rozšířil v nálezu sp. zn. I. ÚS 2024/15 s tím, že: „Judikatura Ústavního soudu a Evropského soudu pro lidská práva klade na odůvodnění příkazu k domovní prohlídce, která má být provedena jako neodkladný úkon ještě před vznesením obvinění zejména osobě, jejíž obydlí bude podrobeno prohlídce, přesně stanovené požadavky (viz citace v bodu 10 tohoto nálezu). Vedle obecného požadavku odůvodnit podezření konkrétními skutkovými okolnostmi, že se v obydlí nachází věc nebo osoba důležitá pro trestní řízení, se soudce musí jednak ztotožnit s tím, že je nutné takový úkon provést jako neodkladný, a do příkazu to výslovně uvést (též s odkazem na zákonnou normu) a zároveň musí vyložit konkrétní důvody, na základě nichž dospěl k závěru o nutnosti provedení neodkladného úkonu, resp. nemožnosti vyčkat na zahájení trestního stíhání, během kterého již může osoba obviněná v širší míře uplatňovat svá práva na obhajobu. Není přípustné, aby orgány činné v trestním řízení až dodatečně, kupř. i v případném řízení o ústavní stížnosti, usilovaly o napravení uvedených nedostatků nespecifikovaným poukazem na to, že je možné justifikaci úkonu dovodit (spíš reálně myšleno domyslet) ze spisového materiálu, a tlačily tak Ústavní soud do role obecné přezkumné instance, která mu dle konstrukce ústavního soudnictví nepřísluší (…) Zdali je odůvodnění příkazu dostatečné, je bezvýhradně nutno nahlížet optikou jedince, v jehož obydlí má být prohlídka provedena.

Jinými slovy, odůvodnění soudu jako orgánu státní moci slouží primárně adresátovi-jedinci a až sekundárně adresátům-jiným orgánům státní moci. Z toho plynou dva dílčí závěry v obecné rovině. K účinné ochraně práv osoby, u které má být domovní prohlídka provedena, nepostačuje, pokud se soudce pouze v mysli ztotožní se zdůvodněním návrhu státního zástupce k vydání příkazu k domovní prohlídce, resp. podnětu policejního orgánu k tomuto návrhu, a na ty pak dále poukáže, jelikož tyto ostatně nejsou adresátu rozhodnutí známy. Zadruhé, nepostačuje ‚odbýt´ povinnost odůvodnit domovní prohlídku doložením konkrétních skutečností odkazem na ‚dosavadní výsledky šetření´ anebo na ‚obsah spisu´. Řádné odůvodnění domovní prohlídky má přímou souvislost s potřebou legitimizace výkonu státní moci osobě vystavené tak závažném zásahu do soukromí a práva na nedotknutelnost obydlí.“ Podle právě citovaného nálezu je za ústavně konformní možné považovat takový příkaz k domovní prohlídce, který ve svém odůvodnění dotčené osobě dostatečným způsobem vysvětluje, na základě jakých skutečností soud dospěl k závěru, že je u ní nutné domovní prohlídku provést jako neodkladný či neopakovatelný úkon.

41. Jak je vyloženo výše (body 31 až 39 tohoto nálezu), k obecným požadavkům na odůvodnění příkazu k domovní prohlídce podle trestního řádu se v případě nařizování domovní prohlídky v rámci právní pomoci podle § 47 odst. 2 zákona o mezinárodní justiční spolupráci přidává požadavek na posouzení oboustranné trestnosti, a to *in concreto*. Stejně jako u neodkladnosti či neopakovatelnosti je třeba vyžadovat, aby úvahy o splnění požadavku oboustranné trestnosti soud zahrnul do odůvodnění svého rozhodnutí, aby tak bylo patrné, že si při rozhodování tento zákonný požadavek vůbec uvědomoval, že se jím zabýval a k jakému dospěl závěru. Jak Ústavní soud již uvedl v nálezu sp. zn. I. ÚS 2024/15, primárním adresátem písemného vyhotovení příkazu k domovní prohlídce je osoba, která bude muset strpět vykonání domovní prohlídky, nikoli další orgány činné v trestním řízení, které (na rozdíl od osoby, u níž je prohlídka vykonána) mají přístup k dalším relevantním informacím, které jsou součástí spisu. Není možné akceptovat, aby se v příkazu k provedení domovní prohlídky nařizované v rámci právní pomoci podle § 47 odst. 2 zákona o mezinárodní justiční spolupráci soud nezabýval jednou ze zákonných podmínek pro nařízení domovní prohlídky, bez jejíhož splnění by o vykonání dotčeného úkonu nebylo možno uvažovat. Takový příkaz k domovní prohlídce nemůže být považován za ústavně konformní.

42. Tím spíše nelze z ústavněprávního pohledu aprobovat příkaz k domovní prohlídce vydaný za účelem poskytnutí právní pomoci podle § 47 odst. 2 zákona o mezinárodní justiční spolupráci, který by podmínku oboustranné trestnosti *in concreto* vyhodnotil za splněnou, přestože by tomu tak nebylo. Nařízení a provedení daného úkonu právní pomoci bez splnění zákonných podmínek by představovalo nepřípustný zásah do základního práva jednotlivce na nedotknutelnost obydlí.

43. K právním východiskům Ústavní soud doplňuje, že neexistuje-li řádně odůvodněný a ústavně přijatelný příkaz k domovní prohlídce, není dán legitimní důvod k jejímu vykonání a nemůže být dán ani legitimní důvod k odnětí věcí, které jsou při domovní prohlídce nalezeny (srov. nález sp. zn. I. ÚS 2787/13). Vykonáním domovní prohlídky bez ústavně akceptovatelného příkazu k jejímu provedení za současného odnětí věcí tak dojde k porušení práva na nedotknutelnost obydlí podle čl. 12 odst. 1 Listiny ve spojení s právem vlastnit majetek podle čl. 11 odst. 1 Listiny.

B) Aplikace na posuzovanou věc

44. Prvně je třeba konstatovat, že české orgány činné v trestním řízení postupovaly správně v tom, že s evropským vyšetřovacím příkazem zacházely jako s „obecnou“ žádostí o právní pomoc podle § 47 a násl. zákona o mezinárodní justiční spolupráci, neboť odpovídající směrnicová úprava pro evropský vyšetřovací příkaz nebyla v dotčené době do českého právního řádu transponována. Přestože by podle čl. 11 odst. 1 písm. g) směrnice

o evropském vyšetřovacím příkazu (kterému s účinností od 16. 8. 2018 odpovídá § 363 zákona o mezinárodní justiční spolupráci) oboustranná trestnost v tomto případě, kdy v evropském vyšetřovacím příkazu označená trestná činnost spadá pod přílohu D směrnice o evropském vyšetřovacím příkazu, nebyla zkoumána vůbec, nebylo možné užít přímo směrnicovou úpravu, když ta by přímo dala vzniknout povinnosti jednotlivce (strpět bez dalšího vyšetřovací úkony), což nelze v souladu s ustálenou judikaturou Soudního dvora Evropské unie připustit (srov. rozsudek ze dne 11. 6. 1987 ve věci sp. zn. C-14/86, rozsudek ze dne 8. 10. 1987 ve věci C-80/86, rozsudek ze dne 3. 5. 2005 ve spojených věcech C--387/02, C-391/02 and C-403/02 či rozsudek ze dne 12. 12. 2013 ve věci C-425/12). Postup podle § 47 a násl. zákona o mezinárodní justiční spolupráci tak byl správný a orgány činné v trestním řízení byly při nařizování domovní prohlídky vázány podmínkou oboustranné trestnosti *in concreto*.

45. Při aplikaci výše uvedených právních východisek na posuzovanou věc je však zjevné, že orgány činné v trestním řízení nedostály své povinnosti řádně zkoumat oboustrannou trestnost *in concreto* před nařízením a vykonáním domovní prohlídky u stěžovatele.

46. Orgány činné v trestním řízení v této věci obdržely v roce 2018 evropský vyšetřovací příkaz (s nímž správně zacházely jako s žádostí o právní pomoc), podle kterého měly pro cizozemský orgán opatřovat důkazy pro trestnou činnost spáchanou v letech 2006 až 2009 (bez toho, aby sám cizozemský orgán měl jasno v tom, kdy mělo dojít k ukončení protiprávního jednání) a prověřovanou cizozemským orgánem od roku 2011 s tím, že samy ověřily, že trestní stíhání ani po sedmi letech nebylo zahájeno a stěžovatel se dosud nachází v procesním postavení podezřelého. Otázka promlčení trestní odpovědnosti stěžovatele byla přitom nadnesena již v evropském vyšetřovacím příkazu, který výslovně uváděl, že trestní odpovědnost stěžovatele v Maďarsku není promlčena (viz bod 6 tohoto nálezu), o čemž rozhodoval v souvislosti s jiným podezřelým i maďarský soud (viz body 17 a 19 tohoto nálezu), a skutečnost, že pochybnosti o promlčení měly i české orgány činné v trestním řízení, plyne z vyjádření policejního orgánu, podle kterého bylo možné promlčení trestní odpovědnosti diskutováno v rámci pracovního setkání mezi policejním orgánem, městským státním zastupitelstvím a maďarskými orgány činnými v trestním řízení (viz bod 17 tohoto nálezu). Přesto se české orgány činné v trestním řízení otázkou možného promlčení trestní odpovědnosti stěžovatele podle práva České republiky v rámci posouzení oboustranné trestnosti *in concreto* při samotném nařizování domovní prohlídky nijak nezabývaly. V podnětu policejního orgánu k podání návrhu na vydání příkazu k domovní prohlídce se uvádí, že u jednání, pro které je stěžovatel v Maďarsku prověřován, připadá v úvahu podle českého právního řádu právní kvalifikace pro trestný čin podplácení podle § 332 odst. 1 a 2 písm. a) trestního zákoníku. Státní zástupkyně městského státního zastupitelství v návrhu na vydání příkazu k domovní prohlídce toto zopakovala a doplnila, že je tímto splněna podmínka podle § 47 odst. 2 zákona o mezinárodní justiční spolupráci. V odůvodnění příkazu k domovní prohlídce vydaného obvodním soudem se pak k oboustranné trestnosti neuvádí nic, respektive pouze se konstatuje výše uvedený závěr městského státního zastupitelství v rámci rekapitulace návrhu.

47. Z uvedeného je zjevné, že policejní orgán a městské státní zastupitelství se zabývaly podmínkou oboustranné trestnosti toliko částečně (bez jakéhokoli zvažování možného promlčení trestní odpovědnosti stěžovatele) a obvodní soud, na jehož bedrech primárně leží přezkoumání splnění všech zákonných podmínek k nařízení domovní prohlídky, se touto podmínkou nezabýval vůbec. Jiný závěr z napadeného příkazu k domovní prohlídce učinit nelze.

48. Uvedené nijak nenapravuje ani vyjádření účastníků a vedlejšího účastníka řízení. Vyjádření obvodního soudu vzbuzuje obavu, že si povinnosti zkoumat zákonnou podmínku

oboustranné trestnosti podle § 47 odst. 2 zákona o mezinárodní justiční spolupráci ani nebyl vědom. Vedle toho městské státní zastupitelství překvapivě zahrnulo do svého vyjádření posouzení toho, zda by prověřované jednání bylo trestné i podle práva České republiky (a trestní odpovědnost by nebyla promlčena), obsahující zcela nové skutečnosti a odkazující na dosud (a zejména v návrhu ani v samotném příkazu) nezvažované skutkové podstaty podle právní úpravy účinné v době spáchání činu (které mimo jiné nezvažují ani příznivost té které úpravy pro stěžovatele). Taková dodatečná argumentace však nemůže zhojit zásadní vadu spočívající v tom, že před vydáním příkazu k domovní prohlídce v rámci poskytované právní pomoci nebyly zkoumány všechny zákonné podmínky pro její provedení.

49. K vyjádření obvodního soudu, jenž uvedl, že sice úvahy stran možného promlčení trestní odpovědnosti stěžovatele výslovně nezahrnul do svého rozhodnutí, avšak rozhodující je faktický stav, musí Ústavní soud připomenout nález sp. zn. I. ÚS 2024/15. Není přípustné, aby soud usiloval o napravení nedostatků svého rozhodnutí poukazem na „faktický stav“, který má podle všeho posoudit sám Ústavní soud ze spisového materiálu. Obvodní soud se před vydáním příkazu k domovní prohlídce nijak nezabýval tím, že ve spise není postaveno najisto, zda nedošlo k promlčení trestní odpovědnosti stěžovatele, a to za situace, kdy již ze základních údajů o dotčeném trestním řízení bylo evidentní, že k promlčení trestní odpovědnosti podle práva České republiky mohlo dojít nebo je běh promlčecí doby přinejmenším hraniční. Ke spáchání protiprávního jednání mělo dojít v letech 2006 až 2009, přičemž okamžik dokončení prověřovaného jednání nebyl ani dožadujícím orgánem jednoznačně určen, a to za současného procesního postavení stěžovatele jako podezřelého (nikoli obviněného), což si městské státní zastupitelství explicitně ověřovalo. Vše výše uvedené bylo pro dotčené orgány činné v trestním řízení jasným signálem k tomu, že má být provedeno podrobné posouzení, zda k promlčení trestní odpovědnosti došlo či ne. Není nutné, aby takové posouzení provedl přímo obvodní soud, mohlo být například součástí návrhu na vydání příkazu k domovní prohlídce, který by obvodní soud přezkoumal a v odůvodnění příkazu by se s ním buďto ztotožnil, nebo by úvahy státního zastupitelství korigoval. Pokud však posouzení oboustranné trestnosti *in concreto* podle § 47 odst. 2 zákona o mezinárodní justiční spolupráci soudce před vydáním příkazu k domovní prohlídce v rámci právní pomoci postrádá, nemůže návrhu vyhovět bez jeho provedení.

50. Ústavnímu soudu nepřísluší, aby vystupoval jako další přezkumná instance a zjišťoval, zda k promlčení trestní odpovědnosti stěžovatele došlo či ne. Zejména však nutno podtrhnout, že o takové dostatečně informované a kvalifikované posouzení se ani nemohl pokusit, neboť všechny rozhodné informace ani nevyplývají ze spisu (např. týkající se pobytu stěžovatele v cizině, což má relevanci pro stavení promlčecí doby podle trestního zákona). Ústavní soud si je vědom toho, že pro orgány činné v trestním řízení je posouzení oboustranné trestnosti *in concreto* a konkrétně pak možného promlčení trestní odpovědnosti v takto velmi dlouho běžícím trestním řízení náročné a vyžaduje o to intenzivnější kooperaci orgánů v rámci mezinárodní justiční spolupráce. Uvedené komplikace však mají přímou souvislost s dlouhým trváním trestního řízení, a právě proto je nutno postupovat maximálně obezřetně s ohledem na již tak dlouho trvající zásah do základních práv osoby, proti níž se řízení vede. Ústavní soud přitom opakuje (viz body 35 a 38 tohoto nálezu), že po orgánech činných v trestním řízení se v rámci posouzení oboustranné trestnosti *in concreto* požaduje primárně posuzovat trestnost na základě dostupných informací a podrobné posouzení každé hmotněprávní podmínky trestní odpovědnosti není možné. Pokud však – jako v nyní posuzované věci – je od počátku zjevné, že by trestní odpovědnost mohla být promlčena, a k potvrzení či vyvrácení této skutečnosti je třeba dalších informací, musí být tyto vyžádány od dožadujícího orgánu a následně posouzeny. I zde však platí, že se vyjde ze skutečností orgánům činným v trestním řízení známých v daném stadiu trestního řízení.

51. S ohledem na vše výše uvedené dospěl Ústavní soud k závěru, že napadeným příkazem k domovní prohlídce vydaným obvodním soudem bez posouzení všech zákonných podmínek k nařízení domovní prohlídky v rámci právní pomoci cizozemskému orgánu bylo porušeno ústavně zaručené právo stěžovatele na nedotknutelnost obydlí podle čl. 12 odst. 1 Listiny. Vykonáním domovní prohlídky za současného odnětí věcí stěžovatele pak porušil čl. 12 odst. 1 Listiny ve spojení s čl. 11 odst. 1 Listiny také policejní orgán (srov. bod 43 tohoto nálezu).

52. Ústavní soud dodává, že naopak nemohl přisvědčit námitce stěžovatele, že v napadeném příkazu k domovní prohlídce nebylo dostatečně odůvodněno, proč byla vykonána jako úkon neopakovatelný či neodkladný. Tyto skutečnosti byly uvedeny a vysvětleny jak v samotném příkazu k domovní prohlídce, tak v podnětu policejního orgánu a v návrhu státní zástupkyně, jejich formální vyjádření má oporu ve spisovém materiálu a jako takové je v souladu i s výše citovanou judikaturou Ústavního soudu (zejm. nález sp. zn. I. ÚS 2024/15).

VI. Závěr

53. Z výše uvedených důvodů Ústavní soud shledal ústavní stížnost stěžovatele důvodnou a podle § 82 odst. 1 a odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu jí vyhověl (výroky I a II). Podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil příkaz k domovní prohlídce vydaný obvodním soudem (výrok III) a dále podle § 82 odst. 3 písm. b) zákona o Ústavním soudu zakázal policejnímu orgánu pokračovat v porušování ústavně zaručeného práva stěžovatele a přikázal obnovit stav před jeho porušením (výrok IV).

54. Zákaz a příkaz obsažený ve výroku IV splní policejní orgán tím, že vrátí stěžovateli věci vydané a odňaté při domovní prohlídce provedené dne 31. 5. 2018, blíže specifikované v protokolu o provedení domovní prohlídky ze dne 31. 5. 2018 č. j. NCOZ-3510/čj-2018--412202, které dosud nebyly stěžovateli vráceny, a dále zničí zajištěná data v listinné i elektronické podobě získaná provedením výše specifikované domovní prohlídky, když z vyžádaného spisu městského státního zastupitelství vedeného pod sp. zn. 1 KZM 219/2018 je patrné, že z vydaných a odňatých věcí (elektroniky a datových nosičů) byla data stažena a dále zpracována pro účely vykonávané právní pomoci.

Č. 70
Nejlepší zájem dítěte jako faktor pro neuložení nepodmíněného trestu odnětí svobody jeho rodiči a konkurující veřejný zájem na přiměřeném potrestání pachatele
(sp. zn. IV. ÚS 950/19 ze dne 14. dubna 2020)

I. Z hlediska čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte je nutno rozlišovat mezi různými kategoriemi právních řízení podle typu dopadu na dítě:
– první kategorii tvoří řízení, jejichž účelem je upravit přímo práva či povinnosti dítěte právě jakožto dítěte (typicky řízení o péči o dítě a o styku s ním);
– druhou kategorii představují řízení, jejichž účelem je upravit práva a povinnosti dítěte, která se však bezprostředně nedotýkají jeho statusu dítěte (např. řízení o soukromoprávních závazcích, trestní řízení proti mladistvému pachateli atd.);
– do třetí kategorie spadají řízení, jejichž účelem není přímo zasáhnout do právního postavení dítěte (přímo rozhodovat o jeho právech a povinnostech), ale která mají na dítě zprostředkovaný právní dopad, neboť jejich výsledek je nutně a nepominutelně spojen s navazující změnou právního postavení dítěte (např. řízení o vyhoštění jeho pečující osoby, na něž buď navazuje řízení o změně péče o dítě, či vycestování dítěte za pečující osobou a změna jeho trvalého pobytu);
– konečně čtvrtá kategorie obsahuje řízení, jejichž účelem není přímo zasáhnout do právního postavení dítěte ani na ně nemají zprostředkovaný právní dopad, ale dopadají na ně pouze fakticky (např. shora zmíněné řízení o výpovědi z pracovního poměru rodiče pečujícího o dítě, v jehož důsledku se právní postavení dítěte nemění, ale fakticky se může měnit např. ekonomický status jeho rodiny).

II. U první kategorie řízení je nejlepší zájem dítěte prakticky vždy rozhodujícím kritériem, které musí rozhodovací orgán vzít v úvahu. U druhé kategorie a třetí kategorie je nejlepší zájem dítěte zcela zásadním kritériem, nicméně ten může být převážen konkurujícím zájmem, typicky oprávněným zájmem jiného jednotlivce požívajícího rovněž ochrany základních lidských práv a svobod, ale i dostatečně významným zájmem veřejným. U třetí kategorie se přitom otevírá širší prostor pro převážení jiným konkurujícím zájmem než u druhé kategorie, neboť se zde nestřetává jen zájem dítěte na jedné straně a jiný zájem na straně druhé, ale zájem dítěte je jen jedním z vícera zájmů různých dalších subjektů, mezi kterými je třeba vyvažovat. U čtvrté kategorie není zásadně povinností rozhodujícího orgánu přihlížet k nejlepšímu zájmu dítěte, s výjimkou případů, kdy pozitivní právní úprava výslovně s ochranou zájmů dítěte počítá.

III. Obecné soudy při ukládání trestu odnětí svobody rodiči pečujícímu o nezletilé dítě musí k nejlepšímu zájmu dítěte přihlížet a přiznat mu náležitou váhu, neznamená to však, že by konkurující veřejný zájem na přiměřeném potrestání pachatele nemohl v konkrétním případě převážit. Nejlepší zájem dítěte jako faktor pro neuložení nepodmíněného trestu odnětí svobody jeho rodiči (či jiné pečující osobě) zesilují a zeslabují zejména tato kritéria:
- míra péče obžalovaného o dítě (zejména jde-li o výlučnou pečující osobu, či nikoliv);
- míra faktické závislosti dítěte na obžalovaném (s ohledem na věk, zvláštní potřeby dítěte atd.);
- hloubka emočního vztahu dítěte k obžalovanému;

- míra, v jaké byl čin spáchán vůči dítěti;
- míra ohrožení řádného vývoje dítěte v případě, že rodič zůstane na svobodě atd.;

IV. Všechna tato kritéria je třeba následně vážit proti dalším konkurujícím zájmům, jako je závažnost činu, jeho následky atd. Ačkoliv je trest odnětí svobody prostředkem *ultima ratio* v systému trestů, je-li jeho uložení nevyhnutelné, veřejný zájem na ochraně společnosti je v takovém případě značný a zpravidla může převážit nad nejlepším zájmem dítěte, nejsou-li v konkrétním případě specifické okolnosti, které by významněji zvyšovaly negativní dopad odsouzení rodiče k nepodmíněnému trestu odnětí svobody na dítě v porovnání s jinými případy.

V. Okolnostmi, pro něž může účinná ochrana ústavně zaručených základních lidských práv a svobod, zejména práva na soudní ochranu dle čl. 36 odst. 1 Listiny, šetření podstaty a smyslu základních práv a svobod dle čl. 4 odst. 4 Listiny, práva na osobní svobodu dle čl. 8 odst. 1 Listiny atd., vyžadovat, aby Ústavní soud přezkoumal závěry obecných soudů o uloženém trestu, resp. jiném právním následku trestného činu, jsou zejména nepřezkoumatelnost v důsledku absence odůvodnění, vybočení zcela mimo zákonná kritéria pro volbu druhu a stanovení konkrétní výměry trestu a založení závěru o trestu na skutkovém stavu zatíženém stejnou vadou, která by umožňovala přezkum skutkových zjištění soudů.

VI. Proces individualizace trestu je v každé trestní věci jedinečný, vychází z konkrétních skutkových okolností a – jak je uvedeno výše – do jisté míry je v něm připuštěn prostor pro odlišné posouzení různými soudy v mezích jejich kvalifikované diskrece. Fakt, že jinému pachateli byl v jiné trestní věci při stejné právní kvalifikaci uložen mírnější trest, nemůže představovat porušení práva na soudní ochranu dle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod ani práva na rovnost lidí dle čl. 1 Listiny základních práv a svobod pachatele, jemuž byl uložen trest přísnější. Takové porušení nemůže zakládat *per se* ani poukaz na určité typově shodné či naopak typově odlišné rysy spáchané trestné činnosti, neboť každý případ má nad jejich rámec ještě okolnosti zcela individuální, které je rovněž soud povinen zohlednit.

Nález

Ústavní soud rozhodl mimo ústní jednání a bez přítomnosti účastníků v senátě složeném z předsedy senátu Jana Filipa, soudce Jaromíra Jirsy a soudce zpravodaje Jaroslava Fenyka o ústavní stížnosti stěžovatele K. M., zastoupeného Mgr. Zuzanou Candigliotou, advokátkou, se sídlem Burešova 615/6, Brno, proti rozsudku Vrchního soudu v Olomouci ze dne 16. 5. 2018 č. j. 5 To 28/2018-193 a usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 11. 2018 č. j. 11 Tdo 1361/2018-25, za účasti Vrchního soudu v Olomouci a Nejvyššího soudu jako účastníků řízení a Vrchního státního zastupitelství v Olomouci a Nejvyššího státního zastupitelství jako vedlejších účastníků řízení, takto:

Ústavní stížnost se zamítá.

Odůvodnění

I. Vymezení předmětu řízení

1. Stěžovatel brojí proti rozhodnutím obecných soudů uvedených v návětí tohoto nálezu s odůvodněním, že těmito rozhodnutími obecné soudy porušily jeho ústavně zaručená základní lidská práva a svobody dle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina"), presumpci neviny dle čl. 40 odst. 2 Listiny a dle čl. 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva") a právo na soukromý a rodinný život.

II. Posouzení splnění procesních předpokladů řízení

2. Ústavní stížnost byla podána v zákonné lhůtě, osobou k tomu oprávněnou a zastoupenou advokátkou na základě plné moci pro zastupování v tomto řízení před Ústavním soudem, proti pravomocným rozhodnutím orgánů veřejné moci po vyčerpání všech procesních prostředků k ochraně práv stěžovatele, které mu zákon poskytuje, a byla k ní připojena kopie obou napadených rozhodnutí. Splňuje tedy všechny procesní náležitosti stanovené zákonem č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu"), a Ústavní soud se jí tedy může zabývat z věcného hlediska.

III. Rekapitulace skutkového stavu a procesního vývoje

3. Stěžovatel byl rozsudkem Krajského soudu v Brně (dále jen „nalézací soud") ze dne 6. 3. 2018 č. j. 1 T 10/2017-164 (dále jen „odsuzující rozsudek") uznán vinným ze spáchání zločinu neoprávněné výroby a jiného nakládání s omamnými a psychotropními látkami a s jedy dle § 283 odst. 1, odst. 3 písm. c) zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „trestní zákoník"), dílem dokonaného a dílem ve stadiu pokusu dle § 21 odst. 1 trestního zákoníku a odsouzen dle § 283 odst. 3 trestního zákoníku za použití § 58 odst. 1, odst. 3 písm. b) trestního zákoníku k trestu odnětí svobody v délce tří let, jehož výkon byl dle § 81 odst. 1 trestního zákoníku a § 85 odst. 1 trestního zákoníku odložen na zkušební dobu v délce pěti let za současného vyslovení dohledu probačního úředníka dle § 84 trestního zákoníku a uložení povinnosti zdržet se ve zkušební době požívání jiných návykových látek dle § 85 odst. 2 trestního zákoníku ve spojení s § 48 odst. 4 písm. h) trestního zákoníku. Současně byl stěžovateli dle § 70 odst. 1 a odst. 2 písm. a) trestního zákoníku uložen trest propadnutí věcí specifikovaných ve výroku odsuzujícího rozsudku.

4. Skutek kladený stěžovateli za vinu byl ve výroku odsuzujícího rozsudku popsán následovně: „… [stěžovatel] od počátku měsíce května 2016 do svého zadržení dne 20. 10. 2016 na zahradě, na půdě a ve sklepě rodinného domu č. p. X na ulici XX v obci D., okresu H., kde má trvalý pobyt, bez licence a v rozporu s ustanovením § 24 odst. 1 písm. a) zákona č. 167/1998 Sb., o návykových látkách a o změně některých dalších zákonů, realizoval všechny nezbytné kroky směřující k výrobě psychotropní látky delta-9-tetrahydrokanabinol (THC) tím, že na zahradě uvedeného domu vysadil a pěstoval celkem 28 ks rostlin konopí velikosti od 0,8 do 1,7 metru, ze kterých v pozdním stádiu růstu postupně ořezával větvičky a ty následně za pomoci tří kusů ventilátorů sušil zavěšené na prádelních šňůrách na půdě a ve sklepě uvedeného domu, když část rostlin konopí měl již usušenou k dalšímu použití a část rostlin konopí měl ještě ve stádiu růstu na zahradě, přičemž hmotnost veškerých shora popsaných rostlin konopí v různém stádiu výroby, po jejich dosušení a odstranění toxikomansky nevyužitelných částí představuje 37,305 kg a obsahuje celkem 2,0224 kg psychotropní látky THC, když konopí podle zákona č. 167/1998 Sb., o návykových látkách a o změně některých dalších zákonů, patří mezi omamné látky zařazené do seznamu č. 3 přílohy č. 3 nařízení vlády č. 463/2013 Sb., o seznamech návykových látek, a jeho součástí je přirozená složka THC (tetrahydrokanabinol), který podle seznamu č. 4 přílohy č. 4 téhož nařízení patří mezi psychotropní látky …" (dále jen „předmětný skutek").

5. Z hlediska viny opřel nalézací soud odsuzující rozsudek o to, že stěžovatel se doznal, jeho doznání potvrdila i jeho družka, sušina konopí obsahující THC z již sklizených rostlin i dosud nesklizené rostliny byly zajištěny při domovní prohlídce, hmotnost sušiny byla

zjištěna vážením a obsah THC orientačním měřením šesti vzorků odpovídajících každý jednomu pytli, do nichž byla sušina rozdělena, jehož výsledek byl následně vynásoben konkrétním množstvím sušiny v daném pytli. Nalézací soud rovněž nezjistil, že by stěžovatel byl distributorem THC, a dospěl k závěru, že patrně neplánoval vypěstovat rostliny konopí s tak vysokým obsahem THC, avšak s množstvím rostlin byl srozuměn, neboť ačkoliv tvrdil, že si chtěl pro svou osobní potřebu vypěstovat jen pět rostlin za účelem výroby masti na záda, ponechal si jich všech 28.

6. Uložení trestu odnětí svobody mimořádně pod zákonnou dolní hranicí trestní sazby osmi let v konkrétní výměře tří let s podmíněným odkladem nalézací soud odůvodnil tím, že ačkoliv stěžovateli přitěžovalo, že čin spáchal po předchozím uvážení, na druhé straně byl dosud bezúhonný a doznal se, přičemž mimořádné snížení trestu dle § 58 trestního zákoníku bylo namístě kvůli tomu, že pachatel žije s družkou a nemocnou dcerou a na jeho výdělku je závislá zejména jeho dcera a rodina z něj splácí úvěr na rekonstrukci rodinného domu, kde s rodinou bydlí. V případě dlouhodobého výpadku příjmu stěžovatele by tak dle nalézacího soudu byla potrestána především jeho rodina. Stěžovatel se navíc nepohyboval v okruhu distributorů marihuany a nepěstoval ji za účelem dosažení zisku, ale výroby konopné masti na svá bolavá záda. Ačkoliv tak nalézací soud zjistil, že stěžovatel THC zneužívá i kouřením, jde v jeho případě pouze o tzv. „víkendového uživatele“.

7. Proti odsuzujícímu rozsudku se odvolal státní zástupce do výroku o trestu. Na podkladě tohoto odvolání Vrchní soud v Olomouci (dále jen „odvolací soud“) dle § 258 odst. 1 písm. e), odst. 2 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, částečně zrušil odsuzující rozsudek ve výroku o trestu a nově dle § 259 odst. 3 trestního řádu rozhodl tak, že stěžovateli uložil trest odnětí svobody v délce trvání šesti let, pro jehož výkon jej zařadil do věznice s ostrahou dle § 56 odst. 2 písm. a) trestního zákoníku, a rovněž mu uložil trest propadnutí věcí vymezených ve výroku napadeného rozsudku odvolacího soudu dle § 70 odst. 1 trestního zákoníku a § 70 odst. 2 písm. a) trestního zákoníku.

8. Uložení trestu odnětí svobody sice stále pod zákonnou dolní hranicí, ale v délce šesti let, což neumožňuje podmíněný odklad výkonu, odůvodnil odvolací soud tím, že původně uložený trest byl nepřiměřeně mírným. Nalézací soud se zejména nezabýval osobními poměry, o něž však svůj závěr o přiměřenosti toliko trestu odnětí svobody s podmíněným odkladem výkonu především opřel. Odvolací soud tak doplnil dokazování o pracovní hodnocení stěžovatele, přehled jeho výdělků, pracovní hodnocení jeho družky, zprávu o zdravotním stavu jejich dcery a zprávu orgánu sociálně-právní ochrany dětí, Městského úřadu Hodonín. Z nich odvolací soud zjistil, že osobní poměry stěžovatele se nijak neliší od běžné populace. Stěžovatel i jeho družka chodí do práce a jejich výdělky jsou odpovídající jejich vzdělání a pracovnímu zařazení. Jejich dcera netrpí žádnou závažnou chorobou a její celkový zdravotní stav odpovídá jejímu věku. Hypoteční úvěr stěžovateli dle odvolacího soudu nijak nepolehčuje, neboť tento si byl vědom, když si založil rodinu a takto se finančně zavázal, že nesmí činit nic, co by splácení tohoto úvěru ohrožovalo. Odvolací soud rovněž vyjádřil pochybnost, že množství THC, které stěžovatel vyprodukoval, by mohlo být jen pro jeho osobní potřebu. Za výjimečné okolnosti, které odůvodňují mimořádné snížení trestu odnětí svobody pod zákonnou dolní hranici, tak odvolací soud považoval toliko dosavadní bezúhonnost stěžovatele, amatérský způsob pěstování a skutečnost, že šlo o tzv. měkkou drogu.

9. Stěžovatel podal proti napadenému rozsudku odvolacího soudu dovolání, které Nejvyšší soud odmítl svým napadeným usnesením dle § 265i odst. 1 písm. e) trestního řádu. Nejvyšší soud se v zásadě ztotožnil s argumentací odvolacího soudu. Předně sdílel pochybnosti odvolacího soudu o tom, že THC bylo určeno pouze pro osobní potřebu stěžovatele. Ze stěžovatelova popisu postupu výroby masti, o níž deklaroval, že byla účelem

pěstování konopí, a jím udávané spotřeby této masti totiž vyplynulo, že z celkového množství sušiny rostliny konopí, která byla u stěžovatele zajištěna, by se „předzásobil“ na 37 let dopředu. Konstatoval rovněž, že zákonná trestní sazba zvlášť závažného zločinu nedovolené výroby a jiného nakládání s omamnými a psychotropními látkami a s jedy dle § 283 odst. 3 trestního zákoníku je v rozpětí osmi až dvanácti let. Jen ve výjimečných případech je možné uvažovat o mimořádném snížení trestu odnětí svobody dle § 58 trestního zákoníku. Stěžovatel množstvím sušiny konopí i hmotností THC výrazně přesáhl hranici velkého rozsahu dle § 283 odst. 3 písm. c) trestního zákoníku. Uložení trestu odnětí svobody s podmíněným odkladem nalézacím soudem označil Nejvyšší soud ve světle této skutečnosti dokonce za exces. Uzavřel, že pokud po doplnění dokazování dospěl odvolací soud k závěru, že osobní poměry stěžovatele se neliší od běžné populace, nepochybil, pokud přihlédl právě k téměř čtyřnásobnému překročení hranice množství velkého rozsahu, přičemž stále mimořádné okolnosti případu (amatérský způsob pěstování, tzv. „měkká droga“) zohlednil a uložil trest pod zákonnou dolní hranicí trestní sazby.

10. Jelikož nad rámec námitky nepřiměřenosti trestu stěžovatel uplatnil rovněž námitku nedostatku subjektivní stránky a námitku neprokázání množství THC v zajištěné sušině, vypořádal se Nejvyšší soud i s nimi. K množství THC podrobně popsal, jak byly rostliny (resp. jejich sušina) váženy a s jakými výsledky a jakým propočtem dospělo odborné vyjádření k závěru o celkové hmotnosti THC v této sušině. K námitce nedostatku subjektivní stránky pak Nejvyšší soud uvedl, že stěžovatel při svém tvrzení, že chtěl vypěstovat jen pět rostlin, ignoruje fakt, že u něj bylo zajištěno rostlin mnohem více. Kdyby jeho úmysl směřoval k vypěstování jen pěti rostlin, ostatní by zničil, nikoliv sklidil a dále zpracovával.

IV. Argumentace stěžovatele a vyjádření dalších účastníků řízení

11. Stěžovatel ve své ústavní stížnosti a jejím doplnění se závěry obecných soudů nesouhlasí. Nejprve rekapituloval průběh a výsledek řízení před obecnými soudy, přičemž zdůraznil, že odvolání proti odsuzujícímu rozsudku nepodal proto, že si byl vědom toho, že se dopustil protiprávní činnosti, a ačkoliv nesouhlasil s hmotněprávní kvalifikací, považoval uložený výchovný trest za přiměřený. Rovněž akcentoval, že v dovolání tvrdil, že množství jemu zabaveného konopí neodpovídá množství cca 2 kg THC a že samotní policisté byli při domovní prohlídce překvapeni, kolik látky THC se v zajištěném konopí nachází. Následně stěžovatel uvádí text relevantní zákonné úpravy a formuluje vlastní výtky proti napadeným rozhodnutím obecných soudů. Těm vytýká 1) nepřiměřenost trestu; 2) porušení zásady *in dubio pro reo*; 3) nezohlednění nejlepšího zájmu dítěte; 4) důkazní pochybení. Podstatu jednotlivých námitek lze shrnout takto:

12. Ad 1) stěžovatel uvádí, že trpí Scheuermannovou chorobou a ischiasem, což vyvolává bolesti. Jelikož konopná mast z lékárny mu nepomáhala, rozhodl se obstarat semínka konopí za účelem vypěstování vlastních rostlin a výroby účinnější masti. Jelikož se mu tento způsob léčby osvědčil, vypěstoval si následně další množství. Má za to, že tak realizoval své právo na soukromý a rodinný život, který zahrnuje i sebeurčení ve smyslu rozhodování o sobě samém, včetně rozhodování o způsobu léčby. Léčebné účinky konopí jsou přitom dobře známy a připustil je i nalézací soud. Stěžovatel nejednal jakkoliv společensky škodlivě, neohrozil nikoho kromě sebe a neohrozil objekt trestného činu nedovolené výroby a jiného nakládání s omamnými a psychotropními látkami a s jedy dle § 283 odst. 1 trestního zákoníku. Provinil se vlastně jen tím, že najednou vypěstoval mnohem více rostlin konopí, než je akceptovatelné pro vlastní potřebu.

13. Trest uložený odvolacím soudem považuje stěžovatel za excesivní a zcela rozporný se zásadou přiměřenosti. V obdobných případech ukládají soudy mírnější tresty i v případech, kdy jde o organizované skupiny pěstující konopí za účelem produkce THC kvůli dosažení zisku. K tomu stěžovatel doložil některé rozsudky, na něž se při tomto tvrzení odvolává.

Stěžovatel je bezproblémovým občanem, který nevyhledává potíže. Výkon trestu odnětí svobody přitom uvrhl jeho družku a dceru do finanční tísně, v níž jim hrozí, že přijdou o obydlí v důsledku neschopnosti splácet hypoteční úvěr.

14. Ad 2) stěžovatel konstatoval, že nalézací soud respektoval zásadu *in dubio pro reo* a přiblížil obecný význam této zásady. Naopak odvolací soud a po něm i Nejvyšší soud ji porušily ničím nepodloženým tvrzením, že tak velké množství marihuany, které vypěstoval, by nemohl stěžovatel zkonzumovat sám, a proto jej zjevně distribuoval dál.

15. Ad 3) stěžovatel prezentuje názor, že odvolací soud postupoval formalisticky, konstatoval-li, že sice jím uložený trest odnětí svobody bude mít dopad na rodinu stěžovatele, ale že toto je riziko protiprávního jednání, jehož se dopustil. Jedná se zde o životy lidí v rodině, která je takto naprosto zbytečně roztržena, ačkoliv do té doby fungovala bezvadně. Stěžovatel odkázal na Úmluvu o právech dítěte, podle níž musí podle jeho názoru stát při trestání zohlednit nejlepší zájem dítěte. Jeho dcera nyní psychicky i materiálně strádá. Dle stěžovatele trestní zákoník umožňuje zohlednit i následky potrestání, což však odvolací soud neučinil. Dále stěžovatel odkázal na závěry nálezu sp. zn. II. ÚS 2027/17 ze dne 7. 8. 2017 (N 137/86 SbNU 315) s tím, že principy tam formulované odvolací soud ignoroval. Rovněž se stěžovatel v rámci této námitky dovolává závěrů nálezu sp. zn. I. ÚS 4503/12 ze dne 11. 6. 2014 (N 119/73 SbNU 827).

16. Ad 4) stěžovatel napadá závěr obecných soudů o celkovém množství THC v sušině a konkluduje, že jeho čin byl kvalifikován dle § 283 odst. 3 písm. c) trestního zákoníku nejen formalisticky na základě množství zjištěného orgány činnými v trestním řízení bez ohledu na společenskou nebezpečnost, k čemuž odkázal na rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 1. 200, sp. zn. 3 Tdo 52/2008, ale rovněž že celkové množství THC bylo orgány činnými v trestním řízení zjištěno nesprávně. Stěžovatel k ústavní stížnosti přiložil znalecký posudek prof. RNDr. Jana Hradílka, CSc., z něhož dovozuje, že při způsobu, jakým stěžovatel pěstoval rostliny konopí, by z 28 rostlin bylo možno získat nejvýše 4,2 kg sušiny a k výnosu přes 37 kg sušiny po odstranění toxikomansky nevyužitelných částí by bylo třeba cca 229 rostlin vysokých 1,7 m.

17. Ústavní soud si rovněž vyžádal spisový materiál, z něhož ověřil průběh řízení tak, jak je reprodukován výše, a vyjádření ostatních účastníků řízení.

18. Odvolací soud ve svém vyjádření upozornil, že rozhodoval toliko o odvolání v neprospěch stěžovatele podaném státním zástupcem proti výroku o trestu, přičemž stěžovatel výrok o vině nijak nezpochybňoval, proto se k jeho argumentaci co do viny nemůže vyjadřovat. Ohledně uloženého trestu pak odvolací soud v zásadě odkázal na svůj napadený rozsudek s tím, že se řádně věnoval všem kritériím pro ukládání trestu, doplnil dokazování a zohlednil všechny relevantní aspekty případu.

19. Vedoucí státní zástupce Vrchního státního zastupitelství v Olomouci se přiklonil k nosným závěrům napadeného rozsudku odvolacího soudu. Poměry stěžovatele byly náležitě zohledněny, ostatně trest mu byl uložen ve výměře o dva roky nižší, než je zákonná spodní hranice trestní sazby. Zdůraznil, že bylo vyvráceno, že by se rodinná situace stěžovatele odlišovala od běžné populace, a že ústavní stížnost má podle jeho názoru toliko suplovat další opravný prostředek.

20. Státní zástupce činný při Nejvyšším státním zastupitelství se rovněž ztotožnil s výsledkem řízení i nosnými důvody uložení trestu odnětí svobody odvolacím soudem. Tento trest podle něj nelze považovat za excesivní či exemplární, a ačkoliv Nejvyšší soud nebyl povinen výrok o trestu přezkoumat, stejně se ke stěžovatelovým námitkám vyjádřil. I státní zástupce činný při Nejvyšším státním zastupitelství vyzdvihl aplikaci ustanovení § 58 trestního zákoníku o mimořádném snížení trestu odnětí svobody. Vyjádřil se rovněž k právní kvalifikaci, která podle něj odpovídá ustálené judikatuře, podle níž je rozhodujícím kritériem právě objem psychoaktivních látek, přičemž další okolnosti, na něž odkazuje stěžovatel, mají

pouze podpůrný charakter. Srovnání s jinými případy pak není vhodné, neboť v případech, které předestírá stěžovatel, jsou naopak běžně ukládány přísnější tresty.

21. Nejvyšší soud ve svém vyjádření v zásadě odkázal na odůvodnění svého napadeného rozhodnutí. Popřel, že by odmítl stěžovateli poskytnout ochranu jeho základních lidských práv, a vyjádřil názor, že stěžovatel využívá ústavní stížnost spíše jako další řádný opravný prostředek. Ústavní soud zaslal všechna tato vyjádření stěžovateli k případnému vyjádření, ten však tohoto práva repliky nevyužil.

V. Posouzení Ústavním soudem

22. Pravomoc Ústavního soudu v řízení o ústavní stížnosti proti pravomocnému rozhodnutí orgánu veřejné moci je založena ustanovením čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) jen tehdy, jestliže tímto rozhodnutím došlo k zásahu do ústavně zaručených práv a svobod. Jakékoliv jiné vady takového rozhodnutí se nacházejí mimo přezkumnou pravomoc Ústavního soudu. Ústavní soud totiž nestojí nad ústavním pořádkem, nýbrž podléhá stejné povinnosti respektovat ústavně zakotvenou dělbu moci jako kterýkoliv jiný orgán veřejné moci. Proto se musí důsledně vystříhat svévole a bedlivě dbát mezí svých pravomocí, svěřených mu Ústavou. Jinak by popřel samotný smysl své existence jakožto soudního orgánu ochrany ústavnosti. V řízení o ústavní stížnosti proti pravomocnému rozhodnutí orgánu veřejné moci je tak Ústavní soud povinen vždy nejprve zkoumat, zda jsou ústavní stížností napadená rozhodnutí způsobilá k vlastnímu meritornímu přezkumu, tedy zda těmito rozhodnutími vůbec mohla být porušena ústavně garantovaná práva či svobody stěžovatelů. Pakliže Ústavní soud dospěje k závěru, že tomu tak není, musí ústavní stížnost odmítnout dle ustanovení § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu. V nynějším případě však Ústavní soud neshledal důvod pro takový postup.

23. Stěžovatel předložil Ústavnímu soudu dva argumenty, které *a priori* nepostrádají ústavněprávní rovinu. Stěžovatel totiž namítl, že při ukládání trestu odnětí svobody odvolacím soudem bylo porušeno jeho právo na soukromý a rodinný život tím, že nebyl zohledněn nejlepší zájem dítěte (jeho dcery). Ústavní soud se v obecné rovině k této otázce již vyjádřil v nálezu sp. zn. II. ÚS 2027/17, na nějž stěžovatel pro podporu své argumentace odkázal. Porušení ústavně zaručených základních práv stěžovatele však v odkazovaném případě bylo spatřováno v nedostatečném odůvodnění změny výroku o trestu odvolacím soudem, avšak Ústavní soud se dosud nevyjádřil v podrobnostech k tomu, do jaké míry musí být nejlepší zájem dítěte zohledňován při ukládání trestu jeho rodiči v trestním řízení.

24. Byť vznesení námitky nejlepšího zájmu dítěte nesvědčí v této věci stěžovateli, ale jeho dceři, Ústavní soud již dříve formuloval stanovisko, že uplatní-li rodič takovou námitku ve vlastní ústavní stížnosti, pak kdyby se ukázala být důvodnou, představovalo by porušení ústavně zaručených základních práv či svobod dítěte i porušení jeho práva na soudní ochranu dle čl. 36 odst. 1 Listiny, byl-li by průběh či výsledek řízení při neporušení těchto práv či svobod dítěte odlišný i pro rodiče [srov. přiměřeně nález ze dne 26. 8. 2010 sp. zn. III. ÚS 3007/09 (N 172/58 SbNU 503); nález sp. zn. II. ÚS 1931/17 ze dne 19. 12. 2017 (N 235/87 SbNU 811), bod 44; nález sp. zn. III. ÚS 2396/19 ze dne 29. 10. 2019 (N 180/96 SbNU 263), bod 39; nález sp. zn. IV. ÚS 1002/19 ze dne 9. 10. 2019 (N 174/96 SbNU 211), bod 26]. Jelikož celá stěžovatelova argumentace je vystavěna na tom, že kdyby byly obecné soudy přihlédly dostatečně k nejlepšímu zájmu stěžovatelovy dcery, nebyl by mu uložen nepodmíněný trest odnětí svobody, Ústavní soud konstatuje, že jde právě o takovou situaci, a tedy ústavní stížnost nelze v rozsahu argumentace nejlepším zájmem dítěte považovat za podanou osobou k tomu neoprávněnou.

25. Negativní dopady odloučení dítěte od rodiče, který o něj osobně pečuje, jsou totiž značné (srov. např. zprávu Výboru práv dítěte Rady pro lidská práva OSN č. A/61/41, s. 54, preambuli doporučení Výboru ministrů Rady Evropy členským státům č. CM/Rec/2018(5)

o právech dětí s uvězněnými rodiči, či Lynn, H., Droz, C. a Schekter, V. Children of Prisoners: The Hidden Face of the Deprivation of a Parent's Liberty. In: Today's Children are Tomorrow's Parents. 2017, č. 45/46), což respektuje i právo. Zcela běžně se to projevuje zejména při rozhodování o péči o nezletilé a styku s nimi v rodinněprávních věcech, což však nijak nevylučuje, že i odloučení v důsledku nepodmíněného trestu odnětí svobody může tyto důsledky nést (viz k bližšímu popisu např. Abramowitz, S. A Family Law Perspective on Parental Incarceration. In: Family Court Review. 2012, roč. 50, č. 2, s. 231 a násl.).

26. Ústavní soud se tak námitkou nezohlednění nejlepšího zájmu dítěte při ukládání trestu odnětí svobody stěžovateli musel zabývat i z věcného hlediska.

27. Stejně tak nemohl za zjevně neopodstatněnou považovat ani námitku extrémního rozporu mezi provedeným dokazováním a zjištěným skutkovým stavem. *Prima facie* se totiž tvrzení stěžovatele, že z 28 rostlin konopí dorostlých do výšky 0,8 až 1,7 metru nemohlo být získáno bezmála čtyřicet kilogramů toxikomansky využitelné sušiny (tj. po vysušení rostlin a oddělení toxikomansky neupotřebitelných částí, což původní hmotnost rostlin muselo ještě snížit), nejeví jako nelogické, k čemuž není ani potřeba odborných znalostí, ale postačuje obecná zkušenost lidská.

VI. Obecná východiska

28. Na přístupu k vlivu nejlepšího zájmu dítěte na ukládání trestu jeho rodiči v trestním řízení dosud není na mezinárodní ani vnitrostátní úrovni konsensus a samotná tato problematika je značně komplikovaná, neboť ke svému uspokojivému řešení vyžaduje odpověď na řadu principiálních otázek mezí trestní represe, vyrovnávání zájmu jednotlivce a celku i přípustnosti ingerence zájmů třetích osob do procesu volby a ukládání trestních sankcí. Nutně tak předpokládá citlivé vyvažování značně heterogenních zájmů, jejichž poměřování tradičně v trestním právu hrálo pouze omezenou roli. Ústavní soud proto považuje za důležité věnovat se alespoň reprezentativním způsobem průřezu závazných i inspiračních a interpretačních pramenů práva.

A) K zohlednění nejlepšího zájmu dítěte

A) i. Texty právních dokumentů

29. Dle čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte platí: „Zájem dítěte musí být předním hlediskem při jakékoli činnosti týkající se dětí, ať už uskutečňované veřejnými nebo soukromými zařízeními sociální péče, správními nebo zákonodárnými orgány.“ Dle čl. 9 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte platí: „Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, zajistí, aby dítě nemohlo být odděleno od svých rodičů proti jejich vůli, ledaže příslušné úřady na základě soudního rozhodnutí a v souladu s platným právem a v příslušném řízení určí, že takové oddělení je potřebné v zájmu dítěte. Takové určení může být nezbytným v některém konkrétním případě, například, jde-li o zneužívání nebo zanedbávání dítěte rodiči nebo žijí-li rodiče odděleně a je třeba rozhodnout o místě pobytu dítěte.“

30. Ustanovení čl. 8 Úmluvy pak stanoví: „1. Každý má právo na respektování svého soukromého a rodinného života, obydlí a korespondence. 2. Státní orgán nemůže do výkonu tohoto práva zasahovat kromě případů, kdy je to v souladu se zákonem a nezbytné v demokratické společnosti v zájmu národní bezpečnosti, veřejné bezpečnosti, hospodářského blahobytu země, předcházení nepokojům a zločinnosti, ochrany zdraví nebo morálky nebo ochrany práv a svobod jiných.“

31. Na unijní úrovni je relevantní zejména čl. 7 Listiny základních práv Evropské unie, podle něhož: „Každý má právo na respektování svého soukromého a rodinného života, obydlí a komunikace“ a rovněž čl. 24 odst. 2 Listiny základních práv Evropské unie, který předepisuje: „Při všech činnostech týkajících se dětí, ať už uskutečňovaných veřejnými

orgány nebo soukromými institucemi, musí být prvořadým hlediskem nejvlastnější zájem dítěte.“

32. Ustanovení čl. 10 odst. 2 Listiny pak uvádí: „Každý má právo na ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého a rodinného života.“ Ustanovení čl. 32 odst. 1 Listiny normuje, že: „Rodičovství a rodina jsou pod ochranou zákona. Zvláštní ochrana dětí a mladistvých je zaručena.“

A) ii. Judikatura Evropského soudu pro lidská práva a Soudního dvora Evropské unie

33. Evropský soud pro lidská práva (dále jen „ESLP“) setrvale zastává názor, že vztahy mezi rodiči a dětmi jsou chráněny čl. 8 Úmluvy (srov. např. rozsudek ESLP ze dne 6. 4. 2017 ve věci *Aneva a další proti Bulharsku*, č. stížností 66997/13, 77760/14 a 50240/15, bod 101), a dokonce že tvoří jeho základní prvek (např. rozsudek velkého senátu ESLP ze dne 13. 7. 2000 ve věci *Scozzari a Giunta proti Itálii*, č. stížností 39221/98 a 41963/98, bod 169).

34. ESLP se vícekrát vyjádřil ke vztahu požadavku na zohledňování nejlepšího zájmu dítěte a ukládání trestních sankcí tomuto dítěti jakožto nezletilému pachateli trestných činů, zejména v situaci, kdy nezletilému pachateli má být uložen trest vyhoštění. ESLP v takových případech zdůrazňuje, že nejlepší zájem dítěte vyžaduje, aby stát zprostředkoval návrat odsouzeného nezletilého do společnosti, na druhou stranu uložení trestu vyhoštění v dostatečně závažných případech ESLP nezakazuje (srov. rozsudek ESLP ze dne 1. 6. 2017 ve věci *Külecki proti Rakousku*, č. stížnosti 30441/09, bod 41 a v něm odkazovanou další judikaturu ESLP).

35. Obdobný závěr učinil ESLP i ve vztahu k ukládání trestu vyhoštění rodiči nezletilého dítěte. Jakkoliv i v těchto případech musí být nejlepší zájem dítěte náležitě zohledněn, převáží-li veřejný zájem na vyhoštění rodiče, je uložení trestu vyhoštění přípustné i přesto, že by v nejlepším zájmu dítěte jednoznačně bylo, aby jeho rodič vyhoštěn nebyl a dále s ním pobýval ve stejném městě (srov. rozsudek ESLP ze dne 2. 4. 2015 ve věci *Sarközi a Mahran proti Rakousku*, č. stížnosti 27945/10, bod 72).

36. K problematice vlivu nejlepšího zájmu dítěte na možnost uložení nepodmíněného trestu odnětí svobody jeho rodiči se autoritativně a explicitně ESLP dosud nevyjádřil. Dospěl však např. k závěru, že hrozba trestní sankcí matce při návratu do cizí země za účelem navrácení stavu před únosem dítěte z takového státu není důvodem pro vyloučení povinnosti navrátit dítě, neboť šlo mimo jiné o předvídatelný důsledek jednostranného rozhodnutí matky (srov. např. rozsudek ESLP ze dne 8. 1. 2009 ve věci *Neulinger a Shuruk proti Švýcarsku,* č. stížnosti 41615/07, body 90 a 91). Po předložení věci velkému senátu ESLP však tento závěr revidoval a konstatoval, že případné odsouzení matky k trestu odnětí svobody by nebylo v nejlepším zájmu dítěte, jelikož matka je patrně jediným člověkem, k němuž mělo nezletilé dítě vztah, přičemž vzhledem k osobní situaci otce byla vážná pochybnost, že by se o nezletilé dítě postaral (srov. rozsudek velkého senátu ze dne 6. 7. 2010 ve věci *Neulinger a Shuruk proti Švýcarsku*, č. stížnosti 41615/07, body 149 a 150).

37. ESLP rovněž nepovažoval za porušení čl. 8 Úmluvy ve spojení s čl. 41 Úmluvy právní úpravu, která umožňovala ženě odsouzené k trestu odnětí svobody, která je matkou novorozeného dítěte, žádat o odklad výkonu trestu odnětí svobody, zatímco muž takovou možnost nemá (srov. rozsudek ESLP ze dne 3. 10. 2017 ve věci *Alexandru Enache proti Rumunsku*, č. stížnosti 16986/12, bod 78), přičemž bez povšimnutí ponechal skutečnost, že otec v obdobné situaci rovněž žádal o odklad výkonu trestu a byl odmítnut s tím, že žádné zvláštní okolnosti takový postup umožňující v jeho případě nejsou dány (srov. rozsudek ESLP ze dne 3. 10. 2017 ve věci *Alexandru Enache proti Rumunsku*, č. stížnosti 16986/12, bod 74), a to přesto, že jinak se v odkazovaném rozsudku ESLP rovněž přihlásil k doktríně nejlepšího zájmu dítěte.

38. Z pohledu rodiče pak ESLP konstatuje, že nepodmíněný trest odnětí svobody s sebou nese inherentní limitace práva na soukromý a rodinný život, které odsouzený musí snášet, což však neznamená, že by tak ztrácel právo na jakýkoliv kontakt se svou rodinou (srov. např. rozsudek ESLP ze dne 17. 4. 2012 ve věci *Hurych proti Polsku*, č. stížnosti 13621/08, bod 122, rozsudek ESLP ze dne 29. 5. 2012 ve věci *Epners-Gefners proti Lotyšsku*, stížnost č. 37862/02, bod 61; či rozsudek ESLP ze dne 1. 2. 2007 ve věci *Nazarenko proti Lotyšsku*, č. stížnosti 76843/01, bod 73), jakkoliv tento kontakt může být omezený či kontrolovaný (např. rozsudek velkého senátu ESLP ze dne 30. 6. 2015 ve věci *Khoroshenko proti Rusku*, č. stížnosti 41418/04, bod 123). Samotná možnost uložit nepodmíněný trest odnětí svobody rodiči, který pečuje o dítě, však z hlediska rodičova práva na soukromý a rodinný život dle čl. 8 Úmluvy v judikatuře ESLP vyloučena není.

39. Soudní dvůr Evropské unie (dále jen „SD EU“) k problematice nejlepšího zájmu dítěte vydal dosud jen několik rozhodnutí. Tato se týkala např. povinnosti zohledňovat nejlepší zájem dítěte v řízení o sloučení rodin v jeho prospěch (srov. např. rozsudek SD EU ze dne 13. 3. 2019 ve věci C-635/17, bod 78; či rozsudek SD EU ze dne 6. 12. 2012 ve spojených věcech C-356/11 a C-357/11), při zvažování souladu právní úpravy, která zakotvuje automatickou ztrátu státního občanství nezletilého dítěte, pakliže státní občanství ztratí jeho rodič, s unijním právem (srov. rozsudek velkého senátu SD EU ze dne 12. 3. 2019 ve věci C-221/17, bod 45), při odepření práva pobýt ve členském státě jednomu z rodičů (rozsudek velkého senátu SD EU ze dne 10. 5. 2017 ve věci C-133/15), při výkladu pravidel příslušnosti soudu v rodinněprávních věcech (rozsudek SD EU ze dne 16. 7. 2015 ve věci C--184/14, bod 46), při určování soudu příslušného k vyřízení žádosti nedoprovázeného dítěte o azyl, podal-li ji ve více státech (rozsudek SD EU ze dne 6. 6. 2013 ve věci C-648/11, bod 60), při rozhodování o výkonu rozhodnutí o navrácení dítěte v případech mezinárodních protiprávních únosů (rozsudek SD EU ze dne 1. 7. 2010 ve věci C-211/10 PPU, bod 83), při posuzování krátké lhůty k podání odvolání proti rozhodnutí o navrácení dítěte v případě jeho mezinárodního únosu (rozsudek SD EU ze dne 19. 9. 2018 ve spojených věcech C-325/18 PPU a C-375/18 PPU, bod 77) atd.

40. Z hlediska interakce nejlepšího zájmu dítěte a ukládání či vymáhání trestních sankcí se SD EU dosud zabýval prakticky jen situacemi trestního či správního vyhoštění osoby, která není občanem Evropské unie, pokud by to mělo za následek odloučení od dítěte – občana Evropské unie (srov. např. rozsudek velkého senátu SD EU ze dne 8. 5. 2018 ve věci C--82/16), případně nesouladem vnitrostátní úpravy automaticky nepřiznávající právo pobytu rodiči nezletilého dítěte, které je občanem Evropské unie, jen proto, že má záznam v trestním rejstříku (rozsudek velkého senátu SD EU ze dne 13. 9. 2016 ve věci C-164/14).

41. Ani SD EU tak ve své judikatuře nestanovuje absolutní převahu nejlepšího zájmu dítěte za všech okolností. SD EU tak např. rozhodl, že státu vykonávajícímu evropský zatýkací rozkaz na nezletilého nic nebrání jej předat, dosáhl-li věku trestní odpovědnosti ve vykonávajícím státě, přičemž nejlepší zájem tohoto dítěte vyžaduje (toliko) to, aby vykonávající stát zkoumal, zda ve vydávajícím státě bude nezletilý požívat určitých zvláštních procesních práv garantovaných právem vydávajícího státu (rozsudek velkého senátu SD EU ze dne 23. 1. 2018 ve věci C-367/16, bod 37), či že nejlepší zájem dítěte nezakládá jeho rodinnému příslušníkovi, který není občanem Evropské unie, nárok na vstup na území členského státu (srov. rozsudek velkého senátu SD EU ze dne 27. 6. 2006 ve věci C-540/03, bod 59). V případě ukládání trestu vyhoštění rodiči, který není členem Evropské unie, ale je primárním pečovatelem o nezletilého občana Evropské unie, který v jejím členském státě pobývá celý život, pak SD EU zastává stanovisko, že uložení takového trestu bez zohlednění této skutečnosti nemůže být obligatorním požadavkem zákona, nicméně ve výjimečných případech může být uložen individuálně po zvážení všech okolností včetně zájmu dítěte,

představuje-li rodič skutečnou, závažnou a přítomnou hrozbu pro společnost (rozsudek velkého senátu SD EU ze dne 13. 9. 2016 ve věci C-304/14).

A) iii. Mezinárodněprávní a unijní soft-law

42. Obecný komentář Výboru pro práva dítěte č. 14 k čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte v bodě 28 uvádí, že tento se uplatňuje i ve vztahu k dětem, jejichž rodiče se ocitli v konfliktu se zákonem.

43. Bod 48 Směrnice o alternativní péči o dítě jakožto příloha rezoluce Valného shromáždění OSN č. A/RES/64/142 dne 18. 12. 2009 uvádí, že v případech, kdy hlavní či výhradní pečující osoba může být podrobena odnětí svobody jakožto zajišťovacím opatření či trestu, měly by být ve vhodných případech aplikovány opatření a tresty neomezující ji na svobodě, kdykoliv je to možné, a nejlepší zájem dítěte by měl být řádně zohledněn. Rovněž další dokumenty OSN opakují požadavky na upřednostnění trestů či zajišťovacích institutů nespojených s odnětím svobody pro primární či výhradní pečující osobu [např. bod 69 písm. a) rezoluce Rady pro lidská práva OSN č. A/HRC/RES/19/37 či bod 56 písm. a) rezoluce Valného shromáždění OSN č. A/RES/68/147] či zdůrazňují význam většího zohledňování dopadu trestu odnětí svobody i jiných trestů na dítě, byl-li uložen jeho rodičům (např. bod 28 rezoluce Valného shromáždění OSN č. A/RES/71/188 či bod 57 rezoluce Valného shromáždění OSN č. A/RES/68/147).

44. Obdobné požadavky jsou formulovány i v soft-law na regionální úrovni. Např. bod II.2 doporučení Výboru ministrů Rady Evropy členským státům č. CM/Rec/2018(5) o právech dětí s uvězněnými rodiči zmiňuje, že při úvahách o trestu odnětí svobody rodiči by měly být zohledněny práva a nejlepší zájmy dítěte a že by mělo být využito v co největší míře tam, kde je to vhodné, trestů alternativních, zejména jde-li o rodiče, který je vůči dítěti primární pečující osobou.

45. Velmi podobné závěry jsou formulovány i na úrovni Evropské unie. Např. bod 19 usnesení Evropského parlamentu ze dne 13. března 2008 o specifické situaci žen ve věznicích a dopadu uvěznění rodičů na společenský a rodinný život (2007/2116(INI)) doporučuje: „… aby byly na úkor uvěznění upřednostňovány alternativní tresty, tak jak jsou zakotveny ve společnosti, a to především pro matky, je-li uložený trest malý a ohrožení veřejné bezpečnosti nízké a pokud jejich uvěznění může vážně narušit rodinný život, zejména pokud jsou v čele neúplné rodiny nebo mají malé děti nebo mají na starosti závislé osoby nebo osoby se zdravotním postižením; připomíná, že by soudní orgány měly tyto skutečnosti zohledňovat při volbě trestu, v první řadě s ohledem na zájem dítěte soudně stíhaného rodiče; obdobně doporučuje zvážit, aby možnost využívat opatření podobná opatřením určeným pro matky byla poskytnuta i vězněným mužům, kteří se starají o nezletilé děti nebo mají jiné povinnosti ve vztahu k rodině …“.

A) iv. Judikatura Ústavního soudu

46. Ústavní soud dlouhodobě ve své rozhodovací činnosti reflektuje, že čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte je jejím dominantním ustanovením [srov. např. nález sp. zn. IV. ÚS 695/2000 ze dne 19. 4. 2001 (N 66/22 SbNU 83)], a byť se dosud většina jeho nálezové judikatury k této otázce týkala řízení o péči o nezletilé dítě a o styku s ním, měl již příležitost vyjádřit se i k některým aspektům týkajícím se omezení či odnětí osobní svobody rodiče nezletilého dítěte v trestním řízení. Např. tak Ústavní soud učinil závěr, že veřejný zájem na vzetí obviněného do vazby znemožňuje odklad jejího výkonu z důvodu péče o nezletilé dítě, a tak nejlepší zájem dítěte musí být toliko zvažován jako jedno z kritérií pro posouzení proporcionality vazby k dalším oprávněným zájmům [srov. nález sp. zn. IV. ÚS 2/18 ze dne 9. 5. 2018 (N 85/89 SbNU 289)] a ve vazbě zásadně musí být vytvořeny rovněž i podmínky pro kontakt vazebně stíhaných s jejich nezletilými dětmi [nález sp. zn. I. ÚS 3296/17 ze dne 20. 12. 2017 (N 238/87 SbNU 853)]. Rovněž skutečnost, že rodič nezletilého je ve výkonu

trestu odnětí svobody, nemůže znamenat, že by automaticky ztrácel právo na styk se svým nezletilým dítětem [srov. nález II. ÚS 22/17 ze dne 8. 8. 2017 (N 145/86 SbNU 455)].

47. Nejblíže se k problematice vlivu nejlepšího zájmu dítěte při ukládání trestu v trestním řízení vyjádřil Ústavní soud v nálezu sp. zn. II. ÚS 2027/17, na nějž odkazoval i stěžovatel. V něm uvedl jako principiální východisko, že v rámci kritérií pro ukládání trestu dle § 39 odst. 1 trestního zákoníku, mezi nimiž je i hodnocení rodinných poměrů pachatele, musí být nejlepší zájem dítěte zohledněn (nález sp. zn. II. ÚS 2027/17, bod 22). Této povinnosti zohlednění v tehdejší věci obecný soud v řízení o odvolání nedostál, neboť se k problematice zájmu nezletilého dítěte tehdejšího stěžovatele odsouzeného k nepodmíněnému trestu odnětí svobody v odůvodnění nijak nevyjádřil a ponechal zcela bez reakce stěžovatelovy námitky o výjimečně negativních dopadech uložení tohoto trestu na jeho nezletilé dítě, podpořené i zprávami orgánu sociálně-právní ochrany dětí, vyjádřeními zmocněnkyně poškozené a pozůstalých, jakož i dalších subjektů (nález sp. zn. II. ÚS 2027/17, body 25 až 28).

48. V obdobném duchu se nese i nález sp. zn. I. ÚS 4503/12 ze dne 11. 6. 2014 (N 119/73 SbNU 827), podle něhož jedním z kritérií při ukládání trestu vyhoštění na neurčito musí být i zvažování dopadu uložení tohoto trestu na blaho rodiny odsouzeného. I v řízeních o péči o dítě, jimiž je dítě dotčeno primárně a nezprostředkovaně, zastává Ústavní soud názor, že mimořádný význam povinnosti zohledňovat nejlepší zájem dítěte však neznamená, že by nebylo možno přihlédnout i k jiným hlediskům [srov. např. nález sp. zn. II. ÚS 4189/18 ze dne 2. 12. 2019 (N 202/97 SbNU 165), bod 16].

A) v. Shrnutí a implikace obecných východisek

49. Z mezinárodních závazků, soft-law i z vlastní judikatury Ústavního soudu tedy vyplývá požadavek na zohledňování nejlepšího zájmu dítěte v řízeních, která se jej přímo či nepřímo dotýkají. Tento požadavek vyžaduje toliko zabývání se nejlepším zájmem dítěte při rozhodování a přiložení mu značného významu, nikoliv však absolutní povinnost vždy rozhodnutí jen v souladu s nejlepším zájmem dítěte. Musí přitom být činěna určitá distinkce mezi rozhodnutími, která se týkají přímo práv a povinností dítěte (typicky rozhodnutí o péči či styku, o osvojení atd.), a rozhodnutími, která mají sice na dítě dopad, tento je však nepřímý. Ani ve druhé zmíněné kategorii případů nelze nejlepší zájem v žádném případě přehlížet, čím menší a zprostředkovanější však dopad na dítě je, tím větší prostor pro upřednostnění jiného zájmu se vytváří.

50. Je totiž zřejmé, že ani povinnost zohledňovat nejlepší zájem dítěte nemůže být bezbřehá a že ani výkladu mezinárodních lidskoprávních dokumentů se nevyhýbá riziko přepjatého formalismu. Kategorické lpění na textu čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte by vedlo k tomu, že *ad absurdum* by nejlepší zájem dítěte musel zvažovat i soud např. v řízení o výpovědi z pracovního poměru danou zaměstnavatelem jeho rodiči jakožto zaměstnanci, rozhodování o způsobu řešení úpadku obchodní korporace, jejímž je rodič nezletilého dítěte společníkem atd., neboť všechna tato rozhodnutí mají zprostředkovaný vliv i na dítě tím, že ovlivňují ekonomické podmínky fungování rodiny, v níž žije. Ze shora podaného přehledu přitom nevyplývá, že by nejlepší zájem dítěte byl skloňován i v takových případech.

51. Jakkoliv si tak Ústavní soud neosobuje právo závazně vykládat Úmluvu o právech dítěte, při absenci dostatečně konkrétního autoritativního výkladu šíře jejího čl. 3 odst. 1 musí prozatímně poskytnout jeho výklad pro podmínky českého ústavního pořádku, než ji v úplnosti vyloží orgán k tomu oprávněný způsobem, který by byl přímo závazný i pro Českou republiku.

52. Je tak třeba rozlišovat mezi různými kategoriemi právních řízení podle typu dopadu na dítě:

- první kategorii tvoří řízení, jejichž účelem je upravit přímo práva či povinnosti dítěte právě jakožto dítěte (typicky řízení o péči o dítě a o styku s ním);
- druhou kategorii představují řízení, jejichž účelem je upravit práva a povinnosti dítěte, která se však bezprostředně nedotýkají jeho statusu dítěte (např. řízení o soukromoprávních závazcích, trestní řízení proti mladistvému pachateli atd.);
- do třetí kategorie spadají řízení, jejichž účelem není přímo zasáhnout do právního postavení dítěte (přímo rozhodovat o jeho právech a povinnostech), ale která mají na dítě zprostředkovaný právní dopad, neboť jejich výsledek je nutně a nepominutelně spojen s navazující změnou právního postavení dítěte (např. řízení o vyhoštění jeho pečující osoby, na něž buď navazuje řízení o změně péče o dítě, či vycestování dítěte za pečující osobou a změna jeho trvalého pobytu);
- konečně čtvrtá kategorie obsahuje řízení, jejichž účelem není přímo zasáhnout do právního postavení dítěte ani na ně nemají zprostředkovaný právní dopad, ale dopadají na ně pouze fakticky (např. shora zmíněné řízení o výpovědi z pracovního poměru rodiče pečujícího o dítě, v jehož důsledku se právní postavení dítěte nemění, ale fakticky se může měnit např. ekonomický status jeho rodiny).

53. U první kategorie řízení je nejlepší zájem dítěte prakticky vždy rozhodujícím kritériem, které musí rozhodovací orgán vzít v úvahu. U druhé kategorie a třetí kategorie je nejlepší zájem dítěte zcela zásadním kritériem, nicméně ten může být převážen konkurujícím zájmem, typicky oprávněným zájmem jiného jednotlivce požívajícího rovněž ochrany základních lidských práv a svobod (např. v občanskoprávním sporu mezi dítětem a třetí osobou), ale i dostatečně významným zájmem veřejným (např. na uložení trestního opatření mladistvému pachateli, který spáchal mimořádně závažné provinění). U třetí kategorie se přitom otevírá širší prostor pro převážení jiným konkurujícím zájmem než u druhé kategorie, neboť se zde nestřetává jen zájem dítěte na jedné straně a jiný zájem na straně druhé, ale zájem dítěte je jen jedním, byť nepochybně významným, z vícera zájmů různých dalších subjektů, mezi kterými je třeba vyvažovat a které mohou být stejně významné či dokonce významnější. U čtvrté kategorie není zásadně povinností rozhodujícího orgánu přihlížet k nejlepšímu zájmu dítěte, s výjimkou případů, kdy pozitivní právní úprava výslovně s ochranou zájmů dítěte počítá.

54. Ukládání trestu odnětí svobody rodiči pečujícímu o nezletilé dítě patří do třetí kategorie. Ačkoliv je tento trest ukládán jiné osobě než dítěti a dítě není ani procesním subjektem, uložení tohoto trestu má nezpochybnitelný přímý dopad i na život dítěte. To ostatně odráží i pozitivní podústavní právo v § 39 odst. 1 trestního zákoníku, velícím trestním soudům přihlížet při ukládání trestů mimo jiné i k rodinným poměrům pachatele. Jak vyplývá ze shora uvedeného přehledu, neznamená to, že by nejlepší zájem dítěte dle čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte absolutně znemožňoval uložení tohoto druhu trestu jeho rodiči. Obecné soudy tak při ukládání tohoto druhu trestu musí k nejlepšímu zájmu dítěte přihlížet a přiznat mu náležitou váhu, neznamená to však, že by konkurující veřejný zájem na přiměřeném potrestání pachatele nemohl v konkrétním případě převážit.

55. Nejlepší zájem dítěte jako faktor pro neuložení nepodmíněného trestu odnětí svobody jeho rodiči (či jiné pečující osobě) zesilují a zeslabují zejména tato kritéria:
- míra péče obžalovaného o dítě (zejména jde-li o výlučnou pečující osobu, či nikoliv);
- míra faktické závislosti dítěte na obžalovaném (s ohledem na věk, zvláštní potřeby dítěte atd.);
- hloubka emočního vztahu dítěte k obžalovanému;
- míra, v jaké byl čin spáchán vůči dítěti;
- míra ohrožení řádného vývoje dítěte v případě, že rodič zůstane na svobodě atd.;

Skutečnost, že trestní soud vzal nejlepší zájem dítěte v úvahu a opravdu se jím zabýval, musí být materiálně obsažena v odůvodnění odsuzujícího rozsudku.

56. Všechna tato kritéria je třeba následně vážit proti dalším konkurujícím zájmům jako je závažnost činu, jeho následky atd. Přitom je třeba vycházet i z toho, že trest odnětí svobody je nejpřísnějším trestem, který podle českého trestního práva lze uložit. Nikdy proto jeho uložení nesmí být bráno na lehkou váhu a trestní soudy k němu smí sahat pouze jakožto k prostředku *ultima ratio* v systému trestů. Na druhou stranu, pokud je již uložení tohoto trestu nevyhnutelné, veřejný zájem na ochraně společnosti je v takovém případě značný a zpravidla může převážit nad nejlepším zájmem dítěte, nejsou-li v konkrétním případě specifické okolnosti, které by významněji zvyšovaly negativní dopad odsouzení rodiče k nepodmíněnému trestu odnětí svobody na dítě v porovnání s jinými případy.

B) K extrémnímu nesouladu množství sušiny a pěstovaných rostlin

57. Problematika přezkumu dokazování je, na rozdíl od předchozí otázky, řešena v judikatuře Ústavního soudu i ESLP ustáleně a nekonfliktně.

58. ESLP setrvale rozhoduje, že proces dokazování i jeho právní úprava je věcí jednotlivých států – k tomu srov. např. rozsudek pléna ESLP ze dne 6. 12. 1988 ve věci *Barbera, Messegué a Jabardo proti Španělsku*, č. stížnosti 10590/83, bod 68; rozsudek pléna ESLP ze dne 20. 11. 1989 ve věci *Kostovski proti Nizozemí*, č. stížnosti 11454/85, bod 39; rozsudek ESLP ze dne 26. 3. 1996 ve věci *Doorson proti Nizozemí*, č. stížnosti 20524/92, bod 67; rozsudek ESLP ze dne 23. 4. 1997 ve věci *Van Mechelen a další proti Nizozemí*, č. stížností 21363/93, 21364/93, 21427/93 a 22056/93, bod 50; rozsudek ESLP ze dne 26. 2. 2013 ve věci *Papadakis proti Bývalé jugoslávské republice Makedonie*, č. stížnosti 50254/07, bod 86; rozsudek ESLP ze dne 12. 6. 2014 ve věci *Dončev a Burgov proti Bývalé jugoslávské republice Makedonie*, č. stížnosti 30265/09, bod 48; rozsudek ESLP ze dne 8. 1. 2013 ve věci *Baltiņš proti Lotyšsku*, č. stížnosti 25282/07, bod 55; a mnohá další rozhodnutí.

59. Ústavní soud ve své rozhodovací praxi vykazuje zásadní zdrženlivost vůči přezkoumávání procesu dokazování a jeho výsledkům v podobě skutkových závěrů obecných soudů v trestním řízení. Pro dokazování v trestním řízení je totiž typická zásada volného hodnocení důkazů, jež činí mírou důkazu vnitřní přesvědčení soudce. Tato zásada je projevem důvěry v moc soudní a jedním z garantů její nezávislosti. Zákon ani Ústava nepředepisují soudu, jaký důkazní prostředek má k prokázání které skutečnosti zvolit [srov. např. nález sp. zn. II. ÚS 881/08 ze dne 6. 8. 2008 (N 137/50 SbNU 211)] a jakou důkazní sílu má jednotlivým důkazům připsat [srov. např. usnesení sp. zn. III. ÚS 859/13 ze dne 13. 3. 2014 (U 4/72 SbNU 575)], přičemž soud je oprávněn a zároveň povinen hodnotit důkazy podle svého vnitřního přesvědčení, a to jak jednotlivě, tak ve vzájemné souvislosti [srov. např. nález sp. zn. I. ÚS 1677/13 ze dne 23. 10. 2014 (N 195/75 SbNU 197) či nález sp. zn. I. ÚS 455/05 ze dne 24. 11. 2005 (N 210/39 SbNU 239)]. Už i jen odvolací soud může do volného hodnocení důkazů soudem nalézacím zasáhnout jen výjimečně, přičemž svůj postup musí velmi pečlivě odůvodnit [nález sp. zn. I. ÚS 1922/09 ze dne 7. 9. 2009 (N 196/54 SbNU 411) či nález sp. zn. II. ÚS 282/97 ze dne 13. 1. 1999 (N 5/13 SbNU 33)].

60. Proces dokazování však nestojí zcela mimo přezkumnou pravomoc Ústavního soudu. Ten ve své rozhodovací praxi definoval výjimky, v nichž může mimořádně proti procesu dokazování a ustálení skutkového stavu před obecnými soudy zasáhnout. Tak může učinit v případech, jestliže skutková zjištění nevyplývají z provedených důkazů, případně je-li mezi skutkovými zjištěními a právními závěry extrémní soulad či jejich zdánlivý nesoulad není řádně odůvodněn [srov. např. nález sp. zn. III. ÚS 888/14 ze dne 10. 7. 2014 (N 140/74 SbNU 185), nález sp. zn. I. ÚS 180/03 ze dne 2. 3. 2004 (N 32/32 SbNU 293) či nález sp. zn. IV. ÚS 418/97 ze dne 9. 2. 1998 (N 18/10 SbNU 119)], jestliže byly důkazy hodnoceny zjevně svévolně [srov. např. nález sp. zn. III. ÚS 1104/08 ze dne 19. 3. 2009 (N 65/52 SbNU 635)], odpovědnost za výsledek dokazování byla fakticky přenesena na soudního znalce [srov. např. nález sp. zn. III. ÚS 299/06 ze dne 30. 4. 2007 (N 73/45 SbNU 149) nebo nález sp. zn.

IV. ÚS 260/05 ze dne 17. 5. 2007 (N 86/45 SbNU 259)] či jestliže na základě provedených důkazů nelze s nejvyšším stupněm jistoty uzavřít, že obviněný se dopustil jednání kladeného mu za vinu [srov. např. nález sp. zn. II. ÚS 226/06 ze dne 11. 3. 2010 (N 48/56 SbNU 521) a judikaturu v něm uváděnou], přičemž však jednotlivé nesrovnalosti či mezery ve skutkových zjištěních nutně tento stupeň jistoty nenarušují [srov. např. usnesení sp. zn. II. ÚS 593/02 ze dne 18. 3. 2004 (U 14/32 SbNU 539)].

61. Dalšími výjimkami jsou případy, v nichž závěry dokazování nejsou přesvědčivě, logicky a úplně odůvodněny v závislosti na druhu rozhodnutí [srov. např. nález sp. zn. II. ÚS 226/06 ze dne 11. 3. 2010 (N 48/56 SbNU 521), nález sp. zn. IV. ÚS 10/02 ze dne 9. 6. 2003 (N 84/30 SbNU 287), nález sp. zn. III. ÚS 532/01 ze dne 31. 1. 2002 (N 10/25 SbNU 69), nález sp. zn. III. ÚS 464/99 ze dne 13. 7. 2000 (N 109/19 SbNU 63) či nález sp. zn. I. ÚS 639/03 ze dne 21. 7. 2004 (N 102/34 SbNU 79)], předmětem dokazování nebyl skutek, jímž byl obviněný nakonec shledán vinným [srov. např. nález sp. zn. I. ÚS 125/04 ze dne 25. 4. 2005 (N 88/37 SbNU 195)], případně v nichž dokazování bylo provedeno jednostranně v neprospěch obviněného [srov. např. nález sp. zn. II. ÚS 372/03 ze dne 22. 12. 2004 (N 196/35 SbNU 569) či nález sp. zn. III. ÚS 464/99 ze dne 13. 7. 2000 (N 109/19 SbNU 63)] nebo ve zcela nedostatečném rozsahu [srov. např. nález sp. zn. I. ÚS 394/97 ze dne 4. 3. 1998 (N 28/10 SbNU 179)], případně obviněný neměl možnost účinně reagovat na změnu náhledu obecných soudů na právní kvalifikaci [srov. např. usnesení sp. zn. IV. ÚS 106/98 ze dne 30. 11. 1998 (U 72/12 SbNU 537)].

62. Co se týče extrémního rozporu mezi provedeným dokazováním a skutkovými závěry učiněnými na jeho základě, na nějž stěžovatel poukazuje, není jím každý stěžovatelem subjektivně pociťovaný nesouhlas se způsobem, jakým byl důkaz proveden, resp. co z něj obecný soud vyvodil. Ústavní soud je povolán k nápravě jen těch nejextrémnějších excesů [srov. např. nález sp. zn. II. ÚS 721/10 ze dne 16. 9. 2010 (N 199/58 SbNU 767) či nález sp. zn. IV. ÚS 570/03 ze dne 30. 6. 2004 (N 91/33 SbNU 377)]. Extrémní rozpor je dán jen tehdy, jestliže soudy z určitého důkazu vyvodí skutkový závěr, který se příčí elementární logice, tedy který z něj v žádném smyslu nevyplývá [srov. např. nález sp. zn. IV. ÚS 260/05 ze dne 17. 5. 2007 (N 86/45 SbNU 259)]. Ve svém důsledku tak vytváří situaci, kdy zjištěný skutkový stav neodpovídá provedenému dokazování, tedy v něm nemá oporu [srov. např. nález sp. zn. I. ÚS 1963/13 ze dne 30. 9. 2014 (N 178/74 SbNU 549)], neboť hodnocení důkazu je provedeno bez jakéhokoliv akceptovatelného racionálního logického základu [srov. např. nález sp. zn. III. ÚS 177/04 ze dne 18. 11. 2004 (N 172/35 SbNU 315) či usnesení sp. zn. III. ÚS 359/05 ze dne 23. 9. 2005 (U 22/38 SbNU 579)]. Extrémní nesoulad může být dán i tehdy, je-li odsouzení v trestním řízení založeno na neuzavřeném řetězci nepřímých důkazů, které nevylučují, že čin mohla spáchat i jiná osoba [srov. nález sp. zn. I. ÚS 3094/08 ze dne 29. 4. 2009 (N 103/53 SbNU 293)].

VII. Aplikace obecných východisek na nynější věc

A) K zohlednění nejlepšího zájmu dítěte

63. Uplatniv shora v části VI. A) tohoto nálezu specifikovaná obecná východiska na konkrétní případ stěžovatele, dospěl Ústavní soud k závěru, že obecné soudy, zejména odvolací soud, svoji povinnost zohlednit nejlepší zájem dítěte při ukládání trestu odnětí svobody stěžovateli neporušily. Jak vyplývá z odůvodnění napadeného rozsudku odvolacího soudu rekapitulovaného výše sub 8, odvolací soud se rodinnými poměry stěžovatele a situací jeho nezletilé dcery zabýval poměrně podrobně a za tímto účelem v potřebném rozsahu doplnil i dokazování. Zjistil, že dopady na dceru stěžovatele se nijak nevymykají tomu, co lze v podobných případech běžně očekávat. Tento jeho závěr stěžovatel v zásadě ani nerozporoval, přičemž je i v souladu s výsledky dokazování před odvolacím soudem. Péči o dceru stěžovatele zajišťuje její matka, zdravotní stav dcery je přiměřený jejímu věku, nemá

žádné zvláštní specifické potřeby, které by vyžadovaly mimořádnou péči ze strany stěžovatele atd.

64. Na druhé straně se stěžovatel dopustil trestného činu, který trestní zákoník kvalifikuje jako zvlášť závažný zločin a jehož standardní zákonná trestní sazba trestu odnětí svobody je v rozpětí osmi až dvanácti let. Legislativní individualizace trestu u tohoto trestného činu tak za standardních okolností zcela vylučuje uložení trestu odnětí svobody s podmíněným odkladem, neboť dle § 81 odst. 1 trestního zákoníku je možno takový podmíněný odklad učinit jen tehdy, jestliže konkrétní výměra trestu nepřevyšuje tři léta. Podmíněný odklad výkonu trestu odnětí svobody u trestného činu s právní kvalifikací dle § 283 odst. 1, odst. 3 písm. c) trestního zákoníku je tak možný jen s maximálním využitím institutu mimořádného snížení trestu odnětí svobody dle § 58 odst. 1 trestního zákoníku (k tomu viz níže bod 80), tedy za okolností zcela výjimečných.

65. Ústavní soud zdůrazňuje, že stěžovatel v konkrétních podmínkách svého případu usiluje v podstatě o to, aby byl před nepodmíněným trestem odnětí svobody imunizován pouze z toho důvodu, že je rodičem nezletilého dítěte. Tomuto požadavku přitakat nelze. Opačný závěr by rezignoval na účinnou ochranu společnosti před trestnou činností, což je jednou z předních funkcí státu. V konečném důsledku by rovněž jistě nebylo v nejlepším zájmu dítěte, aby se stalo záštitou svého rodiče před uložením nepodmíněného trestu odnětí svobody a umožnilo mu páchat trestnou činnost bez rizika uložení tohoto nejpřísnějšího druhu trestu, který moderní trestní právo v demokratických právních státech zná.

66. Ústavní soud rovněž nemůže přijmout stěžovatelův apel na Ústavní soud v souvislosti s tísní jeho rodiny, do níž ji podle něj uvrhl odvolací soud nepřiměřeně přísným trestem odnětí svobody. Stěžovatel na jedné straně totiž ve své ústavní stížnosti akcentuje svobodu člověka rozhodovat se ve svých záležitostech, s kteroužto myšlenkou Ústavní soud od počátku své existence souzní, na straně druhé však zcela opomíjí, že integrální a neoddělitelnou součástí této myšlenky je i povinnost nést všechny, tedy i negativní důsledky svých vlastních svobodných rozhodnutí a činů. S rizikem, že může být trestně stíhán i že by mohl být odsouzen k nepodmíněnému trestu odnětí svobody, musel stěžovatel být obeznámen a přijal je i se všemi potenciálními důsledky, které z toho pro jeho rodinu mohou plynout, již v okamžiku, kdy se rozhodl si ponechat všechny rostliny konopí, ač dle svých vlastních tvrzení jich chtěl vypěstovat jen pět. Ústavní soud k tomu nemůže akceptovat ani stěžovatelovu námitku, že množství THC obsažené v zajištěných rostlinách konopí a jejich sušině bude tak vysoké, že dvojnásobně převyšuje hodnotu velkého rozsahu. U stěžovatele bylo zajištěno cca 37 kg toxikomansky využitelné sušiny konopí a při tak vysokém množství stěžovatel musel být přinejmenším srozuměn s tím, že celkový obsah THC může hranici velkého rozsahu dle § 283 odst. 3 písm. c) trestního zákoníku překročit. Ústavní soud tak nemá důvod rozporovat závěr obecných soudů, že se v žádném případě nejednalo o nepředvídatelnou a zcela ojedinělou okolnost, která by vylučovala stěžovatelovo zavinění.

67. Ústavní soud tedy konkluduje, že pokud za všech těchto okolností odvolací soud dospěl k závěru, že dopad trestu odnětí svobody uloženého stěžovateli na život jeho nezletilé dcery se nijak nevymyká běžným situacím, tedy nedovodil, že by v tomto konkrétním případě byly zcela extraordinérní okolnosti, které by dopad na život nezletilé dcery stěžovatele zásadním a ojedinělým způsobem prohlubovaly, nepochybil, pokud i přes zohlednění nejlepšího zájmu dítěte dospěl k závěru, že zájem na ochraně společnosti uložením nepodmíněného trestu odnětí svobody stěžovateli nad ním převáží.

B) K extrémnímu nesouladu množství sušiny a pěstovaných rostlin

68. Rozpor mezi dokazováním a zjištěným skutkovým stavem, na který stěžovatel poukazuje, se na první zdání jeví skutečně jako rozpor extrémní. Závěr o získání toxikomansky využitelné sušiny konopí v takové hmotnosti z pouhých 28 rostlin

nedosahujících ani dvou metrů výšky vyvolává oprávněné pochybnosti o své reálnosti. Popis předmětného skutku přitom právě takové údaje obsahuje.

69. Údaj o původu toxikomansky využitelné sušiny v nemovitosti stěžovatele z 28 rostlin pěstovaných na zahradě v roce 2016 přitom stěžovatel sám uvedl ve svých výpovědích v přípravném řízení i v hlavním líčení (srov. body 4 a 5 odsuzujícího rozsudku), nerozporoval obsah protokolu o domovní prohlídce ani výsledky vážení sušiny a až v řízení o dovolání zpochybnil množství zabaveného konopí, avšak pouze v tom smyslu, že mu neodpovídá zjištěná čistá hmotnost THC. Na tuto jeho námitku pak reagoval Nejvyšší soud v bodě 15 svého napadeného usnesení, a to rekapitulací výpočtu, na jehož základě dospěl ke stejnému závěru jako nalézací i odvolací soud.

70. Teprve až v ústavní stížnosti brojí stěžovatel proti tomu, že z počtu 28 rostlin nebylo možno vyprodukovat toxikomansky využitelnou sušinu o hmotnosti cca 37 kg. Ústavní soud se tak nemohl touto námitkou zabývat blíže, neboť tím by porušil zásadu subsidiarity ústavní stížnosti, jíž je ve své rozhodovací činnosti vázán. Její materiální aspekt totiž vyžaduje, aby stěžovatel uplatnil každou námitku, kterou předložil Ústavnímu soudu, již v původním řízení před obecnými soudy, a umožnil jim tak na ni adekvátně reagovat a plně poskytnout ochranu jeho ústavně zaručeným základním lidským právům a svobodám již v řízení před nimi [srov. např. nález sp. zn. III. ÚS 1047/16 ze dne 20. 12. 2016 (N 249/83 SbNU 885) či nález sp. zn. II. ÚS 3383/14 ze dne 6. 9. 2016 (N 163/82 SbNU 565)].

71. Tento závěr nelze rovněž považovat ani za přepjatý formalismus. Ústavnímu soudu totiž neušlo, že stěžovatel popírá pouze možnost získání takového množství toxikomansky využitelné sušiny z tak malého počtu rostlin konopí, nikoliv však skutečnost, že při domovní prohlídce u něj byla toxikomansky využitelná sušina v celkové hmotnosti cca 37 kg zabavena. V celém průběhu řízení stěžovatel tuto skutečnost nenapadal a nikdy po celou dobu trestního řízení neuvedl nic, čím by správnost tohoto závěru zpochybnil. Stěžovatelem nezpochybněným faktem tak zůstává, že se v jeho domě a zahradě nejen s jeho vědomím, ale podle jeho úmyslu nacházely rostliny konopí s obsahem THC vyšším než 0,3 % v různých stadiích růstu či zpracování, z nichž bylo možno získat cca 37 kg toxikomansky využitelné sušiny. Právě tato skutečnost je přitom z hlediska závěru obecných soudů o stěžovatelově vině trestným činem dle § 283 odst. 1, odst. 3 písm. c) trestního zákoníku stěžejní. Původ veškerého tohoto rostlinného materiálu je podružný.

72. Jakkoliv tak Ústavní soud přitakává stěžovatelovu tvrzení, že popis předmětného skutku vyvolává důvodnou pochybnost o reálnosti příčinné souvislosti mezi pěstováním 28 rostlin konopí a zajištěním cca 37 kg toxikomansky využitelné sušiny konopí v jeho nemovitosti, jakož i skutečnosti, že z popisu předmětného skutku vyplývá, že zde tato příčinná souvislost je, jde přinejhorším pouze o pochybení na zákonné úrovni v podobě nesprávného vymezení popisu skutku, je dlužno připomenout, že ne každá nezákonnost zakládá rovněž vadu protiústavnosti [srov. např. nález sp. zn. I. ÚS 68/93 ze dne 21. 4. 1994 (N 17/1 SbNU 123); nález sp. zn. I. ÚS 108/93 ze dne 30. 11. 1994 (N 60/2 SbNU 165); nález sp. zn. III. ÚS 623/2000 ze dne 27. 5. 2003 (N 69/30 SbNU 163) či nález sp. zn. II. ÚS 45/94 ze dne 25. 1. 1995 (N 5/3 SbNU 17); usnesení sp. zn. Pl. ÚS 13/18 ze dne 4. 9. 2018 (rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na https://nalus.usoud.cz), bod 18; nález sp. zn. II. ÚS 2168/07 ze dne 30. 4. 2008 (N 82/49 SbNU 185), bod 12; či nález sp. zn. I. ÚS 643/06 ze dne 13. 9. 2007 (N 142/46 SbNU 373), bod 69].

73. I kdyby uvedený údaj byl z popisu skutku vypuštěn, stále by v něm byly obsaženy všechny rozhodující skutkové okolnosti umožňující subsumpci skutku pod skutkovou podstatu zločinu nedovolené výroby a jiného nakládání s omamnými a psychotropními látkami a s jedy dle § 283 odst. 1, odst. 3 písm. c) trestního zákoníku, tedy, zjednodušeně řečeno, že stěžovatel zpracovával rostlinu konopí tak, aby z ní vytvořil cca 37 kg toxikomansky využitelné sušiny s celkovým obsahem THC cca 2 kg, a to vědomě a chtěně,

přičemž k takovému držení ani zpracovávání neměl povolení, čehož si rovněž byl vědom. Do stěžovatelových ústavně zaručených základních lidských práv či svobod tak nemůže být zasaženo pouhou skutečností, že popis skutku obsahoval nad rámec těchto okolností ještě údaj o původu sušiny z 28 stěžovatelem pěstovaných rostlin, i kdyby se tento údaj ukázal být nesprávným (což však Ústavní soud nepřezkoumává, pouze nepopírá, že se takový údaj jeví pochybným).

74. Na tomto závěru nemůže nic změnit ani stěžovatelem předložený znalecký posudek. Stěžovatel jej předložil až v řízení o ústavní stížnosti, tedy neposkytl obecným soudům možnost, aby k jeho závěrům přihlédly v trestním řízení, z něhož vzešla napadená rozhodnutí. Ústavní soud k tomu doplňuje, že stěžovateli tato skutečnost nijak nezabraňuje v možnosti podat návrh na obnovu řízení, v němž by předmětný znalecký posudek předložil, což ostatně stěžovatel i učinil.

VIII. K dalším námitkám

75. Zbytek stěžovatelových námitek Ústavní soud vypořádává následovně:

76. Námitka 1) Ústavní soud nemohla přesvědčit. Stěžovatel jí brojí toliko proti přiměřenosti uloženého trestu. Tu však zásadně Ústavní soud není oprávněn přezkoumávat [srov. např. nález Ústavního soudu ze dne 24. 4. 2008 sp. zn. II. ÚS 455/05 (N 74/49 SbNU 119), usnesení Ústavního soudu ze dne 22. 7. 2010 sp. zn. IV. ÚS 1124/09, usnesení Ústavního soudu ze dne 23. 9. 2016 sp. zn. I. ÚS 1928/16, usnesení Ústavního soudu ze dne 11. 10. 2016 sp. zn. II. ÚS 2708/16, usnesení Ústavního soudu ze dne 9. 8. 2016 sp. zn. II. ÚS 2996/15, usnesení Ústavního soudu ze dne 19. 5. 2015 sp. zn. II. ÚS 1429/14, usnesení Ústavního soudu ze dne 30. 7. 2009 sp. zn. IV. ÚS 128/08, usnesení Ústavního soudu ze dne 30. 5. 2007 sp. zn. IV. ÚS 176/06].

77. Jakkoliv se samozřejmě ani problematika ukládání trestu v trestním řízení nemůže vymykat povinnosti všech orgánů veřejné moci respektovat a ochraňovat ústavně zaručená základní lidská práva a svobody, je třeba vzít v úvahu, že závěr o konkrétním uloženém trestu, resp. celý proces volby právního následku trestného činu, vychází ze skutkových závěrů zjištěných v procesu dokazování obdobně, jako z nich vychází závěr o vině. Od vyvozování trestní odpovědnosti se v tomto ohledu liší uplatňování právního následku trestného činu jen tím, že rozhodnutí o něm není v zásadě binární (jsou, či nejsou naplněny všechny znaky zvažované skutkové podstaty), právní následky trestného činu tvoří určité spektrum, z něhož je soud povinen vybrat *in concretum* ten nejvhodnější v dané věci. Závěr o nejvhodnějším právním následku (zpravidla konkrétní výměře konkrétního druhu trestu) je závěrem právním, který zákonodárce svěřuje kvalifikované diskreci trestního soudu. Tato kvalifikovaná diskrece má samozřejmě své ústavněprávní meze, avšak pohybuje-li se trestní soud uvnitř nich, uplatněním své kvalifikované diskrece se porušení žádného ústavně zaručeného základního práva či svobody dopustit nemůže.

78. Ústavní soud identifikoval tyto ústavněprávní meze v části VII nálezu sp. zn. II. ÚS 492/17 ze dne 17. 4. 2018 (N 75/89 SbNU 153), v níž se zabýval výkladem dovolacího důvodu dle § 265b odst. 1 písm. g) trestního řádu, respektive tím, za jakých okolností může ústavněprávní výklad pojmu nesprávného hmotněprávního posouzení vyžadovat, aby pod něj bylo podřaditelné i pochybení při ukládání trestu. Tyto okolnosti jsou v zásadě týmiž, pro něž může účinná ochrana ústavně zaručených základních lidských práv a svobod, zejména práva na soudní ochranu dle čl. 36 odst. 1 Listiny, šetření podstaty a smyslu základních práv a svobod dle čl. 4 odst. 4 Listiny, práva na osobní svobodu dle čl. 8 odst. 1 Listiny atd., vyžadovat, aby Ústavní soud přezkoumal závěry obecných soudů o uloženém trestu, resp. jiném právním následku trestného činu. Jsou jimi zejména nepřezkoumatelnost v důsledku absence odůvodnění, vybočení zcela mimo zákonná kritéria pro volbu druhu a stanovení konkrétní výměry trestu a založení závěru o trestu na skutkovém stavu zatíženém stejnou

vadou, která by umožňovala přezkum skutkových zjištění soudů (srov. nález sp. zn. II. ÚS 492/17, bod 56).

79. Jak vyplývá ze stěžovatelovy argumentace, ten toliko nesouhlasí s přísností trestu, který mu byl odvolacím soudem uložen. Ústavní soud však konstatuje, že z ústavněprávních mezí pro ukládání trestu odvolací soud nevybočil. Stěžovatel byl dle § 283 odst. 3 trestního zákoníku ohrožen trestem odnětí svobody v sazbě osmi až dvanácti let. Odvolací soud za použití § 58 odst. 1 trestního zákoníku uložil trest pod zákonnou dolní hranicí trestní sazby ve výměře šesti let, zohledniv zejména mimořádné okolnosti spočívající v amatérském pěstování konopí. Zabýval se tedy stěžovatelovým případem s potřebnou pozorností a zohlednil všechny relevantní aspekty, a dokonce využil mimořádného zmírňujícího postupu, který je určen případům toliko zcela výjimečným.

80. Je jistě pochopitelné, že stěžovatel preferuje trest uložený nalézacím soudem. Tento trest byl však ukládán na samé hranici možného snížení trestu odnětí svobody, neboť dle § 58 odst. 3 písm. b) trestního zákoníku je možno v případě, že zákonná dolní hranice trestní sazby trestu odnětí svobody činí osm let, mimořádně snížit trest až na 3 roky. Výměra trestu uložená nalézacím soudem byla tak tím úplně nejnižším trestem, jaký bylo stěžovateli možno uložit, a to zejména s ohledem na jeho rodinné poměry. Odvolací soud řádně doplnil dokazování a zjistil, že rodinné poměry stěžovatele neodpovídají ve skutečnosti závěrům nalézacího soudu (srov. výše sub 8). Jestliže promítl tento poznatek do uložení trestu sice pod zákonnou dolní hranicí, avšak nikoliv v té nejmírněji možné výměře, nelze takový postup považovat za neodůvodněný, vybočující zcela z kritérií pro ukládání trestu ani stojící v extrémním nesouladu se skutkovými zjištěními. Ačkoliv by si tak Ústavní soud dovedl představit i mírnější trest, odvolací soud toliko v mezích ústavní konformity aplikoval svou kvalifikovanou diskreci. Prostor pro zásah Ústavního soudu tím tedy nevytvořil.

81. Co se týče stěžovatelových odkazů na tresty ukládané jiným pachatelům v jiných trestních věcech, opakuje Ústavní soud, že proces soudní individualizace trestu je v každé trestní věci jedinečný, vychází z konkrétních skutkových okolností a, jak uvedeno výše, do jisté míry je v něm připuštěn prostor pro odlišné posouzení různými soudy v mezích jejich kvalifikované diskrece. Fakt, že jinému pachateli byl v jiné trestní věci při stejné právní kvalifikaci uložen mírnější trest, nemůže představovat porušení práva na soudní ochranu dle čl. 36 odst. 1 Listiny ani práva na rovnost lidí dle čl. 1 Listiny u pachatele, jemuž byl uložen trest přísnější. Takové porušení nemůže zakládat *per se* ani poukaz na určité typově shodné či naopak typově odlišné rysy spáchané trestné činnosti, neboť každý případ má nad jejich rámec ještě okolnosti zcela individuální, které je rovněž soud povinen zohlednit. Ve stěžovatelově věci jsou navíc rozsudky, které Ústavnímu soudu zaslal, v zásadě zcela nahodilé a nepředstavují jakkoliv byť i jen vzdáleně reprezentativní obraz ukládání trestů za drogovou trestnou činnost.

82. K námitce 2) Ústavní soud předně musí uvést, že stěžovatel ji sice formálně označil jako porušení zásady *in dubio pro reo*, věcně jí však nevytýká obecným soudům, že by se v situaci důkazní nouze přiklonily ke skutkovým závěrům pro stěžovatele nepříznivým, ale vyjadřuje svůj nesouhlas s vyhodnocením provedených důkazů. S notnou mírou benevolence by tak bylo možno považovat tuto námitku za vytýkající obecným soudům extrémní rozpor s provedeným dokazováním, neboť dle stěžovatele z provedeného dokazování obecné soudy nemohly uzavřít, že neměl předmětnou toxikomansky využitelnou sušinu pro osobní potřebu. K přístupu Ústavního soudu k problematice extrémního nesouladu srov. výše bod 62.

83. O extrémní rozpor však jít nemůže. Odvolací soud i Nejvyšší soud vyšly toliko ze skutkových zjištění nalézacího soudu ohledně množství toxikomansky využitelné sušiny, která byla v řízení prokázána způsobem, který Ústavní soud není oprávněn přezkoumávat [srov. k tomu výše část VII. B) tohoto nálezu], podle nichž by stěžovatel, pokud by skutečně veškerou toxikomansky využitelnou sušinu spotřeboval na výrobu konopné masti a tuto užil

k léčbě svých bolestí, získal 37 sklenic s konopnou mastí, které by mu vystačily na 37 let dopředu.

84. Dlužno zdůraznit, že přitom nepostupovaly zjevně excesivně či svévolně. Naopak je třeba připomenout, že všechny obecné soudy vycházely z hlediska osobní spotřeby masti stěžovatelem toliko z jeho vlastních tvrzení, a to přesto, že v odvolacím řízení intervenující státní zástupce Vrchního státního zastupitelství v Olomouci předložil (srov. bod 4 napadeného rozsudku odvolacího soudu) v rámci svého odvolání odlišný výpočet, vycházející z běžně dostupných návodů na výrobu této masti na síti internetu. V něm dospěl k závěru, že k výrobě masti je zapotřebí na jednu sklenici výrazně menší množství konopí, než jaké uváděl stěžovatel, a že je k tomuto účelu upotřebitelná celá rostlina, nejen tedy její toxikomansky využitelná část, přičemž postupoval-li by stěžovatel v souladu s těmito informacemi, získal by tak až 250 sklenic. Jelikož pak stěžovatel využíval k výrobě konopné masti místo lékařské vazelíny sádlo, trvanlivost masti by dle intervenujícího státního zástupce byla asi 6 měsíců až jeden rok. Na tato poměrně závažná tvrzení ani odvolací soud, ani Nejvyšší soud v odůvodnění svých napadených rozhodnutí nereagovaly a dále vycházely ze stěžovatelových tvrzení, podle nichž by se tak předzásobil na 37 let dopředu. V postupu obecných soudů proto nelze identifikovat jakoukoliv účelovou snahu stěžovatele exemplárně či drakonicky potrestat či vést řízení jednostranně v jeho neprospěch.

85. Ani odvolací soud, ani Nejvyšší soud přitom výslovně neuvedly, že by stěžovatel měl předmětnou sušinu v úmyslu distribuovat, pouze že neuvěřily jeho tvrzení, že ji měl celou do zásoby za účelem výroby konopné masti pro léčbu svých bolavých zad, a v důsledku toho neměly za prokázané, že by účel výroby toxikomansky využitelné marihuany stěžovateli z hlediska úvah o trestu polehčoval. Ústavní soud k tomu připomíná, že zvlášť závažný zločin nedovolené výroby a jiné distribuce s omamnými a psychotropními látkami a s jedy je trestným činem ohrožovacím [srov. SOTOLÁŘ, A. In: DRAŠTÍK, A. a kol. Trestní zákoník. Komentář. Praha: Wolters Kluwer, 2015. K § 283, citováno dle: ASPI (právní informační systém), bodu 7; ŠÁMAL, P., ŠÁMALOVÁ, M. In: ŠÁMAL, P. a kol., Trestní zákoník. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 2869; STOČESOVÁ, S. In: KUCHTA, J. a kol. Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Zvláštní část. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 371], a to z povahy formulace jeho základní skutkové podstaty trestným činem abstraktně ohrožovacím, neboť k jeho spáchání se nevyžaduje vznik nebezpečné situace, ale stačí existence nebezpečných okolností odpovídající znakům dané skutkové podstaty (srov. ŠÁMAL, P. In: ŠÁMAL, P. a kol., Trestní zákoník. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 2767). Abstraktní nebezpečí zde spočívá totiž již v samotné neoprávněné výrobě omamné a psychotropní látky či jedu v určitém množství, neboť nekontrolovaný výskyt této látky vytváří abstraktní nebezpečí jejího zneužití bez nutnosti, aby toto nebezpečí již nabylo konkrétních kontur (tedy např. aby bylo prokázáno, že hrozí riziko distribuce této látky konkrétním osobám, že konkrétní okolnosti vytváří riziko ztráty, odcizení, náhodného zneužití nezletilými bez vědomí výrobce atd.).

86. Za těchto okolností nebylo povinností obecných soudů prokazovat další individuální okolnosti, z nichž by vyplývalo konkrétní nebezpečí zneužití předmětné sušiny někým jiným. Ústavní soud proto stěžovateli nemohl dát za pravdu ani co se týče námitky 2).

IX. Závěr

87. Nosné právní závěry tohoto nálezu, které jsou ve smyslu čl. 89 odst. 2 Ústavy závazné pro všechny, jsou vyjádřeny v bodech 52 až 53; 54 až 56; 77 až 78 a 81.

88. Ústavní soud po věcném přezkoumání nyní posuzovaného případu dospěl k závěru, že žádné ústavně zaručené stěžovatelovo základní právo či svoboda ani právo jeho nezletilé dcery na zohlednění jejího nejlepšího zájmu jakožto předního hlediska nebyly napadenými rozhodnutími ani postupem předcházejícím jejich vydání porušeny. Protože Ústavní soud

neshledal ústavní stížnost zjevně neopodstatněnou, ale zároveň jí nemohl vyhovět, neboť napadenými rozhodnutími obecných soudů k porušení ústavně zaručených základních práv a svobod stěžovatele nedošlo, rozhodl o návrhu mimo ústní jednání a bez přítomnosti účastníků dle ustanovení § 82 odst. 1 zákona o Ústavním soudu tak, že ústavní stížnost zamítl.

Č. 71
Povaha lhůty pro zaplacení soudního poplatku
(sp. zn. I. ÚS 2025/19 ze dne 21. dubna 2020)

Otázka zachování lhůty k placení soudního poplatku byla v nálezech Ústavního soudu ze dne 24. 2. 1997 sp. zn. IV. ÚS 324/96 (N 20/7 SbNU 139), ze dne 11. 9. 2001 sp. zn. II. ÚS 738/2000 (N 134/23 SbNU 273), ze dne 30. 10. 2001 sp. zn. II. ÚS 318/2000 (N 161/24 SbNU 183) a ze dne 21. 5. 2019 sp. zn. I. ÚS 2535/18 (N 88/94 SbNU 148) vyřešena ve prospěch závěru, že lhůta k zaplacení soudního poplatku na základě výzvy soudu je lhůtou procesní a takto ji lze i uplatňovat.

Zastavení řízení pro pozdní zaplacení soudního poplatku, pokud ve lhůtě stanovené k zaplacení soudního poplatku byly kolkové známky předány k poštovní přepravě, je odepřením přístupu k soudu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a porušením práva na spravedlivý proces podle čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Vladimíra Sládečka, soudce zpravodaje Davida Uhlíře a soudce Tomáše Lichovníka, o ústavní stížnosti Ing. Evy Háskové, zastoupené Mgr. Davidem Macháčkem, advokátem, se sídlem T. G. Masaryka 108, Kladno, proti usnesení Obvodního soudu pro Prahu 4 ze dne 12. února 2018 č. j. 8 C 126/2016-117, usnesení Městského soudu v Praze ze dne 15. května 2018 č. j. 72 Co 157/2018-131 a usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10. dubna 2019 č. j. 31 Cdo 3042/2018-157, za účasti Obvodního soudu pro Prahu 4, Městského soudu v Praze a Nejvyššího soudu jako účastníků řízení, takto:

I. Usnesením Obvodního soudu pro Prahu 4 ze dne 12. 2. 2018 č. j. 8 C 126/2016--117, usnesením Městského soudu v Praze ze dne 15. 5. 2018 č. j. 72 Co 157/2018-131 a usnesením Nejvyššího soudu ze dne 10. 4. 2019 č. j. 31 Cdo 3042/2018-157 bylo porušeno právo stěžovatelky na přístup k soudu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a na spravedlivý proces podle čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

II. Usnesení Obvodního soudu pro Prahu 4 ze dne 12. 2. 2018 č. j. 8 C 126/2016--117, usnesení Městského soudu v Praze ze dne 15. 5. 2018 č. j. 72 Co 157/2018-131 a usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10. 4. 2019 č. j. 31 Cdo 3042/2018-157 se ruší.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadených rozhodnutí

1. V ústavní stížnosti, doručené Ústavnímu soudu dne 21. 6. 2019, stěžovatelka podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a § 72 a násl. zákona

č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) navrhovala zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí. Stěžovatelka namítala, že napadenými rozhodnutími bylo porušeno její základní právo na spravedlivý proces a na přístup k soudu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

2. Z obsahu ústavní stížnosti a spisu Obvodního soudu pro Prahu 4 (dále též jen „obvodní soud“) sp. zn. 8 C 126/2016 vyplývá, že žalobce Mgr. Jiří Zábrodský se návrhem na vydání elektronického platebního rozkazu domáhal po stěžovatelce zaplacení částky 69 107 Kč s příslušenstvím z titulu dlužné pohledávky, která vznikla v souvislosti s vyúčtováním elektrické energie, plynu a vody za roky 2014 a 2015 v obytném domě v k. ú. Libuš, jehož jsou oba účastníci spoluvlastníky, a to každý id. 1/2 objektu. Obvodní soud vydal dne 12. 4. 2016 pod č. j. EPR 43792/2016-8 elektronický platební rozkaz (dále jen „EPR“), kterým stěžovatelku zavázal zaplatit žalovanou částku. Stěžovatelka proti EPR podala odpor. Obvodní soud po provedeném řízení vydal dne 11. 10. 2017 č. j. 8 C 126/2016--85 rozsudek, kterým stěžovatelce uložil povinnost žalovanou částku včetně náhrady nákladů řízení ve výši 35 979,50 Kč žalobci zaplatit.

3. Proti rozsudku soudu prvního stupně podala stěžovatelka odvolání. Obvodní soud vyzval stěžovatelku usnesením ze dne 4. 12. 2017 č. j. 8 C 126/2016-93 k doplnění odvolání o náležitosti uvedené v § 205 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „o. s. ř.“) a dále vyzval stěžovatelku usnesením ze stejného dne č. j. 8 C 126/2016-94 k zaplacení soudního poplatku za odvolání ve výši 3 456 Kč. Své odvolání doplnila stěžovatelka podáním ze dne 20. 12. 2017 a dne 21. 12. 2017 složila u peněžního ústavu částku 3 456 Kč, která byla obvodním soudem zúčtována dne 22. 12. 2017. K tomu stěžovatelka soudní poplatek zaplatila i v kolcích, a to podáním prostřednictvím poštovního doručovatele dne 20. 12. 2017 (č. listu 104), které bylo obvodnímu soudu doručeno dne 27. 12. 2017. Stěžovatelka poté požádala obvodní soud dne 3. 1. 2018 o vrácení duplicitního soudního poplatku. O vrácení přeplatku soudního poplatku ve výši 3 456 Kč rozhodl obvodní soud usnesením ze dne 16. 1. 2018 č. j. 8 C 126/2016-113.

4. Dne 12. 1. 2018 obvodní soud usnesením č. j. 8 C 126/2016-117 odvolací řízení zastavil a stěžovatelce uložil povinnost zaplatit žalobci na náhradě nákladů odvolacího řízení částku 5 082 Kč. Obvodní soud dovodil, že posledním dnem ke splacení soudního poplatku za odvolání bylo datum 20. 12. 2017, přičemž soudní poplatek byl zaplacen po této lhůtě, a to 21. 12. 2017. Proti tomuto usnesení podala stěžovatelka odvolání, ve kterém tvrdila, že soudní poplatek z odvolání zaplatila v kolcích a formulář zaslala odvodnímu soudu dne 20. 12. 2017 a z opatrnosti uhradila soudní poplatek i bankovním převodem z účtu dne 21. 12. 2017.

5. Městský soud v Praze usnesením ze dne 15. 5. 2018 č. j. 72 Co 157/2018-131 usnesení soudu prvního stupně potvrdil a rozhodl, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů odvolacího řízení. Odvolací soud konstatoval, že lhůta k zaplacení soudního poplatku není lhůtou procesní, tudíž nestačí, že stěžovatelka podala podání poslední den lhůty, tj. 20. 12. 2017, doručujícímu orgánu.

6. Proti usnesení odvolacího soudu podala stěžovatelka dovolání. Tříčlenný senát číslo 22, který měl podle rozvrhu práce Nejvyššího soudu dovolání projednat a rozhodnout o něm, dospěl při výkladu povahy lhůty k zaplacení soudního poplatku k právnímu názoru odlišnému od toho, který byl vyjádřen v usnesení ze dne 8. 11. 2016 sp. zn. 32 Cdo 3616/2016, v němž Nejvyšší soud formuloval a odůvodnil závěr, že lhůta uvedená v § 9 zákona č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů, je lhůtou zákonnou, nejde o procesní lhůtu pro podání účastníka, kde postačí poslední den lhůty předat podání doručujícímu orgánu. Senát číslo 22 byl naproti tomu názoru, že jde o lhůtu procesní, neboť zaplacení poplatku je nejen významnou skutečností v oblasti poplatkového, resp. daňového práva, ale i významnou právní skutečností občanského práva procesního,

spočívající v jednání subjektu – účastníka řízení vůči soudu, a je tak procesním úkonem. Měl za to, že ve vztahu k pokračování řízení jasně převládá procesní význam zaplacení či nezaplacení poplatku, a proto lhůta k provedení úkonu, na kterém záleží, zda v řízení bude soud pokračovat či nikoliv, je tak nutně lhůtou procesní. Tříčlenný senát číslo 22 proto rozhodl o postoupení věci podle § 20 zákona č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích), k rozhodnutí velkému senátu občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu (dále jen „velký senát“). Velký senát věc projednal a usnesením ze dne 10. 4. 2019 č. j. 31 Cdo 3042/2018-157, napadeným ústavní stížností, podané dovolání zamítl a stěžovatelce uložil povinnost zaplatit žalobci na náhradě nákladů dovolacího řízení částku 2 723 Kč. Velký senát neshledal důvod k odchýlení se od závěru, že lhůta k zaplacení soudního poplatku podle § 9 zákona o soudních poplatcích není lhůtou procesní, k němuž dospěl Nejvyšší soud v usnesení sp. zn. 32 Cdo 3616/2016.

II. Argumentace stěžovatelky

7. Stěžovatelka v ústavní stížnosti namítala, že soudní poplatek za odvolání byl kolky uhrazen k poslednímu dni stanovené lhůty ke splnění poplatkové povinnosti a ve věci rozhodující soudy chybně posoudily faktický stav. Stěžovatelka namítala nepřezkoumatelnost (překvapivost) usnesení odvolacího soudu, který řízení zatížil vadou, která mohla mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci, a zde odkázala na nálezy Ústavního soudu ze dne 24. 1. 2000 sp. zn. IV. ÚS 238/99 (N 10/17 SbNU 83), ze dne 27. 9. 2000 sp. zn. II. ÚS 177/2000 (N 137/19 SbNU 249) a ze dne 10. 1. 2001 sp. zn. II. ÚS 377/2000 (N 6/21 SbNU 45), byť se jednalo o placení poplatků ve správním soudnictví, neboť citovaná rozhodnutí dopadají i na projednávanou věc.

8. Stěžovatelka má za to, že výkladem provedeným obecnými soudy došlo k porušení jejího práva na spravedlivý proces v podobě možnosti přístupu k soudu. Smyslem poplatkové povinnosti nemůže být podle názoru stěžovatelky krácení přístupu k soudu, ale pouze se v nemalé výši podílet na případných nákladech daného soudního řízení. Příslušný právní předpis dává stěžovatelce možnost uhradit soudní poplatek jak v hotovosti, kdy není sporu o tom, kdy soudní poplatek je uhrazen, tak i převodem z účtu, kdy právní předpis jasně stanoví dobu úhrady. Sám velký senát Nejvyššího soudu v odůvodnění svého rozhodnutí uvedl, že zákon v případě, který zvolila stěžovatelka, mlčí, a Nejvyšší soud si tedy pomohl analogií pomocí zákona o soudních poplatcích, kdy však tuto analogii použil v neprospěch stěžovatelky jako fyzické osoby, a tím jí zamezil přístup k soudu, což je zcela v rozporu se smyslem právního státu a práva na spravedlivý proces.

III. Vyjádření k ústavní stížnosti

9. Ústavní soud vyzval ve věci rozhodující soudy i žalobce Mgr. Jiřího Zábrodského k podání vyjádření k ústavní stížnosti.

10. Obvodní soud v přípise ze dne 3. 12. 2019 odkázal na obsah připojeného spisu. Městský soud v Praze ve vyjádření ze dne 29. 11. 2019 uvedl, že práva stěžovatelky obsažená v Listině porušena nebyla. Stížností napadeným usnesením bylo rozhodnuto v souladu se zákonem a při řešení včasnosti zaplacení soudního poplatku bylo postupováno v souladu s judikaturou Nejvyššího soudu.

11. Nejvyšší soud ve vyjádření ze dne 20. 12. 2019 uvedl, že v souladu s § 19 a 20 zákona o soudech a soudcích rozhodoval ve velkém senátě. Velký senát v odůvodnění stížností napadeného usnesení (na které Nejvyšší soud v podrobnostech odkázal) dospěl k závěru, že (ne)zaplacení soudního poplatku není procesním úkonem. Zákon o soudních poplatcích ani občanský soudní řád neupravují, kterým okamžikem je soudní poplatek zaplacen, při řešení této otázky je proto třeba postupovat podle zákona č. 280/2009, daňový řád, ve znění pozdějších předpisů, [§ 13 odst. 2 zákona o soudních poplatcích, § 2 odst. 3

písm. b) daňového řádu]. Není-li (ne)zaplacení soudního poplatku procesním úkonem, nemůže být ani lhůta k jeho zaplacení (§ 9 odst. 1 a 2 zákona o soudních poplatcích) lhůtou procesní ve smyslu § 55 o. s. ř. S ohledem na výslovné ustanovení § 166 odst. 1 písm. a) daňového řádu (jemuž odpovídá i judikatura Nejvyššího soudu a Ústavního soudu) při placení soudního poplatku bezhotovostním převodem splní účastník svou poplatkovou povinnost až okamžikem, kdy byla platba připsána na účet příslušného soudu, a při zaplacení soudního poplatku v hotovosti na pokladně soudu dnem, kdy platbu učinil u soudu. Okamžik zaplacení soudního poplatku kolkovými známkami daňový řád neupravuje. Velký senát v napadeném usnesení formuloval a odůvodnil závěr, že není-li lhůta k zaplacení soudního poplatku stanovená podle § 9 odst. 1 a 2 zákona o soudních poplatcích lhůtou procesní a kolkové známky jsou ekvivalentem peněz (ceninou sloužící k platbě soudních poplatků), musí se i soudní poplatek zaplacený touto formou dostat nejpozději poslední den lhůty do dispozice soudu; neshledal tudíž důvody k prolomení obecné zásady, že peněžitý dluh je splněn, až když se plnění dostane k věřiteli.

12. Velký senát v odůvodnění ústavní stížností napadeného usnesení také připomenul, že poplatková povinnost je jednoznačně určena zákonem, vzniká již podáním žaloby, odvolání nebo dovolání (§ 4 odst. 1 zákona o soudních poplatcích) a tímto okamžikem je poplatek také splatný (§ 7 odst. 1 zákona o soudních poplatcích). Účastník by tedy měl poplatkovou povinnost zásadně řádně splnit již při podání žaloby (odvolání, dovolání) a zaplatit ho společně s tímto podáním. Povinnost soudu stanovená v § 9 odst. 1 a 2 zákona o soudních poplatcích vyzvat účastníka k úhradě splatného soudního poplatku a poskytnout mu další („dodatečnou“) lhůtu k zaplacení je tak do jisté míry beneficiem, což ostatně také zdůraznil v řadě svých rozhodnutí i Ústavní soud. Skutečnost, že se jedná o dodatečnou lhůtu (lhůtu „navíc“) akcentuje i současná úprava § 9 zákona o soudních poplatcích. Podle právní úpravy účinné do 29. 9. 2017 nebyla lhůta, kterou soud stanovil k zaplacení soudního poplatku účastníkovi, jenž svou poplatkovou povinnost nesplnil při podání žaloby (odvolání, dovolání), propadná. Po jejím marném uplynutí sice soud řízení zastavil (§ 9 odst. 1 zákona o soudních poplatcích ve znění účinném do 29. 9. 2017), byl-li však poplatek poté zaplacen do konce lhůty k odvolání proti usnesení o zastavení řízení, poplatková povinnost byla splněna a soud toto usnesení zrušil. Po novele zákona o soudních poplatcích provedené zákonem č. 296/2017 Sb., kterým se měnil zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony, se úprava zpřísnila. Již nejde jen o lhůtu pořádkovou, zákon o soudních poplatcích s účinností od 30. 9. 2017 klade větší důraz na zaplacení poplatku při jeho vzniku, tedy společně s žalobou (odvoláním, dovoláním). Ochrana účastníka, který poplatek nezaplatil při jeho vzniku, je zabezpečena i nadále existencí výzvy k dodatečnému splnění poplatkové povinnosti v určené lhůtě, soud může řízení zastavit až po jejím uplynutí. Takovou ochranu lze považovat za dostatečnou, nekrátí přístup účastníků k soudu, neboť poplatková povinnost je jednoznačně určena zákonem a poplatníkům nic nebrání, aby ji splnili již při podání žaloby (odvolání, dovolání), jen klade větší důraz na včasné plnění jejich povinností. I při současném znění zákona o soudních poplatcích zůstává preferovaným způsobem placení soudních poplatků platba na účet soudu zřízený u České národní banky; platba kolkovými známkami je jen způsob náhradní (§ 8 odst. 3, 4).

13. Podle názoru Nejvyššího soudu lze tak uzavřít, že nesplnil-li účastník svou poplatkovou povinnost již při podání žaloby, odvolání nebo dovolání, a soud ho proto musel vyzvat k zaplacení poplatku ve lhůtě, kterou mu určil, není pro závěr, zda účastník poplatkovou povinnost řádně splnil, významné, jaký způsob placení soudního poplatku zvolil (kolkové známky, převod na bankovní účet, platba v pokladně), ve všech případech je třeba, aby předepsaná částka byla nejpozději v poslední den lhůty v dispozici příslušného soudu. Nejvyššímu soudu je známo, že po vydání stížností napadeného usnesení velkého senátu

Ústavní soud v nálezu ze dne 21. 5. 2019 sp. zn. I. ÚS 2535/18 (N 88/94 SbNU 148) dospěl ohledně okamžiku zaplacení soudního poplatku kolkovými známkami k jinému závěru než velký senát (jehož rozhodnutí nález opomíjí, zřejmě proto, že bylo vydáno krátce před vyhlášením nálezu a nebylo mu známo). Ústavní soud v tomto nálezu na rozdíl od velkého senátu měl za to, že k zachování lhůty k zaplacení soudního poplatku postačí předání kolkových známek k poštovní přepravě. Nález se týkal zaplacení soudního poplatku v řízení podle zákona č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, ve znění pozdějších předpisů, a je v něm zdůrazněno, že ze stížností napadeného rozhodnutí Nejvyššího správního soudu neplynou žádné důvody, které by vedly k odchýlení se od závěrů v dřívějších nálezech Ústavního soudu ze dne 11. 9. 2001 sp. zn. II. ÚS 738/2000 (N 134/23 SbNU 273) a ze dne 30. 10. 2001 sp. zn. II. ÚS 318/2000 (N 161/24 SbNU 183), zároveň však také Ústavní soud upozornil na možnost zaujetí jiného závěru, jestliže by pro to nesouhlasící obecný soud předložil zásadní důvody, což se však nestalo. Nejvyšší soud má za to, že usnesení velkého senátu takové důvody obsahuje a že i dostatečně odůvodňuje, proč pro závěr, zda byla lhůta pro zaplacení soudního poplatku zachována, není významné, jaký způsob pro zaplacení soudního poplatku účastník zvolil. Nejde ani pominout, že dřívější nálezy Ústavního soudu byly vydány i v poměrech jiné právní úpravy.

14. Ústavní soud doručil ústavní stížnost i žalobci Mgr. Jiřímu Zábrodskému, který se ve stanovené 30denní lhůtě k ústavní stížnosti nevyjádřil, a v souladu s poučením, které obdržel, má Ústavní soud za to, že se práva vedlejšího účastníka řízení vzdal.

15. Vyjádření ve věci rozhodujících soudů doručil Ústavní soud na vědomí stěžovatelce, jež se k nim následně nijak nevyjádřila.

IV. Procesní podmínky řízení

16. Ústavní soud nejprve zkoumal splnění podmínek řízení a shledal, že ústavní stížnost byla podána včas, oprávněnou stěžovatelkou a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatelka je právně zastoupena v souladu s požadavky § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu a ústavní stížnost je přípustná, neboť stěžovatelka vyčerpala všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu). Ústavní soud o ústavní stížnosti rozhodl bez nařízení jednání, neboť od něj nebylo možno očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

17. Ústavní soud v minulosti judikoval, že není zásadně oprávněn zasahovat do rozhodovací činnosti soudů obecných, neboť není vrcholem jejich soustavy (čl. 83 a čl. 91 odst. 1 Ústavy). Důvod ke zrušení rozhodnutí soudu by byl dán pouze tehdy, pokud by řízení jako celek nebylo spravedlivé a byla v něm porušena ústavně zaručená práva nebo svobody stěžovatele. Některá pochybení mohou být natolik extrémní, že vybočí z mezí hlavy páté Listiny, jakož i z principů ovládajících demokratický právní stát, a zasáhnou tak do některého ústavně zaručeného základního práva. To je právě případ stěžovatelky.

18. Podstatou ústavní stížnosti je nesouhlas stěžovatelky se způsobem, jakým ve věci rozhodující soudy aplikovaly § 9 odst. 1 a 2 zákona o soudních poplatcích, přičemž stěžovatelka nesouhlasí s učiněnými závěry, že není-li (ne)zaplacení soudního poplatku procesním úkonem, nemůže být ani lhůta k jeho zaplacení (§ 9 odst. 1 a 2 zákona o soudních poplatcích) lhůtou procesní ve smyslu § 55 o. s. ř.

19. Ústavní soud proto učinil předmětem přezkumu stěžovatelkou tvrzené základní právo na přístup k soudu garantované čl. 36 odst. 1 Listiny a právo na spravedlivý proces podle čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“). Pro jejich výklad je určující zásada, podle níž jednotlivci zaručená práva nejsou pouze teoretická či iluzorní, nýbrž praktická a účinná. Orgány veřejné moci jsou v souladu s touto zásadou povinny poskytovat ústavně zaručeným právům jednotlivce účinnou ochranu.

V duchu principu jednotnosti a bezrozpornosti právního řádu je nutno vykládat též splnění lhůty k zaplacení soudního poplatku na základě výzvy soudu v kolcích prostřednictvím poštovního doručovatele. Ústavní soud dovodil, že aplikace ustanovení § 9 odst. 1 a 2 zákona o soudních poplatcích byla provedena ve věci rozhodujícími soudy v rozporu s elementárními principy spravedlnosti. Tím, že tyto soudy nepřihlédly k ústavním principům, jež prostupují i úpravu obsaženou v podústavních předpisech, porušily ústavně zaručené právo stěžovatelky na přístup k soudu a na spravedlivý proces.

20. Ústavní soud uvedl v nálezu ze dne 28. 1. 2020 sp. zn. III. ÚS 3213/19 (N 17/98 SbNU 125; bod 8), že esenciální součástí práva na spravedlivý proces, a tedy i práva jednotlivce na soudní ochranu je nepochybně právo na přístup k soudu, garantované jak v čl. 36 odst. 1 Listiny, tak i v čl. 6 odst. 1 Úmluvy. Toto právo podléhá některým omezením, jež jsou vtělena do procesních předpisů v zájmu efektivity řízení; žádné z těchto (legitimních) omezení však nesmí být nepřiměřené a nesmí narušovat podstatu chráněného základního práva. K zásadně přípustným omezením patří i povinnost účastníka zaplatit soudní poplatek, blíže regulovaná zákonem. Usnesení, kterým se zastavuje řízení z důvodu nezaplacení soudního poplatku, přitom může být způsobilé bezprostředně zapříčinit zásah do základních práv a svobod účastníka řízení [k tomu srov. stanovisko pléna Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS-st. 35/13 ze dne 23. 4. 2013 (ST 35/69 SbNU 859; 124/2013 Sb.)].

21. Nesprávnou aplikaci či interpretaci podústavního práva lze hodnotit za protiústavní, jestliže nepřípustně postihuje některé ze základních práv a svobod, případně pomíjí možný jiný ústavně konformní výklad, nebo je výrazem nepředvídatelné interpretační libovůle, případně je v extrémním rozporu s požadavky věcně přiléhavého a rozumného vypořádání posuzovaného právního vztahu či v rozporu s obecně sdílenými zásadami spravedlnosti [srov. nález ze dne 25. 9. 2007 sp. zn. Pl. ÚS 85/06 (N 148/46 SbNU 471)]. Ústavní soud se tak omezil na posouzení, zda rozhodování o včasnosti zaplacení soudního poplatku z odvolání nevykazuje výše uvedená aplikační či interpretační pochybení dosahující ústavní roviny.

22. Podle § 9 odst. 1 zákona o soudních poplatcích, nebyl-li poplatek za řízení splatný podáním návrhu na zahájení řízení, odvolání, dovolání nebo kasační stížnosti zaplacen, soud vyzve poplatníka k jeho zaplacení ve lhůtě, kterou mu určí v délce alespoň 15 dnů; výjimečně může soud určit lhůtu kratší. Po marném uplynutí této lhůty soud řízení zastaví. K zaplacení poplatku po marném uplynutí lhůty se nepřihlíží. V § 9 odst. 2 zákona o soudních poplatcích je stanoveno, že zjistí-li odvolací soud poté, co mu byla věc předložena k rozhodnutí o odvolání, že nebyl zaplacen poplatek splatný podáním odvolání, vyzve poplatníka k jeho zaplacení ve lhůtě, kterou mu určí v délce alespoň 15 dnů; výjimečně může odvolací soud určit lhůtu kratší. Po marném uplynutí této lhůty odvolací soud řízení zastaví. K zaplacení poplatku po marném uplynutí lhůty se nepřihlíží. Obdobně se postupuje při řízení před dovolacím soudem.

23. Novelizací provedenou zákonem č. 296/2017 Sb. bylo významně zasaženo do postupu soudu při vyzývání účastníků k zaplacení soudního poplatku a stanovení lhůty. Ohledně žalob, odvolání, dovolání či kasačních stížností podaných od 30. 9. 2017 (srov. přechodné ustanovení v čl. VI zákona č. 296/2017 Sb.) platí, že soud stanoví lhůtu v délce alespoň 15 dnů, pouze ve výjimečných případech může stanovit lhůtu kratší. Takto stanovená lhůta byla do zákona nově zavedena v důsledku koncepčního průlomu spočívajícího v doplnění poslední věty § 9 odst. 1 zákona o soudních poplatcích, podle níž se k zaplacení poplatku po marném uplynutí lhůty nepřihlíží. Pokud je tedy poplatek zaplacen po lhůtě, soud řízení zastaví a zaplacený poplatek vrátí postupem podle § 10 zákona o soudních poplatcích. Soud prvního stupně v nyní posuzované věci nejprve postupoval zcela v souladu s uvedenými principy, stěžovatelce stanovil lhůtu 15 dnů k zaplacení soudního poplatku, avšak poté nesprávně vyhodnotil, že byl zaplacen po stanovené lhůtě, a pro jeho neuhrazení řízení o odvolání zastavil. Pochybení z pohledu ústavněprávních požadavků kladených na

rozhodování obecných soudů Ústavní soud shledal ve výkladu uplynutí lhůty k zaplacení soudního poplatku na základě výzvy soudu v kolcích prostřednictvím poštovního doručovatele.

24. Jak uvedl Nejvyšší soud ve svém vyjádření k ústavní stížnosti, zachováním lhůty k zaplacení soudního poplatku podle § 40 odst. 4 zákona 150/2002 Sb., soudní řád správní, při předání kolkových známek k poštovní přepravě se Ústavní soud podrobně zabýval v nálezu ze dne 21. 5. 2019 sp. zn. I. ÚS 2535/18, ve kterém jednoznačně dovodil, že doposud byla otázka zachování lhůty k placení soudního poplatku podle § 40 odst. 4 soudního řádu správního řešena opačně, než jak v souzené věci dovodil Nejvyšší správní soud a Krajský soud v Brně, pročež platí již dříve vyřčené závěry Ústavního soudu uvedené v nálezech sp. zn. II. ÚS 738/2000 a sp. zn. II. ÚS 318/2000, podle nichž pro zachování lhůty postačí předat kolkové známky k poštovní přepravě.

25. Ústavní soud přitom již v nálezu ze dne 24. 2. 1997 sp. zn. IV. ÚS 324/96 (N 20/7 SbNU 139) k možným důsledkům procesních rozhodnutí (typu zastavení řízení pro nezaplacení soudního poplatku) konstatoval, že jakkoli v případě zastavení řízení pro nezaplacení soudního poplatku podle § 9 odst. 2 zákona o soudních poplatcích jde o rozhodnutí procesní povahy, mohou být s takovým rozhodnutím spojeny i významné hmotněprávní aspekty, jako např. promlčení uplatněného nároku. Právě tato úzká spojitost s hmotněprávními účinky může takové rozhodnutí posunout do roviny, ve které je již namístě úvaha o odepření ústavně zaručeného práva podle článku 36 odst. 1 Listiny. V nálezu ze dne 21. 6. 2001 sp. zn. III. ÚS 738/2000 (N 93/22 SbNU 303), ve věci placení soudního poplatku ve správním soudnictví, pak Ústavní soud uvedl, že smyslem právního institutu lhůty obecně je snížení entropie (neurčitosti) při uplatňování práv, resp. pravomocí, časové omezení stavu nejistoty v právních vztazích, urychlení procesu rozhodování s cílem reálného dosažení zamýšlených cílů. Normativní vymezení času pro uplatnění práv přitom může dopadat jak do oblasti hmotných, tak do oblasti procesních subjektivních práv. V této souvislosti nutno rozlišovat lhůty hmotněprávní a lhůty procesněprávní (jakož i s nimi spojené rozdíly v jejich počítání). Pro posouzení povahy soudcovské lhůty dle § 55 o. s. ř. pak Ústavní soud v nálezu ze dne 13. 1. 2000 sp. zn. III. ÚS 236/99 (N 5/17 SbNU 35) konstatoval, že smyslem stanovení soudcovské lhůty je vymezení času za účelem provedení určitého procesního úkonu účastníkem řízení. Z uvedeného pak vyplývá, že vymezení času pro zaplacení soudního poplatku je tudíž spjato s realizací procesního subjektivního práva, pročež lhůta dle § 9 odst. 2 zákona o soudních poplatcích, ve spojení s § 55 o. s. ř., je lhůtou procesněprávní, a nikoli hmotněprávní (a to s příslušnými důsledky pro její počítání).

26. Ústavní soud se argumentací velkého senátu Nejvyššího soudu, který dovodil, že po novelizaci zákona o soudních poplatcích provedené zákonem č. 296/2017 Sb. se úprava zpřísnila, podrobně zabýval. Podle názoru velkého senátu již nejde jen o lhůtu pořádkovou a zákon o soudních poplatcích s účinností od 30. 9. 2017 klade větší důraz na zaplacení poplatku při jeho vzniku, tedy společně s žalobou (odvoláním, dovoláním) a platba kolkovými známkami je jen způsob náhradní (§ 8 odst. 3, 4). Nejvyšší soud má za to, že s ohledem na výslovné ustanovení § 166 odst. 1 písm. a) daňového řádu při placení soudního poplatku bezhotovostním převodem splní účastník svou poplatkovou povinnost až okamžikem, kdy byla platba připsána na účet příslušného soudu, a při zaplacení soudního poplatku v hotovosti na pokladně soudu dnem, kdy platbu učinil u soudu. Ve všech případech zaplacení soudního poplatku (kolkové známky, převod na bankovní účet, platba v pokladně) je podle závěru učiněného Nejvyšším soudem třeba, aby předepsaná částka byla nejpozději v poslední den lhůty v dispozici příslušného soudu. Velký senát proto dovodil, že není-li lhůta k zaplacení soudního poplatku stanovená podle § 9 odst. 1 a 2 zákona o soudních poplatcích lhůtou procesní a kolkové známky jsou ekvivalentem peněz (ceninou sloužící k platbě soudních poplatků), musí se i soudní poplatek zaplacený touto formou dostat nejpozději poslední den

lhůty do dispozice soudu; neshledal důvody k prolomení obecné zásady, že peněžitý dluh je splněn, až když se plnění dostane k věřiteli. Ústavní soud se závěry učiněnými velkým senátem Nejvyššího soudu nemůže souhlasit.

27. Ústavní soud má za to, že pokud lze otázku včasnosti zaplacení soudního poplatku vyslovit dvojím způsobem, je třeba zvolit takový způsob výkladu, který méně znesnadňuje přístup ke spravedlnosti. Velký senát zvolil právě opačný přístup a v ústavní stížností napadeném usnesení formuloval a odůvodnil závěr, že i soudní poplatek zaplacený kolkovými známkami se musí dostat nejpozději poslední den lhůty do dispozice soudu.

28. Podmínky a podrobnosti výkonu práva na soudní a jinou právní ochranu jsou svěřeny zákonu (čl. 36 odst. 4 Listiny). Takový zákon a rovněž jeho výklad nesmí popřít samotnou podstatu daného základního práva (čl. 4 odst. 4 Listiny). Za situace, kdy daňový řád okamžik zaplacení soudního poplatku kolkovými známkami neupravuje, je třeba takovou lhůtu vyložit ústavně konformním způsobem. Jde-li pak o odchýlení se od již judikovaných závěrů Ústavního soudu v jednotlivém případě, může být přesah dán pouze v případech kolize se samotnou podstatou a smyslem dotčeného základního práva či svobody.

29. Ústavní soud nepovažuje námitku vyslovenou Nejvyšším soudem ve svém vyjádření, a to, že předložil zásadní důvody, proč zaujal postoj, že lhůta k zaplacení soudního poplatku není lhůtou procesní, za relevantní, neboť při výkladu a aplikaci podústavního práva mají soudy povinnost hledat a volit tu interpretaci, která je ústavně konformní, a nikoliv hledat důvody pro takový výklad, který je v rozporu se základní logikou věci a znemožňuje účastníkům řízení přístup k soudu.

30. Nelze souhlasit ani s tvrzením Nejvyššího soudu, že dřívější nálezy Ústavního soudu byly vydány v poměrech jiné právní úpravy. V důvodové zprávě k návrhu zákona č. 281/2009 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím daňového řádu, k § 9 se uvádí, že: „Navrhovaná změna by měla přispět ke snížení administrativní zátěže soudů, která je spojena s problematikou výběru soudních poplatků. Zbytečná zátěž soudu, která vede ke zhoršení jejich schopnosti věnovat se věcné náplni činnosti, zde vyvěrá především z možnosti účastníků platit soudní poplatek i ve lhůtě pro odvolání proti rozhodnutí, kterým bylo řízení pro nezaplacení poplatku zastaveno (stávající § 9 odst. 7). Dojde-li za platného právního stavu k dodatečnému zaplacení soudního poplatku v této lhůtě, musí soud rozhodnutí o zastavení řízení zrušit. Ze zpětného pohledu se jedná o zatížení soudu dvěma zbytečnými úkony, které jej omezují v možnosti věnovat se dalším věcem. Prodlužován je i průběh konkrétního řízení. Faktické prodloužení řízení je ještě výrazně delší v případě, že se problém nezaplacení soudního poplatku objeví až při odvolacím řízení. Na zachování tohoto stavu přitom není žádný legitimní zájem. Ochrana účastníka je dostatečně zabezpečena již existencí výzvy k dodatečnému splnění poplatkové povinnosti v určené lhůtě, po jejímž uplynutí může soud řízení teprve zastavit. Podpůrně se navrhuje stanovit pravidelnou délku této lhůty v trvání 15 dnů. Rozhodnou by pro zaplacení soudního poplatku měla být napříště dodatečná lhůta určená soudem ve výzvě k zaplacení poplatku. Bez významu by mělo být případné zaplacení poplatku po uplynutí této lhůty, avšak ještě před vydáním usnesení o zastavení řízení. Důvodem pro zrušení usnesení o zastavení řízení by měla být pouze skutečnost, že byl poplatek zaplacen ve lhůtě určené ve výzvě (např. nebyla-li včasně provedená platba ztotožněna s určitým řízením). Dále se navrhuje v zájmu snížení administrativní zátěže svěřit pravomoc vyzvat poplatníka k zaplacení poplatku v určené lhůtě a pro nezaplacení poplatku řízení zastavit také odvolacímu soudu, vyšlo-li nezaplacení poplatku najevo poté, co mu věc byla předložena k rozhodnutí o odvolání (navrhovaná změna § 9 odst. 2).“ Z uvedeného tedy neplyne, že by po provedené novele soud v souvislosti s placením poplatků nevykonával rozhodovací pravomoci ve věci, kterou správa placení poplatku pouze následuje. Je totiž třeba rozlišovat mezi rozhodovací činností soudů ve věcech poplatků a správou placení poplatků. Obě činnosti se mohou časově prolínat, např. po

pravomocném uložení povinnosti zaplatit poplatek, což náleží do rozhodovací činnosti soudu, je zahájeno vymáhání poplatku jako daňová exekuce, což je naopak projevem správy placení poplatků (viz komentář k § 13 zákona o soudních poplatcích, in ASPI).

31. Ohledně tvrzení Nejvyššího soudu, že placení poplatků kolkovými známkami je jen způsob náhradní, Ústavní soud neshledal, že by v ustanovení § 8 odst. 4 zákona o soudních poplatcích toto tvrzení bylo výslovně uvedeno. Je to jedna ze tří forem placení soudních poplatků, vedle převodu na účet soudu a složení v hotovosti na pokladně, když výše poplatku placeného kolkovými známkami je omezena do částky 5 000 Kč. Výběr formy placení poplatku je na poplatníkovi, přičemž soud nemůže přikázat hrazení poplatku určitým způsobem, pokud zákon umožňuje i formu jinou.

32. Ústavní soud konstatuje, že i po změně zákona o soudních poplatcích zákonem č. 296/2017 Sb. setrvává na svém již dříve vyjádřeném názoru (srov. shora uvedené nálezy sp. zn. IV. ÚS 324/96 a sp. zn. III. ÚS 738/2000), že lhůta k zaplacení soudního poplatku na základě výzvy soudu je lhůtou procesní a takto ji lze i uplatňovat. Ani od závěrů uvedených v nálezu sp. zn. I. ÚS 2535/18, podle nichž pro zachování lhůty postačí předat kolkové známky k poštovní přepravě ve lhůtě stanovené k zaplacení soudního poplatku, nemá Ústavní soud důvod se v posuzované věci odchýlit. Ve věci rozhodující soudy zvolily přístup příliš formalistický, nesprávnou intepretací ustanovení § 9 odst. 1 a 2 zákona o soudních poplatcích a § 55 o. s. ř. v důsledku znemožnily přístup stěžovatelky k soudu a zabránily tomu, aby se stěžovatelka stanoveným postupem mohla domoci svého práva u nezávislého a nestranného soudu.

33. Ve světle shora uvedeného, vycházeje z podané interpretace dotčených zákonných ustanovení a na základě provedeného zjištění, Ústavní soud dovodil, že v předmětné věci rozhodující soudy vybočily z rámce principů spravedlivého procesu, jak jsou ústavně garantovány čl. 36 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy.

34. V dalším řízení obvodní soud, který zastavil odvolací řízení pro nezaplacení soudního poplatku, posoudí a rozhodne o dané věci znovu, přičemž je vázán právními závěry učiněnými Ústavním soudem v tomto nálezu.

35. Z uvedených důvodů Ústavní soud shledal ústavní stížnost stěžovatelky důvodnou, proto jí podle § 82 odst. 1, odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu vyhověl a napadená usnesení Obvodního soudu pro Prahu 4, Městského soudu v Praze a Nejvyššího soudu podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil.

Č. 72
Ústavně konformní výklad § 2959 občanského zákoníku (peněžitá náhrada újmy pozůstalých)
(sp. zn. IV. ÚS 2706/19 ze dne 21. dubna 2020)

Má-li být při rozhodování o odčinění nemajetkové újmy pozůstalých, v důsledku nové právní úpravy podle § 2959 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, opuštěna paušalizace náhrad, jak ji do té doby stanovil zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a rozhodovací činnost obecných soudů zbavena v konkrétních a odůvodněných případech pevně stanovené horní hranice pro odčinění nemajetkové újmy, nemůže současně obstát závěr obecných soudů o nepodkročitelnosti hranice dolní. V takovém případě však ústavně konformní výklad § 2959 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, upravujícího odčinění duševních útrap při usmrcení osoby blízké, vyžaduje, aby obecné soudy aplikovaly kritéria vymezená judikaturou Nejvyššího soudu jen jako vodítko, které je však nezbavuje povinnosti zvažovat a náležitě vyložit, zda konkrétní případ neodůvodňuje odchylku od takového výkladového základu (nahoru, či dolů); jinak se dopustí porušení čl. 36 odst. 1 ve spojení s čl. 10 odst. 2 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Jana Filipa, soudce zpravodaje Jaromíra Jirsy a soudce Jiřího Zemánka o ústavní stížnosti stěžovatele L. S., zastoupeného Mgr. Štěpánem Lichovníkem, advokátem, se sídlem v Brně, Pellicova 23/8, proti usnesení Nejvyššího soudu č. j. 4 Tdo 489/2019-714 ze dne 28. května 2019 a rozsudku Krajského soudu v Praze č. j. 12 To 318/2018-612 ze dne 28. listopadu 2018, za účasti Nejvyššího soudu a Krajského soudu v Praze jako účastníků řízení a dále a) Nejvyššího státního zastupitelství, b) M. R., c) O. R., d) F. R., všech zastoupených JUDr. Ing. Mgr. Pavlem Sorokáčem, MBA, advokátem, se sídlem v Praze 1, Pařížská 68/9, jako vedlejších účastníků řízení, takto:

I. Výrokem o náhradě nemajetkové újmy v rozsudku Krajského soudu v Praze č. j. 12 To 318/2018-612 ze dne 28. listopadu 2018 a v příslušném rozsahu rovněž usnesením Nejvyššího soudu č. j. 4 Tdo 489/2019-714 ze dne 28. května 2019 byla porušena práva stěžovatele zaručená v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Výrok o náhradě nemajetkové újmy poškozeným v rozsudku Krajského soudu v Praze č. j. 12 To 318/2018-612 ze dne 28. listopadu 2018 a v tomtéž rozsahu usnesení Nejvyššího soudu č. j. 4 Tdo 489/2019-714 ze dne 28. května 2019 se zrušují.

Odůvodnění

I. Napadená rozhodnutí

1. Okresní soud v Benešově (dále též jen „nalézací soud“) uznal stěžovatele rozsudkem č. j. 2 T 123/2017-552 ze dne 8. srpna 2018 vinným ze spáchání přečinu usmrcení z nedbalosti (nesprávně) podle § 146 odst. 1 trestního zákoníku, odsoudil jej k trestu odnětí svobody v trvání osmnácti měsíců do věznice s ostrahou a uložil mu povinnost nahradit škodu pozůstalým poškozeným: 300 000 Kč a 30 195 Kč matce – vedlejší účastnici b), 240 000 Kč otci – vedlejšímu účastníkovi d) a 175 000 Kč bratrovi – vedlejšímu účastníkovi c). V ostatním nalézací soud pozůstalé poškozené odkázal na řízení ve věcech občanskoprávních; současně uložil stěžovateli povinnost zaplatit poškozené zdravotní pojišťovně 7 363 Kč s příslušenstvím.

2. Krajský soud v Praze (dále též jen „odvolací soud“) zrušil rozsudek nalézacího soudu v celém rozsahu a nově stěžovatele uznal vinným ze spáchání přečinu usmrcení z nedbalosti podle § 143 odst. 1 trestního zákoníku (v tomto ohledu napravil zjevnou chybu nalézacího soudu při právní kvalifikaci), odsoudil jej k trestu odnětí svobody v trvání dvou let, podmíněně odloženému na zkušební dobu čtyř let, s povinností nahradit ve zkušební době podle svých sil škodu, kterou svým trestným činem způsobil. Současně odvolací soud stěžovateli uložil povinnost nahradit poškozené matce nemajetkovou újmu ve výši 300 000 Kč a majetkovou škodu 30 195 Kč, nemajetkovou újmu poškozenému otci ve výši 240 000 Kč a bratrovi 175 000 Kč; v ostatním poškozené odkázal na řízení ve věcech občanskoprávních.

3. Dovolání stěžovatele Nejvyšší soud odmítl jako zjevně neopodstatněné, neboť dovolací námitky byly skutkové či procesní povahy; judikatura Nejvyššího soudu k ustanovení § 265i odst. 1 písm. e) trestního řádu považuje za zjevně neopodstatněné dovolání, uplatnil-li dovolatel shodné námitky již dříve v průběhu řízení před obecnými soudy, které se jimi dostatečně zabývaly.

II. Rekapitulace skutkového stavu

4. Z napadených rozhodnutí a připojeného trestního spisu se podává, že dne 20. dubna 2017 navštívil zemřelý poškozený společně s dalšími osobami hernu provozovanou stěžovatelem, kde vyhrožoval barmanovi (že si přinese zbraň a zastřelí jej, ať si nezahrává, že pozná, co je to drogový kartel …), a proto jím byl i se společnicí vykázán z provozovny. Když byl později v provozovně přítomen stěžovatel, opětovně vstoupila společnice zemřelého poškozeného, stěžovatel ji vyvedl před dveře baru, kde byl bezprostředně a nečekaně napaden poškozeným, jemuž se byl schopen bránit teprve za pomoci svého známého, který přiběhl společně s barmanem. Stěžovatel barmana vyzval, ať zavolá policii, a společně se známým se jim podařilo útočícího poškozeného chytit a složit na zem na schodech před dveřmi do herny; na zemi stěžovatel poškozeného zalehl a ve strachu před dalším atakem držel několik minut, než dorazila policejní hlídka, opětovně na pokyn stěžovatele volaná. Po příjezdu policistů stěžovatel v tu chvíli již bezvládného poškozeného pustil ze sevření; policisté mu nahmatali tep, nebyli však pro hluk, který vydávala společnice poškozeného, schopni zjistit, zda dýchá, ihned přivolali rychlou záchrannou pomoc, jejíž posádce se nepodařilo poškozeného oživit. Oživovacích pokusů se šokovaný stěžovatel aktivně nezúčastnil.

5. Z provedených znaleckých posudků vyplynulo, že poškozený zemřel v důsledku udušení, zřejmě tlakem hrany schodu na svůj krk, když byl zalehnutý stěžovatelem. Za uvedené jednání byl stěžovatel uznán vinným a odsouzen; výrok o vině i o trestu stěžovatel akceptoval, nesouhlasí ale s výší poškozeným přisouzené náhrady nemajetkové újmy, protože byl nevyprovokovaně napaden a bez rváčských zkušeností zalehl poškozeného, očekávaje cca 15 minut příjezd policie. Nalézací soud v adhezním řízení (viz odst. 41 rozsudku) vycházel z dikce § 2959 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, (dále též jen „občanský zákoník“), podle kterého při usmrcení (nebo zvlášť závažném ublížení na

zdraví) odčiní škůdce duševní útrapy manželu, rodiči, dítěti nebo jiné osobě blízké peněžitou náhradou vyvažující plně jejich utrpení. Nelze-li výši náhrady takto zjistit, stanoví se podle zásad slušnosti. Nalézací soud nezpochybnil příčinnou souvislost s trestným jednáním stěžovatele ani oprávněnost nároku, jehož výši určil na základě dostupné judikatury; podle rozsudku Nejvyššího soudu č. j. 4 Tdo 1402/2015-97 je ospravedlnitelná náhrada nemajetkové újmy v rozpětí od 240 000 Kč do 500 000 Kč pro rodiče a 175 000 Kč pro sourozence. Vyjma závěru o vztahu matky, u které zemřelý poškozený bydlel, nalézací soud uvedl, že vztahy rodinných příslušníků lze jen stěží označit za „intenzivní společenství"; zohlednil přitom, že poškozený byl nedlouho před svým usmrcením propuštěn z výkonu trestu odnětí svobody, vykonávaného od dubna roku 2010 do druhé poloviny roku 2016 v Peru. Vzhledem k tomu nepřiznal pozůstalým poškozeným částku v požadované výši (každému 500 000 Kč), ale (s výjimkou matky) na dolní hranici výše uvedeného rozpětí, a to i s odkazem na předchozí právní úpravu podle § 444 odst. 3 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, (dále jen „zákon č. 40/1964 Sb." či „obč. zák."), ve kterém byly částky odčinění pozůstalých pevně stanoveny, neboť nebyly zjištěny žádné mimořádně skutečnosti ani na straně škůdce, ani na straně poškozeného.

6. Odvolací soud (odst. 23) potvrdil správnost závěrů nalézacího soudu o odčinění újmy pozůstalých – nalézací soud neměl k intenzitě vztahů bližší informace než o soužití zemřelého poškozeného s matkou a další „okolnosti či zjišťování by již evidentně přesahovaly rámec tohoto trestního řízení, a proto okresní soud v intencích předmětné judikatury stanovil opět v pochybnostech ve prospěch obžalovaného uvedené částky, které je možno považovat za zcela relevantní a odpovídající tomu, co vyplývalo z již jen samotné podstaty rodičovských či sourozeneckých vztahů". Odvolací soud připomněl i judikovanou povinnost pozůstalých poškozených doložit významné okolnosti pro přiznání nároku na odčinění imateriální újmy, ti však ani v odvolání neuvedli důvody pro změnu (zvýšení) přiznané částky; odmítl i námitky stěžovatele týkající se výše částek přiznaných v adhezním řízení.

7. Rovněž Nejvyšší soud odmítl jako nedůvodné námitky proti výši přiznané náhrady, neboť soudy podle něj zohlednily ztrátu nejbližšího člena rodiny, aniž by přecenily intenzitu vztahu mezi příbuznými. Dovolací soud připomněl nedostatek relevantních skutkových zjištění (kromě soužití poškozeného ve společné domácnosti s matkou), odmítl výhradu stěžovatele, že obecné soudy nezjišťovaly jeho majetkové poměry, schopnost splnit uloženou povinnost, a zdůraznil postoj stěžovatele k pozůstalým poškozeným (absence snahy o kontakt, omluvy, nabídky satisfakce…). Podle Nejvyššího soudu nevybočuje přiznaná náhrada z ustálené a judikované praxe; pozůstalí tvořili jádro rodiny zemřelého poškozeného, který po návratu z vězení v Peru žil pouze s matkou, a intenzita jeho vztahu s příbuznými nemohla být vyšší než v obvyklé míře. Zvolení dolní hranice rovněž vypovídá o tom, že nejde o situaci významněji vybočující z obdobných případů; obecné soudy správně zohlednily postoj stěžovatele a dopad do „jeho duševní sféry" i fakt, že během celého trestního řízení neprojevil žádnou známku lítosti a ani se neomluvil pozůstalé rodině, což nesvědčí o jeho skutečné sebereflexi.

III. Argumentace stěžovatele

8. Řádně zastoupený stěžovatel ve své včas podané ústavní stížnosti splňující i další náležitosti podání podle zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu") nezpochybňuje důvody, pro které byl uznán vinným a odsouzen, nesouhlasí ale s výrokem o povinnosti odčinit imateriální újmu pozůstalým poškozeným; stručně odkazuje na prokázaný průběh incidentu vyvolaného a zpočátku aktivně vedeného zemřelým poškozeným, v jehož moči byly zjištěny stopy pervitinu a v krvi 2 °/oo alkoholu. Stěžovatel je přesvědčen, že obecné soudy v adhezním řízení nezohlednily všechny okolnosti a nezkoumaly naplnění jednotlivých předpokladů

odpovědnosti za vzniklou újmu, především spoluzavinění poškozeného, který výhrůžkami, agresivním chováním a napadáním stěžovatele incident vyvolal; jednání stěžovatele pak bylo podle obecných soudů excesem z nutné obrany. Stěžovatel odkazuje na judikaturu, kterou obecné soudy podle něj nerespektovaly, konkrétně na nálezy Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 226/06 ze dne 11. 3. 2010 (N 48/56 SbNU 521) – povinnost vypořádat všechny relevantní a smysluplné námitky; sp. zn. III. ÚS 2954/11 ze dne 30. 3. 2012 (N 69/64 SbNU 781) – výsledný výrok adhezního řízení je exekuční titul, který musí snést test ústavnosti jako kterékoliv meritorní rozhodnutí; sp. zn. I. ÚS 2844/14 ze dne 22. 12. 2015 (N 221/79 SbNU 545) – povinnost zkoumat míru zavinění/spoluzavinění; a na rozsudek Nejvyššího soudu č. j. 4 Tdo 1402/2015-97 ze dne 12. 4. 2016 – výrok o náhradě nemajetkové újmy musí zohlednit poškozené (intenzita vztahu, věk, závislost) i obviněného (jeho postoj k věci). Soudy porušily právo stěžovatele zakotvené v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále též jen „Listina“), jakož i v čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, a proto navrhuje zrušit napadená rozhodnutí ve vyznačeném rozsahu („adhezní výrok“).

IV. Vyjádření k ústavní stížnosti a replika stěžovatele

9. Ústavní soud připojil spis Okresního soudu v Benešově sp. zn. 2 T 123/2017, vyžádal vyjádření účastníků i vedlejších účastníků řízení.

10. Za Nejvyšší soud se k věci vyjádřil předseda senátu 4 Tdo, který uvedl, že námitky stěžovatele zohlednil ve svém rozhodnutí již odvolací soud a Nejvyšší soud neměl důvod na dovolací námitky reagovat; v podrobnostech odkázal na napadené usnesení. Za odvolací soud se vyjádřila předsedkyně senátu 12 To, která jen odkázala na odůvodnění napadeného rozsudku.

11. Státní zástupce Nejvyššího státního zastupitelství vyjádřil přesvědčení, že obecné soudy se v adhezním řízení adekvátně zabývaly nárokem pozůstalých poškozených na náhradu nemajetkové újmy, zohlednily rodinná pouta (trestní minulost poškozeného) a zabývaly se i spoluzaviněním oběti (nutnou obranou stěžovatele). Třebaže přiznané částky nejsou zanedbatelné, jejich výše není neadekvátní ani likvidační, a proto navrhl ústavní stížnost odmítnout jako zjevně neopodstatněnou. Krajské státní zastupitelství v Praze se svého postavení vedlejšího účastníka vzdalo.

12. Poškození pozůstalí mají za to, že odvolací soud i Nejvyšší soud se dostatečně zabývaly mírou jednání stěžovatele i otázkou přiznané náhrady nemajetkové újmy; odmítají spoluzavinění poškozeného, který „nemohl sám jakkoliv ovlivnit, jestli zemře“ – tragédie se stala výlučně v důsledku jednání stěžovatele. Poškození navrhli ústavní stížnost jako zjevně neopodstatněnou odmítnout a uložit stěžovateli povinnost nahradit jim náklady řízení před Ústavním soudem.

13. K vyjádřením účastníků a vedlejších účastníků zaslal stěžovatel repliku, ve které uvádí, že žádný z obecných soudů se nezabýval otázkou spoluzavinění poškozeného v souvislosti s rozhodováním o náhradě škody; opak neplyne ani z vyjádření poškozených. Namítá-li Nejvyšší soud, že stěžovatel uplatňuje stále stejné argumenty, činí tak proto, že obecné soudy se s nimi nevypořádaly. Nejvyššímu státní zastupitelství i odvolacímu soudu stěžovatel vytýká, že otázku spoluzavinění vykládají formalisticky, v rozporu se smyslem zákona; za stěžejní považuje vyvolání konfliktu poškozeným, jemuž se stěžovatel musel bránit. Stěžovatel nerozporuje svoji odpovědnost za škodlivý následek, má však za to, že soudy pochybily, a proto na svém návrhu trvá.

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

14. Ústavní soud není součástí soustavy obecných soudů a není oprávněn do jejich rozhodování zasahovat; uvedená zásada je prolomena tehdy, vybočí-li obecné soudy z mezí daných rámcem ústavně zaručených základních lidských práv [čl. 83 a čl. 87 odst. 1 písm. d)

Ústavy České republiky] a jsou-li porušeny ústavní procesní principy, především právo na soudní ochranu, což se v daném případě stalo; východiskem pro tento závěr je i stěžovatelem zmíněná relevantní judikatura Ústavního soudu a Nejvyššího soudu.

15. V nálezu sp. zn. I. ÚS 2844/14 Ústavní soud vysvětluje kritéria pro stanovení výše náhrady nemajetkové újmy pozůstalým; uvádí, že obecné soudy „mají široké meze diskrece, kterou musí použít tak, aby ve výsledku dostály požadavkům řádného a především spravedlivého rozhodnutí, odůvodněného již dříve seznatelnými a nyní jasně formulovanými kritérii tohoto druhu náhrady škody“. Moderace obecných soudů přitom nemá mezí a je v jejich pravomoci podle konkrétních okolností najít míru (výši) relutární náhrady, coby spravedlivého vyjádření a vypořádání vztahu mezi poškozenými a pachatelem trestného činu. Uvedený judikát rovněž definuje kritéria (nikoliv „algoritmus pro výpočet“) vedoucí k určení výše náhrady nemajetkové újmy (viz odst. 53 a 54); na straně poškozeného jde o:

a) intenzitu vztahu pozůstalých se zemřelým,
b) věk zemřelého a pozůstalých,
c) otázku hmotné závislosti pozůstalého na usmrcené osobě a
d) případně poskytnuté jiné satisfakce.

Na straně škůdce jsou rozhodné:

a) jeho postoj (lítost, náhrada škody, omluva aj.),
b) dopad události do duševní sféry původce,
c) jeho majetkové poměry a
d) míra zavinění, eventuálně míra spoluzavinění usmrcené osoby.

16. Uvedené závěry přejal Nejvyšší soud ve svém rozsudku č. j. 25 Cdo 894/2018-239 ze dne 19. 9. 2018, v němž stanovil i další kritéria, jimiž se má soud řídit při odčinění újmy pozůstalých, jako je přítomnost poškozeného pozůstalého u škodní události, způsob seznámení se s jejími následky a některé další. Obecný soud musí přezkoumatelně (jinak by jeho postup mohl být považován za libovůli) přihlédnout ke konkrétním okolnostem nemajetkové újmy a aplikovat i princip proporcionality s jinými (obdobnými) případy. Nejvyšší soud odlišuje, vznikla-li škoda jen působením škůdce, od situace, kdy jeho jednání přispělo ke škodlivému následku, je-li „jednou z příčin úmrtí jednání poškozeného (zemřelého) nebo okolnosti na jeho straně, není v tomto rozsahu dána příčinná souvislost mezi jednáním škůdce a následkem, a tedy ani povinnost škůdce k náhradě pozůstalým, nejde-li o podíl zanedbatelný“.

17. Dále Nejvyšší soud v citovaném rozsudku uvádí, že majetkové poměry škůdce jsou jen nástrojem k výjimečnému zmírnění tvrdosti, nikoliv základem úměry mezi majetkem škůdce a výší náhrady; nejsou významnou okolností pro strádání poškozeného. Na druhou stranu považuje Nejvyšší soud nepřiměřeně vysokou náhradu za demotivační, s možnou ztrátou vymahatelnosti, tedy v rozporu s objektivními potřebami poškozených. Nemajetková újma neumožňuje uvedení do původního stavu ani přesné vyčíslení peněžité náhrady: satisfakce má zmírnit nepříznivý stav pozůstalého poškozeného, jeho duševní útrapy, a měla by odrážet obecně (nikoliv subjektivně) sdílené představy spravedlnosti a slušnosti. Přiznaná náhrada nevyjadřuje hodnotu lidského života, neboť „usmrcení osoby blízké není újmou na životě a zdraví přímého poškozeného (primární oběť), ale újmou na soukromém a rodinném životě osob blízkých (tzv. sekundárních obětí)“.

18. Nejvyšší soud dále hledal objektivní východiska pro stanovení náhrady újmy pozůstalých, za něž považoval částky uvedené v již neúčinném § 444 odst. 3 obč. zák. – s tím, že tato úprava nebyla zrušena pro nedostatečnou výši náhrad, ale pro jejich paušálnost. Nyní proto Nejvyšší soud považuje za přiměřený pro stanovení základu náhrady nemajetkové újmy nejbližším osobám (manžel, rodič, dítě) dvacetinásobek průměrné hrubé měsíční nominální mzdy na přepočtené počty zaměstnanců v národním hospodářství za rok předcházející smrti poškozeného; současnou úpravu (§ 2959 občanského zákoníku) považuje za právní normou

s relativně neurčitou hypotézou, a proto je určení výše náhrady nemajetkové újmy (z předem neomezeného okruhu a podle konkrétních okolností) svěřeno obecným soudům. Současně Nejvyšší soud v rozsudku č. j. 25 Cdo 894/2018-239 odmítá (obecnou) úvahu, že náhrady za usmrcení blízké osoby by měly být vyšší než náhrady za zásah do osobnostních práv přiznané v některých žalobách proti mediálním společnostem.

19. V nálezu sp. zn. III. ÚS 2954/11 Ústavní soud akcentuje moderační právo obecných soudů podle § 450 zákona č. 40/1964 Sb., „jímž má být zabráněno nežádoucím a nepřiměřeným tvrdostem ve vztahu ke škůdci, platí i pro rozhodování v adhezním řízení v trestních věcech. Soud moderační právo použije, jsou-li pro snížení splněny podmínky, bez ohledu na to, zda tento postup byl některým z účastníků navržen. Při aplikaci § 450 obč. zák. se náhrada může snížit ve všech složkách, tedy i v jednorázovém odškodnění podle § 444 obč. zák.“. Uvedený nález dopadá především na případy, kdy je pachatel odsouzen za nedbalostní trestný čin a „je při stanovení výše náhrady škody třeba dbát na to, aby uložená povinnost nahradit způsobenou škodu neměla pro pachatele doživotní ‚likvidační' následky, tj. aby mu neznemožňovala vést snesitelný a lidsky důstojný život. Stupeň a intenzita viny pachatelů nedbalostních trestných činů a trestných činů, jejichž těžší následek byl zaviněn z nedbalosti, jsou přece jen kvalitativně odlišné, než je tomu u pachatelů úmyslných trestných činů s úmyslně způsobeným těžším následkem“. V projednávaném případě přitom obecné soudy uznaly, že jednání stěžovatele mělo znaky nutné obrany a trestněprávní následky přineslo pokračující zalehnutí poškozeného i poté, co se přestal aktivně bránit; stěžovatel bohužel rozhodný okamžik nedokázal rozpoznat, a přestože ještě doraziví policisté nahmatali poškozenému tep, nepodařilo se odvrátit jeho smrt.

20. Pro posouzení projednávané věci je důležitý rovněž opakovaně (obecnými soudy, zmocněncem poškozených i stěžovatelem) citovaný rozsudek Nejvyššího soudu č. j. 4 Tdo 1402/2015-97 ze dne 4. 12. 2016. Zde je vyložen aplikovaný § 2959 občanského zákoníku, který „dále nijak blíže nestanoví maximální možnou výši náhrady, popřípadě konkrétní paušální částku této reflexní újmy, která byla v předchozí právní úpravě zakotvena v § 444 odst. 3 zákona č. 40/1964 Sb., jenž stanovil jednorázové odškodnění pozůstalých za nemajetkovou újmu vzniklou v případě usmrcení osoby blízké (v případě pozůstalého rodiče a dítěte částkou ve výši 240 000 Kč a u sourozence částkou ve výši 175 000 Kč). K jejímu přiznání postačilo doložit relevantní příbuzenský vztah pozůstalého k usmrcené osobě bez dalšího dokazování“. Z uvedeného je patrné, že dříve zákonodárce pro přiznání paušální náhrady požadoval pouze prokázání příbuzenského poměru, později byla judikaturou paušální částka označena za spodní hranici, nad kterou se mohly soudy podle konkrétních okolností při svých úvahách pohybovat. Neměl-li nalézací soud při stanovení výše nemajetkové újmy více relevantních informací, rozhodl-li o přiznání spodní limitní částky a bylo-li objektivizováno (poškozenými nevyvrácené) snížení intenzity vztahu mezi pozůstalými a jejich synem/bratrem dlouhodobým pobytem ve vězení na jiném kontinentu, pak podle Ústavního soudu byly namístě u některých pozůstalých při moderaci požadavku úvahy o snížení náhrady i pod dolní hranicí deklarovaného rozmezí, u jiných případně o zvýšení nad uvedenou hranici, což plyne i z citovaného rozsudku Nejvyššího soudu: „[d]uševní útrapy spojené s prožíváním usmrcením blízké osoby je pro účely stanovení výše náhrady třeba posuzovat primárně z pohledu obvyklého (průměrného) člověka a její případné snížení či naopak zvýšení lze odvinout pouze od okolností, jež jsou v rámci trestního řízení řádně doloženy a prokázány poškozeným“. Vrátil-li se zemřelý poškozený po několika letech z vězení v Peru domů, je pochopitelné, že mu jeho matka umožnila bydlet u sebe, neboť až na ojedinělé výjimky je mateřská láska nepodmíněná. Z napadených rozhodnutí však není patrné, nakolik toto několikaměsíční soužití (i předcházející události) mohlo ovlivnit (normalizovat) intenzitu vztahů mezi poškozeným a dalšími členy jeho rodiny.

21. Nejvyšší soud v naposledy citovaném judikátu dále připomíná, že jednorázové odškodnění přiznané podle § 444 zákona č. 40/1964 Sb. nevylučovalo možnost domáhat se i další náhrady, ale ani možnost jejího snížení s ohledem na „morální zadostiučinění, kterého se poškozenému již dostalo (omluva toho, kdo zasáhl do práv na ochranu osobnosti fyzické osoby, jeho aktivně projevená snaha mimosoudně zajistit postiženému konkrétní satisfakci v podobě dobrovolného poskytnutí náhrady nemajetkové újmy v penězích či jiné formy zmírnění následků jakého zásahu, tedy kupříkladu účast s poškozeným, jemu poskytnutá součinnost, projevená lítost), konstatování výroku soudního rozhodnutí, že došlo k zásahu do osobnostních práv dotčené fyzické osoby, resp. satisfakčního účinku trestního řízení vedeného proti původci zásahu do osobnostních práv a rozhodnutí v něm vydaného“. Nejvyšší soud dále rozlišuje trestný čin nedbalostní od úmyslného, protože míra satisfakce musí být přímo úměrná míře zavinění a přiznanou částku mají korigovat konkrétní okolnosti (včetně zohlednění případného spoluzavinění poškozeného), jakož i dopad náhrady na obviněného, aby její výše neměla likvidační důsledek, ale s ohledem na jeho možnosti (věk, příjem …) zachovala reálnou možnost uhradit vzniklou újmu, při dodržení standardu snesitelného a důstojného života (zásada proporcionality).

22. Ústavní soud v žádném případě nechce v přezkoumávané věci bagatelizovat vztahy uvnitř rodinného „jádra“ poškozených, nemůže však akceptovat závěr, že bez ohledu na další objektivně zjištěné okolnosti by všem pozůstalým poškozeným mělo příslušet odčinění „automaticky“ ve výši stanovené předchozí právní úpravou, od které zákonodárce s účinností od 1. 1. 2014 ustoupil. Existuje-li pro obvyklé případy judikaturou vymezené rozpětí relutární náhrady, musí soud v neobvyklých případech tyto meze překonat (ať nahoru, nebo dolů), a to s ohledem na míru neobvyklosti a konkrétní okolnosti souzené věci.

23. Podle Ústavního soudu napadená rozhodnutí uvedeným požadavkům nevyhovují. Obecné soudy moderovaly požadavek na náhradu nemajetkové újmy, důkladné individuální posouzení věci ovšem nahradily odkazem na rozmezí náhrady obvyklé pro běžné soužití (existencí jeho hranice), aniž by zvážily, nakolik mohl několikaletý pobyt poškozeného v peruánském vězení, případně jeho předchozí trestní minulost, ovlivnit intenzitu vztahů mezi ním a jeho rodinnými příslušníky.

24. Je pochopitelné, že Nejvyšší soud ve snaze o sjednocení judikatury zavádí metodiky pro výpočet odčinění nemajetkové újmy; podle Ústavního soudu tím však částečně „jde proti“ filozofii soukromoprávní úpravy účinné od 1. 1. 2014, tj. (v této souvislosti) oprostit soudní rozhodování od předem daných postupů, algoritmů, tabulek, násobků či jiných výpočtů – tak, aby nezávislý soudce v konkrétní souzené kauze při rozhodnutí pečlivě a s citem pro věc zhodnotil její individuální okolnosti a provedené důkazy podle zásady volného hodnocení (§ 132 o. s. ř.) a „neopisoval metodiky“ či „nedoplňoval vzorce“. Soudní rozhodování nesmí být mechanické, ale musí zůstat činností jedinečnou [obdobně nejnověji i nález sp. zn. IV. ÚS 2578/19 ze dne 31. března 2020 (N 57/99 SbNU 165) – všechna rozhodnutí též na https://nalus.usoud.cz].

25. Má-li být při rozhodování o odčinění nemajetkové újmy pozůstalých v důsledku nové právní úpravy opuštěna paušalizace náhrad, a rozhodovací činnost obecných soudů je zbavena v konkrétních a odůvodněných případech horních hranic pro odčinění, nemůže současně obstát závěr o nepodkročitelnosti hranice dolní. Jinými slovy, v konkrétních případech mohou obecné soudy přiznat náhradu v jakékoliv výši, případně i nepřiznat odčinění žádné, což potvrzuje i důvodová zpráva k občanskému zákoníku účinnému od 1. 1. 2014, která k tomu říká: „Odpovědnost za spravedlivé rozhodnutí v konkrétním případě nemůže ze soudce nikdo sejmout a snaha o nivelizaci soukromého života v jeho rozmanitostech nevyvolá nic jiného než rigor nesrovnávající se s povahou jednotlivých případů.“ V takovém případě však ústavně konformní výklad § 2959 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, upravujícího odčinění duševních útrap při usmrcení osoby blízké,

vyžaduje, aby obecné soudy aplikovaly kritéria vymezená judikaturou Nejvyššího soudu jen jako vodítko, které je však nezbavuje povinnosti zvažovat a náležitě vyložit, zda konkrétní případ neodůvodňuje odchylku od takového výkladového základu (nahoru, či dolů); jinak se dopustí porušení čl. 36 odst. 1 ve spojení s čl. 10 odst. 2 Listiny základních práv a svobod. Zákonodárce tak v právní úpravě účinné od 1. 1. 2014 vyslovil, že odčinění imateriální újmy (i újmy pozůstalých) podle paušálů, algoritmů a tabulek není ze své podstaty správné, proto od něj má praxe upustit a o přiměřeném zadostiučinění rozhodnout zvlášť v každé souzené věci podle jejích konkrétních okolností. V projednávaném případě takové individuální posouzení obecné soudy neprovedly.

VI. Závěr

26. Soudní rozhodnutí, které při rozhodování o výši náhrady nemajetkové újmy pozůstalým po oběti trestného činu i přes mimořádné okolnosti považuje rodinné vztahy poškozeného za obvyklé, náležitě nerozlišuje jeho aktivní účast v konfliktu, není řádně odůvodněné (vysvětlené) a nemůže být hodnoceno jako ústavně konformní.

27. Jen důkladné prověření konkrétních okolností k prokázání skutečné intenzity vztahu zemřelého poškozeného s jeho pozůstalými (například zjištěním, zda navštívili rodinní příslušníci poškozeného ve vězení, zúčastnili se jeho soudního řízení, jaký a jak intenzivní s ním udržovali kontakt před smrtí apod.) umožní posoudit oprávněnost vznesených nároků na odčinění imateriální újmy a může vést k uložení přiměřené náhradové povinnosti pachateli. V projednávaném případě podle Ústavního soudu existují (mohou existovat) vážné důvody pro přiznání jiné relutární náhrady, než jakou přiznaly obecné soudy, a proto Ústavní soud zrušil část výroku rozsudku odvolacího soudu, kterou byla poškozeným přiznána náhrada nemajetkové újmy; výše skutečné škody přiznané poškozené pozůstalé (náklady pohřbu) je daná, a proto se jí kasační rozhodnutí netýká. Bude úkolem odvolacího soudu, aby sám nově rozhodl o výši nemajetkové újmy poté, co pečlivě posoudí intenzitu vztahu mezi poškozenými pozůstalými a zemřelým poškozeným, případně aby odkázal pozůstalé poškozené zcela na řízení ve věcech občanskoprávních.

28. Za daného stavu věci Ústavní soud ústavní stížnosti vyhověl a podle § 82 odst. 1 a 3 zákona o Ústavním soudu zrušil v napadeném rozsahu usnesení Nejvyššího soudu a Krajského soudu v Praze, zkracující stěžovatele v právech zakotvených v čl. 36 odst. 1 Listiny.

29. Podle § 62 odst. 3 zákona o Ústavním soudu si náklady řízení před Ústavním soudem hradí účastník nebo vedlejší účastník sám; podle čtvrtého odstavce téhož ustanovení může Ústavní soud v odůvodněných případech podle výsledků řízení usnesením uložit některému účastníkovi nebo vedlejšímu účastníkovi, aby nahradil jinému účastníkovi nebo vedlejšímu účastníkovi zcela nebo zčásti jeho náklady řízení. Poškození ve svém vyjádření požádali, aby Ústavní soud uložil stěžovateli povinnost nahradit jim jejich náklady řízení. Vzhledem k výsledku řízení o ústavní stížnosti nespatřuje Ústavní soud důvod takovou povinnost stěžovateli ukládat, a proto požadavku poškozených nevyhověl.

Č. 73
Povinnost soudu vypořádat se s uplatněnými námitkami
(sp. zn. I. ÚS 1288/18 ze dne 24. dubna 2020)

Obecné soudy jsou povinny podle § 132 občanského soudního řádu se vypořádat se vším, co v průběhu řízení vyšlo najevo a co účastníci řízení tvrdí, má-li to vztah k projednávané věci. Pokud soudy této zákonné povinnosti nedostojí, a to jednak tím, že se zjištěnými skutečnostmi nebo tvrzenými námitkami nezabývají vůbec, nebo se s nimi vypořádají nedostatečným způsobem, má to za následek vadu řízení, promítající se jako zásah do ústavně zaručeného práva na spravedlivý proces podle čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a do práva na soudní ochranu podle čl. 90 Ústavy České republiky a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod [srov. nález ve věci sp. zn. IV. ÚS 563/03 (N 71/33 SbNU 209)].

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátě složeném z předsedy senátu Vladimíra Sládečka a soudců Tomáše Lichovníka (soudce zpravodaj) a Davida Uhlíře ve věci ústavní stížnosti stěžovatelky Mgr. Terezy Kraus Komínkové, zastoupené Mgr. Pavlem Krausem, advokátem, se sídlem Jitřní 558/8, Praha 4, proti rozsudku Okresního soudu v Berouně ze dne 9. 9. 2015 č. j. 13 C 80/2014-176, rozsudku Krajského soudu v Praze ze dne 13. 7. 2016 č. j. 21 Co 167/2016-223 a usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. 1. 2018 č. j. 33 Cdo 5989/2016-258, za účasti Nejvyššího soudu, Krajského soudu v Praze a Okresního soudu v Berouně jako účastníků řízení a vedlejší účastnice KOS WIRE EUROPE, s. r. o., se sídlem Siřejovická 1212, Lovosice, zastoupené Danielou Jablonskou, advokátkou, se sídlem Talichova 807, Beroun, takto:

I. Rozsudkem Okresního soudu v Berouně ze dne 9. 9. 2015 č. j. 13 C 80/2014-176, rozsudkem Krajského soudu v Praze ze dne 13. 7. 2016 č. j. 21 Co 167/2016-223 a usnesením Nejvyššího soudu ze dne 17. 1. 2018, č. j. 33 Cdo 5989/2016-258 bylo porušeno ústavně zaručené právo stěžovatelky na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Tato rozhodnutí se ruší.

Odůvodnění

I.

1. Ústavnímu soudu byl dne 11. 4. 2018 doručen návrh na zahájení řízení o ústavní stížnosti ve smyslu § 72 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), prostřednictvím něhož se stěžovatelka domáhala zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí obecných soudů. Podaná ústavní stížnost obsahuje veškeré náležitosti, jak je stanoví zákon o Ústavním soudu.

II.

2. Mezi stěžovatelkou a Mgr. Pavlem Krausem (dále jen „zájemci“) na straně jedné a právní předchůdkyní vedlejší účastnice (společnost TIFANNYS, spol. s r. o. – dále jen „společnost TIFFANNYS“) na straně druhé byla dne 27. 11. 2013 uzavřena rezervační smlouva, a to jako smlouva nepojmenovaná. Jejím předmětem byl závazek společnosti TIFFANNYS rezervovat pro zájemce příležitost uzavřít smlouvu o smlouvě budoucí a závazek zájemců zaplatit za tuto příležitost společnosti TIFFANNYS rezervační poplatek. Předmětem rezervační smlouvy byl dále závazek stran uzavřít smlouvu o smlouvě budoucí, a to v rozsahu rámcového znění dle přílohy č. 1 rezervační smlouvy. Smluvní strany mohly vzájemnou písemnou dohodou rozsah rámcového znění smlouvy o smlouvě budoucí změnit. Vzhledem k tomu, že mezi smluvními stranami nedošlo k uzavření smlouvy o smlouvě budoucí, domáhala se stěžovatelka vrácení zaplaceného rezervačního poplatku ve výši 183 054 Kč.

3. Napadeným rozsudkem Okresního soudu v Berouně byla zamítnuta žaloba stěžovatelky (výrok I) a současně jí byla uložena povinnost nahradit společnosti TIFFANNYS náklady řízení (výrok II). K odvolání stěžovatelky Krajský soud v Praze napadeným rozsudkem rozsudek soudu první stupně potvrdil (výrok I) a uložil stěžovatelce povinnost zaplatit společnosti TIFFANNYS náklady odvolacího řízení (výrok II). Následně podané dovolání bylo Nejvyšším soudem ústavní stížností napadeným usnesením odmítnuto.

4. Stěžovatelka v ústavní stížnosti uvádí, že před uzavřením rezervační smlouvy bylo zájemcům na jejich připomínky v textu přiloženého návrhu smlouvy o smlouvě budoucí (konkrétně k platebním podmínkám smlouvy o smlouvě budoucí) pracovnicí vedlejší účastnice, paní Soňou Duškovou, přislíbeno, že nebude problém platební podmínky ve smlouvě o smlouvě budoucí po podpisu rezervační smlouvy upravit. Pracovnice vedlejší účastnice v tomto směru zájemce ujistila, že si mohou smlouvu o smlouvě budoucí upravit podle toho, jak to bude jejich úvěrující bance vyhovovat. Tyto skutečnosti byly zachyceny v e-mailové korespondenci ze dne 27. 11. 2013 a byla k nim navržena svědecká výpověď Soni Duškové. E-mailová korespondence ze dne 27. 11. 2013 byla okresním soudem sice prověřena, avšak z odůvodnění napadeného rozsudku toto nevyplývá. Svědecká výpověď jmenované byla zamítnuta.

5. Společnost TIFFANNYS ani přes písemné výzvy nepřistoupila na požadavek úpravy platebních podmínek ve smlouvě o smlouvě budoucí tak, jak bylo zájemcům přislíbeno před podpisem rezervační smlouvy a jak zájemci legitimně očekávali. Přestože smlouva o smlouvě budoucí nebyla mezi stranami rezervační smlouvy uzavřena, rezervační poplatek společnost TIFFANNYS zájemcům nevrátila. Rezervační smlouva přitom obsahovala výslovná ujednání o tom, jakým způsobem má být s rezervačním poplatkem naloženo v případě, že bude uzavřena smlouvy o smlouvě budoucí, i co se se zaplaceným rezervačním poplatkem má učinit v případě, že mezi stranami rezervační smlouvy nebude smlouva o smlouvě budoucí uzavřena. Stěžovatelka je toho názoru, že rezervační poplatek, který uhradila, není odměnou pro společnost TIFFANNYS za rezervování příležitosti pro zájemce uzavřít smlouvu o smlouvě budoucí, ale že se jedná o část kupní ceny, tak jak bylo ujednáno v bodu 5.1 rezervační smlouvy.

6. Stěžovatelka poukázala na bod 6.1, z něhož vyplývá právo společnosti TIFFANNYS ponechat si zaplacený rezervační poplatek v situaci, kdy stěžovatelka nezaplatí včas rezervační poplatek nebo poruší povinnost uzavřít smlouvu o smlouvě budoucí a společnost TIFFANNYS využije svého práva a odstoupí od rezervační smlouvy. V takovém případě by společnost TIFFANNYS byla oprávněna namísto vrácení rezervačního poplatku započíst pohledávku stěžovatelky na vrácení rezervačního poplatku na svou pohledávku na zaplacení smluvní pokuty. Stěžovatelka je přesvědčena o tom, že k naplnění podmínek bodu 6. 1

rezervační smlouvy nedošlo, resp. společnost TIFFANNYS toto ani netvrdila a neprokázala. V řízení před obecnými soudy nebylo tvrzeno, že by ze strany stěžovatelky došlo k porušení rezervační smlouvy. Společnost TIFFANNYS od rezervační smlouvy neodstoupila a do podání ústavní stížnosti neuplatnila právo na úhradu smluvní pokuty. Společnost TIFFANNYS tak neměla žádný právní titul, na jehož základě by byla oprávněna si zaplacený rezervační poplatek ponechat. Obecné soudy se splněním podmínek podle bodu 6. 1 rezervační smlouvy vůbec nezabývaly.

7. Stěžovatelka je toho názoru, že obecné soudy zasáhly do ústavně zaručeného principu rovnosti stran. Soudy zcela pominuly, že právní úkon musí posuzovat v celém jeho kontextu, tedy tak, aby byl vyložen v souladu se stavem, který existoval v době smluvního ujednání smluvních stran a v souladu se skutečnou vůlí stran v okamžiku uzavření smlouvy. Obecné soudy v napadených rozhodnutích nevyložily, z jakých důvodů neprovedly navržené důkazy a nijak se nevypořádaly s e-mailovou korespondencí mezi stěžovatelkou a zaměstnankyní společnosti TIFFANNYS. Stejně tak se soudy nevypořádaly s námitkou, že společnost TIFFANNYS nevytvořila pro stěžovatelku příležitost uzavřít smlouvu o smlouvě budoucí, resp. soudy v tomto ohledu neprovedly žádné dokazování, zda tato příležitost reálně existovala či nikoliv. Z výše vyložených důvodů má stěžovatelka za to, že v její věci došlo k zásahu do jejích základních práv a svobod, jež jsou jí garantovány čl. 4, 36 a 38 Listiny základních práv a svobod.

III.

8. Z vyjádření Okresního soudu v Berouně vyplývá, že tento vnímá ústavní stížnost jako účelovou a ve své podstatě se jí stěžovatelka snaží zvrátit dřívější soudní rozhodnutí.

9. Krajský soud v Praze uvedl, že odmítá výtku spočívající v tvrzení, že svým postupem popřel právo rovnosti stran a že by rezervační smlouvu nevykládal za použití dalších výkladových pravidel. Odvolací soud naopak na stranách 7–9 velice podrobně rozebral a vysvětlil, proč nebyla stěžovatelka na svých právech spotřebitelky nijak zkrácena, a odkázal i na konstantní judikaturu výkladu smluv Ústavního soudu, již citoval.

10. Nejvyšší soud konstatoval, že interpretační pravidlo, podle něhož v pochybnostech o obsahu spotřebitelské smlouvy platí výklad pro spotřebitele příznivější, nelze využívat k tomu, aby smluvní ujednání byla vyložena účelově v rozporu se zjevně projevenou vůlí zaznamenanou ve smlouvě. Přisvědčil odvolacímu soudu, že smlouva důvod k pochybnostem o jejím obsahu nezavdává. Byly v ní jasně a srozumitelně specifikovány povinnosti žalované coby zprostředkovatelky, které nelze extenzivním výkladem smlouvy rozšiřovat. Dovolací soud v napadeném usnesení náležitě ozřejmil, že zásadně platí, že je vázán skutkovým stavem zjištěným odvolacím soudem a jeho správnost, jakož i samotné hodnocení důkazů nemůže přezkoumávat.

11. Vedlejší účastnice ve svém vyjádření k ústavní stížnosti uvedla, že v projednávané věci nelze některé důkazy hodnotit jako opomenuté, neboť s neprovedením navržených důkazů se obecné soudy řádně vypořádaly, když je označily za nadbytečné a jejich provedení by bylo v rozporu s ekonomikou řízení. K absenci aplikace principu ochrany spotřebitele vedlejší účastnice uvedla, že v projednávané věci se při výkladu rezervační smlouvy nevyskytly žádné pochybnosti, kvůli kterým by bylo třeba poskytnout ochranu spotřebitelům.

12. Stěžovatelka v replice na uvedená vyjádření konstatovala, že smysl rezervační smlouvy byl v tom, že uhradí rezervační poplatek, ovšem nikoliv jako úplatu za závazek společnosti TIFFANNYS rezervovat příležitost uzavřít smlouvy o smlouvě budoucí, ale jako část kupní ceny na budoucí převod nemovitosti. Obecné soudy pochybily, když považovaly rezervační smlouvu za smlouvu úplatnou, která zanikla jejím splněním. Vedle gramatického výkladu obsahu právního ujednání je nutno použít i jiné výkladové metody a v tomto rámci je třeba vždy přihlížet k vůli jednajících osob a k celému kontextu právního jednání. Vytváří-li

sama rezervační smlouva pochybnosti o tom, co je rezervační poplatek, tj. jestli úplata za splnění závazku, část kupní ceny nebo snad smluvní pokuta, musí být celé právní jednání podrobeno výkladu založenému na tom, že vedle jazykového vyjádření právního jednání zachyceného slovně podrobí soudy zkoumání i vůli jednajících osob.

IV.

13. Ústavní stížnost je důvodná.

14. Ústavní soud opakovaně vychází z toho, že není jeho úkolem hodnotit (a přehodnocovat) důkazy provedené obecnými soudy, pokud byly dodrženy zásady dané příslušnými procesními řády [nález sp. zn. III. ÚS 23/93 ze dne 1. 2. 1994 (N 5/1 SbNU 41)]. Mezi ústavně významné vady důkazního řízení patří případy, kdy z odůvodnění rozhodnutí nevyplývá vztah mezi skutkovými zjištěními a úvahami při hodnocení důkazů na straně jedné a právními závěry na straně druhé, resp. případy, kdy v soudním rozhodování jsou učiněná skutková zjištění v extrémním nesouladu s vykonanými důkazy. Extrémní rozpor mezi skutkovými zjištěními soudů a provedenými důkazy je dán zejména tehdy, kdy hodnocení důkazů a tomu přijaté skutkové závěry jsou výrazem zjevného faktického omylu či excesu logického (vnitřního rozporu), resp. jestliže skutková zjištění soudů vůbec nemají obsahovou spojitost s důkazy, jestliže skutková zjištění soudů nevyplývají z důkazů při žádném z logicky přijatelných způsobů jejich hodnocení, anebo jestliže skutková zjištění soudů jsou opakem toho, co je obsahem důkazů, na jejichž podkladě byla tato zjištění učiněna [usnesení sp. zn. III. ÚS 359/05 ze dne 23. 9. 2005 (U 22/38 SbNU 579)].

15. Ústavní soud tedy není oprávněn přehodnotit skutkový závěr obecných soudů v tom smyslu, že by sám (pozitivně) závazně určil, jaká skutková zjištění z jimi provedených důkazů jednoznačně plynou [ledaže by sám tento důkaz provedl, srov. nález sp. zn. I. ÚS 68/93 ze dne 21. 4. 1994 (N 17/1 SbNU 123)]. I bez opakovaného provedení důkazů je však v rámci přezkumu oprávněn učinit (negativní) závěr o tom, že určité právní či skutkové závěry zjevně neplynou ze skutečností zaznamenaných v soudním spisu. To se týká právě i projednávaného případu, kdy Ústavní soud shledal nesoulad mezi provedenými důkazy a skutkovými zjištěními obecných soudů.

16. Ústavní soud je toho názoru, že pro řešení předmětného případu je rozhodující znění bodů 6.1 a 6.2 rezervační smlouvy, a z tohoto důvodu je cituje:

17. „6.1 Pokud zájemce nezaplatí včas Rezervační poplatek nebo poruší povinnost uzavřít Smlouvu o smlouvě budoucí, může Společnost odstoupit do této Smlouvy. V případech uvedených v předchozí větě má Společnost právo požadovat zaplacení smluvní pokuty ve výši Rezervačního poplatku. Smluvní pokuta je splatná třetí (3.) kalendářní den po dni porušení tohoto závazku. Společnost je oprávněna použít k úhradě této smluvní pokuty Rezervační poplatek, resp. započíst Rezervační poplatek na smluvní pokutu, s čímž Zájemce výslovně souhlasí.

6.2 Nedojde-li k uzavření Smlouvy o smlouvě budoucí ve lhůtě uvedené v Odstavci 4.1 z důvodů ležících na straně Společnosti, má Zájemce právo požadovat vrácení Rezervačního poplatku. V takovém případě je společnost povinna vrátit Zájemci Rezervační poplatek v plné výši nejpozději do dvaceti (20) kalendářních dnů ode dne doručení písemné výzvy Zájemce Společnosti. Neuhradí-li Společnost Zájemci v této lhůtě Rezervační poplatek v plné výši zpět, má Zájemce právo požadovat zaplacení smluvní pokuty ve výši 500,- Kč za každý započatý den prodlení. Smluvní pokuta je splatná třetí (3.) kalendářní den po dni porušení tohoto závazku.“

18. Jednotícím hlediskem citovaných ustanovení rezervační smlouvy je dohoda účastníků o tom, jakým způsobem by mělo být nakládáno s rezervačním poplatkem v případě, že nedojde k uzavření smlouvy o smlouvě budoucí. Zatímco bod 6.1 upravuje postup v situaci, kdy smlouva o smlouvě budoucí nebude uzavřena z důvodu na straně budoucích

kupujících, bod 6.2 upravuje podmínky, za nichž se může budoucí kupující domáhat vrácení rezervačního poplatku.

19. Z bodu 6.1 rezervační smlouvy se podává, že společnost TIFFANNYS má právo na zaplacení smluvní pokuty ve výši rezervačního poplatku, přičemž základním předpokladem pro vznik tohoto nároku je odstoupení od smlouvy. Z napadených rozhodnutí ani z předložených vyjádření nevyplývá, že by k takovému úkonu skutečně došlo. Není tedy zřejmé, na základě čeho by si společnost TIFFANNYS mohla z titulu smluvní pokuty ponechat zaplacený rezervační poplatek. Pokud obecné soudy vycházely z toho, že zaplacený rezervační poplatek byl odměnou za službu, kterou společnost TIFFANNYS stěžovatelce poskytla, je otázkou, jaký je pak smysl a účel bodu 6. 1 rezervační smlouvy. S touto otázkou se obecné soudy, a to přes výslovnou námitku stěžovatelky, nevypořádaly.

20. Dále považuje Ústavní soud za podstatné, že se obecné soudy nevěnovaly okolnostem, za nichž došlo k uzavření rezervační smlouvy. Jak z napadených rozhodnutí, tak i z obsahu spisu vyplývá, že stěžovatelka se odvolává na jednání, jež předcházela uzavření rezervační smlouvy se zaměstnankyní společnosti TIFFANNYS paní Duškovou. Pokud byla stěžovatelka v rámci jednání před uzavřením rezervační smlouvy ujišťována, že dohodnutí platebních podmínek není problém, měly by se obecné soudy tímto postupem společnosti TIFFANNYS podrobněji zabývat, a to již z důvodu prosté předsmluvní odpovědnosti. Pokud jeden z účastníků smlouvy ujišťuje před uzavřením smlouvy smluvní stranu o určitých skutečnostech, které se následně ukáží jako nepravdivé, pak je sporné, zda by dotčená smluvní strana smlouvu uzavřela, pokud by o těchto informacích nebyla ujišťována. Neprovedení navrženého důkazu svědeckou výpovědí Soni Duškové nebylo obecnými soudy odůvodněno.

21. Ve své argumentaci vyšly obecné soudy z toho, že uzavřením rezervační smlouvy si stěžovatelka zajistila toliko příležitost uzavřít smlouvu o smlouvě budoucí a na smluvních stranách nelze spravedlivě požadovat, aby k jejímu uzavření skutečně došlo. Tento závěr Ústavní soud nezpochybňuje, nicméně samotné uzavření rezervační smlouvy je spojeno s určitým konkrétním účelem, přičemž zaplacením rezervačního poplatku dává smluvní strana najevo vážnost svého úmyslu o předmět koupě, v tomto případě o byt. Uzavřením rezervační smlouvy se tak společnost TIFFANNYS zavázala nejen k rezervaci příležitosti, jak zmiňuje okresní soud, ale též k dalšímu jednání směřujícímu k dosažení účelu (*lato sensu*) provedené rezervace. V opačném případě by rezervační smlouva postrádala smysl, neboť společnosti TIFFANNYS by ve své podstatě k realizaci zisku postačovalo uzavírat nové a nové rezervační smlouvy. Rezervační smlouva je toliko prostředkem k dosažení účelu, jenž je s rezervační smlouvou svázán. Rezervace neslouží pro rezervaci samotnou, ale je třeba za ní hledat dosažení dalšího účelu, v tomto případě uzavření smlouvy o smlouvě budoucí. Účastníci rezervační smlouvy jsou tak povinni si poskytnout při plnění závazků z rezervační smlouvy součinnost, jak ostatně vyplývá z jejího bodu 7. 3. Z odůvodnění okresního soudu vyplývá, že po uzavření rezervační smlouvy nemusela společnost TIFFANNYS činit již prakticky ničeho. V tom se však mýlí. Jak bylo shora naznačeno, obě smluvní strany se po uzavření rezervační smlouvy měly snažit o dosažení jejího účelu, a to uzavření smlouvy o smlouvě budoucí. Postup a aktivita účastníků při snaze o uzavření této smlouvy by měla být tím prizmatem, jímž bude soud nahlížet na splnění podmínek daných bodem 6. 2. rezervační smlouvy.

22. Odvolací soud připustil, že se v daném případě jedná o spotřebitelskou smlouvu, ale dospěl k závěru, že „naprosto jasná, jednoznačná a srozumitelná“ smluvní ujednání neposkytují žádný důvod pro aplikaci jakéhokoliv interpretačního pravidla ve prospěch stěžovatelky. Jak již bylo uvedeno výše, s významem bodu 6.1 se však obecné soudy nevypořádaly. Při výkladu celého obsahu smlouvy (s přihlédnutím k právě zmíněnému bodu) se budou obecné soudy řídit výkladovým pravidlem obsaženým v ustanovení § 55 odst. 3

občanského zákoníku platného a účinného v době uzavření předmětné smlouvy. Použití tohoto výkladového pravidla nelze zúžit na tzv. předváděcí akce ani jej odmítnout s odkazem na vzdělání spotřebitele.

23. Neprovedení navrženého důkazu – audionahrávky z jednání Mgr. Pavla Krause se zástupci společnosti TIFFANNYS okresní soud odůvodnil nedostatkem souhlasu osob, jejichž hlas byl na nahrávce zachycen. A rovněž nadbytečností takového důkazu. Ohledně nadbytečnosti lze odkázat na závěry Ústavního soudu obsažené v bodu 20 tohoto nálezu a ohledně nedostatku souhlasu na nález Ústavního soudu ze dne 27. 2. 2018 sp. zn. II. ÚS 2299/17 (N 35/88 SbNU 491). Ústavní soud si je vědom, že nález byl přijat až po rozhodnutí všech obecných soudů. Při novém rozhodování o provedení navržených důkazů je však nutno jej vzít v úvahu a s jeho závěry se vypořádat.

24. Ústavní soud z uvedených důvodů dospěl k závěru, že skutková zjištění obecných soudů neodpovídají provedeným důkazům a že nebylo řádně odůvodněno neprovedení některých důkazů. Napadenými rozhodnutími obecných soudů tak bylo porušeno právo stěžovatelky na spravedlivý proces zakotvené v článku 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

25. Ústavní soud proto ústavní stížnosti vyhověl, konstatoval porušení práv stěžovatelky a podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu všechny napadené rozsudky zrušil.

Č. 74
Rozlišení skutkových a právních otázek uplatněných v dovolání ve vztahu k určení výše náhrady nákladů na péči
(sp. zn. II. ÚS 664/19 ze dne 27. dubna 2020)

Na nejednoznačnost rozhraničení mezi skutkovými a právními otázkami reaguje judikatura Evropského soudu pro lidská práva (dále jen „ESLP“), podle které nemohou být účastníci řízení sankcionováni, pokud mají v dobré víře za to, že platně otevřeli otázku (zásadního) právního významu [srov. rozsudek ESLP ze dne 12. 10. 2010 ve věci *Adamíček proti České republice*, č. 35836/05]. Ústavní soud proto zdůrazňuje, že při rozlišování právních a skutkových námitek je třeba v případě pochybností postupovat ve prospěch dovolatele. Odmítnutí dovolání z důvodu, že uplatněné námitky postrádají charakter právní otázky, je možné pouze v případech, kdy je tato skutečnost zcela jednoznačná; závěr soudu o skutkové povaze uplatněné námitky musí být nadto řádně odůvodněn.

Postup Nejvyššího soudu z ústavního hlediska neobstojí, a to hned z několika důvodů. Nejvyšší soud předně nesprávně posoudil stěžovatelčinu argumentaci jako skutkovou otázku, když z průběhu řízení a provedeného dokazování jednoznačně vyplývá, že stěžovatelka skutková zjištění nerozporuje, naopak se s nimi zcela ztotožňuje a napadá způsob určení výše náhrady nákladů na péči, tedy otázku aplikace právních pravidel na zjištěný skutkový stav. Posuzovanou problematiku, tj. stanovení výše dílčích náhrad za újmu způsobenou na zdraví, upravují ustanovení civilního kodexu, oproti podmínkám pro samotné určení odpovědnosti za škodu na zdraví, pouze v obecných rysech. Zákonná ustanovení obsahují relativně abstraktní, resp. neurčité hypotézy, jejichž obsah dotváří soudy svou judikaturou. V konkrétních případech jsou úvahy o kritériích stanovení výše náhrady, jakkoli vycházejí ze skutkových zjištění o podmínkách péče o poškozeného, úvahami o právní otázce výše náhrady škody. Vadnost procesního postupu Nejvyššího soudu je dále zdůrazněna tím, že úvahu nižších soudů při určení výše náhrady nákladů na péči přezkoumal, avšak z podnětu dovolání vedlejší účastnice, přičemž ve svém posouzení nižšími soudy provedenou úvahu fakticky zpochybnil (viz bod 31 *in fine* tohoto nálezu). Z důvodu odmítnutí stěžovatelčina dovolání však tato část posouzení zůstala bez náležitého procesního vyústění.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedkyně senátu Kateřiny Šimáčkové a soudců Ludvíka Davida (soudce zpravodaj) a Vojtěcha Šimíčka ve věci ústavní stížnosti stěžovatelky A. S., zastoupené JUDr. Filipem Matoušem, advokátem, se sídlem Lazarská 6, Praha 2, proti výroku I rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 28. 11. 2018 č. j. 25 Cdo 1592/2017-751, za účasti Nejvyššího soudu jako účastníka řízení a Cestovní kanceláře FISCHER, a. s., zastoupené Mgr. Ilonou Kindlovou, advokátkou, se sídlem Hvězdova 1716/2b, Praha 4, jako vedlejší účastnice řízení, takto:

I. Výrokem I rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 28. 11. 2018 č. j. 25 Cdo 1592/2017-751 bylo porušeno právo stěžovatelky na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod ve spojení s právem na ochranu fyzické integrity podle čl. 7 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Výrok I rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 28. 11. 2018 č. j. 25 Cdo 1592/2017--751 se proto ruší.

Odůvodnění

I. Vymezení věci a předchozí průběh řízení

1. Stěžovatelka se podanou ústavní stížností domáhá zrušení výroku I v záhlaví označeného rozhodnutí, neboť má za to, že jím bylo porušeno její právo na soudní ochranu zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

2. Jak vyplývá z ústavní stížnosti, přiložených rozhodnutí a vyžádaného soudního spisu, stěžovatelka se na jaře roku 2005 zúčastnila se svým manželem zájezdu do Egypta organizovaného cestovní kanceláří Cestovní kancelář FISCHER, a. s., (dále jen „vedlejší účastnice“). Na jednodenním výletě do Káhiry, zakoupeném od vedlejší účastnice, došlo během cesty autobusem k nehodě, během které autobus ve velké rychlosti najel na písečnou dunu na vozovce, v důsledku čehož stěžovatelka utrpěla tříštivé poranění hrudního obratle. V důsledku nehody došlo u stěžovatelky k poškození míchy a paraplegii, poruše svěračů močového měchýře a konečníku, sexuální disfunkci, atrofii svalstva dolních končetin, hypotrofii kůže se sklonem k tvorbě proleženin a defektů a k omezení pohybu hrudníku těžkého stupně. Zatímco před nehodou žila stěžovatelka aktivním životem, po nehodě je upoutána na invalidní vozík, pozbyla možnost jakékoli seberealizace, psychicky strádá, musí užívat řadu léků a je zcela odkázána na péči a pomoc druhých.

3. V roce 2007 podala stěžovatelka společně se svým manželem k Obvodnímu soudu pro Prahu 3 (dále jen „nalézací soud“) proti vedlejší účastnici žalobu na náhradu újmy na zdraví, konkrétně se domáhala přiznání bolestného a náhrady za ztížení společenského uplatnění, náhrady nákladů léčení a náhrady nákladů spojených s péčí o nesoběstačnou osobu a její domácnost (dále jen „náhrada nákladů na péči“). Nalézací soud nejprve rozhodl mezitimním rozsudkem (pravomocným ke dni 25. 5. 2009), že žaloba je co do základu nároku po právu, neboť je dána odpovědnost vedlejší účastnice za stěžovatelčinu újmu na zdraví. Dne 28. 7. 2014 obecné soudy dospěly k pravomocnému rozhodnutí o přiznání bolestného ve výši 98 400 Kč s příslušenstvím a náhrady ztížení společenského uplatnění ve výši 3 213 000 Kč s příslušenstvím.

4. V další fázi řízení nalézací soud rozhodoval o zbytku nároku, a to konkrétně o náhradě účelně vynaložených nákladů spojených s léčením, náhradě nákladů na péči a náhradě ostatních nákladů spojených s újmou na zdraví, vše za období od 5. 5. 2005 do 31. 5. 2009. Rozsudkem ze dne 16. 4. 2015 č. j. 18 C 11/2007-583 přiznal stěžovatelce a jejímu manželovi částku 219 059,50 Kč s příslušenstvím na náhradě účelně vynaložených nákladů spojených s léčením, částku 397 416 Kč s příslušenstvím na náhradě nákladů na péči a částku 20 755,50 Kč s příslušenstvím na náhradě ostatních nákladů, tj. celkem 637 231 Kč s příslušenstvím. Při stanovení výše náhrady nákladů na péči úvahou podle § 136 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „o. s. ř.“) nalézací soud vycházel z výše minimální mzdy dvou profesionálních ošetřovatelů pracujících na plný úvazek, kterou stanovil paušálně na 100 Kč za hodinu (tj. 50 Kč za hodinu na osobu); v součtu 800 Kč na jeden den, 4 000 Kč za pět pracovních dnů a 16 000 Kč za měsíc. Celkem nalézací soud přiznal stěžovatelce na náhradě nákladů na péči 16 000 Kč měsíčně za

24 měsíců (tj. 384 000 Kč) a 13 416 Kč za období od 5. 5. 2005 do 31. 5. 2005, přičemž při výpočtu náhrady nákladů na péči za měsíc květen 2005 vycházel z částky 516 Kč na den.

5. K odvolání všech účastníků řízení Městský soud v Praze (dále jen „odvolací soud“) rozsudkem ze dne 22. 9. 2016 č. j. 17 Co 122/2016-690 potvrdil přiznanou výši náhrady nákladů spojených s léčením a ostatních nákladů. Náhradu nákladů na péči ve výši 16 000 Kč měsíčně shledal přiměřenou, dospěl nicméně k závěru, že měla být poskytnuta za 32 měsíců (mínus 5 promlčených dnů), a tedy ve výši 509 150 Kč, nikoli ve výši 397 416 Kč. Ohledně zbytku nároku na náhradu nákladů na péči, tj. 965 554 Kč, odvolací soud potvrdil zamítavý výrok nalézacího soudu. Dále shledal, že ve vztahu k náhradě nákladů na péči není dána aktivní žalobní legitimace manžela stěžovatelky, částku 509 150 Kč tedy přiznal pouze stěžovatelce, a nikoli společně a nerozdílně oběma žalobcům. Rovněž dospěl k závěru, že nalézací soud přiznal příslušenství přiznaného nároku nad rámec žaloby a věc v tomto aspektu vrátil nalézacímu soudu k dalšímu řízení.

6. Proti rozsudku odvolacího soudu podaly dovolání stěžovatelka i vedlejší účastnice. Nejvyšší soud výrokem I v záhlaví uvedeného rozsudku odmítl dovolání stěžovatelky, kterým brojila proti výši přiznané náhrady nákladů na péči, konkrétně proti stanovení částky na základě minimální mzdy dvou hypotetických profesionálních ošetřovatelů ve výši 100 Kč na hodinu. K dovolání vedlejší účastnice Nejvyšší soud výrokem II zrušil rozsudek odvolacího soudu v části, kterou byla vedlejší účastnici uložena povinnost zaplatit stěžovatelce částku 509 150 Kč na náhradě nákladů na péči, a věc v tomto rozsahu vrátil k dalšímu řízení. Dospěl totiž k závěru, že od částky přiznané na náhradě nákladů na péči je třeba odečíst částku zaplacenou stěžovatelce státem jako příspěvek na péči dle § 7 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, v rozhodném znění, který činí 4 000 Kč měsíčně.

II. Argumentace stěžovatelky

7. Stěžovatelka ve své ústavní činnosti brojí proti odmítnutí svého dovolání Nejvyšším soudem. Uvádí, že výše jejího nároku na náhradu nákladů na péči nemůže být určena zcela libovolně, úvaha obecného soudu musí být odpovídajícím způsobem podložena a odůvodněna a musí poškozenému umožňovat volbu mezi péčí poskytovanou profesionálními ošetřovateli a péčí zajišťovanou osobami blízkými. Stěžovatelka zdůrazňuje, že podstatou její dovolací argumentace nebyla polemika se zjištěným skutkovým stavem, nýbrž zpochybnění úvahy obecných soudů o stanovení ekvivalentu osobní péče. Stěžovatelka nesouhlasí se závěrem obecných soudů, že ekvivalentem osobní péče by mohla být hypotetická péče dvou profesionálních ošetřovatelů pracujících za minimální mzdu; péče dvou ošetřovatelů pokryje toliko 80 hodin týdně, zatímco o stěžovatelku je třeba pečovat buď nepřetržitě, zejména z důvodu cévkování (tj. 168 hodin týdně), nebo alespoň 16 hodin denně (tj. 112 hodin týdně). Na těchto argumentech bylo založeno i stěžovatelčino dovolání, Nejvyšší soud však její argumentaci odmítl na několika řádcích s tím, že se jedná o skutkové námitky, porušil tak její právo na soudní ochranu zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny.

III. Vyjádření účastníků řízení

8. K výzvě soudu podle § 42 odst. 4 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) se k ústavní stížnosti vyjádřil Nejvyšší soud jakožto účastník řízení. Uvedl, že nalézací soud při určení výše náhrady újmy postupoval dle své volné úvahy ve smyslu § 136 o. s. ř., přičemž vyšel ze sdělení zařízení poskytujících pomoc nesoběstačným osobám v blízkosti stěžovatelčina bydliště, která uvedla, že by péči o stěžovatelku byla schopna zajistit při hospitalizaci za 16 000 Kč měsíčně. Nalézací soud své úvahy řádně odůvodnil a odvolací soud jeho závěry následně aproboval. Stěžovatelka v dovolání namítala, že při výpočtu výše náhrady nákladů na péči je třeba vycházet z rozsahu péče alespoň 112 hodin týdně, nikoli z péče dvou ošetřovatelů pracujících ve standardním 40 hodinovém pracovním poměru, což Nejvyšší soud považoval za námitku

zpochybňující skutkové závěry nižších soudů, která není v dovolacím řízení přípustná. Závěrem Nejvyšší soud konstatuje, že problematika nároku nesoběstačného poškozeného na peněžitou náhradu na péči o svou osobu a domácnost je složitá a byla řešena v souladu s předchozí judikaturou Nejvyššího soudu i Ústavního soudu; v nedávné době byly závěry Nejvyššího soudu aprobovány Ústavním soudem v usnesení sp. zn. III. ÚS 4194/18 ze dne 28. 1. 2020 (rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na https://nalus.usoud.cz).

9. Vedlejší účastnice se ve svém vyjádření k ústavní stížnosti vymezuje proti údajnému nesouhlasu stěžovatelky s právním názorem Nejvyššího soudu týkajícím se snížení náhrady nákladů na péči o příspěvek státu na péči o nesoběstačnou osobu podle § 7 zákona o sociálních službách. Stěžovatelka však tento závěr Nejvyššího soudu svou ústavní stížností nenapadá, argumentace vedlejší účastnice je tak pro posouzení ústavní stížnosti irelevantní.

10. Vzhledem k tomu, že zaslaná vyjádření neobsahovala žádné nové skutečnosti ani argumenty, o které by Ústavní soud opřel své rozhodnutí, stěžovatelce je již na vědomí, eventuálně k replice, neposílal.

IV. Procesní podmínky řízení

11. Ústavní soud nejprve posoudil splnění podmínek řízení a shledal, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněnou stěžovatelkou, která byla účastnicí řízení, ve kterém bylo vydáno rozhodnutí napadené ústavní stížností, a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatelka je právně zastoupena v souladu s požadavky § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu. Ve vztahu k přípustnosti ústavní stížnosti Ústavní soud konstatuje, že stěžovatelka směřuje svou ústavní stížnost proti výroku I v záhlaví uvedeného rozsudku Nejvyššího soudu, kterým bylo odmítnuto její dovolání proti stanovení výše náhrady nákladů na péči v částce 16 000 Kč měsíčně (tj. z procesního hlediska její dovolání směřovalo proti zamítnutí zbylé části nároku na náhradu nákladů na péči ve výši 965 554 Kč). Vzhledem k tomu, že ve vztahu k této části řízení stěžovatelka vyčerpala všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu), je její ústavní stížnost přípustná.

12. S ohledem na obsah ústavní stížnosti dospěl Ústavní soud k závěru, že není nutné nařizovat ústní jednání, neboť od něho nelze očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

V. Posouzení věci Ústavním soudem

13. Ústavní soud je soudním orgánem ochrany ústavnosti [čl. 83 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“)], který stojí mimo soustavu soudů (čl. 91 odst. 1 Ústavy), a vzhledem k tomu nelze řízení před ním považovat za pokračování v instančním systému obecné justice. Jeho cílem v řízení o ústavní stížnosti je výhradně přezkoumat ústavnost soudních rozhodnutí, jakož i řízení, které jejich vydání předcházelo. Vzhledem k tomu platí, že vedení řízení, zjišťování a hodnocení skutkového stavu, výklad podústavního práva a jeho aplikace na jednotlivý případ přísluší obecným soudům a o zásahu Ústavního soudu do jejich rozhodovací činnosti lze uvažovat pouze za situace, kdy je rozhodování obecných soudů stiženo vadami, které mají za následek porušení ústavnosti. Materiálně lze vyjádřit pravomoc Ústavního soudu též tak, že je oprávněn napravovat toliko excesy obecných soudů [srov. např. nález ze dne 30. 6. 2004 sp. zn. IV. ÚS 570/03 (N 91/33 SbNU 377)].

14. Ústavní úprava základních práv a svobod prozařuje celým právním řádem, a to včetně oblastí práva soukromého. Povinností orgánů veřejné moci je vykládat a aplikovat právo pohledem ochrany základních práv a svobod, což pro soudy výslovně vyplývá z čl. 4 Ústavy [srov. nález ze dne 31. 8. 2015 sp. zn. II. ÚS 1287/14 (N 159/78 SbNU 401)]. Při výkladu a aplikaci právních předpisů nelze pomíjet jejich účel a smysl, který není možné hledat jen ve slovech a větách toho kterého předpisu, ale je v něm třeba vždy nalézat i zásady uznávané demokratickými právními státy [srov. nález ze dne 7. 5. 2009 sp. zn. I. ÚS 523/07

(N 113/53 SbNU 409)]. Obecné soudy jsou povinny primárně zajistit, aby v procesu před nimi a v jejich výkladu a aplikaci podústavního práva byla vždy přítomna spravedlnost [nález ze dne 16. 10. 2012 sp. zn. Pl. ÚS 16/12 (N 174/67 SbNU 115; 369/2012 Sb.)].

15. Ústavní soud po seznámení se s obsahem ústavní stížnosti, vyjádřeními účastníků a vyžádaným spisem dospěl k závěru, že napadené rozhodnutí Nejvyššího soudu uvedeným požadavkům nedostálo. Ústavní stížnost je proto důvodná.

V.a) Obecná východiska ve vztahu k právu na soudní ochranu

16. Ustanovení čl. 36 odst. 1 Listiny zaručuje každému možnost domáhat se svého práva u nezávislého a nestranného soudu stanoveným postupem. Odpověď na otázku, co přesně se „stanoveným postupem" rozumí, se odvíjí od příslušné zákonné procesní úpravy, která musí uplatnění práva na soudní ochranu (spravedlivý proces) reálně umožňovat. Jsou-li přitom v konkrétním případě splněny podmínky pro projednání určitého návrhu a rozhodnutí o něm, je povinností soudu odpovídající uvedenému základnímu právu, aby k projednání tohoto návrhu přistoupil a ve věci rozhodl.

17. Za stanovený postup je třeba považovat i včasné a co do zákonem stanovených formálních a obsahových náležitostí řádné uplatnění procesního prostředku k ochraně práva. Nesprávné posouzení, jež by mělo za následek odmítnutí včas a řádně podaného návrhu, který by jinak mohl být věcně projednán, by mělo vůči osobě, která jej podala, bez dalšího za následek odepření přístupu k soudu, a tím odepření spravedlnosti [srov. nález ze dne 6. 6. 2007 sp. zn. I. ÚS 750/06 (N 93/45 SbNU 335), nález ze dne 5. 12. 2013 sp. zn. III. ÚS 281/12 (N 210/71 SbNU 477) nebo nález ze dne 15. 3. 2016 sp. zn. III. ÚS 681/16 (N 45/80 SbNU 555)]. Rozhodnutím, kterým by byl takovýto procesní prostředek z uvedeného důvodu odmítnut nebo by o něm bylo zastaveno řízení, by bylo porušeno základní právo této osoby na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny.

18. Právě uvedené platí i pro řízení o dovolání před Nejvyšším soudem. Ačkoli dovolání představuje mimořádný opravný prostředek, jehož existence sama nepožívá ústavněprávní ochrany, rozhodování o něm – je-li už takový opravný prostředek v právním řádu zaveden – není vyjmuto z rámce ústavněprávních principů a ústavně zaručených práv a svobod [srov. např. nález sp. zn. IV. ÚS 2117/09 ze dne 15. 3. 2010 (N 51/56 SbNU 553)]. Posouzení přípustnosti dovolání sice náleží do výlučné pravomoci Nejvyššího soudu, Ústavní soud nicméně musí dbát o to, aby byly dodrženy z ústavního pořádku vyplývající záruky spravedlivého procesu dle čl. 36 odst. 1 Listiny a zákaz libovůle vyplývající z čl. 1 odst. 1 Ústavy [srov. např. nálezy sp. zn. II. ÚS 1852/19 ze dne 30. 10. 2019 (N 182/96 SbNU 300) či sp. zn. III. ÚS 3733/15 ze dne 10. 10. 2017 (N 186/87 SbNU 55) a stanovisko pléna sp. zn. Pl. ÚS-st. 45/16 ze dne 28. 11. 2017 (ST 45/87 SbNU 905; 460/2017 Sb.)].

19. Rozhraničení mezi skutkovými a právními otázkami představuje složitou a nejednoznačnou problematiku. Podle doktríny o rozlišení skutkových a právních otázek v civilním i trestním procesu byla vypracována celá řada teorií, a to zejména v souvislosti s koncepcí opravných prostředků kasační či revizní povahy. Aby bylo možno přesně rozlišit, co podléhá a co nepodléhá přezkoumání, je třeba oddělit, co je v napadeném rozhodnutí skutkový poznatek a co je právní kvalifikace. Kritériem může být rozlišování otázek „co je" a „co má být" či „co je vnímáno smysly" a „co je výsledkem rozumové činnosti". Většina teorií směřuje ovšem k závěru, že táž otázka může být jednou otázkou skutkovou, jindy otázkou právní a že závěr o tom musí být vždy pouze konkrétní a individuální (srov. WINTEROVÁ, A., MACKOVÁ, A. a kol. Civilní právo procesní. První část – Řízení nalézací. Praha: Linde, 2014, str. 224). Zahraniční literatura poukazuje na složitost rozlišení mezi skutkovou a právní otázkou v případě aplikace abstraktního právního pravidla na zjištěný skutkový stav. Aplikace nejasného či neurčitého pravidla na zjištěný skutkový stav může být soudem považována za otázku právní, jde-li v první řadě o výklad daného pravidla,

jindy o otázku skutkovou, jde-li spíše o podřazení konkrétních skutkových okolností pod dané právní pravidlo (BAILEY, S. H., GUNN, M. J. The Modern English Legal System. Third Edition. London: Sweet & Maxwell, 1996, str. 10–12, obdobně též KEANE, A. The Modern Law of Evidence. Fifth Edition. London: Butterworths, str. 29–33).

20. Na nejednoznačnost rozhraničení mezi skutkovými a právními otázkami reaguje judikatura Evropského soudu pro lidská práva (dále jen „ESLP“), podle které nemohou být účastníci řízení sankcionováni, pokud mají v dobré víře za to, že platně otevřeli otázku (zásadního) právního významu [srov. rozsudek ESLP ze dne 12. 10. 2010 ve věci *Adamíček proti České republice,* č. 35836/05]. Ústavní soud proto zdůrazňuje, že při rozlišování právních a skutkových námitek je třeba v případě pochybností postupovat ve prospěch dovolatele. Odmítnutí dovolání z důvodu, že uplatněné námitky postrádají charakter právní otázky, je možné pouze v případech, kdy je tato skutečnost zcela jednoznačná; závěr soudu o skutkové povaze uplatněné námitky musí být nadto řádně odůvodněn.

21. Je rovněž třeba připomenout, že smyslem rozhodování Nejvyššího soudu je především sjednocování judikatury obecných soudů ve složitých a komplexních právních otázkách. Je na Nejvyšším soudě, aby sledoval vývoj rozhodovací praxe ohledně té které právní otázky, zákonnou úpravu konfrontoval s požadavky vyplývajícími z ústavního pořádku a následně k otázce vyslovil jasně formulovaný právní názor, který bude v následující rozhodovací praxi sloužit jak obecným soudům, tak i účastníkům řízení jako vodítko při řešení konkrétních sporů. Jasná, přehledná a srozumitelná judikatura vrcholných soudů je zárukou právní jistoty, předvídatelnosti práva, ochrany oprávněné důvěry v právo (legitimního očekávání) a formální spravedlnosti (rovnosti občanů před zákonem). Rezignuje-li Nejvyšší soud na tuto svou roli, popírá tím výše uvedené principy, které tvoří základní pilíře právního státu [srov. nález sp. zn. III. ÚS 252/04 ze dne 25. 1. 2005 (N 16/36 SbNU 173); obdobně též BOBEK, M. Curia ex machina: o smyslu činnosti nejvyšších soudů a ústavních soudů. Právní rozhledy, č. 22, 2006, str. 1 přílohy].

V.b) Obecná východiska ve vztahu k právu na zachování tělesné integrity

22. Ústavní soud v minulosti judikoval, že zdraví je součástí fyzické integrity člověka a jako takové je chráněno čl. 7 odst. 1 Listiny, zaručujícím nedotknutelnost osoby a jejího soukromí [srov. nález sp. zn. III. ÚS 2253/13 ze dne 9. 1. 2014 (N 3/72 SbNU 41)]. Právo na zdraví úzce souvisí s právem na život podle čl. 6 Listiny, neboť zdraví patří mezi nejvýznamnější faktory ovlivňující kvalitu lidského života; je jedním ze základních předpokladů pro požívání ostatních práv (srov. Koch, I. E. Human Rights as Indivisible Rights, Leiden: Martinus Nijhoff Publishers, 2009, str. 59). Ochrana tělesné integrity je dovozována taktéž z čl. 8 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“), chránícího soukromý život, který v pojetí ESLP zahrnuje také tělesnou a duševní integritu (viz např. rozsudek ESLP ve věci *Trocellier proti Francii* ze dne 5. 10. 2006, č. 75725/01).

23. Ve vztahu k výši odškodného za újmu na zdraví ESLP dovodil, že poškozenému musí být poskytnuto odškodnění vhodné a dostatečné, tj. v případě peněžitého odškodnění v adekvátní výši. Porušení čl. 8 Úmluvy tak podle judikatury ESLP nebylo napraveno v případě, kdy byla stěžovateli přiznána pouze náhrada nemajetkové újmy, nikoli však již náhrada nákladů spojených s léčením, které samotná náhrada nemajetkové újmy nebyla s to pokrýt (rozsudek ESLP ve věci *Oyal proti Turecku* ze dne 23. 3 2010, č. 4864/05), nebo tehdy, kdy byla sice stěžovateli poskytnuta dlouhodobá bezplatná lékařská péče, náhrada nemajetkové újmy však byla přiznána v nedostatečné výši (rozsudek ESLP ve věci *G. B. a R. B. proti Moldavsku* ze dne 18. 12. 2012, č. 16761/09). Pro splnění pozitivního závazku státu k ochraně práva na tělesnou integritu dle čl. 8 Úmluvy tedy musí být poškozenému

poskytnuto odškodnění v náležité výši nejen v podobě náhrady nemajetkové újmy, ale také v podobě náhrady nákladů spojených s léčením.

24. Na judikaturu ESLP navázal Ústavní soud, který v nálezu sp. zn. IV. ÚS 444/11 ze dne 5. 12. 2012 (N 200/67 SbNU 573) dospěl k závěru, že závazek státu zajistit ochranu zdraví jedince se projevuje nejen v oblasti veřejnoprávní, tj. zakotvením trestněprávní úpravy, která sankcionuje protiprávní jednání třetích osob, ale i v soukromoprávní oblasti, a to zakotvením povinnosti škůdce nahradit poškozenému utrpěnou škodu na zdraví tak, aby poškozený disponoval dostatečnými finančními prostředky k podniknutí všech potřebných kroků za účelem obnovení zdraví, případně k vytvoření podmínek pro svou důstojnou existenci, není-li plné obnovení zdraví možné (bod 11). Princip plného odškodnění za škodu na zdraví zakládá nárok na náhradu nákladů spojených s péčí o nesoběstačnou poškozenou osobu a její domácnost po ukončení léčby. Odškodněním je totiž chápána škála opatření s cílem napravit způsobenou újmu a uvést oběť do postavení, ve kterém se nacházela před protiprávním jednáním, a to v rozsahu, v jakém je to možné. Je-li tedy účelem institutu odpovědnosti za škodu a z něho vyplývající povinnosti k náhradě způsobené škody vytvoření stavu, který existoval před vznikem škody, může jej být dosaženo toliko reparací veškeré vzniklé škody. Té však není dosaženo pouze přiznáním náhrady za ztížení společenského uplatnění, neboť požadované náklady na péči nepředstavují její součást. Jedná se o náhradu majetkové újmy vzniklé vynaložením finančních prostředků na to, aby postižený měl zajištěnu základní obsluhu své osoby a mohl vést i při „pokaženém životě“ alespoň život snesitelnější. Zajištění úhrady nákladů na péči o postiženého nahrazující jeho dřívější soběstačnost je teprve předpokladem pro vedení společenského, rodinného a pracovního života; náhrada za ztížení společenského uplatnění je proto určitou nadstavbou těchto nákladů (bod 18).

25. Existenci nároku na náhradu nákladů na péči, dovozeného výkladem z ustanovení o náhradě nákladů vynaložených v souvislosti s léčením v § 449 odst. 1 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, v rozhodném znění, (v současné době výslovně zakotveného v § 2960 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů), následně stvrdila navazující judikatura Ústavního soudu [viz např. nálezy sp. zn. I. ÚS 46/12 ze dne 16. 1. 2013 (N 14/68 SbNU 201); sp. zn. I. ÚS 2930/13 ze dne 11. 11. 2014 (N 205/75 SbNU 297); sp. zn. I. ÚS 870/14 ze dne 24. 8. 2015 (N 152/78 SbNU 311); či sp. zn. I. ÚS 2224/15 ze dne 12. 4. 2016 (N 63/81 SbNU 87)], jakož i rozsudek velkého senátu občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu sp. zn. 31 Cdo 1778/2014 ze dne 14. 1. 2015. Pokud poškozený ani po podstoupení léčby nedosáhne samostatnosti v péči o svou osobu a domácnost, je nutno vyhledat pomoc třetích osob, ať už z kruhu rodinného, anebo z řad profesionálních pečovatelů. Dlouhodobě pak nelze využívat pouze pomoci rodiny, kdy jsou osoby blízké zatíženy péčí o poškozeného, vymyká-li se péče únosnému rozsahu. I v souvislosti s péčí o poškozeného vzniká škoda, která se u osob blízkých může projevovat omezenými možnostmi pracovního uplatnění, sníženým výdělkem, zmenšením časového prostoru pro odpočinek nebo vyšší psychickou a fyzickou únavou. Není žádoucí přenášet břemeno důsledků újmy na zdraví poškozeného v neúměrném rozsahu ze škůdce na osoby poškozenému blízké (již citovaný nález sp. zn. I. ÚS 870/14).

26. Při určení výše nároku musí být dodržen princip plného odškodnění za škodu na zdraví tak, jak vyplývá z čl. 7 odst. 1 Listiny a čl. 8 Úmluvy. Ústavní soud v obecné rovině aplikaci § 136 o. s. ř. s ohledem na možnosti dokazování a povahu nároku akceptuje, soud však při úvaze nesmí postupovat libovolně a nerespektovat pro něj závazná rozhodnutí soudů a ústavní principy (již citovaný nález sp. zn. I. ÚS 2930/13). Ve výše citovaném nálezu sp. zn. I. ÚS 46/12 Ústavní soud s odkazem na judikaturu Nejvyššího soudu (srov. rozsudky ze dne 24. 10. 2006 sp. zn. 25 Cdo 2127/2006 a ze dne 26. 5. 2011 sp. zn. 25 Cdo 4576/2008, dále pak usnesení ze dne 17. 6. 2011 sp. zn. 23 Cdo 312/2010) dospěl k závěru, že při úvaze o výši

nároku je vhodné využít k ocenění hodnoty ošetřovatelské péče o příbuzného úpravu odměny přiznávané pracovníkům poskytujícím pečovatelskou službu podle příslušné vyhlášky provádějící zákon o sociálních službách [vyhláška Ministerstva práce a sociálních věcí č. 505/2006 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách, (dále jen „vyhláška č. 505/2006 Sb.“)]. Ve stejném nálezu pak odmítl určení výše nároku na základě minimální mzdy, neboť takový postup neobstojí ve světle principů vyplývajících z čl. 7 odst. 1 Listiny a čl. 8 Úmluvy a nepřípustně se odchyluje od předchozí ustálené judikatury.

27. K obdobným závěrům dospívá i doktrína, dle které lze při určování výše náhrady nákladů na péči analogicky vyjít z vyhlášky č. 505/2006 Sb. Současně je však třeba vycházet z toho, že tu jde o skutečnou škodu, jejíž výši nemusí vystihnout analogická aplikace paušální výše odměny dobrovolného pečovatele, tj. náhrada může být i vyšší, pokud je prokázána účelnost vynaložených nákladů (srov. MELZER, F., TÉGL, P. a kol. Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IX. Praha: Leges, § 2960, str. 1040).

28. V nálezu sp. zn. I. ÚS 46/12 Ústavní soud rovněž zdůraznil, že „péče (pomoc) o osobu závislou je značně individuální až intimní záležitostí. To platí o to více v případě, je-li poskytována nejbližší rodinou. Jistě tuto pomoc není přiměřené považovat za běžnou činnost vedoucí k uspokojování potřeb rodiny například ve smyslu § 19 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů. S ohledem na to je nutno podle přesvědčení Ústavního soudu při rozhodování otázek souvisejících s náhradou škody na zdraví v každém jednotlivém případě pečlivě vážit, že jde na jedné straně – jak již bylo zmíněno výše – o svým způsobem sankční mechanismus (povinnost nahradit škodu) vůči škůdci a že na druhé straně jde o to, že se případné soudní řízení často dotýká integrity (intimity) poškozeného a jeho rodiny. Vzhledem k tomu je třeba hledat rovnováhu mezi tím, že existenci vynaložených nákladů spojených s péčí o poškozeného je potřeba prokázat (v tomto ohledu je správná úvaha vyplývající z judikatury obecných soudů o nemožnosti subsumovat nároky plynoucí ze škody na zdraví pod *pro futuro* stanovené opakující se plnění – rentu, tedy kromě náhrady ztráty na výdělku, popřípadě důchodu), a mezi nutností vyvarovat se toho, aby poškozený musel v případném soudním řízení prokazovat každý úkon pomoci mu poskytnutý či aby musel svým nejbližším ryze formálně (až absurdně) platit za úkony mu poskytnuté jen a jen pro to, aby se vyvaroval možné důkazní nouze“.

V.c) Aplikace obecných východisek na projednávanou věc

29. Výše uvedené principy je nutno aplikovat i na nyní posuzovaný případ, zejména pak na otázku rozlišení skutkové a právní otázky ve vztahu k určení výše náhrady nákladů na péči.

30. Ze soudního spisu vyplývá, že nalézací soud se posuzovaným případem zabýval velmi důkladně, a to zejména pokud jde o dokazování. Po provedeném dokazování nalézací soud zjistil, že stěžovatelka je v důsledku škodní události výrazně nesoběstačná v základních úkonech osobní obsluhy a péče o domácnost. S ohledem na velký počet úkonů, při kterých stěžovatelka potřebuje pomoc – přesun na vozík, oblékání, zajišťování a podávání léků, cévkování každé tři hodiny a manuální vybavování stolice, rehabilitace, péče o teplotu dolních končetin, vaření, podávání jídla a pití, nákup, přesun do vany a ven, převlékání, přesun na lůžko, otáčení v průběhu noci a pokládání obkladů proti proleženinám – dospěl nalézací soud k závěru, že stěžovatelka vyžaduje téměř nepřetržitou přítomnost další osoby, a byť by každý úkon trval jen pár minut, pečující osobě rozčlení den natolik, že je zbavena možnosti vykonávat jakoukoli soustavnou činnost. S tímto skutkovým závěrem stěžovatelka souhlasila a v žádném opravném prostředku proti němu nebrojila; od počátku napadá právní úvahu nalézacího soudu při určení výše náhrady nákladů na péči. Při stanovení výše náhrady nákladů na péči nalézací soud vycházel z minimální mzdy dvou hypotetických

profesionálních ošetřovatelů pracujících 40 hodin týdně. Odvolací soud tuto právní úvahu nalézacího soudu aproboval.

31. Nejvyšší soud dovolání stěžovatelky, v němž brojila proti způsobu určení výše náhrady nákladů na péči, odmítl s odůvodněním, že uplatněné námitky postrádají charakter právní otázky, neboť nesměřují proti právnímu posouzení, ale jen proti zjištěnému skutkovému stavu. Následně však připustil dovolání vedlejší účastnice, a to „při řešení otázky výše náhrady nákladů vynaložených na asistenční péči o poškozenou“. Ve svém posouzení pak mimo jiné uvedl, že není chybou, že nižší soudy vycházely z minimální mzdy dvou hypotetických profesionálních ošetřovatelů; náhrada nákladů na péči se nemůže odvíjet striktně od tržní hodnoty odměny za práci profesionálních pečovatelů. Dále však konstatoval, že „povaha služby, kterou stěžovatelka využívá, odpovídá službě osobní asistence ve smyslu § 39 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. Podle § 5 odst. 2 prováděcí vyhlášky č. 505/2006 Sb. maximální výše úhrady za poskytování osobní asistence činí 130 Kč za hodinu, podle skutečně spotřebovaného času nezbytného k zajištění úkonů. V případě osobní asistence využívané 16 hodin denně (dva plné úvazky, jak uvažoval soud prvního stupně) by se pak jednalo o částku až 64 480 Kč měsíčně (130 Kč/hod x 16 hod x 31 dní), v případě neustálé asistence (24 hodin denně) by se pak jednalo o částku až 96 720 Kč měsíčně. Byť výše uvedený předpis není pro určení výše škody v daném občanskoprávním sporu závazný ani rozhodující, je zřejmé, že přiznaná částka (tj. 16 000 Kč před odečtením státních příspěvků) se pohybuje v rozmezí zhruba čtvrtiny předpisem nastaveného limitu pro profesionální péči“.

32. Postup Nejvyššího soudu z ústavního hlediska neobstojí, a to hned z několika důvodů. Nejvyšší soud předně nesprávně posoudil stěžovatelčinu argumentaci jako skutkovou otázku, když z průběhu řízení a provedeného dokazování jednoznačně vyplývá, že stěžovatelka skutková zjištění nerozporuje, naopak se s nimi zcela ztotožňuje a napadá způsob určení výše náhrady nákladů na péči, tedy otázku aplikace právních pravidel na zjištěný skutkový stav. Posuzovanou problematiku, tj. stanovení výše dílčích náhrad za újmu způsobenou na zdraví, upravují ustanovení civilního kodexu, oproti podmínkám pro samotné určení odpovědnosti za škodu na zdraví, pouze v obecných rysech. Zákonná ustanovení obsahují relativně abstraktní, resp. neurčité hypotézy, jejichž obsah dotváří soudy svou judikaturou. V konkrétních případech jsou úvahy o kritériích stanovení výše náhrady, jakkoli vycházejí ze skutkových zjištění o podmínkách péče o poškozeného, úvahami o právní otázce výše náhrady škody. Vadnost procesního postupu Nejvyššího soudu je dále zdůrazněna tím, že úvahu nižších soudů při určení výše náhrady nákladů na péči přezkoumal, avšak z podnětu dovolání vedlejší účastnice, přičemž ve svém posouzení nižšími soudy provedenou úvahu fakticky zpochybnil (viz bod 31 *in fine* tohoto nálezu). Z důvodu odmítnutí stěžovatelčina dovolání však tato část posouzení zůstala bez náležitého procesního vyústění.

33. Napadený rozsudek neobstojí ani po stránce věcné. Nejvyšší soud totiž odmítnutím stěžovatelčina dovolání aproboval, ač se v odůvodnění paradoxně vyslovil proti nim (viz předchozí bod *in fine* tohoto nálezu), závěry nižších soudů, které jsou v rozporu s ústavními principy vyplývajícími z práva na ochranu tělesné integrity zaručeného čl. 7 odst. 1 Listiny. Při určení výše náhrady nákladů na péči na základě minimální mzdy obecné soudy postupovaly v rozporu s judikaturou Ústavního soudu, který použití minimální mzdy jako pomocného vodítka výslovně odmítl (již citovaný nález sp. zn. I. ÚS 2930/13) a při formulaci kritérií pro stanovení výše náhrady nákladů na péči odkázal na příslušnou prováděcí vyhlášku k zákonu o sociálních službách (již citované nálezy sp. zn. I. ÚS 46/12 a I. ÚS 2930/13). Nalézací ani odvolací soud vyhlášku č. 505/2006 Sb. vůbec nezohlednily. Jak konstatoval Nejvyšší soud, avšak bez jakéhokoli dopadu do rozhodnutí nižších soudů, pokud by obecné soudy vyšly ze zjištěného skutkového stavu a ze sazby terénní pečovatelské služby dle prováděcí vyhlášky (maximální výše úhrady činí dle § 5 odst. 2 vyhlášky 130 Kč za hodinu),

došly by k částce 64 480 Kč měsíčně před odečtením příspěvku na péči. Obecné soudy však vyšly z částky tvořící minimální mzdu v rozhodné době, a to nikoli z hodinové minimální mzdy, ale toliko z paušální částky 8 000 Kč (krát 2), která předpokládá čtyřicetihodinový pracovní týden. Po odečtení příspěvku na péči činí konečná částka 12 000 Kč, což je méně než pětina částky, které by se stěžovatelce dostalo v případě postupu podle zmíněné vyhlášky.

34. Z uvedeného nevyplývá, že ústavně souladným by bylo pouze takové rozhodnutí obecných soudů, které by stěžovatelce přiznalo právě částku 64 480 Kč. Tato částka je pouze referenčním bodem, od kterého se lze při použití soudního uvážení odůvodněně odchýlit. Avšak přiznaná částka je s touto referenční částkou v tak extrémní disproporci, že jde již o rozpor s výše nastíněným principem plného odškodnění. To zejména v situaci, kdy je odchýlení se od této referenční částky odůvodněno argumenty, které jsou v rozporu s precedenčně závaznou judikaturou Ústavního soudu. Pro úplnost je třeba uvést, že ve vyjádření k ústavní stížnosti Nejvyšším soudem odkazované usnesení Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 4194/18 ze dne 28. 1. 2020 řeší otázku odečtení státního příspěvku od výše náhrady nákladů na péči, nikoli kritéria pro určení samotné výše náhrady.

35. Ústavní soud uzavírá, že nalézací i odvolací soud postupovaly při určení výše náhrady nákladů na péči v rozporu s ustálenou judikaturou Ústavního soudu. Nejvyšší soud jejich úvahu nekorigoval; věcnému posouzení věci se naopak vyhnul prostřednictvím nesprávného označení stěžovatelčiny dovolací argumentace za skutkové námitky, čímž porušil stěžovatelčina procesní práva natolik zásadním způsobem, že popřel její právo na soudní ochranu zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny. Svým postupem Nejvyšší soud rovněž rezignoval na svou povinnost dbát o výklad a aplikaci práva pohledem ochrany základních práv a svobod (čl. 4 Ústavy), konkrétně o dodržování principů vyplývajících z práva na ochranu fyzické integrity zaručeného čl. 7 odst. 1 Listiny (viz body 22 až 28 tohoto nálezu).

36. Závěrem Ústavní soud nemůže nepoukázat na celkový kontext stěžovatelčina případu. Stěžovatelka, zdravá a aktivní žena ve středních letech, utrpěla během dovolené fatální nehodu způsobenou nedbalostí smluvních partnerů vedlejší účastnice, v jejímž důsledku jí zcela ochrnula dolní část těla, a je proto upoutána na invalidní vozík a odkázána na péči druhých. Namísto rychlého a plného odškodnění ze strany vedlejší účastnice se stěžovatelka před českými soudy již třináct let domáhá náhrady škody na zdraví včetně nákladů na péči. V průběhu řízení jí bylo opakovaně připomínáno, co vše z jejího původního aktivního života je nenávratně ztraceno, v čem všem, včetně několikrát rozebíraného cévkování a manuálního vybavování stolice, je odkázána na druhé. Ústavní soud v předchozí judikatuře apeloval na obecné soudy, aby se v případech, kdy rozhodují spory týkající se vážného poškození zdraví, pokusily, i když je to obtížné, svým rozhodnutím vytvářet takové prostředí, aby ti, jejichž zdraví bylo poškozeno, nejen mohli důstojně žít, ale aby skutečně žít také chtěli (srov. Lewis, C. S. Čtyři lásky. Praha: Návrat domů, 1997, str. 45–69). Postup Nejvyššího soudu vůči stěžovatelce by nemohl být tomuto apelu více vzdálen.

VI. Závěr

37. S ohledem na vše výše uvedené Ústavní soud ústavní stížnosti podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu vyhověl a napadené rozhodnutí zrušil [§ 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu]. V dalším řízení bude ve smyslu čl. 89 odst. 2 Ústavy Nejvyšší soud vázán právními názory vyslovenými v tomto nálezu.

Č. 75
Rozhodování o nákladech řízení v případech, kdy základ sporu spočívá v minulém nedemokratickém režimu a jde o nároky osob tímto režimem nespravedlivě postižených
(sp. zn. II. ÚS 3158/19 ze dne 27. dubna 2020)

Ústavní soud zdůrazňuje, že ani při rozhodování o nákladech řízení nelze odhlížet od celého kontextu sporu; i rozhodnutí o nákladech řízení, byť jde o druhotný aspekt soudní pře, by mělo být spravedlivé. V případech, kdy základ sporu spočívá v minulém nedemokratickém režimu a ve sporu jde o nároky osob tímto režimem nespravedlivě postižených, je třeba mít tuto skutečnost na mysli i při rozhodování o nákladech řízení a dbát na to, aby demokratický režim nepřidával ke křivdě vytvořené nedemokratickým režimem křivdu další – třeba i necitlivým a nečekaným rozhodnutím o nákladech řízení. Pokud obecný soud v takovém sporu využije mimořádného moderačního oprávnění při rozhodování o nákladech řízení, a přitom pomine celý kontext a základ sporu, může se jednat o vybočení z širokých mezí ústavnosti použití tohoto oprávnění a o porušení práva dotčeného účastníka na soudní ochranu a spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátě složeném z předsedkyně senátu Kateřiny Šimáčkové (soudkyně zpravodajky) a soudců Ludvíka Davida a Vojtěcha Šimíčka o ústavní stížnosti stěžovatele Ing. Romana Fialy, zastoupeného JUDr. Lubomírem Müllerem, advokátem, se sídlem Symfonická 1496/9, Praha 5, proti výrokům II a III rozsudku Nejvyššího správního soudu č. j. 3 Ads 357/2017-42 ze dne 19. 7. 2019 a usnesení Krajského soudu v Praze č. j. 49 Ad 4/2017--43 ze dne 8. 8. 2019, za účasti Nejvyššího správního soudu a Krajského soudu v Praze jako účastníků řízení a České správy sociálního zabezpečení jako vedlejší účastnice řízení, takto:

I. Výrokem III rozsudku Nejvyššího správního soudu č. j. 3 Ads 357/2017-42 ze dne 19. 7. 2019 a usnesením Krajského soudu v Praze č. j. 49 Ad 4/2017-43 ze dne 8. 8. 2019 bylo porušeno základní právo stěžovatele na soudní ochranu a spravedlivý proces zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Výrok III rozsudku Nejvyššího správního soudu č. j. 3 Ads 357/2017-42 ze dne 19. 7. 2019 a usnesení Krajského soudu v Praze č. j. 49 Ad 4/2017-43 ze dne 8. 8. 2019 se proto ruší.

III. Ve zbytku se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění

I. Vymezení věci a předchozí průběh řízení

1. Včas podanou ústavní stížností se stěžovatel domáhá zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí Nejvyššího správního soudu a Krajského soudu v Praze, kterými bylo rozhodnuto o nákladech řízení před správními soudy. Nejvyšší správní soud napadenými výroky označeného rozsudku rozhodl o nákladech řízení o kasační stížnosti tak, že žádnému z účastníků nepřiznal náhradu nákladů řízení, a dále zrušil předchozí rozsudek Krajského soudu v Praze ve výroku, jímž krajský soud přiznal stěžovateli náhradu nákladů řízení, a věc v tomto rozsahu vrátil krajskému soudu k dalšímu řízení. Krajský soud následně ústavní stížností napadeným usnesením rozhodl tak, že se žádnému z účastníků nepřiznává právo na náhradu nákladů řízení. Stěžovatel má za to, že napadenými rozhodnutími byla porušena jeho ústavně zaručená práva, a to právo na soudní ochranu a spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, právo na rovnost podle čl. 1 Listiny a právo na náhradu škody podle čl. 36 odst. 3 Listiny.

2. Žalobou ke krajskému soudu se stěžovatel domáhal zrušení rozhodnutí žalované České správy sociálního zabezpečení (vedlejší účastnice řízení před Ústavním soudem) č. j. XX ze dne 4. 7. 2017, kterým stěžovateli přiznala starobní důchod a určila jeho výši, jakož i výši příplatku k důchodu podle nařízení vlády č. 622/2004 Sb., o poskytování příplatku k důchodu ke zmírnění některých křivd způsobených komunistickým režimem v oblasti sociální, a zvláštního příspěvku k důchodu podle zákona č. 357/2005 Sb., o ocenění účastníků národního boje za vznik a osvobození Československa a některých pozůstalých po nich, o zvláštním příspěvku k důchodu některým osobám, o jednorázové peněžní částce některým účastníkům národního boje za osvobození v letech 1939 až 1945 a o změně některých zákonů.

3. V žalobě stěžovatel namítal nesprávný výpočet výše příplatku k důchodu podle § 25 odst. 7 zákona č. 119/1990 Sb., o soudní rehabilitaci, který je součástí přiznaného starobního důchodu. Podle stěžovatele došlo k nesprávnému zaokrouhlování při výpočtu výše příplatku za poměrnou část nedokončeného měsíce výkonu trestu odnětí svobody; celková výše příplatku měla správně činit 191 Kč, zatímco přiznaná výše je 190 Kč. Dále stěžovatel kritizoval, že podle napadeného rozhodnutí vedlejší účastnice na jeho případ nedopadá zákon č. 87/1991 Sb., o mimosoudních rehabilitacích, a naopak se domáhal aplikace § 24 odst. 1, 2 a 6 tohoto zákona ve svém případě. Vedlejší účastnice ve vyjádření k žalobě setrvala na svých závěrech a postupu při výpočtu příplatku k důchodu a podrobně popsala, že při výpočtu důchodu stěžovatele bylo respektováno i namítané ustanovení zákona o mimosoudních rehabilitacích.

4. Krajský soud rozsudkem č. j. 49 Ad 4/2017-25 ze dne 27. 11. 2017 zrušil napadené rozhodnutí vedlejší účastnice a věc jí vrátil k dalšímu řízení (výrok I) a dále vedlejší účastnici zavázal zaplatit stěžovateli na náhradě nákladů řízení částku 1573 Kč (výrok II). Ve vztahu k otázce způsobu výpočtu příplatku k důchodu krajský soud poukázal na předchozí judikaturu Nejvyššího správního soudu, kterou vedlejší účastnice odmítla respektovat, a zkritizoval způsob výpočtu použitý vedlejší účastnicí jako odporující zákonu o soudní rehabilitaci, jehož relevantní ustanovení je třeba vykládat i s přihlédnutím k jeho účelu ve prospěch rehabilitovaných osob, dle principu *favoris rehabilitationis*. O nákladech řízení pak krajský soud rozhodl podle § 60 odst. 1 zákona č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, ve znění pozdějších předpisů, (dále též „s. ř. s.“) a úspěšnému stěžovateli přiznal náhradu nákladů řízení za jeden úkon právní služby, paušální náhradu hotových výdajů a DPH.

5. Proti rozsudku krajského soudu podala vedlejší účastnice kasační stížnost, v níž nesouhlasila s právním posouzením krajského soudu co do způsobu výpočtu příplatku k důchodu podle zákona o soudní rehabilitaci.

6. Nejvyšší správní soud rozsudkem č. j. 3 Ads 357/2017-42 ze dne 19. 7. 2019 kasační stížnost v části směřující proti výroku I rozsudku krajského soudu zamítl (výrok I), rozsudek

krajského soudu ve výroku II zrušil a v tomto rozsahu věc vrátil krajskému soudu k dalšímu řízení (výrok II) a žádnému z účastníků nepřiznal náhradu nákladů řízení o kasační stížnosti (výrok III). Nejvyšší správní soud shledal, že ve věci samé není kasační stížnost důvodná, neboť krajský soud spornou otázku posoudil zcela v souladu s dřívější judikaturou Nejvyššího správního soudu (rozsudkem č. j. 1 Ads 100/2017-24 ze dne 30. 3. 2017), přitom podle Nejvyššího správního soudu nebylo namístě se od této dřívější judikatury odchylovat, a to i s ohledem na zcela marginální povahu sporné otázky. Naopak však Nejvyšší správní soud shledal kasační stížnost důvodnou v části směřující proti výroku o nákladech řízení. Ve vztahu k tomuto výroku sice stěžovatelka neuvedla žádné konkrétní námitky, avšak pro hodnocení zákonnosti výroku o nákladech řízení není soud vázán uplatněnými důvody, neboť o nich rozhoduje vždy bez návrhu. V daném případě přitom podle Nejvyššího správního soudu byly dány důvody zvláštního zřetele hodné, pro něž bylo namístě stěžovateli náhradu nákladů řízení nepřiznat v souladu s § 60 odst. 7 s. ř. s. Tyto důvody Nejvyšší správní soud spatřoval ve zřetelném nepoměru mezi výší sporného nároku (1 Kč) a výší odměny zastupujícího advokáta (1 573 Kč); nadto ani výsledek sporu nemá a nebude mít prakticky žádný vliv na důchodové nároky stěžovatele a spor se týká bagatelní částky. Podle Nejvyššího správního soudu sice procesní předpisy neumožňují soudům ve správním soudnictví odmítnout podaný návrh z důvodů bezvýznamnosti projednávané věci, avšak tuto skutečnost lze zohlednit při úvaze o náhradě nákladů řízení. Navíc vedlejší účastnice se v daném případě vlastně nedopustila ani porušení zákona, neboť relevantní postup při výpočtu dotčeného příplatku je dán judikaturou Nejvyššího správního soudu. Konečně Nejvyšší správní soud přihlédl i k tomu, že zástupce stěžovatele zastupuje obdobné případy, v nichž se uplatňované nároky pohybují v korunových částkách, opakovaně a vzhledem k bagatelnosti těchto věcí, které samotným žalobcům nepřinášejí téměř žádný faktický užitek, pouze generuje náklady řízení ve svůj prospěch, což podle Nejvyššího správního soudu nelze podporovat. Výrok o nákladech řízení o kasační stížnosti pak Nejvyšší správní soud odůvodnil jednak tím, že stěžovatel uspěl ve věci samé (ohledně nároku ve výši 1 Kč), ale neuspěl ohledně částky nákladů řízení před krajským soudem (1 573 Kč), jednak poukázal na všechny další okolnosti zvláštního zřetele hodné popsané výše. Náhrada nákladů řízení o kasační stížnosti tak stěžovateli nebyla přiznána podle § 60 odst. 7 s. ř. s. ve spojení s § 120 s. ř. s.; přitom Nejvyšší správní soud odkázal také na svou dřívější judikaturu (rozsudek č. j. 3 Ads 306/2016-77 ze dne 21. 12. 2017) a navazující rozhodnutí Ústavního soudu (usnesení sp. zn. III. ÚS 772/18 ze dne 29. 5. 2018).

7. V návaznosti na rozhodnutí Nejvyššího správního soudu, které bylo krajskému soudu doručeno dne 5. 8. 2019, a po vrácení soudního spisu dne 8. 8. 2019 vydal krajský soud téhož dne usnesení č. j. 49 Ad 4/2017-43, kterým žádnému z účastníků nepřiznal právo na náhradu nákladů řízení, vázán právním názorem kasačního soudu.

II. Argumentace stěžovatele, účastníků a vedlejší účastnice řízení

8. Stěžovatel má za to, že obecné soudy se při rozhodování o nákladech řízení v daném případě dopustily zásadního excesu. Stěžovatel je podle svých slov trestán za úspěch a navíc jsou mu kladeny k tíži údajně neúčelné aktivity jeho právního zástupce. Aktivity jeho zástupce v jiných případech se však stěžovatele samého netýkají a není důvod mu je klást k tíži a při úspěchu ve věci mu odpírat náhradu nákladů řízení. Nadto nelze souhlasit s údajnou neúčelností aktivit stěžovatelova zástupce v případech zmíněných Nejvyšším správním soudem, neboť vedlejší účastnice přiznala žalobcům v těchto případech doplatky v nezanedbatelných částkách (v řádu desítek až statisíc korun). Stěžovatel se rovněž cítí diskriminován ve srovnání s jinými žalobci v obdobném právním postavení, jimž byla přinejmenším v prvostupňovém soudním řízení přiznána náhrada nákladů řízení. Počínáním vedlejší účastnice mu každopádně vznikla škoda spočívající v nákladech soudního řízení,

která by mu měla být přiměřeně kompenzována. K argumentaci Nejvyššího správního soudu ohledně nepoměru mezi výší sporného nároku a odměnou advokáta stěžovatel připomíná, že ve správním soudnictví nejde o „zisk“, ostatně ani výše odměny advokáta není vázána na finanční hodnotu sporu. Navíc v daném případě nešlo jen o 1 Kč měsíčně, ale také o úpravu důchodu podle zákona o mimosoudních rehabilitacích (druhý žalobní bod), byť tou se nakonec ani krajský soud, ani Nejvyšší správní soud ve svých rozhodnutích nezabývaly. Z tohoto důvodu také nelze danou věc považovat za bagatelní, a nadto ve správním soudnictví není žádný důvod upírat občanům právo obracet se na krajské soudy i ve věcech, které snad v něčích očích vypadají jako bagatelní. A pokud by i Nejvyšší správní soud považoval daný případ za bagatelní, mohl kasační stížnost vedlejší účastnice bez dalšího zamítnout; to však neučinil a naopak stěžovatele dvakrát vyzval k případnému vyjádření (k návrhu na odklad vykonatelnosti napadeného rozhodnutí a ke kasační stížnosti). Stěžovatel nesouhlasí ani s poukazem Nejvyššího správního soudu na to, že vedlejší účastnice neporušila zákon, a naopak zdůrazňuje, že vedlejší účastnice je povinna rozhodovat nejen podle litery zákona, ale i podle judikatury Nejvyššího správního soudu zákon vykládající.

9. Dále stěžovatel vytýká Nejvyššímu správnímu soudu jednak, že překročil rozsah své přezkumné pravomoci, pokud rozhodnutí krajského soudu zrušil toliko v akcesorickém výroku o nákladech řízení, přestože ten nebyl samostatně předmětem kasační stížnosti; jednak to, že stěžovatele předem neuvědomil o svém záměru aplikovat § 60 odst. 7 s. ř. s. a nedal mu možnost se k němu vyjádřit.

10. K výzvě Ústavního soudu se k ústavní stížnosti vyjádřili účastníci i vedlejší účastnice řízení.

11. Krajský soud v Praze ve svém vyjádření předně uvádí, že při vydání usnesení, které je napadeno ústavní stížností, postupoval podle závazného právního názoru Nejvyššího správního soudu, jejž nebyl oprávněn přehodnotit. Naopak v původním řízení neshledal důvody k aplikaci § 60 odst. 7 s. ř. s. a k uplatnění obecné zásady procesního práva *de minimis non curat praetor*, a to při vědomí, že zaokrouhlení výše dávky se projeví jak zpětně, tak do budoucna po předem neznámou dobu, navíc se jedná o spor navazující na citlivou problematiku rehabilitačního zákonodárství. Dále se krajský soud obecně vyjadřuje k otázce přičitatelnosti jednání zástupce zastoupenému a zejména zdůrazňuje potřebu rozlišovat mezi zástupci, jejichž činnost je financována samotným zastoupeným, a zástupci, jejichž činnost je fakticky převážně financována přísudkem náhrady nákladů či odměny v řízeních, jichž se účastní. V druhém případě se totiž rozhodnutí soudu o nepřiznání náhrady nákladů řízení či odměny zástupce zpravidla nijak neprojeví v poměrech samotného navrhovatele; takovou situaci ovšem krajský soud v projednávaném případě neshledal.

12. Nejvyšší správní soud navrhuje podanou ústavní stížnost odmítnout jako zjevně neopodstatněnou, neboť postrádá ústavní rozměr; případně zamítnout jako nedůvodnou, neboť nedošlo k protiústavnímu zásahu do práv stěžovatele. Ústavní stížnost se týká problematiky nákladů řízení, která však v daném případě nenabývá ústavněprávní dimenze. Nejvyšší správní soud připomíná, že zde nešlo o posouzení samotného nároku na dávku ani o primární stanovení její výše, sporná byla toliko otázka zaokrouhlování, a v důsledku byl spor veden o jedinou korunu příplatku k důchodu měsíčně. Tudíž jsou irelevantní odkazy stěžovatele na doplatky vyplacené jiným klientům stěžovatelova zástupce v jiných řízeních a nedošlo k žádné „diskriminaci“ stěžovatele. Nejvyšší správní soud má za to, že ve svém rozhodnutí jasně a srozumitelně vysvětlil existenci důvodů zvláštního zřetele hodných pro nepřiznání náhrady nákladů řízení stěžovateli. Nepřekročil přitom ani svou přezkumnou pravomoc, neboť kasační stížností byly napadeny oba výroky rozsudku krajského soudu a o nákladech řízení soud rozhoduje i bez návrhu. Rovněž Nejvyšší správní soud neshledává důvod, proč by měl být stěžovatel o záměru soudu aplikovat § 60 odst. 7 s. ř. s. předem uvědomen; taková povinnost nevyplývá z procesních předpisů a Nejvyšší správní soud běžně

účastníky předem nezpravuje ani o tom, že hodlá vyhovět kasační stížnosti ve věci samé. Nejvyšší správní soud zde odkazuje též na své předchozí rozhodnutí sp. zn. 3 Ads 306/2016 a navazující usnesení Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 772/18. Mimoto Nejvyššímu správnímu soudu není ani zřejmé, jaký užitek by stěžovatel měl z případného předchozího poučení, neboť ani v ústavní stížnosti, v níž pro to měl prostor, neuvedl žádné argumenty, které by vyvracely argumentaci použitou v napadeném rozsudku, a tak mohly v budoucnu vést k jinému rozhodnutí o nákladech řízení, než již Nejvyšší správní soud učinil.

13. Česká správa sociálního zabezpečení jako vedlejší účastnice řízení má rovněž za to, že napadenými rozhodnutími soudů nebyla porušena namítaná ústavně zaručená práva stěžovatele. Obsáhle se vyjadřuje k podstatě sporu před správními soudy a způsobu výpočtu dotčeného příplatku k důchodu, poukazujíc na bagatelní charakter sporu. Upozorňuje na zkreslující tvrzení stěžovatele týkající se doplatků pro jiné osoby zastoupené týmž zástupcem, kterým fakticky na základě oněch „korunových“ soudních sporů byly vyplaceny mnohem nižší částky, než uvádí stěžovatel (s jedinou výjimkou se jednalo o částky v řádu desítek či stovek Kč). Vedlejší účastnice poukazuje též na usnesení Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 941/16 ze dne 23. 11. 2016, sp. zn. III. ÚS 772/18 ze dne 29. 5. 2018 a sp. zn. II. ÚS 1440/18 ze dne 9. 7. 2018. S rozhodnutím o nákladech řízení, jak jej učinil Nejvyšší správní soud, se vedlejší účastnice ztotožňuje. Ke stěžovatelově argumentaci, že se domáhal též aplikace § 24 zákona o mimosoudních rehabilitacích, pak vedlejší účastnice popisuje, že toto ustanovení bylo ve stěžovatelově věci respektováno, jak ostatně vedlejší účastnice připomněla již ve svém vyjádření k žalobě před krajským soudem; proti rozhodnutí krajského soudu přitom stěžovatel kasační stížnost nepodal.

III. Hodnocení Ústavního soudu

14. Ústavní soud úvodem připomíná, že jeho úkolem je ochrana ústavnosti, a nikoliv zákonnosti (čl. 83 Ústavy). Není proto povolán k přezkumu aplikace podústavního práva a může tak činit jen tehdy, jestliže současně shledá porušení základního práva či svobody, protože základní práva a svobody vymezují nejen rámec normativního obsahu aplikovaných právních norem, nýbrž také rámec jejich ústavně konformní interpretace a aplikace. Interpretace zákonných a podzákonných právních norem, která nešetří základní práva v co nejvyšší míře, při současném dodržení účelu aplikovaných právních norem, anebo interpretace, jež je v extrémním rozporu s principy spravedlnosti, pak znamenají porušení základního práva či svobody.

15. V posuzovaném případě stěžovatel brojí proti rozhodnutím obecných soudů, jimiž mu nebyla přiznána náhrada nákladů řízení; přitom částka náhrady nákladů řízení, která byla pro stěžovatele ve hře, dosahovala tzv. bagatelní výše. Ústavní soud dal opakovaně ve své rozhodovací praxi najevo, že v takových případech, s výjimkou zcela extrémních situací, je úspěšnost ústavní stížnosti pro její zjevnou neopodstatněnost vyloučena. Ony „extrémní situace“ nastávají především tam, kde se obecné soudy ve svých rozhodnutích při výkladu či použití ustanovení právního předpisu dopustí svévole, například pokud své rozhodnutí vůbec neodůvodní, pokud se jejich odůvodnění příčí pravidlům logiky, je výrazem přepjatého formalismu či jiného extrémního vybočení z obecných principů spravedlnosti [srov. například nález sp. zn. I. ÚS 3143/08 ze dne 17. 3. 2009 (N 59/52 SbNU 583) a další judikaturu v něm citovanou; nález sp. zn. I. ÚS 2933/15 ze dne 9. 2. 2016 (N 31/80 SbNU 401), bod 8; nález sp. zn. III. ÚS 1329/18 ze dne 23. 10. 2018 (N 176/91 SbNU 205), bod 12; či nález sp. zn. III. ÚS 1576/19 ze dne 30. 9. 2019 (N 167/96 SbNU 137), bod 18; všechna rozhodnutí Ústavního soudu citovaná v tomto nálezu jsou dostupná na https://nalus.usoud.cz]. Při samotném posuzování bagatelnosti věci musí Ústavní soud zvažovat jak hledisko kvantitativní, tak hledisko kvalitativní. I z kvantitativního pohledu přitom intenzita dotčení – a míra možné újmy – může být relativní, a to ve vztahu ke konkrétní osobě, na kterou soudní rozhodnutí

dopadá, respektive jejím sociálním a majetkovým poměrům, eventuálně dalším okolnostem případu. Mimoto obvyklá právní hranice bagatelnosti nemusí být vždy určující s ohledem na kvalitativní stránku věci, a to v případech, kdy se věc z hlediska ústavnosti jeví natolik významná, že určitým způsobem „přesahuje“ kauzu samotnou. K tomu může dojít v situacích zvláště intenzivního zásahu v konkrétní věci či zásadního významu rozhodnutí Ústavního soudu v dané věci z hlediska další rozhodovací činnosti obecných soudů [viz nález sp. zn. III. ÚS 3725/13 ze dne 10. 4. 2014 (N 55/73 SbNU 89), body 31 a 33; nález sp. zn. I. ÚS 2933/15, citovaný výše, bod 9; nález sp. zn. II. ÚS 2571/16 ze dne 8. 11. 2016 (N 214/83 SbNU 391), body 14 a 15; či nález sp. zn. II. ÚS 1242/18 ze dne 16. 10. 2018 (N 171/91 SbNU 145), bod 26]. Okolností způsobilou založit nutnost meritorního posouzení ústavní stížnosti i v případě bagatelní částky, o niž se spor vede, je rovněž zájem na důsledném respektování judikatury Ústavního soudu [nález sp. zn. II. ÚS 502/17 ze dne 10. 1. 2018 (N 4/88 SbNU 69), bod 10; nález sp. zn. III. ÚS 1576/19, citovaný výše, bod 19].

16. Současně nelze vyloučit nutnost věcného projednání a možnou důvodnost ústavní stížnosti ani v situaci, kdy se týká bagatelní částky nákladů řízení před obecnými soudy. K problematice nákladů řízení, ať dosahují jakékoli výše, se sice Ústavní soud obecně staví zdrženlivě a podrobuje ji toliko omezenému ústavněprávnímu přezkumu, neboť samotný spor o náklady řízení většinou nedosahuje intenzity způsobilé porušit základní práva a svobody účastníků řízení; na druhou stranu však nelze přehlédnout, že i rozhodování o nákladech soudního řízení tvoří integrální součást soudního řízení jako celku, a i na něj proto dopadají postuláty spravedlivého procesu. Ústavní soud tak již v minulosti ve výjimečných situacích shledal důvodnými i ústavní stížnosti směřující proti nákladovým výrokům týkajícím se bagatelních částek [viz například nález sp. zn. I. ÚS 660/11 ze dne 20. 11. 2012 (N 190/67 SbNU 285); nález sp. zn. I. ÚS 2933/15, citovaný výše; nález sp. zn. II. ÚS 2571/16, citovaný výše; nález sp. zn. III. ÚS 2397/17 ze dne 13. 2. 2018 (N 23/88 SbNU 301); či nález sp. zn. I. ÚS 585/17 ze dne 10. 4. 2018 (N 71/89 SbNU 99)].

17. O takovou výjimečnou situaci jde i v projednávaném případě. Ač ústavní stížnost napadá rozhodnutí obecných soudů o nákladech řízení, nelze odhlédnout od toho, že vlastní spor v soudním řízení se týkal problematiky příplatku k důchodu přiznávaného podle zákona o soudní rehabilitaci – tedy jednoho z opatření přijatých ke zmírnění křivd spáchaných předchozím nedemokratickým režimem, což je problematika zásadního významu z hlediska demokratického právního státu a vyrovnávání se s nedemokratickou minulostí (obdobně též nález sp. zn. I. ÚS 660/11, citovaný výše; a nález sp. zn. II ÚS 2571/16, citovaný výše, bod 20). Mimoto, jak vyplývá z argumentace účastníků řízení, nejedná se o zcela ojedinělý spor. V neposlední řadě nelze přehlédnout způsob, jakým bylo dosaženo rozhodnutí o nákladech řízení před krajským soudem, který byl pro stěžovatele zcela překvapivý. Ústavní soud opakovaně připomíná, že ani v případech, kdy se jedná o „zanedbatelné“ peněžní sumy, nesmí obecný soud opustit princip právní jistoty a zásadu předvídatelnosti práva [viz nález sp. zn. I. ÚS 3143/08 ze dne 17. 3. 2009 (N 59/52 SbNU 583) a nález sp. zn. II. ÚS 2177/17 ze dne 28. 8. 2018 (N 141/90 SbNU 301)]. Ze všech těchto důvodů v posuzovaném případě nebyl dán důvod pro odmítnutí ústavní stížnosti z důvodu *prima facie* bagatelní výše částky, jíž se týkala napadená rozhodnutí, a naopak jsou splněny podmínky pro meritorní projednání ústavní stížnosti.

18. Podstata ústavní stížnosti spočívá v kritice závěru a postupu Nejvyššího správního soudu, který v řízení o kasační stížnosti vedlejší účastnice, která argumentačně rozporovala toliko právní posouzení krajského soudu ve věci samé, zrušil rozsudek krajského soudu ve výroku o nákladech řízení a pro nové rozhodnutí zavázal krajský soud právním názorem, že ve stěžovatelově případě jsou dány důvody hodné zvláštního zřetele pro nepřiznání náhrady nákladů řízení o žalobě ve smyslu § 60 odst. 7 s. ř. s.; podle téhož ustanovení rozhodl Nejvyšší správní soud také o nákladech řízení o kasační stížnosti. V ústavní stížnosti

stěžovatel rozporuje jak procesní, tak substantivní aspekty napadených rozhodnutí, jimiž podle něj došlo k porušení jeho ústavně zaručených práv.

19. Ustanovení § 60 odst. 7 s. ř. s. umožňuje soudu výjimečně rozhodnout o nepřiznání náhrady nákladů účastníkům nebo státu, jsou-li pro to důvody zvláštního zřetele hodné. Toto ustanovení je, stejně jako obdobné moderační právo soudu v občanském soudním řízení upravené v § 150 občanského soudního řádu, stanoveno pro mimořádné případy, v nichž by se jevilo nespravedlivým rozhodnout podle obecného pravidla výsledku řízení, respektive tomu, kdo důvodně hájil svá porušená nebo ohrožená práva či právem chráněné zájmy, přiznat náhradu nákladů, jež při této činnosti účelně vynaložil. Tato ustanovení tak slouží k odstranění nepřiměřené tvrdosti a dosažení spravedlnosti pro účastníky řízení [srov. například nález sp. zn. IV. ÚS 2920/08 ze dne 4. 4. 2011 (N 59/61 SbNU 3), body 11 a 12]. Shodně připomíná i komentářová literatura, že účelem ustanovení § 60 odst. 7 s. ř. s. je „umožnit soudu i v rámci rozhodování o náhradě nákladů řízení zajistit ochranu základních práv účastníků řízení a přiblížení se obecné ideji spravedlnosti“ (Šuránek, P. § 60 Náhrada nákladů řízení. In Jemelka, L. a kol. Soudní řád správní. Komentář. Praha: C. H. Beck, 2013, bod 48).

20. Ústavní soud se ve své rozhodovací praxi opakovaně podrobně zabýval ústavněprávními požadavky na aplikaci moderačního oprávnění soudů dle § 150 občanského soudního řádu, které lze s ohledem na vzájemnou podobnost obou ustanovení v zásadě klást také na aplikaci § 60 odst. 7 s. ř. s. [viz též nález sp. zn. IV. ÚS 529/16 ze dne 17. 5. 2016 (N 89/81 SbNU 471), bod 12]. Ústavní soud ustáleně připomíná, že posouzení podmínek použití citovaného ustanovení v konkrétní věci je výlučnou záležitostí obecného soudu. Ústavnímu soudu naopak zásadně nepřísluší hodnotit, zda jsou dány důvody zvláštního zřetele hodné pro použití daného ustanovení. Úvaha (závěr) soudu o tom, zda jde o výjimečný případ a zda tu jsou důvody hodné zvláštního zřetele, nicméně musí vycházet z posouzení všech okolností konkrétní věci; nemůže jít o libovůli soudu, ale je třeba pečlivého posouzení všech rozhodných hledisek. Současně musí být takové rozhodnutí soudu řádně a přesvědčivě odůvodněno [nález sp. zn. III. ÚS 3166/18 ze dne 16. 4. 2019 (N 61/93 SbNU 281), body 16 a 17; nález sp. zn. I. ÚS 191/06 ze dne 13. 9. 2006 (N 162/42 SbNU 339); či obdobně nález sp. zn. IV. ÚS 2920/08, citovaný výše, body 11 a 12]. V nedávném nálezu sp. zn. III. ÚS 132/20 ze dne 31. 3. 2020 (N 61/99 SbNU 196) Ústavní soud zdůraznil, že z odůvodnění rozhodnutí, v němž soud přistoupí k využití moderačního práva a z důvodů zvláštního zřetele hodných nepřizná náhradu nákladů řízení účastníkovi, musí vyplývat rozumná úvaha o existenci určitých specifických okolností konkrétní věci, v jejichž důsledku by se uložení povinnosti k náhradě nákladů řízení neúspěšnému účastníkovi řízení mohlo jevit jako nespravedlivé či nepřiměřeně tíživé. Přestože Ústavní soud není oprávněn nahrazovat úvahu obecných soudů o tom, zda v určité věci jsou splněny podmínky pro využití jejich moderačního oprávnění, je při jeho využití, s ohledem na ústavní záruky spravedlivého procesu, povinen posoudit, zda skutečně existuje, respektive z napadeného rozhodnutí vyplývá důvod, který je s ohledem na okolnosti věci způsobilý být hodnocen jako důvod zvláštního zřetele hodný. Jen v takovém případě nedojde vůči dotčenému účastníkovi ke svévolnému odepření práva na náhradu nákladů řízení (bod 32 nálezu sp. zn. III. ÚS 132/20).

21. V souvislosti s využitím moderačního oprávnění soudu při rozhodování o nákladech řízení Ústavní soud dále pravidelně poukazuje též na určité procesní garance, které je třeba při takovém postupu dodržet. Rozhodnutí soudu, ani v otázce nákladů řízení, především nesmí být pro účastníky zcela překvapivé a nepředvídatelné; což je nutno brát v úvahu tím spíše v řízení před soudy vyšší instance, má-li být bez relevantní změny skutkových okolností změněno rozhodnutí o nákladech řízení před soudem nižší instance [srov. například nález sp. zn. II. ÚS 828/06 ze dne 6. 2. 2007 (N 26/44 SbNU 309); nález sp. zn. III. ÚS 1862/13 ze dne 10. 6. 2014 (N 118/73 SbNU 821), body 13 a 14; či nález

sp. zn. III. ÚS 3166/18, citovaný výše, body 18 a 22). V nálezu sp. zn. III. ÚS 2397/17 ze dne 13. 2. 2018 (N 23/88 SbNU 301) pak Ústavní soud i s odkazem na svou plenární judikaturu a judikaturu Evropského soudu pro lidská práva obecněji zdůraznil, že principy spravedlivého procesu se vztahují i na rozhodování o nákladech řízení. Jde sice o druhotný aspekt procesu, což může odůvodnit skutečnost, že soud není povinen umožnit projednání všech skutkových a právních skutečností určujících pro jeho rozhodnutí o tomto aspektu sporu; principy spravedlivého procesu, včetně zásady kontradiktornosti, však nelze zcela pominout. I když možnost účastníků vyjádřit své stanovisko k otázce nákladů může být omezena, neměli by být překvapeni nečekaným a nepředvídatelným obratem (bod 19 nálezu sp. zn. III. ÚS 2397/17).

22. Uvedené požadavky ústavně konformní aplikace moderačního práva soudu při rozhodování o nákladech řízení v posuzovaném případě nebyly splněny. Napadená rozhodnutí především neobsahují přijatelné odůvodnění svědčící o pečlivém posouzení všech rozhodných hledisek a postrádají srozumitelné vymezení okolností, které by v kontextu dané věci mohly být způsobilým důvodem hodným zvláštního zřetele ve smyslu § 60 odst. 7 s. ř. s., respektive které by mohly svědčit o tom, že přiznání náhrady nákladů řízení stěžovateli by v dané věci bylo nespravedlivé či nepřiměřeně tíživé.

23. Obecné soudy (Nejvyšší správní soud) spatřovaly důvody hodné zvláštního zřetele pro nepřiznání náhrady nákladů řízení jednak ve faktické bezvýznamnosti (bagatelnosti) projednávané věci, s poukazem na zřejmý nepoměr mezi výší žalovaného nároku a výší odměny zastupujícího advokáta, jednak ve skutečnosti, že vedlejší účastnice *stricto sensu* neporušila zákon, pouze nepostupovala v souladu s judikaturou Nejvyššího správního soudu, a jednak ve skutečnosti, že stěžovatelův právní zástupce opakovaně zastupuje i jiné žalobce v obdobných bagatelních věcech, které samotným žalobcům nepřinášejí žádný faktický užitek, ale pouze generují náklady řízení ve prospěch zástupce žalobců.

24. Popsané důvody ovšem v kontextu projednávané věci nemohou obstát. Především je třeba odmítnout argument bezvýznamnosti – bagatelnosti dotčené věci. Nehledě na výši částky, jejíhož přiznání se stěžovatel žalobou v důsledku domáhal, totiž nelze přehlédnout, že se jednalo o výši příplatku k důchodu podle zákona o soudní rehabilitaci coby jednoho z opatření přijatých k nápravě či zmírnění následků křivd a nespravedlností způsobených minulým nedemokratickým režimem. Ústavní soud ustáleně připomíná, že v takových věcech, kde jde o nároky osob podle rehabilitačního zákonodárství, je třeba postupovat zvláště pečlivě a citlivě, při vědomí, že demokratický režim by neměl ke křivdě vytvořené nedemokratickým režimem přidávat křivdu další [viz nález sp. zn. II. ÚS 2571/16, citovaný výše, bod 20; a nález sp. zn. I. ÚS 819/15 ze dne 15. 4. 2015 (N 81/77 SbNU 177), bod 28]. Přitom skutečnost, že základ sporu spočívá v minulém nedemokratickém režimu, je třeba mít na mysli i při rozhodování o nákladech řízení. Ústavní soud již v minulosti kritizoval situace, kdy v takovém sporu soudy na jednu stranu daly stěžovateli za pravdu (alespoň v základu jeho nároku), na druhou stranu jej ale nelogicky nechaly nést veškeré jeho náklady řízení, zcela odhlížejíce od základu a kontextu sporu. Ústavní soud zdůraznil, že taková situace může být stěžovatelem oprávněně pociťována úkorně a hrozí vznikem další křivdy (nález sp. zn. I. ÚS 660/11, citovaný výše; obdobně též nález sp. zn. II. ÚS 2571/16, citovaný výše).

25. Ani v projednávaném případě tedy nelze přijmout argument bezvýznamnosti věci. Takový argument naopak svědčí o úplném pominutí širšího kontextu sporu a morálního rozměru rehabilitací i souvisejících opatření. Na posuzovaný spor a jeho význam nelze nahlížet toliko z finančního hlediska. Postup soudů, které na jednu stranu uznají, že stěžovatelův nárok je oprávněný, a naopak vedlejší účastnice postupovala v rozporu s principem *favoris rehabilitationis*, na druhou stranu však stěžovateli fakticky naznačí, že jeho nárok byl (po finanční stránce) natolik zanedbatelný, že vlastně vůbec neměl být u soudu vznesen, a když se tak stalo, nezaslouží si stěžovatel náhradu účelně vynaložených nákladů řízení, je v rozporu s nezbytností přistupovat k nárokům osob nespravedlivě postižených

předchozím nedemokratickým režimem zvlášť citlivě, pečlivě a se snahou nepůsobit těmto osobám při odčiňování minulých křivd křivdy nové.

26. Vzhledem k tomu, že žalovaný nárok není možné považovat za bagatelní, neobstojí ani argumentace Nejvyššího správního soudu týkající se zástupce stěžovatele, který jako zástupce vystupuje i v jiných případech, v nichž další žalobci uplatňují obdobné nároky v nízkých částkách. Zastoupení různých žalobců týmž zástupcem v obdobných věcech totiž samo o sobě nemůže představovat způsobilý důvod zvláštního zřetele hodný při rozhodování o nákladech řízení, a jak bylo vysvětleno výše, jen z důvodu nízkých žalovaných částek nelze mít ve věcech, kde se jedná o nároky osob nespravedlivě postižených předchozím nedemokratickým režimem, za to, že by tyto spory byly bez významu a důležitosti pro samotné žalobce a „sloužily" jen k vytváření nákladů řízení ve prospěch jejich zástupce. Nadto částka nákladů řízení přiznaná krajským soudem stěžovateli se pohybovala spíše na minimální úrovni. Ústavní soud podotýká, že v minulosti nepovažoval za ústavně nekonformní rozhodnutí krajských soudů o nepřiznání náhrady nákladů řízení žalobcům z důvodů zvláštního zřetele hodných, které byly spatřovány v účelovém, fakticky bezvýznamném či sudičském podání žaloby (viz například usnesení sp. zn. I. ÚS 3290/19 ze dne 17. 12. 2019; usnesení sp. zn. I. ÚS 3476/18 ze dne 8. 1. 2019), případně v podání v podstatě formulářových žalob (usnesení sp. zn. IV. ÚS 1799/19 ze dne 11. 2. 2020; usnesení sp. zn. I. ÚS 1803/19 ze dne 21. 1. 2020). Nyní přezkoumávaná rozhodnutí správních soudů ovšem neuvádí žádné skutečnosti svědčící o tom, že by se v projednávaném případě jednalo o některou z právě zmíněných situací, vyjma poukazu na bezvýznamnost věci pro stěžovatele i další žalobce v obdobných případech, který však nemůže obstát, jak bylo zdůvodněno výše.

27. Konečně jako způsobilý důvod zvláštního zřetele hodný pro nepřiznání náhrady nákladů řízení stěžovateli v posuzovaném případě nemůže uspět ani poukaz na to, že vedlejší účastnice neporušila přímo zákon, jen nepostupovala dle judikatury na něj navazující. To je značně zkreslující argumentace, popírající význam judikatury vykládající zákon. Pochybení vedlejší účastnice – a újma jím způsobená stěžovateli – není o nic menší, pokud vedlejší účastnice sice nepostupovala přímo v rozporu se slovy zákona – který explicitně neřeší spornou otázku způsobu výpočtu příplatku k důchodu za dny strávené ve vazbě a výkonu trestu odnětí svobody nad rámec ukončených měsíců –, nýbrž v rozporu s principem *favoris rehabilitationis*, který se uplatní při výkladu a použití zákona o soudní rehabilitaci, a se související předchozí judikaturou Nejvyššího správního soudu, jenž relevantní ustanovení zákona právě v souladu s uvedeným principem vyložil způsobem, jejž vedlejší účastnice odmítla respektovat.

28. Lze tak shrnout, že rozhodnutí obecných soudů o nepřiznání náhrady nákladů řízení stěžovateli není dostatečně a přesvědčivě odůvodněno, při zhodnocení všech rozhodných okolností, včetně kontextu celého sporu a potřeby zvlášť citlivého přístupu při rozhodování o nárocích majících odčinit nespravedlnosti způsobené předchozím nedemokratickým režimem. Napadená rozhodnutí neuvádí žádné okolnosti, které by v kontextu projednávaného případu byly způsobilé být hodnoceny jako důvody zvláštního zřetele hodné pro nepřiznání náhrady nákladů řízení procesně úspěšnému stěžovateli, a postrádají tedy přijatelný podklad vylučující svévoli při použití mimořádného moderačního práva soudů. Rozhodnutími o nákladech řízení o žalobě i kasační stížnosti tak došlo k porušení práva stěžovatele na soudní ochranu a spravedlivý proces zaručeného čl. 36 odst. 1 Listiny.

29. Vedle toho je třeba přisvědčit stěžovateli i v tom, že zejména rozhodnutí o nákladech řízení před krajským soudem pro něj bylo překvapivé a nepředvídatelné. Ačkoli Ústavní soud nijak nezpochybňuje samo oprávnění Nejvyššího správního soudu na podkladě kasační stížnosti vedlejší účastnice přezkoumat též nákladový výrok rozsudku krajského soudu, nelze na druhou stranu pominout, že konkrétní námitky v kasační stížnosti se týkaly pouze posouzení krajského soudu ve věci samé, otázka nákladů řízení nebyla ani v řízení

o žalobě nijak sporována a v průběhu řízení o kasační stížnosti nedošlo k žádné změně relevantních skutkových okolností. Přesto stěžovatel v řízení před Nejvyšším správním soudem nebyl nijak upozorněn na možnou změnu v posouzení otázky náhrady nákladů řízení o žalobě a nebyl mu dán žádný prostor pro vyjádření k takové změně. Vzhledem k tomu, že Nejvyšší správní soud při zrušení nákladového výroku rozsudku krajského soudu zavázal tento soud právním názorem, že v dané věci „jsou podle § 60 odst. 7 s. ř. s. dány důvody hodné zvláštního zřetele pro nepřiznání náhrady nákladů řízení o žalobě“ (bod 19 napadeného rozsudku Nejvyššího správního soudu), pak stěžovateli nebyla dána možnost vyjádřit se k této otázce ani v dalším řízení před krajským soudem, který ostatně napadeným usnesením rozhodl bezprostředně poté, co mu bylo doručeno rozhodnutí kasačního soudu a vrácen soudní spis předložený Nejvyššímu správnímu soudu. V daném případě tak došlo k nežádoucí situaci, kdy stěžovatel byl překvapen nečekaným a nepředvídatelným obratem v posouzení otázky nákladů řízení o žalobě, a i tímto bylo porušeno jeho právo na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny.

30. Pro úplnost Ústavní soud dodává, že poukazy Nejvyššího správního soudu a vedlejší účastnice na vybraná usnesení Ústavního soudu i předchozí judikaturu Nejvyššího správního soudu, zmíněné ve vyjádřeních k ústavní stížnosti, nelze považovat za případné. Předně nelze souhlasit s představou, že by napadené rozhodnutí Nejvyššího správního soudu nemohlo být pro stěžovatele žádným překvapením s ohledem na předchozí rozsudek tohoto soudu sp. zn. 3 Ads 306/2016 ze dne 21. 12. 2017, který byl vydán v obdobné věci jiného žalobce zastoupeného týmž zástupcem, jako je zastoupen stěžovatel, a ve kterém žalobci nebyla přiznána náhrada nákladů řízení o kasační stížnosti, a to i s poukazem na § 60 odst. 7 s. ř. s. Nejvyšší správní soud sice i v tomto rozhodnutí zmínil bagatelní povahu celého sporu, ovšem nezavázal krajský soud právním názorem o existenci důvodů zvláštního zřetele hodných ve smyslu § 60 odst. 7 s. ř. s. jako ve věci stěžovatele a o nákladech řízení o kasační stížnosti rozhodl i s ohledem na skutečnost, že vedlejší účastnice byla v tomto řízení částečně úspěšná (k její stížnostní námitce došlo ke zrušení nákladového výroku rozsudku krajského soudu z důvodu nesprávného určení tarifní hodnoty, a tedy vyčíslení nákladů řízení). Posledně uvedená skutečnost byla rovněž podstatná z pohledu Ústavního soudu, který zmiňovaný rozsudek přezkoumal a neshledal ústavně nekonformním v usnesení sp. zn. III. ÚS 772/18 ze dne 29. 5. 2018. O odlišnou procesní situaci oproti situaci v nynějším případě se jednalo též v usnesení sp. zn. II. ÚS 1440/18 ze dne 9. 7. 2018, jímž byla odmítnuta jako zjevně neopodstatněná ústavní stížnost proti výroku usnesení Nejvyššího správního soudu, kterým bylo rozhodnuto podle § 60 odst. 3 s. ř. s. tak, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení o kasační stížnosti, které bylo zastaveno. Konečně na shora rozvedených závěrech Ústavního soudu v nynější věci nemůže nic změnit ani poukaz Nejvyššího správního soudu na usnesení Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 941/16 ze dne 23. 11. 2016 k otázce bagatelnosti. I v tomto usnesení Ústavní soud obecně připomněl, že posouzení bagatelnosti věci není určeno žádnou pevnou hranicí peněžní částky, která je předmětem sporu, ale vždy je třeba individuálního posouzení; navíc ústavní stížnost v dané věci byla jako zjevně neopodstatněná odmítnuta na prvním místě proto, že byla pouhým nesouhlasem s právními závěry obecných soudů ohledně výkladu relevantního zákonného ustanovení, přitom Ústavní soud shledal rozporovaná rozhodnutí obecných soudů z hlediska ústavnosti jako zcela akceptovatelná. V neposlední řadě pak Ústavní soud obecně připomíná, že jeho usnesení nelze co do precedenční síly a závaznosti srovnávat s jeho nálezy [podrobně viz nález sp. zn. IV. ÚS 301/05 ze dne 13. 11. 2007 (N 190/47 SbNU 465), body 88 a násl.].

31. K argumentaci obsažené v ústavní stížnosti pak Ústavní soud dodává, že se blíže nezabýval poukazy stěžovatele na to, že v žalobě se domáhal též úpravy důchodu v souladu se zákonem o mimosoudních rehabilitacích. Na tuto argumentaci sice v řízení před krajským soudem, jakož i nyní v řízení o ústavní stížnosti reagovala vedlejší účastnice (s tím, že tato

úprava fakticky provedena byla); nicméně krajský soud se jí nijak blíže nevěnoval a rozhodnutí žalované zrušil jen pro nesprávný výpočet příplatku k důchodu podle zákona o soudní rehabilitaci, přitom stěžovatel toto rozhodnutí krajského soudu sám kasační stížností nenapadl, tudíž otázka aplikace zákona o mimosoudních rehabilitacích nebyla řešena ani Nejvyšším správním soudem.

IV. Závěr

32. V projednávaném případě tedy napadenými rozhodnutími došlo k porušení stěžovatelova práva na soudní ochranu a spravedlivý proces zaručeného čl. 36 odst. 1 Listiny. Ústavní soud zdůrazňuje, že ani při rozhodování o nákladech řízení nelze odhlížet od celého kontextu sporu; i rozhodnutí o nákladech řízení, byť jde o druhotný aspekt soudní pře, by mělo být spravedlivé. V případech, kdy základ sporu spočívá v minulém nedemokratickém režimu a ve sporu jde o nároky osob tímto režimem nespravedlivě postižených, je třeba mít tuto skutečnost na mysli i při rozhodování o nákladech řízení a dbát na to, aby demokratický režim nepřidával ke křivdě vytvořené nedemokratickým režimem křivdu další – třeba i necitlivým a nečekaným rozhodnutím o nákladech řízení. Pokud obecný soud v takovém sporu využije mimořádného moderačního oprávnění při rozhodování o nákladech řízení, a přitom pomine celý kontext a základ sporu, může se jednat o vybočení z širokých mezí ústavnosti použití tohoto oprávnění a o porušení práva dotčeného účastníka na soudní ochranu a spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny. Právě taková situace nastala i v nynějším případě, kdy obecné soudy necitlivě, bez komplexního a pečlivého posouzení všech rozhodných hledisek a bez uvedení způsobilých důvodů zvláštního zřetele hodných aplikovaly § 60 odst. 7 s. ř. s. a procesně úspěšnému stěžovateli nepřiznaly náhradu nákladů řízení. K porušení čl. 36 odst. 1 Listiny pak došlo také překvapivým a nečekaným obratem v posouzení otázky nákladů řízení o žalobě.

33. Z těchto důvodů Ústavní soud podle § 82 odst. 1, odst. 2 písm. a) a odst. 3 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, ústavní stížnosti v převážné části vyhověl a zrušil napadené usnesení Krajského soudu v Praze, kterým bylo rozhodnuto o nákladech řízení o žalobě, a dále napadený výrok III rozsudku Nejvyššího správního soudu, kterým bylo rozhodnuto o nákladech řízení o kasační stížnosti.

34. V části směřující proti výroku II rozsudku Nejvyššího správního soudu, kterým byl původní rozsudek krajského soudu zrušen ve výroku o nákladech řízení a v tomto rozsahu věc vrácena krajskému soudu k dalšímu řízení, byla ústavní stížnost shledána nepřípustnou (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu). I když právě tímto rozhodnutím došlo k přehodnocení otázky nákladů řízení o stěžovatelově žalobě a vyslovení právního názoru o existenci důvodů hodných zvláštního zřetele podle § 60 odst. 7 s. ř. s. pro nepřiznání náhrady nákladů řízení o žalobě stěžovateli, jednalo se stále toliko o kasační (zrušující) rozhodnutí soudu. Ústavní soud přitom kasační rozhodnutí obecných soudů ruší pouze v případech, kde je to nezbytné pro ochranu základních práv a svobod stěžovatele; jinak takovou část ústavní stížnosti odmítne pro nepřípustnost [viz nález sp. zn. I. ÚS 190/15 ze dne 13. 9. 2016 (N 171/82 SbNU 657), body 18 a 59; nález sp. zn. IV. ÚS 1085/14 ze dne 9. 12. 2014 (N 220/75 SbNU 475), bod 16; nález sp. zn. I. ÚS 1787/11 ze dne 28. 11. 2013 (N 202/71 SbNU 385), bod 23; a nález sp. zn. II. ÚS 2371/11 ze dne 18. 9. 2012 (N 159/66 SbNU 373), body 37–39]. V projednávaném případě Ústavní soud dospěl k závěru, že pro ochranu základních práv a svobod stěžovatele není nezbytné zrušení kasačního výroku Nejvyššího správního soudu, a postačí zrušení na něj navazujícího usnesení krajského soudu. Je samozřejmé, že v dalším řízení bude krajský soud vázán v prvé řadě právním názorem vysloveným v tomto nálezu, nikoli kasačním rozhodnutím Nejvyššího správního soudu (viz nález sp. zn. I. ÚS 190/15, citovaný výše, body 59 a 18). Ústavní stížnost v části směřující proti výroku II

rozsudku Nejvyššího správního soudu proto byla odmítnuta jako návrh nepřípustný podle § 43 odst. 1 písm. e) zákona o Ústavním soudu.

Č. 76
Zákaz libovůle a právo na náležité odůvodnění soudního rozhodnutí (sp. zn. III. ÚS 2451/18 ze dne 28. dubna 2020)

Plyne-li ze závěrů soudu vyloučení možnosti uchazeče domoci se náhrady škody v souvislosti s protiprávním postupem zadavatele v zadávacím řízení podle zákona č. 137/2006 Sb., o veřejných zakázkách, ve znění pozdějších předpisů, přičemž tyto závěry zcela opomíjejí právo Evropské unie (směrnici Rady 89/665/EHS o koordinaci právních a správních předpisů týkajících se přezkumného řízení při zadávání veřejných zakázek na dodávky a stavební práce), představuje deficit zohlednění unijního práva rozpor rozhodnutí soudu s čl. 1 odst. 2 Ústavy ve spojení s čl. 10 a 10a Ústavy, jenž způsobuje porušení práva uchazeče na soudní ochranu zaručeného v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Jiřího Zemánka a soudců Josefa Fialy a Radovana Suchánka (soudce zpravodaj) o ústavní stížnosti stěžovatelky obchodní společnosti RPIC-ViP, s. r. o., sídlem Výstavní 2224/8, Ostrava, zastoupené Mgr. Petrem Burzanovským, advokátem, sídlem V Parku 2323/14, Praha 4 – Chodov, proti rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 17. května 2018 č. j. 25 Cdo 54/2018-384, za účasti Nejvyššího soudu jako účastníka řízení a České republiky – Úřadu práce České republiky, sídlem Dobrovského 1278/25, Praha 7 – Holešovice, jako vedlejší účastnice řízení, takto:

I. Rozsudkem Nejvyššího soudu ze dne 17. května 2018, č. j. 25 Cdo 54/2018-384 bylo porušeno základní právo stěžovatelky podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 17. května 2018 č. j. 25 Cdo 54/2018-384 se ruší.

Odůvodnění

I. Vymezení věci

1. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) se stěžovatelka domáhá zrušení v záhlaví uvedeného rozhodnutí pro porušení jejího práva podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a čl. 4 Ústavy.

2. Z ústavní stížnosti, k ní přiložené kopie napadeného rozhodnutí a spisu Okresního soudu v Ostravě (dále jen „okresní soud“) sp. zn. 18 C 22/2012, který si Ústavní soud vyžádal, se podává, že stěžovatelka (žalobkyně) se v řízení před obecnými soudy domáhala proti vedlejší účastnici (žalované) zaplacení 21 675 000 Kč s příslušenstvím z titulu náhrady škody vzniklé nezákonným vyloučením stěžovatelky ze zadávacího řízení realizovaného

vedlejší účastnicí podle zákona č. 137/2006 Sb., o veřejných zakázkách, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o veřejných zakázkách“).

3. Okresní soud rozsudkem ze dne 6. 5. 2015 č. j. 18 C 22/2012-150 žalobu zamítl a rozhodl o náhradě nákladů řízení. Vycházel přitom ze závěru, že neshledal příčinnou souvislost mezi protiprávním jednáním vedlejší účastnice a vzniklou škodou stěžovatelky ve formě ušlého zisku. Dle okresního soudu nemůže stačit, že vedlejší účastnice v rozporu se zákonem o veřejných zakázkách vyloučila stěžovatelku z účasti na zadávacím řízení a uzavřela smlouvu s jedinou konkurující uchazečkou (obchodní společností COFET, a. s.). Tvrzení stěžovatelky, že kdyby vedlejší účastnice neporušila zákon v průběhu zadávacího řízení, byla její nabídka dle nastavených hodnotících kritérií výhodnější, a smlouva by tak nutně byla uzavřena s ní, označil za spekulativní s poukazem na to, že zákon o veřejných zakázkách nikde nezaručuje uchazeči v zadávacím řízení, aby se stal vítězným uchazečem, kterému bude zakázka přidělena. Stěžovatelce se tak podle závěrů soudu prvního stupně nepodařilo prokázat příčinnou souvislost mezi protiprávním úkonem a vzniklou škodou, jako jeden z nezbytných předpokladů odpovědnosti za škodu podle § 373 a násl. obchodního zákoníku, který v posuzovaném období upravoval náhradu škody.

4. K odvolání stěžovatelky byl rozsudkem Krajského soudu v Ostravě (dále jen „krajský soud“) ze dne 23. 6. 2017 č. j. 57 Co 558/2016-318 prvostupňový rozsudek potvrzen a současně bylo rozhodnuto o náhradě nákladů řízení, když konstatoval, že okresní soud dospěl ke správným skutkovým zjištěním, a na tyto zcela odkázal. Při právním posouzení věci se neztotožnil s použitím § 373 obchodního zákoníku okresním soudem a dospěl k závěru, že na věc dopadá právní úprava odpovědnosti za škodu podle § 420 a násl. zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, platného do 31. 12. 2013. Dospěl přitom k závěru, že jednání vedlejší účastnice spočívající v nezákonném vyřazení uchazeče z výběrového řízení není protiprávním jednáním, které by mělo za následek vznik tvrzené škody za situace, kdy neexistuje subjektivní právo uchazeče na přidělení veřejné zakázky a ani na uzavření smlouvy, proto není splněn základní předpoklad pro odpovědnost vedlejší účastnice. Krajský soud v odůvodnění svého rozsudku připustil i pochybnost o správnosti tohoto svého závěru, přičemž v takovém případě by pak podle jeho úvah měl obstát závěr okresního soudu o neexistenci příčinné souvislosti mezi postupem vedlejší účastnice a tvrzenou škodou. Uzavřel tak, že je zcela nerozhodné, že vedlejší účastnice pochybila, když stěžovatelku vyřadila z veřejné soutěže.

5. Proti rozhodnutí krajského soudu stěžovatelka brojila podáním dovolání, které Nejvyšší soud ústavní stížností napadeným rozhodnutím zamítl a zavázal stěžovatelku k náhradě nákladů dovolacího řízení. Dovolací soud shledal dovolání přípustným pro řešení právní otázky hmotněprávního režimu odpovědnosti za škodu při porušení právní povinnosti vyplývající ze zákona o veřejných zakázkách. Jednání vedlejší účastnice, kterým po vyloučení účastníka pokračuje v zadávacím řízení, jež je dodatečně prohlášeno za protiprávní, dovolací soud považoval za oprávněné a zakládající situaci, kdy nelze po vedlejší účastnici spravedlivě požadovat, aby předcházela vzniku škody u vyloučeného uchazeče. Ve věci stěžovatelky tak dovolací soud dospěl k závěru, že jí nárok na náhradu škody vedlejší účastnicí nevznikl, neboť „nelze dovodit, že ji způsobit nemusela, respektive že mohla jednat jinak. Příčinná souvislost jako jeden z nezbytných předpokladů odpovědnosti za škodu tím není dána“, neboť ušlý zisk stěžovatelky není adekvátním následkem jednání vedlejší účastnice (bod 17 rozsudku).

II. Argumentace stěžovatelky

6. Porušení namítaných základních práv stěžovatelka odůvodňuje pochybením Nejvyššího soudu, jehož závěr eliminuje jakoukoliv ochranu účastníků zadávacího řízení. Neshledává přitom žádný relevantní důvod, pro nějž by zadavatel neměl být odpovědný za

svá prokazatelná porušení právních povinností, které mu byly zákonem o veřejných zakázkách uloženy.

7. Dovolací soud svými závěry podle stěžovatelky vytvořil konstrukci, podle které v rozporu s čl. 4 Ústavy a čl. 36 odst. 1 Listiny vylučuje jakékoliv právo uchazečů zadávacího řízení na náhradu škody a též eliminuje unijní právo představované zejména směrnicí Rady 89/665/EHS o koordinaci právních a správních předpisů týkajících se přezkumného řízení při zadávání veřejných zakázek na dodávky a stavební práce (dále jen „směrnice“) a judikaturou Soudního dvora Evropské unie (dále jen „Soudní dvůr“) [např. rozsudek ze dne 3. 4. 2008 sp. zn. C – 444/2008; rozhodnutí ze dne 14. 5. 2008 ve spojených věcech sp. zn. T – 383/2006 a sp. zn. T – 71/2007], ze které plyne členským státům povinnost zajistit mimo jiné přiznání náhrady škody za protiprávní rozhodnutí ve věci veřejné zakázky.

8. Rozhodnutí dovolacího soudu tak podle stěžovatelky představuje ústavně nesouladný výklad eliminující účinky práva Evropské unie v oblasti náhrady škody způsobené protiprávním jednáním v oblasti zadávání veřejných zakázek, a vytváří tak konstrukci, „kdy je nárok na náhradu škody vyloučen vždy, kdy protiprávní jednání zadavatele posvětil Úřad na ochranu hospodářské soutěže“, a to navzdory tomu, že následně je nezákonnost jednání zadavatele vyslovena při soudním přezkumu rozhodnutí. Dochází tak k tomu, že právo na soudní ochranu je pojato jen formálně a právních nároků spjatých s nezákonným postupem se poškozený uchazeč nemůže domoci. Takový postup Nejvyššího soudu považuje stěžovatelka za rozporný s čl. 4 Ústavy a čl. 36 odst. 1 Listiny, v důsledku čehož se domáhá zrušení jeho rozhodnutí. Zrušení předchozích rozsudků obecných soudů (okresního soudu a krajského soudu) v ústavní stížnosti nenavrhuje.

III. Vyjádření účastníka, vedlejší účastnice řízení a replika stěžovatelky

9. Nejvyšší soud k ústavní stížnosti zaslal vyjádření, ve kterém vyslovuje přesvědčení, že k porušení práv stěžovatelky nedošlo. Dovolání bylo zamítnuto poté, co podle něj dovolací soud ve shodě s okresním soudem i krajským soudem dovodil, že není dána příčinná souvislost, přičemž své závěry řádně odůvodnil dílem tak, že skutkový základ příčinné souvislosti mu nepřísluší přezkoumávat, a dílem tak, že právní aspekty příčinné souvislosti byly posouzeny v souladu s ustálenou judikaturou. Podle vyjádření tak věc nepodléhá přezkumné pravomoci Ústavního soudu, jelikož jeho úkolem je „ochrana ústavnosti, nikoliv dohled nad dodržováním unijního práva“, přičemž poukazuje na nález Ústavního soudu ze dne 11. 9. 2018 sp. zn. II. ÚS 3432/17 (N 153/90 SbNU 483). Dále poukazuje na skutečnost, že uplatňovaný nárok byl založen toliko na hypotetickém předpokladu, že kdyby nebyla stěžovatelka vyloučena ze zadávacího řízení, byla by s ní uzavřena smlouva na plnění veřejné zakázky, přičemž naplnění tohoto předpokladu nebylo prokázáno a „stěží si lze představit, jak by mohlo být prokázáno“. Proto navrhuje ústavní stížnost jako zjevně neopodstatněnou, resp. nepřípustnou odmítnout, popřípadě zamítnout.

10. Vedlejší účastnice ve svém vyjádření tvrdí, že stěžovatelka nekonkretizuje, do kterého jejího ústavně zaručeného práva bylo zasaženo, a podle ní stěžovatelka zcela nesprávně vykládá sled událostí a podmínek pro vznik odpovědnosti za škodu v posuzovaném případě. Vyjádření se dále soustřeďuje na vymezení pojmu „liberace“ a podmínek uplatnění liberačního důvodu, přičemž zdůrazňuje, že právně relevantní je to, že vedlejší účastnice nemohla neuzavřít smlouvu s uchazečem, který nebyl ze zadávacího řízení vyloučen. Poukazuje na to, že protiprávnost jednání se ukázala až zpětně, cca rok a půl po uzavření smlouvy, a vyslovuje názor, že rozhodnutím soudů nebyl porušen princip rovnosti a bylo rozhodnuto „v souladu s legitimním očekáváním zadavatelů. V případě vyhovění žalobě stěžovatele by naopak bylo zcela otřeseno postavení zadavatelů, kteří se chovají a postupují v souladu s právem a názorem dozorového orgánu“. Vedlejší účastnice v ústavní stížnosti shledává pouze projev nespokojenosti stěžovatelky s rozhodnutím jako takovým, bez toho, že

by došlo k porušení jejích základních práv, proto navrhuje, aby Ústavní soud ústavní stížnost zamítl.

11. Stěžovatelka ve své replice k vyjádření účastníka a vedlejší účastnice rozporuje tvrzení účastníka o nepříslušnosti Ústavního soudu k vykonávání dohledu nad unijním právem a nepřiléhavý výklad nálezu sp. zn. II. ÚS 3432/17, kde se Ústavní soud sice vyslovil o tom, že jeho úkolem je ochrana ústavnosti, a nikoliv dohled nad dodržováním unijním právem vymezených podmínek pokládání předběžných otázek obecnými soudy, ale současně nevyloučil, že za určitých okolností může být nepoložení předběžné otázky porušením ústavně zaručených práv. Stěžovatelka též poukazuje na nález Ústavního soudu ze dne 19. 11. 2019 sp. zn. I. ÚS 2224/19 (N 194/97 SbNU 94), ve kterém Ústavní soud dovozuje své oprávnění přezkoumat i „kvalifikovaný deficit výkladu i uplatnění práva Evropské unie“. Z rozhodnutí Soudního dvora – na něž stěžovatelka poukazovala již v ústavní stížnosti – plyne totiž povinnost členských států Evropské unie zajistit mimo jiné přiznání náhrady škody za protiprávní rozhodnutí ve věci veřejné zakázky, přičemž předpokladem této odpovědnosti je vedle způsobení škody protiprávnost jednání zadavatele veřejné zakázky a příčinná souvislost mezi porušením právních povinností zadavatelem a škodou (stěžovatelka poukazuje i na rozhodnutí sp. zn. T – 188/2008).

12. Stěžovatelka se ve své replice dále vyjádřila ke skutkovým tvrzením obsaženým ve vyjádřeních účastníka a vedlejší účastnice, a to s vědomím toho, že jejich přezkum Ústavnímu soudu nepřísluší. Z hodnocení skutkového stavu a úvah dovolacího soudu o možnostech jeho prokázání dovozuje vybočení napadeného rozhodnutí z mezí ústavně souladných úvah a ústavně chráněného hodnotového systému. Poukazuje přitom na požadavek předvídatelnosti práva jako základní předpoklad pro vyloučení svévole při rozhodování, pro niž v demokratickém právním státě není místa. V závěru vyjadřuje své přesvědčení, že postupem v její věci došlo k popření principu rovnosti mezi stěžovatelkou a zadavatelem, přičemž výklad, který byl užit při rozhodování Nejvyššího soudu, nemůže být souladný s principy právního státu, proto navrhuje ústavní stížností napadené rozhodnutí zrušit.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

13. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení a dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas, oprávněnou stěžovatelkou, která byla účastnicí řízení, v němž bylo vydáno napadené rozhodnutí, a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatelka je právně zastoupena v souladu s § 29 až 31 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) a ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 téhož zákona *a contrario*), neboť stěžovatelka vyčerpala všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva.

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

14. Ústavní soud připomíná, že není součástí soustavy soudů (čl. 91 odst. 1 Ústavy) a nepřísluší mu oprávnění vykonávat dozor nad rozhodovací činností obecných soudů. Nepředstavuje další instanci v systému obecného soudnictví, proto do rozhodovací činnosti soudů je Ústavní soud v řízení o ústavní stížnosti podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy oprávněn zasáhnout pouze tehdy, byla-li pravomocným rozhodnutím těchto orgánů porušena ústavně zaručená základní práva nebo svobody stěžovatele.

15. V posuzované věci ústavní stížnost směřuje proti rozhodnutí Nejvyššího soudu v řízení o náhradu škody, která měla stěžovatelce vzniknout v důsledku nezákonného postupu vedlejší účastnice v zadávacím řízení. Předmětem posouzení v dané věci je, zda Nejvyšší soud dostál své povinnosti plynoucí z čl. 4 Ústavy poskytovat ochranu základním právům a svobodám, a to v tom smyslu, zda zasáhl do základního práva stěžovatelky na soudní ochranu zaručeného v čl. 36 odst. 1 Listiny.

16. Článek 4 Ústavy nezakotvuje subjektivní právo jednotlivců, ale je jím normována jedna z podstatných náležitostí demokratického právního státu, kterou je ochrana základních práv a svobod soudní mocí. Předmětné ustanovení zavazuje soudy poskytovat ochranu základním právům osob, a to cestou výkladu a použití příslušných právních norem podústavního práva [čl. 90 Ústavy; srov. nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 763/05 (N 82/41 SbNU 79)], a naplnit tak jejich legitimní očekávání týkající se rozhodování soudů. Požadavek adekvátního výkladu norem práva Evropské unie pak plyne již z čl. 1 odst. 2 ve spojení s čl. 10 a 10a Ústavy.

17. Není úkolem Ústavního soudu přezkoumávat úvahy obecného soudu o existenci uplatňovaného nároku stěžovatelky na náhradu škody z hlediska jejich obsahové správnosti. Ústavní soud může pouze zjistit, zda napadené rozhodnutí je podloženo relevantními úvahami, zejména zda závěry o neexistenci odpovědnosti vedlejší účastnice za uplatňovanou škodu vychází z dostatečných skutkových zjištění, zda soud zvážil všechna kritéria, která zvážit měl, zda je rozhodnutí přezkoumatelné nebo zda mezi učiněnými skutkovými zjištěními a přijatými právními závěry není rozpor. Ústavní soud se tak v předmětné věci zaměřil toliko na posouzení zjevných excesů, které by nebyly ústavně tolerovatelné a odůvodňovaly by zrušení napadeného rozhodnutí pro porušení práva stěžovatelky na soudní ochranu.

18. Při zohlednění výše uvedených mezí přezkumu Ústavní soud dospěl k závěru, že ústavní stížností napadené rozhodnutí dovolacího soudu vykazuje znaky svévole neslučitelné s principy právního státu a požadavky spravedlivého soudního rozhodování. Odůvodnění rozhodnutí dovolacího soudu shledal Ústavní soud vnitřně rozporným a nepřesvědčivým, přičemž přisvědčil i argumentaci stěžovatelky, že při zobecnění jeho závěrů by byla vyloučena možnost odškodnění účastníků zadávacího řízení, jejichž práva byla porušena, a následně toto porušení bylo i deklarováno rozhodnutím soudu.

19. Nejvyšší soud v odůvodnění svého rozhodnutí na straně jedné připouští, že „není pochyb o tom, že dovolatelce by nevznikla škoda v podobě ušlého zisku, nebýt jejího neoprávněného vyloučení ze zadávacího řízení a za předpokladu, že by její nabídka byla vybrána jako nejvhodnější a žalovaná by s ní uzavřela smlouvu o realizaci veřejné zakázky“ (bod 12 napadeného rozsudku). Současně však uzavírá, že bezprostřední příčinou tvrzené újmy je skutečnost, že žalovaná uzavřela smlouvu a veřejnou zakázku realizovala s jinou společností, a nikoliv se stěžovatelkou (bod 14 napadeného rozsudku), což jí však nelze vytýkat, protože v zadávacím řízení pokračovala s uchazečem, který vyloučen nebyl a legitimně očekával jeho pokračování. Příčinná souvislost jako předpoklad odpovědnosti za škodu tak podle dovolacího soudu není dána, neboť „ušlý zisk není adekvátním následkem jednání žalované“ (bod 17 napadeného rozsudku). Nejvyšší soud tak svoji původní vyslovenou úvahu o možné faktické kauzalitě vzniku škody (*condicio sine qua non*) vyvrací okolnostmi, jež nastaly následně a byly důsledkem protiprávního vyloučení stěžovatelky ze zadávacího řízení, což nelze akceptovat jako relevantní metodu určení právní kauzality. Absentují úvahy o tom, jaký vliv by na předpokládaný postup vedlejší účastnice v zadávacím řízení mělo, kdyby nedošlo k protiprávnímu vyloučení stěžovatelky ze zadávacího řízení, a zda jsou dány skutkové okolnosti, které by předpokládanou faktickou kauzalitu byly způsobilé přerušit.

20. Nejvyšší soud svým rozhodnutím vyloučil uplatňovaný odpovědnostní nárok založený na soudem deklarovaném nezákonném postupu vedlejší účastnice v zadávacím řízení. Protiprávnost jednání vedlejší účastnice mezi účastníky řízení před obecnými soudy nebyla sporná. Stěžovatelka v tomto protiprávním jednání vedlejší účastnice v zadávacím řízení shledala uplatňovaný odpovědnostní titul, jehož posouzení Nejvyšším soudem je však založeno na libovůli v jeho rozhodování, což se projevuje v jeho závěru, že lze „uzavřít, že bezprostřední příčinou tvrzené újmy je skutečnost, že žalovaná uzavřela smlouvu a veřejnou

zakázku realizovala s jinou společností“ (bod 14 napadeného rozsudku). Nejvyšší soud tedy nezaložil své posuzování vzniku odpovědnostního titulu na protiprávnosti jednání vedlejší účastnice vůči stěžovatelce (jak byla náhrada škody uplatňována), ale za odpovědnostní titul považoval uzavření smlouvy s jiným účastníkem, což je výklad excesivní, vybočující z mezí uplatňovaného nároku a přesahující uplatněný dovolací důvod, kterým byla otázka hmotněprávního režimu odpovědnosti za škodu při porušení právní povinnosti vyplývající ze zákona o veřejných zakázkách. Takové rozhodnutí je v rozporu s požadavkem předvídatelnosti a legitimního očekávání účastníka řízení a neposkytuje stěžovatelce soudní ochranu, které se svým dovoláním domáhala.

21. Obecné soudy se v posuzované věci nezabývaly vlivem práva Evropské unie na právní postavení stěžovatelky a na záruky související s náhradou škody vzniklé protiprávním jednáním vedlejší účastnice v zadávacím řízení. Přitom přiznání náhrady škody osobám poškozeným protiprávním jednáním směrnice přímo předpokládá [čl. 1 odst. 3, čl. 2 odst. 1 písm. c), odst. 5 a 6]. Pro dovození nároku na náhradu škody přitom Soudní dvůr v aplikační praxi posuzuje naplnění základních kritérií, jimiž jsou protiprávní jednání obstaravatele, vznik újmy a příčinná souvislost mezi protiprávním jednáním a tvrzenou újmou, která na základě protiprávního jednání měla vzniknout. Z rozhodovací praxe Soudního dvora lze též jednoznačně dovodit existenci odpovědnostních nároků účastníka zadávacího řízení, vůči němuž bylo postupováno způsobem, který byl rozhodnutím soudu označen za nezákonný postup zadavatele. V rozhodnutí ze dne 3. 4. 2008 sp. zn. C – 444/2008 Soudní dvůr výslovně ke směrnici uvedl, že „užitečný účinek této směrnice by tedy byl narušen v rozsahu, v němž by neplatnost nebo zrušení těchto rozhodnutí bylo zbaveno jakékoli účinnosti“ (viz bod 50 jeho odůvodnění). Závěry obecných soudů, z nichž plyne vyloučení možnosti stěžovatelky domoci se náhrady škody v souvislosti s protiprávním postupem vedlejší účastnice v zadávacím řízení, právo Evropské unie zcela opomíjejí, přičemž deficit zohlednění unijního práva při rozhodování věci není ve smyslu čl. 1 odst. 2 Ústavy ve spojení s čl. 10 a 10a Ústavy ústavněprávně tolerovatelným.

22. Zákaz projevů libovůle orgánů veřejné moci je imanentním principem právního státu a umožňuje jednotlivcům přizpůsobit své budoucí chování. Předvídatelnost a zákaz libovůle představují součást tzv. formálních hodnot práva, které sice neurčují obsah právních předpisů, mají však právu zajistit samotnou existenci, jakož i jeho akceptaci a použitelnost: mezi tyto hodnoty patří hodnoty řádu, předvídatelnosti, svobody od arbitrárnosti, právní rovnosti či právní jistoty [viz nález Ústavního soudu ze dne 3. 6. 2009 sp. zn. I. ÚS 420/09 (N 131/53 SbNU 647)]. Neopomenutelnou součástí principu právní jistoty je předvídatelnost práva a legitimní předvídatelnost postupu orgánů veřejné moci v souladu s právem a zákonem stanovenými požadavky [srov. např. nálezy Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 690/01 (N 45/29 SbNU 417) a sp. zn. II. ÚS 487/03 (N 103/37 SbNU 383)].

23. Uvedené závěry dovolacího soudu při řešení přípustné dovolací otázky uvedené principy nerespektují a jsou v ústavněprávní rovině nepřijatelné. Na úkor práva stěžovatelky na náležité odůvodnění rozhodnutí a zákaz libovůle jako náležitostí řádného procesu zaručeného v čl. 36 odst. 1 Listiny Nejvyšší soud rozhodl způsobem, který nebyl prost svévole a postrádá naplnění požadavku přesvědčivosti soudního rozhodnutí v souladu s legitimním očekáváním účastníků, kterým je soudní ochrana poskytována. Porušení procesního práva je přitom současně v konečném důsledku způsobilé zasáhnout i do majetkové sféry stěžovatelky, která je rovněž na ústavněprávní úrovni chráněna (čl. 11 odst. 1 Listiny).

24. Ústavní soud závěrem uvádí, že protiprávní postup zadavatele v zadávacím řízení nemůže být ospravedlněn aprobací jeho protiprávnosti správním orgánem. Deliktní odpovědnost vázaná na protiprávní jednání zadavatele nemůže být vyloučena toliko z důvodu, že řízení, v němž k protiprávnímu postupu došlo, bylo ukončeno dříve, než bylo pochybení

v postupu zadavatele konstatováno soudem. V opačném případě by možnost domáhat se vyslovení nezákonnosti postupu zadavatele v zadávacím řízení postrádala smysl. Postupuje-li zadavatel v zadávacím řízení způsobem rozporným se stanovenými zákonnými požadavky, musí být připraven nést vlastní odpovědnost za protiprávnost svého jednání. Přitom požadavek náhrady škody osobám poškozeným protiprávním jednáním zadavatele veřejné zakázky směrnice přímo předpokládá.

25. S ohledem na výše uvedené Ústavní soud dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná, proto jí vyhověl a podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu napadené rozhodnutí Nejvyššího soudu zrušil. Jelikož neprováděl dokazování a od ústního jednání nebylo možno očekávat další objasnění věci, učinil tak mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

Č. 77
Důkazní břemeno pacienta v tzv. medicínských sporech
(sp. zn. I. ÚS 3937/18 ze dne 28. dubna 2020)

Učinit závěr, zda zdravotnické zařízení postupovalo či nepostupovalo v souladu se současnými dostupnými poznatky lékařské vědy, je závěrem právním; je tedy v kompetenci nezávislého soudu a znalecký posudek může být jen skutkovým podkladem pro právní závěr o postupu „*lege artis*“ či „*non lege artis*“. Legální teorie důkazní byla již v moderním státě opuštěna. I znalecký posudek je proto důkazem, který podléhá hodnocení, a jeho závěry nemohou být soudem pouze mechanicky přebírány; při takovém postupu by se totiž mohly medicínské spory ponechat pouze disputacím lékařských kapacit (spolu s veškerými riziky vyplývajícími ze stavovské solidarity) a soudci by jejich závěry za stát jen formálně stvrdili.

Ačkoliv zásadně leží důkazní břemeno ohledně prokázání existence všech předpokladů odpovědnosti za újmu na poškozeném, v případě tzv. medicínských sporů mezi pacientem a poskytovatelem lékařských služeb je zřejmé, že pacient nebude – pro své odborně a materiálně značně nevýhodnější postavení ve srovnání s postavením lékaře – obvykle schopen předložit veškeré důkazy na podporu svých tvrzení. Tak je tomu zvláště v případech, kdy některý z předpokladů odpovědnosti za újmu může být prokázán pouze či zejména za pomoci zdravotnické dokumentace, jíž však disponuje žalovaný – poskytovatel lékařských služeb. Ten má v tomto právním vztahu převahu, a proto by měla být pacientova práva chráněna důsledněji. S tím bývá spjata i otázka obrácení důkazního břemene v případě, kdy jedna ze stran sporu zmařila provedení důkazu a protistrana se tím ocitla v důkazní nouzi, neboť nebyla schopna prokázat svá skutková tvrzení. Zdravotnické zařízení nemůže procesně těžit z nedostatků ve vedení zdravotnické dokumentace.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátě složeném z předsedy senátu Vladimíra Sládečka, soudce zpravodaje Davida Uhlíře a soudce Tomáše Lichovníka ve věci ústavní stížnosti stěžovatelky G. Ž., zastoupené JUDr. Viktorem Pakem, advokátem, se sídlem v Praze, Francouzská 28, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. srpna 2018 č. j. 25 Cdo 794/2018-481, proti rozsudku Krajského soudu v Ostravě ze dne 12. prosince 2017 č. j. 8 Co 367/2017-445 a proti rozsudku Okresního soudu v Karviné ze dne 5. června 2017 č. j. 17 C 22/2007-406, za účasti Nejvyššího soudu, Krajského soudu v Ostravě a Okresního soudu v Karviné a Nemocnice s poliklinikou Karviná – Ráj, příspěvkové organizace, se sídlem Karviná – Ráj, Vydmuchov 399/5, zastoupené Mgr. MUDr. Karlem Adamusem, Ph.D., advokátem, se sídlem Karviná – Mizerov, Kirovova 1430, jako vedlejší účastnice řízení, takto:

Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 29. 8. 2018 č. j. 25 Cdo 794/2018-481, rozsudkem Krajského soudu v Ostravě ze dne 12. 12. 2017 č. j. 8 Co 367/2017-445 a rozsudkem Okresního soudu v Karviné ze dne 5. 6. 2017 č. j. 17 C 22/2007-406 byla

porušena základní práva stěžovatelky, zaručená v čl. 36 odst. 1 a v čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod. Uvedená rozhodnutí se proto ruší.

Odůvodnění

I. Shrnutí řízení před obecnými soudy a ústavněprávní argumentace stěžovatelky

1. Stěžovatelka se na Ústavní soud obrátila ústavní stížností ze dne 3. 12. 2018, jelikož spatřuje z celé řady důvodů v postupu Okresního soudu v Karviné, Krajského soudu v Ostravě a Nejvyššího soudu porušení svého práva na spravedlivý proces ve smyslu ustanovení čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, porušení práva na spravedlivou náhradu škody za podmínek a postupů stanovených zákonem ve smyslu čl. 24 Úmluvy na ochranu lidských práv a důstojnosti lidské bytosti v souvislosti s aplikací biologie a medicíny: Úmluvy o lidských právech a biomedicíně (publikována pod č. 96/2001 Sb. m. s.) a porušení svého práva na nedotknutelnost osoby a soukromí podle článku 7 odst. 1 Listiny.

2. Stěžovatelka je bývalou pacientkou Nemocnice s poliklinikou Karviná – Ráj (vedlejší účastnice v řízení před Ústavním soudem). Žalobou podanou dne 29. 12. 2006 u Okresního soudu v Karviné se vůči vedlejší účastnici domáhala odškodnění krutých bolestí, jimiž trpěla v době své hospitalizace na chirurgickém oddělení vedlejší účastnice ve dnech 2. 12. (pátek) až 5. 12. 2005 (pondělí), jež ustoupily až po jejím přeložení na gynekologické oddělení dne 5. 12. 2005 a následné urgentní operaci, při níž bylo v její dutině břišní, konkrétně v její malé pánvi, nalezeno hojné množství hnisavého výpotku, abscesy (tedy dutiny vyplněné hnisem) v prostoru pod slepým střevem, zhnisané pravé ovarium (vaječník) a flegmonózní apendix (tedy červovitý výběžek postižený hnisavým zánětem). Stěžovatelka již v žalobě tvrdila, že tyto bolesti byly v příčinné souvislosti s postupem personálu chirurgického oddělení vedlejší účastnice, jenž v řadě aspektů nepostupoval v souladu s profesními povinnostmi a standardy. Tvrdila především, že bylo povinností lékařů chirurgického oddělení vedlejší účastnice ji ve dnech 2. 12., 3. 12. a 4. 12. opakovaně a řádně vyšetřit, a to včetně vyšetření *per rectum*, a výsledek všech těchto vyšetření do její zdravotnické dokumentace řádně zaznamenat, že však personál chirurgického oddělení žalované reagoval na opakované stížnosti žalobkyně na kruté bolesti i na zvyšující se hodnoty laboratorních ukazatelů zánětu pouze jejich bagatelizací a opakovanou aplikací analgetik.

3. Okresní soud v Karviné nejprve rozsudkem ze dne 31. 3. 2008 č. j. 17 C 22/2007-40 žalobu zamítl, mj. s argumentem, že stěžovatelka „ani netvrdí žádné porušení právní povinnosti žalované, které by jí způsobilo skutečné poškození zdraví“, a že „samotná bolest není a nemůže být poškozením zdraví“. Krajský soud v Ostravě následně usnesením ze dne 2. 7. 2008 č. j. 8 Co 360/2008-52 rozsudek soudu prvního stupně zrušil a věc mu vrátil k dalšímu řízení, mj. z toho důvodu, že „nesouhlasí s názorem okresního soudu, že žalobkyně netvrdila, že by jí právě porušením konkrétní povinnosti žalované … vznikla škoda na zdraví“, a dále, že „nelze souhlasit s názorem okresního soudu, že samotná bolest není a nemůže být poškozením zdraví“.

4. Okresní soud v Karviné následně rozsudkem ze dne 5. 6. 2017 č. j. 17 C 22/2007--406 žalobu zamítl opět. Ve výroku pod bodem I rozhodl, že žaloba, aby vedlejší účastnice řízení byla povinna zaplatit stěžovatelce 300 000 Kč společně se zákonným úrokem z prodlení za dobu od 2. 12. 2006 do zaplacení se zamítá. V bodě II výroku stanovil stěžovatelce povinnost zaplatit vedlejší účastnici na nákladech řízení částku 273 913 Kč, v bodě III povinnost zaplatit České republice na nákladech řízení 75 592,50 Kč a v bodě IV rozhodl, že co do částky 71 400 Kč, kterou zaplatila Česká republika na znalečném Fakultní nemocnici Brno, se náhrada nákladů řízení nepřiznává. V odůvodnění soud zejména uvedl, že

stěžovatelka neprokázala porušení právní povinnosti žalované a postup při jejím léčení nebyl shledán *non lege artis*. Proti rozsudku soudu prvního stupně podala stěžovatelka opět odvolání, v němž namítala rozporuplnost závěrů soudu prvního stupně, jenž současně shledal (na str. 24 rozsudku), že „zdravotnická dokumentace vedená ohledně doby hospitalizace žalobkyně od 1. 12. 2005 do 5. 12. 2005 je nedostatečná a částečně nečitelná“, avšak zároveň (na str. 25 rozsudku) uzavřel, že „žalobkyně v řízení neprokázala ani porušení právní povinnosti žalované“. Stěžovatelka namítala, že takový závěr soudu prvního stupně ignoruje relevantní právní úpravu, především pak ustanovení § 67b zákona č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu, podle něhož byla v předmětné době zdravotnická zařízení povinna vést zdravotnickou dokumentaci „průkazně, pravdivě a čitelně“. Dikcí tohoto ustanovení stěžovatelka v průběhu řízení opakovaně argumentovala a namítala, že s ním rozporný způsob vedení zdravotnické dokumentace vedlejší účastnicí neodpovídá požadavku vyplývajícímu z čl. 4 Úmluvy o lidských právech a biomedicíně, a nejde tedy o postup souladný s příslušnými profesními povinnostmi ani nejde o postup „*lege artis*“, jak tento pojem chápe Nejvyšší soud (viz např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10. 12. 2008 sp. zn. 8 Tdo 1421/2008 či rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 10. 2013 sp. zn. 25 Cdo 2237/2012) i Ústavní soud [viz např. nález Ústavního soudu ze dne 9. 1. 2014 sp. zn. III. ÚS 2253/13 (N 3/72 SbNU 41)]. Rovněž brojila proti tomu, že navzdory „nedostatečné a částečně nečitelné“ zdravotnické dokumentaci soud prvního stupně právě ve sporu, v němž jde o odškodnění bolesti, kde jde tedy skutkově především o to, jaká byla intenzita a charakter bolestí žalobkyně a zda na ně žalovaná diagnosticky a terapeuticky včas a řádně reagovala, opakovaně (3x) navrhovaný účastnický výslech žalobkyně zamítl.

5. I před odvolacím soudem tedy stěžovatelka znovu argumentovala (stejně jako v písemném podání ze dne 31. 5. 2017) extrémním rozporem mezi výpověďmi celkem 11 svědků i obsahem dokumentace gynekologického oddělení samotné vedlejší účastnice na straně jedné, podle nichž stěžovatelka v sobotu 3. 12. i v neděli 4. 12. silnými bolestmi trpěla, a obsahem pozdějšího přepisu nečitelné dokumentace chirurgického oddělení vedlejší účastnice, podle něhož stěžovatelka v sobotu 3. 12. bolesti břicha negovala a v neděli 4. 12. bylo břicho údajně měkké a nebolestivé. Stěžovatelka rovněž znovu argumentovala (stejně jako v písemném podání ze dne 31. 5. 2017) i základní zásadou občanského práva, vyjádřenou v ustanovení § 6 odst. 2 nového občanského zákoníku, že totiž nikdo nesmí těžit ze svého nepoctivého nebo protiprávního činu ani z protiprávního stavu, který vyvolal, a tedy, že ani vedlejší účastnice nemůže těžit z protiprávního způsobu vedení zdravotnické dokumentace. Krajský soud v Ostravě následně rozhodl rozsudkem ze dne 12. 12. 2017 č. j. 8 Co 367/2017--445 ve výroku I tak, že rozsudek okresního soudu v odstavcích I, III a IV výroku potvrdil a ve výroku II změnil rozsudek tak, že stěžovatelka je povinna zaplatit vedlejší účastnici na náhradě nákladů řízení částku 169 188 Kč, a ve výroku III stanovil stěžovatelce povinnost zaplatit na náhradě nákladů odvolacího řízení částku 52 157 Kč.

6. Nejvyšší soud následně svým usnesením ze dne 29. 8. 2018 č. j. 25 Cdo 794/2018--481 dovolání stěžovatelky odmítl a stanovil jí povinnost zaplatit vedlejší účastnici náklady dovolacího řízení ve výši 11 858 Kč, podle stěžovatelky se zjevně kontradiktorní argumentací (na str. 3), že totiž na jedné straně „žalobkyně formulovala jako dovolací důvod otázky procesního práva, na jejichž řešení však napadené rozhodnutí nespočívá“, avšak zároveň „její námitky postrádají charakter právní otázky“ a „nesměřují … proti právnímu posouzení věci odvolacím soudem, a nelze tak přípustnost dovolání podle § 237 o. s. ř. založit“, a dále, že „napadla-li žalobkyně dovoláním rozsudek odvolacího soudu ve výroku o náhradě nákladů odvolacího řízení, není dovolání v tomto rozsahu podle § 238 odst. 1 písm. h) o. s. ř. přípustné“.

7. Stěžovatelka zopakovala, že v řízeních před soudy všech tří stupňů se opakovaně dovolávala jedné ze základních zásad soukromého práva, vyjádřené v ustanovení § 6 odst. 2

nového občanského zákoníku, jež se však dle přechodného ustanovení § 3030 nového občanského zákoníku vztahuje i na projednávanou věc, a sice, že nikdo nesmí těžit ze svého nepoctivého nebo protiprávního činu ani z protiprávního stavu, který vyvolal nebo nad kterým má kontrolu, přesto však byla tato její argumentace soudy všech tří stupňů systematicky ignorována. Konkrétně stěžovatelka namítala, že za situace, kdy „kvalita ani kvantita zápisů v dokumentaci neumožňuje přesné stanovení stavu žalobkyně“ (s odkazem na str. 12 znaleckého posudku Fakultní nemocnice Královské Vinohrady), kdy „ex post není možné jednoznačně a s jistotou přesně určit, že žalobkyně měla být operována o 24 nebo 48 hodin dříve“ (s odkazem na str. 14 znaleckého posudku Fakultní nemocnice Královské Vinohrady a s odkazem na opravu záměny slov „později“ a „dříve“ v úvodu výslechu zástupců znaleckého ústavu dne 17. 2. 2017), a kdy „jednoznačné stanovení toho, zda mělo být k operačnímu řešení přistoupeno dříve a kdy přesně, je však nemožné právě v důsledku absence velkého množství údajů o stavu pacientky v průběhu jejího pobytu na chirurgickém oddělení, nehledě na rozpornost některých údajů v dokumentaci uváděných“ (s odkazem na str. 6 znaleckého posudku MUDr. Svobody), nemůže žalovaná vedlejší účastnice řízení podle názoru stěžovatelky ze svého protiprávního způsobu vedení dokumentace profitovat.

8. Nadto stěžovatelka již ve svém odvolání proti rozsudku soudu prvního stupně explicitně brojila proti odporujícím si závěrům soudu prvního stupně, jenž současně shledal (na str. 24 rozsudku), že „zdravotnická dokumentace vedená ohledně doby hospitalizace žalobkyně od 1. 12. 2005 do 5. 12. 2005 je nedostatečná a částečně nečitelná“, avšak zároveň (na str. 25 rozsudku) uzavřel, že „žalobkyně v řízení neprokázala ani porušení právní povinnosti žalované“, když namítala, že takový závěr soudu prvního stupně ignoruje relevantní právní úpravu. Stejně stěžovatelka brojila v dovolání proti obdobnému kontradiktornímu závěru soudu odvolacího, jenž na str. 4 svého rozsudku opět argumentuje, že „v tomto případě žalobkyně neprokázala ani porušení právní povinnosti“, zároveň však na str. 5 a 6 svého rozsudku naopak konstatuje, že „se ztotožňuje s argumentací žalobkyně v odvolání, že žalovaná měla povinnost vést řádně zdravotnickou dokumentaci žalobkyně, přičemž v řízení bylo jednoznačně prokázáno, že zdravotnická dokumentace byla nedostatečná a částečně nečitelná“. Stěžovatelka je přesvědčena, že soudy měly vyhodnotit postup vedlejší účastnice, nevedla-li zdravotnickou dokumentaci řádným způsobem, jako *non lege artis* a neměly připustit, aby z tohoto svého nepoctivého a protiprávního jednání profitovala tím, že v jeho důsledku nebude možno prověřit tehdejší zdravotní stav stěžovatelky, a tedy ani správnost postupu vedlejší účastnice při její léčbě. V řízení mělo být vzhledem k těmto skutečnostem také zváženo obrácení důkazního břemene ze stěžovatelky na vedlejší účastnici.

II. Vyjádření účastníků řízení a vedlejší účastnice řízení

9. Ústavní soud si vyžádal spis vedený v dané věci u Okresního soudu v Karviné pod sp. zn. 17 C 22/2007 a požádal účastníky řízení a vedlejší účastnici řízení, aby se k ústavní stížnosti vyjádřili.

10. Nejvyšší soud je toho názoru, že ve svém rozhodnutí náležitě vysvětlil, z jakých důvodů neshledal dovolání stěžovatelky přípustným. Podle § 242 odst. 3 o. s. ř. lze rozhodnutí odvolacího soudu přezkoumat jen z důvodu vymezeného v dovolání. Způsobilým dovolacím důvodem přitom může být pouze nesprávné právní posouzení věci (§ 241a odst. 1 o. s. ř.). Stěžovatelka v rámci své dovolací argumentace brojila především proti řádnosti odůvodnění rozhodnutí odvolacího soudu, konkrétně tvrdila, že neodpovídá zásadám formální logiky, je vnitřně rozporné a neobsahuje řádné vypořádání se s námitkami stěžovatelky. Takto vymezené nedostatky však postrádají charakter právní otázky, na jejímž řešení by rozhodnutí odvolacího soudu záviselo, nýbrž mohou představovat toliko tzv. vadu řízení, k níž lze v souladu s ustanovením § 242 odst. 3 o. s. ř. přihlédnout pouze tehdy, je-li dovolání na

základě dalších námitek dovolatele obecně přípustné, což v projednávané věci splněno nebylo. Současně Nejvyšší soud vysvětlil, z jakých důvodů neshledal přiléhavými odkazy stěžovatelky na konkrétní v dovolání citovanou judikaturu, a připomněl, že nelze považovat za porušení práva na spravedlivý proces, nevypořádá-li se soud s každou jednotlivou námitkou účastníka v situaci, kdy založí své rozhodnutí na vlastním argumentačním systému, jenž logicky a v právu rozumně vyloží tak, že podpora správnosti jeho závěrů je sama o sobě dostatečná [srov. nález Ústavního soudu ze dne 12. 2. 2009 sp. zn. III. ÚS 989/08 (N 26/52 SbNU 247) či usnesení téhož soudu ze dne 14. 6. 2012 sp. zn. III. ÚS 3122/09 (rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na https://nalus.usoud.cz)]. Tomuto požadavku nalézací soudy ve stávajícím řízení dostály, neboť logicky a přesvědčivě zdůvodnily, proč neshledaly uplatněný nárok oprávněným, přičemž jejich závěry obstojí i v konkurenci stěžovatelkou namítaných skutečností.

11. Ani námitka, že by vedlejší účastnice neměla profitovat z vadného vedení zdravotnické dokumentace, jehož důsledkem nebylo možno posoudit řádnost jejího postupu při poskytování zdravotní péče stěžovatelce, nebyla způsobilá podle Nejvyššího soudu založit přípustnost dovolání. Vyjma toho, že se tímto způsobem stěžovatelka domáhala přehodnocení skutkového stavu věci (žádala přijmout závěr, že měla být operována dříve a že její bolesti nebyly adekvátně tlumeny), které je v dovolacím řízení vzhledem k ustanovení § 241a odst. 1 o. s. ř. nepřípustné, totiž dále platí, že postup lékaře *non lege artis* (a tedy i z něho plynoucí odpovědnost poskytovatele zdravotní péče za vzniklou škodu na zdraví) nemůže být bez dalšího dovozen pouze tím, že existují nedostatky ve vedení lékařské dokumentace, které jinak nelze přičítat k tíži pacienta. K výjimečné možnosti přesunu důkazního břemene na žalovaného [srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 5. 2019 sp. zn. 25 Cdo 2793/2017 a samozřejmě nález Ústavního soudu ze dne 9. 5. 2018 sp. zn. IV. ÚS 14/17 (N 84/89 SbNU 269)] ovšem v nyní posuzované věci nebyly dány podmínky. Uzavřely-li nalézací soudy na podkladě provedeného dokazování, že vedlejší účastnice postupovala *lege artis*, nasadila-li nejprve konzervativní léčbu stěžovatelky prostřednictvím antibiotik, za současného vyvíjení snahy o maximální zmírnění jejích bolestí podáváním analgetik, nelze jejich závěru, že v řízení nebylo prokázáno porušení právní povinnosti žalovanou nemocnicí, nic vytknout, a to bez ohledu na obsah příslušných zápisů ve zdravotnické dokumentaci.

12. Stran namítaného neprovedení důkazu výslechem stěžovatelky lze dle Nejvyššího soudu souhlasit s názorem nalézacích soudů, že za situace, kdy v řízení nebylo prokázáno naplnění jednoho ze základních předpokladů vzniku odpovědnosti za škodu, bylo by v rozporu se zásadou procesní ekonomie vést další dokazování za účelem stanovení její výše, a to včetně předmětného účastnického výslechu. Namítá-li pak konečně stěžovatelka, že dovolací soud nesprávně posoudil přípustnost jejího dovolání v části napadající rozsudek odvolacího soudu ve výrocích o náhradě nákladů řízení, poukazuje Nejvyšší soud na to, že v dovolacím řízení bylo postupováno podle zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění účinném od 30. 9. 2017, (srov. čl. II bod 2 zákona č. 296/2017 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony), dle kterého je dovolání proti rozhodnutím v části týkající se výroku o nákladech řízení objektivně nepřípustné [§ 238 odst. 1 písm. h) o. s. ř.]. Stěžovatelkou namítané závěry usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 5. 2013 sp. zn. 29 Cdo 1172/2013 se vztahují k procesní úpravě účinné od 1. 1. 2013 do 29. 9. 2017, a v projednávané věci je tudíž aplikovat nelze. Ze všech uvedených důvodů má Nejvyšší soud za to, že ústavní stížnost stěžovatelky je zjevně neopodstatněná a je namístě ji podle ustanovení § 43 odst. 2 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění zákona č. 77/1998 Sb., odmítnout.

13. Ve vyjádřeních Krajského soudu v Ostravě a Okresního soudu v Karviné bylo jen stručně odkázáno na odůvodnění napadených rozsudků.

14. Vedlejší účastnice řízení ve svém vyjádření k ústavní stížnosti uvedla, že v daném řízení nebylo prokázáno porušení právní povinnosti „stěžovatelky“ (bezpochyby hodlala napsat „vedlejší účastnice“), které by zapříčinilo vznik jakékoliv škody. Soudy obou stupňů se prý vypořádaly v dlouhém řízení se všemi argumenty stěžovatelky a rozhodly odpovídajícím způsobem o podané žalobě „o náhradu škody“ dle příslušných ustanovení. Škoda stěžovatelce nevznikla, stěžovatelka žalovala toliko dle příslušných ustanovení občanského zákoníku o náhradě škody. Vše, co stěžovatelka namítala a namítá, již bylo řešeno, vyřešeno a konstatováno v předchozím soudním řízení. Stěžovatelka je toho názoru, že soudy se věcí dostatečně nezabývaly. Tak tomu však po detailnějším shlédnutí případu prý není, bez ohledu na skutečnost, že zdravotnická dokumentace byla nedostatečná a částečně nečitelná. Stěžovatelka svoji argumentaci opírala a dosud opírá mj. o posudky „svých“ znalců MUDr. Svobody a MUDr. Zlámala, které však byly znaleckými posudky dvou znaleckých ústavů a posudku prof. MUDr. M. Dudy, DrSc., zpochybněny a vyvráceny, jsou tedy nepoužitelné, neobjektivní a byly vytvořeny „na objednávku“ zjevně s cílem stěžovatelce „pomoci“. Pokud stěžovatelka argumentovala a doposud argumentuje konstatováními soudem přizvaných znalců, uvádí pouze některé dílčí jednotlivosti, kdy jiné podstatnější závěry těchto posudků však již nikoliv, čímž bohužel dochází k dezinterpretaci závěrů posudků. Vedlejší účastnice také nesouhlasí s interpretací stěžovatelky stran nedostatečnosti a částečné nečitelnosti zdravotní dokumentace stěžovatelky, z čehož stěžovatelka zcela mylně dovozuje odpovědnost vedlejšího účastníka za její prožitou bolest. Podstata není a nemůže být podle vedlejší účastnice v tom, že „jednoznačné stanovení toho, zda mělo být k operačnímu řešení přistoupeno dříve a kdy přesně, je nemožné právě z důvodu absence velkého množství údajů o stavu pacientky“, jak uvádí stěžovatelka, vycházejíc z konstatování MUDr. Svobody. Již okresní soud sice uvedl, že dokumentace byla částečné nečitelná, nicméně rovněž dodal, že se jednalo o dílčí nedostatky ve vedení dokumentace. Vedlejší účastnice od počátku nevidí souvislost mezi dílčími nedostatky ve zdravotnické dokumentaci a žalobním nárokem a neviděly ji ani soudy všech stupňů. Stěžovatelka dobře ví, že žádná zdravotnická dokumentace, nadto dokumentace z dané doby, neumožňuje *ex post* zcela přesně posoudit a jednoznačně a s jistotou určit, kdy měl být pacient operován, zdali o něco dříve či naopak později. Nejprve byla stěžovatelka léčena konzervativně a posléze bylo při selhání této léčby přistoupeno k operaci. Určení přesného času, kdy se měl uskutečnit přechod z konzervativní na operační léčbu už není z tohoto pohledu zásadní, výkon nebyl rozhodně zbytečně odkládán. U komplikovaných stavů, a tím posuzovaný stav byl, si stanovení operační indikace může u různých lékařů vyžádat různý čas, než dojdou k vážnému rozhodnutí, že je nezbytné operovat.

15. Popsané dílčí nedostatky ve zdravotnické dokumentaci nelze podle vedlejší účastnice hodnotit jako postup „*non lege artis*“. Vedlejší účastnice uvedla, že hůře čitelné jsou jen některé zápisy, zdravotnická dokumentace jako celek je přehledná, čitelná velmi dobře, sesterská část dokumentace dokonce čitelná výborně. Stále opakované dílčí nedostatky v čitelnosti a vedení zdravotnické dokumentace nejsou v příčinné souvislosti s poškozením zdraví stěžovatelky, ale ani s namítanou bolestivostí, a vedlejší účastnice z nich prý netěží. Je nutné si uvědomit, že případ se odehrál před 12 lety, kdy oproti současnému stavu nebylo běžné vést dokumentaci v el. formě, a z toho nutně vyplývají formální pochybení v čitelnosti zápisu. Znalci v návaznosti na výše uvedené uvádí, že prožívání bolesti je ryze subjektivní údaj. Vedlejší účastnice proto uvádí, že *ex post* dovozovat, že bolesti nebyly dostatečně tlumeny, s odkazem na nemožnost „přesného stanovení intenzity bolesti“ a nedostatky v dokumentaci, není z logiky věci možné. Dokumentace i z dané doby prokazuje, a konstatují to i znalci, že stěžovatelka byla řádně léčena, byla jí podávána analgetika, operace dříve provedena být nemohla, nejedná se tedy o tzv. zbytečně utrpěnou bolest, když i k léčbě v nemocnici bohužel patří prožívání bolesti, viz poznámku zpracovatele ústavního znaleckého

posudku FN Královské Vinohrady doc. Kostky v protokolu ze dne 17. 2. 2017 – výslech znalců: „Bolest doprovází téměř všechny choroby, se kterými pacient přichází do nemocnice. Pokud by pacient neměl bolesti, pravděpodobně by drtivá většina do nemocnice ani nepřišla. V tomto konkrétním případě, jak je dokladováno v dokumentaci, byly bolesti tlumeny, byly součástí zánětlivého procesu a nedomníváme se, že by bylo možno přiznat žalobkyni bolestné.“ Z vyjádření znalců doc. Kostky a doc. Halašky (protokol ze dne 17. 2. 2017) jasně plyne, že analgetika podávána byla, nikde nenalézáme zmínku o tom, že by bolesti byly nesnesitelné, kruté, a že na ně nebylo reagováno a že „analgetika, která byla podávána, se běžně používají k tišení bolesti před operací a opiátům typu morfin, dolzin, dipidolor se záměrně vyhýbáme, protože mohou zastřít příznaky nemoci“. Navíc, jak prý správně uvádí okresní soud, pokud by bylo přistoupeno k „definitivnímu řešení“ (odstranění pravých adnex) ihned, stěžovatelka by mohla podat žalobu na náhradu škody za bezdůvodné odnětí jednoho z vaječníků. Vedlejší účastnice řízení proto navrhla, aby Ústavní soud ústavní stížnost dle § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu jakožto návrh zjevně neopodstatněný odmítl s povinností uhradit vedlejší účastnici náklady řízení.

III. Řízení před Ústavním soudem ve věci samé

16. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení a zjistil, že ústavní stížnost byla podána včas osobou k tomu oprávněnou a splňuje i ostatní zákonem stanovené náležitosti.

17. Podle článku 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod se každý může domáhat stanoveným postupem svého práva u nezávislého a nestranného soudu a ve stanovených případech u jiného orgánu. V článku 38 odst. 2 Listiny je mimo jiné stanoveno, že každý má právo na to, aby jeho věc byla projednána veřejně, bez zbytečných průtahů a v jeho přítomnosti a aby se mohl vyjádřit ke všem prováděným důkazům. Ustanovení čl. 37 odst. 3 Listiny pak zakotvuje právo na rovnost účastníků řízení. To jsou základní procesní záruky práva na spravedlivé řízení, které jsou nepominutelnou součástí pojmu právního státu. Ústavní soud ve své judikatuře zdůrazňuje, že součástí práva na spravedlivý proces je mimo jiné i vytvoření prostoru pro to, aby každý účastník řízení mohl účinně uplatňovat námitky a argumenty, které jsou způsobilé ovlivnit rozhodování soudu a s nimiž se soud musí v rozhodnutí náležitě vypořádat. Z judikatury Ústavního soudu též plyne, že právo na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny v sobě zahrnuje i právo na racionální odůvodnění závěrů obecných soudů v jejich rozhodnutích.

18. Ústavní soud je toho názoru, že soud prvního stupně v daném případě sice postupoval pečlivě při shledávání důkazů i při formálním odůvodnění napadeného rozhodnutí, které je velmi podrobné, leč materiálně vzato se jeví nepřesvědčivým. Ve svém právním závěru o veškerém jednání vedlejší účastnice v souladu s právem soud prvního stupně mechanicky a nekriticky vycházel hlavně ze znaleckých posudků, konvenujících žalované nemocnici, a výrazně potlačil další zjištění a důkazy, ke kterým ve věci došlo a které svědčí o opaku.

19. Ústavní soud považuje za samozřejmé a určující pro nalézání práva, že vždy je nezbytné vycházet z individuálních rozměrů každého jednotlivého případu, které jsou založeny na zjištěných skutkových okolnostech. Mnohé případy a jejich specifické okolnosti mohou být – jako v dané věci – značně komplikované a netypické; to však nevyvazuje obecné soudy z povinnosti udělat vše pro spravedlivé řešení, jakkoliv se to může jevit složité. Psané právo je třeba vykládat tak, aby plnilo svoji funkci spočívající v rozumném a spravedlivém vyřešení problému, aby obstálo měřítkem obecně sdílené představy spravedlnosti.

20. Soud musí vzít v úvahu a pečlivě hodnotit vše, co vyšlo v konkrétním řízení najevo. V daném případě existovalo mnoho výpovědí svědků a jiných důkazů (včetně dalších znaleckých posudků), které vypovídají o tom, že verze stěžovatelky je v několika důležitých

aspektech podložená. Soud v zásadě považuje následnou úspěšnou operaci (v souladu s tomu konvenujícími názory některých znalců) za vyřešení otázky, zda bylo v daném případě postupováno *lege artis*. Stěžovatelka však od počátku sporu tvrdila, dokazovala a domáhala se odškodnění s odkazem na § 444 občanského zákoníku (o odškodňování bolesti a ztížení společenského uplatnění) především za utrpěné kruté bolesti v souvislosti s tím, že na ně přes její opakované důrazné stesky nebylo odborným personálem vedlejší účastnice řízení včas a adekvátně diagnosticky a terapeuticky reagováno. Jinak řečeno, nevedla s nemocnicí spor o to, zda ji řádně operovala, ale zda se tak stalo včas a zda celá její léčba byla správná. Ústavní soud je přesvědčen, že součástí postupu *lege artis* je také řádná, včasná a účinná pomoc a úleva pacientovi od bolesti. Na tom nic nemůže změnit ani okolnost, že hlavním účelem operace je odstranit příčiny obtíží, což se nakonec (po přeložení stěžovatelky na gynekologické oddělení a stanovení správné diagnózy) zdařilo. I sekundární účel léčby, tedy co nejrychlejší odstranění nebo výrazné zmírnění utrpení pacienta, je třeba z hlediska práva na zdraví a jeho ochranu presumovat jako ústavně žádoucí a odpovídající smyslu a účelu mimo jiné čl. 31 věty první Listiny základních práv a svobod, podle kterého má každý právo na ochranu zdraví. Bagatelizovat to slovy jednoho ze znalců, že „pokud by pacient neměl bolesti, pravděpodobně by drtivá většina do nemocnice ani nepřišla“ a že takové utrpení jaksi také patří k pobytu v nemocnici, nelze. V daném případě je podle názoru Ústavního soudu dostatečně doloženo a mimo jakoukoli pochybnost, že stěžovatelka po čtyři dny hospitalizace trpěla velkými bolestmi (k tomu viz obsáhlé výpovědi svědků R. T., J. K., P. C., P. M., E. J., A. J., A. W., E. Ž., J. Ž., H. V. a V. Ž.). Z lékařských správ, dalších svědeckých výpovědí, jakož i znaleckých posudků (kterých bylo zpracováno pět, z toho dva zcela ve prospěch názoru stěžovatelky) a konečně ze samotného nálezu při konečně provedené urgentní operaci po vyšetření na gynekologii (v malé pánvi nalezeno hojné množství hnisavého výpotku, abscesy, tedy dutiny vyplněné hnisem v prostoru pod slepým střevem, zhnisané pravé ovarium a flegmonózní apendix) je bez pochyb zřejmé, že stěžovatelka musela skutečně velmi trpět. V daném případě se vyskytlo tolik dokladů o objektivně prožívaném utrpení stěžovatelky, že zjevně není namístě označovat prožívané bolesti za „ryze subjektivní“. Pokud měl o tom soud přesto pochybnosti, je s podivem, že nepřistoupil k účastnickému výslechu samotné stěžovatelky, kterého se domáhala, a naopak ho třikrát zamítl jako nadbytečný. Možno zmínit i zprávu Evropské komise pro lidská práva ve věci *Hurtado proti Švýcarsku*, podle které utrpení, jež je spojené s tělesným onemocněním, může v případě absence potřebné zdravotní péče vyvolat střet s čl. 3 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod; to vše u vědomí, že zmíněný judikát je aplikovatelný jen zčásti, jelikož poněkud jiná je situace osoby zbavené osobní svobody (jako ve zmíněném případě) a pozice osoby dobrovolně hospitalizované, i když je zřejmé, že možnost stěžovatelky dosáhnout lékařské péče o víkendu v jiném zdravotnickém zařízení byla asi jen hypotetická.

21. Ústavní soud zdůrazňuje, že učinit závěr, zda zdravotnické zařízení postupovalo či nepostupovalo v souladu se současnými dostupnými poznatky lékařské vědy, je závěrem právním, a tudíž v kompetenci nezávislého soudu a znalecký posudek může být jen skutkovým podkladem (nejčastěji jedním z více podkladů) pro právní závěr o postupu *„(non) lege artis“*. Legální teorie důkazní byla již v moderním státě s nezávislým soudnictvím opuštěna. I znalecký posudek je proto důkazem, který podléhá hodnocení, a jeho závěry nemohou být soudem pouze mechanicky přebírány. Ústavní soud v nálezu sp. zn. I. ÚS 4457/12 (N 132/70 SbNU 221) ve vztahu ke znaleckým posudkům v trestním řízení v oblasti hodnocení úkonů zdravotnické péče mj. uvedl, že znalecký posudek je nepochybně významným druhem důkazních prostředků a v rámci dokazování v medicínských sporech mu přísluší významné místo. Nelze však pustit ze zřetele, že ze stěžejních zásad dokazování v právu moderního státu vyplývá požadavek kritického hodnocení všech důkazů, včetně znaleckého posudku. Znalecký posudek je nutno hodnotit stejně pečlivě jako každý jiný

důkaz; ani on *a priori* nepožívá větší důkazní síly a musí být podrobován všestranné prověrce nejen právní korektnosti, ale i věcné správnosti. Hodnotit je třeba celý proces utváření znaleckého důkazu, včetně přípravy znaleckého zkoumání, opatřování podkladů pro znalce, průběh znaleckého zkoumání, věrohodnost teoretických východisek, jimiž znalec odůvodňuje své závěry, spolehlivost metod použitých znalcem a způsob vyvozování jeho závěrů. Ponechávat bez povšimnutí věcnou správnost znaleckého posudku, bez dalšího důvěřovat závěrům znalce by znamenalo ve svých důsledcích popřít zásadu volného hodnocení důkazů soudem podle svého vnitřního přesvědčení, privilegovat znalecký důkaz a přenášet odpovědnost za skutkovou i právní správnost soudního rozhodování na znalce; takový postup nelze z ústavněprávních hledisek konstrukce soudní moci akceptovat již proto, že by eliminoval roli soudní moci a ve svém důsledku ochranu vůči státu při plnění jeho povinnosti chránit zdraví jedince. Je tedy zřejmé, že byl překonán názor Krajského soudu v Ostravě, obsažený v ústavní stížností napadeném rozsudku (str. 5 druhý odstavec), podle kterého „soud nemůže přezkoumat věcnou správnost odborných závěrů znalce, neboť k tomu soudci nemají odborné znalosti anebo je nemají v takové míře, aby mohli toto přezkoumání zodpovědně učinit“. Pak by se mohly medicínské spory ponechat pouze disputacím lékařských kapacit (spolu s veškerými riziky vyplývajícími ze stavovské solidarity) a soudci by jejich závěry za stát jen formálně stvrdili.

22. Při zvažování, zda v dané věci došlo k pochybení a zda léčba probíhala *lege artis*, *vitium artis* či *non lege artis*, vyšel soud zejména ze znaleckého posudku Fakultní nemocnice Královské Vinohrady, který považoval „za kompletní a komplexní“ a názory znalců MUDr. Zdeňka Zlámala, CSc., a MUDr. Jiřího Svobody snižoval jako jednostranné a spekulativní, i když nešel tak daleko, aby je jako vedlejší účastnice označil za „nepoužitelné, neobjektivní“ a vytvořené „na objednávku zjevně s cílem stěžovatelce pomoci“. Přitom z odborných závěrů těchto znalců vyplývají mnohé skutečnosti, které bylo při hodnocení důkazů záhodno vzít řádně v úvahu a ne je jen prostě odmítnout a zcela postavit stranou. Tak znalec MUDr. Zlámal mj. uvedl, že vinou chirurgů žalované nemocnice došlo k opoždění stanovení diagnózy již probíhajícího gynekologického zánětu a opoždění při zahájení léčby; nebyla rozpoznána ani vzniklá závažná komplikace v podobě difuzního zánětu pobřišnice, což je svým charakterem chirurgické onemocnění. Také znalec MUDr. Svoboda dochází k závěru, že postup chirurgického oddělení nebyl v souladu s dostupnými možnostmi lékařské vědy a pacientka nebyla dostatečně klinicky i paraklinicky sledována. Navíc záznamy v dokumentaci jsou velmi stručné, nedostačující a často odporující. Považuje za vysoce pravděpodobné, že četné nedostatky v postupu vedlejší účastnice vedly k opožděnému stanovení diagnózy, a tím i k opožděnému zahájení adekvátní léčby a současně k prodloužení stěžovatelčina utrpení a zhoršení jejího zdravotního stavu obecně. Tyto a další závěry zmíněných znalců nelze podle Ústavního soudu považovat za spekulativní a zcela a bezvýhradně vyvrácené soudem přijatým znaleckým posudkem Fakultní nemocnice Královské Vinohrady, jakož i dalšími ve věci provedenými důkazy.

23. O extrémním nesouladu právního závěru soudu (pokud jde o neexistenci protiprávního jednání žalované) s vykonanými skutkovými zjištěními svědčí totiž právě to, že ve věci bylo nepochybně prokázáno, že zdravotní dokumentace byla v daném případě vedena zcela nedostatečně, což konstatují všichni, včetně znaleckého ústavu (který se ale tuto skutečnost snaží bagatelizovat mj. tak, že „i když nelze přehlédnout nízkou úroveň zápisů, jejich nečitelnost i neúplnost, na druhou stranu ani mnohem přesnější zápisy nejsou úplnou paralelou objektivního stavu pacienta – to určí až operační výkon“). Ústavní soud konstatuje, že ačkoliv zásadně leží důkazní břemeno ohledně prokázání existence všech předpokladů odpovědnosti za újmu na poškozeném, v případě tzv. medicínských sporů mezi pacientem a poskytovatelem lékařských služeb je zřejmé, že pacient nebude – pro své odborně a materiálně značně nevýhodnější postavení ve srovnání s postavením lékaře – obvykle

schopen předložit veškeré důkazy na podporu svých tvrzení. Tak je tomu zvláště v případech, kdy některý z předpokladů odpovědnosti za újmu může být prokázán pouze či zejména za pomoci zdravotnické dokumentace, jíž však disponuje žalovaný – poskytovatel lékařských služeb. Ten má v tomto právním vztahu převahu, a proto by měla být pacientova práva chráněna důsledněji. S tím bývá, jak již Ústavní soud ve své judikatuře vyslovil, spjata i otázka obrácení důkazního břemene v případě, kdy jedna ze stran sporu zmařila provedení důkazu, v důsledku čehož se protistrana ocitá v důkazní nouzi, neboť není s to prokázat svá skutková tvrzení. Jde, jinak řečeno, o to, zda může zdravotnické zařízení procesně těžit z nedostatků ve vedení zdravotnické dokumentace. Jak totiž sama stěžovatelka opakovaně připomenula, takový závěr odporuje základní zásadě soukromého práva, dle níž nikdo nesmí těžit ze svého nepoctivého nebo protiprávního činu (*nemo turpitudinem suam allegare potest*).

24. Ústavní soud je však toho názoru, že v daném případě je k dispozici dostatek jiných důkazů a pochybení ve vedení zdravotnické dokumentace je v jejich světle nutno hodnotit prostě výrazně k tíži vedlejší účastnice řízení a ne tak, že se vlastně „nic nestalo“, jak konstatoval soud prvního stupně i soud odvolací. Také Nejvyšší soud měl vytvořen procesní prostor pro věcné posouzení dovolání stěžovatelky, ale neučinil tak. Proto se ve věci uplatnila judikatura Ústavního soudu, podle níž absence racionálního zdůvodnění názorů obecných soudů v jejich rozhodnutích zakládá porušení práva na spravedlivý proces, a to kvůli libovůli a nepřezkoumatelnosti takových závěrů.

25. Ústavní soud tedy shrnuje, že z hlediska ústavnosti hodnocení důkazů nelze v daném případě stěžovatelce jako žalobkyni přičítat k tíži neunesení důkazního břemene, jestliže se na nemožnosti zjistit skutečný stav věci výrazně podílela nemocnice neúplným a nesprávným vedením zdravotnické dokumentace. Dále jde o věcné srovnání a adekvátní hodnocení stížností stěžovatelky na přetrvávající silné bolesti, potvrzené četnými, na sobě nezávislými svědeckými výpověďmi, a tvrzení žalované nemocnice o postupu *lege artis*. K poznámce lékaře, citované ve vyjádření vedlejší účastnice, že „bolest je to, co přivádí pacienta do nemocnice“, lze uvést, že pacienti bezpochyby přicházejí do nemocnice především za tím účelem, aby byli bolesti zbaveni. Pokud se tak nestane, a důkazy svědčí o pochybení nemocnice, umožňuje právní řád postiženým následnou satisfakci, i když pouze ve formě finanční. Rovněž je notoricky známo, že je-li pacient hospitalizován v pátek, až na výjimky je operován nejdříve v pondělí. Postup *lege artis* však musí být nepochybně stejný v pracovních dnech i ve dnech pracovního klidu.

IV. Závěr

26. Ústavní soud konstatuje, že dalšími námitkami stěžovatelky se již nezabýval (a ponechal stranou i velmi dlouhou dobu předmětného řízení), protože zjištěné postačuje k vrácení věci soudu prvního stupně, který bude znovu rozhodovat a vezme v úvahu vše, co bylo z ústavněprávního hlediska vytknuto. Připomíná jen, že požadavek vyplývající v obecné rovině z práva na řádný proces je třeba uplatnit též při rozhodování soudu o náhradě nákladů řízení, které je integrální součástí soudního řízení jako celku, a proti jejich posouzení stěžovatelka rovněž brojila. Teprve potom mohou být závěry obecných soudů v této věci (a zejména jejich odůvodnění) považovány za transparentní, plauzibilní a spravedlivé. Právě tím, že se tak nestalo, došlo k porušení práva stěžovatelky na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 a záruk zakotvených v čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod.

27. Z uvedených důvodů bylo ústavní stížnosti vyhověno, v souladu s § 82 odst. 3 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu.

Č. 78
Nezohlednění dřívější rozhodovací praxe v otázce sjednocení přístupu k neplatnosti rozhodčích doložek (sp. zn. IV. ÚS 3017/19 ze dne 28. dubna 2020)

Nepřizná-li obecný soud právo na náhradu nákladů vynaložených povinnou osobou na zastavení exekuce vedené proti ní z titulu rozhodčího nálezu vydaného na základě rozhodčí doložky, která není podle judikatury Ústavního soudu považována za ústavně konformní již ode dne vydání rozhodnutí Nejvyšší soudu v takové věci (usnesení sp. zn. 31 Cdo 1945/2010 ze dne 11. 5. 2011), nikoli teprve ode dne jeho vyhlášení ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek Nejvyššího soudu, na základě odůvodnění, že v době podání návrhu (po rozhodném datu) oprávněná vedlejší účastnice ještě objektivně nemohla být seznámena se závěry rozhodnutí Nejvyššího soudu, postupuje v rozporu s čl. 89 odst. 2 Ústavy České republiky ve spojení s čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Jana Filipa, soudce zpravodaje Jaromíra Jirsy a soudce Jiřího Zemánka o ústavní stížnosti stěžovatele Oldřicha Tomáška, zastoupeného JUDr. Matoušem Blažkem, advokátem, se sídlem v Brně, Říční 456/10, proti usnesení Krajského soudu v Brně č. j. 12 Co 545/2018-124 ze dne 2. 9. 2019, za účasti Krajského soudu v Brně jako účastníka řízení a obchodní společnosti EOS KSI Česká republika, s. r. o., se sídlem v Praze 4, Novodvorská 994/138, zastoupené Mgr. Zuzanou Kyovskou, advokátkou, se sídlem tamtéž, jako vedlejší účastnice řízení, takto:

I. Usnesením Krajského soudu v Brně č. j. 12 Co 545/2018-124 ze dne 2. 9. 2019 bylo porušeno právo stěžovatele na soudní ochranu podle článku 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Krajského soudu v Brně č. j. 12 Co 545/2018-124 ze dne 2. 9. 2019 se ruší.

Odůvodnění

I. Vymezení věci a průběh exekučního řízení

1. Na majetek stěžovatele byla soudním exekutorem Mgr. Janem Škarpou, Exekutorský úřad Praha 4, (dále jen „exekutor“) k návrhu vedlejší účastnice – oprávněné ze dne 21. 9. 2011 vedena exekuce k vymožení pohledávky ve výši 120 881 Kč s příslušenstvím. Exekutor vydal dne 6. 11. 2018 usnesení č. j. 206 EX 1371/18-115, jímž exekuční řízení na návrh stěžovatele zastavil s odůvodněním, že exekuční titul (rozhodčí nález JUDr. Tomáše Sokola sp. zn. B/2011/00350 ze dne 3. 6. 2011) není vykonatelný, neboť byl vydán osobou, která k jeho vydání neměla pravomoc (výrok I). Dále exekutor rozhodl, že on sám ani jeho

předchůdce nemají právo na náhradu nákladů exekuce (výroky II a III) a stejně tak že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů exekučního řízení (výrok IV).

2. Posledně uvedený výrok exekutor odůvodnil tím, že judikatura ve věci neplatných rozhodčích doložek byla sjednocena až usnesením velkého senátu občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu sp. zn. 31 Cdo 958/2012 ze dne 10. 7. 2013, nikoli již usnesením téhož senátu Nejvyššího soudu sp. zn. 31 Cdo 1945/2010 ze dne 11. 5. 2011; vedlejší účastnice podle exekutora postupovala při podání exekučního návrhu dne 21. 9. 2011 pečlivě a „zcela v souladu s tehdejší judikaturou". Uzavřel, že každá ze stran má na zastavení exekuce určitou míru zavinění, avšak žádná z nich nepřevažuje, a proto s odkazem na § 150 o. s. ř. žádnému z účastníků nepřiznal právo na náhradu nákladů řízení.

3. Stěžovatel podal proti výroku IV usnesení exekutora odvolání. Krajský soud v Brně (dále jen „odvolací soud") výrokem I napadeného usnesení potvrdil výrok IV usnesení exekutora; výrokem II rozhodl za použití § 150 o. s. ř. tak, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů odvolacího řízení (které by jinak nesl s odvoláním neúspěšný stěžovatel).

4. Odvolací soud dovodil, že v souladu s judikaturou Ústavního soudu [nález sp. zn. I. ÚS 1274/16 ze dne 27. 6. 2017 (N 114/85 SbNU 861)] se rozhodný okamžik pro posuzování dobré víry oprávněného ve vztahu k „vyvolání exekuce" odvíjí již od vydání sjednocujícího usnesení sp. zn. 31 Cdo 1945/2010 dne 11. 5. 2011, resp. podle mínění odvolacího soudu od jeho uveřejnění ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek dne 20. 10. 2011 (č. 121/2011), nikoli až od vydání usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 31 Cdo 958/2012. Vedlejší účastnice v době podání návrhu na nařízení exekuce (21. 9. 2011) vycházela podle odvolacího soudu právem z existence vykonatelného exekučního titulu a nelze jí důvodně vytknout, že nepředjímala změnu soudní judikatury a svá práva z rozhodčího nálezu realizovala nuceným vymáháním, proto ani nelze dovozovat její zavinění na zastavení exekuce (strany sporu sjednaly rozhodčí doložku v době, kdy konstantně judikatura zaujímala odlišný právní názor na platnost takových rozhodčích doložek, a v této době bylo podle odvolacího soudu zahájeno exekuční řízení). Nešlo tak o situaci, kterou by oprávněné bylo možno klást k tíži, ani při náležité obezřetnosti, kterou od ní bylo lze očekávat, při respektování požadavku náležité opatrnosti a uvážlivosti vedlejší účastnice v době zahájení exekuce objektivně nemohla předvídat, že v důsledku změny judikatury bude exekuce zastavena pro absenci vykonatelného exekučního titulu. Správnost svého závěru odvolací soud podporuje odkazem na usnesení Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 1500/15 ze dne 20. 10. 2015, usnesení sp. zn. I. ÚS 1219/15 ze dne 22. 12. 2015 či usnesení sp. zn. IV. ÚS 2860/15 ze dne 19. 7. 2016 (všechna rozhodnutí jsou dostupná na https://nalus.usoud.cz). Zavinění na zastavení exekuce nenese podle odvolacího soudu žádný z účastníků řízení.

II. Argumentace stěžovatele

5. Stěžovatel se domáhá zrušení v záhlaví uvedeného usnesení pro porušení čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina"). Odvolací soud podle něj rozhodl svévolně a v rozporu s dosavadní judikaturou Ústavního soudu [nález sp. zn. I. ÚS 1274/16, nález sp. zn. I. ÚS 1707/17 ze dne 20. 12. 2017 (N 237/87 SbNU 841)], na kterou stěžovatel poukazoval již v odvolání. Přesto, že jde stěžovateli „pouze" o náklady řízení v poměrně nízké výši (13 650 Kč za řízení v prvním stupni), Ústavní soud podobné ústavní stížnosti ve věci sp. zn. I. ÚS 1707/17 vyhověl pro neutěšené poměry tamější stěžovatelky – nynější stěžovatel své neutěšené poměry dovozuje ze skutečnosti, že je v předčasném starobním důchodu s velmi nízkým příjmem, postiženým exekucemi, a pečuje o své těžce nemocné rodiče (nar. 1933 a 1934).

6. Z napadeného usnesení je zřejmé, že judikatura není sjednocená, obecným soudům je třeba poskytnout další vodítko a zajistit respektování závazné judikatury Ústavního soudu, který již v nálezu sp. zn. I. ÚS 1274/16 vyslovil, že rozhodným okamžikem pro dovození

sjednoceného přístupu rozhodovací praxe k neplatnosti rozhodčích doložek je okamžik vydání usnesení Nejvyššího soudu ve věci sp. zn. 31 Cdo 1945/2010, tj. 11. 5. 2011, neboť pozdější usnesení ve věci sp. zn. 31 Cdo 958/2012 pouze rozvádí dopady dřívějších závěrů na exekuční řízení. Oprávněné osoby i obecné soudy si tak již od 11. 5. 2011 musely být vědomy neplatnosti rozhodčí doložky, která nemohla založit pravomoc rozhodce k vydání exekučního titulu.

7. Stěžovatel rekapituluje závěry dalších nálezů. Podle nálezu sp. zn. II. ÚS 996/18 ze dne 4. 6. 2019 (N 105/94 SbNU 282) jednají protiústavně (ve smyslu zakázaného zneužití práva) oprávnění, kteří rozhodčí žaloby podávají vědomě po rozhodném datu 11. 5. 2011. Usnesení sp. zn. II. ÚS 17/19 ze dne 2. 4. 2019 se vztahuje přímo k exekučnímu řízení a Ústavní soud v něm vyslovil, že si oprávněné osoby musejí být po datu 11. 5. 2011 vědomy, že uplatňují nezpůsobilý exekuční titul a že je exekuce k uspokojení jejich pohledávky vedena od počátku neoprávněně; takové oprávněné osobě (podnikateli – profesionálnímu poskytovateli úvěrů) proto lze klást k tíži skutečnost, že vědomě udržovala protiprávní stav, k jehož odstranění (zastavení exekuce, odvolací řízení) musela povinná osoba (spotřebitel) vynaložit další prostředky.

8. Z uvedeného podle stěžovatele jasně plyne, že názor odvolacího soudu je rozporný s judikaturou Ústavního soudu a napadené usnesení zasluhuje zrušit již proto. Navíc je názor odvolacího soudu nelogický, dovozuje-li, že vedlejší účastnice jako „systémový věřitel“ si povšimne publikace soudního rozhodnutí v soudní sbírce, jejímž odběratelem ani nemusí být, spíše než tiskové zprávy a související medializace věci následující bezprostředně po vyhlášení rozhodnutí.

III. Vyjádření k ústavní stížnosti a replika stěžovatele

9. Ústavní soud vyžádal vyjádření odvolacího soudu i vedlejší účastnice řízení; exekuční spis nepřipojoval, neboť všechny pro posouzení věci relevantní písemnosti jsou součástí spisu Ústavního soudu.

10. Odvolací soud nepovažuje výhrady stěžovatele za důvodné a setrvává na svém závěru, odůvodněném v napadeném rozhodnutí, který není v rozporu s judikaturou Ústavního soudu ani Nejvyššího soudu, naopak z ní vychází. Názor odvolacího soudu je jen částečně odlišný, odlišnost se týká pouze okamžiku významného z hlediska zavinění na zastavení exekuce. „Průlomové“ usnesení sp. zn. 31 Cdo 1945/2010, vydané dne 11. 5. 2011, bylo uveřejněno ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 121/2011 dne 20. 10. 2011 – odvolací soud vnímá odlišně pouze okamžik, kdy mohl zásadně nový judikatorní přístup vejít v širší povědomí veřejnosti. Menší či větší časová prodleva nastává podle odvolacího soudu vždy; za objektivní a nezpochybnitelný parametr může být považován právě okamžik publikace citovaného rozhodnutí. Odvolací soud je připraven bezvýhradně respektovat případný jiný názor Ústavního soudu, takto nepodstatná a nezásadní odlišnost však podle odvolacího soudu kasační zásah Ústavního soudu nevyžaduje.

11. Vedlejší účastnice zpochybňuje s odkazem na nález sp. zn. IV. ÚS 777/12 ze dne 15. 10. 2012 (N 173/67 SbNU 111) ústavněprávní dimenzi rozhodnutí o nákladech řízení, tedy i relevanci stěžovatelova podání, a vyjadřuje přesvědčení, že majetková práva stěžovatele nebyla napadeným usnesením zasažena zásadním způsobem, jde-li ve věci o částku pohybující se na hranici bagatelnosti. Skutkově podobné návrhy Ústavní soud podle vedlejší účastnice odmítá pro zjevnou neopodstatněnost (usnesení sp. zn. III. ÚS 2779/17 ze dne 19. 9. 2017 či sp. zn. III. ÚS 2861/17 ze dne 26. 9. 2017). Odvolací soud podle vedlejší účastnice vysvětlil svůj závěr řádně a konzistentně s exekutorem, jeho rozhodnutí nezakládá extrémní rozpor s principy spravedlnosti ani není svévolné.

12. Stěžovatel byl s obsahem podaných vyjádření seznámen a vyzván k replice. V ní vyjádřil nesouhlas s bagatelizováním popsané odlišnosti ze strany odvolacího soudu – svůj

názor aplikuje odvolací soud podle informací stěžovatele přinejmenším od roku 2017; nelze jej přitom interpretovat jinak než jako vědomé nerespektování nálezů Ústavního soudu, jimiž stěžovatel ve svém odvolání argumentoval. I kdyby měla být rozhodným okamžikem shledána publikace soudního rozhodnutí v příslušné sbírce, nebyla by vedlejší účastnice podle stěžovatele v dobré víře již od publikace rozhodnutí Vrchního soudu v Praze sp. zn. 12 Cmo 496/2008 ze dne 28. 5. 2009 (č. 45/2010). K vyjádření vedlejší účastnice stěžovatel doplnil, že částka odpovídající výši nákladů řízení je pro něj významná, neboť se (přiznává, že vlastní vinou) nachází v tzv. dluhové pasti a k dispozici má ze starobního důchodu pouze jeho nezabavitelnou část.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

13. Ústavní soud posoudil obsah ústavní stížnosti, která byla podána včas, osobou oprávněnou a řádně zastoupenou advokátem v souladu s § 30 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), a dospěl k závěru, že je přípustná podle § 75 odst. 1 téhož zákona.

V. Vlastní posouzení Ústavního soudu

14. Ústavní soud po seznámení se zaslanými podáními dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná; ústní jednání nenařizoval, neboť od něj nebylo možné očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu) – skutková zjištění i právní argumentace potřebné pro posouzení Ústavního soudu jsou patrny z přiložených podání a rozhodnutí, příp. jsou Ústavnímu soudu známy z vlastní rozhodovací činnosti.

V. a) Závaznost judikatury Ústavního soudu

15. Podle čl. 89 odst. 2 Ústavy jsou vykonatelná rozhodnutí Ústavního soudu závazná pro všechny orgány i osoby, přičemž „precedenční síla“ nálezu převažuje nad silou usnesení (kterým Ústavní soud rozhoduje typicky o ústavní stížnosti, jejíž řešení nemá ústavní dimenzi), pro což lze najít oporu v § 59 či 23 ve spojení s § 11 odst. 2 písm. j) zákona o Ústavním soudu [viz nález sp. zn. IV. ÚS 301/05 ze dne 13. 11. 2007 (N 190/47 SbNU 465), body 88 a 89].

16. Ústavní soud rozlišuje mezi závazností kasační, vztahující se na orgány aplikace práva projednávající věc znovu po kasačním zásahu Ústavního soudu, a precedeční, tj. obecnou závazností nosnými důvody nálezů Ústavního soudu ve skutkově obdobných případech [viz např. nález sp. zn. IV. ÚS 2158/16 ze dne 13. 6. 2017 (N 99/85 SbNU 655) či nález sp. zn. IV. ÚS 2503/18 ze dne 12. 6. 2019 (N 112/94 SbNU 341)].

17. Vzhledem k nepřetržitému vývoji judikatury a nutnosti nechat otevřenou možnost, aby Ústavní soud svou judikaturu modifikoval anebo i překonal, však mimo jiné z nálezu sp. zn. III. ÚS 252/04 ze dne 25. 1. 2005 (N 16/36 SbNU 173) plyne, že vztahy mezi Ústavním soudem a obecnými soudy nejsou charakterizovány jednosměrným diktátem; naopak musí být mezi nimi umožněn dialog (též nález sp. zn. IV. ÚS 301/05, bod 61, či nález sp. zn. IV. ÚS 3500/18 ze dne 10. 12. 2019 (N 208/97 SbNU 238), body 21–22). Ústavní soud nerozhoduje ve vakuu a i přes svou pozici stojící mimo soustavu obecných soudů s nimi prostřednictvím své závazné judikatury „komunikuje“. Ústavní soud reflektuje problémy, se kterými se obecné soudy potýkají, to však nic nemění na tom, že jeho úkolem je ochrana ústavnosti a základních práv, v důsledku čehož jsou jeho nálezy obecně závazné.

V. b) Ústavněprávní rozměr nákladů řízení bagatelní výše

18. K problematice nákladů řízení se Ústavní soud konstantně staví rezervovaně a podrobuje ji pouze omezenému ústavněprávnímu přezkumu. Z hlediska kritérií spravedlivého procesu totiž nelze klást rovnítko mezi řízení vedoucí k rozhodnutí ve věci samé a nákladové rozhodování, neboť „spor“ o náklady řízení zpravidla nedosahuje intenzity

opodstatňující výrok Ústavního soudu o porušení ústavně zaručených práv stěžovatele. Otázka náhrady nákladů řízení může nabýt ústavněprávní dimenzi (podobně jako věci týkající se tzv. bagatelní částky) pouze v případě extrémního vykročení z pravidel upravujících toto řízení, což nastává např. v důsledku interpretace a aplikace příslušných ustanovení zákona, v nichž by byl obsažen prvek svévole [viz např. nález sp. zn. IV. ÚS 2119/11 ze dne 3. 4. 2012 (N 70/65 SbNU 3)].

19. Jedná-li Ústavní soud o částce bagatelní, předpokládá se, že ani případná nezákonnost rozhodnutí nebude mít za následek porušení základního práva nebo svobody, ledaže by byly účastníku řízení odepřeny samotný přístup k soudu [např. nález sp. zn. III. ÚS 2603/17 ze dne 5. 12. 2017 (N 226/87 SbNU 587)] či možnost v řízení jednat [např. nález sp. zn. IV. ÚS 2477/12 ze dne 21. 1. 2013 (N 16/68 SbNU 223)] nebo by rozhodnutí vydané v tomto řízení bylo nepřezkoumatelné, případně by bylo dáno jiné srovnatelně závažné (extrémní) procesní pochybení [např. usnesení sp. zn. III. ÚS 405/04 ze dne 25. 8. 2004 (U 43/34 SbNU 421)]. Samotné, obecným soudem provedené meritorní posouzení tzv. bagatelní věci pak Ústavní soud přehodnocuje zpravidla jen v případech, kdy je stěžovatelem tvrzené nesprávné posouzení sporné otázky výsledkem ustálené rozhodovací praxe či naopak nejednotné praxe, která brání tomu, aby bylo podústavní právo vyloženo a aplikováno ústavně konformním způsobem bez zásahu Ústavního soudu [např. nález sp. zn. II. ÚS 2460/17 ze dne 19. 3. 2018 (N 53/88 SbNU 699) či usnesení sp. zn. I. ÚS 300/19 ze dne 21. 5. 2019]. Z pohledu ústavněprávní relevance je třeba zohlednit i subjektivní vnímání hranice bagatelnosti, závislé nejen na konkrétní částce, ale i na konkrétním stěžovateli (srov. např. nález sp. zn. I. ÚS 1707/17, bod 38, či usnesení odmítající ústavní stížnosti oprávněných – sp. zn. I. ÚS 2639/19 ze dne 8. 10. 2019 a sp. zn. IV. ÚS 3348/19 ze dne 22. 10. 2019). Co je pro někoho nepodstatná částka, může být pro druhého existenční záležitostí.

V. c) Rekapitulace rozhodné judikatury Nejvyššího soudu a Ústavního soudu

20. Usnesením sp. zn. 31 Cdo 1945/2010 sjednotil velký senát občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu rozkolísanou rozhodovací praxi co do posuzování platnosti rozhodčích doložek, toto usnesení je rozhodující pro následné posouzení, zda byla platně založena pravomoc rozhodce k vydání rozhodčího nálezu jako formálně i materiálně vykonatelného exekučního titulu (viz navazující usnesení téhož senátu Nejvyššího soudu sp. zn. 31 Cdo 958/2012). V důsledku prve uvedeného rozhodnutí byla řada rozhodčích doložek, sjednaných ve spotřebitelských úvěrech, shledána neplatnými, což vedlo (a vede) k zastavení exekucí prováděných na základě takto vydaných rozhodčích nálezů, podle § 268 odst. 1 písm. h) o. s. ř., nejčastěji na návrh povinného (ačkoli takovou exekuci lze zastavit i z moci úřední). Dodnes řešenou otázkou je pak spravedlivé rozložení povinnosti nést náklady exekuce – Ústavní soud proto nezřídka připouští meritorní přezkum ústavních stížností týkajících se právě uvedeného, ač jde o náklady řízení, často v bagatelní výši (viz body 18–19 tohoto nálezu).

21. Náklady exekučního řízení jsou tvořeny náklady exekuce (náležejícími exekutorovi) a náklady účastníků, které jim v průběhu exekučního řízení vznikly (na straně povinného např. v souvislosti s podáním návrhu na zastavení exekuce). Existují tři subjekty, jimž mohou být náklady exekučního řízení uloženy k tíži: exekutor (viz např. nález sp. zn. I. ÚS 1707/17, bod 39), povinný (nejčastěji), případně oprávněný (na kterého by povinnost k náhradě nákladů měla být přenášena pouze ve výjimečných případech). Ústavní soud ve svém stanovisku sp. zn. Pl. ÚS-st. 23/06 ze dne 12. 9. 2006 (ST 23/42 SbNU 545) dospěl k závěru, že východiskem rozhodování o náhradě nákladů exekučního řízení je určení a hodnocení důvodů, pro které byla exekuce zastavena – na obecných soudech je, aby se jimi zevrubně zabývaly v souvislostech celého případu i ustálené judikatury v dané oblasti.

22. Usnesením sp. zn. 21 Cdo 402/2014 ze dne 14. 5. 2014 zamítl Nejvyšší soud dovolání oprávněné proti rozhodnutí odvolacího soudu, kterým jí byla uložena náhrada nákladů exekuce i povinného; ve věci zastavené exekuční řízení bylo zahájeno dne 15. 9. 2010. Oprávněná podle Nejvyššího soudu procesně zavinila zastavení exekuce, neboť „nezachovala potřebnou míru pečlivosti jednak před podáním návrhu na nařízení exekuce a již při volbě netransparentních pravidel pro výběr rozhodců a dále, když přistoupila k vymáhání pohledávky přiznané exekučními tituly vydanými orgány (rozhodci) na základě těchto pravidel určenými; a jednak při provádění exekuce, když návrh na zastavení exekuce podal až povinný, ačkoliv ze souhlasu oprávněné s tímto návrhem povinného na zastavení exekuce lze vyvozovat (předpokládat) její obeznámenost s ustálenou judikaturou dovolacího soudu k otázce posuzování transparentnosti pravidel pro výběr rozhodců“. Citované usnesení bylo aprobováno usnesením Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 2448/14 ze dne 16. 12. 2014.

23. Později v nálezu sp. zn. I. ÚS 1274/16 dospěl Ústavní soud k závěru, že rozhodným okamžikem pro posouzení procesního zavinění oprávněného na zastavení exekuce je datum 11. 5. 2011, kdy bylo vydáno usnesení sp. zn. 31 Cdo 1945/2010, neboť právě jím byla sjednocena rozhodovací praxe k neplatnosti rozhodčích doložek (nikoli až usnesením Nejvyššího soudu sp. zn. 31 Cdo 958/2012 ze dne 10. 7. 2013, které pouze rozvádí dopady již přijatého závěru na exekuční řízení). Určení rozhodného okamžiku má podstatný vliv na povinnost hradit náklady exekučního řízení podle § 89 exekučního řádu. Ústavní soud explicitně uvedl, že obecné soudy i oprávněné osoby si od 11. 5. 2011 musely být vědomy skutečnosti, že rozhodčí doložky jsou neplatné, a proto nikdy nemohly založit pravomoc rozhodce k vydání exekučního titulu; Ústavní soud ve věci rozhodoval na podkladě exekučního titulu ze dne 19. 8. 2011 a pověření soudního exekutora ze dne 20. 3. 2012.

24. Míní-li se soudní exekutor či obecný soud od právě prezentované judikatury v konkrétním případě pro jeho specifické okolnosti odchýlit, musí svůj postup náležitě a přesvědčivě odůvodnit; v každém případě je jeho povinností ustálenou rozhodovací praxi Ústavního soudu i Nejvyššího soudu vypořádat, nikoli přejít [viz nálezy sp. zn. I. ÚS 1707/17, body 30–37, sp. zn. IV. ÚS 2728/17 (N 184/91 SbNU 279), body 43–48]. Neučiní-li tak a podporuje-li svoji argumentaci poukazy na nepřiléhavou rozhodovací praxi Ústavního soudu či Nejvyššího soudu, poruší právo účastníka řízení na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny, jejíž integrální součástí jsou i principy předvídatelnosti soudního rozhodování a ochrany oprávněné důvěry v právo [viz nález sp. zn. I. ÚS 2117/18 ze dne 16. 4. 2019 (N 60/93 SbNU 273)].

25. Z právě uvedeného plyne, že podle Ústavního soudu nejpozději po 11. 5. 2011 jednal z procesního hlediska zaviněně oprávněný, podal-li návrh na zahájení exekučního řízení na podkladě vadného rozhodčího nálezu [či dokonce teprve rozhodčí žalobu – viz nálezy sp. zn. II. ÚS 996/18 či sp. zn. I. ÚS 1091/19 ze dne 17. 7. 2019 (N 136/95 SbNU 158) k běhu promlčecí lhůty]; podle § 89 exekučního řádu mu tak po právu má být uložena povinnost k náhradě nákladů exekučního řízení (tj. nákladů exekuce i nákladů povinného jako „úspěšného“ účastníka exekučního řízení). Ve vztahu k nákladům povinného není v odůvodněných případech vyloučena aplikace § 150 o. s. ř., tj. využití moderačního práva obecného soudu či soudního exekutora, shledají-li existenci mimořádných okolností zvláštního zřetele hodných, pro které by povinnému náhrada nákladů exekučního řízení (vzniklých nejčastěji v souvislosti s podáním návrhu na zastavení exekučního řízení) neměla být přiznána.

26. Ústavní soud v několika případech neshledal závadným důvodem pro aplikaci § 150 o. s. ř. skutečnost, že to byl povinný (stěžovatel), kdo svou procesní pasivitou před zahájením exekučního řízení i v jeho průběhu zavinil, že řízení nebylo zastaveno již v samotném jeho počátku, resp. že s návrhem na jeho zastavení vyčkával několik let; přitom měl k dispozici více institutů, jejichž prostřednictvím mohl řízení zvrátit ještě před vydáním

pověření soudního exekutora k vedení exekuce (např. usnesení sp. zn. IV. ÚS 2606/17 ze dne 31. 8. 2018 a usnesení sp. zn. III. ÚS 82/16 ze dne 24. 5. 2016).

27. V pozdějším nálezu sp. zn. IV. ÚS 2728/17 Ústavní soud nicméně doplnil, že při aplikaci § 150 o. s. ř. se v podobných případech nelze spokojit s pouhým odkazem na pasivitu jednoho z účastníků řízení (povinného), nýbrž je třeba zohlednit všechny relevantní skutkové okolnosti dané věci – například také skutečnost, že oprávněný si měl být (s ohledem na své postavení profesionála v oblasti poskytování úvěrů) vědom toho, že od počátku v exekučním řízení uplatňuje nezpůsobilý exekuční titul a tento protiprávní stav nadále vědomě udržoval.

28. Ve věci sp. zn. II. ÚS 17/19 Ústavní soud kvalitativně odlišil skutečnost, že stěžovatelka byla přímou dlužnicí (tzv. úvěrovanou) – nikoli spoludlužníkem z titulu ručení jako v nálezu sp. zn. IV. ÚS 2728/17 (bod 52) – a aproboval rozhodnutí exekučního soudu, kterým byla náhrada nákladů exekuce rovným dílem rozdělena mezi oprávněnou a povinného stěžovatele a náhrada nákladů účastníků nebyla přiznána žádnému.

29. Konečně v nálezu sp. zn. I. ÚS 2117/18 shrnul Ústavní soud v návaznosti na dosud uvedená rozhodnutí svůj postoj jak k nákladům exekuce, tak i nákladům účastníků exekučního řízení. K prvému v bodech 24–25 uzavřel: „Podle nálezové judikatury Ústavního soudu, závazné dle čl. 89 odst. 2 Ústavy pro všechny orgány a osoby, je rozhodným datem pro posouzení sjednocení rozhodovací praxe 11. květen 2011. Exekuce ve věci stěžovatele byla nařízena až následně dne 17. května 2011, vedlejší účastnice tak již měla vědět o tom, že exekuce je vedena na základě neplatného exekučního titulu. Přesto v ní pokračovala. Vedlejší účastnici tedy lze oprávněně vytýkat, že jako profesionálka v oblasti poskytování úvěrů vědomě udržovala protiprávní stav, v důsledku něhož následně musel stěžovatel vynaložit prostředky na hrazení nákladů exekuce. Je tedy namístě konstatovat, že typicky bude náklady za takovou exekuci hradit ta strana, která je v daném vztahu silnější a vystupuje jako profesionál v daném oboru. Taková osoba s odbornými znalostmi měla o usnesení Nejvyššího soudu a o sjednocení judikatury vědět. Lze dodat, že je nutné zohledňovat i fakt, zda smlouva byla uzavřena ve vztahu spotřebitel – podnikatel. Pokud však taková silnější smluvní strana v exekuci setrvá, a to i přesto, že ví, že je konáno na základě neplatného exekučního titulu, který vznikl na základě neplatné rozhodčí doložky, která byla v úvěrové smlouvě obsažena právě na popud vedlejší účastnice řízení, je namístě této straně vytýkat, že vědomě udržovala protiprávní stav, v důsledku čehož by musela slabší strana následně vynaložit prostředky na náhradu nákladů exekuce.“ Ve vztahu k náhradě nákladů účastníků řízení pak Ústavní soud dovodil (bod 26), že i za stavu, kdy povinný nemá nést náklady exekuce vedené s vědomím oprávněného o její protiprávnosti, existuje prostor pro zohlednění skutečnosti, že povinný si nepochybně půjčil a svůj dluh protiprávně nesplácel, což se může projevit právě v nepřiznání náhrady jím vynaložených nákladů na zastavení exekuce podle § 150 o. s. ř. (nikoli však v uložení povinnosti nést náklady exekuce).

30. Rekapitulovanou judikaturu Ústavního soudu lze shrnout takto: Ke skutečnosti, že v první řadě jednal protiprávně dlužník, který dobrovolně dluh vytvořil, nesplácel a svou pasivitou nechal vymáhání pohledávky dospět až do stadia exekuce, přistupuje v případě neplatně sjednaných rozhodčích doložek také skutečnost, že věřitel jako podnikatel – profesionál v oblasti poskytování úvěrů – si nejpozději od 11. 5. 2011 měl být vědom protiprávnosti zahájení a vedení exekučního řízení na základě od počátku (*ex tunc*) nezpůsobilého exekučního titulu (viz usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 31 Cdo 1945/2010 ze dne 11. 5. 2011).

31. Pro posouzení procesního zavinění na zastavení exekučního řízení (§ 89 exekučního řádu) je rozhodujícím kritériem časová osa individuální věci – zaprvé kdy byl podán návrh na nařízení exekuce, zadruhé kdy a za jakých okolností byla exekuce zastavena (z moci úřední, k návrhu povinného, se souhlasem či nesouhlasem oprávněného). Zatímco u exekucí zahájených před 11. 5. 2011 lze zavinění na jejich zastavení přičítat objektivním

okolnostem nezávislým na osobě povinného i oprávněného, u exekucí zahájených po uvedeném datu nese náklady exekučního řízení zásadně oprávněný, který nařízení exekuce navrhl podle titulu od počátku nevykonatelného. Pouze při rozhodování o náhradě nákladů účastníků exekučního řízení (nikoli o náhradě nákladů exekuce) lze zohlednit další v úvahu přicházející rozhodné okolnosti na straně povinného (okolnosti vzniku dluhu, splácení dluhu, postup v řízení), či na straně exekutora apod., podle kterých může být (výjimečně) namístě úvaha o aplikaci § 150 o. s. ř.

V. d) Aplikace na projednávaný případ

32. Ústavní stížnost stěžovatele je meritorně projednatelná, přestože se týká bagatelní částky (nadto pouze v otázce náhrady nákladů řízení), a to v důsledku nejednotné rozhodovací praxe, která brání tomu, aby bylo podústavní právo vyloženo a aplikováno ústavně konformním způsobem (předvídatelně a v souladu s ochranou důvěry jednotlivce v právo); Ústavní soud dospěl k závěru, že odvolací soud v napadeném rozhodnutí nerespektoval závazný právní názor Ústavního soudu a bez nynějšího kasačního zásahu nelze zajistit, že by nálezová judikatura nebyla opomíjena i nadále. Jinými slovy, ústavní stížnost přesahuje pouhé vlastní zájmy stěžovatele, neboť vyjasnění dané otázky se potenciálně dotkne většího počtu vedených exekucí.

33. Z rekapitulované judikatury plyne, že pro posouzení práva na náhradu nákladů exekučního řízení jsou rozhodné časové souvislosti jednotlivého případu. Ve věci stěžovatele byl návrh na zahájení exekuce vedlejší účastnicí podán dne 21. 9. 2011, exekuce byla nařízena dne 11. 10. 2011, zastavena byla k návrhu povinného dne 6. 11. 2018 usnesením č. j. 206 EX 1371/18-115. Soudní exekutor nepřiznal právo na náhradu nákladů exekuce sobě ani svému předchůdci (výroky II a III) a nepřiznal právo na náhradu nákladů ani žádnému z účastníků (výrok IV). Posledně uvedený výrok napadl stěžovatel odvoláním, kterému odvolací soud napadeným usnesením nevyhověl s odůvodněním, že procesní zavinění na zastavení exekuce lze oprávněnému přičítat teprve od data 20. 10. 2011, kdy bylo usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 31 Cdo 1945/2010 publikováno ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek, neboť vždy nastává menší či větší časová prodleva, než vejde vydané soudní rozhodnutí v širší povědomí veřejnosti; okamžik publikace citovaného rozhodnutí odvolací soud považuje za „objektivní a nezpochybnitelný parametr“. Vedlejší účastnice tak návrhem podaným dne 21. 9. 2011 podle odvolacího soudu právem vycházela z existence vykonatelného exekučního titulu a nelze jí ani při respektování požadavku náležité opatrnosti důvodně vytýkat, že nepředjímala nastalou změnu judikatury, tedy jí připisovat zavinění na zastavení exekuce (§ 89 exekučního řádu). Od judikatury Ústavního soudu se odvolací soud podle svého názoru odlišil toliko nepodstatným a nezásadním způsobem. Jeho náhled Ústavní soud s ohledem na rekapitulovanou judikaturu nesdílí.

34. Odvolací soud nerespektoval precedenční závaznost nosných důvodů nálezu sp. zn. I. ÚS 1274/16 a dalších na něj navazujících, aniž by předložil Ústavnímu soudu argumentaci, která by jej přiměla k přehodnocení svého původního závěru. Neústavnost netransparentního určování rozhodců, vedoucího k neplatnosti rozhodčích doložek, a tím i vydávání rozhodčích nálezů jako nezpůsobilých exekučních titulů, je dána od počátku, nikoli až od vydání usnesení sp. zn. 31 Cdo 1945/2010, kterým byla pouze správnost uvedeného výkladu na základě rozkolísané praxe definitivně potvrzena. Dnem 11. 5. 2011 – stanoveným závazně Ústavním soudem – se judikatura Nejvyššího soudu v řešené otázce pouze považuje za ustálenou, „přelomovým“ činí usnesení sp. zn. 31 Cdo 1945/2010 právě sjednocující účinek, nikoli jeho věcný závěr.

35. Uvedené určení časové hranice se může zdát nepřiměřeně přísné například ve vztahu k exekučním návrhům podaným v bezprostředně následujících dnech po vydání předmětného rozhodnutí (což není případ stěžovatele), přesto ani tehdy Ústavní soud ze svého

závěru neslevil (srov. citaci nálezu sp. zn. I. ÚS 2117/18 v bodě 29 nálezu). Ústavní soud aproboval i usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 402/2014, v němž Nejvyšší soud dovozuje procesní odpovědnost oprávněného za protiprávně vedenou exekuci v období před 11. 5. 2011 (viz usnesení sp. zn. II. ÚS 2448/14); odvolací soud se tak nemohl oprávněně domnívat, že určením pozdějšího rozhodného okamžiku nebude jednat v rozporu s ustáleným závěrem Ústavního soudu, který den 11. 5. 2011 považuje s ohledem na dosud uvedené za nejzazší možný, neboť účinky judikatorní změny nastávají zásadně ihned a promítají se i do probíhajících řízení (podrobněji viz nález sp. zn. IV. ÚS 3500/18 ze dne 10. 12. 2019, body 24–27). Bez významu ve věci nezůstává také skutečnost, že jde pouze o náklady řízení jako nárok závislý na výsledku řízení, který však obvykle nelze s jistotou předjímat (v exekučním řízení např. vždy hrozí riziko zastavení exekuce pro nemajetnost povinného, pak oprávněný nemůže očekávat náhradu svých nákladů, naopak může být i zavázán k náhradě nákladů exekuce – viz § 89 exekučního řádu); k legitimnímu očekávání způsobu vypořádání nákladů řízení je proto třeba přistupovat značně rezervovaně.

36. Odvolací soud v napadeném usnesení uvedl, že vedlejší účastnice „objektivně nemohla v době zahájení exekuce předvídat“, že v důsledku změny judikatury dojde k jejímu zastavení pro absenci vykonatelného exekučního titulu, a správnost svého závěru podpořil odkazem na usnesení Ústavního soudu z let 2015 a 2016 (usnesení sp. zn. II. ÚS 1500/15 ze dne 20. 10. 2015, usnesení sp. zn. I. ÚS 1219/15 ze dne 22. 12. 2015 či usnesení sp. zn. IV. ÚS 2860/15 ze dne 19. 7. 2016) – s tím, že „při respektu k judikatuře Ústavního soudu“ nelze na straně vedlejší účastnice shledat procesní zavinění na zastavení exekuce. Citovaná usnesení se však liší v podstatné okolnosti, že jimi přezkoumávaná exekuční řízení byla zahájena před 11. 5. 2011. Optika jejich posouzení je tak od nynější věci stěžovatele odlišná a nelze z ní vycházet. Podle Ústavního soudu je nadto (kromě toho, že je rozporné se závaznou judikaturou) nadnesené hodnocení, že vedlejší účastnice objektivně nemohla změnu judikatury předvídat v září 2011, bylo-li předmětné rozhodnutí vydáno v květnu téhož roku. Bylo by snad možné polemizovat o jejím povědomí na úrovni subjektivních zjištění, těžko však lze objektivně vyloučit možnost (pravděpodobnost), že se se závěry Nejvyššího soudu, vyslovenými v květnovém rozhodnutí, nemohla seznámit dříve, než bylo rozhodnutí v říjnu publikováno ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek.

37. Byl-li vedlejší účastnicí návrh na nařízení exekuce podán dne 21. 9. 2011, tedy více než čtyři měsíce po vydání klíčového rozhodnutí Nejvyššího soudu, nelze její krok interpretovat jinak než jako vědomé zneužití práva, které jí může být přičteno k tíži v podobě náhrady nákladů řízení povinného stěžovatele, jenž zastavení exekuce nezavinil, a naopak je musel prostřednictvím právního zastoupení iniciovat. Právě uvedeným Ústavní soud neztrácí ze zřetele, že v první řadě to byl stěžovatel, kdo vznik pohledávky vedlejší účastnice svým chováním vyvolal a nedostál povinnostem, k nimž se smluvně zavázal. Jak je uvedeno výše, tyto okolnosti mohou hrát roli při úvaze o aplikaci § 150 o. s. ř. Nelze však nepřiznat stěžovateli právo na náhradu nákladů řízení na základě skutečnosti, že oprávněné nelze s ohledem na časové souvislosti případu přičítat procesní zavinění na zastavení exekuce; takový závěr není s ohledem na prezentovanou judikaturu Ústavního soudu, ale i Nejvyššího soudu obhajitelný.

38. Stěžovatelův odkaz na usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 402/2014 překonává odvolací soud odkazem na nálezy Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 594/10 ze dne 19. 8. 2010 (N 167/58 SbNU 449) a sp. zn. I. ÚS 2839/11 ze dne 30. 5. 2012 (N 115/65 SbNU 531). Přehlíží však, že uvedené nálezy dopadají na skutkově odlišné případy – v té podstatné okolnosti, že se týkají exekučního titulu, který byl na počátku formálně i materiálně vykonatelný, avšak posléze byl zrušen (Nejvyšším soudem či Ústavním soudem). V případě rozhodčích nálezů jde od počátku (*ex tunc*) o nezpůsobilý exekuční titul pro nedostatek

pravomoci rozhodce; tato kvalitativní odlišnost činí závěry uvedených nálezů na případy podobné věci stěžovatele neaplikovatelnými.

39. Vedlejší účastnice odkazovala na odmítavá usnesení v obdobných věcech (sp. zn. III. ÚS 2779/17 a III. ÚS 2861/17), ani její odkazy však neobstojí. Nynějším posouzením Ústavní soud nevylučuje (spíše činí výjimku z pravidla), že podle individuálních okolností věci Ústavní soud ústavněprávní přesah u nákladů řízení (nadto v bagatelní výši) neshledá. Ve věci projednávané pod sp. zn. III. ÚS 2861/17 bylo nadto exekuční řízení zahájeno před 11. 5. 2011, její posouzení Ústavním soudem se tak pro podstatnou skutkovou okolnost od věci stěžovatele logicky lišilo.

VI. Závěr

40. Judikatura Ústavního soudu stojí pro případy zastavení exekuce z důvodu *ex tunc* nezpůsobilého exekučního titulu – rozhodčího nálezu vydaného na základě neplatné rozhodčí doložky rozhodcem, který neměl pravomoc – na následujících východiscích: 1. Rozhodným okamžikem pro posouzení otázky zavinění zastavení exekuce, relevantní pro rozložení povinnosti nést náklady exekuce a účastníků exekučního řízení podle § 89 exekučního řádu, je den 11. 5. 2011, kdy Nejvyšší soud vydal usnesení sp. zn. 31 Cdo 1945/2010 – odvozuje-li soudní exekutor či obecný soud rozhodný okamžik od publikace uvedeného rozhodnutí ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek (20. 10. 2011) či od vydání pozdějšího usnesení sp. zn. 31 Cdo 958/2012 (10. 7. 2013), činí tak v rozporu s judikaturou Ústavního soudu. 2. Oprávněné osoby, které exekuci po 11. 5. 2011 zahájily či v ní pokračovaly na základě takto nezpůsobilého exekučního titulu, nesou vinu na jejím zastavení, což je podstatné pro následné vypořádání nákladů exekuce a nákladů účastníků exekučního řízení podle § 89 exekučního řádu.

41. Náklady exekuce lze v případě exekuce zahájené po dni 11. 5. 2011 vypořádat při jejím zastavení z důvodů zde uvedených zásadně dvěma způsoby – buď jdou na vrub oprávněného, nebo jejich náhrada není soudnímu exekutorovi přiznána; má-li být jejich náhrada (zcela výjimečně) uložena povinnému, musí soudní exekutor či obecný soud dostatečně přesvědčivě vysvětlit, proč je v konkrétní věci nutné se od zde formulovaných závěrů odchýlit.

42. Při rozhodování o nákladech účastníků exekučního řízení lze při zohlednění skutkových okolností věci zvážit aplikaci § 150 o. s. ř., tj. využít moderačního práva jako výjimky z pravidla přiznání nákladů řízení podle míry zavinění na zastavení exekuce (§ 89 exekučního řádu). Zohlednit lze skutečnost, že povinný si půjčil a svůj dluh protiprávně nesplácel, příp. dobrovolně ručil za splnění cizího dluhu (nález sp. zn. I. ÚS 2117/18, usnesení sp. zn. II. ÚS 17/19 či sp. zn. I. ÚS 300/19). Na druhé straně ovlivňuje úsudek skutečnost, že oprávněný si měl být (s ohledem na své postavení profesionála v oblasti poskytování úvěrů) vědom toho, že od počátku v exekučním řízení uplatňuje nezpůsobilý exekuční titul a tento protiprávní stav nadále vědomě udržoval (nález sp. zn. IV. ÚS 2728/17).

43. Nepřiznal-li odvolací soud stěžovateli právo na náhradu nákladů vynaložených na zastavení exekuce s odůvodněním, že dne 21. 9. 2011 oprávněná vedlejší účastnice ještě objektivně nemohla být seznámena se závěry usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 31 Cdo 1945/2010 ze dne 11. 5. 2011, a nelze jí proto klást k tíži zavinění na zastavení exekuce ve smyslu § 89 exekučního řádu, postupoval v rozporu s čl. 89 odst. 2 Ústavy České republiky ve spojení s čl. 36 odst. 1 Listiny.

44. Ústavní soud na základě výše uvedených důvodů po projednání věci mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků ústavní stížnosti vyhověl a napadené usnesení zrušil podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu.

Č. 79
Vyvratitelná domněnka správnosti rozhodnutí orgánu veřejné moci (pochybnosti o datu doručení rozhodnutí) (sp. zn. IV. ÚS 3835/19 ze dne 28. dubna 2020)

Byla-li omylem účastníkům řízení doručena jiná příloha, než jakou bylo s ohledem na místo, k němuž byly doručenky ve spisu nalézacího soudu připojeny, možno očekávat, není doručení takové zásilky způsobilé zahájit běh lhůty určené k podání opravného prostředku; opačný výklad je porušením zaručeného práva účastníka řízení na přístup k soudu, zakotveného v čl. 36 odst. 1 Listiny. Stejné právo poruší soud, který, ač opakovaně požádán účastníkem řízení o prověření obsahu doručených písemností, svůj přezkum založí jen na základě místa, kde je doručenka ve spisu založena, a na obecné informaci na doručence, aniž by, například dotazem na další adresáty, prověřil skutečný obsah doručované zprávy.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Jana Filipa, soudce zpravodaje Jaromíra Jirsy a soudce Jiřího Zemánka o ústavní stížnosti stěžovatele T. M., zastoupeného JUDr. Vlastiborem Vejvodou, advokátem, se sídlem v Praze 4, Na Hřebenech II 1062, proti usnesení Nejvyššího soudu č. j. 11 Tdo 967/2019-460 ze dne 28. srpna 2019, za účasti Nejvyššího soudu jako účastníka řízení a a) Obvodního soudu pro Prahu 4 a b) Obvodního státního zastupitelství pro Prahu 4 jako vedlejších účastníků řízení, takto:

I. Usnesením Nejvyššího soudu č. j. 11 Tdo 967/2019-460 ze dne 28. srpna 2019 bylo porušeno právo stěžovatele zaručené v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Nejvyššího soudu č. j. 11 Tdo 967/2019-460 ze dne 28. srpna 2019 se zrušuje.

Odůvodnění

I. Rozhodnutí obecných soudů

1. Rozsudkem č. j. 2 T 161/2017-335 ze dne 25. září 2018 uznal Obvodní soud pro Prahu 4 (dále jen „nalézací soud“) stěžovatele vinným a odsoudil jej k podmíněně odloženému úhrnnému trestu odnětí svobody. Městský soud v Praze (dále jen „odvolací soud“) usnesením č. j. 7 To 460/2018-387 ze dne 4. ledna 2019 odvolání stěžovatele zamítl. Nejvyšší soud napadeným usnesením odmítl dovolání stěžovatele jako podané po zákonné lhůtě.

II. Ústavní stížnost a vyjádření

2. Řádně zastoupený stěžovatel ve své včas podané ústavní stížností splňující i další náležitosti podání podle zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) namítá, že ač usnesení odvolacího soudu obdržel on i jeho obhájce teprve dne 9. dubna 2019, bylo jeho dovolání doručené nalézacímu soudu dne 23. května 2019 posouzeno jako opožděné. Nejvyšší soud vycházel z obsahu spisu nalézacího soudu, podle kterého bylo zamítavé usnesení odvolacího soudu doručeno státnímu zástupci a stěžovateli dne 23. ledna 2019 a dne 24. ledna 2019 obhájci, a proto lhůta k podání dovolání uplynula v pondělí 25. března 2019. Nejvyšší soud současně konstatoval, že z obsahu spisu je patrné, že k žádosti stěžovatele bylo usnesení znovu doručeno obhájci do datové schránky a stěžovateli poštou, toto opětovné doručení ale nezakládá (novou) lhůtu k podání dovolání. S ohledem na uvedené požádal stěžovatel místopředsedu nalézacího soudu o prošetření, kdy a jakým způsobem bylo doručeno usnesení odvolacího soudu ze dne 4. ledna 2019, když dne 23. a 24. ledna 2019 mu (jeho obhájci) bylo doručeno usnesení odvolacího soudu sp. zn. 7 To 460/2018 ze dne 11. prosince 2018. Místopředseda nalézacího soudu ve sdělení sp. zn. 40 Spr 1117/2019 ze dne 14. listopadu 2019 vyloučil, že by dne 24. ledna 2019 bylo stěžovateli a jeho obhájci doručeno usnesení odvolacího soudu sp. zn. 7 To 460/2018 ze dne 11. prosince 2018. Uvedené usnesení doručoval přímo odvolací soud (viz č. l. 382) a nalézací soud je ani rozeslat nemohl, neboť je neobsahuje ani systém ISAS nalézacího soudu; muselo by být nejdříve naskenováno a teprve potom by mohlo být doručováno do datových schránek; nemohlo proto dojít k omylu a v uvedené dny mohlo být (a bylo) doručeno jen usnesení odvolacího soudu sp. zn. 7 To 460/2018 ze dne 4. ledna 2019.

3. Stěžovatel nesouhlasí se závěry Nejvyššího soudu ani se sdělením místopředsedy nalézacího soudu a trvá na tom, že dne 24. ledna 2019 mu bylo doručeno usnesení o vyloučení předsedkyně senátu odvolacího soudu (č. l. 382, označené pouze spisovou značkou) a teprve po jeho opakované žádosti mu bylo doručeno i usnesení o zamítnutí odvolání (č. l. 387, označeno rovněž jen spisovou značkou). Podle stěžovatele měl Nejvyšší soud uložit nalézacímu soudu zjistit obsah příloh zaslaných zpráv, protože podobné zjištění není v moci stěžovatele. V rozhodnutí Nejvyššího soudu spatřuje stěžovatel zásah do svých základních práv zakotvených v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), neboť výše naznačeným postupem stěžovateli uplynula lhůta k podání dovolání dříve, než mu bylo umožněno seznámit se s obsahem rozhodnutí odvolacího soudu, a proto požaduje, aby Ústavní soud napadené usnesení zrušil.

4. Ústavní soud připojil spisy nalézacího soudu sp. zn. 2 T 161/2017 a sp. zn. 40 Spr 1117/2019, vyjádření účastníka řízení a vedlejšího účastníka a).

5. Za Nejvyšší soud se k věci vyjádřil předseda senátu 11 Tdo, který uvedl, že námitky stěžovatele jsou založeny na zpochybnění data doručení rozhodnutí o odvolání, k nimž se Nejvyšší soud v napadeném usnesení vyjádřil; sdílí závěr místopředsedy nalézacího soudu, že obsahem zásilky doručené 24. ledna 2019 nebylo omylem usnesení o vyloučení předsedkyně senátu odvolacího soudu, ale jednoznačně usnesení o odvolání ze dne 4. ledna 2019. Nalézací soud neměl ani možnost poslat usnesení odvolacího soudu ze dne 11. prosince 2019, neboť není ani v systému ISAS nalézacího soudu – nemohlo nastat pochybení, a proto navrhl ústavní stížnost odmítnout.

6. K ústavní stížnosti se vyjádřil místopředseda nalézacího soudu, který uvedl, že ústavní stížnost je opakováním stížnosti, kterou stěžovatel zaslal nalézacímu soudu a k níž se vyjádřil pod sp. zn. 40 Spr 1117/2019 ze dne 14. listopadu 2019; na toto vyjádření odkázal.

III. Rekapitulace obsahu spisů

7. V připojeném trestním spisu nalézacího soudu sp. zn. 2 T 161/2017 je na č. l. 382 založen originál usnesení vylučujícího (podle § 31 odst. 1 trestního zákoníku za použití § 30

odst. 1 trestního zákoníku) předsedkyni senátu odvolacího soudu z vykonávání úkonů trestního řízení ve věci stěžovatele; na spodním okraji je rukou zapsán pokyn kanceláři k zaslání uvedeného usnesení obhájci a státnímu zástupci s následně vyznačeným datem 11. prosince 2018. Na č. l. 387–398 je založen originál usnesení odvolacího soudu, jímž je zamítnuto odvolání stěžovatele proti rozsudku nalézacího soudu. Na č. l. 398 verte je rukou napsán pokyn kanceláři, podle kterého: 1. je rozsudek v právní moci, 2. usnesení odvolacího soudu má být rozesláno podle referátu z č. l. 342 (poslední list rozsudku) a 3. poté má být spis předložen VSÚ; pokyn je datován 23. ledna 2019. K listu č. 398 jsou verte přišpendleny tři doručenky z datových schránek, z nichž je patrné, že obsahují tutéž zásilku, a u všech je shodně vyznačena identifikace zasílané písemnosti „č. listu 398, U MS Praha“ a doručované písemnosti „MS Praha“;

- Nejsvrchnější doručenka je adresována Obvodnímu státnímu zastupitelství pro Prahu 4 (dále jen „státní zastupitelství“) ke sp. zn. 2 ZT 63/2017, zásilka odeslána dne 23. ledna 2019 v 17:01:43 hod.

- Prostřední doručenka je adresována stěžovateli, zásilka odeslána dne 23. ledna 2019 v 17:01 hod., doručena (přihlášením oprávněné osoby) dne 23. ledna 2019 v 18:59 hod.

- Spodní doručenka je adresována obhájci, zásilka odeslána dne 23. ledna 2019 v 17:01 hod., doručena (přihlášením oprávněné osoby) dne 24. ledna 2019 v 03:11 hod.

8. K listu č. 399 (žlutý list) jsou připojeny doručenky adresované stěžovateli, státnímu zastupitelství a Policii České republiky, všechny odeslané dne 28. ledna 2019 v 9:59 hod.

- Z doručenky stěžovatele je patrná identifikace písemnosti: „č. l. 399, NTŘ s PM+sděl. o pohl.“, [zjevně informace o právní moci a vykonatelnosti rozsudku (č. l. 399), usnesení vyšší soudní úřednice o nákladech trestního řízení (č. l. 401) a sdělení o pohledávce (č. l. 402)] a obsah doručované písemnosti „Doložka PM – U 24. 1. 2019 Ntř, 2“; zprávu si stěžovatel z datové schránky vyzvedl dne 29. ledna 2019 v 6:45 hod.

- Na doručence státnímu zastupitelství jsou písemnosti identifikovány: „č. listu 399, 2x rozh. s PM“, a obsah doručované písemnosti „Doložka PM – kopie-rozsudek ze dne 25. 9. 2018, Doložka PM – UMS – odv. se odmítá“.

9. Na č. l. 403–405 je založena žádost stěžovatele, opatřená podacím razítkem nalézacího soudu s datem 28. února 2019, místopředsedovi nalézacího soudu o posouzení a zjednání nápravy usnesení vyšší soudní úřednice o nákladech trestního řízení; v posledním odstavci na č. l. 404 stěžovatel uvádí: „… Dále je velmi nezvyklé, že odsouzenému bylo doručeno usnesení o povinnosti nahradit náklady řízení ještě před doručením rozhodnutí Městského soudu v Praze …“. Na č. l. 405 je založeno opravné usnesení vyšší soudní úřednice ze dne 4. března 2019, jímž byla uložená povinnost náhrady nákladů trestního řízení stěžovateli snížena; odesláno do datové schránky stěžovatele dne 6. března 2019 v 17:20 hod., doručeno dne 6. března 2019 v 17:24 hod. Na č. l. 406 (doručená nalézacímu soudu dne 10. dubna 2019) je založena urgence, kterou stěžovatel požaduje doručit rozhodnutí odvolacího soudu s tím, že rozhodnutí o nákladech trestního řízení včetně opravného usnesení bylo stěžovateli i jeho obhájci doručeno, rozhodnutí odvolacího soudu nikoli. Na urgenci je rukou připsán úřední záznam „Ač doručeno do DS, dnes 10. 4. 2019 zasláno znovu jak obálka Ixx, tak i do DS“. Doručenky z datové schránky stěžovatele i jeho obhájce jsou připojeny k č. l. 405 (usnesení odvolacího soudu odesláno dne 10. dubna 2019 v 17:10 hod., stěžovateli doručeno 10. dubna 2019 v 18:45 hod, obhájci dne 11. dubna 2019 v 11:47 hod.). Číslo listu 408 je obálka adresovaná stěžovateli, původně obsahující zamítavé usnesení odvolacího soudu, vrácená nalézacímu soudu dne 3. května 2019 pro nevyzvednutí v úložní době (usnesení odvolacího soudu ze dne 4. ledna 2019 tedy nikdy nebylo stěžovateli doručeno poštou, ale jen do datové schránky). Na č. l. 409–438 je založeno dovolání stěžovatele doručené do datové schránky nalézacího soudu dne 23. května 2019 v 15:19 hod., vytištěno dne 24. května 2019 v 8:27 hod.

10. Ve spisu nalézacího soudu sp. zn. 40 Spr 1117/2019 je založena pouze žádost stěžovatele a odpověď místopředsedy nalézacího soudu. V žádosti stěžovatel požaduje prověření data doručení usnesení, jímž odvolací soud zamítl jeho odvolání; stěžovatel zpochybňuje závěry Nejvyššího soudu z napadeného usnesení, že rozhodnutí odvolacího soudu bylo doručeno již 23. nebo 24. ledna 2019, a konstatuje, že doručeno mu nebylo usnesení ze dne 4. ledna 2019, ale ze dne 11. prosince 2018, rovněž se sp. zn. 7 To 460/2018. Tvrdí, že když usnesení o odvolání neobdržel, urgoval jeho zaslání a teprve poté, co mu bylo 9. dubna 2019 doručeno, byť s poznámkou – opětovné doručení, mohla začít běžet lhůta pro dovolání. Stěžovatel požadoval prošetření, jakým způsobem mu mělo být usnesení odvolacího soudu ze dne 4. ledna 2019 doručeno, a současně požádal o zjištění, co bylo obsahem příloh (pdf) doručených dne 23. a 24. ledna 2019. V odpovědi stěžovateli místopředseda nalézacího soudu uvádí, že po prostudování spisu sp. zn. 2 T 161/2017 nezjistil na straně nalézacího soudu žádné pochybení při odesílání písemnosti. Usnesení ze dne 11. prosince 2018 rozesílal účastníkům přímo odvolací soud a toto usnesení nebylo ani založeno do systému ISAS nalézacího soudu; usnesení ze dne 11. prosince 2018 by muselo být nejprve naskenováno a teprve potom by mohlo být doručováno v elektronické podobě. Proto považuje za vyloučené tvrzení stěžovatele o pochybení, k němuž nedošlo.

11. Z výše popsaného obsahu trestního spisu nalézacího soudu zjevně vycházel i Nejvyšší soud (viz odst. 12–15), který v napadeném usnesení uvedl, že od opakovaného doručení zamítavého usnesení odvolacího soudu není možné lhůtu k podání dovolání odvodit, je-li zřejmé, že doručeno bylo již 24. ledna 2019 a nelze přihlížet k žádným okolnostem, za nichž lhůta marně uplynula.

IV. Vlastní posouzení věci

12. Ústavní soud není součástí soustavy obecných soudů a není oprávněn do rozhodování soudů zasahovat; uvedená zásada je prolomena tehdy, vybočí-li obecné soudy z mezí daných rámcem ústavně zaručených základních lidských práv [čl. 83 a čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky] a jsou-li porušeny ústavní procesní principy, především právo na soudní ochranu, což v daném případě nastalo.

13. V projednávané věci byla znovu, tentokrát Ústavnímu soudu, předestřena námitka stěžovatele, která odporovala závěrům nalézacího soudu i Nejvyššího soudu a pro niž nebyla ve spisu sp. zn. 2 T 161/2017 žádná opora. Šlo pouze o tvrzení stěžovatele zpochybňujícího obsah zásilky odeslané do datových schránek jemu a jeho obhájci nalézacím soudem dne 23. ledna 2019.

14. Jak již výše uvedeno, dne 23. ledna 2019 odesílal nalézací soud zásilku se shodným obsahem celkem třem adresátům. Proto se Ústavní soud obrátil na státní zastupitelství a vyžádal si písemnost zaslanou nalézacím soudem dne 23. ledna 2019 ke sp. zn. 2 ZT 63/2017 do datové schránky státního zastupitelství specifikovanou nadto časy doručení do datové schránky (17:01:43 hod.) a vyzvednutí (17:06:07 hod.) tak, jak tyto údaje obsahovala doručenka připojená k listu č. 398 spisu nalézacího soudu.

15. Obvodní státní zástupkyně Ústavnímu soudu sdělila, že výše specifikovaná zásilka obsahovala usnesení odvolacího soudu sp. zn. 7 To 460/2018 ze dne 11. prosince 2018; další písemnost – usnesení odvolacího soudu sp. zn. 7 To 460/2018 ze dne 4. ledna 2019 byla státnímu zastupitelství doručena prostřednictvím nalézacího soudu dne 28. ledna 2019.

16. Z uvedeného je patrné, že rozesílal-li nalézací soud shodnou zásilku třem adresátům, z nichž dva (stěžovatel a obhájce) rozporovali přiložený obsah, nalezlo jejich tvrzení oporu v informaci třetího adresáta; jiný (nesoudní) orgán veřejné moci obdržel jako přílohu do datové schránky stejný dokument, jaký opakovaně uváděl stěžovatel, a to namísto usnesení, které mělo být podle nalézacího soudu i Nejvyššího soudu doručeno. Není proto možné akceptovat závěr místopředsedy nalézacího soudu, že nemohlo dojít k připojení

nesprávné přílohy. V důsledku toho je nemožno od doručení takové zásilky odvozovat lhůtu pro podání opravného prostředku, neboť byla-li stěžovateli doručena jiná písemnost, nezakládá její doručení právní účinky spojené s doručením usnesení odvolacího soudu, jímž bylo rozhodnuto o odvolání. Vycházel-li Nejvyšší soud z chybné identifikace doručovaných zásilek ve spisu nalézacího soudu, a odmítl-li proto dovolání stěžovatele jako podané po lhůtě, zasáhl do jeho ústavně zaručeného práva na přístup k soudu (čl. 36 odst. 1 Listiny).

17. Doručenka je listinou, jež má povahu veřejné listiny a potvrzuje pravdivost toho, co je v ní osvědčeno, není-li prokázán opak (viz například usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 2514/99 ze dne 19. října 2000). Presumpce správnosti rozhodnutí orgánu veřejné moci je vyvratitelná, to znamená, že umožňuje osobě, na kterou dopadají důsledky, ji vyvrátit [viz například sp. zn. Pl. ÚS-st. 49/18 ze dne 29. ledna 2019 (ST 49/92 SbNU 377; 61/2019 Sb.)]. Podle rozsudku Nejvyššího správního soudu č. j. 5 As 242/2016-27 ze dne 14. července 2017 musí ke zpochybnění doručení písemnosti stěžovatel „unést břemeno tvrzení; musí předložit taková skutková tvrzení, která jsou skutečně způsobilá doručení a údaje na doručence, která je veřejnou listinou, zpochybnit tím, že vytvářejí věrohodnou verzi reality, podle níž předmětná zásilka doručena nebyla“. Vyvstanou-li v řízení pochybnosti o doručení rozhodnutí, které mohou mít vliv na posouzení včasnosti, je soud povinen tyto pochybnosti v součinnosti se žalobcem (příp. žalovaným či třetími osobami) odstranit a postavit najisto, kdy bylo napadené rozhodnutí doručeno žalobci nebo jeho zástupci (viz rozsudek Nejvyššího správního soudu č. j. 8 Afs 153/2014-53 ze dne 28. července 2015).

18. Odkaz na doručované písemnosti označené jen spisovou značkou, a nikoliv číslem jednacím, popřípadě pouze označením soudu, který je původcem rozhodnutí, nepovažuje Ústavní soud za dostatečné k tomu, aby vyvrátilo tvrzení stěžovatele. Nadto by podle § 169 odst. 1 věty poslední Instrukce Ministerstva spravedlnosti č. j. 505/2001-Org., kterou se vydává vnitřní a kancelářský řád pro okresní, krajské a vrchní soudy, měla zasílaná písemnost nést číslo jednací (číslo listu) vyznačené na prvním listu doručované písemnosti; písemnost zaslaná stěžovateli, obhájci a státnímu zastupitelství dne 23. ledna 2019 byla identifikovaná číslem posledního listu, respektive číslem listu, k němuž byla doručenka připojena. Ze spisu nalézacího soudu není patrné, měl-li nalézací soud usnesení odvolacího soudu č. j. 7 To 460/2018-382 k dispozici pouze v listinné či rovněž elektronické podobě (bylo-li v systému ISAS), zaslal-li je stěžovateli i státnímu zastupitelství, lze předpokládat, že je v elektronické podobě měl, byť byl přesvědčen, že jde o jiné rozhodnutí. Tento omyl bylo možno zjistit prověřením obsahu příloh (pdf) odeslaných dne 23. ledna 2019, případně jednoduchým dotazem na státní zastupitelství, aby bylo možno jednoznačně vyvrátit či potvrdit tvrzení stěžovatele. Jak je ovšem z výše popsaného postupu nalézacího soudu (sp. zn. 40 Spr 1117/2019) patrné, místopředseda vycházel z obecného údaje na doručence, ze kterého, nemaje další informace a vycházeje z presumpce správnosti doručenek, vycházel i Nejvyšší soud.

V. Závěr

19. Podle čl. 36 odst. 1 Listiny se může každý domáhat stanoveným způsobem svého práva u nezávislého a nestranného soudu, podle čl. 13 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod musí mít každý, jehož práva byla porušena, účinné právní prostředky nápravy před národním orgánem, i když se porušení dopustily osoby při plnění úředních povinností.

20. V projednávaném případě je patrné, že z neznámého důvodu (omylem) bylo stěžovateli, jeho obhájci i státnímu zástupci zasláno jiné rozhodnutí odvolacího soudu, než jaké bylo možno předpokládat s ohledem na místo založení doručenek ve spisu nalézacího soudu. Toto pochybení vedlo k nesprávnému zjištění Nejvyššího soudu, který zcela logicky presumoval, že údaj o doručení usnesení odvolacího soudu se vztahuje k usnesení, jímž bylo

odvolání zamítnuto, a nikoliv k jinému, dřívějšímu usnesení, které již doručoval odvolací soud sám. Po vydání napadeného usnesení Nejvyššího soudu nalézací soud nezjistil a nenapravil své pochybení ani na základě žádosti stěžovatele, i přesto, že ze spisu je patrné, že se stěžovatel opakovaně domáhal doručení usnesení odvolacího soudu ze dne 4. ledna 2019, a to jak v době, kdy měla běžet lhůta k podání dovolání odvozená od nesprávně presumovaného doručení usnesení o odvolání dne 24. ledna 2019 (viz žádost na č. l. 403–405 doručená dne 28. února 2019), tak i poté (viz žádost na č. l. 406 doručená nalézacímu soudu dne 10. dubna 2019).

21. Ze shora uvedených důvodů proto Ústavní soud ústavní stížnosti vyhověl a podle ustanovení § 82 odst. 1 a 3 zákona o Ústavním soudu zrušil usnesení Nejvyššího soudu, zkracující stěžovatele v právu zakotveném v čl. 36 odst. 1 Listiny.

Č. 80
Uplatnění námitky promlčení, jež je v rozporu s dobrými mravy
(sp. zn. III. ÚS 450/20 ze dne 28. dubna 2020)

1. Na stát coby účastníka řízení je nutno klást vyšší požadavky, co se týká akceptovatelnosti jeho některých procesních postupů a obrany, zvláště je-li pasivně legitimován v řízení o náhradě škody (újmy), již měl při výkonu své činnosti způsobit. Takový přístup vychází z preference ochrany jednotlivce a jeho základních práv v situacích, kdy stát musí odčinit jím způsobenou křivdu. Není pak podstatné, zda se beneficium takové interpretace a aplikace právních norem týká restituentů, odškodnění osob pronásledovaných nedemokratickým režimem jako v případě stěžovatele nebo osob, jimž stát způsobil škodu (újmu) svým jiným (dalším) nesprávným postupem nebo rozhodnutím.

2. Institut promlčení slouží k nastolení právní jistoty, a má-li vztah mezi právní jistotou a promlčením fungovat, musí zde být dána skutečná vůle protiprávní jednání státu identifikovat a odškodnit. Uvažovat tedy pro období let 1982–1989 tak, že se stěžovatel měl obrátit na československý soud s tím, že byl se svojí rodinou vystaven nesprávnému úřednímu postupu, je zcela nepřípadné.

3. Je-li smyslem promlčení ochrana právní jistoty, musí zároveň platit, že ten, jehož práv se má promlčení týkat, musí mít dánu možnost domáhat se svého práva u soudu, než promlčení prostým plynutím času nastane. Taková možnost však v případě stěžovatele byla v podstatě vyloučena nebo byla podstatně omezena. Není přitom úkolem Ústavního soudu ani obecných soudů, aby se ve složitých případech pokoušely nalézt za každou cenu přesný okamžik, kdy se konkrétní poškozený mohl reálně nejdříve domáhat náhrady škody po státu, neboť by zde v prvé řadě musely existovat důležité důvody, proč v řízení o náhradě škody (újmy) způsobené nezákonným rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem takovou námitku státu vůbec akceptovat.

Nález

Ústavní soud rozhodl mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků v senátu složeném z předsedy senátu Jiřího Zemánka a soudců Vojtěcha Šimíčka (soudce zpravodaj) a Radovana Suchánka ve věci ústavní stížnosti stěžovatele P. H., zastoupeného Mgr. Petrou Gerlichovou, advokátkou, se sídlem Španělská 742/6, Praha 2, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 11. 2019 č. j. 30 Cdo 2374/2019-373, rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 31. 5. 2018 č. j. 17 Co 444/2017-229 a rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 7 ze dne 7. 7. 2017 č. j. 14 C 396/2007-191, za účasti Nejvyššího soudu, Městského soudu v Praze a Obvodního soudu pro Prahu 7 jako účastníků řízení a České republiky – Ministerstva vnitra jako vedlejšího účastníka řízení, takto:

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 27. 11. 2019 č. j. 30 Cdo 2374/2019-373, rozsudkem Městského soudu v Praze ze dne 31. 5. 2018 č. j. 17 Co 444/2017-229 a rozsudkem Obvodního soudu pro Prahu 7 ze dne 7. 7. 2017 č. j. 14 C 396/2007-191

bylo porušeno právo stěžovatele na ochranu vlastnictví podle čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a podle čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod a právo stěžovatele na náhradu škody způsobenou nesprávným úředním postupem podle čl. 36 odst. 3 Listiny základních práv a svobod.

II. Tato rozhodnutí se proto ruší.

Odůvodnění

I. Průběh řízení před Ústavním soudem, podstatný obsah spisu a rekapitulace ústavní stížnosti

1. Ústavnímu soudu byla doručena ústavní stížnost podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a ustanovení § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů. Stěžovatel se ústavní stížností domáhá zrušení výše označených rozhodnutí, neboť má za to, že jimi bylo porušeno jeho právo na soudní ochranu a spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 a násl. Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), podle čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a podle čl. 90 a 95 Ústavy. Dále jimi byl údajně porušen princip výhrady zákona pro uplatňování státní moci a princip restriktivního výkladu při omezení základních práv jednotlivce podle čl. 2 odst. 2 a 3 a podle čl. 4 Listiny a také právo na ochranu vlastnictví podle čl. 11 odst. 1 Listiny a podle čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod. Napadenými rozhodnutími bylo též porušeno právo stěžovatele na náhradu škody způsobené nesprávným úředním postupem podle čl. 36 odst. 3 Listiny.

2. Z vyžádaného soudního spisu Obvodního soudu pro Prahu 7 sp. zn. 14 C 396/2007 se ve stručnosti podává, že se stěžovatel žalobou podanou dne 20. 11. 2007 domáhal blíže specifikované náhrady škody způsobené nesprávným úředním postupem spočívajícím v nátlaku příslušníků StB (jako orgánu právního předchůdce žalované České republiky – Ministerstva vnitra) na stěžovatele jako žalobce a jeho rodinu, jenž vyústil v to, že stěžovatel s rodinou museli nedobrovolně opustit vlast a vycestovat do Rakouska. Za těchto okolností stěžovatel žalobou požadoval dorovnání rozdílu mezi českým starobním důchodem vypláceným stěžovateli a výší českého průměrného starobního důchodu, neboť žalovaná stěžovateli znemožnila dosahovat dostatečného výdělku k tomu, aby právě na průměrný český starobní důchod také dosáhl. Stěžovatel se domáhal rovněž dorovnání rozdílu cen, za které musel své nemovitosti i s vybavením prodat před nuceným odchodem do Rakouska, k jejich ceně skutečné.

3. Obvodní soud ústavní stížností nyní napadeným rozsudkem žalobu zamítl. Dospěl totiž k závěru, že stěžovatelem uplatněné nároky jsou promlčeny, jelikož desetiletá objektivní promlčecí lhůta podle § 22 odst. 2 zákona č. 58/1969 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou rozhodnutím orgánu státu nebo jeho nesprávným úředním postupem, začala běžet ode dne 12. 5. 1982, kdy v důsledku nesprávného úředního postupu státu došlo k vystěhování stěžovatele do Rakouska, a vznikla mu tak újma. Proto tato promlčecí doba uplynula nejpozději v květnu roku 1992. Dále soud prvního stupně dovodil, že před 30. 11. 1989 stěžovateli žádná právní překážka v uplatnění práva na náhradu škody nebránila. I kdyby však s ohledem na dobu nesvobody nebylo stěžovateli umožněno nárok uplatnit, nic mu nebránilo, aby jej uplatnil po listopadu roku 1989. Potom by podle soudu prvního stupně zákonná desetiletá promlčecí doba běžela od 1. prosince roku 1989 a k promlčení nároku stěžovatele by došlo v roce 1999, tedy dávno před datem, kdy byla žaloba k soudu podána. Okolnost, že konkrétní osoby byly za nezákonně provedenou akci Asanace, v jejímž rámci byl stěžovatel donucen opustit vlast, odsouzeny teprve v roce 2004, respektive v roce 2006 či v roce 2007, nemá na plynutí promlčecí doby a jejího počátku žádný vliv.

4. Městský soud k odvolání stěžovatele ústavní stížností napadeným rozsudkem potvrdil rozsudek soudu prvního stupně ve výroku o věci samé a ve výroku o nákladech řízení jej změnil tak, že žalované s odkazem na § 150 o. s. ř. a poměry stěžovatele náhradu nákladů řízení nepřiznal, dále nepřiznal žalované náhradu nákladů odvolacího řízení. Městský soud vyšel z toho, že je nutno v souladu s nálezem sp. zn. I. ÚS 245/98 ze dne 22. 9. 1999 (N 128/15 SbNU 221), podle něhož i nevyhlášení řádně schváleného ustanovení zákona je nesprávným úředním postupem, uznat vystěhování stěžovatele a jeho rodiny do Rakouska také za nesprávný úřední postup, za nějž stát odpovídá. Nalézací soud však postupoval správně, když žalobu stěžovatele zamítl z důvodu promlčení, přičemž ani neshledal, že by žalovanou vznesená námitka promlčení byla v rozporu s dobrými mravy. Dále městský soud s odkazem na judikaturu Nejvyššího soudu dovodil, že u nároku na náhradu škody způsobené nesprávným úředním postupem se uplatní pouze subjektivní promlčecí doba, která počne běžet okamžikem, kdy se poškozený o vzniku škody dozvěděl. Proto podle městského soudu došlo k promlčení stěžovatelem uplatňovaného nároku na náhradu škody představovaného rozdílem mezi současnou cenou nemovitostí původně patřících rodině stěžovatele a cenou, za kterou nemovitosti v roce 1982 prodal. Stěžovatel totiž věděl, za jakou – podle něho nepřiměřenou – cenu nemovitosti prodal a nejpozději v roce 2002, když svůj nárok uplatnil u žalované, měl za to, že mu vznikla škoda a v jaké výši, neboť v podání doručeném žalované v říjnu roku 2002 tuto škodu vyčíslil. Jestliže žalobu podal až v listopadu roku 2007, došlo k tomu až po uplynutí tříleté subjektivní doby (počítáno nejpozději od roku 2002). Pokud se jedná o stěžovatelův nárok na doplatek důchodu (jako rozdílu mezi průměrným starobním českým důchodem a stěžovatelovým důchodem), pak u tohoto nároku nelze promlčení spolehlivě dovozovat, neboť tento nárok nelze vůbec podřadit pod zákon č. 58/1969 Sb., a to z toho důvodu, že důchod byl žalobci přiznán v roce 2007. Pokud měl stěžovatel za to, že mu byl důchod přiznán v nesprávné výši, bylo na něm, aby cestou správního řízení výměru důchodu zpochybnil; ze stěžovatelových žalobních tvrzení ostatně ani nelze dovodit, že by základem pro nízkou výměru důchodu stěžovatele byl jakýkoliv nesprávný úřední postup. Stěžovatelův předpoklad, že pokud by nemusel v roce 1982 opustit svoji vlast, pak by dosáhl starobního důchodu v minimálně průměrné výši, je podle městského soudu spekulativní. Městský soud navíc dodal, že i u tohoto nároku by bylo lze promlčení zohlednit, neboť promlčecí lhůta začala běžet ode dne, kdy došlo k události, z níž stěžovateli škoda vznikla (sám stěžovatel za takovou událost označil vystěhování z republiky v roce 1982). Potom by však promlčecí doba marně uplynula v roce 1992, respektive v roce 1999, pokud by se její počátek s ohledem na období nesvobody začal počítat až od roku 1989.

5. Následné dovolání stěžovatele bylo ústavní stížností napadeným usnesením Nejvyššího soudu odmítnuto. Nejvyšší soud zejména zdůraznil, že u nároků z odpovědnosti za nesprávný úřední postup se uplatní pouze jediná, a to subjektivní tříletá, promlčecí doba, která počala běžet okamžikem, kdy se poškozený o vzniku škody dozvěděl, tedy když zjistil skutkové okolnosti, z nichž lze dovodit vznik škody a orientačně její rozsah v penězích. Nejde přitom o vědomost o škodné události (o nesprávném úředním postupu), která škodu vyvolala, nýbrž o vědomost o vzniku majetkové újmy na straně poškozeného. U otázky rozporu námitky promlčení s dobrými mravy platí, že uplatnění námitky promlčení se příčí dobrým mravům jen v těch výjimečných případech, kdy je výrazem zneužití tohoto práva na úkor účastníka, který marné uplynutí promlčecí doby nezavinil a vůči němuž by za takové situace zánik nároku na plnění v důsledku promlčecí doby byl nepřiměřeně tvrdým postihem ve srovnání s rozsahem a charakterem jím uplatňovaného práva a zejména s ohledem na důvody, pro které své právo neuplatnil včas. V této otázce přitom není rozhodnutí městského soudu v rozporu s judikaturou Nejvyššího soudu. Dovolání nebylo přípustné ani ve vztahu k nároku na náhradu škody představované rozdílem ve výši starobního důchodu. Odvolací soud svůj závěr o nedůvodnosti žaloby totiž postavil minimálně na 4 důvodech, z nichž každý sám

o sobě by vedl k zamítnutí žaloby. Za prvé, stěžovatel se měl primárně cestou správního soudnictví bránit proti rozhodnutí o přiznání starobního důchodu v nesprávné výši, za druhé, žalobní nárok by byl tak jako tak promlčen, za třetí, se měl stěžovatel náhrady škody způsobené komunistickým režimem domáhat cestou zvláštních předpisů, které takto nelze obcházet, a za čtvrté, žalobní nárok stěžovatele stojí na nepodložené hypotéze, že nebýt vystěhování, dosáhl by na vyšší starobní důchod.

6. Stěžovatel v ústavní stížnosti nejprve popisuje, jaké negativní socioekonomické dopady na něj mělo nucené vystěhování z vlasti v osmdesátých letech minulého století (neuměl jazyk, byl vytržen ze svého prostředí atd.), když se musel – mimo jiné – narychlo zbavit nemovitého majetku, který by neprodal pro silnou citovou vazbu ani dnes. Žalobu, jež vyústila až v nyní projednávanou ústavní stížnost, podal záměrně teprve poté, co bylo ukončeno trestní řízení proti vykonavatelům akce Asanace, čímž byla podle stěžovatele celá akce postavena mimo zákon. Samotné řízení o žalobě stěžovatele trvalo 11 let, kdy se ani soudy vzájemně neshodly na tom, kdy mělo k promlčení jednotlivých nároků stěžovatele na jím požadovanou náhradu škody dojít (srov. rekapitulaci shora). V této souvislosti stěžovatel zejména zdůrazňuje, že u jednotlivých pravidelně vyplácených splátek důchodu (respektive stěžovatelem požadovaného dorovnání k nim) k promlčení alespoň pro budoucí období dojít v principu nemohlo. Soudy se nadto nedostatečně zabývaly tím, že námitka promlčení vznesená žalovanou je rozporná s dobrými mravy, když žalovaná svoje tvrzení o počátku promlčení uzpůsobovala tomu, k jakému aktuálnímu závěru v té které fázi řízení soudy dospěly. Soud rovněž zcela nepochopitelně dospěl k závěru, že stěžovatel se měl cestou správního řízení domáhat úpravy výměru starobního důchodu ještě předtím, než mu byl tento vyplacen.

II. Vyjádření účastníků řízení a vedlejšího účastníka řízení

7. Nejvyšší soud ve vyjádření k ústavní stížnosti odkázal na odůvodnění napadeného usnesení a dále uvedl, že se městský soud neodchýlil od ustálené judikatury vztahující se k otázce případného rozporu námitky promlčení s dobrými mravy, když k zamítnutí stěžovatelova žalobního nároku by došlo i z jiných důvodů – s těmito navíc stěžovatel v dovolání řádně nepolemizoval, tedy v tomto ohledu nelze dovolání stěžovatele považovat za řádně podaný opravný prostředek (přinejmenším ve vztahu ke škodě, která stěžovateli měla vzniknout na starobním důchodu). Pro věc je rovněž podstatné, že stěžovatel měl nejpozději v roce 2002 – jak již uvedl městský soud – vědomost o vzniku škody i o její výši, tedy minimálně od tohoto okamžiku začala plynout tříletá subjektivní promlčecí lhůta. Současně v tomto období již nelze shledat skutečnosti (a stěžovatel je podle Nejvyššího soudu ani řádně neuvádí), pro které by vznesená námitka promlčení byla v rozporu s dobrými mravy.

8. Městský soud v Praze a Obvodní soud pro Prahu 7 v jimi poskytnutých vyjádřeních k ústavní stížnosti jen stručně odkázaly na odůvodnění napadených rozhodnutí.

9. Ministerstvo vnitra uvedlo, že odkazuje na svá předešlá písemná i ústní vyjádření v předmětné věci s tím, že opětovně zdůrazňuje, že stěžovatel se měl náhrady jemu eventuálně způsobených křivd domáhat podle speciálních zákonů (zákon č. 87/1991 Sb., o mimosoudních rehabilitacích). Nadto Ministerstvo vnitra poznamenalo, že námitku promlčení vznášelo od začátku celého řízení, takže námitka nemůže být pro stěžovatele překvapivá. Rozdílné právní posouzení otázky promlčení soudy jednotlivých stupňů nemůže představovat zásah do procesních práv stěžovatele.

10. Vyjádření účastníků řízení a vedlejšího účastníka řízení Ústavní soud nezasílal stěžovateli k replice, neboť tato nepřesahují rámec argumentace ústavní stížností napadených rozhodnutí ani průběh dosavadního řízení.

III. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

11. Ústavní soud ve své judikatuře opakovaně zdůrazňuje, že není součástí soudní soustavy, a nepřísluší mu proto ani právo vykonávat dohled nad rozhodovací činností obecných soudů. Do rozhodovací činnosti obecných soudů je oprávněn zasáhnout pouze tehdy, došlo-li jejich pravomocným rozhodnutím v řízení, jehož byl stěžovatel účastníkem, k porušení jeho základních práv či svobod chráněných ústavním pořádkem. Skutečnost, že se obecný soud opřel o právní názor (resp. o výklad zákona, případně jiného právního předpisu), se kterým se stěžovatel neztotožňuje, nezakládá sama o sobě relevantní důvod k podání ústavní stížnosti. Na straně druhé však platí, že výklad a následná aplikace právních předpisů obecnými soudy mohou v některých případech vybočovat z mezí hlavy páté Listiny, jakož i z principů ovládajících právní stát, a zasáhnou tak do některého ústavně zaručeného základního práva. To je právě případ stěžovatele.

III./1 Obecná východiska

12. Z judikatury Ústavního soudu i Nejvyššího soudu lze dovodit [srov. k tomu z poslední doby např. nález sp. zn. II. ÚS 1782/19 ze dne 8. 10. 2019 (N 172/96 SbNU 197); https://nalus.usoud.cz], že na stát jako účastníka v soudním řízení, zvláště jde-li o řízení o náhradu škody (újmy), již měl svou činností způsobit, jsou kladeny vyšší nároky než na subjekt jiný [srov. za všechny např. nález sp. zn. II. ÚS 2062/14 ze dne 25. 10. 2016 (N 198/83 SbNU 185), nález sp. zn. I. ÚS 3391/15 ze dne 14. 11. 2017 (N 209/87 SbNU 413), nález sp. zn. I. ÚS 2216/09 ze dne 31. 5. 2011 (N 103/61 SbNU 551), rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. 1. 2018 sp. zn. 27 Cdo 2826/2017 či rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19. 10. 2016 sp. zn. 30 Cdo 4776/2014 – byť tento byl zrušen nálezem Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 76/17 ze dne 3. 4. 2018 (N 67/89 SbNU 57), ovšem s právními východisky v něm uvedenými se Ústavní soud zcela ztotožnil, když Nejvyšší soud je na jím tehdy hodnocený případ toliko nesprávně aplikoval]. Souhrnně tak lze uvést, že stát jako subjekt *sui generis*, při hodnotách, na nichž je založen a v jeho vrchnostenském postavení, musí vystupovat jako „vzor“ pro své občany, a to i tehdy, mělo-li by to být na úkor jeho eventuálního úspěchu v soudní při [např. námitku promlčení by tak měl vznášet na svoji obranu jen z důležitých důvodů (srov. odst. 32 a 37 rozsudku sp. zn. 30 Cdo 4776/2014 a na něj navazující citovaný nález sp. zn. II. ÚS 76/17)].

13. Nelze tak souhlasit s názorem, na nějž odkázal městský soud a Nejvyšší soud i v nyní ústavní stížností napadených rozhodnutí, že by námitka promlčení vznesená státem mohla být hodnocena jako nemravná jen tehdy, je-li její uplatnění výrazem jejího zneužití (odhlédnuto od dalších judikaturou Nejvyššího soudu vyžadovaných podmínek), tedy když by žalovaná marné uplynutí promlčecí doby zavinila [srov. k tomu např. příliš zužující výklad uvedený v rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 28. 11. 2001 sp. zn. 25 Cdo 2905/99, kdy se nemravnost vznesení námitky promlčení státem poměřuje se šikanou druhého (jiného) účastníka řízení]. Naopak podpořit je zapotřebí – zvláště ve vztahu ke státu jako účastníku řízení o náhradě škody (újmy), kterou způsobil – výklad (zde nahlíženo opět námitkou promlčení), že taková námitka by byla rozporná s dobrými mravy i jen tehdy, byla-li by použita vůči účastníku řízení, který marné uplynutí promlčecí doby nezavinil a vůči němuž by zánik nároku na plnění byl nepřiměřeně tvrdý (srov. k tomu rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22. 8. 2002 sp. zn. 25 Cdo 1839/2000). Takové interpretaci ostatně odpovídá i to, že Ústavní soud posoudil jako nemravnou námitku promlčení vznesenou státem např. v situaci, kdy k samotnému promlčení přispěla změna judikatury obecných soudů; ke změně judikatury v demokratickém právním státě přitom nedochází proto, aby si stát zajistil úspěch v konkrétním soudním sporu (srov. k tomu okolnosti případu, z nichž vyšel nález sp. zn. II. ÚS 76/17).

14. Na základě doposud uvedeného je možno podle Ústavního soudu učinit několik dílčích závěrů. Na stát coby účastníka řízení je nutno klást vyšší požadavky, co se týká akceptovatelnosti jeho některých procesních postupů a obrany, zvláště je-li pasivně legitimován v řízení o náhradě škody (újmy), již měl při výkonu své činnosti způsobit. Takový přístup považuje Ústavní soud za zcela souladný s jeho ustálenou judikaturou preferující ochranu jednotlivce a jeho základní práva (svobody) v situacích, kdy stát musí odčinit jím způsobenou křivdu. Není pak jistě podstatné z hlediska smyslu sledované úvahy, zda se beneficium takové interpretace a aplikace právních norem týká restituentů [srov. např. nález sp. zn. II. ÚS 2640/17 ze dne 22. 5. 2018 (N 98/89 SbNU 467)], odškodnění osob pronásledovaných nedemokratickým režimem jako v případě stěžovatele [nález sp. zn. I. ÚS 819/15 ze dne 15. 4. 2015 (N 81/77 SbNU 177)] nebo osob, jimž stát způsobil škodu (újmu) svým jiným (dalším) nesprávným postupem nebo rozhodnutím. Uvedené případy – a jistě nejen ty – totiž spojuje obecná idea spravedlnosti, jež svědčí ve prospěch takto poškozených subjektů [srov. k tomu v širších souvislostech například nález sp. zn. I. ÚS 2166/10 ze dne 22. 2. 2011 (N 21/60 SbNU 215)].

III./2 Aplikace obecných východisek na právě projednávaný případ

15. Pro obecné soudy, jak ukázáno shora, bylo při posouzení stěžovatelova případu určující, že jeho nárok ve všech jeho variantách (respektive v návaznosti na všechny důsledky státem způsobené nespravedlnosti, jejíhož odškodnění se stěžovatel domáhal) je promlčen. Ostatními aspekty splnění podmínek pro přiznání náhrady škody se zabývaly spíše letmo, byť městský soud v ústavní stížností napadeném rozhodnutí výslovně připustil, že k nesprávnému úřednímu postupu ve smyslu zákona č. 58/1969 Sb. ve věci stěžovatele došlo [srov. k tomu odst. 21 rozsudku městského soudu].

16. Posouzení, zda k promlčení došlo či nikoliv, obecné soudy rozdělily v podstatě do dvou fází. Běh promlčecí doby zkoumaly jednak pro období let osmdesátých až devadesátých minulého století (tedy až někam k letům 1990–1992), následně pro období let 2001–2007, kdy podle východisek samotných obecných soudů bylo například skončeno trestní řízení s některými jednotlivci, kteří na stěžovateli (a nejen na něm) ve jménu totalitní moci výše popsané nespravedlnosti páchali. Ústavní soud pak v tomto ohledu nepřijímá názor obvodního soudu, který převzal závěr obsažený v usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 8. 2010 sp. zn. 25 Cdo 391/2009, že ani v období před rokem 1989 eventuálně poškozeným státní mocí formálně nic nebránilo v tom, aby se po státu dožadovali náhrady škody způsobené rozhodnutím jeho orgánů nebo nesprávným úředním postupem právě podle zákona č. 58/1969 Sb. Není totiž zapotřebí dlouhého právního a zejména historického rozboru k závěru, že minimálně ve vztahu k osobám v postavení stěžovatele (tedy k lidem, Kteří byli pro své přesvědčení a aktivity režimu nepohodlní nebo přímo nežádoucí) by takové jimi vyvolané řízení (pokud by vůbec bylo zahájeno) nevedlo ke spravedlivému posouzení jejich nároku.

17. V této souvislosti postačuje odkázat na jeden z nejdůležitějších hodnotových nálezů v éře samostatné České republiky a jejího po dlouhé době obnoveného Ústavního soudu, tedy na nález sp. zn. Pl. ÚS 19/93 ze dne 21. 12. 1993 (N 1/1 SbNU 1; 14/1994 Sb.), v němž se Ústavní soud v řízení o kontrole norem zabýval ústavností zákona č. 198/1993 Sb., o protiprávnosti komunistického režimu a o odporu proti němu. Pokud se totiž vychází z přiléhavé teze z rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 7. 10. 2014 sp. zn. 28 Cdo 1729/2014, že institut promlčení slouží k realizaci principu právní jistoty, pak má-li naznačený vztah mezi právní jistotou a promlčením fungovat, musí zde existovat – nahlíženo optikou náhrady škody způsobené orgány veřejné moci – skutečná vůle eventuálně protiprávní jednání státu identifikovat a odškodnit (srov. k tomu právě nález sp. zn. Pl. ÚS 19/93). Není-li zde taková vůle státu nahlížet sebekriticky na sebe samotného, je promlčení bránící stát před neúměrně

pozdě vznášenými nároky zbytečné a obsahově prázdné. Uvažovat tedy pro období let 1982 až 1989 tak, že se stěžovatel měl obrátit na československý soud s tím, že byl se svojí rodinou vystaven nesprávnému úřednímu postupu, je zcela nepřípadné.

18. Obdobně je pak nutno podle Ústavního soudu posuzovat situaci stěžovatele i po roce 1989. Jednak, nahlíženo očima tehdejší doby, jistě nebylo zpočátku lehké odhadnout, zda bezprostředně po pádu totalitního komunistického režimu již konečně došlo ke kýžené, nevratné změně poměrů, jednak poté, co již bylo zřejmé, že dosavadní mocensko-politické soustředění vlivu nebude ani v pozměněné formě obnoveno, nelze jednoduše vycházet z toho, že by bylo okamžitě reálně možné začít se domáhat náhrady škody způsobené veřejnou mocí před rokem 1989. Nešlo totiž jen o to, aby společnost jako celek začala pociťovat reálnou potřebu odčinit nespravedlnost minulé doby, ale aby – a to hlavně – byly pro takový eventuální postup vytvořeny skutečné k onomu cíli vedoucí postupy a mechanismy.

19. V této souvislosti je pak zcela příhodný odkaz stěžovatele na nález sp. zn. IV. ÚS 262/10 ze dne 16. 9. 2010 (N 198/58 SbNU 749). V něm se Ústavní soud zabýval částečně obdobným případem jako nyní, byť tehdy šlo o náhradu škody na zdraví. Ústavní soud zde vysvětlil hodnotový posun, kdy nejprve musela být překonána zažitá představa o nedotknutelnosti státu – a to i v mysli samotných poškozených – s tím, že teprve postupně a pomalu se působení veřejné moci začalo soustřeďovat na ochranu jednotlivce, včetně jeho rozvoje, jakožto (znovu) nalezeného smyslu existence společnosti uspořádané v demokratický právní stát. O tom, jak značně byla tato fáze mnohdy složitá, pak svědčí skutkové okolnosti nejen případu stěžovatele, ale také právě případu popsaného v nálezu sp. zn. IV. ÚS 262/10, kdy od poškození zdraví tehdejší stěžovatelky až po poslední rozhodnutí obecného soudu předcházející kasačnímu zásahu Ústavního soudu, v němž se obecný soud jednoduše spokojil s tím, že nárok stěžovatelky je promlčen, uplynulo 20 let.

20. Jen samotné řízení o nárocích stěžovatele, jež byly nakonec hodnoceny jako promlčené, přitom trvalo 13 let a sám městský soud v ústavní stížností napadeném rozsudku rekapituluje, že osoby odpovědné za provedení akce Asanace i proti stěžovateli byly pravomocně odsouzeny teprve mezi lety 2004–2007. Městský soud mimoto v ústavní stížností napadeném rozhodnutí při nakonec kladném hodnocení, že nátlak na rodinu stěžovatele a její nucené vystěhování je nutno hodnotit jako nesprávný úřední postup, vyšel ze shora citovaného nálezu Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 245/98 vydaného teprve v roce 1999. Podle Ústavního soudu lze tedy stěžovateli přisvědčit v tom, že s podáním žaloby neodůvodněně neotálel, když řízení, z něhož vzešla ústavní stížností napadená rozhodnutí, žalobou zahájil až v roce 2007. Ústavní soud nadto výše odkázal na rozhodnutí svá i Nejvyššího soudu (srov. např. přiměřeně shora citovaný nález sp. zn. II. ÚS 1782/19 nebo rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 4776/2014), v nichž je vysloven požadavek, aby se stát jako účastník řízení bránil námitkou promlčení, jen vyžadují-li to důležité okolnosti případu. Proto nemůže obstát – sám o sobě – ani argument Nejvyššího soudu uvedený v jeho vyjádření k ústavní stížnosti, že ani sám stěžovatel neuvádí žádné důležité důvody, pro něž žalobu nepodal alespoň mezi lety 2002 až 2007 a pro něž by bylo rovněž k tomuto období možné vznesenou námitku promlčení hodnotit jako nemravnou.

21. Ze všech uvedených důvodů tedy Ústavní soud dospívá k závěru, že nebylo ústavně konformní, byla-li žaloba stěžovatele zamítnuta převážně s ohledem na vedlejším účastníkem úspěšně uplatněnou námitku promlčení. Je-li totiž smyslem promlčení ochrana právní jistoty, musí zároveň platit, že ten, jehož práv se má promlčení týkat, musí mít dánu možnost domáhat se svého práva u soudu, než promlčení prostým plynutím času nastane. Taková možnost však v případě stěžovatele byla v podstatě vyloučena (to se týká zejména období před rokem 1989) nebo byla podstatně omezena, jak bylo vysvětleno výše. Není přitom úkolem Ústavního soudu ani obecných soudů, aby se ve složitých případech (což konstatuje i městský soud v ústavní stížností napadeném rozsudku) pokoušely nalézt za každou cenu

přesný okamžik, kdy se konkrétní poškozený mohl reálně nejdříve domáhat náhrady škody po státu, neboť by zde v prvé řadě musely existovat důležité důvody, proč v řízení o náhradě škody (újmy) způsobené nezákonným rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem takovou námitku státu vůbec akceptovat.

22. Na celý případ – vzhledem k jeho skutkovým okolnostem – je možno ostatně podle Ústavního soudu nahlížet i tak, že při „kontinuitě se starým právem“ a při „hodnotové diskontinuitě“ se starým režimem (srov. k tomu odůvodnění nálezu sp. zn. Pl. ÚS 19/93), zde existuje částečná odpovědnost České republiky jako právního nástupce Československé socialistické republiky za bezpráví páchaná komunistickou mocí (srov. k tomu též restituční a jiné zákonodárství zejména z devadesátých let minulého století). Při takovém výkladu by byl podle Ústavního soudu udržitelný závěr, že zvláště Československá socialistická republika přímo zavinila, že stěžovatel se proti ní reálně nemohl domáhat náhrady škody za jí vyvolané bezpráví (jednoduše proto, že akty nátlaku proti stěžovateli a jeho rodině by jako bezpráví těžko byly uznány), a pokud se následně Česká republika brání vznesením námitky promlčení, jde z její strany o šikanózní aplikaci práva ve smyslu shora citovaného rozsudku Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 2905/99.

IV. Závěr

23. Ústavní soud proto výše uvedená rozhodnutí obecných soudů zrušil podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, neboť jsou rozporná nejen s citovanou judikaturou Ústavního soudu, ale také s východisky judikatury Nejvyššího soudu, přičemž ani Nejvyšší soud takové pochybení městského soudu nenapravil. Došlo tak k porušení stěžovatelova práva na ochranu vlastnictví podle čl. 11 odst. 1 Listiny a podle čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod a k porušení práva stěžovatele na náhradu škody způsobené nesprávným úředním postupem podle čl. 36 odst. 3 Listiny.

24. Současně Ústavní soud uvádí, že nikterak nepředjímá, zda jsou splněny ostatní předpoklady pro přiznání stěžovatelem požadovaných nároků (respektive v jaké výši), kdy takovými aspekty se důkladně nezabývaly ani obecné soudy, neboť pro akceptaci námitky promlčení nemusely. Ústavní soud např. nepřehlédl naznačená východiska městského soudu, že patrně nelze budovat přímou a výlučnou souvislost mezi výší starobního důchodu stěžovatele a jeho nuceným vystěhováním, neboť nelze bez dalšího dovozovat, že kdyby k takovému vynucenému vystěhování nedošlo, dosahoval by stěžovatel alespoň průměrného českého starobního důchodu, jak sám uvádí. I tato otázka však bude před obecnými soudy znovu řešena, když podstata tohoto nálezu spočívá v tom, že soudy nebudou akceptovat žalovanou vznesenou námitku promlčení.

25. Ústavní soud v obecné rovině rovněž nehodnotí jako nesprávnou úvahu obecných soudů o přednosti speciálních předpisů, jež byly vydány ke zmírnění křivd způsobených komunistickým režimem, kdy je jistě nelze „obcházet“ domáháním se náhrady škody (újmy) například podle zákona č. 58/1969 Sb., který z časového hlediska na případ stěžovatele dopadá. Obecné soudy však žádnou aplikační analýzu těchto speciálních předpisů v případě stěžovatele neprovedly (srov. jen blanketní odkazy na ně v odst. 5 a 11 rozsudku městského soudu a zmínku o jejich specialitě a nemožnosti je „obcházet“ na straně 4 napadeného usnesení Nejvyššího soudu).

26. Pokud pak městský soud ve zmiňovaném odst. 11 svého rozsudku bez dalšího uvádí, že „ke zmírnění křivd způsobených komunistickým režimem byly přijaty např. zákon č. 198/1993 Sb., zákon č. 119/1990 Sb., zákon č. 87/1991 Sb.“, nevysvětluje, jak tyto předpisy na případ stěžovatele dopadají. Vzhledem k tomu, za jaké období se stěžovatel náhrady domáhá a jakým způsobem bylo jemu a jeho rodině bezpráví činěno, bude potřeba v dalším řízení před obecnými soudy zvážit, že stěžovatel jím požadovaný nárok neodvozuje

např. od protiprávního výkonu trestu odnětí svobody, od výkonu vazby, od skutečnosti, že by v rámci svého povolání nemohl vykonávat služební poměr, že by jeho majetek připadl na základě nevýhodných podmínek státu nebo jiné povinné osobě atp. [žádná opačná zjištění se totiž (alespoň zatím) z ústavní stížností napadených rozhodnutí nepodávají].

27. Z těchto důvodů nelze souhlasit s názorem Nejvyššího soudu, že stěžovatel k části jím uplatňovaných nároků řádně nevyčerpal dovolání, neboť dostatečně nepolemizoval s důvody, pro které by jeho žaloba musela být tak jako tak zamítnuta, bez ohledu na námitku promlčení vznesenou žalovanou. Pro obecné soudy totiž byla evidentně námitka promlčení prioritní, tedy ostatní důvody vedoucí eventuálně k zamítnutí žaloby stěžovatele jen naznačily, a proto ani po stěžovateli nelze požadovat, aby s nimi v dovolání hlouběji polemizoval. Nadto naopak z dovolání stěžovatele je podle Ústavního soudu zřejmé (srov. např. č. l. 243 a 245 vyžádaného soudního spisu), že stěžovatel nejen vymezil, proč považuje za právně vadné – z hlediska náležitostí přípustnosti dovolání – posouzení otázky (ne)mravnosti uplatněné námitky promlčení, ale polemizoval i s aplikovatelností shora zmíněných speciálních předpisů na jeho věc. Rovněž např. upozorňoval s odkazem na judikaturu Nejvyššího soudu na nutnost posuzovat promlčení jednotlivě od každé splátky, jedná-li se o opakující se plnění. Je to tedy naopak Nejvyšší soud, jenž v ústavní stížností napadeném usnesení na tuto argumentaci stěžovatele dostatečně nereaguje.

Odlišná stanoviska

Odlišné stanovisko soudce Radovana Suchánka

Na rozdíl od většiny senátu mám za to, že napadenými rozhodnutími základní práva stěžovatele, uvedená ve výroku nálezu, porušena nebyla, tudíž jeho ústavní stížnosti nemělo být vyhověno.

1. Nemohu souhlasit již s metodou, s níž nález přistupuje k přezkumu napadených rozhodnutí soudů, předně pak Nejvyššího soudu. Jednostranně totiž přejímá optiku stěžovatele, který neúspěšně brojil dovoláním proti rozhodnutí odvolacího soudu (potažmo soudu prvního stupně), když toto dovolání Nejvyšší soud odmítl jednak pro nepřípustnost a jednak pro jeho vady, což nález ani nezmiňuje (!). Nález totiž adekvátně nezohledňuje skutečnost (viz bod 27), že stěžovatel v dovolání napadl pouze vyřešení právní otázky promlčení uplatněného nároku, ale v případě jeho námitek proti dalším třem důvodům, pro něž odvolací soud shledal žalobu nedůvodnou (viz bod 5 *in fine*), neuvedl žádný z předpokladů přípustnosti dovolání uvedených v § 237 o. s. ř., čímž nesplnil svou povinnost dle § 241a odst. 2 o. s. ř. Ústavně souladným je pak související – konstantní – závěr Nejvyššího soudu, dle něhož: „Založil-li ovšem odvolací soud závěr o nedůvodnosti uplatněného nároku současně na více na sobě nezávislých důvodech, pak sama okolnost, že jeden z nich neobstojí, nemůže mít na správnost tohoto závěru vliv, pakliže obstojí důvod další. To platí i tehdy, nemohl-li být další důvod podroben dovolacímu přezkumu proto, že nebyl dovoláním dotčen.“ Vymezení předpokladů přípustnosti dovolání přitom nemůže spočívat v pouhé polemice dovolatele s právním posouzením věci odvolacím soudem (opak se podává z bodu 27 nálezu). Ústavní stížnost proto neměla být k věcnému přezkumu Ústavním soudem připuštěna. Když už se tak ale z blahovůle většiny senátu stalo, vyjádřím svůj odlišný názor i co do „podstaty“ nálezu, jež dle něj spočívá v tom, že „soudy nebudou akceptovat“ státem vznesenou námitku promlčení (bod 24).

2. Souhlasím s obecnými východisky nálezu v tom, že „na stát jako účastníka v soudním řízení, zvláště jde-li o řízení o náhradu škody (újmy), již měl svou činností způsobit, jsou kladeny vyšší nároky než na subjekt jiný“ (bod 12). Tomu však nálezem zrušená rozhodnutí obecných soudů neoponují. Mám ovšem již výhradu proti vyslovenému nesouhlasu s názorem, že obecné soudy hodnotí námitku promlčení jako rozpornou s dobrými

mravy jen tehdy, jestliže žalovaný promlčení „zavinil“ (bod 13), neboť tuto – jinak jistě správnou – tezi zastávají soudy jako obecnou (bez vztahu výlučně ke státu) a nadto daly najevo, že vnímají nejen, že se státem je třeba zacházet přísněji, ale že jsou i jiné k témuž závěru vedoucí situace. Takovou je například ta, která je popisována právě v závěru bodu 13. Také s bodem 14 souhlasím, byť je poněkud s podivem, že návrh zde nerozlišuje mezi oněmi „specifickými“ poškozenými a ostatními. Rovněž kritika usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 391/2009 v bodu 16 není – co do obecných judikaturních průmětů – nijak převratná; že se k němu ještě soud prvního stupně přihlásil, je poněkud překvapivé. Významné však je, že do výsledku se tato vada v právním posouzení věci nepromítla. Právní názor vtělený do nálezu sp. zn. Pl. ÚS 19/93 (bod 17) je také dlouhodobě známý, odkaz na něj v dnešním nálezu je ovšem zcela nepřiléhavý, když nález pléna se týká promlčecí lhůty trestných činů s ohledem na účinky § 5 zákona č. 198/1993 Sb., nikoli promlčení odvíjejícího se od předpisů soukromoprávních. Potud ale stále nelze shledat nic, z čeho by bylo možno učinit takový „převrat“, jaký se nakonec ukazuje ve výsledku nálezu.

3. V dalším totiž platí, že čeho je moc, toho je příliš. Co se stalo před rokem 1989, jde z pohledu reálné uplatnitelnosti nároků na náhradu škody samozřejmě stranou, avšak následné období existence již svobodného a demokraticky konstituovaného státu (viz zejména Listinu základních práv a svobod a Ústavu České republiky) nelze nechat bez povšimnutí v úvahách, kdy se občan „rozkoukal“ a kdy stal se „odvážnějším v mysli“, aby mohl podat proti svému státu žalobu (body 18 a 19). Takové rozkoukávání a občanské zesebevědomování samozřejmě nemůže trvat věčně, byť by – jak se v tenoru nálezu zjevuje – tak i být mohlo. I ohledy na subjektivní poměry poškozeného – z hlediska možnosti uplatnit své nároky – musí mít své meze, má-li mít institut promlčení nějaký praktický smysl; též právní jistota státu je jako takový praktický smysl uznávána, a to též Ústavním soudem. Problém promlčení stěžovatelova práva na náhradu škody totiž z hlediska své časové dimenze zjevně netkví toliko v tom, že by pro něj snad „nebylo zpočátku lehké odhadnout, zda bezprostředně po pádu totalitního komunistického režimu již konečně došlo ke kýžené, nevratné změně poměrů“ a že „nelze jednoduše vycházet z toho, že by bylo okamžitě reálně možné začít se domáhat náhrady škody způsobené veřejnou mocí před rokem 1989“, protože nebyly pro takový postup „vytvořeny skutečné k onomu cíli vedoucí postupy a mechanismy“ (bod 18), když svou žalobu podal právě až koncem roku 2007.

4. Nález vlastně stojí na dvou argumentačních liniích. Za prvé, že stěžovatel s podáním žaloby (do roku 2007) „neodůvodněně neotálel“ (body 20 a 21), ačkoli škody, jejichž náhrady se domáhá, vznikly (a byl si jich vědom), nejpozději v polovině 90. let (ohledně nemovitosti dávno předtím, a totéž platí co do vyměření starobního důchodu), a za druhé, že má platit, že námitku promlčení může stát vznést jen tehdy, vyžadují-li to „důležité důvody“ (opět body 21 a 22). Ani jedno, ani druhé nesdílím.

5. Je totiž absurdní – z historické paměti – tvrzení nálezu, že do roku 2007 byla „taková možnost“ (domáhat se svého práva u soudu) v případě stěžovatele „podstatně omezena“, a to už jen proto, že se tím v podstatě říká, že z důvodů tehdejších státoprávních a politických poměrů do té doby (tedy i v období sedmnácti let po listopadu 1989!) nebylo možné rozumně žalovat, neboť „poměry“ to neumožňovaly. Vzhledem k tomu, že návrh nepracuje se zvláštními subjektivními okolnostmi, jež by specificky tížily stěžovatele, z toho plyne, že vznesení námitky promlčení státem je objektivně, ve vztahu ke všem, kdož do roku 2007 v České republice žili a předtím byli poškozeni, vyloučeno; sice argumentem dobrých mravů, což však ve výsledku tak jako tak znamená, že vůbec. To je jistě důsledek nepřijatelný, a to při plném vědomí toho, že k žalobcům poškozeným státem je třeba přistupovat „mírněji“.

6. Také požadavek „důležitých důvodů“, resp. „důležitých okolností případu“ („aby se stát … bránil námitkou promlčení“ – bod 20) nelze vnímat odtažitě od důvodu – pro vznesení námitky promlčení – podstatného, jímž je právní jistota, jež byla i pro stát Ústavním soudem

mnohokrát aprobována [viz např. Nejvyšším soudem zmíněný – dnešním nálezem však opomenutý – nález ze dne 14. 9. 2016 sp. zn. I. ÚS 1532/16 (N 176/82 SbNU 713), podle něhož „na jedné straně je zde ústavní požadavek, aby se jednotlivci dostalo ochrany jeho práv poškozených jednáním státu tím, že utrpěl újmu v souvislosti s nezákonným postupem státu, na druhé straně by ani stát neměl být v nejistotě v tom ohledu, po jak dlouhou dobu je nárok založený nezákonným postupem vymahatelný a vynutitelný soudně. Je tedy nutné nalézt spravedlivou rovnováhu mezi ochranou práv poškozeného a ochranou právní jistoty“ (bod 16)]. Taková právní jistota bude bezpochyby dotčena, jestliže nárok na náhradu škody byl uplatněn po více než deseti letech poté, co byl podle zákona promlčen, jak tomu v dané věci zjevně bylo. Nález ostatně jakkoli nevysvětluje, jaké „důležité důvody“ (další) by mohly být těmi, vzhledem k nimž by stát námitku promlčení mohl vznést, a tím ani obecným soudům neříká, co v dalším řízení mají zjišťovat. Stejně jako v předchozím ani tato argumentační linie proto pro mě není přijatelná.

7. A konečně, v mnohém v kolizi s tím, co nález říká jinde (bod 14 ad nerozlišování mezi poškozenými obecně a „specificky“), se v bodu 22 lze dozvědět, že vlastně – bylo-li zde „bezpráví“ – námitku promlčení stát vznést nesmí, neboť by šlo o „šikanózní aplikaci práva“. To nemohu přijmout už vůbec. Je třeba mít na zřeteli, že oba „odškodňovací“ zákony institut promlčení zakotvily [viz zejména § 22 zákona č. 58/1969 Sb. a § 32 zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád)]. Tudíž stát námitku promlčení vznést může. Tak jako nelze aplikací zákona „vyprázdnit“ čl. 36 odst. 3 Listiny, nelze ani výkladem (byť i Ústavního soudu) vyprázdnit promlčení. Subjektivní důvody žalobce, které způsobily, že žalobu podal opožděně, lze samozřejmě – a ve vztahu ke státu zvláště citlivě – posuzovat individuálně, nutno je však vždy hodnotit cestou adekvátní objektivizace, tj. aby takové důvody byly všeobecně srozumitelné a použitelné ve prospěch všech osob v podobné situaci. Jinak je rozhodování soudů, včetně Ústavního soudu, zatíženo nepřípustnou libovůlí, která logicky plodí ústavně zakázanou nerovnost, jež je založena v neprospěch těch žalobců, kteří se spolehli na výkladové standardy (a vědomi si toho, že jejich práva jsou promlčena, žalobu nepodali), oproti těm, kdož se uchýlili až k Ústavnímu soudu a nalezli – eventuálně i mezi ostatními – vstřícné a nad-zákonné (neřkuli nad-ústavní) soudce.

8. Závěrem pro pořádek faktickou poznámku na okraj: Ústavní soud České republiky není jejím Ústavním soudem po dlouhé době obnoveným (bod 17). Jak proto, že žádný jiný Ústavní soud ve své minulosti Česká republika fakticky neměla, tak i proto, že Ústavní soud České republiky měl „svého československého předchůdce“ – Ústavní soud České a Slovenské Federativní Republiky – který „byl ‚soudním orgánem ochrany ústavnosti´ s působností na území České republiky“, přičemž Ústavní soud České republiky se považuje „za pokračovatele jeho materiálního pojetí ústavnosti na území České republiky, byť není formálně jeho právním pokračovatelem“ [viz nález ze dne 5. 12. 2001 sp. zn. Pl. ÚS 9/01 (N 192/24 SbNU 419; 35/2002 Sb.), část VI].

Č. 81
Nesprávné zastavení dovolacího řízení způsobené administrativní chybou soudu
(sp. zn. III. ÚS 831/20 ze dne 28. dubna 2020)

Pokud soud rozhodne o zastavení řízení pro nesplnění podmínky povinného právního zastoupení, aniž však bylo rozhodnuto o řádně podané žádosti o ustanovení právního zástupce pro dovolací řízení, poruší právo účastníka řízení na přístup k soudu (čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod).

Nález

Ústavní soud rozhodl mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků v senátu složeném z předsedy senátu Jiřího Zemánka a soudců Vojtěcha Šimíčka (soudce zpravodaj) a Radovana Suchánka ve věci ústavní stížnosti stěžovatelky Elišky Bendlové, zastoupené Mgr. Petrem Konečným, advokátem, se sídlem Hvězdova 1716/2b, Praha 4, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14. 1. 2020 sp. zn. 20 Cdo 22/2020, za účasti Nejvyššího soudu jako účastníka řízení, takto:

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 14. 1. 2020 sp. zn. 20 Cdo 22/2020 bylo porušeno právo stěžovatelky na přístup k soudu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a podle čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

II. Toto usnesení se proto ruší.

Odůvodnění

I. Průběh řízení před Ústavním soudem, podstatný obsah spisu a rekapitulace ústavní stížnosti

1. Ústavnímu soudu byla doručena ústavní stížnost podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a ustanovení § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“). Stěžovatelka se ústavní stížností domáhá zrušení výše označeného usnesení Nejvyššího soudu, neboť má za to, že jím bylo porušeno její právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 a násl. Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a podle čl. 96 odst. 1 Ústavy a princip rovnosti účastníků řízení podle čl. 37 odst. 3 Listiny, neboť Nejvyšší soud opomenul rozhodnout o její žádosti o ustanovení právního zástupce za účelem podání dovolání.

2. Z vyžádaného spisu soudního exekutora Mgr. Pavla Dolanského, Exekutorský úřad Beroun, sp. zn. 015 Ex 478/15 Ústavní soud zjistil, že jmenovaný soudní exekutor usnesením ze dne 27. 2. 2019 č. j. 015 Ex 478/15-238 udělil vydražiteli Jaroslavu Čechovi příklep na nemovitých věcech v tomto usnesení specifikovaných za nejvyšší podání v částce 151 000 Kč

a povinné (nyní stěžovatelce) uložil nemovité věci vyklidit nejpozději do 15 dnů od právní moci usnesení nebo doplacení nejvyššího podání, nastane-li později (výroky I až III).

3. Proti tomuto usnesení podala stěžovatelka odvolání, neboť s udělením příklepu nesouhlasila a namítala, že po vypracování znaleckého posudku a rozhodnutí o určení ceny nemovitých věcí došlo ke dni konání dražby k významnému nárůstu jejich ceny. Krajský soud v Praze (dále jen „krajský soud“) rozhodnutí exekutora usnesením ze dne 3. 7. 2019 sp. zn. 20 Co 114/2019 potvrdil, neboť uzavřel, že námitky stěžovatelky, jimiž zpochybňovala výslednou cenu nemovitých věcí, neměly – v době udělení příklepu – žádnou relevanci. V projednávané věci bylo podstatné, že výsledná cena nemovitých věcí ve výši 150 000 Kč byla před vydáním dražební vyhlášky pravomocně určena (usnesením o určení ceny), a krajský soud proto nezjistil žádné nezákonnosti.

4. Proti citovanému rozhodnutí krajského soudu podala stěžovatelka dovolání. Dne 22. 10. 2019 Nejvyšší soud stěžovatelku vyzval usnesením sp. zn. 20 Cdo 3543/2019 k uhrazení soudního poplatku spolu s odstraněním nedostatku povinného zastoupení, a to do 15 dnů ode dne doručení tohoto usnesení. Předmětné usnesení Nejvyššího soudu bylo stěžovatelce doručeno dne 9. 11. 2019. Na tuto výzvu stěžovatelka reagovala tak, že dne 18. 11. 2019 zaslala Nejvyššímu soudu žádost o osvobození od soudního poplatku společně s žádostí o prodloužení lhůty k odstranění nedostatku povinného zastoupení. Ještě téhož dne pak stěžovatelka doručila Nejvyššímu soudu rovněž žádost o ustanovení právního zástupce. Nejvyšší soud následně reagoval tak, že předložil žádost stěžovatelky o osvobození od placení soudního poplatku soudnímu exekutorovi, který stěžovatelku od jeho placení osvobodil, nicméně Nejvyšší soud ústavní stížností napadeným usnesením posléze řízení o dovolání stěžovatelky zastavil, aniž předtím rozhodl o návrhu stěžovatelky o ustanovení právního zástupce, neboť podle jeho názoru stěžovatelka i přes výzvu nesplnila podmínku povinného právního zastoupení v dovolacím řízení.

5. Jak ovšem upozorňuje stěžovatelka v ústavní stížnosti, Nejvyšší soud se vůbec nezabýval její žádostí o ustanovení právního zástupce a zastavil dovolací řízení, čímž zasáhl do jejích ústavně zaručených práv a svobod, zejména do práva na spravedlivý proces ve smyslu judikatury Ústavního soudu, když v důsledku zastavení dovolacího řízení bylo stěžovatelce podle jejího názoru odepřeno právo na řádné projednání věci dovolacím soudem [stěžovatelka v této souvislosti odkazuje na nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 1000/16 ze dne 8. 11. 2016 (N 213/83 SbNU 387)].

II. Vyjádření účastníka řízení

6. Nejvyšší soud ve vyjádření k ústavní stížnosti uvedl, že došlo k administrativní chybě, jelikož žádost stěžovatelky o ustanovení zástupce pro dovolací řízení ze dne 18. 11. 2019 byla založena do sběrného spisu, který již byl skončen bez věcného vyřízení, a nebyla založena do nového sběrného spisu. Proto Nejvyšší soud souhlasí s tím, aby bylo jeho rozhodnutí zrušeno, jak požaduje stěžovatelka.

7. Ústavní soud zaslal ústavní stížnost k případnému vyjádření rovněž vydražiteli Jaroslavu Čechovi a oprávněnému Vilému Zakarovi, nicméně tito se k ústavní stížnosti ve stanovené lhůtě nevyjádřili, a proto Ústavní soud vycházel z toho – v souladu s poučením jim ve výzvě k vyjádření daným – že se postavení vedlejších účastníků v řízení před Ústavním soudem vzdali.

8. S ohledem na obsah vyjádření Nejvyššího soudu je Ústavní soud nezasílal stěžovatelce k replice, jelikož by to bylo zjevně nadbytečné.

III. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

9. Ústavní soud ve své judikatuře opakovaně zdůrazňuje, že není součástí soudní soustavy, a nepřísluší mu proto ani právo vykonávat dohled nad rozhodovací činností obecných soudů [srov. např. nález sp. zn. III. ÚS 23/93 ze dne 1. 2. 1994 (N 5/1 SbNU 41)].

Do rozhodovací činnosti obecných soudů je oprávněn zasáhnout pouze tehdy, došlo-li jejich pravomocným rozhodnutím v řízení, jehož byl stěžovatel účastníkem, k porušení jeho základních práv či svobod chráněných ústavním pořádkem. Skutečnost, že se obecný soud opřel o právní názor (resp. o výklad zákona, případně jiného právního předpisu), se kterým se stěžovatel neztotožňuje, nezakládá sama o sobě relevantní důvod k podání ústavní stížnosti [viz nález sp. zn. IV. ÚS 188/94 ze dne 26. 6. 1995 (N 39/3 SbNU 281)]. Ústavní soud však na druhé straně konstatuje, že výklad a následná aplikace právních předpisů obecnými soudy mohou v některých případech zasáhnout do některého ústavně zaručeného základního práva. To je právě případ stěžovatelky.

10. Esenciální součástí práva jednotlivce na soudní ochranu je právo na přístup k soudu, zaručené jak v čl. 36 odst. 1 Listiny, tak i v čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. Toto právo podléhá některým omezením, jež jsou vtělena do procesních předpisů v zájmu efektivity řízení; žádné z těchto (legitimních) omezení však nesmí být nepřiměřené a nesmí narušovat podstatu chráněného základního práva. K zásadně přípustným omezením patří povinnost účastníka zaplatit soudní poplatek [usnesení, kterým se zastavuje řízení z důvodu nezaplacení soudního poplatku, může být způsobilé bezprostředně zasáhnout do základních práv účastníka řízení – srov. k tomu stanovisko pléna sp. zn. Pl. ÚS-st. 35/13 ze dne 23. 4. 2013 (ST 35/69 SbNU 859; 124/2013 Sb.)] nebo splnit podmínku povinného právního zastoupení, vyžaduje-li to zákon [srov. k tomu shora stěžovatelkou odkazovaný nález sp. zn. II. ÚS 1000/16 ze dne 8. 11. 2016 (N 213/83 SbNU 387) nebo nález sp. zn. III. ÚS 3213/19 ze dne 28. 1. 2020 (N 17/98 SbNU 125)].

11. Ústavní soud rovněž opakovaně judikoval, že o protiústavnost jde i tehdy, vybočuje-li procesní postup soudu ze zákonných pravidel, která řízení před ním upravují, a toto vybočení je způsobilé se pro stěžovatele negativně promítnout do jeho výsledku. Tak je tomu rovněž v případě zřetelných pochybení soudu čistě administrativního rázu, jimiž je kupříkladu nedostatečné seznámení se s obsahem spisu, založení rozhodné listiny do spisu jiného, omyl při datování jejího příchodu, přehlédnutí zaplacení soudního poplatku apod. Z pohledu práva na spravedlivý (řádný) proces totiž nemůže obstát výrok soudu založený na věcně nesprávných argumentech a zjištěních [srov. k tomu přiměřeně např. nález sp. zn. III. ÚS 290/06 ze dne 28. 6. 2007 (N 108/45 SbNU 459) či nález sp. zn. I. ÚS 355/18 ze dne 27. 3. 2018 (N 61/88 SbNU 853)]. I v případě rozhodování o zastavení řízení pak musí zůstat zachován požadavek řádného odůvodnění rozhodnutí, které musí být ve shodě i s obsahem příslušného soudního spisu. Pokud soud rozhodne o zastavení řízení pro nesplnění podmínky povinného právního zastoupení, aniž však bylo rozhodnuto o řádně podané žádosti o ustanovení právního zástupce pro dovolací řízení, poruší právo účastníka řízení na přístup k soudu. Právě o takové pochybení jde i v nyní posuzované věci.

12. I z vyjádření Nejvyššího soudu k ústavní stížnosti totiž vyplývá, že po rozhodnutí soudního exekutora o žádosti stěžovatelky o osvobození od placení soudních poplatků (stěžovatelka byla usnesením ze dne 28. 11. 2019 č. j. 015 EX 478/15-279 osvobozena od placení soudního poplatku za dovolání) bylo její dovolání předloženo opětovně Nejvyššímu soudu s novou předkládací zprávou a byl založen nový sběrný spis, do kterého však již návrh stěžovatelky na ustanovení zástupce pro dovolací řízení chybně nebyl založen. V důsledku této čistě administrativní chyby následně došlo k zastavení dovolacího řízení, aniž by bylo jakkoli rozhodnuto o uvedené žádosti stěžovatelky.

13. Ústavní soud proto konstatuje, že opomenutím rozhodnout o žádosti o ustanovení zástupce pro dovolací řízení bylo stěžovatelce zabráněno v tom, aby se mohla stanoveným postupem domáhat svého práva u nezávislého a nestranného soudu podle čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy (*denegatio iustitiae*).

14. Ústavnímu soudu proto nezbylo než výše uvedené rozhodnutí Nejvyššího soudu zrušit podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu. Takto rozhodl bez

přítomnosti účastníků a bez ústního jednání, neboť od něho nelze očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

II. Usnesení

Usn. č. 4
Rozhodování Ústavního soudu o ústavní stížnosti podané proti pravomocnému rozhodnutí o námitkách vůči protokolu o hlavním líčení (§ 57 odst. 1 trestního řádu) (sp. zn. IV. ÚS 662/20 ze dne 24. března 2020)

Ústavní stížnost podanou proti pravomocnému rozhodnutí o námitkách proti protokolu o hlavním líčení v trestním řízení je třeba považovat za ústavní stížnost předčasně podanou, resp. za ústavní stížnost, která směřuje proti rozhodnutí, které není způsobilým předmětem ústavního přezkumu (§ 75 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů). Ústavní stížnost byla stěžovatelem podána za situace, kdy v jeho trestní věci dosud nebylo obecnými soudy pravomocně meritorně rozhodnuto. Přestože nemůže podat žádný opravný prostředek bezprostředně proti rozhodnutím, která ústavní stížností napadá, tak trestní stíhání vedené proti němu doposud pravomocně skončeno nebylo.

Stěžovateli fakticky nic nebrání v tom, aby proti meritornímu rozhodnutí podal případně novou ústavní stížnost, bude-li mít za to, že v řízení nebyl jím tvrzený stav protiústavnosti napraven. Kdyby se Ústavní soud již nyní vyjadřoval k otázce správnosti či nesprávnosti protokolace hlavního líčení, byť o námitkách proti ní již bylo obecnými soudy pravomocně rozhodnuto, nepřípustně by tak zasáhl do pravomoci obecných soudů.

Usnesení

Ústavní soud rozhodl soudcem zpravodajem Pavlem Šámalem o ústavní stížnosti stěžovatele T. J. O., zastoupeného Mgr. Petrem Hulánem, advokátem, sídlem Opletalova 1535/4, Praha 1 – Nové Město, proti usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 10. prosince 2019 č. j. 8 To 418/2019-1544 a usnesení Městského soudu v Brně ze dne 11. října 2019 č. j. 12 T 111/2017--1468, za účasti Krajského soudu v Brně a Městského soudu v Brně jako účastníků řízení a Krajského státního zastupitelství v Brně a Městského státního zastupitelství v Brně jako vedlejších účastníků řízení, takto:

Ústavní stížnost se odmítá.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadených rozhodnutí

1. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky a § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) se stěžovatel domáhá zrušení v záhlaví označených rozhodnutí, neboť je toho názoru, že jimi došlo k porušení jeho ústavně zaručených základních práv a svobod

zakotvených v čl. 36 odst. 1, čl. 38 odst. 2, čl. 40 odst. 2 Listiny základních práv a svobod a čl. 6 odst. 1, 2 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

2. Z předložených podkladů se podává, že dne 2. 7. 2018 se u hlavního líčení v trestním řízení vedeném u Městského soudu v Brně pod sp. zn. 12 T 111/2017 v rámci přeshraniční právní pomoci s Rakouskem konala videokonference, při které byl vyslechnut poškozený G. B. K průběhu videokonference nebyl prováděn audio či video záznam, ale z hlavního líčení byl pořizován zvukový záznam a následná protokolace protokolující úřednicí podle § 55a zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „tr. řád“) ve spojení s § 55b odst. 1 tr. řádu. Po proběhlém hlavním líčení obhájce stěžovatele namítl, že protokol o hlavním líčení není v souladu se zvukovým záznamem a že zvukový záznam nepokrývá celý výslech svědka, který byl prováděn v daném hlavním líčení s tím, že nelze vyloučit manipulaci se zvukovým záznamem. Dále podotkl, že zvuková stopa v čase 1.06.09 hodin a přepis odpovědi nejsou ve shodě, neboť přepis je nepřesný a nesrozumitelný a svědek podle jeho názoru uvedl něco jiného. V čase 1.09.03 pak rozporoval ohledně formulace verhandlungssume skutečnost, že do výslechu zasahoval zmocněnec, který přesvědčoval poškozeného i soud o slovu koupit – prodej, čímž měl podle stěžovatele navádět poškozeného k použití slova verkaufen.

3. O vznesených námitkách obviněného rozhodl Městský soud v Brně (dále jen „městský soud“) usnesením ze dne 11. 10. 2019 č. j. 12 T 111/2017-1468 tak, že podle § 57 odst. 1 tr. řádu byl protokol o hlavním líčení ze dne 2. 7. 2018 opraven tak, že v textu na č. l. 3 ve druhém odstavci třináctý řádek odspodu na počátku řádku bylo slovo „podvod“ nahrazeno slovem „obchod“. Ve zbytku byly pak námitky obhajoby zamítnuty.

4. Proti tomuto usnesení podal stěžovatel stížnost, kterou Krajský soud v Brně usnesením napadeným nyní projednávanou ústavní stížností (tj. usnesením ze dne 10. 12. 2019 č. j. 8 To 418/2019-1544) zamítl podle § 148 odst. 1 písm. c) tr. řádu.

II. Argumentace stěžovatele

5. Stěžovatel v ústavní stížnosti uvádí, že u hlavního líčení konaného u městského soudu dne 2. 7. 2018 byl pořizován zvukový záznam podle § 55a tr. řádu ve spojení s § 55b odst. 1 tr. řádu. Z tohoto hlavního líčení měl být podle pořízeného zvukového záznamu písemně vyhotoven protokol o hlavním líčení. Předseda senátu svým podpisem stvrdil, že protokol byl vyhotoven ve shodě se zvukovým záznamem č. CD 1118/201 po hlavním líčení ze dne 2. 7. 2018, který je uložen ve spise městského soudu sp. zn. 12 T 111/2017. Po vyžádání předmětného zvukového záznamu stěžovatel zjistil, že je neúplný a že absentuje část výslechu poškozeného G. B. ze strany obviněného a jeho obhájce. Podle názoru stěžovatele protokol o hlavním líčení z hlediska významu obsahu neodpovídá tomu, co bylo v hlavním líčení vyslýchanou osobou proneseno a zachyceno na zvukový záznam. Domnívá se, že nelze vyloučit, že se zvukovým záznamem bylo manipulováno či že byl upravován.

6. Stěžovatel je přesvědčen, že argumentace městského soudu a krajského soudu ohledně jeho námitek a stížnosti je lichá, laxní a úskočná, což činí jejich rozhodnutí nepřezkoumatelnými. Za situace, kdy krajský soud neshledal žádné vady ani pochybení napadeného usnesení, stěžovatel předpokládá, že soud musel zvukový záznam poslechem kontrolovat a srovnat s písemným protokolem. Polemizuje však s tím, že soud zvukový záznam vůbec neposlouchal anebo měl k dispozici úplnou podobu zvukového záznamu, která v trestním spisu založena není. Je přesvědčen, že krajský soud neúplnost zvukového záznamu zcela ignoroval a s ohledem na to, že správnost protokolu o hlavním líčení již nelze přezkoumat, je podle něj trestní řízení zatíženo podstatnou a neodstranitelnou vadou. K tomu stěžovatel odkázal na rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 20. 4. 2005 sp. zn. 4 Tz 7/2005, podle kterého námitky a stížnosti proti protokolaci nemohou být soudy ignorovány a bezdůvodně odmítnuty, a dále na nález Ústavního soudu ze dne 2. 6. 2009 sp. zn. II. ÚS

435/09 (N 129/53 SbNU 623) a nález Ústavního soudu ze dne 23. 3. 2006 sp. zn. III. ÚS 521/05 (N 70/40 SbNU 691), ze kterých vyplývá, že právu na spravedlivý proces odpovídá povinnost obecných soudů svá rozhodnutí řádně odůvodnit a v tom rámci se adekvátně vypořádat se všemi důkazy.

7. Shora popsaný postup městského soudu a krajského soudu považuje stěžovatel za nezákonný a nepřiměřený zásah do jeho ústavně zaručených práv a svobod, zejména práva na spravedlivý proces, práva na obhajobu a práva na soudní a jinou právní ochranu.

III. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

8. Ještě dříve, než mohl Ústavní soud přikročit k věcnému projednání ústavní stížnosti, musel zkoumat, zda jsou splněny formální požadavky kladené na takový návrh zákonem o Ústavním soudu, přičemž shledal, že ústavní stížnost, jinak tyto požadavky splňující, je nepřípustná.

9. Jedním ze základních pojmových znaků ústavní stížnosti jako prostředku k ochraně ústavně zaručených základních práv a svobod je její subsidiarita a jí korespondující princip minimalizace zásahů Ústavního soudu do činnosti ostatních orgánů veřejné moci. Princip subsidiarity se po formální stránce projevuje v požadavku předchozího vyčerpání všech dostupných procesních prostředků k ochraně práv stěžovatele (§ 75 odst. 1 ve spojení s § 72 odst. 3 zákona o Ústavním soudu) a po stránce materiální v požadavku, aby Ústavní soud přistoupil k zásahu na ochranu ústavně zaručených základních práv a svobod až tehdy, kdy příslušné orgány veřejné moci nejsou schopny protiústavní stav napravit. Stanoví-li právní předpis, že v určité procesní situaci je k rozhodování o právech a povinnostech fyzických či právnických osob příslušný orgán veřejné moci, nemůže Ústavní soud rozhodnutí tohoto orgánu předbíhat. Jinými slovy, musí nastat situace, kdy se stěžovatel nemůže domáhat ochrany svých práv jiným zákonným způsobem, tj. procesními prostředky, jež se podávají z právních předpisů upravujících příslušné řízení.

10. Je proto třeba vycházet ze zásady, že ústavní stížností by měla být napadána konečná a pravomocná meritorní rozhodnutí, nikoliv rozhodnutí dílčí, i když jsou sama o sobě pravomocná, tedy přestože proti nim byly všechny dostupné opravné prostředky vyčerpány. Jako nepřípustné proto Ústavní soud opakovaně odmítá ústavní stížnosti v případech, kdy existuje rozhodnutí, jímž však nebyla věc meritorně ukončena [srov. například usnesení Ústavního soudu ze dne 29. 9. 2005 sp. zn. III. ÚS 292/05 (U 23/38 SbNU 587), usnesení Ústavního soudu ze dne 30. 3. 2006 sp. zn. IV. ÚS 125/06 (U 4/40 SbNU 781), usnesení Ústavního soudu ze dne 22. 7. 2008 sp. zn. III. ÚS 1692/08, usnesení Ústavního soudu ze dne 7. 11. 2012 sp. zn. I. ÚS 4033/12 či usnesení Ústavního soudu ze dne 28. 8. 2013 sp. zn. I. ÚS 1503/13, veřejně dostupná na https://nalus.usoud.cz].

11. V daném případě stěžovatel před podáním ústavní stížnosti nevyčerpal všechny procesní prostředky, které mu zákon k ochraně jeho práv poskytuje, neboť podal ústavní stížnost za situace, kdy o jeho sporu dosud nebylo obecnými soudy pravomocně meritorně rozhodnuto. Ačkoliv již nemůže podat žádný opravný prostředek bezprostředně proti rozhodnutím, která ústavní stížností napadá, tak trestní řízení vedené u městského soudu pod sp. zn. 12 T 111/2017 doposud pravomocně skončeno nebylo, resp. stěžovatel Ústavnímu soudu nedoložil opak.

12. Ústavní stížnost je tedy podána předčasně, resp. směřuje proti rozhodnutí, které není způsobilým předmětem ústavního přezkumu (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu).

13. Ústavní soud pro úplnost uvádí, že toto rozhodnutí Ústavního soudu stěžovatele fakticky nijak neomezuje a nic mu nebrání v tom, aby proti meritornímu rozhodnutí ve věci podal případně novou ústavní stížnost, bude-li mít za to, že v řízení nebyl jím tvrzený stav protiústavnosti napraven. Kdyby se Ústavní soud již nyní vyjadřoval k této otázce a případně v záhlaví citovaná rozhodnutí zrušil, nepřípustně by tak zasáhl do pravomoci obecných soudů.

14. Vzhledem k výše uvedenému Ústavní soud postupoval podle § 43 odst. 1 písm. e) zákona o Ústavním soudu a ústavní stížnost mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků odmítl jako nepřípustnou.

Usn. č. 5
Posouzení opožděnosti žaloby doručené do datové schránky soudu (sp. zn. III. ÚS 517/20 ze dne 6. dubna 2020)

Není porušením základního práva žalobce na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, jestliže byla jako opožděná posouzena jeho žaloba doručená do datové schránky soudu den následující po uplynutí lhůty k jejímu podání v čase 00:00:01, jestliže se tak nestalo následkem technických závad při doručování žaloby do datové schránky soudu či neočekávané prodlevy mezi odesláním a doručením způsobené průchodem odeslané žaloby doručovacím systémem.

Usnesení

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Vojtěcha Šimíčka, soudce zpravodaje Pavla Rychetského a soudce Radovana Suchánka o ústavní stížnosti stěžovatele Mgr. Jakuba Horkého, zastoupeného Mgr. Janem Švarcem, advokátem, sídlem Vodičkova 695/24, Praha 1 – Nové Město, proti rozsudku Nejvyššího správního soudu ze dne 16. prosince 2019 č. j. 10 Ads 183/2018-54 a usnesení Městského soudu v Praze ze dne 22. května 2018 č. j. 4 Ad 33/2015-24, za účasti Nejvyššího správního soudu a Městského soudu v Praze jako účastníků řízení, takto:

Ústavní stížnost se odmítá.

Odůvodnění

1. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky a § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) se stěžovatel domáhal, aby byla zrušena rozhodnutí označená v záhlaví, neboť je názoru, že jimi bylo porušeno stěžovatelovo ústavně zaručené základní právo na spravedlivý proces a právní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

2. Stěžovatel se ústavní stížností domáhal zrušení výše uvedených rozhodnutí a uvedl, že jeho odvolání bylo odmítnuto, přestože opožděnost nebyla nepochybně prokázána. Poukazoval na to, že doručení v čase 00:00:01 hod. nelze vyhodnotit jako opožděné a soud měl vzít v úvahu, že mohla mít vliv potenciální technická porucha nebo nepřesný počítačový čas. Stěžovatel napadená rozhodnutí považuje za *denegatio iustitiae,* když soud odmítl žalobu jako opožděnou, meritorně se jí nezabýval a odepřel mu právo na spravedlivé řízení. Dále argumentoval rozhodnutím Ústavního soudu ve věci sp. zn. II. ÚS 2560/13 (N 101/73 SbNU 639) a navrhl, aby rozhodnutí napadená ústavní stížností byla zrušena.

3. Ústavní soud jen stručně rekapituluje průběh předchozího řízení, neboť stěžovateli je znám. Z obsahu ústavní stížnosti a napadených rozhodnutí vyplynulo, že Městský soud v Praze (dále jen „městský soud“) usnesením ze dne 22. 5. 2018 č. j. 4 Ad 33/2015-24 odmítl žalobu proti Ministerstvu práce a sociálních věcí České republiky jako opožděnou ve věci

vyřazení stěžovatele z evidence uchazečů o zaměstnání z důvodů maření součinnosti s úřadem práce. Lhůta pro podání žaloby stěžovateli uplynula dne 6. 10. 2015, žaloba byla podána dne 7. 10. 2015 do datové schránky v čase 00:00:01 hod. Kasační stížnost stěžovatele zamítl Nejvyšší správní soud rozsudkem ze dne 16. 12. 2019 č. j. 10 Ads 183/2018-54, neboť jeho námitky neshledal důvodnými.

4. Ústavní soud se seznámil s ústavní stížností a napadenými rozhodnutími a dospěl k závěru, že se jedná o návrh přípustný, avšak zjevně neopodstatněný [pro rozhodná kritéria srov. nález ze dne 25. 9. 2007 sp. zn. Pl. ÚS 85/06 (N 148/46 SbNU 471); a další; všechna rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na https://nalus.usoud.cz]. Zjevná neopodstatněnost ústavní stížnosti, přes její ústavněprávní rozměr, může mimo jiné plynout také z předchozích rozhodnutí Ústavního soudu řešících shodnou či obdobnou právní problematiku [usnesení ze dne 24. 9. 2002 sp. zn. Pl. ÚS 24/02 (U 31/27 SbNU 341)].

5. Podstatou ústavní stížnosti je sporná otázka, zda žaloba doručená do datové schránky byla podána včas v zákonné lhůtě, když byla stěžovatelem podána u městského soudu dne 7. 10. 2015 v čase 00:00:01 hod.

6. Ústavní soud neshledal, že by napadená rozhodnutí byla v rozporu se závěry nálezu ze dne 20. 5. 2014 sp. zn. II. ÚS 2560/13 (N 101/73 SbNU 639), neboť na věc stěžovatele nedopadají. V uvedeném nálezu se jednalo o výjimky v doručování prostřednictvím telefaxu a e-mailu, kdy úkon účastníka byl učiněn prostřednictvím e-mailové schránky. Jedná se o typové situace, během nichž byla zpráva obsahující podání odeslána v poslední den zákonné lhůty (obvykle nedlouho před půlnocí), avšak doručena soudu byla až po půlnoci. Ústavní soud se zejména vymezil vůči tomu, aby systémové poruchy uvnitř doručovacího mechanismu šly na vrub účastníka řízení. V posuzované věci stěžovatele ale není důvod, proč by se měly vztahovat obdobně na doručování datovou schránkou.

7. Dále Ústavní soud poukazuje na to, že kritériem pro posouzení včasnosti podání telefaxem není rozhodující, kdy bylo podáno k poštovní přepravě, nýbrž kdy došlo soudu. Provozovatel telefaxového spojení (podobně jako provozovatel e-mailového serveru) totiž podle ustálené judikatury civilních i správních soudů není orgánem, který má povinnost podání doručit dle § 57 odst. 3 občanského soudního řádu. To opakovaně uznal i Ústavní soud [např. nálezy ze dne 11. 2. 2009 sp. zn. III. ÚS 2509/08 (N 23/52 SbNU 221) a ze dne 14. 7. 2011 sp. zn. IV. ÚS 2492/08 (N 132/62 SbNU 79) či usnesení ze dne 20. 7. 2005 sp. zn. I. ÚS 250/05 pro telefaxová podání; nález ze dne 14. 11. 2011 sp. zn. IV. ÚS 2446/11 (N 194/63 SbNU 239) či usnesení ze dne 22. 1. 2009 sp. zn. III. ÚS 2361/08 pro e-mailová podání].

8. Od těchto závěrů se Ústavní soud odchýlil v nálezu ze dne 20. 5. 2014 sp. zn. II. ÚS 2560/13 (N 101/73 SbNU 639). K tomu ho vedly dvě hlavní úvahy: 1. shledal rozdíl mezi podáním učiněným prostřednictvím telefaxu a elektronickým podáním učiněným prostřednictvím e-mailu; 2. s ohledem na stále se prohlubující elektronizaci justice je třeba akcentovat materiální prvek a vyzdvihnout smysl doručování jako takový, a tím tedy i zachování lhůty v případech, kdy tato lhůta po formální a technické stránce již vypršela (bod 31). Soud tak výslovně uvedl, že „včasným doručením v této rovině je pak nutno rozumět situaci, kdy úkon účastníka, byť učiněný ve formě elektronického podání prostřednictvím e-mailové schránky, třebaže dojde soudu několik minut po půlnoci dne následujícího po dni, jehož uplynutím příslušná lhůta vypršela, byl ve skutečnosti učiněn před jejím uplynutím, tj. kdy e-mail byl odeslán nejpozději ve 23:59 hod. posledního dne lhůty. Tento důraz totiž souvisí se skutečností, že soud se s takovým procesním úkonem beztak zpravidla neseznamuje dříve než na začátku své pracovní (úřední) doby, a proto distinkce, zda k doručení příslušného podání (vlastně jeho dodání do dispozice soudu) došlo těsně před půlnocí posledního dne lhůty, anebo pár hodin nebo dokonce jen několik minut po půlnoci následujícího dne, nemá žádné faktické materiální důsledky“ (bod 32). Závěr nálezu sp. zn. II.

ÚS 2560/13 je tedy jednoznačný: bylo-li podání, jehož včasnost je třeba posuzovat podle dodání soudu, odesláno ve 23:38 hod. (ve lhůtě) a soudu došlo v 00:26 hod. (po lhůtě), je třeba na něj nahlížet jako na materiálně včasné, byť je formálně opožděné.

9. Na uvedené rozhodnutí Ústavní soud navázal v nálezu ze dne 20. 8. 2014 sp. zn. I. ÚS 892/14 (N 157/74 SbNU 349). V něm shledal včasným podaný odpor proti trestnímu příkazu, který měl být odeslán v poslední den lhůty v čase v 19:12 hod., avšak vlivem technické chyby na straně odesílatele (advokáta) nikdy soudu nedošel. Následně advokát totéž podání pro jistotu odeslal znovu (avšak po půlnoci) a odpor soudu došel v 00:27 hod. Závěr nálezu sp. zn. I. ÚS 892/14 je tedy jednoznačný: bylo-li podání, jehož včasnost je třeba posuzovat podle dodání soudu, odesláno po půlnoci a po půlnoci soudu také došlo (obojí po lhůtě), je třeba na toto formálně opožděné podání nahlížet jako na materiálně včasné, pokud odesílatel v poslední den lhůty alespoň projevil vůli a snahu procesní úkon včas učinit, byť k tomu z důvodů na jeho straně nedošlo.

10. Okolnosti projednávané věci stěžovatele jsou rozdílné ve formě podání, neboť oba tyto nálezy sp. zn. II. ÚS 2560/13 a sp. zn. I. ÚS 892/14 se vyjadřovaly k včasnosti elektronického podání prostřednictvím e-mailu a první z těchto nálezů se výslovně odlišil od podání telefaxového. Tento rozdíl je však bez významu, neboť právní předpisy upravující doručování před civilními a správními soudy nemají odlišnou úpravu pro tyto způsoby doručování [srov. nález ze dne 11. 2. 2009 sp. zn. III. ÚS 2509/08 (N 23/52 SbNU 221); nález ze dne 14. 7. 2011 sp. zn. IV. ÚS 2492/08 (N 132/62 SbNU 79); nález ze dne 14. 11. 2011 sp. zn. IV. ÚS 2446/11 (N 194/63 SbNU 239)].

11. Nadto je třeba poukázat na setrvalý náhled Ústavního soudu na funkci a význam lhůt v právním řádu. Smyslem právního institutu lhůty je snížení neurčitosti při uplatňování práv, resp. pravomocí, časové omezení stavu nejistoty v právních vztazích, urychlení procesu rozhodování s cílem reálného dosažení zamýšlených cílů [nález ze dne 17. 12. 1997 sp. zn. Pl. ÚS 33/97 (N 163/9 SbNU 399; 30/1998 Sb.)].

12. Popsaný účel lhůt (nejen pro doručování) by byl popřen, pokud by se měl prosadit názor vyjádřený v nálezech sp. zn. II. ÚS 2560/13 a sp. zn. I. ÚS 892/14. Lhůta jako konkrétně vyjádřený časový úsek končí uplynutím okamžiku vymezujícího její konec. Uplynutí lhůty pro podání návrhu tedy nezávisí na následném jednání soudu – zda a kdy se bude tímto návrhem zabývat. Může samozřejmě dojít k situacím, kdy podání bude odesláno či doručeno těsně po uplynutí lhůty, tedy formálně pozdě, ale ještě v době, kdy se jím adresát nestihne zabývat. Ani to však není důvod zavádět materiální hledisko pro posuzování plynutí času, neboť jde o přirozený důsledek plynutí času. Hlediskem pro hodnocení okolností rozhodných pro posouzení včasnosti podání nemůže být ani pokračující elektronizace justice, pokud se nijak neprojeví v zákonném vymezení rozhodných okolností. Jinými slovy řečeno, soud nemůže rozšiřovat zákonodárcem stanovený úplný výčet v § 57 odst. 3 občanského soudního řádu pouze s odkazem na skutečnost, že dochází k elektronizaci justice.

13. Z uvedených nálezů sp. zn. II. ÚS 2560/13 a sp. zn. I. ÚS 892/14 plyne, že vcelku běžné otázky doručování pomocí telekomunikačních prostředků je třeba posuzovat nejen podle zákonem výslovně předvídaných hledisek (čas odeslání, dodání či doručení), ale také podle okolností, které jsou s těmito hledisky spojeny. Mezi tyto okolnosti mimo jiné patří úmysl a jednání odesílatele, doba uplynulá od konce lhůty či pracovní doba soudu. Tyto okolnosti by měly být předmětem dokazování a následného hodnocení. V projednávané věci by to mimo jiné znamenalo vést dokazování ke zjištění otázky, kdy stěžovatel své podání odeslal (zda např. neměl nesprávně nastavený čas na svém přístroji).

14. Účastníci řízení mají k dispozici několik způsobů, jakými mohou své podání soudu zaslat (datová schránka, držitel poštovní licence aj.). Každý z těchto způsobů má své přednosti a nevýhody z hlediska rychlosti, dostupnosti či spolehlivosti. Pokud si účastníci řízení vyberou služby soukromé osoby, jejichž kvalita není nijak právem upravena, měli by

sami nést následky případných vad v doručování tímto způsobem. V posuzované věci stěžovatel ani netvrdil existenci technických závad při doručování žaloby do datové schránky soudu, ani neočekávanou prodlevu mezi odesláním a doručením způsobenou průchodem odeslané žaloby doručovacím systémem, proto se judikaturní výjimky na věc stěžovatele neuplatní. Okamžik doručení žaloby soudu je v souladu s ustálenou rozhodovací praxí soudů určen dodáním do datové schránky soudu.

15. Ústavní soud konstatuje, že ve věci ústavní stížnosti se nejedná o nedostatky v organizaci soudu či poruchu ve státem provozovaném systému, jako je například ztráta faxového podání, nesprávné nastavení přístrojů, nedostupnost systému datových schránek apod., ale o podání žaloby stěžovatele v poslední chvíli zákonné lhůty [nálezy ze dne 23. 11. 2000 sp. zn. III. ÚS 329/2000 (N 176/20 SbNU 245), ze dne 14. 3. 2007 sp. zn. I. ÚS 578/06 (N 49/44 SbNU 629), ze dne 11. 2. 2009 sp. zn. III. ÚS 2509/08, ze dne 29. 3. 2012 sp. zn. II. ÚS 1911/11 (N 66/64 SbNU 749)]. Nelze také přehlížet, že včasnost doručení podání neovlivňuje pouze právní postavení podatele, ale také zbylých účastníků řízení například v otázkách promlčení, prekluze, právní moci rozhodnutí, tedy institutů sloužících mimo jiné k nastolení právní jistoty [věcné projednání opožděného procesního prostředku k ochraně práva přitom může být důvodem pro zásah Ústavního soudu, srov. bod 29 nálezu ze dne 21. 2. 2012 sp. zn. Pl. ÚS 29/11 (N 34/64 SbNU 361; 147/2012 Sb.)]. I když v daném případě bylo podání prostřednictvím datové schránky opožděno pouze o jednu vteřinu, Ústavní soud není oprávněn konstatovat, že takové zpoždění je přípustné – např. proti zpoždění o dvě či tři vteřiny.

16. Z uvedeného důvodu Ústavní soud ústavní stížnost bez dalšího odmítl podle § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu jako návrh zjevně neopodstatněný.

Usn. č. 6
Nouzový stav v době pandemie koronaviru
(sp. zn. Pl. ÚS 8/20 ze dne 22. dubna 2020)

1. Neobsahuje-li samotné rozhodnutí o nouzovém stavu ve smyslu čl. 6 odst. 1 ústavního zákona č. 110/1998 Sb., o bezpečnosti České republiky, konkrétní krizová opatření, je jeho přímý a „izolovaný" přezkum Ústavním soudem v zásadě vyloučen, neboť v takovém případě jde primárně o akt vládnutí politického charakteru. Naopak – v případě, že by konkrétní krizová opatření byla stanovena přímo v rozhodnutí o nouzovém stavu, přezkum Ústavního soudu by nemohl být absolutně vyloučen vůči té části rozhodnutí, která by obsahovala konkrétní krizová opatření obsahující obecně závazná normativní pravidla chování.

2. Krizové opatření vlády přijaté usnesením vlády ze dne 15. 3. 2020 č. 215, o přijetí krizového opatření, zveřejněným pod č. 85/2020 Sb., má s ohledem na obecnost předmětu i adresátů materiálně povahu jiného právního předpisu ve smyslu čl. 87 odst. 1 písm. b) Ústavy České republiky, potažmo § 64 odst. 2 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu"). K podání návrhu na jeho zrušení je oprávněna jedině osoba uvedená v § 64 odst. 2 zákona o Ústavním soudu nebo stěžovatel jako účastník řízení o ústavní stížnosti, s níž by předmětný návrh eventuálně mohl spojit (§ 74 zákona o Ústavním soudu, ve znění zákona č. 48/2002 Sb.). Fyzická osoba, která samostatně brojí přímo proti jinému právnímu předpisu, není pro takový návrh ve smyslu § 64 odst. 2 zákona o Ústavním soudu aktivně legitimována.

3. K projednání ústavní stížnosti proti zrušeným opatřením Ministerstva zdravotnictví, vydaným podle § 80 odst. 1 písm. g) zákona č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, postupem podle § 69 odst. 1 písm. i) a odst. 2 stejného zákona, není Ústavní soud příslušný podle § 43 odst. 1 písm. d) zákona o Ústavním soudu, ve znění zákona č. 77/1998 Sb.

4. Směřuje-li ústavní stížnost přímo proti opatření ve smyslu § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu, proti kterému lze brojit návrhem na zrušení opatření obecné povahy podle § 101a a násl. zákona č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, ve znění pozdějších předpisů, může být výjimečně přípustná pouze za splnění podmínek vymezených v § 75 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu.

Usnesení

Ústavní soud rozhodl v plénu složeném z předsedy soudu Pavla Rychetského a soudců Ludvíka Davida, Jaroslava Fenyka, Josefa Fialy, Jana Filipa, Jaromíra Jirsy (soudce zpravodaj), Tomáše Lichovníka, Vladimíra Sládečka, Radovana Suchánka, Pavla Šámala, Kateřiny Šimáčkové, Vojtěcha Šimíčka, Milady Tomkové, Davida Uhlíře a Jiřího Zemánka o ústavní stížnosti stěžovatelky Petry Štěrbové, zastoupené Mgr. Davidem Zahumenským, advokátem, se sídlem v Brně, třída Kpt. Jaroše 1922/3, proti usnesení vlády ze dne 12. 3. 2020 č. 194, o vyhlášení nouzového stavu, zveřejněnému pod č. 69/2020 Sb., ve znění

usnesení vlády ze dne 9. 4. 2020 č. 396, zveřejněného pod č. 156/2020 Sb., usnesení vlády ze dne 15. 3. 2020 č. 215, o přijetí krizového opatření, zveřejněnému pod č. 85/2020 Sb., mimořádnému opatření Ministerstva zdravotnictví ze dne 23. 3. 2020 č. j. MZDR 12745/2020-1/MIN/KAN, mimořádnému opatření Ministerstva zdravotnictví ze dne 30. 3. 2020 č. j. MZDR 12745/2020-4/MIN/KAN a mimořádnému opatření Ministerstva zdravotnictví ze dne 6. 4. 2020 č. j. MZDR 15190/2020-4/MIN/KAN, za účasti vlády a Ministerstva zdravotnictví jako účastníků řízení, takto:

Ústavní stížnost se odmítá.

Odůvodnění

I. Vymezení předmětu řízení

1. Ústavní stížností doručenou Ústavnímu soudu dne 26. 3. 2020 se fyzická osoba – Petra Štěrbová (dále jen „stěžovatelka“) domáhá zrušení usnesení vlády ze dne 12. 3. 2020 č. 194, o vyhlášení nouzového stavu, zveřejněného pod č. 69/2020 Sb., ve znění usnesení vlády ze dne 9. 4. 2020 č. 396, zveřejněného pod č. 156/2020 Sb., (dále jen „usnesení vlády o vyhlášení nouzového stavu“), usnesení vlády ze dne 15. 3. 2020 č. 215, o přijetí krizového opatření, zveřejněného pod č. 85/2020 Sb., (dále jen „usnesení vlády o přijetí krizového opatření“), mimořádného opatření Ministerstva zdravotnictví ze dne 23. 3. 2020 č. j. MZDR 12745/2020-1/MIN/KAN (dále jen „první mimořádné opatření Ministerstva zdravotnictví“), mimořádného opatření Ministerstva zdravotnictví ze dne 30. 3. 2020 č. j. MZDR 12745/2020--4/MIN/KAN (dále jen „druhé mimořádné opatření Ministerstva zdravotnictví“) a konečně mimořádného opatření Ministerstva zdravotnictví ze dne 6. 4. 2020 č. j. MZDR 15190/2020--4/MIN/KAN (dále jen „třetí mimořádné opatření Ministerstva zdravotnictví“). Stěžovatelka je přesvědčena, že v důsledku vyhlášení nouzového stavu a navazujících opatření vydaných z důvodu ohrožení zdraví v souvislosti s prokázáním výskytu koronaviru (označovaného jako SARS CoV-2) na území České republiky bylo porušeno její ústavně zaručené základní právo na svobodný pohyb a pobyt podle čl. 14 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

2. Stěžovatelka dále navrhuje, aby Ústavní soud přikázal Ministerstvu zdravotnictví ukončit stav porušování jejího práva na svobodu pohybu a zakázal mu pokračovat v porušování práv a svobod stěžovatelky zaručených ústavním pořádkem vydáváním mimořádných opatření, k nimž Ministerstvo zdravotnictví nemá zákonné zmocnění a kterými jsou překračovány limity zákona a ústavního pořádku. S ohledem na potřebu bezodkladného zásahu ze strany Ústavního soudu stěžovatelka požaduje vydání předběžného opatření; konečně navrhuje, aby Ústavní soud stanovil vykonatelnost zrušujícího nálezu s odstupem jednoho dne od doručení nálezu účastníkům řízení, aby vláda měla přiměřený časový prostor pro eventuální přijetí nových krizových opatření.

II. Obsah napadených právních aktů

3. Dne 12. 3. 2020 vyhlásila vláda podle čl. 5 a 6 ústavního zákona č. 110/1998 Sb., o bezpečnosti České republiky, (dále jen „ústavní zákon o bezpečnosti republiky“) nouzový stav z důvodu ohrožení zdraví v souvislosti s prokázáním výskytu koronaviru (označovaného jako SARS CoV-2). V předmětném usnesení vlády o vyhlášení nouzového stavu vláda uvedla, že nouzový stav vyhlašuje od 14:00 hodin dne 12. 3. 2020 na dobu 30 dnů a zároveň nařizuje pro řešení vzniklé krizové situace krizová opatření [podle § 5 písm. a) až e) a § 6 zákona č. 240/2000 Sb., o krizovém řízení a o změně některých zákonů (krizový zákon), ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „krizový zákon“)], která stanoví samostatným usnesením.

4. Dne 15. 3. 2020 vláda vydala usnesení o přijetí krizového opatření podle § 5 písm. c) a § 6 odst. 1 písm. b) krizového zákona. Uvedeným usnesením vláda s účinností ode dne 16. 3. 2020 od 00:00 hodin do dne 24. 3. 2020 do 6:00 hodin zakázala volný pohyb osob na území celé České republiky; pro zákaz stanovila několik výjimek (např. cesty do zaměstnání a k výkonu podnikatelské nebo jiné obdobné činnosti, nezbytné cesty za rodinou nebo osobami blízkými, cesty nezbytně nutné k obstarávání základních životních potřeb atd.). Vláda zároveň nařídila osobám pobývajícím na území České republiky omezit pohyb na veřejně dostupných místech na dobu nezbytně nutnou, pobývat v místě svého bydliště se stanovenými výjimkami a omezit kontakty s jinými osobami na nezbytně nutnou míru; usnesení zároveň obsahuje řadu doporučení. Usnesení vlády o přijetí krizového opatření bylo zrušeno usnesením vlády České republiky ze dne 23. 3. 2020 č. 279, zveřejněným pod č. 126/2020 Sb., o přijetí krizového opatření, a to s účinností ode dne 24. 3. 2020 od 6:00 hodin.

5. Dne 23. 3. 2020 zakázalo prvním mimořádným opatřením Ministerstvo zdravotnictví jako správní úřad příslušný podle § 80 odst. 1 písm. g) zákona č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o ochraně veřejného zdraví“), postupem podle § 69 odst. 1 písm. i) a odst. 2 stejného zákona, s účinností ode dne 24. 3. 2020 od 6:00 hodin do dne 1. 4. 2020 do 6:00 hodin volný pohyb osob na území celé České republiky a pro uvedený zákaz stanovilo několik výjimek. Ministerstvo zdravotnictví zároveň nařídilo osobám pobývajícím na území České republiky omezit pohyb na veřejně dostupných místech na dobu nezbytně nutnou, pobývat v místě svého bydliště se stanovenými výjimkami, omezit kontakty s jinými osobami na nezbytně nutnou míru a pobývat na veřejně dostupných místech nejvýše v počtu dvou osob (kromě stanovených výjimek). V odůvodnění prvního mimořádného opatření je uvedeno, že bylo vydáno v souvislosti s nepříznivým vývojem epidemiologické situace; cílem všech navržených změn v návaznosti na *de facto* shodná omezení dříve přijatá usnesením vlády mělo být dočasné maximální omezení sociálních kontaktů mezi lidmi.

6. Dne 30. 3. 2020 zakázalo druhým mimořádným opatřením Ministerstvo zdravotnictví jako správní úřad příslušný podle § 80 odst. 1 písm. g) zákona o ochraně veřejného zdraví, postupem podle § 69 odst. 1 písm. i) a odst. 2 stejného zákona, s účinností ode dne 1. 4. 2020 od 6:00 hodin do dne 11. 4. 2020 do 6:00 hodin volný pohyb osob na území celé České republiky a pro uvedený zákaz stanovilo několik výjimek. Obsahově je druhé mimořádné opatření Ministerstva zdravotnictví téměř shodné s prvním mimořádným opatřením; pouze jeho odůvodnění je obsáhlejší (obsahuje rámcový popis nemoci, způsobu jejího šíření a přehled nárůstu počtu nakažených). Druhé mimořádné opatření Ministerstva zdravotnictví bylo s účinností ode dne 7. 4. 2020 od 0:00 hodin zrušeno třetím mimořádným opatřením Ministerstva zdravotnictví.

7. Dne 6. 4. 2020 zakázalo třetím mimořádným opatřením Ministerstvo zdravotnictví jako správní úřad příslušný podle § 80 odst. 1 písm. g) zákona o ochraně veřejného zdraví, postupem podle § 69 odst. 1 písm. i) a odst. 2 stejného zákona, s účinností ode dne 7. 4. 2020 od 0:00 hodin do konce nouzového stavu volný pohyb osob na území celé České republiky a pro uvedený zákaz stanovilo několik výjimek. Obsahově je třetí mimořádné opatření Ministerstva zdravotnictví téměř shodné s prvním a druhým mimořádným opatřením; doplněna byla další výjimka z plošného omezení, a to sportování na venkovních sportovištích, v parcích, přírodě a na jiných veřejně přístupných místech. Třetí mimořádné opatření Ministerstva zdravotnictví bylo zrušeno mimořádným opatřením Ministerstva zdravotnictví ze dne 10. 4. 2020 č. j. MZDR 15190/2020-5/MIN/KAN, které bylo následně zrušeno mimořádným opatřením Ministerstva zdravotnictví ze dne 15. 4. 2020 č. j. MZDR 16195/2020-1/MIN/KAN. Pouze první mimořádné opatření Ministerstva zdravotnictví ze dne 23. 3. 2020 je stále platné, byť zákaz podle něj pozbyl účinnosti dne 1. 4. 2020.

III. Argumentace stěžovatelky

8. Ve svém podání stěžovatelka uvádí, že není přípustné ponechat moc výkonnou bez kontroly v situaci, ve které jsou zjevně nepřiměřeně využívána opatření ohrožující samu podstatu demokracie a právního státu. Stěžovatelka je přesvědčena, že její základní práva byla porušena v důsledku chaoticky vydávaných opatření, jež byla přijata bez respektování příslušných procedur a řádného odůvodnění.

9. Stěžovatelčinu rozsáhlou argumentaci lze shrnout následovně: Za prvé, nouzový stav nebyl vyhlášen v souladu s čl. 6 ústavního zákona o bezpečnosti republiky, jelikož usnesení vlády o jeho vyhlášení neobsahuje vymezení, která práva stanovená ve zvláštním zákoně a v jakém rozsahu se v souladu s Listinou omezují a které povinnosti a v jakém rozsahu se ukládají. Vyhlášení nouzového stavu nadto nebylo přezkoumáno Poslaneckou sněmovnou, přestože tomu nic nebránilo. Za druhé, napadená opatření jsou podle stěžovatelky protiústavní, jelikož nebyla založena na doporučení Komise pro řešení výskytu závažných infekčních onemocnění v České republice a byla vydána bez koordinace s Ústředním krizovým štábem. Za třetí, nebyla napadená opatření dostatečně odůvodněna. Podle § 173 odst. 1 zákona č. 500/2004 Sb., správní řád, musí opatření obecné povahy (za něž stěžovatelka všechny napadené akty považuje) obsahovat odůvodnění, v němž je nutno uvést důvody výroku, podklady pro jeho vydání a úvahy, kterými se správní orgán řídil při jejich hodnocení a výkladu právních předpisů.

10. Za čtvrté, postup exekutivy, která původní usnesení vlády vydané v režimu krizového zákona zrušila a nahradila je vydáním prvního mimořádného opatření Ministerstva zdravotnictví v režimu zákona o ochraně veřejného zdraví, je svévolný a nepředvídatelný. Podle stěžovatelky nepředstavuje § 69 odst. 1 písm. i) zákona o ochraně veřejného zdraví dostatečné zákonné zmocnění, které by zakládalo pravomoc ministerstva vydat napadené první mimořádné opatření; naopak, pro účely rozsáhlé krizové situace, kterou je i současná epidemie, existuje příslušná úprava v krizovém zákonu zmocňující vládu k přijímání krizových opatření, za něž je vláda politicky odpovědná. Vláda a Ministerstvo zdravotnictví nadto svým postupem znemožnily dotčeným osobám domáhat se náhrady škody podle § 36 krizového zákona, čímž porušily ústavní právo všech osob na území České republiky domáhat se stanoveným postupem svého práva u soudu podle čl. 36 odst. 1 Listiny. Konečně (za páté) stěžovatelka namítá, že jsou napadená opatření nepřiměřená – za efektivnější a méně omezující alternativu stěžovatelka považuje například zdravotní kontroly obyvatelstva či separaci osob vyššího věku.

11. Podáním doručeným Ústavnímu soudu dne 1. 4. 2020 stěžovatelka rozšířila svůj návrh a napadla rovněž druhé mimořádné opatření Ministerstva zdravotnictví. Podle stěžovatelky platnost prvního mimořádného opatření Ministerstva zdravotnictví formálně skončila dne 1. 4. 2020 uplynutím doby, na kterou bylo přijato; namísto toho, aby bylo původní mimořádné opatření prodlouženo, bylo přijato druhé mimořádné opatření. Stěžovatelka uvedený postup exekutivy považuje za svévolný a vedený mimo jiné snahou znemožnit soudní přezkum; ke svému podání přiložila právní analýzu, na základě které mimořádná opatření podle § 69 odst. 1 zákona o ochraně veřejného zdraví nejsou opatřeními obecné povahy, ale správními rozhodnutími, jelikož proti nim lze podat odvolání. Podle stěžovatelky jsou mimořádná opatření individuálními správními akty vztahujícími se k individuálně určené osobě nebo skupině osob, a proto jimi nelze ukládat obecně závazné povinnosti. Napadená dvě mimořádná opatření Ministerstva zdravotnictví je podle stěžovatelky nutno v důsledku výše uvedeného posuzovat jako nulitní (nicotná) pro nedostatek kompetence Ministerstva zdravotnictví.

12. Podáním doručeným Ústavnímu soudu dne 14. 4. 2020 stěžovatelka rozšířila svůj návrh, napadla rovněž třetí mimořádné opatření Ministerstva zdravotnictví a zároveň podala

návrh na vydání předběžného opatření za podpůrného využití ustanovení občanského soudního řádu.

IV. Vyjádření Ministerstva zdravotnictví

13. Dne 17. 4. 2020 bylo Ústavnímu soudu doručeno podání Ministerstva zdravotnictví, které bylo označeno jako vyjádření k ústavní stížnosti ve věci sp. zn. Pl. ÚS 8/20. Ministerstvo zdravotnictví v předmětném podání uvedlo, že se z veřejně dostupných zdrojů dozvědělo, že plénum Ústavního soudu bude rozhodovat o ústavní stížnosti stěžovatelky směřující proti napadeným aktům. Přestože si je Ministerstvo zdravotnictví vědomo, že nebylo k vyjádření Ústavním soudem vyzváno, považuje za vhodné se v dané věci na základě dostupných informací vyjádřit, a to s ohledem na závažnost projednávané věci, ve které rozhodnutí Ústavního soudu může mít významnou precedenční váhu a může ovlivňovat postupy dalších soudů a/nebo stěžovatelů.

14. Podle Ministerstva zdravotnictví by měla být ústavní stížnost stěžovatelky odmítnuta z následujících důvodů. Za prvé, o přezkumu vyhlášení nouzového stavu nemůže Ústavní soud rozhodovat. Za druhé, krizové opatření vlády je právním předpisem *sui generis* a stěžovatelka je zjevně neoprávněnou osobou k podání návrhu. Za třetí, opatření Ministerstva zdravotnictví je rovněž právním předpisem *sui generis* a stěžovatelka je zjevně neoprávněnou osobou.

15. Ústavní soud vedlejší účastníky k zaslání vyjádření k ústavní stížnosti stěžovatelky nevyzval, neboť v dané věci (jak je uvedeno níže) nebyly naplněny předpoklady řízení před Ústavním soudem; opačný postup by byl s ohledem na ekonomii řízení zjevně bezúčelný (srov. k tomu Wagnerová, E. a kol. Zákon o Ústavním soudu s komentářem. Praha: ASPI, a. s., 2007, s. 108–109). Ústavní soud proto předmětné vyjádření pouze založil do spisu, avšak dále k němu nepřihlížel a zároveň ho ani neposlal k replice stěžovatelce.

V. Předpoklady řízení před Ústavním soudem

16. Ústavní stížnost byla projednána plénem Ústavního soudu na základě jeho rozhodnutí o atrahování působnosti ze dne 25. 3. 2014 č. Org. 24/14 (publikováno pod č. 52/2014 Sb.), podle kterého si plénum vyhrazuje rozhodování v případech, kdy je účastníkem řízení nebo vedlejším účastníkem řízení vláda. Plénum posoudilo ústavní stížnost stěžovatelky jako celek (nevyčlenilo její jednotlivé části k samostatnému projednání) i přesto, že jedna část ústavní stížnosti směřuje pouze proti mimořádným opatřením Ministerstva zdravotnictví.

17. Stěžovatelka se domáhá, aby Ústavní soud její ústavní stížnost projednal přednostně a s nejvyšším urychlením jako naléhavý návrh ve smyslu § 39 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění zákona č. 48/2002 Sb. Ústavní soud tak učinil fakticky a věc pro její naléhavost přednostně projednal.

18. Ústavní soud nejprve zkoumal, zda byly naplněny předpoklady pro řízení před Ústavním soudem. Návrh byl podán osobou zastoupenou advokátem podle § 30 odst. 1 zákona o Ústavním soudu, ve znění zákona č. 83/2004 Sb., a je z něj patrné, čeho se stěžovatelka domáhá. Dále Ústavní soud posuzoval, zda je příslušný k projednání návrhu, zda je stěžovatelka osobou oprávněnou k podání návrhu a zda je návrh přípustný.

19. Stěžovatelka v ústavní stížnosti vychází z předpokladu, že usnesení vlády o vyhlášení nouzového stavu a usnesení vlády o přijetí krizového opatření jsou opatřeními obecné povahy ve smyslu části šesté správního řádu; napadená mimořádná opatření jsou pak podle ní nicotná pro nedostatek kompetence Ministerstva zdravotnictví. Podle stěžovatelky je její ústavní stížnost přípustná i přesto, že proti napadeným opatřením nebrojila nejprve v řízení o zrušení opatření obecné povahy nebo jeho části podle § 101a a násl. zákona č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, ve znění pozdějších předpisů, (dále též jen „s. ř. s.“) –

předmět jejího návrhu má totiž zásadní přesah nad rámec jejích vlastních zájmů ve smyslu § 75 odst. 2 zákona o Ústavním soudu.

20. Ústavní soud se s názorem stěžovatelky neztotožňuje, jelikož dospěl k závěru, že napadená usnesení vlády nejsou opatřeními obecné povahy ve smyslu části šesté správního řádu ani § 101a a násl. s. ř. s.; první mimořádné opatření Ministerstva zdravotnictví opatřením obecné povahy sice je, ústavní stížnost stěžovatelky však svým významem podstatně nepřesahuje její vlastní zájmy. Z důvodů uvedených dále Ústavní soud ústavní stížnost v části směřující proti usnesení vlády o vyhlášení nouzového stavu odmítl jako návrh, k jehož projednání není příslušný [V. 1]; v části směřující proti usnesení vlády o přijetí krizového opatření jako návrh podaný někým zjevně neoprávněným [V. 2]; v části směřující proti druhému a třetímu mimořádnému opatření Ministerstva zdravotnictví jako návrh, k jehož projednání není Ústavní soud příslušný, a v části směřující proti prvnímu mimořádnému opatřením Ministerstva zdravotnictví jako návrh nepřípustný [V. 3].

V. 1 Usnesení vlády o vyhlášení nouzového stavu

21. S ohledem na argumentaci stěžovatelky se Ústavní soud nejprve zabýval základní otázkou, zda je ústavněsoudní přezkum předmětného usnesení vlády o vyhlášení nouzového stavu vůbec možný – zda je k němu Ústavní soud příslušný; k tomu je třeba zaměřit se na samotnou podstatu uvedeného aktu, svou povahou aktu výjimečného, jedinečného a do značné míry nezařaditelného pod právněteoretické definice.

22. Podle čl. 5 odst. 1 ústavního zákona o bezpečnosti republiky může vláda vyhlásit nouzový stav v případě živelních pohrom, ekologických nebo průmyslových havárií, nehod nebo jiného nebezpečí, které ve značném rozsahu ohrožují životy, zdraví nebo majetkové hodnoty anebo vnitřní pořádek a bezpečnost. Podle druhého odstavce stejného ustanovení vláda o vyhlášení nouzového stavu neprodleně informuje Poslaneckou sněmovnu, která je může zrušit. Podle čl. 6 odst. 1 ústavního zákona o bezpečnosti republiky se nouzový stav může vyhlásit jen s uvedením důvodů na určitou dobu a pro určité území; současně s vyhlášením musí vláda vymezit, která práva stanovená ve zvláštním zákoně (a v jakém rozsahu) se v souladu s Listinou omezují a které povinnosti (a v jakém rozsahu) se ukládají. V souladu s čl. 12 stejného zákona se rozhodnutí o nouzovém stavu zveřejňuje v hromadných sdělovacích prostředcích a vyhlašuje se stejně jako zákon; účinnosti nabývá okamžikem, který se v rozhodnutí stanoví.

23. Speciální procedurální formu soudního přezkumu rozhodnutí vlády o vyhlášení nouzového stavu obecně nepředpokládá ani ústavní pořádek, ani zákon č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“). O nepřezkoumatelnosti vládního vyhlášení nouzového stavu v režimu správního soudnictví i v režimu ústavního přezkumu panuje shoda v komentářové literatuře (viz např. Rychetský, P., Langášek, T., Herc, T., Mlsna, P. a kol. Ústava České republiky; Ústavní zákon o bezpečnosti České republiky. Komentář. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 1154–1155; či Mareš, M. a Novák, D. Ústavní zákon o bezpečnosti České republiky. Komentář. Praha: Wolters Kluwer, 2019, s. 53).

24. Tvrdí-li stěžovatelka, že předmětné usnesení vlády o vyhlášení nouzového stavu je opatřením obecné povahy, je třeba její názor odmítnout zejména s ohledem na skutečnost, že vládní rozhodnutí o vyhlášení nouzového stavu nepředstavuje jednu z forem realizace veřejné správy přijatou správním orgánem. Vláda nouzový stav vyhlašuje na základě ústavního zákona, a činí tak v rámci své exekutivní funkce, která nemá charakter správní, nýbrž ústavní. Rozhodnutí o nouzovém stavu není primárně zaměřeno na jednotlivé fyzické nebo právnické osoby, neboť vyhlášení samotné pro ně není závazným aktem, který by jim ukládal, měnil či rušil konkrétní práva a povinnosti jakožto adresátům stojícím vně systému vztahů organizační nadřízenosti a podřízenosti ve veřejné správě. Vynutitelná pravidla chování obsahují až

konkrétní realizační opatření, která jsou na základě rozhodnutí o vyhlášení nouzového stavu vydávána.

25. Ze stejných důvodů nelze rozhodnutí vlády o nouzovém stavu považovat ani za (jiný) právní předpis ve smyslu čl. 87 odst. 1 písm. b) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) nebo § 64 odst. 2 zákona o Ústavním soudu. V případech přezkumu právních předpisů je příslušnost Ústavního soudu vymezena především předmětem řízení: Ústavní soud nemůže přezkoumávat právní akty, které (ani „jiným“) právním předpisem nejsou z hlediska formy (název, procedura, zveřejnění příslušným publikačním orgánem), obsahu (neobsahují právní normy) či funkce (nemají regulovat chování) [srov. Filip, J., Holländer, P., Šimíček, V. Zákon o Ústavním soudu. Komentář. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 224]. Z judikatury Ústavního soudu přitom vyplývá, že klasifikaci pramenů práva je nutno odvinout v první řadě od obsahu právní normy [viz nález sp. zn. Pl. ÚS 24/99 ze dne 23. 5. 2000 (N 73/18 SbNU 135; 167/2000 Sb.) či nález sp. zn. Pl. ÚS 27/09 ze dne 10. 9. 2009 (N 199/54 SbNU 445; 318/2009 Sb.)]. Vyhlášení nouzového stavu je *ad hoc* rozhodnutím – týká se individuálního případu mimořádné situace a neobsahuje žádné opakovatelné pravidlo. Samotné rozhodnutí vlády o vyhlášení nouzového stavu rovněž nemá právněnormativní obsah, v důsledku čehož neplní funkci právního předpisu.

26. Vyhlášení nouzového stavu vládou je v nyní projednávané věci primárně aktem aplikace ústavního práva; představuje „akt vládnutí“, který má normativní dopad, zásadně nepodléhá kontrole Ústavního soudu a je „přezkoumatelný“ primárně demokraticky zvoleným politickým („nesoudním“) orgánem, kterým je Poslanecká sněmovna. Nestanovil-li zákonodárce vhodný standard soudního přezkumu formou speciálních procesních pravidel, nelze na politické rozhodnutí o nouzovém stavu aplikovat tradiční ústavněprávní přezkum proporcionality. Vláda za vyhlášení nouzového stavu nese politickou odpovědnost, neboť odpovídá Poslanecké sněmovně (čl. 68 odst. 1 Ústavy), která pak může naplnit kontrolní funkci ve smyslu čl. 5 odst. 4 ústavního zákona o bezpečnosti republiky. Podstatu nepřezkoumatelnosti některých aktů výstižně vyjadřuje J. Kysela, podle kterého „je totiž zřejmé, že budou-li soudy přezkoumávat veškerá rozhodnutí jiných orgánů veřejné moci, budou to do značné míry nakonec soudy, a nikoliv tyto orgány, kdo danou věc rozhodnou.“ (Kysela, J. Ústava mezi právem a politikou. Úvod do ústavní teorie. Praha: Leges, 2014, str. 299). Jak se ostatně podává z napadeného usnesení vlády o vyhlášení nouzového stavu, vyhlašuje se jím nouzový stav bez určení konkrétních omezení základních práv a svobod a bez uložení jakýchkoliv povinností; tím se napadené usnesení liší od předchozích rozhodnutí vlády o nouzovém stavu – viz dále.

27. Absence soudní kontroly vyhlášení nouzového stavu není absolutní a lze si představit okolnosti, za kterých by sám Ústavní soud mohl (a měl) posoudit, zejména na základě návrhu politické menšiny, zda byl nouzový stav řádně vyhlášen, zda měl zamýšlené ústavněprávní účinky, a následně i rozhodnout o zákonnosti či ústavnosti navazujících realizačních aktů, a to s odkazem na čl. 1 odst. 1 a čl. 9 odst. 2 Ústavy, případně i na čl. 10 a 10a Ústavy. Akt vyhlášení nouzového stavu by Ústavní soud mohl zrušit, byl-li by v rozporu se základními principy demokratického právního státu a znamenal-li by změnu podstatných náležitostí demokratického právního státu.

28. K právě uvedenému je třeba zdůraznit ještě následující: Z čl. 6 odst. 1 ústavního zákona o bezpečnosti republiky vyplývá, že určit omezovaná práva i jejich rozsah je třeba spolu s vyhlášením nouzového stavu. V nyní projednávané věci vláda rozhodnutí o nouzovém stavu přijala a publikovala samostatně formou usnesení, přičemž konkrétní povinnosti i jejich rozsah stanovila až v navazujících opatřeních. Uvedený postup se formálně liší od postupu vlády zvoleného v minulosti při vyhlašování nouzových stavů [viz např. rozhodnutí vlády ze dne 2. 6. 2013 vyhlášené pod č. 140/2013 Sb. (přijaté v souvislosti s povodněmi), rozhodnutí vlády ze dne 24. 1. 2007 vyhlášené pod č. 11/2007 Sb. (přijaté v souvislosti s větrnou

kalamitou) či rozhodnutí vlády ze dne 2. 4. 2006 vyhlášené pod č. 121/2006 Sb. (přijaté rovněž v souvislosti s povodněmi)].

29. Postup vlády, která nejprve vydala samostatné rozhodnutí o vyhlášení nouzového stavu a následně stanovila konkrétní krizová opatření, jimiž byla implicitně omezena základní práva (a jejich rozsah) a ve kterých zároveň byly uloženy povinnosti (a jejich rozsah), není protiústavní. Vláda vymezila v usnesení o vyhlášení nouzového stavu omezovaná práva odkazem na § 5 písm. a) až e) a § 6 krizového zákona a na další konkretizující usnesení vlády. I přesto, že je takové implicitní vymezení obecné a neurčité, nelze je považovat za excesivní porušení či zneužití ústavního práva. Z uvedeného formálního nedostatku nelze vyvozovat neplatnost rozhodnutí o vyhlášení nouzového stavu, jelikož příliš striktní hodnocení formálních náležitostí by zcela pomíjelo vážnost a mimořádnost situace, která k vyhlášení nouzového stavu vedla. Jak je uvedeno výše, kontrolní odpovědnost je zajištěna primárně ze strany Poslanecké sněmovny, přičemž ochrana základních práv je garantována soudním přezkumem konkrétních opatření omezujících základní práva a svobody.

30. Lze tedy uzavřít, že neobsahuje-li samotné rozhodnutí o nouzovém stavu ve smyslu čl. 6 odst. 1 ústavního zákona o bezpečnosti republiky přímo konkrétní krizová opatření, je jeho přímý a „izolovaný“ přezkum Ústavním soudem v zásadě vyloučen, neboť v takovém případě jde primárně o akt vládnutí politického charakteru. Naopak – v případě, že by konkrétní krizová opatření byla stanovena přímo v rozhodnutí o nouzovém stavu, přezkum Ústavního soudu by nemohl být absolutně vyloučen vůči té části rozhodnutí, která by obsahovala konkrétní krizová opatření obsahující obecně závazná normativní pravidla chování, což však není případ nyní projednávané věci.

31. Konečně je třeba uvést, že byť vláda publikovala rozhodnutí o nouzovém stavu ve Sbírce zákonů jako usnesení (v rozporu s čl. 12 ústavního zákona o bezpečnosti republiky), na povaze a účinnosti samotného vyhlášení to nic nemění. Podstatu čl. 12 je totiž nutné spatřovat zejména ve skutečnosti, že publicita vyhlášení nouzového stavu musí být maximální, a tedy účinná a efektivní. Otázku, zda rozhodnutí o nouzovém stavu bylo vyhlášeno způsobem maximálně účinným a předvídatelným, musí posoudit Poslanecká sněmovna, případně soudy při přezkumu navazujících realizačních opatření (viz bod 27). Ústavní soud v tomto ohledu pouze uvádí, že poskytuje-li právní řád řadu způsobů publikace rozhodnutí o nouzovém stavu prostřednictvím hromadných sdělovacích prostředků, měla by jich vláda využít plně a komplexně tak, aby se o vyhlášení nouzového stavu mohl dozvědět opravdu každý. Oznámení nouzového stavu (jen) na tiskové konferenci vhodným způsobem publikace v případě tak závažného aktu podle Ústavního soudu není – na jeho rozhodnutí to však nic nemění.

32. S ohledem na výše uvedené Ústavní soud návrh na ústavněprávní přezkum usnesení samotného rozhodnutí vlády o vyhlášení nouzového stavu odmítl podle § 43 odst. 1 písm. d) zákona o Ústavním soudu, ve znění zákona č. 77/1998 Sb., jelikož k jeho projednání není příslušný.

V. 2 Usnesení vlády o přijetí krizového opatření

33. Napadené usnesení o přijetí krizového opatření omezujícího pohyb osob na území České republiky (se stanovenými výjimkami) bylo vládou přijato podle § 5 písm. c) a § 6 odst. 1 písm. b) krizového zákona; k posouzení procesních předpokladů pro projednání předmětného návrhu je nutné se nejprve zabývat povahou napadeného aktu. Ústavní soud dospěl z níže uvedených důvodů k závěru, že napadené usnesení není opatřením obecné povahy [V. 2 a)], nýbrž má povahu jiného právního předpisu [V. 2 b)].

V. 2 a) Napadené usnesení vlády o přijetí krizového opatření není opatřením obecné povahy

34. Podle § 171 správního řádu postupují správní orgány podle části šesté správního řádu (opatření obecné povahy), ukládá-li jim zvláštní zákon vydat závazné opatření obecné povahy, které není právním předpisem ani rozhodnutím. Podle § 101a s. ř. s. je návrh na zrušení opatření obecné povahy nebo jeho částí oprávněn podat ten, kdo tvrdí, že byl na svých právech opatřením obecné povahy, vydaným správním orgánem, zkrácen. V bodě 26 nálezu sp. zn. Pl. ÚS 14/07 ze dne 19. 11. 2008 (N 198/51 SbNU 409) Ústavní soud uvedl, že „institut opatření obecné povahy představuje určité překlenutí dvou v činnosti veřejné správy tradičních základních forem jednostranných správních aktů: normativních (abstraktních) právních aktů na jedné straně a individuálních (konkrétních) právních aktů na straně druhé. V určitých situacích si však činnost veřejné správy vyžaduje přijímat i takové správní akty, které nejsou výlučně jen akty normativními či individuálními, ale jsou jejich určitou kombinací; jsou tak správními akty smíšené povahy s konkrétně určeným předmětem regulace a obecně vymezeným okruhem adresátů“.

35. Při řešení problému, zda lze určitý správní akt považovat za opatření obecné povahy, je nutné posoudit, jsou-li naplněny všechny pojmové znaky tohoto specifického právního institutu, kterými jsou především konkrétnost předmětu a obecnost adresátů [viz nález sp. zn. IV. ÚS 2087/07 ze dne 29. 3. 2010 (N 67/56 SbNU 757)]. Má-li však podle zákonodárce správní orgán o určité věci „rozhodnout“ určitou konkrétní formou a ten příkaz dodrží, prostor pro úvahy o charakteru předmětného aktu je významně zúžen. Jinak řečeno, akty orgánů veřejné správy, které jsou *prima facie* právními předpisy, neboť jsou tak označeny v příslušném zákoně, jenž zmocňuje k jejich vydání, budou vždy primárně přezkoumávány v rámci řízení o kontrole norem, ledaže by v některém z takových řízení Ústavní soud dospěl k závěru, že uvedený akt má být napříště posuzován podle svého materiálního pojetí, tedy kupříkladu jako opatření obecné povahy [viz bod 31 nálezu sp. zn. Pl. ÚS 19/11 ze dne 31. 1. 2012 (N 23/64 SbNU 223; 132/2012 Sb.)].

36. Odborná literatura spatřuje naplnění pojmového znaku konkrétnosti předmětu v případě, kdy je správním aktem regulována určitá (konkrétní) skutková podstata (konkrétní případ), přičemž povahu předmětu regulace je vhodné zkoumat z pohledu kritéria prostorového, věcného, příp. časového, teleologického a obsahového (viz Bahýľová, L., Hejč, D. Opatření obecné povahy v teorii a praxi. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 24–26).

37. Podle § 5 písm. c) krizového zákona lze za nouzového stavu nebo za stavu ohrožení státu na nezbytně nutnou dobu a v nezbytně nutném rozsahu omezit svobodu pohybu a pobytu ve vymezeném prostoru území ohroženého nebo postiženého krizovou situací. Podle § 6 odst. 1 písm. b) krizového zákona, ve znění zákona č. 430/2010 Sb., je vláda oprávněna v době trvání nouzového stavu na nezbytně nutnou dobu a v nezbytně nutném rozsahu nařídit zákaz vstupu, pobytu a pohybu osob na vymezených místech nebo území. V souladu s § 8 krizového zákona, ve znění zákona č. 323/2016 Sb., se pak rozhodnutí o krizových opatřeních uvedených v § 6 odst. 1 zveřejňují v hromadných informačních prostředcích a vyhlašují se stejně jako zákon; účinnosti nabývají okamžikem, který se v rozhodnutí stanoví.

38. Jak je uvedeno výše, z judikatury Ústavního soudu vyplývá, že úvahy o tom, zda napadený akt je opatřením obecné povahy či nikoliv, jsou namístě zásadně v případě, chybí-li zcela zákonné pojmenování aktu či došlo-li k zásadní změně právní úpravy, k níž chybějí výslovná přechodná ustanovení (viz usnesení sp. zn. III. ÚS 1085/11 ze dne 17. 4. 2013; rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na https://nalus.usoud.cz). Krizový zákon výslovně nestanoví, že opatření vlády vydané podle čl. 6 odst. 1 písm. b) krizového zákona, ve znění zákona č. 430/2010 Sb., je svojí formou opatřením obecné povahy. Naopak, podle § 8 krizového zákona, ve znění zákona č. 323/2016 Sb., má uvedené opatření vlády formu rozhodnutí; prostor pro materiální posouzení daného aktu je proto značně zúžen.

39. Úvaha, zda určitý akt materiálně je či není opatřením obecné povahy, nicméně zůstává Ústavnímu soudu otevřena, neboť právě vymezení předmětu regulace determinuje, jakým způsobem je předmětný správní akt schopen zasáhnout do právní sféry jednotlivce a jakým způsobem proti němu jednotlivec může soudně brojit. V nyní projednávaném případě dospěl k závěru, že zvláštní důvody pro posouzení napadeného krizového opatření jako opatření obecné povahy dány nejsou. Takové posouzení totiž nepřipadá v úvahu právě proto, že napadený akt ani materiálně znaky opatření obecné povahy nenaplňuje.

40. Usnesení vlády o přijetí krizového opatření se vztahovalo na celé území České republiky, prostorové kritérium tedy na konkrétnost předmětu regulace neukazuje. Regulace zároveň nebyla omezena na přesně vymezené věci (předměty) a jde o plošné omezení pohybu osob, který nebyl vyčerpán individuálním jednáním. I přesto, že úprava byla přijata na základě akutní potřeby boje proti epidemii a původně byla omezena na určitý časový úsek, je nutné přihlédnout právě (především) k obecnosti stanoveného předmětu regulace z hlediska prostorového. Při zohlednění *de facto* absolutní obecnosti adresátů dané regulace (tj. všechny osoby na území státu) lze dospět k závěru, že pojmové znaky opatření obecné povahy v daném případě naplněny nejsou.

V. 2 b) Napadené usnesení vlády o přijetí krizového opatření má povahu jiného právního předpisu

41. Z výše uvedeného vyplývá, že proti usnesení vlády o přijetí krizového opatření stěžovatelka nemůže brojit návrhem podle § 101a a násl. s. ř. s., v důsledku čehož je nutné zabývat se dále povahou jejího návrhu směřujícího proti usnesení vlády o přijetí krizového opatření. Přestože je podání stěžovatelky obecně označeno jako „ústavní stížnost“, z jeho obsahu plyne, že ve skutečnosti (podle obsahu podání) v této části o ústavní stížnost nejde, neboť chybí její základní pojmový znak, jímž je tvrzený individualizovaný zásah do práv stěžovatelky v podobě rozhodnutí, opatření či jiného zásahu orgánu veřejné moci [§ 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu].

42. V nálezu sp. zn. Pl. ÚS 45/2000 ze dne 14. 2. 2001 (N 30/21 SbNU 261; 96/2001 Sb.) Ústavní soud k problematice vydávání právních předpisů vládou uvedl následující: „Z ústavněprávních požadavků vyplývá, že orgány s legislativní pravomocí jsou oprávněny a povinny vydávat právní předpisy ve formě, která je jim určena. Formou předepsanou vládě je ve smyslu čl. 78 Ústavy nařízení. Podle tohoto ustanovení může vláda vydávat nařízení k provedení zákona a v jeho mezích. Stačí tedy existence zákona, v jeho rámci však musí existovat prostor pro legislativní činnost vlády. Na tom nic nemění skutečnost, že v některých případech zákonodárce k vydání nařízení vládu výslovně zmocňuje; vláda se pak musí pohybovat *‚secundum et intra legem'*, nikoli mimo zákon (*praeter legem*). Zjednodušeně řečeno, má-li podle zákona býti X, přísluší vládě stanovit, že má býti X1, X2, X3, nikoli též, že má býti Y.“

43. V uvedených souvislostech je nutné zdůraznit, že vláda v režimu krizového zákona vystupuje a jedná jako orgán krizového řízení (viz § 4 a násl. krizového zákona), což znamená, že je jako orgán veřejné správy oprávněna vydávat rozhodnutí o krizových opatřeních podle § 6 krizového zákona pouze v případě krizové situace. Nelze proto dospět k závěru, že by vláda měla (či musela) vydávat realizační krizová opatření formou nařízení na základě generálního zmocnění v čl. 78 Ústavy v postavení vrcholného orgánu výkonné moci (srov. odlišný názor Vaníček, J., Vodehnal, O. Krizový zákon. Komentář. Praha: Wolters Kluwer, 2017, s. 53, § 5).

44. Podle § 8 krizového zákona, ve znění zákona č. 323/2016 Sb., má krizové opatření podle § 6 odst. 1 formu rozhodnutí. Napadené rozhodnutí (usnesení) vlády o přijetí krizového opatření tedy formálně není právním předpisem – nařízením vlády ve smyslu čl. 78 Ústavy (shodně viz Sládeček, V., Mikule, V., Suchánek, R., Syllová, J. Ústava České republiky.

Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2016, s. 736–752, bod 19). Klasifikaci pramenů práva je (jak je uvedeno výše) v první řadě třeba odvinout od obsahu právní normy. Je-li obsahový komponent právní normy obsažen v pramenu, na který norma zmocňovací odkazuje, je nutné i tento pramen považovat za formu práva (viz nález sp. zn. Pl. ÚS 24/99 týkající se právní povahy rozhodnutí vlády podle zákona č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů).

45. Napadené usnesení o přijetí krizového opatření má právněnormativní obsah, který je vymezen obecným předmětem i třídou subjektů (viz bod 40). To znamená, že byť není napadený akt nařízením ve smyslu čl. 78 Ústavy, má povahu obecného normativního právního aktu. Na základě uvedeného závěru o obecnosti předmětu i adresátů předmětného usnesení proto Ústavní soud dospěl k závěru, že napadené krizové opatření vlády má materiálně povahu jiného právního předpisu ve smyslu čl. 87 odst. 1 písm. b) Ústavy nebo ustanovení § 64 odst. 2 zákona o Ústavním soudu.

46. Protože stěžovatelka není osobou, která by v konkrétní věci byla účastníkem řízení o ústavní stížnosti, s níž by předmětný návrh eventuálně mohla spojit (§ 74 zákona o Ústavním soudu, ve znění zákona č. 48/2002 Sb.), nýbrž brojí přímo proti jinému právnímu předpisu, není k takovému izolovanému návrhu jako fyzická osoba aktivně legitimována ve smyslu § 64 odst. 2 zákona o Ústavním soudu. Proto Ústavní soud ústavní stížnost stěžovatelky v části směřující proti napadenému usnesení vlády o přijetí krizového opatření odmítl podle § 43 odst. 1 písm. c) ve spojení s § 43 odst. 2 písm. b) zákona o Ústavním soudu jako návrh podaný někým zjevně neoprávněným. Jelikož Ústavní soud dospěl k závěru o chybějící aktivní legitimaci stěžovatelky, nezabýval se již pro nadbytečnost tím, že napadené usnesení o přijetí krizového opatření bylo zrušeno usnesením vlády č. 279 (viz bod 4).

V. 3 Mimořádná opatření Ministerstva zdravotnictví

47. První, druhé a třetí opatření Ministerstva zdravotnictví jsou obsahově téměř totožné s usnesením vlády o přijetí krizového opatření. Jinými slovy, předmětnými mimořádnými opatřeními Ministerstvo zdravotnictví rovněž omezilo volný pohyb osob (se stanovenými výjimkami) na území celé České republiky.

48. Ústavní soud dospěl k závěru, že k projednání druhého a třetího mimořádného opatření Ústavní soud není příslušný, jelikož uvedená mimořádná opatření Ministerstva zdravotnictví byla zrušena [V. 3 a)]. Napadené první mimořádné opatření Ministerstva zdravotnictví je opatřením obecné povahy soudně přezkoumatelným podle § 101a a násl. s. ř. s. [V. 3 b)], ústavní stížnost je v této části nicméně nepřípustná, neboť stěžovatelka nevyčerpala všechny procesní prostředky, které jí zákon k ochraně jejího práva poskytuje, a její návrh zároveň svým významem nepřesahuje podstatně vlastní zájmy stěžovatelky [V. 3 c)].

V. 3 a) Druhé mimořádné opatření Ministerstva zdravotnictví a třetí mimořádné opatření Ministerstva zdravotnictví byly zrušeny

49. Jak je uvedeno v bodech 6 a 7, druhé mimořádné opatření Ministerstva zdravotnictví i třetí mimořádné opatření Ministerstva zdravotnictví byly zrušeny pozdějšími mimořádnými opatřeními Ministerstva zdravotnictví. Z tohoto důvodu je nutné ústavní stížnost v části směřující proti druhému a třetímu mimořádnému opatření Ministerstva zdravotnictví odmítnout z důvodu nepříslušnosti Ústavního soudu podle § 43 odst. 1 písm. d) zákona o Ústavním soudu, ve znění zákona č. 77/1998 Sb.

V. 3 b) První mimořádné opatření Ministerstva zdravotnictví je opatřením obecné povahy

50. Ministerstvo zdravotnictví přijalo první mimořádné opatření jako správní úřad příslušný podle § 80 odst. 1 písm. g) zákona o ochraně veřejného zdraví, a to podle § 69 odst. 1 písm. i) stejného zákona, který stanoví, že mimořádnými opatřeními při epidemii nebo nebezpečí jejího vzniku jsou zákaz nebo nařízení další určité činnosti k likvidaci epidemie nebo nebezpečí jejího vzniku.

51. Relevantní část ustanovení § 94a zákona o ochraně veřejného zdraví zní: „(…) opatření orgánu ochrany veřejného zdraví (…) na úseku předcházení vzniku a šíření infekčních onemocnění (…) podle § 80 odst. 1 písm. g) (…), která se týkají obecně vymezeného okruhu adresátů, (…) vydá příslušný orgán ochrany veřejného zdraví jako opatření obecné povahy. Opatření obecné povahy se vydává bez řízení o návrhu opatření obecné povahy. Toto opatření obecné povahy nabývá účinnosti dnem vyvěšení na úřední desce orgánu ochrany veřejného zdraví, který opatření vydal, a vyvěšuje se na dobu nejméně 15 dnů. Jde-li o opatření obecné povahy Ministerstva zdravotnictví, zašle je Ministerstvo zdravotnictví též krajským hygienickým stanicím, které jsou povinny jej bezodkladně vyvěsit na svých úředních deskách na dobu nejméně 15 dnů.“

52. Jelikož zákon o ochraně veřejného zdraví přímo stanoví, že mimořádné opatření Ministerstva zdravotnictví vydané podle § 69 odst. 1 písm. i) stejného zákona má formu opatření obecné povahy, jsou úvahy o materiálním posouzení povahy uvedeného aktu podstatně zúženy [viz obecná východiska v části V. 2 a)].

53. Přestože obsahově téměř totožné usnesení o přijetí krizového opatření vlády posoudil Ústavní soud jako „jiný právní předpis“ ve smyslu § 64 odst. 2 zákona o Ústavním soudu, nelze zákonem o ochraně veřejného zdraví jasně stanovenou formu bez dalšího „prolomit“. Takový postup by totiž fakticky znemožnil stěžovatelce brojit proti uvedenému aktu přímo v podobě návrhu na zrušení opatření obecné povahy nebo jeho části podle § 101a a násl. s. ř. s., což by bylo v rozporu s požadavkem čl. 36 odst. 2 Listiny. Pojem „rozhodnutí“, užitý v čl. 36 odst. 2 Listiny, totiž představuje autonomní pojem ústavního práva a citovaný článek Listiny je použitelný i na opatření obecné povahy [viz nález ze dne 17. 3. 2009 sp. zn. IV. ÚS 2239/07 (N 57/52 SbNU 267), body 19 a 20]; z hlediska zachování ústavnosti je totiž rozhodné, aby se ten, kdo tvrdí, že byl na svých právech zkrácen rozhodnutím orgánu veřejné správy, mohl obrátit na soud, aby přezkoumal zákonnost takového rozhodnutí, nestanoví-li zákon jinak (viz bod 30 nálezu sp. zn. III. ÚS 2634/18 ze dne 15. 1. 2019).

54. Ústavní soud tedy dospěl k závěru, že při hodnocení povahy napadených aktů z hlediska možnosti jejich soudního přezkumu ve smyslu § 101a a násl. s. ř. s. je v daném případě nutné vycházet primárně z toho, jak mimořádná opatření Ministerstva zdravotnictví označuje zákon. V tomto smyslu postačí, že zákon o ochraně veřejného zdraví mimořádná opatření Ministerstva zdravotnictví za opatření obecné povahy přímo označuje, byť pro ně stanoví určité odchylky od části šesté správního řádu (opatření se vydávají bez řízení o návrhu opatření obecné povahy a nabývají ze zákona účinnosti dnem vyvěšení na úřední desce orgánu ochrany veřejného zdraví, který opatření vydal).

V. 3 c) Ústavní stížnost stěžovatelky není přípustná v části směřující proti prvnímu mimořádnému opatření Ministerstva zdravotnictví

55. Jelikož jde v daném případě o opatření obecné povahy ve smyslu § 101a a násl. s. ř. s., je nutné posoudit ústavní stížnost stěžovatelky v části směřující proti prvnímu mimořádnému opatření Ministerstva zdravotnictví jako ústavní stížnost směřující proti „opatření“ ve smyslu § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu. Opatření obecné povahy totiž není akt individuální aplikace práva ve smyslu „pravomocného rozhodnutí v řízení“, jak vyplývá z jeho samotných definičních znaků [viz část V. 2 a)]; nelze je rovněž podřadit ani

pod pojem „jiný zásah orgánu veřejné moci“. Ústavní soud jiný zásah veřejné moci vymezil jako převážně jednorázový, protiprávní a zároveň protiústavní útok orgánů veřejné moci vůči ústavně zaručeným právům (svobodám), jenž představuje trvalé ohrožení po právu existujícího stavu, přičemž takový útok sám není výsledkem řádné rozhodovací pravomoci těchto orgánů a jako takový se vymyká obvyklému přezkumnému či jinému řízení [viz nález sp. zn. III. ÚS 62/95 ze dne 30. 11. 1995 (N 78/4 SbNU 243)]. Pravomoc Ústavního soudu přezkoumat jiný zásah orgánu veřejné moci je rovněž dána jen za podmínky nemožnosti nápravy jiným způsobem [viz např. nález sp. zn. I. ÚS 3296/17 ze dne 20. 12. 2017 (N 238/87 SbNU 853)]. V případě opatření obecné povahy o jednorázový „útok“ v právě uvedeném smyslu nejde a lze proti němu brojit návrhem na zrušení podle soudního řádu správního.

56. Směřuje-li ústavní stížnost proti opatření ve smyslu § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu, proti kterému lze brojit návrhem na zrušení opatření obecné povahy podle § 101a a násl. s. ř. s., je dále nutné posoudit, zda je ústavní stížnost stěžovatelky přípustná v případě, že stěžovatelka uvedené procesní prostředky nevyčerpala.

57. Podle § 75 zákona o Ústavním soudu je ústavní stížnost nepřípustná, jestliže stěžovatel nevyčerpal všechny procesní prostředky, které mu zákon k ochraně jeho práva poskytuje; Ústavní soud nicméně neodmítne přijetí ústavní stížnosti, přesahuje-li stížnost svým významem podstatně vlastní zájmy stěžovatele a byla podána do jednoho roku ode dne, kdy ke skutečnosti, která je předmětem ústavní stížnosti, došlo.

58. Stěžovatelka ve své ústavní stížnosti tvrdí, že „předmět její ústavní stížnosti má naprosto zásadní přesah nad rámec jejích vlastních zájmů, neboť namítané zásahy do jejích práv se dotýkají všech osob na území ČR“. Ústavní soud se s uvedeným tvrzením neztotožňuje a dospívá k závěru, že podmínky pro výjimku z principu subsidiarity ústavní stížnosti v případě stěžovatelky dány nejsou.

59. Při posuzování, zda byly naplněny podmínky pro aplikaci § 75 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu, Ústavní soud vychází ze zásady, že jde o výjimku z obecného pravidla, což značí, že předmětné ustanovení nelze vykládat rozšiřujícím způsobem [viz nález sp. zn. II. ÚS 193/94 ze dne 13. 3. 1996 (N 19/5 SbNU 159)]. Neuplatnila-li stěžovatelka dostupné řádné procesní prostředky k ochraně svých subjektivních práv a napadla-li předmětná mimořádná opatření Ministerstva zdravotnictví přímo ústavní stížností, vzala na sebe zároveň riziko, že Ústavní soud dospěje při posouzení „přesahu“ jí formulované ústavní stížnosti k závěru pro ni nepříznivému.

60. Naplnění podmínky „podstatného přesahu vlastních zájmů stěžovatele“ je nutno spatřovat v požadavku obecného dosahu rozhodnutí v dané věci, přičemž sama obecnost dosahu není podmínkou dostatečnou. Dalším znakem je podstatný přesah svým významem vlastních zájmů stěžovatele; posouzení jeho naplnění závisí na akcentu, jejž Ústavní soud klade na obecné důsledky rozhodnutí o dotčeném základním právu [viz nález sp. zn. Pl. ÚS 15/96 ze dne 9. 10. 1996 (N 99/6 SbNU 213; 280/1996 Sb.)].

61. Z judikatury Ústavního soudu dále vyplývá, že mezi relevantní aspekty pro posouzení „podstatného přesahu“ patří např. ojedinělost napadeného postupu [viz např. nález sp. zn. I. ÚS 860/15 ze dne 27. 10. 2015 (N 191/79 SbNU 161)], procesní hospodárnost [viz např. nález sp. zn. II. ÚS 1837/16 ze dne 13. 12. 2016 (N 243/83 SbNU 767)], potřeba zrušení neústavního právního předpisu [srov. usnesení sp. zn. III. ÚS 16/96 ze dne 6. 1. 1997 (U 1/7 SbNU 325)] či aplikační nejednotnost [srov. nález sp. zn. I. ÚS 89/94 ze dne 29. 11. 1994 (N 58/2 SbNU 151)].

62. V nyní projednávaném případě stěžovatelka významnost „přesahu“ své ústavní stížnosti spatřuje zejména ve skutečnosti, že se mimořádná opatření týkají všech osob na území České republiky; pouhé tvrzení dotčenosti velké skupiny osob však samo o sobě není dostačující. Je současně nutné prokázat, že velká skupina obyvatel pociťuje vznesenou právní otázku za natolik problematickou, že by se jí Ústavní soud měl přednostně zabývat (srov.

usnesení sp. zn. II. ÚS 446/04 ze dne 16. 6. 2005). Jinými slovy, dotčenost většího počtu lidí je třeba dostatečně tvrdit spolu s odpovídající intenzitou vnímání „problémovosti“ daného problému takovou skupinou – pouhý subjektivní dojem stěžovatelky nestačí (srov. např. usnesení sp. zn. II. ÚS 756/06 ze dne 20. 12. 2006).

63. Přestože napadené první mimořádné opatření Ministerstva zdravotnictví zasahuje do právní sféry velkého počtu osob, Ústavní soud dospěl k závěru, že stěžovatelka nesplnila svoji povinnost tvrzení ve vztahu k okolnostem, jež naplňují hypotézu § 75 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu. Vedle obecných úvah, proklamací a citací neobsahuje ústavní stížnost stěžovatelky žádná relevantní tvrzení, která by Ústavnímu soudu umožňovala zabývat se věcí „mimo pořadí“. Podle Ústavního soudu v době projednávání ústavní stížnosti nic nenasvědčuje názoru, že by správní soudy nebyly s to poskytnout potenciálním navrhovatelům efektivní ochranu jejich subjektivních práv, a to i s ohledem na skutečnost, že podle § 101d s. ř. s. soud o návrhu na zrušení opatření obecné povahy nebo jeho částí rozhodne do devadesáti dnů od doručení návrhu.

64. Přesah ústavní stížnosti nemůže být zároveň dán tím spíše, že zákazy obsažené v prvním mimořádném opatření Ministerstva zdravotnictví již nejsou v době projednávání ústavní stížnosti stěžovatelky účinné (byť mimořádné opatření samo nebylo zrušeno). První mimořádné opatření proto nemá ani potenciál dále zasahovat do ústavně zaručených práv širší skupiny osob, jak stěžovatelka tvrdí.

65. Lze tedy uzavřít, že jelikož nebyly naplněny předpoklady pro uplatnění výjimky z přípustnosti podle § 75 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu, v části směřující proti prvnímu mimořádnému opatření Ministerstva zdravotnictví Ústavní soud odmítl ústavní stížnost stěžovatelky jako návrh nepřípustný podle § 43 odst. 1 písm. e) ve spojení s § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu.

VI. Závěr

66. Ústavní soud z výše uvedených důvodů odmítl ústavní stížnost v části směřující proti usnesení vlády o vyhlášení nouzového stavu podle § 43 odst. 1 písm. d) zákona o Ústavním soudu, ve znění zákona č. 77/1998 Sb., jelikož k projednání takového návrhu není příslušný, v části směřující proti usnesení vlády o přijetí krizového opatření podle § 43 odst. 1 písm. c) zákona o Ústavním soudu, ve znění zákona č. 77/1998 Sb., jako návrh podaný někým zjevně neoprávněným, v části směřující proti druhému mimořádnému opatření Ministerstva zdravotnictví a třetímu mimořádnému opatření Ministerstva zdravotnictví jako návrh, k jehož projednání Ústavní soud není příslušný, a v části směřující proti prvnímu mimořádnému opatření Ministerstva zdravotnictví podle § 43 odst. 1 písm. e) ve spojení s § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu jako návrh nepřípustný

67. S ohledem na výše rozvedené důvody a vzhledem k odmítnutí ústavní stížnosti stěžovatelky nebylo třeba zabývat se souvisejícími dílčími návrhy, neboť ty mají pouze akcesorickou povahu, a proto sdílí osud odmítnuté ústavní stížnosti.

Odlišná stanoviska

1. Odlišné stanovisko soudce Jana Filipa k odůvodnění usnesení sp. zn. Pl. ÚS 8/20

Podle § 14 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) podávám odlišné stanovisko k odůvodnění usnesení ze dne 22. 4. 2020 sp. zn. Pl. ÚS 8/20.

Vedou mne k tomu následující důvody:

1. Předmětem řízení v této věci bylo podání označené jako „ústavní stížnost“, nicméně nesplňující prakticky žádný z procesních předpokladů řízení o ústavní stížnosti před Ústavním soudem podle § 72 a násl. zákona o Ústavním soudu. Takovýto návrh měl být odmítnut se

stručným odůvodněním, proč tyto předpoklady pro projednání jako ústavní stížnost nesplňuje. Na závěru o nutnosti takový návrh odmítnout byla všeobecná shoda, nicméně důvody pro to byly odlišné a mohly by mít dalekosáhlé důsledky pro další rozhodování na tomto úseku. Nicméně i tak to vedlo k formulaci odůvodnění, které daleko významem a důsledky přesahuje to, co bylo Ústavnímu soudu k projednání předloženo a co se ještě může znovu vrátit. S argumentací v odůvodnění se v některých podstatných částech nemohu ztotožnit.

2. Nebylo provedeno možné zobecnění problémů dalších již podaných ústavních stížností na obdobné téma, které by umožnilo formulovat jednotná východiska pro postup Ústavního soudu v množství budoucích řízení, která budou s rozhodnutím vlády o vyhlášení nouzového stavu a dalšími opatřeními souviset. Ve snaze o rychlé vyřízení bylo usnesení přijato prakticky na podkladě argumentace předložené navrhovatelkou, jejíž podání je v podstatě pokusem o *actione popularis*, kterou v této podobě mohl sepsat každý z těch, co se v té době nacházeli pod jurisdikcí České republiky a sledovali internetové diskuse na posuzované téma. Bohužel tento pokus částečně uspěl.

3. Ústavní soud rozhodl formou pouhého usnesení, ačkoli je otázkou, zda nedošlo k překonání právních názorů vyjádřených v nálezech, takže to pevný základ pro další rozhodování zřejmě nepřináší, bez ohledu na velké úsilí, které bylo vynaloženo při jeho přípravě a rozpravě o jeho variantách. Současně jsou tím ale ponechána zadní vrátka pro možnou změnu některých v něm učiněných závěrů. Nicméně určité vodítko tím dáno bylo, nejsem však zcela přesvědčen, že vždy ku prospěchu věci.

4. Je třeba vidět, že Ústavní soud zde obrazně mohl „vykolíkovat hřiště“ z hlediska toho, kdo a v jaké formě (jakým procesním prostředkem) se bude na něj moci obracet a v jaké procesní formě tak bude muset učinit (každá má jiné požadavky na návrh, navrhovatele, postup řízení a důsledky rozhodnutí). Je otázkou, zda tak bylo možno učinit bez znalosti toho, jak budou v individuálně konkrétních kauzách vystupovat správní soudy a obecné soudy.

5. V odůvodnění je sice obsažen popis (ne rozbor) napadených opatření (rozhodnutí vlády o vyhlášení nouzového stavu, krizových opatření vlády a mimořádných opatření Ministerstva zdravotnictví) a stručně pojednáno, proč je stěžovatelka napadá. Poté je proveden obsáhlý rozbor jejich možné právní povahy (zejména body 21 až 54), aniž by byl učiněn závěr, zda taková opatření byla vydána po právu, zda splňují základní ústavní hlediska hodnocení takových opatření, jakými jsou dělba moci, úcta k právům a svobodám, legalita, legitimita, subsidiarita, proporcionalita, rovnost v omezení, dočasnost, solidarita a kompenzace vzniklé újmy nebo škody. Protože o dodržení některých z těchto hledisek lze mít pochybnosti, bylo možno se k nim vyjádřit, i když pro řešení návrhu to bylo nadbytečné stejně, jako byl problematickým pokus o charakterizování jednotlivých opatření. Úkolem Ústavního soudu je ovšem vyjadřovat se k projednatelnému návrhu a jeho argumentaci; činí-li přesto něco navíc, pak musí také brát v úvahu, do jaké pozice se tím může napříště (kdy návrh již bude v pořádku a bude třeba jej vypořádat) se svými závěry dostat – tedy myslet alespoň o ony dva pověstné tahy dopředu a zbytečně se sám z partie nevyšachovat.

6. Přitom již u bodu 21 (nesplnění předpokladů pro projednání ústavní stížnosti) bylo možno s ohledem na obsah podání stěžovatelky skončit (čímž by odpadla i potřeba zaujímat toto odlišné stanovisko). Protože podání nesplňovalo podmínky podle § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu, bylo též naprosto zbytečné zabývat se otázkou podstatného přesahu osobního zájmu stěžovatelky z hlediska výjimky ze zákazu projednání nepřípustné ústavní stížnosti podle § 75 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu, zejména když jediné projednatelné mimořádné opatření Ministerstva zdravotnictví bylo přenecháno k řešení pořadem soudního řádu správního (bez posouzení možných důsledků pro podávání ústavních stížností). Zde se navíc nepřípadně usnesení v bodě 59 dovolává nálezu sp. zn. II. ÚS 193/94, kde však Ústavní soud přezkoumával podstatný přesah osobního zájmu v zahraničí žijícího stěžovatele, který čelil pravomocnému rozhodnutí pozemkového úřadu. Šlo tak o výjimku

z nepřípustnosti ústavní stížnosti s cílem odstranit vzniknou nerovnost mezi různými skupinami možných restituentů bez trvalého pobytu na území České republiky na základě neústavního pravomocného rozhodnutí.

7. Nicméně ústavní stížnost takto odmítnuta nebyla. Proto považuji za potřebné zaujmout stanovisko i k některým jednotlivým argumentům odůvodnění samotného. Jakkoli se některé z nich mohou zdát bagatelní, souvisejí s obecnějšími a zásadnějšími problémy. Nelze zapomínat ani na to, za jakých podmínek byl ústavní zákon č. 110/1998 Sb., o bezpečnosti České republiky, (dále jen „ústavní zákon“) v roce 1998 přijímán a jaká pozornost byla poslanci v diskusích na toto téma věnována budoucímu rozhodování Ústavního soudu (téměř žádná).

8. Již v bodu 3 se uvádí, že vláda vyhlásila nouzový stav. To je ovšem (přes formulaci čl. 5 odst. 1 ústavního zákona) nepřesné. Na tom se vláda usnést nemůže, protože to již řeší jeho čl. 12, kdežto vyhlášení a podpis je věcí předsedy vlády jako u jiných jejích aktů. Z hlediska případného přezkumu (viz níže) by se zkoumalo jak vyhlášení (podle zákona č. 309/1999 Sb., o Sbírce zákonů a o Sbírce mezinárodních smluv, ve znění pozdějších předpisů) a zveřejnění [podle zákona č. 46/2000 Sb., o právech a povinnostech při vydávání periodického tisku a o změně některých dalších zákonů (tiskový zákon), a zákonů o provozování rozhlasového a televizního vysílání, informační fakticita má zjevně přednost] podle čl. 12 ústavního zákona, tak splnění podmínek pro vydání takového rozhodnutí (ty se od podmínek vyhlášení přece liší) z hlediska řádného postupu krizového managementu. Stejně tak to platí pro vyhlášení a zveřejnění přijatých rozhodnutí o krizových opatřeních (§ 8 krizového zákona). Je rozdíl mezi přezkumem vyhlášení a přezkumem samotného rozhodnutí o vyhlášení nouzového stavu, ten je zde setřen.

9. Následně je v usnesení odmítnut názor stěžovatelky, že v případě rozhodnutí o nouzovém stavu, popř. o krizovém opatření, jde o opatření obecné povahy. Závěr o bezpodmínečné nepřezkoumatelnosti vyhlášeného rozhodnutí o nouzovém stavu (nelze tedy přezkoumat vyhlášení – např. pouhé zveřejnění, ale chybějící publikaci ve Sbírce zákonů?) vyžadoval podrobnější zdůvodnění a zejména vypořádání se s další tentokrát závaznou judikaturou Ústavního soudu, zejména s nálezem sp. zn. Pl. ÚS 8/02 (N 142/28 SbNU 237; 528/2002 Sb.; koluzní publikace předpisu, který měl plnit funkci vyhlášky, nařízení a zákona v jednom) a sp. zn. Pl. ÚS 27/09 (N 199/54 SbNU 445; 318/2009 Sb.; tzv. případ Melčák).

10. V posledně uvedeném (rychlo)nálezu Ústavní soud mimo jiné řešil a vyřešil možnost zrušení rozhodnutí prezidenta republiky č. 207/2009 Sb., o vyhlášení voleb do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky, jak na to bylo v rozpravě k nynějšímu usnesení poukazováno. V tomto nálezu Ústavní soud mj. konstatoval, že předmětné rozhodnutí o vyhlášení voleb má smíšenou povahu: obsahuje prvky normativního právního aktu a zároveň ho nutno považovat za akt aplikace uvedeného ústavního zákona. Tedy právní situace hodně podobná té současné. Pro uvedené rozhodnutí dospěl Ústavní soud k závěru, dle něhož „prvky normativního právního aktu (a to prováděcího), jež jsou obsaženy v uvedeném rozhodnutí prezidenta republiky, zakládají důvodnost postupu dle citovaného ustanovení § 70 odst. 3 zákona č. 182/1993 Sb.“ (!). Jak by v takovém případě měl Ústavní soud postupovat, kdyby byl dodržen (což ale nyní nebylo prakticky možné) čl. 6 odst. 1 ústavního zákona a rozhodnutí o nouzovém stavu by obsahovalo i nějaké krizové opatření? Jak však bude ukázáno níže, několik opatření rozhodnutí (samozřejmě, ne vyhlášení) o vyhlášení nouzového stavu ve skutečnosti obsahuje, a pro posouzení věci nikoli, to zdůrazňuji, bezvýznamných.

11. Konstatování v bodech 29 až 31 lze přisvědčit – vláda jednala s vědomím, že nelze jedním krizovým opatřením problém vyřešit. Představa, že se takové rozhodnutí bude neustále měnit a doplňovat, je myslím pro vysvětlení dostatečná. Z hlediska publicity vyhlášení (bod 31) nejsem přesvědčen o tom, že oním prostředkem mají být tiskové konference, jak se to zřejmě běžně chápe. Muselo by se na nich krizové opatření doslova přečíst, nikoli jen

popsat a vysvětlit (na obranu právníků často platí – dva členové vlády – tři vysvětlení). Navíc v odůvodnění Ústavního soudu nejsou zmíněny důkazy o tom, kdy skutečně byla tato opatření zveřejněna pozdě (např. dálkovým přístupem na stránkách Ministerstva vnitra v adresáři „legislativa“, v teletextech televizních stanic, na internetových stránkách vlády, Českého rozhlasu apod.).

12. V takovém případě by se obsahem rozhodnutí (nikoli vyhlášením, to je jiná věc) stala i krizová opatření prohlášená většinou Ústavního soudu za „jiný právní předpis“ ve smyslu čl. 87 odst. 1 písm. b) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“). Otázkou, na kterou bylo třeba dát odpověď, v takovém případě je: „Byl by tím obsah rozhodnutí o nouzovém stavu imunizován?“ Je pak (viz výše) nějaký zásadní rozdíl ve vyhlášeném rozhodnutí prezidenta republiky č. 207/1999 Sb. (též neústavní obsah a důsledky) a v takovém rozhodnutí vlády? V tolik diskutovaném nálezu sp. zn. Pl. ÚS 27/09 dokonce Ústavní soud vydal předběžné opatření č. j. Pl. ÚS 24/09-16 o odkladu jeho vykonatelnosti (U 16/54 SbNU 607; 312/2009 Sb.), ačkoli se postavil na stanovisko, že v něm převažují prvky prováděcího právního předpisu. Bylo by tak možno postupovat v případě rozhodnutí o vyhlášení nouzového stavu z let 2002, 2006, 2007 a 2013, když v nich krizová opatření (tedy „jiné právní předpisy“) obsažena byla?

13. Konečně rozhodně nelze v souvislosti s provedenou charakteristikou obsahu rozhodnutí (bod 25 odůvodnění usnesení) souhlasit s názorem, že klasifikaci pramenů práva (forem vyjádření právní obsahu) je nutno odvinout v první řadě od obsahu právní normy. To si nedovedu představit. Nehledě na rozdíly mezi prameny práva (zdroj právních norem) a obsahem právní normy, nelze na tom klasifikaci budovat, nechceme-li vyvracet tradiční nauku o zákonu (ústavách) v materiálním a ve formálním smyslu a zpochybnit hierarchii právních předpisů.

14. Je jistě správný názor, že vyhlášení nouzového stavu spouští mechanismy zvláštního postupu v celé řadě jiných zákonů (stavební, trestní, přestupkové, daňové, devizové, vodní, veřejné zakázky a další). To z něj ale ještě nedělá právní předpis. Bylo proto nutno alespoň rozebrat obsah takového rozhodnutí (usnesení vlády č. 194). V posuzované věci jde o situaci, se kterou nikdo nemohl v roce 1998, popř. 2000 počítat, a proto činit jednoznačné a definitivní závěry uzavírající cestu k přezkumu takového rozhodnutí je unáhlené. Navíc ani neřeší otázku, který okamžik je rozhodující – vyhlášení nebo zveřejnění?

15. Samozřejmě představa, že někdo požádá o odklad vykonatelnosti vyhlášení stavu ohrožení státu či válečného stavu (pozor, čl. 12 ústavního zákona platí obecně pro všechny tyto stavy), je dosti šílená (činil by tak z barikád nebo z frontových zákopů?). Pak už by nezbylo než poukázat na tvrzení C. Schmitta o faktické normalitě, že tedy veškeré právo je projevem nějaké situace, kterou musí suverén řešit (viz Schmitt, C. Politische Theologie. Vier Kapitel zur Lehre von der Souveränität. 2. vyd., Duncker & Humblot, 1934, s. 19–20). Nakonec k tomu směřuje (v této souvislosti ne příliš výstižná a pochopená) citace práce prof. Kysely v bodě 26. Zde je třeba připomenout, že podstata (má-li být řeč o podstatě) soudní nepřezkoumatelnosti nějakého aktu či rozhodnutí nespočívá v tom, že soudy by neměly přezkoumávat vše, k čemuž vývoj právního státu od 18. století pomalu směřuje. Ta spočívá v tom, že ne vše je judikovatelné. Právě tato otázka je spojena s tradičně diskutovaným pojmem „akt moci vládní“ (viz bod 26 – „akt vládnutí“) oproti „akt moci výkonné“ [z hlediska přezkoumatelnosti ve správním soudnictví – známé pod pojmem „actes gouvernementales“ nebo „acte de gouvernement“ – považované od roku 1822 francouzskou Státní radou za nepřezkoumatelné jako akty politické, dnes jde též o problém známý pod označení „political question“ – viz k tomu konečně spor z roku 2006 o (ne)jmenování několika soudních čekatelů prezidentem republiky a argumentaci jeho obhájců]. Ne bez významu v této věci je rovněž v diskusi nad usnesením zmiňovaný nález sp. zn. Pl. ÚS 5/04 (N 147/46 SbNU 443) vylučující z kognice Ústavního soudu tzv. medical question.

16. Něco jiného je role Poslanecké sněmovny – ta není přezkumným orgánem, nýbrž orgánem, který rozhoduje na základě většiny (byť v právním rámci) přijetím politického rozhodnutí ve smyslu čl. 6 Ústavy. To pak platí i pro její usnesení, kterým se trvání nouzového stavu prodlužuje. Nejde proto jen o usnášení se (rozhodování) vlády. Jinou věcí by pak bylo rozhodování o návrhu přehlasované menšiny v Poslanecké sněmovně na zrušení rozhodnutí o nouzovém stavu (což by se dalo čekat). Tam by skutečně mohly být vzaty v úvahu jen ústavní a zákonné náležitosti takového rozhodnutí, nikoli však (v rozporu s čl. 6 Ústavy) samotné většinové rozhodnutí (viz též níže sub 18), neboť to je z hlediska kognice Ústavního soudu nejudikovatelné jako důsledek volebního rozhodnutí nositele svrchovanosti podle čl. 2 odst. 1 Ústavy.

17. Z právě uvedeného plyne, že je jedna věc posuzovat právní vlastnosti obecného pojmu „rozhodnutí o vyhlášení nouzového stavu“ jako takového, a druhá věc je již posouzení konkrétního rozhodnutí o vyhlášení nouzového stavu (usnesení vlády č. 194 vyhlášené pod č. 69/2020 Sb.). Závěr o nemožnosti je napadnout, a to zdůrazňuji, přímo napadnout před Ústavním soudem, platí, neboť ústavodárce ani zákonodárce pro to nestanovil proceduru jako např. v případě přezkumu (ne)vyhlašování referenda o přistoupení k Evropské unii.

18. Nejde však o „absenci“ soudní kontroly vůbec, jak by naznačoval bod 27 odůvodnění, nýbrž o možnost dodatečného napadení v případě, že se takové rozhodnutí (nouzový stav a krizová opatření) projeví v zásahu do základních práv a svobod. Nemělo by však jít o návrh „politické menšiny“, jak se v bodě 27 uvádí (lze k tomu jako praktický příklad uvést čl. 129 odst. 6 Ústavy Slovenské republiky, ale i jeho kritiku v odborné literatuře), nýbrž o ochranu každého, kdo tvrdí porušení svých práv a svobod. Všichni přece víme, že koronavir si nevybírá podle politických názorů, přesvědčení a počtu mandátů, nýbrž podle zdravotních příznaků a chorob (srdcaři, cukrovkáři, obézní).

19. Jde-li o nemožnost přezkumu právě v nynějším případě, není to vyloučeno pro případy budoucí. Přesto mám jednu výhradu k tvrzení v bodu 26, že v nynějším (nikoli asi přezkoumávaném, což částečně omlouvá) rozhodnutí o vyhlášení nouzového stavu nejsou stanovena konkrétní omezení a uloženy jakékoli povinnosti. Toto tvrzení neobstojí za podmínky, že jde o konkrétní přezkum konkrétního rozhodnutí pod č. 69/2020 Sb., nikoli o nějaký abstraktní přezkum abstraktního rozhodnutí. V tom konkrétním rozhodnutí je uložena konkrétní povinnost předsedovi vlády v bodu II. 1, a zejména (*nota bene*) je v něm pod bodem II. 2 uloženo členům vlády požádat vládu o předchozí souhlas „k opatřením souvisejícím s vyhlášeným nouzovým stavem, která člen vlády nebo jím řízené ministerstvo činí v rámci svých pravomocí, a to před jejich uplatněním“. Tedy v tomto konkrétním nouzovém stavu je nutná jejich konfirmace! Dále je zde rozhodnuto v návaznosti na bod II. 2 o sanaci dosavadních mimořádných opatření před vyhlášením nouzového stavu (bod III), tedy ratihabice *sui generis*.

20. To se pak mělo promítnout do stanoviska k povaze napadených mimořádných opatření Ministerstva zdravotnictví, o čemž pojednává usnesení Ústavního soudu v části V. 3. Vzniká pak problém, zda nejsou body II. 2 a II. 3 rozhodnutí o nouzovém stavu v rozporu se zákonem o ochraně veřejného zdraví a dalšími zákony umožňujícími vydávat mimořádná opatření v podobě obecných opatření za každé situace, děje se tak ale v podmínkách nouzového stavu a vláda má možnost ukládat úkoly podle kompetenčního zákona svým členům (§ 21); je jen otázkou, zda to může činit i vůči ministrům v oblastech speciálními zákony svěřených do působnosti toho kterého ministerstva. Je ovšem pravda, že se zvláštním režimem, tentokrát pro skutečné právní předpisy, počítá již i zákon č. 222/2016 Sb., o Sbírce zákonů a mezinárodních smluv a o tvorbě právních předpisů vyhlašovaných ve Sbírce zákonů a mezinárodních smluv (zákon o Sbírce zákonů a mezinárodních smluv), ve znění zákona č. 277/2019 Sb. (§ 9 odst. 3).

21. Tuto skutečnost přece nebylo možné přejít bez dalšího. Rovněž tvrzení, že v případě porušení čl. 9 odst. 2 Ústavy lze přece jen řádné vyhlášení nouzového stavu přezkoumat (co stav ohrožení státu a válečný stav podle čl. 12 ústavního zákona?), je dosti násilné; navíc stále zůstává otázka – podle jaké procedury, když ta přece chybí? Jako „neústavní“ ústavní zákon, když se volá na pomoc čl. 9 odst. 2 Ústavy a rozhodnutí o nouzovém stavu doslova text ústavního zákona přebírá? Nebo jako zákon, jiný právní předpis, zvláštní opatření nebo individuální právní akt či jako kompetenční spor? „Zadní vrátka“ v této podobě, a navíc v pouhém usnesení, nepovažuji za dostatečné řešení. Kdo bude moci podat návrh a podle jaké procedury zvláštní části zákona o Ústavním soudu se bude postupovat? V každém případě závěr v bodu 32 (nemožnost přezkumu) je třeba vztáhnout jen na konkrétní usnesení vlády č. 194 vyhlášené pod č. 69/2020 Sb. V jiných případech může být situace jiná, půjde-li o konkrétní opatření dopadající na individuálně určené osoby nebo opatření interní povahy v rámci systému orgánů krizového řízení.

22. V usnesení není rovněž akceptován názor, že krizová opatření vlády jsou akty svého druhu (*sui generis*), pro která platí zvláštní pravidla. Výraz „opatření“ jako právní akt má u nás dlouhou tradici ještě od dob monarchie (konečně se tomu věnoval i již zmíněný nález sp. zn. Pl. ÚS 5/04). Závěr usnesení, že nejde o opatření obecné povahy podle správního řádu a soudního řádu správního lze akceptovat, ale jen zčásti. Různé modely prostředků zvládání mimořádných stavů se slovy teorie (např. Gross, O. Chaos or Rules: Should Responses to Violent Crises Always Be Constitutional? The Yale Law Journal, vol. 112, roč. 2003, č. 5, zejm. s. 1042–1069) pohybují od zachování běžných pravidel (tzv. Bussines as Usual Model) po reakci podle hrozícího nebezpečí v podobě vždy odpovídajících (nikoli standardizovaných) zmocnění pro výkonnou moc (tzv. Models of Interpretative or Legislative Accommodation). Jde prostě o reakci na okamžitý stav, který nelze ústavně předvídat, i když např. i naše úprava patří k těm, které se o to s různým úspěchem snaží. Dalo by se to zobecnit tak, že nejdřív je tak třeba jednat podle starořímské maximy *ne quid res publica detrimenti capiat*, a teprve potom se soudit. Lze uvést jako příklad takového přístupu v praxi společné usnesení obou komor Kongresu vydané nikoli podle ústavního vzoru, ale podle situace, kdy byl prezident Spojených států zmocněn „použít všechny nutné a vhodné síly proti těm národům, organizacím nebo osobám, které rozhodly o plánování, nařízení, spáchání nebo které napomohly teroristickým útokům, ke kterým došlo 11. září 2001“ (citováno podle Scheppele, K. L. Law in a Time of Emergency: States of Exception and the Temptations of 9/11. Journal of Constitutional Law, sv. 6, č. 5, roč. 2004, s. 1001).

23. Zastávám proto názor, že krizové opatření je zvláštním (mimořádným) aktem vůle státu řešit nějakou krizovou situaci. Pokus označit je za jiný právní předpis se v budoucnosti může ukázat jako velmi problematický (navíc odporující zákonu o Sbírce zákonů a mezinárodních smluv), a to z řady důvodů. Především se odůvodnění nevypořádává s legální definicí krizového opatření v § 2 písm. c) krizového zákona, podle kterého jde o „organizační nebo technické opatření určené k řešení krizové situace a odstranění jejích následků, včetně opatření, jimiž se zasahuje do práv a povinností osob“. Z této definice je zřejmé, že navazuje na historické pojetí pojmu opatření jako prostředku komplexního řešení nějakého problému (zde řízení státu). Tato opatření byla často adresována jednotlivcům odpovědným za jejich provedení, současně ale stanovila obecná pravidla, stejně jako způsob zajištění jejich provedení (vzorným příkladem je nařízení Marie Theresie z 1. 5. 1749 o zrušení české dvorské kanceláře a zřízení Directoria in Publicis et Cameralibus. Je adresováno jejímu kancléři, současně stanoví pravidla fungování soudnictví a veřejné správy, i opatření k jejich realizaci). Krizová opatření současnosti jsou vlastně obdobná a Ústavní soud by se s tím měl v podmínkách právního státu vypořádat.

24. V podmínkách krizového zákona, který provádí tímto zmocnění k vydání zvláštního zákona podle čl. 6 odst. 1 ústavního zákona, může být takové opatření vydáno jen za

podmínek stanovených v tomto ustanovení – omezuje-li základní práva a svobody „v souladu s Listinou“. To je podle mého názoru nutno zdůraznit, neboť zde na rozdíl od jiných zákonů nestačí, že s ní (dnes bychom to měli vyložit jako „s ústavním pořádkem a mezinárodními závazky České republiky“) není v rozporu (lze stanovit, vše, co ústavní pořádek nevylučuje), jak to jinak pro zákony požaduje čl. 87 odst. 1 písm. a) Ústavy. To je výsledkem složité rozpravy v Poslanecké sněmovně v roce 1998 na toto téma, kde se v této části nakonec zákony provádějící čl. 6 ústavního zákona dostaly z hlediska zákonodárného uvážení téměř na úroveň prováděcích právních předpisů.

25. Nelze proto souhlasit s tím, že jde o jiný právní předpis či pouze o jiný právní předpis, protože jeho obsahem může být vše, co je třeba k organizačnímu a technickému řešení nouzového stavu a odstranění jeho následků a není k tomu třeba vydání nařízení podle čl. 78 Ústavy s ohledem na relativně obecné vymezení subjektů a relativně konkrétní vymezení zákazů, příkazů a omezení.

26. Krizové opatření je proto sběrným pojmem pro vše, co musí vláda v této době činit na základně ústavního zmocnění ke zvládnutí krizové situace. Jde o určitý kompromis mezi výše uvedenými metodami. Samozřejmě to nevylučuje, že bude vláda přijímat i nařízení podle čl. 78 Ústavy. Vždyť ústavní zákon se netváří tak, že v době nouzového stavu končí jakákoli tvorba práva, právě naopak (čl. 8 odst. 1 *a contrario*). Znamená to, že půjde o opatření souhrnně řešící nějaký problém krizového stavu – formou obecných ustanovení, opatření jako v případě opatření obecné povahy, interních normativních instrukcí i pokynů jednotlivým členům vlády nebo jiným funkcionářům krizového řízení. Podle toho bude dána možnost jejich působení ve formě zásahu do základních práv a svobod, ostatní bude v gesci vlády jako vrcholného orgánu výkonné moci a politického řízení státu (čl. 67 odst. 1 Ústavy). Pak nelze vyloučit ani následný (nikoli bezprostřední) přezkum, neboť na stupnici konkrétní – abstraktní a individuální a generální – budou zpravidla představovat nějaký zákaz či příkaz adresovaný neurčenému počtu osob. To, že tento postup není vyloučen analogickými prostředky, jako je tomu u právních předpisů nebo individuálních aktů orgánů veřejné moci (srov. příklad „nouzového“ zatažení za brzdu v případě nálezu sp. zn. Pl. ÚS 27/09 ve věci Melčák), je současně důležitým prostředkem, který preventivně působí na to, jak a v jakém rozsahu bude vláda svých zmocnění využívat ve formě nikoli „klasických“ právních předpisů (srov. k tomu Bahýľová, L. a kol. Ústava České republiky. Komentář. Praha: LINDE, 2010, s. 1098). Proto bude muset hledat Ústavní soud cesty, jak svou funkci soudního orgánu ochrany ústavnosti podle čl. 83 Ústavy naplnit, jako to zatím vždy dokázal. V tomto směru proto bude namístě (na rozdíl od bodu 44 odůvodnění – viz výše sub 13) skutečně brát jednotlivá opatření podle jejich obsahu a podle toho je hodnotit. Konkrétní zásah bude vznikat na trase ústavní zákon – krizový zákon – krizové opatření – individuální zásah. Při poskytování soudní ochrany pak zpravidla půjde o cestu „zpět“ od individuálního zásahu do základního práva či svobody přes opatření obecné povahy či generální správní akt až po hodnocení obecného pravidla, které není konkretizováno místem, časem, účelem atd. přes zákon, který takový zásah umožňuje až k ústavnímu zákonu, popř. Ústavě či Listině. Jinou možnost zde zatím nevidím.

27. Představa, že prohlásíme krizová opatření, bez ohledu na to, co obsahují, za „jiný právní předpis“, má velká úskalí. Hodlá-li např. Ústavní soud setrvat na názoru, že znakem právního předpisu v právním státě je rovněž obecnost zákona (srov. nález sp. zn. Pl. ÚS 24/04), pak by to při přezkumu znamenalo zásadní zpochybnění všeho, co v takovém krizovém opatření obecné nebude (což bude téměř všechno).

28. S tím souvisí další problém. Právní předpis nelze (např. na rozdíl od SRN) napadnout přímo ústavní stížností. Proto kvalifikace krizového opatření jako právního předpisu by znamenala, že by jej přímo mohli napadnout jen oprávnění navrhovatelé podle

§ 64 odst. 2 zákona o Ústavním soudu a obecné soudy by je mohly přezkoumávat podle čl. 95 odst. 1 Ústavy.

29. Třetí zásadní překážkou je čl. 4 odst. 2 Listiny, který umožňuje zásah do základních práv a svobod pouze formou zákona. Právě proto je zde úprava v čl. 5 a 6 ústavního zákona. To, že krizové opatření omezuje základní práva a svobody, je proto třeba brát jako jednání orgánu veřejné moci na základě zákona – např. rozhodnutí o uvalení vazby na konkrétní osobu není v rozporu s ústavním pořádkem (čl. 8 odst. 2 a 5 Listiny), totéž lze uvést pro případ rozhodnutí o karanténě pro větší skupinu osob, město atd. Vláda zde omezení netvoří, nýbrž provádí na základě zákonného zmocnění předvídaného ústavním pořádkem.

30. Čtvrtou řekněme nejasností je konstatování, že sice nejde o nařízení vlády (viz bod 44 odůvodnění) ve shodě s tam citovanými komentáři k Ústavě, ale jaký význam potom má prohlášení, že jde o jiný právní předpis, když je to pouze obecné označení všech tzv. podzákonných právních předpisů. Nechce-li se Ústavní soud postavit na stanovisko ryzí nauky právní, podle které jsou rozhodnutí a opatření vlastně konkrétními právními normami a jejich deklaratorní a konstitutivní povahu lze těžce od sebe oddělit, přičemž opatření jako akt po výtce konstitutivní povahy je z povahy věci spjat s dotvářením právní pozice jeho adresátů (viz k tomu v teoretické rovině názorně Merkl, A. Obecné právo správní. II. díl. Praha – Brno: Orbis, 1932, s. s. 15 a násl., praktické příklady zejména Rádl, Z. Nejvyšší správní soud. Komentář k zákonu ze dne 16 června 1937. Praha: Kompas, 1937, s. 74–119), bude namístě takovýto pokus o vyvrácení axiomu, že obecný pojem zahrnuje pojmy zvláštní a jedinečné, opustit.

31. Pro úplnost ještě upozorňuji na dosud neúčinný § 4 zákona č. 222/2016 Sb., o Sbírce zákonů a mezinárodních smluv a o tvorbě právních předpisů vyhlašovaných ve Sbírce zákonů a mezinárodních smluv (zákon o Sbírce zákonů a mezinárodních smluv), ve znění pozdějších předpisů. Toto ustanovení neřadí rozhodnutí předsedy vlády o vyhlášení nouzového stavu (konečně přesná formulace oproti čl. 5 odst. 1 ústavního zákona) mezi jiné právní akty, což odpovídá povaze *sui generis*.

32. Co se týče části odůvodnění sub V. 3 k povaze mimořádných opatření Ministerstva zdravotnictví, tak s ohledem na výslovnou úpravu jejich povahy v § 94a zákona č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, se závěry usnesení souhlasím. Vzhledem k tomu, že tato opatření jsou podle soudního řádu správního v kognici správních soudů, bude teprve věcí dalšího vývoje, jaké stanovisko ke konkrétním opatřením bude třeba zaujmout, až budou rozhodnutí správních soudů řádně napadena před Ústavním soudem.

33. Pouze poukazuji na to, co jsem uvedl výše z hlediska potřeby souhlasu vlády k jejich vydání v době nouzového stavu a ke konfirmaci mimořádných opatření vydaných Ministerstvem zdravotnictví do té doby (viz výše sub 19 a násl.). Za zcela neopodstatněnou část považuji řešení otázky podstatného přesahu těchto opatření ve smyslu § 75 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu. Přesahem je třeba vždy rozumět přesah něčeho, zde tedy osobního zájmu, což je základ pro podání ústavní stížnosti podle § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu. Nejsou-li zde dány tyto podmínky, nemá ani co přesahovat.

34. Obecně pak pro všechny druhy těchto opatření platí, že jsou vydávána na základě uvážení příslušného orgánu výkonné moci, čemuž musí nutně odpovídat i měřítka jejich přezkumu (v našich podmínkách obecně § 78 soudního řádu správního). Přitom ale není vyloučeno, že někdy jiné než jediné řešení nebude přicházet do úvahy (srov. k tomu např. Stober, R., Eisenmenger, S. Katastrophenverwaltungsrecht – Zur Renaissance eines vernachlässigten Rechtsgebietes. Neue Zeitschrift für Verwaltungsrecht, roč. 2005, č. 2, s. 128) bez ohledu na to, kolik se „po válce“ objeví generálů. Jde přitom o účel těchto opatření, takže v takových případech se navrhuje připustit určitá velkorysost. Právě uvedení

autoři hovoří o přijatelnosti trpěné nezákonnosti („geduldene Illegalität“) při hodnocení aktů správního uvážení.

35. To jsou však otázky, které sice mohly být v odůvodnění usnesení dotčeny, ale s ohledem na obsah ústavní stížnosti k tomu ani nebyla dána Ústavnímu soudu možnost. Nicméně vzhledem k tomu, že jsem se svou argumentací k výše uvedeným částem odůvodnění neuspěl, považuji za potřebné na sporná místa odůvodnění upozornit s vědomím, že je to teprve počátek hledání alespoň trochu uspokojivých odpovědí na otázky, se kterými nemohli ústavodárce ani zákonodárce v takové podobě a rozsahu počítat a které představují nová paradigmata práva katastrof, jak se díky celosvětovým různým krizím postupně formuje. Stačí uvést příklad sub 5 uvedených východisek pro hodnocení takových opatření, jako jsou solidarita a kompenzace újmy ze strany šťastné většiny vůči postižené menšině. Co když ale jsou postiženi prakticky všichni, kteří mohou přispět? Z tohoto hlediska jsou mé konkurenční připomínky k odůvodnění jen pouhým vyjádřením jiného názoru a odborného stanoviska k ústavní stížnosti, která si ani takovou pozornost – při vší úctě k sledovanému cíli – nezasloužila.

2. Odlišné stanovisko soudce Vladimíra Sládečka k odůvodnění usnesení sp. zn. Pl. ÚS 8/20

Podle ustanovení § 14 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) podávám následující odlišné stanovisko k odůvodnění rozhodnutí.

K rozhodnutí o vyhlášení nouzového stavu

S argumentací k tomuto aktu uvedenou v rozhodnutí v zásadě souhlasím, uvádím k tomu jen pár doplňujících úvah, které se pokoušejí zasadit rozhodování vlády o vyhlášení nouzového stavu do širšího rámce.

Vzhledem k tomu, že vláda jako kolektivní orgán může rozhodovat pouze ve sboru, prakticky jediný způsob uskutečňování jejího oprávnění řídit veřejnou správu spočívá právě v přijímání usnesení vlády. Jednotlivá usnesení mohou mít různý význam a právní důsledky právě proto, že se jedná o jediný prostředek, jak vláda může projevit svou vůli navenek. Obecně lze říci, že samotné usnesení nemá a nemůže mít obecně závazné účinky (jako kupř. právní předpis), jde o akt interního charakteru, závazný jen pro podřízené subjekty, pokud se ovšem usnesením vlády neschvaluje návrh právního předpisu obsažený v příloze, tj. nařízení vlády. Může se tak jednat např. o usnesení vlády, kterým se schvaluje:

1. vydání nařízení vlády,
2. vydání interního normativního aktu (směrnice) vlády,
3. individuální právní akt, tj. např. jmenování do funkce nebo odvolání z funkce,
4. vládní návrh zákona, kterým vláda využívá práva zákonodárné iniciativy (čl. 41 odst. 2 Ústavy),
5. vyjádření vlády k návrhu zákona (který nepředložila vláda) (čl. 44 odst. 1 Ústavy),
6. program vlády nebo žádost o vyslovení důvěry apod.

Z hlediska právních účinků je patrně nejdůležitější schválení usnesení o vydání nařízení vlády. Nařízení vlády se vydává k provedení zákona v jeho mezích (čl. 78 Ústavy), tj. *secundum et intra legem*. Jde o odvozený, podzákonný právní předpis, obecně závazné pravidlo chování, pramen českého práva, k jehož vydání není třeba speciálního zmocnění v zákoně, neboť zmocnění obsahuje již samotná Ústava.

Přestože výše uvedený výčet je toliko demonstrativní, nesmí se zapomínat na existenci zvláštního ústavního zákona č. 110/1998 Sb., o bezpečnosti České republiky, ve znění ústavního zákona č. 300/2000 Sb., (dále jen „ústavní zákon o bezpečnosti“), jenž upravuje některé krizové stavy a na který se (obsahově) při tvorbě Ústavy jaksi pozapomnělo. Tento ústavní zákon upravuje mimo jiné možnost vlády vydat rozhodnutí o nouzovém stavu (čl. 5),

které se zveřejňuje v hromadných sdělovacích prostředcích, vyhlašuje se stejně jako zákon, tj. ve Sbírce zákonů, a nabývá účinnosti okamžikem, který se v rozhodnutí stanoví (čl. 12).

Jak vyplývá z výše uvedeného, i o těchto rozhodnutích vydává vláda usnesení. Jelikož ústavní zákon o bezpečnosti nestanoví jinak, i zde platí zachování stejné většiny hlasů (všech) členů vlády jako u ostatních usnesení. Nabízí se otázka, jaký charakter má dané krizové rozhodnutí vlády. Souhlasím s tím, že jde o mimořádný, specifický ústavní akt vydaný za situace, kdy existuje nebezpečí, které ve značném rozsahu ohrožuje životy a zdraví. Jelikož jde o specifický ústavní akt vydaný za mimořádné situace na základě ústavního zákona o bezpečnosti, patrně si není nutné klást otázku, zda jde o právní předpis či jiný akt, například opatření obecné povahy. Specifičnost takových ústavních aktů spočívá v tom, že nejsou přezkoumatelné v ústavním, natož ani ve správním soudnictví, což potvrzuje i odborná literatura (poznámka pod čarou č. 1). Ústavní soud nemá Ústavou ani zákonem o Ústavním soudu stanovenu pravomoc taková rozhodnutí vlády přezkoumávat. Akty ve věci nouzového stavu – jako ústavní akty – je však oprávněna přezkoumat Poslanecká sněmovna (jde vlastně o politickou kontrolu v mimořádné situaci), která je může i zrušit. Existuje tedy relevantní parlamentní kontrola, zvláště pokud jde o eventuální omezení ústavně garantovaných práv. V případě nouzového stavu jako zcela výjimečné situace je tak na vládu delegována v podstatě (svým způsobem) pravomoc zákonodárce, avšak podléhající kontrole komorou Parlamentu. Podle mého mínění nelze ustanovení čl. 5 odst. 1 ústavního zákona o bezpečnosti považovat za jakési zmocnění k vydání nařízení či spíše vymezení prostoru pro vydání nařízení [k tomu srov. např. nález sp. zn. Pl. ÚS 45/2000 N 30/21 SbNU 261; 96/2001 Sb.)], neboť vláda podle čl. 78 Ústavy zmocnění nepotřebuje. Je si třeba totiž uvědomit, že ve vztahu k „obecné“ úpravě v Ústavě má ústavní zákon o bezpečnosti postavení úpravy speciální, použitelné toliko za mimořádného stavu. Jde tedy o specifickou, mimořádnou situaci, kdy běžný ústavní režim obsažený v Ústavě nelze aplikovat.

Je nepochybné, že rozhodnutí o vyhlášení nouzového stavu má „normativní dopad“ (bod 26), neboť aktivizuje hypotézy norem obsažených v některých zákonech, jako je např. trestní zákon nebo zákon o zadávání veřejných zakázek.

K argumentaci, že usnesení o přijetí krizového opatření není opatřením obecné povahy

Nemohu akceptovat provedený rozbor, kdy se posuzuje, zda rozhodnutí vlády naplňuje znaky opatření obecné povahy. Podstatné totiž je, že vláda vůbec opatření obecné povahy přijímat nemůže. Správní řád sice v § 171 stanoví, že podle části šesté, upravující přijímání opatření obecné povahy, postupují „správní orgány“, však vládu nelze za správní orgán považovat, přestože se v § 1 odst. 1 správního řádu v rámci legislativní zkratky také mluví o orgánech moci výkonné. Určitý základ pro takový závěr můžeme nalézt v komentářích ke správnímu řádu. Tak J. Vedral konstatuje, že na výkon pravomocí vlády (a prezidenta republiky) se správní řád „zásadně“ nevztahuje, „a to s ohledem na účel správního řádu a charakter pravidel obsažených ve správním řádu (regulace výkonu vrchnostenské veřejné správy směřující vůči konkrétním adresátům veřejné správy) (…) funkce vlády (…) spočívá nikoliv v rozhodování konkrétních záležitostí v oboru výkonné moci, resp. veřejné správy, ale v obecném (politickém) řízení exekutivy a ve spolupůsobení při utváření vnitřních směrů politiky a vnějších vztahů státu“ (poznámka pod čarou č. 2). Obdobné závěry uvádějí spoluautoři jiného komentáře (poznámka pod čarou č. 3). Oba komentáře na podporu uvedeného závěru ovšem také (obecně) zmiňují pravomoci stanovené vládě Ústavou. Lze to ostatně podpořit dalšími ustanoveními správního řádu, resp. konstrukcí opravných prostředků. Můžeme např. uvést, že proti rozhodnutí ministerstva nebo jiného ústředního správního úřadu se nepodává odvolání, ale rozklad, o kterém rozhoduje ministr nebo jiný vedoucí ústředního správního úřadu na základě návrhu rozkladové komise (§ 152 správního řádu). Správní řád také kupř. neuvažuje o vládě jako o nadřízeném správním orgánu (§ 178). Vláda tak logicky

nemůže plnit (neplní) funkci vyššího, odvolacího správního úřadu. Také zákon České národní rady č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České republiky, (dále jen „kompetenční zákon“) jednoznačně stanoví, že činnost ministerstev a ostatních ústředních správních úřadů řídí, kontroluje a sjednocuje vláda České republiky (§ 28 odst. 1).

Tyto závěry lze potvrdit, resp. dovodit i na základě Ústavy, případně právě ve spojení s kompetenčním zákonem. Vláda není „obyčejný“ orgán výkonné moci, Ústava ji charakterizuje jako vrcholný orgán výkonné moci (čl. 67). Vláda pochopitelně není ani správním úřadem ve smyslu čl. 79 odst. 1 Ústavy, tedy jedním z orgánů, na které se především vztahuje správní řád. I když to neplyne výslovně z Ústavy, vláda jako vrcholný orgán výkonné moci ostatní orgány výkonné moci, tedy ministerstva, jiné ústřední správní úřady a správní úřady jím podřízené, řídí. Vláda tak (politicky) usměrňuje výkon státní správy, mimo činnosti tzv. nezávislých správních úřadů, resp. některých jejich aktivit. Vláda sama státní správu nevykonává, resp. nedisponuje obvyklými pravomocemi správních úřadů, i když se v minulosti objevila jedna přechodná anomálie (poznámka pod čarou č. 4). Ostatně za obdobnou anomálii – i když jde o platná a účinná ustanovení – považuji ustanovení § 11 zákona č. 191/2016 Sb., o ochraně státních hranic České republiky a o změně souvisejících zákonů (zákon o ochraně státních hranic), které vládu „zmocňuje“ k vydání opatření (obecné povahy) o dočasném zavedení ochrany vnitřních hranic.

K závěru, že usnesení o přijetí krizového opatření má povahu jiného právního předpisu

Především nemohu akceptovat závěr, že vláda v dané věci vystupuje v režimu krizového zákona „a jedná jako orgán krizového řízení (…) což znamená, že je jako orgán veřejné správy oprávněna vydávat rozhodnutí o krizových opatřeních“ (bod 43). Jak je již konstatováno výše, vláda není orgánem veřejné správy, resp. správním úřadem, ale vrcholným orgánem výkonné moci. Mám proto za to, že tento akt vlády nebyl přijat podle § 5 písm. a) a § 6 odst. 1 písm. b) krizového zákona, ale přímo na základě čl. 6 odst. 1 ústavního zákona o bezpečnosti. Krizový zákon stanoví jen „podrobnosti“ (ostatně není překvapivé, že krizový zákon také mluví o rozhodnutí vlády?). Proto takový akt – stejně jako rozhodnutí o vyhlášení nouzového stavu – podléhá přezkumu Poslaneckou sněmovnou, a proto o něm platí, co bylo uvedeno výše o charakteru rozhodnutí o vyhlášení nouzového stavu.

Nemohu přijmout ani závěr, že „krizové opatření vlády má materiálně povahu jiného právního předpisu ve smyslu čl. 87 odst. 1 písm. b) Ústavy nebo ustanovení § 64 odst. 2 zákona o Ústavním soudu“ (bod 45). Nedovedu si totiž mj. představit, že by – byť specifickým (*sui generis*) – podzákonným předpisem mohla být omezena základní práva. A tudíž by např. obecný soud v krizové situaci postupoval podle čl. 95 odst. 1 Ústavy a jiný (podzákonný) předpis by mohl neaplikovat. Nicméně, soulad se kterým zákonem by posuzoval a který zákon by namísto daného jiného právního předpisu použil? Proč by kupř. skupina poslanců podávala návrh na zrušení aktu vlády Ústavnímu soudu, když Poslanecká sněmovna může rozhodnutí vlády vydané v souvislosti s nouzovým stavem třeba jen částečně (operativně) zrušit.

Jestliže by se skutečně – za každou cenu – usilovalo o vtěsnání daného rozhodnutí vlády do množiny právních předpisů, materiálně by šlo uvažovat toliko o aktu obdobném (z hlediska právní síly) zákonu, a nikoliv o podzákonném právním předpisu. Ústavní zákon o bezpečnosti totiž na vládu – jako na operativní exekutivní orgán výkonné moci – deleguje nejen vyhlášení nouzového stavu, ale také rozhodnutí o rozsahu omezení základních práv, což by jinak příslušelo Parlamentu. Jinými slovy: vydání takového aktu vlády bylo operativně (z časových důvodů) delegováno na vládu a nahrazuje – v souladu s čl. 6 odst. 1 ústavního zákona o bezpečnosti – činnost zákonodárce v době nouzového stavu (poznámka pod čarou č. 5). Nesmí se také zapomínat na čl. 4 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen

„Listina“), podle kterého mohou být povinnosti (tedy i omezení práv) ukládány toliko na základě zákona a v jeho mezích a jen při zachování základních práv a svobod, resp. na čl. 4 odst. 2 Listiny, který stanoví, že meze základních práv a svobod mohou být za podmínek stanovených Listinou upraveny pouze zákonem. V daném případě jde tedy v podstatě o realizaci možnosti omezení základních práv, která jsou předvídána Listinou v podobě aprobovaných důvodů, za nichž lze tato práva omezit, a pouze formou zákona. Ústavní zákon o bezpečnosti ostatně výslovně stanoví, že k omezení práv musí dojít v souladu s Listinou (čl. 6 odst. 1).

---

1) Srov. RYCHETSKÝ, P., LANGÁŠEK, T., HERC, T., MLSNA, P. a kol. Ústava České republiky. Ústavní zákon o bezpečnosti ČR. Komentář. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 1154 a násl. MAREŠ, M., NOVÁK, D. Ústavní zákon o bezpečnosti České republiky. Komentář. Praha: Wolters Kluwer, s. 53.

2) VEDRAL, J. Správní řád. Praha: Bona Polygon, 2012, s. 24. Tamtéž ovšem připomíná, že správní řád zakládá působnost vlády při řešení sporů mezi správními orgány (§ 136 odst. 6), což ovšem nelze považovat za výkon státní správy.

3) JEMELKA, L., PONDĚLNÍČKOVÁ, K., BOHADLO, D. Správní řád. Komentář. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 4.

4) Vládě byla v jediném případě zákonodárcem v minulosti nesystémově přiznána (zřejmě omylem) pravomoc (správního úřadu) rozhodovat (vydávat správní akty): podle § 43 zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, vláda mohla rozhodovat o výjimkách ze zákazů ve zvláště chráněných územích (příslušným by *de lege ferenda* mělo být Ministerstvo životního prostředí), což od 1. 12. 2009 (po novele) skutečně platí, byť rozhodnutí musí předcházet usnesení vlády. K tomu srov. též rozhodnutí Městského soudu v Praze č. j. Ca 19/2008-33.

5) Obecně k delegaci zákonodárcem srov. KYSELA, J. Úvod k teorii zákonodárné delegace: pojem a typy. In: GERLOCH, A., MARŠÁLEK, P. (eds.). Zákon v kontinentálním právu. Praha: Eurolex Bohemia, 2005, s. 153 a násl. K úpravě zejména v jednotlivých státech srov. KYSELA, J. Zákonodárství bez parlamentů. Delegace a substituce zákonodárné pravomoci. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2006.

3. Odlišné stanovisko soudce Radovana Suchánka k odůvodnění usnesení sp. zn. Pl. ÚS 8/20

Souhlasím s výrokem usnesení, avšak nikoli s tou částí jeho odůvodnění, která se týká odmítnutí návrhu na zrušení napadeného usnesení vlády o vyhlášení nouzového stavu jako návrhu, k jehož projednání není Ústavní soud příslušný.

1. Předně pro pořádek poukazuji na to, že stěžovatelka petitem ústavní stížnosti napadla pouze usnesení vlády o vyhlášení nouzového stavu ze dne 12. 3. 2020 č. 194, vyhlášené pod č. 69/2000 Sb., nenapadla je tedy „ve znění usnesení vlády ze dne 9. 4. 2020 č. 396“, jak se nesprávně dovozuje v záhlaví plénem přijatého usnesení. Usnesení vlády č. 396, vyhlášené pod č. 156/2020 Sb., nemění text předchozího usnesení vlády o vyhlášení nouzového stavu (není jeho „novelou“), nýbrž pouze prodlužuje dobu trvání nouzového stavu (čl. 6 odst. 2 věta druhá ústavního zákona č. 110/1998 Sb., o bezpečnosti České republiky – dále též jen „ÚZB“), což nemá vliv na znění ani platnost onoho prvního vládního usnesení o vyhlášení nouzového stavu.

2. Prvním argumentem většiny pléna pro nepříslušnost Ústavního soudu k projednání návrhu na zrušení napadeného usnesení vlády je, že „speciální procedurální formu soudního přezkumu rozhodnutí vlády o vyhlášení nouzového stavu obecně nepředpokládá ani ústavní pořádek, ani zákon o Ústavním soudu“ (bod 23). To je sice pravda, avšak otázku, zda je takové zvláštní úpravy pro založení příslušnosti soudů, resp. Ústavního soudu vůbec zapotřebí, si většina pléna již neklade. Judikatura Ústavního soudu, Nejvyššího správního

soudu i komentářová literatura přitom uznávají, že tam, kde vláda svým usnesením zasahuje do veřejných subjektivních práv, lze je přezkoumat ve správním soudnictví, ať už na základě žaloby proti rozhodnutí správního orgánu, žaloby proti nečinnosti správního orgánu, nebo žaloby proti nezákonnému zásahu. Zasahuje-li usnesení vlády do soukromých subjektivních práv, je soudní ochrana poskytována v soukromoprávním sporu podle části páté občanského soudního řádu. Zasahuje-li do ústavně zaručených práv, je proti němu přípustná i ústavní stížnost, nikoli však abstraktní přezkum ústavnosti právního předpisu. Usnesení vlády, jímž vláda rozhoduje o nouzovém stavu, se ovšem odlišuje od obecné úpravy usnesení vlády (toliko interního aktu) výslovně svou formou, když se označuje za „rozhodnutí“ (čl. 12 ÚZB), dále tím, že může být vydáno jen z důvodů ústavně stanovených (čl. 5 odst. 1 ÚZB), ústavně předurčeny jsou jeho obsah (čl. 6 odst. 1 ÚZB) i meze (čl. 5 odst. 2, čl. 6 odst. 2 a 3 ÚZB), musí být ústavně určeným způsobem nejen zveřejněno, ale též vyhlášeno, a to „stejně jako zákon“, a nabývá své „účinnosti“ (čl. 12 ÚZB).

3. Druhý argument pro nepříslušnost Ústavního soudu spočívá podle většiny pléna v tom, že „vládní rozhodnutí o vyhlášení nouzového stavu nepředstavuje jednu z forem realizace veřejné správy přijatou správním orgánem“, neboť „vláda nouzový stav vyhlašuje na základě ústavního zákona, a činí tak v rámci své exekutivní funkce, která nemá charakter správní, nýbrž ústavní“ (bod 24). Pak je ovšem namístě se ptát, zda je v demokratickém právním státě založeném na úctě k základním právům člověka a občana (čl. 1 odst. 1 Ústavy), jež jsou pod ochranou soudní moci (čl. 4 Ústavy), přijatelné vykládat ostatní normy ústavního pořádku (čl. 5 ÚZB, čl. 67, 83 a 87 Ústavy) tak, že z dosahu přezkumné pravomoci Ústavního soudu jsou *a priori* vyloučena všechna usnesení (rozhodnutí) vlády jako vrcholného orgánu moci výkonné jen proto, že jsou vydávána mimo oblast veřejné správy (srov. § 2 s. ř. s.) na základě zvláštního ústavního zákona. Takový závěr má totiž dalekosáhlé důsledky. Má-li spočívat jeho zdůvodnění v pokračujícím textu v bodu 24, tedy že „rozhodnutí o nouzovém stavu není primárně zaměřeno na jednotlivé fyzické nebo právnické osoby, neboť vyhlášení samotné pro ně není závazným aktem, který by jim ukládal, měnil či rušil konkrétní práva a povinnosti jakožto adresátům stojícím vně systému vztahů organizační nadřízenosti a podřízenosti ve veřejné správě“ a že „vynutitelná pravidla chování obsahují až konkrétní realizační opatření, která jsou na základě rozhodnutí o vyhlášení nouzového stavu vydávána“, je třeba upozornit na to, že:

1) Již ústavní zákon o bezpečnosti České republiky stanoví, že „současně s vyhlášením nouzového stavu musí vláda vymezit, která práva stanovená ve zvláštním zákoně a v jakém rozsahu se v souladu s Listinou základních práv a svobod omezují a které povinnosti a v jakém rozsahu se ukládají“ s tím, že zákon stanoví pouze „podrobnosti“ (čl. 6 věty druhá a třetí). Těžko tedy přijmout závěr, že by akt vyhlášení nouzového stavu měl mít důsledky (dopady) toliko uvnitř „systému vztahů organizační nadřízenosti a podřízenosti ve veřejné správě“, a že by tedy neměl žádné vnější účinky na fyzické či právnické osoby. Tyto externí účinky jsou totiž podle mého názoru nepochybné: jak plyne z citovaného znění čl. 6 odst. 1 ÚZB, spočívají již v tom, že zároveň s vyhlášením nouzového stavu je vláda povinna vymezit, která subjektivní práva stanovená ve zvláštním zákoně se omezují a které povinnosti se ukládají, přičemž zákon stanoví toliko podrobnosti. Právním základem pro omezení konkrétních práv a uložení povinností je tedy (na základě ústavního zákona o bezpečnosti České republiky) primárně již samo rozhodnutí vlády o vyhlášení nouzového stavu: bez něj ani k žádným – podrobnějším – omezením práv stanovených ve zvláštním zákoně či k nařízení povinností nebo stanovení zákazů nemůže dojít (viz hypotézy zákonných norem v § 5 a 6 krizového zákona).

2) Nenechme se mýlit zněním napadeného usnesení vlády o vyhlášení nouzového stavu č. 69/2020 Sb., které – ve srovnání s předchozími rozhodnutími o nouzovém stavu – ve svém obsahu výčet omezovaných práv a ukládaných povinností přímo neobsahuje, když tak činí

„jen“ odkazem na § 5 písm. a) až e) a § 6 krizového zákona, uvádějíc, že v jejich smyslu vláda „nařizuje pro řešení vzniklé krizové situace krizová opatření, jejichž konkrétní provedení stanoví vláda samostatným usnesením vlády“ (čl. I). V předchozích rozhodnutích vlády či předsedy vlády o nouzovém stavu byly sice přímo obsaženy jak výčty nařízených krizových opatření, tak i ustanovení o tom, která práva se omezují a které povinnosti se ukládají [srov. č. 373/2002 Sb. a č. 374/2002 Sb., č. 121/2006 Sb. – viz např. jeho bod 1 písm. b) „zákaz vstupu, pobytu a pohybu osob na území, z něhož byla provedena evakuace, s výjimkou osob provádějících záchranné a likvidační práce podle pokynů příslušného krizového štábu a velitele zásahu a příslušníků ozbrojených bezpečnostních sborů a vojáků zajišťujících bezpečnost a veřejný pořádek na postiženém území“, dále č. 140/2013 Sb., č. 11/2007 Sb. – viz např. jeho čl. II písm. b) „právo vlastnické, a to tak, že vlastníci lesů, jejichž lesy byly rozsáhlou větrnou kalamitou postiženy, jsou povinni přednostně a bez zbytečných odkladů zpracovat kalamitou poškozené porosty“], v povaze obsahu a jeho externích účinků se od nich však napadené usnesení vlády nijak podstatně neliší. Na tom nic nemění, že jednotlivá krizová opatření (včetně omezení práv a stanovení zákazů) pak přijímají či provádějí svými akty orgány krizového řízení podle krizového zákona. Jistě tak neplatí, že rozhodnutí o vyhlášení nouzového stavu pro fyzické či právnické osoby „není závazným aktem, který by jim ukládal, měnil či rušil konkrétní práva a povinnosti“ a že „vynutitelná pravidla chování obsahují až konkrétní realizační opatření“.

4. Konkluze většiny pléna, podle níž „neobsahuje-li samotné rozhodnutí o nouzovém stavu … přímo konkrétní krizová opatření, je jeho přímý a ‚izolovaný‘ přezkum Ústavním soudem v zásadě vyloučen, neboť v takovém případě jde primárně o akt vládnutí politického charakteru“ (bod 30), na níž je ve výsledku založena nepříslušnost Ústavního soudu k projednání předloženého návrhu, se pak formalisticky upíná jen k požadavku slovního výčtu napadených krizových opatření v textu rozhodnutí o vyhlášení nouzového stavu, aniž by se přihlédlo k tomu, že samo vyhlášení nouzového stavu, resp. jeho trvání, je součástí hypotéz řady zákonných norem, obsažených napříč celým právním řádem. Rozlišování rozhodnutí vlády (popř. jejího předsedy) o vyhlášení nouzového stavu na základě uvedeného kritéria nemám za smysluplné. Rozhodnutí o vyhlášení nouzového stavu je nepochybně aktem aplikace práva (ústavního zákona), je tedy vždy rozhodnutím právním. Kdyby šlo v případě napadeného usnesení vlády pouze o politické rozhodnutí, jak dovozuje většina pléna, nemohlo by mít právní důsledky. A to nepochybně má – jak v rovině omezování práv, ukládání povinností a stanovení krizových opatření (viz výše), tak např. i v oblasti trestněprávní (kde nouzový stav je znakem skutkové podstaty u některých trestných činů), daňové, stavebního práva aj. Skutečnost, že vláda i za ně (stejně jako za každé jiné své usnesení) nese politickou odpovědnost a že (navíc) Poslanecká sněmovna má zvláštní pravomoc toto rozhodnutí zrušit, s tím nijak nesouvisí.

5. Podivuhodný rozpor v přijatém usnesení se pak zjevuje v tom, když se v něm nejprve obecně tvrdí, že (zjevně jakékoli) rozhodnutí o vyhlášení nouzového stavu „neobsahuje žádné opakovatelné pravidlo“, že „nemá právněnormativní obsah, v důsledku čehož neplní funkci právního předpisu“ (bod 25 *in fine*), vzápětí se však napadené usnesení vlády o vyhlášení nouzového stavu klasifikuje tak, že „představuje ‚akt vládnutí‘, který má normativní dopad“ (bod 26 *in principio*), aby pak nakonec bylo zase konstatováno, že „přezkum Ústavního soudu by nemohl být absolutně vyloučen vůči té části rozhodnutí, která by obsahovala konkrétní krizová opatření obsahující obecně závazná normativní pravidla chování, což však není případ nyní projednávané věci“ (bod 30). Jestliže pak v tomto „terénu“ většina pléna – neshledávajíc Ústavní soud příslušným *in concreto* o návrhu rozhodnout – připouští, že „absence soudní kontroly vyhlášení nouzového stavu není absolutní“, neboť „lze si představit okolnosti“, za kterých by toto rozhodnutí vlády Ústavní soud „mohl (a měl) posoudit“, resp. „mohl zrušit“, a to „bylo-li by v rozporu se základními principy demokratického právního státu a znamenalo-

-li by změnu podstatných náležitostí demokratického právního státu“ (bod 27), zřejmě tím vychází jen z dosud ojedinělé praxe Ústavního soudu, který se i s odkazem na čl. 9 odst. 2 Ústavy bez speciální procedurální formy soudního přezkumu (sic!) odhodlal na základě návrhu spojeného s ústavní stížností (§ 74 zákona o Ústavním soudu) zrušit (dokonce) ústavní zákon, přestože ústavní pořádek ani zákon o Ústavním soudu rovněž nepředpokládá (neupravuje) soudní přezkum „ústavnosti“ ústavních zákonů [viz nález sp. zn. Pl. ÚS 27/09 (N 199/54 SbNU 445; 318/2009 Sb.)]. Pakliže však tehdy svou příslušnost (pravomoc) k rozhodnutí o takové ústavní stížnosti Ústavní soud shledal, ztrácí nyní tento argument většiny pléna – tím spíše, jde-li ve věci pouze o usnesení (správně „rozhodnutí“ vlády – viz bod 31 usnesení pléna i. p.) – dosti ze své váhy.

6. Jistěže není jen teď a tady. Lze si představit řadu situací, kdy vláda zjevně překročí svou pravomoc při vyhlášení nouzového stavu nebo ji dokonce zneužije: Např. vyhlásí nouzový stav z jiných důvodů, než jí umožňuje čl. 5 odst. 1 ÚZB, nebo jej vyhlásí z důvodu, který čl. 5 odst. 2 ÚZB výslovně zakazuje (stávka na ochranu práv a oprávněných hospodářských a sociálních zájmů), nebo jej vyhlásí na dobu delší než 30 dnů, nebo omezí práva nikoli „v souladu s Listinou základních práv a svobod“, nebo omezí taková, která zvláštní zákon nestanoví (viz čl. 6 odst. 1 ÚZB). Nebude-li však (vládní) většina v Poslanecké sněmovně schopna či ochotna toto rozhodnutí vlády zrušit, co si pak počít s takovým „aktem vládnutí politického charakteru“? Nebude-li obsahovat přímo konkrétní krizová opatření, a bude-li proto jeho zrušení Ústavním soudem v zásadě vyloučeno (stěží jej lze prohlásit za nicotný), bude už při suspendování jiných základních práv zbývat jen právo občanů na odpor ve smyslu čl. 23 Listiny?

7. Ústavní soud ve své judikatuře již vymezil kategorii co do svého obsahu „smíšených aktů“, jež hlediska jeho rozhodovacích pravomocí lze považovat za (jiný) právní předpis. Ve zmíněném nálezu sp. zn. Pl. ÚS 27/09 uvedl: „V usnesení ze dne 1. září 2009 č. j. Pl. ÚS 24/09-16 o odkladu vykonatelnosti rozhodnutí prezidenta republiky č. 207/2009 Sb., o vyhlášení voleb do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky, Ústavní soud konstatoval, že předmětné rozhodnutí má smíšenou povahu: obsahuje prvky normativního právního aktu a zároveň ho nutno považovat za akt aplikace uvedeného ústavního zákona. Pro uvedené dospěl Ústavní soud k závěru, dle něhož prvky normativního právního aktu (a to prováděcího), jež jsou obsaženy v uvedeném rozhodnutí prezidenta republiky, zakládají důvodnost postupu dle citovaného ustanovení § 70 odst. 3 zákona č. 182/1993 Sb.“. I na pozadí uvedeného se pak vyslovil rovněž k právní povaze a tvrzeným normativním účinkům dalšího aktu aplikace ústavního zákona vydaného ústavním orgánem moci výkonné na základě Ústavy – k rozhodnutí prezidenta republiky o amnestii [viz usnesení ze dne 5. 3. 2013 sp. zn. Pl. ÚS 4/13 (U 2/68 SbNU 485) a k němu připojená odlišná stanoviska čtyř soudců; návrh byl rovněž odmítnut pro nepříslušnost Ústavního soudu]. Lze proto jen litovat, že většina pléna nyní vůbec nevyužila, ba v usnesení ani nezmínila takto argumentačně bohatý materiál z judikatury Ústavního soudu na téma jeho příslušnosti k přezkumu těch (ústavních) exekutivních aktů, jež se na škále „právní předpis“ (čistý) – „právní předpis *sui generis*“ – „akt aplikace práva *sui generis*“ – „akt aplikace práva“ (čistý) nacházejí na přechodu mezi druhou a třetí kategorií. Promarnila tak první vhodnou příležitost, aby uvedla, zda rozhodnutí o nouzovém stavu (ať již vlády, či jejího předsedy) nutno co do jeho obsahu a účinků kvalifikovat obdobně jako zmíněná rozhodnutí prezidenta republiky („konečná formální definice amnestijního rozhodnutí“ pro rozhodovací důvod nebyla určující – bod 33 usnesení sp. zn. Pl. ÚS 4/13), anebo zda tu existuje nějaký prostor pro odlišení. Neušetřila tím sobě, adresátům svého rozhodnutí ani široké veřejnosti mnohá nedorozumění.

8. Ostatně dospěla-li většina pléna k tomu, že na kategorii usnesení vlády o přijetí krizového opatření podle krizového zákona pohlíží „materiálně“ jako na jiný právní předpis podle čl. 87 odst. 1 písm. b) Ústavy a § 64 odst. 2 zákona o Ústavním soudu (bod 45), což je

rovněž závěr nikoli nesporný, pak v jejích argumentech týkajících se napadeného usnesení vlády o vyhlášení nouzového stavu nenalézám dostatek relevantních důvodů, proč by i ono nemohlo být nahlíženo jako právní předpis ve funkcionálním smyslu, tedy obecně způsobilý k přezkumu před Ústavním soudem (viz Filip, J. in Bahýľová, L., Filip, J. Molek, P. Podhrázký, M., Suchánek, R., Šimíček, V., Vyhnánek, L. Ústava České republiky. Komentář. s. 1097 a násl.). Přijaté řešení, tedy že nyní Ústavní soud – podle mě z logicky nikoli zcela konzistentních důvodů – příslušný není, ale že v budoucnu *in eventum* příslušný být může (ovšemže i bez zvláštní právní úpravy soudního přezkumu!), považuji pro právní jistotu v ústavním státě za nejhorší možné.

4. Odlišné stanovisko soudců Kateřiny Šimáčkové, Vojtěcha Šimíčka a Davida Uhlíře k výroku i odůvodnění usnesení sp. zn. Pl. ÚS 8/20

1. Nesouhlasíme s odmítnutím ústavní stížnosti v části brojící proti třem mimořádným opatřením Ministerstva zdravotnictví ani s odůvodněním, o které většina pléna tuto část usnesení opřela, a nepovažujeme za dostatečné většinové odůvodnění týkající se vyhlášení nouzového stavu. Uplatňujeme proto podle ustanovení § 14 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, odlišné stanovisko k výroku i odůvodnění usnesení. Naopak se ztotožňujeme s názorem většiny ohledně odmítnutí ústavní stížnosti ve vztahu k usnesení vlády o přijetí krizového opatření pro zjevnou neoprávněnost stěžovatelky.

I. K vyhlášení nouzového stavu

2. Ve shodě s názorem většiny souhlasíme s tím, že při obecné soudní kontrole, zda existují důvody pro vyhlášení nouzového stavu dle čl. 5 odst. 1 ústavního zákona č. 110/1998 Sb., o bezpečnosti České republiky, je namístě zdrženlivost. Nemyslíme si tedy, že je úkolem soudní moci v této konkrétní situaci hodnotit např. relevanci počtu osob nakažených koronavirem, možnosti dalšího šíření tohoto viru, reálnosti dopadu na životy, zdraví a majetkové hodnoty apod. U těchto otázek jde totiž skutečně primárně o policikou úvahu exekutivy, do níž by soudní moc měla zasahovat jen v případě excesů.

3. Podle nás je však třeba dovysvětlit názor většiny, neboť ta přistoupila k obecnému výkladu přezkumu rozhodnutí o vyhlášení nouzového stavu, jehož platnost není omezena jen pro řešení nynější krizové situace, ale i pro všechny budoucí případy. Proto je důležité, aby její úvahy nebyly mylně vyloženy a nebránily účinné soudní kontrole v míře respektující legitimní prostor pro politické uvážení výkonné moci. Význam soudní kontroly přitom nelze snižovat. Jak vyplývá z doporučení Benátské komise shrnutých v její aktuální kompilaci na téma výjimečných stavů z 16. dubna 2020 [CDL-Pl(2020)003, str. 19, dostupné na: https://www.venice.coe.int/webforms/events/?id=2917], měl by být zachován plný soudní přezkum všech aktů vydávaných v době mimořádných stavů, a to „vzhledem k tomu, že v parlamentní demokracii je vláda obvykle složena z vůdců politických stran a jejich dalších čelných představitelů … kontrola zákonodárcem nemusí být dostatečně účinná k tomu, aby zabránila zneužití výkonné moci. Proto v právním státě musí být zákonodárná kontrola doplněna přiměřenými a účinnými prostředky soudní kontroly“ [viz stanovisko CDL--AD(2016)037, Turkey – Opinion on Emergency Decree Laws NÂ°s 667–676, přijaté na 109. zasedání Benátské komise 9. a 10. prosince 2016, bod 185].

4. Závěr o nepříslušnosti Ústavního soudu sám o sobě znamená pouze to, že Ústavní soud zpravidla nemůže ve výroku svého rozhodnutí zrušit samotné vyhlášení nouzového stavu (k výjimkám, kdy by tak dle většiny učinit mohl, viz bod 27 usnesení). Tato nepříslušnost Ústavního soudu však ještě neříká nic o tom, jaký je rozsah následné soudní kontroly v případech, kdy se Ústavní soud či obecné soudy budou muset později a v jiných řízeních vypořádat s tím, zda byl řádně vyhlášen nouzový stav, jako s předběžnou otázkou. To přitom nebude nijak neobvyklá procesní situace – vyhlášením nouzového stavu je podmíněno

omezování práv dle § 5 krizového zákona i vydávání krizových opatření dle § 6 krizového zákona, v řadě předpisů je pak vyhlášení nouzového stavu součástí hypotézy právních norem. Soudy přitom mají s ohledem na garanci práva na soudní ochranu dle čl. 36 odst. 1 Listiny i svou povinnost chránit základní práva dle čl. 4 Ústavy plnou jurisdikci pro posouzení každé předběžné otázky, tedy pro její hodnocení z právního i faktického hlediska, není-li její řešení vyhrazeno do specifického soudního řízení (jako je tomu například při řešení možného rozporu zákona s ústavním pořádkem, kterou přísluší posoudit jen Ústavnímu soudu, viz čl. 95 odst. 1 větu první Ústavy; žádné takové pravidlo se však k rozhodnutí o nouzovém stavu nevztahuje).

5. Vyhlášení nouzového stavu je právní akt (bod 26 usnesení) a soudům přísluší zkoumat, zda byly splněny procedurální předpoklady jeho vzniku včetně vyhlášení (čl. 12 ústavního zákona o bezpečnosti České republiky) a zda má tento akt náležitosti stanovené v čl. 6 odst. 1 větě první ústavního zákona o bezpečnosti České republiky, a dovodit z toho odpovídající důsledky (srov. shodně bod 31 usnesení, v němž většina zkoumá důsledky nedodržení formy, neboť vyhlášení nouzového stavu nemělo předepsanou formu rozhodnutí, ale usnesení vlády, a to v rozporu s čl. 12 ústavního zákona o bezpečnosti České republiky). Tím není nijak omezován prostor výkonné moci pro uvážení, zda je vyhlášení nouzového stavu namístě; pouze je dbáno na to, aby výsledek této úvahy byl vyjádřen v řádné formě. Současně platí, že ne každá vada má za následek neplatnost či neúčinnost vyhlášení nouzového stavu.

6. Z hlediska materiálního přezkumu důvodů pro vyhlášení nouzového stavu je tedy vhodná zdrženlivost, s výjimkou excesů, při nichž musí soudní moc zasáhnout. Takovýmto excesem by, jak uvádí většina, bylo porušení „čl. 1 odst. 1 a čl. 9 odst. 2 Ústavy, případně i […] čl. 10 a 10a Ústavy“ (bod 27 usnesení). Při aplikaci těchto východisek je třeba pamatovat, že součástí principů právního státu dle čl. 1 odst. 1 Ústavy, zmiňovaných většinou, je rovněž zákaz svévole a libovůle [viz z poslední doby např. nález sp. zn. Pl. ÚS 7/19 ze dne 30. 10. 2019 (N 181/96 SbNU 274; 309/2019 Sb.), body 49–50; srov. obdobně nález sp. zn. Pl. ÚS 39/08 ze dne 6. 10. 2010 (N 207/59 SbNU 3; 294/2010 Sb.), bod 68; nález sp. zn. Pl. ÚS 9/07 ze dne 1. 7. 2010 (N 132/58 SbNU 3; 242/2010 Sb.), bod 30 a násl.]. Svévolné by bylo například vyhlásit nouzový stav z důvodu „stávky vedené na ochranu práv a oprávněných hospodářských a sociálních zájmů“, neboť to zapovídá čl. 5 odst. 2 ústavního zákona o bezpečnosti České republiky; z toho, že většina toto ustanovení nezmiňuje, též vyplývá, že jí podaný výčet důvodů zásahu soudní moci nemá být chápán taxativně. V rozporu se zákazem svévole či libovůle při výkonu veřejné moci by rovněž bylo vyhlášení nouzového stavu z jiného důvodu, než který připouští čl. 5 odst. 1 ústavního zákona o bezpečnosti České republiky, či situace, kdy by některý z těchto aprobovaných důvodů sloužil jen jako záminka a vyhlášením nouzového stavu by byly sledovány odlišné cíle (není tedy možné, aby byl nouzový stav vyhlášen účelově například jen kvůli odstranění povinnosti soutěžit o veřejné zakázky, zavedení drakonického penalizování některých trestných činů či zastrašování mimoparlamentní opozice a občanských iniciativ). Tyto úvahy měly zaznít i ve většinovém stanovisku, které se vyjadřovalo obecně k rozsahu přezkumu vyhlášení nouzového stavu Ústavním soudem.

II. K opatřením Ministerstva zdravotnictví

7. Je důležité, že Ústavní soud ve svém většinovém stanovisku zdůraznil připravenost k provedení soudního přezkumu těch konkrétních opatření, která již jsou způsobilá omezit základní práva a svobody (body 29, 24 usnesení). Velmi nás proto mrzí, že tak neučinil hned při první příležitosti, která se mu naskytla.

8. Ohledně klasifikace napadených mimořádných opatření Ministerstva zdravotnictví máme ve shodě s názorem většiny pléna za to, že se jedná o opatření obecné povahy. Nesouhlasíme však s jejich odmítnutím pro nepříslušnost, resp. nepřípustnost.

9. Pro úplnost dodáváme, že s opatřeními obecné povahy, jakými jsou i opatření Ministerstva zdravotnictví, by zásadně mělo být nakládáno při jejich přezkumu u Ústavního soudu jako s rozhodnutími (s ohledem na to, že vykazují rovněž znaky individuálního právního aktu), a nikoliv jako s opatřeními ve smyslu § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu, jako to činí většina (k významu „opatření“ viz Filip, J. Čl. 87 [Kompetence Ústavního soudu]. In: Bahýľová, L. a kol. Ústava České republiky: komentář. Praha: Linde, 2010, s. 1113–1114). I pokud by mimořádné opatření bylo před rozhodnutím Ústavního soudu zrušeno, zůstává zachována možnost ústavní stížnosti vyhovět (byť „jen“) s deklarací jeho protiústavnosti podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu.

a) Procesní předpoklady pro meritorní projednání

10. Domníváme se, že základním atributem právního státu je soudní přezkoumatelnost všech aktů veřejné moci, které jsou způsobilé zasáhnout do základních práv fyzických a právnických osob (viz čl. 4 Ústavy, podle kterého jsou základní práva pod ochranou soudní moci). Ústavní soud proto musí hledat efektivní možnosti poskytnutí soudní ochrany. Lapidárně vyjádřeno, jeho úkolem je nacházet způsoby přezkumu těchto aktů namísto důvodů pro jeho odmítnutí. Především namítáme, že plénum nezohlednilo specifičnost mimořádných opatření Ministerstva zdravotnictví, spočívající v jejich „životnosti“ nepřekračující zpravidla jen několik málo dnů. Pokud Ústavní soud odmítl návrh na zrušení „druhého“ a třetího“ mimořádného opatření z důvodu svojí nepříslušnosti jen proto, že tato opatření byla po podání ústavní stížnosti zrušena pozdějšími mimořádnými opatřeními, vytvořil tak pro každého budoucího navrhovatele procesní „past“ spočívající v tom, že věcný přezkum těchto opatření bude prakticky vždy vyloučen již jen proto, že napadená opatření budou v rychlém sledu nahrazována opatřeními jinými.

11. Máme za to, že bylo možno zabývat se jejich ústavností i bez jejich derogace konstatováním formou „akademického výroku“ [§ 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu], nebylo totiž možno odhlédnout od toho, že obsah stanovené regulace trvá i nadále, byť třeba v modifikované podobě. Ústavní soud by v takto zásadních věcech měl každému stěžovateli poskytnout odpověď na otázku o jejich ústavnosti.

12. Tím spíše, že výrokový potenciál daný soudním řádem správním, jak je dosud vykládán, neumožňuje pouhé vyslovení protizákonnosti či dokonce protiústavnosti těchto opatření; to je možné toliko u tzv. zásahových žalob (§ 87 odst. 1 tohoto zákona), což je však zcela odlišný typ řízení. A právě v tom spatřujeme také důvod, pro který měla být posouzena část ústavní stížnosti směřující proti „prvnímu“ mimořádnému opatření.

13. Většina pléna má samozřejmě pravdu v tom, že opatření obecné povahy je přezkoumatelné ve správním soudnictví a bez vyčerpání těchto procesních prostředků je ústavní stížnost s ohledem na princip subsidiarity zásadně nepřípustná. To však neplatí, přesahuje-li stížnost svým významem podstatně vlastní zájmy stěžovatele.

14. Souhlasíme rovněž s kritickým hodnocením argumentační úrovně ústavní stížnosti a jí tvrzeného přesahu vlastních zájmů stěžovatelky (bod 62). Současně však platí, že přesah vlastních zájmů stěžovatele může zjistit Ústavní soud sám, takže k jeho konstatování může dospět i „navzdory“ samotnému stěžovateli. Žádná povinnost takového tvrzení totiž ze zákona explicitně neplyne a v tomto ohledu nesouhlasíme s odůvodněním v bodu 63. Jak Ústavní soud uvedl v usnesení sp. zn. II. ÚS 2183/18 ze dne 19. 9. 2018 (U 10/90 SbNU 625), „znění ustanovení § 75 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu nehovoří o tom, že by se jednalo o návrh na prominutí podmínky nevyčerpání všech procesních prostředků před podáním ústavní stížnosti, když uvádí, že ‚Ústavní soud neodmítne přijetí ústavní stížnosti, i když není

splněna podmínka podle předchozího odstavce‘. Jinak řečeno, zákonodárce tuto procesní situaci koncipoval zjevně tak, že Ústavní soud může nesplnění předmětné podmínky řízení prominout i bez návrhu (resp. bez vlastní argumentace stěžovatele, anebo s argumentací toliko implicitní), byť by samozřejmě mělo být v zájmu stěžovatele předložit Ústavnímu soudu relevantní argumentaci tak, aby tohoto procesního benefitu dosáhl“.

15. Přesah vlastních zájmů stěžovatelky je jednoznačně dán s ohledem na v minulosti učiněný výklad ustanovení § 75 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu. Z judikatury (její přehled viz např. Filip, J., Holländer, P., Šimíček, V. Zákon o Ústavním soudu – komentář, 2. vyd., C. H. Beck, 2007, s. 580–581) se totiž podává, že tento přesah je dán i tehdy, týká-li se věc stovek či dokonce tisíců případů a její řešení by odstranilo větší množství soudních sporů, je pociťována potřeba zajištění ústavně konformního výkladu právního předpisu, zajištění ústavnosti postupu orgánů veřejné moci anebo se věc týká základních principů demokratického právního státu. Všechny tyto okolnosti v projednávaném případě byly jednoznačně splněny: omezení plynoucí z napadeného mimořádného opatření se týká dokonce miliónů osob, jedná se o dosud „nezmapovaný právní terén“, a to zejména z ústavněprávního hlediska, a zcela jistě je splněna i podmínka ochrany základních principů demokratického a právního státu. Současně si jsme vědomi toho, že každé opatření obecné povahy již svojí podstatou nutně přesahuje vlastní zájmy jednotlivého stěžovatele, což je dáno již samotnou povahou napadeného právního aktu. Zároveň nepochybujeme o tom, že za standardních podmínek je přezkum opatření obecné povahy prováděný správními soudy velmi kvalitní, efektivní a účelný.

16. Jak jsme však uvedli již shora, v takto specifickém případě, kdy jedno mimořádné opatření ruší a nahrazuje v horizontu několika málo dnů opatření předchozí, správní soudy efektivní přezkum nejsou schopny plně zaručit (podobně viz např. nález sp. zn. IV. ÚS 1378/16 ze dne 17. 10. 2017; N 188/87 SbNU 77), a to samozřejmě nikoliv z důvodu jejich menší schopnosti či ochoty chránit základní práva (o které nepochybujeme!), nýbrž ze shora zmíněného důvodu větší omezenosti jejich výrokového potenciálu oproti citovanému § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu. Právě v tomto aspektu spatřujeme rozhodující důvod, pro který Ústavní soud neměl ustrnout u konstatování nepřípustnosti ústavní stížnosti, nýbrž měl shledat podstatný přesah vlastních zájmů stěžovatelky a věcně se napadeným opatřením zabývat.

b) Ústavní pochybnosti ohledně napadených opatření obecné povahy Ministerstva zdravotnictví

17. Věcným důvodem, proč by se měl Ústavní soud napadenými opatřeními obecné povahy zabývat, je však okolnost, že právě v situacích mimořádného stavu, který exekutivě umožňuje zásadním způsobem zasahovat do základních práv jednotlivců, musí být plné soudní kontrole podrobeno zejména to, zda je dodržován princip dělby mocí a respekt k limitům pravomocí svěřeným moci výkonné po dobu nouzového stavu. Tím spíše pak proto, že napadenými opatřeními Ministerstva zdravotnictví bylo přistoupeno k omezení volného pohybu osob na celém území České republiky dle § 69 odst. 1 písm. i) ve spojení s § 80 odst. 1 písm. g) zákona č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví a o změně některých souvisejících zákonů, (dále jen „zákon o ochraně veřejného zdraví“) tedy k bezpříkladnému omezení jednoho ze základních práv zaručeného Listinou základních práv a svobod v čl. 14, jímž je svoboda pohybu.

18. Vytýkáme většině pléna, že se odmítnutím této části návrhu vyhnula zodpovězení velmi zásadních ústavněprávních pochybností, na které poukazujeme v dalším textu tohoto disentu. Právě jimi se totiž měl Ústavní soud zabývat, a přispět tak k vyjasnění ústavněprávně značně nepřehledného stavu.

19. Především, zákon o ochraně veřejného zdraví obsahuje v § 69 odst. 1 výčet mimořádných opatření, která lze nařídit v případě epidemie nebo nebezpečí jejího vzniku. Mají-li být tato opatření provedena celostátně nebo na území několika krajů, je dle § 80 odst. 1 písm. g) zákona o ochraně veřejného zdraví příslušné k jejich nařízení Ministerstvo zdravotnictví. Tyto kompetence Ministerstva zdravotnictví nemají spojitost s nouzovým stavem a lze je využít pro řešení jakékoliv epidemie nebo při nebezpečí vzniku epidemie [srov. § 95 zákona o ochraně veřejného zdraví, v němž je výslovně upravena zvláštní kompetence Ministerstva zdravotnictví vázaná na vyhlášení krizového stavu, včetně nouzového stavu; ustanovení § 69 odst. 1 ve spojení s § 80 odst. 1 písm. g) zákona o ochraně veřejného zdraví takto podmíněna nejsou]. Úvahy týkající se této kompetence proto musí být vedeny s vědomím toho, že její využití ze strany Ministerstva zdravotnictví nepřipadá v úvahu jen pro řešení nynější krizové situace, ale i kdykoli jindy, a to i mimo rámec nouzového stavu.

20. Již jazykový výklad ustanovení § 69 odst. 1 písm. i) zákona o ochraně veřejného zdraví vrhá značné pochybnosti na názor Ministerstva zdravotnictví, že zakládá jeho kompetenci omezit volný pohyb osob na území celého státu. Toto ustanovení má obecný charakter a umožňuje vydat „zákaz nebo nařízení další určité činnosti k likvidaci epidemie nebo nebezpečí jejího vzniku“. To však neznamená, že by bylo Ministerstvo zdravotnictví oprávněno nařídit či zakázat cokoliv si zamane, bude-li to sloužit k zákonem předvídanému účelu (pravidlo „účel světí prostředky“ nemá v podmínkách právního státu místo). Takovýto výklad by totiž vyprázdnil výhradu zákona, tedy jeden ze základů české ústavní konstrukce, spočívající v tom, že povinnosti lze ukládat jen zákonem a že každý může činit vše, co mu není zákonem zakázáno (čl. 2 odst. 3 a 4 Ústavy; čl. 2 odst. 2 a 3 a čl. 4 odst. 1 Listiny). Ve skutečnosti lze neurčitost tohoto ustanovení odstranit standardními výkladovými metodami – ačkoliv je velmi obecné, následuje po výčtu konkretizovaných oprávnění Ministerstva zdravotnictví v § 69 odst. 1 písm. a) až h) zákona o ochraně veřejného zdraví.

21. V souladu s výkladovým argumentem *ejusdem generis* je nutné obecné výrazy, které v normativním textu následují po slovech s omezenějším (konkrétním) významem, vykládat restriktivním způsobem, tedy tak, že se tyto obecné výrazy vztahují pouze na jevy charakterově odpovídající tomu, co bylo konkrétněji vymezeno [k vymezení viz např. nález sp. zn. Pl. ÚS 4/17 ze dne 11. 2. 2020 (N 21/98 SbNU 163; 148/2020 Sb.), bod 181; dále viz nález sp. zn. I. ÚS 3018/14 ze dne 16. 6. 2015 (N 111/77 SbNU 621), bod 44; nebo nález sp. zn. III. ÚS 1589/15 ze dne 13. 10. 2016 (N 192/83 SbNU 125), bod 22, v němž byl tento argument užit pro výklad kompetencí insolvenčního soudu]. Rovněž obecné kompetenční ustanovení dle § 69 odst. 1 písm. i) zákona o ochraně veřejného zdraví je tak třeba vykládat restriktivně ve světle konkrétních oprávnění dle písm. a) až h). Obsahově blízké a pro ministerstvem nařízený zákaz volného pohybu je zvláště relevantní písm. b), umožňující nařídit „zákaz nebo omezení styku skupin fyzických osob podezřelých z nákazy s ostatními fyzickými osobami, zejména omezení cestování z některých oblastí a omezení dopravy mezi některými oblastmi, zákaz nebo omezení slavností, divadelních a filmových představení, sportovních a jiných shromáždění a trhů, uzavření zdravotnických zařízení jednodenní nebo lůžkové péče, zařízení sociálních služeb, škol, školských zařízení, zotavovacích akcí, jakož i ubytovacích podniků a provozoven stravovacích služeb nebo omezení jejich provozu“. Je zřejmé, že napadená opatření se nevztahují jen na osoby podezřelé z nákazy, ale na všechny osoby na území České republiky. Zákaz volného pohybu, byť s výjimkami, tedy typově neodpovídá jiným oprávněním zakotveným v § 69 odst. 1 písm. a) až h) zákona o ochraně veřejného zdraví, a proto již jazykový výklad nepodporuje závěr, že obecná kompetence dle § 69 odst. 1 písm. i) zákona o ochraně veřejného zdraví zahrnuje možnost vydat i obecný zákaz volného pohybu na územní celého státu.

22. Ani systematický výklad postup Ministerstva zdravotnictví zřejmě nepodporuje. Krizový zákon totiž svěřuje oprávnění omezit svobodu pohybu vládě, přičemž tak činí

výslovně v § 5 písm. c) krizového zákona. Naopak v zákoně o ochraně veřejného zdraví zákonodárce tuto pravomoc pro Ministerstvo zdravotnictví neuvádí. I kdyby tak učinil, jednalo by se o zákonné zmocnění, jež by za běžného stavu bylo v rozporu s ústavně zakotveným požadavkem omezení základních práv výlučně zákonem; v nouzovém stavu pak rovněž v rozporu s čl. 6 odst. 1 ústavního zákona o bezpečnosti České republiky, podle něhož může z orgánů moci výkonné rozhodnout o omezení základních práv jedině vláda, a to za přesně stanovených podmínek.

23. Zvláště problematický pak je závěr, že by snad v nouzovém stavu mohly mít dva orgány výkonné moci – vláda a Ministerstvo zdravotnictví – pravomoc a působnost rozhodovat o téže otázce, a to omezení volného pohybu osob. Interpretace právních předpisů má být vedena s cílem odstranit případné rozpory, což ve vztahu k ustanovením o kompetencích orgánů veřejné moci znamená, že by výklad neměl vytvářet či podporovat potenciální kompetenční konflikty. I kdyby tedy Ministerstvo zdravotnictví mělo za běžného stavu oprávnění zakázat volný pohyb osob na území celého státu, vyhlášením nouzového stavu dochází k atrakci této kompetence na vládu na základě § 5 písm. c) krizového zákona ve vztahu k území, jehož se nouzový stav týká.

24. Posledním, ale z pohledu ochrany demokratického právního státu (zaručeného čl. 1 odst. 1 Ústavy) nejvýznamnějším důvodem, který svědčí v neprospěch širokého chápání kompetence Ministerstva zdravotnictví při řešení epidemie dle § 69 odst. 1 písm. i) zákona o ochraně veřejného zdraví, je narušení dělby moci a kontrolních mechanismů vymezených ústavním zákonem o bezpečnosti České republiky.

25. Zákaz volného pohybu osob, byť doprovázený řadou výjimek, představuje zásadní zásah do základního práva na svobodu pohybu zaručeného čl. 14 Listiny, jehož omezení Listina základních práv a svobod v nezbytných případech umožňuje z důvodů ochrany veřejného zdraví. Skutečnost, že k němu bylo přistoupeno, svědčí o tom, za jak závažnou pokládá výkonná moc současnou epidemiologickou situaci. V době nouzového stavu dochází k vychýlení dělby moci a posílení kompetencí exekutivy, která dle čl. 6 odst. 1 ústavního zákona o bezpečnosti České republiky může přistoupit k omezení práv jednotlivců a ukládání povinností, což by jinak bylo přípustné učinit jedině zákonem. Umenšení úlohy zákonodárné moci na úkor moci výkonné je ovšem doprovázeno posílením kontrolní funkce zákonodárné moci. V době nouzového stavu vláda může omezit jen ta práva a uložit ty povinnosti, u kterých to Parlament připustí jejich zakotvením ve zvláštním zákoně, jímž je krizový zákon (srov. čl. 6 odst. 1 věty druhou a třetí ústavního zákona o bezpečnosti České republiky). Především je však trvání nouzového stavu a s tím spojených krizových opatření časově omezeno a prodloužení je podmíněno souhlasem Poslanecké sněmovny, která navíc může sama rozhodnout o jeho zrušení (čl. 6 odst. 2 a 3 ústavního zákona o bezpečnosti České republiky).

26. Tyto ústavní pojistky, spočívající v zesílené kontrole ze strany Poslanecké sněmovny, jsou extenzivním výkladem kompetencí Ministerstva zdravotnictví dle § 69 odst. 1 písm. i) zákona o ochraně veřejného zdraví zjevně obcházeny. Obáváme se, že při řešení epidemiologické krize, která by jinak vyžadovala vyhlášení nouzového stavu, by se totiž i *pro futuro* mohla výkonná moc spokojit s vydáváním opatření ze strany Ministerstva zdravotnictví bez vyhlášení nouzového stavu, a vyhnout se tak zvláštnímu mechanismu kontroly ze strany Poslanecké sněmovny, zakotvenému v ústavním zákoně o bezpečnosti. Větší moc však musí být vždy a důsledně doprovázena větší kontrolou a odpovědností, což je logika, kterou ústavní zákon o bezpečnosti České republiky následuje, ale excesivní výklad kompetencí Ministerstva zdravotnictví popírá. Zbývá jen připomenout, že Ministerstvo zdravotnictví by touto širokou kompetencí nedisponovalo jen v situacích, které by svým charakterem jinak vyžadovaly vyhlášení nouzového stavu, ale kdykoliv. Její využití by záviselo na tom, zda ministr zdravotnictví dospěje k závěru, že je takového opatření z epidemiologických příčin zapotřebí.

Aprobovat bez dalšího nynější praxi by znamenalo, že ministr zdravotnictví může dle vlastního uvážení suspendovat jedno ze základních lidských práv například při řešení příští chřipkové epidemie.

27. Ve svých úvahách jsme se nezabývali otázkou, zda je současné omezení volného pohybu osob přiměřené a důvodné, nýbrž tím, který orgán moci výkonné může v době nouzového stavu o omezení svobody pohybu rozhodovat. A tímto orgánem je vláda. Jediným orgánem, který může omezit svobodu pohybu mimo dobu mimořádného (nouzového) stavu, je pak zákonodárce a musí tak učinit zákonem.

28. Ústavní soud měl jedinečnou příležitost jasně se vyslovit ke všem shora uvedeným pochybnostem, které jsme předestřeli výše. Dodáváme, že ani případné zrušení platného, ale neúčinného opatření, stejně jako deklarace neústavnosti již zrušených opatření Ministerstva zdravotnictví, by nijak neohrozila zájem na ochraně zdraví. Zato by umožnilo výkonné moci napravit svou chybu a přijmout opatření, jež považuje za potřebná, v odpovídající formě, tedy rozhodnutím vlády o krizovém opatření v době nouzového stavu.

29. Benjamin N. Cardozo napsal, že „zákony se navrhují, aby splnily letmé požadavky dané hodiny … Ústava nestanoví anebo nemá stanovit pravidla pro plynoucí hodinu, ale pro rozšiřující se budoucnost“ (The Nature of the Judicial Process. New Haven: Yale University Press, 1921, s. 83). Ústavní soud, který je oprávněn ústavu vykládat, měl možnost pravidla omezení základních práv za stavu nouze vyložit, a to nejen pro plynoucí hodinu, nýbrž zejména pro budoucnost. Tuto příležitost promarnil.

5. Odlišné stanovisko soudkyně Milady Tomkové k odůvodnění usnesení sp. zn. Pl. ÚS 8/20

1. Usnesením sp. zn. Pl. ÚS 8/20 ze dne 22. 4. 2020 Ústavní soud odmítl ústavní stížnost směřující proti dvěma aktům vlády a třem aktům Ministerstva zdravotnictví vydaným v souvislosti s koronavirovou pandemií. Výrok rozhodnutí má mou podporu, neboť zjednodušeně vyjádřeno, stěžovatelka byla k podání návrhu v podobě, jak byl jejím advokátem formulován, zjevně neoprávněná. S odůvodněním odmítavého výroku se však smířit nemohu, neboť většina se mimo jiné vzdala pravomoci Ústavního soudu přezkoumávat vyhlášení nouzového stavu. Učinila tak navzdory tomu, že toto vyhlášení významně posiluje postavení výkonné moci, zmocňuje vládu k omezování základních práv a je součástí hypotézy řady právních norem napříč celým právním řádem. Podle většiny ovšem „rozhodnutí vlády o vyhlášení nouzového stavu … nemá právněnormativní obsah“ a představuje toliko „akt vládnutí politického charakteru“, k jehož ústavněprávnímu přezkumu Ústavní soud „není příslušný“. Nesouhlasím.

2. Nepatřím k těm, kteří si bez soudního přezkumu veškerých myslitelných aktů výkonné moci nemohou vládu práva ani představit. Ostatně, když Ústavní soud před necelým rokem shledal, že vyloučení soudního přezkumu rozhodnutí, kterým nebylo uděleno státní občanství cizinci z důvodu bezpečnosti státu, není neústavní, stála jsem na straně většiny. Činila jsem tak paradoxně z podobného důvodu, pro jaký dnes naopak po boku většiny stát nemohu. Věřím v dělbu moci, věřím v systém brzd a protivah, věřím v ochranu politické menšiny. Věřím zkrátka v právní stát. A obávám se, že se to vše může jednoho dne vyloučením ústavněprávního přezkumu vyhlášení nouzového stavu ocitnout v ohrožení.

3. Veškerou naši budoucnost nemáme pod kontrolou, ačkoliv se tak často chováme. Současná pandemie, s ní spojené ekonomické a společenské důsledky i další okolnosti, jimž je náš život vystaven (stav životního prostředí, migrační vlny apod.), to vše může vést k nové realitě, jíž se bude třeba přizpůsobit. Za těchto okolností není namístě ustupovat od standardů ochrany ústavnosti, jejichž plodů si ostatně užíváme jen dobu historicky velmi krátkou.

4. Jak už jsem nastínila, vyhlášení nouzového stavu představuje významnou změnu poměrů v zemi. Pominu-li skutečnosti *ex lege* nastávající s vyhlášením nouzového stavu bez dalšího (po dobu trvání nouzového stavu se např. nekonají místní a krajská referenda; § 5

odst. 2 zákona č. 22/2004 Sb., o místním referendu a o změně některých zákonů, § 5 odst. 2 zákona č. 118/2010 Sb., o krajském referendu a o změně některých zákonů), nouzový stav především svěřuje významné kompetence do rukou vlády (viz např. § 6 krizového zákona), ale i jiných orgánů veřejné moci (z mnoha viz např. § 14 zákona č. 312/2002 Sb., o úřednících územních samosprávných celků a o změně některých zákonů). Nouzový stav je také součástí skutkové podstaty některých trestných činů (viz např. § 384 trestního zákoníku), umožňuje zpřístupnit utajované informace osobám, které k tomu běžně nejsou oprávněny (§ 60 zákona č. 412/2005 Sb., o ochraně utajovaných informací a o bezpečnostní způsobilosti), je předpokladem pro změnu okamžiku nabytí účinnosti právních předpisů (§ 3 zákona č. 309/1999 Sb., o Sbírce zákonů a o Sbírce mezinárodních smluv) i pro mimořádné odchylky od postupů stanovených zákonem č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon), (§ 177 stavebního zákona) a tak by se dalo ještě velmi dlouho pokračovat.

5. Většina sice v nynějším usnesení potvrdila, že např. krizová opatření vlády jsou Ústavním soudem přezkoumatelná jako jiný právní předpis, bude nicméně tato kontrola skutečně efektivní za situace, kdy samotné opatření bude vydáno v souladu s předpisy? Je-li vyhlášení nouzového stavu toliko „aktem vládnutí politického charakteru“, který „nepodléhá kontrole Ústavního soudu“, z logiky věci tomuto přezkumu nemůže podléhat ani v rámci přezkumu aktů na vyhlášení nouzového stavu navazujících. Mnohé další z načrtnutých důsledků vyhlášení nouzového stavu se pak před soud ani nemohou dostat.

6. Nemíním podceňovat kontrolní funkci Poslanecké sněmovny (čl. 5 odst. 4, čl. 6 odst. 2 ústavního zákona o bezpečnosti České republiky), jak na ni poukazuje většina (bod 26), současně si je ale potřeba uvědomit, že v našem systému je vláda sestavována na základě výsledků voleb do Poslanecké sněmovny a opírá se o její podporu. Je tak běžné, že zájmy vlády odpovídají zájmům většiny Poslanecké sněmovny, zatímco menšina se prosazuje jen obtížně a spíše se snaží zabránit nejhoršímu, např. skrze návrh Ústavnímu soudu dle § 64 zákona o Ústavním soudu, dojde-li přijetím zákona k přímému útoku na ústavnost. Tuto obranu však Ústavní soud politické menšině nyní odebral. Nezapomínejme zároveň, že z rozhodování o vyhlášení a trvání nouzového stavu je dle ústavního zákona o bezpečnosti České republiky vyřazena i další tradiční a klíčová pojistka demokracie, tedy Senát.

7. Většina se nejspíše nechala až příliš ukolébat tím, že přímo v rámci vyhlášení nouzového stavu nedošlo k omezení základních práv (bod 26). Připomínám ovšem, že Ústavní soud je ochráncem ústavnosti (čl. 83 Ústavy), nikoli „pouze“ základních práv, jakkoli právě rozhodování o základních právech tvoří drtivou část rozhodovací činnosti Ústavního soudu. Bez dělby moci a bez zajištění, že politická menšina bude nejen slyšena, ale bude se moci i účinně bránit proti libovůli většiny, se právní stát stane iluzí. Iluzí se pak ostatně stane i ochrana základních práv, neboť ani stále narůstající počet lidskoprávních dokumentů, ani nejkvalitnější soudy a soudci nezmohou nic ve státě, jehož právní řád neposkytuje patřičné prostředky brzdící přirozenou touhu člověka po moci.

8. Nemám sebemenších pochyb o vážnosti situace, která v důsledku rozšíření nového typu koronaviru nastala. Nenaznačuji a ani se nedomnívám, že by orgány veřejné moci nebyly primárně vedeny snahou situaci vyřešit a ochránit obyvatelstvo. Vyslovil-li nicméně Ústavní soud svou nepříslušnost k přezkumu vyhlášení nouzového stavu, znamená to vyloučení přezkumu i kdykoli v budoucnosti, kdy mohou být okolnosti odlišné.

9. Většina se patrně sama zalekla toho, čeho se vyslovením nepříslušnosti dopouští, což se pokusila kompenzovat bodem 27, v němž je uvedeno, že „vyhlášení nouzového stavu by Ústavní soud mohl zrušit, bylo-li by v rozporu se základními principy demokratického právního státu a znamenalo-li by změnu podstatných náležitostí demokratického právního státu“. Jak to ale chce většina učinit? Sama vyslovila, že Ústavní soud je k ústavněprávnímu přezkumu nepříslušný. Zrušit určitý akt může jen orgán, který je k tomu příslušný. Ostatně i jen zjištění, zda je vyhlášení nouzového stavu v rozporu se základními principy

demokratického právního státu a mění jeho podstatné náležitosti, může učinit k tomu příslušný orgán po řádném ústavněprávním přezkumu. Této pravomoci se většina vzdala. Podstatnou náležitostí právního státu je i čl. 2 odst. 3 Ústavy, podle něhož lze státní (veřejnou) moc uplatňovat jen v případech, v mezích a způsoby, které stanoví zákon. Konstatováním nepříslušnosti, tedy popřením své pravomoci, se Ústavní soud v souladu s citovaným článkem Ústavy zavázal, že vyhlášení nouzového stavu rušit nebude. Bude-li tak Ústavní soud v budoucnu chtít plnit svou funkci ochránce ústavnosti, nezbude mu než se od právního názoru vysloveného v nynějším usnesení odchýlit. Věřím, že tak v dobách nejhorších učiní, aniž chci jakkoli takové doby přivolávat.

10. Upozorňuji, že jsem po většině nežádala, aby si pravomoc Ústavního soudu přezkoumávat vyhlášení nouzového stavu jednoduše vymyslela. Jsem totiž přesvědčena, že Ústavní soud tuto pravomoc má dle čl. 87 odst. 1 Ústavy, neboť usnesení o vyhlášení nouzového stavu je právním předpisem. Právní předpis je normativní právní akt obsahující právní normu, tedy pravidlo chování. Jak je zmíněno výše, vyhlášení nouzového stavu je součástí hypotézy řady právních norem napříč celým právním řádem (je podmínkou, za níž se použije zbytek normy). Vymezuje zároveň území, na němž jsou orgány veřejné moci oprávněny realizovat krizová opatření. Na území určeném ve vyhlášení nouzového stavu pak mohou (bez dalšího) vznikat práva a povinnosti, které by jinak nevznikly či jejichž porušení by mělo odlišné následky. Znakem normativnosti je koneckonců i to, že se jako „rozhodnutí“ publikuje ve Sbírce zákonů „stejně jako zákon“, nehledě na to, že posléze nabývá „účinnosti“ (čl. 12 ústavního zákona o bezpečnosti České republiky).

11. Nechci zde malicherně připomínat případy, kdy v minulosti Ústavní soud považoval za normativní akty, o nichž by bylo opravdu možno pochybovat [např. sp. zn. Pl. ÚS 17/94 (N 45/2 SbNU 51; 194/1994 Sb.) a další].

12. Závěr většiny, že usnesení vlády o vyhlášení nouzového stavu nemá normativní charakter z hlediska formy, obsahu ani funkce, je tedy poněkud nepřesvědčivý. Dodatečné argumenty většiny tomu pak také nepřidávají. Většina argumentuje, že vyhlášení nouzového stavu „neobsahuje žádné opakovatelné pravidlo“ (bod 25), což je ovšem nepodstatné, neboť norma může regulovat právní chování i jednorázově (typicky derogační normy). V bodě 26 většina pokračuje, že napadený akt je „primárně aktem aplikace ústavního práva“. Není mi vůbec jasné, co je tím myšleno, resp. co má toto tvrzení prokazovat či odůvodňovat. I zákon je přece „aplikací ústavního práva“. Konečně, irelevantní je i tvrzení, že vyhlášení nouzového stavu je aktem vládnutí, za nějž vláda nese politickou odpovědnost a který podléhá kontrole Poslanecké sněmovny. Kontrola Poslanecké sněmovny pochopitelně neurčuje povahu aktu (ostatně i zákonná opatření Senátu vyžadují dodatečný souhlas Poslanecké sněmovny) a nevylučuje ani současnou či následnou kontrolu soudní. Politickou odpovědnost pak vláda nese za vše, co činí. Ze soudní kontroly ji to nevyjímá.

13. Může se nabízet otázka, zda usnesení (rozhodnutí) o vyhlášení nouzového stavu je jiným právním předpisem dle čl. 87 odst. 1 písm. b) Ústavy, či ho lze považovat za předpis mající sílu zákona, v kterémžto případě by byl podřaditelný pod čl. 87 odst. 1 písm. a) Ústavy. Ale tato otázka bohužel není za současné situace, kdy dle většiny přezkum vyhlášení nouzového stavu je mimo pravomoci Ústavního soudu, důležitá – byla bych ochotna diskutovat o obou variantách. Přezkum ze strany Ústavního soudu by byl v obou případech minimální, plnící onu nezbytnou funkci, o které jsem hovořila výše. Ústavní soud by ověřil pravomoc, působnost, proceduru a splnění podmínek stanovených ústavním zákonem o bezpečnosti České republiky, přičemž by respektoval, že posouzení podmínek předpokládaných ústavním zákonem o bezpečnosti České republiky náleží primárně vládě a Poslanecké sněmovně s tím, že Ústavní soud by zůstal garantem vůči excesům – ochráncem ústavnosti.

14. V úvodu jsem zmínila, že ústavní stížnost, o níž Ústavní soud rozhodoval, směřovala i proti třem aktům (mimořádným opatřením) Ministerstva zdravotnictví. Souhlasím s názorem většiny, že tyto akty jsou opatřením obecné povahy, což jednoznačně plyne z § 94a zákona č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví a o změně některých souvisejících zákonů. Tím spíše je mi ovšem nejasné, proč se následně většina pouští do úvah o tom, že mimořádná opatření ministerstva nemohou být právním předpisem, jelikož by to „bylo v rozporu s požadavkem čl. 36 odst. 2 Listiny“ (bod 53). Pokud by mimořádné opatření ministerstva bylo právním předpisem, nebylo by rozhodnutím dle čl. 36 odst. 2 Listiny, stejně jako jím nejsou např. vyhlášky. Pokud by naopak mimořádná opatření naplňovala znaky individuálního rozhodnutí, nešlo by o právní předpis. Většina se nepochopitelně točí v kruhu, když konstatuje, že mimořádné opatření je rozhodnutím dle čl. 36 odst. 2 Listiny, a proto nemůže být právním předpisem, neboť by tím došlo k porušení čl. 36 odst. 2 Listiny. Nehledě na to, že dle této logiky se v rozporu s čl. 36 odst. 2 Listiny ocitá celá pasáž usnesení Ústavního soudu věnovaná přezkumu usnesení o přijetí krizového opatření vlády, které dle většiny je údajně „obsahově téměř totožné“ (bod 53).

15. Shodneme-li se každopádně na závěru, že mimořádné opatření ministerstva je opatřením obecné povahy, nabízí se otázka, zda a jak je tento akt Ústavním soudem vůbec přezkoumatelný. Většina dospěla na první pohled k logickému, ve skutečnosti však neudržitelnému závěru, že opatření obecné povahy je „opatřením“ ve smyslu § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu. Tento pokus o textualismus v judikatuře Ústavního soudu je natolik nepovedený a nešťastný, že se obávám, že poslouží jako lehký terč všem odpůrcům gramatického výkladu. Ten samozřejmě nemůže fungovat na prosté úvaze, že „opatřením“ dle § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu bude cokoli, co v sobě shodou náhod obsahuje slovo „opatření“. Chystá se snad v budoucnu většina v řízení o ústavní stížnosti přezkoumávat i zákonná opatření Senátu?

16. Dle § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu lze ústavní stížností napadnout rozhodnutí, opatření nebo jiný zásah orgánu veřejné moci. V době přijetí zákona o Ústavním soudu opatření obecné povahy v českém právním řádu neexistovala a nic nenasvědčuje tomu, že by právě akt obdobný opatřením obecné povahy měl zákonodárce na mysli. Ostatně judikatura Ústavního soudu opatření obecné povahy za „opatření“ dle § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu dodneška neoznačovala. Měla k tomu dobré důvody.

17. Předně, původ slova „opatření“ v zákoně o Ústavním soudu lze shledat ve starorakouské spřežce „rozhodnutí a opatření“, nacházející se již v zákoně č. 36/1876 ř. z., o zřízení správního soudu. Mínily se jím individuální správní akty schopné nabýt právní moci a zakládající nové právní pozice. Není ostatně náhodou, že čl. 87 Ústavy ani zákon o Ústavním soudu na jiném místě než v § 72 odst. 1 písm. a) o „opatření“ nehovoří. Pokud tedy většina konstatuje, že opatření obecné povahy „není akt individuální aplikace práva ve smyslu pravomocného rozhodnutí v řízení, jak vyplývá z jeho samotných definičních znaků“, pak by stejně tak musela dospět k závěru, že opatření obecné povahy není „opatřením“, jak ho mínil zákon o Ústavním soudu.

18. Jestliže se ovšem většina rozhodla dát slovu „opatření“ dle zákona o Ústavním soudu nový, samostatný význam, má to své následky. Především, jestliže Ústavní soud vyhoví ústavní stížnosti, pak dle čl. 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zruší napadené rozhodnutí orgánu veřejné moci nebo dle písm. b) téhož ustanovení, jestliže „porušení ústavně zaručeného základního práva nebo svobody spočívalo v jiném zásahu orgánu veřejné moci, než je rozhodnutí, zakáže tomuto orgánu, aby v porušování práva a svobody pokračoval, a přikáže mu, aby, pokud je to možné, obnovil stav před porušením“. Jinými slovy, závěr většiny vede k tomu, že Ústavní soud nemůže opatření obecné povahy zrušit (a to ani v rámci přezkumu spolu s rozhodnutími správních soudů), neboť zjevně dle většiny jde o „jiný zásah orgánu veřejné moci, než je rozhodnutí“. I kdyby tedy většina v ústavní stížnosti shledala

přesah vlastních zájmů dle § 75 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu a chtěla jí vyhovět, mohla by nanejvýše ministerstvu zakázat pokračování porušování práv a nařídit obnovit stav před porušením, což by byla ve srovnání s možnostmi správních soudů slabší ochrana. Obnovení stavu by navíc patrně muselo spočívat v tom, že by ministerstvo své opatření obecné povahy zrušilo. Příkaz ke zrušení právního aktu v podobě opatření obecné povahy by přitom byl pro Ústavní soud velmi neobvyklou kompetencí.

19. Možnosti přezkumu opatření obecné povahy Ústavním soudem jsou samozřejmě poměrně komplikované (není se tak co divit, že Ústavní soud přímo v opatřeních obecné povahy porušení ústavně zaručených práv zásadně neshledává a omezuje se většinou na přezkum rozhodnutí správních soudů), což plyne mimo jiné z již uvedené skutečnosti, že zákon o Ústavním soudu s opatřeními obecné povahy nepočítal. Po zakotvení opatření obecné povahy do právního řádu přitom zákon o Ústavním soudu nebyl novelizován tak, jak tomu bylo u soudního řádu správního. Pokud by opatření obecné povahy bylo rozhodnutím, nenašla by se oprávněná osoba, neboť ústavní stížnost může podat fyzická nebo právnická osoba, která tvrdí, že k porušení ústavně zaručených práv došlo rozhodnutím „v řízení, jehož byla účastníkem“.

20. Jiný zásah orgánu veřejné moci je pak v judikatuře Ústavního soudu vnímán taktéž odlišně. Zde si však neodpustím krátkou vsuvku. Pochopitelně totiž nelze souhlasit s názorem většiny, podle které se jiný zásah definuje tak, že jde o „protiprávní a zároveň protiústavní útok orgánů veřejné moci vůči ústavně zaručeným právům“ (bod 55), jelikož otázka protiprávnosti, resp. protiústavnosti je součástí až samotného přezkumu důvodnosti ústavní stížnosti. Z hlediska výkladu, co je jiným zásahem, pak nehraje roli ani to, zda se proti němu lze, či nelze bránit jiným způsobem (než ústavní stížností), to může být významné pouze z hlediska přípustnosti ústavní stížnosti [nález sp. zn. I. ÚS 3296/17 ze dne 20. 12. 2017 (N 238/87 SbNU 853) zde většina zcela nepochopitelně dezinterpretuje].

21. Nejenže opatření obecné povahy příliš nezapadá do kategorií napadnutelných aktů dle § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu, jeho abstraktní přezkum k návrhu fyzické či právnické osoby ani nezapadá do celkové koncepce zákona o Ústavním soudu. Ten zásadně vychází z toho, že u Ústavního soudu se jednotlivec může domáhat ochrany proti aktům bezprostředně zasahujícím do jeho práv a do jisté míry i přímo vůči němu namířeným. Proto zákon o Ústavním soudu vyžaduje, aby napadené rozhodnutí bylo rozhodnutím vydaným v řízení, jehož byl stěžovatel účastníkem, proto nepřipouští *actio popularis*, a proto v řízení o kontrole norem není jednotlivec aktivně legitimován, ledaže postupuje podle § 74 zákona o Ústavním soudu. V souladu s tím pak § 75 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu činí výjimku ze zásady subsidiarity ústavní stížnosti, podle níž Ústavní soud neodmítne přijetí ústavní stížnosti, i když stěžovatel nevyčerpal prostředky ochrany práva, jestliže „stížnost svým významem podstatně přesahuje vlastní zájmy stěžovatele“. U opatření obecné povahy ovšem přesah zájmů stěžovatele nastává z povahy věci, přičemž záchranným lanem pro Ústavní soud zůstává pouze slovo „podstatně“ a dále už jen složité konstrukce této výjimky, jak jsou zachyceny v bodech 59 a násl. předmětného usnesení.

22. Je tedy otázka, zda ve světle právě uvedeného by opatření obecné povahy vůbec mělo být Ústavním soudem v řízení o ústavní stížnosti samo o sobě přezkoumatelné. Ochrana práv osob dotčených opatřeními obecné povahy je zaručena soustavou správních soudů, jejichž rozhodnutí lze vždy následně napadnout ústavní stížností, tento výklad by tedy stěžovatelům ani neodepřel ochranu poskytovanou Ústavním soudem.

23. Tolik tedy mé výhrady k „pilotnímu“ usnesení Ústavního soudu ohledně přezkumů aktů vydaných ve spojitosti s koronavirovou pandemií. Jsem si vědoma obtížné situace, v níž se soudce zpravodaj – a potažmo celé plénum – ocitl. V době mimořádných opatření, která nevyhnutelně mají vliv i na běžný chod soudů, byl Ústavní soud povolán k tomu, aby v rámci jednoho rozhodnutí přezkoumal pět různých aktů vydaných různými orgány veřejné moci

a upravujících odlišné otázky. V některých případech šlo o akty natolik výjimečné, že se s nimi Ústavní soud dosud ve své rozhodovací činnosti nesetkal a vesměs v minulosti zůstaly stranou i pozornosti odborné veřejnosti. Nadto, některé z těchto aktů jsou stále platné a účinné, jiné účinnosti pozbyly plynutím času, další byly v průběhu řízení před Ústavním soudem, či dokonce před jeho zahájením, zrušeny. „Oporu“ pro své rozhodnutí Ústavní soud nemohl nalézt ani v samotném návrhu stěžovatelky, který – ač sepsán advokátem – byl mimořádně nekvalitní a neodpovídající úrovni, kterou by měl advokát v řízení před Ústavním soudem disponovat, zvláště rozhodne-li se pominout veškeré procesní postupy a svůj „útok“ na akty veřejné moci adresuje přímo Ústavnímu soudu, jehož působení v oblasti ochrany individuálních práv a svobod je založeno na principu subsidiarity.

24. Při absenci předchozí judikatury, relevantní literatury a kvalitního návrhu muselo patnáct soudců během pár dnů nalézt společnou řeč a přijít s řešením pokud možno zohledňujícím veškeré myslitelné i nemyslitelné dopady, které rozhodnutí může mít. Není přitom náhoda, že Ústavní soud v plenárních věcech obvykle nerozhoduje ze dne na den. Sepsání rozhodnutí sice může být otázkou několika málo dnů, důkladné promyšlení názoru, který následně bude v rozhodnutí zachycen, ovšem vyžaduje svůj čas.

25. Přesto musím ještě jednou vyjádřit nad celkovým výsledkem své zklamání. Celý svět je nyní postižen novou nemocí, jejíž šíření zásadním způsobem ovlivňuje život každého jednotlivce i fungování celých států, které činí vše, co je v jejich silách, aby šíření infekce čelily. V České republice započala studie kolektivní imunity, která by mohla napovědět o našich vyhlídkách a nadějích ve vztahu k průběhu pandemie. Za Ústavní soud mohu vzkázat, že zřekl-li se svých pravomocí a rezignoval na možnost přezkumu vyhlášení nouzového stavu, pak se právě úspěšně „imunizoval“. Nadějí mě to bohužel nenaplňuje – přestože naději, že bude lépe, nám všem upřímně přeji.

Usn. č. 7
Vyloučení přezkumu ve správním soudnictví v případě zásahu orgánů činných v trestním řízení
(sp. zn. IV. ÚS 1352/19 ze dne 28. dubna 2020)

Pro určení povahy zásahu orgánu veřejné moci do základních práv a svobod není rozhodující, v jakém právním předpise je jeho pravomoc zakotvena (hledisko systému právního řádu), nýbrž jaká je jeho povaha a jím sledovaný účel, a tudíž v řízení jaké povahy je následně proti němu možno uplatňovat ochranu (hledisko systému práva); ochrany před zásahem do tvrzeného vlastnického práva podle § 34a zákona č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů, je proto třeba se dovolávat cestou prostředků trestního řízení, neboť zde policejní orgán České republiky poskytuje součinnost při naplňování účelů trestního řízení podle zákona č. 104/2013 Sb., o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních, ve znění pozdějších předpisů.

Usnesení

Ústavní soud rozhodl v senátě složeném z předsedy senátu Jana Filipa (soudce zpravodaj) a soudců Jaromíra Jirsy a Jiřího Zemánka o ústavní stížnosti stěžovatelky obchodní společnosti ADVANTAGE CARS, s. r. o., sídlem Koněvova 342/123, Praha 3 – Žižkov, zastoupené Mgr. Milanem Partíkem, advokátem, sídlem Slezská 949/32, Praha 2 – Vinohrady, proti rozsudku Nejvyššího správního soudu ze dne 13. února 2019 č. j. 10 As 281/2018-29 a usnesení Městského soudu v Praze ze dne 13. listopadu 2018 č. j. 9 A 205/2017-56, za účasti Nejvyššího správního soudu a Městského soudu v Praze jako účastníků řízení a Policie České republiky, Obvodního ředitelství Policie Praha III, sídlem Trousilova 1121/3, Praha 8 – Kobylisy, jako vedlejšího účastníka řízení, takto:

Ústavní stížnost se odmítá.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadených rozhodnutí

1. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) se stěžovatelka domáhá zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí obecných soudů, neboť v jejich vydání spatřuje porušení svého ústavně zaručeného práva na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 a 2 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a práva na ochranu majetku podle čl. 11 odst. 1 Listiny.

2. Z obsahu napadených rozhodnutí se podává, že stěžovatelka je obchodní společností, jejímž předmětem podnikání je nákup a prodej zejména luxusních vozidel. Stěžovatelka zakoupila dne 12. 8. 2017 ve Spolkové republice Německo vozidlo Mercedes-Benz, následně se dne 14. 8. 2017 do provozovny stěžovatelky dostavili příslušníci vedlejšího účastníka (dále též „policejní orgán“) a vyzvali stěžovatelku k vydání vozidla s příslušenstvím. Stěžovatelka

s policejním orgánem spolupracovala a vozidlo vydala. Policejní orgán přípisem ze dne 22. 8. 2017 odmítl vozidlo vrátit s odůvodněním, že obdržel oznámení od německé policie, že vozidlo bylo v Německu nahlášeno jako odcizené a že okolnosti zakoupení vozidla stěžovatelkou byly podezřelé.

3. Proti výše uvedenému zásahu policejního orgánu podala stěžovatelka ústavní stížnost, v níž namítala, že policie vydala několik rozdílných dokumentů. Ústavní soud odmítl ústavní stížnost usnesením sp. zn. I. ÚS 3148/17 ze dne 8. 11. 2017 (všechna rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na https://nalus.usoud.cz) s odůvodněním, že ačkoliv policie postupovala zmatečně, neshledal, že by svým postupem porušila ústavně garantovaná práva stěžovatelky. V mezidobí, kdy Ústavní soud rozhodoval o ústavní stížnosti stěžovatelky, byla stěžovatelka vyrozuměna policejním orgánem o tom, že vozidlo bylo podle § 34a odst. 6 písm. a) zákona č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Policii České republiky“) vydáno do Německa původnímu vlastníkovi.

4. Následně stěžovatelka podala dne 30. 11. 2017 správní žalobu k ochraně před nezákonným zásahem správního orgánu podle § 82 zákona č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „soudní řád správní“). Městský soud v Praze (dále jen „městský soud“) napadeným usnesením žalobu odmítl podle § 46 odst. 1 písm. a) soudního řádu správního. Městský soud vycházel z toho, že policejní orgán nevystupoval v rámci tvrzených zásahů v pozici správního orgánu, ale jako orgán činný v trestním řízení, neboť skutečným důvodem zajištění vozidla byly okolnosti týkající se podezření z odcizení vozidla zakládající důvodný předpoklad, že o jeho zajištění nebo vydání požádá jiný stát prostřednictvím mezinárodní právní pomoci. Ačkoliv policie v průběhu času měnila právní důvody, na základě kterých bylo vozidlo zajištěno, městský soud nepochyboval o tom, že materiálně realizovala právě předběžné zajištění věci podle § 34a zákona o Policii České republiky.

5. Stěžovatelka napadla výše uvedené usnesení městského soudu kasační stížností u Nejvyššího správního soudu, v níž zopakovala svou argumentaci z předchozího řízení u městského soudu. Nejvyšší správní soud kasační stížnost zamítl napadeným rozsudkem, ve kterém se ztotožnil s názorem městského soudu, a k názoru stěžovatelky, že jí byla postupem městského soudu odepřena ochrana jejích práv, dále poznamenal, že stěžovatelka se mohla připojit jako poškozená k trestnímu stíhání vedenému v Německu.

II. Argumentace stěžovatelky

6. Stěžovatelka ve své ústavní stížnosti namítá, že jí byl odepřen přístup ke spravedlnosti, když postup policejního orgánu nebyl podroben přezkumu žádného orgánu. Stěžovatelka především obsáhle popisuje průběh její předchozí komunikace s policejním orgánem. Státní zastupitelství se odmítlo podnětem stěžovatelky k výkonu dozoru nad postupem policejního orgánu zabývat s odůvodněním, že policejní orgán v dané věci nevystupoval jako orgán činný v trestním řízení, a soudy ve správním soudnictví pak odmítly meritorní přezkum postupu policejního orgánu s tím, že v dané věci vystupoval policejní orgán jako orgán činný v trestním řízení. V této souvislosti odkazuje stěžovatelka na nález Ústavního soudu ze dne 14. 3. 2017 sp. zn. II. ÚS 3173/16 (N 44/84 SbNU 499), v němž Ústavní soud konstatoval, že není možné, aby orgány veřejné moci vzájemně popíraly svoji pravomoc a vůbec se nezabývaly podstatou tvrzeného zásahu do základních práv. Dále je stěžovatelka toho názoru, že postup policejního orgánu, stejně jako § 34a zákona o Policii České republiky, je v rozporu s čl. 11 odst. 1 Listiny, neboť neposkytuje vlastnickému právu osoby vydávající žádnou ochranu a upřednostňuje práva cizího státu před právy vlastních občanů. Z uvedených důvodů stěžovatelka navrhla, aby Ústavní soud napadená rozhodnutí zrušil.

III. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

7. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení a dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněnou stěžovatelkou, která byla účastnicí řízení, v němž bylo vydáno rozhodnutí napadené ústavní stížností. Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatelka je právně zastoupena v souladu s § 29 až 31 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) a vyčerpala všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva; ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 téhož zákona *a contrario*).

IV. Posouzení opodstatněnosti ústavní stížnosti

8. Ústavní soud dále posoudil obsah ústavní stížnosti a dospěl k závěru, že jde o návrh zjevně neopodstatněný.

9. Ústavní soud je podle čl. 83 Ústavy soudním orgánem ochrany ústavnosti. Není součástí soustavy obecných soudů a nepřísluší mu právo zasahovat do jejich rozhodovací činnosti, nejde-li o otázky ústavněprávního významu. Pravomoc Ústavního soudu je založena výlučně k přezkumu rozhodnutí z hlediska dodržení ústavněprávních principů, tj. zda v řízení a rozhodnutím v něm vydaným nebyla dotčena předpisy ústavního pořádku chráněná práva nebo svobody jeho účastníka, zda řízení bylo vedeno v souladu s ústavními principy a zda je lze jako celek pokládat za spravedlivé (srov. např. usnesení ze dne 26. 1. 2016 sp. zn. III. ÚS 3624/15). S ohledem na právě uvedené dospěl Ústavní soud k závěru, že k porušení stěžovatelčiných ústavních práv nedošlo.

10. Ústavní soud se ztotožnil se závěry obou napadených rozhodnutí správních soudů. Z okolností daného případu je zjevné, že skutečným důvodem pro zajištění vozidla bylo od počátku podezření z jeho odcizení v cizím státě, což zakládalo důvodný předpoklad uvedený v § 34a zákona o Policii České republiky, že o zajištění nebo vydání vozidla požádá cizí stát. Vedle toho si ovšem Ústavní soud nemohl nevšimnout zmatečného postupu policejního orgánu, který v daném případě vydal několik odlišných rozhodnutí, resp. jejich odůvodnění. Ústavní soud se nicméně shoduje s oběma správními soudy a nemá pochyb o tom, že výše uvedené úkony policejního orgánu byly materiální realizací předběžného zajištění věci podle § 34a zákona o Policii České republiky. Co se však týče merita věci, tedy jestli byl policejní orgán při zajištění a vydání vozidla v pozici orgánu činného v trestním řízení či v pozici správního orgánu, Ústavní soud přisvědčil závěrům správních soudů v jejich výkladu § 82 a násl. zákona č. 150/2002 Sb., soudní řád správní.

11. Stěžovatelka se bránila proti postupu policejního orgánu prostřednictvím tzv. zásahové žaloby. Soudní kontrola zákonnosti zásahu správního orgánu ve smyslu § 82 a násl. soudního řádu správního se však pohybuje jen v hranicích veřejné správy, a proto lze napadnout pouze takové zásahy orgánů, které patří do působnosti orgánů veřejné správy. Z judikatury správních soudů pak plyne, že ze soudního přezkumu ve správním soudnictví jsou vyloučeny ty případy, kdy se žalovaná nachází v pozici orgánu činného v trestním řízení (srov. např. rozsudky Nejvyššího správního soudu ze dne 28. 4. 2005 č. j. 2 Aps 2/2004-69 a ze dne 18. 2. 2010 č. j. 7 Aps 1/2010-53).

12. Jak již uvedly oba správní soudy, ustanovení § 34a zákona o Policii České republiky bylo do zákona vloženo novelou provedenou zákonem č. 105/2013 Sb., o změně některých zákonů v souvislosti s přijetím zákona o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních, přičemž do 31. 12. 2013 bylo totožné ustanovení obsaženo v § 441a trestního řádu. Lze tedy konstatovat, že policejní orgán, který zajistil a následně vydal vozidlo do jiného státu na základě dřívější úpravy, prováděl úkony orgánu činného v trestním řízení, a tudíž nejednal jako správní orgán. Správní soudy tedy postupovaly správně, když odmítly soudní přezkum

úkonů orgánu činného v trestním řízení, neboť podle čl. 2 odst. 2 Listiny lze státní moc uplatňovat jen v případech a mezích stanovených zákonem, a to způsobem, který zákon stanoví. V soudním řízení správním je tak poskytována ochrana veřejným subjektivním právům (§ 2 s. ř. s.), kdežto v trestním řízení v rámci mezinárodní justiční (nikoli tedy správní) spolupráce poskytuje jeden stát prostřednictvím svých orgánů součinnost při naplňování účelů trestního řízení v jiném státě. Pro určení povahy zásahu orgánu veřejné moci do základních práv a svobod není proto rozhodující, v jakém právním předpise je jeho pravomoc zakotvena (hledisko systému právního řádu), nýbrž jaká je jeho povaha a jím sledovaný účel, a tudíž v řízení jaké povahy je následně proti němu možno uplatňovat ochranu (hledisko systému práva); ochrany před zásahem do tvrzeného vlastnického práva podle § 34a zákona o Policii je proto třeba se dovolávat cestou prostředků trestního řízení, neboť zde policejní orgán České republiky v trestním řízení poskytuje součinnost při naplňování účelů trestního řízení podle zákona č. 104/2013 Sb., o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních, ve znění pozdějších předpisů.

13. Závěrem lze dodat jen to, že v případě nečinnosti státního zástupce ve vytýkaném směru se měla stěžovatelka obrátit na nadřízeného státního zástupce se žádostí o zjednání nápravy formou výkonu dohledu. Ústavní soud však nemůže zrušit věcně správná a ústavně konformní rozhodnutí správních soudů. Podnětem, který vedl stěžovatelku k tomu, aby požadovala ochranu cestou správního soudnictví, bylo totiž naopak věcně nesprávné vyjádření státního zástupce. Konečně je třeba podotknout, že stěžovatelka nebyla, jakožto případná poškozená trestným činem, připravena o možnost domáhat se ochrany svých práv, jak na to byla v soudním řízení správním upozorněna.

14. S ohledem na výše uvedené Ústavní soud ústavní stížnost mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků řízení podle § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu odmítl.

Usn. č. 8
Odmítnutí návrhu na nařízení předběžného opatření ve věcech pro nezletilého významných, na nichž se rodiče nemohou dohodnout, z důvodu nesložení jistoty
(sp. zn. II. ÚS 3887/19 ze dne 28. dubna 2020)

Odmítnutí návrhu na nařízení předběžného opatření v řízení podle § 466 písm. j) zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve věcech pro nezletilé dítě významných, na nichž se rodiče nemohou dohodnout, z důvodu nesložení jistoty podle § 1 odst. 3 zákona o zvláštních řízeních soudních ve spojení s § 75b odst. 1 občanského soudního řádu, aniž by byla dána některá z výjimek z této povinnosti podle § 75b odst. 3 písm. d) a e) občanského soudního řádu, nezakládá porušení základního práva rodiče, který takovýto návrh podal, na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Usnesení

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedkyně senátu Kateřiny Šimáčkové, soudce zpravodaje Pavla Rychetského a soudce Ludvíka Davida o ústavní stížnosti M. V., zastoupené Mgr. Pavlem Vintrem, advokátem, Masarykova 621/19, Liberec, proti usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem – pobočky v Liberci ze dne 25. září 2019 č. j. 36 Co 296/2019-271, spojené s návrhem na zrušení § 12 odst. 3 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve slovech „jde-li o předběžné opatření, které může soud nařídit i bez návrhu, ve věci ochrany proti domácímu násilí nebo ve věci výživného“, za účasti Krajského soudu v Ústí nad Labem – pobočky v Liberci jako účastníka řízení a nezletilé K. H. jako vedlejší účastnice řízení, takto:

I. Ústavní stížnost se odmítá.

II. Návrh na zrušení § 12 odst. 3 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve slovech „jde-li o předběžné opatření, které může soud nařídit i bez návrhu, ve věci ochrany proti domácímu násilí nebo ve věci výživného“, se odmítá.

Odůvodnění

I. Vymezení věci

1. Ústavní stížností, jež byla Ústavnímu soudu doručena dne 4. 12. 2019, navrhla stěžovatelka zrušení v záhlaví uvedeného usnesení z důvodu tvrzeného porušení jejích základních práv podle čl. 10 odst. 2, čl. 32 odst. 4 a čl. 37 odst. 3 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a čl. 8 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“), jakož i z důvodu porušení základních práv její nezletilé dcery (dále též „nezletilá“) podle čl. 10 odst. 2, čl. 33 odst. 1 a čl. 36 odst. 1 Listiny, čl. 8 a 28 Úmluvy

a čl. 16 Úmluvy o právech dítěte. S ústavní stížností byl spojen návrh na zrušení § 12 odst. 3 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve slovech „jde-li o předběžné opatření, které může soud nařídit i bez návrhu, ve věci ochrany proti domácímu násilí nebo ve věci výživného“.

II. Shrnutí řízení před obecnými soudy

2. Stěžovatelce byla rozsudkem Okresního soudu v Jablonci nad Nisou ze dne 10. 4. 2017 č. j. 30 Nc 4118/2016-45 svěřena do péče její nezletilá dcera. Jejímu otci M. H. (dále jen „otec nezletilé“) byla tímto rozsudkem stanovena povinnost hradit výživné a byl upraven jejich styk.

3. Dne 13. 6. 2019 podala stěžovatelka návrh na zahájení řízení o nahrazení souhlasu rodičů ve věci významné pro nezletilé dítě podle § 877 občanského zákoníku a § 466 písm. j) zákona o zvláštních řízeních soudních. Mezi rodiči nezletilé měly panovat zásadní neshody ohledně péče o ni, jež se kromě jiného týkaly jejího umístění do posledního ročníku předškolního zařízení. Nezletilá navštěvovala od jara 2018 lesní školku při mateřské škole Montessori v Jablonci nad Nisou. Stěžovatelka ji tam proto podle svých tvrzení musela každý den automobilem vozit asi 30 minut z místa svého bydliště. Sama navíc hradila školkovné. Přestože proti stávající mateřské škole neměla výhrady, neviděla důvod, aby nezletilá docházela do mateřské školy, která není spádová, je vzdálená a vzhledem k nákladům nepřiměřená poměrům rodičů. Z hlediska předškolního vzdělávání navíc pro nezletilou nepředstavovala žádný jiný přínos, než který by jí poskytla spádová školka.

4. V průběhu řízení o uvedeném návrhu podala stěžovatelka dne 19. 8. 2019 návrh na vydání předběžného opatření ve věci významné pro nezletilé dítě, kterým by soud nahradil souhlas otce nezletilé s jejím zápisem do mateřské školy „Lísteček“ ve Vratislavicích nad Nisou. Stěžovatelka již podala žádost o zápis nezletilé. Protože však její otec s nástupem do této mateřské školy nesouhlasil, bylo řízení o přijetí nezletilé pro rok 2019/2020 přerušeno. Otec nezletilé zase podal dne 20. 8. 2019 návrh na vydání předběžného opatření, kterým by soud nahradil souhlas stěžovatelky s přijetím nezletilé k povinnému předškolnímu vzdělávání do mateřské školy Montessori v Jablonci nad Nisou, ve které doposud navštěvovala lesní třídu. Podle jeho názoru jí praktikovaný způsob vzdělávání prospívá a je zvyklá i na tamní kolektiv, který ji přijal i s jejím handicapem spočívajícím v tom, že nemá levou ruku od zápěstí. Nezletilá byla v této mateřské škole vedena k samostatnosti a osobní zodpovědnosti. I tato mateřská škola přerušila řízení o přijetí nezletilé z důvodu přetrvávající neshody mezi rodiči.

5. Usnesením Okresního soudu v Liberci (dále jen „okresní soud“) ze dne 26. 8. 2019 č. j. 0 P 2/2019-233 bylo o návrzích na nařízení předběžného opatření rozhodnuto tak, že soud vyhověl návrhu stěžovatelky a nahradil souhlas otce nezletilé s podáním přihlášky k jejímu přijetí k předškolnímu vzdělávání ve školním roce 2019/2020 do mateřské školy „Lísteček“ ve Vratislavicích nad Nisou (výrok I). Návrh otce nezletilé na nařízení předběžného opatření zamítl (výrok II). Okresní soud shledal, že potřeba vydání předběžného opatření byla spolehlivě osvědčena a že je namístě zahájit předškolní vzdělávání v místě jejího faktického i trvalého bydliště, ve spádové mateřské škole, která je v její docházkové vzdálenosti, což je s ohledem na handicap nezletilé rovněž v jejím zájmu. V mateřské škole Montessori by nezletilá musela v posledním roku docházky beztak měnit školské zařízení, a tedy v zásadě i kolektiv, na který byla zvyklá.

6. K odvolání otce nezletilé posoudil návrhy na nařízení předběžného opatření Krajský soud v Ústí nad Labem – pobočka v Liberci (dále jen „krajský soud“), který usnesením ze dne 25. 9. 2019 č. j. 36 Co 296/2019-271 změnil oba výroky usnesení okresního soudu tak, že podle § 1 odst. 3 zákona o zvláštních řízeních soudních ve spojení s § 75b odst. 2 občanského soudního řádu oba návrhy na nařízení předběžného opatření z důvodu nezaplacení jistoty

odmítl [v případě návrhu stěžovatelky tak učinil výrokem I, v případě návrhu otce nezletilé výrokem II].

7. Právní posouzení krajského soudu lze shrnout tak, že řízení podle § 466 písm. j) zákona o zvláštních řízeních soudních může být podle § 468 odst. 1 tohoto zákona zahájeno pouze na návrh jednoho z rodičů, což podle § 12 odst. 1 zákona o zvláštních řízeních soudních znamená, že i předběžné opatření může být v tomto řízení nařízeno jen na návrh některého z nich. Na takovéto předběžné opatření se proto podle § 12 odst. 3 zákona o zvláštních řízeních soudních nevztahuje výjimka z povinnosti podle § 1 odst. 3 zákona o zvláštních řízeních soudních ve spojení s § 75b odst. 1 občanského soudního řádu složit jistotu ve výši 10 000 Kč k zajištění náhrady škody nebo jiné újmy, jež by mohla předběžným opatřením vzniknout. Podle zjištění krajského soudu stěžovatelka ani otec nezletilé takovou jistotu nesložili ani nepožádali o osvobození od soudních poplatků a neosvědčili, že jsou u nich pro takovéto rozhodnutí splněny podmínky. Z tohoto důvodu se krajský soud nemohl jejich návrhy na nařízení předběžného opatření věcně zabývat.

III. Argumentace stěžovatelky

8. Stěžovatelka nezpochybňuje, že krajský soud posoudil povinnost složit jistotu v souladu s § 1 odst. 3, § 12 odst. 1 a 3, § 466 písm. j) a § 468 odst. 1 zákona o zvláštních řízeních soudních a § 75b odst. 1 občanského soudního řádu, má však za to, že tato povinnost je v případě předběžného opatření, kterým se účastník řízení domáhá nařízení předběžného opatření v řízení o návrhu na nahrazení souhlasu rodičů ve věci významné pro nezletilé dítě, neústavní.

9. Povinnost složit jistotu podle § 75b občanského soudního řádu byla v minulosti předmětem posouzení Ústavního soudu, který návrh na zrušení tohoto ustanovení odmítl jako zjevně neopodstatněný (usnesení ze dne 16. 5. 2006 sp. zn. Pl. ÚS 46/05; všechna rozhodnutí Ústavního soudu uvedená v tomto usnesení jsou dostupná na https://nalus.usoud.cz). Uznal totiž zájem na zajištění náhrady škody nebo jiné újmy, která by nařízením předběžného opatření mohla účastníkovi řízení vzniknout, a výši jistoty neshledal nepřiměřenou ani nepřípustně omezující přístup k soudu. Přihlédl také k tomu, že § 75 odst. 3 občanského soudního řádu vylučuje z povinnosti složit jistotu určité skupiny navrhovatelů, stejně jako návrhy týkající se určité materie.

10. Tyto závěry se však podle stěžovatelky neuplatní v případě, kdy se povinnost složit jistotu týká nesporných řízení. Jestliže je základním smyslem předběžného opatření ochrana toho, kdo o jeho vydání žádá, a účelem složení jistoty zajištění náhrady škody nebo jiné újmy tomu, vůči němuž předběžné opatření směřuje, pak zůstává otázkou, jaký smysl má složení jistoty v řízeních, která jsou vedena podle zákona o zvláštních řízeních soudních a která se týkají nezletilých. V těchto řízeních účastníci nestojí v kontradiktorním postavení, a z logiky věci tak nemohou mít vůči sobě ani nárok na náhradu škody nebo jiné újmy, která by vznikla předběžným opatřením. V řízení podle § 466 písm. j) zákona o zvláštních řízeních soudních jde o stejnou situaci. Stěžovatelka se domnívá, že možnost vzniku škody nebo jiné újmy je vyloučena, neboť v tomto případě je navrhovatelem výlučně jeden z rodičů nezletilého. Předběžné opatření se dotýká právní sféry tohoto rodiče jen v rovině výkonu jeho rodičovských práv.

11. Stěžovatelka má právo rozhodovat o výchově nezletilé, a nejsou-li v této otázce rodiče schopni nalézt shodu, pak je nezbytné, aby ve věci rozhodl soud. V zájmu nezletilé zase je, aby rozvíjela mezilidské vztahy, včetně svých osobních dovedností, ve spádové mateřské škole. O jejím vzdělávání, byť v mateřské škole, by proto mělo být rozhodnuto rychle, bez dalších, nikoli nezbytných zákonných překážek. Povinnost složit jistotu v případě návrhu na předběžné opatření v řízení podle § 466 písm. j) zákona o zvláštních řízeních soudních ale takovouto překážku představuje. Jde o zásah do soukromého a rodinného života,

který nesleduje žádný legitimní cíl, není postaven na objektivních a rozumných kritériích a je nepřiměřený. Nelogičnost a neústavnost předmětné úpravy se projevuje i v tom, že stěžovatelka jako matka samoživitelka, které otec nezletilé hradí výživné pouze částečně nebo vůbec, je na jedné straně nucena hospodařit s omezenými příjmy, na straně druhé je s návrhem na vydání předběžného opatření povinna složit jistotu. Tím jsou znevýhodněni rodiče, kteří jsou v obdobné situaci jako stěžovatelka, ve srovnání s dobře situovanými rodiči.

12. Zákonná úprava, na jejímž základě bylo rozhodnutí o nařízení předběžného opatření podmíněno zaplacením jistoty, podle stěžovatelky porušuje její základní právo na ochranu před neoprávněnými zásahy do soukromého a rodinného života podle čl. 10 odst. 2 Listiny i její základní právo na výchovu a péči o své dítě podle čl. 32 odst. 4 Listiny a v rozporu čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte nezohledňuje nejlepší zájem nezletilé. Neústavnost se týká jen části § 12 odst. 3 zákona o zvláštních řízeních soudních, jejímž zrušením lze dosáhnout odstranění povinnosti složit jistotu. Zrušení této části ustanovení je nezbytné, přestože se v rozhodovací činnosti soudů lze setkat i s výkladem, že nařízení předběžného opatření v řízení podle § 466 písm. j) zákona o zvláštních řízeních soudních není podmíněno složením jistoty (např. usnesení Krajského soudu v Ostravě ze dne 27. 9. 2017 sp. zn. 13 Co 431/2017). Použití neústavního zákonného ustanovení mělo podle stěžovatelky za následek, že napadeným usnesením byla porušena její výše uvedená základní práva.

IV. Shrnutí řízení před Ústavním soudem

13. Pro účely řízení o ústavní stížnosti Ústavní soud vyzval krajský soud jako účastníka řízení, otce nezletilé jako vedlejšího účastníka řízení a statutární město Liberec jako opatrovníka nezletilé v řízení před obecnými soudy k vyjádření se k ústavní stížnosti.

14. Krajský soud ve svém vyjádření ze dne 20. 12. 2019 odkázal na odůvodnění napadeného usnesení, k němuž dodal, že při svém rozhodování respektoval publikované usnesení Krajského soudu v Praze ze dne 31. 10. 2017 sp. zn. 100 Co 15/2017 (Rc 60/2019).

15. Otec nezletilé se ve stanovené lhůtě k ústavní stížnosti nevyjádřil, ačkoli byl poučen, že v případě marného uplynutí této lhůty podle § 63 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve spojení s § 101 odst. 4 občanského soudního řádu bude mít Ústavní soud za to, že se v souladu s § 28 odst. 2 zákona o Ústavním soudu vzdal postavení vedlejšího účastníka řízení. Tento následek uplynutím stanovené lhůty také nastal.

16. Statutární město Liberec úvodem svého vyjádření ze dne 30. 12. 2019 zdůraznilo, že jako orgán sociálně-právní ochrany dětí má povinnost zastupovat dítě a sledovat jeho nejlepší zájem v soudním řízení. Vyjádření proto zaslalo z pohledu dítěte, které v řízení zastupuje, bez ohledu na rozporné názory jeho rodičů, kteří se na volbě předškolního vzdělání nezletilé nemohou dohodnout. Dále uvedlo, že nezletilá má zajištěny řádné podmínky pro svůj další život a vývoj u obou rodičů a péči obou z nich potřebuje stejnou měrou. Jednání rodičů spočívající v podávání návrhů na vydání předběžného opatření (volba zařízení pro předškolní vzdělávání) ji ale vystavuje situaci, kdy nebude včas zapsaná do žádné mateřské školy. Nezletilá by umístěním do kterékoli z nich nebyla vystavena bezprostřednímu ohrožení svého života a zdraví, a proto bylo v jejím zájmu, aby se primárně dohodli její rodiče. Právě v tom spočívá rodičovská odpovědnost. Jednání rodičů může dítěti způsobit újmu, jejíž náhradu pak po nich bude moci dodatečně požadovat. Každý, kdo v rámci řízení podle § 466 písm. j) zákona o zvláštních řízeních soudních podá návrh na nařízení předběžného opatření, si musí být vědom toho, že podání takovéhoto návrhu je až poslední možností, jak situaci řešit, a že vhodnější je smírné řešení konfliktu. Povinnost složit jistotu je zde namístě, neboť slouží ochraně zájmů dítěte a s ohledem na její výši by mohla vést k tomu, že se rodiče nakonec domluví a mateřskou školu pro dítě zvolí.

17. Stěžovatelka využila možnosti reagovat na uvedená vyjádření. Ve své replice ze dne 12. 2. 2020 podotkla, že obecné soudy nejsou vyloučeny z posuzování ústavnosti

platných právních předpisů a nemohou na tuto poměrně zásadní roli rezignovat. Pokud jde o vyjádření statutárního města Liberec, zákonodárce přijal právní úpravu řízení o věcech pro dítě významných, na nichž se rodiče nemohou dohodnout, právě z toho důvodu, že takovéto situace mohou nastat. Podle názoru stěžovatelky je vznik škody i nemateriální újmy na straně dítěte v rámci předběžného opatření vydaného v uvedeném řízení vyloučen z podstaty věci. Stejný závěr se uplatní i u druhého z rodičů, vůči němuž předběžné opatření směřuje. Nahrazením jeho předběžného souhlasu mu nemůže vzniknout újma v jeho majetkové sféře, která by byla právně vymahatelná na druhém rodiči. Stěžovatelka nesouhlasí ani s tvrzením, že předmětná jistota má preventivní charakter, tedy že má rodiče od podání předběžného opatření odradit. Rodiče nemohou být sankcionováni za to, že nemohou nalézt ohledně výchovy svého dítěte shodu. S ohledem na nejlepší zájem dítěte by rodičům neměly být kladeny překážky k tomu, aby soud rozhodl rychle, hospodárně a spravedlivě. Nelze přehlédnout ani výši jistoty, kterou má rodič navrhující předběžné opatření zaplatit.

V. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

18. Ústavní soud je příslušný k projednání návrhu. Ústavní stížnost je přípustná, a to navzdory tomu, že nesměřuje proti konečnému rozhodnutí v řízení podle § 466 písm. j) zákona o zvláštních řízeních soudních ve věcech pro nezletilé dítě významných, na nichž se rodiče nemohou dohodnout.

19. Rozhodnutí o návrhu na nařízení předběžné opatření může zasáhnout do základních práv a svobod nejen v případě, kdy je tomuto návrhu vyhověno a účastníkovi řízení je stanovena určitá povinnost [např. nález ze dne 10. 11. 1999 sp. zn. II. ÚS 221/98 (N 158/16 SbNU 171) nebo nález ze dne 7. 11. 2016 sp. zn. II. ÚS 2950/16 (N 209/83 SbNU 331)], ale také, jestliže je tento návrh zamítnut nebo odmítnut, protože takovéto rozhodnutí může mít za následek odepření účinné soudní ochrany [např. nález ze dne 21. 11. 2001 sp. zn. IV. ÚS 189/01 (N 178/24 SbNU 327), nález ze dne 13. 4. 2005 sp. zn. II. ÚS 40/04 (N 82/37 SbNU 133) nebo nález ze dne 23. 11. 2010 sp. zn. IV. ÚS 518/10 (N 233/59 SbNU 375)]. Platí přitom, že ani v jednom z těchto případů již ústavnost takovéhoto rozhodnutí nebude moci být v dalších fázích řízení posuzována. Jsou tedy naplněny podmínky přípustnosti, že rozhodnutí o návrhu na nařízení předběžného opatření je způsobilé bezprostředně a citelně zasáhnout do základních práv stěžovatelky a že se jím končí určitá samostatná uzavřená součást řízení [nález ze dne 12. 1. 2005 sp. zn. III. ÚS 441/04 (N 6/36 SbNU 53)].

20. Ústavní stížnost byla rovněž podána včas a osobou k tomu oprávněnou a splňuje i všechny zákonem stanovené náležitosti, včetně povinného zastoupení advokátem (§ 29 až 31 zákona o Ústavním soudu).

VI. Vlastní posouzení

21. Poté, co se Ústavní soud seznámil s argumentací stěžovatelky a jednotlivými vyjádřeními, zhodnotil, že ústavní stížnost je zjevně neopodstatněná.

22. V řízení o ústavních stížnostech [čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“), § 72 a násl. zákona o Ústavním soudu] Ústavní soud jako soudní orgán ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy) přezkoumává rozhodnutí či postup orgánů veřejné moci jen z toho hlediska, zda jimi nedošlo k porušení ústavně zaručených základních práv a svobod.

23. Podstatou ústavní stížnosti je námitka neústavnosti povinnosti podle § 1 odst. 3 zákona o zvláštních řízeních soudních ve spojení s § 75b odst. 1 občanského soudního řádu složit jistotu k zajištění náhrady škody nebo jiné újmy, která by vznikla předběžným opatřením nařízeným na návrh některého z rodičů v řízení podle § 466 písm. j) zákona o zvláštních řízeních soudních ve věcech pro nezletilé dítě významných, na nichž se rodiče nemohou dohodnout.

24. Ústavní soud zdůrazňuje, že složení jistoty se podle § 12 odst. 3 zákona o zvláštních řízeních soudních nevyžaduje, „jde-li o předběžné opatření, které může soud nařídit i bez návrhu, ve věci ochrany proti domácímu násilí nebo ve věci výživného“. Jde například o předběžná opatření vydávaná v řízeních ve věcech péče o nezletilé dítě, jeho výživy, styku s rodiči či obecně rodičovské odpovědnosti. V posuzované věci však jde o předběžné opatření, které lze podle § 12 odst. 1 zákona o zvláštních řízeních zahájit jen na návrh, neboť podle § 468 odst. 1 zákona o zvláštních řízeních soudních lze právě jen na návrh zahájit i řízení podle § 466 písm. j) tohoto zákona. Je tedy zřejmé, že krajský soud posoudil povinnost složit jistotu v souladu s příslušnou zákonnou úpravou a že v případě návrhu stěžovatelky byla tato povinnost dána. Zůstává tak zodpovědět, zda tato její povinnost nebyla neústavní.

25. Povinnost složit jistotu podle § 75b odst. 1 občanského soudního řádu je součástí „stanoveného postupu“, kterým se podle čl. 36 odst. 1 Listiny může každý domáhat svého práva u nezávislého a nestranného soudu. Uvedený postup zahrnuje veškeré zákonem stanovené požadavky kladené na účastníka řízení, jež musí být z jeho strany splněny, aby soud mohl rozhodnout v jeho věci a aby při tom mohl zohlednit jím předestřená tvrzení a důkazy. Tyto požadavky jednotlivě ani ve svém celku nesmí představovat takové omezení přístupu k soudu, které by se práva na soudní ochranu dotýkalo v samotné jeho podstatě a fakticky by znemožňovalo jeho uplatnění [nález ze dne 25. 8. 2005 sp. zn. IV. ÚS 281/04 (N 165/38 SbNU 319), usnesení ze dne 12. 3. 2019 sp. zn. Pl. ÚS 14/18 (U 5/93 SbNU 385), bod 34], což platí i pro rozhodování o nařízení předběžného opatření, které je jedním z prostředků zajišťujících efektivní poskytnutí soudní ochrany.

26. Podle § 74 odst. 1 občanského soudního řádu lze předběžné opatření nařídit, je-li třeba, aby zatímně byly upraveny poměry účastníků, nebo je-li obava, že by výkon soudního rozhodnutí byl ohrožen. Předběžným opatřením tak dochází k zatímní úpravě práv a povinností, kterou soud nepředjímá konečné rozhodnutí ve věci, zajišťuje jí však, aby takové konečné rozhodnutí mohlo mít vůbec reálný význam [nález ze dne 19. 1. 2010 sp. zn. Pl. ÚS 16/09 (N 8/56 SbNU 69; 48/2010 Sb.), bod 20]. Předběžné opatření, k jehož nařízení dochází na návrh, slouží ochraně toho, kdo o něj žádá. Zároveň je ale nezbytné, aby rozhodování o návrhu na jeho nařízení umožňovalo i ochranu práv toho, vůči komu má předběžné opatření směřovat [usnesení ze dne 12. 3. 2002 sp. zn. III. ÚS 394/01 (U 10/25 SbNU 379)]. Právě za tímto účelem je v § 75b občanského soudního řádu stanoven institut jistoty, jehož prostřednictvím má být zajištěna náhrada škody nebo jiné újmy, která by vznikla předběžným opatřením (usnesení sp. zn. Pl. ÚS 46/05).

27. V nyní posuzované věci se Ústavní soud nezabýval povinností složit jistotu spolu s návrhem na nařízení předběžného opatření obecně, ale jen v případech, kdy je rozhodováno podle § 877 občanského zákoníku v řízení podle § 466 písm. j) zákona o zvláštních řízeních soudních ve věcech pro nezletilé dítě významných, na nichž se rodiče nemohou dohodnout. Byť jde v uvedeném řízení o to, aby byl v zájmu nezletilého dítěte rozhodnut určitý spor mezi rodiči, nelze přehlédnout, že zákonodárce v případě těchto sporů neshledal takovou míru veřejného zájmu, která by opodstatňovala zásahy státu do výkonu rodičovské odpovědnosti z moci úřední, tedy bez návrhu některého z rodičů. Právě proto lze toto řízení zahájit pouze na návrh rodiče a jen na jeho návrh lze také nařídit předběžné opatření. Takovéto odlišení od některých jiných řízení ve věcech péče soudu o nezletilé má své opodstatnění, které lze vyjádřit tím, že v případě řízení podle § 466 písm. j) zákona o zvláštních řízeních soudních je míra ohrožení zájmů nezletilého dítěte při přetrvávajícím sporu rodičů výrazně nižší, než jak je tomu třeba v již zmíněných věcech péče o nezletilé dítě, jeho výživy, styku s rodiči či obecně rodičovské odpovědnosti.

28. Dále se Ústavní soud zabýval otázkou, zda v případě stěžovatelky mohla povinnost složit jistotu plnit nějaký legitimní účel. Nelze kategoricky vyloučit, že předběžné opatření

nařízené v řízení podle § 466 písm. j) zákona o zvláštních řízeních soudních bude mít za následek vznik škody nebo jiné újmy na straně druhého z rodičů nebo nezletilého dítěte, a to přestože v řadě případů tomu bude bránit povaha práv a povinností stanovených předběžným opatřením, například bude-li předběžným opatřením upřednostněna prozatímně jedna z variant řešení věci významné pro nezletilé dítě, z nichž pro všechny bylo možno se rozhodnout již v rámci výkonu rodičovské odpovědnosti a žádná z nich by nebyla v rozporu se zájmem nezletilého dítěte. Možnost vzniku škody nebo jiné újmy bude vždy záležet na tom, jaké konkrétní zatímní úpravy se navrhovatel domáhá.

29. Kromě toho působí povinnost složit jistotu na účastníky řízení v tom smyslu, aby nezatěžovali soudy bezdůvodnými návrhy na nařízení předběžného opatření nebo aby se případně pokusili nalézt řešení vzájemnou dohodou. Tím brání přetíženosti soudů a s ní spojeným průtahům v řízení, které by jinak mohly nastat a které by činily soudní ochranu méně efektivní. Jde o obdobnou funkci, jakou plní v mnoha případech i soudní poplatky. Složená jistota se od soudních poplatků nicméně liší tím, že dojde-li k vyhovění návrhu bez toho, aby byla jistota použita k náhradě škody nebo jiné újmy, nebo k odmítnutí či zamítnutí návrhu, pak bude jistota vrácena tomu, kdo ji složil. Zátěž spojená s touto povinností tak spočívá především v tom, že účastník řízení, který jistotu složil, touto částkou přinejmenším po určitou dobu nebude moci disponovat.

30. Obecně tedy platí, že povinnost složit jistotu má v případě předběžného opatření v řízení podle § 466 písm. j) zákona o zvláštních řízeních soudních své věcné opodstatnění. Oba výše uvedené cíle považuje Ústavní soud za legitimní a posuzovaná povinnost je způsobilá jich dosáhnout. Dále je třeba uvést, že minimální výši jistoty 10 000 Kč podle § 75b odst. 1 občanského soudního řádu nelze v obecné rovině považovat za nepřiměřeně vysokou (srov. usnesení sp. zn. Pl. ÚS 46/05), a to i s ohledem na výjimky z této povinnosti podle § 75b odst. 3 písm. d) a e) občanského soudního řádu. Podle nich nemusí jistotu složit navrhovatel, který spolu s návrhem na nařízení předběžného opatření osvědčí, že jsou u něj splněny podmínky pro osvobození od soudních poplatků, nebo je-li tu nebezpečí z prodlení, v jehož důsledku by mohla navrhovateli vzniknout újma, a navrhovatel spolu s návrhem na nařízení předběžného opatření osvědčí, že jistotu bez své viny nemohl složit. Tyto výjimky umožňují zohlednit konkrétní situaci navrhovatele a zamezit tomu, aby navrhovateli, jemuž to neumožňují majetkové poměry nebo konkrétní okolnosti věci, nebyl ani v těchto případech odepřen přístup k soudu.

31. Ústavní soud tudíž neshledal, že by povinnost podle § 1 odst. 3 zákona o zvláštních řízeních soudních ve spojení s § 75b odst. 1 občanského soudního řádu složit jistotu k zajištění náhrady škody nebo jiné újmy, která by vznikla předběžným opatřením nařízeným na návrh některého z rodičů v řízení podle § 466 písm. j) zákona o zvláštních řízeních soudních, byla v rozporu se základním právem na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny. Tento závěr má význam i pro posouzení návrhu na částečné zrušení § 12 odst. 3 zákona o zvláštních řízeních soudních. Ze stejných důvodů totiž neústavnost tohoto ustanovení nezakládá absence výjimky z povinnosti složit jistotu, která by se týkala řízení podle § 466 písm. j) zákona o zvláštních řízeních soudních.

32. Nebylo zjištěno, že by se na stěžovatelku vztahovala některá z výjimek podle § 75b odst. 3 písm. d) a e) občanského soudního řádu. Jak uvedl již krajský soud v napadeném usnesení, stěžovatelka nepožádala o osvobození od soudních poplatků a neosvědčila, že by u ní pro takovéto rozhodnutí byly splněny podmínky. Odmítnutím jejího návrhu na nařízení předběžného opatření v řízení podle § 466 písm. j) zákona o zvláštních řízeních soudních z důvodu nesložení jistoty podle § 3 zákona o zvláštních řízeních soudních ve spojení s § 75b odst. 1 občanského soudního řádu proto nebylo porušeno její základní právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny ani jiné její ústavně zaručené základní právo nebo svoboda.

VII. Závěr

33. Z těchto důvodů rozhodl Ústavní soud mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků o odmítnutí ústavní stížnosti stěžovatelky podle § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu (výrok I). Pro zjevnou neopodstatněnost odmítl podle § 43 odst. 2 písm. a) a b) zákona o Ústavním soudu také s ústavní stížností spojený návrh na částečné zrušení § 12 odst. 3 zákona o zvláštních řízeních soudních (výrok II).

Usn. č. 9
Nevyčerpání žaloby pro zmatečnost v pozůstalostním řízení jako důvod pro odmítnutí ústavní stížnosti
(sp. zn. IV. ÚS 1067/20 ze dne 28. dubna 2020)

Zákonným prostředkem k ochraně základního práva nebo svobody je v pozůstalostním řízení rovněž žaloba pro zmatečnost podle § 133 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve spojení s § 229 odst. 4 a § 230 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů; nevyčerpání tohoto prostředku je proto důvodem pro odmítnutí ústavní stížnosti podle § 43 odst. 1 písm. e) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů.

Usnesení

Ústavní soud rozhodl soudcem zpravodajem Janem Filipem o ústavní stížnosti stěžovatelů 1. Ing. Miroslava Sittky a 2. Jindry Binarové, obou zastoupených JUDr. Ivanou Sittkovou, advokátkou, sídlem Medkova 913/48, Praha 4 – Chodov, proti usnesení Krajského soudu v Hradci Králové – pobočky v Pardubicích ze dne 27. ledna 2020 č. j. 18 Co 353/2019--202 a usnesení Okresního soudu v Ústí nad Orlicí ze dne 9. srpna 2019 č. j. 20 D 484/2017--114 a ze dne 20. února 2020 č. j. 20 D 484/2017-208, za účasti Krajského soudu v Hradci Králové – pobočky v Pardubicích a Okresního soudu v Ústí nad Orlicí jako účastníků řízení a Lucie Karáskové jako vedlejší účastnice řízení, takto:

Ústavní stížnost se odmítá.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadených rozhodnutí

1. Stěžovatelé se ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) domáhají zrušení shora označených usnesení obecných soudů, neboť mají za to, že jimi došlo k porušení jejich základního práva na „spravedlivý proces“ (sc. na soudní ochranu) podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) „s odkazem“ na právní jistotu jako pilíře právního státu zakotveného v čl. 1 Ústavy a práva na právní pomoc podle čl. 37 odst. 2 Listiny a rovnosti účastníků řízení podle čl. 37 odst. 3 Listiny, jakož i práva dědiců na ochranu jejich vlastnického práva podle čl. 11 odst. 1 Listiny.

2. Napadeným usnesením Okresního soudu v Ústí nad Orlicí (dále též jen „okresní soud“) č. j. 20 D 484/2017-114 byla v řízení o pozůstalosti po Jindřichu Sittkovi, jehož se účastnili stěžovatelé a vedlejší účastnice (jako dědicové), určena obvyklá cena pozůstalosti, výše jejích pasiv a předlužení (výrok I), nařízena likvidace pozůstalosti (výrok II) a věřitelé byli vyzváni k přihlášení pohledávek (výrok III).

3. Proti tomuto usnesení podali stěžovatelé odvolání, které však Krajský soud v Hradci Králové – pobočka v Pardubicích (dále jen „krajský soud“) shora označeným usnesením

odmítl s tím, že bylo podáno osobami k němu neoprávněnými [§ 218 písm. b) občanského soudního řádu (dále jen „o. s. ř.“)], neboť se práva odvolání vzdali, navíc samotná stěžovatelka je podala až po uplynutí odvolací lhůty.

4. Napadeným usnesením okresního soudu č. j. 20 D 484/2017-208 byl podle ustanovení § 6a odst. 4 a§ 10 odst. 1 a 2 zákona č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích, vrácen stěžovatelům zaplacený soudní poplatek za zmíněné odvolání ve výši 2 000 Kč.

II. Argumentace stěžovatelů

5. Stěžovatelé v obsáhlé ústavní stížnosti uvádějí, že vyčerpali všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svých práv. Dále vytýkají pochybení, kterých se měl krajský soud dopustit v řízení o jejich odvolání, a vyjadřují nesouhlas s tím, že bylo odmítnuto, současně napadají i postup okresního soudu v dědickém řízení.

6. Tato pochybení mají podle stěžovatelů spočívat v tom, že krajský soud rozhodl předčasně, pokud neposoudil, zda v souvisejícím spise předemřelé manželky Jindřicha Sittka, paní Bohumily Karáskové, v řízení vedeném pod sp. zn. 20 D 580/2016, jsou splněny zejména subjektivní procesní podmínky občanského soudního řízení, a to:

a) nezkoumal splnění podmínek řízení, ačkoliv k jejich splnění přihlíží soud kdykoliv za řízení (§ 103 o. s. ř.), a uvedený postup není vyloučen ani v řízení před odvolacím soudem, a to z důvodu, že rozhodnutí soudu prvního stupně nebylo stěžovatelům řádně doručeno;
b) plné moci, zejména pro zastupování účastníků pro vypořádání zaniklého společného jmění manželů (dále jen „SJM“) úmrtím předemřelé manželky a nevyřešením vypořádání zaniklého SJM úmrtím Bohumily Karáskové, kdy Jindřich Sittek nenabýval z dědictví ničeho, a tedy nemohl být v tomto řízení označen za dědice, plná moc udělená obecnému zmocněnci musí být nesporně vymezena, nestačí obecný rozsah zmocnění, tedy chybělo od počátku vypořádání zaniklého SJM, a pokud zmocněnec nepředložil originály plné moci pro dvě samostatná řízení, která nebyla zákonným způsobem spojena do jednoho, pak zde chybí povinnost soudu vyzvat účastníka k předložení řádné plné moci, a dále nemohlo být ukončeno pravomocně řízení později zemřelého Jindřicha Sittka (sp. zn. 20 D 484/2017), a to ve vztahu ke stěžovatelce, která tvrdí, že neudělila plnou moc pro zastupování po zemřelé Bohumile Karáskové;
c) pravomocné rozhodnutí v dědické věci sp. zn. 20 D 580/2016 není ničím prokázáno ani odůvodněno, neboť nebylo stěžovatelce doručeno (chybí doručenka), ani o něm nebylo zákonným způsobem rozhodnuto, a stěžovatelka nepodepsala dohodu dědiců o vypořádání zaniklého SJM Jindřicha Sittka a Bohumily Karáskové;
d) v protokolu z jednání ze dne 9. 8. 2019 je pouze jeden podpis za dva účastníky, a pokud odvolací soud má za to, že se oba stěžovatelé vzdali práva odvolání, pak je sporné s ohledem na jeden podpis, který z účastníků takovýto projev vůle učinil, tedy jde o poněkud extenzivní výklad nad rámec hmotného a procesního práva;
e) není ničím prokázáno, že stěžovatelka převzala rozhodnutí ve věci sp. zn. 20 D 484/17, resp. rozhodnutí jí bylo řádně nebo kdy vůbec doručeno podle § 157 o. s. ř. ve spojení s § 50f o. s. ř., který ukládá v protokolu o jednání kromě ostatních náležitostí (§ 40 odst. 6 o. s. ř.) uvést, jaká písemnost je doručována; zákonem upravené doručení nebylo provedeno ani nenastalo, a protože rozhodnutí nebylo doručeno, až do datové schránky JUDr. Sittkové, která uplatnila v zákonem stanovené lhůtě odvolání, není a nebylo důvodné odvolání odmítnout jako opožděné, neboť k tomu, aby opomenutý účastník řízení seznal s dostatečnou jistotou obsah vydaného rozhodnutí, musí především vědět, kdy a kým bylo vydáno;
f) stěžovatelka se nemohla prostřednictvím stěžovatele vzdát legitimně práva na odvolání (to může být a je pouze domněnka), protože v protokolu z jednání ze dne 9. 8. 2019 není

zřejmé, za koho projev vůle se vzdáním se práva odvolání jediným podpisem stěžovatele byl učiněn, pokud měl jednat za dvě osoby, a podpis na protokolu je pouze jeden;

g) pokud se soud zabýval zastupováním stěžovatelky stěžovatelem, pak neodůvodnil, proč jeden podpis za oba účastníky řízení může svědčit a prokazovat jednání nejen za sebe samého, ale i za stěžovatelku, naopak nezastupování podporuje zřejmý fakt jednoho podpisu účastníka, tj. že podpisy na protokolu nejsou dva, ale stěžovatel činil v průběhu jednání pouze jediný podpis;

h) stěžovatelé uplatnili výhradu soupisu dědictví, avšak nebyl proveden soupis aktiv a pasiv podle § 175m o. s. ř., a v této fázi řízení mohou účastníci vznášet námitky proti přihlášeným pohledávkám věřitelů;

i) pokud nebyla nařízena soudní komisařkou při prvním jednání ve věci předestřená likvidace dědictví z moci úřední (pro pohledávky státu), ale k údajnému návrhu dědiců (zde chybí zmocnění stěžovatelky k takovémuto úkonu), pak s ohledem na § 175b o. s. ř. se věřitelé stávají účastníky v momentu podání návrhu na nařízení likvidace;

j) účastníci uplatnili výhradu soupisu dědictví, avšak nebyl proveden soupis aktiv a pasiv podle § 175m o. s. ř.

Tuto argumentaci dále stěžovatelé v ústavní stížnosti podrobně rozvádějí.

7. Dne 21. 4. 2020 stěžovatelé svou ústavní stížnost doplnili zejména ve vztahu k námitkám uvedený sub 6 b). Předložili Ústavnímu soudu usnesení krajského soudu ze dne 27. 2. 2020 č. j. 18 Co 352/2019-462, kterým bylo ve vztahu ke stěžovatelce rozhodnuto, že se usnesení Okresního soudu v Ústí nad Orlicí ze dne 9. 8. 2019 č. j. 20 D 580//2016-294 zrušuje a věc se vrací Okresnímu soudu v Ústí nad Orlicí k dalšímu řízení. Na základě tohoto rozhodnutí stěžovatelé uvádějí, že bez rozhodnutí ve věci vypořádání zaniklého SJM nejsou postavena najisto ani aktiva, ani pasiva dědictví v dědické věci sp. zn. 20 D 484/2017 po zemřelém Jindřichu Sittkovi, ani odůvodněno předlužení a likvidace dědictví, tedy ústavní stížností napadené rozhodnutí nemůže být v právní moci po právu a být vykonatelné. Stěžovatelé v tomto směru uvádějí řadu argumentů, které však s ohledem na posouzení procesních předpokladů řízení před Ústavním soudem není nutné rozvádět.

III. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

8. Ústavní soud nejprve posoudil, zda jsou splněny procesní předpoklady projednání ústavní stížnosti, a dospěl k závěru, že ústavní stížnost je nepřípustná [§ 75 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“)], neboť stěžovatelé nevyčerpali všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva.

9. Podle § 133 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, (dále jen „z. ř. s.“) žalobou pro zmatečnost může být napadeno jen pravomocné rozhodnutí, kterým bylo rozhodnuto ve věci samé nebo kterým se řízení o pozůstalosti končí před soudem prvního stupně anebo v odvolacím řízení. Pro vztah těchto dvou procesních předpisů pak platí podle § 1 odst. 3 z. ř. s., že nestanoví-li tento zákon jinak, použije se občanský soudní řád, a podle § 1 odst. 4 z. ř. s., že nevyplývá-li z povahy jednotlivých ustanovení něco jiného, použijí se ustanovení tohoto zákona vedle občanského soudního řádu.

10. Podle § 229 odst. 4 o. s. ř. žalobou pro zmatečnost může účastník řízení napadnout mj. pravomocné usnesení odvolacího soudu, kterým bylo odmítnuto odvolání. Z § 230 o. s. ř. pak neplyne, že by jeho použití (nepřípustnost žaloby pro zmatečnost) v posuzované věci přicházelo do úvahy.

11. Z ústavní stížnosti není patrno, že by stěžovatelé proti napadenému usnesení krajského soudu, kterým mělo být v rozporu se zákonem odmítnuto jejich odvolání proti usnesení okresního soudu o určení obvyklé ceny a nařízení likvidace pozůstalosti, podali žalobu pro zmatečnost, natož že by tento mimořádný opravný prostředek vyčerpali, tj. dosáhli

rozhodnutí o něm (srov. § 72 odst. 6 zákona o Ústavním soudu). S ohledem na výše uvedenou právní úpravu je Ústavní soud názoru, že v daném případě jde o procesní prostředek, který stěžovatelé mají (či měli) k ochraně svých práv k dispozici, kdy námitky, které v ústavní stížnosti vznášejí, mohou (coby „zmatečnostní“ námitky) uplatnit v řízení o žalobě pro zmatečnost.

12. Z uvedených důvodů Ústavní soud ústavní stížnost stěžovatelů odmítl mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků jako návrh nepřípustný podle § 43 odst. 1 písm. e) zákona o Ústavním soudu.

13. Směřuje-li ústavní stížnost proti usnesení okresního soudu č. j. 20 D 484/2017-208, proti tomuto rozhodnutí sice nebylo odvolání přípustné, stěžovatelé se ale jeho zrušení domáhají toliko z důvodu, že jde o rozhodnutí „navazující“ na napadené usnesení krajského soudu, aniž k tomu předestírají jinou ústavně relevantní argumentaci. A vzhledem k tomu, že proti napadenému usnesení krajského soudu o odvolání byla ústavní stížnost odmítnuta, dopadá tento závěr i na tento navazující (akcesorický) návrh.

14. Dodatečně předložené usnesení krajského soudu (sub 6) z tohoto hlediska nic na závěrech Ústavního soudu nemůže změnit, neboť v jeho kognici není rozhodování o věcech, ve kterých řízení ještě není pravomocně skončeno, natož pak ve věcech, ve kterých nejsou splněny procesní předpoklady řízení, tedy vyčerpání prostředků, které zákon stěžovatelům k ochraně jejich tvrzených práv poskytuje (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu).

III. Stanoviska

St. č. 50/20
Stanovisko pléna Ústavního soudu
(sp. zn. Pl. ÚS-st. 50/20 ze dne 21. dubna 2020; 253/2020 Sb.)

Plénum Ústavního soudu přijalo dne 21. dubna 2020 pod sp. zn. Pl. ÚS-st. 50/20 ve složení předseda soudu Pavel Rychetský, soudkyně a soudci Ludvík David, Jaroslav Fenyk, Josef Fiala, Jan Filip, Jaromír Jirsa, Tomáš Lichovník, Vladimír Sládeček, Radovan Suchánek, Pavel Šámal, Kateřina Šimáčková, Vojtěch Šimíček (soudce zpravodaj), Milada Tomková, David Uhlíř a Jiří Zemánek na návrh II. senátu Ústavního soudu podle § 23 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve věci právního názoru II. senátu Ústavního soudu pro řízení vedené pod sp. zn. II. ÚS 4041/19, který se odchyluje od právního názoru Ústavního soudu vysloveného v nálezu ze dne 22. 10. 2019 sp. zn. III. ÚS 905/17, toto

stanovisko:

Trestní soud v řízení o povolení obnovy jako mimořádném opravném prostředku neporuší právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, nebude-li za „skutečnosti nebo důkazy soudu dříve neznámé“ podle ustanovení § 278 odst. 1 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, považovat skutečnosti nebo důkazy hypotetické či zjevně pochybné (sporné), neskýtající důvodný předpoklad (oproti pouhé potenciálně odlišné interpretaci skutkového děje), že na jejich základě by mohlo dojít ke změně pravomocného rozhodnutí, které je předmětem návrhu na obnovu řízení; tyto skutečnosti nebo důkazy mohou být v řízení o povolení obnovy (nikoliv až v řízení obnoveném) posuzovány rovněž z hlediska toho, zda na jejich základě lze dospět k jinému hodnocení skutečností a důkazů známých z předchozího řízení.

Odůvodnění

I. Relevantní skutkové okolnosti případu a dosavadní průběh řízení

1. Ústavnímu soudu byla dne 17. 12. 2019 doručena ústavní stížnost, která je vedena pod sp. zn. II. ÚS 4041/19. Touto ústavní stížností se stěžovatel domáhá zrušení usnesení Krajského soudu v Brně (dále též jen „krajský soud“) ze dne 25. 3. 2019 č. j. 40 T 8/2016-651 a usnesení Vrchního soudu v Olomouci (dále též jen „vrchní soud“) ze dne 24. 9. 2019 č. j. 5 To 33/2019-661, jimiž byl podle ustanovení § 278 odst. 1 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, (dále též jen „tr. ř.“) zamítnut návrh stěžovatele na povolení obnovy řízení. Stěžovatel namítá, že napadenými rozhodnutími bylo porušeno jeho právo na spravedlivý proces zakotvené v čl. 36 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a v čl. 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“), neboť soudy v rámci řízení o stěžovatelově návrhu na obnovu řízení nijak nezohlednily nové skutečnosti, které byly tvrzeny.

2. V posuzované věci byl stěžovatel v původním řízení uznán vinným ze spáchání zvlášť závažného zločinu vraždy podle § 140 odst. 2 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, (dále jen „tr. zákoník“). Tohoto jednání se stěžovatel podle pravomocného rozhodnutí dopustil tím, že (zkráceně) v důsledku dlouhodobých neshod se svým tchánem poté, kdy si

mu manželka stěžovala, že ji její otec opět bezdůvodně slovně napadl, se rozhodl tchána usmrtit a za tímto účelem si do společně užívaného rodinného domu z blízké garáže přinesl spolu s náboji jednoranovou pistoli domácké výroby a poté, kdy na kuráž požil alkoholické nápoje, a přivedl se tak do stavu lehkého stupně prosté opilosti, v obývacím pokoji v přízemí domu, které užíval tchán, jmenovaného v situaci, kdy poškozený seděl v křesle zády k němu a sledoval televizi, ho z bezprostřední blízkosti střelil předem nabitou pistolí nejprve do pravé strany temenní krajiny hlavy, poté obešel jeho tělo zezadu, vyhodil z pistole prázdnou nábojnici a znovu ji nabil, podruhé ho střelil do levé strany čelní krajiny hlavy, následně nabil pistoli potřetí pro případ, že by poškozený ještě jevil známky života, avšak když po několika minutách čekání zjistil, že tchán je mrtvý, od dalšího výstřelu upustil. V důsledku střelných ran poškozený na místě zemřel. Za dané jednání byl stěžovatel pravomocně odsouzen k trestu odnětí svobody v trvání 13 let.

3. V dané věci soudy vycházely ze skutečnosti, že manželka stěžovatele byla poškozeným opakovaně slovně napadána, přičemž tato skutečnost vedla k tomu, že stěžovatel poškozeného zavraždil. Po pravomocném skončení trestního řízení však dle stěžovatele vyšly najevo nové skutečnosti soudu dříve neznámé, které by mohly odůvodnit jiné rozhodnutí o vině. Konkrétně touto novou skutečností byla svědecká výpověď manželky stěžovatele, která nově při rozhovoru s obhájcem stěžovatele (uskutečněném a zaznamenaném v souladu s usnesením předsednictva České advokátní komory č. 13/2004 Věstníku) doplnila, že byla poškozeným napadána nejen slovně, ale i fyzicky. Toto nové tvrzení manželky stěžovatele měl podpořit ještě navrhovaný výslech další svědkyně, která se měla vyjádřit k jiným fyzickým útokům poškozeného směřovaným vůči dalším lidem.

4. S těmito novými skutečnostmi se proto stěžovatel obrátil na trestní soudy s návrhem na povolení obnovy řízení. Fyzické napadení manželky stěžovatele v den, kdy došlo k souzenému skutku, stejně jako fyzické napadání dalších osob ze strany poškozeného by dle mínění stěžovatele mohlo vést k závěru, že k usmrcení poškozeného došlo v důsledku předchozího zavrženíhodného jednání poškozeného ve smyslu ustanovení § 141 odst. 1 tr. zákoníku. K řádnému zjištění těchto nových skutečností stěžovatel navrhoval provést důkaz výslechem dvou svědkyň, které měly tyto skutečnosti, tedy to, že poškozený před spácháním skutku ze strany stěžovatele fyzicky napadl manželku stěžovatele, doložit. Provedením těchto nových důkazů se stěžovatel domáhá překvalifikování souzeného skutku. K veřejnému zasedání nalézacího soudu v řízení o povolení obnovy však ani jedna ze svědkyň předvolána nebyla a v rámci řízení o povolení obnovy nebyly svědkyně vůbec vyslechnuty.

5. Krajský soud v Brně v ústavní stížností napadeném usnesení rozhodl o zamítnutí obnovy řízení s odůvodněním, že navrhované výslechy svědkyň nejsou novými důkazy, a zároveň krajský soud dovodil, že skutečnosti, které by měly být jejich výpověďmi dokázány, ani nejsou takovými skutečnostmi, které by naplňovaly podmínky pro povolení obnovy řízení. Stížnostní Vrchní soud v Olomouci v ústavní stížností napadeném usnesení pak závěry krajského soudu potvrdil.

6. K tomu stěžovatel namítl, že v původním řízení soudy rozhodovaly na základě jiného skutkového stavu. Atak stěžovatele, který vedl ke smrti poškozeného, zohledňovaly totiž pouze s ohledem na předchozí slovní napadení manželky stěžovatele (nikoliv i napadení fyzické). Nadto stěžovatel zdůrazňuje, že v původním řízení nebyla manželka stěžovatele nikdy řádně vyslechnuta. Jakkoliv totiž byla vyslechnuta jak v přípravném řízení, tak i v řízení před nalézacím soudem, byla pod velkým psychickým tlakem, neboť trestní řízení bylo vedeno proti jejímu manželovi, který byl obžalován z vraždy jejího otce. K tomu se připočetla stresující atmosféra samotného hlavního líčení a přítomnost početných zástupců veřejnosti a kombinací všech těchto faktorů nebyla svědkyně schopna v hlavním líčení řádně vypovídat, což muselo být všem přítomným z jejího projevu zřejmé.

7. Stěžovatel dále rozporuje postup krajského soudu, který v zamítavém usnesení o návrhu na povolení obnovy řízení teoretizoval, zda by přeci jen nová tvrzení mohla odůvodňovat jinou právní kvalifikaci, přičemž dospěl k závěru, že nikoliv. K tomu ale namítá, že pro posouzení důvodů obnovy řízení postačuje, že nová svědecká výpověď mohla mít vliv na kvalifikaci skutku a v tomto kontextu mělo být pro obecné soudy významné toliko zpochybnění skutkového děje tak, jak je popsán v odsuzujících rozhodnutích. Krajský soud tak spekuloval o něčem, k čemu odmítl provést nové důkazy. Navíc se soudy ve vztahu k návrhu na výslech manželky poškozeného jakožto svědkyně vyjádřily v tom smyslu, že svědkyně jakožto manželka stěžovatele není věrohodná.

8. K výzvě Ústavního soudu se k ústavní stížnosti vyjádřil Krajský soud v Brně, Vrchní soud v Olomouci a Vrchní státní zastupitelství v Olomouci (dále též jen „vrchní státní zastupitelství“). Krajské státní zastupitelství v Brně na výzvu Ústavního soudu nereagovalo.

9. Krajský soud zdůraznil, že všechny argumenty obsažené v ústavní stížnosti jsou argumenty, které zazněly již v původním řízení před nalézacím, odvolacím a dokonce i dovolacím soudem. Krajský soud podotýká, že manželka stěžovatele byla vyslechnuta jednak krátce po spáchání trestného činu, kdy policejním orgánům podala vysvětlení, za přítomnosti obhájce obviněného byla vyslechnuta i v přípravném řízení a následně i při hlavním líčení. Procesně tedy krajský soud jakožto soud nalézací nijak nepochybil. Nazíráno touto optikou, návrh na povolení obnovy řízení a provedení výslechu manželky stěžovatele není důvodný, neboť tato svědecká výpověď nepředstavuje novou skutečnost nebo nový důkaz ve smyslu § 278 odst. 1 tr. ř. Ve zbytku krajský soud odkazuje na odůvodnění napadeného rozhodnutí o zamítnutí návrhu na povolení obnovy řízení.

10. Obdobně se vyjádřil i vrchní soud, podle kterého je argumentace stěžovatele v ústavní stížnosti shodná s argumentací, kterou užil i v projednávané stížnosti a se kterou se vrchní soud v ústavní stížností napadeném usnesení řádně vypořádal.

11. Vrchní státní zastupitelství v Olomouci rovněž navrhuje, aby byla ústavní stížnost odmítnuta. Soudy obou stupňů v řízení o povolení obnovy řízení odmítly tvrzení manželky stěžovatele o předchozím fyzickém napadení ze strany poškozeného akceptovat jako novou skutečnost. S tímto názorem se vrchní státní zastupitelství ztotožňuje. Svědecké výpovědi svědkyň – manželky stěžovatele a sousedky – nejsou novými důkazy, o jejichž existenci by soudy v původním řízení neměly informace. Manželka stěžovatele byla v původním řízení řádně vyslechnuta a ani jednou nezmínila, že ze strany poškozeného došlo i k napadení fyzickému. Přítomna byla i u veřejného zasedání konaného o odvolání tehdy obžalovaného stěžovatele, kdy se k dotazu ke stanovisku k odvolání stěžovatele pouze vyjádřila k fyzické kondici poškozeného se zaměřením na jeho faktickou převahu nad stěžovatelem. V tomto okamžiku přitom věděla, že stěžovatel byl tehdy ještě nepravomocně odsouzen k vysokému trestu odnětí svobody, a přesto ani odvolacímu soudu skutečnost o svém fyzickém napadení poškozeným neuvedla. Podle vrchního státního zastupitelství nemůže obstát ani její tvrzení o její špatné psychické kondici u hlavního líčení, neboť toto po řádném poučení nikterak nezmínila. Vrchní státní zastupitelství navíc za podstatný považuje i závěr obecných soudů, že i kdyby skutečně poškozený manželku stěžovatele v rozhodný den napadl nejen slovně, ale i fyzicky, nejde o takovou skutečnost, která by mohla vést k naplnění znaků skutkové podstaty trestného činu zabití tak, jak předpokládá § 141 tr. zákoníku. Vrchní státní zastupitelství ve svém vyjádření nepominulo ani fakt, že stěžovatel se v návrhu na povolení obnovy řízení domáhal nejen provedení výslechu své manželky, ale i další svědkyně. Rovněž ani v tomto případě se však nejedná o novou skutečnost, neboť tato svědkyně neměla vypovídat k projednávanému skutku, ale měla se vyjádřit k napadení jiné osoby při jiném konfliktu. Návrh výslechu této svědkyně se tedy jeví spíše jako účelový pokus s cílem obhájit změnu výpovědi manželky stěžovatele.

12. Závěrem vrchní státní zastupitelství uvádí, že právní kvalifikace skutku uplatněná v pravomocném rozsudku krajského soudu, kdy jednání stěžovatele bylo posouzeno jako zločin vraždy podle § 140 odst. 2 tr. zákoníku, je přiléhavá, a naopak i odvolacím soudem bylo konstatováno, že z hlediska kvalifikovaného úmyslu podle citovaného ustanovení měla být použita dokonce jeho přísnější forma, tedy spáchání skutku po předchozím uvážení, neboť šlo o vraždu naplánovanou, protože mezi informací manželky stěžovatele o slovním útoku poškozeného vůči její osobě a útokem samotným uplynula značná doba asi dvou hodin.

II. Postup II. senátu

13. Při projednávání shora citované ústavní stížnosti II. senát Ústavního soudu shledal rozpor mezi vlastním právním názorem a názorem obsaženým v nálezu ze dne 22. 10. 2019 sp. zn. III. ÚS 905/17 (N 176/96 SbNU 229), jenž se týká ústavní stížnosti podané proti zamítavému usnesení proti návrhu na povolení obnovy trestního řízení z důvodu uvedeného v ustanovení § 278 odst. 1 tr. ř. Tvrzený rozpor je spatřován ve výkladu pojmu „nové skutečnosti nebo důkazy soudu dříve neznámé“ ve smyslu ustanovení § 278 odst. 1 tr. ř. Proto usnesením ze dne 24. 3. 2020 č. j. II. ÚS 4041/19-25 přerušil řízení a podle ustanovení § 23 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, předložil tuto otázku k posouzení plénu.

III. Vlastní odůvodnění stanoviska

14. Jak se podává ze shora uvedeného, rozhodující otázkou ve věci vedené pod sp. zn. II. ÚS 4041/19 je, zda v řízení o povolení obnovy řízení navržené důkazy jakožto důkazy dokládající nové skutečnosti soudu dříve neznámé měly vést k rozhodnutí o povolení obnovy řízení či nikoliv.

15. Výkladem pojmu „skutečnosti nebo důkazy soudu dříve neznámé, které by mohly samy o sobě nebo ve spojení se skutečnostmi a důkazy známými už dříve odůvodnit jiné rozhodnutí o vině“ (§ 278 odst. 1 tr. ř.) a otázkou, co vše lze za skutečnosti nebo důkazy soudu dříve neznámé považovat, se v minulosti Ústavní soud opakovaně zabýval. Tato judikatura nicméně prošla určitým vývojem, který se odráží právě v nyní posuzovaném případě.

III. a) Dosavadní judikatorní vývoj

16. Úvodem je vhodné připomenout, že podstatou řízení o povolení obnovy řízení je posouzení nezbytnosti odstranit možné nedostatky pravomocného rozhodnutí dané zejména neznalostí určitých skutečností v původním řízení [obdobně např. nález ze dne 26. 8. 2010 sp. zn. III. ÚS 608/10 (N 173/58 SbNU 513)]. Toto řízení z důvodu potřeby co největšího souladu obsahu trestních rozsudků s objektivní realitou prolamuje právní moc původního rozhodnutí, jakož i zákaz vedení opakovaného řízení pro týž skutek [viz nález ze dne 30. 7. 2009 sp. zn. II. ÚS 2445/08 (N 174/54 SbNU 193); obdobně dále usnesení ze dne 9. 6. 2010 sp. zn. II. ÚS 1364/10 (v SbNU nepublikováno, dostupné stejně jako ostatní rozhodnutí Ústavního soudu na http://nalus.usoud.cz) a obdobně také např. rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci *Nikitin proti Rusku* ze dne 20. 7. 2004 č. 50178/99, § 56]. Pro rozhodování o obnově řízení jsou významné takové skutečnosti nebo důkazní prostředky, kterými jsou zpochybňovány usvědčující důkazy provedené v původním řízení. Hodnocení předložených důkazů nesmí přesahovat rámec zjištění, zda je pravděpodobné, že tvrzená skutečnost či nový důkaz sám anebo ve spojení s již provedeným dokazováním by mohl přivodit změnu rozhodnutí. Výsledkem hodnocení nemůže a nesmí být nové, změněné skutkové zjištění. Skrze uvedené hodnocení je třeba dosáhnout „pouze“ určitého stupně pravděpodobnosti či důvodného předpokladu pro očekávání, že změna rozhodnutí je možná. Toto zkoumání spočívá v porovnání důkazů dosud provedených a dosavadních skutkových

zjištění s důkazním významem nových skutečností, resp. nových důkazů. Pokud by bylo možno dospět k vysokému stupni pravděpodobnosti, resp. plně odůvodněnému předpokladu (není tedy nutná absolutní jistota v tomto směru) o tom, že by na základě nových skutečností a důkazů mohlo dojít ke změně původního rozhodnutí, je namístě rozhodnout o povolení obnovy [viz nálezy sp. zn. I. ÚS 2517/08 ze dne 24. 2. 2009 (N 34/52 SbNU 343) a sp. zn. II. ÚS 2445/08 (citován výše)].

17. Z recentní judikatury lze zmínit například usnesení sp. zn. IV. ÚS 2751/19 ze dne 8. 10. 2019, v němž zdejší soud dospěl k závěru, že za nový důkaz soudu dříve neznámý nelze považovat důkaz (konkrétně znalecký posudek), jehož provedení stěžovatel navrhoval již v původním řízení. Takto vypracovaný znalecký posudek sice *stricto sensu* nový důkaz představuje, avšak sám o sobě ani ve spojení se skutečnostmi a důkazy známými dříve by nemohl odůvodnit jiné rozhodnutí o vině (obdobně srov. usnesení Ústavního soudu ze dne 26. 6. 2019 sp. zn. I. ÚS 797/19).

18. K nyní projednávané věci přiléhavěji se pak k obnově řízení postavil Ústavní soud v usnesení sp. zn. IV. ÚS 1127/18 ze dne 3. 7. 2018, kde se ztotožnil se závěry obecných soudů o zamítnutí návrhu na povolení obnovy řízení, přičemž tento návrh se opíral o stěžovatelem tvrzené nové skutečnosti, jež měly být doloženy právě výslechem svědků. Jak ale v této věci uvedl soud prvního stupně, tito svědci byli u hlavního líčení k věci již jednou po řádném poučení vyslechnuti, a proto jejich výslech nemůže přinést do věci nové skutečnosti soudu dříve neznámé, které by navíc mohly odůvodnit jiné rozhodnutí o vině.

19. Stejně se k návrhu na povolení obnovy řízení a k návrhu na vyslechnutí svědka, který byl v původním řízení již jednou vyslechnut, vyjádřil Ústavní soud i v usnesení ze dne 5. 9. 2017 sp. zn. II. ÚS 2448/17, podle kterého „pokud soud prvního stupně nevyhověl návrhu stěžovatelky na provedení výslechu D. D., L. K. a M. B., z odůvodnění jeho rozhodnutí se zřetelně podává, proč tyto důkazní návrhy zamítl. Jestliže neshledal důvod opakovat důkazy, které již byly v původním řízení provedeny (výpovědi D. D. a L. K.) či opatřeny (vytěžení M. B., který k věci nesdělil nic relevantního), a stížnostní soud se s jeho názorem ztotožnil, je třeba jejich řádně odůvodněné závěry akceptovat s ohledem na to, že nejde o důkazy dříve neznámé, které by mohly samy o sobě nebo ve spojení se skutečnostmi a důkazy známými již dříve odůvodnit jiné rozhodnutí o vině stěžovatelky ve smyslu § 278 odst. 1 tr. řádu“. Stejně tak v usnesení ze dne 31. 8. 2018 sp. zn. IV. ÚS 1732/18 Ústavní soud k návrhu na provedení výslechu svědka již jednou vyslechnutého v původním řízení uvedl, že „nebyly splněny podmínky pro obnovu řízení, neboť navržení svědci již byli všichni vyslechnuti u hlavního líčení a soud považoval tyto návrhy na opakovaný výslech za nadbytečné“ (obdobně k výslechu svědka v původním řízení již vyslechnutého i usnesení ze dne 29. 5. 2018 sp. zn. II. ÚS 432/18).

20. Ústavní soud se v minulosti zabýval i situací, kdy se návrh na povolení obnovy řízení opíral o návrh na výslech svědka, který byl sice v původním řízení vyslechnut, ale který po pravomocném skončení věci změnil svoji výpověď (srov. usnesení ze dne 22. 5. 2012 sp. zn. IV. ÚS 724/12, usnesení ze dne 14. 5. 2012 sp. zn. IV. ÚS 1041/12, usnesení ze dne 15. 11. 2011 sp. zn. I. ÚS 2350/11, usnesení ze dne 4. 12. 2001 sp. zn. II. ÚS 606/2000). K tomu ve věci vedené pod sp. zn. III. ÚS 1103/07 (usnesení sp. zn. III. ÚS 1103/07 ze dne 31. 1. 2008) Ústavní soud uvedl: „… za dříve neznámý důkaz je třeba považovat též důkaz provedený, jehož obsah je však jiný než v původním řízení. Musí však být zároveň splněna podmínka uvedená v ust. § 278 odst. 1 tr. řádu, aby uvedený důkaz sám o sobě či ve spojení s jinými skutečnostmi a důkazy známými již dříve mohl odůvodnit jiné rozhodnutí o vině. V případě změn výpovědí svědků je tedy třeba hodnotit, zda se nejedná o změnu zjevně účelovou, takže by k takové výpovědi soudy pro její malou věrohodnost v obnoveném řízení stejně nemohly přihlížet.“

III. b) Podstata právního názoru obsaženého v nálezu sp. zn. III. ÚS 905/17

21. S uvedenými rozhodnutími Ústavního soudu, která ve výše citovaných případech podpořila názory obecných soudů o zamítnutí návrhů na obnovu řízení, není souladný nález Ústavního soudu ze dne 22. 10. 2019 sp. zn. III. ÚS 905/17.

22. Skutková situace v tomto případě byla následující. Stěžovatel namítal, že v původním řízení, které vedlo k pravomocnému odsouzení stěžovatele, soudy vycházely z přesvědčení, že 1. v době spáchání trestného činu byl stěžovatel příčetný, jeho rozpoznávací schopnosti byly sníženy mírně a ovládací schopnosti byly snížené podstatnou měrou, avšak nebyly vymizelé, a byť byl stěžovatel pod vlivem alkoholu, jeho konzumaci byl schopen ovládnout; 2. nebylo prokázáno, že by subdurální hematom byl u stěžovatele přítomen již v době předmětné nehody dne 23. 3. 2012; 3. i kdyby subdurální hematom u stěžovatele přítomen byl, stěžovatel poškozenou viděl nebo musel vidět; a 4. subdurální hematom, pokud byl u stěžovatele v době nehody přítomen, sice mohl ovlivnit jeho schopnost poškozenou v době rozjezdu stěžovatelova vozidla vidět, ale nebránil mu v její registraci sluchem. V tomto směru bylo v původním řízení vedeno i dokazování.

23. V návrhu na povolení obnovy řízení stěžovatel označil nové skutečnosti a důkazy, které podle něj měly být schopny zvrátit rozhodnutí o vině stěžovatele. Konkrétně se jednalo o důkazy, které měly prokázat v době spáchání skutku existující závislost na alkoholu a dalších omamných látkách (k čemuž stěžovatel předložil zprávy z kliniky The Kusnacht Practice ve Švýcarsku a z Psychiatrické nemocnice Rab v Chorvatsku a znalecký posudek doc. MUDr. Jaroslava Zvěřiny, CSc., z oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie), existující nediagnostikovaný chronický subdurální hematom, přítomný v době dopravní nehody (to měla dle stěžovatele doložil celá řada nově vypracovaných znaleckých posudků), přítomnost a povahu klinických projevů lékařsky nediagnostikovaného chronického subdurálního hematomu (to dle stěžovatele další jím nechané vypracované znalecké posudky) a existující primární organickou poruchu zorného pole (tu měl dle stěžovatele doložit opět znalecký posudek a výslech znalce). Těmito novými skutečnostmi a důkazy stěžovatel ve svém návrhu na povolení obnovy odůvodňoval naplnění podmínek obnovy trestního řízení podle § 278 odst. 1 tr. řádu.

24. Přes nově předložené důkazy soudy návrh na povolení obnovy řízení zamítly, a to s odůvodněním, že nové důkazy, kterými stěžovatel usiluje o povolení obnovy řízení, nedokládají nové skutečnosti, neboť okolnosti závislosti stěžovatele na alkoholu (soudy v původním řízení vycházely ze znaleckého posudku MUDr. Bronislava Kobedy a PhDr. Petra Goldmanna z oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie a klinická psychologie, který konstatoval, že stěžovatel není chorobně závislý na alkoholu) a existence subdurálního hematomu (přítomnost hematomu byla v původním řízení prokazována znaleckým posudkem MUDr. Petra Jelínka z oboru zdravotnictví, odvětví chirurgie, specializace neurochirurgie – znalec uvedl, že je přítomnost hematomu v době deliktu možná, a nevyloučil ani, že k iniciačnímu úrazu mohlo dojít až po spáchání skutku, součástí spisu byl i znalecký posudek pplk. MUDr. Martina Häckela, CSc., dle kterého nebyla přítomnost chronického hematomu v rozhodné době vyloučena, naopak ji bylo možné považovat za pravděpodobnou) soudy v původním řízení prokazovaly. Na základě takto provedeného dokazování pak důkazy hodnotily a dospěly k vlastním závěrům o vině stěžovatele. Nadto stěžovatelem předložené důkazní prostředky v rámci řízení o povolení obnovy řízení mnohdy vykazovaly určité vady, které vypovídací hodnotu důkazů značně oslabovaly (v daném případě se jednalo o znalecké posudky, které byly vypracovány bez toho, aby znalci stěžovatele osobně prohlídli apod.).

25. Přesto Ústavní soud dovodil, že důkazní návrhy představené stěžovatelem v řízení o povolení obnovy řízení jsou způsobilé zpochybnit závěry, na nichž původní rozhodnutí o vině stěžovatele stojí. Ústavní soud v citovaném nálezu neakceptoval postup obecných soudů, které se s důkazními návrhy vypořádaly pouze tvrzením, že k prokázání

rozhodných skutečností byly v původním řízení provedeny jiné důkazy, které byly dostačující pro závěry o vině stěžovatele. Naopak, Ústavní soud v tomto nálezu za novou skutečnost označil závěry, podle nichž měl stěžovatel v době nehody trpět závislostí na alkoholu, neboť tato skutečnost v původním řízení údajně nebyla prokazována, a to přestože trestní soudy v původním řízení vycházely ze znaleckých posudků, v nichž se uvádělo, že stěžovatel není chorobně závislý na alkoholu. Ústavní soud tedy jako důkazy dokládající nové skutečnosti hodnotil kvalitativně stejné důkazní prostředky (znalecké posudky), které si vzájemně protiřečily. V původním řízení provedené znalecké posudky hovořily o neprokázané závislosti stěžovatele na alkoholu, v řízení o povolení obnovy předložené znalecké posudky vypovídaly o opaku. Ústavní soud na základě výše uvedeného uzavřel, že důkazy předložené v návrhu na povolení obnovy řízení nelze bagatelizovat pouze tím, že soudy rozhodující o povolení obnovy upřednostní k prokázání tvrzených skutečností jiné – v původním řízení provedené – důkazy.

III. c) Zjištěný judikatorní nesoulad a splnění podmínek pro přijetí stanoviska pléna

26. Podle ustanovení § 23 zákona o Ústavním soudu platí, že dospěje-li senát v souvislosti se svou rozhodovací činností „k právnímu názoru odchylnému od právního názoru Ústavního soudu vysloveného v nálezu, předloží otázku k posouzení plénu. Stanoviskem pléna je senát v dalším řízení vázán“.

27. Smyslem přijímání stanovisek podle citovaného zákonného ustanovení je zajištění jednotnosti judikatury Ústavního soudu v „nálezových věcech“. Z judikatury Ústavního soudu přitom plyne, že jednotnost judikatury představuje jeden ze základních atributů práva na spravedlivý proces, jelikož by odporovalo zásadě předvídatelnosti rozhodování soudů a rovnosti účastníků řízení, pokud by stejný soud ve srovnatelných případech vyslovoval odlišné právní názory. Proto je nezbytné, aby v případě judikatorního odklonu k němu docházelo zákonem stanoveným způsobem. Pokud se proto senát hodlá odchýlit od právního názoru dříve vysloveného v nálezu, je jeho povinností postupovat podle ustanovení § 23 zákona o Ústavním soudu. Tímto právním názorem jsou důvody, které vedly Ústavní soud k meritornímu rozhodnutí ve věci formou nálezu a svými účinky představují stav věci rozhodnuté.

28. Z výše uvedeného je patrné, že před nálezem sp. zn. III. ÚS 905/17 byla rozhodovací praxe stran povolení obnovy řízení jednoznačná. V případě, že v návrhu na obnovu řízení byly tvrzeny nové skutečnosti, které svědek v původním řízení vyslechnutý dříve neuváděl, bylo pro povolení obnovy stěžejní nejen to, že se jedná o skutečnosti soudu dříve neznámé, ale především, zda by tyto nové poznatky mohly samy o sobě nebo ve spojení se skutečnostmi a důkazy známými už dříve odůvodnit jiné rozhodnutí o vině. Již v řízení o povolení obnovy proto soud hodnotil relevanci těchto poznatků pro pravomocně skončené řízení. Hodnotil přitom také okolnost, zda se nejedná např. o účelovou změnu výpovědí svědků. Tuto účelovost tedy posuzoval již v řízení o obnově, nikoliv až v obnoveném řízení.

29. Nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 905/17 se ovšem značně vymyká dosavadní rozhodovací praxi Ústavního soudu. V tomto případě totiž obecné soudy v původním řízení ke sporným okolnostem případu provedly celou řadu důkazů, a proto neshledaly důkazní návrhy představené v návrhu na povolení obnovy řízení za skutečnosti soudu dříve neznámé, přičemž současně vyslovily domněnku o účelovosti takto předkládaných důkazů. To ve svém souhrnu vedlo k zamítnutí návrhu na povolení obnovy řízení. Ústavní soud nicméně dospěl k závěru, že v návrhu na povolení obnovy řízení označené důkazy představují nové skutečnosti soudu dříve neznámé, které by byly schopny ve spojení se skutečnostmi a důkazy známými už dříve odůvodnit jiné rozhodnutí o vině. Přitom posouzení relevance nově předloženého důkazu „je však již vyhrazeno obnovené řízení“ (bod 29); „přehodnocení všech důkazů v jejich vzájemné souvislosti a poměřování relevance

a důkazní váhy jednotlivých z nich přísluší až soudům rozhodujícím v novém řízení, tedy po povolení obnovy řízení“ (bod 39). V tomto nálezu se navíc Ústavní soud nikterak nevypořádal s otázkou toho, proč tyto důkazy nebyly k provedení navrženy již v původním řízení, přestože je z povahy navrhovaných důkazů patrné, že tak učiněno být mohlo. Napadená rozhodnutí obecných soudů přitom byla zrušena již proto, že z nich neplynulo, „proč by tyto novoty k jinému rozhodnutí v trestní věci stěžovatele vést nemohly“ (bod 40).

30. Podstata právního názoru nálezu sp. zn. III. ÚS 905/17 je obsažena zejména v bodu 23 odůvodnění, kde je uvedeno, že „pro rozhodování o obnově trestního řízení jsou významné takové skutečnosti nebo důkazy, kterými jsou zpochybňovány usvědčující důkazy provedené v původním řízení. Hodnocení předložených důkazů nesmí přesahovat rámec zjištění, zda je pravděpodobné, že tvrzená skutečnost či nový důkaz sám anebo ve spojení s již provedeným dokazováním by mohl přivodit změnu rozhodnutí. Uvedeným hodnocením je třeba dosáhnout určitého stupně pravděpodobnosti nebo důvodného předpokladu pro očekávání, že změna rozhodnutí je možná. Jde tedy o posouzení otázky, zda nové skutečnosti nebo důkazy jsou způsobilé samy o sobě nebo ve spojení se skutečnostmi a důkazy známými soudu či jiným orgánům činným v trestním řízení už dříve odůvodnit jiné, tj. pro stěžovatele příznivější rozhodnutí o vině nebo trestu. Toto zkoumání spočívá v porovnání důkazů dosud provedených a dosavadních skutkových zjištění s důkazním významem nových skutečností, resp. nových důkazů. Jestliže je možno dospět k vysokému stupni pravděpodobnosti, resp. plně odůvodněnému předpokladu (není tedy nutná absolutní jistota) o tom, že by na základě nových skutečností a důkazů mohlo dojít ke změně původního rozhodnutí, je namístě rozhodnout o povolení obnovy řízení. Znalecký posudek, který obsahuje nové skutečnosti anebo využívá nové vědecké metody, které vedou k jinému skutkovému závěru, je k tomu vhodným důkazním prostředkem“.

31. Na tento bod pak navazuje bod 28, podle kterého „označily-li soudy v původním řízení za významnou dílčí otázku, na níž má spočívat (či kterou může být přinejmenším významně ovlivněn) závěr znaleckého zkoumání ovládací a rozpoznávací schopnosti stěžovatele i otázku absence závislosti stěžovatele na alkoholu …, je patrné, že případným vyvrácením závěru o absenci alkoholové závislosti stěžovatele může být zasaženo do logické či kauzální posloupnosti, která v závěr znaleckého zkoumání vyústila … Úvaha, zda k takovému ovlivnění skutečně dojde, již bude vyhrazena posouzení soudů v obnoveném řízení, pro účely posouzení důvodů obnovy řízení postačuje, že k takovému ovlivnění dle odůvodněného předpokladu dojít může“.

32. Z uvedeného je tak dostatečně zřejmé, že nález sp. zn. III. ÚS 905/17 je i vnitřně rozporný, protože na straně jedné se v něm uvádí, že k povolení obnovy řízení by mělo dojít jen v případě, lze-li „dospět k vysokému stupni pravděpodobnosti“ o tom, že by mohlo na základě nových skutečností a důkazů dojít ke změně původního rozhodnutí (bod 23); na jiném místě odůvodnění se však píše, že k obnově řízení postačuje, když k ovlivnění „dle odůvodněného předpokladu dojít může“ (bod 28). Z porovnání obou těchto částí odůvodnění tak není zcela zřejmé, zda mají obecné soudy přistoupit k obnově řízení jen v situaci, kdy zjistí vysoký stupeň pravděpodobnosti (resp. plně odůvodněný předpoklad) o změně původního rozhodnutí, anebo postačuje prostý odůvodněný předpoklad.

33. II. senát se proto ocitl v situaci, kdy se od vyřešení tohoto vnitřního rozporu – v důsledku vázanosti právním názorem obsaženým v nálezu sp. zn. III. ÚS 905/17 – odvozuje rozhodnutí o nyní projednávané ústavní stížnosti, jelikož stěžovatelem předložené nové důkazy (dvě svědecké výpovědi) zpochybňují jeden z výslovně vyjádřených dílčích závěrů ve vztahu k jednomu z rozhodných důkazů, přičemž tento důkaz byl pro rozhodnutí obecných soudů jedním ze stěžejních důkazů. Tomu je totiž v intencích odůvodnění (části) citovaného nálezu vyhrazeno již obnovené řízení.

34. II. senát má však za to, že obecné soudy jsou oprávněny tyto nově předložené skutečnosti nebo důkazy, jejich relevanci a také důvody, pro které nebyly uplatněny dříve, posoudit ještě v řízení o povolení obnovy řízení, nikoliv až v obnoveném řízení.

III. d) Vlastní odůvodnění stanoviska

35. Ze shora uvedeného se podává, že podstata právního názoru obsaženého v nálezu sp. zn. III. ÚS 905/17 a ústícího v konečný výrok spočívá v tom, že v řízení o povolení obnovy 1. postačuje potencialita odůvodnění pro stěžovatele příznivějšího rozhodnutí v důsledku předložení nové skutečnosti nebo důkazu, 2. soudy nehodnotí relevanci tohoto ovlivnění, neboť tomu je vyhrazeno již obnovené řízení, a 3. soudy se nezabývají důvody, pro které nová skutečnost či důkaz nebyly předloženy v původním řízení.

36. Jak je však uvedeno výše, na jiném místě odůvodnění předmětného nálezu (bod 23) je dovozována nikoliv prostá potencialita možného ovlivnění výsledku původního řízení, nýbrž požaduje se vysoký stupeň pravděpodobnosti, resp. plně odůvodněný předpoklad změny původního rozhodnutí, což si lze ovšem obtížně představit bez toho, že by se tato míra relevance neposuzovala již v rámci řízení o povolení obnovy.

37. Ústavní soud konstatuje, že tento právní názor (o potencialitě ovlivnění) značně opomíjí okolnost, že se musí jednat o skutečnosti nebo důkazy soudu dříve neznámé, přičemž tato „neznámost“ nemůže být dána pouhou okolností, že v předchozím trestním řízení tyto skutečnosti nebyly zjištěny, resp. důkazy nebyly provedeny bez toho, že nebude zkoumán jejich dopad na pravomocné rozhodnutí. Stále je totiž třeba mít na zřeteli, že návrh na obnovu řízení představuje mimořádný opravný prostředek, který se podává proti pravomocnému trestnímu rozhodnutí. Již jen z této okolnosti je proto zřejmé, že podmínky pro jeho uplatnění mají být vykládány restriktivním, a nikoliv extenzivním způsobem. Podle ustanovení § 278 odst. 1 trestního řádu musí vyjít najevo skutečnosti nebo důkazy „soudu dříve neznámé“, což je doktrinárně vykládáno tak, že „vyšly najevo až dodatečně po právní moci původního rozhodnutí, proto o nich příslušný orgán činný v trestním řízení v době rozhodování nevěděl a nemohl vědět“ (Fenyk, J., Císařová, D., Gřivna, T. a kol. Trestní právo procesní. 7. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019, str. 759).

38. Obnova řízení (resp. podaný návrh) je tedy mimořádným opravným prostředkem a má s ní být nakládáno restriktivním způsobem a pouze v těch případech, kdy se teprve po pravomocném rozhodnutí vyskytly nedostatky ve skutkovém zjištění. Zákonem označené skutečnosti nebo důkazy soudu dříve neznámé je proto třeba vykládat tak, že již v řízení o povolení obnovy musí soud velmi pečlivě zjišťovat jejich relevanci pro již pravomocně skončené trestní řízení (srov. nálezy sp. zn. I. ÚS 2517/08 nebo sp. zn. II. ÚS 2445/08), což vyplývá z dikce ustanovení § 278 odst. 1 trestního řádu, podle kterého obnovu soud povolí, jestliže tyto nové skutečnosti nebo důkazy „by mohly samy o sobě nebo ve spojení se skutečnostmi a důkazy známými už dříve odůvodnit jiné rozhodnutí o vině nebo … vzhledem k nimž by původně uložený trest byl ve zřejmém nepoměru k povaze a závažnosti trestného činu nebo k poměrům pachatele nebo uložený druh trestu by byl ve zřejmém rozporu s účelem trestu“. Soud tedy již v řízení o návrhu na povolení obnovy řízení musí zkoumat, zda nové skutečnosti nebo důkazy jsou způsobilé samy o sobě nebo ve spojení se skutečnostmi a důkazy známými soudu či jiným orgánům činným v trestním řízení už dříve odůvodnit jiné, tj. pro stěžovatele příznivější rozhodnutí o vině nebo o trestu, a toto zkoumání spočívá v porovnání důkazů dosud provedených a dosavadních skutkových zjištění s důkazním významem nových skutečností, resp. nových důkazů. Nemůže se tak jednat o skutečnosti nebo důkazy hypotetické či zjevně pochybné, nýbrž musí skýtat vysoký stupeň pravděpodobnosti (odůvodněný předpoklad) o tom, že na jejich základě by mohlo dojít ke změně původního pravomocného rozhodnutí.

39. Právě aby nedocházelo ke zneužívání podávání návrhu na obnovu řízení (jakožto mimořádného opravného prostředku), je proto nutno pojem „skutečnosti nebo důkazy soudu dříve neznámé“ podle ustanovení § 278 odst. 1 trestního řádu hodnotit rovněž v kontextu toho, zda mohly být stranami bez zjevných obtíží předloženy či navrženy již v předchozím pravomocně skončeném trestním řízení. To například znamená, že se přihlásí nový svědek, který je schopen vypovědět relevantní skutečnosti, dojde k použití nové vědecké metody, která pomůže lépe objasnit okolnosti daného případu, anebo některý již vyslechnutý svědek změní svoji původní výpověď s poukazem např. na to, že byla provedena pod nátlakem [viz také nález sp. zn. I. ÚS 4068/14 ze dne 31. 3. 2016 (N 56/80 SbNU 667)]. V takových případech však je namístě rovněž zjišťovat, jaké okolnosti a důvody vedly k obsahové změně určitého důkazu a zda tyto důvody nejsou čistě účelové a ve svém důsledku nezpůsobují nevěrohodnost předloženého důkazu, což je nutno posoudit ještě v rámci řízení o obnově.

40. Důvodem obnovy řízení jsou totiž vady ve skutkových zjištěních, přičemž tyto vady nemohou vzniknout, jedná-li se o skutečnosti nebo důkazy nevěrohodné. V rámci řízení o povolení obnovy proto musí soud zjistit, zda 1. jsou dány dříve neznámé nové skutečnosti nebo důkazy a 2. jsou způsobilé zpochybnit správnost dosavadního pravomocného rozhodnutí a odůvodnit jiné rozhodnutí. Imanentní součástí řízení o povolení obnovy je proto také hodnocení relevance předmětných skutečností a důkazů, a to včetně jejich hodnověrnosti. K nařízení obnovy řízení má dojít tehdy, lze-li dospět k vysokému stupni pravděpodobnosti, že na jejich základě může dojít ke změně původního rozhodnutí. Posouzení míry této pravděpodobnosti je proto vyhrazeno již řízení o povolení obnovy, nikoliv až řízení obnovenému.

41. Rozporovaný právní názor obsažený v nálezu sp. zn. III. ÚS 905/17 by mohl ve svých důsledcích vést ke snadno zneužitelné situaci, kdy by pravomocně odsouzení ve snaze zvrátit pro ně nepříznivý výsledek celého řízení mohli v rámci návrhu na povolení obnovy řízení soudům předkládat prakticky jakékoliv důkazy s tvrzením, že tyto představují nové skutečnosti soudu dříve neznámé, a to i přestože k prokázání oněch sporných okolností případu bylo dokazování v původním řízení vedeno. Nález sp. zn. III. ÚS 905/17 totiž nespecifikuje žádné zobecňující podmínky stran kritérií důkazů navrhovaných k provedení v obnoveném řízení, stejně jako se nevypořádává s otázkou, proč takové důkazy nebyly k provedení navrženy již v původním řízení. Zvláště za situace, kdy soudy v původním řízení dokazování vedly i směrem, ke kterému se vztahují důkazy předkládané v návrhu na povolení obnovy řízení, není zřejmé, jak a na základě jakých kritérií od sebe odlišit nové důkazy a skutečnosti, které by mohly odůvodnit jiné rozhodnutí o vině, od důkazů a skutečností, které jsou jen pokračováním polemiky odsouzeného s pro něj nepříznivým výsledkem řízení.

42. Konečně z hlediska úlohy Ústavního soudu ve vztahu k obecným soudům je třeba uvést, že v nálezu sp. zn. III. ÚS 905/17 došlo k zásadnímu rozchodu se setrvalou judikaturou, podle níž Ústavnímu soudu zásadně nepřísluší přehodnocovat dokazování prováděné obecnými soudy, a jeho doktrínou ohledně minimalizace zásahů do rozhodování obecných soudů. Pro zrušení rozhodnutí soudů v této věci totiž postačovalo, že z nich neplynulo, proč by tyto „novoty k jinému rozhodnutí v trestní věci stěžovatele vést nemohly“ (bod 40). I pokud by totiž Ústavní soud pominul, že se v daném případě o žádné skutečné novoty nejednalo (všemi rozporovanými skutečnostmi se totiž soudy v původním pravomocně skončeném řízení zabývaly a bylo k nim provedeno i znalecké zkoumání – viz např. bod 25), nemůže pro jeho kasační zásah postačovat pouhá potenciální možnost jiného rozhodnutí v trestní věci, resp. dokonce nevyloučení možnosti jiného rozhodnutí. K porušení ústavně zaručeného základního práva na soudní ochranu totiž v těchto případech dojde jen tehdy, zjistí-li Ústavní soud extrémní nesoulad mezi výsledky provedeného dokazování a z něho

vyvozenými právními závěry, nikoliv v případě pouhé potenciálně odlišné interpretace skutkového děje.

43. Lze tak uzavřít, že „skutečnosti nebo důkazy soudu dříve neznámé“ podle ustanovení § 278 odst. 1 trestního řádu soud hodnotí již v řízení o povolení obnovy a zjišťuje jejich význam pro pravomocně skončené trestní řízení. Nemůže se tak jednat o skutečnosti nebo důkazy hypotetické či zjevně pochybné, nýbrž musí skýtat vysoký stupeň pravděpodobnosti (resp. plně odůvodněný předpoklad) o tom, že na jejich základě by skutečně mohlo dojít ke změně původního pravomocného rozhodnutí. Při tomto hodnocení se soud může zabývat rovněž důvody, pro které tyto skutečnosti nebo důkazy nebyly uplatněny dříve. K porušení ústavně zaručeného základního práva na soudní ochranu v těchto případech dojde jen tehdy, zjistí-li Ústavní soud extrémní nesoulad mezi výsledky provedeného dokazování a z něho vyvozenými právními závěry, nikoliv v případě pouhé potenciálně odlišné interpretace skutkového děje.

Odlišná stanoviska

Odlišné stanovisko soudců Josefa Fialy a Radovana Suchánka

Podle § 14 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, zaujímáme ke stanovisku pléna toto odlišné stanovisko:

1. Dle § 23 zákona o Ústavním soudu předloží senát v souvislosti se svou rozhodovací činností k posouzení plénu otázku svého právního názoru odchylného od právního názoru vysloveného v nálezu. Marně však ve stanovisku, jehož návrh II. senát předložil plénu a jež bylo pak plénem přijato, hledáme, čím je vymezena odlišnost právního názoru II. senátu od právního názoru, na němž je založen jím rozporovaný nález sp. zn. III. ÚS 905/17 ze dne 22. 10. 2019 (N 176/96 SbNU 229). Má-li tato odlišnost spočívat v tom, co uvádí právní věta, tedy že za „skutečnosti nebo důkazy soudu dříve neznámé“ podle § 278 odst. 1 tr. ř. nemá trestní soud v řízení o povolení obnovy považovat „důkazy hypotetické či zjevně pochybné (sporné), neskýtající důvodný předpoklad (oproti pouhé potenciálně odlišné interpretaci skutkového děje), že na jejich základě by mohlo dojít ke změně pravomocného rozhodnutí“ (jiná formulace je v bodech 38 a 43 stanoviska), nelze než konstatovat, že opačný právní názor v nálezu sp. zn. III. ÚS 905/17 nikterak vyjádřen není. Také další část právní věty stanoviska, tedy že „tyto skutečnosti nebo důkazy mohou být v řízení o povolení obnovy (nikoliv až v řízení obnoveném) posuzovány rovněž z hlediska toho, zda na jejich základě lze dospět k jinému hodnocení skutečností a důkazů známých z předchozího řízení“, neobsahuje právní názor odlišný od toho, na němž je založen nález sp. zn. III. ÚS 905/17.

2. Ve stanovisku (jeho bodech 29 až 31) citované závěry nálezu sp. zn. III. ÚS 905/17 evidentně nejsou v rozporu ani se závěry judikatury Ústavního soudu, jichž se samo stanovisko dovolává ve svém bodu 16. Právě naopak: nález sp. zn. III. ÚS 905/17 důsledně vychází z nosných důvodů nálezu sp. zn. I. ÚS 2517/08 ze dne 24. 2. 2009 (N 34/52 SbNU 343) – viz body 34, 35, 39 až 44 a 46 odůvodnění posléze uvedeného nálezu – což lze zjistit srovnáním právních závěrů, jak jsou formulovány v textu obou nálezů. Předkládající II. senát a bohužel ani většina pléna však od toho podstatného, co bylo řečeno ve výchozím nálezu sp. zn. I. ÚS 2517/08, systematicky odhlížela, neboť jim šlo zjevně jen o to „eliminovat“ nález sp. zn. III. ÚS 905/17.

3. Většina pléna na podporu svého závěru, že se nález sp. zn. III. ÚS 905/17 „značně vymyká dosavadní rozhodovací praxi Ústavního soudu“ (bod 29) odkazuje či cituje z některých usnesení Ústavního soudu (body 17 až 20), s nimiž nemá být uvedený nález souladný (bod 21). Neuvádí však právě žádný předchozí nález, s nímž by byl nedávný nález sp. zn. III. ÚS 905/17 v rozporu. Považujeme ovšem za notorietu, že podmínkou pro zaujetí stanoviska pléna je právě a jedině tvrzený rozpor mezi právním názorem předkládajícího

senátu a právním názorem vysloveným v nálezu, a nikoli pouhá potřeba usvědčit právní názor vyslovený v nálezu či nálezech jako – údajně – rozporný s „pouhými“ usneseními Ústavního soudu.

4. Stanovisko klasifikuje nález sp. zn. III. ÚS 905/17 jako „vnitřně rozporný“ (bod 32), přitom je samo logicky nesourodé, když srovnává teze nálezu vyslovené v jeho bodech 23 a 28. Zatímco totiž v bodu 23 nálezu jde o obecné zákonné vymezení podmínek obnovy řízení uplatněním nových skutečností nebo důkazů, v bodu 28, který na ono formální vymezení navazuje, jde již o úvahu věcnou a konkrétní, tj. zda je zde z pohledu příslušné odbornosti možná – myslitelná („by mohly“) příčinná souvislost mezi závislostí na alkoholu a rozpoznávacími a ovládacími schopnostmi stěžovatele. Nelze tedy dávat do protikladu hodnocení míry, tj. „určitého stupně pravděpodobnosti nebo důvodného předpokladu“, popř. – *in concreto* – „vysokého stupně pravděpodobnosti, resp. plně odůvodněného předpokladu“, s úsudkem v kategorii, že je něco „možné“, když jde o kategorie mimoběžné. Teprve tehdy, je-li zjištěna (znaleckým posudkem) možnost kauzality mezi dvěma skutečnostmi (v dosavadním řízení zjištěnou a novým důkazem tvrzenou), lze přikročit k úvaze, zda a v jaké míře (stupni) je „pravděpodobné“, že by taková možná skutečnost byla způsobilá ovlivnit původní rozhodnutí. Jinými slovy, závěry, ke kterým III. senát v nálezu dospěl, jsou vyjádřeny nejdříve v obecné rovině a týkají se výkladu zákonných podmínek pro povolení obnovy řízení a následně je konstatováno, že v konkrétně posuzované věci stěžovatele po předložení znaleckých posudků obsahujících nové skutečnosti nebo využívajících nové vědecké metody je plně odůvodněný předpoklad potenciálu („možnosti“) pro změnu rozhodnutí, přičemž je-li možné dospět k takto vysokému stupni pravděpodobnosti vlivu na původní rozhodnutí, je namístě obnovu řízení povolit. Ve sledu těchto úvah je nález sp. zn. III. ÚS 905/17 zcela (i v textu) shodný s nálezem sp. zn. I. ÚS 2517/08, jak lze zjistit mimo jiné z bodu 40 naposled zmíněného nálezu.

5. Nadto je stanovisko v řadě dalších ohledů nepřesné a svými závěry odporující jak dosavadní ustálené trestněprávní soudní praxi, tak konzistentně podávanému doktrinárnímu výkladu podmínek obnovy trestního řízení, jak jsou stanoveny v § 278 odst. 1 trestního řádu.

6. To se zjevuje již v tom, když stanovisko vykládá zákonnou podmínku podle § 278 odst. 1 trestního řádu, tj. že musí jít o najevo vyšlé „skutečnosti nebo důkazy soudu dříve neznámé“, tak, že „tato ‚neznámost‘ nemůže být dána pouhou okolností, že v předchozím trestním řízení tyto skutečnosti nebyly zjištěny, resp. důkazy nebyly provedeny bez toho, že nebude zkoumán jejich dopad na pravomocné rozhodnutí“ (bod 37). Ustálená trestněprávní teorie však za novou skutečnost dříve neznámou příslušnému orgánu považuje „takové existující jevy, které nebyly v původním řízení předmětem dokazování nebo zjišťování“ (Jelínek, J. a kol. Trestní právo procesní. 5. vydání. Praha: Leges, 2018, s. 721). Novým, dříve neznámým důkazem je „důkaz, který nebyl v původním řízení veden ve spise, uplatněn některou procesní stranou nebo proveden“ (tamtéž, s. 721). Žádná další kritéria při posuzování novosti nejsou stanovena a vyžadována. Tento přístup se přitom uplatňuje dlouhodobě. Lze poukázat již na výklad úpravy obnovy řízení platné u nás od 19. století, podle něhož „průvody, jež žalobce navrhuje obnovu má předložiti, musí býti především nové, tj. takové, jichž v řízení prve provedeném nebylo užito“ (Storch, F. Řízení trestní rakouské. Díl II. Praha: Právnická jednota v Praze, 1896, s. 557). V tomto smyslu byla vykládána novost skutečností a důkazů i po přijetí platného trestního řádu v minulém století, kdy trestněprávní učebnice z roku 1977 uvádí: „Podmínkou obnovy je, že nově najevo vyšlé skutečnosti nebo důkazy byly dříve neznámé orgánu původně rozhodnuvšímu. Není tedy překážkou obnovy, jestliže byly známy jinému orgánu činnému v trestním řízení nebo některé z procesních stran.“ (Růžek, A. a kol. Československé trestní řízení. Praha: Orbis, 1977, s. 297). Ani soudobá komentářová literatura k § 278 odst. 1 tr. řádu nestanoví jinou podmínku pro splnění kritéria novosti skutečnosti nebo důkazu než neznalost orgánu rozhodujícího v původním

řízení, přičemž uvádí, že „obnově nebrání, že obviněný o existenci těchto skutečností věděl, ale z jakýchkoli důvodů je neuvedl, rozhodující je, zda tyto skutečnosti byly známé orgánům činným v trestním řízení, které ve věci rozhodovaly“ (Šámal, P. a kol. Trestní řád I, II, III. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 3379), a též že „za nové se považují takové skutečnosti, které nebyly předmětem dosavadního dokazování nebo zjišťování, předcházejícího vydání napadeného rozhodnutí“ (Jelínek, J. a kol. Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou. 6. vydání. Praha: Leges, 2016, s. 1070). K pojmu nového důkazu tento komentář též výslovně dovozuje, že „novým důkazem z pohledu § 278 tr. řádu je důkaz, který nebyl v původním řízení, jehož se návrh na obnovu týká, obsažen ve spise, uplatněn některou z procesních stran nebo proveden; důvod, proč nebyly příslušnému orgánu tyto důkazy známy, není podstatný“ (Jelínek, J. a kol., tamtéž). Podobně i učebnice k novosti skutečností nebo důkazů uvádí: „Nové je na nich jenom to, že vyšly najevo až dodatečně po právní moci původního rozhodnutí, proto o nich příslušný orgán činný v trestním řízení v době rozhodování nevěděl a nemohl vědět … Novými skutečnostmi se z hlediska obnovy řízení rozumí ty, které se nestaly předmětem dokazování nebo zjišťování, a nejsou tedy součástí skutkových zjištění, na nichž spočívá přezkoumávané rozhodnutí … Dříve neznámou novou skutečností nebo novým důkazem (důkazním prostředkem) je pro příslušný orgán činný v trestním řízení taková objektivně existující okolnost, jev či důkaz (důkazní prostředek), o nichž tento orgán nevěděl a ani nemohl vědět, třebaže o takové skutečnosti nebo o takovém důkazu věděla některá ze stran trestního řízení či jiná osoba a neuplatnila je (viz rozhodnutí č. 10/1976 Sb. rozh. tr.), nebo o nich věděl jiný orgán činný v trestním řízení než ten, o jehož rozhodnutí jde. Nezáleží na tom, z jakého důvodu se nové skutečnosti a důkazy nestaly v původním řízení předmětem dokazování nebo proč zde nebyly uplatněny a zůstaly neznámými orgánu činnému v trestním řízení, který rozhodoval v tomto řízení.“ (Fenyk, J., Císařová, D., Gřivna, T. a kol. Trestní právo procesní. 7. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019). Obdobně další publikace dovozuje, že „obnově nebrání, že obviněný o existenci těchto skutečností věděl, ale z jakýchkoliv důvodů je neuvedl, rozhodující je, zda tyto skutečnosti byly známé orgánům činným v trestním řízení, které ve věci rozhodovaly“ (Vantuch, P. Obhajoba obviněného. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 613–620). Citovaná teze stanoviska tak neodpovídá dlouhodobě respektovanému výkladu trestněprávní teorie k pojmu „neznámosti“ skutečností či důkazů uplatňovaných jako důvod pro obnovu řízení. Podle stanoviska tedy zřejmě obecně uznávaný teoretický přístup k posuzování novosti důkazů nepostačuje, přitom ale stanovisko neuvádí, jaké další kritérium by se při posuzování novosti mělo zkoumat; nakonec i citace onoho jednoho zdroje v bodu 37 stanoviska nedokládá, že se v něm posuzuje kritérium novosti odlišně od dosavadního ustáleného teoretického přístupu. Lze uzavřít, že trestněprávní nauka – na rozdíl od stanoviska – dovozuje závěr o „neznámosti“ z pouhé okolnosti, že v předchozím trestním řízení skutečnosti nebyly zjištěny, resp. důkazy nebyly provedeny, a tento předpoklad považuje za dostatečný. Výklad obsažený ve stanovisku v rozporu s dlouhodobou trestněprávní naukou i rozhodovací praxí soudů a mimo zákonný rámec zužuje možnost povolení obnovy trestního řízení stanovením dalšího kritéria, jež by při posuzování neznámosti tvrzených skutečností či navrhovaných důkazů mělo být v rozhodování o povolení obnovy zohledňováno.

7. Klíčový deficit stanoviska pak spočívá v tom, že – dovolávajíc se toho, že obnova řízení je opravným prostředkem mimořádným, s nímž má být „nakládáno restriktivním způsobem“ – zcela marginalizuje význam jednotlivých fází obnovy řízení rozlišených trestním řádem, tedy řízení obnovovacího (*iudicium rescindens*) a řízení obnoveného (*iudicium rescissorium*). V těchto odlišných stadiích obnovy řízení je nezbytné diferencovaně přistupovat i k hodnocení důkazů jako podkladu pro rozhodování i k míře pravděpodobnosti relevantních závěrů. V první fázi obnovy, v řízení o povolení obnovy, není možno přehodnocovat skutkové závěry ani odlišně hodnotit důkazy dříve provedené, potenciál vlivu

nových skutečností nebo důkazů na změnu rozhodnutí je nezbytné zkoumat pouze z hlediska jejich „možnosti“ změnit dříve přijaté skutkové závěry. V povolovací fázi obnovy řízení tak soud zkoumá, zda nové skutečnosti nebo důkazy se vztahují k těm skutkovým závěrům, které byly rozhodné pro posouzení viny, uložení trestu nebo rozhodnutí o adhezním nároku. A to i ve spojení s důkazy, které byly v původním řízení provedeny, aniž by však tyto důkazy mohl nyní soud sám hodnotit. Vázanost skutkovými závěry a hodnocením důkazů se v trestním řízení vztahuje i na rozhodování o odvolání, proto nelze připustit, aby při rozhodování o povolení obnovy mohl soud hodnotit dříve provedené důkazy samostatně. Úlohou soudu rozhodujícího o povolení obnovy je tak posoudit, zda nové skutečnosti nebo důkazy mají vztah k předmětu původního řízení, tj. zda tyto skutečnosti lze zahrnout do rámce skutku, pro který bylo trestní řízení vedeno (srov. již rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 29. 12. 1967 sp. zn. 4 Tz 105/67; 17/1968 Sb. rozh. tr.). Je-li splněna i tato podmínka, je potřeba následně zvážit, zda s ohledem na původní skutkové závěry mohou mít nové skutečnosti nebo důkazy vliv na změnu původního rozhodnutí, tj. zda je z nich možno dovodit skutkové závěry odlišné, a to ve vztahu k těm skutkovým závěrům, které mají vliv na výrok rozhodnutí o vině, trestu nebo adhezním nároku. Může totiž nastat i situace, že sice mohou mít vliv na skutkové závěry a odůvodňovat jejich změnu, ale bez relevantního vlivu na meritorní výrok, kterého se návrh na obnovu týká (např. by odůvodňovaly změnu určení dříve ustáleného času relevantního trestněprávního jednání, která by ale z hlediska posouzení skutku jako trestného činu a posouzení viny neměla vliv). V povolovací fázi tak dochází pouze ke srovnání skutkového závěru významného pro rozhodnutí ve věci v původním řízení a skutkového závěru, který je možné dovodit za nově předloženého důkazu či nové skutečnosti, a pokud tyto jsou odlišné a současně jde o skutkový závěr relevantní pro výrok, u něhož se navrhuje povolení obnovy, podmínka možnosti přivození jiného rozhodnutí ve věci je naplněna.

8. Právě na důsledném rozlišování povahy jednotlivých fází obnovy a mezí soudcovského rozhodování v první z nich je založen vyhovující nález sp. zn. I. ÚS 2517/08, na nějž nález sp. zn. III. ÚS 905/17 navazuje. Postačí z nálezu sp. zn. I. ÚS 2517/08 citovat jeho relevantní části:

„Úkony orgánu státu učiněné mimo jeho zákonné kompetenční vymezení jsou úkony učiněnými *ultra vires*, a jedná se o úkony defektní. Soud se dopustí jednání *ultra vires* v případě, kdy si svévolně, tj. bez opory v zákoně rozšíří svou jurisdikci anebo pokud nevykonává řádně svěřenou mu diskreci. Rozsah jurisdikce soudu je vymezován skrze jednotlivé typy řízení [bod 34]. Za klíčovou otázku v dané věci považuje Ústavní soud vyjasnění účelu řízení o povolení obnovy, a tím jeho odlišení od účelu obnoveného řízení [bod 35].

… Způsobilost nově předkládaných skutečností a důkazů změnit návrhem na povolení obnovy zpochybňované rozhodnutí je třeba hodnotit ve vztahu ke skutečnostem a důkazům, na jejichž základě soud utvořil skutková zjištění, nelze je hodnotit izolovaně. Hodnocení způsobilosti předkládaných důkazů se má však pohybovat v rovině pravděpodobnostní. Soud rozhodující o povolení obnovy si nesmí atrahovat definitivní posuzování předkládaného důkazu v kontextu důkazů již provedených v původním řízení, a tím méně tento soud smí provádět *sponte sua* další dokazování, jehož účelem by bylo učinit konečný závěr o vině či trestu pod zorným úhlem nového důkazu … [bod 39].

Pro potřeby rozhodnutí o tom, zda povolit obnovu řízení, musí být hodnoceny tvrzené skutečnosti a navržené důkazy. Toto hodnocení ale nesmí přesahovat rámec zjištění, zda je pravděpodobné, že tvrzená skutečnost či nový důkaz sám anebo ve spojení s již provedeným dokazováním by mohl přivodit změnu rozhodnutí. Výsledkem hodnocení nemůže a nesmí být nové, změněné skutkové zjištění (viz bod 39). Skrze uvedené hodnocení je třeba dosáhnout určitého stupně pravděpodobnosti či důvodného předpokladu pro očekávání, že změna rozhodnutí je možná. Jinými slovy: Jde o posouzení otázky, zda nové skutečnosti nebo

důkazy jsou způsobilé, samy o sobě nebo ve spojení se skutečnostmi a důkazy známými soudu či jiným orgánům činným v trestním řízení již dříve, odůvodnit jiné, tj. pro stěžovatele příznivější rozhodnutí. Toto zkoumání spočívá v porovnání důkazů dosud provedených a dosavadních skutkových zjištění s důkazním významem nových skutečností, resp. nových důkazů (rozh. č. 40/1956 Sb. rozh. tr.). Pokud by bylo možno dospět k vysokému stupni pravděpodobnosti, resp. plně odůvodněnému předpokladu (není tedy nutná absolutní jistota v tomto směru) o tom, že by na základě nových skutečností a důkazů mohlo dojít ke změně původního rozhodnutí, je namístě rozhodnout o povolení obnovy (rozh. č. 43/1960 Sb. rozh. tr.) [bod 40].

Účelem řízení o povolení obnovy řízení naopak není přezkoumávání zákonnosti, popř. odůvodněnosti původního rozhodnutí. Stejně tak není účelem řízení o povolení obnovy řízení posuzovat vinu odsouzeného. Posuzování těchto otázek v rámci řízení o povolení obnovy řízení zřetelně překračuje účel tohoto řízení, překračuje zákonem (tr. řádem) mu vymezený procesní rámec, a pokud se tak stane, jde tak o jednání *ultra vires*, které s sebou nese dopady (zásahy) do základních práv stěžovatele v důsledku svévole … [bod 41].

Napadená rozhodnutí obecných soudů zřetelně vykročila ze zásad svrchu uvedených, které je třeba respektovat při výkladu příslušných ustanovení tr. řádu upravujících řízení o povolení obnovy řízení (§ 277 až 289 a zejména § 278 odst. 1 a § 282 tr. řádu). V tomto, co do kvality *ultra vires* vybočení obecných soudů, resp. soudu prvního stupně, které však stížnostní soud nenapravil, nalézá Ústavní soud porušení čl. 2 odst. 2 Listiny, který státní moci přikazuje, že smí být uplatňována jen v případech a v mezích stanovených zákonem, a to způsobem, který zákon stanoví, řečí základních práv – nalézá Ústavní soud v tomto postupu svévoli ústící v porušení základního práva stěžovatele na spravedlivý proces, které garantuje čl. 36 odst. 1 Listiny, resp. čl. 6 Úmluvy [bod 42].

V daném případě se totiž prvoinstanční soud při posuzování, resp. hodnocení stěžovatelem předloženého nového znaleckého posudku … neomezil jen na zjištění pravděpodobnosti, s níž by tento posudek při porovnání se skutkovými závěry učiněnými na základě důkazů provedených v původním řízení byl s to odůvodnit jiné rozhodnutí o vině stěžovatele … [bod 43].

Soud pominul skutečnost, že jeho povinností bylo v řízení o povolení obnovy zkoumat nový důkaz toliko z pohledu jeho možné či potenciální, nikoli zcela mimo jakoukoli rozumnou pochybnost prokázané schopnosti vychýlit rovinu ve prospěch pochybností o tom, zda je pachatelem skutku stěžovatel, tj. odsouzený (viz body 39, 40), a to za plného respektování zásady *in dubio pro reo*, která se samozřejmě musí uplatňovat i v řízení o povolení obnovy řízení, neboť stále jde o řízení trestní se všemi jeho potenciálními následky, v němž je proto třeba šetřit všechna základní práva stěžovatele, jakož i ústavní principy ovládající trestní řízení (bod 39). Ústavní soud nemůže přehlédnout Ústavě odporující vybočení soudu rozhodujícího o obnově řízení z procesního rámce vyhrazeného řízení o povolení obnovy řízení … [bod 44].

Jak řečeno shora, i v řízení o povolení obnovy řízení je třeba ctít princip *in dubio pro reo* a soudce rozhodující o povolení obnovy řízení by měl k posouzení věci přistupovat nepředpojatě, tj. být zásadně otevřený tomu, že předložený důkaz může dosavadní rozhodnutí o vině zvrátit.“ [bod 46].

9. Ustáleným výkladem trestních soudů zastávaným v jejich rozhodovací praxi se stanovisko rovněž vůbec nezabývá. Dokonce ani rozhodnutím Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 26. 8. 1960 sp. zn. 7 Tz 3/60 (R 43/1960 Sb. rozh. tr.), na něž nález sp. zn. I. ÚS 2517/08 výslovně – i když na daném místě nikoli přiléhavě – odkazuje. Toto rozhodnutí se totiž nezabývá mírou pravděpodobnosti potřebnou pro rozhodnutí o povolení obnovy řízení, naopak přezkum navržených důkazů, a to i z pohledu jejich věrohodnosti nechává obnovenému řízení. V řízení o povolení obnovy výslovně omezuje roli

soudu na posouzení novosti skutečností a důkazů ve vztahu k původní vědomosti soudu. Dle právní věty tohoto rozhodnutí „Pri rozhodovaní, či má byt' obnova povolená, je povinnost'ou súdu preskúmat', či navrhnutý dôkaz je dôkazom novým, súdu predtým neznámym a či okrem toho na základe neho by mohlo dôjst' v naznačených smeroch k inému rozhodnutiu veci. Musí preto pre potreby rozhodnutia tejto otázky hodnotit' navrhnuté dôkazy. Toto hodnotenie ale nemôže presahovat' rámec zistenia, či navrhnutý dôkaz sám, alebo v spojení s už vykonaným dokazovaním by mohol privodit' v naznačených smeroch iné rozhodnutie.“ Obdobně již rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR sp. zn. 54/1964 dokonce výslovně stanovilo, že „ze znění ustanovení § 278 TrŘ plyne, že soud při rozhodování o návrhu na povolení obnovy řízení nemůže hodnotit nově najevo vyšlé důkazy a skutečnosti z hlediska jejich hodnověrnosti, neboť takové hodnocení by sloužilo již za podklad nového rozhodnutí o vině. Přitom však rozhodnutí o vině může soud učinit až v novém hlavním líčení. Přesto je však nutné, aby soud při rozhodování o návrhu na obnovu řízení nové důkazy a skutečnosti určitým způsobem hodnotil, a to zejména z hlediska jejich novosti, a dále z hlediska jejich významnosti, tedy zda mohou samy nebo ve spojení se skutečnostmi nebo důkazy dříve známými vést k novému rozhodnutí o vině nebo trestu“ (Fenyk, J., Havlík, T., Růžička, M. Rozhodnutí a stanoviska k trestnímu řádu 1918–2004. Vydání druhé. Praha: C. H. Beck, 2004, s. 894). Hodnocení důkazů prováděné v řízení o povolení obnovy je tedy omezeno toliko ve vztahu k nově navrhovaným, soudu dříve neznámým důkazům, a to pouze pro potřeby rozhodnutí, zda na základě těchto důkazů „by mohlo“ (nikoli „muselo“!) dojít k jinému rozhodnutí věci. Limitace dokazování v tomto směru je dlouhodobě respektována trestněprávní doktrínou a je potvrzena i rozhodovací praxí soudů (viz též rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 26. 8. 1960 sp. zn. 7 Tz 3/60; 43/1960 Sb. rozh. tr.).

10. Stanovisko oproti tomu poukazuje na to, že „obecné soudy v původním řízení ke sporným okolnostem případu provedly celou řadu důkazů, a proto neshledaly důkazní návrhy představené v návrhu na povolení obnovy řízení za skutečnosti soudu dříve neznámé, přičemž současně vyslovily domněnku o účelovosti takto předkládaných důkazů“ (bod 29), což mělo vést k zamítnutí návrhu na povolení obnovy. Stanovisko současně v témže bodě vytýká nálezu sp. zn. III. ÚS 905/17, že se v něm „Ústavní soud nikterak nevypořádal s otázkou toho, proč tyto důkazy nebyly k provedení navrženy již v původním řízení, přestože je z povahy navrhovaných důkazů patrné, že tak učiněno být mohlo“. Uvedené věty stanoviska názorně ukazují naprosté nepochopení významu rozhodování o povolení obnovy řízení. Nálezem sp. zn. III. ÚS 905/17 bylo ústavní stížnosti stěžovatele vyhověno pro porušení jeho práv na soudní ochranu a na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy právě proto, že soudy při rozhodování o obnově na pozadí „celé řady důkazů“ provedených v původním řízení se selektivním výběrem některých z nich bez vzájemných souvislostí snažily hodnotit a vyvracet nově předložené důkazy, resp. skutečnosti z těchto důkazů zjištěné (viz bod 41 nálezu). Právě postup soudů přesahující rámec jejich činnosti určený trestním řádem pro řízení o povolení obnovy a přisvojení si oprávnění, které přísluší teprve soudu rozhodujícímu v obnoveném řízení, byl důvodem, pro který Ústavní soud řízení ve věci stěžovatele shledal rozporným s právem na soudní ochranu. Obecné soudy v jeho věci dospěly k závěru, že důkazy předložené v řízení o povolení obnovy jsou novými, v původním řízení neznámými důkazy, ale nezabývaly se toliko posouzením jejich vlivu na předchozí závěry soudu v původním řízení, tj. na posouzení, zda „by mohly“ mít význam pro změnu dříve přijatých skutkových závěrů, nýbrž rovnou hodnotily vybrané, dříve předložené důkazy a poměřovaly je s nově provedenými důkazy, tedy věc posuzovaly meritorně, což jim nepřísluší. Takový postup znemožnil stěžovateli, aby při splnění zákonných podmínek pro rozhodnutí o obnově, tj. existenci nových důkazů a jejich potenciálu ovlivnění skutkových závěrů původního rozhodnutí, bylo o věci rozhodnuto v obnoveném řízení.

11. S ohledem na výše uvedené, jakož i při respektování principu zdrženlivosti Ústavního soudu nebylo tedy vůbec žádoucí, aby se v nálezu sp. zn. III. ÚS 905/17 Ústavní soud zabýval „otázkou toho, proč tyto důkazy nebyly k provedení navrženy již v původním řízení, přestože je z povahy navrhovaných důkazů patrné, že tak učiněno být mohlo“. Tato výtka totiž pobízí k rozporování závěrů obecných soudů ve věci samé, což Ústavnímu soudu nepřísluší. Ze samotného odůvodnění jejich rozhodnutí přitom bylo zřejmé, že předložené znalecké posudky byly soudy rozhodujícími o povolení obnovy považovány za důkazy nové, ale k zamítnutí návrhu došlo právě v důsledku hodnocení těchto důkazů z meritorního hlediska a jejich poměřování s vybranými důkazy v původním řízení. Nadto, jak plyne i z výše uvedeného doktrinárního výkladu novot jako podmínky pro obnovu řízení, důvod, proč nebyly důkazy navrženy již v původním řízení, není relevantní, důležité je toliko posouzení, zda jde o důkazy nové a způsobilé ovlivnit předchozí skutkové závěry. Jak již bylo výše uvedeno, „důvod, proč nebyly příslušnému orgánu tyto důkazy známy, není podstatný“ (viz Jelínek, J. a kol. Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou. 6. vydání. Praha: Leges, 2016, s. 1070).

12. Za trestnímu řádu neznámý proto považujeme také požadavek II. senátu, resp. stanoviska, aby soudy v řízení o povolení obnovy posuzovaly u nově najevo vyšlých skutečností nebo soudu dříve neznámých důkazů „rovněž důvody, pro které tyto skutečnosti nebo důkazy nebyly uplatněny dříve“ (body 34 a 43). Je právem, nikoliv povinností obviněného navrhovat a předkládat důkazy svědčící ve prospěch jím zvolené obhajoby (srov. § 2 odst. 5 větu čtvrtou, § 180 odst. 3 větu druhou a § 215 odst. 2 trestního řádu). Neuplatnění některého tvrzení v rámci obhajoby nebo nepředložení některého pro věc podstatného důkazu v trestním řízení tedy nemůže být obviněnému přičítáno k tíži, a to v žádné fázi trestního řízení, řízení o povolení obnovy podle § 278 a násl. trestního řádu nevyjímaje.

13. S podstatou věci se pak zcela míjí i závěr stanoviska, podle něhož „v nálezu sp. zn. III. ÚS 905/17 došlo k zásadnímu rozchodu se setrvalou judikaturou, podle níž Ústavnímu soudu zásadně nepřísluší přehodnocovat dokazování prováděné obecnými soudy“ (bod 42). O nic takového v této věci přece nešlo a k žádnému přehodnocování dokazování z pozice Ústavního soudu nedošlo, neboť ten se omezil na požadavek ústavně souladného použití § 278 odst. 1 trestního řádu v souladu s účelem řízení o povolení obnovy.

14. Konečně máme za to, že odpovídající podklad pro postup podle § 23 zákona o Ústavním soudu a pro přijetí stanoviska plénem neskýtá ani II. senátem posuzovaná ústavní stížnost sp. zn. II. ÚS 4041/19, tedy věc, z níž návrh stanoviska vzešel. V té byl zamítnut návrh na povolení obnovy řízení z důvodu, že „navrhované výslechy svědkyň nejsou novými důkazy“ (bod 5 stanoviska), zatímco ve věci rozhodnuté nálezem sp. zn. III. ÚS 905/17 soud rozhodující o povolení obnovy nezpochybňoval kritérium novosti, ale způsobem posuzování nového důkazu překročil svou pravomoc a hodnocením tohoto důkazu ve vztahu k dalším vybraným důkazům provedeným v původním řízení dospěl k závěrům vztahujícím se ne toliko k naplnění podmínek obnovy, ale již k meritornímu posuzování věci samé (v čemž bylo shledáno porušení ústavně zaručeného práva stěžovatele). Stanovisko pak v bodu 33 uvádí, že od vyřešení vnitřního rozporu obsaženého v nálezu sp. zn. III. ÚS 905/17 (a dodáváme, že tedy i v nálezu sp. zn. I. ÚS 2517/08), který – dle nás logicky nekonzistentně (viz výše) – prezentuje v bodu 32, odvozuje II. senát rozhodnutí o jím projednávané ústavní stížnosti, „jelikož stěžovatelem předložené nové důkazy (dvě svědecké výpovědi) zpochybňují jeden z výslovně vyjádřených dílčích závěrů ve vztahu k jednomu z rozhodných důkazů“. Přitom ale již z bodů 4 a 7 stanoviska vyplývá, že v nyní posuzované věci tyto svědkyně v řízení o povolení obnovy nebyly vyslechnuty vůbec. Neotevírá se tedy otázka, zda by měla být relevantnost těchto nových důkazů a jejich věrohodnost posuzována v řízení o povolení obnovy řízení, nebo až v řízení obnoveném, ani otázka míry pravděpodobnosti, že by na základě nových skutečností a důkazů mohlo dojít ke změně původního rozhodnutí, když tyto

důkazy nebyly vůbec provedeny. Jde tedy o běžnou námitku opomenutých důkazů, k níž se již Ústavní soud mnohokrát vyjadřoval.

15. Hlavním problémem stanoviska ovšem je, že z něj není vůbec patrné, od jakého konkrétního právního názoru vysloveného v nálezu se odchyluje – nejspíše se nám jeví, že jde o novátorské odchýlení se od názorů dosud v žádném nálezu nevyslovených. Tak k čemu takové stanovisko? Nezbývá než dodat, že ačkoli II. senát činí „terčem“ svých výhrad výlučně nález sp. zn. III. ÚS 905/17, ten ve skutečnosti není dostatečným ani vhodným základem pro přijaté stanovisko. V zápalu „boje“ si přitom II. senát nevšiml, že není jakousi opravnou (revizní) instancí vůči rozhodnutím III. senátu, stejně jako plénum není instancí kasační. Ve svém úsilí o „nápravu“ přitom II. senát a s ním i většina pléna přehlédly některé „důležité detaily“ a výsledek vypadá jako po tanci příslovečného „slona v porcelánu“. Je hrubým selháním plenární většiny, jestliže si nejen toho, ale dokonce ani podstatných aspektů posuzované problematiky jaksi nepovšimla.